סדור רב סעדיה גאון

כתאב גאמע אלצלואת ואלתסאביח

יוצא לאור על ידי

ישראל דודזון ז"ל, שמחה אסף ז"ל, יששכר יואל

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

מהדורה שניה

חברת „מקיצי נרדמים"
בהוצאת ראובן מס ירושלים, תשכ"ג

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.
וזאת למודעי
אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
וכן התוכנה אוצרות התורה המשולבת
(בשילוב אוצר הפוסקים)
אצל:
בית ספריית מורגנשטרן
רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד
טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH
THE MORGENSTERN LIBRARY
14 RAVAH STREET
P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL
Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

SIDDUR R. SAADJA GAON

KITĀB ǴĀMIʿ AS-ṢALAWĀT WAT-TASĀBĪH

EDIDERUNT

I. DAVIDSON, S. ASSAF, B. I. JOEL

Printed in Israel, 1963

כל הזכויות שמורות ל„מקיצי נרדמים"

דפוס סיון ירושלים

התכן

הקדמה מאת ש. אסף . . . . . 9—17

מבוא

מאת ש. אסף . . . . . 18—41

א. הסדור וחלקיו, איפה ומתי נתחבר. 18. ב. היחס בין סדור רב סעדיה וסדורים אחרים. 23. ג. הבאות מן הסדור שאינן בכ"י שלפנינו ושינויי־נוסחאות. 30. ד. מדת התפשטותו והמחברים שהשתמשו בו. 33.

מאת י. יואל . . . . . 42—58

א. כ"י אא ויחסו לשאר כתבי־היד. 42. ב. רשימת שאר כתבי־היד. 45. ג. הערות בלשניות לנוסח הערבי. 53.

ספר מצות התפלה (מבוא הסדור) . . . . . א*—ד*, א—י

סדור רב סעדיה גאון . . . . . י—שעד

ימות החול

תפלת יחיד . . . . . יג—לד

שחרית יג—כה, לב—לד. מנחה כה—כו. ערבית כו—כח. דיני תפלה כט—לב.

תפלת צבור . . . . . לד—מה

שחרית לד—מא. מנחה מא. מעריב מא. דיני תפלה מב—מה.

הבקשות . . . . . מו—פא

הבקשה הקלה מז—סג. הבקשה הקשה סד—פא.

הברכות . . . . . פב—קט

ברכות שאין עמהן מצוה:

על מקרים הקשורים בגוף: א. מאכלים: לא גידולי קרקע פב—פג. גידולי קרקע פג—פה. ב. משקים פו. ג. פעולות פז—צ.

על מקרים הקשורים בחושים: א. ראיה: שמימיים צ—צא. ארציים צא—צב. ב. שמיעה צב—צג. ג. הרחה צג—צד.

ברכות המצוות:

ברכת כהנים צד—צו. נשואין צו—צח. מילה צח—צט. פדיון הבן צט—ק. מזוזה ק—קא. מעקה קא. חלה קא—קב. (ברכת המזון קב—קט).

ימים מיוחדים

א. שבת . . . . . קט—קכז

תפלות שבת קט—קיד, קיח—קכז. דיני שבת קטו—קיח.

ב. ראש חדש . . . . . קכז—קלא

ג. חגים

א. פסח . . . . . קלא—קנד

דינים קלא—קלד. סדר ההגדה קלד—קמט. תפלות קנ—קנד.

ב. עצרת . . . . . קנה—רטז

דיני יום־טוב קנה. תרי״ג מצוות קנו—קפג. אזהרות קפד—רטז.

ג. ראש השנה . . . . . ריז—רלג

תקיעת שופר ריז—ריח. תפלות ריח—רכה. פיוטים רכו—רלג.

ד. סוכות . . . . . רלג—רנד

דינים רלג—רלז. הושענות רלז—רנג. תפלות רנג—רנד.

ה. שמיני לסוכה . . . . . רנד

ו. חנוכה . . . . . רנד—רנו

ז. פורים . . . . . רנו—רנז

ד. ימי צום

יום כפור . . . . . רנח—שטז

תפלות רנח—רסג. סדר העבודה רסד—רפט. סליחות לשחרית רצ—שט. סליחות למוסף שט—שיד. סליחות לנעילה שיד—שטז.

ימי צום אחרים . . . . . שיז—שמג

תשעה באב שיט—שלב. שבעה עשר בתמוז שלב—שלג. שלשה בתשרי שלג—שלה. עשרה בטבת שלה—שלו. שלשה עשר באדר שלו—שלח. צום פשוט שלח—שמג.

„הרחמין" . . . . . שמג—שנז

קריאת התורה שנח—שעד

תלמוד תורה של יחיד שנח. ברכות התורה וכיצד קוראים שנט—שס. כמה אנשים קוראים שסא. כמה פסוקים קוראים שסב. מי הקוראים שסב—שסג. מה קוראים שסג—שסד. סדר הפרשות שסד—שסז. הפטרה שסז—שסח. מה אין מתרגמים ומה קורא הצבור בקול שסח—שסט. מה קוראים בימים המיוחדים שסט—שעג. ארבע הפרשיות שעג—שעד.

קבץ פיוטי רס״ג שלא כללם הגאון בסדורו שעה—תכה

מלואים ותקונים . . . . . תכו—תלא

מפתחות . . . . . תלב—תלח

מפתח התפלות, הברכות והפיוטים תלב—תלו. מפתח הענינים תלו—תלז. מפתח השמות תלח. רשימת קצורים תלח.

הקדמה

כאלף שנים עברו מזמן חבורו של סדור רב סעדיה גאון עד שהגיעה שעתו לראות אור עולם בדפוס. הסדור שהיה נפוץ מאד במצרים ובשאר ארצות הדוברות ערבית בדורות הסמוכים לזמנו של המחבר נשתכח אחר כך לגמרי במשך חמש מאות שנה רצופות עד שנחשב לאבוד. לא נשתייר ממנו אלא כתב־יד אחד יחיד בעולם,[1] ואף הוא חסר בהתחלתו ובסופו ובמקצת מקומות גם באמצעיתו. כ״י זה נתגלגל לספרית הבודליאנא באוכספורד מאוסף הונטינגטון, ששימש כומר בבית יראתם של הסוחרים האנגלים בארם־צובה, היא חלב, ורכש לו במשך זמן שבתו שם אוסף יקר של כ״י עבריים שחלקו ניתן במתנה וחלקו נמכר לספרית הבודליאנא בש׳ 1693.

יותר ממאה וחמשים שנה עברו על כה״י במקום גניזתו החדש מבלי שעמד איש על טיבו עד שבא הביבליוגרף המפורסם ר״מ שטיינשניידר להכין את רשימת הספרים העבריים הנמצאים בספריה הנז׳ ובעינו החדה גילה בש׳ 1851 שכ״י זה מכיל את סדור רב סעדיה. בקטלוג הגדול שלו מספרי הבודליאנא נתן בעמודים 2203—2216 תאור כ״י חשוב זה א[1]). חכם מובהק זה, שבימי חייו הארוכים בדק רבבות ספרי דפוס ואלפי כ״י, גילה כמה וכמה כ״י חשובים והחזיר אבדות רבות לבעליהן — חשב, ובצדק, את התגלית של סדור רס״ג לאחת התגליות היותר חשובות, ואולי החשובה ביותר, שעלתה בידו לגלות. על כן הוא גם שופך את כל חמתו[2]) על יהודה רוזנברג מו״ל „קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים״ (ברלין תרט״ז), שהדפיס מכ״י זה את האזהרות של הגאון ואת שתי בקשותיו וכן את סדר העבודה שלו ושל יוסי בן יוסי ולא הזכיר את שמו של שטיינשניידר המגלה כ״י זה. שטיינשניידר מודיע, שידיד נודע לתהלה מברלין, צונץ כנראה, בקש ממנו תיכף אחר שהודיע לו על תגלית זו העתקות מן הסליחות שבו, וכתב לו שיש להדפיס את כל הסדור.

עברו שוב כחמשים שנה ולא נעשה דבר לשם פרסום הסדור בדפוס ואף החקירה בו לא התקדמה[3]), עד שבא הד״ר יונה בונדי, הרב במאינץ, ופרסם בש׳ 1904 את מחברתו Der Siddur des Rabbi Saadia Gaon. בחוברת זו נותן בונדי תאור מפורט ומקיף מסדר התפלה של הגאון בימי החול, השבת והמועדים, ראש השנה ויום כפורים, חנוכה ופורים, וכן

1) אמנם ברשימת נייבואיר מכ״י אוכספורד מס׳ 2250 רשום: „סדר תפלה דרבנו סעדיה גאון״. ועל השער נוסף עוד: „העתקתיו בעצם ידי מספר ישן נושן שנכתב בשנת שלשים ושמונה לאלף הששי בשמונה ימים לירח אדר השני יום ד״. המעתיק הוא, כנראה, החכם י. ש. רגיז שמן האוסף שלו בא כ״י זה לספרות הבודליאנא. אולם כשעיינתי בכ״י זה ראיתי שלדיני תפלה וברכות הנהנין שבאו בו אין כל שייכות לסדור רב סעדיה.

א1) בתאור זה שם לב ביותר לפיוטים ולסליחות שבו, שעניינו ביותר את צונץ ידידו, אבל לא הושם לב במדה מספקת לתפלות והוזנח לגמרי החלק ההלכי של הסדור.

2) בתדפיס מיוחד בן ארבעה עמודים שנדפס בברלין במרץ שנת 1856 בתור כתב־יד בשם: Der Siddur des Saadia Gaon entdeckt von M. Steinschneider.

3) פרט למאמרו של נייבואיר בבן־חנניה שנה ו׳ עמ׳ 552 ושנה ז׳ עמ׳ 199, 234 שאינו מוסיף הרבה לתאורו של שטיינשניידר.

מן הברכות ושאר הענינים הכלולים בו[4]). הוא מודיע (בעמ׳ 5—6) שיש בדעתו להוציא את כל הספר ע״פ כ״י אוכספורד ושרידים מן הגניזה, הנמצאים גם כן באוכספורד ונייבואיר העיר את תשומת לבו אליהם. עוד כעשר שנים לפני זה, בש׳ 1893, הלך בונדי שנית לאוכספורד כדי להשוות את ההעתקה שבידו עם גוף כה״י, אולם בבקורו השלישי מצא באוסף קטעי הגניזה קטעים נוספים מן הסדור ובא לכלל דעה שאין להוציא את הסדור כל עוד לא תעשה בדיקה גם באוספי הגניזה שנתגלגלו לספריות אחרות. אז אפשר יהיו אולי להשלים את החסר בכ״י אוכספורד וגם להשוות את נוסח התפלות וההלכות שבו עם כה״י של הגניזה. נוסף לזה חסר היה לו לבונדי חלק חשוב מן הסדור, המכיל את הלכות קריאת התורה, המובאות לעתים קרובות בספרי הראשונים. כל זה גרם לעכב ולהאיט את פעולת בונדי בהכנת הספר לדפוס. בינתים באה המלחמה העולמית הקודמת ואף היא עכבה בודאי את התקדמות עבודתו. כשבקרתי את בונדי בערב יוה״כ של שנת תרפ״א שאלתיו מתי נזכה סוף סוף להופעת הסדור ובשיחתו הראה על כמה קשיים הכרוכים בהדפסת ספר מסוג זה על פי כת״י יחידי. היה לי רושם ברור שהתיאש מהבאת עבודתו לידי גמר. פרופ׳ דודזון שבקר את גרמניא בקור ממושך בקיץ תרפ״ט כתב לי ממינכן בכ׳ תמוז: „בדבר סדור רס״ג אין כל תקוה מד״ר בונדי, כי זה לא מכבר נפטר ילא הניח מאומה ממלאכתו בענין זה. חושבני כי אחרי שהדפיס את מאמרו לא עסק בו כלל״[5]).

נראה היה שהוצאת הסדור נדחתה שוב לעדן ועדנים והנה נמצא לו גואל אחר, הוא החוקר המפורסם פרופ׳ ישראל דודזון. ומפני שהחכם היקר הזה לא זכה להשלים את עבודתו ולראות בהופעת כל הספר בדפוס, סבורני שכדאי לעמוד על זיקתו העמוקה לעבודה גדולה זו, שהעסיקה את לבו ומוחו בעשר שנות חייו האחרונות ולהבליט את שטת עבודתו בהכנת הפיוטים לדפוס.

נראין הדברים שהרעיון לטפל בהוצאת סדור רס״ג עלה על לב דודזון כשנודע לו שאין תוחלת מבונדי. במכתב מיום 12/VI 1929 הוא כותב לי מגרמניה: „מתענין אני גם כן בסדור רס״ג, שיש לי צלום ממנו מן הכ״י אשר באוכספורד, ואולי יודע אתה איזה כ״י אחרים או קטעים מן הסדור הזה, כי גם זה הייתי חפץ להוציא לאור״. זוהי הודעה ראשונה. אבל הוצאת הסדור לא עמדה על הפרק כסעיף ראשון בסדר עבודתו, כי באותן שנים היה עדיין טרוד מאד בהשלמת ספרו הגדול „אוצר השירה והפיוט״. במרחשון תר״ץ הוא כותב: „אי אפשר לי לטפל בו — בסדור — עכשיו משום שאני מקדיש את כל רגעי הפנאי שלי לאוצר השירה״. בכל זאת לא הסיח דעתו מענין זה ובאלול תרצ״א הוא כותב: „בענין סדור רס״ג... הדבר העומד על דרכי הוא המאמרים הערביים, שהם כמו שליש של הסדור... היודע אתה איזה חכם שהוא בר סמכא ושהיה חפץ להשתתף עמי בעבודה זו״. בתשובתי ציינתי לו שמותיהם של אחדים מ„חכמי הערב״ היושבים בירושלים, שיש בידם לתרגם את החלק הערבי שבסדור

4) בקורת מפורטת עליה פרסם ר״ל גינצברג ב־Zeitschr. f. hebr. Bibliographie, IX, עמ׳ 104—107.

5) אחרי השתדלות רבה שעלתה בתוהו עזר לנו בטובו הפרופ׳ א. פריימן והמציא לנו את חומר סדור רס״ג מתוך עזבונו של הרב בונדי. עברנו על החומר ולא מצאנו בו אלא העתקות מקוטעות מתוך כ״י אוקספורד ושל קטעים אחדים מספריית אוכספורד. בעיבוד הנוסח כמעט שלא התחיל עדיין המנוח.

לעברית וקויתי שיתחיל בקרוב בעבודה. לתמהוני קבלתי מכתבו מי"ד ניסן תרצ"ב ובו הוא כותב: „מסדור רס"ג משכתי את ידי, כי אחרי אשר קראתי בעזרת ד"ר פינקל את הדפים הערביים נוכחתי כי כה"י האוכספורדי הוא כל כך לקוי בחסר עד שאין כדאי לעשותו ליסוד הוצאה של הסדור. ומה שאעשה אי"ה יהיה להוציא לאור ארבעים הפיוטים הנמצאים בכ"י זה שעדיין לא ראו אור". במכתב אחר הוא מסביר ביתר הרחבה מדוע משך את ידו מהוצאת הסדור ומודיעני שאת הפיוטים יש בדעתו להדפיס ב„תרביץ": „מוכן אני לשלוח לך את העתקתי מסדור רס"ג אחרי אשר העתקותי מפיוטיו של רס"ג יהיו מוכנים ומזומנים בשביל התרביץ". בי"ח שבט תרצ"ג הוא כותב: „העתקתו של סדור רס"ג שלך היא ותוכל לעשות בה מה שלבך חפץ... גמרתי למשוך ידי ממלאכה זו"[6]).

כשקבלתי את העתקת הספר הנכבד הזה באתי בדברים עם הד"ר יואל, והוא הואיל לקבל עליו את עבודת התרגום של החלק הערבי ואת אסיפת שינויי הנוסחאות הנוגעים לאותו חלק ע"פ כ"י שונים, והתחלתי לדבר על לבו של המנוח שיתן את ידו לנו ויכין את חלק הפיוטים שבו לדפוס. שוב התעורר בו הרצון לעבודה. באב תרצ"ג הוא כותב: „הצעתך, שאשתתף עמך ועם ד"ר יואל בהוצאת סדור רס"ג לאור, טובה היא בעיני. כי אין כל ספק שטוב יותר שפיוטי רס"ג יודפסו במקומם בסדורו משיראו אור במקום אחר לבדם, ואני נכון להיות החוט השלישי. אבל בטרם אתחיל באיזו עבודה ממשית חפץ אני שתתן לי תשובה על שתי שאלות אלו: א) היש בדעתך להדפיס כל הסדור כמו שהוא בכ"י אוכספורד? אם זו היא מחשבתך אהיה מוכרח להקדיש זמן רב לאזהרות רס"ג ופיוטי יוסי בן יוסי הנמצאים בסדור אע"פ שכבר ראו אור מקודם. ב) מי ידפיס הסדור, כלומר מי יהיה האחראי בעד הוצאות הדפוס? אם נחוץ יהיה לחזור על פתחי נדיבים בעד זה אז לא ילך בני עמכם. אני מוכן לתת מכיסי סכום קטן אבל להשתדל להשיג סכום גדול לא אוכל להבטיח... עוד שאלה שלישית מבצבצת במוחי: האינך חושב שנכון יהיה להכניס כל פיוטי רס"ג, אפילו אותם שלא נמצאו בסדורו? תן לי תשובה על שאלות אלו תיכף ומיד כדי שאדע דעתך בטרם אתיעץ עם מארכס". באנו לכלל דעה אחת שיש להדפיס את כל הסדור כמו שהוא בכ"י אוכספורד ושיש לכנס את כל פיוטי רס"ג, המפוזרים בכ"י מרובים בספריות שונות, אם גם לא הוכנסו ע"י הגאון בסדורו. ע"י זה הוכפלה והושלשה העבודה שהוטלה על דודזון, והוא קבלה על עצמו ברצון כדי להוציא את הסדור שלם מכל צד.

באותו זמן עסק דודזון בהוצאת ספר מלחמות ה' להחכם הקראי סלמון בן ירוחם, שכולו ערוך נגד רס"ג ובו הוא „מחרף ומגדף את הרס"ג בחירופים וגדופים שאינם נאותים אלא בפי הנשים יושבות הקרנות" (פינסקר, לקוטי קדמוניות קי"ב ונספחים 134). כתבתי לו שמכיון שנזקק להוצאת ספר פולמוסי זה נגד רס"ג הרי זה מחייב אותו שיזדקק גם לסדורו, ועל זה הוא משיב לי בחנוכה תרצ"ד: „אקוה כי בקיץ הבא אתחיל (ואגמור?) מלאכתי בסדור רס"ג, וכדבריך מלאכתי זו תכפר על אשר אני מטפל בספר רסב"י", ובכ"ב אב תרצ"ו הוא כותב: „זה

6) במכתב מכ"ב אדר תרצ"ג מודיע דודזון שההעתקה מן החלק העברי נעשתה ע"י מר יוסף מרקוס, והעתקת החלק הערבי נעשתה ע"י ד"ר יהושע פינקל. שניהם ראויים לשבח רב ולתודה על העתקתם המדויקת והנאה שהקלה בהרבה את עבודת ההכנה לדפוס.

יותר מחדש ימים שאני יושב מחוץ לעיר ועוסק בסדור רס"ג. כדי שתהא „תשובת המשקל" שלי שלמה מכל הצדדים הנני יושב באותו מלון ובאותו חדר שבו עסקתי במלחמות סלמון בן ירוחם נגד רס"ג".

צריך היה למצא תשובה נכונה גם לשאלתו השניה של דודזון: „מי ידפיס את הסדור?". והנה בש' תרצ"ד עברה חברת „מקיצי נרדמים" לירושלים וועד החברה החליט על הוצאת הסדור, מתוך תקוה שימצאו תורמים להוצאת ספר גדול זה, שהדפסתו כרוכה בסכומים הגונים. תקוה זו לא נתקיימה והתורם הגדול והיחידי למפעל רב זה היה דודזון עצמו. בראשית שנת תרצ"ו זיכה אותו חבר השופטים שנתמנה מטעם אגודת הסופרים ו„מוסד ביאליק" בפרס בסך של אלף דולארים, על „ספרו המונומנטלי" „אוצר השירה והפיוט" משום שראה בו „מפעל־חיים גדול של חוקר מובהק ושקדן". ודודזון החליט להקדיש סכום זה להדפסת הסדור. הוא כותב בט' שבט תרצ"ו: „הזוכר אתה כי לפני שנה או קצת יותר הבעת דאגתך במכתב על דבר המקור לכספים בשביל הוצאת סדור רס"ג, ואני אמרתי לך שאני בעל בטחון, וכי לא אתחיל לדאוג על אודות הכספים עד אשר יהיה הספר מוכן לדפוס. והנה בא הקב"ה והקדים את הפתרון לשאלה... העכוב היותר גדול הוא שהייתי חפץ להיות במקום הדפוס ובמקום ששנינו יהיו יכולים לשאת ולתת פנים אל פנים, וזה כמדומה לי שאי אפשר. אם אוציא כסף הפרס על ההדפסה לא יהיו האמצעים לנסוע לא"י, ואם אוציא את הכסף על הנסיעה לא ישאר מאומה בשביל ההדפסה. מה דעתך על אודות הצעה זו, שהסדור יודפס בפילאדלפיה תחת השגחתי בשביל „מקיצי נרדמים"?... מובן הדבר שהייתי חפץ לשבת בירושלים ולהדפיס את הסדור בא"י והיינו מעיינים בכל שאלה גדולה או קטנה, אבל „איך תעבור החתול את המים"!". גם במכתבו מיום ג' תמוז תרצ"ו הוא כותב: „ולו היו הדברים כתיקונם מצד מצב בריאותי אז לא הייתי מפקפק אף רגע אחד, בודאי הייתי נוסע לירושלים ועומד על יד המדפיס ומתיעץ עמך ועם ד"ר יואל בכל פרט ופרט. אבל לצערי הגדול הנני במצב כזה שלא יודע איך ארגיש בי למחר... ישנם לילות עמל שלא אוכל לסגור עפעפי ובימים שלאחריהם הנני כחרס הנשבר". מצב בריאותו הרעוע שימש גם אחד הטעמים שבשבילם לא הסכמנו להדפיס את הספר באמריקה ולהטיל עליו עי"ז את אחריות ההגהה הקשה וההשגחה על ההדפסה.

עם תרומתו זו הונח יסוד בטוח להדפסת הספר ולסכומים הנוספים דאג ועד החברה. חברת „מקיצי נרדמים" — שעוד מקודם נחשב המנוח בין חברי הכבוד שלה — רשמה אותו בין החברים המיסדים שלה.

בשנת תרצ"ז התחלנו כבר לדון בכל הפרטים הנוגעים להדפסת הספר, ודודזון הראה התענינות מרובה בכל פרט ופרט. בטבת תרצ"ז הוא כותב: „כל ההצעות שאתה מציע בנוגע להדפסת הספר טובות ורצויות לי, כלומר מסכים אני שיודפס בשני טורים, התרגום בצד המקור, התפלות והפיוטים יודפסו בשורות שלמות לרוחב העמוד ובאותיות יותר בולטות, ההערות תתחלקנה לשני מינים: שנויי־נוסחאות לבדנה ומראי־מקומות ובאורים לבדם". את ההערות יש לסדר לפי השורות „כדי שיהיה הטכסט נקי לגמרי". אך לא באנו מהר לכלל דעה אחת בנוגע לגודל האותיות המיועדות לפיוטים וצורתן. סודרו כמה וכמה דוגמאות, ומשא ומתן ארוך ביותר היה בינינו בנקודה זו. „ראשית כל מודיע אני לך שאני מקפיד בכל מיני הקפדות

שהאותיות של פיוטי רס"ג תהיינה גדולות והלמדי"ן לא תהיינה כפופות. אמנם לא הקפדן מלמד, אבל מותר להיות קפדן בנוגע לצורת הלמ"ד...". במכתב אחר הוא כותב: „בכל אופן מתנגד אני לשמוש של אות למ"ד בראש כפוף כזה: ל. ה„מלמדים" כפופי ראש הם בחיים, לכל הפחות תן לנו למדי"ם זקופי ראש". בסיפו של דבר נתן הסכמתו טלגרפית אפילו לכך שידפיסו גם את הפיוטים באותיות „קטנות, אם רק ע"י זה אפשר יהא למהר את ההדפסה, אבל בתנאי כפול שהלמדי"ם יהיו זקופי ראש".

אם קפדן היה בשאלה זו הראה ותרנות בשאלות אחרות, כי לא היה מן העקשנים העומדים על דעתם ללא רתיעה וללא התחשבות בדעת חבריהם. הוא חשב, למשל, להדפיס את הפיוטים לא לפי הסדר שסודרו בסדור בכת"י כי אם לפי הסדר המקובל, שעל פיו יש להקדים את הסליחות ליום כפור להושענות וכיו"ב, אבל כשהסברנו לו את טעמו ונמוקו של רס"ג בסדורו זה כתב בו' תשרי תרצ"ז: „על דבר סדר הטכסטים חוזר אני בי מדעתי ומסכים עמך שיותר טוב להדפיסם באותו הסדר של כה"י האוכספורדי, אבל מה שנוגע לפיוטים החדשים שלא נמצאו בכ"י זה אני מסופק באיזו שטה לבחור: אם להקדיש להם מדור בפני עצמם ולסדרם במדור הזה ע"פ סדר השבתות והמועדים והצומות של השנה או שאחבר כל פיוט חדש לפיוט מאותו הסוג שנמצא בכ"י האוכספורדי. הואיל נא והודיעני מה דעתך על זה". כפי שיראה המעיין ניתנו פיוטים אלה במדור מיוחד, ב„נספחות" שבסוף הספר.

והרי דיון בשאלה אחרת. בתמוז תרצ"ז הוא כותב: „ספר מדעי צריך שיהיו גוף הספר וההערות עם שנויי־הנוסחאות הכל על עמוד אחד. כך עשיתי בכל הספרים שהוצאתי לאור... קח למשל את דיואן ר"י הלוי שי"ל ע"י „מקיצי נרדמים". בכל פעם שאני צריך לו לבי מלא חמה על מי שהיה אחראי בהדפסתו, כי גרם לי ולכל המשתמשים בו להפסיד שעות רבות כדי למצא את ההערות". אבל במכתב מיום ו' תשרי תרצ"ז הוא מעמיד את השאלה לעיון מחדש: „עוד מחשבה חדשה שחפץ אני לשמוע חות דעתך עליה. בכל ספרי שהוצאתי לאור הכנסתי תמיד הערותי ושנויי־הנוסחאות יחד עם גוף הטקסט על עמוד אחד. אם אחזיק בשטה זו גם בנוגע לסדור רס"ג, כמו שהיה בדעתי לעשות בתחלה, ירא אני שמצב בריאותי יגרום שהדפסת הטקסט עם שנויי־הנוסחאות תדחה לעוד שנים אחדות, כי אין אני יודע היום מה יהיה כחי למחר... ואפילו אם אשוב לאיתני... לא אדע כמה שעות אוכל לעבוד ביום, ולכן עלה בדעתי שאולי יהיה לטובתי ולטובת שלשתינו אם אעבור על מדתי הפעם ואעשה כמו שד"ר ברודי נוהג לעשות בהוצאותיו, ואמסור את הטקסט ושנויי־הנוסחאות לדפוס לבדם וההערות והמבוא יבואו בכרך אחר...".

מחלתו — שעליה הוא מדבר במכתביו כבר משנת תרצ"ב — הפריעה אותו בעבודתו לעתים קרובות וגרמה לעכובים ולדחיות מרובות. לא פחות מזה הטרידוהו והפריעוהו צרות כלל ישראל בחו"ל ובארץ והדאגה לגורלם של חכמי ישראל היושבים בארצות הנתונות תחת שלטון הרשע. לבו הרגש לא נתן לו מנוחה. במכתבו מסוף יולי 1938 הוא כותב: „אמרתי כי החום הגדול הוא שהפריעני מעבוד הרבה, אבל יותר מזה הפריעוני המכתבים הרבים מאירופה על דבר גורלם של החכמים... והנני כאיש הרואה את אחיו טובע בנהר ולא יכול להציל. והשמועות המבהילות הבאות מארץ ישראל גם הן תרפינה את ידינו, כי איככה אוכל לעסוק

בשטת רס"ג במנין המצות, דבר שהוא רחוק מן החיים, בשעה שדם אחינו צועק מן האדמה! ובאמת מתפלא אני איך יכולים אתם חכמי א"י להסיח דעתכם מן המאורעות הנוראים המתרחשים בכל יום ויום". במכתב אחר הוא מבקש שאכתוב לו בפרוטרוט על הנעשה בא"י, כי הידיעות הבאות בעתונים הן מזעזעות, אבל אפשר יש בהן הפרזה.

במכתבים אחדים הוא מדבר על דרך עבודתו בפיוטי רס"ג, וכדאי להביא מקצת דבריו לפני הקוראים. בתשרי תרצ"ה הוא כותב: „להוי ידוע לך שיש לי שתי העתקות כתובות ע"י מכונת הכתיבה מן הנ"י האוקספורדי. באחת משתי אלה אני רושם כל שנויי הנוסחאות והשניה אני מחזיק בשביל המדפיס. כשאאסוף כל השנויים אז אחליט באיזה נוסח לבחור. הנוסח ההוא אקבע בהעתקה השניה והשנויים ארשום בגליונות מיוחדים. אין אני מקבל שום כ"י כפוסק. כל נוסח אני שוקל במשקל הבקרת ואני בוחר בזה שלע"ד הוא הנכון ביותר. אין אני מכניס השערותי אל גוף הטקסט, אבל אם נמצאו שני נוסחאות או יותר אני בוחר באחד אפילו אם נמצא בכ"י שאיננו כל כך נהדר ומשובח במראהו. והנה בקיץ העבר עלה בידי להשוות בערך ששים קטעי הגניזה הנמצאים במכון [לחקר השירה העברית בירושלים] ובספריה הלאומית ועוד כ"י שהיו תחת ידי ממקומות אחרים, אבל בכתבי היד שבספריה שלנו לא השתמשתי אז, ועתה החלותי להשתמש גם בהם ומצאתי שיש לי לבדוק בערך חמשים או ששים כ"י... ואל תאמר שאין כדאי לבקש עוד, כי לשמחתי ולתמהוני מצאתי פיוטים חדשים לרס"ג שלא ידענו מהם ולא שמענו. בשבוע העבר כבר בדקתי עשרה כ"י. ואקוה כי במשך חדשים אגמור מלאכת ההשואה ואז, אי"ה, אתחיל לקבוע הנוסח בהעתקה השניה, ואחרי קביעת הנוסחאות אתחיל לכתוב פירוש. מובן הדבר שאין אני מקבל עלי לגמור מלאכת הפירוש בזמן ידוע. הרופאים צוו עלי להמעיט בעבודה ולו שמעתי לקולם כי אז לא עשיתי מאומה. אבל מכיון שהחיים בלי עבודה יותר קשה לסבול לא אובה ולא אשמע להם, ואקוה שזכותו של רס"ג תעמוד לי לגמור עבודתי — אבל אל תבהלני. יותר ממה שאתה רוצה בסדור זה רוצה אני בו, כי הרי אני החילותי במצוה זו.

ובענין חלוקת העבודה חפץ אני להעירך, שאעפ"י שאמרתי שאתה תטפל בעניני ההלכה לא כונתי שתטפל בפירוש האזהרות. חלק האזהרות מכיון שהוא חלק פיוטי שייך לי ואני אהיה האחראי. מובן הדבר שאם יהיה לך איזה דבר להעיר לי שאקבל מה שתתן לי".

ראינו ממכתב זה שדודזון לא קבל את כ"י אוכספורד כ„פוסק" אלא קבע את נוסח הפיוטים ע"פ בחירתו ולפי שקול דעתו על יסוד כה"י המרובים שהיו לפניו. גם בנוסח הבקשות הכניס שינויים ותקונים על יסוד כ"י אחרים אף שהתרגום הערבי של הבקשות מתאים לנוסח של כ"י אוכספורד, ולא חשב תרגום זה למכריע, ביחוד כיון שתרגומה של אחת מהן אינו מן הגאון [7]). ואם בנוגע לנוסח כך — לניקוד על אחת כמה וכמה. מומחה

7) „טענתך שהתרגום הערבי של הבקשות מתאים לנוסח של הטקסט אשר בכ"י זת ג"כ אינה טענה נכונה. וכי משום שהמתרגם השתמש בנוסח משובש עלינו להשתמש בנוסח הזה: נא ידידי אל תעשה כדבר הזה. רק בדבר אחד אודה שהצדק עמך, והוא כי אפשר למעט שנויי הנוסחאות. הרשות בידך להשמיט מה שנראה בעיניך כמיותר אני לא חסתי על עמלי לאספם ולקבצם — אבל אם חשיבותם אינה גדולה לא אכפת לי אם תשמיטם". שוב קו אופיני למנוח.

לעניני נקוד כמר ח. ילון בדק את הנקוד שבכ״י אוכספורד ומצא בו ענין רב מאד: נקוד „אשכנזי״ שטתי בתוך כ״י מזרחי קדום הוא תופעה נדירה וחשובה, ויש ללמוד מנקוד זה הרבה לתולדות הדקדוק[8]). כסבורים היינו שיש להדפיס את הפיוטים והבקשות בנקוד שבכ״י זה והצענו לפניו טעמנו ונמוקנו, אבל הוא לא הסכים לכך. במכתבו מי״א שבט תרח״ץ הוא כותב: „ובדבר שאלתך אם אני מסכים ההחלטה שהחלטתם לנקד את הבקשות לא ע״פ הדקדוק אלא ע״פ כת״י אוקספורד, אני אומר לך שתשובתי היא: לא. לו יצא הנקוד מתחת ידי רס״ג בעצמו כי אז הייתי רואה חובה לנו לשמור עליו, אבל הלא הנקוד נעשה בידי איש אחר. אמת שחוקר כה׳ ילון יכול להוציא מן הנקוד הזה מסקנות חשובות לתולדות הנקוד, אבל את זה הוא יכול לעשות במאמר מיוחד באיזה ירחון. ויכול להשתמש בכ״י הזה בשביל חקירותיו״.—

מדקדק היה בעבודתו עד לאחת ושוקד היה על כל הפרטים ופרטי הפרטים, קלים כחמורים. במכתבו מג׳ בסיון תרצ״ז הוא כותב: „במכתבך האחרון אתה אומר שהנך מקוה שעד ר״ה הבעל״ט אגמור את מלאכת הפירוש, מאריה דאברהם! המכשף אני, או איש חסיד שאליהו בא ועושה מלאכתו בשבילו? הלא יש בפיוטים של רס״ג מקומות כל כך קשים שאהיה מוכרח לשבת עליהם שבעה נקיים״.

ואמנם עבודה עצומה השקיע בפיוטי רס״ג. מספר כתבי־היד שהשתמש בהם עד טבת תרצ״ז הגיע למאה ואחד עשר, מהם גדולים ומהם קטנים, הגנוזים בספריות שונות: ברלין, ווארשא, לנינגראד, קהירא, פרנקפורט, לונדון ועוד, אבל בעיקר באוכספורד (20), קמברידז׳ (33), נויארק (40). וחוץ מזה השתמש בהרבה מקורות נדפסים, ששלט בהם שליטה גמורה.

גוף הפיוטים ושינויי נוסחאותיהם היו מוכנים כבר בשנת תרצ״ז, אבל עבודה גדולה עמדה לפניו בפירושם. הוא רצה שיסדרו את כל הפיוטים ושנויי־נוסחאותיהם בדפוס ועל גבי עלי־ההגהה יכתוב את הפירוש, אבל התנאים התכניים של בתי הדפוס בא״י אינם נותנים אפשרות לכך. כיון שהפירוש לא היה מוכן התנהלה ההדפסה לאטה. יש לזכור שגם בשנים האחרונות פרסם דודזון כמה מאמרים בספרי יובלות שונים ומאמרי בקרת על ספרים שהופיעו במקצועו. כתבתי לו פעם שימשוך ידו מכתיבת מאמרים ויתרכז בעבודת הפירוש, והוא משיב: „יש דברים שאי אפשר להתחמק מהם, אף כי קלים המה בערך לעבודת הסדור״, וכמה פעמים הוא מדבר על חובות ספרותיות. כבוד חבריו היה חביב עליו כשלו ויותר מזה, ואי אפשר היה לו להסתלק מכתיבת מאמר בספר יובל של אחד החברים והידידים. בי״ט מרחשון תרצ״ט הוא כותב: „במטותא ממך אל תבהלני לעשות פירושי, כי יותר הרבה ממה שאתה חפץ לראות את הסדור חפץ אני לכלות את מלאכתי, אבל גזרה היא מן השמים שלא אשים לילות כימים כמו שעשיתי בימים מקדם. ותחת שהיו לי י״ב או אפילו י״ד שעות של עבודה ביום אין לי כעת רק שש או לכל היותר שבע, ואחוז גדול מאלה השעות אני צריך להקדיש לעניני תורה אחרים. זכור נא זאת ואל תאשימני בעצלות או באדישות״. והוא חותם: „ידידך

8) דרך אגב יש לציין פרט אחד: הנקוד „עֲדֶ״ שנמצא בכ״י זה מישב את דברי הראב״ע לפסוק ה׳ ימלוך לעולם ועד, שנוהגים לראותם כמשובשים. עי׳ מש״כ ילון ב„הצופה״, תל אביב, ל׳ תשרי ת״ש, גל׳ 545.

הזוכר את הימים שבלה בירושלים ולבו משתוקק לראותה ואת חכמיה עוד פעם". את זכר ירושלם העלה על לבו לעתים קרובות ופעם גם חשב ברצינות מרובה לבקרה שנית, אבל לא זכה הוא ולא זכו ידידיו ומוקיריו הירושלמיים לזה.

בשנה האחרונה עסק בפירושו לאזהרות, שהשקיע בו עבודה רבה, ושלחו אלי חלקים חלקים. הבעתי לו בראשית הקיץ את תקותי שבימי הקיץ הבאים תתקדם עבודתו במדה נכרת, והוא כותב לי במכתבו האחרון, מיום ששי ליוני, הכתוב אנגלית: „כמו שהודעתיך כבר קודם הסתלקתי בהוה מכל התחייבויותי הספרותיות והתרכזתי כולי בפירושי לפיוטי סעדיה. אבל אני מניח שעמדת על זה שסעדיה הוא יותר קשה מן הקליר, ביחוד באזהרות שלו. פעמים דרושים שנים או שלשה ימים כדי לעמוד על כונתו במחרוזת אחת. אני מבטיחך שאני עושה כל מה שבכחי כדי לסיים עבודה זו, אבל איני גורס חפזון. העולם חכה לסעדיה יותר מאלף שנים והוא יכול לחכות עוד שנה או שנתים עד שיקבל את סדר התפלות שלו[9])". ואמנם הוא צדק: העולם ודאי שהוא יכול לחכות, אבל שכח את העיקר, שהוא עצמו אינו יכול לחכות. והנה בא האסון שיגורנו מפניו: עברו רק כעשרים יום מאז כתב דברים אלה והוא נפטר לבית עולמו.

פטירתו של דודזון היא אבדה קשה למדע העברי, וכן לחבריו וידידיו, וביותר לסדור רס"ג שלא זכינו שישלים את עבודתו בו. אחרי פטירתו שבתה עבודת ההדפסה כחצי שנה. אי אפשר היה להמשיך כל עוד שלא נתברר אם נשאר ומה נשאר באמתחת כתביו מהמשך פירושו לאזהרות. נדונה גם השאלה אם יש למסור את המשך עבודת הפירוש למומחה אחר במקצוע זה או להסתפק בהדפסת הפיוטים ושנויי נוסחאותיהם כפי שיצאו מידי המנוח, בלי פירוש. ועד החברה החליט לבחור בדרך האחרונה. גם חברי המנוח בנויארק וידידיו שנאספו לעיין בשאלה זו החליטו, שאין לדחות את הדפסת הסדור לזמן אף אם יצטרכו ע"י זה לותר על הפירוש. אם יוחלט על המשכת הפירוש יוצא בכרך מיוחד. אחרי חנוכה ת"ש חודשה עבודת ההדפסה. על הטוב תזכר הגב' פרופ' דודזון שבמכתביה זריזה תמיד על המשך עבודת ההדפסה והראתה ענין רב בכל מה שנוגע לזה.

כאמור לעיל נעשתה עבודת התרגום ע"י הד"ר י. י ו א ל. הוא אסף וסדר את שנויי הנוסחאות לחלק הערבי והשקיע בזה עבודה מרובה. נוסף לזה הואיל עוד לקבל על עצמו את ההשגחה על עבודת ההדפסה עם כל הטרדה הרבה הכרוכה בהגהה קפדנית ודייקנית, וכל מעיין בסדור חייב להודות לו על כך. ניקוד הפיוטים נמסר לד"ר מ. ז ו ל א י, הואיל והפרופ' דודזון ז"ל ביקש שישחררוהו מעול עבודת הניקוד. ואפעלפי ששלשים וכמה פיוטים כבר נמצאו מנוקדים בהעתקו של דודזון, חזר הד"ר זולאי ובדקם ונטל על עצמו את אחריות ניקודם של כל פיוטי הסדור. כמו כן קרא את הגהות הפיוטים והעיר הערות שונות (כל ההערות שבניקוד, ואותן שניתנו בסוגריים). אף השלים כמה פיוטים לקויים עפ"י מקורות נוספים ש ב מ כ ו ן ל ח ק ר ה ש י ר ה ה ע ב ר י ת מיסודו של ש ו ק ן.

9) את מכתבו הוא מסיים בברכת הצלחה לנסיעתי לבקר בספריות אנגליה, ומוסיף: „הייתי רוצה להיות קצת יותר קרוב לבריטיש מוזיאום ולקמברידז'".

הפרופ׳ י. נ. אפשטיין וד״ר ד. צ. בנעט הואילו לקרא את עלי־ההגהה של החלק הערבי והתרגום ובהערותיהם עזרו לשפור התרגום ודיוקו. הרב דר׳ ח. בראדי קרא את עלי־ההגהה של גליונות אחדים מחלק הפיוטים. לכלם נתונה תודתם הנאמנה של ועד חברת „מקיצי נרדמים״ ושל עורכי הספר לדפוס.

כן אנו מביעים את תודתנו למכון לחקר השירה העברית מיסודו של ר״ש שוקן, שהשאיל מן האוסף הגדול שברשותו צלומים מעשרות קטעים של הגניזה המכילים פיוטי רס״ג; לפרופ׳ א. מארכס, ששלח לנו את צלום כ״י אוכספורד ואת כ״י אדלר אד מא; למנהלי ספריות אוכספורד וקמברידז׳, שהודות לאוצרות הגניזה שבהן אפשר היה להשלים במדה נכרת את החסר מן הסדור ולשכלל את הוצאתו, ולראשי שאר הספריות שמצאנו גם בהן כתבי־יד נחוצים למלאכתנו והוזכרו במקומם; לבית־הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלם שהזמין צלומים נחוצים לעבודתנו; לפרופ. ר״ד ילין שבהיותו בקמברידז׳ בקיץ תרצ״ח המציא לנו קצת צלומים מקטעי הסדור; להחכם ר״ד ששון שהואיל בטובו לשלוח לנו צלום מקטע של הסדור הנמצא באוצר ספריו המהולל, ולספרית שוקן שהשאילה כמה ספרים יקרי־מציאות. כלם יעמדו על הברכה.

ראוי לתודה מיוחדת גם דפוס „עזריאל״ ומנהל העבודה בבית־הדפוס מר בן־ציון מזרחי, שנהל את העבודה הקשה של הדפסת הסדור בהבנה ובסבלנות מרובה. ברוך יהא גם זכרו של ר׳ יוסף בר נתנאל הלוי ז״ל שסידר כשליש הסדור במומחיות גדולה ובמסירות לעבודת הקודש.

הופעת הסדור עתה היא „דבר בעתו״: בשנה הבאה, בכ״ו אייר, תמלאנה אלף שנים לפטירתו של רב סעדיה. אילו היו השנים כתקונם, היה זה מן הראוי לכנס את כל פזורי כתביו המרובים בכל מקצועות התורה והחכמה, ששרידים מרובים מהם נתפרסמו בעתונות המדעית ובספרים שונים ורבים מהם עודם שמורים בכ״י, ולהוציאם לאותו זמן בהוצאה מדעית שלמה ומתוקנת. עכשיו שלא זכינו לכך עלינו להסתפק בשעה טרופה זו בהוצאת הסדור ולקוות לימים יותר טובים שיבואו לעם ישראל וספרותו.

אדר תש״א ש. אסף

מבוא

א. הסדור וחלקיו, איפה ומתי חברו הגאון

הסדור המופיע עתה ראשונה מכ״י[1]) הוא אחד מחבוריו הגדולים והחשובים ביותר של רב סעדיה, ואילו לא נשאר לנו מכולם אלא הוא לבדו היה בו כדי להקים שם עולם למחברו. המקוריות הנסוכה על כל חבוריו של הגאון המופלא הזה בולטת גם בחבורו זה, וכשם שהיה חלוץ וסולל דרכים חדשות בכל מקצועות הספרות העברית: בפרשנות כה״ק ובחקירת הלשון העברית, בהלכה ובפילוסופיה ועוד, כך הלך גם בסדורו בדרכו המיוחדת לו לבדו. אף בו הראה את נפשו הגדולה ואת כל כחו הרב כמבקר חריף, כהוגה דעות, כבעל הלכה וכפייטן, וכשאנחנו מעיינים בו אנו מתמלאים יראת־כבוד כלפי אישיות מצוינה זו. כל מעשיו היו מכוונים למטרה נעלה אחת: לחזק את היהדות המסורתית נגד כל הקמים עליה — ורב היה מספרם באותו זמן — ולבסס את יסודותיה, לזקקה ולצרפה, להורות ולהבדיל בין קודש לחול, בין עיקר לטפל, להכניס סדר ושטה בכל, והסדור הוא אחת החוליות הנכבדות בשלשלת־מעשים זו.

שם הסדור הוא „כתאב גאמע אלצלואת ואלתסאביח״[2]) (עמ׳ י). שטיינשניידר מציין, שברשימה אחת הוא נקרא: „כתאב אלצלואת ואלשראיעה״[3]). אין אנו יודעים אם השתמש הגאון גם בשם העברי „סדר״ או „סדור״, ואם לאו. רשימת חבורי רב סעדיה, שנתחברה ע״י שני בניו דוסא ושארית[4]), לא הגיעה אלינו בשלימות והיא נפסקת באמצע עם „כתאב אל[וגוב א]לצלאת״ (= ספר על חיוב התפלה). תיכף אחרי זה ודאי נזכר הסדור בשמו. „כתאב וגוב אלצלאת״ הוא שם המבוא של הסדור, שהיה נפוץ גם כספר בפני עצמו[5]), ואולי גם נתחבר תחלה כספר בפני עצמו ורק אחר כך צורף לסדור[6]).

---

1) עד עתה נתפרסמו מן הסדור (עי׳ מלטר 330—335):
א. סדר עבודה שליה״כ. קבץ מעשי ידי גאונים (רוזנברג) ב, 10—17. cf. Elbogen, Stud. z. Gesch. d. jüdischen Gottesdienst., p. 64, 82
ב. תריב״ג מצות. שם, 30—38; Oeuvres compl., IX, XVIII—XXII, 57—69. ריב״ם פערלא, ספר המצות לרס״ג. ורשה, תרע״ד—ע״ו.
ג. אזהרות. שם 39—54, 26—29.
ד. בקשות. מחזור רומניא ועוד כמה מחזורים (עי׳ לנדסהוס, עמודי העבודה 293); תפוחי זהב לר׳ יחיאל מלי, מנטובה שפ״ג. הוצאה בקרתית: לוצטו, Litbl. d. Orients, 1851, 387, עיין כרם חמד, IV, 36—39. קובץ רוזנברג 74—83. סדור רב עמרם השלם ח״א סד—סז, ח״ב קנ״ח—קסא.
ה. הושענות Kohut, D. Hoscha'not, Breslau, MGWJ 1893.
ו. סליחות. י״ג סליחות לשחרית יו״כ בסליחות תימנים (ירושלים תרמ״ז) דף ל״ג ע״ב ואילך.
ז. תפלות שונות. סדור רב עמרם השלם ח״א 154, 184, 194, 238, 242, קכב, קמה, 298, קנט, 360, 368, 382. ח״ב ד, כג, נד, 132, סז, שב, ק, קח, קלב, 286, 328, קסו, 352, 356, 384, קצד, קצה, קצו, 414. ומה שרשום בדף קנ״ח: „וידוי דרב סעדיה גאון אשר מצאנו בסדרו בכת״י״ אינו מדויק, ובכת״י של הסדור ליתא (ועי׳ מלטר 333).

2) = ספר מאסף כל התפלות והתשבחות. ועיי״ש גם שו׳ 22: יגב אן תגמע אלצלואת ואלתסאבית. ועי׳ מלטר, Saadia Gaon, 330.

3) = ספר התפלות והחוקים (הכונה כנראה לדינים הרבים הנמצאים בו) עי׳ ס׳ הזכרון לד״ר קויפמן, 200; Arab. Lit. d. Juden, 62.

4) נתפרסמה עי׳ מאן JQR, XI, n. s. 424.

5) עי׳ עמ׳ י, ושם: אלכתאב פי וגוב אלצלוה, ולהלן באותו עמוד: כתאב אלהגה ללצלוה. ועי׳ מאן שם 416 ומלטר 427.

6) עי׳ בדברי ד״ר יואל להלן עמ׳ 42. וקצת סיוע לזה מזה שרבינו כותב בסופו (עמ׳ י): תם אלכתאב פי וגוב אלצלוה (= תם הספר על חיוב התפלה).

במבוא הוא מראה על חובת התפלה מן הכתובים, ועצם התפלה הוא תודה על העבר ובקשה על העתיד והודאה ביכולת הקב"ה, והתודה היא חובה שמחייב אותה השכל ומביא אותה הכתוב, והבקשה היא המין הכולל והרחב ביותר והמצוי ביותר במיני התפלה. אחרי זה הוא נותן טעמים שונים למה קבעו את מספר הברכות בתפלת העמידה לשמונה עשר וכן הוא מסביר את הסדר של שמונה עשרה הברכות, והוא משתדל להסבירו באופן „שיכריח את מי שאולי יעז להחליף את חבורם ולהופכו" (עמ' ז—ט). חסרה לנו ראשיתו של המבוא וקצת פסקאות באמצעיתו, וע"כ לא נוכל לדעת לפי שעה את כל תכנו.

אחר כך מתחיל גוף הסדור, ויש לו פתיחה קצרה משלו. בה מודיע המחבר על משרתו בחיבור הסדור ועל דרך עבודתו. הוא כותב:

„וראיתי לאסוף בספר הזה את התפלות והתשבחות והברכות שיש להן עיקר, בתכונתן הקדומה כפי שהיו צורותיהן לפני הגלות ואחרי כן... ואוסיף להן מה ששמעתי שנוסף בהן או נשמט מהן לפי ראות עיני אחדים העושים על דעת עצמם... ומה שמבטל את הכונה היסודית אסרתי לומר, ומה שאינו מבטל אותה העירותי בכל זאת שאין בו עיקר מהמסורה. ואצרף לזה תאור, כיצד מקיימים את המצוות שחייבים בהן בכל תקופה מתקופות השנה, אחרי שאתאר את עשיית המצוות שחייבים בהן בכל יום ויום" (עמ' יא).

לדיני התפלה והברכות, השבת והמועדים, הצומות ויום הכפורים, קריאת התורה וכו' שרבינו מביא בסדור אין הוא מביא כל מקור וראיה: „ובכל מה שנכלל בשער הזה לא אקבל עלי להביא ראיה על החיוב בו מן הכתוב ולא לתת הוכחה על פירושו... ממה שבמשנה ותלמוד, אלא אביא בכל הענין הזה דבור סתמי מדויק בלבד, מפני שאינני כותב את החיבור הזה לראיה כי אם ללמוד ולהבנה" (עמ' יא—יב). הוא הלך איפוא בסדור באותה הדרך שהלך בה בספר הירושות שלו, שגם בו לא הביא אף מאמר אחד מן המשנה והתלמוד ולא הזכיר את שמותם של החכמים, ושימש בזה דוגמא להרמב"ם בספרו משנה תורה [7]). בספר הפקדון שלו [8]), ובכמה מספריו ההלכיים האחרים, הלך רב סעדיה בדרך אחרת: הוא מנסח כל דין ודין בניסוח משלו אבל מסמיך לדבריו תיכף את הראיה מדברי התלמוד, כמו שעשו אחריו הגאונים רב האיי ורב שמואל בן חפני בחיבוריהם המרובים. יש לציין בזה מפנה חדש בדרך עבודתו של רב סעדיה, ויש להניח שעשה כך בחבוריו המאוחרים יותר, אחרי ששטתו הקודמת של אי־הזכרת מקורות המשנה והתלמוד עוררה אולי התנגדות דוגמת ההתנגדות שעורר עליו הרמב"ם בספרו משנה תורה [9]). אפשר איפוא להוציא אולי מזה איזו מסקנא גם בנוגע לזמן חבורו של הסדור. ספר הירושות היה לנכון אחד מספריו הראשונים בשדה ההלכה, אם כי לא הראשון [10]). מתחלת דבריו בס' הירושות יוצא ברור שקדם לספר המתנות שחבר [11]).

---

7) מלסר (עמ' 148 הערה 324) רוצה להסביר עובדא זו בזה, שרב סעדיה הועיד את ספריו גם בשביל הקראים, אבל אין זה מתקבל על הלב. הרי תכנם, בכללו ובפרטיו, מתנגד לדעותיהם ומנהגיהם של הקראים. 8) עי' „מספרות הגאונים" עמ' 32—39.

9) גינצברג, I, Geonica 166.

10) הראשון לשורת הספרים שלו על נושאים הלכיים שונים היה ספר השטרות, כמו שיוצא מדבריו בראש הקדמתו לספר זה, שנתפרסמה ע"י הירשפלד ב־JQR XVI, 299. מספר השטרות שלו מצאתי כמה קטעים ואפרסמם בהזדמנות אחרת.

11) הוכא בחידושי הרמב"ן לקדושין ב"ג ב'. ועי' „מספרות הגאונים" עמ' 2.

הסדור פותח בתפלות „הזמן הרגיל", והם ימי החול, ודיניהן, והוא מחלק את התפלות לשני חלקים: תפלת היחיד ותפלת הצבור. מקודם הוא רושם את תפלת היחיד ואחר כך את תפלות הצבור. עיקר החילוק בתפלת שחרית נובע מזה, שלדעת רב סעדיה אין היחיד אומר קדושה לא רק בתפלת שמ"ע כי אם גם בברכת יוצר — והוא הדין לקדושה דסידרא הבאה ב"ובא לציון" — ועל כן קצרה היא ביותר ברכת יוצר של היחיד ויש בה בסך הכל רק י"ח תיבות: „המאיר לארץ ולדרין עליה ברחמים רבים וטובו מחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית בא"י יוצר המאורות". בחלוקה זו אין לו לרב סעדיה חבר בין כל מחברי הסדורים לפניו ולאחריו. אמנם גם שאר גאוני סורא מחזיקים בדעה זו שאין היחיד אומר קדושה, אבל הם השמיטו מברכת יוצר רק את הקדושה עצמה ולא את הא"ב של „אל ברוך" והשבחות שלפניה ולאחריה[12]). בסדור רב עמרם מקוצרת ברכת יוצר כמעט באותה מדה של רב סעדיה, אבל אין הוא מחלק את כל תפלות החול לתפלת היחיד ולתפלת הצבור.

אחר שגמר את תפלות החול ודיניהן ואת שתי הבקשות שחבר הוא מגיע אל הברכות השונות. וכאן מתבלטת שוב אותה השיטתיות המציינת את ספרי רב סעדיה מספרי הגאונים שקדמו לו. ראשית כל הוא מחלק את כל הברכות לשני חלקים: ברכות על מקרים שיש בהם מצוה, היינו ברכת המצות, ועל מקרים שאין בהם מצוה. ואלה שאין בהם מצוה מתחלקים שוב לשני חלקים: או שהן קשורות בגוף האדם או שהן תלויות בחושיו. והקשורות בגוף האדם מתחלקות שוב לשלשה חלקים: א. מאכלים; ב. משקים; ג. פעולות. והתלויות בחושיו מתחלקות ג"כ לשלשה אופנים: א. ראיה; ב. שמיעה; ג. הרחה.

אחרי זה באות תפלות „הימים המיוחדים", המתחלקים לארבעה חלקים: א. שבת; ב. ראש חדש; ג. חגים (שמספרם שבעה: פסח, עצרת, ראש השנה, סוכות, שמיני לסוכה, חנוכה, פורים); ד. ימי צום, והחשוב שבהם הוא צום יום כפור וממנו הוא מתחיל מפני חלוקה זו הוא מסדר את תפלות יוה"כ לא בין ר"ה לסוכות, כרגיל, כי אם אחרי תפלות חנוכה ופורים.

שיטתיות קפדנית מורגשת גם בקביעת נוסח התפלות. היא מביאה, למשל, את הגאון להתנגד להכנסת משאלות לאומיות בתפלות ידועות, ובודאי לא מפני שמשאלות אלו לא היו יקרות ללבו של הגאון כי אם מפני שלפי דעתו אין שם מקומן. והרי דוגמאות:

א. „מי שחתם — בברכת יוצר המאורות — אור חדש על ציון תאיר הוא תועה, לפי שלא תקנו חכמים ברכה זו על האור העתיד לימות המשיח אלא על אור היום המאיר בכל יום... הלכך מאן דמדכר ליה שפיר דמי לשתוקיה" (עי' עמ' ל"ז בהערה). ודעת רב סעדיה מתנגדת למנהג שתי הישיבות (עי' להלן 23).

ב. „המוסיפים בשאלת הגשם: ותקרא לעמך שנת גאולה וישועה, אם אמרו כך זה מזיק, מפני שמעבירים את התפלה מענין הפרנסה לענין הגאולה ויהיה זכר השנה דבר טפל" (עמ' כב).

---

12) עי' בתשובות רב נטרונאי ורב נחשון בשבה"ל סי' י"ג ובה"ג של אספמיא עמ' 224. יש להעיר שאף הרמב"ם (פ"ח מהל' תפלה ה"ד) סובר שאין אומרים קדושה בפחות מעשרה, אבל נוסח ברכת יוצר שלו ליחיד אינו ידוע לנו. את הנוסח השלם לתפלת הצבור נמצא בכ"י אוכספורד מס' 577.

מטעם זה עצמו, שלא לערבב מין בשאינו מינו, הוא קורא תגר על המזכירים באבות, בברכת מגן, בימי שבת וחג, את השבתות ואת המועדים, והוא רואה בזה „דבר מפסיד" (עמ' כא). ואילו בסדור רב עמרם אנו קוראים: „ובין בערבית ובין בשחרית ובין במוסף ובין במנחה מזכיר במגן כך: ורצה והנחיל לבניהם שבתות למנוחה למען שמו באהבה" (דף כ"ה ב')[13].

מן הפיוטים הכניס לתוך סדורו מפיוטי הקדמונים את אלה שאמירתם רווחת ביותר. אבל לא הכניס את אלה שנתקבלו רק בארץ אחת, אפילו אם היא ארץ ישראל או בבל. כך לא הכניס את כל ההושענות שנהגו לומר ביום הערבה בא"י או בבבל „מפני שאין מטרת הספר הזה לרשום בו חזנות" (עמ' רנא), והוא הדין ב„אלפאביתות" הנאמרות אחר סדר העבודה שאין הוא מביא אלא אחת מהן, „ולולא היה הפיוט הזה מעשה נהדר לא רשמתיו". „וכבר הסברתי שאין כונתי לרשום חזנות" (=פייטנות, עמ' רפט). ואף מן הפיוטים שחבר הוא עצמו אינו מכניס רק חלק מהם, ולפני סדר העבודה שלו הוא כותב (עמ' רפ): „וכבר חברתי כמה פיוטים[14], אלא שהם גדולים, ואינני רואה לרשום כאן דבר מהם אלא את זה משום קטנותו"[15], ואמנם בנספחות שבסוף הספר הובאו כמה וכמה מפיוטי הגאון שלא נכללו על ידו בסדור. ויש להניח שבקטעי הגניזה המרובים ימצאו עוד קצת פיוטים משלו[16].

להערצה מיוחדת ולחבה יתרה זכו שתי בקשותיו — תפלותיו (עמ' מז—פא) עד שהרמב"ם נשאל „אם ראוי לעמוד בתפלת רבינו סעדיה" ואם ראוי לומר אחריה קדיש (תשובת הרמב"ם הוצ' מק"נ סי' מ"א=פאר הדור סי' ק"ל=קובץ לפסיאה סי' קכ"ח). והראב"ע, המבקר קשות בפירושו לקהלת את פיוטי הקליר, משבח את בקשות רב סעדיה ואומר „שלא חבר מחבר כמוהם". לעדותו של צמח בן יהושע, שתרגם את הבקשה הראשונה לערבית[17], „טרחו הרבה תלמידים ללמד את שתיהן בעל פה" (עמ' מו). בקשות אלו, וגם כל אחת מהן לחוד, נעתקו לרוב חשיבותן בהעתקות מיוחדות[18]. ויש גם שהעתיקו את התרגום הערבי לבדו. תרגום הבקשה השניה, שנעשה ע"י הגאון עצמו.

13) ושם מ"ז א' בסדר יום הכפורים: ורצה והנחל לבניהם את יום הכפורים הזה באהבה.

14) הכונה לסדרי עבודה, והם אבדו ברבות הזמנים, רק אחד מהם, קטוע בסופו, הובא בנספחות עמ' תט—תיב.

15) ומכאן תשובה למלטר הכותב (עמ' 329) שכל יצירותיו הפיוטיות של רס"ג נכנסו לסדורו.

16) T.-S. H2 8 יש בו „מעריב פורים לרבינו סעדיהו בן יוסף גאון זכר צדיק לברכה. כופר אגגי ניתן לימיני במושיע...", ועי' מאן I, The Jews in Egypt 98. „רשות" לאזהרות, שבה חילק את כל המצות לכ"ד או כ"ה קטוצות. לא הגיעו אלינו ממנה ממקורה העברי אלא שני משפטים (עי JQR VI, 706 שו' 1) וקטע מתרגומה הערבי (עיי"ש עמ' 705—707; מלטר עמ' 335 ובמקורות שציין שם). אף כמה מן הפיוטים שנדפסו בנספחות שבסוף הסדור הם קטועים. והעירני ד"ר זולאי על סיום אזהרות לרס"ג שבא ב„סדר חבור ברכות" (א. שכטר Studies in Jewish Liturgy, 124) שהגאון חתם שמו: סעיד פיומי חזק. ונראה שסיום זה בא לאזהרות אחרות שחבר. הוא העירני גם על זה ש„האופן" לחג הפסח שנדפס ב„סעדיאנא" והובא להלן עמ' תל נתחבר על שמו של דויד חזן, שבשבילו חבר גם פיוט לגשם (עי' עמ' שצ"ה בהערה), וצ"ל: דבאתיהו להשפיל... והאי בשלש בקדושתו לזמר... יצא מ[תוך] נוף יהירים וגיאים ביד אל להלאות.

17) היא תרגומה גם ע"י מתרגם אחר, עי' במלואים שבסוף הספר עמ' תכז, וקרוב הדבר שכמה מתרגמים עסקו בה. ועי' להלן במבואו של ד"ר יואל עמ' 44

18) עי' Saadyana סי' XIX, XX.

נעתק באשקלון בשנת ד"א תתכ"א[19]). דרך צנור בלתי ידוע עברו בקשות אלו ונכנסו ל„מחזור רומניא", וחלק ניכר מן הבקשה השניה נכנס למחזורים מנהגי איטליא, אשכנז וצרפת, וגם לסליחות ערב ראש השנה לפי מנהג פולין[20]).

את הסדור חבר רב סעדיה בהיותו כבר בבבל[21]). דבר זה יוצא מפורש מדבריו: „וראיתי חזנים אחדים בבבל מקילים ומוציאים בחול המועד פסח רק ספר תורה אחד" (עמ' שע). וכך נראה גם מכמה מקומות אחרים. בתארו את המין הכשר והמין הפסול של הערבה הוא אומר: „והראשון נקרא בארץ ישראל ומצרים צפצפה והשני ערבה, וראיתי אנשי הארץ הזאת מחליפים את שני השמות האלה" (עמ' רלז). „אנשי הארץ הזאת" הם הבבלים. בסוף סדור ההושענות הוא כותב: „ולאנשי ארץ ישראל"[21]) יש ביום הערבה עניות נוספות, ולאנשי בבל וזולתם מה שלא אמנה משום ריבויו" (עמ' רנא). ודאי שאין בדברים אלה הוכחה על חבור הספר בבבל, כי רב סעדיה יכול היה לדעת זה גם בשבתו במצרים, אבל יש לעשותם סניף לשתי הראיות הראשונות. גם במבוא הסדור הוא כותב: „כי בארצות האלה שעברתי בהן ראיתי משלשת הדברים האלה — ההזנחה, ההוספה וההשמטה — מה שהניעני וקראני להשתדל להפסיקו" (עמ' י). הוא רומז כאן לארץ ישראל, סוריה ובבל שעבר בהן עד שקבע מושבו והשתקע בבבל. השינויים המרובים שראה בסדר התפלה הנהוג בארצות אלו הם שעוררוהו לגשת לחבור סדורו. באחרונה יש עוד להביא את דבריו בדיני קריאת התורה: „ויש מוסיפין ומוציאים עוד ספר וקוראים לפני נעילה בראשית" (עמ' שעא). כאן לא נאמר היכן נהג דבר זה, אבל ר' יהודה ברצלוני בפירושו לס' יצירה עמ' 166 מביא דברים אלה בנוסח זה: „וראינו לרבינו סעדיה גאון ז"ל שאמר כי במקומות רבות במחסיה מנהג שמוציאין ספר תורה בנעילה ביוה"כ וקורין בו פרשה ראשונה של בראשית".

בקשר עם זה יש להזכיר שבסוף תרי"ג מצות, בתשר"ק האחרון, יש בשורה שניה ושלישית של כל בית אות אחת מחתימת שם המחבר, החותם: סעיד בן יוסף אלוף (עמ' קעט—קפג), וזה מוכיח שחבר פיוט זה לפני שנתמנה לגאון[22]), אבל אין מכאן ראיה שנתחבר במצרים. הלא ידוע לנו עתה שרב סעדיה ישב בבבל כשבע שנים לפני מנויו לגאון. בתאר

---

19) שם סי' XXV: „תפסיר צלאה ראס אלמתיבה אלכמירה ייי שפתי כתבת עזריה בירבי דוד ג[נ]ן שנת ארבעת אלפים חשמונה מאות ועשרים ואחת שנה ליצירה במדינת אשקלון שנה חמישית שבשבוע ולחרבן בית שני תשע מאות ותשעים ושלשה". כה"י היה שייך ליפת בר תקוה.

20) ועי' על כל הנוגע לבקשות אלו ב„עמודי העבודה" עמ' 293—297 ומלטר עמ' 331—333.

21) בונדי (עמ' 9) כותב: „מציאתם של קטעים מרובים מן הסדור בגניזת מצרים נראית כמאשרת את השערת צונץ שהסדור נכתב עוד במצרים". אבל באמת אין בזה משום הוכחה. ועי' אפנשטיין Beiträge z. Gesch. u. Literatur, 122.

21א) במקור: אלשאם, ועל הוראתה אצל רב סעדיה עי' מש"כ באכר, JQR, XVIII, 564.

22) אף האזהרות נתחברו כנראה בהיותו עוד אלוף, עי' מלטר Saadia Gaon, 150, אם כי הוא נשען על „תגליתו" של שי"ר (בסוף הוספות והתקונים לתולדות רס"ג), כי השורה הראשונה של האזהרות עולה בגימטריא סעיד בן יוסף אלוף, שאין בה משום הוכחה כלל. ונראה שחברן לפני פרושו לס' יצירה, כי בפירושו זה, הוצ' למברס עמ' 22, 41 הוא מזכיר את זה שתרי"ג המצות כלולות בעשרת הדברות, ועי' עמודי העבודה 291; מילר בהקדמתו למתבי רס"ג חי"ט עמ' XIX.

„אלוף" הותם רב סעדיה זמן קצר אחרי בואו לבגדאד[23]; חוץ מזה אין להוכיח מזמן חבור פיוט זה על זמן חבורו של הסדור כולו, אבל אפשר גם כן שכל הסדור נתחבר טרם שנתמנה רב סעדיה לגאון בש׳ תרפ״ח, היינו בשנות תרפ״א—תרפ״ז. מדבריו שהובאו לעיל נראה שנתעורר לחברו כתוצאה ממה שראה בעניני התפלה בשעת נסיעותיו בארצות שונות בדרכו ממצרים לבבל, והן שנות תרע״ה—תרפ״א[24]). יש עוד להוסיף שאת הסדור חבר אחר שכבר חבר את פירושו הרחב לתורה (עמ׳ יב), אבל אין זה עוזר לנו לקבוע את זמן חבורו של הסדור כי לצערנו אין אנו יודעים מתי חבר את פרושו זה לתורה. הפירוש הרחב נאבד כמעט כולו ולא נשתיירו ממנו אלא פרגמנטים אחדים.

ב. היחס בין סדור רב סעדיה וסדורים אחרים.

סדורו של רב סעדיה עולה בערכו הספרותי על סדור רב עמרם. גדול הוא ממנו גם בכמות וגם באיכות. צדק רב יוסף ראש הסדר באמרו שסדור רב סעדיה עולה על כל הסדורים שנתחברו לפניו ולאחריו (עי׳ להלן עמ׳ 38) ובכל זאת לא זכה לאותה השפעה עצומה ולא הגיע לאותה תפוצה שהגיע אליה סדור רב עמרם. חכמי צרפת ואשכנז שהרבו להשתמש בסדור רב עמרם ממעטים להביא את סדור רבינו, ומה שהם מביאים הם מביאים בדרך כלל מכלי שני ושלישי[25]). ודאי גרם לזה מה שחלק ההלכה שבו כתוב ערבית. ועוד דבר: סדור רב עמרם נשען על המסורת של הישיבות הבבליות[26]) העתיקות, שנתקדשו קדושה יתרה בעיני היהודים שבתפוצות הגולה[27]), ועל המנהגים שנהגו בהן ובבית רבינו שבבבל[28]). ואף מסדריו, הגאון יאב הישיבה רב צמח בן שלמה, עמדו בראש הישיבה הסוראית ומאחורי סמכותם האישית עמדה סמכות הישיבה, סמכות־דורות. הסדור כולו כתוב באותה נעימת־הפקוד התקיפה שהיתה רגילה בתשובותיהם של התקיפים שבין הגאונים, כגון רב נטרונאי והדומים לו, ובלשון רבים. ואילו סדור רב סעדיה הוא יצירת היחיד, אם כי יחיד־הסגולה שבדור, הכתובה בלשון יחיד וטבועה בחותמו האישי והמקורי של היוצר הגדול. דעת רב סעדיה בסדורו מתנגדת כמה פעמים למנהגי שתי הישיבות, ויש שדעתו זו לא נתקבלה גם בסורא מקום מושבו. וכך מציין רב שרירא באחת מתשובותיו: „ומינהגא בי מדראשי קביעי דנהרדעא (=פומבדיתא) ודסורא עדיין למימר ואור חדש, ואע״פ דרב סעדיה ז״ל הוה ליה ראש מתיבתא בסורא לא קבילו מיניה אפילו בחייה

23) עי׳ מאן, תרביץ שנה ה׳ עמ׳ 158.

24) גינצברג כותב ב־I, Geonica 166 שרס״ג חבר את הסדור לבקשת קהלות מצרים. השוה גם משכ״ב ב־IX, Z f h B 104. אבל כבר העיר מלטר, Saadia Gaon, 146 הערה 320 שאין לזה כל הוכחה.

25) אמנם לדעת מלטר (עמ׳ 290) היו כבר לעיני הראשונים העתקות עבריות מקצת חבוריו בהלכה וביניהם גם מן הסדור, אבל אין לזה הוכחה מספיקה. ועי׳ להלן עמ׳ 37 הערה 89.

26) עי׳ מתיזה לסרע״ג: „וסדר תפלות וברכות של שנה כלה ששאלת שהראונו מן השמים ראינו לסדר ולהשיב כמסורת שבידנו כתיקון תנאים ואמוראים".

27) עי׳ תשוה״ג הוצ׳ קורנגיל סי׳ צ״ו: „מצינו בתשובות שאלות לישיבה הקדושה"; גנזי קדם ג׳ עמ׳ 62 בתשובות ר״י בן אביתור: „לשגרו ממתיבתא הקדושה"; ש״ץ דף ד׳ ע״ב סי׳ כ״ט.

28) עי׳ סרע״ג ה׳ ב׳, י׳ ב׳, י״א א׳, י״ט א׳, כ״ד ב׳, כ״ה א׳, ל׳ א׳, ל״א א׳, ל״א ב׳, ל״ב א׳, ל״ה ב׳, ל״ו א׳, ל״ז מ״, ל״ז ב׳ ועוד.

ולא סליקו למימר ואור חדש, ועדיין הוו אמרין לה"[29]). אך היתה לו השפעה ידועה גם בבבל, כמו שכותב רב האיי בתשובה אחת (ג"ה סי' ר"ח): „וכאשר בא ראש הישיבה אלפיומי ג"ע וחבר זה הסדור ונתפשט ביד האנשים התחילו לנהוג על פיו".

רב סעדיה חבר את סדורו בשביל קהלות מצרים, וכשכתב הרמב"ם את „סדר תפלות כל השנה" ישב במצרים ומנהג מצרים היה לנגד עיניו. הרי זה מחייב לכאורה דמיון רב ביותר בין סדור רב סעדיה ובין סדר התפלה של הרמב"ם[30]). כשנעיין בדבר נמצא אמנם כמה צדדים שוים ביניהם, אבל דומני שמרובים עוד יותר ההבדלים שביניהם, ומהם חשובים מאד. בדיקה מדוקדקת תעלה לנכון שסדר התפלה של הרמב"ם קרוב יותר לסדור רב עמרם ולסדר התפלה שנהג בספרד ארץ מולדתו מאשר לסדור רב סעדיה.

יש עוד לברר מהו באמת המנהג שנהג במצרים בזמנו של הרמב"ם[31]). דומה הדבר שסדר התפלה של הרמב"ם אינו מתאים בכל פרטיו למנהג מצרים. כמה דברים שלא התאימו לפי דעתו לדין התלמוד או שלא ראה בהם מנהג חכמים הושמטו על ידו ובמקומם רשם מה שנראה לו. הרמב"ם ובנו ר' אברהם הפנו תשומת־לב מיוחדת לסדר התפלה ולמנהגים הכרוכים בו ותקנו כמה תקנות והנהיגו כמה מנהגים המתנגדים למנהגים הקודמים[32]). ודאי היתה גם התפתחות בסדר התפלה הנהוג במצרים, ובמשך מאה וחמשים השנים שעברו מזמן שכתב רב סעדיה את סדורו חלו בו כמה שינויים עוד לפני בואו של הרמב"ם. יש לזכור גם שהרמב"ם לא חבר את סדר התפלה שלו רק לצרכיהם של יהודי מצרים[33]), ולנגד עיניו עמדו תפוצות הגולה, ביחוד אלו השוכנות בארצות האיסלם. אפשר לחשוב שגם רב סעדיה לא קבל את מנהג מצרים כמו שהוא, א[33]) כי אם זרה והבר, דחה כמה תפלות בסגנונן המקובל וקבע במקומן את אלו שנראו בעיניו.

אין כאן המקום להשואה מדוקדקת בין שני סדרי התפלה ולבחינה מפורטת בכל הפרטים ופרטי הפרטים, כי רבים הם, ונציין כאן רק מספר נקודות.

א. ברכות השחר. לפי התלמוד אין לברכות אלו כל קשר עם התפלה, וכל אחת ואחת מהן נאמרת בשעתה ובמקומה בקשר לפעולות ידועות שהאדם עושה בקומו משנתו: כי לביש לימא ברוך מלביש ערומים, כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים וכו'. ואולם כבר השיב רב נטרונאי לבני קהל אליסאנה ש„לברך כל אחת ואחת בשעתה אי־אפשר מפני טנופת ידים העסקניות". וכדי לקיים גם מה שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל ע"כ יתקן אדם עצמו קודם

---

29) אוצה"ג לברכות סי' ס"ו.

30) עי' במאמרי של אלבוגן, Der Ritus im Mischna Thora בקובץ Moses ben Maimon ח"א עמ' 327—331.

31) את זה אפשר יהא לברר ע"פ הקטעים המרובים הנמצאים באוספי הגניזה שעוד לא נתפרסמו ולא נחקרו. 32) עי' להלן עמ' 25.

33) עי' מש"כ גינצברג בצפה"ב IX 104. הוא סובר שסה"ת של הרמב"ם — כסדור רס"ג — הוא מנהג מצרים והוא גם מראה על הדמיון שביניהם בכמה פרטים.

א33) בתשובה(?) שנכתבה בש' אתקכ"ב לשטרות (ד"א תתקע"א) מסופר, שבכנסת השאמיין בפוסטאט היו קוראים בכל יום את עשרת הדברות, ושנהגו כך עוד כמה דורות לפני רב סעדיה, וכנראה נהגו כך ע"פ מנהג א"י הקדמון, עי' תמיד ס"ה מ"א וברכות י"א ב'. ובסדורו של רבינו אין זכר לזה (עי' מאן Jews in Egyp, ח"א, 222).

וירחץ פניו ורגליו ויטול ידיו, ובאותה רחיצה הוא מתקן את עצמו לברכות ולתפלה כאחת, ואחר כך מברך את כל הברכות כולן על הסדר ועומד בתפלה. „ומנהג כל ישראל בספרד, היא אספמיא, כך הוא להוציא למי שאינו יודע שליח צבור"[34]), ומפני זה תקנו לסדרם בבית־הכנסת ונעשו ע"י זה כחלק מן התפלה. אבל לפי סדור רב סעדיה (עמ' פח) קשורה כל ברכה עם פעולה ידועה והיא נאמרת עם עשייתה[35]). והרמב"ם אף הוא מעמיד את הדברים על יסוד התלמוד וכותב (עי' הל' תפלה פ"ז הל' ג"ח): „נהגו ברוב עירינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית־הכנסת בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה". ור' אברהם בנו כותב בתשובותיו (סי' פ"ג עמ' 120): „וכך היו עושים במצרים (שהיו מסדרים אותן בבית־הכנסת) עד שבטלנו מנהג זה עם שאר המנהגות הנפסדות שבטלנו".

ב. ברוך שאמר. נוסח ברכה זו ברמב"ם דומה כמעט לגמרי לזה שבסדר רב עמרם, ואין הוא מבדיל בנוסחתה בין ימי החול ליום השבת, כמו שעושה זאת רב סעדיה (עי' עמ' לב וקיח), או לזה שבסדור רס"ג כשנוסח חול ושבת מצורפים יחד.

ג. אור חדש על ציון. רב סעדיה מתנגד לאמירת אור חדש על ציון תאיר „לפי שאין אנו מברכין על האור העתיד להיות לימות המשיח, אלא על האור שאנו רואין בכל בקר", ואף הרמב"ם השמיט פסקא זו[36]), אם כי בכמה פרטים אחרים הוא נוטה בברכת יוצר מנוסח רב סעדיה. וכן נשמטה גם במנהג תימן ובמנהג רומא[37]).

ד. אהבת עולם. לפי סדר התפלה של הרמב"ם אומרים גם בבקר אהבת עולם, כמו בסדור ר"ס, ולא אהבה רבה כבסדור רב עמרם. אבל החתימה היא: הבוחר בעמו ישראל באהבה, כמו בסדור רע"ג, ואילו בסדור רס"ג חתימתה היא: הבוחר בעמו ישראל. ומנהג תימן כדעת הרמב"ם, וכ"ה במנהג רומא.

ה. ברכות שמ"ע ונוסח הקדושה. נוסח ברכות שמ"ע שבסה"ת להרמב"ם קרוב ברובן יותר לזה שבסרע"ג ובקצתן יותר לסדור רב סעדיה. נוסח הקדושה דומה לזה שבסדור רב סעדיה: נקדישך ונעריצך וכו', ולא כתר יתנו לך וכו' שמוצאו מבבל[38]), והוא נוסח סרע"ג.

ו. נוסח הברכות שלפני קרית שמע ולאחריה בליל שבת ובמוצ"ש. לפי סדור רב עמרם נוסחתן היא זו של ימי החול, ללא כל שינוי, „ומאן דאמר אשר כלה מעשיו טעות הוא בידו, דשאילו מקמי רב נטרונאי מהו לומר אשר כלה מעשיו בערב שבת, והשיב: כך מנהג בשתי ישיבות אין אומרים אלא אשר בדברו" (סרע"ג כ"ה א'),

---

34) עי' גאוניקה ח"ב עמ' 114 וסדור רב עמרם א' א'.

35) אמנם הוא מוסיף: „ורוב חברינו אומרים אותן ביחד בכל בוקר... ואין מחלקין אותן". ומעניין שבתימן נהגו לסדרן בביהכ"נ, עי' תשובת ר"א בן הרמב"ם סי' פ"ג.

36) ד"ר דניאל גולדשמיט הואיל בטובו להשאיל לי את צלום סדר התפלה מכת"י הידוע של ס' משנה תורה הנמצא באוכספורד שהוגה מספרו של הרמב"ם, ובו בא נוסח הברכה בשלמות.

37) עי' גינצברג, I, Geonica, 127; א. שכטר Studies in Jewish Liturgy, 56.

38) עי' גאוניקה ח"ב עמ' 48—49.

ואף במוצאי שבת אין לומר בהן דברים של הבדלה משבת לחול, רק „אם אומר הבדלת ישראל כגון תבדילני[39]) דודי מטומאת פתרוס, דלאו הבדלת שבת מחול הוא, הרשות בידו" (שם ל"א א'). לעומת זה בסדור ר"ס הרי ברכות אלו שונות לגמרי בליל שבת ובמוצ"ש מאשר בימי החול. בליל שבת מתחילה התפלה ב„אשר כלה[40]) מעשיו ביום השביעי" ובמוצ"ש „בהמבדיל בין קודש לחול". הרמב"ם תופס את מנהג הישיבות הבבליות עיקר וסובר ששינוי הברכות בליל שבת ומוצ"ש „הוא חטא בלי ספק" אם „כי אינו חטא פלילי" (שו"ת הרמב"ם הוצ' פריימן סי' נ"ה). השאלה של תשובה זו במקורה הערבי הובאה ברשימת נייבואיר לכ"י אוכספורד מס' 814 עמ' 162, וכדאי להביאה בתרגומה: „ותורינו אם קיים המנהג באלכסנדריה בלילי השבתות ומוצאי שבת לומר במעריב ברכות שנתחברו מצאנו אותן בסדור רב סעדיה גאון ז"ל רשומות וביטלו אמירתן, והן אשר כלה מעשיו ביום השביעי וכו' בליל שבת והמבדיל בין קדש לחול במוצאי שבת, ושמענו מן הנוסעים והבאים אלינו שרוב אנשי בבל וסוריה וא"י וערי ביזאנץ[41]) נוהגים בהן ואומרים אותן. וגם שמענו כי במושבו הגדול ירושלים **הוא** דוחה אותן ואסר לאומרן בו". ראינו מכאן שעוד בזמן הרמב"ם נהגו באלכסנדריה על פי סדור רב סעדיה, ולגבון נהגו כך גם בקהלות מצריות אחרות, והרמב"ם שינה את המנהג. אף ר' אברהם בנו כותב בתשובותיו סי' פ"ז בענין ברכות אלו: וכבר מחינו את הטעות הזאת ממצרים.

ז. הברכה האמצעית בתפלות השבת. בין לסדור רע"ג ובין לסדור רס"ג[42]) יש לומר בליל שבת ומאהבתך ה' אלהינו שאהבת את ישראל עמך וכו', שמקורה בתוספתא דברכות פ"ג. ובמוסף יש לדעת שניהם לומר תכנת (או תקנת) שבת, ואילו הרמב"ם קבע לליל שבת אתה קדשת ולמוסף למשה צוית, וזה בהתאם למנהג ספרד[43]), ובהשפעת הרמב"ם נתקבלו ברכות אלו גם במנהג תימן. למנחה קובע הרמב"ם אתה אחד, כמו בסרע"ג, ואילו רב סעדיה קובע תפלה אחרת: הנח לנו כי אתה אבינו[44]) (עמ' קיג) אלא שהוא מציין ש„אחדים ממגו מתפללים במקומה אתה אחד"[45]).

ח. לפי סדר ר"ס אומרים יעלה ויבוא במוסף של ראש השנה (עמ' רכג) כמנהג שנהג בימי התלמוד לומר יעלה ויבוא במוספים של ראשי חדשים וימים טובים. לפי תשובה אחת של רב פלטוי (חמדה גנוזה סי' צ"ט) אמרה השי"ץ במוסף של ר"ה ובקצת

---

39) עי' להלן בסדור עמ' קכג.

40) וכ"ה גם במנהג רומא (ותפלה זו מוצאה מא"י, עי' אלבוגן, Der jüd. Gottesdienst 109. אך מאן II, H. U. C. A. 312 עודנו מהסס בזה), אולם תפלת ערבית במוצ"ש היא כבימי החול. ועי' „מספרות הגאונים", ירושלים תרצ"ג, עמ' 71.

41) במקור: „אהל אלעראק ואלשאם ובלאד אלרום".

42) וכ"ה במנהג רומא. אמנם נראה שתכנת שבת בסרע"ג אינה אלא הוספה מאוחרת. עי' א. שכטר, שם. 61.

43) עי' אבודרהם בתפלת מוסף של שבת.

44) וישנה גם ב„סדר חבור ברכות" לר' מנחם ב"ר שלמה, המכיל את מנהג איטליא הקדמון. עי' שכטר, שם 114.

45) ועי' גם בס' הפרידס (הרצ' ערנרייך עמ' ש"י): „אלא שנהגו לומר אתה קידשת ובבקר ישמח משה ובמנחה אתה אחד", אבל למוסף תקנת שבת.

מקומות נהגו גם היחידים לומרה בתפלתם, ואולם אין לה מקום לא בסרע"ג ולא בסדר התפלה של הרמב"ם[46]).

ט. ובכן תן פחדך. ובכן תן כבוד וכו'. בסדור שלפנינו אין זכר לתפלה זו, והיא חסרה גם בקטע שהדפיס מאן מסדר התפלה הארצישראלי, II, H. U. C. A. 330, אבל ישנה בסרע"ג[47]) גם בתפלת ר"ה וגם בתפלת יו"כ. הרמב"ם מציין כ„מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנוסח זה בשני ימים של ר"ה... וכן נהגו מקצת לברך אותה באותו הנוסח בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של יום הכפורים..."[48]). בהל' תפלה פ"ב הי"ט דבריו שונים במקצת ממה שכתב כאן: „וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה שלישית ובכן תן פחדך וכו' אבל בר"ה וביום כפורים מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית יבכן תן פחדך וכולי". מנהג תימן הוא כמו שכתב הרמב"ם.

י. סדר הוידוי ביו"כ שבמשנה תורה דומה בחלקו הראשון לזה שבסרע"ג וכנהוג אצלנו, ואילו בסדור ר"ס חסרה האלפא ביתא של אשמנו וכו', והוידוי מתחיל באתה יודע רזי עולם. על חטא מסודר בדפוסי הרמב"ם שלפנינו בסדר אלפא ביתא (אחד!) בדומה לזה שבסרע"ג השלם ע"פ כ"י אוכספורד, אבל כבר העיר ר' יחיא צאלח בפירושו עץ חיים לתכלאל ח"ב II דף פ"ו א' ש„איזה מעתיק כתבו לסדר אבג"ד בגליון הרמב"ם וסבר המדפיס שהוא לשון הרמב"ם והכניסוהו בפנים. ומה שמלאני לבי לומר כן לפי ספרי הרמב"ם שבידינו כ"י מקובל בידינו שנעתקו מספר היד שכתב רמב"ם בעצמו ולא נמצא בהם תוספת וידוי זה בסדר אבגד, וג"כ מטעם שהספרדים לא נהגו כן, ואילו היה כתוב מעיקרא בספר הרמב"ם לא היו נמנעים מלאומרו, אלא ודאי שכן הוא". ואמנם בכ"י אוכספורד מס' 577 מס' היד שהוגה מספרו של הרמב"ם עצמו אין זכר לא"ב ונזכרו בו רק שגגה וזדון, סתר וגלוי בדיוק כמו בסדור רב סעדיה, ועל הגליון נוספו עחש"ל באונס עחש"ל ברצון, וכ"ה במנהג תימן[49]).

יא. „תשעה באב ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמ"ע כמו בחול, וכשמגיע לירושלם עירך ברחמים תשוב... אומר רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך... וזו היא תפלה שמתפללים ערבית שחרית ומנחה" (סרע"ג) „וכתב רב עמרם שאומ' נחם ערבית שחרית ומנחה ורבי' סעדיה כתב במנחה בלבד... וכבר פשט המנהג כדברי

---

46) עי' בקטעים שפרסם אלבוגן במאגאטשריפט לש' 1911 עמ' 434 ועמ' 442 ומש"כ גינצברג ב„הצפה מארץ הגר", III 181—184.

47) התשובה בשע"ת סי' רצ"ז המיוחסת לרב האיי אינה לו וגם לא לגאון אחר.

48) ואמנם בקטעים שפרסם מאן מסדר התפלה הא"י ב' .II, H U.C.A 329—330 אנו מוצאים יבכן תן פחדך בתפלת ר"ה אבל לא בתפלת יו"כ, ועיי"ש עמ' 327. וכן בקטעים שפרסם אלבוגן במנ"ש שם עמ' 435 ועמ' 442 שיש בהם תפלת יו"כ, ואולם בקטע שנדפס שם עמ' 441 חסרה תפלה זו גם בתפלת מוסף של ר"ה. בקטע אחר, שם עמ' 594, נקבע מקומה של תפלת יבכן תן פחדך אחר גמר כל תפלת שבע ולפני הידוי.

49) בסרע"ג ד"ז נזכרו בעל חטא רק מזיד, שוגג, סתר, גלוי, אונס רצון, ביודעים, בלא יודעים, אולם בסרע"ג השלם ע"פ כי"א יש א"ב שלם, ונראה שנוסחת כי"א היתה גם לפני השור (עי' שראו"ת סי' תר"ז: „ובאשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר א"ב ומפרטין בו החטאים וכ"כ רב עמרם וכ"כ הרמב"ם ז"ל... ובספרד אין נוהגין לאמרו") ור"ד אבודרהם „יש סידורים שכתוב כתן על חטא על סדר הא"ב... וכ"כ רב עמרם והר"ם במז"ל"). בראבי"ה ח"ב עמ' 192, והשבאו דבריו גם באר"ז ח"ב סי' רפ"א ובמרדכי יומא סי' תשכ"ז, כתוב: „בסדר רב עמרם

רב סעדיה"[50]) (אבודרהם, תעניות). ואולם הרמב"ם כותב: בת"ב מברך ברכת ארבעה עשר בנוסח זה: רחם ה' עלינו וכו'. משמע שאומרים אותה גם בערבית ושחרית, וכדעת רב עמרם[51]).

יש עוד להוסיף שהרמב"ם עובר בשתיקה על כמה תפלות ומנהגים הנזכרים בסדור ר"ס מפני שלא מצא להן יסוד בתלמוד, אבל גם לא מיחה בנוהגים בהן. והרי דוגמא: שאלוהו על מה ש„נהגו באלאסכנדריא (=אלכסנדריא) שהקורא כאשר יגיע בקריאתו לי"ג מדות שבפרשת כי תשא שותק עד שקוראין אותן הקהל בקול רם... ואנחנו לא שמענו מי שאמר שלזאת הקריאה עיקר בתלמוד, אבל רבינו סעדיה ז"ל מנה אותם עם הפסוקים אשר נהגו להרים קול בהם", והוא משיב: „אלו העניות שעונין ההמון כולם אין להם עיקר ולא הוזכרו בשום פנים בדבר מדברי רז"ל, והקרוב אצלי שזה מנהג חזנים נתפרסם, אמנם אני איני עונה כלל בהיותי בלתי יודע לזה עיקר, אבל לא אמחה על העונים, בהיות שאין הדבר הפסד יאניחהו כפי המנהג"[52]). ואין ספק שדעתו הפרטית של הרמב"ם, שהובאה לידי גילוי בשתיקתו, השפיעה אף היא על מנהגי כמה קהלות.

סדור ר"ס השפיע הרבה על מנהג תימן והשפעה זו באה גם במישרין וגם בעקיפין, באמצעות סדר התפלה של הרמב"ם. רב סעדיה נערץ מאד אצל אחינו בני תימן. באגרת תימן כותב הרמב"ם, בקשר עם חשוב הקץ לרב סעדיה שהיה רווח בין יהודי תימן: „וכמעט שתאבד תורת ה' לולי הוא עליו השלום, לפי שהוא גלה מן התורה מה שהיה נעלם וחזק ממנה מה שנדלדל והודיעו בלשונו ובכתבו וקולמוסו". „הם — יהודי תימן — מחזיקים מאד בתרגום הערבי של רבינו סעדיה גאון ז"ל ובפירושיו ואומרים שהיה אצלם אולם משלהם... כי נתפשט שם תפסיר ערבי שלו בכל בתי־הספר וגדול שמו מאד בכל המדינה"[53]). בתרגומו של רס"ג הם משתמשים גם בקראם את התורה בצבור, כל פסוק אחד מקרא ואחד תרגום. לענייננו חשובים דברי ר' יחיא ן' צאלח בפירושו „עץ חיים" על כל נדרי, שהכניסוהו בני תימן בסדר תפלתם, כי „אע"פ שלא נזכר בהרמב"ם התקינו כן ע"פ רב סעדיה[54]) גאון ז"ל שגם הוא חשוב מארי דאתרין כנודע"[55]).

בתכלאל הובאו אמנם במפורש דברים מסדור רב סעדיה רק פעם אחת: „והדא מה נצה רבי' סעדיה גאון ז"ל קאל..."[56]), אבל אין להסיק מזה כלל שמדת ההשפעה שהיתה לסדורנו

כתב מנהג יש בשתי ישיבות לומר בערבית ושחרית ומנחה אתה מבין (הכונה ל„אתה מבין שרעפי לב", מבחר השירה העברית עמ' י"ט, שהוא קדום מאד, ולא ל„אתה מבין תעלומות לב" שחברו ר' אליהו הזקן, המאוחר לזמנו של רב עמרם, רעיי"ש בהערת ר"א אפשטביצר) ואתה יודע ועל חטא הבא בא"ב ובמוסף אינו אומר אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא הבא בסימן אר"ש זס"ג (=אונס, רצון, שגגה, זדון, סתר, גלוי)". ובזה מתבאר אולי ההבדל שבין שני כ"י סרע"ג. בקטעים שפרסם אלבוגן אין אשמנו, אבל באחד מהם (שם עמ' 597) יש על חטא בסדר א"ב אחד. אגב יש להעיר שנוסח על חטא שבסדור ר"ס נמצא גם בהל' ראו עמ' 21, ואין שם אשמנו.

50) „ומנהגנו מימות הראשונים לומרה בבונה ירושלים שבתפלת מנחה לבד" (הל' הריצ"ג ח"א עמ' כ"ד, והם דברי רי"ץ גיאת ולא רב האיי, ולפי"ז יש לתקן דברי בהערה בעמ' שיח).

51) אמנם לפי נוסח הסדור שלפנינו אין רב סעדיה מגביל אמירתה רק במנחה בלבד (עי' עמ' שיח), אך אין אמירתה אלא ענין של רשות.

52) שו"ת הרמב"ם הוצ' פריימן סי' מ"ה. 53) אבן ספיר ח"א, נ"ג ע"ב.

54) עי' להלן עמ' 31. 55) תכלאל ח"ב II פ"ג ב'.

56) עי' במלואים שבסוף הספר עמ' תכח.

על מנהג תימן היתה מצומצמת. ידוע שההושענות של ר"ס נתקבלו בתימן, ומסדר המחזור התימני מציין: „ובעד דאלך יוציאו ס"ת ויקולון הושענות אלדי ולפהא רבי' סעדיא גאון ז"ל (= ואחרי זה יוציאו ס"ת ויאמרו הושענות אשר חברם רבי' סעדיה)[57]. אף י"ג הסליחות של רב סעדיה ליו"כ שחרית נתקבלו ע"י בני תימן[58]. חוץ מזה יש להראות על שורה שלמה של פרטים המוכיחים על השפעת סדור ר"ס על מנהג תימן, אם כי במקום שהרמב"ם מתנגד לרס"ג נמשכו בדרך כלל אחרי הרמב"ם. נביא כאן אחדים מהם.

א. אמירת והוא רחום לפני תפלת המנחה[59]. וכן אמירת והוא רחום בשחרית לפני אשרי ובא לציון[60].

ב. סדר ספירת העומר הוא בארמית, כמו בסדור ר"ס[61]: האידנא חד יומא בעומרא, האידנא תרין יומי בעומרא וכו'.

ג. ברכת ארוסין ונוסח הקידושין והדברים הנאמרים במסירת שטר הכתובה[62], דומים כמעט לגמרי לאלו שבסדור ר"ס.

ד. הקידוש המורחב לליל פסח[63]. ור"י צאלח מעיר בפירושו: „וקבלה בידנו כי נוסח זה מרבינו סעדיה גאון זלה"ה"[64], אם כי הגאון מונה הוספה זו בין ההוספות שמותר לאמרם. וכן נכנסו למנהג תימן גם יתר ההוספות שהגאון מביאן (עמ' קמג—קמד), וביניהן הפיוט בהגדה ש"פ המתחיל: „כמה מעלות טובות למקום עלינו" עם אותה תוספת הלקוחה ממכילתא דרשב"י: ומנין שנתן לנו את ממונם וכו', הכל כמו בסדור ר"ס (ע' עמ' קמג). אחינו בני תימן אומרים אותו בשמחה רבה, והם נוהגים להגביה את השלחן בכל פעם כשאומרים „דיינו". רב סעדיה מציין גם אותו כאחת משלש ההוספות בסדר ההגדה שמותר לאמרם (עמ' קמא), ואילו הרמב"ם מתנגד לכל הוספה.

ה. לדעת הרמב"ם כורכים מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת ומברך „על אכילת מצות ומרורים", ואילו לפי מנהג תימן מטבלין המצה בחרוסת ומברכין עליה לחוד ואח"כ מטבלין המרור בחרוסת ומברכין עליו לחוד, וזה בהתאם לסדור ר"ס לפי נוסחת ר"ד אבודרהם (עמ' קמה), וגם לסרע"ג.

דוגמאות אלו הן מעט מהרבה. מובן מאליו שבמקום שהרמב"ם ורס"ג הם בדעה אחת הרי מנהג תימן הולך ונמשך אחריהם מבלי לנטות ימין ושמאל.

ואף כמנהגי עדן[65], המשמשת שער לתימן, נכרת השפעתו החזקה של רבינו. „קודם והוא רחום אומרים שתי תחינות מרבינו סעדיה גאון ז"ל בכ"י"[66]. ביוהכ"פ בתפלת מוסף „לאחר אבינו מלכנו וקדיש מנהגינו מקדמונינו לומר י"ג סליחות של רב סעדיה גאון ז"ל"[67].

---

57) תכלאל ח"ב II דף ס' ע"ב. 58) עי' להלן עמ' רצ בהערות.
59) תכלאל ח"א פ"ה א' = בסדור ר"ס עמ' כה ומא, ודברי בהערה שם טעונים לפי זה תקון.
60) שם ח"א ס"ו ב' = סדור ר"ס עמ' לט. 61) שם ח"ב דף מ"א ב' = סדור ר"ס עמ' קנד.
62) שם ח"א קפ"א ב—קפ"ב א' = סדור ר"ס עמ' צ"ז.
63) שם ח"ב ט' א—י' ב'=סדור ר"ס קמא—קמב. ועי' גם בגנז"ש II 257.
64) ובס' נחלת יוסף לר' שמואל בר יוסף איש עדני, ירושלם תרמ"ז ח"ב דף ד ע"א: „ישבח ותפארת הלשון יעיד עליו כי מאנשי כנסת הגדולה הוא וי"א מיסוד ר"ס גאון זצ"ל".
65) עי' עליהם בס' נחלת יוסף לר' שמואל ב"ר יוסף.
66) שם ב' א'. 67) שם ז' ב'.

„סדר ההושענות שאנו נוהגים לומר אינם הכתובים בספרי הדפוסים אלא הושענות של ר׳ סעדיה גאון בכ״י״. „מנהגנו שאין אומרים הושענא בשבת כלל שכן ר״ס גאון לא תיקן הושענות אלא לחמשה ימים בלבד״[68]).

השפעתו הגדולה של סדור ר״ס ניכרת גם בסדר התפלה של יהודי פרס[69]). כל הסליחות המצויות בסדור רבינו ליו״כ שחרית, מוסף ונעילה וכן לתשעה באב ושאר הצומות נתקבלו גם אצל יהודי פרס[70]). רק בדורות האחרונים, כשהתחילו ספרי הדפוס להגיע לפרס, דחק מנהג ספרד את מנהגם הקדום של יהודי פרס ובא במקומו.

ג. הבאות מן הסדור שאינן בכ״י שלפנינו ושינויי־נוסחאות

הסדור הגיע אלינו בדרך כלל כפי שיצא מידי הגאון, ובמובן זה היה גורלו טוב יותר מגורלו של סדור רב עמרם, שנכנסו בו במרוצת הדורות שינויים עצומים והשמטות גם הוספות מרובות עד שקשה לנו לקבוע כיום את צורתו המקורית. גרמו לכך: א. מה שסדור ר״ס לא נתפשט כל כך, כמו סדור רב עמרם, בארצות שונות שמנהגי התפלה שבהן שונים ביותר; ב. השיטתיות והמקוריות של סדור רב סעדיה. הן שמרו עליו משינויים, השמטות והוספות. כל הסדור כולו, וכל חלק ממנו, בנוי ע״פ תכנית ערוכה מראש וכל הוספה וגרעון אינם אלא פוגמים את השלימות שלו. ובכל זאת לא נמלט אף הוא לגמרי משינויי־נוסחא חשובים ומקצת הוספות והשמטות שבאו מידי מעתיקים שונים[71]). והריני מציין כאן קצתם.

1. במבוא הסדור, עמ׳ ה שו׳ 9, באה חתימת ברכת רצה: שאותך [לבדך ביראה נעבוד], או שאותך [נירא ונעבוד] כמנהג א״י הקדום[72]). ואילו להלן עמ׳ י״ט בתפלת שמע: המחזיר שכינתו לציון. וכן ב„שבעתות״: שאותך ביראה (עמ׳ שעט), המחזיר שכינתו (עמ׳ שפ), שאותך (עמ׳ שפא ועמ׳ תא).

2. „וכל תפלה שיש בה חיוב ברכת כהנים מתחיל החזן רצה, ואם אין בה ברכת כהנים מתחיל ואישי ישראל״ (עמ׳ מב), אבל בעל המנהיג ואחריו האבודרהם מביאים משמו של רבינו שבמנחת תענית אומרים רצה אף שאין בה נשיאת כפים, ולפנינו אין זכר מזה.

3. בברכת כהנים (עמ׳ מב) הנוסח בכ״י א: האמורה ע״י אהרן ובניו כהני עם קדושיך. ובכ״י אחרים (עי׳ בשה״נ): מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושיך, וכך היתה הנוסחא בסדורנו גם לפני ר״ד אבודרהם.

4. בסדר ברכות המילה (עמ׳ צח) לא נזכרה בכ״י א ברכת בורא עצי בשמים, אבל נזכרה

---

68) שם ח׳ ב׳.

69) עי׳ א. אדלר, גנזי פרס ומדי, עמ׳ 24—25. ועי׳ JQR, X, עמ׳ 601 ואילך.

70) עי׳ ברשימה שם עמ׳ 42—44, ושם עמ׳ 25 לפני התחלת הסליחות: „מוקדמה צלותא מן קוול ר׳ סעדיה בן יוסף ז״צ לברכה ול׳ (=ולתחיה).

71) על שינויי־הנוסחאות בגוף הערבי עי׳ להלן עמ׳ 43 ועי׳ מש״כ ניבואיר, בן־חנניה, 1863 עמ׳ 554 שבמבוא הסדור יש הוספות מאחרים, אבל לא פירש דבריו.

72) עי׳ אלבוגן Der jüd. Gottesdienst, 56; פינקלשטיין Development of the Amidah JQR, n s., XVI, 163.

בשלשה כ״י אחרים. וכ״ה מנהג תימן: ומביאין הדס ומברך עצי בשמים (תכלאל ח״א קע״ט א׳), ובמצרים נהגו כך עד היום[73]).

5. **בברכות נשואין** (עמ׳ קח): „וגורס רב סעדיה **ובצלם דמות תבניתו״** (סמ״ג עשין מ״ח), אבל לפנינו: **בצלם** וכו׳. ושם, בברכת שמח תשמח **החתימה היא משמח עמו בירושלים**, אבל רב שרירא מביא בשם סדור רבינו: **משמח עמו ובונה ירושלים**. וכ״ה בכ״י אדמא, טשמג.

6. „**ואמר רב סעדיה** לאחר שמפטירין אומרין תהלה לדוד ועומד שליח צבור ולולבו בידו והצבור סביבות התיבה ואומר הושענא... ומחזירין ס״ת למקומו ואומר קדיש ומתפללין תפלת המוספין...״ (הל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ קט״ו), ולפנינו (עמ׳ רלח) אין זכר מזה שההושענות נאמרות בין ההפטרה לתפלת מוסף, ומסדור הדברים נראה שאומרים אותן אחר הלל ולפני קריאת התורה. ובתכלאל נאמר מפורש: „תם יברך על ההלל תחלה וסוף... ובעד דאלך יוציאו ס״ת ויקולון הושענות״, ועי׳ בעץ חיים שם. וכ״ה גם מנהג מצרים עד היום. עי׳ נהר מצרים מ״ח א׳.

7. בנוגע לקצת פסוקים במגלת אסתר הנקראים ע״י הש״ץ הקורא והצבור גם יחד ישנה פסקא שלמה בסרע״ג השלם ח״ב 178 שאינה לפנינו (עי׳ עמ׳ רנז בהערות). ואולי דבר רב סעדיה בסוף הל׳ קה״ת גם על קריאת המגלות, שהרי לא הזכיר כלל קריאת איכה בט״ב (עי׳ עמ׳ שיח) וקריאת שיר השירים ורות בפסח ושבועות.

8. **בתפלת יוה״כ**: „ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. ויש שמים לה חתימה ב׳ **אתה ה׳ האל הסלחן** וזאת טעות מפני שאין זה מקום ברכה״ (עמ׳ רס). וכן הוא גם בתפלת נעילה שם עמ׳ רסב שו׳ 15. אבל בעל המאור סוף יומא מביא: „מצאתי **בסידורים קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון** ז״ל שמסיימין בתפלת נעילה במה אנו מה חיינו וחותמין **באי״ האל הסולחן**״. ונראה שזו היתה החתימה גם לפי הלכות ראו (עמ׳ 22): **כי אתה הסולחן** בכל ומוחל העון, וצ״ל: **ב׳ אתה**...

9. **כל נדרי**. הל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ ס׳: „ואמר מר רב נטרונאי יש שעושין כן שעומד ש״ץ בלילי יוה״כ ואומר כך: כל נדרים ואסורים... **וכן אמר רבינו סעדיה נמי אלא** שאמר בסוף דברים (צ״ל: דבריו) וכי תקון רבנן לומר כל נדרים לעדה ששגגה ואסרה אסר על נפשה בבה״כ וכגון נדרי אונסים ושגגת צבור כדכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר אבל מי שנשבע כל השנה כולה להתיר שבועתו ולבטל לא״. והובאו הדברים במנהיג הל׳ יו״כ סי׳ נ״ה: „**וכן כתב רב סעדיה** לומר כל נדרים. ואומר בסוף דבריו וכי תקון רבנן כל נדרים״ וכו׳. וכן בא״ח הל׳ יו״כ. ובטור או״ח סי׳ תרי״ט **הובא כל נוסח כל נדרי** לדעת רס״ג: „ובסגנון זה כתב רב סעדיה וז״ל יש שעושין כן עומד ש״ץ בליל צום כפור ואומר כל נדרי וחרמי... **וכתב עוד** דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה...״, אבל בריצ״ג מיוחס נוסח זה לרב נטרונאי, אלא שהוסיף: וכן אמר רבינו סעדיה נמי. ולפנינו בסדור אין זכר לכל נדרי.

---

73) נזה שלים, מנהגי גא אמון, ל״ז א׳ ונהר מצרים ק״ז ב׳.

10. יום ח׳ (דפסח) דהוא שבתא קרינן עשר תעשר בהדי כל הבכור, כי הא דאתקין רב סעדיה פיומי זצ״ל (או״ז ח״ב סוף סי׳ ש״ץ), ועי׳ עמ׳ שע.

11. וכמה ברכות מצאנו בסדר רב סעדיה ברוך המרבה שמחות, ובהלכות רב יהודאי אשר צג אגוז (עי׳ עמ׳ צח בשה״ג) וכיוצא בהן הרבה אע״פ שאינן כתובות [בתלמוד] (תשו׳ ר״ת לר׳ משולם, ס׳ הישר הוצ׳ מק״ג 82).

12. ואמר רב עמרם ורב סעדיה לאחר תפלת מוסף מנהג בב׳ ישיבות להריע תרועה אחת גדולה לערבב השטן (עיטור ח״ב דף מ״ג עמ׳ ג׳, ובריצ״ג סוף הל׳ ר״ה ח״א עמ׳ מ״ב: וכן אמר רב סעדיה לאחר תפלת המוסף מריעין תרועה. ועי׳ במאור סוף ר״ה ובשבה״ל סי׳ ש״ב).

13. ויש שמסיימין אלפא ביתא זו (של אשר בגלל אבות בנים גדל וכו׳ שאמרוה בשמחת תורה), אלא שאדוננו סעדיה אמר לא נכון לסיימה שיש בה תוספת דברים שאין ראויין לאומרן (סרע״ג ד״ו נ״ב א׳ והשלם ח״ב עמ׳ 385. ובא״ח הל׳ קה״ת סי׳ נ״ח: אך רבינו סעדיה אמר... שאין ראוי לאומרן ולא יתכן לומר ברכה כזו בהזכרת השם ומלכות שלא הוזכרה בתלמוד ואין לקבוע ברכה אלא מה שקבעו הם ע״כ). ועי׳ במפתח מס׳ מגלת סתרים לרב נסים, תרביץ, שנה י״א, עמ׳ 253, 255.

בין אלה שהרבו ביותר להשתמש בסדור ר״ס נמנה ר׳ דוד ן׳ אבודרהם בפירוש התפלות שלו, ונוסח הסדור שהיה לפניו שונה בכמה מקומות מן הנוסח שלפנינו. פעמים זהו ענין של שינויי נוסחא גרידא ופעמים הוא מביא בשם רב סעדיה דברים שאינם כלל לפנינו בסדור. אפשר להביא לזה כמה הוכחות:

א. „והמון העם אינם אומרים (בברכת אלהי נשמה) אדון כל הנשמות והם טועים כי צריך לאומרו כדי לומר מעין חתימה סמוך לחתימה, וגם רב עמרם ור׳ סעדיה והרמב״ם ז״ל כתבוהו״ (אבודרהם, תפלות של חול, י״ב א׳). והנה בסרע״ג ד״ו הגי׳: אדון כל המעשים. בסדור לפנינו אין ברכה זו כלל. וברמב״ם פ״ז מהל׳ תפלה: רבון כל המעשים בא״י המחזיר נשמות וכו׳.

ב. „כת׳ רב נחשון שיש בקדיש ארבע כריעות של חובה. ואחת של רשות... וכן כתב רבינו סעדיה״ (אבודרהם, כ״א א׳). ועי׳ בסדור עמ׳ מב.

ג. „ובסדר רבי׳ סעדיה מצאתי כתוב במקום אשר קדש עובר אשר יצר עובר״ (אבודרהם, צ״ו א׳), ולפנינו (עמ׳ ק): אשר יצר את הילד.

ד. וברכתו מכל הימים וקדשתו וכו׳, „וכתב רבינו סעדיה כי ברכת השבת וקדושו הוא על שומרי שבת שיהיו מבורכים ומקודשים״ (סדר מעריב של שבת), ועי׳ בסדור עמ׳ קיב.

ה. ורבי׳ סעדיה כתב שאין לאמרם (את שני הפסוקים של קרבן מוסף שבת בתפלת שחרית) לפי שאין לומר של מוסף בתפלת שחרית (אבודרהם, מעריב של שבת; לקוטים מרס״ג סי׳ צ״ח).

ו. הוא מביא בשם רבינו שיש לטבול המצה בחרוסת, ואילו לפנינו כתוב: ויטבלו במלח (עמ׳ קמה).

ז. לפני ר״ד אבודרהם היה בסדור בתפלת ר״ה נוסח כל שלש ראשונות (עי׳ עמ׳ ריט בהערה) וכן היה לפניו כל נוסח ומפני חטאינו לר״ה בגוף הסדור ואילו בכתבי־היד שלפנינו נזכרה רק ההתחלה (עי׳ עמ׳ רכא בהערה).

ד. מדת התפשטותו והמחברים שהשתמשו בו

סדור רב סעדיה נתפשט בכל הארצות שבהן היתה הלשון הערבית מדוברת בין היהודים: בבל וסוריא, א״י ומצרים, ספרד ואפריקה הצפונית, תימן ועוד, וזכה לתפוצה מרובה. בשאלת רב יהודה בן יוסף ריש כלה מקירואן (תשוה״ג הוצ׳ הרכבי סי׳ ר״ח) לרב האיי, על כ״א הפסוקים שבתורה שפרסם רב סעדיה בסדורו שהם נקראין ואינם מתרגמין, הוא מציין: „וכן מצאנו בנוסחאות [הסידור] הנמצאות אצלנו״, הרי שהיו בידו כמה טפסים ממנו. אף רב האיי כותב בתשובתו אליו: „ובכל נוסחאות הסידור כתוב... וחקרנו הרבה מנוסחאות סידור הגאון...״, והוא ממשיך ואומר: „וכאשר בא ראש הישיבה אלפיומי נ״ע וחבר זה הסידור ונתפשט ביד האנשים התחילו לנהוג על פיו...״. בגניזה הקהירית יש ממנו קטעים מרובים מאד, מה שמוכיח על התפשטותו הגדולה במצרים, ואילו מסדור רב עמרם נמצאו בה רק קטעים מועטים[74]. כמו כן הוא נזכר בכמה מרשימות הספרים העתיקות שפורסמו מן הגניזה[75]. לעומת זה נראה שחכמי איטליא, צרפת הצפונית ואשכנז לא השתמשו בו במקורו — הלשון הערבית גרמה לכך — וכל מה שהם מביאים ממנו לקוח מכלי שני או שלישי.

החכמים שהשתמשו בסדור רב סעדיה והביאו דברים בשמו הם:

רב שרירא גאון. בתשובתו שהובאה בס׳ העיטור, ח״ב, ד״ל דף כ״ח ע״ב, ובתניא רבתי סי׳ צ״א ביתר שלמות ובאצה״ג לכתובות סי׳ פ״ז: „ומנהג דילכון דחתמין בשמח תשמח משמח עמו ובונה ירושלם איכא נמי סגיאי (כצ״ל) גבן דחתמי הכי. ורב סעדיה ז״ל הכי כתב בסידורא דיליה״. ועי׳ בסדור, עמ׳ קח ובהערות. ועי׳ גם עמ׳ לז בהערה הויכוח שבינו ובין רס״ג בענין אור חדש, אמנם אפשר שרס״ג כתב זאת בתשובה ולא בסידורו.

רב האיי, עי׳ לעיל. כן הוא נושא ונותן עם בני קירואן בענין כוס חמישי בתשובתו שהובאה בהל׳ ריצ״ג ח״ב עמ׳ ק׳ (=אוצה״ג לפסחים סי׳ שנ״ה): „ונשאל מרב (=מר רב) האיי: אשכחנן למרנא סעדיה דאמר (עי׳ בסדור עמ׳ קמח) ומי שרוצה לשתות כוס ה׳ ולומר עליו ההלל הגדול מניח יהללוך ואומרו לאחריו... והשיב: דבר (=נהג) מר רב סעדיה כך ומנהג שלכם יפה הוא אבל אנו לא נהגנו בכוס חמישי כל עיקר, ואיכא רבנן דלא נטלין (צ״ל: דנטלין) כוס חמישי ממה שראו בסדור מר רב סעדיה ולא ממנה (ממנהג?) ובתלמוד לא מפרש...״.

רב שמואל בן חפני מביא את הסדור בספר המצות שחבר, ובערבית „כתאב אלשראיע״, עי׳ בקטע אשר בכ״י אוכספורד Ms. heb. 73 = רשימת קוילי 2827[1]. שם בדף ו׳ ע״א: „מנקול אן ראס אלמתיבה אלפיומי רחמה אללה קאל פי אלסדור וגדת אלאולין קד קסמו אלמצות ארבע אקסאם פקאלו אן מצות עשה מאתין ומצות לא תעשה מאתין סבעה וסבעין ומא פי עקובתה מיתה אחד וסבעין. ואחכאם מוציעה לחואדת כמסה וסתין. קאל פקסמת מצות עשה פגעלת אללאזמה פי כל מכאן וכל זמאן פצלא...

74) עי׳ Geonica, ח״א 167.

75) עי׳ REJ, XXXIX, 200; Saadyana, 128; JQR, XII, 300; מאן׳, Text and Studies, I, 666.

תם קאל...". ובתרגום: „ונאמר שראש הישיבה הפיומי ירחמהו אל אמר בסדור, ראיתי שהראשונים חלקו את המצוות לארבעה חלקים, ואמרו שמצוות עשה מאתים ומצוות לא תעשה רע"ז, ועבירות שיש בהן חיוב מיתה ע"א וחוקים החלים במקרים ידועים ט"ה. אמר: וחלקתי את מצוות עשה הגוהגות בכל מקום ובכל זמן לחוד... אחר כך אמר...". ודברים אלו באו בסדור עמ' קנו. שקטע זה הוא לר"ש בן חפני יוצא מן ההשואה עם הקטע שפרסם הרכבי ב„הקדם" שנה ג' עמ' 108.

ואולם אין זאת הפעם היחידה שרשב"ח הביא בספרו זה את סדור רס"ג, כי בקטע אחר שפרסם הרכבי ב„הקדם" שם עמ' 110 מס' המצות נרשם שבפרק י"א ידבר על אודות המצות שמחויבים בהן ישראלים, כהנים ולויים, אנשים ונשים וגרים וכו', ובסוף הפרק כתוב: „פיכון אלגמיע תס"ח מצוה תגדהא פי אלאזהרות אלמצנפאת ופי כתאב ראס אלמתיבה אלפיומי רצי אללה ענה" (= והיה סך הכולל תס"ח מצוות[76]) תמצא אותן באזהרות המחוברות ובספר ראש הישיבה אלפיומי ירצהו ה'). בלי ספק הביא אותו גם בכמה מקומות אחרים[77]).

רב שמואל הנגיד. „וכתב הנגיד ז"ל הכי אמר רב סעדיה ז"ל הקורא בתורה לא ישען לכותל ולא לעמוד וכן המתרגם" (ס' האשכול הוצ' אלבק ח"א עמ' 185)[78]).

שלמה בר יצליח. בשאלותיו הערוכות „לכבוד גדלת אדוני ראש כלה סהלאן בן ברהון החבר[79]) נו' עד'" השמורות בכ"י אוכספורד 2876[2], בעניני תפלה הוא שואלו גם על מה שכתב רב סעדיה בסדורו: „תם ראינא פי סדור [ר]אש [אלמתיבה] אלפיומי זכ' צד' לברכה יקול ונדכר פי רצה[80]) אלהינו ואלהי אבותינו [קד'] במצותיך וג' נסל סידנא יערפ[נא] רסם אלמתיבה פי הדא פנחן נקול רצה ייי אלהינו בעמך יש' והשב עב' לדביר אלהינו ואלהי אבותינו קדשינו במצותך ותן חלקינו בתורך וטהר לבינו לעבדך באמת

76) חוץ מהן יש מצוות המוטלות על בית דין, על המלך ועוד.

77) בשאלת השואלים לאחד מאחרוני הגאונים שנתפרסמה בגנז"ש ח"ב עמ' 52 נאמר: „וכן מצאנו בדברי גאונים שעשו סידור המצות הנשים". וכתב ע"ז ר"ל גינצברג שם עמ' 42: „ומדור שסדורי מצות פרושו סדורי תפלה שבהם נכללו כמה וכמה מצות וכוונו השואלים והגאון לסדור ר' עמרם ור' סעדיה. ...ולפי דרכנו למדנו שתשובה זו היא לאחד מאחרוני הגאונים שכבר השתמש בסדורו של ר' סעדיה". ואולם בהל' חלה שבסדור רבנו (עמ' קא—קב) אין זכר לזה שהחלה היא חיוב נשים. ונראה לי ש„סדורי מצות" הם ספרי מצות, ור"ש בן חפני, למשל, יחד בספר המצות שלו פרק מיוחד למצות שחייבות בו הנשים ולא האנשים. „הפרק תשביעי, המאמר אודות המצות המחויבות לנשים ולא לאנשים, ונאמר כי המצות שחיובן הוא בפרט לנשים ולא לאנשים שמונה עשר. והפרק השמיני, המאמר אודות המצות המחויבות לאנשים ולא לנשים" (הקדם שם 108). וספר המצות של רשב"ח לא היה היחידי שסדר את המצות בחלוקה כזו. ואף רב סעדיה ב„רשות" שחבר לאזהרותיו ובס' המצות שלו סדר את המצות בחלוקה כזו (עי' לעיל עמ' 21 הערה 16), ומכאן גובעים דבריו שהובאו בתשובות הגאונים ד' ליק סי' ק"כ: „כתב רבינו סעדיה גאון ז"ל שלשים מצות הן שהאנשים חייבים והנשים פטורות...". אמנם הגאון בתשובתו, שם עמ' 56, מזכיר „סידורין" סתם, ושם הכונה כנראה לסידורי תפלה.

78) אך בס' העתים עמ' 268: ואמר מר רב סעדיה הקורא בתורה וכו', ולא נזכר שמו של הנגיד. אמנם בסימן הקודם שם הובאה פיסקא גדולה בשם הנגיד.

79) הוא סהלאן בן אברהם, החכם הידוע שעמד בראש קהלת הבבלים בפוסטאט ונמצא בחליפת מכתבים עם רב האיי. עי' עליו מאן The Jews in Egypt; תרביץ שנה ה' עמ' 278. על השואל ועל מקום מושבו אין אנו יודעים לע"ע כלום. יש לשער שישב באחת הקהלות שבמצרים.

80) הכונה כנראה לתפלת השבת, אבל לפנינו בסדור (עי' עמ' קיב) אין זה ואדרבה אנו רואים שאו"א רצה במנוחתנו קדשינו במצותיך נאמר בברכה האמצעית, ולא בברכת רצה.

והנחילנו בשמחה מועדי קדשך ואשי ישראל ותפ׳ מה׳ בא׳ תק׳ ברצ׳ כולה. פיערפנא סידנא הדא אלקנון אם לא. וכדלך ענדנא מכתוב פי אלסדור[81]) פי כאתמה אתה יודע ובלעדך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה תם קאל פיה[82]) ומן יקול ובלעדך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה יכטי בזיאדתה אלא אתה בעד ובלעדך פיערפנא סידנא הדא גלט מן אלנאסד ואי שי אלצואב יקאל״ (=עוד ראינו בסדור ראש הישיבה הפיומי זכר צדיק לברכה שהוא אומר: ונזכיר ברצה אלהינו ואלהי אבותינו קדשינו במצותיך וג׳, נשאל את אדוננו שיודיענו את מנהג הישיבה[83]) בזה, ואנחנו אומרים: רצה ה׳ אלהינו בעמך ישראל... ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון וג׳, ילמדנו אדוננו אם זהו הסדר או לא. וכמו כן כתוב אצלנו בסדור בחתימת אתה יודע: ובלעדך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה. אחר כך אמר בו: ומי שיאמר ובלעדך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה טועה בהוספתו אלא אתה אחרי ובלעדך, וילמדנו אדוננו אם זאת היא טעות המעתיק[84]) ואיזה דבר ראוי שיאמר).

תלמיד רב נסים גאון. בין הקטעים הערביים הרבים מן הגניזה השמורים בקמברידז׳ מצאתי קטע אחד בן שני דפים קרועים וחסרים, שריד מחבור שלם הדן בעניני התפלה והברכות. בכל דבר מסופק פונה המחבר בשאלה לרב נסים, ובקטע קטוע זה באו שאלות אחדות לרב נסים. במקום אחד כותב המחבר: „ולם נסאל ר׳ נסים ולם נערף אלואגב״ (=ולא שאלנו את ר׳ נסים ולא נדע את הדין). ונראה לי שזהו קטע מספרו של אבן אלגאסוס, תלמיד רב נסים, שהזכירו הרמב״ם בתשובתו למר יוסף בן גאבר מבגדאד (עי׳ קובץ תשובות הרמב״ם ד׳ לפסיא ח״ב דף ט״ז עמ׳ ד׳), עי׳ פוזננסקי, אנשי קירואן, סי׳ ב׳. את הקטע כולו אפרסם בס״ד במקום אחר, וכאן אביא רק מה שנוגע לסדור רס״ג. הוא נושא ונותן הרבה בדברי הסדור הזה, ואם הוא מתקשה בדבריו הוא שואל את רב נסים. במקום אחד הוא כותב: „לאן מנה תעלמנא ... [לי]ס פי אלסידורין אקצר מנה ואכתר נצרא ומעוולנא [עליה] והו קהותנא פיגב אן יתגנב מן גלט אלנאסך אלדי פיה״ (=כי ממנו הוראתנו... ואין מן הסידורים קצר ממנו ועולה עליו בעיון (שבו) ואנחנו סומכים עליו והוא הדוגמא שלנו, וצריך לנקותו מטעות המעתיק שיש בו). והוא מכוון בדברים אלה כנראה לסדור רב סעדיה. והריני מביא עוד פסקא זו: „וקול איצא פי אלסידור ואלאשיא אלמסמועה פאן כאן מן אלאכבאר אלסארה פאלתסביח עליהא ב׳ הטוב והמטיב כאלרבח ואלולאד פאן כאן גאמא פאלתסביח בסבבה ב׳ דין האמת כאלכסראן ואלתכל ומא אשבה דלך. וסאלת ר׳ נסים ז״ל ען קול אלמשנה על הגשמים ועל הבשורות טובות אומ׳ בר׳ הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומ׳ ב׳ דיין האמת. וקאל ר׳ סעדיה פי אלסדור ואלתסביח עלי אלאשיא אלמסמועה...״ (=ונאמר גם כן בסידור — השוה עמ׳ צב —: והדברים הנשמעים, אם היה מן הבשורות המשמחות מברכים עליהן ב׳ הטוב והמטיב, כגון על ריוח ולידת ילדים, ואם היה מעציב מברכים בגללו ב׳ דיין האמת, כגון על הפסד

81) עמ׳ רס״א. 82) הדברים מתאימים לכ״י שם שהובא בשינויי נוסחאות.

83) הכונה לנכון למנהג ישיבת פומבדיתא, והשואל חשב שבודאי יודע רב סהלאן, שהיה מידידיו של רב האיי, את מנהג הישיבה.

84) ואמנם זהו טעות המעתיק, כי לפנינו אין בנוסח: אלא אתה.

ומיתת ילדים וכיוצא בזה. ושאלתי את ר׳ נסים ז״ל מלשון המשנה... ואמר רב סעדיה בסדור: והברכה על הדברים הנשמעים...).

הוספות לסדור רב עמרם[85]). ד״ו ד׳ ב׳ והוצ׳ פרומקין ח״א צ״ו ב׳—צ״ז א׳: אמר אדוננו סעדיה אסור לומר ואור חדש על ציון תאיר וכו׳ והכי נמי אמר אדוננו סעדיה ראש ישיבה זכר אדוננו לברכה, יחיד הפורס על שמע וכו׳, ובהוצ׳ פרומקין בשינויים; ד״ו נ״ב א׳ והוצ׳ פרומקין ח״ב קצ״ג א׳: „אשר בגלל אבות בנים גדל וכו׳ אלא שאדוננו סעדיה אמר לא נכון לסיימה״ וכו׳; הוצ׳ פרומקין ח״א 286: „ואמר רב סעדיה גאון זצ״ל כל כהן שלא עמד ממקומו לדוכן וכו׳ ותו אמר כל תפלה שיש בה נשיאת כפים״ וכו׳; שם ח״ב 178: „אמר רב סעדיה דמנהגא הוי דפתח ש״ץ מלת ומרדכי יצא בלחוד״ וכו׳. ועי׳ מש״כ ע״ז רי״נ אפשטיין ב„ציונים״ (ברלין תרס״ט) עמ׳ 139—140. והנה מכל הציטטות האלו נמצא בסדור רק את זאת שבהוצ׳ פרומקין ח״א 286. בענין אשר בגלל אבות אפשר שרס״ג דבר ע״ז בסוף הל׳ קה״ת בחלק החסר לפנינו.

ר׳ יצחק ן׳ גיאת. בספר ההלכות שלו הוא מרבה להביא דברים מן הסדור, ובחלק שהגיע לידנו מספרו הוא מזכירו קרוב לארבעים פעם: ח״א עמ׳ ו, ז (ב״פ), יא, יג, טו, טז, כד, כז (ב״פ), מב (ב״פ) מה, נט (ב״פ), ס (ב״פ), סא, סב, סג (ג״פ), עג, צט, קג (ב״פ), קיא, קיב, קטו. ח״ב עמ׳ כו, סו, סח, פא (אבל נראה שאין זה מן הסדור), צד, צה (פ״ב), ק (בשאלה לרב האיי), קג, קו, קח. כרגיל הוא מביאו בבטויים אלו: „ואמר מר רב סעדיה״, „וכן אמר מר רב סעדיה״, „ורב סעדיה אומר״, „ומר רב סעדיה אמר״, „ואמר רבינו סעדיה״. אולם בח״א עמ׳ ס׳: „ומשום רבינו סעדיה אמרו וצריך לברך שהחיינו לאחר תפלת ערבית (ביוהכ״פ)״. ומשמע מכאן שלא היה לפניו גוף הסדור באותה שעה, אבל אין להניח שלא היה הסדור כלל למראה עיניו ושכל ההבאות שלו לקוחות מכלי שני.

ר׳ יהודה ברצלוני. בספר העתים עמ׳ 190: „ובסדור מר רב סעדיה״; עמ׳ 201: „ובסדור מר רב סעדיה נמי...״; 268: „ואמר מר רב סעדיה״; 275: „וכמו כן כתב רב סעדיה״; 276: „ואמר מר רב סעדיה״. הוא מביאו גם בפירושו לספר יצירה עמ׳ 166: „ראינו לרבינו סעדיה גאון ז״ל שאמר...״.

ר׳ אברהם ב״ר יצחק אב״ד מנרבונה[86]). בספר האשכול[87]) ח״א עמ׳ 43, 164 (כנראה לא מן הסדור), 169, 172, 180, 182, 185.

ר׳ אברהם ן׳ עזרא. הראב״ע היה ממכבדיו הגדולים של רב סעדיה. הוא מונה אותו בין זקני לה״ק (בראש ס׳ מאזנים) וקורא לו „ראש המדברים בכל מקום״. הוא משבח את שתי בקשותיו של רבינו (עי׳ לעיל עמ׳ 21). כן הוא מזכיר את האזהרות שלו: „והגאון רב סעדיה חבר אזהרות וכלל כל המצות באלה י׳ הדברים״ (בפירושו לשמות כ׳ א׳)[88]).

ר׳ אברהם ב״ר דוד. „ומצאתי שנשאל הר״ר אברהם בר דוד (=הראב״ד) זצ״ל והשיב.

85) ההוספות שנכנסו לסדור אף הן קדומות מאד, ורבות מהן היו כבר לעיני הראשונים כר׳ יצחק ן׳ גיאת ור״י ברצלוני.

86) ויש להוסיף עוד מה שהובא בשמו באבודרהם, סדר תפלות של חול, ובטואר״ה סי׳ קל״ט.

87) אני מציין ע״פ הוצ׳ אלבק.

88) אמנם האזהרות של רבינו נזכרו גם ע״י רש״י לשמות כ״ד י״ב, אם כי ספק גדול הוא אם

מה ששאלת הלא אמרו חכמים מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום ואמור נמי כל המספר בשבחו של מקום יותר מדי נעקר מן העולם והרי תפלת ר׳ סעדיה זצ״ל כל אותה הבקשה שיש בה כמה שבחות... היאך אומרים אותה בני אדם״ (שבה״ל סי׳ י״ח).

ר׳ זרחיה בעל המאור. בסוף מס׳ יומא: „מצאתי בסדורים קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז״ל שמסיימין בתפלת נעילה במה אנו ומה חיינו וחותמין בא״י האל הסולחן... ונראה הענין הזה בעיני כהלכה... אלא שבכל המקומות שלנו והמוקפין לנו מימינו לא ראינו כך״.

ר׳ יעקב תם. בס׳ הישר סי׳ תשי״ט והוצ׳ מק״נ עמ׳ 82 בתשובתו לרב משולם הוא כותב: „וכמה ברכות מצאנו בסדר רב סעדיה ברוך המרבה שמחות...״. ברכה זו אינה נמצאת בסדור לפנינו, ואפשר שהיתה בכ״י מן הסדור שהיה לפני ר״ת. או שר״ת לא ראה בעצמו את הסדור ורק קבל ממנו דברים מפי השמועה. בכל אופן ברור שבסדור רס״ג השתמש פחות מאשר בסדור רב עמרם, שהוא מפליג בשבחו ועושה אותו מקור לכמה מנהגים שאנו נוהגים: „וכל שאינו בקי בסדר רב עמרם ובהלכות גדולות ובמס׳ סופרים... אין לו להרוס דברי הקדמונים ומנהגם, כי עליהם יש לסמוך בדברים שאינם מכחישין תלמוד שלנו אלא שמוסיפין, והרבה מנהגים בידנו על פיהם״ (שם עמ׳ 81).

יש עוד להביא את המובא בשם ר״ת באו״ז ח״א סי׳ של״ט: „והביא — ר״ת — מהלכות נדה דרב סעדיה גאון הכתובות אחר סידור ברכות דר״ס גאון המתחיל אספנרית[89]״). האם אפשר להסיק מכאן שחלק הסידור העוסק בדיני ברכות נעתק, וגם תורגם (?), בקונטרס בפני עצמו שצורף בכ״י עם הלכות נדה שלו, כחבורים המיוחסים לו „הפדות והפורקן״, „ספר התחיה והפדות״, „ספר התשובה״ שאינם אלא פרקים מספרו האמונות והדעות.

ר׳ שלמה בן נתן מסגלמסה מביא בסדורו (כ״י אוכספורד מס׳ 896) את סדור רב סעדיה שמונה פעמים: י״ד א׳, ל״ו א׳, מ״ד א׳, מ״ח ב׳, נ״ג א׳, ע״ט ב׳, פ״ד א׳, ק״ד א׳. הוא החשיב מאד את רב סעדיה ואת סדורו (עי׳ פ״ד א׳: „ועלי אן מוגוד פי אלסידור אלמקדם דכרה אלמנסוב אלי אלגאון אלאפצל ז״ל״ = ואע״פ שנמצא בסידור הנזכר למעלה המיוחס לגאון הנעלה ז״ל...), ואת עקבות השפעתו של סדור רס״ג יש למצא בסדור ר׳ שלמה בכמה מקומות, מחוץ לאלה שהוא מזכירו בפירוש, והובאו בהערות במקומן. הסדור נתחבר

היה הסידור למראת עיניו: „ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות והתלויות בו״. ואף ר״ש בן גבירול כותב באזהרותיו: „בסיני נודעו / ומרום נשמעו / ויחדו הוסבעו / בעשר הדברים״. ונראה ברור שכיון לאזהרות רס״ג כמו שכבר העיר ר״י טריוויש בפירושו לאזהרות רשב״ג במחזור רומא ד׳ בולוניא ש״א: „כל אלו המצות בסיני נתנו ומן השמים נשמעו... וכלם יחד נכללו בתוך עשרת הדברות כמו שיסד רבינו סעדיה הגאון ז״ל על כל דבור ודבור המצות הנכללות בו״.

89) גם קודם לזה באותו סימן כותב בעל או״ז: „וכן פי׳ רב סעדיה גאון ז״ל בספרו שעשה המתחיל אספנרית וז״ל וכשאמרו הכמים אשה מותרת אחר שבעה לזכר״ וכו׳. ועל המלה הסתומה אספנרית עי׳ תשוה״ג הוצ׳ הרכבי עמ׳ 399; ברידל, יאהרביכער IX, 129; איזראילסון, REJ, XXII, 295; הרכבי „בלקוטים״ מכתבי רב סעדיה עמ׳ 158 בהערה.

איזראילסון רצה לומר שזהו ר״ת: אמר סעדיה פיומי בן רבי יוסף תהי (=תהי נפשו צרורה). הוא גם סובר שמלים אלו נוסף ע״י המתרגם את הסדור לעברית, אבל ראשית — זהתחילו במלה זו

בשנת אתקי"ד לשטרות — ד"א תתקס"ג, ועי' מש"כ עליו רמש"ש בכרם חמד ח"ס עמ' 36 ואילך.

ר' יוסף ראש הסדר ב"ר יעקב ריש בי רבנן חבר, או חשב לחבר, פירוש לסדור רבינו. בהקדמתו לפירושו[90]) הוא כותב: „אשים לבי בפירוש סדור רבינו סעדיה אלפיומי ז"ל לח' דברים. הראשון — לבאר רוממות חלוקת הסדור הזה ויפי עריכתו ורוממות רעיונותיו ושהוא עולה על כל סדור שחובר לפניו או אחריו... והשני — לבקר מקומות בו. והשלישי — לצרף [ענינים] מעטים כמו עקרי העיבור וכיוצא בו שהוא ז"ל נמנע מלהזכיר. והרביעי — לפרש פשט כל הלשונות העבריים אשר בו, כגון תפלות ואזהרות וסליחות וכיוצא בהן, ואין צורך שאכתוב לשונות המקרא משום שהם בתורה שבכתב... אלא אכתוב פירושם בלבדו. והחמישי — ברור הכונות העמוקות של הלשונות העבריים הנמצאים בו... למשל, לכשאגמור פשטי כל האזהרות, אחזור ואברר הכונות העמוקות במקום שיש בו צורך". סדור רבינו הוא לפי דעתו „הטוב שבסדורים". ר' יוסף היה בן עירו ובן זמנו של הרמב"ם.

הרמב"ם, הרבה להשתמש בסדור רבינו גם בסדר התפלה שלו (עי' לעיל עמ' 24—28) וגם קצת מפסקיו בספרו הגדול משנה תורה מבוססים על דעת רב סעדיה[91]). בתשובותיו שנדפסו נזכר הסדור פעמיים בקשר עם שאלות שנשאל „אם ראוי לעמוד בתפלת רבינו סעדיה" (הוצ' מק"נ סי' מ"א, פאר הדור סי' ק"ל, קובץ לפסיא סי' קכ"ח), ובקשר עם קריאת י"ג מדות ש„רבינו סעדיה ז"ל מנה אותם (עי' עמ' שסט) עם הפסוקים אשר נהגו להרים קול בהם" (הוצ' מק"נ סי' מ"ה, פ"ה סי' צ', קובץ לפסיא סי' פ"ז). חוץ מזה הוא מובא בשלישית בתשובה אחרת שעוד לא נדפסה, עי' לעיל עמ' 26.

ר' אברהם בן הרמב"ם, בתשובתו השניה לשאלות שבאו מארץ תימן בענין סדור ברכות השחר בבית הכנסת הוא כותב: „ומה שצריך שתדעו הוא שאע"פ שנמסר בשם רבינו האיי ז"ל ו ר ב י נ ו ס ע ד י ה ג א ו ן ז"ל מה שנמסר, הרי האמת, שמסייעים לה לשון הגמרא וגם ההקש כלו, הוא הפך המנהג שנתפשט בענין זה" (תשובות ראב"ם סי' פ"ג). דבריו אלה נותנים כאילו מקום לפקפק אם ראה ר' אברהם את הסדור במקורו (עיי"ש בהערת פריימן), אבל קשה לחשוב כזאת, שהרי הסדור היה מצוי במצרים בזמן ר' אברהם.

הרמב"ן, מביא בספר תורת האדם, ענין האבלות (ד' ווארשא דף נ"ב א'), דברי רב סעדיה הלקוחים מן הסדור, אבל דברים אלה נמצאים כבר בהל' אבלות לרי"ץ גיאת שהרמב"ן הרבה להשתמש בהן, וכנראה לקח גם דברי רבינו משם.

ר' אשר ב"ר שאול מלוניל בספר המנהגות, „ספרן של ראשונים" (ירושלם תרצ"ה) עמ' 150, 155: ו א מ ר ר ב ס ע ד י ה.

ר' אברהם ב"ר נתן מלוניל בספר המנהיג מביא את דברי רבינו בסדור ט"ו פעמים: דיני תפלה סי' לא, נט, הל' תעניות סי' יד, הל' תשעה באב סי' כו, הל' ר"ה סי' כב, הל'

הלכות גדה של רב סעדיה ולא סדור התפלה, ושנית — אין כל הוכחה שהסדור תורגם לעברית, והמחברים שלא ידעו ערבית השתמשו בו מכלי שני או שהשתמשו רק בנוסחאות התפלה שבו. ועי' מש"כ שטיינשניידר בספר הזכרון לר"ד קויפמן עמ' 160; Arab. Literatur d. Juden, 62.

90) שפרסמתי בקרית־ספר שנה י"ח עמ' 61—66. ההקדמה כתובה ערבית וכאן ניתן תרגומה של וופיסקא הנוגעת לענינו.

91) עי' עמ' כ"ס בענין החברים המעכבים את התפלה, עמ' ל"ט שאין החזן מקריא מלת יברכך, ועוד.

צום כפור סי׳ נג, נד, ס, סב, סג, סד, הל׳ אתרוג סי׳ לה, מג, מז, סא. רוב הדברים נמצאים כבר בהלכות הריצ״ג. את סדור רב עמרם הוא מביא הרבה יותר.

ר׳ יצחק ב״ר משה בעל אור זרוע: „וכד מתקלע יומא קמא דפסחא בשבת מוסיפין על משכו מן והיה היום הזה לכם לזכרון... יום ח׳ דהוא שבתא קרינן עשר תעשר בהדי כל הבכור כי הא דאתקין רב סעדיה פיומי זצ״ל״. ועי׳ בסדור עמ׳ שע, וכנראה לא ראה את גוף הסדור. ועי׳ גם לעיל עמ׳ 32.

חכם תימני, מחבר פירוש על הלכות הרי״ף למס׳ חולין כ״י ר״ד ששון מס׳ 1062, והוא חי במאה הי״ב[92]). עי׳ אהל דוד עמ׳ 1483, וחבל שלא נעתקה שם הפיסקא שהביא המחבר מן הסדור.

ר׳ פרחיה בר נסים, בפירושו לשבת כ״י אוכספורד 438 דף י״ג ע״ב: „ויש מי שסובר שמקדים בתחלה הדלקת נר החנוכה ואחריו נר שבת, שאם ידליק נר שבת בתחלה איקדש ליה יומא ונקבעה השבת בהדלקה, וזה הוא דעת רבי׳ סעדיה גאון ז״ל, והם דברי רבינו בעמ׳ רנה. ר׳ פרחיה מביא שם דעת רב האיי הסובר אחרת, ועי׳ בתשובת הגאונים שהובאה בשבה״ל סוף סי׳ קפ״ה. ר׳ פרחיה חי במצרים וכתב את ספרו בשנת ה״א ז׳.

ר׳ צדקיהו ב״ר אברהם הרופא, בעל שבלי הלקט מביא לפעמים דברים מן הסדור, אבל לא מכלי ראשון, כי אם מהל׳ רי״ץ גיאת, ספר העיטור ומקורות אחרים[93]). ועל הרוב הוא גם מציין זאת בכתבו: „מצאתי בשם רבינו סעדיה״, עי׳ סי׳ י״ג, ש׳, ש״ו. חוץ מזה הובאו דברי רס״ג בסי׳ י״ז: „ובשם רס״ג ז״ל מצאתי״; סי׳ כ״ד: „והכי אמר רב סעדיה גאון ז״ל״ (וכל הפיסקא הזאת לקוחה מספרו של גאון אחד או מסדר תפלה לגאון, כמו שהעיר גינצברג בגאוניקה ח״א עמ׳ 191); סי׳ ר״ו: „כתב רבינו סעדיה ז״ל״; סי׳ ש״ב: „כך אמר רב סעדיה ז״ל״; סי׳ שס״ו: „ורב סעדיה וכו׳״. רב סעדיה הובא גם בסי׳ רס״ג, אבל דבריו שם אינם לקוחים מן הסדור.

בעל תניא רבתי, סי׳ ה: „ומצאתי בשם רב סעדיה גאון ז״ל שאסור לו לאדם להתפלל בלא מכנסים״ (השוה שבה״ל סי׳ י״ז, ועי׳ בסדור עמ׳ כט).

ר׳ אהרן הכהן מלוניל, בעל ארחות חיים. דברים מן הסדור הובאו בח״א הל׳ תפלה סי׳ ק״ג; קריאת ס״ת סי׳ מ״א (= ג״ה סי׳ ר״ח); שם סי׳ נ״ח (= הוספות לסרע״ג); שם סי׳ ס״ד (=אשכול הוצ׳ אלבק 182); הל׳ חמץ ומצה סי׳ י״ב (=סי׳ העיטור ח״ב דף מ״ח ב׳ ושערי תשובה סי׳ פ״ז, כנראה מס׳ העתים לר״י ברצלוני); הל׳ ער״ה סי׳ ד׳ (= הל׳ רי״ץ גיאת ח״א עמ׳ נ״ט ושערי תשובה סי׳ ר״ב); יוה״כ סי׳ כ״ט (=מנהיג סי׳ נ״ה); הל׳ לולב סי׳ כ״ג (=רי״ץ גיאת ח״א עמ׳ קי״א ובמנהיג הל׳ סוכה סי׳ ל״ה). ח״ב הל׳ חלה עמ׳ 205 (=רי״ץ גיאת ח״ב עמ׳ צ״ד); הל׳ אבל עמ׳ 602 (=הל׳ ריצ״ג ח״ב עמ׳ ס״ו ומשם בתה״א לרמב״ן). הרי שאף הוא לא ראה את הסדור ומביא את דברי רבינו מכלי שני.

ר׳ יעקב בן הרא״ש, בעל הטורים. הוא מביא את דברי רבינו כמה פעמים, אבל הסדור גופו לא היה למראה עיניו. בסדר ברכות השחר ונוסחתן אין הוא מזכיר כלל את

92) על זמנו ומקומו עי׳ מש״כ מאן ובנעט בתרביץ שנה ו׳ עמ׳ 75—77, 242, 543 ושנה ז׳ עמ׳ 115.
93) כגון ההוספות לסדור רב עמרם, שרובן הן קדומות מאד.

סדור רס"ג, אלא את סדור רב עמרם: „וראיתי בסדורי רב עמרם" (סי' מ"ו ב' פעמים), שהיה מצוי בטולידה באכסמפלרים אחדים. בסי' נ"ו: „וגם רב עמרם כתבו בל' תרגום", ואינו מזכיר את רב סעדיה, לעומת זה כותב ר"ד אבודרהם: „וגם רב עמרם ורבינו סעדיה... כתבוהו בלשון תרגום". וכן בסי' נ"ז: „וגם רב עמרם לא כתבו", ובאבודרהם: „וגם רבינו עמרם ורבינו סעדיה... לא כתבוהו"[94]). ואציין עוד כמה מקומות שבהן היתה לו הזדמנות להזכיר את רב סעדיה ואינו מזכירו, כגון בסי' ק' בענין הסדרת תפלת ר"ח (עי' בסדור עמ' קל), בסי' קי"ג כשהוא מדבר על נוסח שמונה עשרה ומספר המלים שבכל ברכה, בסי' קכ"ג בענין ג' פסיעות (בסדור עמ' כ'), בסי' קכ"ז שאין לש"ץ לומר ושמו את שמי, וכן בהל' ברכת המזון ובברכות הנהנין והראיה, תפלת מנחה ומעריב ובתפלות שבת וסדר ליל פסח (רס"ג נזכר רק בקשר עם כוס חמישי). במקומות שהוא מביא את דברי רבינו אפשר תמיד להראות על מקורותיו: סי' נ"ט מתשובת רב שרירא, ועי' הוספה לסרע"ג ד"ו ד' ב' והשלם ח"א צ"ו ב'; סי' ק"ך = הוספה לסרע"ג השלם ח"א 286, אשכול הוצ' אלבק 43, מנהיג הל' תפלה סי' נ"ט; סי' קל"ט=ס' העתים לר"י ברצלוני; ההבאות בסימני רצ"ט, תפ"א, תפ"ט, תר"ו, תרי"ט, תרכ"א, תר"ס לקוחות כולן מהל' רי"ץ גיאת.

פירוש להגדה של פסח, כת"י הספריה בירושלים מס' 361 8°, דף ל"ז ב': „כתוב בסדור רב סעדיה גאון למועדים ולרגלים". ועי' בסדור עמ' קמ.

פירוש להגדה של פסח בסדור טרין (Trino) רפ"ה (היקר מאד במציאות, והיה למראה עיני הטופס של ספרית שוקן) לפני הפסקא „ועברתי": „זאת ההגדה הביא רבינו סעדיה ז"ל בסדר התפלות שחבר קודם דרוש ועברתי וכן נמי מצאתיה בקצת סדרי רב עמרם ז"ל. אמרו חכמים ז"ל כשירד רבון העולמים למצרים ירדו עמו תשעים אלפי רבבות של מלאכי חבלה" וכו'. וכבר העיר גינצברג (Geonica I 167) שפיסקא זו אינה לפנינו בכ"י אוכספורד של הסדור — ופלא על פרומקין שהוא מביאה בסרע"ג השלם ח"ב 216 מסדור רבינו בכתב־יד! — כשם שאינה גם בסדור רב עמרם, אבל ישנה במנהג תימן, במחזור ויטרי עמ' 293, ושם: „ובא"י נהגו שלא לאומרו ובפרווינצא נהגו לאומרו", וכן ציין פרומקין שם לס' הכוזרי מאמר ד' סי' ע"ג. והנה מדבריו של המפרש כאן נראה שהמחבר ראה את סדור רבינו, אבל בדף ט"ז א' הוא כותב: „מצאתי כתוב בשם רבי' סעדיה גאון שאין לומר אור חדש על ציון תאיר. ורוב צרפתים הלכו אחר עקיבותיו ודרכו שבילותיו ולא נהגו לומר, וכתב החסיד שהם טועים וחלילה לפה קדוש יאמר דבר זה, שהרי מן לאל ברוך עד יוצר המאורות נ"ט תיבות"[95]).

---

94) וכן בסי' רפ"א: „ונוהגין באשכנז וצרפת לומר לאל אשר שבת ורב עמרם ג"כ כתב", ולא הזכיר את רבינו שאף הוא כ"כ (עמ' קכ"א).

95) מחבר הפירוש חי כנראה במאה השניה לאלף זה. הוא מזכיר כבר את הטור (לפני ברוך שאמר). בדף כ"ג א': „ואני הכותב שמעתי מפי הר"ר חיים משונ"א". „אבל לפי מורי הר"ר שמואל לא תמצא כי אם חזקיה בראשי תיבות (של הבט משמים)"; „הר"ר שלמה אביו של הר"ר יעקב מאליי"ש היה נוהג לומר...". „ומפי הרב ר' אליעזר דסלאגי" (ג' ב'). הוא מביא את מחזור ויטרי, ראבי"ה, סמ"ג, סמ"ק, תשב"ץ, מהר"ם מרוטנבורג. יש בו גמטריאות הרבה ומנין התיבות בכל תפלה כמנהגם של חסידי אשכנז.

ר׳ דוד אבודרהם, מרבה להביא בפירוש התפלות שלו את סדור רבינו יותר מכל המחברים האחרים, פרט לקצת ראשוני ראשונים כר׳ יצחק ן׳ גיאת ור״י ברצלוני, והוא גם האחרון בחכמי ספרד, ואולי לא בספרד לבד, שהשתמש בגוף הסדור במקורו[96]. הוא מביאו כ ש ש י ם פ ע ם. לעבודתי השתמשתי באבודרהם דפוס קושטא, והריני מציין על פיו: סדר תפלות של חול דף י״ב ב׳, י״ב ד׳, י״ט ד׳, כ׳ א׳ (ד׳ פעמים), כ״ב א, כ״ח א׳, ל״א ב׳: וכן הוא כתוב בסדרי רב עמרם ורבינו סעדיה, ל״ב ב׳, ל״ג א׳, ל״ד ד׳, ל״ה ב׳, ל״ה ג׳, ל״ה ד׳ (ב׳ פעמים), ל״ט ב׳ (כנראה לא מן הסדור). סדר תפלות של שבת, מ״ג ב׳ (ב״פ), מ״ו ד׳, מ״ח א׳. סדר תפלות חנוכה, נ״ג ד׳ (ב׳ פעמים: וכן הוא בסדר רב סעדיה). סדר תפלות פורים, נ״ד ג׳, נ״ד ד׳: וכן הוא בסדר רבינו סעדיה, נ״ה א׳. סדר ההגדה, ס׳ ב׳, ס׳ ד׳, ס״ב א׳ (ב״פ), ס״ב ב׳, ס״ג א׳, ס״ד ד׳, ס״ה ד׳. סדר תעניות, ס״ט א׳. סדר תפלות ר״ה, ע׳ א׳, ע״א א׳, ע״ג ג׳. תפלות יוה״כ, ע״ה א׳, ע״ה ב׳, ע״ה ג׳ (ב״פ), ע״ו ב׳, ע״ו ג׳ (ג״פ). תפלות של סוכות, ע״ט א׳, פ׳ ד׳. סדר הפרשיות, פ״א ג׳, פ״א ד׳, פ״ב ב׳. הלכות ברכות, פ״ח ב׳, פ״ט א׳, צ״ה א׳, צ״ו א׳: ובסדר רבי סעדיה מ צ א ת י כ ת ו ב, צ״ו ב׳, צ״ח ג׳ (ב״פ), צ״ח ד׳. כן הובא ב ת ש ל ו ם א ב ו ד ר ה ם, והוא פירוש לסדר עבודת יום הכפורים (ברלין תר״פ), עמ׳ 37.

מהבאות מרובות אלו אפשר גם לראות שלעיני ר״ד אבודרהם היה כל סדור רס״ג בנגוד לדעתו של כ ו נ ד י (עמ׳ 10) ולפשוט גם את ספיקו של גינצברג (צפה״ב, IX, 105).

ונראה שכתב־היד שהיה לפניו היתה נוסחתו שונה בקצת מקומות מכה״י שלפנינו, כי הוא מביא דברים אחדים בשם רס״ג שאינם לפנינו, ועי׳ לעיל עמ׳ 32.

חוץ מאלה ודאי השתמשו בו עוד כמה מחברים[97]) מן הראשונים, שספריהם לא הגיעו לידינו או שהם או שרידיהם שמורים עוד בכת״י. יש להניח, למשל, שרב ישראל גאון בנו של רב שמואל בן חפני השתמש והושפע במדה לא מועטת מסדור רבינו בספרו שחבר בעניני התפלה, וכן רב חפץ בן יצליח בספר המצות שלו הושפע ללא ספק משיטת רב סעדיה. וברור היחסים שביניהם עודנו טעון ברור וליבון, ואקוה עוד לשוב לזה במקום אחר, בסיועם של קטעים נוספים מספרו של רב חפץ שעוד לא נתפרסמו.

וטרם אצא את פני הקורא אוסיף שבהערות קצרתי ככל האפשר. מספרות הגאונים והראשונים והחוקרים האחרונים לא ציינתי אלא את המקורות הנחוצים ביותר, כי לא ראיתי תועלת יתרה בריבוי הציונים ומראי־המקומות. המבוא נכתב בימים טרופים, כשגייסות האויב מתקרבים לגבולות ארצנו וכל לבב דוי. זה גרם לכך שקצרתי בקצת ענינים שהיה לי להאריך בהם, כדי שלא לעכב יותר את הופעת הספר בשעה שאין איש יודע מה ילד יום, ומקוה אני לשוב עוד בהזדמנות אחרת לשאלות אחדות הכרוכות בסדור.

ב׳ אייר תש״א

ש. אסף

96) ר׳ ישראל ב״ר יוסף אלנקאוה שחי בימי דור אחד אחרי אבודרהם מזכיר את סדור רב סעדיה בהקדמתו לספרו הגדול מנורת המאור (עמ׳ 12): „מלבד מקצת חכמים כרב סעדיה ורב עמרם גאונים שחיברו סדורים לתפלה לעומה גאונים", אבל לא נתברר שגם השתמש בו.

97) אך המובא בתולעת יעקב לר״מ בן גבאי, ענין תפלה מעומד: „ו ב ש ם ר ב ס ע ד י ה מ צ א ת י כי האותיות כשיוצאות מן הפה ויפקידם וינחם באויר פלוהוהו כפלח ונתחדש ממנו רמיזות מכוונות מפורדות מבוארות כנגד כח כל אות מהן" — מסופקני בכלל אם יצאו דברים אלה מפי הגאון ובכל אופן אינם מסדורו. ועי׳ Geonica I, 167 בהע׳ 3.

א. כ״י א״ ויחסו לשאר כתבי־היד

ההוצאה הזאת מבוססת בעיקר על כ״י אוכספורד Ms. Hunt. 448, קטלוג נייבויצר מס׳ 1096. כאן א״. המכיל את רוב הסידור. ועל מספר גדול של קטעים שונים המקבילים לא״ או משלימים אותו. הקטעים האלה נרשמו להלן ברשימה מיוחדת; תחילה ניחד את הסיבור לא״. השתמשנו בצילום א״ השייך לספרית בית המדרש לרבנים בניו־יורק, שהנהלתה השאירה אותו בידינו במשך שנים אחדות.

א״ כתוב כתיבה מרובעת מזרחית (לדעת נייבויצר: סורית) יפה וברורה; תבנית הכתב בעמוד 11:18 ס״מ. 19 שורות בכל עמוד ועמוד. צילום עמוד אחד ממנו נמצא בקובץ הצילומים שצירף נייבויצר לקטלוג שלו, לוח ב׳. העברית מנוקדת [1]) בכל חלקיה. על כתיבת החלקים הערביים עיין להלן בהערות הבלשניות.

כתב־היד מכיל עכשיו רמ״ז דפים, שסומנו בהוצאתנו בצדי העמודים. הוא חסר בראשו, בסופו וקצת באמצעיתו. על ידי ציון הקונטרסים המקורי שבכה״י אפשר לקבוע כמה חסר בראשו ובאמצע, כי מן קונטרס י״א עד סוף א״ לא חסר כלום, ומן המפורש הזה נלמד על הסתום, שכל קונטרס הכיל עשרה דפים. ואלה הם החסרונות והשלמותיהם:

1) בדף ה״[2]) של א״ פותח הנוסח במלים ״הך נא את הגוי הזה״ (בפנים עמ׳ ד׳, המלה האחרונה), ועל ידי מניה וחשבון מתברר, שחסרים בראש א״ כל קונטרס א׳ ושני הדפים הראשונים של קונטרס ב׳, ביחוד י״ב דף. חלק ניכר מהם הושלם כאן, ראשית מתוך חמשה קטעים בודדים שהוחזרון ביניהם מתחבר להתחלת א״, ושנית מתוך השלמה לפי הענין: עיין עמ׳ א״, ב״, א׳, ב׳, ג׳ בהערות. ואם נכונה השערתי, שמה שהדפסנו כאן כ״מבוא״ איננו חלק מן הסידור ממש אלא חיבור מיוחד [3]), הרי נמצאת התחלת הסידור שלמה בידנו.

---

1) עיין לעיל עמ׳ 15. במאמרו הנזכר שם קבע מר ילון: ״ניקודו של כתב יד זה בדרך כלל על פי המסורת הטבריונית הוא (בלומר, ״אשכנזי״) והוא מבחין בין קמץ לפתח מבאן ובין צירי לסגול מכאן״.

2) בדפים הקודמים של א״ נרשמו בכתיבה אחורית: א. לר״ שלמה. כל ברואי מעלה ומטה יעיזון יגידון כלם באחד ה׳ אחד ושמו אחד. שלשים ושתים נתיבות שביל״ך וגו׳; ב. ארון עולם אשר מלך— בלי ערך כלי דמיון וגו׳; ג. שמע קולי אשר ישמע בקולות וגו׳; ד. בקשה. קמחי להלל שם האל הנכבד אשר יצר כל וגו׳; ה. אחרת, בנימן חזק, בת אהובת אל קמה בשחר וגו׳.—כלם בנוסחו; עיין אחר השירה.

3) גוף הסידור מתחיל בעמ׳ י׳ בשם ״קובץ התפלות והתושבחות. פתח מחברו ואמר״ וכו׳, ויש לו פתיחה משלו הנמשכת עד עמ׳ יב. מה שקודם לו כמבוא הוא חיבור על דבר התפלה בכלל ותפלת י״ח בפרט, בשם מיוחד ״בתאב פי וג׳וב אלצלוה — ספר על הזיוב בתפלה״ או ״כתאב אלחג׳ה ללצלוה — ספר הראיה לתפלה״ (שני השמות בעמ׳ י׳). חיבור זה היה נפוץ גם כספר בפני עצמו ועיין שם בהערה, ונדמה לי שקטעי טשסת, למשל, שכתבם הושלמו חלקים אחרים של המבוא, בגו מכתב־יד מיוחד כזה ולא מכ״י הסידור השלם, כפי שמעידה עליהם ההרחבה הפורנית שבכתיבתם. הסידור בוסף הוא חיבור מוצק ומרוכז בחלוקתו, חולקיו השונים מחוברים זה לזה על ידי רמיזות מתאימות להבא ולהקודם. כפי שיראה המעיין בו. לעומת זאת אין כל רמיזה מן הסידור למבוא או להפך, אפילו לא במקום המתאים ביחוד, בדיני תפלת י״ח שמשום הכבוד, עמ׳ כט־ל, לסוף דברי המבוא, עמ׳ ט״ל. מן הטעמים האלה, דהייבר:

2) חוף יג. ריק וכאן ומשרים שלשת והחפיש הראשונים של קונטרס ג׳: הצלחנו להשלים רק כשלישי והחסר, עיין בפנים עמ׳ שז בהערה. (בשעתו לא הרגרר לי עדיין חשבון הקונטרסים, והסברתי לפי הענין בלבד שבחור שחסר יחסר מחוף אחר).

3) חוף ע. ריק וכאן ומשרים הוף האחרון של קונטרס ח׳ ושני הדפים הראשונים של קונטרס ט׳, הושלמו לפי אחרים וקטעים אחרים.

4) חוף עט שהחא הוף הראשון של קונטרס י׳ חסר, והושלם בהוצאתנו בעזרת כ״ד אדמ״.

5) בסוף אא חסר הרבה מן הסיחור [4], אבל מחתר לשער שהושלם כאן כמעט כל החסר (בפנים עמ׳ שנ עד שעז).

בנוסחו לדעתו השלילים של פרופ׳ דחדרשן ז״ל על אא (עיין לעיל עמ׳ III) נראה לי כחב־הדיר ראוי לשבר עליו מהזחרה בקרתיות של הסיחור. סופר אא עשה את מלאכתו בסמיחות נאמנה ובהתבנה רבה. עדחת לכך הם: א׳ הכתיבה היפה שהוא שבה בכל העמודים בלי סימן עיפות חרשלנות; ב׳ הדיקוק הנפרדי השלם שבו לא חם הסחפר על שרחתו חיקוק בדיוק גם מסוקים בחדרים גם חפלות יחודעות ביחתר; ג׳ העקביות הגדולה שהיא בכתיבת והחלקים הערביים (עיין לקמן בהערות הבלשניות); ד׳ מיעוט השיבושים שנכשל בהם בהעתקתו (עיין בסוף הסיחור הבשנתיים הבלשניות). ארבע מעלות אלה ביחד לא מצאתי באף אחד מכתבי־הדיר האחרים. ואת חעיד אחרת. מלבד חשיבותו משום הדקדוק הנחל ביחתר בין כל כתבי־הדיר הסיחור שהגיעו אליו, נחשב אני לראות בו גם מבחינת נוסחו עדין מיחוד כלפי שאר כתבי־הדיר. ברחבו הנחל הזה אפשר לבדוק את הנוסח על פי קטעים אחרים, והנה בכל מקום שיש לפנינו קטעים מקבילים אחרים, ניכר שגם מאחרים פחחת או יחתר בשנוי נוסחאותיהם לעומת אא. עיין למשל עמ׳ סבכגב, כחרבגב, לרמה, פרצא, צרק, קדקו, קטרקבגב, קלארקלה, ריחרים, רכרחבגב, רלרחלה, רגנו (על הפיוטים אינו מחובר כאן). אין אמנם אפשרחת להכריע, איזו משחרת הוא מקורית יחתר, אבל נחכל לקבוע, שלפנינו מסורות שונות של נוסח הסיחור שאחת מהן נשתמרה דוקא באא בלבד.

אפיו הסיחור של אא מתבטא גם בלשון הערבית שבו, (עיין לקמן בהערות הבלשניות ובבורש בסעיפים 34, 35, סעיף 36) גם בעניינים חיצוניים גרידא: למשל הציחור המענין של קולות הסופר, עמ׳ ריז, נמצא רק באא ולא בקטע המקבל, והוא הדין בחרגום שחי הבקשות: בכל הקטעים המרחבים של שחי הבקשות שהשחמש בהם פרופ׳ דחדרשן ז״ל נמצא רק הנוסח העברי בלי הרגום הערבי וכן באחרים, ואב שהם על כל פנים קטעים מכתבי יד שלמים של הסיחור, ורק באא

א׳ הנוסח המיחוד, ב׳ מציאות מעיחה שביה, ג׳ חחסר רמיחה. אני נטה עכשיו לחשוב, שהה שנמצא לפנינו באא (חוץ מבא) לפני נוסח הסיחור המחשב כמבוא אליו. לא בלבד היה נפוץ גם בחבר בצבר עצמו, אלא נמצאבר חחלה כספר בפני עצמו וחוץ אחר כך צורף לסיחור משום קרבת עניניו. נפק על ידי הנוסחן עצמו, נפק על ידי המעחיק.

[4] בנוגע לסוף הסיחור, הגלגלת קריאת הסיחור. אין לבו אלא מה שעיניו ראוחות, עמ׳ שנה, שהוא שייך לסוף הסיחור, אבל חמחה מאד הנבר חראוי לציין מיחוד, שבכל החלקים הקדומים אין בשום מקום זכר לקריאת הסיחה בפרחה יחה שהוא (עיין רק עמ׳ רים בשבויי הנוסחאחת לבעה) וגם לא בקביעות—הסרכן הכללית של הסיחור (עמ׳ יא). הגלגלת האלה נכחבה לסיחור בלי קשירה פנימיח.

נוסחאות המקורות והתרגומים גם יחד לא. — בנוגע לנוסח התפלות אין לקבוע דבר כללי ביחס לשתי המסורות. לפעמים הקטעים המקבילים מאוחדים בנוסח קרוב יותר לנוסח אשכנז המקובל אצלנו ממה שנמצא בא״, למשל ב״נשמת״ או במוסף של ראש חדש, ולפעמים להפך, למשל במוסף של ראש השנה.

לפיכך נורשת פרישות מיוחדת מתיקוני נוסח א״ על פי הקטעים המקבילים: היות וניתן כאן הסידור על פי א״ — האפשרות אחרת אין, משום היקפם הקטן של שאר השרידים — היה מותר לענות רק במקום ההכרח והשיבוש הברור, אך לא במקום שנמצאה איזו גירסה „יפה יותר״ בקטע מקביל או גם בקטעים אחרים. כי אין לערב ולבלבל את המסורות השונות. לכן יש למצוא לפנמים בשגויי הנוסחאות גירסה טובה יותר מאשר בפנים הסידור. — יש לציין שבאופן זה יצא הסידור בחלקו השונים בעריכה שונה: יסוד הנוסח הערבי ונוסח התפלות הוא ביחוד פי״ א״, בעוד שבחלק הסידור ראה פרופ׳ דודזון ד״ל את א״ כמקור אחד שוה־ערך להמון מקורות אחרים. ומהוך כולם יחוי קבע את הנוסח בראות עיניו. כפי שמתברר לעיל מדברי הקדמה, נמי הנאה את עיקר עבודתו בקביעת הנוסח עוד טרם החילונו בעבודתנו כאן וזהו מקור הטעיות הנאה.

---

5) אמנם גם פאר״ (עיין עמ׳ כפ) נמצאים שניהם, אבל אין הוכחה שהוא קטע מתוך כ״י של הסידור הכלל, ובפרט כ״י זה הוא יותר כנגד א״ ואי״ כי הוא מכיל תרגום אחר (עיין שם. והוא הדין בנוגע לכתב היד שבספרית האליגנס, הנזכר ב„מלאכים הקדומים״ לעמ׳ מו, להלן עמ׳ תכז).

מן הראוי להעיר דברים אחדים על הבקשות והתרגומים. בנוגע לסדר הבקשות, איזו הראשונה ואיזו השניה, יש קבע ברבוביה והלוקי המורות; עיין מד״ל בליטרטורבלט 1851 עמ׳ 387. נוכל לסכם עכשיו ולקבוע לסדרי שלמינו הוא המסתבר: „אתה הוא ה׳ לבדך״ היא הבקשה הראשונה, „הקלה לשבתות וחגים ומי שמחה״ (עמ׳ מז, ו״ת׳ שבתי תמונה ומו׳ גם היום ידעתי״ היא הבקשה השניה, „הקשה לימי אום וכיוצא בהם״ (שוו). הסדר הזה מאומר על ידי שלמה בחבר״ד, א״ א״ אד״מ, וגם מתוך הענין ניכר, כהבקשה הראשונה שלנו „קלה״ מהשניה. כי דבריה מרמזים את הנפש בעוד שדברי חברתה שוברים את הלב, וגם אינם מתאימים לשבת לחי הקבה. — גם בנוגע ללשון יחיד או רבים בבקשה השניה, עיין עמ׳ סד בהערה, אין ספק שלשון יחיד היא המקורית, כי היא נמצאת בכמה כתבי״ד ומתאמרת על ידי התרגום.

תרגום הבקשה הראשונה הוא מלשון ידי צמה בן יהושע, הבקשה השניה תורגמה על ידי הגאון עצמו (עמ׳ מז ועיין גם לעיל עמ׳ 23/2). מקוריות התרגום השני ניכרת על נקלה, כי אכשר למצוא בו כל המידות שמצו החוקרים בתרגומי רס״ג (עיין למשל מלבר 143/5). מיד בשני המשפטים הראשונים (סד 4): ה׳ שמחי תמתה וכי יגיד תהלתך גם היום ידעתי = אללהם אד״ן לי פי נטקי חתי אצף מן מדחך מא אנא מעתרפה, אנו מוצאים תיבור עצמאי של הענינים מעין זה שבתחילת „בראשית״: פלמא עלם אללה אן אלבדר ג״ד כאל אללה וכו׳. עיין גם עמ׳ ע 5, 13. מתוך שאינה הידועה להרחיק הגשמות מן ה׳ מתרגם הגאון סמ 5 ותהלתיו מעם מאלתיב — מן דרג״ה אלמלאיכה. בדרכו לתרגם גם את השמות הפרטיים הוסיף הגאון כאן על תרגום התנ״ך כלו, בעוד שבתרגום ישעיה (הוצאת דרנבורג) נשארה ירושלים בצורתה העברית, ונמצא כאן עמ׳ 13 דאר אלסלם. דוגמא לנטיית רס״ג להעביר מלה עברית בצורתה לערבית נמצאת בס 13 והצרה, והמצוקות = ואלדיק ואלצ״יקה, וגנב האליטרציה האת יש להעיר על היופי הקולני כ״אלגב ואלהם״ (הו 17), תרגום דומה לפה 3). ידו המכשית של המחבר כמתרגם ניכרת למשל סו 11, ע״ 13 כי = אעקול, סו 10 הנה הוא = כמה הו אלא, עמ 5 אני = אנא אלשקי, נא 17-15 כל הענין, עמ 9 וכל עבן הפורים = ספיף אזת אלמ״ן אנה רב גלגאלמין, נא 18 ה׳ שמעה ה׳ טלתה ה׳ הקשיבה ועשה = אלהם אנצר ואגיב ואנצר ואעטי פרשי.

שונים מכני התרגומים על ידה בן יהושע. איננו יכול לדון על היופי הסיגנוני שבלשונו. אך נראה

ב. רשימת שאר כתבי־היד

גדול היא מספר הקטעים שהיה אפשר להשתמש בהם לצורך ההוצאה הזאת, וידוע שעוד קטעים רבים טמונים בספריות שונות, כגון ברוסיה, שלא יכלנו להגיע אליהן. פיוטים בודדים של רס"ג הועתקו פעמים אין מספר (עיין גם לעיל עמ' 21), וגם את הסידור השלם הרבו להעתיק: הקטעים שהיו כאן בידנו מעידים על לפחות ליד כתבי־יד שלמים שונים (מלבד א"א). ואם בכל זאת נשמר ממנו רק שריד אחד בעל היקף גדול, אות היא כמה גדול היה השימוש בסידורים אלה.

הקטעים, הרשומים להלן בסדר א"ב לפי ציוניהם, באו רובם ככולם מן "הגניזה". את הציונים קבע פרופ' דודזון ז"ל והמשכנו בדרכו. הוא המציא גם "רשימת כתבי היד שעליהם נוסד נוסח הפיוטים", הכוללת 111 מספרים, ועל פיה הכינותי את הרשימה המאוחדת דלהלן. ואלה הם הקטעים שהשתמש בהם פרופ' דודזון ז"ל: א"ב, אד"מ בא"ב, ד, וא"ג, טשא"לג, לא, מא"ן, פ, קא, קל, ש. — האחרים, שהיו לעינינו בזמן עבודתנו, תוארו ג"כ בקיצור ברשימה דלהלן.

נוכף לרשומים לקמן השתמש דר' זולאי בעוד כמה כתבי־יד על פי צילומים שבמכון לחקר השירה העברית, והם כומנו איש איש במקומו בסימנו המקורי.

הספרות הבודדת הנמצאת בגניזת קהיר

אב. קאולי 2723/31 = Heb. d. 25, fol. 23b—24b. שלום בבליא. נדפס עמ' מה, 13—מא, 5; נט, 6—סב, 7.

אג. קאולי 2706/21 = Heb. d. 33, fol. 47—52. צלום שוקן. נדפס עמ' שעט, 11—שפא, שו' אחרונה.

אד. קאולי 2699/2 = Heb. d. 20, fol. 57—67a. צלום דוזיקין. נדפס עמ' שפא, 12—שצ"ג, 15.

אה. קאולי 2712/23 = Heb. e. 33, fol. 125—136. צלום שוקן. נדפס עמ' קנז—קפג.

אול. קאולי 2701/1 = Heb. e. 25, fol. 1—10. מגיע עד סוף הא המוסיף עליו הרבה. הקטעים אז ואל באו מב"י אחד. צלום בבליא. נדפס עמ' רפ, 7—שנ, 25, שמח 11—שעג, 22.

לעניות דעתי כתבנותו העיקרית היא האריכות ומכאן הסבלנות. דוגמאות לכך אפשר למצוא כמעט בכל עמוד ועמוד ואין צורך למרבן כאן. לפעמים הוא משועבד למקור מלה במלה, כגון מש 4 כי נפשותינו לך עלינו עדים נאמנים = פנסוסבא לך עלינא עהוד מהמנין, אך בדלל דרכו להאריך ולהוסיף, או כדי להבהיר את הענין (למשל נו 4 וכאנהם יקולון, שלא נטעה לחשוב שהנוקים מדברים באמתא, או כדי לשפר את הסגנון (למשל כ 12 מן תראב אלארץ' אתרא ומן רמל אלבחר מקראנא ומאכב אלמא עדדא). בהרחקת הגשמות הלך בדרך הגאון: מב 17 ימינך = קדמתך; נז 15 תראתה = הראת בעלמך, נז 10 קולך = ואן אבתדעת צותא. — בזכרנו כדורות רבים הוי וקוקים לתרגום של הבקשות האלה הנמצאות בלכונן המקוריות, אין לנו אלא להודות למקום ב"ה שעכ"ז וקיבנו לסיעוד מהנמצאה והיה נכינו את לענן קרסנה.

בהקדמתו (עמ' מו) אומר צמח בן יחוסף, שהגאון תרגם רק את הבקשה הכנית ואת הראשונה "לא העתיק או העתיקה ולא הגיעה אלינו". ותנה נמצא לכנינו באו"ל קטע כל הרגום אחר (עמ' כב) ביחס מקום לשאלה שמא זה שריד מתרגום הגאון עצמו. תרגום זה הוא ג"ן וגו" בארמיתנו מוכח דומה של פרסרות, אחר כך קובר המתרגם לתרגום מכוסה. אך אי אפשר להחליט בשאלה זו על בסיס הכוונה המעטות האלה. — ואולי אין זה אלא התרגום הנמצא גם בכ"ר הבל עמ' ר"ל שלא ראיתיו.

אז. קאטלי 2720/13 – Heb. e. 35, fol. 44—45a. צלוחי שוקק. נדפס עמ' שיט, 9—שכא, 7; שכח, 14—של, 7.

אח. קאטלי 2742/13 = Heb. d. 51, fol. 89—154. מכיל הדרכה וחומר שאירו לדורבב. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' שיט, 9—שלא, 8; שפד, 12—שו' אחרונה; תיב, 2 מלמעלה—תיט, 10.

אט. קאטלי 2722/1 = Heb. f. 44, fol. 15b—16b. צלוחי שוקק. נדפס עמ' תיח, 1—15.

אי. קאטלי 2844/15 = Heb. d. 50, fol. 33b—40b. צלוחי שוקק. נדפס עמ' שצה, 7 מלמעלה—תא, 11.

אא. קאטלי 2710/3 = Heb. e. 37, fol. 31b—34a. צלוחי שוקק. נדפס עמ' תב, 12—תט, 3.

אב. קאטלי 2827/14 = Heb. e. 72, fol. 38. צלוחי שוקק. נדפס עמ' תב, 5 מלמעלה—תד, 3 מלמעלה.

אג. קאטלי 2858/12 = Heb. f. 58, fol. 72—75. לפי אגלהתן בהפר שהתי חיד עמ' 423—427. נדפס עמ' שיד, 17—שטו, 18.

אד. קאטלי 2716/15 = Heb. e. 34, fol. 42—44. סדר הדפיס צ"ל מב, מד, מב. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' סה, 13—סט, 5; ע, 6—עא, 11.

אה. קאטלי 2643/3 = Heb. d. 46, fol. 4—5. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' קטא, 1—קטד, 6.

או. קאטלי 2742/11 = Heb. d. 51, fol. 60—61. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' קטד, 1—קטו, 5.

אז. קאטלי 2710/7 = Heb. e. 37, fol. 64b—65b. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' תט, 4 מלמעלה — תיב, 4 מלמעלה.

אח. קאטלי 2729/6 = Heb. f. 29, fol. 72—79. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' ש, 4—שד, 10; שט, 3—שטב, 8.

אט. קאטלי 2847/9,11 = Heb. e. 69, fol. 32, 34—35. הדפיס לר—לה ושני הדפיס של משה בא מכ"י אחד והם משלימים זה את זה: משה הקי א, אי"ש דקי לר—לה, משה דקי ב. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' שכא, 9—שכב, 4; שכח, 7—שלה, 13.

אי. קאטלי 2721/12 = Heb. e. 41, fol. 95b—105b. צלוחי דודוקן. נדפס עמ' שב, 10—שכא, 7; שכה, 11—של, 3; תיח, 1—למטה.

אא. קאטלי 2716/11,22 = Heb. e. 34, fol. 37, 59—60. כתב מרובע מוזרה, קלף. צלוחי מקו"ב. שני הקטעים באו מכ"י אחד, אך אינם מצטרפים זה לזה. שבילים משלימים זה לזה ממה שהסר מאא בראש הסידור (כתאב פי ונחוב אלצלוה). נדפס עמ' א, 1—הה, 22.

אב. סד. קאטלי 2844/6 = Heb. d. 50, fol. 11—12. כתב מרובע מוזרה, קלף. צלוחי מקו"ב. נדפס עמ' ר, 18—יא, 19; שד, 16—סד, 14.

אג. נייבויער Hunt. 488 fol. 68b—83a = 1220/3. כתב רבני מוזרה. צלוחי מקו"ב. נדפס מז, 1—סב, 14.

אד. קאטלי 2712/30 = Heb. e. 39, fol. 155—158. סדר הדפיס צ"ל קטו—קטח, קטה—קטו. כתב מרובע מוזרה. צלוחי מקו"ב. נדפס עמ' קלא, 20—קלה, 22; קלח, 20—קמב, 11.

אה. קאטלי 2716/16 = Heb. e. 34, fol. 45—46. כתב מרובע מוזרה, מקצתו משרשש, קלף. צלוחי מקו"ב. נדפס עמ' קמא, 19—קמב, 20; קמב, 25—קמד, 15.

אכ. קאולי Heb. f. 33, fol. 12 = 2706/6. כתב מרובע מזרחי, קלף. צלום שוקן. נדפס עמ' קמא, 13—קמב, 2.

אכא. קאולי Heb. g. 8, fol. 2b = 2867/1. כתב מרובע מזרחי, קלף, חלק של דף. צלום מק"נ. נדפס עמ' רלג, 10—18.

אל. עיין אי. כתב רבני מזרחי, ברובו מטושטש מאד.

אוסף אלחנן אדלר בספרית ביהמ"ד לרבנים דניויורק

אדא. סי' 964, סו—טו. נדפס עמ' עה, 10—עז, 9; פ, 18—פא, 20.

אדב. סי' 1055, טז ע"א, נדפס עמ' שפה, 1—שפו, 3; כג ע"ב, נדפס עמ' מז, 1—מח, 4; דף כד, נדפס עמ' סב, 5—סד, 10.

אדג. סי' 1056, א—ז. נדפס עמ' ש, 14—שיב, 14.

אדד. סי' 1178, לז ע"ב. נדפס עמ' קמא, 13—קמב, 21; תא, 4 מלמטה—תב, 8.

אדה. סי' 1192, א—ח. נדפס עמ' רעז, 2—רפ, 17; י ע"ב נדפס עמ' שטו, 11—שטז, 1.

אדו. סי' 1339, א—ב. נדפס עמ' קנו, 1—קנט, 7; קסט, 5—קעב, 1.

אדז. סי' 2119, ז. הדף קרוע בשמאלו. נדפס עמ' שכ, 10—שכא, 7; שכח, 14—של, 3.

אדח. סי' 2159, סב. נדפס עמ' רמב, 4—15; רמג, 12—רמד, 4.

אדט. סי' 2161, לא. הדף נהפך בכריכה וע"א צ"ל ע"ב וכן להפך. נדפס עמ' ש, 4—שא, 3; שא, שו' אחרונה—שב, 15.

אדי. סי' 2166, א—ו. קרועים ומטושטשים. נדפס עמ' רפד, 4 מלמטה—רפח, 5 מלמטה; רצ, 1—רצו, 4 מלמטה.

אדיא. סי' 2385, יא. הדף נהפך בכריכה וע"א צ"ל ע"ב וכן להפך. נדפס עמ' רמה, 11—רמו, 2; רמח, 2 מלמטה—רמט, 5—דף מח—נא. נדפס עמ' קצד, 7—רא, 10 (?).

אדיב. סי' 2461, כג—כו. סדר הדפים צ"ל כה, כו, כג, כד. נדפס עמ' מז, 1—נג, 15.

אדיג. סי' 2464, סו. נדפס עמ' רמו, 4—רמז, 4 מלמטה.

אדיד. סי' 2465, ז. נדפס עמ' תטו, 3 מלמטה—תטז, 6; תטז, 8—9. דף כא, נדפס עמ' שט, 4—11; שם, 2 מלמטה—שי, 10; דף כו, נדפס עמ' שכו, 2 מלמטה—של, 3. דף לא—לב הסדר צ"ל לב ע"א ע"ב, לא ע"ב ע"א. נדפס עמ' תטז, 4—למטה; שבו, 11—של, 3. דף לו, נדפס עמ' שלח, 3 מלמטה—שלט, 4 מלמטה; תבב, 10—2 מלמטה.

אדיה. סי' 2570, יג. נדפס עמ' רנ, 4—רנא, 7 (הפסק באמצע מפני שהדף קרוע). דף כח—כט, הסדר צ"ל כט ע"א ע"ב, כח ע"ב ע"א; נדפס עמ' רעה, 6 מלמטה—רעז, 4 מלמטה. דף ל ע"ב ע"א, נדפס עמ' ש, 1 מלמטה—שב, 14.

אדיו. סי' 2672, כד—כה. נדפס עמ' סד, 15—סז, 20. דף מז, נדפס עמ' מט, 18—נב, 14.

אדיז. סי' 2702, א. נדפס עמ' שמא, 2 מלמטה—שמב, 10. דף יד ע"ב, נדפס עמ' שלח, 6 מלמטה—שלט, 2. דף יז ע"א, נדפס עמ' רמ, 1—10.

אדיח. סי' 2704, מב. נדפס עמ' תה, 4—תו, 3.

אדיט. סי' 2762, כה. נדפס עמ' שלד, 7—שלה, 12.

אדיב. סי׳ 2832, יא–יב. נדפס עמ׳ רצ״א, 11–רצג, 1.

אדיגא. סי׳ 2855, טו. נדפס עמ׳ שלג, 2 מלמטה–שלד, 6.

אדיגב. סי׳ 2860, א. נדפס עמ׳ שכט, 7–של, 6 מלמטה.

אדיגג. סי׳ 2890, ט ע״ב–יא ע״ב. נדפס עמ׳ קנז, 1–קסג, 8.

אדיגד. סי׳ 2892, ה–ו, צ״ל ו, ה. נדפס עמ׳ נב, 8–נו, 8.

אדיגה. סי׳ 2923, יג–יד, יז, צ״ל יז, יג, יד. נדפס עמ׳ תד, שו׳ אחרונה–תז, 6.

אדיגו. סי׳ 2924, ט. נדפס עמ׳ תז, 6–תח, 4. דף יז–יח, נדפס עמ׳ קסז, 8–קעב, 8.

אדיגז. סי׳ 2950, ב. נדפס עמ׳ סד, 10–סו, 5.

אדיגח. סי׳ 2957, ט–י. נדפס עמ׳ רמט, 8 מלמטה–רנ, 10. דף יא–יב, נדפס עמ׳ מז, 1–10.

אדיגט. סי׳ 3117, ב. נדפס עמ׳ תכב, 4 מלמטה–תכג, 2.

אדיל. סי׳ 3281, א–ב. נדפס עמ׳ רצד, 15–רצו, 2; רצח, 3 מלמטה–רצט, שו׳ אחרונה.

אדילא. סי׳ 3292, ד. נדפס עמ׳ תז, 6–תח, 9.

אדילב. סי׳ 3361, ח ע״ב ע״א. נדפס עמ׳ נ, 9–נא, 20 (?).

אדילג. סי׳ 3423, א ע״ב ע״א. נדפס עמ׳ קסב, 6–קסז, 8.

אדילד. סי׳ 3432, ד–ה. נדפס עמ׳ שיט, 4 מלמטה–שכא, 5.

אדילה. סי׳ 3443, ה ע״ב. נדפס עמ׳ רמא, 7–רמב, 3. דף ז, נדפס עמ׳ רכו, 19–רכח, 9.

אדילו. סי׳ 3448, כא–כג. כב ע״ב וכג ע״א מדובקים בדבק וא״א להפריד ביניהם. הסדר צ״ל כג, כא, כב. נדפס עמ׳ תג, 5 מלמטה–תד, 5.

אדילז. סי׳ 3453, ג. נדפס עמ׳ נב, 15–נה, 6. דף ד ע״ב (צ״ל ע״א). נדפס עמ׳ שלח׳ 2 מלמטה–שלט, 3; שמב, 12–שמג, 4.

אדילח. סי׳ 3514, ב. חציו השמאלי קרוע. נדפס עמ׳ רמ, 9–רמג, 10.

אדילט. סי׳ 3520, יא. נדפס עמ׳ קסח, 2 מלמטה–קעג, 6

אדים. סי׳ 3850, יא–יב. נדפס עמ׳ שטז, 7–למטה; שמב, 12–שמג, 4.

אדמא. סי׳ 4036. זהו הקטע הגדול והחשוב ביותר; מכיל סוף תפלת חול, שתי הבקשות (בלי התרגום), הברכות, שבת, ר״ח, הלכות פסח. מקביל לא״ כו ע״א–ק ע״ב, ומשלים 3 הדפים החסרים מא״ בין דף סט ודף עא, ואת דף עט שהוא ריק באא״.

מכיל 56 דף, בין 6–7 חסרים שני דפים, בין 48–49 חסר דף אחד. כתב רבני מזרחי, צלום ממנו עיין בקטלוג כ״י אדלר תמונה מס׳ 48. לעתים יש בו ניקוד בבלי מקורי, יותר מצוי בו ניקוד טבריני מיד מאוחרת. בדרך כלל נקרא היטב, העמוד הראשון מטושטש מאד וכן עמוד וחצי בסוף. גוף כת״י נשלח לנו לירושלם. נדפס עמ׳ לד, 2–קלה, 20.

אדמב. סי׳ 1968, יא–יב. כתב רבני מזרחי. צלום מק״נ. נדפס עמ׳ סא, 12–סב, 9.

אדמג. סי׳ 2694, ג. קרוע ברובו. צלום מק״נ. נדפס עמ׳ פז, 11–פח, 10 (עם הפסקה באמצע).

אדמד. סי׳ 2001, א–ב. מטושטש ושרוף–דיו. צלום מק״נ. נדפס עמ׳ פח, 4–צא, 9.

אדמה. סי׳ 2694, ו. קרוע ברובו. צלום מק״נ. נדפס עמ׳ צב, 2–צג, 4 (עם הפסקה באמצע).

אדמו. סי׳ 2947, ד ע״א. כתב רבני מזרחי. צלום מק״נ. נדפס עמ׳ קי, 1–3.

אדמז. סי׳ 2196, יב. כתב רבני מזרחי. צלום שוקן. נדפס עמ׳ שפו, 10–שפז, 24.

הספריה הממשלתית בברלין

בא. סי׳ Hamilt. 288, עז–צב, ק–קה. סדר הדפים צ״ל פה–צב, עז–פד, ק–קה. צלום דודזון. נדפס עמ׳ רמו, 3 מלמטה–רנא, 7.

בב. Or. 576, ח״א לט ע״ב–מג ע״ב, ח״ב נז ע״א–סג ע״ב, בהעתקת הח׳ שמחוני ז״ל (נמסרה לפרופ׳ דודזון ז״ל ע״י דר׳ קלצקין). נדפס עמ׳ רמ, 1–רנא, 7; רצ, 1–שט, 2.

דרופסי קולידג׳ בפילדלפיה

ד. הלפר סי׳ 171, דף אחד. צלום דודזון (מאת דר׳ אדלר). נדפס עמ׳ רלב, 12–רלג, 8.

ספרית ביה״כ״נ טלומצקי בורשה

וא. סי׳ III 54, שני דפים בודדים. העתקת דודזון. נדפס עמ׳ קס, 2–קסג, 2; קסט, 6–קעב, 8.

וב. סי׳ IV 54, שני דפים. העתקת דודזון. נדפס עמ׳ שכד, 1–שכה, 7 מלמטה.

וג. סי׳ VII 54, שני דפים. העתקת דודזון. נדפס עמ׳ שכז, 1–3 מלמטה.

אוסף טיילור–שכטר בקמברידג׳

(הקטעים א–לג, ס–סא הם צלומי שוקן, לד–נט, סב–סה הם צלומי מק״ג).

טשא. T—S. H. 15 58, דף אחד. נדפס עמ׳ מז, 1–מח, 17.

טשב. T—S. K. 19/8, דף אחד. נדפס עמ׳ מז, 1–מח, 12.

טשג. T—S. 8. H. 6, דף אחד. נדפס עמ׳ סד, 1–10.

טשד. T—S. H. 5/1, דף אחד. נדפס עמ׳ סו, 6–ע, 2.

טשה. T—S. H. 6/68, דף אחד. נדפס עמ׳ ע, 6–עא, 8.

טשו. T—S. H. 3/57, קטע של עמוד. נדפס עמ׳ קנז, 1–קנח, 3, אבל אינו נזכר שם בשה״נ.

טשז. T—S. H. 3/56, שני דפים בודדים. טשו וטשז באו, כנראה, מכ״י אחד. נדפס עמ׳ קנח, 4–קסג, 2; קעד, 4–קפ, 5.

טשח. T—S. H. 3/58, דף אחד. נדפס עמ׳ קסח. שו׳ אחרונה–קע, 3.

טשט. T—S. H. 3/11, 6 דפים בלי סדר נכון. נדפס עמ׳ קסג, 2 מלמטה–קפג, 5 מלמטה.

טשי. T—S. H. 3/60, 2 דפים בודדים. נדפס עמ׳ קצג, 2 מלמטה–קצו 9; רא 8–רג, 6.

טשיא. T—S. H. 3/61, דף 1. נדפס עמ׳ רה, 4–רז, 3.

טשיב. T—S. H. 14/20, 2 דפים. נדפס עמ׳ שכא, 7–שכד, 5.

טשיג. T—S. H. 4/11, ב–ג, נדפס עמ׳ שכג, 2 מלמטה–שכה, 5.

טשיד. T—S. H. 14/52, 2 דפים בודדים. נדפס עמ׳ שכא, 2–שכב, 4; שכה, 3 מלמטה–שכז, 8.

טשטו. T—S. H. 4/2, 2 דפים בודדים. נדפס עמ׳ שכג, 10–שכז, 6; שלה, 14–שלט, 9. עיין איט.

טשטז. T—S. 8. H. 4, דף א. נדפס עמ׳ תכג, 4–3 מלמטה.

טשיז. T—S. H. 5/26, דף 1. נדפס עמ' רצא, 4–רצב, 3 מלמטה.

טשיח. T—S. 8. H. 2, א ע"ב; ג. נדפס עמ' שלג, 2 מלמטה–שלד, 4; תט, 4–10.

טשיט. T—S. H. 5/18, א–ו. נדפס עמ' רפג, 5–רפה, 5 מלמטה; רצה, 8–רצז, 3 מלמטה.

טשיי. T—S. Aboda H. 5/10, 2 דפים. נדפס עמ' רפג, שו' אחרונה–רפה, 6 מלמטה.

טשיא. T—S. 8. H. 22/13, דף 1. נדפס עמ' רמ, 3 מלמטה–רמא, 6; רמב, 2 מלמטה–רמג, 10.

טשיב. T—S. H. 10/70, דף 1. נדפס עמ' תד, 4–11.

טשיג. T—S. H. 5/93, 4 דפים. נדפס עמ' תד, 6–תה, 10.

טשיד. T—S. H. 10/106, 2 דפים. נדפס עמ' תה, 10–תו, 4 מלמטה.

טשיה. T—S. H. 10/54, 2 דפים בודדים. נדפס עמ' תה, שו' אחרונה–תו, 7; תז, 8–תח, 1.

טשיו. T—S. H. 15/111, 2 דפים בודדים. נדפס עמ' תו, 6–2 מלמטה; תח, 2 מלמטה–תט, 3.

טשיז. T—S. H. 10/86, 2 דפים. נדפס עמ' תו, 2 מלמטה–תז, 2 מלמטה.

טשיח. T—S. K. 19/4, א ע"ב. נדפס עמ' תט, 11–17.

טשיט. T—S. 8. H. 5, ג ע"א. מכיל 'אופן אחר לגאון פיומי ז"ל. דאה על עב קל לקלקל עקלתון' וכו'. פרופ' דודזון ז"ל לא הספיק להכינו לדפוס, אך עיין ב-מלואים ותקונים' עמ' תל.

טשי. T—S. K. 19/6, 2 דפים בודדים. נדפס עמ' שפו, 4–שפז, 11.

טשיא. T—S. K. 19/2, דף 1. נדפס עמ' שפו, 4–שפז, 11.

טשיב. T—S. H. 4/23, א–ב, צ"ל ב. א. נדפס עמ' שפג, 15–שפד, 11. טשיב הוא המשך של קא, עיין שם.

טשיג. T—S. 8 H. 1, דף 1. נדפס עמ' תכב, 10–תכג, 3.

טשיד. T—S. H. 18/44, דף 1. כתב מרובע מזרחי. משלים משהו מן החסר מא' בין הדפים יא ויב. נדפס עמ' טז, 7–יז, 1.

טשיה. T—S. H. 18/27, 5 דפים. כתב מרובע מזרחי. קלף (?). כל הדפים חוץ מדף ג קרועים למטה. נדפס עמ' יט, 12–לב, 18.

טשיו. T—S. H. 18/17, דף 1. כתב מרובע מזרחי. נדפס עמ' כא, 15–כג, 12.

טשיז. T—S. H. 18/21, 2 דפים. כתב מרובע מזרחי. דף א' קרוע במקצת. נדפס עמ' כז, 6–ל, 4.

טשיח. T—S. H. 18/20, 2 דפים; דף 1. כתב רבני מזרחי. נדפס עמ' לג, 6–מה, 10; שסג, 10–שסח, 21.

טשיט. T—S. H. 18/22, 2 דפים בודדים. כתב רבני מזרחי. צפוף ומקצתו מטושטש; הדפים קרועים באמצע. הדפים האלה וטשמה, מו, מז, מט, סב באו מתוך כ"י אחד. טשיט משלים חלק ממה שחסר מא' בין הדפים סט ועא. נדפסו עמ' פו, 25–צ, 21; קו, 20–קי, 8.

טשי. T—S. H. 18/19, עמוד 1. קרוע למעלה מימין ולמטה משמאל. נדפס עמ' פח, 13–צ, 10.

טשיא. T—S. H. 18/39, דף 1. כתב מרובע–רבני. נדפס עמ' צה, 18–צט, 4.

ב"י ט"ז-ב"ב ביד ש"ר

ש. בי מרקבין ממא לידי [illegible] לטמאות. [illegible] לטמאות [illegible] במספר 19. עמ' 1-6; 12-32 (עין [illegible] 38 [illegible] [illegible]). [illegible] 2 [illegible] אחרונה; ויסד, 21-[illegible] 11.

ב"י ש"ז

שש. סי' 210, בדשם ב-אהל הוד' [illegible] 210, [illegible] אחד [illegible] 2 דפים. כתב רבני מזרחי, [illegible] 6-[illegible] 10.

ג. הערות בלשניות לנוסח הערבי

בעיה קשה בקביעת נוסח ערבי בקורתי היא, כידוע, השאלה באיזה מידה יש לתקן את לשון המקור לפי כללי הדקדוק והכתיב. הולכת ומתגברת בין החוקרים הדעה, שהיהודים אשר חברו את ספריהם בערבית באותיות עבריות לא נהגו לכתוב לגמרי לפי כללי הדקדוק הערבי הקלסי, ושדבר בלתי טבעי הוא להלביש את חיבוריהם לבוש קלסי. אף על פי שבאין אוטוגרף אי אפשר לקבוע את כתיב המחבר בדיוק, יש יותר תקוה להתקרב אליו, ועל כל פנים יהיה שירות טוב יותר למדע, אם מניחים ביסוד הוצאת ספר מספרות זו כתב־יד אחד עתיק וטוב מאשר אם „מתקנים" את כל הסטיות מהדקדוק ומהכתיב הקלסיים.

בשאלה זו התלבטתי פעמים רבות במשך העבודה הזאת, ויותר ויותר באתי לכלל שמרנות ביחס לצורות תמוהות הנמצאות בא׳ ושאעיר עליהן להלן בפרוטרוט. מטעמים שלא היו תלויים בי, נמשכה העבודה הזאת קרוב לשמונה שנים, בהפסקות ארוכות ובלתי רצויות, ולצערי לא עלה בידי לקיים את השמרנות הזאת בעקביות שלמה ומוחלטת במשך התקופות השונות של העבודה. על אחדים מן הליקויים האלה אעיר להלן.

לשון הסידור קרובה ללשון הערבית הקלסית ומעטה בה בדרך כלל השפעת השפה המדוברת בפי העם, כמו ברוב הספרות היהודית־ערבית בימי הבינים. בכל זאת מן הראוי לציין כאן תכונות־לשון מיוחדות אחדות. בעיבוד החומר הזה תמכתי יתידותי במבוא הבלשני המפורט שכתב ד"ר ש. ד. גויטיין לס' „תשובות רבנו אברהם בן הרמב"ם" (ירושלים תרצ"ח).

ברור הוא שמן ההערות הבאות אין להסיק מסקנה בטוחה על לשון רס"ג עצמו. כמו שהוצאתנו עצמה מבוססת בעיקר על א׳, כן גם הערותינו הבלשניות מוסבות בעיקר על לשון א׳. אך עברתי גם על אדמ״ שהוא השריד הגדול ביותר של המסורת האחרת הנזכרת למעלה (עמ' 43), וציינתי להלן על יד כל פרט ופרט (חוץ מבעניני הכתיב) אם הנוסח הנידון שבתוך א׳ נמצא גם בכ"י אחר או לא. „שה"נ" (=שנויי־הנוסחאות) מציין שבשנויי־הנוסחאות נמצא נוסח אחר ויש לעיין שם במקום; (—) מציין שאין שם כ"י מקביל.

הדוגמאות לסטיות מן כללי הדקדוק המובאות לקמן, לא באו בדרך כלל כמבחר מצומצם מתוך שפע רב שהיה אפשר להביא, אלא להפך הן מראות את רוב החומר או כלו שיש לרשום בענין הנידון, ובשלמותן הן מנסות לתת תמונה נאמנה של לשון כתבי־היד. ניכר, שבסך הכל הסטיות האלה אינן מרובות.

מלילים מיוחדים מהמצים בתרגום שתי הבקשות, בראשון—שהוכן על ידי מתרגם אחר—בעיקר בנוסח לאחצר תמלים, ובשני — שיצא מידי רס"ג עצמו — בעיקר בנוסח לספיב. סדר להבלים את עמדתם המיוחדת של שני התרגומים האלה בסגרו להולן הדיוקאות, שבאו מתוכם בזרות ( ).

הכתיב

1. הנקודות והדיאקריטיות במצאות על ג, צ, ס, והסרות מעל ד, ב, ת ומעל ה, ובמעט אין למצוא אי־עקביות בענין זה. — כאן בנוסף הנקודות והסרות, ורק במקום הצורך צוין ההבר בהערה.

2. לעמים רחוקות מאד במצא ניקוד ערבי. קשה להחליט מתוך הצילום שבידינו, אם הניקוד הזה מקורו מיד הסופר עצמו או לא. בהוצאתנו לא הושם לו לב.

3. ת במקום ה במצאת פעמים: עב 14, עג 5 כתרת; אבל עז 8 בהרה.

4. אלף ממדורה בכתבת באלף בשמות העצם ובשמות הפועל של הבניין הראשון והעשירי, למשל כ 24 שהא, נד 6 שתי, בס 3 אסתנגא, ל"א 15, 16, 20 קצא, מו 15 גהא, סס 7 כלא, קב 7 בהא, קסז 22 הוא, דעוד כמה מקומות. הוא מסתבת ביחוד בשמות הפועל של הבניינים ג, ד, ז, ח, כגון כ 13, מב 5 אחתי, ל"א 4 אנקצי, צז 2 באדי, קעד 18 אחצי, קעה 111 אסתקי. הגורם הפונטי לאמאלה הזאת יכולה להיות, לדעת הר' בנעט, הבטחה שמתחרה הקדמת: אסתי, אנקצי, אזי, אחצי, אסתקי, לעומת: קצא, גהא, כלא, בהא, הוא (בנוגד שתוא במצאת באמת שתי, ורק אסתנגא תהיה יוצאת מן הכלל).

5. בנוגע ל אלף מקצורה לא נהג הסופר שום כלל, אף באותה המלה עצמה: ל 23 צלי — ל"א 21 צלא, תנו 10 תצלי — בא 10 תצלא, קב 111 מא כלי — קלא 20 מא כלא.

6. אלף מוצדלה הושמטה, בעקבות השימוש הערבי במקרים מיוחדים, במלים -מנסם אללה" סג 7.

7. יוד בסוף הפועל חסרה לס 12 ימלי, ואין דומה לה בהגף הסיחור האחלי אחה אלא טעות סופר, כי צח 8 המוב דימלי. (עח 14 דתנף).

8. במקום תשדיד באה לפעמים אות כפולה, א) באות יוד (הוגמא לזיו לא מצאתי): כא 15 סאביין (כן בסה"ר) — כב 12 סאבין, קלו 3 יגייר — ריז 4 יגיר; ב) בשלמ"ד ותשדיש שוה לאות הבאה אחריה בסיום צורת פועל: קיז 19 לתבאה, רלט 16 אמתחת. עיין הב מעקף 20.

9. חילופי אותיות השתיים אינם מרובים בהגף הסיחור אבל מצויים מאד בשתי הבקשות. ס במקום צ: יז 9, צ 14, מט 19, נד 13, נה 5, עד 10, עח 7). צ במקום ש: יח 122, רנח 7, 19, (סג 9, סח 18, עג 13, עח 11, פ 14). צ במקום ד: סא 14. ד במקום ש: סז 177). ס במקום צ: קטז 9. ש במקום ס: קלג 18, ל 3 שסתגה — קטז 122 מסאמגה.

10. למלת "שי" אין כתיב קבוע. המצאים שי ושיא לגמיטיבים ((קלג 6, קיח 122), לגניטיבים (ק 12, צח 6), לאקוזטיבים ((קיד 22, צז 8).

11. הדפעת כתיב שאין דומה לה הבל הסופר והיא א במקום ה במלת "עלי והיא" (הנד 28, רנה 5 (ובהתאם לכך גם דיז 23 ולא כנדפס שם). להדעת הר' בנעט מהומה צורה זו אולי ע"י

תערובת של ״חדה״ ו-חדא״. הן במבטא הן בכתיב, אבל הסיבה העיקרית, לדעתו: בדיאלקט של הכותב (כמו ברוב הדיאלקטים של היום או בכלם) לא היה הבדל במבטא בין מלה שסופה ״ה בנפרד למלה שסופה ״א. אף על פי כן נשמר הכתיב ״ה בשאר המלים, מפני ש״ה היתה מבוטאת ת במצב הסמיכות. אבל המלה הדה אינה משמשת בסמיכות, על כן לא הרגישו בה עוד שהיא שם נקבה. (יש אמנם على حدة, אבל זה כנראה לא היה ידוע לכותב).

כנויים

12. הכנוי הזוקק אללואתי נמצא פעם אחת: י 22 (גם אכ), מוסב על אלצלואת ואלתסאביח.

13. ‹״איש״ נמצאת רק בבקשה ב׳: סו 12 איש קותה (–), סח 2 ואיש בן אדם (–).›

14. ‹״דא״ כמלת מילוי בעלמא נמצאת בבקשה א׳: נא 8 פמן צות רעדך דא יחפזון (שה״נ), ואולי היא טעות סופר, כי בתרגום תהלים לרס״ג חסרה המלה אף על פי שכל השאר שוה.

שם העצם

15. מלת סראג נקבה: קס 20 (שה״נ; ושם צ״ל בפנים ״עליהא״ ככתוב באא), רנה 1, 4 (–) (ולכן צ״ל בתרגום: ויניחהו [את הנר]... להשתמש בו... לאורו). וכן מלת וקת: רלז 7 (שה״נ), שיז 22 (שה״נ), ואולי מכאן גם מלת ש ת א = וקת אלשתא, כ 24 (–). ‹אבל בבקשה ב׳ עז 15 יכון הדא אלוקת (–), וכן עט 21 (–), פא 1 (–).›

16. צורת נקבה בלתי רגילה היא קיא 12 ובכמה מקומות: ברכה וסטה (שה״נ), אבל קכט 3 ועוד: אלוסטי.

17. צורות רבים בלתי רגילות הן צא 16 אלאסודה (יחיד: אלאסד. שה״נ), קיז 16 אלחזאני (יחיד: אלחזני. גם אדמא), ‹נא 7 אלצואוין (יחיד: אלצואן. גם אכה), סב 11 כראבאת (יחיד: כראב. גם אכה. נזכרת בDozy ערך כראב)›.

18. המספר הזוגי נשמר היטב. הסטיות מן הכלל מעטות מאד, כגון י 20 קואנין (שה״נ), כנראה רק טעות סופר במקום קאנונין, מכיון שההמשך הוא ״אחדהמא״; מו 7 מנהם (שה״נ) במקום מנהמא.

19. בצו 7 לא יקבץ ידה (שה״נ) וקטו 11 לא יגסל ידה (שה״נ) נמצאת ״יד״ במספר יחיד במקום בזוגי המצוי בדרך כלל (כט 1, צה 13, צו 1, קטו 12, 16, קלו 15, קמה 11, קמו 6). והירותו הרגילה של הסופר נותנת אולי מקום למחשבה, שיש בזה כוונה ולא טעות, ובפרט כשכתב קטו 11 ידה ומיד אח״כ 12, 16 ידיה. אולי נגרם כאן היחיד ע״י שלילת המשפט: ״לא יקמץ, לא ירחץ [אף לא] ידו [האחת]״, בעוד שבכל המקרים הנ״ל של הזוגי המשפט חיובי.

הפועל

20. <בשורשים הכפולים אנו מוצאים: עח 7 סלנא(–) (=צלנא, עיין סעיף 9) בלמ״ד אחת במקום סללנא, ולעומת זאת נה 5 ללטאללין (=ללצאללין) בשתי למ״דין במקום ללטאלין (עיין גם סעיף 8. אכה ללצאלין)>.

21. בפועל ·אתי· נמצאת יו·ד במקום מדה, בעתיד יב 1 איתי(–) (ובהערה שם צ·ל: איתי = אתי), ובבינוני שיז 22 אלאיתי (–) (ויש למחוק שם את המדה). כתיב זה נמצא גם בטשסב לב (שסג 20), <אבל בבקשה ב׳ נט 21 אלאתיה, פא 1 אתי = אתי, וגם עח 1 אכד = אכד>.

בגוף הסידור לא מצאתי דוגמאות אחרות של פעלי פ·א בעד ·הכלל· הזה או נגדו.

22. קלו 22, קלז 1 תצע (–) תקנתי לכתיב מלא, ושמעתי אחר כך מדר׳ י. י. ריבלין שהכתיב החסר הזה מצוי בכתבי־יד בפעלי פ·ו. בדומה לצורת האקטיב ולכן רק בבנין א׳. אל נכון מוצאים בבנינים ב׳ וד׳: ו 17 יוגד (–), ט 8 יוד (–), סד 2 יוגע (גם אדמא). לענין המבטא השוה גויטיין בהוצאת Travels in Yemen ,Habshush עמ׳ 77 סעיף 21 yijad.

23. ו 1 זוד (–) במקום זיד אולי טעות סופר בלבד; עיין יא 5, מו 21.

24. פעלי לו·י: <עבר רבים גוף שלישי עט 15 בקיו (–), פ 3 פניו (–)>; בינוני פועל יחיד כד 14 גאתי (גם טשלה), פג 21 באקי (גם אדמא), <בקשה א׳ מז 4 מצאהי (גם אכה), בקשה ב׳ ע 11 כאזי (–)>; בינוני פועל רבים ט 31 אלמצליין (–).

25. <בפעלי למ·ד המזה ע·ו אנו מוצאים י במקום א: ע 8 אסית, עט 3 אסינא (–)>.

26. <דוגמא של א נוספת בצווי של בנין ו׳: עה 6 ואתנאוז (–)>.

התחביר

27. הכנוי הזוקק מתאים תמיד בנוגע למין ולמספר למלה המשעבדת. היוצא־מן־הכלל היחיד שנתקלתי בו בגוף הסידור הוא י 27 הדה אלבקאע אלדי (שה·נ); <בבקשה ב׳ עט 3 ונחן אלדי>.

28. בשם־המספר מעטות מאד הסטיות מן כללי הדקדוק, לרבות האקוזטיבוס במקום המתאים; רשמתי רק מה 7 סת רגאל (גם טשלה), ט 4 י·ו וצף (–), ו 15 הדא אלנוע אלי·ח (–) כנראה שיבוש; עיין שם בהערה.

התוית נמצאת רק לפני שם־המספר ולא לפני העצם המנוי, כגון י 27 הדה אלג׳ אשיא (גם אכג), וכן כשיסמה לעצם המנוי שם־תואר אין תוית לשם העצם אלא רק לשם המספר ולשם התואר: קנג 7, 10 אלסתה איאם אלאכר (–), רנג 15 וללה׳ איאם אלבאקיה (–), רסד 13 אלי׳ איאם אלאואיל (–).

29. אולי יש לצרף לכאן את שני המקרים היחידים שבהם התוית באה רק לפני הספה ולא לפני המלה העיקרית ובשניהם יש ענין למספר: כה 19 צלוה אלתאניה (שה·נ), כו 10 נצף אלאכיר (שה·נ). גויטיין רשם בסעיף 30 רק מקרה אחד, וגם הוא דומה לשלנו: נצף אלאול.

30. מקרה יחיד רשמתי שבו התוית באה גם על יד הנסמך: שיח 10 ואלדרס אלמשנה (שה·נ); ודאי אין זאת אלא טעות סופר. באדמא פג 1 אלעסל אלנחל; צא 18 אלנצבה אלמלח.

31. נטית שם העצם רופפת ביותר. פעמים רבות לא צוין האקוזטיבוס, כגון צט 8 פולדת אבן (שה·נ), קלא 13 יאכל סראג... סכין (שה·נ), שם 24 גר כמיר (שה·נ), קיד 13 ישרך מעהא ... עיד (גם אדמא), מב 6 ועוד: כאן גאין (שה·נ), רס 12 ויתודא כל ואחד מפרד (שה·נ).

לפעמים נמצא בפירוש הנומינטיבוס במקום האקוזטיבוס, כגון יג 7 תכתב צלותה וקראתה ואגבתאן(–), לו 1 יחרפון האתאן אללפסתאן (שה"נ), וההפך קה 13 ויגיבון אלאתנין אלאכרין (גם אדמא), קיח 11 ואמא צאנעא (שה"נ), קכ 17, שיח 14 וקומא יזידון (שה"נ), קלו 20 עליהא פטירא (–). קמה 8 פיהא חשו כתירא (שה"נ) משמשים אפילו שני הקזוסים בערבוביה. ⟨נב 4 כאלק כל דו נפס (שה"נ)⟩.

יב 30 תקרא פצולא(–) וכנגדו לב 13 תקאל ברכתאן (שה"נ), פב 12 ינקסם קסמין וכנגדו סג 17, פד 2 ינקסם קסמאן (אדמא תמיד קסמין).

32. ההבדלים בין דרכי הפועל (מודי) אינם נשמרים תמיד כהלכה. אנו מוצאים אמנם ⟨עב 7 לם יבק (–) , אבל ו 3 אן יקולון (—), קנג 8 לם יקאל (–), שיח 4 לם ינאם (שה"נ), ל"א 9, 12 פליצלי (שה"נ) וכן קכב 2 (גם בכ"י אחרים).

קנב 25 לא יקולו (שה"נ): אין להחליט אם יש כאן חילוף דרכי הפועל או אם התכוון הסופר אל נכון לדרך החיווי (אינדיקטיבוס) והשמיט בטעות את הן' הסופית. – קיח 4 לנסאנא אן יכרגון אולי אינה אלא טעות סופר וצ"ל אן יכרגן.

33. הדגשת הפעולה על ידי תוספת בינוני פועל אינה מצויה בספרנו, אבל אנו מוצאים כו 3 יקום קאימא (גם טשלה) וכן כח 13 (שה"נ), אולי לציון העמידה הישרה בשעת תפלת י"ח, ועוד קלז 2 (–), אולי לציון העמידה המיוחדת בשעת מצות ההסיבה בליל פסח.

34. ·ל י ס· כמלת שלילה סתם מצויה מאד באא בלבד: מא 22 ליס יתקדם, מג 21 ליס יבאלי, קכה 2 ליס בד, ועוד מה 9 בשה"נ, קז 2, קכב 4, קכה 20; ב כ ל המקומות האלה יש שה"נ.

35. עוד הבדל בולט בין לשון אא ובין המסורת האחרת יש בזה, שאא ממעטת וכתבי־היד האחרים מרבים להשתמש ב-פא אלגזא". עיין למשל בעמוד אחד מב 1 ואי וקת קדס... יגב, שם 4 ואן שא אן יתנפל... כאן גאיז, שם 9 פאן כאן ואגבהא... יקול; בשה"נ פיגב, פגאיז, פיקול.

מילים בלתי מצויות

36. צורות בלתי מצויות של נקבה ושל רבים עיין לעיל סעיפים 16, 17.

⟨נה 12 ו ר א ז (גם אכה = יוגב [בפרסית ·ורזידן" או ·ברזידן" = זרע]. – נו 2 פ ל י ל (גם אכה) = לפיד⟩. – פב 7 יום אלדין (גם אדמא) = יום חול. – קלד 1, 7, 15 ג ר ה ג (גם אדמא) = לוש. – ריז 6 מ צ ו ת א ת (גם כ"י אחרים) = קולות (של שופר).

·גנס" כמושג כולל יותר מ-נוע" פב 6 ובהערה שם.

·הס" [פרסית] = גם כן, מא 6 14, באדמא טשלה אבל לא באא. בנוגע למלה זו עיין סקוס David b. Abraham al-Fasi, The Hebrew-Arabic Dictionary of the Bible, p. XLVI-XLVII.

ענינים יהודיים־ערביים

37. במונחים המיוחדים לענינים יהודיים סיפל הגאון באופנים שונים. ויש להניח שרוב הביטויים שהשתמש בהם, היו בשימוש כבר לפניו. אנו מוצאים:

א. את המונח בצורתו העברית, כגון אלפסח, אלכפור. (עיין במקומם) שיח 7 צום אלמגלה, יז 17 ועוד קרית שמע, קכח 19 ברכת מזון, קכח 20 ועוד אלהלילי, קמג 1 אגאדה, שיח 11 אלמשנה ואלתלמוד, שיח 13 גמאר (=גמרא; שה"נ).

ב. את המונח העברי בצורה מוערבת, כגון ברך (בכמה מקומות ובכל כתבי־היד)=ברך, בהתאם לפיעל העברי ובמקום הבנין הג' המקובל בערבית; י 21 אלגלוה (גם אגג) = גלות; צח 2 ועוד אלקידוס או, יותר מצוי, אלקדוס (בכל כה"י) = קידוש; קיז 13 אלכניסה (גם כ"י אחרים) = בית הכנסת (בי כנישתא); קיח 13 אלמזאמיר ואלפואסיק (כ"י אחרים: אלפואסיק ואלמזאמיר) = המזמורים והפסוקים (פסוקי דזמרה); רסג רסד פסוק, פואסיק (–) = פסוק, פסוקים (סדר העבודה ליום כ"[1]); קכד 19, קכו 5 בדל (גם כ"י אחרים) = אמר הבדלה; קנה 8 אלעצרה (–) = עצרת, שבועות (קלא 5 אלעצרת); רנא 11, רפט 22 חזאנה (–) = חזנות, פיטנות או קובץ פיוטים; רס 12 תודא (גם שש) = התודה, אמר וידוי (⟨עב 2 ומתודה: מקרֹ בדנבי⟩).

ג. את המונח העברי בתרגום ערבי, לפעמים אפילו במונח מתורת האסלאם, כגון יז 18 ועוד צלוה (בכל כה"י) = תפלת י"ח; לה 1 ועוד אמאם (בכל כה"י) = שליח ציבור; פב 7 יום אלדין (גם אדמא) = יום חול; קיז 13 קראה (גם כ"י אחרים) = קריאת התורה, (ועיין גם שנח 3 בהערה); קלה 4 הליק (–) = חרוסת[2]; קלה 17 עיד אלכס (גם כ"י אחרים)= שביעי של פסח; ריז 2 אלבוק (גם כ"י אחרים) = שופר; רלג 10 אלמסאל (גם כ"י אחרים)= סוכות (קלא 6 סכה); שסה 14, שעג 6 [לא מתוך א] אלתבריך = שמחת תורה (כנראה נהגו בימי הגאון במונח עברי אחר, אולי בשם מעין "ברכת התורה").

יותר ממה שאוכל להביע, הנני חייב תודה לדר' ד. צ. בנעם שעמד לימיני בידידות ובאמונה מראשית העבודה עד סופה ונענה לי בכל ענין וענין שבקשתי בו עצתו ועזרתו.

על סידור רס"ג ישמחו בודאי לא בלבד העובדים בשדה חכמת ישראל אלא כל מתפלל בישראל בכלל. ואני נותן הודיה לה' על שזכיתי להיות מהעוסקים בהוצאת הספר היקר הזה, ושזכיתי לעשות זאת בירושלם עה"ק ת"ו. ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.

בימי העמר תש"א י. יואל

1) רק את "העבודה" קורא הגאון בשם "פסוק", כנראה משום הפסוקים שבה, ולא "פיוט פתם", ולפי זה יש לתקן בתרגום בעמ' רסג 25, 31, רסד 4, 6, 17, רעה 12, רפ 18, 19, רפח 19 "סדר עבודה" במקום "פיוט".

2) עיין שם בהערה. לפי דברי פרופ' דוד ילין במאמרו "שמחת החג לפני החג" (הצופה, תל אביב, ערב פסח ת"ש) עושים הבבלים "מין מיוחד של חרוסת, שקוראים אותו חילק, והוא עשוי ממיץ תמרים סמיך אשר בו שמים פרורי אגוזים ושקדים וסעמו נעים מאד".

סדור רב סעדיה גאון

בתאב פי חונן אלמלה (מבוא הסדור)

קטעים נוספים

בין קטעי הסדור שמצאתי בקמברידג׳ בקיץ תרפ״ט, נשתמר פרגמנט בגודל חלק תחתון של דפים. יש שלשה דפים בודדים מתוך ב״י אחד שיש בהם כדי להשלים במקצת את מבוא הסדור. ציינו כאן שמספר דף אחד מתחיל שורות אחדות לפני התחלתנו כאן ומצטרף אליה. השורות האלה נתונות על כקטע א׳.

דף שני ממלא חלק מן המקום הפנוי שבעמ׳ ב׳ בין שו׳ 20/21, אך אינו מצטרף לנדפס שם לא בראשו ולא בסופו. הוא ניתן להלן כקטע ב׳.

בעל חשיבות מיוחדת הוא הדף השלישי, המכיל קטע חדש ממבוא הסדור. אע״פ שהוא קודם לפי ענינו לשני הקטעים האחרים הוא ניתן כאן לאחרונה, כדי לקרבו להתחלת הסדור אצלנו שבעמ׳ א׳.

(קטע א׳)

...אחרי. תם [ועוד] ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע יי לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם. תם [ועוד] והיה כי יביאך יי אלהיך אל הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבות אשר לא בנית. תם [ועוד] לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה יי אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע יי לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב. תם [ועוד] זכר לעבדיך /

(קטע ב׳)

... מלכא הודעתנא. והו פצל חונן הדעת. ואלמסלה פי קבול אלתובה תסמי צלוה כמא קאל פי מנשה אד תאב [והיא פסקת חונן הדעת.—והשאלה לקבלת התשובה נקראת תפלה. במו שכתוב אצל מנשה כשחזר בתשובה] ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו 10

1. יש להשלים: [אם יראו האנשים העלים ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא מלאו] אחרי. 2. מכאן ואילך כפי הנדפס עמ׳ א׳ שו׳ 1 ואילך, בפסוקים שלמים. (למעשה נזכרים גם הפסוקים הנ״ל כבר בהערה לעמ׳ א׳ שו׳ 5, בסוף). — שנויי נוסחאות בקטע הזה: שו׳ 5. תמאניה עשר סוא.— 6. אלמחדודה פי אלתורה. אול, אין בקטע הזה.— 7—13. תם ויעתר... תם ויאמר... תם ויצעק... תם אז ישיר... תם ויחל... תם קצה ראה. 14. העל... את אשר תשלח, כאן נפסק הקטע.

8. דניאל ב, כג. יש להשלים: [ושאלת הדעת קרויה תפלה דכתיב אדין דניאל לביתיה אזל, וכתיב ורחמין למיבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא. וכתיב לך אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה די חכמתא וגבורתא יהבת לי וכען הודעתני די בעינא מנך די מלת] מלכא הודעתנא. ועי׳ עכ״ז משנת ר״א עמ׳ 230 ומנוה״מ לר״י אלנקאוה ח״ב עמ׳ 132. [יוהו פצל״, שישנו בקטע זה אצל כל ברכה, אין בסידור עצמו עמ׳ ג—ה, ואפשר שהקטע אינו אלא קטע מעיבוד מאוחר של הסידור.—אפ׳]. 10. כשחזר בתשובה: הושמט במשנת ר״א וישנו במנוה״מ. דה״י ב לג, יג.

וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה כי יי׳ הוא האלהים.. וקאל
5 ללת איבין [האמר לחזדים בתשובה] קחו עמכם דברים ושובו אל יי׳ אמרו אליו
כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. והו בצל ההרוצה בתשובה.
ואלמסלה פי צפה אלהרב ואלמגפרה מסמא צלוה לקול משה ותביעו על אלש [והוא פסקת
הרוצה בתשובה. — והשאלה למחילת העונות ולסליחה בקראת תפלה כדברי משה ותביעו עה]
ואתפלל אל יי׳ ואמר יי׳ אלהים אל תשחת עמך ונחלתך אשר פדיתם בגדלך
10 אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה. זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל
תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו. טלח נא לעון העם הזה כגדל
חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה.. וקאל חזקיאל [האמר חזקיאל]
ואתפללה ליי׳ אלהי ואתודה ואמרה אנא יי׳ האל הגדול והנורא שומר הברית
והחסד לאהביו ולשומרי מצותיו. וקאל פי אכר צלותה [האמר בסוף תפלתו] אדני
15 שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך
נקרא על עירך ועל עמך. וקאל (פי) עזרא [האמר ב׳ עזרא] ובהתפלל עזרא ובהתודותו
בכה והתנפל לפני בית האלהים נקבצו אליו מישראל קהל רב מאד אנשים
ונשים וילדים כי בכו העם הרבה בכה. והו בצל המורבה לסלוחה.. ושמע אצא
צלוה אלמסלה פי אלבלאן ואלנאה אעני הצלה ונאלה סמא צלא עזרא ליבלך מן אלעזו
20 פי אלטריק וקבל מנה לקולה [והוא פסקת המרבה לסלה. — ובקראת גרב תפלה השאלה להצלה
הגאולה. כמו שהתפלל עזרא להצלה מן האויב בדרך הנעזה כמו שנ׳] ונצחומה ונגבקשה
מאלהינו על זאת ויעתיר לנו. הם קאל [אחרב אמר] ויחד אלהינו הייתה עליונו
ויצילנו מכף אויב ואורב על הדרך.. ובמא דעא יוסה פי צלותה לבלאן נפשה
וקאל [ובמו שקרא יוסה בתפלתו להצלת נפשו ואמר] ויתפלל יונה אל יי׳ אלהיו
25 ממעי הדגה ויאמר קראתי מצרה לי אל יי׳ ויענני ממבטן שאול שועתי
שמעת קולי.. וקאל פי תפסיר תפלה [האמר בביאור תפלה] ויתפלל אליו ויאמר
הצילני בי אלי אתה. והו בצל גואל ישראל. ודסמי אלדעא פי אלשפי מן אלעלל
ואצדראף אלבלאיא ואלאהואל צלוה כמא קאל [והוא פסקת גואל ישראל. — ובקראת תפלה
השאלה לרפואה מן המחלות ומניעת הפגעים והיסורים, כמו שכתוב] ויתפלל אברהם אל
30 האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו...

5. חזקיה יח, ג. 9. דברים ט, כו. 15. דניאל ט, ד. 14. דניאל ט, יט. 16. עזרא ט, א.
21. עזרא ח, כב. 24. יונה ב, ב. 26. ישעיה מה, יז. 28. בראשית כב, יז. 30. ואפשר להשלים עליו
משנת ר״א ומברה״מ את המעט החסר מכאן ועד עמ׳ ב׳ שו׳ 24: ואומ׳ ויעמד חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל.
ואומ׳ ויצעק העם אל משה ויאמרו חטאנו. ואומ׳ אל נא הפא נא לה. ואומר אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם
אכל תתעב נפשם ויצעקו אל ה׳. ואומ׳ ישלח דברו וירפאם. ואומ׳ ואני בחלותם לבושי שק. ושאלת בהכת
שנים קדויה תפלה הכתיב ויעלה אחאב לאכול ולשתות ואליהו עלה אל ראש הכרמל. ושאלת הנשמים
בעונתן קדויה תפלה הכת׳ שאלו מה׳ מטר בעת מלקוש. ובקראת תפלה השאלה להצביר כל מיני הנפסידים.

(קטע ג׳)

... ואשבאה דלך. ומעני הוא תהלתך וגוב אלצלוה לה לאן תהלה תקע פי לגתנא עלי הדה אלתלת אלמעאני אמא שכר עלי מא מצי פהו כקולה שירו ליי הללו את יי כי הציל את נפש אביון מיד מרעים ואיצא הללו את יי כל גוים שבחוהו כל האמים כי גבר עלינו חסדו ואמת יי לעולם הלליה ואשבאה דלך, ואמא רגבה אלי מא יסתאנף פהו כמא קאל אני יי הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים. הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם פאשאר אלי מא מצי ומא יאתי בקולה כבודי ותהלתי. וקאל איצא ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך הו פי מא יסתאנף לאן תפסירה ומן מדחתי אן אמהלך ואמא אלאקראר באלקדרה פהו כקולה הללו את יי מן השמים הללוהו במר וסאיר אלקצה וגעל סבב דלך כי הוא צוה ונבראו. ומעני והוא אלהיך אליקין בתואבת לאנה יקול פיה גמול אלהים הוא יבא ויושעכם. פהדה אלסתה מעאני ואגבה ואלצלוה אחדהא. פקד תביין וגוב אלשכר מן אלעקל ותסמיתה צלוה מן אלסמע ואתצה איצא אן מאהיה אלצלוה שכר ורגבה ואקראר.— פנקול אלאן למא כאן אלשכר יגב

...וכיוצא בו.—וענין הוא תהלתך חובת התפלה אליו, כי תהלה תחול בלשוננו על שלשה ענינים אלה: או התודה על מה שעבר, והיא ככתוב שירו לה׳ הללו את ה׳ כי הציל את נפש אביון מיד מרעים ועוד הללו את ה׳ כל גוים שבחוהו כל האמים כי גבר עלינו חסדו ואמת ה׳ לעולם הלליה וכיוצא בו.— או הבקשה בנוגע למה שעתיד להיות, והיא כמו שכתוב אני ה׳ הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם ורמז למה שעבר ומה שיבוא באמרו כבודי ותהלתי, ואמר עוד ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך הוא במה שעתיד להיות כי פירושו: ומתהלתי שאתן לך ארכה,— או ההודאה ביכולת (ה׳), והיא ככתוב הללו את ה׳ מן השמים הללוהו במרומים ויתר הפרשה, ונתן טעם לכך כי הוא צוה ונבראו. — וענין והוא אלהיך האמונה השלמה בגמולו, שנאמר בו גמול אלהים הוא יבא ויושעכם. ואלה ששת הענינים הם חובה והתפלה אחד מהם. א״כ נתבררה חובת התודה מן השכל וקריאתה בשם תפלה מן המקרא, ונתחוור ג״כ שעצם התפלה הוא: תודה ובקשה והודאה.— ונאמר

1. דברים י, כא. 4. ירמיהו כ, יג. 6. תהלים קיז, א. 10. ישעיה מב, ח. 15. שם מח, ט. 18. תהלים קמח, א ה. 21. דברים י, כא. 22. ישעיה לה, ד.

1. עי׳ משנת ר״א עמ׳ 228: מנין לעיקר תפלה בתוך המצוות שנ׳ את ה׳ אלהיך תירא, הוא תהלתך ותפלה ותהלה אחת היא. ובקטע מספרו של תלמיד רב נסים (עי׳ לעיל עמ׳ 35) הוא מביא מספר המצוות של רב סעדיה (-כתאב אלשראיע׳) את הפסקא הזאת, המובאה כאן בתרגומה העברי: -והמצוה השלישית שאנו מצווים לקיים התפלה יום יום ולהללו ולהודות לו על מעשיו ומעלתו ככ׳ הוא תהלתך והוא אלהיך, והגיע השכל לזה שתהלתך תפלה...״ [ועי׳ ס׳ המצות לרמב״ם מצוה ה׳].

ממא יקצי בה אלעקל ואתי בה אלכבר וכאנת
אלמסלה תגב ממא יצטר אליה אלכבר
צארת אלמסלה אעם אנואע אלצלוה
ואוסעהא ואכתרהא וגודא וצארת איצא
כדלך לכתרה חואיג אלעבאד אלי מא
יסתאנף ואמא מא מצי פקד מצי. ולדלך
צאר אלמשהור פי אלאכבאר מן מעני תפלה
הו אלמסלה ואלטלבה דלך כמא קאל אללה והו
יובך אלמצליין ללותן יסגד לו וישתחו
ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי
אלי אתה פגעל תפסיר ויתפלל אליו
קול הצילני אלדי הו מסלה אעלמנא אן
אלגאלב עלי מעני אלצלוה הו באב אלרגבה.
ותביין איצא דלך ואתצח חין נקלת הדה אל־
לפטה אלי לגה אלתרגום פסרת אלצלוה טלבה
כמא קאל ען דניאל וזמנין תלתה ביומא
בעא בעותה פגעל אלאבא מכאן אלצלוה
בעות ואלבעות פלא שך פיהא אנהא מסלה
וטלבה. ויוגד דלך איצא וגודנא ללצלואת אל־
מדכורה פי אלקראן עלי אכתלאף אסמאיהא
באלעשר לפטאת מעתמד כל ואחד מנהא
עלי...

עתה, מאחרי שהתודה היא חובה שמחייב בה
השכל ומביא אותה הכתוב והחובה בשאלה
באה ממה שמכריח אליו הכתוב, (לכן) היתה
השאלה המין הכולל והרחב והמצוי ביותר
במיני התפלה, וכך היתה ג״כ מחמת ריבוי
צרכי הבריות במה שעתיד להיות, אבל מה
שעבר הרי עבר. ולכן היה הידוע ביותר
בכתובים מעניני התפלה השאלה והדרישה,
כמו שאמר ה׳ כשהוא מגנה את המתפללים
לאלילים יסגד לו וישתחו ויתפלל
אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה, ושם
פירוש ויתפלל אליו מלת הצילני מה
שהוא שאלה, ללמדנו שעיקר ענין התפלה
הוא דרך הבקשה. וזה נתברר ג״כ ונתחוור
בשעה שתיבה זו הועתקה ללשון תרגום, (שהרי)
נתפרשה (מלת) תפלה (בלשון) בקשה, כמו
שאמר על דניאל וזמנין תלתה ביומא
בעא בעותה, א״כ שמו אבותינו במקום התפלה
בעות ובעות אין ספק בה שהיא שאלה ודרישה.
ומסייע לזה גם כן שאנו מוצאים התפלות
הנזכרות במקרא בשמותיהן השונים בעשרה
לשונות שכל אחד מהם סומך על...

9 ישעיה מד, יז. 16 דניאל ו, יד. 18) [ḳoṣ
בערבית, עי׳ פרענקל, Fremdwörter, 277. — אפ׳
19 וכ״ה תמיד בתרגומים, עי׳ בראשית מ״ח כ״ב:
בצלותי ובבעותי, ועוד. 21 עי׳ דברים רבה פר׳
ואתחנן: „עשרה לשונות נקראת תפלה, ואלו הן:
שועה, צעקה, נאקה, רנה, פגיעה, ביצור, קריאה, ניפול, פלול ותחנונים״.

... תם זכר לעבדיך וג. תם למען הקים אתך היום לו לעם וג. תם לאהבה את יי אלהיך וג. תם ויאמר יי אליו זאת הארץ אשר נשבעתי וג. פדלך חי: ואלראבע אן אלצלואת אלמעדודה פי אלתוריה חי סוא אול דלך ויתפלל אברהם אל האלהים. ויעתר יצחק ליי. ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם. ויצעק משה אל יי על דבר הצפרדעים. ופי אלערוב ויעתר אל יי. ופי אלברד ויפרש כפיו אל יי. ופי אלארבה ויעתר אל יי. אז ישיר. ויחל משה. ופי קצה ראה אתה אמר אלי העל. תם אם נא מצאתי חן בעיניך יי ילך נא. ויתפלל משה אל יי ותשקע האש. אל נא רפא נא. ופי קצה ושמעו מצרים כי העלית בכחך. ופי אלנחשים ויתפלל משה בעד העם. אז ישיר ישראל. יפקד יי אלהי הרוחות. ואתחנן אל יי

... ועוד זכר לעבדיך וגו׳. ועוד למען הקים אותך היום לו לעם וגו׳. ועוד לאהבה את ה׳ אלהיך וגו׳. ועוד ויאמר ה׳ אליו זאת הארץ אשר נשבעתי וגו׳. ואלה הם שמונה עשר.—והטעם הרביעי, מפני שהתפלות הנמנות בתורה הן ביחד שמונה עשרה. הראשונה ויתפלל אברהם אל האלהים. ויעתר יצחק לה׳. ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם. ויצעק משה אל ה׳ על דבר הצפרדעים. ובערוב ויעתר אל ה׳. ובברד ויפרש כפיו אל ה׳. ובארבה ויעתר אל ה׳. אז ישיר. ויחל משה. ובפרשת ראה אתה אומר אלי העל. ועוד אם נא מצאתי חן בעיניך ה׳ ילך נא. ויתפלל משה אל ה׳ ותשקע האש. אל נא רפא נא. ובפרשת ושמעו מצרים כי העלית בכחך. ובנחשים ויתפלל משה בעד העם. אז ישיר ישראל. יפקד ה׳ אלהי הרוחות. ואתחנן אל ה׳. ואלה הן שמונה עשרה. —

1. קטע אכא. הקטע הזה משלים חלק ממה שחסר מתחלת הסדור בכתב היד העיקרי (אא). 13. אכא פי קצת; הנקודה שאחרי "משה" ישנה שם.

1. דברים ט, כז. שם כט, יב. 3. שם ל, כ. שם לד, ד. 5. הטעם השלישי לזה שקבעו שמ"ע ברכות הוא כנגד י"ח פעמים שהאבות כתובים בתורה. אברהם יצחק ויעקב (עי׳ ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג, תענית פ"ב ה"ב; ב"ר פס"ט ב׳; תנחומא ריש ויראא), ויש להשלים בקירוב כך: והטעם השלישי מפני שהאבות אברהם יצחק ויעקב נזכרו בתורה שמונה עשרה פעמים. הראשון, המלאך הגואל וגו׳ (בר׳ מח, טז). ועוד ויאמר יוסף וגו׳ (שם נ, כד). ועוד ויאמר אנכי אלהי אביך וגו׳ (שמו׳ ג, ו). ועוד ויאמר עוד אלהים וגו׳ (שמו׳ ג, טו). ועוד לך ואספת וגו׳ (שמו׳ ג, טז). ועוד למען יאמינו וגו׳ (שמו׳ ד, ה). ועוד וארא אל אברהם וגו׳ (שמו׳ ו, ג). ועוד והבאתי אתכם וגו׳ (שמו׳ ו, ח). ועוד זכור לאברהם וגו׳ (שמו׳ לב, יג). ועוד וידבר ה׳ אל משה וגו׳ (שמו׳ לג, א). ועוד אם יראו וגו׳ (במדבר לב, יא). ועוד ראה נתתי וגו׳ (דבר׳ א, ח). ועוד והיה כי יביאך וגו׳ (שם ו, י). ועוד לא בצדקתך וגו׳ (שם ט, ה). 7. בראשית כ, יז. 8. שם כה, כא. שם לב, י. 9. שמות ח, ח. 11. שם ח, כו. שם ט, לג. 12. שם י, יח. שם טו, א. 13. שם לב, יא. שם לג, יב. 14. שם לד, ט. 15. במדבר יא, ב. 16. שם יב, יג. 17. שם יד, יג. 18. שם כא, ז. 19. שם כא, יז. שם כז, טז. 20. דברים ג, כג.

פדלך חי: ואלכאמס אן אלשריעה שרפת הדא אלעדד אד געלת אלאעיאד חי יומא סוא. אלפסח ז עצרת א ראש שנה א יום כפרים א אלסוכה ח פדלך יח: ואלסאדס אן דויד סבח פי וקת אצלח חואיג אלקדס ליבניה ביח מענ כלהא משרוחה פי לך יי הגדלה וג יכון מן אלאבתדי אלי ובידך לגדל ולחזק לכל יו מעני תם יליהא אלשכר ואלאפתכאר באללה פתציר חי כך ועתה אל[ה]ינו מודים אנחנו לך ומהללים. וכדלך בעד קול יו פצל רסם אבאנא אן נקול מודים תם שים שלום טובה וברכה פתציר חי: פהדה אלבי פן תדל עלי תפציל הדה אלצמה מן אלעדד מא אמכן באלתקריב.

תם נצף אלמעאני אלתי וקע עליהא אסם אלצלוה פנקול אן אלאבא קאלו אן אלמעני אלאול מנהא אלתצדיר בהדה אלד אסמא מן אסמא אללה האל הגדול הגבור...

...מפסדאת מתל אלזואבע ואלשוב ואלגראד

והטעם החמישי, מפני שהתורה קידשה את המספר הזה בשימה י"ח ימים למועדים: פסח שבעה, שבועות אחד, ראש השנה אחד, יום כפורים אחד, סכות שמונה, ביחד שמונה עשר.—והטעם הששי, מפני שבשעה שהכין דוד את צרכי בית המקדש כדי לבנותו שיבח את ה' בשמונה עשר ענינים המבוארים כלם בתפלת לך ה' הגדלה וגו'. ומההתחלה עד ובידך לגדל ולחזק לכל יש שם ששה עשר ענינים, וסמובים להם התודה וההתהלל בה', כמו שנאמר ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים, והם ביחד שמונה עשר; וכן תיקנו חז"ל לומר אחרי שש עשרה ברכות מודים ושים שלום, והן ביחד שמונה עשרה. — וי"ב הפנים האלה מורים על מעלות הסכום הזה, עד כמה שאפשר לבאר את הדבר בהסברה קלה.

ועתה נבאר את הענינים שעליהם חל שם תפלה, ונאמר: חז"ל אמרו שהענין הראשון מהם הוא הפתיחה בארבעה שמות משמות ה' והם האל הגדול הגבור [והנורא]...

... המפסידים כגון סעדות ושדפון ואדבה,

5. אבא ליבניהא. 15. אבא תפציל. 21. קטע אבב. הקטע הזה אינו מפסדף ממש לקודם, אבל הוא פוסק באותו הענין. שני הקטעים נתפרדו בתוך כ"י אחד, וכנראה חסר ב הם רק דף אחד.

7. והי"א כט, יא. 9. ויאמר דוד ברוך[1] אתה ה' אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך ה' הגדלה[2] והגבורה[3] והתפארת[4] והנצח[5] וההוד[6] כי כל[7] בשמים ובארץ לך ה' הממלכה[8] והמתנשא[9] לכל לראש והעשר[10] והכבוד[11] מלפניך ואתה[12] מושל בכל ובידך כח[13] וגבורה[14] ובידך לגדל[15] ולחזק[16] לכל. 14. וי"ב הפנים: מכאן נראה שקדמו לששת הטעמים הנ"ל עוד ששה טעמים ממין אחר. ואפשר לשער שהם: א. כנגד י"ח אזכרות בהבו לה' בני אלים (ברכות כ"ח ב' דירוש' שם); ב. כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע (שם); ג. כנגד י"ח ציוויין הכתובים בפרשת משכן שני (ירוש' שם); ד. כנגד י"ח אזכרות שבשירת משה (באבודרהם ד' א' בשם ויקרא רבא. ולייתא שם); ה. כנגד י"ח פסוקים שבשירות הים (השוה מדרש לקח טוב, בשלח ט"ו, אות י"ח); ו. כנגד י"ח פסוקים שבעשרת הדברות. (עי' על כל זה באבודרהם שם). ושני הטעמים הראשונים מן הששה שהוא מונה באחרונה הם כנראה: א. כנגד י"ח מזמורות הכתובים מראש תהלים עד יענך ה' (עי' ירוש' שם); ב. כנגד י"ח חוליות שבשדרה (בבלי וירוש' שם). 18. ברכות לג, ב'. 20. דברים י, יז. 21. יש להשלים: ונקראת תפלה הבקשה להציל מן המפסידים וכו'. ולשני זה הוכיח שנקראת תפלה בקשת הרפואה, כמו שנאמר ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה

כֹּ֣ה שלמה רעב כי יהיה בארץ
וג׳ כל תפלה כל תחנה אשר תהיה
לכל האדם וג׳ מברך: ויסמו צלוה
אלדעא פי גמע אלשמל ותקריב אלאבאעד
כֹּ֣ה פי אלצאלין תעו במדבר
וג׳ רעבים גם צמאים וג׳
ויצעקו אל יי׳ בצר להם וג׳
וידריכם בדרך ישרה וג׳. וגולי ישראל נקראים
תועים. ככתוב צאן אבדות היו עמי
רעיהם התעום וגו׳. וכתוב על האסירים
ישבי חשך וצלמות וגו׳ כי המרו
אמרי אל וגו׳ ויכנע בעמל לבם וגו׳
ויזעקו אל ה׳ וגו׳ יוציאם מחשך
וצלמות וגו׳. והגאולים נמשלים לאסירים.
ככתוב לאמר לאסורים צאו וגו׳
מקבץ. — ונקראת תפלה הבקשה להוציא את
המשפטים לפועל ולפרסמם. כדברי שלמה. את
אשר יחטא איש לרעהו וגו׳ ואתה
תשמע השמים ועשית ושפטת את
עבדיך וגו׳. ויהושפט אמר על אויביו
אלהינו הלא תשפט בם. מלך אוהב. —
והדרישה שהגמול ימהר לבוא על הרשעים
נקראת תפלה. כמו שכתוב על סנחריב וספרים
כתב לחרף לה׳ אלהי ישראל וגו׳
ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו
בן אמוץ הנביא על זאת וגו׳. וכן כתוב
על החלש והעשוק ולא יקרא עליך אל
ה׳ והיה בך חטא. ואמר לירמיהו אל
תתפלל בעד העם הזה לטובה. ללמדך
שיש גם תפלה לרעה. שובר רשעים. —

כדברי שלמה רעב כי יהיה בארץ
וגו׳ כל תפלה כל תחנה אשר תהיה
לכל האדם וגו׳. מברך. — ונקראת תפלה
הבקשה לקבץ את הפזורים ולקרב את
הרחוקים כמו שנאמר על התועים תעו
במדבר וגו׳ רעבים גם צמאים וגו׳
ויצעקו אל ה׳ בצר להם וגו׳ וידריכם
בדרך ישרה וגו׳. וגולי ישראל נקראים
תועים. ככתוב צאן אבדות היו עמי
רעיהם התעום וגו׳. וכתוב על האסירים
ישבי חשך וצלמות וגו׳ כי המרו
אמרי אל וגו׳ ויכנע בעמל לבם וגו׳
ויזעקו אל ה׳ וגו׳ יוציאם מחשך
וצלמות וגו׳. והגאולים נמשלים לאסירים.
ככתוב לאמר לאסורים צאו וגו׳
מקבץ. — ונקראת תפלה הבקשה להוציא את
המשפטים לפועל ולפרסמם. כדברי שלמה. את
אשר יחטא איש לרעהו וגו׳ ואתה
תשמע השמים ועשית ושפטת את
עבדיך וגו׳. ויהושפט אמר על אויביו
אלהינו הלא תשפט בם. מלך אוהב. —
והדרישה שהגמול ימהר לבוא על הרשעים
נקראת תפלה. כמו שכתוב על סנחריב וספרים
כתב לחרף לה׳ אלהי ישראל וגו׳
ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו
בן אמוץ הנביא על זאת וגו׳. וכן כתוב
על החלש והעשוק ולא יקרא עליך אל
ה׳ והיה בך חטא. ואמר לירמיהו אל
תתפלל בעד העם הזה לטובה. ללמדך
שיש גם תפלה לרעה. שובר רשעים. —
ובחזקיה נאמר ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל
וגו׳. וכן נקראת תפלה בקשת הסליחה והגאולה.
והעירני רי״ן אפשטיין שכל הענין. מעמ׳ ב׳ שו׳ 19

2. אבב אשר יהיה. 4. אבב אלדאעי. 13. אבב ויצעקו.

עד שמ׳ ו׳ שו׳ 15. מקורה במשנת ר״א פי״ב עמ׳ 228—233. 1. מלכים א ח. לח. לח. 5. תהלים קז. ד—ז. 9. ירמיה מ ו. 11. תהלים קז. י—יד. 15. ישעיה מט. ט. 17. מלכים א ח. לא—לב. 21. דהי״ב כ. יב. 23. שם לב. יז כ. 27. דברים כה. טו. 28. ירמיהו יד. יא.

ואלטלב פי אנעאם אלצאלחין וטהור כעאדתהם
יסמא צלוה כלל ותפלת ישרים רצונו.
ותפלת צדיקים ישמע. ויצאף אליהם
אלמתהוֹדין בעד מא כאנו כפאַרא כלל וגם
אל הנכרי אשר לא מעמך ישר
איא וגו׳ כי ישמעון את שמך הגדול.
אתה תשמע השמים מכון שבתך
ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי.
משען: ואלמסלה פי בניאן אלקדס תסמא
צלוה כלל דניאל ואתפללה ליי אלהי
ל׳ וקאל פי צלאתה והאר פניך על
מקדשך השמם. וקאל נחמיה ואתפלל
אל אלהי השמים (וגו׳) ואמר למלך
אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך
לפניך אשר תשלחני אל יהודה וגו׳.
על אלמסלה פי רואיתהא איצא כלל
מדברי משה ואתחנן אל ל׳. ל׳
אלוהי[ם] אתה החלות.
אברהם נא וגו׳ בונה: וגעל לדויד
מוסלה פי אלצלאה כמא געל לאברהם יצ׳ ויע׳
כמא ובדה אלה מקאל ועשיתי לך שם
גדול כשם הגדולים וגו׳ מצמיח:
ואלמסלה פי קבול אלצלואת איצא כדלך כקו
ל׳ ותהי מבוקתו אל ל׳ ויאמר וגו׳. ויקרא
אל ל׳ ויהן ל׳ קלת ומטר
ל׳ ויתפלל אל ל׳ ויאמר הך

והדרישה שינעם לצדיקים ותיראה ישועתם נקראת
תפלה, כמו שנאמר ותפלת ישרים רצונו,
ותפלת צדיקים ישמע. ומצרפים להם גרי
הצדק שהיו מקודם כופרים, כמו שנאמר וגם
אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל
הוא וגו׳ כי ישמעון את שמך הגדול
וגו׳ אתה תשמע השמים מכון שבתך
ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי.
משען,—והבקשה על בנין ירושלים נקראת תפלה,
כמו שאמר דניאל ואתפללה לה׳ אלהי
וגו׳ ואמר בתפלתו והאר פניך על
מקדשך השמם. ואמר נחמיה ואתפלל
אל אלהי השמים ואמר למלך אם
על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך
אשר תשלחני אל יהודה וגו׳. ואפילו
הבקשה לראותה גם (היא נקראת תפלה),
מדברי משה ואתחנן אל ה׳ וגו׳
ה׳ אלהים אתה החלות וגו׳ אברהם
נא וגו׳. בונה,—וקובעים בתפלה ברכה לדוד
כמו שקבעו לאברהם יצחק ויעקב, כמו שהבטיח
לו ה׳ באמרו ועשיתי לך שם גדול
כשם הגדולים וגו׳. מצמיח,—וכן היא
הבקשה לקבלת התפלות; כמו שכתוב ויעתר
מנוח אל ה׳ ויאמר. ויקרא שמואל
אל ה׳ ויתן ה׳ קלת ומטר. ויתפלל
אליהו אל ה׳ ויאמר הך נא את

2. משלי כו. ח כס. 4. מלכים א ח. מא—מג.
10. דניאל ט. ד יז. 12. נחמיה ב. ד ה. 17. דברים
ג. כג—כה. 21. שמואל ב ז. ט. 22. פסחים קי״ז ב׳.
23. קבלת התפלות: לא נתבררה לי כונת הגאון,
כי הפסוקים הבאים אין בקשה על קבלת התפלות
כי אם תפלות על ענינים שונים. 23. שופטים יג. ח.
24. שמואל א יב. יח. 25. מלכים ב ה. יח.

7. אלטלב. 7. אלה ותתה השמע השמים מכון.
21. אל מקדשך. 23. בינה. 23. אבן בקו. 26. אל
מאר נאבה. הך כמן בתה אל. העמוד הראשון
(ל׳ משמאל) ובשורות הראשונות ניכרת ערבוביה;
על כן ניתן הקטע חלאת על פי אבן בר סוף הענין.
ומה בתה אל׳ הך נא את הנני הנה במנוחים
ומלולה. הלולה בקה גם את עיני אלה ויראו. וקאל
מוסה. ויבקל אליהו. ומי קבול אלקרבאן מלך
לדנה. קרב ויקרא אל ל׳ ויבקר בנה מן השמים על מזבח העלה ומתל דלך כי שלמה ובכלות
שלמה להתפלל ויעמד ירדה מן השמים ואלסבר עלי נעם אללה כמלך כמא שכרת הנה
ויתפלל הנה ויתאמר שלך ובמר דרל תשריף אללה לה כמן מי אנני ל׳ ומי בית. וקאל

נא את הגוי הזה וגו׳. ואיצא ויאמר אלישע ה׳ פקח את עיני אלה וגו׳ שומע — שומע: וכדלקן אלמסלה פי קבול אלקראבין כל דויד ויקרא אל ה׳ ויענהו באש מן השמים. וקאל אליהו ענני ה׳ ענני. והתפלל אש ה׳. וקאל פי קום יחזקיהו כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר ה׳ הטוב יכפר בעד. כל לבבו הכין וגו׳. שאותה: תם ילי הלה אלחואיג אלשכר עלי נעמת אללה בקול מודים כל אללה הודו ליי כי טוב גואב דלך מודים אנחנו לך וליס יכון גואב דלך הודו ליי כי טוב מתלה כמא שכר דויד עלי נעמת אללה עליה אד קאל ויבא המלך דויד וישב לפני ה׳ ויאמר מי אנכי וסאיר אלקצה וסמאתא תפלה אד קאל על כן מצא עבדך את לבו להתפלל אליך. ושכרת חנה עלי מא רזקתא אללה וסמי צלוה ותתפלל חנה. ושכר יחזקיה עלי מא תפצל אללה עליה כל מכתב להזקיהו מלך יהודה. הטוב: ואלמטלה פי דואם אלנעמה ואלסלאמה יסמי תפלה כל דויד פי צלותה ועתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך וכמלך שלמה יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד ומא אשבה דלך. וקבל.... לדויד הדא אלע.....

הגוי הזה וגו׳. וגם ויאמר אלישע ה׳ פקח את עיני אלה וגו׳ שומע — והוא הדין הבקשה לקבלת הקרבנות. כמו שנאמר על דוד ויקרא אל ה׳ ויענהו באש מן השמים. ואמר אליהו ענני ה׳ ענני. והתפלל אש ה׳. ועל אנשי חזקיה נאמר כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר ה׳ הטוב יכפר בעד. על לבבו הכין וגו׳. שאותה. — ואותי (התפלות) האלה על הצרכים באה התודה על חסדי ה׳ באמרם מודים. כמו שאמר ה׳ הודו לה׳ כי טוב. והתשובה: מודים אנחנו לך. ואין התשובה על כך הודו לה׳ כי טוב כמוהה. כמו שהמידה דוד על חסדי ה׳ אליו. כמתוב ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ ויאמר מי אנכי ויתר הפרשה. וכונת זאת בשם תפלה באמרו על כן מצא עבדך את לבו להתפלל אליך. והנה הודתה על שפקד ארתה ה׳. וזה נקרא תפלה: ותתפלל חנה. וחזקיהו הודה על הטוב שגמלהו ה׳. כמו שכתוב מכתב לחזקיהו מלך יהודה. הטוב. — והבקשה על הגמידה הנעימות והשלום נקראת תפלה. כמו שאמר דוד בתפלתו ועתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך. וכמו שאמר שלמה יאמן נא דברך אשר דברת לעבדך דוד. ונמצא בהם...

פי אכר אלקצה להתפלל אליך התפלה הזאת ושכר חזקיהו חין עופי כמלך מכתם ליחזקיהו מלך יהודה. 1. אכב ויתפלל אליהו אל ה׳ ויאמר פקח. 20. יחזקיהו. אכב יחזקאל. 22. הטוב. עד כאן הסנים על פי אכב. מכאן ואילך על פי אא. באכב נמצאות עוד המלים: תם נסל רבנא אן. ונפסק. 27. אא לעבדך לדויד. חסרות 3–4 מלים. 28. חסרות 5–6 מלים.

1. מלכים ב׳ ג׳ כ׳. 4. דה״א כא׳ כה׳. 5. מלכים א׳ יח׳ לז׳ לה׳. 7. דה״ב ל׳ יח׳ יט׳. 9. שאותן: להלן עמ׳ יד׳ בנוסף הכמ״ע נמצא הוספה המאיר שכינתו לציון. 11. תהלים קיח׳ א׳. 12. דה״א כט׳ יז׳. 13. לא מובר לי. מה רצה הנאון להוסיף בזה. 15. שמואל ב׳ ז׳ יח׳ כה׳. 20. מלכים א׳ ב׳ א׳. 21. ישעיה לח׳ כ׳. 22. שמואל ב׳ ז׳ כב׳. 23. מלכים א׳ ח׳ כה׳.

ה, ב. וכאנת אלפצחל יה פקט פלמא זה הדא
צארת יכ. וכדלך פי שהד אבאנא לם יכונו
מחתאגין אן יקולון מקבץ בדהרי עמו
לאנתמאעתם ולא בחבה ירושלם לאנהא
5 כאנת מבניה ולכנהם בדלא מן האתין כאנו
יסלון פי הדאם אלמלך ואלנצר פי אלחרב
חסב אלחאגה פי כל גיל. פאן תחתם מתחתם
אן ההנא פטון אכר גיר הדה אליה ממא
יקע עליה אסם תפלה כאן הלך ואילא לאן
10 ולאד אלעראקר אן הו כשר עלי אלבאל כל ריעתר
לו ריר האכל תחת גסי הרופא
ומסלה אלרזק מן סעאם ושראב כמ סאל
שמשון חין עשש פהה האכל תחת ברכת
השבים ואן כשר עלי אלבאל גיר האדין
15 פלא שך אנה מן הדה אלאנואע אליה.

וינבגי אן ידסם פי תרתיב הדה אלפטון
ונסאמהא מא יגדר מן עסאה אן יתכסא אלי
תבדיל אלתאליף ותקאלבה ונקול אן הדה אלג
תסאביח אשני [מגן ומחיה ואתה קדרש]
1, א 20 מנסבה אלי ג אבא / פאמא מגן פהו פציח
כל אנכי מגן לך. ומחיה המתים
ומי אלי קצה יצחק אד כאן פי פדאיה
כאלמחיא כמ ק וילך אברהם ויקח
את האיל. ואלקדושה מקרון בהא אסם
25 יעקב כל כה אמר ריר קדוש ישראל
ויוצרו וקולה איצא [...]. ויתלה אלקדושה
אלהכמה ואלמערפה כמ ק והקדישו את
קדוש יעקב ואת אלהי ישראל
יעריצו ובעדה ויהעד תועי רוח
30 בינה ורגנים ילמדו לקח. ותבע
אלמערפה אלתובה אולא מן אלמעקול תם מן

1. וחד = ויחד. 15. אא מן הדא אלנוע אלי"ת, ואחלי צ"ל מן נוע הדה אלי"ת, אד מן הדא אלנוע ותה לא. (בנעם). 17. אא יהגה. 26. אחרי איצא תסר פסוק.

והשיקאותה הזה רק שמחנה עשרה והכשמונה זה
היה תשע עשרה. וכן לא הזה הקדקש בימי
אבותינו לומר מקבץ בדהרי עמו מפני
שהיו מקובצים, הלא בחבה ירושלם מפני
שהרתה בהיה, אבל במקום שתי אלה הזה
מבקשים שתימשך המלוכה ויצחק במלוכתם,
לפי צחוק כל דור.— ואם ישעד מישהו
שיש סוגים אחרים מלבד שמחנה עשר אלה,
שנרפל עליהם שם תפלה, אינו אלא שוטה; כי
פקידתם הנקרחת, אם זה עלה על דעתו, כבתוב
ריעתר לו הי, בכנס תחתם סוגי הרופא,
ובקשתם הפרנסה במאכל ובמשתה כמו שבקש
שמשון כשהיה צמא, בלל ברכת
השבים; ואם עלה על דעתו דבר חדש מפני
אלה, אין ספק שהוא ממין י"ח ברכות אלה.

ועל אחרתם סדור הסוגים האלה וסדרם צריך
לדעתם מה שיכריחו אתם מי שאחלי יעזר להחליף
את הברכות הלהרפנה, ונאמר: שלש הברכות
האלה, הייבר מגן ומחיה ואתה קדרש,
מוסבות לשלשת האבות: מגן הוא מפחדש, כמו
שנאמר אנכי מגן לך; ומחיה המתים
רומז למעשה יצחק מפני שבאלו קם להחזיה
בהיפדותה, כמו שנאמר וילך אברהם ויקח
את האיל; ובקדושה מקושר שם יעקב,
כמו שנאמר כה אמר הי קדרש ישראל
ויוצרו, וכן הוא אומר [...]. ומחוך לקדושה
החכמה והדעת, כמו שנאמר והקדישו את
קדוש יעקב ואת אלהי ישראל
יעריצו ומחוך לו ויהעד תועי רוח
בינה ורגנים ילמדו לקח. ואחרי
הדעת התשובה, ראשית בדרך השכל ושמיה מן

1. הכשמונשפה זה: ברכות למשחנדים. והיקן הדבר עליה: אד אם צמה שהחזיקה רש"ג כמחנה בבלל לעיל עמ"ד (אפשטיין). 11. בראשיתה כה, כא. 13. שחמשים עה, יח. 21. בראשית שה, א ועי' מחזרים קי"ז ב'. 22—24. עי' סדור "אפל" המחנה "מ לאלנקאוה 126. 23. בראשית כב, יג. 25. ישעיה מה, יא. 27. שם כמ, כב. 30. משלי

אלמכתוב קולה פי אלתובה והשבת אל
לבבך ואיצא ושבת עד ייי אלהיך.
ובעקב אלתובה אלגפראן כך וישב אל
ייי וירחמהו ויגמע אלג ולבבו
5 יבין ושב ורפא לו יעני יגפר לה.
ובעקב אלמגפרה אלכלאץ ואלפכאך והו קולה
ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב.
ותבע אלכלאץ שפא אלאמראץ וכל... כך
גמול אלהים הוא י[בוא
10 וישעכם] ובעדה אז ת[פקחנה עיני
ו, ב עורים אז] / ידלג כאיל פסח. ויתלו
דלך אלבצב ואלרוא לקולה פי אכר פסוק כי
נבקעו [במדבר] מים ובעדה והיה
השרב לא[גם וצמא]ון למבועי
15 מים. ויתלו דלך רגוע אלגואל וחשרהם
לקולה בעד דלך והיה שם מסלול ודרך
וקאל איצא פי אלבצב קבל מגי׳ אלקום
לקו ואתם הרי ישראל ענפכם
תתנו ופריכם תשאו לעמי
20 ישראל כי קרבו לבוא. ויגמע
גמע אלשמל ונפאד אלאחכאם כך ששם
עלו שבטים וקאל כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות
לבית דויד. ותמרה אלאחכאם הלאך
25 אלמצלחין אולא כך ואשיבה שפטיך
וקאל ציון במשפט ובעד ושבר
פשעים. תם נעמה אלצאלחין ושרפהם כך
כעבר סופה ואין רשע וצדיק יסוד
עולם. בית רשעים ישמד ואהל

הכתוב: בתשובה הוא אומר והשבת אל
לבבך ועוד ושבת עד ה׳ אלהיך. ואחרי
התשובה הסליחה, כמו שנאמר וישב אל
ה׳ וירחמהו, ומאחד את שלשתם ולבבו
יבין ושב ורפא לו, פירוש יסלח לו.
ואחרי הסליחה הגאולה והשחרור, כמו שנאמר
ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב.
ואחרי הגאולה רפואת החולים וכל..., כמו
שנאמר גמול אלהים הוא יבוא
וישעכם ואח״כ אז תפקחנה עיני
עורים אז ידלג כאיל פסח. וסמוך לזה
טוב היבול והרווי, כמו שנאמר בסוף הפסוק כי
נבקעו במדבר מים, ואח״כ והיה
השרב לאגם וצמאון למבועי
מים. וסמוך לזה שיבת הגולים וקיבוצם, כמו
שנאמר אח״כ והיה שם מסלול ודרך;
והזכיר עוד את טוב היבול לפני שיבת האומה
באמרו ואתם הרי ישראל ענפכם
תתנו ופריכם תשאו לעמי
ישראל כי קרבו לבוא. ועם קבוץ
הגלויות הוא מאחד את ביצוע המשפטים, כמו
שנאמר ששם עלו שבטים ונאמר כי
שמה ישבו כסאות למשפט כסאות
לבית דוד. ותוצאת המשפטים הראשונה אבדן
הרשעים, כמו שנאמר ואשיבה שפטיך,
ואומר ציון במשפט וגו׳ ושבר פשעים.
ואח״כ אושר הצדיקים וגדולתם, כמו שנאמר
כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד
עולם. בית רשעים ישמד ואהל

ל״ז ב׳. 1. מן הכתוב: אבל עי׳ מגלה שם: ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכת׳ ולבבו יבין ושב ורפא לו.
1. דברים ל, א. 2. שם ל, ב. 3. ישעיה נה, ז. 4. שלשתם: כלומר בינה תשובה וסליחה.
4. ישעיה ו, י. 6. ובתלמוד שם אמרו: ומה ראו לומר גאולה בשביעית אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית ... ומה ראו לומר רפואה בשמינית א״ר אחא מתוך שניתנה מילה בשמינית, וכן ביתר הברכות יש שם בקצתם טעמים אחרים. וע׳ שבה״ל סי׳ יח. 7. ישעיה נט, כ.
8. אולי יש להשלים: בעלי המומים. 9—16. ישעיה לה, ד ח. 18. יחזקאל לו, ח. 22. תהלים
קכב, ד ה. 25—26. ישעיה א, כו—כח. 28. משלי י, כח. 29. שם יד, יא.

ישר יפריח. הפוך רשעים
ואינם ובית צדיקים יעמד. וכל
קרני רשעים [אגדע. וית]לו דלך בנא
אלקדס כֹּ כי ייי [יסד ציון ובה
יחסו עניי] עמו ואיצא הנני / מושיע
את עמי מארץ מזרח וקו והבאתי
אותם [ושכנו] בתוך ירושׁ. צדיק
כתמר יפרח. ואיצא בנא אלקדס צאר פיה
חטּא לדאוד כֹּ זאת מנוחתי עדי עד
וקאל שם אצמיח קרן לדוד ובתסמיתה
להא עיר דוד. קרית חנה [דוד].
וענד דלך קבול אלצלואת כֹּ והביאותים
אל הר קדשי וג׳ וקבול אלקראבין
איצא כמ׳ ק עלתיהם וזבחיהם
לרצון. ובעד דלך אלשכר כֹּ וכל
בני ישראל ראים ברדת האש
וכבוד ייי על הבית ויכרעו
וקאל איצא וירא כל העם ויפלו על
פניהם. וישתרך אסם אלשכר תודה מע
אסם אלקרבאן תודה כמ׳ ק אומרים הודו
את ייי צבאות כי טוב [ייי] כי לעולם
[חסדו] מביאים תודה בית ייי. ובעקב
אלקראבין ברכת כהנים כֹּ וישא
אהרן את ידו ויתבע ברכת
כהנים ללאמה ברכה אללה להם כֹּ
ושמו את שמי. ולא יגוז אן יקלב
תאליף הדה אל[פצו]ל ועלי מא עלּמונא אלאבא
אן [אלג פצול אלאואיל] / תסביח פקד
תגד משה רבינו עהשׁ קאל אלג פואסיק
אלאואיל מן אלשירה פי אלתסביח

ישרים יפריח. הפוך רשעים
ואינם ובית צדיקים יעמד. וכל
קרני רשעים אגדע. וסמוך לזה בנין
ירושלם, כמו שנאמר כי ה׳ יסד ציון
ובה יחסו עניי עמו, וגם הנני מושיע
את עמי מארץ מזרח, ואומר והבאתי
אותם ושכנו בתוך ירושלם. צדיק
כתמר יפרח. ובבנין ירושלם יש גם מזל
לדוד, כמו שנאמר זאת מנוחתי עדי עד,
ונאמר שם אצמיח קרן לדוד, ובמה שהוא
קורא אותה עיר דוד, קרית חנה דוד.
ועם זה גם שמיעת התפלות, כמו שנאמר
והביאותים אל הר קדשי וג׳ וגם
קבלת הקרבנות כמו שנאמר עלתיהם
וזבחיהם לרצון. ואח״כ התודה, כמו
שנאמר וכל בני ישראל ראים ברדת
האש וכבוד ה׳ על הבית ויכרעו,
ואמר עוד וירא כל העם ויפלו על
פניהם. ו„תודה״ הוא שם משותף להודאה
ולקרבן, כמו שנאמר אומרים הודו את
ה׳ צבאות כי טוב ה׳ כי לעולם
חסדו מביאים תודה בית ה׳. וסמוכה
לקרבנות היא ברכת כהנים, כמו שנאמר
וישא אהרן את ידיו, ואחרי ברכת
הכהנים לעם תבוא ברכת ה׳ להם, כמו שנאמר
ושמו את שמי.— ואין רשות לשנות את
סדר הפיסקאות האלה, וכפי מה שלמדונו חז״ל
ששלש הברכות הראשונות אין בהן אלא שבח,
ואתה מוצא שמשה רבנו ע״ה אמר את ג׳
הפסוקים הראשונים של השירה כשבח:

11. [ ] אין בא״א. 16. בני, א״א בית. 21-22. [ ] אין בא״א.

1. משלי יב, ז. 2. תהלים עה, יא. 4. ישעיה יד, לב.
5—6. זכריה ח, ו ח. 7. תהלים צב, יג. 9-10. שם
קלב, יד יז. 11. שמואל ב ה, ס. ישעיה כט, א.
13-14. שם נו, ז. 16. דהי״ב ו, ג. 18. מלכים א יח, לט.
20. ירמיה לג, יא. 24. ויקרא ט, כב. 25. להם: לכהנים, כדברי ר׳ ישמעאל חולין מ״ט א׳. 26. במדבר ו, כג.
28. ברכות ל״ד א׳. 30. עי׳ שם ל״ב א׳: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל מגלן ממשה
יבתים יאתחנן אל ה׳ וגו׳. אולם רח״ג מסיק כאן על משנת א״ג מא׳ 221.

כי גאה גאה עזי וזמרת יה ייי
איש מלחמה תם אכד פי חאגתה פי
אלפסוק אלד מרכבת פרעה וכדלך תגד
דויד בעד ה׳ וצף מן אלתסביח כך לך
ייי הגדולה קאל מודים ובעד דלך
ומהללים והו תבע אלשכר אעני שים
שלום.

ויוד מא קדמנאה מן אן אלצלוה הי רגבה
ומסלה מא יסתדל עליה מן אלמעקול ואלמכתוב
פאמא מן אלמעקול פאן מכאטבה אלעבד לרבה
יגב אן יכון כלאף מכאטבה אלמולי לעבדה לאן
אלמולי יאמר עבדה וינהאה כמא תגדה יקול
פי אלתוריה זכור ושמור כבד לא
תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו וקו
פי ספר תלים נצור לשונך מרע. סור
מרע ועשה טוב. גל על ייי דרכך. דום
לייי והתחולל לו. רגזו ואל תחטאו.
זבחו זבחי צדק [ומא] שאכל דלך. /
ח, א וכדלך איצא יעדה ויתואעדה כמא וצף פי
אלתוריה פי קצה אם בחקתי ואם בחקתי
תמאסו וכמ׳ איצא פי ספר תלים
לו עמי שמעלי וקאל רבים מכאובים
לרשע רבות רעות צדיק ואשבאה דלך.
וליס יגוז ללעבד אן יסתקבל מולאה בשי מן
הדה אלאקואל אלא וכאן חיניד כאפרא בה לאנה
יציר יאמרה וינהאה ויעדה ויתואעדה. ואמא
אלדי יגב אן יכאטב בה אלעבד מולאה פהו אן
יסלה רופה ורחמתה ואלרפק בה ואלצפח ען
כטיתה ותגאוז דנבה וישכרה עלי מא סלף מן
אחסאנה אליה. פלהדא אלסבב יאמר אללה עז וגל
אלמצליין באכתיאר כלאמא עלי אלסנהם כמא

כי גאה גאה, עזי וזמרת יה, ה׳ איש מלחמה, ואח״כ התחיל בענינו בפסוק הרביעי מרכבות פרעה. וכן אתה מוצא שדוד אחרי ט״ז תאורי שבח, באמרו: לך ה׳ הגדלה, אמר מודים ואחרי כן ומהללים, והוא המשך התודה ר״ל שים שלום.

ומה שהקדמנו, שהתפלה היא בקשה ושאילה, מאושר על ידי מה שמוכח מן השכל והכתוב: מן השכל, כי הרי דבור העבד לרבו צריך להיות שונה מדבור האדון לעבדו, כי האדון מצוה את עבדו ואוסר עליו, כמו שאתה מוצא בתורה זכור ושמור, כבד, לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו, ואומר בספר תהלים נצור לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב, גול על ה׳ דרכך, דום לה׳ והתחולל לו, רגזו ואל תחטאו, זבחו זבחי צדק, וכיוצא באלו. וכן גם מבטיח לו ומאיים עליו כמו שתאר בתורה בפרשת אם בחקותי ואם בחקותי תמאסו, וכמו שאמר גם בס׳ תהלים לו עמי שמעלי, ואמר רבים מכאובים לרשע, רבות רעות צדיק וכיוצא בהם. אבל העבד אינו רשאי לפנות אל אדוניו בדבר מן הדבורים האלה, כי הוא היה כופר בו אלו היה מצוהו ואוסר ומבטיח ומאיים. אבל מה שצריך העבד להגיד לאדוניו הוא שיבקש חסדו ורחמיו וארך אפים וסליחה על חטאיו ומחילה על עוונותיו, ויודה על החסדים שגמל לו בעבר. ומשום כך צוה ה׳ ית׳ את המתפללים לבחור במלים כאלה שראוי לעבד לבוא בהן

5. אא וקאל. 8. אן באא למעלה מהשורה. 29. אא ושכרה.

1. שמות טו, א–ג. 4. דבהי״א כט, יא יג. 6. השוה לעיל עמ׳ ב. 13. זכור: שמות כ, ח ועוד. שמור: דברים ה, יב ועוד. כבד: שמות כ, יב ועוד. לא: ויקרא יט, יא. 15. תהלים לד, יד טו. 16. שם לז, ה ז. 17. שם ד, ה ו. 19. עי׳ באמונות ודעות מאמר ג׳ פ״ט. 20. ויקרא כו, טו. 21. תהלים פא, יד. 22. שם לב, י. 23. שם לד, כ.

יצלח אן ילקא בה אלעבד רבה אד קאל קחו
עמכם דברים וסאיר אלקצה. והדא הו
אלדי יסתדל [מן] אלמכתוב ואלשרח מן אתא[ר]
ח׳ ב אנביא אללה עליהם / אלסלאם כמ׳ וצפנא. תם
5 אלכתאב פי וגוב אלצלוה וללה אלשכר.

לפני רבו, שנאמר קחו עמכם דברים ויתר הפרשה. וזהו מה שאפשר להביא לראיה מן הכתוב ומהביאור הנמסר מפי נביאי ה׳ עליהם השלום כמו שתארנו. תם הספר על החיוב בתפלה ולה׳ התהלה.

כתאב גאמע אלצלואת ואלתסאביח

אפתתח מולפה וקאל תבארך אללה אלה
אסראיל פוק כל וצף וסבחאנה אמא בעד פאן
צלואת בני אסרא ותסביחהם ללה גל גלאלה
10 למא כאנת גיר מנצוצה פי אלכתאב כמא אן
כתירא מן אחכאם אלפקה ואלטאעאת לם תשרח
פיה ואנמא אחאלנא אלאמר פיהא עלי אתר
אנביאה וכאן מע דלך אלמוצע אלמסמוע פיה אנה
צלוה מן אלכתאב יסתחיל מן אן יכון צלוה
15 למשארכתה אלאמר ואלנהי ואלועד ואלועיד [פי
כל] פצל ולם יגוז פי אלנטר דכול קול מן הדה
ט׳ א אלאקואל פי אלצלוה / עלי מא שרחנא פי כתאב
אלחגה ללצלוה וכאן אלמעול פיהמא
גמיעא אעני אלצלוה ואלתסביח עלי מא חמלו
20 אלקום ונקלו ען אנביא אללה וכאן לה קאנונין
אחדהמא לזמאן אלדולה ואלאכר לזמאן אלגלות
וגב אן תגמע אלצלואת ואלתסאביח אללואתי מן
קאנון זמאננא הדא אעני עצר אלגלות ותתבת
וסימא למא ילחק פי הדא אלוקת מן ג׳ אשיא
25 אלתקציר ואלזיאדה ואלנקצאן פאכאף אהלהא
אלנסיאן ותבאת אלתגייר פאני שאהדת פי הדה
אלבקאע אלדי סלכתהא מן הדה אלג׳ אשיא מא

11. א״א אלחכאם. 18. מעול, כאן פותח אכ״ג. 19. אכ״ג חמל.
20. א״א קואנין; אכ״ג להא קאנונין. 21. א״א אכ״ג אלגלוה; שורה 23 שניהם אלגלות. 22. ואלתסאביח אכ״ג; א״א ואלתסביח. 24. ילחק, אכ״ג תוסטהא. 25. פאכאף אהלהא א״א אכ״ג; אהלהא מתיחס כנראה לג׳ אשיא: אנשי השיבושים האלה מעוררים את החשש. (לדעת בנעט הנוסח משובש, ואולי צ״ל פאכאף [מן] אגלהא).
26. אכ״ג או תבאת. 27. אכ״ג אלתי סלכתהא. אכ״ג

ספר קובץ התפלות והתושבחות

פתח מחברו ואמר יתברך וישתבח ה׳ אלהים אלהי ישראל למעלה מכל תאור. מכיון שנוסח תפלות בני ישראל וברכותיהם לה׳ יתברך אינו כתוב במקרא, — כמו שרבים מדיני המשפטים והמצוות לא נתבארו בו אלא הצריכנו לגביהן המצוה למסורת מפי נביאיו, — ויחד עם זה המקום שבמקרא שהוא תפלה לפי משמעו אינו יכול לשמש (לנו) תפלה מפני שהוא מעורב עם צווי ואזהרה והבטחה ואיום בכל פרק ופרק ואין הסברה נותנת שיכנס דבר מן הדברים האלה בתפלה כפי שפירשנו בספר הראיה לתפלה, ובשתיהן, כלומר בתפלות ובברכות, סמכו על מה שקבלו האנשים במסורה מנביאי ה׳, והיו להם שני סדרים, אחד לזמן המלוכה ואחד לזמן הגלות, — לכן נחוץ לאסוף את התפלות והברכות שהן מסדר זמננו זה, ר״ל תקופת הגלות, ולרשמן, ובפרט משום מה שקורה בזמן הזה משלשה דברים, ההזנחה וההוספה וההשמטה, ויש בגללם לחשש לשכחה ולקביעת השינוי, כי בארצות האלה שעברתי בהן ראיתי משלשת הדברים האלה מה שהניעני

1. הושע יד, ג.
12. עי׳ ברכות כ״א א׳ וסוכה ל״ח א׳ שהתפלה היא מדרבנן, ולא כן דעת הרמב״ם בפ״א מהל׳ תפלה ה״א וסמך על הספרי: ולעבדו — זו תפלה.
17. אין זה ספר חדש כי אם כך קרא להקדמת הסדור, שהיתה נפוצה גם כספר בפני עצמו. עי׳ מלסר Saadia Gaon עמ׳ 427, ועי׳ לעיל עמ׳ ט.
26. הכונה כנראה לא״י סוריה ובבל.

חרכני ודעאני אלי אלענאיה באזאלתהא אמרא
עטימא. ודלך אן מן סנן אמתנא פי צלותהם
וברכהם אשיא קצר פי אסתעמאלהא חתי נסית
ודרסת אלבתה אלא ענד אלכואץ ומנהא אשיא
5 זיד פיהא ונקץ מנהא נקצאנא חתי תגירת פפסדת
מעאניהא אלתי להא רסמת מן אלאול ומנהא
אשיא זיד פיהא ונקץ מנהא אלא אן אלזיאדה
ט, ב ואלנקצאן לם יגירהא ען אלאגראץ / אלתי
להא רסמת. פראית אן אגמע פי הדא אלכתאב
10 אלצלואת ואלתסאביח ואלברך אלאצליה עלי
היאתהא אלמתקדמה מא כאן מן קואעדהא קבל
אלגלות ובעדהא פאגעלהא קאנונא תם אציף
אליהא מא בלגני אנה זיד פיהא או נקץ מנהא
באסתחסאן בעץ אלמתאסתדין אמא אהל קריה
15 או מדינה או כורה או בלד. פאמא מא כאן
מנהא יפסד אלמעאני אלמקצודה מנעת מן
קולה ומא כאן לא יפסדהא אכברת מע דאך
באנה ליס פיה אצל אלסנה. ואצם אלי דלך
כיפיה פעל אלטאעאת אלואגבה פי כל פצל
20 מן פצול אלסנה בעד מא וצפת עמל אלטאעאת
אלואגבה פי כל עאם כמא אני אתבת הדין
אלקסמין מא הו עאם לכל יום ומא הו כאץ
לפצל פצל מן פצול אלסנה ואתנפל באן
אלחק בהא אלדעא אלחסן ואלתסביח אלבאלג
25 אלדי אן תברע אלעבד יומא ליקרב בה
מן רבה וגדה מן חית לא אגעלה ואגבא /
י, א כאלקאנון אלמרסום. ופי גמיע מא אנטוי עליה
פי הדא אלבאב לא אלזם נפסי אתבאת אקאמה
אלחגה עלי וגובה מן אלכתאב ולא אעטא
30 אלברהאן עלי שרחה מן אלנאקלין אעני ממא
וקראני להשתדל להפסיקו, (והיה זה) דבר
מבהיל. כי ממסורות אומתנו בתפלותיה
וברכותיה יש דברים שהוזנח שמושם עד
שנשכחו ונמחקו לגמרי חוץ מאצל יחידי
סגולה; ומהן יש דברים שנוסף עליהם ונשמט
מהם עד שנשתנו ונפסדו הכונות שבשבילן ניתקנו
מראש; ומהן יש דברים שנוסף עליהם ונשמט
מהם אלא שההוספה וההשמטה לא שינו אותן
מן המטרות שבשבילן נתקנו. וראיתי לאסוף
בספר הזה את התפלות והתשבחות והברכות
שיש להן עיקר, בתכונתן הקדומה כפי שהיו
צורותיהן לפני הגלות ואחרי כן, ולשימן
לסידור; ואוסיף להן מה ששמעתי שנוסף בהן
או נשמט מהן לפי ראות עיני אחדים העושים
על דעת עצמם, אנשי כפר או עיר
או פלך או ארץ; ומה שמבטל את הכונה
היסודית אסרתי לומר, ומה שאינו מבטל אותה
העירותי בכל זאת שאין בו עיקר מהמסורה.
ואצרף לזה תאור, כיצד מקיימים את המצוות
שחייבים בהן בכל תקופה מתקופות השנה, אחרי
שאתאר את עשיית המצוות שחייבים בהן בכל
יום ויום, כמו שאני קובע את שני החלקים
האלה: מה שהוא כללי לכל יום ומה שהוא
מיוחד לכל תקופה מתקופות השנה. וכתוספת
אביא את הבקשה היפה והתושבחה הראויה, שימצא
אותן העבד אם באיזה יום הוא רוצה להתקרב בהן
לרבו כדבר של רשות, מבלי שאשים זאת לחובה
כמו עצם הסדור. ובכל מה שנכלל בשער הזה
לא אקבל עלי להביא ראיה על החיוב בו מן
הכתוב ולא לתת הוכחה על פירושו מבעלי

אלתלת אשואב. 1. מא חרכני — עטימא. יש כאן, כנראה, שתי גרסאות מעורבות. אולי מתחלה כתב הגאון רק "אמרא עטימא" ואח"כ תקן "מא חרכני — באזאלתהא", ונשארו שניהם (בנעט). 2. אן, אכג; באא חסר. 3. וברכהם, אא ובדכרהם. 4. אכג בתה. 5. אכג פיהא זיאדאת ונקץ מנהא נקצאנאת. 6. אכג מן אול. 8. אכג תגירהא. 9. אכג רסמת להא. 10. אכג אלצלואת ואלברכאת אלאצליה עלי הייתהא אלקדימה; במקום אלאצליה אא משובש: אלצלוה. 12. ובעדהא, אכג; אא ובעדה. 13. אכג זיד או נקץ פיהא. 14. אכג אלמסתראיין. 15. אכג או בלד או כורה. אכג פמא כאן מנה. 17. אכג באנה מע דאך ליס פי אצל אלסנה. 19. אכג וצף כיפיה. אחרי כיפיה נפסק אכג. 21. עאם, אולי צ"ל יום.

פי אלמשנה ואלתלמוד בל איתי בגמיע דלך
קולא מרסלא מחרראה פקט אד כנת לם אצע הדה
אלמקאלה ללחגה לכן ללתעלם ואלתחציל ואיצא
לאן אכתר אלבראהין אלקאימה עלי הדה
5 אלמעאני קד דכלת פי אלכתאב אלאכר
אלדי אלפתה מן תפסיר אלתורה
אלואסע וגירה פמן אראד שי מנהא
פלילתמסה מן הנאך ואמא ההנא פליס אלא
אקואל מגרדה פקט. ואסתעין באללה עלי גמיע
10 מצאלחי ומצאלח מתעלמיה ואסתכירה.

אלצלואת כמא קדמת קסמין אחדהמא ללזמאן
אלעאם ואלאכר ללזמאן אלכאץ וכל ואחד
מנהמא איצא קסמין אחדהמא יצלי בה אלפראד
ואלאכר תצלי בה אלגמאעה. ולמא / כאן
י, ב
15 גמיע מא תצלי בה אלגמאעה פי כאץ אלזמאן
ועאמה מרכבא ממא יצלי בה אלפראד פיהמא
וגב אן נתבת אולא מן אלקסמין אלבסיט והו מא
יצלי בה אלפראד וכדלך למא כאנת צלוה
אלזמאן אלכאץ מרכבה מן צלוה אלזמאן אלעאם
20 וגב אן נבתדי באלבסיט מנהא והו מא יצלי
בה פי אלזמאן אלעאם. ונקול קבל דלך חד הדא
אלזמאן אלכאץ מא אכרגתה אלשריעה באסמא
ואפעאל ען גמלה אלאיאם וחד אלגמאעה עשרה
מן אלרגאל פמא פוקהם ואמא כל מא דונהם
25 פחכמה חכם אלפראד פי באב אלצלוה. פקד
תבין מן הדה אלמקדמאת אן אלואגב הו תקדים
צלוה אלפראד פי אלזמאן אלעאם אד המא גמיעא
בסיטאן פנקדמה ונקול: אלאוקאת אלתי תגב
אלצלוה פיהא גדוה ועשיה ואול אלליל. ופי
30 אתנין מנהמא יגב אן תקרא פצולא מן אלתורה
קבל אלצלוה והמא וקתא אלגדוה ואלליל ופי
יא, א אלתאלת אלצלוה / פקט. וחדוקת אלגדאה אלדי
יגב פיה אלקראה ואלצלוה מד תטלע אלשמס

המסורה, ר"ל ממה שבמשנה והתלמוד, אלא
אביא בכל הענין הזה דבור סתמי (אך) מדויק
בלבד, מפני שאינני כותב את החבור הזה לראיה
כי אם ללימוד ולהבנה. וגם רוב ההוכחות
הקיימות על הענינים האלה הרי כבר נכנסו
לספר האחר שחברתי, הפירוש
הרחב על התורה ועוד, ומי שרוצה דבר
מהן ידרשהו משם. אבל פה אין אלא דבורים
פשוטים בלבד. ואבקש את עזרת ה' בכל
עניני ועניני הלומדים בו ואבקש רחמים ממנו.

התפלות, כמו שהקדמתי, נחלקות לשני
חלקים, אחד מהם לזמן הרגיל והאחר לזמן
המיוחד, וכל אחד מהם שוב לשני חלקים,
תפלת היחיד ותפלת הצבור. ומפני
שכל תפלות הצבור, בזמן המיוחד וברגיל,
מורכבות מתפלות היחיד בשניהם, צריך לרשום
מתחילה את החלק הפשוט והוא תפלת היחיד;
וכן מפני שתפלת הזמן המיוחד מורכבת מתפלת
הזמן הרגיל, צריך להתחיל בפשוט שבהן והוא
תפלת הזמן הרגיל. ונאמר לפני כן: גדר „זמן
מיוחד" הוא מה שציינה התורה בשמות
ובמעשים מכל הימים, וגדר „צבור" הוא עשרה
אנשים או יותר, אבל כל מה שהם פחות, דינם
כדין היחיד בנוגע לתפלה. והתברר מן ההקדמות
האלה שצריך להקדים את תפלת היחיד בזמן
הרגיל, מפני ששני התנאים האלה הם הפשוטים,
ונתחיל בה ונאמר: הזמנים שבהם חייבים להתפלל
הם בבוקר, בין השמשות ותחלת הלילה. ובשנים
מהם צריך לקרוא לפני התפלה פרקים
מן התורה, והם זמן הבוקר והלילה, ובשלישי
התפלה בלבד. וזמן הבוקר, שבו חייבים בקריאה
ובתפלה, מזריחת השמש עד סוף השעה

1. איתי = אותי.

6. הפי' הרחב: שנאבד כמעט כולו חוץ מפרגמנטים אחדים, עי' מלסר 308, 311–315.

ואלי תמאם אלסאעה אלראבעה מן אלנהאר. פאול טהור אלשמס עלי כל בלד הו אול אוקאת אלקראה ואלצלוה לא יגוז יוכרהמא פיה מן ימכנאה פמן אעאקה עאיק או לם יכן טאהרא פלה אן יקרא ויצלי אלי אכר אלסאעה אלראבעה ודלך חין יזול ענה עאיקה דאך ותכתב לה צלותה וקראתה ואגבתאן פאן הו קרא או צלי בעד דלך לם תכתב לה ואגבתאן אלא נאפלתאן.

ואלפצול אלתי יגב אן תקרא מן אלתוראה ג׳ פצול אלפצל אלאול שמע ישראל ייי אלהינו ייי אחד אלי אכר אלפצל ואלפצל אלב והיה אם שמועת תשמעו אל מצותי אלי אכר אלפצל ואלפצל אלג ויאמר ייי אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית אלי אכר אלפצל. ומן קבל אן יקרא הדה אלג׳ פצול יגב אן יברך ברכתאן הדא רסמהא פי כל גדאה:

הרביעית של היום. ותחלת הנץ החמה בכל מקום היא תחלת זמני הקריאה והתפלה, ואל ידחה אותן מי שהן אפשריות לו. ומי שמעכב אותו איזה עכוב או אינו טהור, יכול לקרוא ולהתפלל עד סוף השעה הרביעית, וזה כשיסור ממנו העכוב ההוא, ותכתבנה לו תפלתו וקריאתו כמצוות; ואם קרא או התפלל אחרי כן, לא תכתבנה לו כמצוות אלא כהוספות.

והפרשיות מן התורה שצריך לקרוא הן שלש, הראשונה שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד עד סוף הפרשה, והשניה והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי עד סוף הפרשה, והשלישית ויאמר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית עד סוף הפרשה. ולפני שקוראים את שלש הפרשיות האלה צריך לברך שתי ברכות, וזה לשונן בכל בוקר:

יא, ב **ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל המאיר לארץ ולדרין עליה ברחמים רבים וטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ב׳ א׳ ייי יוצר המאורות.**

אהבת עולם אהבתנו ייי אלהינו חמלה גדולה יתירה חמלת עלינו בעבור

18. כאן פותח מח בזה הלשון: הדה צלאה [אלפראד ז] באלגדאה. 20. ברחמים רבים אין במח. 22 מח ויתירה.

1. ברכות כ״ו א׳. 7. אחרי כן: משמע אפילו עד חצות היום, והרמב״ם בפ״ג מהל׳ תפלה ה״א כתב: ואם עבר או סעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפלה, אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה. וכבר תמה עליו בב״י. ועי׳ להלן ע׳ לא.

21. והכי נמי אמר אדוננו סעדיה ראש ישיבה זכר אדוננו לברכה: יחיד הפורס על שמע כיון שאסור לומר קדושה בפחות מעשרה, כדקימא לן כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה, ואי אפשר לו נמי לפתוח בבורא קדושים, שכיון שהתחיל אסור לגמור, אלא מברך כך ....״ (סרע״ג ד׳ כ׳ וסרע״ג השלם I 193, ושם נעתק נוסח התפלה ליחיד כמו שהיא לפנינו בהוספת כאמור לעושה אורים גדולים כל״ח). ועי׳ באוצה״ג לברכות סי׳ ק״ל—קל״ו תשובות רב נטרונאי, רב נחשון, רב צמח וגאונים אחרים בענין זה. וע״ע שו״ת הרמב״ם הוצ׳ פריימן סי׳ פ״א ובהערות שם, א״ח דף י״א ג׳.

22. הובאה בסרע״ג השלם I 195. וזה אחד מן הדברים שנחלקו בו ישיבות סורא ופומבדיתא אמנם רש״ג ורה״ג מעידים שגם בסורא היו אומרים בכל בתי המדרשות שחרית וערבית אהבת עולם חוץ

אבותינו שבטחו בך ותלמדנו חקי חיים כן תחננו אבינו אב הרחמן המרחם
רחם עלינו ותן בלבנו להבין לשמוע ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים
את כל דברי תלמוד תורתך באהבה האר עינינו במצותיך ודבק לבנו ליראתך
ויחד לבבינו לאהבה את שמך וליראה מלפניך ומלוך עלינו מהרה אתה
לבדך ולשם קדשך באמת נקרא עלינו ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא
שנקרא על ישראל עמך מהרה באהבה תרים קרנינו ותושיענו [בקרוב]
למען שמך כי בך בטחנו לא נבוש [ובשמך חסינו] ולא נכלם ולא נכשל /
יב, א עד עולמי עד ורחמיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד והביא לנו ישועה
ושלום מארבע כנפות הארץ והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי מלך
פועל ישועות לעמך ישראל אתה נגילה ונשמחה בישועתך כי בנו בחרת
מכל עם ולשון וקרבתנו לשמך להודות לך וליחדך ב א ייי הבוחר בעמו
ישראל אמן

תם יקול אח"כ אומרים

שמע ישראל ייי אלהינו ייי אחד׳ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד׳
ואהבת את ייי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך׳ והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך׳ ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך׳ וקשרתם לאות על ידיך והיו
לטוטפות בין עיניך׳ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך׳ והיה אם
שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ייי אלהיכם
יב,ב ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם׳ / ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש

1. מח האב. 2. ולקיים אין במח. 3. מח ודבק לבינו ליראה את שמיך ותמלוך עלינו במהרה. 5. מח ושם קדשך... והגבור והנורא מהרה תרום קרנינו ותושיענו למען שמיך בך בטחנו לא ניבוש ובשמך חסינו לא נכלם ולא נכשל עד עולמי [עד] כי אבינו אלהינו אתה נגילה ונשמחה בישועתיך ורחמיך אל יעזב[ונו] סלה ועד כי בנו בחרתה ... וליחדך ולאהבה את שמך. 12. מח אמן. שמע ישראל. אמת ויציב ... מבית מדרש אחד בלבד. "וכמדומים אנו כי הוא שהיה מר רב כהן צדק רגיל בו". ועי׳ מש"כ ר"א ביכלר ב־REJ, כרך ג׳ עמ׳ 177 ואילך והרכבי ב־"הקדם" שנה א׳ עמ׳ 88—90 ובאוצה"ג לברכות סי׳ נ"ב—נ"ד. 12. אמר רב נחשון ריש מתיבתא בג׳ מקומות יחיד עונה אמן לעצמו, בבונה ירושלם ובהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל באהבה שכן מנהג קדמונים וחסידים הראשונים וכן הלכה (א"ח דף י"א ד׳ ובס׳ האשכול הוצ׳ הצב"א וליתא בהוצ׳ אלבק). וזוהי גם דעת רבינו. ועי׳ אורז ח"א סי׳ ק"צ; מגן אבות להמאירי ענין א׳; מנהיג דיני תפלה סי׳ ל"ד; ב"י ס"ס נ"ט; רסנר, אהצ"ו לברכות 132.

ואספת דגנך ותירשך ויצהרך׳ ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת
השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם
להם׳ וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן
את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם׳ ושמתם
את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו
לטוטפת בין עיניכם׳ ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך
ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך׳ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך׳ למען
ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבתיכם לתת להם
כימי השמים על הארץ׳ ויאמר יי אל משה לאמר׳ דבר אל בני
ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו
יג על ציצית הכנף פתיל תכלת׳ והיה לכם לציצית וראיתם אותו / [וזכרתם
את כל מצות יי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם
אשר אתם זנים אחריהם׳ למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם
קדשים לאלהיכם׳ אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות
לכם לאלהים אני יי אלהיכם]׳

אני יי אלהיכם יקול והו קד צם אמת אני ה׳ אלהיכם אומרים כשמצרפים
אלי אלהיכם פי אלתנפיס. אמת לאלהיכם בנשימה אחת.

אמת יציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ומתוקן ומקובל
וצדיק ונורא ונעים וטוב ויפה הדבר הזה עלי׳ לעולם ועד׳ אמת אלהי
עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדר ודר הוא קיים ושמו קיים כסאו
נכון ומלכותו קימת ודבריו קימים נאמנים נחמדים לעולם ולעולמי עולמים

11. דף י״ג בא״א ריק. בידינו שלשה קטעים כדי למלא מקצת החסר – מ״ח אכ״ד טשל״ד – אך אף אחד מהם אינו מצטרף להמשך שבדף י״ד של א״א, וחסרה לנו התחלת דיני קריאת שמע. על כל פנים ברור שחסר בין הדפים י״ב וי״ד של א״א יותר מדף אחד. 16. אני, כאן פותח אכ״ד. את המלים אני ה׳ אלהיכם שבהתחלתו אינני חושב לסוף קריאת שמע, מפני שהם כתובים בלי נקוד בעוד שאמת ויציב היא מנוקדת; גם המשפט הערבי לא יהיה שלם מפני שאין נשוא ל־יקול״, ויש להשלים כאן משהו. אבל נראה, שלא חסר כאן הרבה. הפנים להלן על פי אכ״ד ולא ע״פ מ״ח, אף על פי שמ״ח מצטרף לפחות בראשו לא״א מה שאין כן אכ״ד. אבל אכ״ד נמצא בידנו בצילום ומ״ח רק בהעתקה; ועוד, אכ״ד מכילה גם את ההוראה שבסוף קריאת שמע, שהיא מתאימה יפה לזו שבתפלת מעריב (להלן ע׳ כז). 18. מ״ח ויציב ... נאמן אהוב ... הדבר הזה לעולם ועד.

עלינו ועל אבותינו על בנינו ועל דרותינו ועל כל דורות זרע עמך ישראל
עבדיך הראשונים והאחרונים דבר קיים לעולם ועד חק ולא יעבר׳ אמת
שאתה הוא י׳י אלהינו ואלהי אבותינו מלכנו ומלך אבותינו גואלינו וגאל
את אבותינו יוצרנו צור ישועתנו [פודנו ו]מצילנו מעולם הוא שמך
ואין לנו [עוד] אלהים זולתך׳ עוזר את אבותינו אתה הוא מעולם מגן
ומושיע בניהם אחריהם בכל דור ודור׳ אמת אשרי איש שישמע אל
מצותיך ודבריך ותורתך ישים על לבו׳ אמת אתה הוא אדון לעמך מלך
גבור לריב ריבם׳ אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ובלעדיך אין
לנו מושיע׳ אמת ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו כל בכורי מצרים
בדבר הרגתה [בהם] ובאלהיהם שפטים עשית על אדות שבטי עמך ישראל
נחלתך ים סוף קרעתה לפני בניך ותעבירם בתוכו באהבה בחרבה ואת
כל רודפי בניך ואויבי עדתך וצוררי נחלתך הבאים אחריהם כלם כסמו ים
אחד מהם לא נותר ועל זאת שבחו אהובים ורוממו לאל ונתנו [ידידים]
זמירות [שיר]ות תושבחות [הוד]אות למלך אל חי וקיים׳ רם ונשא גדול
ונורא משפיל גאים עד לארץ מגביה שפלים עד מרום מוציא אסירים
ופודה ענוים ועונה לעמו בעת שועם אליו׳ ברוך הוא וענו שירה ואמרו
כולם מי כמוך באילים י׳י מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא׳
מפי עוללים ויונקים שירה שמעת על שפת הים יחד כלם הודו והמליכו
ואמרו י׳י ימלך לעולם ועד׳ ונאמר גאלנו י׳י צבאות שמו קדוש ישראל
ברוך אתה י׳י גאל ישראל׳

1. מח וכל דורות זרע ישראל עבדיך על הראשונים ועל האחרונים דבר קיים לעולם ולעולמי עולמים.
3. מח מלך אבותינו ... ואין לנו אלהים עוד. 6. מח לבניהם. 7. ותורתך, כאן פותח טשלד.
למרות ההבדלים שבינו ובין מח ואכד, אני חושב את טשלד ג״כ לקטע מסידור רס״ג, או
לפחות לעיבוד על פי סידור רס״ג, מפני שבדרך כלל הוא מתאים לשני הקטעים האחרים.
גם הנוסח מפי עוללים ויונקים וכו׳ הנזכר בעצם הסדור להלן עמ׳ לח נמצא בטשלד,
אבל אין בו הנוסח קיים עלינו, הנזכר שם. 8. ״אמת״ ו״הוא״ אין בטשלד. מח ומבלעדיך; טשלד
ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. 9. אמת, אין בטשלד. מח טשלד מבית. 10. עמך, אין במח.
11. נחלתך, אין בטשלד. 12. הבאים אחריהם, אין בטשלד. 14. הודאות, אין בטשלד. למלך, כאן
נפסק אכד. הפנים להלן על פי מח. טשלד רם ונשא משפיל גאים מגביה שפלים ומוציא אסירים
ופודה] ענוים ועוזר דלים ועונה ... ברוך הוא ומבורך משה וכל בני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה
ואמרו ... 17. כמוך, כאן נפסק מח; המשך הפנים על פי טשלד.

יד, א ... גהאת ופי חאל מא יקרא אלפצל אלאול כלה לא ישיר בידה אלי אחד ולא יומי בשפתיה ולא יגמז בעינה חתי יפרג מנה. ויגב אן יפצח בכל חרפין ילתקיאן פי הדה אלג פצול חתי תתבין חרפין והי ח מואצע בכל לבבך. על לבבך. בכל לבבכם. על לבבכם. עשב בשדך. ואבדתם מהרה. הכנף פתיל. אתכם מארץ. וקד יטם אליהא תזכרו ועשיתם. ומן אכטא פי הדה אלג פצול פילזמה אן יעיד מן אול אלפצל חתי ימצי אלי אכרה מנתצמא וליס יקנעה אן יעוד מן חית גלט. ומן סכת פי וסטהא לבעץ אלאסבאב אלמסכתה ואקאם פי סכותה במקדאר מא תקרא אלג פצול כלהא פלילזמה אן יעיד מן אול שמע ישראל אלי אני ייי אלהיכם. ואלסנה אן תקרא קרית שמע עלי חאל אלגלוס ותצלי אלצלוה עלי חאל אלוקוף. ואלצלוה יח פצלא יכון אפתתאחהא ... הצדדים. ובעת שקוראים את הפרשה הראשונה כלה. לא יורה בידיו למי שהוא ולא ירמוז בשפתיו ולא יקרוץ בעיניו עד שיסיים אותה. וצריך להדגיש בכל שתי אותיות שוות הנפגשות בשלש הפרשיות האלה, שיהיה ברור שהן שתי אותיות, והם שמונה מקומות: בכל לבבך, על לבבך, בכל לבבכם, על לבבכם, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, הכנף פתיל, אתכם מארץ, ויש מוסיפים: תזכרו ועשיתם. ומי שטעה בג׳ הפרשות האלה, צריך לחזור מתחלת הפרשה עד שיגיע לסופה כסדר, ואינו מספיק שיחזור מן המקום שטעה בו. ומי ששתק באמצען משום איזו סבה שהיא ועמד בשתיקתו במשך זמן שיכול לקרוא בו את שלש הפרשיות כלן, צריך לחזור מתחלת שמע ישראל עד אני ה׳ אלהיכם. ומצוה לקרוא קריאת שמע בישיבה ולהתפלל את התפלה בעמידה. והתפלה י״ח פיסקאות, ופתיחתה

יד, ב20 **ייי שפתי תפתח ופי יגיד / תהלתך׳ ברוך אתה ייי אלהינו ואלהי**

1. המשך על פי אא. בטשלד אין דיני קריאת שמע, אלא הוא ממשיך: ויקף ויצלי יי שפתי ... 9. יטם = יצם. 12. מנתצמא = מנתטמא. יעוד, אולי צ״ל יעיד כמו בשורה 10 ו15.

2. יומא י״ט ב׳, וכדברי הגמרא: הא בפרק ראשון הא בפרק שני, אבל הרמב״ם ושאר פוסקים לא חלקו, ועי׳ בכ״מ שם. 3. בגמ׳: לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתותיו ולא יורה באצבעותיו ועי׳ בד״ט. 6. ברכות ט״ו ב׳. 10. ירושלמי ברכות פ״ב ה״ג: צריך להתיז למען תזכרו. אולם מדברי רבינו משמע שלא בהתזת הז׳ הוא מדבר אלא בהפרדת שתי המלים אחת מחברתה כדי שלא להבליע ו׳ אחד. 13. ברכות ט״ו א׳, ט״ז א׳: קרא וטעה יחזור למקום שטעה, ורק אם טעה באמצע הפרק ואינו יודע להיכן טעה חוזר לראש הפרק, וצ״ע. 16. ברכות כ״ב ב׳ וכרב אשי, וכ״פ בה״ג (ד״ו ב׳ סע״ב) ורב האיי, הובאו דבריו ברי״ף. 18. ״והני דמתחזי דמחמירין אנפשייהו למימרא דמקבלין מלכות שמים בעמידה טעות ותעות בידם והדיוטות ובורות ושטות הוא זה וכו׳״: סרע״ג ה׳ א׳. וזהו אחד החילוקים בין בני מזרח ובני מערב: אנשי מזרח יושבין ובני א״י עומדין. ועי׳ במקורות שהובאו ע״י לוין ומרגלית לחלוף זה. 20. השואת הנוסחאות השונות של תפלת י״ח והשינויים שביניהן אפשר למצוא אצל פינקלשטיין The development of the Amidah, JQR n. s. XXVI, שהשתמש גם בסדור רס״ג והשוה נוסחתו לנוסח מנהגי ארצות שונות, וע״ע אלבוגן Der jüd. Gottesdienst עמ׳ 27–60 ובמקורות ובמחקרים שצויינו שם. וכן פרומקין, סרע״ג השלם, ורא״ל גורדון, אוצר התפלות.

אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא
אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל זוכר חסדי אבות ומביא גואל
לזרעם אחריהם מלך מושיע ומגן ברוך אתה יי מגן אברהם׳ אתה גבור
לעולם יי רב להושיע מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים רופא
5 חולים ומתיר אסורים ומשען לאביונים ומקיים אמונתו לישני עפר מי
כמוך בעל גבורות ומי דומה לך ממית ומחיה ב׳ א׳ יי מחיה המתים׳
אתה קדוש ושמך קדוש וזכרך קדוש וכסאך קדוש וקדושים בכל יום
יהללוך סלה ב׳ א׳ יי האל הקדוש׳ אתה חונן לאדם דעת ומלמד
לאנוש בינה חננו מאתך דעה וחכמה ובינה והשכל ב׳ א׳ יי חונן הדעת׳
10 השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו לעבודתך והחזירנו /
טו׳ א בתשובה שלימה לפניך ב׳ א׳ יי הרוצה בתשובה׳ סלח לנו אבינו כי
חטאנו ומחול לנו מלכנו כי פשענו ב׳ א׳ יי חנון ומרבה לסלוח׳ ראה
בענינו וריב ריבנו ודון דיננו וגאלנו מהרה למען שמך ב׳ א׳ יי גואל
ישראל׳ רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה ברוך אתה יי רופא חולי
15 עמו ישראל׳ ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת לטובה בכל מיני
תבואתה וברכה כשנים הטובות ברוך אתה יי מברך השנים׳ תקע שופר
גדול לחירותנו ושא נס מהרה לקבצנו ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל׳
השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו כבתחלה ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה
ומשפט׳ למשומדים אל תהי תקוה ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר
20 בימינו ברוך אתה יי שובר רשעים ומכניע זדים׳ על הצדיקים ועל
טו׳ ב החסידים ועל גירי / הצדק יהמו רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים
בשמך ולא יבושו ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים׳ רחם יי אלהינו
עלינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל היכלך ועל מעונך ועל ציון
משכן כבודך ובנה ברחמיך את ירושלם ברוך אתה יי בונה ירושלם׳ את
25 צמח דויד עתה תצמיח וקרנו תרים בישועתך ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה׳
שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקביל ברחמים את תפלתנו ומלא

18. בהעתקת סינקלשטיין, שם עמ׳ 155, נשמטה בטעות המלה מלך, ודעותיהם של גדולי הפוסקים בנוסח חתימתה של ברכה זו הובאו על ידו שם בהערה. ועי׳ גם בשו״ת הרמב״ם הוצ׳ פריימן סי׳ ל׳ ובהערה שם.
19. למשומדים: עי׳ מש״כ ר״י דודסון באוצר השירה ח״ב עמ׳ 192/4.

ברחמיך הרבים כל משאלות לבנו ברוך אתה יי שומע תפלה׳ רצה יי
אלהינו בעמך ובתפלתם והשב עבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם
תקַבֵּיל ברצון ותהא לרצון תמיד עבודת ישראל ותחזינה עינינו בשובך
לציון ברחמים ותרצה בנו כמו אז ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון׳
סז, א 5 מודים אנחנו לך אתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו / לעולם ועד על
חיינו המסורים בידיך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך ורחמיך שבכל
עת ערב ובקר ועל כלם תתברך ותתרומם כי יחיד אתה ואין זולתך ב א
יי הטוב שמך ולך נאה להודות׳ שים שלום טובה וברכה עלינו חן
וחסד ורחמים וברכנו כלנו כאחד במאור פניך כי ממאור פניך נתתה לנו
10 יי אלהינו תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ורחמים וטוב בעיניך לברך את
עמך ישראל בכל עת שים שלום בעולם ועל עמך ישראל יהי נא שלום
מעתה ועד עולם ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום.

וידעא בהדא אלדעא בעד אלצלוה ואחרי התפלה אומרים בקשה ז

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ורגלי מלרוץ לרעה ולמקללי
15 נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי לתורתך ולמצותיך נפשי
סז, ב תרדוף כל המחשבים עלי רעה בטל עצתם וקלקל מחשבותם יי / אלהינו
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי.

ויגב אן ינחני והו קאים פי צלותה ד׳ מראר וצריך לכרוע כשעומדים בתפלה ד׳ פעמים
פי ד׳ אקואל אלאול פי חאל קולה ברוך אתה בד׳ דבורים. הראשון כשאומרים ברוך אתה

12. אחה, כאן פותח טשלה. טשלה את עמו בשלום.
13. טשלה וידעו. 14. טשלה ושפתותי. ורגלי מלרוץ
לרעה אין בטשלה. 15. טשלה הט לבי. 16. טשלה
מהרה הפר עצתם ובטיל מחשבותם והשב ל(הם
גמו)לם בראשם מלכנו אלהינו יחֵד שמֶך בעולם
[קים ז] מלכותך בעולמֶך בנ(ה עירך) ושכלל היכלֶך
קרב משיחֶך ושמח עדתֶך שכינתך תשב לבית
מקדשך עשה למען שמֶך עשה למען ימינך עשה
למען תורתך עשה למען מש[פטי צד]קך עשה למענֶך
ולא למענינו הרחמן יזכינו לימות המשיח ולחיי
העולם הבא למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך
וענני יהיו לרצון... 19. טשלח פי ארבעה מואצע.

9. ״ובבבל כולה ובמתיבתא דרב שלום
גאון זצ״ל אמרינן כאחד (ולא כאחת) ומאי ניהו
זה אברהם ... והכי אמר רב סעדיה גאון
זצ״ל״ (שבה״ל השלם סי׳ כ״ד).—״כי באור פניך ואין
אומר מאור פניך וקדמנא במתיבתא ובבבל כולה
אמרינן כי באור פניך״ (שבה״ל שם) ובקטע שפרסם
מאן ב־H.U.C.A., II 320: ״כאחד ממאור ... כי
ממאור״. ובקטע שנתפרסם ב־REJ׳ 1907׳ עמ׳ 239:
במאור... כי ממאור. ועי׳ מש״כ לוין בהצפה לח״י
שנה י״א עמ׳ 187. ועי׳ גם באבודרהם. 18. ברכות
ל״ד א׳, ועי׳ ברמב״ם הל׳ תפלה פ״ה ה״י: המתפלל
כורע חמשה כריעות. אבל הוא חושב בכלל זה את

אלאול מן יֻה ואלבֻ ברוך אתה אלדי
תמאמה מגן אברהם ואלגֻ מודים
אנחנו לך ואלדֻ ברוך אתה אלדי
תמאמה הטוב שמך ולך נאה
5 להודות. ועלי כל חאל אנמא ינחני פי קולה
ברוך אתה ואנמא פי חאל קולה ייי ירתפע.
ואדא פרג מן אלצלוה וקאל ייי צורי
וגואלי יתאכר אלי וראה גֻכסי כמא יתאכר
אלעביד אלי וראהם חתי יכרגון ען בסאט
10 אלמלך תם יסלם אולא ען ימין אלקבלה אלתי
הי יסארה הו תם ען יסאר אלקבלה אלתי הי
ימינה הו והדא אלסלאם ליס הו באלקול בל הו
אנחני באלראס ען יסאר אלמצלי ועין ימינה פקט
ולא יתכלם בשי לכנה אגלאל ללמלאיכה בעד
15 מא אדי חק אללה לקול אלכתאב וכל צבא
השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו/
יז, א וקבל דלך פי חאל מא יתאכר אלי וראה יגב אן
יכון מנחניא איצא.

ופי הדה אליֻה פצלא סתֻ מואצע מעדֻה
20 לחואדתֻ אלזמאן פתֻזאד להא מעאני פיהא.
אלאול מנהא אלפצל אלבֻ פאן פי אלשתא
יזאד פיה משיב הרוח ומוריד הגשם
קבל אן יקאל מכלכל חיים בחסד וחדֻ
אלשתא אלדי יזאד פיה הדה אלזיאדה
25 הו מן צלוה מוסף אלתי ליום שמיני
ללסוכה ואלי צלוה מוסף אלתי ליום

הראשון של השמונה עשרה, והשני ברוך אתה שסופו מגן אברהם, והשלישי מודים אנחנו לך, והרביעי ברוך אתה שסופו הטוב שמך ולך נאה להודות. ולעולם אין כורעים אלא כשאומרים ברוך אתה, אבל כשאומרים ה׳ מזדקפים. וכשגומרים את התפלה ואומרים ה׳ צורי וגואלי פוסעים לאחור שלש פסיעות כמו שהולכים לאחוריהם העבדים עד שיצאו מאת שטיח המלך. אח״כ יתן שלום, תחילה לימין ה„מזרח״ שהוא שמאלו ואח״כ לשמאל ה„מזרח״ שהוא ימינו, והשלום הזה אינו בדבור אלא הרכנת הראש משמאל המתפלל ומימינו בלבד, ולא ידבר דבר, אלא זה כיבוד למלאכים אחרי שיצא ידי חובתו לפני ה׳, כמו שכתוב וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו. ולפני כן, בשעה שהולכים אחורנית, צריך לכרוע גם כן.

ובי״ח הפיסקאות האלה יש ששה מקומות מיועדים לתקופות מיוחדות, שבהן מוסיפים שם איזו תוספת. הראשון מהם בפיסקה השניה: בחורף מוסיפים בה משיב הרוח ומוריד הגשם לפני שאומרים מכלכל חיים בחסד. וזמן החורף שבו מוסיפים את התוספת הזאת הוא מתפלת מוסף שביום השמיני של סוכות עד תפלת מוסף שביום הראשון של

1—4· טשלה ואלתאני פי תמאם קולה ... ואלתאלת פי [חאל קולה] ... ואלראבע מ[ק]אמה אדא קאל. 14· אגלאל ללמלאיכה טשלה; אא אגלאל אלמלאיכה. 15· טשלה בעד אדי חק אללה לקולה. 19· פצלא אין בטשלה. טשלה סתה. 20· טשלה ואזמאן. 21· טשלה פי אלפצל. 22· טשלה ינבגי אן יזאד. 23· טשלה אן יקול. 24· אלדי, אא אלתי; טשלה וחד אלשתא מן צלוה ... 26· אלתי ליום אלאול מן אלפסח טשלה; אא אלתי ללפסח.

הכריעות לשמאל ולימין בגמר התפלה. 6· ברכות י״ב א׳. 8· יומא נ״ב ב׳. ועי׳ תשובות גאוני מזרח ומערב סי׳ קכ״א, חמדה גנוזה סי׳ מ״ז, שבה״ל סי׳ י״ח ותניא סי׳ ה׳. 12· „ואמר (הר״ף) ונהגו העולם לומר שלום כשהופך לימינו ושלום כשהופך לשמאלו ואחר כך יעשה שלום, וכן נמי שמעתי שהיה נוהג הרשב״א לומר שלום שלום וכו׳״, א״ח דף ט״ו ע״ב עיי״ש. וע״ע בראבי״ה לברכות עמ׳ 75: והורגלו רבים לומר שלום בשמאלי ושלום בימיני ואני המחבר לא כך קבלתי וכו׳, ועיי״ש במקורות שציין ר״א אפטוביצר. 14· טעם זה לא מצאתיו במק״א. 15· מלכים א כב, יט.

אלאול מן אל פ ס ח. ואלבּ הו אלפצל אלט אן יכון פי קוה אלשתא והו וקת אלחאגה ללמטר פיודעא פיה בסבב אלמטר ויקאל

פסח. — והשני הוא בפיסקה התשיעית: כשהחורף בתקפו והוא הזמן שצריכים לגשם, מתפללים בו בענין הגשם ואומרים

ותן טל ומטר על פני האדמה וְשַׂבַּע את העולם כלו מברכות טובך וְרַוֵּה פני תבל מעושר מתנות ידך וְשָׁמְרָה והצילה לשנה הזאת מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות וברכה עלינו כשנים הטובות ב א יי מברך השנים.

וחדּ הדא אלוקת אלדי יקאל פיה הדא אלדעא הו מן [אול אליום אלדי הו יום סתין] פי תקופת תשרי ואלי לילה אלפסח. ואלגּ הו אלפצל אלטּו פאנה מעדּ אן תצלא פיה צלוה אלצום כמא סאשרח וידעו פיה פי סבב אלמטר מן נסי אן ידעו פי אלפצל אלט. ואלדּ הו אלפצל אליו פאנה מעדּ אן תדכר פיה רווס אלשהור ואוסאט אלאעיאד כמא סאבין כל ואחד פי באבה. ואלה הו אלפצל אליו פאנה מעדּ אן תדכר פיה אלחנוכה ואלפורים עלי מא סאצף פי מוצעה. ואמא מא ראית ממא יפסד הו אן קום ידכרון אלסבות ואלאעיאד ורווס אלשהור פי אלפצל אלאול פיקולון רצה והנחיל לבניהם פליס הו פי אלאצל

יז, ב

וגבול הזמן שאומרים בו את התפלה הזאת הוא מתחלת היום שהוא יום ששים בתקופת תשרי עד ליל פסח. — והשלישית היא הפיסקה החמש עשרה והיא מיועדת להתפלל בה תפלת התענית כמו שאפרש. ומי ששכח להתפלל בפיסקה התשיעית בענין הגשם מתפלל בפיסקה זו. — והרביעית היא הפיסקה השש עשרה והיא מיועדת להזכיר בה ראשי החדשים וחולו של מועד, כמו שאבאר את כל אחד בשערו. — והחמישית היא הפיסקה השבע עשרה והיא מיועדת להזכיר בה חנוכה ופורים כמו שאתאר במקומם. אבל ראיתי דבר מפסיד שאנשים מזכירים את השבתות ואת המועדים וראשי החדשים בפיסקה הראשונה ואומרים רצה והנחיל לבניהם, ואין לזה עיקר ואם

1. טשלה ואלתאני אלפצל אלתאסע פאן פי קוה. 2. טשלה אלחאגה אלי אלמטר ידעא פיה פי אלמטר. 4. טשלה סל תוריד ומטר תבי(א) ואדמה תדשא וצמחה תברך ופירותיה תשמור ושבע ... 6. עלינו אין בטשלה. 8. [] אא הו מן יום אול יום יכון סתין פי תקופת תשרי; טשלה וחד אלוקת אלמחתאג אליה פיה אלי אלמ(טר הו) מן [אול א]ליום אלדי הו יום סתין מן תקופת תשרי ואלי מוסף יום אול [מן אלפסח]. 11. טשלה וידעא פיה פי אלמטר. 15. פי, כאן פותח טשלי. 16. טשלי ואלפצל אלי"ז אעני מודים פאנה ... חנוכה ופורים עלי מא סאצפה. 18. טשלה פי מוצעיהמא. טשלה ואמא מא ראית קומא ידכרון; טשלי ואמא מא ראית ידכרון. 20. טשלה ורצה ... ליס הו פי אלקאנון ואן הו קיל ... אלאפסאד; טשלי

4. על נוסחאותיה השונות של תפלה זו עי' פינקלשטיין שם עמ' 150—153, והקרובות ביותר לנוס' רס"ג הן נוס' סרע"ג והרמב"ם. 12. ברכות כ"ט א'. 21. יובין בערבית ובין בשחרית ובין במוסף ובין במנחה מזכיר במגן כך: ורצה והנחל לבניהם שבתות למנוחה למען שמו באהבה" (סרע"ג כ"ה ב', הוצ' פרומקין II 19: אלא שאדוננו רב סעדיה ז"ל ירום [הודו קרא תגר על זה]. וגם בסדר יוהכ"פ מוסיף בסרע"ג: ורצה והנחל לבניהם את יוה"כ הזה באהבה. ודברי רע"ג הובאו בטור או"ח סי' רס"ח ובמנהיג הל' שבת אות ח', אבל פירקוי בן באבוי מתנגד להוספה זו בכל תוקף, עי' גאוניקה II 53, גנזי שכטר II 552, תרביץ II 398. ואף ר"י ברצלוני מביא בס' העתים 174 את

ואן קיל פהו קריב מן אלפסאד. לכן אלדין יקולון מלך מחיה כל בטל פי אלציף ומלך מחיה כל בגשם פי אלשתא ועלי אנהא ליסא פי אלאצל פאן קילא ליס יצרא. וכדלך אלדין יזידון פי דעא אלמטר ותקרא לעמך שנת גאולה וישועה אן קיל צר לאן אלדעא ינתקל מן מעני / אל פרנסה אלי מעני אל גאולה ויציר דכר אלסנה ערצא. וההנא מוצע סאדס מעד ליפצל פיה בין קודש לחול והו אלפצל אלד תקאל פיה הבדלה פי כרוג אלסבות ואלאעיאד עלי מא סאבין ואנמא אפרדתה לאנה מסאיר לצלואת אלסבות דאימא. ופי אלעשרה איאם אלתי מן אול תשרי אלי אלכפור תתגיר כואתם הדין אלפצלין אעני אלפצל אלג פיציר המלך הקדוש ואלפצל אליא פיציר המלך המשפט אד הי איאם תובה געל להא פי אלאתאר הדה אללפטה.

פמן כאן יצלי ונסי אן יקול משיב הרוח ומוריד הגשם פי מכאנה או המלך הקדוש פי וקתה תם דכר והו פי אלצלוה פיגב אן יעיד מן אול ייי שפתי תפתח אד כאנת הדה אלג פצול משארכה ואמא אן נסי

אומרים כך הרי זה קרוב להפסד. אבל האומרים מלך מחיה כל בטל בקיץ ומלך מחיה כל בגשם בחורף, אע״פ שלשניהם אין עיקר, אם אמרום אינם מזיקים. וכן המוסיפים בשאלת הגשם ותקרא לעמך שנת גאולה וישועה, אם אמרו כך זה מזיק, מפני שמעבירים את התפלה מענין הפרנסה לענין הגאולה ויהיה זכר השנה דבר טפל.— ויש עוד מקום ששי מיועד להבדיל בו בין קודש לחול והוא הפיסקה הרביעית, שאומרים בה הבדלה במוצאי השבתות והמועדים כמו שאבאר, אבל דחיתי זאת (מכאן) מפני שהיא מצטרפת תמיד לתפלות השבתות.— ובעשרת הימים שמתחלת תשרי עד יום הכפורים משתנות חתימות שתי פיסקאות: אותה של הפיסקה השלישית תהיה המלך הקדוש, ושל הפיסקה האחת עשרה תהיה המלך המשפט, כי מפני שהם ימי תשובה נקבע להן במסורת הלשון הזה.

ומי שהתפלל ושכח לומר משיב הרוח ומוריד הגשם במקומו או המלך הקדוש בזמנו ואח״כ נזכר כשהוא עודנו בתפלה, צריך לחזור מתחלת ה׳ שפתי תפתח, מפני ששלש הפיסקאות האלה חשובות כאחת. אבל

יח, א

ורצה להנחיל ... אלקאנון. 2. טשלי הכל בטל ... הכל בגשם. 4. טשלה ועלי אנהמא; טשלי עלי אנהמא. טשלהלו אן קילא. 5. טשלהלו לם יצרא. טשלהלו אלדי יזידון. 5-6. דעא אלמטר טשלהלו; אא פי אלדעא ותקרא. 6. טשלי ותקרא לשמך. 7. טשלה וישועה שנת פרנסה וברכה. 8. טשלהלו אלי אלגאולה. 11. טשלהלו אלהבדלה פי צלוה אלליל מן כרוג. 12. טשלה סאצף. 13. טשלהלו פרדתה לאנה מסאיר לצלואת; אא מסאיי לצלואת. 15. טשלי האתין אלפצלין. 16. טשלה פיציר מכאן האל הקדוש המלך הקדוש. געל להא פי אלתסביח. 19. טשלי הדה אלאלפאט. 20. פמן, טשלה פאן. 24. הדה אין בטשלי; טשלה קרוע. 18. אלאתאר אא הא׳ האמצעית בין השיטין; טשלהלו טשלה אלתלתה פצול אלאואיל.

דברי סרע״ג ומתנגד להם. ועי׳ מש״כ גינצברג בצפה״ב IX 105. 18. ברכות י״ב ב׳. 23. ״ואמר רבינו סעדיה שכח ולא אמר המלך הקדוש בזמנו חוזר לראש טעה ולא הזכיר המלך המשפט חוזר מקבוץ גליות ואילך״, (הלכות רי״ץ גיאת ח״א עמ׳ מ״ה). ועי׳ תשובת רב האיי שנדפסה ע״י הרכבי ב״הקדם״ II, 86, ובתשובה שבשע״ת סי׳ פ״ג והובאה גם ברי״ץ גיאת שם, והשוה אוצה״ג לברכות סי׳ ס״ח—ע׳. 24. שלש הברכות הראשונות של י״ח.

אן יקול אלהבדלה פי מכאנהא פליס ילזמה
אן יעיד מן אול ייי שפתי בל מן אתה
חונן. ומן נסי אן ידעו בסבב אלמטר פי וקתה
תם / דכר קבל אן יקול שומע תפלה יח, ב
פליטויהא פי שומע תפלה פאן לם ידכר 5
אלא בעד שומע תפלה פליעיד מן ברך
עלינו ויקול אלדעא פי מכאנה ויתמם אלי
אכר אלצלוה. ומן נסי אן ידכר ראס אלשהר או
אלעיד פי פצל רצה ואלחנוכה ואלפורים
פי פצל מודים תם דכר אלהמא קבל אן יכתם 10
צלותה פליס ילזמה אן יעיד מן אול אלצלוה
אלא מן רצה לכנה אן כאן כתם צלותה
וסלם פליעיד מן אול ייי שפתי תפתח.
ומן נסי אן יצלי צלוה אלצום פי מכאנהא פי
שומע תפלה תם דכר בעד דלך פליצמהא 15
אלי אלדעא אלדי בעד אלצלוה מן קבל יהיו
לרצון אמרי פי ואן כאן קד פרג מן
צלותה וסלם פליס עליה אן יעיד שיא. ומן
נסי אן ידעו בסבב אלמטר וכאן פי דלך צאימא

1. טשלה לו פי מוצעהא. טשלו פלא ילזמה; טשלה קרוע. 2. טשלו מן אול שמנה עשרה אלא מן אתה חונן פקט; טשלה אלא מן אכר אתה חונן. 3. טשלה לו פי אלמטר. טשלה פי וקתה פי מוצעה. 4. טשלה לו מן קבל ... פלא יעיד שיא בל יסויהא פי שומע תפלה ויכתם כי אל (טשלו מלך) שומע תפילתינו ותחנונינו אתה; טשלו בא יי שומע תפלה. 6. טשלה לו פיעיד מן אול ברך עלינו. 7. טשלה לו פי מכאנה פי אלפצל אלתאסע. 9. טשלו פי רצה ... ופורים פי מודים. 10. אא איאהמא; טשלה לו איהמא כאן מן קבל אן יקול יהיו לרצון אמרי פי פליעיד מן רצה ולא ילזמה אן יעיד; טשלו ולא ילזמה יעיד מן אול שמנה עשרה. 12. טשלה לו ואן כאן קד תמם צלותה. כאן נפסק טשלו. 13. טשלה מן אולהא מן יי שפתי תפתח. 16. טשלה מן קבל אן יקול. 19. טשלה פי אלמטר וכאן דלך אליום צאימא.

אם שכח לומר את ההבדלה במקומה אינו צריך לחזור מתחלת ה׳ שפתי אלא מן אתה חונן. — ומי ששכח להתפלל בענין הגשם בזמנו ואח״כ נזכר קודם שאמר שומע תפלה, כוללהו בשומע תפלה, ואם לא נזכר אלא אחרי שומע תפלה חוזר מן ברך עלינו ואומר את התפלה במקומה וגומר עד סוף שמונה עשרה. — ומי ששכח להזכיר ראש חדש או מועד ברצה וחנוכה ופורים במודים ואח״כ נזכר בהם לפני גמר התפלה, אינו צריך לחזור מתחלת התפלה אלא מן רצה, אבל אם כבר גמר את תפלתו ונתן שלום, חוזר מתחלת ה׳ שפתי תפתח. — ומי ששכח להתפלל את תפלת התענית במקומה בשומע תפלה ואח״כ נזכר, מצרפה לבקשה שהיא אחרי שמונה עשרה, לפני יהיו לרצון אמרי פי, ואם כבר גמר את תפלתו ונתן שלום, אינו צריך לחזור על שום דבר. — ומי ששכח להתפלל בענין הגשם והוא מתענה

8. ״ומר רב סעדיה אמר שכח ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת לא יחזור (ברכות ל״ג ב׳) אבל הנזכר בתפלה חוזר, ואין מחזירין דקאמר בנזכר לאחר תפלה״, (רי״ץ גיאת ח״א עמ׳ י״ג) והובא גם בחדושי הרשב״א לברכות ל״ג ב׳. 5. ברכות כ״ט א׳. 9. שם ושבת כ״ד א׳. וכתב שם הרי״ף: ותו שמעינן דמי שטעה ולא הזכיר על הנסים בתפלה בחנוכה ובפורים שאין מחזירין אותו וכו׳ ותניא נמי בתוספתא בהדיא כל יום שאין בו קרבן מוסף כגון תעניות ומעמדות חנוכה ופורים ערבית שחרית ומנחה מתפלל י״ח ואומר מעין המאורע ואם לא אמר אין מחזירין אותו. וכ״כ הרמב״ם בפ״י מה׳ תפלה הי״ד, ״מיהו אומר ר״י דראה את ר״ת דהיכא דלא עקר רגליו חזר לרצה אפי׳ בדברים שאין מחזירין כגון על הנסים״ (ברכות ל׳ ב׳ תד״ה מסתברא) ולזה מסכים כנראה גם הרמב״ם, עי׳ כ״מ שם, אבל מדברי רס״ג כאן יוצא שאפילו אם גמר תפלתו חוזר, וזה נגד כל הפוסקים. 17. וכ״ה ברמב״ם שם.

תם דכר בעד דלך מן קבל אן יקול שמע
קולנו פליבתדי אולא בדעא אלמטר אעני
ותן טל ומטר תם בצלוה אלצום אעני
ענו / לאן צלוה אלמטר לא בד מנהא פי
וקתהא ואלצום כאן מנה בד פליגמע כליהמא
פי שומע תפלה עלי מא וצפת [ומן נסי
אן יקול המלך המשפט פי מוצעה פליעיד
מן דלך אלפצל אלי אכרה.]

ובעד אלצלוה פי אלזמאן אלעאם אלדי ליס
הו שבת ולא חדש ולא חנוכה ולא מועד
פיגב אן יסגד אלמומן וצפה סגודה אן יצע
רכבתה אליסרי עלי אלארץ כסבילה אדא הו
גלס ויטוי רכבתה אלימני עליהא כסבילה אדא
הו ברך ויכון כנצף גאתי ונצף גאלס
ויקול

באותו יום ואח"כ נזכר קודם שאמר שמע
קולנו, מתחיל קודם בבקשת הגשם ר"ל ותן
טל ומטר ואח"כ בתפלת התענית ר"ל עננו,
כי תפלת הגשם היא הכרחית בזמנה ומן
התענית אפשר להמנע, ויאחד את שניהם
בשומע תפלה כמו שתארתי. ומי ששכח
לומר המלך המשפט במקומו, חוזר מן
הפיסקה ההיא עד הסוף.

ואחרי השמונה עשרה בזמן הרגיל, שאיננו
שבת ולא חודש ולא חנוכה ולא מועד, צריך
המאמין לפול על פניו, ותאור נפילת אפים:
מניח את ברכו השמאלית על הארץ כדרכו
כשהוא יושב ומקפל את ברכו הימנית עליה
כדרכו כשהוא כורע ויהא חצי כורע חצי יושב,
ואומר

רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו נושא עון ועובר על פשע חטאנו לפניך רחם עלינו עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שיתקדש בעולם כלו ורחם עלינו וכפר על חטאתינו למען שמך אבל חטאנו עוינו הרשענו פשענו ומרדנו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו ועכשו באתי ועמדתי על פתחיך יהי רצון מלפניך ייי / אלהינו שתפתח לי שערי רחמים ושערי תשובה ואחזור בתשובה שלימה לפניך תשובה שאתה רוצה בה תשובה שאתה חפץ בה תשובה שתמחול ותסלח לכל עונותי בשבילה אבינו מלכנו אלהינו חננו ועננו אין בנו מעשים עשה עמנו למען שמך צדקה.

1. טשלה יקול שומע תפלה. 3. טשלה [ט]ל תוריד ומטר תביא תם ... עיין לעיל עמ' כא שו' 4 בשנויי הנוסחאות. 4. טשלה לאן צלוה אלצום מנהא בד וצלוה ... — אח"כ יש בטשלה כפל לשון, אבל אין לבררו מפני שכתב היד כרוע כאן מאד. 6-8. [ ] טשלה; באא אין. 9. טשלה אעני אלדי ליס הו חדש ולא שבת ולא חנוכה פיגב. 11—13. טשלה באן יצע ... כסבילהא אדא הו קעד ... פוקהא כסבילהא. 14. טשלה פיכון בנצף (א)גאתי ונצף בארך ויקול רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו כמא שרחת תם יקול והוא רחום יכפר עון ולא ישחית. ווצף אלצלוה אלתאניה ...

5. הכונה, כנראה, לתפלת תענית וכן בשנויי הנוסחאות: "כי תפלת התענית אינה חובה". 8. עי' לעיל בע' כ"ב בהערה. 11. ברכות ל"ד ב'. עי' תשובת רב שרירא ורב האיי בתורתן של ראשונים ח"ב עמ' 42, שע"ת סי' ר"ה ובמיוחסת לרב האיי שם סי' שמ"ג ובדברי שאר גאונים שהובאו גם באוצה"ג לברכות סי' רל"א—רל"ג. 16. ונוסחאות אחרות עי' בסרע"ג וברמב"ם. ועי' טוש"ע סי' קל"א.

תם יגלס ויקול אח״כ הוא יושב ואומר

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו׳ זכור רחמיך ייי וחסדיך כי מעולם המה׳ אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד׳ קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך׳ יהי חסדך ייי עלינו כאשר יחלנו לך׳ אם עונות תשמר יה ייי מי יעמד׳ כי עמך הסליחה למען תורא׳ ייי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו׳ כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו׳ עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך׳

ויקול איצא ומוסיף ואומר

כ, א והוא רחום יכפר / עון ולא ישחית וג׳ ייי הושיעה וג׳ אשרי יושבי ביתך וג׳ אשרי העם שככה לו וג׳ תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד בכל יום אברכך

אלי אכר אלמזמור ויקול עד סוף המזמור. ואומר

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת חיי עולם נטע בתוכנו ברחמיו הרבים יפתח לבנו לאהבתו ויתן בלבנו ליראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק׳ יהי רצון מלפניך ייי אלהינו שנשמור חוקיך בעולם הזה נחיה ונזכה ונירש תורה שלימה ומעשים טובים וחיי העולם הבא׳

ווצף צלוה אלתאניה צלוה אלעשא יקול אלפראד והוא רחום יכפר עון וג׳ ייי הושיעה וג׳ אשרי יושבי ביתך וג׳ תהלה לדוד כל

ותאור התפלה השניה, תפלת המנחה: היחיד אומר והוא רחום יכפר עון וג׳ ה׳ הושיעה וג׳ אשרי יושבי ביתך וג׳ תהלה לדוד כל המזמור, ואת הפסוקים

19. טשלה אלצלוה. טשלה אלעשי אן יקול אלפראד והוא רחום יכפר עון אלי אכר אלמזמור והו גאלם.

13. ואין כאן תפלת ובא לציון כי אין היחיד אומר קדושה. אבל הובאה להלן עמ׳ ל״ט בתפלת הצבור.

14. ברוך אלהינו: עי׳ הוספות ותקונים לסרע״ג עמ׳ 117 II

15 (ובסרע״ג השלם נפלו שבושים): וכך גמרין הלכתייהו קאים חד בר בי רב ואומר ברוך אלהינו, ועונו כולהו ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וכו׳.

20. לא מצאתי בשום מנהג אחר שיש לומר והוא רחום לפני תפלת המנחה. רק בשו״ת הרשב״ש סי׳ כ׳ הובא שבקסנטינה (אלג׳יר) נהגו לאמרו קודם כל ג׳ התפלות, והוא משתדל לנמק מנהג זה.

אלמזמור יקול הדה אלפואסיק והו
גאלס חתי יטמאן קלבה וינשרח צדרה ללצלוה.
כ, ב תם יקום קאימא ויצלי יה מן / יי יי
שפתי תפתח אלי ייי צורי וגואלי
5 ויסגד ויקול רחום וחנון ויגלס ויקול
ואנחנו לא נדע מה נעשה אלי וכפר
על חטאתינו למען שמך עלי מא
שרחנא פי צלוה אלגדאה. וחד אלעשא אלדי
תצלא פיה הדה אלצלוה מן וקת יתבין זואל
10 אלשמס והו מן נצף אלאכיר מן אלסאעה
אלסאבעה ואלי מגיב אלשמס.

ווצף צלוה אלליל הו אן תקרא קבלהא אלג
פצול אלתי מן אלתוראה ויברך קבלהא
ברכתאן עלי מעני טהור אלכואכב בגיבה
15 אלשמס ויסבח אללה עלי דלך ויקול פסוק
והוא רחום תם יקול

האלה הוא אומר כשהוא יושב עד שינוח
לבו ויתרחב קרבו לתפלה. אח"כ יעמוד
ישר ויתפלל שמונה עשרה מן ה' שפתי
תפתח עד ה' צורי וגואלי, ונופל על
פניו ואומר רחום וחנון, ויושב ואומר
ואנחנו לא נדע מה נעשה עד
וכפר על חטאתינו למען שמך,
כדרך שפרשנו בתפלת שחרית. וזמן בין
השמשות, שמתפללים בו את התפלה הזאת,
משגיכרת ירידת החמה, וזה מחציה השני
של השעה השביעית, עד שקיעת החמה.

ותאור תפלת הלילה: קוראים לפניה את ג'
הפרשיות שהן מן התורה, ומברך לפניהן
שתי ברכות בענין צאת הכוכבים בשקיעת
החמה ומשבח את ה' על זאת. ואומר פסוק
והוא רחום, ואח"כ אומר

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים בתבונה מסדר הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו בורא יומם ולילה וגולל אור מפני חשך וחשך מפני אור מעביר יום ומביא לילה
כא, א 20 **[ומבדיל בין יו]ם ללילה / ייי צבאות שמו קדוש ישראל ברוך אתה ייי המעריב ערבים. אהבת עולם עמך ישראל אהבת תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדתה על־כן בשכבנו ובקומנו נשיח בחקי רצונך נשמח ונעלוז בדברי תלמוד תורתך לעולם ועד כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה ואהבתך לא תסור ממנו כי היא עטרת ראשנו לנצח**
25 **נצחים ברוך אתה ייי אוהב את עמו ישראל אמן. שמע ישראל ייי אלהינו ייי אחד**

3. תם יקום קאימא טשלה; אא מטושטש לגמרי. 11. ברכות כ"ו ב'. 13. שם י"ב ב'. 14. שם י"א א'.
טשלה שמונה עשרה אלי אן יבלג ל"י צורי וגואלי. 17. הנוסח קרוב מאד לנוסח תימן.
5. טשלה ויגלס ויקול אבינו מלכנו חננו וענו אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה עלי מא שרחנא פי צלוה אלגדאה.
עי' לעיל כד שורה 24. 8. טשלה אלעשי. 9. טשלה מן וקת זואל אלשמס נעמא והו מן נצף אלסאעה אלסאבעה
11. ואלי מגיב, אא ואלמגיב. 12. טשלה אלליל אן יקרא. 13. אלתי מן אלתוראה אין בטשלה.
14. טשלה ברכתין. טשלה וגיבה. 15. טשלה ויקאל פסוק ... יכפר עון תם, ומשמיט את נוסח הברכות
וממשיך: יקרא הדה אלפצול = להלן עמ' כח שורה 12.

חתי יקרא אלֹג פצול כלהא עלי מא שרחת פי צלוה אלגדאה ויצם אמת מע אלהיכם פי מקטע ואחד.

עד גמר שלש הפרשיות כולן כמו שפרשתי בתפלת שחרית, ומצרפים אמת עם אלהיכם בהברה אחת.

אמת אמונה כל זאת קיים עלינו ייי אלהינו ואנחנו ישראל עמו אמת מלכנו ואין זולתו הפודנו מיד מלכים הגואלנו מכף כל עריצים האל הנפרע לנו מצרינו המשלם גמול לכל אויבי נפשנו השם נפשנו בחיים / כא, ב ולא נתן למוט רגלנו המדריכנו על במות אויבינו וירם קרננו על כל שונאינו העושה לנו נקמה בפרעה אותות ומופתים באדמת בני חם המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוציא ישראל מתוכם לחירות המעביר את בניו בין גזרי ים סוף ואת שונאיהם בתהומות טִבֵּיַע וראו בנים את גבורתו והודו לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם וענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם מי כמכה באלים ייי מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא.

לך עושה פלא פיארו פדויים לשמך על שפת הים יחד כלם בקול אחד הודו והמליכו ואמרו ייי ימלוך לעולם ועד ונאמר כי פדה ייי את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו ברוך אתה ייי גאל ישראל. השכיבנו ייי אלהינו לשלום והעמידנו לחיים ולשלום והגן בעדינו והצילנו מכל צרה ומשחית ושמרנו כב, א מכל דבר רע ומפחד לילה ושבור את השטן/מלפנינו ומאחרינו כי שומרינו ומצילנו אתה ובצל כנפיך תסתירנו ברוך שומר את עמו ישראל לעד.

ברוך ייי לעולם אמן ואמן וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ייי הוא האלהים ייי הוא האלהים וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן ימלוך ייי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך כי לא יטוש ייי את עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל ייי לעשות אתכם לו לעם ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו

6. מצרינו, כאן פותח טשלז. 9. טשלז ישראל עמו מתוכם לחירות עולם. 10. טשלז ואת רדפיהם [ואת שונאיהם] ... טבע. 11. טשלז שירה ואמרו כלם מי כמכה. מפי [עוללים]. יי מלכנו. קיים עלינו. ב א יי גאל ישראל. עיין לעיל ע' סז ולהלן ע' לח. 16. טשלז והעמידנו מלכנו. 17. טשלז ושבור שטן. 18. טשלז אתה ב א יי שומר עמו. 19. לפני וירא וכו' נמצא באא הפסוק וברוך שם החוזר גם אחרי וירא. השמטתי את הראשון ושמרתי את השני על פי טשלז. 22. טשלז הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים.

והיתה לייי המלוכה והיה ייי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ייי אחד
ושמו אחד אלהינו שבשמים קיים שמך ומלכותך עלינו תמיד לעולם ועד בידך
נפש החיים / ונפש המתים אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש בידך כב, ב
אפקיד רוחי פדית אותי ייי אל אמת ייי הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה
ישראל נושע בייי תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד יהי 5
ייי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו להטות לבבינו
אליו ללכת בכל דרכיו לשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו
כל הנשמה תהלל יה הללויה ברוך ייי בבקר ברוך ייי בערב ברוך ייי ביום
ברוך ייי בלילה ברוך ייי בשכבנו ובקומנו תמיד ייי אלהינו נהללך סלה לדור
ודור נשיח באמונתך ברוך אתה ייי מלך אל חי לעד וקיים לנצח משובח שמו 10
תמיד ימלוך לעולם ועד אמן.

יקרא הדה אלפצול והדה אלברכות והו גאלס תם יקום קאימא ויצלי שמונה עשרה עלי מא רסמת פי צלוה אלגדאה. וליס לא בד" מן אלסגוד בעד צלוה אלליל אלא 15
אן כ"ירא / מן אלאמה יפעלון דלך תנפ"לא ולא כג, א
יצרהם שיא. וחד" הדה אלצלוה אעני צלוה אלליל מן טהור אלכואכב אלי מטלע אלפגר אלא אן אלמומן כל מא אמכנה אן יסבק בהא פליפעל וכדלך איצא צלוה אלעשא כל מא כאנת אקרב 20
אלי אלסאעה אלסאבעה כאנת אפצל.

וינבגי אן נתבת שרוט אלצלוה אלתי לא בד את הפרשיות והברכות האלה הוא קורא בישיבה, אחר כך עומד ישר ומתפלל שמונה עשרה כמו שרשמתי בתפלת שחרית. ואין הכרח בנפילת אפים אחרי תפלת הלילה, אלא שרבים מבני עמנו עושים כך כתוספת, ואין רע בדבר. וזמן התפלה הזאת, ר"ל תפלת הלילה, מצאת הכוכבים עד עלות השחר, אלא שהמאמין יקדימנה כל כמה שאפשר. וכן גם תפלת המנחה, כל מה שהיא קרובה יותר לשעה השביעית הרי זה עדיף.

וצריך שנרשום את תנאי התפלה שהם

4. הצילה — רמיה אין בטשלז. 7. טשלז ולשמר. 9. טשלז ברוך יי בקומנו. 10. טשלז נסיח. טשלז חי וקיים משובח. 11. אמן אין בטשלז. 12—14. טשלה לז אלברכות ואלסואסיק ... תם יקום פיצלי (טשלז ויצלי) שמונה עשרה מן יי ... אלי צורי (טשלה יי צורי) וגואלי עלי מא. 16. טשלה לז כחיר. יפעלון טשלה לז; אא יגעלון. 17. טשלה לז דלך שיא. וחד, טשלה לז ווקת. הדה אלצלוה אעני אין בטשלה. 18. אא אלכואב. טשלז אלא אלמומן ... פיקדמהא. 19. טשלה פליפעל דלך. 20. טשלה לז צלוה אלעשי איצא ... פהי אפצל.

10. ובפרדס ד"ק נ"ה ב' ובסדר חבור ברכות 86: מלך משובח ומפואר חי וקיים תמיד הוא ימלוך וכו', והשוה מנהג רומי ורומניא. 15. "ואמ' שר שלום שמותר לאדם ליפול על פניו ואף בצבור אחר תפלת ערבית כעל תפלת המנחה וכן מנהג בבבל" (המנהיג, דיני תפלה סי' פ"ד) ועי' סרע"ג דף י"ט א'. ותשובת רב שר שלום בשלימות הובאה בשו"ת מהר"מ ב"ר ברוך ד' פראג סי' תר"ג. ועי' גם ס' האשכול הוצ' אלביק עמ' 94. "וגאון אחר זצ"ל כתב שאין נפילת אפים בתפלת ערבית כלל" (שבה"ל השלם סי' ל'). השוה גם רמב"ם הל' תפלה פ"ה הט"ו: ויש יחידים שנוסלין על פניהם בערבית.

מנהא. אמא קבל כל צלוה לא בד מן גסל אלידין
וחד דלך אלי אלזנדין ואלרגלין אלי אלכעבין
מן אי צנעה עמליה בעד אלאסתנגא וגסל
אלוגה עלי הדא אלתרתיב. ולא בד ללמצלי
מן אן יוארי צדרה מע סותה במא
יסתרהמא. ואמא קאר קרית שמע פסתרה
סותה ענד אלאצטראר יקנעה. ואלחאקן לא
צלוה לה ועלי אן ימכנה חבס אלבול ואמא
אלמחתאג אלי אלבראז אן כאן ימכנה אן יצבר
מקדאר מסיר פרסך ומדתה סאעה וכמס מן
אלזמאן אלמעתדל פצלותה גאיזה ואלא
פלא. ולא בד ללמצלי מן אן ישד וסטה
בשי יחגז בין קלבה / ובין סותה פאן כאן כג, ב
עליה סראויל ואלא פיגב אן ישד זנאר
פאן צלי ווסטה מחלול פצלותה גיר
גאיזה.

ויגב אן יצף קדמיה ולא יפרקהמא. ויגב אן
יעתקד אנה קאים בין ידי מלך אלמלוך וסייד
אלסאדה. ומן אדב אלצלוה אן יכפץ אלמצלי
טרפה אלי אלארץ ואן ישיר בקלבה אלי אלסמא

מעכבים: לפני כל תפלה מן ההכרח ליטול
את הידים, היינו עד פרקי־הידים, ואת הרגלים
עד הקרסולים מאיזו מלאכת עבודה, אחרי
הרחיצה מעשית הצרכים ורחיצת הפנים, בסדר
זה. והמתפלל י״ח צריך להסתיר לבו יחד עם
ערותו במה שיכסה את שניהם, אבל הקורא קריאת
שמע די לו בשעת הדחק לכסות רק את ערותו.
ומי שצריך להשתין, אין לו להתפלל אע״פ
שאפשר לו להשהות את השתן; אבל הנצרך
לנקבים גדולים, אם היה יכול להמתין כשיעור
הליכת פרסה, היינו שעה וחומש מן הזמן
הממוצע, תפלתו מותרת, ואם לאו לא. ומן
ההכרח שהמתפלל יחגור את מתניו בדבר
שיפריד בין לבו ובין ערותו, ואם לבש מכנסים
[דיו], ואם לא, צריך לחגור חגורה. ואם
התפלל ולבו ראה ערותו, תפלתו אינה תפלה.

וצריך לכוין את רגליו ביחד ולא יפריד אותן.
וצריך לשים אל לבו שהוא עומד לפני מלך
המלכים ואדוני האדונים. ומן הראוי לתפלה,
שהמתפלל ישפיל את עיניו אל הארץ ויכוין

1. טשלה לז פלא בד מן גסל אלידין מן אי עמל או צנאעה (טשלז צנעה עמלא) וחד דלך. 2. טשלה וחד [...ז] ואמא פי צלוה אלגדאה פגסל אלידין אלי אלזנדין ואלרגלין אלי אלכעבין בעד אלאסתנגא ואלאסתנטאף. 3. טשלז אלאסתנגא ואלאסתנטאף. 5. מן אין בטשלה. 6. טשלה ואמא פי קרית שמע. אבל „פי״ הוא תיקון בכתב־היד ומתחתיו ניכר עוד „קאר״; טשלז קאר יקרא קרית שמע. 8. טשלה ועלי אנה. 9. טשלה לז פאן כאן. 10. טשלה לז פמדתה מן אלזמאן אלמעתדל סאעה וכמס. 12. בטשלה חסר מן ישד זה עד ישד הבא. 14. טשלז אלזנאר. 19. טשלה אן יגץ אלמצלי טרפיה ... ואן(?)ן ישיל בקלבה ... קצדא; טשלז בקלבה אלסמא קצדא.

1. אף הרמב״ם בפ״ד מהל׳ תפלה הל׳ א׳ מונה את הדברים המעכבים את התפלה בסדר זה של רס״ג אך הוסיף: טהרת מקום התפלה. 2. עי׳ רמב״ם פ״ד מהל׳ תפלה ה״ב. 3. עי׳ רמב״ם שם ה״ג וכתב הראב״ד: לא ידעתי רגליו למה. ועי׳ בכ״מ שם. והנה הרמב״ם אינו מחייב ברחיצת הרגלים אלא לתפלת שחרית, כי רק לזה יש מקור בתלמוד, ולא כרס״ג המחייב לכל תפלה. אך עיין גירסת טשלה, שגם בו מדובר רק על תפלת שחרית. 5. בסדר זה: סי׳ א) רחיצת הידים מעשית הצרכים, ב) רחיצת הפנים, ג) רחיצת הידים והרגלים. 7. ברכות כ״ה ב׳. 9. חלוק זה בין קטנים לגדולים לא מצאתי בראשונים. 11. כי מהלך אדם בינוני י׳ פרסאות ביום שהוא י״ב שעות. 12. ברכות כ״ג א׳. ומשמע אפילו לכתחלה, וגרסתו היתה כגרסת הרי״ף: אבל יכול לעמוד על עצמו מותר. ולא כגרסתנו וגרסת הרשב״א ושאר פוסקים: תפלתו תפלה. ועי׳ אשכול הוצ׳ אלבק 17. 15. ובשם רב סעדיא גאון זצ״ל מצאתי המתפלל ואין לו מכנסים אסור לו להתפלל אלא אם יש לו אבנט חגור על מתניו כדי שיפריד בין לבו ובין הערוה״ (שבה״ל השלם סי׳ י״ז; תניא סי׳ ד׳). 16. שם כ״ד ב׳, בדין ק״ש. 17. שם י׳ ב׳.

קאצדא ולא ירפע צותה לאן אללה עאלם כל
כפי. ולא יסעל ולא יעטס ולא יבצק אלא צרורה
פאן אצטר אלי דלך פליאכלה בשסתגתה או
במנדילה. ואן גלבה אלרעאף או מא אצטר
אלי אלסכות פליקטע צלותה ויתנטף ולא יתכלם
תם יעוד מן חית כאן קד בלג אלא אן יבטל
במקדאר מא תצלא יה כמלא פיעוד מן אלראס.
ואלסכראן לא צלוה לה אלא אן יכון עקלה
תאבתא עליה מא לו תכלם בין ידי אלסלטאן
לאמכנה. ואי צאנע לחקה וקת קריאת שמע
פלידע מא בידה חתי יקרא אלפצל אלאול והו
פי חאל אן ירגע אלי עמלה / פי אלפצלין כד, א
אלאכרין ואמא יה לא עמל פיהא ולא שגל
אלבתה. ואי מסאפר לחקה וקת קריאת
שמע והו עלי טהר דאבה פליקרא
מכאנה ויצלי איצא לאנה אן נזל אשתגל
קלבה וליס יעקל מא יצלי פחפט אלעקל
אוכד מן אלוקוף עלי אלרגל. ואי ראכב
בחר או נהר או ספינה או מרכב ליס
יערף אלקבלה פליקצד רבה ויצלי אמאם
וגהה אין מא כאן פאן ערף בית אלמקדס
מנה פליסתקבלה מן גמיע אפאק אלעאלם.
ומן צלי פוק סריר או כרסי או וטא
מרתפע פצלותה גיר גאיזה. ולא יחל
ללמומן אן יאכל שיא מן אלגדי מן קבל צלוה
אלגדאה פי כל יום ולא יחל לה אן יעמל עמלא

את לבו אל השמים, ולא ירים את קולו כי ה׳
יודע את כל הנסתר. ולא ישתעל ולא יתעטש
ולא ירוק אא״כ הוא צריך, ואם היה נצרך
לכך, יקחנו בסודרו או במטפחתו. ואם יצא
דם מאפו או משהו אחר מכריחו לשתוק, יפסיק
תפלתו וינקה את עצמו ולא ידבר, אח״כ יחזור
מן המקום שהגיע אליו. אבל אם הפסיק
כשיעור אמירת כל השמונה עשרה כלה יחזור
מן ההתחלה. והשיכור אל יתפלל אלא אם כן
דעתו מיושבת עליו עד כדי שהיה יכול לדבר
לפני מלך. והאומן שהגיע לו זמן קריאת
שמע, יניח מה שבידו ויקרא את הפרשה
הראשונה ויכול לשוב לעבודתו בשתי הפרשות
האחרונות; אבל בשמונה עשרה אין לו לעבוד
ולא להתעסק בשום דבר. וההולך בדרך והגיע
זמן קריאת שמע והוא על גבי בהמה, יקרא
במקומו וגם יתפלל, כי אם ירד יהיה לבו
טרוד ולא יבין מה שיתפלל, ושמירת ישוב
הדעת חשובה מהעמידה על הרגלים. והנוסע
בים או בנהר או בספינה או בסירה ואינו
יודע איפה „מזרח״, יכוין לבו כנגד רבו ויתפלל
לפניו באיזה מקום שהוא, ואם הוא יודע את
מקום בית המקדש יפנה שמה מכל קצוי העולם.
ומי שהתפלל על הדרגש או הכסא או השטיח
הגבוה, תפלתו אינה תפלה. והמאמין אינו רשאי
לאכל דבר מן הבוקר מלפני תפלת שחרית בכל

1. יבמות ק״ה ב׳. 2. ברכות כ״ד א׳. 3. שם. עמ׳ ב׳. 9. שם כ״ב ב׳, ערובין ס״ד א׳. 13. ברכות ט״ז א׳. 19. שם ל׳ א׳. 21. שם: כנגד אביו שבשמים. 25. שם י׳ ב׳. ובתרגום מדויק: תפלתו אינה מותרת (וכן לעיל עמ׳ כט שו׳ 16). כי מן הגמרא משמע שרק לכתחלה לא יעשה כן אבל דיעבד יצא. 26. שם.

1. טשלה צותה פי צלותה; טשלז פי צלותה צותה. 2. טשלה כפיה. ולא יסעל אין בטשלז: ולא יעטס אלא צרורה ולא יבזק; טשלה אלא ען צרורה ולא יבצק („ען״ נוסף בכתיבה אחרת). 3. טשלה פליתלקאה בשסתגה או מנדיל; טשלז פליתלקאה במנדיל פי כמק[?]. — להלן באא פז׳ ב: ספאתג בסמ״ך. 4. טשלה לז יצטרה. כאן נפסק טשלז; טשלה קרוע ומטושטש בשבע שורות. 6. טשלה בלג אללהם אן יכון אבטא. 7. טשלה פיעיד. 9. עליה אין בטשלה. 13. טשלה פלא עמל. 14. אלבתה, טשלה בוגה. 15. טשלה פליקראהא. 17. טשלה ולא יעקל. 19. או ספינה או מרכב אין בטשלה, וזה עדיף. 19. טשלה לם יערף. 21. טשלה ערף אין בית. 22. אא טשלה פליסתקבלהא. 24. מרתפע אין בטשלה. 25. טשלה מן אלגדא קבל.

מן אלצנאיע או שגל אדא חצרת אלצלוה איה צלוה כאנת.

ומן לם ימכנה אן יצלי צלוה אלגדאה אלי אנקצי אלסאעה אלראבעה פלא יצליהא פי אלה ולא פי אלו ולא פי נצף אלאול מן אלז אד האתאן אלסאעתאן ונצף ליס / המא וקת צלוה לכנה יצבר חתי ידכל אלנצף אלאכיר מן אלסאעה אלז ויצלי פיה צלותין וכדלך אן פאתתה צלוה מנחה פליצלי פי מעריב צלותין וכדלך אן פאתתה מעריב יצלי באלגדאה צלותין וכדלך אן פאתתה ערבית ושחרית גמיעא פליצלי פי מנחה ג צלואת ופי גמיע דלך לא יעיד קרית שמע ואנמא יקצי יח פקט. ופי גמיע דלך איה צלוה תרכהא מתעמדא פליס להא קצא וקד חצל עליה עקאבהא. פאן כאלף זמאן אלקצא לזמאן אלפות מתלא אקול כאנה פאתתה צלוה חול תם דכלת אלסבת פיצלי צלותין סבתיה ואן פאתתה צלוה אלסבת תם כרג אלי אלחול פיצלי צלותין חוליה גמלה אלאמר יכון עליה חסב וקת אלקצא לא וקת אלפות. פאדא הו צלא צלותין חוליה לילה אלאחד בסבב אלפות פלתכון אל הבדלה פי אלאולי מנהא.

ולא יגוז אן יקרא אלמומן קרית שמע ולא יצלי איצא ופי גוארה שיא מן אלקדר /

יום, ואינו רשאי לעשות שום מלאכה או עבודה כשהגיע זמן איזו תפלה שהיא.

ומי שלא היה יכול להתפלל תפלת שחרית עד סוף השעה הרביעית, לא יתפלל בחמשית ולא בששית ולא בחצי הראשון של השביעית מפני ששעתים וחצי האלה אינן זמן התפלה, אלא ימתין עד תחלת החצי השני של השעה השביעית ויתפלל אז שתי תפלות. וכן אם לא התפלל מנחה יתפלל במעריב שתי תפלות, ואם לא התפלל מעריב יתפלל בבוקר שתי תפלות. וכן אם לא התפלל ערבית וגם לא שחרית, יתפלל במנחה שלש תפלות. ובכל אלה לא יחזור על קריאת שמע, ורק ישלים שמונה עשרה. ובכלן, אם השמיט תפלה במזיד אין לה השלמה ונשאר חייב עליה. ואם זמן ההשלמה שונה מזמן ההשמטה, למשל אם לא התפלל תפלת חול ובאה שבת, יתפלל שתי תפלות של שבת, ואם לא התפלל תפלת שבת ואח״כ יצא לחול יתפלל שתי תפלות של חול. כללו של דבר, צריך להתפלל כפי זמן ההשלמה ולא כפי זמן ההשמטה. ואם הוא מתפלל שתי תפלות של חול בליל יום א׳ משום ההשמטה, אומר הבדלה בראשונה.

ואסור לקרוא קריאת שמע ולהתפלל שמונה עשרה כשיש קרוב לו איזה לכלוך או ערוה

1. ברכות י״ד א. 6. ומשמע שהוא סובר שכיון שאין זה זמן תפלה אפילו שכר תפלה לא יהבי ליה, וזוהי גם שיטת הרשב״א, אבל אפשר שיש לו שכר רחמי דרשות בעלמא. 8. ברכות כ״ו א׳. 12. אולם עי׳ רמב״ם פ״ג מה׳ תפלה ה״י ושו״ע או״ח סי׳ ק״ח ס״ד, ואפשר שגם רס״ג לא אמר זאת אלא בשכח ערבית ושחרית ולא בשכח שחרית ומנחה. ועי׳ גם חמדה גנוזה סי׳ מ״ח ושבה״ל השלם סי׳ נ״ד. 15. ברכות שם. 22. היינו במוצאי שבת. 23. ברכות כ״ו ב׳.

1. טשלה עמלא אדא הצרת אית. 4. טשלה חתי אנקצת. 5–7. טשלה פי אלנצף אלסאעה אלסאבעה אל[אול]... ואלנצף לם הם. 7. שש שורות בטשלה קרועות מאד. טשלה לכן. 8. טשלה אלסאעה אלתאניה מן אלסבעה. 9. טשלה פאתה ... יצלי. 12. טשלה צלוה ערבית ושחרית. 15. טשלה תעמדא. 16. פאן כאלף טשלה; ״פאן״ הוא תמוה ואולי צ״ל ואן. אא לאנה קד כאלף. טשלה זמאן אלופא. 18. טשלה פליצלי. 19. טשלה צלוה סבת ... פליצלי. 20–21. טשלה יכון עמלה ... לא בחסב. 22. טשלה לילה אלאחד צלותין חוליה. 23. טשלה מנהמא. 24–25. טשלה אן יכון אלמומן יקרא ... יצלי ופי.

כה, א

או סוֹה מכשופה וחדֿ אלגואר דֿ אדרע פי דֿ אדרע פאן כאן פי בית פכלה גואר ואחד ולו טאל ואן כאן אלראיחה תסעי אליה ולו אנה עלי נֿ דראע אנה לא יגוז לה צלוה. ואמא תכטֵי מן ימשי בין ידי אלמצלי ליס ילחקה מן דלך שיא ולא תנקטע צלותה כמא יטֵל אלעואם ואנמא הו סוء אדב מן אלמתכטֵי וכאנה קד אסתכף בצלותה. ומקדאר דלך פימא דון דֿ אדרע ואן כאן פי בית טויל פמן חית הו ואקף אלי חאיט אלקבלה כלה מצע ואחד.

ותברֵעת אמֵתנא בקראה פצול מן ספר תסביח אלקדוס תקאל קבלהא ובעדהא ברכתאן ורסמת פעל דלך בעד מא יברֵך אלמומן עלי גמיע אלחואדת אלתי תחדת לה מן אול יקצתה מן נומה אלי וקת אלצלוה עלי מא סאשרח לך בעד הדא עלי עזלה מן אלצלואת תם יקול אלברכה אלמתקדמה:

מגולה. ו„קרבה" היינו ד' אמות על ד' אמות, ואם הוא נמצא בבית נחשב כלו לקרבה אחת, אף אם הוא ארוך. ואם הריח מגיע אליו, אפילו אם הוא במרחק חמשים אמה, אסור לו להתפלל שם. ואם מישהו עובר לפני המתפלל, אין זה נוגע לו כלום ותפלתו אינה נפסקת, כפי שחושב המון העם, אבל זאת מדה גרועה מצד העובר וכאלו זלזל בתפלתו. והשיעור לכך: מה שהוא פחות מארבע אמות, ואם הוא בבית ארוך: מן המקום שהוא עומד שם עד קיר ה„מזרח" כלו מקום אחד. —

והתנדבה אומתנו לקרוא מזמורים מספר תשבחות הקב"ה ולפניהם ואחריהם שתי ברכות, ותיקנה לעשות כך אחרי שהמאמין מברך על כל המקרים הקורים אותו מראשית יקיצתו עד זמן התפלה, כמו שאבאר לך אח"כ בפרק נפרד מן התפלות, ואח"כ אומר את ברכת הפתיחה:

כה, ב

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן הגדול והקדוש / המהולל בפי עמו בית ישראל משובח ומפואר תמיד בלשון כל חסידיו ועבדיו בשירי דויד עבדך נהללן ייי אלהינו בשבחו[ת] ובזמרות נודך נשבחך נפארך

1. טשלה ולא סואה. 2. אדרע השני אין בטשלה. אא פי בית סויל; טשלה פי בית פגמלה אלבית. 3. כאן טשלה; אא אין. טשלה ולו אלי [למסין] דר[אע פלא] יגוז יצלי הנאך.— שמונה שורות בטשלה קרועות ברובן. 7. טשלה ואמא הו. 9. טשלה מא דון. 11 מוצע טשלה; אא מואצע. טשלה אחרי ואחד: ובעד אל ... 13. אא אלקדס; טשלה קרוע. 13. טשלה ברכתין. 15. יקצתה = יקטתה. 16. טשלה ואלי ... כמא סאשרח פי מא. 18. אלמתקדמה, כאן ממשיך טשלה בענין אחר (אנשי אמונה נעלמו מדורות) ובסוף העמוד נפסק הקטע.

1. ברכות כ"ב ב'. 4. שם כ"ה א'. ומרחיק ד"א ממקום שפסק הרוח. 8. והיכא דמצלי אינש אחרינא אסור למחלף קמיה (בה"ג דף ד' א'; סר"ע ס' ב'; אשכול הוצ' אלביק עמ' 34). 9. ברכות כ"ז א'. 11. כמו לעיל בנמצא איזה לכלוך בבית, אבל לא ידעתי מנין ליה זה. ועיי"ש ברש"י ד"ה לא פסקיה לצלותיה. 13. ב' ברכות: בא"י אמ"ה האל אב הרחמן וכו' וישתבח. וחכמם הקראי קרקסאני כותב בספרו „כתאב אלאנואר ואלמראקב" (בפרק שהוציא הרכבי עמ' 286) שיש אומרים: אשר בחר בדוד עבדו ורצה בשירי קדשו. 14. אף שמלשון הגמ' משמע שצריך לומר כל אחת בשעתה אבל תקנו לסדרן בביה"כ.

עי' תשובת רב נטרונאי גאוניקה 114. ועי' רמב"ם פ"ו מהל' תפלה ה"ט. 19. השוה סרע"ג השלם I 143 145. ובחול לא היו מתחילין בברוך שאמר רק מעיקר הברכה. והשוה גם ספור רב נתן הבבלי.

נרוממך ניחדך נקדישך נזכיר את שמך וזכרך מלכנו אלהינו יחד ברוך אתה יי מלך מהולל בדברי שיר ותושבחות לעולם ועד.

ויבתדי קבל הדה אלפצול בהדה אלפואסיק: ולפני המזמורים האלה יתחיל בפסוקים האלה:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו. יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם. ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם יי. רם על כל גוים יי על השמים כבודו. יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור. יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה. ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך. יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד. יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו. יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים. עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. רבות מחשבות בלב איש ועצת יי הוא תקום. עצת יי לעולם תעמוד / כו, א מחשבות לבו לדור ודור. כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד. כי לא יטוש יי את עמו ונחלתו לא יעזוב. והוא רחום יכפר עון ולא ישחית וג׳ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה. אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו. תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד

כל אלמזמור. הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים כל אלמזמור. הללויה הללו את יי מן השמים כל אלמזמור. הללויה שירו ליי שיר חדש כל אלמזמור. הללויה הללו אל בקדשו כל אלמזמור אלי כל הנשמה תהלל יה הללויה. תם יקול ברוך יי לעולם אמן ואמן ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך.

כל המזמור. הללויה כי טוב ה׳ זמרו לשמו כי נעים, כל המזמור. הללויה הללו את ה׳ מן השמים, כל המזמור. הללויה שירו לה׳ שיר חדש, כל המזמור. הללויה הללו אל בקדשו, כל המזמור עד כל הנשמה תהלל יה הללויה. אחר כך יאמר ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך.

6. ה׳ שמך, כאן פותח טשלח. 11. טשלח ויעמד כי בחר י׳י בציון אוה למושב לו כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו כי לא. 16. טשלח הללויה הללי נפשי את י׳י כל אלמזמור. הללו[י]ה כי טוב זמרה אלהינו כל אלמזמור. הללו[י]ה הללו את י׳י מן השמים כל אלמזמור. הללויה שירו לי׳י שיר חדש כל אלמזמור.

16. תהלים קלה, ג. 22. ואין כאן רק ה׳ מזמורים, אך עי׳ מס׳ סופרים פי׳ז הי׳א: וששת המזמורים שלכל יום.

25. ומהללים לשם תפארתך: וכן גם בסדור רב עמרם, ועי׳ במנהיג סי׳ כ״ד: ״ביסוד העמרמי כתב עד ומהללים לשם תפארתך ולא עוד. אבל בכל גבול ישראל אומרים השירה ואין ראוי לדלגה״, ועי׳ בכל המקורות שציין רא״ל פרומקין בסרע״ג השלם ח״א 172 ובאשכול הוצ׳ אלביק עמ׳ 12, ס׳ העתים עמ׳

ויקול אלברכה אלאכירה ואומר הברכה האחרונה

ישתבח שמך לעד מלכנו המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ כי לך נאה
כו, ב ייי אלהינו שיר ושבח הלל וזמרה עוז וממשלה נצח / וגבורה ברכות הודיות
מלכות מעתה ועד עולם ולך אנחנו מודים ולשמך אנו מפארים כי אתה הוא
5 אלהי האלהים ואדוני האדונים ושנותיך לא יתמו לעולמים ברוך אתה ייי מלך
גדול התשבחות אל רב ההודיות הבוחר בשירה ובזמרה מלך אל חי וקיים
לעולמים.

ומן אלנאס מן סלּ אן יקרא בעד דלך ויושע ייי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים
10 כל אלקצה אלי כי אני ייי רופאך וקול דלך ועלי אנה חסן ליס הו באלצרורה או לא בד מנה. תם יקרא קרית שמע ויצלי עלי מא שרחת.

ויש נוהגים לקרוא אח"כ ויושע ה' ביום ההוא, כל הפרשה עד כי אני ה' רופאך, ואף על פי שזה יפה אין בו חיוב או הכרח. אחר כך יקרא קריאת שמע ויתפלל כמו שבארתי.

ואן כאנת גמאעה תצלי הדה אלג צלואת ומקדאר אלגמאעה עשרה דכור באלגין פי אלסלּ
15 פכל מן זאדת סנה עלי יג סנה פהו באלג לא מחאלה ואן כאנת סנה פי סנה אליב פליס במעולּ עליה אלא אן יסאל למן אלצלוה פאדא קאל ללרחמאן סאכן אלסמא תמם בה וינבגי

ואם צבור מתפלל את שלש התפלות האלה, — ושיעור הציבור הוא עשרה זכרים שהגיעו לפרקם, וכל מי שעבר את שנתו הי"ג, הגיע לפרקו בהחלט, ואם הוא בתוך שנת י"ב אין סומכים עליו, אלא אם כן שואלים אותו למי התפלה, והוא אומר: לרחמן השוכן בשמים,

הללויה הללו אל בקדשו כל אלמזמור אלי כל הנשמה תהלל יה הללויה. ברוך יי לעולם אמן ואמן ויקול אלברכה אלאכירה. 2. והקדוש, כאן פותח אדמא. 3. אדמא טשלח הלל וזמרה ברכות והודאות (טשלח והודיות) גדולה תהלה ותפארת עוז וממשלה מעתה ועד עולם ברוך אתה יי מלך גדל תשבחות [רב] ההודיות אדון כל הנשמות המלך (טשלח מלך גדול התשבחות אל ההודאות אדון כל המעשים) הבוחר בשירי זמרה חי העולמים. הודיות באא למעלה מהשורה. 10. טשלח גמיע אלקצה. 11. או אין בטשלח. 12. טשלח שרחת פי מא תקדם. אדמא מטושטש כאן לגמרי. 16—18. טשלח ומן כאן פי אלסנה אליב פליסאל ... ללרחמן אלסאכן פי אלסמא.

249 ובס' המנהגות לר' אשר ב"ר שאול עמ' 182; מספרות הגאוני' עמ' 83. וברמב"ם הל' תפלה פ"ז הי"ג: יש מקומו' שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח שירת הים ... ויש מקומות שקורין שירת האזינו ויש יחידים שקורין שתי השירות הכל לפי המנהג. 6. רב ההודיות: וכן בסח"ב 85 אך עי' ברכו' ג"ט ב' וסרע"גהשל' I 154. 18. הוא מפרש כנראה כך את דברי רב נחמן: קטן היודע למי מברכין, מזמנין עליו וה"ה לתפלה, אף שמעובדא דאביי ורבא שמביא שם משמע שהיו קטנים ביותר, ופוסק שלא כדעת ריב"ל, ועי' תד"ה ולית. ורס"ג חולק על רב שר שלום (המנהיג, דין עשרה לתפלה, סי' ע"ח) ורב נטרונאי (סרע"ג י"א א', מחז"ו 23; שבה"ל סי' ט' ותוש"ר II 22) הסוברים דבעינן שיהיו כולם בני י"ג שנה ויום אחד. ומה שקובע זמן של תוך שנת י"ב לא מצאתי לו חבר, ועי' נדה מ"ה ב' לענין נדרים. והרמב"ם בפ"ה מהל' ברכות פוסק: כבן ז' כבן ח', והרי"ף: כבן ט' כבן

אן יכון מן אלעשרה אמאמא להם יתקדם בין ידיהם / ויקול אשיא זאידה עלי צלוה אלפראד. פקבל אן יקרא אלמזאמיר אלתי דכרתהא קבל צלוה אלגדאה יקול אלאמאם

כז, א

אז משלימים בו—צריך אחד מהעשרה להיות חזן שלהם, ויעמד לפניהם ויאמר דברים נוספים על תפלת היחיד. ולפני קריאת המזמורים הנזכרים, לפני תפלת שחרית, אומר החזן

5 **בָּ אֹ י אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן הגדול והקדוש המהולל בפי עמו בית ישראל**

ויגיבון אמן תם יפתח להם יהי כבוד ויקרון אלמזאמיר אלתי דכרתהא תם יברך ישתבח עלי מא רסמת אלי אכרה ויגיבון אמן. תם יקול מן אלזואיד

ועונים אמן. אחר כך הוא פותח להם יהי כבוד וקוראים את המזמורים שהזכרתי. אחר כך מברך ישתבח כמו שרשמתי, עד הסוף, ועונים אמן. אח"כ הוא מוסיף ואומר

10

יתגדל ויתקדש שמיה רבה ויגיבון אמן [ועונים אמן] **בעלמא די ברא כרעותיה וימלך מלכותיה ויצמח פרקניה בחייכון וביומיכון ובחיי כל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן**

ויגיבון אמן ויפתח להם

ועונים אמן ופותח להם

15

יהי שמיה רבה מברך לעלמא ולעלמי עלמיא יתברך ויגיבון אמן [ועונים אמן] **ישתבח יתפאר יתרומם יתעלה ויתנשא ויתקלס שמיה דקודשא בריך הוא** ויגיבון אמן [ועונים אמן] **לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן**

כז, ב

ויגיבון / אמן. וכתיר מן אלאמה יחדפון

ועונים אמן. ואנשים רבים משמיטים את

1. אדמא טשלח פיתקדם. 2. טשלח אשיא זיאדה. 3. אדמא טשלח אן יקרון. 5. אדמא האל המהולל אלי אכרהא ויגיבונה אמן (וכן טשלח) תם יקול אל[א]מאם יתגדל. 8. אלתי דכרתהא אין בטשלח. 9. טשלח ישתבח שמך אלי אכרהא. 12. אדמא ימלך. אדמא טשלח פורקניה ויבע משיחיה. 15. טשלח רבא פיקולון יהא שמיה רבא מברך לעלמא ולעלמי עלמיא יתברך ויגיבון אמן. 16. אדמא טשלח ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתקלס. 17. אדמא לעילא לעילא. אדמא טשלח ושירתא

מדברי רבינו סעדיא" (אבודרהם י"ט ד'). 17. "ובספרד נהגו לומר לעילא מכל ברכתא שירתא וכו' בלשון הקודש ולא יתכן כי למה מפסיקים באמצע לומר בלשון הקודש. וגם רב עמרם ורבינו סעדיה והר"ם במז"ל כתבוהו בלשון תרגום" (אבודרהם כ' א').

י', "והכין חזינא לגאון", והכונה לרב האיי, הובאו דבריו בערוך ערך פרח ד', ועי' מ"ש ר"א אפטוביצר ב"הצופה מארץ הגר" שנה א' עמ' 96. 11. "וכתב רבינו סעדיה: כשאומר שליח צבור יתגדל ויתקדש שמיה רבה עונים הקהל אמן. בעגלא ובזמן קריב עונין אמן יהא שמיה רבה. שמיה דקודשא בריך הוא עונין אמן. דאמירן בעלמא ואמרו אמן עונין אמן" (אבודרהם ד"ק כ' א'). 15. "יש אנשים שעונין אמן יהש"ר וכו' עד ואמרו אמן. ואני קבלתי מרבותי שלא לענות אלא אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא בלבד. וכן נראה

האתאן אללפטתאן ימלך מלכותיה ויתקלס ליס לאנהמא ענדהם כטאֹ לכנהם יקולון ליס דלך מן סנתנא. תם יקול אלאמאם ברכו את יי המבורך ויגיבון ברוך יי המבורך לעולם ועד ויקול

שתי המלים ימלך מלכותיה ויתקלס, לא מפני שהן שיבוש לדעתם, אלא מפני שאומרים שאין כן מנהגנו. אחר כך אומר החזן ברכו את ה׳ המבורך ועונים ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד ואומר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל המאיר לארץ ולדרין עליה ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

ויזיד הדא אלקול אד הו ואגב אלגמאעה

ומוסיף את הדברים הבאים מפני שזאת חובת הצבור

אדון עזינו וצור משגבנו שמע שועתנו וחננו וענו אל ברוך גדול דעה התקין ופעל זוהר חמה טוב יצר כבוד לשמו מאורות נתן סביבות עזו פנות צבאות קדושים רוממי שדי תמיד יספרו לאל קדושתו תתברך יי אלהינו בורא קדושים ישתבח שמך מלכנו יוצר משרתים אשר משרתיו עומדים ברום עולם ומשמיעים קולם לעומתן בדברי אלהים חיים ומלך עולם כלם אהובים

כח׳ א

וכלם / ברורים וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה מקבלים ואומרים

ותשבחתא. 1. אדמא טשלח האתין אלכלמתין וימלך. 2. לאנהמא אדמא טשלח; אא לאנה. 3. אדמא טשלח ליס הדא. 3. אלאמאם אין באדמא. 7. טשלח ולדרים ... בכל יום מעשה. 8. אדמא טשלח מן ואגב. 10. אדון — וענו אין באדמא טשלח. 11. טשלח זוהרי. 13. אדמא טשלח משרתיו אלף אלפי אלפים עומדים. באא „עומדים" בסוף השורה ובשולי הגליון נוסף בכתיבה אחרת: „לפניו". 14. אדמא טשלח את קולם יחד בדברי. טשלח ומלך עולמים. 15. אדמא טשלח כולם גבורים וכולם עושים באימה (אדמא מצות) רצון קוניהם באהבה כולם מקבלים עליהם ... ונותנין (טשלח ונותנים) רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת

1. בנוגע לימלך מלכותיה אין לנו ידיעות ממקום אחר, אבל על ויתקלס יש תשובות רבות לגאונים: „ובשם רב יהודאי גאון ז״ל מצאתי שאין אומרים ויתקלס לפי שאנו מוצאין אותו לשון גנאי" (שבה״ל השלם סי׳ ח׳). ובסרע״ג דף ד׳ ע״ב: „ולפני ישיבה אין אומרין ויתקלס, לא מפני שהוא גנאי אלא כך שמענו מאבותינו...", ואולם משמו של רב האיי אמרו „שחייב לומר ויתקלס" (שבה״ל שם), ובשאלה אחת לרב האיי מודיעים השואלים „שיש חזנים מקצתם אומרים ויתקלס ומקצתם אין אומרים" (גנזי שכטר ב׳ עמ׳ 163), וכך כותב גם רב האיי עצמו בתשובתו שהובאה בתמים דעים סי׳ קי״ט: „וכמה מנהגי תפלות בכנסיות ש.כ.ל.ם נכוחות הללו אומרים ויתקלס והללו אין אומרים". ומעניינים דבריו: „כך ראינו שיתקלס בלשון תלמוד הוא לשון שבח ובלשון מקרא הוא [לשון] גנאי, ובין בלשון מקרא ובין בלשון תלמוד צריך לאומרו וכל שאינו אומר ויתקלס טועה הוא..." (גנזי שכטר שם והובאה בקצור גם בתג״א עמ׳ 245), ולתשובה זו כיון בעל שבה״ל ועי׳ מש״כ ר״ל גינצברג בגנז״ש שם. ובענין זה יש גם דברים הרבה בספרי הראשונים. ועי׳ דברי ר״א בן הרמב״ם תשובות הרמב״ם ד׳ לפסיא דף נ״א א׳. וע״ע מש״כ ביכלר ב־REJ, LIV, 194. בקדיש עתיק שבגנזי קדם III 53 אין ויתקלס.

4. ונוהגין בכל המקומות שאומר הקהל בלחש ישתבח ויתפאר וכו׳ בשעה שש״צ אומר

קדוש ויגיבון [ועונים] קדוש קדוש קדוש ייי צבאות מלא כל הארץ כבודו ויקול [ואומר]
וחיות הקודש עם האופנים ברעש גדול אדיר וחזק ונורא לעומתן משבחים
ואומרים ויגיבון [ועונים] ברוך כבוד ייי ממקומו ויקול [ואומר] לאל ברוך נעימה
יתנו למלך אל חי וקיים לו זמירות יאמרו שירות ותשבחות ישמיעו כי הוא לבדו
פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא
רפואות ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית בֹּאֵי יוצר המאורות.

וקום יקולון מכאן אל ברוך גדול ד ע ה ויש אומרים במקום אל ברוך גדול ד ע ה

אל אדיר במרום במעלה מושבו גדול וגבור דין דורות הודיע גבורתו ועושה
נפלאות זך ונקי חומל על עמוסיו טהור וקדוש יחיד במעשיו כח גבורתו לא
נוכל לספר מעשי ידיו נאמנים מכל מעש סומך ידידים עונה עשוקים פודה
כח, ב צדיקים / צופה כל במטה קרוב לקוראיו רחום לאוהביו שמו יתגדל במעלה
ובמטה תהלות עזו נשיר לפניו תתברך ייי אלהינו

והו גאיז מתל אלאול. תם יקול אהבת עולם אלי אכרהא ויגיבון אמן ויקול

וזה מותר כמו הראשון. אח"כ הוא אומר אהבת עולם עד הסוף ועונים אמן ואומר

רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כולם כאחד עונים ביראה ואומרים (טשלח קדוש) ויגיבון. 2. אדמא טשלח והאופנים וחיות הקדש מתנשאים יחד לעומתם (טשלח לעומתן) משבחים ואומרים. 4. שירות אין באדמא טשלח. 5—6. אדמא טשלח ועושה ... ובעל מלחמות ומצמיח ... וברא ... יום מעשה. 7. אדמא ובעץ אלקום יקול. טשלח אינו מכיל תפלת אל אדיר, אלא ממשיך אחרי המאורות: ויגיבון אמן תם יקול אהבת עולם [וכו']. 9. אדמא אדון עוזינו צור משגבינו אלוה ישעינו שמע שועתינו וחנינו וענינו אדיר במרום. 9. אדמא הודיע אהבתו. 10—11. אדמא כח גבורותיו ... מעשה ידיו נאמנים בכל ... עונה ישרים. 13. אדמא ומטה תהלה ועוז נשיר לפניו. 14. אדמא אלקול אלאול. 15. אדמא טשלח ויפתח

ברכו ויש שאינם רוצים לאמרו כדי שיאזינו למה שאומר ש"צ ... וגם רבינו עמרם ו ר ב י נ ו ס ע ד י ה והר"ם במז"ל לא כתבוהו" (אבודרהם). 6. "והכי אמר רב סעדיה גאון ז"ל מי שחתם אור חדש הוא תועה לפי שלא תקנו חכמים ברכה זו על האור העתיד לימות המשיח אלא על אור היום המאיר בכל יום כמה שאנו מברכין בערב המעריב ערבים הלכך מאן דמדכר ליה שפיר דמי לשתוקיה, אלא כשמגיע להמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ידלג ויאמר כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו ברוך אתה ה' יוצר המאורות" (הוספה בסרע"ג השלם ח"א צ"ו ב', והשוה סרע"ג ד"ו ד' ב' ושבה"ל השלם סי' י"ג). אבל רב שרירא השיב: "אשר אמר מר רב סעדיה גאון ז"ל שאין שליח צבור רשאי לומר ואור חדש על ציון תאיר ...

לא כך הוא אצלנו אלא בשתי ישיבות מעולם אומרים אותו ... [ודאמר מר רב סעדיה] דמאן דאמר אור חדש מפסיד לא ידעיננא ליה ולא סבירא לנא ולית ביה פסידא כלל" (אוצה"ג לברכות עמ' 33). והנה בסדור שלפנינו נשמט אמנם אור חדש, אבל באורו של רס"ג להשמטה זו אינו וכן גם כאמור לעושה אורים גדולים. ועי' גם אשכול הוצ' אלביק עמ' 13. 9. הובא ע"י פרומקין בסרע"ג השלם II 52. 15. על ענין אהבה

שמע ישראל ייי אלהינו ייי אחד
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד ויקרון אלגֹ פצול ויקול אמת ויציב
אלי אכרהא ויגיבון מי כמכה ויקול
מפי עוללים ויונקים ויגיבון
ייי ימלוך לעולם ועד ויקול
קיים עלינו ויגיבון אמן ויקומון יצלון
יֹח בצות כפץ פאדא פרגו וסלמו תקדם אלאמאם
ואפתתח ברוך אתה ייי אלהינו
ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי
יצחק ואלהי יעקב חתי יתמם אליח
והם יגיבון עלי כל ברכה אמן. ויזיד צדר
אלקדושה פי אלצלוה בעד מחיה
המתים פיקול

שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד. ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד וקוראים
את ג׳ הפרשיות ואומר אמת ויציב עד
הסוף ועונים מי כמוכה, ואומר מפי
עוללים ויונקים ועונים ה׳ ימלוך
לעולם ועד ואומר קיים עלינו ועונים
אמן. ועומדים ומתפללים שמונה עשרה
בלחש. ומשגמרו ונתנו שלום (למלאכים) עובר
החזן לפני התיבה ופותח ברוך אתה ה׳
אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב עד
גמר השמונה עשרה והם עונים על כל ברכה
אמן. ואחרי מחיה המתים הוא מוסיף
בתפלה את התחלת הקדושה ואומר

נקדישך ונעריצך ונשלש לך קדושה משולשת ככתוב על־יד נביאך וקרא
כט, א זה אל זה ואמר קדוש ויגיבון [ועונים] קדוש / קדוש קדוש ייי צבאות מלא כל
הארץ כבודו. ויקול [ואומר] אז ברעש גדול אדיר וחזק ונורא משמיעים קולם
לעומתם משבחים ואומרים ויגיבון [ועונים] ברוך כבוד ייי ממקומו. ויקול [ואומר]
ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנו לך מתי תמלוך ותמלוך
בציון בקרוב בימינו ויגיבון אמן ויקול [ועונים אמן ואומר] ותשכון ותתגדל

להם שמע. 5—8. אדמא טשלח מפי עוללים ויגיבון
י׳י מלכינו ויקול קים עלינו ויגיבון אמן תם יקומון
ויצלון ... פאדא הם. 11. אדמא תם יתמם.
12. אדמא טשלח בעד כל. 13. טשלח ויקול בעד.
14. פיקול אין באדמא. 15. אדמא טשלח ונקדישך.
16. אדמא טשלח ואמר ויגיבון. 17. אדמא טשלח אז
בקול רעש ... וחזק משמיעים. 20. אדמא טשלח תשכון

רבה ואהבת עולם, שנחלקו בזה ישיבות
סורא ופומבדיתא, עי׳ לעיל עמ׳ יג בהערה
וע״ע מש״כ אלבוגן ב־Stud. z. Gesch. d. jüd.
Gottesdienstes, 26—27 וד״ר ב. מ. לוין במבוא
לס׳ מתיבות עמ׳ VI. ורב שרירא ורב האיי מעידים
שמנהג ישיבתנו מעולם ועד עכשיו שאין אומרים
אלא אהבת עולם בין בשחרית ובין בערבית, אבל
במתא מחסייה בסורא בכל בתי מדרשות שלהן אומרין
שחרית וערבית אהבת עולם חוץ מבית מדרש אחד בלבד״. 5. תהלים ח׳, ועי׳ מאן Hebrew Union
College Annual, II, 328. 6. זוהי התפלה שתבא להלן בתפלת ערבית וכן בסרע״ג דף י״ט ע״א: ויקיים לנו
ה׳ מלכותו כבודו ותפארתו קדושתו וקדושת שמו הגדול. הוא ה׳ אלהינו יחוס וירחם עלינו וירויח לנו מהרה
מכל צרותינו וימהר לגאלינו גאולה שלמה בקרוב בא״י גאל ישראל. וב־H.U.C.A. II הדפיס ר״י מאן
מן הגניזה שתי נוסחאות מתפלה זו, אחת לשחרית, עמ׳ 321, ואחת קצרה יותר, לערבית בעמ׳ 303.
ונשאל גאון: יש שמאריכין בגאולה של אמת ויציב ואומ׳ יקים ייי אלהינו מלכותו גדלו ותפארתו ומאריך
הרבה ... כך ראינו שאי אפשר לומר כן ... וכל שכן שבב׳ ישיבות ובבית רבינו אין אומרין אלא ייי ימלוך

ותתקדש בתוך ירושלם עירך לעינינו לדור ודור. ועינינו תראינה במלכות עזך כאמור על יד דויד משיח צדקך ויגיבון [ועונים] ימלך ייי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. ויקול [ואומר] לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדושתך נקדיש שבחך ועזך מפינו לא ימוש כי מלך גדול וקדוש אתה ברוך אתה ייי האל הקדוש.

פאן כאן פי אלגמאעה כהן. פיכון אדא בלג אלאמאם אלי הטוב שמך ולך נאה להודות יברכהם אלכהן ויקול

ואם יש בצבור כהן, מברך אותם הכהן כשמגיע החזן להטוב שמך ולך נאה להודות ואומר

כט, ב יברכך ייי וישמרך. יאר ייי פניו אליך ויחנך. ישא ייי פניו אליך / וישם לך שלום

אלג פואסיק והם יגיבון עלי כל פסוק אמן ואלאמאם ימלי עליה כלמה כלמה מא כלי יברכך פאן כאנו ב מן אלכהנים או אכתר ינאדיהם אלאמאם ויקול כהנים. פאדא תממו אלברכה יקול אלאמאם שים שלום אלי אכר אלברכה ויפתח רחום וחנון ותסגד אלגמאעה ויקולו דלך ויפתח ואנחנו לא נדע מה נעשה ויגלסון ויקולון דלך ויקדש יתגדל כמא וצפנא ויפתח להם והוא רחום ויקרון תהלה לדוד אלי אכר אלמזמור ויקול

שלשת הפסוקים, והם עונים על כל פסוק אמן, והחזן קורא לפניו מלה ומלה: מלבד יברכך. ואם יש שני כהנים או יותר קורא אותם החזן ואומר: כהנים. וכשגמרו את הברכה אומר החזן שים שלום עד סוף הברכה, ופותח רחום וחנון, והצבור אומרו בנפילת אפים, ופותח ואנחנו לא נדע מה נעשה, ויושבים ואומרים זאת. ואומר קדיש כמו שתארנו ופותח להם והוא רחום, וקוראים תהלה לדוד עד סוף המזמור, ואומר

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ייי. ואני זאת בריתי אתם אמר ייי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי

תתגדל ... לדור ודור ולנצח נצחים. 1. אדמא עינינו. 2. אדמא טשלח כדבר האמור בשירי עוזך. 4. אדמא טשלח ושבחך מפינו לא ימוש לעולם ועד. 6. אדמא טשלח פאדא בלג. 8. אלכהן, אדמא אלאמאם. 11. אדמא טשלח בעד כל. 12. ימלי אדמא טשלח, א ימל. 13. אדמא מן אלכהנים אתנין; טשלח פאן כאן אתנין. 14. אלאמאם אין באדמא. 16—17. רחום — ויפתח אין באדמא. 17. טשלח ויסגד אלגמאעה ויקולון דלך. 19—20. דלך — ויקרון אין באדמא. 20. ויקרון, טשלח ויקולון. 21. אדמא טשלח תם יקול. 22. אדמא טשלח נאם ה' ויגיבון אלגמאעה כדלך. 23. א שמתי

לעולם ועד בלבד (גאוניקה ח"ב 91). וע"ע גנז"ש II 515. 6. כמנהג א"י ומצרים גם במאות השנים הבאות לעלות לדוכן בכל יום. ודיני ברכת כהנים עי' להלן דף ע"ד וע"ה בכה"י. 12. מלבד יברכך: וכן ברמב"ם, הל' נשיאת כפים פ"ד ה"ח: ואומר להם כהנים והם עונים ואומרים יברכך, והוא מקרא אותן מלה מלה. ועי' בכ"מ ובב"י, וכך היה מנהג א"י ומצרים. 14. וכן ברמב"ם בנגוד לדעת ר"ת ואחרים, הקוראים תגר על המנהג הזה שהש"צ קורא כהנים. ועי' בהגהות מיימוניות ובטוב"י. 19. וכ"ה במנהג תימן.

זרע זרעך אמר ייי מעתה ועד עולם

ויגיבון כדלך ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ויגיבון כדלך ויקול וקרא זה אל זה ואמר ויגיבון ועונים אחריו, ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ועונים אחריו, ואומר וקרא זה אל זה ואמר ועונים

קדוש קדוש קדוש ייי צבאות מלא כל הארץ כבודו. ומקבלין דין מדין ואמרין ויגיבון [ועונים] קדיש בשמי מרומא בית שכינתיה / קדיש על ארעא עבד־גבורתיה קדיש בעלם עלמיא ייי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה. ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ייי ממקומו. ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגי דמשבחין ואמרין בריך יקרא דייי מאתר בית שכינתיה.

ל, א

ויתצל בדלך קול ותיכף אחר כך אומרים

ייי ימלוך לעולם ועד ייי מלכותיה לעלמא ולעלמי עלמיא. ייי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכין לבבם אליך. והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו. ייי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. כי אתה ייי טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך. צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת. מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו ויכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. תתן אמת ליעקב / חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ברוך ייי יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה. ייי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה. ייי צבאות אשרי אדם בוטח בך. למען יזמרך כבוד ולא ידום ייי אלהי לעולם אודך. ברוך אלהינו שבראנו לכבודו

ל, ב

אלי אכר אלקול. ומן אלנאס מן יזיד פיה קבל ברוך אלהינו פי אלסבת למנצח מזמור לדוד השמים מספרים כבוד עד סוף הענין. ויש מוסיפים בשבת לפני ברוך אלהינו: למנצח מזמור לדוד השמים מספרים כבוד אל ומעשי

מסיך. 2—3. ואתה—כדלך אין בטשלח. 3. ויקול אין באדמא. 5. טשלח דין מן דין. 6. ויגיבון אדמא, באא תחת השורה; בטשלח אין. 7. אדמא טשלח עובד. 8—9. אדמא טשלח ויגיבון ואשמע ... ויגיבון ושמעית. 14. ה׳ — קראנו אין באדמא טשלח. 19. ה׳—סלה אין באדמא. 20—21. למען—אודך אין

7. "והמון העם קורין קדיש לעלם ולעלמי עלמיא, וטעות הוא, והנכון לומר בעלם עלמיא וכן הוא בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה" (אבודרהם ל"ג א'). 15. מי אל: וכ"ה במנהג תימן ורומניא וגם ברמב"ם. 22. בשבת: במנחה? כי לא מצינו שיאמרו ובא לציון וברוך אלהינו בשבת בתפלת שחרית.

אל ומעשי ידיו מגיד הרקיע אלי אכר אלמזמור וליס תצר הדה אלזיאדה. תם יקדש יתגדל ויכתם פי אכרהא עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על כל ישראל.

וצלוה מנחה ללגמאעה עלי הדא אלסביל אן יפתח להם אלאמאם והוא רחום ואשרי יושבי ביתך ויתגדל עלי אלסביל תם יקומון יצלון יח ויפתח להם אלאמאם ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו כמא רסמת פי צלוה אלגדאה תם רחום וחנון ויקדש יתגדל בעד / אלצלוה ועושה שלום.

לא, א

וצפה צלוה מעריב ללגמאעה אן יפתח להם אלאמאם ברכו ויגיבון ברוך יי המבורך לעולם ועד ויקול ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים ואהבת עולם עמך ישראל אהבת ויקרון קרית שמע עלי מא שרחנא פי צלוה אלגדאה. פאדא בלג אלי משובח שמו תמיד ימלוך לעולם ועד יקדש יתגדל ויקומון יצלון יח לכנה ליס יתקדם בין ידיהם ולא יעיד שיא מן יח אלבתה ואמא אדא פרגו מנהא יקדש יתגדל ויכתם עושה שלום.

ידיו מגיד הרקיע עד סוף המזמור, וההוספה הזאת אין בה הפסד. אחר כך אומר קדיש יתגדל ומסיים בסופו עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על כל ישראל.

ותפלת מנחה בצבור היא בדרך זו: החזן פותח להם והוא רחום ואשרי יושבי ביתך ויתגדל, כסדר, אח"כ עומדים ומתפללים שמונה עשרה, ופותח להם החזן ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו, כמו שכתבתי בתפלת הבוקר. אחר כך רחום וחנון וקדיש אחרי התפלה ועושה שלום.

ותפלת מעריב לצבור: החזן פותח להם ברכו ועונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ואומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים ואהבת עולם עמך ישראל אהבת וקוראים קריאת שמע, כמו שבארנו בתפלת הבוקר. וכשמגיע למשובח שמו תמיד ימלוך לעולם ועד, אומר קדיש יתגדל ועומדים ומתפללים שמונה עשרה. אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו חוזר על שום דבר מן השמונה עשרה, אלא כשגומרים אותה אומר קדיש יתגדל ומסיים עושה שלום.

אוצרות התורה

באדמא טשלח. 2. אדמא טשלח אלמזמור ופי אלחול יענך יי ביום צרה אלי אכר אלמזמור ולם (טשלח וליס). 4. אדמא עם כל. 6. אדמא טשלח הם עלי הדא. 7. אלאמאם אין באדמא. אדמא טשלח והוא רחום פיקרון תהלה לדוד (טשלח אלי אכר אלמזמור) ויקדש יתגדל ויקפון פיצלון (טשלח ויצלון) שמנה עשרה. תם יתקדם (טשלח ויתקדם) הו איצא פיקול שמנה עשרה בזיאדה אלקדושה עלי מא שרחת ליכן ליס פיהא ברכת כהנים אלא פי יום צום סוא יום הכפורים פקט. ויפתח להם רחום וחנון ואנחנו לא נדע מה נעשה ויקדש יתגדל ויכתם עושה שלום. 14. ללגמאעה אין באא. אדמא טשלח וצלוה מעריב ללגמאעה הם עלי הדא אלסביל אן. 20. אדמא טשלח פי אלגדאה.— אולי יש להשלים אחרי אלגדאה: ויקולון אמת אמונה, אבל אין זה בשום כתב־יד. 21. ימלוך אין באדמא טשלח. 22. אדמא טשלח ויקפון פיצלון (טשלח יצלון)... ליכנהם לא. 23—25. אדמא טשלח בתה ואנמא... עושה שלום וינצרפון.

5. עלינו לשבח אינו גם בסרע"ג וברמב"ם ובמנהג תימן. 7. עי' לעיל ע' כה, ונראה שאמרו פסוק זה תמיד לפני אשרי, וכ"ה גם במנ' תימן. ועי' מ"ש גינצברג בצפה"ב IX 105 וביכלר ב-LIV REJ 200. לעומת זה אין והוא רחום בתפלת ערבית, אך עי' לעיל עמ' כ"ו. 24. ועי' מ"ש

ואי וקת קדֹּס אלאמאם יתגדל יגֹב אן
ינחני ד̇ מראר פי חאל קולה הדה אלד̇ כלמאת והו
שמיה רבה אלאול ובית ישראל ויתברך
ושמיה דקודשא בריך הוא ואן שא אן
5 יתנפֹּל באלאנחני פי עושה שלום איצא כאן
גאיז. — וכל צלוה̇ יכון ואגֹבהא ברכת
כהנים [יבתדי] אלאמאם רצה ייי אלהינו
לא, ב ואן לם / יך ואגֹבהא ברכת כהנים פיבתדי
ואשי ישראל פאן כאן ואגֹבהא ברכת
10 כהנים ולם יך באלחצרה̇ כהן יקול אלאמאם

ותמיד כשאומר החזן יתגדל צריך הוא לכרוע
ארבע פעמים, כשהוא אומר את ד' הדברים
האלה: שמיה רבה הראשון ובית ישראל
ויתברך ושמיה דקודשא בריך הוא;
ואם ירצה להוסיף ולכרוע גם בעושה שלום,
מותר. — וכל תפלה שיש בה חיוב ברכת
כהנים, מתחיל החזן רצה ואם אין בה
חיוב ברכת כהנים, מתחיל ואשי ישראל.
ואם יש בה חיוב ברכת כהנים ואין כהן נוכח,
אומר החזן

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה על ידי אהרן ובניו כהני עם קדושיך כאמור יברכך ייי וישמרך. יאר ייי פניו אליך ויחנך. ישא ייי פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. שים שלום טובה וברכה עלינו

15 אלי אכֹר אלברכה̇. עד סוף הברכה.

1 — 4. אדמא טשלח פיגֹב ... מראת פי קולה .. כלמאת שמיה אלאולי (טשלח אלאול) ... ושמיה אלאכיר. באא נוסף אלאול בין השיטין. 4—5. טשלח שא יתנפל. 6. אדמא טשלח פגאיז. 7. [] באא ממושטש. אדמא טשלח פיבתדי רצה. 8. ואן לם — ישראל אין באדמא. טשלח פאן לם יכן ... פליקול. 9. אדמא פאן יכון. 10. אדמא טשלח כהן באלחצרה פיקול. 12. עבדך באא נוסף בין השיטין, באדמא אין. אדמא טשלח מפי אהרן ובניו כהנים. 15. אדמא

א. מ. הברמן במחברתו „תפלות מעין י"ח" (ירושלים תר"צ) עמ' נ"א והואמשער שלפנים נהגה חזרת הש"ץ גם למעריב ועי' להלן דף פ"וב'. 2. השוה סרע"ג ד' ע"ב. „וכ"כ רבינו סעדיה" (אבודרהם כ' א'). 8. אשכול הוצ' אלביק 43: כאשר אמר רב סעדיה ז"ל שאין אומרין אותו במנחה חוץ מן המנחה של תענית, ומי שאומרו תמיד לא יפה הוא עושה. והובא בצורה משובשת גם בסרע"ג השלם ח"א 287, ועי' טור או"ח סי' ק"ך. ועי' גם מנהיג ה' תפלה סי' נ"ט: „ראיתי בטוליטולה וכל סביבותיה שאין אומרים רצה כי אם במנחת תענית ולא בשאר מנחות ומתחילים ואישי ישראל ותפלתם וגו' ... וכן כתב רב סעדיה ז"ל כמנהג ספרד, אך מה שכתב: כי אם במנחת תענית ובמנחת יו"כ אע"פ שאין בה נשיאת כפים — אין נוהגים בזה בספרד כמותו", אך גם במנחה של יוה"כ אין אומרים רצה. ובאבודרהם: „וכתבו רבינו סעדיה ורבינו שרירא שבתפלת המנחה אין אומר ש"ץ רצה אלא במנחה של תעניות כתבו שאומרים אותו". והנה בכ"י אוכספורד אין כלום ע"ד מנחה של תעניות וכן על מנחה של יוה"כ. ומלשון האבודרהם נראה שגם לו נודעה דעת רס"ג בנוגע למנחה של תענית. 12. וכתב ה"ר יוסף קמחי שאין לומר כהני עם קדושיך כי אינם כהני ישראל אלא כהני יי'... וגם אין לומר שהכהנים עם קדושיך כי אינם נקראים עם ... אלא הנכון לומר כהנים בעם קדושיך ... ונ"ל שיכול לומר כהנים עם קדושיך כדאמרינן בודוי יום הכפורים ובני אהרן עם קדושיך וכן הוא כתוב בסדרי רב עמרם ורב סעדיה" (אבודרהם ל"א ב'). הרי שנוס' אדמא טשלח היא הנכונה. 14. „ובסדר רב עמרם ורבינו סעדיה כת' ושמו את שמי ועליהם סמכו באלו הארצות לאמרו" (אבודרהם שם ל"א ג').

וכל ברכה יקול אלאמאם [פלא בד̇ ללגמאעה מן גואב אמן ואמא אלפראד אלדי יברך לנפסה] לא יצלח אן יגיב הו ויקול אמן אלא פי ה̇ מואצע והי הבוחר בעמו ישראל באלגדאה ואוהב את עמו ישראל באלעשי̇ וגאל ישראל באלגדאה ומשובח שמו תמיד ימלוך לעולם ועד באלעשי̇ ובונה ירושלם פי ברכת מזון ואמא גיר דלך פלא. לכן כל מן יסמע מומנא מתלה יברך אסם אללה עלי אי שי כאן ועלי אנה פראד יגב עלי אלסאמע אן יקול אמן. ואן / כאן אלמברך מפטרא וקד אכל טעאמא וברך ואלסאמע צאימא יגב עלי אלצאים אן יקול אמן. — וכל מן יגיב אמן ינבגי אן ימד̇ פיהא ולא יכטפהא. ולא יגוז למן הו קאים ורא אלאמאם אן ישתגל בשי עמא יקולה אלאמאם חתי יכון אדא אגאב אמן יכון עלי מעני מעלום אללהם̇ אלא אן יכון פי סמעה תקל או הו פי מסאפה̇ בעידה̇ והדא יחפט̇ עליה ברכה̇ ברכה̇ ויגיב ענהא אמן וליס יסמעה פאן̇ דלך גאיז לאן אלמעני אדא חצל מעלום ליס יבאלי אן יסמע סמעא אם לא.

ומן דכל אלי אלכניסה̇ ווגד אלגמאעה̇ קד

ועל כל ברכה שמברך החזן צריך הצבור לענות אמן. אבל היחיד המברך לנפשו אינו ראוי שיענה הוא עצמו אמן, חוץ מחמשה מקומות והם: הבוחר בעמו ישראל בשחרית, אוהב את עמו ישראל במעריב, גאל ישראל בשחרית, משובח שמו תמיד ימלוך לעולם ועד במעריב, בונה ירושלים בברכת המזון, אבל מלבד אלה, לא. אבל כל השומע יהודי אחר מברך את שם ה׳ על איזה דבר, אע״פ שהוא יחיד צריך השומע לומר אמן. ואם המברך מברך על סעודה שאחר גמר צום והשומע צם, צריך הצם לומר אמן. וכל העונה אמן צריך להאריך בה ולא לחטף אותה. והעומד אחרי החזן אסור לו להסיח דעתו ממה שאומר החזן בשום דבר, כדי שהאמן שלו יהא מכוון לדבר ידוע, אבל אם הוא כבד אזן או שהוא נמצא מרחוק ושומר כל ברכה וברכה ועונה עליה אמן מבלי ששמע אותה, זה מותר, כי אם הוא יודע על מה הוא עונה, לא חשוב אם ישמע ממש או לא.

ומי שנכנס לבית הכנסת והצבור התפלל כבר

1. אדמא טשלח יברכהא אלאמאם. [] אדמא טשלח, באא אין. 3—4. אדמא טשלח פלא יצלח ... מואצע פקט הבוחר. 7. ימלוך אין באדמא טשלח. 11. אדמא טשלח פיגב. 12. אדמא טשלח ולו כאן ... וקד אכל סברך ... פיגב עלי אלסאמע. 14. אדמא טשלח פינבני. 16. אלאמאם (השני) אין באדמא טשלח. 17. אדמא טשלח אמן יגיב עלי. עלי, אא על. 18. או הו, כאן חסרים שני דפים באדמא. טשלח תקלא והו ... פהודא. 20. ענהא טשלח; אא ענה. 21. טשלח גאיזא ... מעלומא לם יבאלי אן יסמע סמאעא ומן. 23. טשלח כניסה פוגד.

3 ברכות מ״ה ב׳. 4. עי׳ לעיל עמ׳ י״ד בהערה. ולא כן דעת הרמב״ם בפ״א מה׳ ברכות ושאר הפוסקים הסוברים שאין לענות אמן אחר הברכה שלפני ק״ש. ובס׳ המנהיג, דיני תפלה סי׳ ל״ד: ״שנמצא במקצת סדורין כך: המברך אינו רשאי לענות אמן אחר ברכותיו זולתי בה׳ מקומות ...״. וכמה מן הראשונים מביאים מאמר בשם הירושלמי שאינו לפנינו: אמר רב כגון אילין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוחר עמו ישראל ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלם בין בתפלה בין בברכת המזון. וע״ע מה שכתב מאן ב־

6. משובח שמו: עי׳ לעיל עמ׳ כ״ח. 12. ברכות נ״ג ב׳. 14. ברכות מ״ז א׳. 22. שם מ״ז ב׳ ותוס׳ שם ד״ה אמן וסוכה נ״א ב׳ ותוס׳ שם.

צלו בעץ אלצלוה והודא יריד הו אן יצלי
יח פליקדר צלותה אן עלם אן ליס יפותה
אחד הדה אלד אקואל והי ב ר כ ו ו ק ד ו ש
ו מ ו ד י ם ו י ה י ש מ י ה ר ב ה אלי
אן יתממהא פליצליהא ואלא פלידעהא אלי
אן תפרג צלוה אלגמאעה. פאן גאזף וצלאהא
ולחקה אחד הדה אלד אקואל והו פי צלותה
פלא יצלח אן יקטע צלותה ויגיב מע אלגמאעה
ולא / יגוז איצא אן ינבעת פי צלותה וידע לב׳ ב
מא תקולה אלגמאעה מן הדה אלד אקואל
לכנה יגב אן יסכת ויסמע מא תקולה
אלגמאעה וירד באלה פאדא פרגו מן
אחד הדה אלד אקואל עאד תמם צלותה.
ומן דכל ווגד גמאעה פי אכר יח
וכאנת צלוה מ נ ח ה פתכוף אן יצבר
חתי יתקדם אלאמאם ויפרג תפותה
אלצלוה פיתקדם הו ויציר אמאמא ויצלי
באלגמאעה יח ופיהא ק ד ו ש ה עלי מא יגב
ותחסב לה צלוה ואגבה ולכנה יקול קבלהא
בינה ובין נפסה יי י ש פ ת י ת פ ת ח ו פ י
יגיד ת ה ל ת ך ובעדהא י ה י ו ל ר צ ו ן
א מ ר י פ י ו ה ג י ו ן ל ב י ל פ נ י ך
יי י צ ו ר י ו ג ו א ל י ויתאכר אלי וראה
ג כטי ויסלם ען יסארה ען ימינה כמא יצנע
והו יצלי פראד. — ואן כאנו עשרה

מקצת התפלה והוא רוצה להתפלל שמונה עשרה, ישער את תפילתו: אם הוא יודע שלא יאבד ממנו אחד מארבעה הדבורים הללו—והם ברכו וקדוש ומודים ויהי שמיה רבה — עד שיגמרנה, יתפלל, ואם לא, יניחנה עד גמר תפלת הצבור. ואם לא שיער נכון והתחיל שמונה עשרה והגיע אחד מד׳ הדבורים האלה והוא עומד בתפלתו, אינו רשאי להפסיק תפלתו ולענות עם הצבור וגם אינו יכול להמשיך תפלתו ולהניח מה שאומר הצבור מארבעת הדבורים האלה, אלא צריך לשתוק ולשמוע מה שאומר הצבור ולהתכוון בלבו, וכשהם גמרו אחד מד׳ הדבורים האלה, חוזר וגומר את תפלתו. ומי שנכנס ומצא צבור בסוף שמונה עשרה, ועומדים בתפלת מנחה, והוא חושש שאם ימתין עד שיעבור החזן לפני התיבה ויגמור, יעבור לו זמן התפלה, יעמוד הוא ויהיה חזן ויתפלל בצבור שמונה עשרה ובה קדושה כמו שצריך, ותיחשב לו כתפלת חובה. אבל לפניה אומר בינו לבין עצמו ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך ואחריה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי, והולך לאחוריו שלש פסיעות ונותן שלום לשמאלו ולימינו, כמו שהוא עושה כשהוא מתפלל ביחידות. — ואם

1. טשלח יריד אן יצלי הו ... פאן. 6. טשלח פאן הו. 8. טשלח צלותה בכלאם פיגיב. 10—13. טשלח יקולה אלגמאעה מן קדוש וברכו ומודים ויהא שמיה רבא ... מא תקול ... מן הדה אלד עאד. 14. טשלח ואן דכל פוגד אלגמאעה. 16—17. טשלח פתפותה פליתקדם ... פיצלי. 19. טשלח יחתאג אן יקול. 23. לפני ויתאכר טשלח עוד הפעם: בינה ובין נפסה. טשלח אלי ורא ... יסארה וימינה.

3. מפני שבארבעה אלה הוא צריך לכרוע עם הצבור, ועי׳ ברכות כ״א ב׳. 6. אם אין השעה עוברת, ועי׳ טוב״י או״ח סי׳ ק״ט. 11. צריך לשתוק: ״ואם היה מתפלל ושמע שהצבור אומר קדושה או אמן יהש״ר או ברכו כתב רש״י בסוכה בפ׳ לולב הגזול (ל״ח ב׳) בשם הלכות גדולות (ד״ב 42) ששותק ומכוין למה שהצבור אומרים והוי כעונה וכן כתב רבינו סעדיה״ (אבודרהם ל״ב א׳), ועי׳ ראבי״ה ח״א 42 ואשכול הוצ׳ אלבק 31 ובמקורות שצוינו שם. וע״ע בתשו׳ רב נטרונאי בגנז״ש II 106 ומש״כ ר״ל גינצברג שם 100. ובדברי פירקוי בן באבוי שם 547. 17. היינו שיתפלל מיד בקול רם ויחזור התפלה לפני הצבור.

אלדין פאתתהם אלצלוה גמאעה פאן כאן פי אלוקת פצלה פיגב אן יצלון וכדלך אן דכלו גמאעה תאניה או תאלתה או ראבעה או מא זאד בעד אן יכון פי אלוקת פצלא פאן / כאנו אקל מן עשרה והודא יסתעינון בבעץ אלגמאעה אלאולין ליתממון בהם עשרה פלינטר אן כאן עדדהם סת רגאל ומא זאד פליתם מעהם ואן כאנו ה פלא. לג,א 5

ואן אבטא אגתמאע גמאעה פלא יגוז אן יבאדר ואחד מנהם יסאבקהם ויצלי הו פראד. ומן כאן קד קרא ק ר י ת ש מ ע ודכל אלי כניסה וגד גמאעה יקרונהא פיקול מעהם אלפסוק אלאול פקט. ומן כאן קד צלא יח ודכל אלי גמאעה וגדהם יצלונהא פאן שא צלא מעהם ואן לם ישא ליס ילזמה ואן צלא מעהם פינבגי לה אן יזיד שיא מן אלדעא. — ומן אראד אן יתנפל בצלוה פליצלי יח מראר חסב אלנואפל אלתי קד עזם אן יצליהא לאן לא צלוה סואהא פאן אראד אן יתנפל בדעא ידעו בה באלליל או באלנהאר.

פאני למא ראית קלה אלבצר פי דלך ותכופת אן יכון אלדאעי מן חית אראד אלקרב מן רבה יבעד מנה באלכטא פי אלקול אלפת דעאא עלי היו עשרה בצבור שאחרו לבוא לתפלה אם יש עוד די זמן צריכים להתפלל, וכן אם נכנס צבור שני או שלישי או רביעי או יותר, אם יש עוד זמן. ואם הם היו פחות מעשרה ורוצים להיעזר ע״י אחדים מן הצבור הראשון כדי להשלים למנין עשרה, צריך לראות: אם הם ששה אנשים או יותר משלימים אתם, ואם הם חמשה, לא.

ואם הצבור מתאסף לאט, אסור ליחיד למהר ולקדם אותם ולהתפלל לבדו. ומי שכבר קרא קריאת שמע ונכנס לבית כנסת ומצא צבור קוראים אותה, אומר עמהם את הפסוק הראשון בלבד. אבל מי שהתפלל כבר י״ח ונכנס לצבור ומצא אותם שמתפללים אותה, אם הוא רוצה מתפלל עמהם ואם אינו רוצה אינו צריך; ואם התפלל עמהם צריך הוא להוסיף בה איזו בקשה. — ומי שרוצה להוסיף תפלת רשות יתפלל תפלת י״ח כמה פעמים שהוא רוצה, מפני שאין תפלה חוץ ממנה. ואם הוא רוצה להוסיף בקשה, יבקש בלילה או ביום.

ומפני שראיתי את מיעוט הבינה וחששתי שהמתפלל, במקום להתקרב לרבו, יתרחק ממנו בדברי טעות חברתי בקשה בשתי

1. אא גמאעה אכרי. 2. טשלח פצלא יגב אן יצלון הם איצא צלוה גמאעה אכרי וכדלך אן דכלת תאלתה וראבעה ומא זאד. 4. טשלח פצל. 6. עשרה אין בטשלח. 7. טשלח פאן ... סתה ... או מא זאד פליתמם. 9. טשלח אלגמאעה פלא יגוז. אא פליס יגב. 10. טשלח ויצלי פראד. כאן נפסק טשלח. 13. ומן, כאן פותח אב. קד אין באב. 14. אב וגדהם וצלוהא פלא באס באן יצלי אן שא דלך. 15. אב פלא ילזמה וינבגי ... יזיד פיהא שיא. 17. אב פיצלי י״ח מראת ... לאנהא. 20. אב פי ליל או נהאר. 21. אב בדלך. 22. אלדאעי אב; אא דעא.

7. עי׳ שבה״ל סי׳ כ״ז בתשובת גאון, ש-אינן יכולין לעשות כן עד שיהיו שבעה אותן שלא יצאו ידי חובתן״, ועי״ש גם סי׳ כ״ה. 11. כתב בעל הלבו׳ גדו׳ מי שקר׳ ק״ש ובא לבהכ״נ ומצאן שקורין קורא פסוק ראשון עמהם (ד״ב 26; ד׳ ווארשא דף ב׳ עמ׳ ד׳) .. וכן כתב ר ב י נ ו ס ע ד י ה״ (אבודרהם כ״ב א׳), ולחנם כתב בונדי (עמ׳ 3 למטה) שלא מצא זה בסדור. 16. ברכו׳ כ״אא׳, ועי׳ תשובת רה״ג בשע״ת סי׳ נ״ו. גם בה״ג ד״ב 26. 23. ולה נתכוון, כנראה, השואל שפנה אל הראב״ד (או אל הר״א אב״ד, עי׳ הקדמת ר״ש אלביק לס׳ האשכול עמ׳ י״ט): ״והרי תפלת ר׳ סעדיה זצ״ל כל אותה הבקשה שיש בה כמה שבחות היאך אומרין אותה בני אדם״, והלא אמרו חכמים כל המספר בשבחו של מקום יותר מדי נעקר מן העולם והשיב לו שלא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד תחנונים הם. והנה הראב״ע בפי׳ קהלת אחרי שהוא מדבר

לג, ב נסכתין / יגמע תסביחא ותעטימא ללה ותדללא מן אלאנסאן ואקראר בדנבה ומסלה פי אלמגפרה ופי סאיר מצאלח אלדניא ופרג אלאמה ומגותתהא. וגעלת אחדהמא אחד מן אלאכר ואשד ליכון אלכפיף ללסבות ואלאעיאד ואיאם אל ש מ ח ה ואלשדיד אלצעב לאיאם אלצום ומא אשבהמא פאבתדי באתבאת אלקריב מנהמא אלסהל.

נוסחאות, המכילה שבח והערצה לה׳ והכנעה מצד האדם ווידוי העוונות ובקשת הסליחה והצלחה בעניני העולם ונחמת עם ישראל וישועתו. ואחת מהן עשיתי חזקה ותקיפה יותר מחברתה, שתהיה הקלה לשבתות וחגים וימי שמחה והחזקה הקשה לימי הצום וכיוצא בהם. וארשום תחלה את הפשוטה הקלה מהן.

לד, ב קאל צ מ ח בן יהושע אן למא כאן לה, א ראס אלמתיבה / אלפיומי רצי אללה ענה לא יפסר מן הדין אלנועין אלדין אלפהמא אלא אלאמר אלואחד והו מא אלדי געלה ללשדה ולם ינקל אלאכר או נקלה ולם יצל אלינא וכאן מע דלך כתיר מן אלתלאמיד קד עונו בחפטהמא גמיעא למא פיהמא מן מנפעה אלדניא וגזא אלתואב פי אלאכרי וכאן פיהם מן ינשר ענה מערפה בעץ אלפאט הדא אלתסביח אלדי הו ללפרח וקלבה מע דלך מתעלק במערפתה פראית אן אנתקל אלפאטה מן אלעבראני אלי אלערבי חרף בחרף מן חית לא אזיד פיה ולא אנקץ אלא זיאדה מתי מא זידת מא תצר ונקצאן מתי נקץ מא יפסד ואקדם פיה אלפאטא ואוכר אלפאטא ליחסן בדלך תאליפה וינתטם לסאמעה ועלי מא אנקלה מן אלאלפאט נקלה ואן כאן להדה אלצלוה בעינהא ואתרך אן אסתשהד עלי שי מן גריב אלפאטה לילא יטול דלך.

אמר צ מ ח בן יהושע: מכיון שראש הישיבה הפיומי זצ״ל תרגם משתי התפלות האלה שחבר רק את האחת, את הבקשה ליום צרה, ואת האחרת לא העתיק—או העתיקה ולא הגיעה אלינו —, ומצד שני טרחו הרבה תלמידים ללמד את שתיהן בעל פה משום מה שיש בהן מתועלת העולם הזה והגמול הטוב בעולם הבא, ולכמה מהם אבדה הבנת ביטויים אחדים של השבח הזה העשוי לימי שמחה ולבם חפץ בכל זאת לדעתו, לכן ראיתי לתרגם את דבריו מעברית לערבית מלה במלה מבלי להוסיף או לגרוע, אלא תוספת שאינה מזיקה אם מוסיפים אותה והשמטה שאין בה קלקול אם משמיטים אותה, ואשנה את סדר המלים כדי שיהא החבור יפה ומסודר באזני שומעו... ואמנע מלהביא הוכחות על המלים שאינן שכיחות כדי שהדבר לא יארך.

6. אשבהמא אב; אא אשבהמא. 7. פאבתדי באא על שולי הגליון. מנהמא אב; אא מנהם. 8. באא מסודרים המקור והתרגום של שתי הבקשות האלה פיסקה עברית ופיסקה ערבית בסירוגין. לשם נוחיות השמוש סדרנום כאן בשני טורים מקבילים ובהמשך בלתי נפסק. הקדמת המתרגם צמח בן יהושע נמצאת בידנו רק באא, בסוף הפיסקה העברית הראשונה. 16. ינשר, אולי צ״ל ישר? 23—25. ועלי מא—בעינהא, לא הוברר לי ולא תרגמתי.

קשות על פיוטי הקליר מהלל את בקשות רב סעדיה: ״והגאון רב סעדיה נשמר מאלה הארבעה דברים בבקשותיו השתים ש ל א ח ב ר מ ח ב ר כ מ ו ה ם והם על לשון המקרא ודקדוק הלשון באין חידות ומשלים ולא דרש״. והיתה חשובה מאד בעיני בני הדורות הבאים עד שהרמב״ם נשאל ״אם ר א ו י ל ע מ ו ד ב ת פ ל ת ר ב י נ ו ס ע ד י ה״ ואם ראוי להאמר אחריה קדיש, וכנראה משם היו אומרים אותה גם בשבתות ובמועדים (שו״ת הרמב״ם הוצ׳ פריימן סי׳ מ״א).

⟨תפלת השחר לרבינו רב סעדיה גאון זצ״ל⟩

לג, ב אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ, אֶחָד מִתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ, וּמְרוֹמָם עַל כָּל הַבְּרָכוֹת וְנַעֲלֶה עַל כָּל הַתְּהִלּוֹת, וְגָבוֹהַּ מִכָּל הַתִּשְׁבָּחוֹת, לְלֹא קֵצֶה וְלְאֵין סוֹף וְעַד אֵין מִסְפָּר. אֵין עָרוּךְ אֵלֶיךָ מִכָּל דְּמוּת, וְאֵין שָׁוֶה לְךָ בְּכָל תְּמוּנָה, וְאֵין כָּמוֹךָ בְּכָל הַנִּמְצָאִים, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. יָשְׁךָ מֵאָז וְאֵין שֵׁנִי לָךְ, וּמֵעוֹלָם אַתָּה וְאֵין אַחֵר אִתָּךְ. מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וְאֵין זָר עִמָּךְ. אֱלֹהִים חַיִּים אַתָּה וּמִסְפַּר יָמִים אֵין לָךְ, וּמֶשֶׁךְ הַחָכְמָה אַתָּה וְלֹא נוֹעַצְתָּ אֶת חָכָם וַיְבִינֶךָ, וּמִפִּיךָ הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה וְלֹא מוֹרֶה הוֹרֶךָ.

לה, א אנת הו אלואחד אלמתסאני וחדך יא רבּ אול
לה, ב לכל אול וארפע מן כל ברכה / ואשמך מן גמיע
אלתסאביח לא אלי אנקצי ולא אלי נהאיה ולא
אלי אחצא . ליס לך מצאהי מן כל שבה ולא
יסאויך שיא מן גמיע אלצור וליס מתלך פי גמיע
אלמוגודאת ולא אלאה סואך. אנת הו אלמוגוד
ולא תאני לך ואנת אלאול וליס גירך אלמוטן
אלאה אלקדים וליס מעך אגנבי. אנת אלאלאה
אלחי ליס לך מדה פתחצא וחכמתך לם תסתפדהא
מן אחד וכיף יכון דלך ואנת ינבוע אלחכמה
ומעדן אלמערפה ואנת אלמוקף ולא מוקף לך.

המקורות. א). כתבי יד: א״א ב אדב יב טז כד כח לב לז מא טשא ב לא מא. ב). ספרי דפוס שנרשמו באוצר השירה והפיוט ח״א עמ׳ 396 סי׳ 8755 וח״ד עמ׳ 286 סי׳ 8755. מן המקורות ההם מובאים כאן בציונים אלה: ז = תפוחי זהב, 1623; ל = ליטעראטורבלאטס; ס = סדר התפלות ד״ו 1792; ר = רומניא ב; ש = אילת השחר, 1724; ת = תפלת השחר לר׳ סעדיה גאון. בלר הבקשה הזאת היא השניה בסדר הבקשות ולא הראשונה. ר מתחיל בפסוק ״ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך״, ולפי עדות שד״ל (ליסבל. יב 488) נמצאה בקשה זו בכ״י פארמא, ובמקום הפסוק הזה כתוב כל הפסוק של נחמיה ט, ו. אדכח דף יב ע״א מתחיל: ״בשמ[ך] רחמ[נא] אלצל[ואת] ואל[תסאביח] לרבינו סעדיה״. בטשא ע״א נמצאה הכתבת הזאת: ״נגמרה התפלה, בעזרת שוכן מעלה, לרבינו בחיי הדיין זכר צדיק לברכה״. אח״כ באה הבקשה הזאת. ראשית הכתבת רומזת בלי ספק לתפלה של ר׳ בחיי המתחלת: ״נפשי עז תדרכי״, וסוף הכתבת לבקשה שלפנינו. טשב ע״א מכיל הכתבת הזאת: ״[הד]ין שתי תפלות הידועות באדוננו סעדיה ראש מתיבתא נוחו בגן עדן עם שבע כיתות של צדיקים למרי ורבי יעקב החכם והנבון בן מרי ורבי צדקה נוחו בגן עדן״. בסוף אותו העמוד נמצאה עוד רשימה זו: ״ולמרי ורבי היבה בן חסן יחיה וירבה חזק״. האנשים הנזכרים בכתבת זו הם בלי ספק הבעלים שבעבורם נעתקה הבקשה הזאת. עמוד ב׳ של כ״י זה מתחיל: ״בשם אל חי וקים״ ואח״כ באה הבקשה.

1. כאן פותח אכה: תפסיר צלוה ר׳ סעדיה גאון זצ״ל. אכה הו אללה. אא אלמתסאנא. 2. אכה ואעלי מן כל מדיח ואשמך וכו׳, בהתאם לעברית. 4. אכה וליס לך. 6. אכה פלא אלאה. 8. אכה אללה אלקדים ... אגנביא. 9 אכה אלחק אלחי אלדי ליס ... פתחצא או תסתבדא. 10. ינבוע אכה; אא ינבע.

1. ר אתהו. ה׳ חסר בל. 2. כל חסר בש. 3. טשא ונעלה על כל התושבחות וגבוה מכל התושבחות. 4. לר ואין סוף. טשא ללא קצה ולאין מספר. 5. ש מכל תמונה. אא ב טשא ב ולא כמוך. אב מפסיק בתיבה ״ולא״. 6. טש ובלעדיך. 7. ש ישן מאז. 8. אדכח טשא ולא זר. 9. אלהים—לך חסר באא. 10. חכם, עד כאן אדכח.

1. נחמיה ט, ו. 2. דה״י א, כט, יא. 3. נחמיה ט, ה. 4. תהלים מ, ו. 6. עי׳ שם יח, לב. 8. דברים לג, כז. 9. איוב כח, יח. 10. עדה״כ ״את מי נועץ ויבינהו״ (ישעיה מ, יד).

וְהָעוֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ, וְלֹא לְקַחְתָּם בְּמַתָּת,
לד, א וְאַתָּה מוֹשֵׁל / בַּכֹּל וּמַלְכוּתְךָ מֵאַחֵר לֹא קִבַּלְתָּהּ.
וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה, וְלֹא קְנִיתָם מֵעֵת, כִּי
גְבוּרָתְךָ וְגַאֲוָתְךָ לֹא תִדַּל לָעַד, וְחָכְמָתְךָ
5 וּתְבוּנָתְךָ לֹא תוֹסִיף וְלֹא תֵחְסַר, וּמַלְכוּתְךָ לֹא
תַחֲלוּף כִּי הִיא מַלְרוּת כָּל עוֹלָמִים, וְעֻזְּךָ
וּכְבוֹדְךָ לֹא יִשְׁתַּנּוּ עַד עוֹלְמֵי עַד וּשְׁגוּתֶיךָ לֹא
יִתָּמוּ. כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי עוֹלָם, וְאַתָּה הַיּוֹצֵץ וּמִי
יָפֵר, וּבִנְטוּתְךָ יָדְךָ מִי יְשִׁיבֶנָּה, וְאִם תַּשְׁקִיט
10 עָם מִי יַרְשִׁיעֵהוּ, וְאִם תַּסְתִּיר פָּנִים מִי
יְשׁוּרֶךָ, אֲשֶׁר אִם בֵּרַכְתָּ מְבוֹרָךְ. לְעוֹלָם דְּבָרְךָ
נִצָּב וּלְעוֹלָם חַסְדֶּךָ, וְעַד דּוֹר וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ.
אֵל מִסְתַּתֵּר מֵעֵינֵי כָּל חָי, וְנִשְׂגָּב וְנִפְלָא
מֵרָאוּת כָּל יְצוּרִים, הַשּׁוֹכֵן מָרוֹם וְהַשָּׁמַיִם
15 וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ, הַיּוֹשֵׁב עַל חוּג
הָאָרֶץ וְגַם הִיא לֹא תְכִילֶךָ. הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ
וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתֶךָ, וְהַכֹּל מֵאִתְּךָ וְהַכֹּל לְךָ
וְהַכֹּל עֵדֶיךָ, בְּלִבּוֹתָם יַשְׂכִּילוּךָ כָּל מְבַקְשֶׁיךָ,

יא מן אלגנא מן ענדה ומאלכה לא עלי טריק
אלאקתני ואנת אלמתסלّט עלי אלכל וממלכתך
לם תתסלّמהא מן אחד ואלקוה ואלגברוה לך גיר
מקתנאה אד גברותך לא תתצעצע ואקתדארך
5 לא יצעף אלי אלאבד. וחכמתך לא תזיד ולא
תנקץ וכדאך ממלכתך לא תתבדّל אד הי מُלך
גמיע אלעאלם. ועزّך וכרמך לא יתגيّראן וליס לך
מנתהי אד אנת אלאה אלעאלם ואנת אלחאכם
פמן אלפאסך ואדא מדّת קדרתך פמן דא ירדّהא
לו, א ואדא אקררת / קום פמן דא יזעגהם ואדא חגבת
אלרחמה ענהם פמן דא ילמّחך. אנת הוא אלרבّ
אלדי מן בארכת פיה פהו מבארכא. אלי אלאבד
קולך תאבת ופצלך אלי אלדהר ומן גיל וגיל
היבתך לא תנקצי. אנת אלמנחגב ען כל חيّ אל־
15 רפיע אלכפيّ ען מנאטר אלמכלוקין סאכן אל־
ארתפאע אד אלסמא לא תחויך תאבת עלי חגאב
אלארץ והי איצא לא תחצרך. גאעל אלגיום
מצמנה אמרה ספי אי מוצע מסתקרّך. אלכל לך

1. ש ולא לקחתה כמתת; ס ולא לקחתם במתנה.
2. קבלתה א״ א״ טשא; שאר המקורות: קבלת.
4. לא תדל, כאן מפסיק דף כג ע״ב של אדב ובין דף זה ודף כד ע״א חסרים כמה דפים. כי דף כד מכיל סופה של הבקשה. ת לא תחדל לעד.
5. טשא וחכמתך ובינתך. 6. א״ לא תחליף.
7. ל לעולמי עד. 8. סשת כי אתה הוא אלהי.
10. ת אם תסתיר. 11. לסרשת מי ישורנו.
א״ ברכת ומבורך; טשא לסרשת ברכתה עם מבורך.
סשת לעולם י״י. 12. טשא לסרשת נצב בשמים.
אמונתך, עד כאן טשב. 14. לסרשת מראיית.
בטשא לסרשת. 16. א״ס הוא לא תכילך.
טשא. 18. א״ עָדיך.

1. אכה אלגנא ואלחכמה מן ענדך ומאלכהא לא עלי טריק; "לא" חסר באא. 3. אכה לא תסלמתהא.
6. אכה עלמך וממלכתך. אכה הי ממלכה אלדהר.
7. אכה לן יתגיראן אלי אלאבד וליסלך מדה פתתנאהא אד אנת אלאלאה אלעאלם ואד אנך אלחאכם.
9. אכה ואדא מדדת ... ואד אקררת. 13. אכה אלדהר ואלי. 14. אכה אנת הו אלמחתגב ... ואלרפיע ואלכפי מן מנאטר כל. 17. אכה והי לא תחתרך יא גאעל. 18. אכה ואלכל מן ענדך ואלכל לך.

טשא לסרשת שוכן. 15. ושמי השמים חסר
17. והכל מאתך חסר בטשא. והכל לך, עד כאן

1. דה״י א׳, כט, יב. מלשון "מתת אלהים היא" (קהלת ג׳, יג). 3. דהי״א כט, יב. 6. תהלים קמ״ה, יג. 8. שם קב, כח. ישעיה מ, כח. 9. עי׳ שם יד, כז. 11. עי׳ איוב לד, כט. 12. עי׳ תהלים קיט, פט, צ. 13. ישעיה מה, טו.
15. דהי״ב ו, יח. 16. ישעיה מ, כב. תהלים קד׳, ג. 17. עי׳ ישעיה סו, א. 18. מלשון "לו חכמו ישכילו זאת"

וּבְמַחְשְׁבוֹתָם יִמְצָאוּנְךָ כָּל דּוֹרְשֶׁיךָ, וַאֲלֵיהֶם קָרוֹב אַתָּה בְּחַדְרֵי רוּחָם. כִּי נַפְשׁוֹתֵינוּ לְךָ עָלֵינוּ עֵדִים נֶאֱמָנִים, וּגְוִיּוֹתֵינוּ / יַעֲנוּ בָנוּ עֵדוּת אֱמֶת, וְיוֹרוּנוּ כִּי אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ, וְכִי אַתָּה הַבּוֹרֵא וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ. וּבְכָל זֹאת אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אַתָּה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ, וּלְפָנֶיךָ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמִתְפַּלְּלִים וּמִתְחַנְּנִים וּמְהַלְּלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ, וּמְשַׁבְּחִים לְךָ בִּתְהִלָּתֶךָ, וְשׁוֹאֲלִים מִלְּפָנֶיךָ חַיֵּינוּ וְלֶחֶם חֻקֵּינוּ, וּמַדַּע לְבָבֵנוּ וְרִפְאוּת בְּשָׂרֵנוּ, וּסְלִיחוֹת עֲוֹנֵינוּ, וְלִפְדּוּת נַפְשֵׁנוּ מִכָּל צָרָה, כִּי יָדַעְנוּ כִּי כֹל תּוּכַל וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם, בַּדּוֹק נָטִיתָ אוֹתָם, וְכִיְרִיעָה פְּרַשְׂתָּם וְכָאֹהֶל מְתַחְתָּם. יְמִינְךָ טְפָחָה אוֹתָם עַל תֹּהוּ, וְעַמּוּדֵיהֶם יָרוֹפְפוּ, וַיִּתְמְהוּ מִגַּעֲרָתְךָ בְּעוֹדָם, וְכֻלָּם תִּמְלָחֵם בָּאֲחֻרִית, וְנָגוֹלוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם

ואלכל מן ענדך ואלכל מן דונך יא מן גמיע מלתמסוך פי צמאירהם יחכמוך ופי אפכארהם יגדוך כל טאלבוך ואנת פי מסתקר ארואחהם אקרב גדא אליהם. פנפוסנא לך עלינא שהוד מתמנין וגתתנא תשהד עלינא שהאדה חק תדלנא עלי אנא אלטינה ואנת כאלקנא אנת באראינא ונחן צנעתך. פעלי הדה אלאמור נחן שאכרין לך יא רב יא אלאהנא ואלאה אבאינא. אנת אלאהנא ונחן עבידך ולך נגתו ונסגד ונטלב ונצרע ונמדח אסמך אלדי הו פכרנא ונסבח / במדיחתך ונסאל אבקא חיתנא מן ענדך ואמדאד טעאם רזקנא מן פצלך ומערפה קלובנא ושפי אגסאמנא וצפח דנובנא ופדא נפוסנא מן כל שדה אד נעלם אנך אלקאדר ואלכל תטיק ולא תמתנע מנך המה. אנת כלקת אלסמאואת ושואהק אלסמאואת וגמיע גיושהא כאלפאזה מדדתהא וכאלשקה בסטתהא וכאלכבא מתחתהא. קדרתך פטרתהא לא עלי שי וכאן אעמדתהא תרף ותבהת מן זגרתך מהמא הי תם תטמחלהא פי אכר מדתהא כאטמחלאל אלדכאן. יא מן ידרג אלסמאואת כדרג אלכתאב ויסקט

1. ש ומחשבותם ימצאוך; ס ימצאוך. 2. לסרשת בחדרי רוחם למאר. 3. לסרש עלינו לעדים; ת עלינו נאמנים. 4. סש עדיות. א״א ויורנו. 6. לש ידיך. 7. לר אנו מודים. ואלהי אבותינו חסר בלסרשת. 8. אתה אלהינו חסר בלר; ש אתה הוא אדוננו; סת שאתה הוא אדוננו. 8—9. סש ולפניך אנו כורעים; לרת אנחנו כורעים. ת ותחנונים ומהללים. 12—13. ש ורפואות בשרנו ומדע לבבנו; לסרת ורפאות... ומדע... 13. סשת עונינו וכסרת פשעינו. 14. לסרשת את נפשותינו. 14. "כי" שלפני "ידענו" חסרה בסשת. 17. לר וכיריעה מתחתם. 18. לסרשת וימינך. ירופפו, כאן מתחיל דף מז ע״א של אדמ״ן. 19. שת

2. אכה מלתמסיך. 4. אכה פנפוסנא שהוד עלינא מואתמנין (מؤتمنين). 5. אכה ותדלנא. 6. אכה ואנת באראינא. 7. אכה ועלי גמיע הדה אלאמור. 8-9. אכה אנת אלאלה ... ונתצרע. בא״א חסר נסגד. 10. אכה ונסבח... ונסאלך. 15. ושואהק אלסמאואת אין באכה. 16. אכה וכאלפאזה. 17. אכה ובקדרתך. 18. אכה תרפרף ובהתת. 19. אכה תצמחלהא אכר ... כאצמחאל.

(דברים לב, כט). 2. עי׳ שם ל, יד. 5. ישעיה סד, ז. 6. שם, שם. 15. איוב מב, ב. 16. נחמיה ט, ו. 17. עי׳ ישעיה מ, כב. 18. שם מח, יג. עי׳ איוב כו, יא. 19. עי׳ ישעיה נא, ו.

יִבּוֹל כִּנְבוֹל עָלֶה מִגֶּפֶן וּכְנֹבֶלֶת
מִתְּאֵנָה, וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֶצַח
נְצָחִים.

לו, ב אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים הַנּוֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר
5 יוֹמָם, חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה. הָאוֹמֵר
לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרַח בַּלַּיְלָה, וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתּוֹם
בְּיוֹמָם. עוֹשֶׂה עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי תֵימָן.
לז, א מוֹצִיא מַזָּרוֹת בְּעִתּוֹ, וְעַיִשׁ / עַל בָּנֶיהָ תַּנְחֵם.
וְכֻלָּם יַעַמְדוּ לְאוֹר חִצֶּיךָ, וְיֵלְכוּ לְנוֹגַהּ בְּרַק
10 חֲנִיתֶךָ, וּמִפַּחְדְּךָ יִקְדְּרוּ וְיִדְעָכוּ וַיֵּאָסְפוּ
נָגְהָם. וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֶצַח
נְצָחִים.

אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים הָרוֹקַע
הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם, הַמַּטְבִּיעַ אֲדָנֶיהָ,
15 הַשָּׂם מְמַדֶּיהָ, הַנּוֹטֶה עָלֶיהָ קָו,
הַתּוֹלֶה אוֹתָהּ עַל בְּלִימָה. מֵכִין
הָרִים בְּכֹחוֹ, וּגְבָעוֹת בְּחֵיל תָּקְפּוֹ, יוֹסֵד עֲמָקִים
וַאֲפִיקִים וְגֵיאָיוֹת, וּבְשָׁלְחָךְ דְּבָרְךָ אֶרֶץ עַד
לז, ב מְהֵרָה יָרוּץ, וְעֵת אֲשֶׁר תַּבִּיט / אֵלֶיהָ תִּרְעָד,
20 וְכִי תִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ, וְיִמַּסּוּ כַּדּוֹנָג, וְיִזְלוּ

נגומהא כסקוט אלורק מן אלגפן ואלסאקטה מן אלתינה ואנת אלחי אלקיום אלבאקי אלי אלאבד ואלי לא נהאיה.

לז, א אנת הו אלרב אלאלאה אלגאעל אלשמס לציא אלנהאר ואלקמר ואלכואכב רסומא לציא אלליל. אלדי במשיתה לא ישרק אלקרץ פי אלליל ון צו אלכואכב יחגב פי אלנהאר. אלדי כלק בנאת נעש וסהיל ואלתריא ואלכדור אלגנוביה מחרך אלנגום פי אוקאתהא ומסיירהא גמיעא מעא. יא מן אן אלכל יתבת לאמרה ויסיר ען אדנה ומן פזעתך תטלם ותכמד וינקץ ציאהא ואנת אלחי אלקיום אלבאקי אלי אלאבד ואלי לא נהאיה.

לז, ב אנת הו אלרב אלאלאה אלדי בסט אלארץ עלי אלמא ורסב קואעדהא וגעל אקטארהא מתנאהיה ומד עליהא אלתר ועלקהא לא עלי שי. מהיי אלגבאל באמרה ואליפאע בקוה עזה אלדי אסס אלאעמאק ואלגדראת ואלהותאת פכטאבך אלואצל אלי אלארץ סריעא. ופי וקת אלתפאתך אליהא ארתעדת ואדא דנת קדרתך באלגבאל תדכנת תם תמאסת כתמאסי אלשמע והטלת כהטול אלמא

תמליחם. 1. אא יבולו. 2. וקים חסר באא. ל וקים לעד. עד, כאן ממשיך אדמא. 4. אדמא אלהים. 5. יומם, כאן מתחיל מא. ת חקות ככבים לאור. 7. סש ביום. ש העושה. וחדרי תימן חסר באדטז מא לר. 8. סשת ומוציא. אא בעתם; אדמא בעתן. 9. לאור, כאן מתחיל אדלב. 10. אא יקדרו וירעבו. ל ידכו וידעכו. 13. אדמא אלהים. 15. אדמא מא והשם. אדלב מא מא והנוטה; ת הנוטע. 16 סשת תולה אותה; ר התולה ארץ. 17. לסרשת וגבעות בגבורתו יוסד; אדטז מא מא וגבעות יוסד. בחיל תקפו חסר בכל המקורות הנ"ל. 18. ארץ חסר בלר. 19. אא עת אשר. אליה חסר בש; אא ותרעד. 20. כדונג, באדמא נוסף בכתיבה אחרת: מפני אש.

1. אכה כסקט ... וכאלסאקטה. 3. אכה לא אלי נהאיה. 4. אכה גאעל. 7. אכה ען ציא. 10. אכה יא מן אלכל ... לאמרך ... אדנך. 12. אכה לא אלי נהאיה. 14. ורכב קואעדהא ... אקטארהא מתגהא ... אלתרי. 16–17. אכה יא מן אססת אלאעמאק ואלגדראנת (צ"ל גדראנאת) ... בכטאבך. 18. אכה פי וקת ... תרעד. 19. אכה באלגבאל תדכדכת.

2. ישעיה לד, ד. 5. ירמיה לא, לה. 7. עי' איוב ט, ז. שם, שם. 8. שם לח, לב. 10. חבקוק ג, יא. 11. יואל ב, י. 14. תהלים קלו, ו. עי' איוב לח, ו. 15. עי' שם לח, ה. 16. עי' שם כו, ז. 17. תהלים סח, ז. 18. עי' יחזקאל ו, ב. 19. עי' תהלים קמז, טו. עי' שם קד, לב. 20. עי' שם קמד, ה.

כְּמִים מֻגָּרִים בְּמוֹרָד, וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד
וּלְנֵצַח נְצָחִים.

אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים הַכּוֹנֵס
כַּנֵּד מֵי הַיָּם, גּוֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת
תְּהוֹמוֹת, אֲשֶׁר שַׂמְתָּ חוֹל גְּבוּל
לַיָּם, חֹק־עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֻנָּהוּ. הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים
בַּנְּחָלִים, וּמְבַקֵּעַ בַּצּוּרוֹת יְאוֹרִים, הַמַּשְׁבִּיחַ
שְׁאוֹן יַמִּים וּמִן קוֹל רַעֲמָךְ יֶחֱפָזוּן. רֹגַע הַיָּם
וְיִתְּמוּ גַלָּיו, וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מָיִם, וְיִגָּלוּ /
לח׳ א מוֹסְדוֹת תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְיָ מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ,
וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֵצַח
נְצָחִים.

אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים הַמְכַסֶּה
שָׁמַיִם בְּעָבִים, הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר,
הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר, מַשְׁקֶה הָרִים
מֵעֲלִיּוֹתָיו, הַנּוֹטֵעַ בָּאָרֶץ עֵץ כָּל
פְּרִי, הַמַּצְמִיחַ מוֹצָא דֶשֶׁא וְעֵשֶׂב לַעֲבוֹדַת
הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ, לָתֵת זֶרַע
לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאוֹכֵל. וְאִם נָשַׁפְתָּ בָּהֶם וַיִּיבָשׁוּ
וְסַעֲרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם, וּמִפַּחְדְּךָ הָחְפִּיר לְבָנוֹן

אלגארי פי אלחדור ואנת אלחי אלקיום אלבאקי
אלי אלאבד ואלי לא נהאיה.

לח׳ א אנת הו אלרבּ אלאלאה אלגאמע מא אלבחר
כאלטוד ומצירה פי כזאין אלגמור אלדי געל
אלרמל תכומא ללבחר רסם אלדהר לא יתגאוזה.
אנת אלמנבע אלעיון פי אלאודיה ומפגר אל־
כלגאן פי אלצואוין. ואלמהדי דוי אלבחאר. פמן
צות רעדך דא יחפזון יא מן אדא זגר אלבחר
תהים אמואגה ותטהר גדראת אלאמיא ותנכשף
אסאסאת אלדניא מן זגרתך ומן נסים ריח גצבך
יא רבّ ואנת אלחי אלקיום אלבאקי אלי אלאבד
ואלי לא נהאיה.

לח׳ ב אנת הו אלרבّ אלאלאה אלמגטי דון אלסמאואת
באלגיום אלמנזל עלי אלארץ אלאמטאר אל־
מנבת אלעשב פי אלגבאל אלמסקיהא אלמא מן
עואליהא אלגארס במשיתה פי אלארץ גמיע
אלשגר אלמנבת פיהא גמיע אלכלא אלמכרג
אלעשב מנהא לפעל אלאדמי אלמעטי אלבדר
ללזארע ואלגדי ללאכל. ואן אהבבת בהם שיא
מן ריאחך יבסו ואלעאצף מנהא כאלקשّ יחמלהם.

1. לסרש המוגרים. 5. אתה, כאן מתחיל אדיב. אדמא אלהים (מסושטש). הכונס—הים חסר בלר. 6. אא בל יעברנהו. 7. אדלב ומבקיע. 8. אדמא כמו אא, אבל על הגליון בכתיבה אחרת: שאון גליהם והמון לאומים. אא אדיב מא ומקול. 9. ל אפיקי הים. 10. ה׳ — אפך חסר באדיב טז מא מא לסרשת. 13. הוא חסר בר. אדמא אלהים. 18. להוציא — הארץ חסר באדיב טז לב מא מא לסרשת. 20. ל וגם סערה.

1. אכה חדור. 2. אכה לא אלי נהאיה. 3. אכה גאמע. 5. אכה געל אלגמל [!] תכמא ללבחר רסמא ללדהר סלא. 6—7. אלאודיה—פי ע״פ אכה, חסר באא. צואוין צורת־רבים עממית של צוּאן. 8. לא אין באכה והוא תמוה. 9. אכה בדראנאת אלמיאה. 12. אכה לא אלי נהאיה. 14. אלארץ חסר באא ו־עלי״ תוקן ל־עליהא״; אכה ואלגיום ואלמנזל עלי אלארץ. 15. אכה ואלמסקיהא. 17. אכה ואלמכרג. 18. אכה ואלמעטי אלבזר. 19. אכה סאן. 20. אכה תחמלהם.

1. מיכה א׳ ד. 5. תהלים לג׳ ז. 6. ירמיה ה׳ כב. 7. תהלים קד׳ י. איוב כח׳ י. 8. תהלים סה׳ ח. שם קד׳ ז. 9. ישעיה נא׳ טו. 10. תהלים יח׳ טז. 15. שם קמז׳ ח. 16. שם קד׳ יג. 17. מלשון „ונטעתי בחם עץ כל פרי״ (קהלת ב׳ ה). איוב לח׳ כז. 18. תהלים קד׳ יד. 19. ישעיה נח׳ י. 20. שם מ׳ כד.

לח, ב קָמַל וְנוֹעַר בָּשָׁן וְכַרְמֶל, / וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֶצַח נְצָחִים.

אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים הַבּוֹרֵא כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה, הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, שָׁם רֶמֶשׁ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם גְּדוֹלוֹת. הַיּוֹדֵעַ כָּל עוֹף הָרִים אִם אֶבְרָדֹ חֲסִידָדֹ וְנוֹצָדֹ, וּמִבִּינָתְךָ יַאֲבֶר נֵץ וְעַל פִּיךָ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר, וּלְךָ כָּל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף, צוֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם, בְּהֵמָה וְרֶמֶשׁ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ. / לט, א כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׁבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ, תִּתֵּן לָהֶם יִלְקוֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוּב, תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֲלוּן, תּוֹסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עָפָרָם יְשׁוּבוּן, וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֶצַח נְצָחִים.

לט, ב אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יָצַרְתָּ אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה. עוֹר וּבָשָׂר הִלְבַּשְׁתּוֹ וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים סוֹכַכְתּוֹ, חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמּוֹ וְרוּחֲךָ הַטּוֹבָה נָתַתָּ לְהַשְׂכִּילוֹ, אָרְחוֹ וְרִבְעוֹ זֵרִיתָ וְכָל

ומן פזעתך כזי אללבנאן ואנקטע יא נאפץ אל־
בתניה ואלכרמל ואנת אלחי אלקיום אלבאקי
אלי אלאבד ואלי לא נהאיה.

לט, א אנת הו אלרב אלאלאה כאלק כל דו נפס חיוה
אלארץ ומא עליהא ואלבחאר ומא פיהא דביב
לא אחצא לה כבאר אלחיואנאת וצגארהא אל־
עארף גמיע טאיר אלגבאל. מנהץ אגנחה אלחדא
ואלבאזי. בחכמתך יתרישׁ אלנסר ועז אמרך
יתשאמך פי אלטיראן. וגמיע אלוחש אלשעאריי
ואלבהימה אלמכצוצה ברעי אלף גבל וגמיע
אלגנם ואלבקר ווחוש אלארץ לאצנאפהא כלהם
לך ירגו אד אנת באעת באקואתהם פי אוקאתהא
ואלחב למן כאן מנהם ילתקט תוסע פצלך ישבעון
כירא. ויבהתון מתי מא חגבת רחמתך ענהם ועז
אמרך בחשר ארואחהם יתופון תם אלי אלתראב
יעודון ואנת אלחי אלקיום אלבאקי אלי אלאבד
ואלי לא נהאיה.

לט, ב אנת הו אלרב אלאלאה אלדי כלקת אלאנסאן
מן תראב אלארץ ובאללחם ואלגלד כסיתה
ובאלערוק ואלעטאם טללתה ובאלחיוה ואל־
מערוף חדיתה אד אחללת פיה אלנפס אלכירה

1. קמל, כאן מתחיל אדכח דף יא ע״א. 4. אדטז מא אלהים. 8. אדמא והיודע. כל, כאן מתחיל אדכד. ל עוף השמים. 10. אא מבינתך. אא אדכח כל נשר. 11—12. יער – וחיתו חסר בר. 12. כלם — למינה חסר בס. 14. טוב, כאן סוף אדטז דף מז. 15. יגועון, כאן מתחיל אדלז דף ג ע״א. 16. ישובון, עד כאן אדכח דף יא. וקים חסר באא. עד, סוף מא דף א ע״ב. 18. אדמא אלהים. 19. ר ועצמות. 20. אדלז מא וחסד עמו עשית.

3. אכה לא אלי נהאיה. 4. אכה די נפס חיה ואל־
ארץ ... ודביב. 6. אכה וצגירהא. 8. אכה יריש
אלנץ ואלנסר עז. 9. אכה יא מן גמיע וחש.
11. אכה ואלבקר ואלבהאים ואלראב ווחש אלארץ ..
גמיעהם לך. 13. למן אכה; אא למא. אכה
פישבעון. 14. מא אין באכה. 17. אכה לא אלי
נהאיה. 20. אכה ובאלעטם ואלערוק סיתה וטללתה.
20—21 ובאלחיוה — חדיתה ע״פ אכה; באא חסר.

1. ישעיה לג, ט. 6. נחמיה ט, ו. 8. תהלים קד, ה. 9. שם נ, יא. איוב לט, יג. 10. שם לט, כז.
11. תהלים נ, י. 12. שם ח, ח. בראשית א, כד. 16. תהלים קד, כז—כט. 19. בראשית ב, ז. 20. עי׳ איוב
י, יא. עי׳ שם י, יב. 21. נחמיה ט, כ.

דְּרָכָיו הִסְכַּנְתָּ, וַתּוֹדִיעֵהוּ חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתְּלַמְּדֵהוּ לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ כָּל יְמֵי חַיָּיו בָּאָרֶץ עַד בֹּא יוֹמוֹ עַת פְּקֻדָּתוֹ. תִּתְקָפֵהוּ לָנֶצַח וַיֵּהָלוֹךְ מְשֻׁנֶּה פָּנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ, יִגְוַע כָּל בָּשָׂר יָחַד וְאָדָם עַל עָפָר יָשׁוּב, וְאַתָּה חַי וְקַיָּם לַעֲדֵי עַד וּלְנֶצַח נְצָחִים.

מ, א אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם, כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים. הָאֵל הַמּוֹשֵׁל בִּגְבוּרָתוֹ עוֹלָם, בְּכָל מָקוֹם עֵינֶיךָ מְשׁוֹטְטוֹת, לֹא יִסָּתֵר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים כִּי אִם אַתָּה תִּרְאֵהוּ, לֹא יֵלֵךְ אֱנוֹשׁ מֵרוּחֲךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ יִבְרָח. מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אֹהֵב, כּוֹנֵן מֵישָׁרִים וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד, כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתָ כֵּן הָיָתָה וְכַאֲשֶׁר יָצַרְתָּ הִיא תָקוּם. קוֹלֶךָ חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ, וְרוּחֲךָ מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים, וּדְבָרְךָ לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר חָפַצְתָּ וְהִצְלִיחַ אֶת אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּהוּ. חוֹקֵר לְבָבוֹת בּוֹחֵן כְּלָיוֹת חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן,

אלמנסובה אליך. פקיאמה ומסירה סקמת וגמיע טראיקה קומת ועלפתה רסום רצאך ווקפתה בהא יסתדל עלי אלכיר ויפעל באלמסתקים כל איאם חיותה בחצרתך אלי אן ידנו יומה ווקת אגלה תם תנאהיה אלי אלגאיה פינצרף תגיר סחן וגהה ותמציה. / יתופא כל אלבשריין גמיעא מ, א ואלאנסאן אלי אלתראב יעוד ורוחה אליך תחשר ואנת אלהי אלקיום אלבאקי אלי אלאבד ואלי לא נהאיה.

אנת הו אלרב אללה ואנת מחיי גמיעהם 10 מא, א ומבקיהם אד אנת מעדן אלחיוה. אלטאיק אל־מתסלט בגברותה פי אלעאלם יא מן עלמה פי גמיע אלאמאכן גאיל. לו אנסתר אלאנסאן פי אלסואתר מנך מא כאן ינסתר בל כנת תראה בעלמך לא מהרב לה מן גצבך ואין מן עלמך 15 יהרב. אנת אלמלך אלמחב ללחכם מהיי אל־מסתקים פלא גור ענדך יא מן לא יחאבי אל־וגוה ולא יקבל אלרשי כמא שית כאן וכמא חכמת יכון. ואן אבתדעת צותא מן עטמה אנקדח להיב אלנאר פגצבך יפלע אלגבאל ויכסר 20 אלצכור ואמרך / לא ירגע פארגא אלי אן יפעל מא, ב

1. ר ותודיענו. 4. אדל1 ותשלחו. אדמא ויגוע. 7. אתה — האלהים חסר באדל1 מא לסרשת. אא אלהים. 10. כי, התחלת לא. לר תראנו. לסרשת ולא ילך. 12. ששת אהב צדק. 13-14. אדכד מא לרשת כן תהיה; ס כן יהיה. 15. סלעים, עד כאן אדיב. 16-17. אא עשה חפצת; אדכד עשה אשר חפצת. 17. לא לר והצליח אשר. ש שלחת; לסרת שלחתו. 17-18. לא חוקר לבות. אדכד ובוחן; ששת ובוחן ... וחופש.

1. אלמנסובה אליה פכסבתה אלעקל ואלאמאדה פקיאמה ... וכל סראיקה. 3. אא עלי אלאכיר. אכה ויעמל אלמסתקים ... בחצרתך פי אלדניא. 5. אכה פי אלגאיה ... סחנה. 6. אכה ויתופא. 7. אכה אלתראב ירגע. 9. אכה בלא נהאיה. 10. אנת — אללה אין באכה. אכה אלמחיי גמיעהם תם מבקיהם. 14. אכה אלסואתר ענך ... פלא מהרב. 16. אכה אנת הו. 18. אכה אלרשא וכמא. 19. ואן אין באכה. אכה ינקדח. 21. אא יפלע, מתוקן ליפעל; אכה יעמל מא

1. עי' תהלים קלט, ג. 3. עי' ירמיה נ, כז 4. איוב יד, כ. 5. שם לד, טו. 7. נחמיה ט, ו. 8. תהלים לו, י. 9. שם סו, ז. עי' זכריה ד, י. 10. עי' ירמיה כג, כד. 11. עי' תהלים קלט, ו. 12. שם צט, ד. 13. דברים י, יז. 14. עי' ישעיה יד, כח. 15 תהלים כט, ז. מלכים א יט, יא. 17. עי' ישעיה נה, יא. 18. ירמיה יז, י. משלי כ, כז.

מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ וַיּוֹצֵא לָאוֹר צַלְמָוֶת,
מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה, מַזְרִיחַ חַמָּה וּמַעֲרִיב
לְבָנָה, מוֹצִיא קַיִץ וּמֵבִיא חוֹרֶף, מְשַׁנֶּה עִתִּים
וּזְמַנִּים, מוֹלִיךְ דּוֹר וּמֵבִיא / אַחֵר, מֵסִיר מ, ב
מְלָכִים וּמֵקִים מְלָכִים, מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ
שְׁפָלִים, מֵמִית חַיִּים וּמְחַיֶּה מֵתִים, מוֹרִישׁ
עֲשִׁירִים וּמַעֲשִׁיר רָשִׁים, מֵקִים מֵעָפָר דַּלִּים
מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹנִים, מַשְׂבִּיעַ רְעֵבִים וּמְרַוֶּה
צְמֵאִים, מַלְבִּישׁ עֲרוּמִּים וְזוֹקֵף כְּפוּפִים, וְסוֹמֵךְ
נוֹפְלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּפוֹקֵחַ עִוְרִים, וּמַרְנִין
אִלְּמִים וּמְמַלֵּא חֲסֵרִים, וּפוֹקֵד עֲקָרוֹת וּפוֹטֵר
רְחָמִים, מוֹלִיד אַחֲרֵי עוֹצֶר וּמְרַפֵּא אַחֲרֵי מַחַץ,
וְחוֹבֵשׁ אַחֲרֵי שֶׁבֶר. קָרוֹב לַנִּשְׁבָּרִים וּמוֹשִׁיעַ
אֶת נִדְכָּאִים, אוֹהֵב עֲנָוִים וְשׂוֹנֵא גֵאִים, וּמְקָרֵב
אֶת־הָרְחוֹקִים וּמְקַבֵּל אֶת־הַשָּׁבִים. סוֹלֵחַ עֲוֹנוֹת
וּמְכַפֵּר חַטָּאִים וְעוֹבֵר עַל־פְּשָׁעִים, רַב־חֶסֶד

מא אמרתה ויצלח מא ארסלתה. יא מסתברי
אלקלוב באחת אלכלי מפתש אלבואטן מכשף
מא פי אלאעמאק מן אלטלאם מכרג אלגואבס
אלי אלנור. ממצי אלנהאר ומותי באלליל משרק
אלשמס ומגרב אלקמר מכרג אלקיט ומותי 5
באלשתי מגיר אלאוקאת ואלאזמנה ממצי גיל
ומותי גירה מזיל מלוך ונאצב מלוכא כאפץ
אלמתשאמכין וראפע אלמתסאפלין ממית אל־
אחייא ומחיי אלמותי מפקר אלמיאסר ומיסר
אלפקרא מקים אלמסאכין מן אלתראב ומרפע 10
אלצעפי מן אלמזאבל משבע אלגיאע וראוי אל־
עטאש מלבס אלעראיי סאנד אלואקעין נאצב
אלמנחניין מטלק אלאסארי פאט אלעיון מטלק
אלטרש מנהץ אלזמני מנטק אלכרס מכמל אל־
נואקץ מפתקד אלעואקר פאטר אלארחאם ומולד 15
בעד אלעקם. אנת אלממרץ ואנת אלמשפי אנת
אלכאסר ואנת אלגאבר. אנת קריב לדעא אל־
מנכסרין אלמתדכדכין מחב אלכאשעין ושאני
אלמתקדרין מדני אלמתבאעדין / וקאבל אל־ מב, א

1. א ויוציא. ל ויתא לאור. 3-4. הדפוסים: משנה עתים ומחליף זמנים. 4. ל ומביא דור אחר. 5. א אדמא לא סשת משפיל גבוהים. 7. ס ומקים. 8. ת ומאשפות ... ומשביע. 9. אדלז מא לא שת ומלביש. 9-10. סשת ערומים וסומך נופלים ומתיר אסורים וזוקף כפופים ופוקח עורים. וסומך נופלים חסר בלא; אדכד סומך נופלים וזוקף כפופים; אדלז מא וסומך נופלים וזוקף כפופים; אדכד מא לא לסרשת ופוקח עורים ופותח חרשים ומנהל פסחים ומרנין; אדלז ומתיר אסורים ופותח חרשים ומנהל פסחים ומרנן לשון אלמים. 12. א אדכד לז מא לא 13. אדלז חובש. לסרשת אחר שבר. אדכד לז מא ר ואוהב עניים. 15. אדכד לז מא לא לסרשת וסולח. לסרשת ומוליד. לסרשת אחר עוצר ... אחר מחץ. לא לסרשת וקרוב. 14. לר ומושיע את הדכאים. בתיבה זו מסתיים לא דף א. 16 סשת כל פשעים. לר

תרידה. 1. אכה מסתבגי. 3. אכה אל־צלאם ומכרג. 5—7. אכה מכרג אלציף ... אלשתי ... ומקים גיל גירה ומזיל; א ואלאזמני. 8. אכה אלמסתפלין ... אלאמואת. 9. אכה ומוסר. 10. אכה מרפע. 12. אכה אלעטאשא ... וסאנד ... ומטלק. 13. פאט = פאץ; אכה פאץ עיון אלעמא. 14. אכה ומנהץ ... ומנטק. מנהץ — אלכרס איננו במקור העברי. 15. אכה ומפתקד ... ענד אלעקם. 17. אכה אלקריב ... ומגית אלמדכדכין. 19. אכה אלמקתדריי.

1. איוב יב, כב. 6. שמואל א ב, ו. 7. שם ב, ז. 8. שם שם, ח. 9. תהלים קמו, ח. 10. שם שם, ז. שם קמו, ח. 14. עי׳ שם לד, יט.

לַטּוֹבִים וְלָרָעִים. אֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים, גּוֹמֵל
טוֹבוֹת לַחַיָּבִין, וְעוֹנֶה בְּכָל־עֵת צָרָה לְיוֹרְדֵי
הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת, לְתוֹעֵי בַּמִּדְבָּר בְּיִשִּׁימוֹן דֶּרֶךְ,
לַאֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל, לַשּׁוֹכְבִים עַל־עֶרֶשׂ דָּוִי,
לְהוֹלְכִים בְּלֹא כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף, לִנְתוּנִים לִפְנֵי
פְּרִיץ חַיּוֹת, לַאֲשֶׁר נִדְּמוּ בְּתוֹךְ הַהֲפֵכָה, לַגֵּרִים
מא, א וְלַתּוֹשָׁבִים / בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, לְיוֹשְׁבֵי אֶרֶץ כִּי
תָבֹא עֲלֵיהֶם חֶרֶב, לְכוֹרְמִים וּלְיוֹגְבִים בְּהֵעָצֵר
סַל וּמָטָר, לְאַיָּל כִּי תַעֲרוֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם,
לְיַעֲלֵי סֶלַע עֵת תִּכְרַעְנָה יַלְדֵיהֶן תְּפַלַּחְנָה,
לְעוֹרֵב כִּי יִלְדָּיו אֶל־אֵל יְשַׁוֵּעוּ. וְשַׁוְעַת הַכֹּל
תִּשְׁמַע בְּפַעַם אַחַת, וּכְהֶרֶף עַיִן תּוֹשִׁיעַ אֶת־
כֻּלָּם, כִּי אַתָּה אֵל חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב
חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה.

מב, ב וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים. וְשָׂרָפִים מִמַּעַל
לְפָנֶיךָ עוֹמְדִים, וּמַלְאָכִים רוּחוֹת עָשִׂיתָ לְךָ

תאיבין צפּאח אלדנוב מכפּר אלכטאיי מתגאוז
ען אלגרום כתיר אלפצל ללאכיאר ואלאשראר
טויל אלמהל ללצאלחין ואלטאלחין ומכאפי
באלכיר ללמסתוגבין. ומגיב פי כל וקת שדה
לוארדי אלבחר פי אלמראכב ללטאללין פי
בראדי סמאוי ללמחבוסין פי עדאב באלגלל
ללמנצגעין עלי אלאסרה באלמרץ ללסאלכין בלא
קוה בין ידי אלכאלב ללמנטרחין בין ידי אל־
וחוש אלדאערה ללדין ישבהון כאנהם פי וסט
אלכסף ללגרבא וללמקימין פי בלד ליסת להם
ללמקימין פי בלדה אדא אקבל עליהם אלחרב
ללכראמין ואלוראזין ענד אחתבאס אלטל ואל־
מטר ללאיאיל ענד תלטיהא עלי גדראן אלמא
לועול אלצכור ענד רבצהא ללולאד ואולאדהא
תפצך ללגראב אד אולאדה באלטאיק יסתגיתון
ואסתגאתה אלכל תסמע דפעה ואחדה וכלחצת
אלעין תגית גמיעהם אנך אלטאיק אלראוף אל־
רחים טויל אלמהל וכתיר אלפצל צאפח ען /
אלאסאה. מב, ב

וגיוש אלסמא פי אלעלו לך תסגד ומלאיכה פי מג, א
אלעלו בחצרתך וקוף אלמצנוע מנהם ריאחא

ורב חסד. 1. אדכד מא לסרשת לצדיקים ולרשעים.
3. סת לתועה. 5. אא אדמא לרת להולכי.
6. לאשר, עד כאן אדלו. 7. אדמא ותושבים.
8. ל תבא עליהם קורב; ר תבא עליהם חורף.
אדכד מא ויוגבים. 8-9. לסרשת בהעצר עליהם טל.
9. לר לאיל תערוג. 10. ר עת לדחנה תכרענה.
11. ל ישועה. ושועת חסר בל; ת ושועות.
13. רחום וחנון, כן בכל המקורות ותקנתי לפי
הכתוב יונה ד, ב. 16. ס רוחות תשית לך.

תפאצך. 15. אכה אד אולדהן. 16. אכה אסתגאתת.
וכויל ... וכתיר אלפסטל. 18. [] אין באא. 20. אכה

1. אכה צאפח ... ומכפר ... ואלמתגאוז. 3. אכה
ללצאלחין וללטאלמין מכאפי. 4. אכה ואלמגיב פי
כל שדה. 5. ללטאללין=ללצאלין. 6. אא סמאיי. אכה
וללצאלין פי אלבראדי סמאוה וללמחבסין פי אלעדאב
באלאגלאל. 7. אא עלי אלארי, ?. 8. אכה ללמטרוחין
... אלוחש אלדאער. 10. אכה אלכסף ללמגאודין
ואלמקימין פי בלדה ליסת להם ללמקימין פי בלד
אדא אקבלת עליהם אלחרוב. 12. וראז לא מצאתי
במלונים. 13. אכה ללאיאל וקת תלטיהא ... אל־
מיאה. 14. אכה וקת רבצהא ללולאדה ואולאדהא
וכלחצת=וכלחטה. 17. אכה אד אנת אלטאיק ...
יא מן גיוש אלסמא לך תסגד ואלמלאיכה ... ואל־

3. תהלים קז, ד. 4. שם שם, י. 5. איכה א, ו. 9. תהלים מב, ב. 10. עי' איוב לט, א, ג. 11. שם לח, מא.
14. יונה ד, ב. 15. נחמיה ט, ו. 16. עי' ישעיה ו, ב.

נִצָּבִים, וּמְשָׁרְתֶיךָ אֵשׁ לוֹהֵט מַרְאֵיהֶם כְּלַפִּידִים.
הַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוּב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק, תְּשַׁלַּח
בְּרָקִים וְיֵלְכוּ וְיֹאמְרוּ לְךָ הִנֵּנוּ. וְכֻלָּם מְפָאֲרִים
לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ, וּמְשַׁבְּחִים לְפָנֶיךָ כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ.
5 וּמִירָאָתְךָ יָנוּעוּ אֵלִים, וּמֵאֵימָתְךָ יִרְעֲשׁוּ אוֹפַנִּים,
וּמִקּוֹל דִּבְרְךָ תִּרַפֵּינָה כַנְפֵיהֶם. וְיִשְׁאוּ קְדֻשָּׁה
לְךָ הָאֵל אֲשֶׁר כְּבוֹדוֹ מְלוֹא כָל־הָאָרֶץ, וְיִתְּנוּ
בְרָכָה לְךָ הָאֵל הַבָּרוּךְ כְּבוֹדוֹ מִמְּקוֹמוֹ. וְלֹא
יַכִּירוּ לְךָ מָקוֹם, וְלֹא יֵדְעוּ לְךָ מַחֲנֶה, כִּי עָנָן
10 וַעֲרָפֶל סְבִיבֶךָ, וְסוּפָה וּסְעָרָה בִּדְרָכֶיךָ, וְאֵשׁ
מִתְלַקַּחַת כְּמַרְאֵה הַחַשְׁמַל לְפָנֶיךָ, וְנוֹגַהּ כָּאוֹר
תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדֶיךָ, וְהוֹד וְהָדָר וְזֹהַר מְגוֹנַהּ
נֶגְדֶּךָ. וַתֶּשֶׁת חֹשֶׁךְ עָבֵי שְׁחָקִים סִתְרֶךָ, וְגַאוּת
וּגְבוּרָה שַׂמְתָּ לְבוּשֶׁךָ, וְדָמוּת כָּל־גֵּאֶה וָרָם
15 הִרְאִיתָ בְּמַרְכְּבוֹתֶיךָ, כִּי כָל־הַגֵּאִים וְהָרָמִים
שְׁפָלִים תַּחְתֶּיךָ, וּלְמוֹלְךָ מִי יָעוּז, וּמִי יוּכַל /
מג, א לַעֲמוֹד נֶגְדֶּךָ, וּמִי זֶה לְפָנֶיךָ יִתְיַצָּב, וּמִי הִקְשָׁה
אֵלֶיךָ עֹרֶף וַיִּשְׁלָם. בַּעֲבוּר כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל

מעהם מנתצבין ודוי אלנאר אלסאטעה כמנטר
אלפלאיל פי אמרך מנצרפין ומלאיכה תחאצר
ותרגע כלמע שעאע אלברק בחצרה כרסיך
כאצעין. תרסל אלברוק ותמצי וכאנהם יקולון
לביך הא נחן וישרפון אסמך אלמקדש ויסבחון 5
בין ידי כרסי כרמך אד מן כשיתך יצטרב /
דו אלטאקה ומן היבתך תרתג אלמלאיכה ומן מג, ב
צות כטאבך תרכי אגנחתהא ויקדסוך ג תקדיסא
ויברכוך יא טאיק אלמברך כרמה פי גמיע אל־
אמאכן. אנת אלטאיק אלדי כרמה מלו גמיע 10
אלארץ לא יתבתו לך מוצעא ולא יערפו לך
מחלא אד אלגמאם ואלצבאב דונך ואלזואבע
ואלעואצף בינך ובינהם ונאר מתלכדה כמנטר
אלזרקאה בין ידיך וציא כאלנור תגעל שאן מן
קדרתך ובהא ובהגה וצו מן חיאלך וגעלת אל־ 15
טלאם וגיום אלשואהק חגאבך ואלתשאמך ואל־
אקתדאר געלת לבאסך ושבה באלתשאמך ואל־
אקתדאר אורית פי מואכב רכבאנך אד גמיע
אלמרתפעין דונך מנכפצין פחיאלך מן יתעזז
וחדאך מן יטיק אלתבאת ובחצרתך מן אלדי 20
יקף ומן אלדי תצעב פיהם פסלם. פחקא יקינא
בסבב מא אנת צאחב אלגבורה לא ימתדח אל־

מצנוע; אא ראיחא. 2. אכה מתצרפין. פליל = לפיד מלה בלתי רגילה; בראשית ט״ו י״ז יש גירסא בתרגום רס״ג פליל נאר (ועי׳ Castellus, Lexicon heptaglotton ערך פלל). 7. אכה דוי אלטאקה. 8. אכה ותקדסך תלאת תקדיסאת פי כל יום ויבארכוך ... אלמבארך. 11. אכה לא יתבת לך מוצע ולא יערף לך מחל אדן אלגמאם. 13. אכה כנאר... אלזרקה. 14. אכה תגעל בציץ נור שאן ... ובהגא ... אל־אספראר ... יא מן געלת. 17. אכה ושבה כל מקתדר ומרתפע אורית. 18–19. אכה ואד ... ואלמתשאמכין דונך. 21. אכה תצעב עליהם פיהם ויסלם.

אדכד לסר והחיות. 3-4. אדכד מא לסרשת מפארים את שם. 5. לסרשת יזועו אלים. 6. ש ומכל דברך; אדמא ומן קול. 8. ברכה לך, עד כאן אדכא. 8-9. סשת לא יכירו. לסרשת ידעו לך מנוחה. 11. ס החשמל לעיניך. 13-14. לר גאות; אדמא וגאוה וגבורה. ר ורמות על כל גאה. 15. אדמא הרמים והגאים; לסרשת להודיע כי כל הרמים והגאים. 18. ערף חסר בלסרשת. ס אליו וישלם. 18-2. סשת ובעבור ... החכמה ... ולמען שאתה הוא ... הגבורה ... ולפי שאתה הוא בעל העושר; אדמא לר ובעבור כי אתה בעל הגבורה ... (אדמא גבור ..) אתה בעל החכמה ... ולפי שאתה

1. עי׳ תהלים קד, ד. 2. יחזקאל א, יד. 3. איוב לח, לה. 10. עי׳ תהלים צז, ב. 11. עי׳ יחזקאל א, ד. 12. חבקוק ג, ד. 13. עי׳ תהלים יח, יב. 18. עי׳ איוב ט, ד.

הַגִּבּוֹרָה אַל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ, וּלְמַעַן
כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַחָכְמָה אַל יִתְהַלֵּל חָכָם
בְּחָכְמָתוֹ, וּלְפִי כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָעוֹשֶׁר אַל
יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ. כִּי כָחָצִיר מָהֵרָה יִמָּלוּ
וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן, כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיֵחָלוֹפוּ,
וְכַצֵּל תַּעֲבִירֵם וְיַעֲבוֹרוּן. וְאַף כִּי הַמַּשְׂכִּיל
וְיוֹדֵעַ אוֹתְךָ, לֹא בְּמַעֲשָׂיו יִתְהַלֵּל כִּי אִם
בִּשְׁמֶךָ, כִּי בְךָ יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְּלוּ כָּל זֶרַע
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָּל הַיּוֹם וְשִׁמְךָ
לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה.

מד. א אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם
וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם,
וְכָרַתָּ בְּרִיתְךָ אֶת יִצְחָק וְנִשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר
הַמּוֹרִיָּה, וַהֲקִימוֹתָ עֵדוּת בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה
שַׂמְתָּ בְּיִשְׂרָאֵל. הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר
רָאוּ עֵינֵינוּ, הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים הַיָּד
הַחֲזָקָה וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ
כָהֵם בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, הָעֵדוּת, הַמִּקְרָא,
וְהַמִּשְׁנָה, הַכְּתוּבִים וְהַדְּרוּשִׁים, הַמְשִׁיבֵי נֶפֶשׁ,
הַמְשַׂמְּחֵי לֵב, הַמַּגְבִּיהֵי קוֹמָה, הַמְּאִירֵי

גֹּבֵּאר בגברותה ומן אגל מא אנת צאחב אל־
חכמה לא ימתדח אלחכים בחכמתה ולמא אנת
ולי אלגנא לא / ימתדח אלגני בגנאה אד אלכל מד. א
כאלחשיש סריעא יגקצפון וכּכצר אלכלא יסקטון
וכתבדיל אללבאס תבדלהם וכזואל אלטל 5
תזילהם פאלעאקל אלדי יערפך חק אלמערפה
בפעלה לא ימתדח לכן באסמך אד בדכרך יפלג
ובאסמך ימתדח גמיע נסל אל אסראיל קאילין
באללה אמתדחנא פי כל יום ואסמך ללאבד
ישכר סרמדא. 10

אנת הו אלרב אלאלאה אלדי אכתרת אברם מה. ב
ואכרגתה מן אתון אלכסדאניין וצירת אסמה
אברהים וקטעת עהדך מע אסחק וקסמת לה פי
גבל אלעבודיה ואקמת אלשואהד ליעקוב וצירת
אלתוראה פי אל אסראיל. אלאעלאם אלעטאם 15
אלתי ראתהא עיונגא אלאיאת אלמעגזאת אל־
מכופאת אלקדרה אלשדידה ואלדראע אל־
ממדודה אלקראן ואלפקה אלמכתובה ואלמדרוסה
אלראדה ללנפס אלמפרחה ללקלב אלמשמכה
ללקאמה אלמציה ללעיון / אלתי אדא פעלהא מו׳ א 20

(אדמא כי אתה) בעל העושר. 2. אל יתהלל, התחלת מא דף ב. 3. הוא חסר במא. 4. אדמא מא לרשת כי כלם כחציר ימלו. 6. לסרשת ויעבורו. כי חסר באדמא מא לסרשת. 8. לסרשת בשמך ורחמיך וחסדיך אשר הכינות את לבו לדעת אותך כי בך יצדקו. 8—9. ר זרע ישרון. 13. אדמא מא לסרשת בריתך עם יצחק. 16. סש והאתות. מא והמופתים הנוראות; אדמא והמופתים והנוראים והיד; לסרשת והיד. 17—18. אשר—ובארץ באא בשולי הגליון וגם בתרגום אא איננו. אדמא מא לסרשת אשר לא נבראו (אדמא כהם) בכל הארץ ובכל הגוים.

18—19. ש העדות התורה המשנה; לסרת העדות התורה והמשנה. ת והכתובים. סשת הדרושים. 20. אדמא

1. ירמיה ט׳ כב. 3. שם׳ שם. 4. שם׳ שם. 5. תהלים לז׳ ב. שם קב׳ כז. 7. עי׳ ירמיה ט׳ כג. 9. ישעיה מה׳ כה. 10. תהלים מד׳ ט. 12. נחמיה ט׳ ז. 13. עי׳ בראשית יז׳ כא. 15. עי׳ תהלים עח׳ ה. 17. עי׳

עֵינַיִם, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ אֶת קוֹלֶךָ, מד׳ ב וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאִיתָם אֶת / אִשְׁךָ הַגְּדוֹלָה, וְכַתּוֹתָה מִפְּנֵיהֶם צָרֵיהֶם, וּמַנְּךָ לֹא מָנַעְתָּ מִפִּיהֶם, וַתִּתֵּן אֶת מִשְׁכָּנְךָ בְּתוֹכָם, כִּי שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם נִקְרָא יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים. כֹּל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקֶּיךָ, וְיִנְצְרוּ תוֹרָתְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ. עַל כֵּן גָּדַלְתָּ יְיָ אֱלֹהִים עַד מְאֹד, כִּי אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ כְּכֹל אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ בְּאָזְנֵינוּ. עַל כֵּן נֵאֹמַר בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם.

בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים, וּבָרוּךְ אַתָּה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים.

בָּרוּךְ אַתָּה רִאשׁוֹן מְקֻדָּם עַד לֹא כָל רִאשׁוֹן, וּבָרוּךְ אַתָּה אַחֲרוֹן בַּסּוֹף וְתַכְלִית כָּל אַחֲרוֹן.

בָּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר, וּבָרוּךְ אַתָּה פּוֹעֵל נִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר.

בָּרוּךְ אַתָּה לֹא יֵיעַף וְלֹא יִיגָע, וּבָרוּךְ אַתָּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן.

אלאנסאן יחיא בהא. פמן אלסמא אסמעת אבאינא כטאבך ועלי אלארץ אוריתהם נארך ומן בין ידיהם דקקת אעדאהם ומנּך לא תמנע מן פאיהם וגעלת מסכנך פימא בינהם אד הם מנסובין אליך יא רבּ אלגיוש יא אלה אסראיל יא גאעל סכינתה בין אלכרובין. גמיע מא עמלתה ליחפטו רסומך ויחרסו שראיעך ואחכאמך פלדלך תעטּמת יא רבּ אד ליס מתלך ולא אלאה סואך כגמיע מא סמענאה באדאננא ותחקּקנאה בעקולנא. פעלי דלך נקול תברך אלרבּ אללה ותברך אסמה וכרמה אלי אלאבד.

תברכת יא מולי אלמואלי ותברכת יא סיד אלסאדה.

תברכת אנת יא אול מנד קדים אד לא אול אלא אנת ותברכת יא אכר נהאיה כל אכר.

תברך יא פאעל אלעטאים בגיר חד ותב יא צאנע אלאעגובאת בגיר אחצא.

תב יא מן לא ילגב ולא יתעב ותב יא מן לא ינאם ולא יסן.

והמיטיבי לב ... והמאירי; המשמחי לב חסר בלקר. 2. אדמא מא ומן ... אבותינו קולך. 5. אדמא מא לסרשת ושמך. לר נקרא עליהם. ל ה׳ אלהים צבאות; ר ה׳ אלהי אלהי. 8. עד מאד חסר באדמא מא לסרשת. 9. ר אין כמוך אלהים ואין. א ק בכל; ככל חסר בת. 10. סשת ברוך ה׳ אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם. לעולם חסר במא ונוסף באדמא, ובגליון נוסף: וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן. 12. מא ברוך י״י אלהי ... וברוך אדוני; אדמא ברוך י״י אלהי. 14. ל אתה מקדם עד לא ראשון. 15. א אדמא לתכלית. 17. אדמא מא לסרשת אתה עושה נפלאות.

1. אכה בהא חיאת אלדהר וכמא אן מן אלסמא. 2. אכה אוריתהם וקארך כמנטר נאר עטים ובין אידיהם. 3. אכה לם תמנעהם ומסכנך נעלתה. 5. יא־אסראיל אכה; באא אינגו. 6. אכה עלי אלכרובין פגמיע. 7. אכה פעלי דלך. 8. אכה יא רב יא אללה ... לא אלה ... פי גמיע מא סמענא ... ותחקקנא. 10. אכה תבארך אללה אלרב ותבארך אסמה וכרמה. תבארכת יא רב יא אלאה אלאלאהאת ותבארכת יא רב סיד אל־סאדאת יא מולא אלמואלי. 14—15. על פי אכה, בהחלפת תבארכת לתברכת כלשון אא; באא אינגו. 16. אכה תבארכת יא רב אנת פאעל אלעטאים בגיר נהאיה ותבארכת יא פאעל אלאעגובאת בגיר אחצא. 18. אכה לא ילגב ולא יכל.

דברים ז, יט. 2. יחזקאל כ, יא. 3. עי׳ דברים ד, לו. 4. עי׳ תהלים פט, כד. נחמיה ט, כ. 5. ויקרא כו, יא. 6. עי׳ שמואל ב ו, ב. 10. שם ז, כב. 11. תהלים עב, יח; יט. 17. איוב ט, י. 18. ישעיה מ, כח. 19. תהלים

בָּרוּךְ אַתָּה מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית, וּבָרוּךְ אַתָּה מוֹדִיעַ מִקֶּדֶם אֲשֶׁר לֹא נַעֲשׂוּ.

בָּרוּךְ אַתָּה מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו, וּבָרוּךְ אַתָּה עָז וְאַפּוֹ עַל כָּל עָזְבָיו.

בָּרוּךְ אַתָּה מִבְטַח כָּל קַצְוֵי אָרֶץ וְיָם רְחוֹקִים, / וּבָרוּךְ אַתָּה אֲשֶׁר לֹא יֵבוֹשׁוּ קַוָּיו לְעוֹלָם. מה, א

בָּרוּךְ אַתָּה בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וּבָרוּךְ אַתָּה עַל הָאָרֶץ מִתָּחַת.

בָּרוּךְ אַתָּה בַּיּוֹם כִּי יָאָר לָנוּ, וּבָרוּךְ אַתָּה בַּלַּיְלָה כִּי יַחְשִׁיךְ מִמֶּנּוּ.

בָּרוּךְ אַתָּה עַל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ, וּבָרוּךְ אַתָּה בְּכָל קְצוֹת הַשָּׁמַיִם.

בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֵית מִקְדָּשֶׁךָ, וּבָרוּךְ אַתָּה בְּכָל אַפְסֵי הָאָרֶץ.

בָּרוּךְ אַתָּה בְּמַלְאָכֵי מָרוֹם, וּבָרוּךְ אַתָּה בִּקְהַל קְדוֹשִׁים.

בָּרוּךְ אַתָּה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבָרוּךְ אַתָּה בְּכָל לְאֻמִּים וְאִיִּים.

בָּרוּךְ אַתָּה בַּדּוֹרוֹת הָעוֹמְדִים, וּבָרוּךְ אַתָּה בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים.

תב יא מכבר מן אלאול באלאכיר ותב יא מערף באלשי קבל יכון.

תב יא מגאזי באלכיר לכאיפיה ותב יא מן שדתה וגצבה עלי כל תארכיה.

תב יא מתכל אקאצי אלארץ ואלבחאר אלבעידה ותב יא מן לא יכיב / ראגיה מו, ב אלי אלאבד.

תב יא מן פי אלסמאואת אלעאליה ותב יא מן פי אלארצין אלסאפלה.

תב פי אלנהאר אדא תגלאנא ותב פי אלליל אדא גשאנא.

תב עלי כרסי כרמך ווקארך ותב פי אקאצי אלסמא.

תב יא רב פי קדסך ותב פי גמיע נהאיאת אלארץ.

תב יא רב פי מא בין אלמלאיכה אלעאליין ותב פי מא בין אלגמאעה אלמקדסין.

תב יא רב פי בני אסראיל ותב פי גמיע אל־אמם ואהל אלגזאיר.

תב יא רב פי אלאגיאל אלמאציה ותב פי אלאגיאל אלאתיה.

2. א נעשה. 6. רחוקים, עד כאן מא דף ב ע״ב. קויו, התחלת א ב דף כד ע״א. לסרשת קויך. 10. א ב ובדפוסים יאיר. 15. א ב סרש אפסי ארץ. 16—17. ברוך — קדושים, א בשולי הגליון ובתרגום א אינגו. ש במלאכי המרום. 20. אדמא העומדים, ובגליון בכתיבה אחרת: העוברים.

1. מן אין בא א, אכה תבארכת יא רב אנת אלמכבר מן אל־אול ... אנת אלעארף מן קדים מא לא יצנע. 3. אכה יא רב אנת אלמגאזי באלכיר לכאיסיך ותבארכת יא רב אלדי שדתה. 5. אכה מתכל כל אהל אקאצי ... יא רב אלדי לא יכיב רגאייך. 6. א רגאה, מתוקן לראגיה. 8. אכה אלעלא (בכתיבה אחרת)... יא מן וקארה פי (שתי המלים האלה נוספו על הגליון בכתיבה אחרת) אלארץ אלספלא. 10. אכה יא רב פי אלנהאר אד ... באלליל אדא יגשאנא. 12. אכה יא רב עלי ... אנת פי ... אלסמאואת. 16—17. על פי אכה; בא א אינגו. 18. אכה פי וסט בני.

קכא, ד. 2. ישעיה מו, י. 4. עזרא ח, ככ. 6. תהלים סח, ו. 7. עי׳ ישעיה מט, כג.

בָּרוּךְ אַתָּה בִּימֵי גְלוּתֵנוּ, וּבָרוּךְ אַתָּה בִּימֵי גְאֻלָּתֵנוּ.

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּבָרוּךְ אַתָּה בָּעוֹלָם הַבָּא.

בָּרוּךְ אַתָּה בְּכָל הַבְּרָכוֹת אֲשֶׁר נֶאֱמָרוּ, וּבָרוּךְ אַתָּה בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָעֲתִידוֹת לְהֵאָמֵר.

וְלָךְ דּוּמִיָּה תְּהִלָּה וְיָאֵתָה בְּרָכָה, וְנָעִים לְזַמֵּר וְטוֹב לְהוֹדוֹת. וְאִם הוֹאַלְנוּ כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְאַף נִדַּדְנוּ כָּל שֵׁינָה מֵעֵינֵינוּ, וְהִתְיַצַּבְנוּ כָּאֲרָזִים, וְשָׂפַכְנוּ שִׂיחַ כְּכָל הַמַּיִם שֶׁבַּיַּמִּים, לְבָרֶכְךָ בְּדִבְרֵי כָל פֶּה, וּלְהַלֶּלְךָ מֵרִנַּנַת כָּל לָשׁוֹן, וּלְהוֹדוֹת לְךָ מֵרְחִישַׁת כָּל לֵב, וּלְשַׁבֵּחֲךָ / מֵאֶרֶשֶׁת כָּל שָׂפָה, וְיוֹתֵר מִמִּנְיַן עֲפַר הָאָרֶץ וְחוֹל הַיָּם וְכוֹכְבֵי הָרָקִיעַ, וּלְרוֹב מֶחֱשְׁבוֹן הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים וְהַשָּׁעוֹת וְהָרְגָעִים, וּלְמַעְלָה מִמִּסְפַּר כָּל צֶמַח כָּל עֲלֶה וְכָל זֶרַע, וְלִמְאֹד מִמִּדַּת מִצְעָדֵי כָל רֶגֶל וְכָל נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים. לֹא הִגַּעְנוּ עַד חֵלֶק אֶחָד מֵאֲלָפִים וְרִבְבוֹת תְּהִלּוֹתֶיךָ. אֱמֶת מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ, אֲבָל כְּפִי כֹּחֵנוּ נַזְכִּיר מִקְצָתָם, וְאַתָּה מְשָׁמַיִם תִּשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ וְתֵרָצֶה

תֵּב פִּי אִיאַם גְּלוּתַנָא וּתֵב פִּי אִיאַם פִּכַאכַנָא. תֵּב יָא רַבִּ פִּי הֹדֶה אַלדַּנְיָא וּתֵב פִּי דָאר אַלאַכְרִי.

תֵּב יָא רַבִּ פִּי גַמִּיע אַלבַּרַכַאת אַלמַקוּלַאת וּתֵב פִּי גַמִּיע אַלבַּרַכַאת אַלעַתִידַאת אֶן תַקַאל.

וְלָךְ נַקְצַד בְּאַלמַדְחַה וְחַצִּיר אַלבַּרַכַה וְלַדִּיד אַלתַּמַגִּיד וְכַיִּר אַלשֻׁכְּר. וְאִן אַמעַנְנָא כֹּל אִיאַם חַיּוּתַנָא וְאַדְהַבְנָא אַלסַבָּאת מִן עִיוּנַנָא וְאַנתַצַבְנָא כְּאַלאַרְזִ וּבַתַּתְנָא אַלנַּתּ כְּמַאי אַלבַּחַאר לְנַבַּרְכְּךָ פִּי כֹּל פָּא וְלְנַמַדְחְךָ פִּי כֹּל לִסַאן וְנִשַּׁכַּרְכְּךָ מִע אַכְתַלַאג כֹּל קַלְב וְנִסַבְּחְךָ בְּנִסְק כֹּל שַׁפָּה בְּאַכְתַר מִן תַּרַאב אַלאַרְץ אַחְצָא וּמִן רַמְל אַלבַּחַאר מִקְדַאר וַכּוּאַכַּב אַלסַּמָא עַדַדָא / וְאַפְצַל וְאַדַקּ מִן חַסַאב אַלסִּנִין וְאַלאַיַּאם וְאַלאוּקַאת וְאַל־לַחְטַאת וְאַעְלַי מִן עַדַד כֹּל נַבַּאת וְאַלעַשַׁב וְוַרַק וְתַמַר וְחַבּ וְגַדַּא וְאוֹפִי מִן כֹּל וְטִי כֹּל קַדַם מָא פִּיהּ נִסְמַה אַלחַיּוּהּ לַם נַבְלַג דַקִּיקַה וְאַחַדַה מִן אַלוּף וְרַבּוּאַת אַעְלַאם עַגַאיִבְּךָ וּמַדַאיִחְךָ. וְחַקַּא מִן יַקִּ עִטַם אַלַלַה אוֹ יִסְמַע גַמִּיע מַדְחַה לְכֻלַּא עַלַי קַדַר קוּתַנָא נַדְכַּר אַלבַּעַץ וְאַנַת בְּחִכְמַתְךָ

1. אכה יא רב פי ... פי איאם אובתנא. 2. אכה הדא אלעאלם ... אלעאלם אלאתי. 4. אכה בגמיע ... ותב אנת בגמיע. 6. אכה באלמדח. 8. אכה פאדהבנא סנה עיוננא ... ובתתנא אלנת כמיאה אל־בחאר לנבארכך בכל פאה ... בכל לסאן; א ובתנא. 11. א בנקט. אכה באלאכתר. 14. ואלאיאם אכה; באא חסר. 15—17. אכה נבאת ותמר וכל ורק וחב וגדא מן רבץ וטי כל קדם וכל נסמה רוח חיוה לם נבלג; א ולם ינבלג. 19. אכה עטם קדר אללה או יסמע מדחתה. 20. אכה ואנת ברחמתך תסמע בל תעלם

7. א תהלה ויאתה מלוכה. 8—9. לסרשת ואם נדדנו. ק כל שנה. מעינינו חסר בר. 10. אדמא לרשת המים אשר בימים. 11. אב ולהלך מרנת; ס ברננת. 12. ש בארשת. 14. סשת הימים והשנים; א ב השנים הימים. והשעות א בשולי הגליון; אב השעות. 15—16. אדמא לרת כל צמח וכל פרי וכל עלה. אב ולמאד [?] כל צעדי רגל. אדמא ולמאד מדי כל צעדי רגל; לסרשת ולמאד מכל צעדי רגל. א כל נשמת; אדמא = א, אבל תוקן: וכל אשר נשמת חיים באפו; ל וכל אשר נשמת; סרשת בכל אשר נשמת. 17. סשת חיים באפנו; לר חיים באפיו. א ולא הגענו. 18. לסרשת גבורותיך ... תהלותיך. 19—20. ס נזכיר קצתם. לסרשת

7. תהלים סה, ב. 19. שם קו, ב. 20. נחמיה ט, כז.

לָנוּ, כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה אָתָּה.

מז, א יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּמְחוֹל לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ. וּתְכַפֶּר לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ, וְתִסְלַח לָנוּ לְחַטֹּאתֵינוּ כְּגוֹדֶל חַסְדֶּךָ כִּי רַבּוּ מְשׁוּבוֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ וְעָוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ וּפָשַׁעְנוּ מָרַדְנוּ וְסַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים. אָנָּא לְמַעַנְךָ קַבְּלֵנוּ וּרְצֵה תְשׁוּבָתֵנוּ, כַּבְּסֵנוּ מֵעֲוֹנֵינוּ וּמֵחַטֹּאתֵינוּ טַהֲרֵנוּ, וְנִהְיֶה מִן הַשָּׁבִים אֵלֶיךָ בְּכָל לִבָּם אֲשֶׁר לְחַטֹּאתָם לֹא תִזְכֹּר עוֹד.

מז, ב יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ, וְתָגִיחַ לָנוּ מִמְּגוּרָתֵנוּ וּתְכוֹנֵן מַעֲשֵׂי יָדֵינוּ, וּתְרַפֵּא אֶת מַכּוֹתֵינוּ וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף אוֹיְבֵינוּ,

תסמע ותעלם אלכל ותרץ ענא אנך סאמע אלצלוה.

מז, ב פיכון אלמרתצי ענדך יא רב אלגפראן לנא עלי גמיע כטאיינא ותכפר ען גמיע גרומנא / ותצפח דנובנא חסב כתרה פצלך אן קד כתר עתיאננא וקד אכטינא ואדנבנא וטלמנא וזלנא ען וצאייך ואחכאמך. פאלאן יא רב אקבלנא וארץ ענא ואגסלנא מן דנובנא ומן כטאיינא טהרנא וזכינא מן אלסחואת ומן אלמנסתראת ברינא. ונכון מן אלתאיבין אליך בכל קלובהם וכטאיינא לא תדכר אבדא.

מח, א וליכן אלמרתצי ענדך יא רב אן תסיר מענא באזי רחמתך כל איאם חיותנא בחצרתך ותריחנא מן גמיע מחאדרנא ותבסט לנא אעמאל ידינא ותשפי צרבאתנא ותכלצנא מן

ותרצה בנו. 1. אל חסר באב אדמא ששת. לר כי אתה שומע תפלה. בג׳ הדפוסים ששת נמצאה כאן התפלה: ״תתברך אלהי האלהים ואדוני האדונים״ המיוחסת לרס״ג בטעות כמו שהעיר שד״ל לנכון, כי בתפלה זו נמצאו חרוזים וסדר הא״ב בראשי הבתים, ואין זאת לפי בנית הבקשות (עי׳ מכתבי בני קדם עמ׳ 131). 2. לסרשת ואלהי אבותינו. 2—4. ששת שתסלח ... ותמחול ... ותכפר; אב ותכפר על; לר ותסלח לכל חטאתינו; אב ותסלח לחטאתינו; אא אדמא ותסלח נא לחטאתינו. 5. אא ולך חטאנו. 6. חטאנו — וסרנו, זה נוסח קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים; אא חטאנו ועוינו פשענו ומרדנו וסרנו; אב אדמא חטאנו ועוינו והרשענו וסרנו; לסרשת חטאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וסרנו. 7. אב אדמא לסרשת וממשפטיך ועל זאת בשנו מאד ונכלמנו אנא למענך. 8. לר קבלנו ורצנו ורצה תשובתנו; ששת ורצנו ורצה נא תשובתנו. אב אדמא לסרשת וכבסנו. 9. אב אדמא לסרשת טהרנו וזכנו משגיאות ומנסתרות נקנו ונהיה. ת ונהיה מן השמים אליך. 12. אחרי אלהינו פותח אדמב שהוא כה״י היחיד, מלבד אא, המכיל גם את המקור גם את התרגום, בסירוגין. לסרשת ואלהי אבותינו שתתנהג. 13. אב אדמא ובדפוסים הנ״ל רחמים. אדמא לר ימי חלדנו לפניך. אב ששת חיי חלדנו לפניך. 14. אדמא מעשה; לסרשת את מעשה; ת את מעשי. 15. ששת מחץ מכותינו. אב אדמא לסרשת ותצילנו

אלכל פתגיתנא ותרצא ענא לאנך סאמע אלטלבה. 8. אכה ו(א)ליכון אלמרתצא מן ענדך יא רב יא אלהנא אלגפראן לנא מן גמיע דנובנא. 5. אכה ותצפח ענא כל לטאיאנא ... פקד כתר עתואננא לך ואכטאנא. 7. אכה ואלאן כמא אנת אחלה ואחלא לה אקבלנא. 9. אכה אלסחואת ומן אלמנסתוראת אנקינא. וזכינא—ברינא, עי׳ בשנויי הנוס׳ העבריות. 10. אכה בגמיע גוארחנא. 12. אכה מן ענדך יא רבנא יא אלהנא ... פאן כל איאם חיותנא הבא בין ידיך. 14. אא מחאצרנא. 15. אכה אידינא ... מן אידי ... פלא.

6. ירמיה יד, ז. 9. עי׳ תהלים נא, ד. 11. עי׳ ירמיה לא, לד.

וְלֹא יִשָּׁמַע צְעָקָה וּבְכִי בְּבָתֵּינוּ וְלֹא שׁוּד
וְשֶׁבֶר בִּגְבוּלֵנוּ, וְנִהְיֶה רְצוּיֶךָ וְיִרְאֵי שְׁמֶךָ,
כִּי תְלַמְּדֵנוּ תוֹרָתֶךָ וְתַשְׂכִּילֵנוּ שֵׂכֶל טוֹב
מִלְּפָנֶיךָ, וּתְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ לְמַעַן
5 נַשְׂכִּיל בְּכָל אֲשֶׁר נֵלֵךְ וּבְכָל אֲשֶׁר נִפְנֶה
שָׁם עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּאַסְפֵנוּ אֵלֶיךָ, וְתוֹצִיאֵנוּ
מִשָּׁלוֹם אֶל שָׁלוֹם, וְנִמְצָא מְנוּחָה בְּאֹרַח הַחַיִּים
לְפָנֶיךָ וּנְעִימוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח.

מח, א יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּרְאֶה
10 בְּעָנְיֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הַנְּפוּצִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת,
וּבְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה, וּמִקְדָּשְׁךָ
אֲשֶׁר הָיָה מֻשְׁלָח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר, וּתְקַנֵּא לְשֵׁם

ידי כאלבינא ולא יסמע פי ביותנא בכא ולא
צראך ולא פי תכמנא נהב ולא כסר ונכון
רצואנך וכאשיי אסמך אד תעלמנא תוראתך
ותזיל ענא גמיע אלאעראק אלשאגלה לנעקל
5 ען אמרך ונהיך בכל קלובנא וגמיע מא נסיר
אליה ומא אליה נתגה אלי וקת תחשרנא אליך
ותכרגנא מן סלאם אלי סלאם ונגד ראחה פי
סביל אלראחה בין ידיך ולדאת מן ענדך סרמדא.

מח, ב וליכן אלמרתצי ענדך יא רב אלנטר אלי צעף
10 שעבך בני אסראיל אלמבדדון פי גמיע אלבלאד
וכראבאת דאר אלסלאם אלתי קד צארת וחשה
וכרג מנהא כל בהגהא וקדסך אלדי קד צאר

מיד רודפינו. 1. אב אדמא ולא ישמע בכי וזעקה; לסשת בכי וצעקה; ר ולא ישמע עוד בכי וצעקה. 2. סשת ונהיה מרצוייך ומיראי שמך ומעושי רצונך; לר מן רצוייך ויראי שמך כי. 3. לסרשת תורתך ומשפטיך. 4. סשת לבבנו לאהבה אותך וליראה את שמך; לר לאהבה וליראה את שמך; אא לבבינו ליראה שמך. 5. נשכיל, התחלת אדב דף כד ע"א. אב אדב מא לסרשת בכל אשר נעשה. 6. היום חסר באב. 7. אל שלום, עד כאן אב. סשת ונמצא מנוח באור החיים; לר מנוח חיים לפניך; אדמא באורח חיים. 8. לסרשת נעימות. 9. סשת יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו. 10. לרשת עמך כל בית ישראל; ס עמך כל איש ישראל; אדב עמך בית ישראל. 11. אדב מא היתה מדבר שממה. ש ובמקדשך; לסרת ולמקדשך. 12. אדב מא לסרשת אשר הוא משולח.

2. אבה פי תכומנא. 3. רצואנך אבה; אא רצנאך ובין השיטין נוסף "מן"; באבה אין "מן". 4. אבה פאזל ענא. 4—6. אבה לנעקל גמיע מא נסיר פיה ומא אליה נתוגה. 7. אבה פנגד.. סביל אלחיוה. נוסח אדמב (נפתח סא שו' 12, עי"ש): אללהם יא רב יא אלאהנא ואלאה אבאינא אנא נסלך אן יכון אלרצא ואלרחמה בין ידיך אן תסיר מענא בסעה רחמתך ו ... עלינא באלסצל טול עמרנא בין ידיך ותריחנא מן מחדוראתנא ותצלה מ[א] צנעתה ידאנא ותשפי צרבאתנא ותכלצנא מן יד כאלבינא ולא יסמע צות בכא ולא צראך פי ביותנא ולא נהב ולא כסר פי תכומנא ונכון מן אהל רצאיך ואתקיאך אד תעלמנא שריעתך ותרזקנא גודה אלעקל ותפרד קלובנא פי תקואך חתי נגגח פי גמיע מא [נע]מל פי אלדגיא ופי גמיע מא נתגה אליה פי דאר אלאכרה אלי יום תצמנא פיה אליה (צ"ל אליך) ותכרגנא מן אלסלאם אלי אלסלאם ונגד ראחה פי נור אלראחה בין ידיך ואלנעים בקדרתך סרמדא.

9. אדמב: אללהם יא רב יא אלאהנא ואלאה אבאינא אנא נסלך אן יכון אלרצא ואלרחמה מן ענדך אן תנטר לשקא קומך אל אסראיל אלמבדדין פי; כאן נפסק אדמב. 9. אבה מן ענדך יא רבנא ויא אלהנא אלנטר אלי שקא צעף שעבך אל אסראיל אלמבדדין ... אלאראצי. 11. כראבאת, צורה זו לא מצאתי במלונים. אבה אלדי קד. 12. וכרג — בהגהא איננו באבה ואיננו במקור.

2. עי' ישעיה ס, יח. 8. תהלים סז, יא.

קָדְשְׁךָ הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם. וּתְקַבֵּץ שְׁאֵרִית צֹאנְךָ מִכָּל
הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נְפוּצוּ שָׁמָּה, וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל אֶל נָוֵהוּ
מח, ב וְאַרְמוֹן / עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשָׁב. וּבָאָה הַמְּמְשָׁלָה
הָרִאשׁוֹנָה מַמְלֶכֶת לְבַת יְרוּשָׁלַיִם. וְעָמַד וְרָעָה בְּעֹז
5 יְיָ בְּגָאוֹן שֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו, וְנִקְוּוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם
לִקְרוֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם יְיָ וְלַעֲבֹדוֹ שְׁכֶם אֶחָד. כִּי לְךָ
אֲנַחְנוּ מְחַכִּים וּמְצַפִּים לִישׁוּעָתֶךָ וּמְיַחֲלִים לַהֲמוֹן
רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ. אַל תְּבִישֵׁנוּ יְיָ מִסִּבְרֵנוּ וְאַל
תַּפַּח נָא מַלְכֵּנוּ אֶת תִּקְוָתֵנוּ. הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ
10 וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ, וְקַיֵּם לָנוּ הַבְטָחוֹתֶיךָ
וּמַלֵּא לָנוּ נֶחָמוֹתֶיךָ. הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבָרֵךְ
אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם. יִהְיוּ
לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ
צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

מכלא ומתרוך כאלבר ותגאר לאסם קדסך אל־
מבדול פי מא בין אלאמם ותגמע בקאה גגמך
מן גמיע אלמואצע ותרד אל אסראיל אלי מאואה
ואלקצר אלי היתה יסכן ותואפי אלסלטנה אל־
5 מט, א אולי ממלכה דאר אלסלאם / חיניד יקף אל־
מבעות אלמרתצי וידעו באסם אללה רבה
ויגתמע אליה גמיע אלאמם לידעו כלהם בסם
אללה וליעבדוה צפא ואחדא. פהא לך נחן
מנתצרין ולגיאתך ראגיין ולגמהור רחמתך
10 ופצלך מבתהלין. פלא תכיבנא יא רב מן רגאך
ופי רגאנא לא תשד נפוסנא. אללהם ארינא
פצלך ואעטינא גיאתך ותבת לנא תכלאגך
ואכמל לנא עזאנא גית קומך ובארך צפותך
וארעאהם וארפעהם אלי אלאבד.

1. סש המחלל ממנו בגוים. 2. לסשת שם; שמה חסר בר. אשר נפוצו שמה חסר בא אדמא. 3. אדב וארמון אל. 4—5. אא ורעה בשם ה'. 7. סשת אנו מחכים. לסרשת ומיחלים בעז רחמיך. 8. אדמא תבישנו אלהינו. לסרשת ה' אלהינו; אדב ה' אלהינו משברנו ואל תכלימנו מבקשתנו ואל תפח ... והראנו. 10. לסרשת קיים ... מלא. אדב מא קיים. 11. אדב את נחמותיך. 12—14. יהיו — וגואלי חסר בא ובאדמא. בדפוסים סרש באה כאן הוספה זו: "יתהלל מלך בפי קדושים וכו' ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות".

1. אכה מכלא כאלבר ומתרוך ... פי אלאמם. 2. אכה בקיה. 4. אכה עלי היאתה (ו)יתבת ותעוד אלסלטנה אלאולה. 5—8. אכה פתציר וקף ללמבעות ... וידעא באסם עז אללה באקתדאר אסם אללה וישתמע אליה ... ליעבדוה צף ואחד. 9. מנתצרין = מנתטרין. אכה נחן לך מנתטרין ולאיאתך מתטלעין. אא וללגמהור. 10. אכה לא תכלינא יא אלהנא מן רגאך. 11—14. אכה אדינא יא רב סצלך ... ואגעל לנא מא נחק בה ואכמל לנא עזנא ואגית קומך ובארך עלי נחלתך ... אלאבד וארחמהם אנך אלרחים אלעטים אלתואב. תמת וללה אלחמד. נשלם.

3. ירמיה ל, יח. 4. מיכה ד, ח. 5. שם ח, ג. עי' ירמיה ג, יז. 6. צפניה ג, ט. 8. עי' תהלים קיט, קטז. 9. מלשון "ותקותם מפח נפש" (איוב יא, כ). 10. תהלים פה, ח. 12. שם כח, ט. 14. שם יט, טו.

ואלנסכה אלאכרי פיהא כלאם לה
חרקה יוגע אלקלב וידלל אלעבד
והי הדה

יְיָ שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. גַּם
5 הַיּוֹם יָדַעְתִּי וַהֲשִׁיבוֹתִי אֶל לְבָבִי, כִּי אַתָּה
יְיָ אֶחָד וְאֵין עִמְּךָ שֵׁנִי בְּמַלְכוּתְךָ וּבְמֶמְשַׁלְתֶּךָ.
וְאֵין אַחֵר לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרוֹתֶיךָ. וְכָל
מס׳ ב אַחֵר / שֶׁהוּא זוּלָתְךָ, נוֹצָר הוּא וְחָדָשׁ, וְאֵינוֹ
יָדְמָה לְךָ וְאַתָּה יְצַרְתּוֹ אוֹ יַעֲרָךְ לָךְ וְאַתָּה
10 בְּרָאתוֹ לָכֵן יַאֲמִינוּ הַלְּבָבוֹת וְתֵדַעְנָה הַנְּפָשׁוֹת,
כִּי אַתָּה יְיָ אֶחָד מְיֻחָד בְּכָל שְׁמוֹתֶיךָ, וְנִשְׂגָּב
בְּכָל דְּרָכֶיךָ, וְנִפְלָא בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וְנֶעְלָם מֵעֵינֵי
כָּל חַי וַעַיִן לֹא תִשּׁוּרֶךָ.
אֱמֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אַתָּה הָיִיתָ עַד לֹא עוֹלָם
15 מֵאָז, וְאַתָּה הוּא בִּהְיוֹת עוֹלָם וּבְהִתְיַצְּבוֹ.
וְאַתָּה אַחֲרֵי אָבְדוֹ וְחָלְפוֹ, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא
יִתָּמוּ.

והנוסח האחר מכיל דברים צורבים
המכאיבים את הלב ומכניעים את
האדם, וזה לשונו

אללהם אדן לי פי נטקי חתי אצף מן מדחך
מא אנא מעתרפה אליום ומעתקדה פי קלבי 5
אנך אנת אללה אלואחד ולא תאני לך פי
מלכך וסלטאנך וליס אכרא יעמל אעמאלך
וגברותך. וכל אכר הו סואך פהו מכלוק מחדת
פכיף ישבהך ואנת כלקתה או יקאומך ואנת
בראתה. פלדאך צדקת אלקלוב ואעתרפת 10
אלנפוס אנך אנת אללה פי גמיע אעמאלך
אלממתנע פי גמיע סבלך אלמנחגב ען כל חי
ועין לא תראך.
חקא יא רבנא אנת כנת אזליא וליס / עאלם נ׳, א
ואנת אלמוגוד מע כון אלעאלם ווגודה ואנת 15
אלבאקי בעד מציה ופנאיה וליס לך מדה
פתנתהי.

המקורות. א). כתבי יד: אא יד אדא ב טז כז מא טשג ד ה לא מב. ב). מספרי־הדפוס שנרשמו באוצר השירה והפיוט כרך ב׳ עמ׳ 96 סי׳ 164, הובאו כאן ל=ליטעראטורבלאטט ור=רומניא. בכל הדפוסים חוץ מסר״ע השלם, שנדפס על פי אא, הנוסח הוא בלשון רבים, ז. א. ״גם היום ידענו״ תחת ״גם היום ידעתי״. בארבעה דפוסים (ל, ר, אוצר התפלות ומכתבי בני קדם) נמצאה תוספת שהוסיף ר׳ שלמה שרביט הזהב בתחלתה: ״תהלתך אין לה תחלה״. הכתבת הערבית נמצאה רק באא ואדמא, באדב רשום ״ולה איצא״, בטשג ״תפלה לרבנו סעדיה״ וברומניא ״תפלה אחרת לגאון״. 5—6. אדב מא כי אתה הוא ה׳ האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד על כן נקרא שמך ה׳ אחד כי אין עמך שני; טשג כי אתה ה׳ האלהים וכו׳ כמו באדב מא; לר כי ה׳ הוא האלהים וכו׳ כמו באדב מא. 7. וכגבורותיך חסר בר. 7—8. אא וכל אחד; אדב מא טשג ל כי כל אחר. הוא חסר בר. 9—10. לר בראתו ... יצרתו. 10. הלבבות, עד כאן אדב. הנפשות, עד כאן טשג וכאן מתחיל אדכז דף ב. 11. אדמא אתה הוא אחד; לר אתה אל אחד ומיוחד. 11—12. אדכז מא לר ונפלא ... ונשגב. 13. ל עין לא תשורך. 14. לר ואמת ה׳. 15. מאז, כאן מתחיל אדטז דף כד. 15—16. אדמא לר העולם ... ואתה הוא; אד טז כז עולם ... ואתה הוא. ל אחר אבדו יחלופו; ר וחלופו.

11. חסר תרגום המלים ״אחד מיוחד בכל שמותיך, ונפלא״. 15. אא ווגדה.

4. תהלים נא, יז. 6. עי׳ קהלת ד, ח 13. עי׳ איוב כד, טו. 14. עדה״ב עד לא עשה ארץ (משלי ח, כו) 17. תהלים קב, כח.

נ, א וְאֲמוּנָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אַתָּה בָּרָאתָ אֶת כָּל הַבְּרוּאִים, בְּמַאֲמָר וְלֹא בִּיגִיעָה. קָרָאתָ לָהֶם בְּקְרִיאָה וַיַּעַמְדוּ יַחְדָּו. וְלֹךְ הַיְכוֹלֶת לְהַעֲבִירָם וּלְהַחֲלִיפָם וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה לְחַדְּשָׁם וְלַהֲשִׁיבָן לְקַדְמוּתָן.

וְאָמְנָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אַתָּה בָּרָאתָ אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה עוֹלָם עוֹבֵר, לְבָחוֹן בּוֹ אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם בְּמִשְׁפָּטִים וְחֻקִּים אֲשֶׁר צִוִּיתָם, וּבְדַרְךְ הַחַיִּים וְהַטּוֹב, וְהַמָּוֶת וְהָרָע אֲשֶׁר נָתַתָּה לִפְנֵיהֶם. וְאֶת הָעוֹלָם הַבָּא עוֹלָם עוֹמֵד, לְשַׁלֵּם בּוֹ שָׂכָר טוֹב לְכָל חֲסִידֶיךָ, וּלְהִנָּקֵם בּוֹ נָקָם בְּרִית מִן הַבּוֹגְדִים בָּךְ.

נ, ב וְאֱמֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אַתָּה בָּחַרְתָּ אֶת זֶרַע יְשׁוּרוּן מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וַתַּעַשׂ לָנוּ מִימֵי קֶדֶם הַמַּפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵינוּ, הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ כָהֵנָּה בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם.

נא, א וְאֲמוּנָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ, אַתָּה יִסַּרְתָּנוּ בְּעֵת הִכְעַסְנוּ אוֹתְךָ בַּשְּׁבִי וּבַגּוֹלָה, וְלַמָּוֶת לֹא נְתַתָּנוּ.

וְאָמְנָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא גוֹאֲלֵנוּ וּמוֹשִׁיעֵנוּ הַמֵּשִׁיב שְׁבוּתֵנוּ הַבּוֹנֶה בֵּית

וחקא יא רבנא אנך אנת כלקת גמיע אל־כלאיק בקול לא בתעב נאדית בהם נדאא חצרו אגמעין ולך אלקדרה אן תפניהם ותבידהם ולך אלקוה ואלגברוה אן תעידהם ותרדהם מא כאנו קדימא.

נ, ב וחקא יא רבנא אנך אנת כלקת הדה אלדניא דאר אלפנא לתמתחן בהא גמיע בני אדם באל־שראיע ואלאחכאם אלדין אמרתהם בהא וכירתהם בטריק אלחיוה ואלמות ואלכיר ואלשר אלדין מכנתהם ודאר אלאכרי דאר אלבקא לתגאזי בהא באחסן אלגזא אבראדך ותנתקם בהא נקמה אלחק ממן כפר בך.

וחקא יא רבנא אנך אנת אכתרת בני אסראיל מן גמיע אלאמם אלדין עלי וגה אלארץ ועמלת לנא פי אלזמאן אלמאצי אעלאמא כבארא ראתהא עיוננא אלאיאת ואלמעגזאת אליד אלקויה ואלדראע אלממדודה מא לם יכלק מתלהא פי גמיע אלאמם בין אלנאס.

נא, א וחקא יא רבנא אנך אנת אדבתנא חין עצינאך במא נחן פיה מן אלסבי ואלגלוה ומע דאך פלם תסלמנא ללפנא.

וחקא יא רבנא אנך מכלצנא ומגיתנא ואנך תרד מסביינא ותבני קדסנא ותחסן אלינא

1. לר ואמת ה׳. 2. אדמא לר וקראתה אליהם; אדסז וקראתה; אדכז אליהם. 3—4. אדסז כז מא לר להעבירם ולהאבידם. 5. לר ולהשיבם כקדמתם; אדסז לקדמתן; אדכז לקדמותם; אדמא ולהשיבם לקדמתם. 6. לר ואמת ה׳ ... אתה יצרת; אדסז ואמונה ה׳; אדסז כז מא אתה יצרתה. 8. לר בחקים ובמשפטים. אדמא במשפטיך וחוקים. 9. נתתה, כאן מתחיל אדסז דף מח. 10. ר העולם הבא עומד לשלם שכר. 13. אדסז ואמונה ה׳. אדסז כז מא לר אתה הוא אשר בחרת. אדכז בזרע. 16. אדסז כז מא לר והאותות. 17. כהנה חסר באדסז מא ובדפוסים חוץ מסר״ע; אדכז כהם. 19. לר ואמת ה׳. אדסז כז מא לר אתה הוא אשר יסרתנו. 20. לר שהכעסנו. אדסז כז לר בגולה ובשבי; אדמא בגולה ובשבי. לא, באא בשולי הגליון. 22. אדסז ואמונה ה׳. 23. ומושיענו, התחלת לא דף ב. אדסז כז מא לא המשיב שבותנו והמקבץ נפוצותינו והבונה; לר הגואלנו והמושיענו והמשיב שבותנו והמקבץ נפוצותינו והבונה.

2. אבות ה, א. 17. עי׳ דברים ז׳ יט. 18. עי׳ שמות לד, י. 21. עי׳ תהלים קיח, יח.

מִקְדָּשֵׁנוּ, הַמְטִיבֵנוּ וְהַמַּרְבֵּנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ וּבְיָדְךָ תְּמַלֵּא.

עַל אֵלֶּה נוֹדֶה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וְעַל עֲצוּמוֹת וּגְדוּלוֹת וְנִפְלָאוֹת מֵאֵלֶּה כְּמַעֲשֶׂיךָ הָאֲיֻמִּים וּמִפְּעָלֶיךָ הַנּוֹרָאִים אֲשֶׁר לֹא יְכַלְכְּלוּם הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְאַף כִּי בְּנֵי הָאָדָם. וְלֹא יוּכְלוּ כָּל הַחַיִּים לָתוּר וְלַחְקוֹר קְצוֹתָם וְאַף כִּי אָדָם אֶחָד. וּמִי זֶה יְמַלֵּל גְּבוּרוֹתֶיךָ. אוֹ יַשְׁמִיעַ תְּהִלּוֹתֶיךָ וְאַתָּה הַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ, וְהַמְּרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה.

נא, ב הֵן אֵלֶּה קְצוֹת דְּרָכֶיךָ זָכַרְתִּי וְגִבְהַלְתִּי, וְעוֹד קָטוֹנְתִּי בְּעֵינַי וְנִדְכֵּאתִי וְשָׁפַלְתִּי. כִּי מָה הָאָדָם לְהִתְיַצֵּב לְפָנֶיךָ, וֶאֱנוֹשׁ מַה כֹּחוֹ לַעֲמוֹד נֶגְדֶּךָ, וּתְחִלַּת יְסוֹדוֹ מִן הֶעָפָר, וּבְעוֹדֶנּוּ חַי בְּעָפָר מְדוֹרוֹ, וְאַחֲרֵי מוֹתוֹ אֶל עָפָר יָשׁוּב, וּבַמֶּה יִתְגָּאֶה אוֹ יָעוֹז.

נב, א אִם בִּגְבוּרָה אָכֵן חֵלֶשׁ הוּא בִּהְיוֹתוֹ תָמִים וְאַף כִּי בַּחֲלוֹתוֹ וְהַיָּגוֹן וְהָאֲנָחָה שוֹבְרוֹת כֹּחוֹ, וְהַצָּרוֹת וְהַמְּצוּקוֹת נוֹתְשׁוֹת גְּבוּרָתוֹ.

וְאִם בְּחָכְמָה הִנֵּה הוּא גֶּבֶר מְדֻעַת, גָּלְמוֹ וַחֲדָרָיו לֹא יֵדַע, שִׁבְתּוֹ וְקוּמוֹ, אָרְחוֹ וְרִבְעוֹ וְנוּמוֹ, רֶעֱבוֹ וְשָׂבְעוֹ, וְחָלְיוֹ וּמוֹתוֹ, וְגַם

ותפצלנא מן אבאינא כמא ועדת בקולך ותפי בועדך.

נא, ב פעלי הדה אלאמור נשכרך יא רב ועלי מא הו אעטם ואגל מנהא מן אעמאלך אלהיובה ואפעאלך אלמכלפה אלתי לא תסעהא אלסמאואת ואלארץ פכיף בני אדם ולא יטיק חי נאטק אלאחאטה בבעצהא פכיף אנסאן ואחד ומן דא ילפט בגברותך או יסמע מדחך ואנת אלאשרף מן כל ראס וארפע מן כל ברכה ומדחה.

הדה בעץ אוצאפך אדא דכרתהא דהשת מנהא וצגרת ענד נפסי אקול מא בן אדם אן יקף בין ידיך ואלאנסאן איש קותה ליתבת חדאך ואבתדי אסאסה אנמא הו מן אלתראב ומא דאם הו חי אלתראב מאואה ובעד מותה אלי אלתראב יעוד פבמא דא יקתדר או יעתז. /

נב, א אן כאן בגברוה פמא הו אלא צעיף פי חאל צחתה פכיף פי חאל מרצה ואלגם ואלהם יכסראן קותה ואלצר ואלציקה יצעפאן גברותה.

ואן כאן בחכמה פמא הו אלא גאהל במערפה בניתה ותרכיבה לא יעלם גלוסה וקיאמה ומסירה ווקופה ונומה וגועה ושבעה ומרצה

1. אדט כז מא והמטיבנו. א אדט המרבנו. המטיבנו — מאבותינו חסר בל. 3. אדמא על בל אלה. 3—4. אדכז על עצומות גדולות; לר על העצומות. 4—5. אדט כז מא לא ונפלאות מאלה לאין חקר ואין (אדמא ולאין) מספר ממעשיך. לר מאלה עד אין חקר ואין מספר ממעשיך האימים וממפעלותיך; אדמא וממפעליך. 5. הנוראים, עד כאן אדכז. 5—6. לר לא יכילום ... לא יוכלו. 6. והארץ, כאן מתחיל טש ד. טש ד ואף בני האדם. אדט לא יוכלו. 7. לר קצתם. ואף, כאן מתחיל אדט דף כה. 8. ר גבורותיך ה׳. ל או מי ישמיע. אדט מא טש ד לא כל תהלותיך; לר כל תהלתך. אדט מא לא לר ואתה הוא המתנשא; טש ד אתה המתנשא. 11. קטונתי ... ושפלתי, אדט טש ד לא; א קטונתי בעיני נפשי; לר קטונגו בעיני נפשנו ונדכינו ושפלנו עד מאד. כל המקורות חוץ מר מה האדם הזה. 12. טש ד כנגדך. 13. א ותוחלת יסודו. ובעודנו, כאן מתחיל א״ד דף מג. 16. טש ד אכן הוא חלש. לר בהיותו בריא. 17. א״ד אדט מא טש ד לא והיגון והדאגה שוברים; לר היגון ... שוברים. לר הצרות. 18. כל המקורות חוץ מא נושתות. 19. א הלא הוא. 20. א״ד אדט מא לא ולא ידע. 20—21. אדט ארחו ורבעו רעבו ושבעו נומו וחליו;

9. ד״ה א כט, יא. נחמיה ט, ה. 17. מלשון אנחה שוברת חצי גופו של אדם (ברכות נח ע״ב). 18. מלשון מתשת

מַה יַּלֶד יוֹם וּמַה יִּהְיֶה לְמָחָר לֹא יָבִין. עַל כֵּן מָלֵא לִבּוֹ פַּחַד וְעִצָּבוֹן.

וְאִם בְּעוֹשֶׁר הִנֵּה הוּא עָנִי וְדָל, עָרוֹם 5 יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ וְעָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת נב, ב כְּשֶׁבָּא, וּמְאוּמָה / לֹא יִשָּׂא בַּעֲמָלוֹ שֶׁיּוֹלִיךְ בְּיָדוֹ, וְאִם יִשְׂמַח כִּי רַב חֵילוֹ, וְכִי כַּבִּיר מָצְאָה יָדוֹ, הַן עָשִׁיר יִשְׁכַּב וְלֹא יֵאָסֵף עֵינָיו פָּקַח וְאֵינֶנּוּ.

10 וְאִם בִּימֵי חַיָּיו וּשְׁנוֹתָיו הִנֵּה טְפָחוֹת נָתַתָּה יָמָיו, וְחֶלְדּוֹ כְּאַיִן נֶגְדֶּךָ, וּשְׁנוֹתָיו כְּצֵל עוֹבֵר, כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל, וַיִּבָּרַח כַּצֵּל וְלֹא יַעֲמוֹד.

וְאִם בְּמַעֲשָׂיו וּמִפְעָלָיו אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ 15 בָּמוֹ. אַךְ הֶבֶל יֶהֱמָיוּן בָּשְׁנָה יִקַּח מֵהֶם וְיָבוֹשׁ וְיִכָּלֵם מַעֲצָתוֹ, יָלִין וַיַּשְׁכִּים וִיקָוֶה לְרָמָה, וַיִּסַּע נג, א מַסַּע אַחֲרֵי / מַסַּע אֶל אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת, עַד בֹּא יוֹמוֹ עֵת פְּקֻדָּתוֹ. בָּעֵת הַהִיא יִמַּס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ, בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתּוֹנוֹתָיו. מִלְּבַד 20 עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם

ומותה ואיצא מא יחדת עליה מן אלזמאן ומא יכון מן גד יומה לא יעלמה פלדלך קלבה מלא מן אלפזע ואלכוף.

ואן כאן ביסאר פמא הו אלא פקיר מסכין נב, ב עריאן כרג מן בטן אמה ועריאן יכרג מן אל־ 5 דניא כמא דכלהא ושי לא יחמל בידה מא יואריה מן כסבה. ואן הו פרח אדא כתר מאלה ואדא נאלת ידה כטירא פיה פהו גניא יבית ולא ילבת יפתח עינה ולא יגדה.

ואן כאן פי חיותה וסנינה פמא איאמה אלא 10 בקבצאת געלתהא לה ועמרה ענדך לא כשי וסנינה כטל מאר כנואר טלע תם אנקצף יהרב כאלטל לא יקף.

ואן כאן באעמאלה ואפעאלה אנמא [יסיר] בהא נג, א כאלכיאל ובאלהבא יהים גמיעהא ויאכד מנהא 15 אלכיבה יסתחי בהא ויכזי מן סו אכתיארה יבית ויצבח וינתטר אלדוד יאכלה וירחל רחלה בעד אכרי אלי מוצע אלטלאם ואלוחשה אלי אן ידנו יומה ווקת אגלה. פפי דלך אלוקת ינחל מנאה ויציר כאלעת ופי דלך אליום 20 תציע חילה מא כלי עמל אלצאלחאת ומחבה

לר ארחו ורבעו שבעו ונומו חליו; איד ורעבו ושבעו. טשד כמו חליו; אדמא וחליו. 1. לר מה ילד יום לא ידע. איד אדמא טשד לר ומה יהי. 2. כן, עד כאן לא. איד לבו מלא פחד. 4. אא הלא הנה הוא עני; אדטז מא טשד הלא הוא עני. 5. ללכת חסר באא. 8. הן חסר באיד אדטז מא לר. 11–12. אדטז מא לר ושניו כצל. 14. אדמא ל במפעליו ובמעשיו; איד אדטז ר במפעליו ומעשיו; טשד ואף מפעליו ובמעשיו. 14–15. אדמא יתהלך איש; לר יתהלך איש ... יהמיון יצבור ולא ידע מי אספם. אך הבל יהמיון חסר באדטז. אדטז לר בשנה מהם יקח; אדמא מהן יקח. טשד בשנה מהם יקח יבשו. 16. אדטז לר ילין וישכים יום אחר יום ויקוה לרמה ולתולע; איד ילין וישכים יום יום לרמה; טשד ילין וישכב יום אחר יום; אדמא וישכים יום יום ויקוה ... ותולעה. 16–17. טשד יסע מסע. 19. איד אדטז מא טשד לר וביום ההוא. 20. ואהבת, כאן מתחיל איד דף מד. חסד, עד כאן אדטז.

14. [] אין בכה"י. 17. אא וינחדר; ההפך לעיל עמ' סא שו' 14. 19. ינחל, אא ינאל, משובש; עי' לק' עא שו' 8: ינחל קלבי (בנעט).

כחו של אדם (סנהדרין כו ע"ב). 2. עי' משלי כו, א. 7. איוב לא, כה. 9. שם כז, יט. 11. תהלים לט, ו. 12. עי' שם קמד, ד. 13. איוב יד, ב. 15. תהלים לט, ז. 16. עי' הושע י, ו. 18. עי' יחזקאל כא, ל. 19. תהלים לט, יב. שם קמו, ד.

אֱלֹהָיו הוּא יְלֻנוּ בַּעֲמָלוֹ.

וְגֶבֶר אֲשֶׁר אֵלֶּה מַעֲלָלָיו מָה הוּא כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים אֲשֶׁר גְּמַלְתּוֹ מֵרֹאשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ, וַתְּחַסְּרֵהוּ מְעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ, תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו. /

נג׳ ב גַּם אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ עָפָר וָאֵפֶר רִמָּה וְתוֹלַעָה. עָנִי וְאֶבְיוֹן רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים.

יָדַעְתִּי יְיָ כִּי לֹא כְצִדְקָתִי חֲנַנְתָּנִי, וְלֹא כְיֹשֶׁר לְבָבִי גְּמַלְתָּנִי הַטּוֹבָה, כִּי אִם כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר גָּבְהוּ כְּגָבוֹהַּ הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ וְחַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ אֲשֶׁר נִשְּׂאוּ עַד שְׁחָקִים.

נד׳ א יָדַעְתִּי יְיָ כִּי לֹא הָיִיתִי וְאַתָּה עֲשִׂיתָנִי אַתָּה יְצַרְתָּנִי וְכוֹנַנְתָּנִי, חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי, וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי. וְחָכְמָה וְתְבוּנָה הִשְׂכַּלְתָּנִי, וּמִכֹּחַ גְּבוּרָתְךָ אֲזַרְתָּנִי. וּמִן הָעוֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ הֶעֱנַקְתָּנִי, וּמִמַּעְלָה לְמַעְלָה רוֹמַמְתָּנִי, כְּמוֹ מִימִים עַד יָמִים תַּשְׁלִימֵנִי, עַד אֲשֶׁר הֲבִיאוֹתַנִי עַד הַלּוֹם,

אלכיר ואלכשוע הו יתבעה מן גמיע אעמאלה.

נג׳ ב פמן הדה שמאילה מא הו חתי תדכרה ואיש בן אדם חתי תעדה לולא אחסאנך אלדי אוליתה מן אלאול וגעלת לה מקדאר מא יקף בין ידיך ואנמא נקצתה מן דרגה אלמלאיכה קלילא ובאלכרם ואלבהא תוגתה וסלטתה עלי כתיר מן כלקך וגעלת דלך תחת רגלה קהרא.

איצא אנא עבדך בן אמתך תראב ורמאד אכילה אלדוד ואלרמה צעיף מסכין פקיר דו אלמצאיב.

יא רב אני עאלם אן ליס מן קבל צלאחי אחסנת אלי ולא מן גודה נלתי אוליתני כירא אלא מן קבל רחמתך אלתי שמכת כשמך אל־סמא פוק אלארץ ופצלך ואחסאנך אלדין ארתפעא אלי אלשואהק.

נד׳ א יא רב אנא עאלם אני לם אכן ואנת כלקתני אנת צנעתני ואתקנת אלצנעה ובחסן תדבירך חפצת רוחי ומן אלחכמה ואלפהם עלמתני וקוה מן גבורתך טלקתני ומן אלגנא ואלמאל אלדין המא לך אוצלתני ומן דרגה אלי דרגה רקיתני ומן חאל אלי חאל פי אלעמר בלגת בי אלי אן גית בי / אלי הדה אלמרתבה ואוצלתני נד׳ ב

1. איד אדמא טשד והוא ; לר והוא ילונו בעמלו שיולך בידו. 2. לר מה אנוש כי. 3—4 אדמא טשד לולי חסדיך הרבים ; 3—5. לר רחמיך וחסדיך ... ותכירהו לעמוד. 6. אדמא ותמשילהו. א״א יד אדמא לר במעשה. 7. א״א ותשת תחת ; איד אדמא ותשת כל תחת ; טשד ותשת לו תחת. 11. לר ה׳ אלהינו. 11—12. א״א יד אדמא לר בצדקתי ... ביושר. טשד לבי. 13. איד ר כי אם ברוב ; א״א כי כרוב. 15. א״א יד אדמא טשד נשא. 16. איד אדמא טשד בינותי ה׳ אלהי ; לר בינונו ה׳ אלהינו. 16—17. איד אדמא טשד אתה יצרתני ואתה עשיתני ; לר יצרתנו ... עשיתנו. טשד עשיתני ובחנתי ונפשי יודעת מאד חיים וחסד. 18—20. טשד וחכמה אזרתני ומן העושר והכבוד. 20. איד לר מלפניך. 20—21. וממעלה — רוממתני חסר בטשד. ל ולמעלה מעלה ; ר ולמעלה למעלה.

18. חפצת = חפטת.

1. עי׳ מיכה ו׳, ח. קהלת ח, טו. 3. עי׳ תהלים ח׳, ה. 7. שם ח, ו—ז. 10. משלי כט׳, יב. ורס״ג בפירושו על משלי מבאר איש תככים איש בינוני לא עשיר ולא עני (מובא ב״מלון השפה העברית״ של גרזובסקי עמ׳ 1086). 18. איוב י, יב. 22. עי׳ ישעיה לח, יב. שמואל ב ז׳ יח.

וְהִגַּעְתַּנִי עַד הַקֵּץ הַזֶּה. וְנַפְשִׁי יוֹדַעַת מְאֹד
כִּי חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלַי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל
תַּחְתִּיָּה. צַר וּמְצוּק מְצָאוּנִי וְאַתָּה הוֹשַׁעְתָּנִי.
זֵדִים קָמוּ עָלַי וּמִירָם פְּדִיתָנִי פְּעָמִים רַבּוֹת
הִגַּעְתִּי עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת וְהֶחֱיִיתָנִי. וּמָה אָשִׁיבָה
לְךָ כְּתַגְמוּלֶיךָ עָלַי.

נד, ב וְאִם אָפִיק שֶׁבַח כְּמֵימֵי הַיָּם, וְאַרְחִיבָה
פִּי בְשִׁיר כַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְעַל מִשְׁמַרְתִּי
אֶעֱמוֹדָה כְּאַרְזֵי הַלְּבָנוֹן, וְאֶתְיַצְּבָה עַל
מָצוֹר כְּתָבוֹר וְחֶרְמוֹן, וְאֶפְרְשָׂה כַּפַּי כְּכַנְפֵי
הַנְּשָׁרִים, וְאֶשָּׂא עֵינַי תָּמִיד כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם,
וְאָרִימָה קוֹלִי כְּאַיָּל תַּעֲרוֹג עַל אֲפִיקֵי מַיִם,
וְאֶכְרְעָה עַל בִּרְכַּי וְאֶדְדָּה כָּל שְׁנוֹתַי
בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי יָיָ, לֹא אַשִּׂיג
אַחַת מִנֵּי אֶלֶף מִגְּמוּל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד
וְהָרַחֲמִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם
הַזֶּה.

נה, א וְלֹא כְגִמוּלְךָ עָלַי הֲשִׁיבוֹתִי לָךְ, בִּלְתִּי
כַּאֲשֶׁר הוֹכַחְתָּ לֵאמֹר: הַלְיֵי תִּגְמְלוּ זֹאת.
כִּי שָׁכַחְתִּי אֶת כָּל חֲסָדֶיךָ, וְנָשִׁיתִי
אֶת כָּל טוּבוֹתֶיךָ, וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ סַרְתִּי וְהָרַע
בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי, וּבְהַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה נֶהְבַּלְתִּי,
וְנִסְכַּלְתִּי וָאֶשְׁגֶּה הַרְבֵּה מְאֹד. וְאָהַבְתִּי רָע

אלי הדא אלפצל מן אלזמאן. ונפסי מעתרפה
גדא אן פצלך עלי כתיר וכלצת נפסי מן אלתרי
וטאל מא נאלני מן אלצר ואלציקה ואגתתני
וקאם אלוקחין עלי ומן ידיהם כלצתני וכרארא
כתירה בלגת אלי חיאץ אלמות ואחייתני ובמא 5
דא אכאפיך עלי מא אוליתני או בעצה.

ואן כנת אפיץ בתסביחי כמא אלבחאר ואוסע
בה שפתיי כסעה אלהוא ואנתצב פי מחראבך
כבעץ אלארוז ואון בין / ידיך כבעץ אלגבאל נה, א
ואבסט ידיי כאגנחה אלנסור או ארפע עיניי 10
אליך דאימא מתל כואכב אלסמא וארפע צותי
אליך מסתגיתא כאלאיל אלתאגיה פי טלב
אלמא ולו גתות עלי רכבי טול אלזמאן וסהרת
מן נומי פי תסביחך כל אלסנין אלתי והבתהא
לי לכנת לא אבלג דקיקה ואחדה מן אלף ממא 15
תסתחקה עלי ממא אוליתני מן אלכיר ואל־
אחסאן ואלרחמה מנד כנת אלי יומי הדא.

ליס כמא אוליתני כאפיתך בל כמא ובכת נה, ב
עבידך וקלת אללה תכאפו בהדה אד נסית
גמיע כירך ואצטרחת גמיע אחסאנך וזלת ען 20
אחכאמך ופעלת אלקביח בין ידיך ואגתררת
בגרוראת דאר אלדניא ומלת אלי רגאיבהא
ואלי אמורהא אלכאדבה וגהלת וגלטת כתירא

1. ונפשי יודעת מאד חסר בטשד. 2. טשד הצלתה.
5. איד אדמא הגעתני. והחייתני, עד כאן איד דף
מד. 6. כתגמוליך, טשד, אא אדמא כל תגמוליך;
שאר המקורות: כי כל תגמוליך. 7. טשד אם
אפיק. 10. אדמא טשד או אפרשה; לר או נפרשה.
רבים. 14. אדמא טשד לר במספר השנים. לר ה' אלהינו. בכל כה"י ולא אשיג. 16—17. אדמא לר
ועד היום הזה. 18. אדמא לר ולא כגמול. טשד לך ה' אלהי, וכן לר בלשון רבים. 20. לר את רוב
חסדיך. 21. אדמא את טובותיך ומריתי את פיך וממשפטיך. 22—23. אדמא טשד נהבלתי ואל רהבים

4. אא ואלוקחין. 9. ואון = ואקיף; ז (בנעט). 11. אא
וארפע עיני, ומעל לשורה: צותי. 19. אא תכפאו; דברים
לב ו תרגם הגאון: אללה תכאסון בהדה אלאפעאל.

3. תהלים סו, יג. שם קיט, קמג. 4. שם פו, יד. 19. דברים לב, ו. 22. עי' ירמיה ב, ה.

מִטּוּב, וְשֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק, וְטֻמְאָה מִטָּהֳרָה,
וְשִׁקּוּץ תַּחַת זְכוּת וְהֶחֱלַפְתִּי עוֹלָם עוֹמֵד
בְּעוֹלָם עוֹבֵר, מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ הַשְּׁכֵם וְחָטֹא.
עַד אֲשֶׁר עָבְרוּ עֲוֹנוֹתַי רֹאשִׁי וְרַבּוּ מִשַּׁעֲרוֹתָי,
וְגָדְלוּ מִצַּעֲדֵי רַגְלִי, וְעָצְמוּ מִדִּבְרֵי שְׂפָתָי,
נה, ב טָבַעְתִּי בִּמְצוּלוֹתָם / וְאֵין מְעָמָד, בָּאתִי
בְּמַעֲמַקֵּיהֶם וְשִׁבּוֹלֶת שְׁטָפָתְנִי.

וְלֹא לְךָ יְיָ הֲרֵעוֹתִי בִּלְתִּי אִם לְנַפְשִׁי, וְלֹא אוֹתְךָ
הִכְעַסְתִּי כִּי אִם אוֹתִי. כִּי אֱנוֹשׁ אִם חָטָא מַה יִּפְעַל לָךְ,
וְאִם רַבּוּ פְשָׁעָיו מַה יַּעֲשֶׂה לָךְ. אֲבָל אוֹי לִבְנֵי הָאָדָם
אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בָךְ. וְאוֹי לְנַפְשָׁם כִּי גָמְלוּ לָהֶם רָעָה. /
נו, א אֱלֹהַי בּוֹשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי
אֵלֶיךָ. וְכִכְלִי נִמְאָס כֵּן נִבְזֵיתִי בְּעֵינֵי נַפְשִׁי,
וְכַגֶּבֶר אֲשֶׁר הֻטְבַּל בַּשַּׁחַת וְתִיעֲבוּהוּ שַׂלְמוֹתָיו,
וּכְמוֹ בְעָוֹן חוֹלַלְתִּי מֵרֵאשִׁית עַל כֵּן בּוֹשֶׁת
פָּנַי כִּסָּתְנִי.

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי
אֵיכָכָה אוּכַל לַעֲמוֹד אִם תַּאַסְפֵנִי אֵלֶיךָ
עַל חַטֹּאתַי אֵלֶּה. הֲיַעֲמוֹד לִבִּי אִם תֶּחֱזַקְנָה
יָדַי בִּקְרֹאתְךָ אוֹתִי לַמִּשְׁפָּט עַל רוֹעַ
מַעֲלָלַי אֵלֶּה. כְּעָלֶה נִדָּף נֶחְשַׁבְתִּי בְּזָכְרִי

גדא ואכתרת אלשר עלי אלכיר ואלבאטל עלי
אלחק ואלנגאסה עלי אלטהארה ואלרגאסה
עלי אלזכוה ואסתבדלת דאר אלבקא בדאר
אלפנא פי גדאה כל יום אגדו אלי אלכטאיי חתי
גאוזת דנובי פוק ראסי וכתרת מן שערי ומן 5
כטי קדמיי ומן תנפיסי חתי רסכת פי קערהא
ולא מוקף לי גצת פי עמקהא וגמרני סורהא.

נו, א וליס לך אסית יא רב בל לנפסי ומא אגצבתך
בל נפסי אסכטתהא לכן אלויל לבני אדם חין
עצוך ואלויל לאנפסהם למא אולוהא שרא. 10

אללהם אני מסתחי כאזי מן אן ארפע צותי
אליך וכאלשי אלחקיר כדאך קד אזדרית
ענד נפסי וכאנסאן קד גמס פי אלוסך חתי
קדרתה תיאבה מתלא וכאנני קד אנעגגת פי
דנוב מן אלאול כדאך אלחיא ואלכזי קד 15
אלתבסאני.

נו, ב הדה אלאמור אדא דכרתהא תדוב נפסי עלי
אקול כיף אטיק אלתבאת אדא קבצתני אליך
ואנא עלי הדה אלמעאצי כיף יתבת קלבי או
תתמסך ידיי אדא דעות בי אלי אלחכם ואנא 20
עלי סו עמלי הדא כאלורקה אלואקעה אעד

ושסי כזב פניתי ונסכלתי (אדמא והסכלתי), וכן לר בלשון רבים. 1. לר מדבר צדק סלה. 2. והחלפתי, עד כאן טשד. 3. אא יום ביום השכם וחוטא.
5—6. אדמא ועצמו מדברי פי וגדלו ממצעדי רגלי וגברו מנשמת רוח אפי טבעתי, וכן לר בל"ר. סבעתי, כאן מתחיל טשה. 6—7. לר ביון מצולה ... במעמקי מים. באתי, התחלת איד דף מב. 8. איד אדמא טשה ולא לך הרעותי י"י. איד טשה בלתי לנפשי.
8—9. לר ולא לך הרעונו יי' אלהינו כי אם אותנו ולא אותך הכעסנו בלתי כי אם לנפשנו. איד אם יחטא.
9—10. איד אדמא טשה ר יפעל בך. טשה אם רבו. 11. טשה ואוי להם כי גמלו לנפשם רעה. 12. איד בושתי על זאת ונכלמתי; אדמא טשה על זאת בושתי ונכלמתי, וכן בלר בל"ר. אלהי (השני) חסר באדמא.
13. לר כן היינו בעיני. 14. אדמא ויתעבוהו. טשה שמלותיו. 15. לר וכמו בעון אשר חוללנו בו מראשית. על חסר באדמא טשה לר. 18. לר לעמוד לפניך. 20. לר בקראך. 21. אלה, רק באא מלה

1. עי' תהלים נב, ה. 4. עי' שם לח, ה. 7. עי' שם סט, ג. 11. ישעיה ג, ט. 12. עזרא ט, ו. 14. עי' איוב ט, לא. 15. תהלים נא, ז. 16. שם מד, יז. 17. שם מב, ה. 20. עי' יחזקאל כב, יד.

זאת, וּכְקַשׁ יָבֵשׁ נִדְמֵיתִי בַּעֲלוֹתָהּ עַל
לִבִּי. וּכְמוֹ הָרָה תַּקְרִיב לֶלֶדֶת תָּחִיל תִּזְעַק
נו, ב בַּחֲבָלֶיהָ, כֵּן / הָיִיתִי מִפָּנַי זַעֲמְךָ וְקִצְפְּךָ
אֲשֶׁר חֵיַבְתִּי בוֹ עַל רוֹב פְּשָׁעַי, כִּי
5 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ לֹא יָכִילוּ זַעֲמֶךָ, וְכָל
שֶׁכֵּן אָנִי.

וּמִדֵּי דַבְּרִי בִּשְׁמֶךָ, וְזָכוֹר אֶזְכּוֹר חֲסָדֶיךָ,
וְאֶעֱרוֹךְ לְמוּלָם חַטֹּאתַי וּפְשָׁעַי, נָמֵס לִבִּי
וְסָמַר בְּשָׂרִי וְרָחֲפוּ עַצְמוֹתַי, וְהָמוּ מֵעַי וְרָפוּ
10 יָדַי וּמָעֲדוּ אֲשׁוּרַי, וְכָפַף רֹאשִׁי וְנִגְרָה
דִּמְעָתִי, וְיָבֵשׁ חִכִּי וְנֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה וְיִצּוּרַי
כַּצֵּל כֻּלָּם, נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמוֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת. /
נז, א כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אַתָּה, וְזֶה אֲשֶׁר גְּמַלְתַּנִי וְאֵלֶּה
מַעֲשֵׂי יָדַי.

15 וְעַתָּה יְיָ אֱלֹהַי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי,
וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל יָרֵךְ, עַל זֹאת אֶשָּׂא
בְשָׂרִי בְּשִׁנָּי וְנַפְשִׁי אָשִׂים בְּכַפִּי, וּבַמָּה
אֲקַדְּמָה פָּנֶיךָ יְיָ וּבַמָּה אִכָּף לְךָ אֱלֹהֵי
מָרוֹם, וּבַמָּה אֲכַפֵּר וְתִתְרַצֶּה לִי עַל רוֹב
20 חַטֹּאתַי אֲשֶׁר עָבְרוּ וְחָלְפוּ כַּמַּיִם הַנִּגְרָים
אַרְצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסֵפוּ.

נפסי אדא דכרת דלך ואשאבה אלקש אדא
כטר עלי באלי או כחאמל קד קרב וקת ולאדהא
פהי תטלק ותזעק מן מכאצהא כדאך אנא מן
קבל סכטך וגצבך אלדין אלתזמאני בכתרה
5 דנובי אן אלסמא ואלארץ לא יטיקון דלך פכיף
אנא אלשקי.

ומן חין אלפט באסמך ואדכר אחסאנך נז, א
ואקאבל בה כטאיי ינחל קלבי וישתער בדני
ותצטרב עצאמי ותתצור אמעאיי ותרתכי ידיי
10 וינחל כטאיי וינתכס ראסי ויגבעת דמעי ויגף
חנכי ואנכרס מן אלכלאם. ותציר כואטרי
כאלטל ואתחייר מן אלסמע ואדהש מן אלרויא
אנך מלך אלמלוך וסיד אלסאדה והדא מא
אוליתני והדא מא עמלתה אנא.

15 אלאן יא רב אנא נאדם עלי מא עציתך ובעד
אעתראפי בדנבי צרבת עלי כפי נאדמא מן
נז, ב שדתה ולו קדרת אן אנהש לחמי / באסנאני
או אגעל נפסי פי כפי פבמא דא אסתקבלך יא
רב ובמא דא אסתגפרך ותרץ עני מן גמיע
20 דנובי אלתי קד סלפת והי כאלמא אלדי בעד
דפקה עלי אלארץ לא ימכן אן יגמע.

מיותרת. 4. אדמא חויבתי בו. בו חסר בל. רוב חסר בר. איד על רוע מעללי ורוב פשעי. 5–6. לר כל שכן. ל אנו עניים ונדכים; ר עניים ונדכאים. 7. איד טשה מדי; אדמא מדי דברי בך ובשמך זכור; לר אבל מדי ... זכור. 8. חטאתי, עד כאן טשה. 9–10. ורפו – אשורי חסר בלר. אדמא ומעדו קרסלי. 11. דמעתי, עד כאן איד דף מכ. לר וייבש חכנו וכשל כחנו. 12. אדמא ונעויתי ... ונבהלתי. 12–13. לר ונעוינו ... ונבהלנו ... גדול וקדוש. 14. ר מעשה ידיך. 16. אדמא ועל זאת. 16–20. לר כף על ירך בושנו וגם נכלמנו כי נשאנו חרפת נעורינו ועל זאת ... ובמה נכף לאלהי מרום ובמה תכפר ... על חטאתינו אלה אשר חלפו ועברו; כף חסר בר. 19–20. אדמא ותרצה לי על חטאתי.

10. אא וינחל מנאיי, טעות גרפית כסאיי – מנאיי (בנעם). 17. אא שדתהא.

3. ישעיה כו, יז. תהלים קב, יא. 5. מלשון ולא יכילו גרים זעמו (ירמיה י, י). 12. איוב יז, ז. ישעיה כא, ג. 16. ירמיה לא, יט. 17. איוב יג, יד. 19. מיכה ז, ו. 21. שמואל ב יד, יד.

נז, ב אִם בִּתְשׁוּבָה וְתוֹדָה תִּתְרַצֶּה, הִנְנִי שָׁב וּמִתְוַדֶּה וְאוֹמֵר לְפָנֶיךָ: חָטָאתִי לְךָ יְיָ, וְעָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי וּמָרַדְתִּי, וְסַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ, וְיָשָׁר הֶעֱוֵיתִי וְלֹא שָׁוָה לִי.

5 וְאִם בְּשֶׁבֶר רוּחַ תְּכַפֵּר, הִנֵּה נִשְׁבַּר לִבִּי וְנִדְכְּתָה רוּחִי מִן הַצָּרוֹת וְהַתְּלָאוֹת אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלַי בַּעֲוֹנִי, עַד אֲשֶׁר לֹא נוֹתַר מְתוֹם בְּבְשָׂרִי. וּמַה יֵּשׁ בִּי עוֹד לְיַסְּרָה. כְּרֶגַע מְעַט תּוֹאֵל יָדְךָ בִּי וְאֵינֶנִּי. אוֹ 10 אִם תֶּחֱשֶׂה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יוֹרְדֵי בוֹר.

נח, א וְאִם בִּבְכִי וּבִזְעָקָה תִּסְלַח, הִנֵּה בְּמִסְתָּרִים נַפְשִׁי תִּבְכֶּה עַל רוֹב חַטֹּאתַי, וּבַחֲדָרִים רוּחִי תֵּאָנַח עַל רוֹב פְּשָׁעַי. וְלוֹ יֵשׁ בִּי כֹּחַ, אָכֵן 15 עֵינִי נִגְרָה וְלֹא תִדְמֶה, עַד כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי לָזוֹאת.

וְאִם בִּתְפִלָּה וְתַחֲנוּנִים תִּמְחוֹל, הִנְנִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ. וּכְעֵינֵי עֶבֶד נְשׁוּאוֹת אֶל אֲדוֹנָיו, כֵּן עֵינַי נְשׂוּאוֹת אֵלֶיךָ. וְלוֹ יָכֹלְתִּי לְהִתְיַצְּבָה אָז

נח, ב 20 עָמַדְתִּי לְפָנֶיךָ כָּל / יְמֵי חַיַּי. וְאַתָּה יְיָ יָדַעְתָּ

פאן כאן בתובה ואקראר תרץ עֹנֵי פהודא אנא תאיב מקרֹ בדנבי אקול יא רב קד אכטית ואדנבת ועצית וזלת ען אחכאמך ורסומך ועוגת אלמסתקים ומא כאן ינבגי לי דלך.

ואן כאן באנכסאר אלקלב ואלכצוע תגפר / 5 פהודא קד אנכסר קלבי ואנכפצת רוחי מן נח, א אלשדאיד אלתי טאפת עלי בדנבי חתי לם יבק מצח פי גסמי ולולא רחמתך לכנת קד הלכת בדנבי ומא אלדי קד בקי פיי יא רב מן מוצע אן אעלם אן אפתך לו אמענת עלי מקדאר 10 טרפה או אמסכת רחמתך עני צרת מן אלהאלכין.

ואן כאן בבכא וצראך תגפר פהודא נפסי תבכי פי סואתרהא ורוחי תתנהד פי בואטנהא עלי כתרת דנובי. ולו אן פי מכנתי לאסבלת עיני אלדמע חתי כאד אלדמע אן יגף מנהא 15 לדלך.

ואן כאן בצלוה ותחנן תצפח פהודא אצלי נח, ב ואתצרע אליך וכעבד עינה אלי יד מולאה כדאך עייני אלי רחמתך דאימא ולו אן פי מכנתי אלאנתצאב לוקפת דאימא בין ידיך טול 20

1—3. לר הנה אנחנו שבים ומתודים לפניך ה' אלהינו ואומרים חטאנו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך.
2. אדמא ומתודה לפניך. אדמא לך ה' אלהי. 3. ומרדתי אין באדמא. 5. לר לבנו בקרבנו. 6. אא ונדכת. 8—9. לר בבשרנו לולי רחמיך הרבים אז אבדנו בעניינו ומה יש לנו כח להתיסרה כמעט רגע.
8. אדמא בבשרי לולי רחמיך אז אבדתי בעניי ומה. 9. או חסר באא. 10. אם חסר באדמא לר.
12. ר וזעקה. אדמא וצעקה. 13—14. אדמא תבכה נפשי מפני חטאתיי ובחדרי משכבי נפשי תאנח; לר במסתרים תבכה נפשנו מפני חטאתינו ובחדרים תאנח רוחנו. 14. ר יש לנו כח. אדמא לו יש.
17—20. אדמא הנני מפיל תחנתי לפניך וכעיני עבד אל ... להתיצבה תמיד אז כל ימי חיי עמדתי לפניך; לר הנה אנחנו מפילים תחנונינו לפניך ה' אלהינו וכעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה אל יד גבירתה כן ... אליך ה' ולו יכולנו להתיצבה תמיד נגדך אז כל ימי חיינו נעמוד לפניך ועתה ה' אלהינו אתה ידעת את הגויה אשר כוננת בנו כי דלה היא ואת מחשבתה אשר בה כי היא נבערה.
13. על רוב חטאתי לא תורגם. 17. אא תחנון ... סאורא.

4. איוב לג, כז. 8. עי' תהלים לח, ד. 11. שם כח, א. 13. ירמיה יג, יז. 15. איכה ג, מט. 16. שם ב, יא.
19. עי' תהלים קכג, ב.

אֶת הַגְּוִיָּה אֲשֶׁר כּוֹנַנְתָּ כִּי דַלָּה הִיא, וְאֶת מַחֲשַׁבְתָּהּ כִּי הִיא נִבְעָרָה, וְאֶת הַשְּׁאוֹר שֶׁבָּעִיסָה כִּי רַע הוּא.

לָכֵן יְיָ אֲדוֹנֵנוּ, אִם עָשִׂיתִי אֲנִי כְּאִוַּלְתִּי וּפִשְׁעִי, עֲשֵׂה אַתָּה כְּחָכְמָתְךָ וּסְלַח, כִּי תְמִים דֵּעִים אָתָּה, וְאִם שִׁלַּמְתִּי רָעָה תַּחַת טוֹבָה, גְּמֻלֵּנִי טוֹב וְאַל רָע. כִּי יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק, וְכָל שֶׁכֵּן הַבּוֹרֵא.

נט, א וְאִם הִרְבֵּיתִי לִפְשׁוֹעַ, אַתָּה הוּא רַב חֶסֶד וְהַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ, אֲשֶׁר צִדְקוֹתָיו רַבּוּ מֵהַרְרֵי אֵל, עָמְקוּ מִתְּהוֹם רַבָּה, כִּסָּה שָׁמַיִם הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ.

יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ כִּי בָאַחַת מִן הַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה תִּסְלַח לַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בָךְ וְאַף כִּי בְּכֻלָּם. סְלַח נָא לַעֲוֹנִי וּלְחַטָּאתִי וְלַעֲוֹנוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּלְחַטָּאתָם, וְכַבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי. וְאַל תִּטּוֹר לִי לְעוֹלָם כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ כִּי חָסִיד אֲנִי נְאֻם יְיָ לֹא אָטוֹר לְעוֹלָם. וְאַל תִּקְצוֹף עָלַי עַד מְאֹד, וְאַל לְעַד תִּזְכֹּר עָוֹן, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ, כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב נט, ב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף. כִּי יָמִים / רַבִּים מֵחַיַּי כְּלִיתִים בְּיָגוֹן, וַעֲלֵיהֶם אָמַרְתִּי: "הֲנָחַלְתִּי לִי יַרְחֵי שָׁוְא",

חיותי ולכנך יא רב עאלם בבניה אלגתה אלתי רכבתהא אנהא צעיפה ובאלכאסר אלדי פיהא ושרה.

פאלאן יא רב אן כנת אנא קד עמלת חסב גהלי ואכטית אעמל אנת חסב כתרת פצלך ואצפח אנך כאמל אלעלם. ואן כנת קד כאפית בדל אלאחסאן סיה אוליני כירא לא שר כמא אמרת עבידך / אן יכון אלצאלח מפצלא עלי נט, א גירה פכיף אנת אלדי אנת רב אלעאלמין.

ואן כנת קד כתרת מן אלעציאן פאנת כתיר אלפצל כתיר אלמגפרה כתירא מא תרד גצבך אלדי אחסאנך אשמך מן אלגבאל אלעאליה ואעמק מן אלגמר אלעצים יא מן גטא אלסמאואת בהאיה ומדחה מלו אלארץ.

אללהם אני סמעת מן אכבארך אנך באחדי ס, א הדה אלכלל תגפר למן אכטא לך פכיף בהא כלהא אללהם אגפר דנבי וכטאיי וכטאיי גמע אמתך בני אסראיל ואגסלני מן דנובי ומן כטאיי טהרני ולא תחדק אלי אלאבד כמא ועדת וקלת אני אללה אלבאר אלדי לא יחקד אלי אלאבד. ולא תסכט עלי אלדהר ולא תדכר לי דנובי אלי אלדהר כמא קלת אני לא אכאצם אבדא ולא אסכט אלי אלגאיה. לאן איאמא

2. אדמא מחשבתה אשר בה. 3. א אדמא אשר בעסה. 4—5. אדמא ה' אלהינו ... ופשעתי. 6—7. לר ואם שלמנו לפגיך רעה. אדמא שלמתי לפניך. 11—12. לר ומרבה לסלוח ורחום לכפר עון ומרבה להשיב אף אשר צדקותיך וחסדיך רבו ... ועמקו. 12. אדמא צדקותיו וחסדיו ... ועמקו. 13. א השמים. לר הודך ותהלתך. 15—16. לר שמעך יראנו ... תסלח לכל אשר חטאו לך. 16. אדמא לאשר חטאו לך. 17. אדמא לר כל עמך בית ישראל. 19. אדמא כאשר דברת; לר כאשר דברת בפיך. 20—21. ר ולא תקצוף ... תזכור לנו עון. אדמא תזכור לי. 2. ואת השאור וגו' לא תורגם. 11. א כתיר ממא. 13. אלעצים = אלעטים. 19. א עלי אלאבד.

3. עי' ברכות יז ע"א. 6. איוב לו, טז. 8. משלי יב, כו. 11. תהלים עח, לח. 14. חבקוק ג, ג. 15. שם ג, ב. 18. תהלים נא, ד. 20. ירמיה ג, יב. 22. ישעיה נז, טז. 23. איוב ז, ג.

וְלֵילוֹת רַבּוֹת יָגַעְתִּי בָם בְּאֲנַחָתִי, אַשְׁחֶה
בְּאַשְׁמוּרוֹתָם עַל מִטָּתִי, וְאוֹמְרָה לָהֶם: "וְלֵילוֹת
עָמָל מִנּוּ לִי", וְרַבּוֹת מִשְׁגּוֹתַי סָפוּ בָאֲנָחוֹת,
וְקוֹרָא לָהֶם: "כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְּעֶבְרָתֶךָ"
וְכַמָּה יְמֵי חַיֵּי הַנִּשְׁאָרִים וְאֵדָעֵם וְאֶשָּׁא, אוֹ
קְצִי וּמִדַּת יָמַי וְאַאֲרִיךְ נַפְשִׁי, וַהֲלֹא גֵר אָנֹכִי
עִמָּךְ וְתוֹשָׁב לְפָנֶיךָ כְּכָל אֲבוֹתַי הָרִאשׁוֹנִים.
וּמָחָר תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָ, תִּשְׁלַח דְּבָרְךָ עַד
מְהֵרָה יָרוּץ. וּמַה בֶּצַע בְּדָמִי יְיָ אִם תַּשְׁחִיתַנִי
אוֹ מַה כִּשָּׁרוֹן אִם תּוֹרִידֵנִי שְׁאוֹל בַּחֲטָאַי, אוֹ
מַה יִתְרוֹן אִם תִּפְקוֹד עָלַי כִּדְרָכָי. וְלֹא כָאֵלֶּה
שְׁבָחְךָ, וְלֹא כָזֹאת שִׁמְךָ וּתְהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אָרֶץ.
אֲבָל הַדָּבָר אֲשֶׁר הוּא לְךָ לִתְהִלָּה לְהִתְנַהֵג עִם
עֲבָדֶיךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. וּלְגַלְגֵל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
"לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי, וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ לְבִלְתִּי
הַכְרִיתֶךָ". וְגַם הַמִּדָּה אֲשֶׁר הִיא לְךָ לְתִפְאֶרֶת,
הַמְחִילָה וְהַסְּלִיחָה וַעֲבוֹר עַל פֶּשַׁע, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ
עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ: "שֵׁכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ
עֲבוֹר עַל פֶּשַׁע" וּלְמַעְלָה מִזֹּאת אֱלֹהֵי עוֹלָם.
אָנָּא יְיָ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שׁוֹמֵר
הַבְּרִית וְהַחֶסֶד, אַל יִמְעַט לְפָנֶיךָ אֵת כָּל הַתְּלָאָה

כִּתֵּירָה מִן חִיוֹתִי אַפְנִיתָהּ פִּי גְמוּם וְקַלַּת עֲנָהָא
לְקַד אַנְחַלְתָּהָא שְׁהוּר בְּאַטְלָהּ וּטְאַל מָא קִטְעַת
מִן לִיאַלִי פִּי חִסְרָהּ וְאַנָא עַלִי סְרִירִי כְּאַלְסָאבַח
פִּי כֹּל מוּג הַזִּיעַ וְקַלַּת עֲנָהָא לְקַד וּטַף לִי
לִיאַלִי אַלְשַׁקָא וְכִתֵּירָא מִן סַנִּינִי פְּנִית פִּי גַּם
וְהֹם וְקַלַּת לְקַד פְּנִי זְמַאנִי פִּי עַבְרָהּ וְכַם אַלְבַאקִי
מִן עַמְרִי חַתִּי אַעְרַף דֻּלֶךְ וְאַחְתַּמֵּל אוֹ אוֹגְלִי
וּמַקְדָאר / אֵיאַמִי וְאַטֻּל רוּחִי וְאַנְמָא אַנָא גְרִיב
מַעַךְ וְצִיף בֵּין יְדֵיךְ כְּאַבַאי אַלְאוּלִין וְגַדֵּא תַּדְעוּ
בִּי וְאוֹגִיבַךְ תַּבְעַת אַמְרַךְ יִסְאַרַע אַלְחִטַּאר וְאִי
רַבְּח מִן דְּמִי יָא רַב אַן אַהְלַכְתְּנִי וּמָא אַלְצַלָאח
אַן אוֹרַדְתְּנִי אַלִי אַלְתֻּרִי בְּכִטַּאיִי וּמָא אַלְנַפְּע
אַן טַאלַבְתְּנִי בְּסוּ עַמְלִי וְלֵיס בְּמִתֹּל הַדָּא סַבְחַאנַךְ
וְלֵיס בַּה אוֹצַאפַךְ וּמַדְחַךְ עַלַי אַקְטַאב אַלְאַרְץ
אַלָא אַלְאַמַר אַלְדִּי הוּ מַדְחַךְ אַנְּךָ תַּסִּיר מַע
עַבִּידַךְ בְּאַזִּי רַחְמַתַּךְ לְמָא אַנְתַּ לַה אַהֶל וְקַלַּת
אַטֻּל אַמְהַאלִי וּמַדְחִי לֵילָא אֹהֶלְכַ וְאֵיצָא אֶל־
כֻּלָּה אַלְתִּי הִי פַּכְרַךְ אַלְגַפְרַאן וְאַלְצַפַּח וְאַלְתַּגַאוּז
עַן אַלְגֻרוּם וּפוּק דֻּלֶךְ וְצַף רַבִּי אַלְעַאלְמִין.
אַלְלַהֻם יָא טַאיִק יָא עַצִּים יָא גַבָּאר יָא מַכְלוּף
יָא חַאפִּץ אַלְעַהַד וְאַלְאַחְסַאן לָא תַקֵּל עַנְדַךְ אֶל־

1. ולילות, כאן מתחיל מב. 1—2. ולילות רבות — ואומרה להם חסר בלר. 2—3. מב לילות עמל. 3. אדמא באנחה. 3—4. לר ספו באנחה וקוראים אנו להם. 5. מב וכמה שני חיי; לר ימי שני חיינו. 5-6. לר ונשא קצנו ... ונאריך רוחנו. 7. אדמא לר עמך בארץ. לר תושבים ככל. 8. מב לר מהר תקרא. 8—9. ל תשלח דברך ארץ. אדמא ועד מהרה. 9. לר ה' אלהינו. 10. ל מה יתרון אם תורידנו; ר מה יתרון אם תשחיתנו או תורידנו. לר כחטאתינו. אדמא מב ומה כשרון. 11. לר מה כשרון אם תפקוד. 11—12. ל ולא באלה ... בזאת. אדמא לר עד קצוי. א הארץ. אדמא מב לר רחמים. אשר דברת, זה נוסח אוצר התפלות, בכל המקורות האחרים "כאשר" משבש. 14. 17—18. א דברת על בריותיך. 18. שכל — אפו חסר בא אדמא. 19. מזאת חסר בר. 20. האל חסר בל. 21—1. מב כל התלאה והצרות אשר

4. הזיע: חלק מהלילה. א וטיף לי. 10. אלחטאר = אלחצאר. 17—19. כאשר אמרת — פשע חסר בתרגום, כנר' בטעות־סופר. 20. עצים=עטים. 21. חאפץ=חאפט.

3. איוב ז, ג. 4. תהלים צ, ט. 6. עי' איוב ו, יא. 7. תהלים לט, יג. 9. עי' שם קמז, טו. 12. שם מח, יא. 16. ישעיה מח, ט. 19. משלי יט, יא.

אֲשֶׁר מְצָאָה אֶת עַבְדְּךָ מִיּוֹם הֱיוֹתִי עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּרְאֵה אֶת עָנְיִי, וְאַל
תִּרְאֶה אֶת עֲוֹנִי. וּפְנֵה אֵל עָשְׁקִי, וְאַל תֵּיפֶן אֶל
סא, א קְשָׁיַי. וְהַבֵּט בַּעֲמָלִי, וְאַל תַּבֵּט בְּמַעֲלִי. / וְשִׂים
5 נָא צָרוֹתַי כּוֹפֶר חַטֹּאתַי, וּמְצוּקוֹתַי תַּחַת
אַשְׁמוֹתַי, וְעֶלְבּוֹן הַנֶּפֶשׁ חֵלֶף עָוֹן הַנֶּפֶשׁ. וּמְחֵה
וְהַעֲבֵר פְּשָׁעַי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ וְאַל יִזְכְּרוּ עוֹד.
וְחָשְׂכֵנִי מִזֵּדִים, וְטַהֲרֵנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּמִנִּסְתָּרוֹת
נַקֵּנִי. וְקָרְבֵנִי אֵלֶיךָ וּרְצֵנִי וְזַכֵּנִי. כִּי אַתָּה אֱלוֹהַּ
10 סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם. דְּרָכֶיךָ יְיָ הוֹדִיעֵנִי,
אוֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי. הַדְרִיכֵנִי בַּאֲמִתֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאוֹרַח
מִישׁוֹר, וְיַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ. וְהַט לִבִּי
בְּסִלִּיחוֹתֶיךָ וְאֶל עֲדוֹתֶיךָ. כִּי אַתָּה תִּקְרָא שָׁלוֹם
שָׁלוֹם, לָרָחוֹק תְּחִילָה וְאַחֲרֵי כֵן לַקָּרוֹב. נַחֲמֵנִי
סא, ב 15 יְיָ אֱלֹהַי עַל / כָּל הַצָּרוֹת אֲשֶׁר צָפוּ עַל רֹאשִׁי
בַּיָּמִים הָהֵם אֲשֶׁר עָבְרוּ בְּטוּבוֹתֶיךָ וּבִישׁוּעָתְךָ
וּבְחַסְדְּךָ וּבְרִצּוֹנְךָ וּבְאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי צָמֵא אָנֹכִי
לְרַחֲמֶיךָ כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לָמָיִם. וְהַשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה, תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָה, וְהַשְׁכִּיבֵנִי בֶּטַח
20 וְשַׁאֲנָן מִפַּחַד רָעָה, וְשָׁמְרֵנִי וְעָזְרֵנִי, וּבְצֵל

מצאיב אלתי נאלת עבדך מנד כנת אלי יומי
הדא ואנטר אלי דלי ולא תנטר אלי דנבי
ואלתפת אלי טלמי לא אלי גהלי ואבצר אלי
שקאיי לא אלי נכתי וציר שדאידי גפראן
5 כטאיי ומצאיקי עוק אתאמי וגהד נפסי בדל
דנבי ואמחו ואתגאוז ען גרומי ולא תדכרהא
לי אבדא.

סא, ב אללהם וצדני מן אלוקחין וטהרני מן אל־
סהואת ומן אלמנסתראת אנקיני וקרבני אליך
10 וארצייני וזכיני אנך גפאר רחמאן רחים אללהם
ועדפני מן סבלך ועלמני מן טרקך וסירני פי
אלטריק אלמסתקים ואכלץ ניתי פי תקואך ומיל
קלבי אלי גפראנך ושואהדך לאנך תנאדי סלאם
ללבעיד מנך ובעד דלך ללקריב אללהם ואעקבני
15 עלי גמיע אלמצאיב אלתי טאפת עלי פי הדה
אלאיאם אלתי עברת בגודך וגותך ואחסאנך
ורצאך ונור וגהך לאני עטשאן אלי רחמתך
כארץ עטשאנה אלי אלמא ואסמעני פרח וסרור
סב, א מא תסר בה אלעטאם אלתי קד / אנכפצת
20 ואסכנני ואתקא מן פזע אלבלא ואחפסני ועוננני

מצאו, וכן אדמא ותיקן: התלאות; לר כל התלאות אשר מצאו. 1. פני חסר בל. אדמא מיום היותו ... ועד. 5. כופר, אא מנוקד בטעות ·כַּפֶּר·. 6. לר ועלבון הנפש תחת עון. 9. לר קרבנו. 10. ל הסליחות. לר חנון ורחום ארך אפים ורב חסד. דרכיך, כאן מתחיל אדא דף טו ע״א. 11. אדא לר ולמדני ונחני. 12. אדא מא יחד. אדא לר ליראה את שמך. 12—13. אדא והט לבנו אל עדותיך. ל לסליחותיך. 13—14. אדא תקרא שלום לרחוק. אדמא לרחוק ואחר כן. לר לקרוב אמר ה׳ ורפאתיו. 14—15. ר ינחמנו ה׳. 16. ההם חסר באדא. אדמא מב לר בימים האלה. 16—17. לר עברו בישועתך ובטובותיך ובתורתך וברצונך; אדא בישועתיך ובטובותיך וברצונך; אד מא בישועתיך ובטובותיך ובצדקתיך ורצונך; מב ובישועתך ובצדקתך וברצונך. 18. ר ותשמיענו. 19. אדא מא ותגלנה. אדא מא אשר דכית והשכינני; לר והושיבנו בטח.

1. נחמיה ט, לב. 8. עי׳ תהלים יט, יד. 10. נחמיה ט, יז. 11. תהלים כה, ד—ה. 12. שם כז, יא. שם פו, יא. 19. שם נא, י. 20. עי׳ משלי א, לג.

כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי, וְלֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי.

ופי טל כנפך אחגבני ולא אכאף שרא אד אנת מעי.

סב, א אַתָּה יְיָ יָדַעְתָּ כִּי לֹא אוּכַל לְהוֹעִיל לְנַפְשִׁי בִּלְעָדֶיךָ. אָבָל אַתָּה עָשִׂיתָ וְאַתָּה תִּשָּׂא. הָאֵר עֵינַי בְּתוֹרָתֶךָ, וְהַנְחִילֵנִי מֵחָכְמָתֶךָ, וְהַשְׂכִּילֵנִי מִן הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר תִּתֵּן מִפִּיךָ, וְהַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי בְּנַחַת וְלֹא בְּמָנוֹד, בְּהֶיתֵּר וְלֹא בְּאִיסּוּר, בְּבֶטַח וְלֹא בְּפַחַד. וְאַל תַּבְטִיחֵנִי בָהֶם עַל הַבְּרִיּוֹת, כִּי כָל הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה. וַאֲנִי עָלֶיךָ בָּטַחְתִּי יְיָ אַל אֵבוֹשׁ כִּי חָסִיתִי בָךְ. הַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי וְשַׂגְּבֵנִי מִמִּתְקוֹמְמַי, וְאַל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרַי וְאַל יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ. הָשֵׁב חֶרְפָּתָם אֶל רֹאשָׁם, וְהָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשּׁוֹאֵיהֶם. כִּי אַתָּה מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ.

אנת עאלם יא רב אנני לא אקדר אן אנפע נפסי מן דונך בל אנת צנעתני ואנת תחתמלני. אללהם אגיר לי מן תוראתך ואנחלני מן חכמתך ואפהמני מן אלמערפה ואלעקל אלדין תנחלהמא מן ענדך וארזקני כפאיה מן טעאמי בראחה לא באצטראב מן חלאל לא מן חראם בותאק לא בפזע ולא תלגיני פי רזקי אלי אלמכלוקין לאן גמיע אלבשריון כאלחשיש וכל אחסאנהם כנוור אלצחרא ואנא עליך אתכלת יא רב לא תכיבני אד קד אסתכנת אליך כלצני מן אעדאיי ואנצרני עלי מקאומיי ולא תסלמני אלי מא פי נפס באגציי ולא יקולון קד אהלכנאה בל רד כיודהם פי נחורהם וצד נפסי מן מסאויהם אנך מכלץ אלצעיף ממן אקוי מנה ואלפקיר ואלמסכין מן גאצביהם.

סב, ב רְפָאֵנִי יְיָ וֵאָרֵפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה. חֲבוֹשׁ שִׁבְרִי וּמַחֵץ מַכָּתִי וְסוֹכְכֵנִי בְּשָׁלוֹמְךָ הַגָּדוֹל. וְסַפֵּק עַל יָדִי לִשְׁמוֹר מִצְוֹתֶיךָ וּלְהָקִים

אללהם אשפיני ואבראו ואגבר כסרי סג, א ווהני וצרבאתי וצדני בסלאמך אלעצים

1. רע חסר באא. 3. אדא מא אתה ידעת ה׳; לר ואתה ידעת ה׳; מב ועתה ה׳ אלהים ידעתי. 4. אא נפשי. אדמא מבלעדיך. 5. ר והאר. אדא הנחילני; ל ותנחילנו. 6. אדא השכילני; ל ותשכילנו. אדא מא מב לר שכל טוב מן הדעת. 7–8. אדא ר בנחת ולא במנוד; אא ולא במגור, אבל דחיתי נוסח זה מפני שלהלן בא התאר "בפחד" שהוא כפל לשון, ומלבד זה איננו מקביל יפה לתואר "נחת"; מב ל בנחת ולא במצור. 12. אדמא לר והצילנו. 12–13. אדא שגביני ממתקוממי; ל וממתקוממינו תשיבנו; ר וממתקוממינו תשגבנו. 14. מב לר והשב. 15. אדא לר על ראשם. 15–16. לר והצילה נפשנו משואיהם מכסירים יחידתנו כי אתה מציל. אדמא מציל עם עני. 16–18. ועני — מכתי חסר במב. 17. הושיעני ואושעה חסר באדא מא לר. 18. לר ומחץ מכתינו רפא. 19. הגדול חסר באדא.

18. הושיעני ואושעה לא תורגם. 19. אלעצים = אלעטים.

1. תהלים יז, ח. 2. שם כג, ד. 7. משלי ל, ח. 8. מנוד פי׳ חרדה, רעדה, והוא מלשון שנתנה התורה במנוד (שבת קד ע"א וכגרסת הערוך, לפנינו הגירסא במנוד ראש). 11. ישעיה מ, ו. תהלים לא, טו. 12. שם כה, כ. 13. עי׳ שם נט, ב. שם כז, יב. 14. שם לה, כח. 15. נחמיה ג, לו. תהלים לה, יז. 16. שם לה, י. 17. ירמיה יז, יד. 18. ישעיה ל, כו. 19. מלשון מספיקין בידו ללמוד (אבות ד, ה).

חֻקֶּיךָ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת. וְשִׁימֵנִי
מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא מִן הַמַּשְׁכִּימִים וְהַמַּעֲרִיבִים
לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֲשֶׁר לָהֶם עוֹז
בָּךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם. מְמָתִים יָדְךָ יֵי מִמְּתִים
סג, א מֵחֶלֶד אֲשֶׁר / חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא
בִטְנָם. וְאֶהְיֶה מִבְּנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר בְּצֵל כְּנָפֶיךָ
יֶחֱסָיוּן, יִרְוְיוּן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ
תַּשְׁקֵם. וְאֶזְכֶּה לְרוֹב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ
פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ. כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ
נִרְאֶה אוֹר. וְשׁוֹאֵל אִם יִשְׁאָלְךָ מְעַט תַּעֲנֵהוּ
בְּכִפְלֵי שְׁאֵלָתוֹ לְהַרְבֵּה מְאֹד. כִּי עַבְדְּךָ לְפִי
כֹחוֹ וּכְקוֹצֶר יָדוֹ יִשְׁאָל. וְאַתָּה כְּפִי זְרוֹעֲךָ
וּכְעוֹצֶם יָדְךָ תַּעֲמֹס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה.
סג, ב יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יֵי אֱלֹהֵינוּ שֶׁיָּהֵא הַקֵּץ
הַזֶּה קֵץ תַּכְלִית לִשְׁבִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְעֵת
סוֹף לְגָלוּתֵנוּ וּלְאֶבְלֵנוּ, וְאַחֲרִית לִימֵי עָנְיֵנוּ
וּמְרוּדֵנוּ. כִּי מָשַׁךְ עָלֵינוּ הַשִּׁעְבּוּד וְאָרַךְ עָלֵינוּ
עֹול הַמַּלְכֻיּוֹת, וְהִגְּנוּ בְּכָל יוֹם הוֹלְכִים וְדַלִּים,
נִמְעָטִים בְּרִבּוֹת הַזְּמַנִּים, וְנִצְעָרִים בְּסִגּוֹת הַשָּׁנִים,

וצל ידיי בכל כיר לאחפץ וצאייך ורסומך
באלעלם ואלעמל בהא וצ״ירני מן אהל דאר
אלאכרי אלדין יגדון וירוחון אלי אלכנאיס
ואלמדארס אלדין להם אלעז מן ענדך וקלובהם
מכלצה אליך אלדין נציבהם אלחיוה אלדאימה 5
ומן דכארך ישבעון ואכון מן אלקום אלדין טל
כנפך יחגבהם וירוון מן לדאיד מנזלך ומן ואד
נעימך תסקיהם ואזכו לכתרה כירך אלדי
סג, ב דכרתה לאתקיאך / ופעלתה ללמסתכנין אליך
אן מן ענדך מעדן אלחיוה ובנורך נרא ציא 10
וסאיל אן סאלך קלילא תגיבה באצעאף מסלתה
ואכתר גדא אן עבדך עלי קדר קותה וקצר ידה
יסאל ואנת עלי קדר עצם קותך וקדרתך
סג, ב תגיבנא יא רב במא יגיתנא סרמדא.
פיכון אלמרתצי ענדך יא רב אן יכון הדא 15 סד, א
אלוקת וקת תקצי אגל שעבד בני אסראיל ואכר
גלותנא וחזנגא אן קד אמתד עלינא אלדל וטאל
בנא תדאול אלמלוך והודא / נחן פי כל יום סד, ב
נקל בכתרה אלזמאן ונצגר מע כבר אלסנין ליס

1. אדא ולהקים עדותיך; אדמא חוקותיך. 2. לר מבני העולם הזה. אדא והמעריבים לעשות רצוניך. מב ומן המשכימים. 2—3. לר ומן המעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות; אדא לעשות רצוניך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. 3. ולבתי, עד כאן מב. אדמא ובתי מדרשות. 3—4. אדא אשר עוז לו בך.
4—5. אא אדא מא ידך וחלקך אשר. אשר חסר בל. 6. אדא מא מבני אדם; לר מבני העולם הבא. 8—9. ואזכה — בך חסר באדא. לר ואזכה למה רב טובך ... בך נגד בני אדם.
9 חיים, עד כאן בדף טו ע״ב של אדא. 10. ר ושואל אם ישאל. אדמא המעט. 11. לר בכפל שאלתו.
12. ישאל חסר בר. אדמא כגודל זרועך. 12—13. ל ואתה כגודל ידך וכעוצם זרועך; ר ואתה כגודל זרועך וכעוצם ידך. 14. אדמא לר ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו. 15. לשבי חסר באא. 17. אדמא וארך עול. 19. לר ונמעטים. 19—1. ל ברבות השנים, ונצעדים בשגיאות הזמנים ואין לנו מנהל ולא מחזיק.

1. לאחפץ = לאחפש. וצאייך = וצאיאך. 4. ממתים ידך — מחלד לא תורגם. 13. עצם = עטם.
16. אולי חסר „סבי״ אחרי „אגל״ (בנעט).
16. ואחרית — ומרודנו לא תורגם. 17. אא ללדל.
19. נמעטים — הזמנים לא תורגם.

3. מאמר זה מובא במלון של בן יהודה עמ׳ 2449 ומציין שהוא מתוך תפלת רס״ג „ה׳ שפתי״ וצ״ל „גם היום ידעתי״.
4. תהלים פד׳ ה. 5. שם יז׳ יד. 8. שם לו, ח—ט. 9. שם לא, כ. 10. שם לו, י. 13. שם סח, כ.
14. על דבר התפלה הזאת עי׳ אוצר השירה והפיוט ח״ב עמ׳ 317 סי׳ 1310.

אֵין לָנוּ מְנַהֵל וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדֵנוּ
כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ: אֵין מְנַהֵל לָהּ מִכָּל
בָּנִים יָלְדָה, וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל בָּנִים
גִּדֵּלָה, וְאֵין מִי יַחֲמוֹל עָלֵינוּ וּמִי יְנַחֲמֵנוּ, כַּאֲשֶׁר
אָמַרְתָּ: מִי יַחֲמוֹל עָלַיִךְ יְרוּשָׁלַם וּמִי יָנוּד לָךְ
וּמִי יָסוּר לִשְׁאוֹל לְשָׁלוֹם לָךְ. וּמִי זֶה יִגְדּוֹר
גָּדֵר אוֹ מִי יַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ בַּעֲדֵנוּ. וְאֵין עוֹד נָבִיא
וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה וְאֵין קוֹרֵא בְשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת /
סד, א מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בָּךְ. כִּי כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן תָּעִינוּ,
אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ, כָּל גֶּבֶר אַחֲרֵי בִצְעוֹ וְכָל אִישׁ
בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. לֹא דַיֵּינוּ עֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ
הָרִאשׁוֹנִים וַאֲנַחְנוּ מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם חֲדָשִׁים, וְלֹא
נוֹסַרְנוּ בְּכָל הַתּוֹכָחוֹת אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלֵיהֶם, וְלֹא
הוֹעִיל לָנוּ כָּל הָאַזְהָרוֹת אֲשֶׁר הֻזְהַרְנוּ.
וְאַתָּה יְיָ חָשַׁבְתָּ לְצָרוּף סִיגֵנוּ וּלְהָסִיר בְּדִילֵנוּ,
וּלְהָתֵם אֶת טֻמְאוֹתֵנוּ מִמֶּנּוּ. עַל כֵּן הֶגְלִיתָנוּ
וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ. וּבְשָׁאוֹן מֵי הַמַּלְכֻיּוֹת צֵוַלְנוּ,
וּכְהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר בְּאֵשׁם, כֵּן נִתָּכְנוּ. וּכְמוֹץ
הָרִים כֵּן רֻדַּפְנוּ, וַעֲוֹנֵינוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאוּנוּ וְלֹא
מִקּוֹצֵר יָדְךָ יְיָ לֹא הוֹשַׁעְתָּנוּ, וְלֹא מִכּוֹבֶד אָזְנְךָ

לנא סאיק ולא אכד ביד כמא קלת [...]
מן דא ישפק עליכם יא בני אסראיל ומן יתחזן
לכם ומן יסל ען אכבארכם. ומן דא יבני לנא
גדארא בדעאיה אן יסד ענא תגרה בצלותה
וליס לנא נבי ולא דו וחי וליס מן ידעוך
מכלצא ולא מתנבה יתמסך בטאעתך אד כלנא
קד טלנא כמא תטל אלגנם וקד אכד כל פריק
חדא וגהה ואעתכף כל אמר פי מכסבה. מא
כפאנא דנוב אבאינא אלסאלפה אלא זדנא
עליהא דנובא גדדא ולם נתאדב בגמיע אל־
מואעיץ אלתי מרת בנא ולם ינפע פינא כל
אנדאר אנדרתנא. ואנת יא רב ארדת בנא אן
תסבך זיפנא ותזיל ענא גשנא ותכסר קלבנא
אלטאגי ותנף ענא נגאסתנא פלדלך אגליתנא
ופי מא בין אלאמם בדדתנא והודא פי גלבה
אלמלוך קד רסכנא וכמא תנחל אלפצה פי
אלכור / כדאך פי נארהם קד דבנא וכאלהשים סה, א
פי אלגבאל קד טרדנא ודנובנא תחמלנא
כאלריח תהבבנא וליס מן עגז אלקדרה ענדך
יא רב לם תגיתנא ולא מן תקל אלסמע ענדך

ר ואין לה מנהל. בידנו חסר בא^א. אדמא ולא מחזיק, ובגליון נוסף בכתיבה אחרת ביד. 4. ר ולא מי יחמול ... לשאול בשלומנו. ומי ינחמנו חסר בלר. 5. ר כי מי יחמול; ל כימיל[ז]. 6. א^א ינחמך ומי יסור. לר או מי יגדור. 7. מי חסר בא^א אדמא, אדמא לר נביא וחוזה. 8. ולא – מה חסר בא^א אדמא. באמת חסר בלר. 9. אדמא ואין מתעורר. 10—11. וכל איש לר אחרי שרירות לבו הרע הולך. 11—12. לר ולא דיינו ... הראשונים עד אשר הוספנו עליהם עונות חדשים; אדמא כי הוספנו עליהם עונות חדשים. 12—13. לר ולא הזכרנו בכל. אדמא ולא נתיסרנו. 13. א^א נוסרנו, אולי בנין נוסעל. ראה ילון "קרית ספר" ד' 136; "לשוננו" ג' 307, 349 (העירני ד"ר זולאי). 14. לר בכל האזהרות. א^א אדמא אשר זוהרנו. לר בדילנו ולשבור את לבנו הזונה ולהתם טימאתנו. 15. לר את סיגנו ולהסיר את. 15—16. אדמא 17. אדמא לר והנה בשאון. 18—19. ר וכמו הרים.

1. א^א לנא סיק ולא אכל בר. בישעיה נא, יח תרגם הגאון: ליס להא סאיק מן גמיע אלבנין... ולא אכל בידהא. מן "כאשר אמרת" שו' 2 עד "כאשר אמרת" שו' 5 חסר בתרגום, ואחרי "קלת" יש בא^א "מא עמלתה", כנראה שבוש. 4. א^א בדעאוה. 7. טלנא = צללנא, תטל = תצל. 8. אמר = אמר פ. 11. אלמואעיץ = אלמואעיט. 13. ותכסר – אלטאגי איננו בעברית ועי' בשה"נ. 14. ותנף = ותנפי.

4. ישעיה נא, יח. 6. ירמיה טו, ה. 8. תהלים עד, ס. 9. ישעיה סד, ו. 10. שם נג, ו. 15. עי' שם א, כה. 18. יחזקאל כב, כב. 19. עי' ישעיה יז, יג. שם סד, ה.

לא שָׁמַעְתָּ אֶת תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵינוּ הִבְדִּילוּ
בֵּינֵינוּ לְבֵין יְשׁוּעָתֶךָ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא
עָלֵינוּ, כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ.
סה, א וְעַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ גוֹאֵל יִשְׂרָאֵל קָדוֹשׁוֹ,
הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף בָּנוּ תִּמְשׁוֹךְ אַפְּךָ לְדוֹר וָדוֹר.
חָלִילָה, לֹא לְעוֹלָמִים תִּזְנַח וְלֹא תוֹסִיף
לִרְצוֹת עוֹד, לֹא אָפַס לָנֶצַח חַסְדֶּךָ וְלֹא
כָלוּ רַחֲמֶיךָ. כִּי הֵמָּה חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים יָחוּלוּ
בְּכָל עֵת וּבְכָל רָגַע. לְמַעַן שִׁמְךָ יְיָ עֲשֵׂה
עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה כִּי תְחִלַּת הַכֹּל הוּא.
וּלְמַעַן בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
יְיָ לֹא תִשְׁכַּח אֶת בְּרִיתָם. וּלְמַעַן תּוֹרָתְךָ
וְלוּמְדֶיהָ אֲשֶׁר נִמְעֲסוּ וַיִּשָּׁחוּ, וְהִבְטַחְתָּנוּ עַל
אוֹדוֹתֶיהָ כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ, וּדְבָרֶיךָ אֲשֶׁר
סה, ב שַׂמְתָּ / בְּפִיהֶם לֹא יָמוּשׁוּ, וּלְמַעַן עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ
אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּתּוֹרֶן עַל רֹאשׁ הָהָר
וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה, וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ
אֲשֶׁר יָצָא מִמֶּנָּה כָּל הֲדָרָהּ, וּבֵית קָדְשֵׁנוּ
וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הָיָה לִשְׂרֵיפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּנוּ
הָיָה לְחָרְבָּה. וּרְאֵה נָא כִּי אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר
וְעָזוּב. הִנֵּה נָא הָעֵת אֲשֶׁר יָאָתָה לְךָ לְהוֹשִׁיעַ,

לם תסמע דעאנא לכן דנובנא קד חגבו בינגא
ובין רחמתך ואנת אלעאדל פי גמיע מא גא
עלינא לאנך עמלת אלחק ונחן אלדי אסינא.
סה, ב אלאן יא אללה יא ולי אל אסראיל יא קדוס
5 הל ללאבד תגד עלינא או תמד גצבך אלי גיל
וגיל ואנת מעאד מן אן תכדל אלי אלדהר או לא
תעוד תרצא פמא [...] פצלך ולא כלת רחמתך
סו, א והי / גדידה תחדת פי כל וקת ותבתדי פי כל
טרפה. פאללהם אעמל מענא בסבב אסמך אלדי
10 קד דעי עלינא וקיל אלאה אסראיל ובסבב עהד
אבאינא אברהים ואסחק ויעקוב אלדי קטעת
להם אנך לא תנסא עהדהם ובסבב תוראתך
וחאמליהא אלדין קד קלו ואנכפצו ואועדתנא
בסבבהא אן לא תנסי מן אפואה נסלהם. ובסבב
15 קומך וצפותך אלדין קד בקיו קליל מן כתיר
כדקל עלי ראס גבל או כעלם עלי ראביה
ובסבב דאר אלסלאם קריה קדסך אלדי קד
צארת כראבה וכרג מנהא כל בהגהא וקדסנא
אלדי קד צאר חריקא באלנאר וגמיע משתהאנא
20 קד צאר כראבא ואנטר אן אלמקדרה קד דהבת
וכלי אלמחבוס ואלמתרוך גמיעא. פהדא אלוקת

1. את חסר באדמא. אם חסר בר. 2. אדמא ל ובין ישועתך. אדמא על הבא. 4. לר ואתה ה'. אלהינו חסר בלר. לר וקדושו. 5. אדמא אם תמשוך. 6. אדמא או לא תוסיף. 7. אדמא לר ולא אפס. 10. אות לטובה חסר באדמא לר. אדמא הוא כי שמך נקרא עלינו ה' אלהי ישראל, לר תוחלת הכל אתה כי נקרא שמך עלינו ה' אלהי ישראל. 11—12. אדמא וישראל אשר כרתה לנו כי לא תשכח את בריתם אשר נשבעת להם; לר יצחק ויעקב אשר כרת לנו ולשאריתנו ולמען תורתך. 14—15. אדמא לר ודברי אשר שמתי בפיהם (לר בפיך). 17. ל עיר הקדש. 18. אדמא לר אשר היתה מדבר שממה ויצא ממנה. 19—20. וכל — לחרבה חסר באדמא לר. נא חסר בלר. 21. אדמא לר הנה העת. לר לתהלה

7. אחרי פמא יש להוסיף תם׳ או כיו״ב ז׳ 10. התרגום שונה מהמקור. 14. אא תנסי. א׳ ראשונה של אפואה בין השטין. ודבריך — ימושו לא תורגם.

1. עי׳ ישעיה נט, א. 2. עי׳ שם, שם. 3. נחמיה ט, לג. 4. ישעיה מט, ז. 5. תהלים פה, ו. 7. עי׳ שם עז, ח. עי׳ שם עז, ס. 12. עי׳ דברים ד, לא. 15. עי׳ ישעיה נט, כא. 17. שם ל, יז. 20. שם סד, י. 21. דברים לב, לו.

יבה יודע עוז רחמיך וחסדיך. כי אין בנו מעשים וגם גמר חסיד מן הארץ. מהר יקדמונו רחמיך ויבואונו חסדיך, ויכבשו רחמיך את כעסך, וטובך הגדול ישיב חרון אפך מעמך ישראל ונחלתך. והושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך.

סו, ב שובה ייי את שביתנו והנחם על רעתנו, שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו, שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה. שלח גואל ויגאלנו ויעלנו שמחים אל אדמתנו. ואור שכינתך בינותינו וחזון נביאך בקרבנו ובדברך יחיו מתינו ויקיצו שוכני עפרותינו, ושמחת עולם תהיה לנו כאשר אמרת: ופדויי ייי ישובון ובאו ציון ברינה ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ועוד אמרת: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ייי. ועוד אמרת: בעת ההיא אביא אתכם ובעת

אלדי ינבגי אן תגיתנא בה ופיה יתביין עזיז פצלך ואחסאנך אד ליס לנא אעמאל צאלחה וקד פניו אלאבראר מנא. פאסרע תתלקאנא רחמתך ויאתינא פצלך / ונעמתך ורחמתך תרד סו, ב גצבך וגודך אלעצים יצד ענא סכטך ואגיתנא יא רב גיאתא ואגמענא מן בין אלאמם נשכר אסמך ונסבחך במדיחתך.

אללהם רד סבינא ועזינא עלי מא קאסינא סז, ב מן אלבלא ואסמענא עלי מד אלזמאן מן פצלך חתי נפרח ונסר פי באקי עמרנא ופרחנא כמא אשקיתנא וסנין ראינא פיהא אלבלא אבעת ולך יפכנא ויצעדנא מסרורין אלי בלאדנא וגור סכינתך פימא בינא ווחיך אלי אנביאך פי וסטנא ובאמרך יעישו מותאנא ויסתיקץ אלנאים פי אלתראב מנא ופרח אלדהר יכון לנא כמא קלת פדאהם אללה ירגעון וידכלון ציון ברנין ופרח אלדהר עלי רווסהם אלפרח ואלסרור ילחקאנהם ואלגם ואלהם יהרבאן ענהם. ואיצא קלת אן אלגבאל תזול ואלרואבי תמיל ופצלי לא יזול ענכם יא בני אסראיל ועהד סלאמי לא ימיל קאל אללה אלרחים. ואיצא

להושיע. 1. וחסדיך חסר בלר. בנו חסר באדמא. 2. מן הארץ חסר באדמא לר. 3. אדמא לר חסדיך ויהי עלינו נועמך ויכבשו. 4. לר את חרון. 5. מעמך ישראל ונחלתך חסר באדמא לר. 6. והצילנו חסר בלר. 8. אדמא לר שובה ה' עד מתי והנחם על עבדיך. 9. לר שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו שבענו בבקר. 11. אדמא לר שלח הגואל ויגאלנו והעלנו. 12. אדמא לר על אדמתנו. 13. לר נביאיך בתוכנו. אדמא לר ויקיצו וירננו. 14–16. תהיה — ברינה חסר בר. 18. כי ההרים. התחלת דף סז ע"א של אד"א. אדמא לר ועוד אמרת עתה אשיב (אדמא את) שבות יעקב ורחמתי על (אדמא ר ורחמתי כל) בית ישראל וקנאתי לשם קדשי, ועוד אמרת כי ההרים. 20–24. אד"א ועוד אמרת כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך ורבות מאלה נחמות והבטחות כרתה.

2. אא אן ליס. 5. אלעצים = אלעטים. 14. ויסתיקץ = ויסתיקט. 16. פדאהם פי אלדין פדאהם.

7. תהלים קו, מז. 8. שם קכו, ד. 11. שם צ, יד–טו. 14. עי' ישעיה כו, יט. 17. שם לה, י. 20. שם נד, י.

סז׳ א קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם / וְלִתְהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ. וְרַבּוֹת מֵאֵלֶּה נֶחָמוֹת כָּרַתָּ לִשְׁאֵירִיתֵנוּ, וְאוֹמַר: בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם יְיָ יְבֻקַּשׁ אֶת עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר. וְאוֹמַר: וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ אֶת יְיָ, כִּי כֻלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם נְאֻם יְיָ כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר עוֹד. אֵלֶּה אָמַרְתָּ וְכָאֵלֶּה עָשִׂיתָ וְכָאֵלֶּה תַּעֲשֶׂה, וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמָּךְ. זָכְרֵנִי יְיָ בְּרִצּוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ, לִרְאוֹת בְּטוּבַת בְּחִירֶךָ, לִשְׂמוֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ, לְהִתְהַלֵּל עִם נַחֲלָתֶךָ. כִּי אַתָּה שוֹמֵעַ תְּפִלָּה וּמַאֲזִין צְעָקָה וְאֵין זוּלָתֶךָ. וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. יְיָ שְׁמָעָה, יְיָ סְלָחָה, יְיָ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי סז׳ ב כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל / עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ.

קלת פי דלך [אלוקת] אתי בכם ופי דלך אלוקת אגמע שמלכם ואצירכם אסמא ומדחה פי גמיע אמם אלארץ חית ארד מסבייכם בחצרתכם קאל אללה. ואכתר מן הדה אלמואעיד קטעת / לבקאיינא וקלת פי דלך אלאואן יטלב דנב סח׳ א אל אסראיל ולם יגד וכטאיי אל יהודה לם תלחק אנני אגפר למן אבקיה מנהם. וקלת איצא אן לא יחתאגו אן יעלם אלמר רפיקה אערפו אללה לאן כלהם יערפוני מן צגירהם אלי כבירהם אני אגפר דנובהם וכטאייהם לא תדכר אבדא. הדא מא קלת ומתלה ואמתאלה פי אמכאנך. אללהם אדכרני ברצי קומך ואחשרני מחשר צפותך אנטר כיר מכאתירך ואפרח בפרח קומך ואמתדח מע צפותך אנך סאמע אלצלוה ומגיב אלדעא וליס גירך ונחן לא חילה לנא נפעלהא ואנמא עיוננא ממדודה אליך ואיצא ליס מן קבל צלאחנא הודא נצרע אליך בל מן קבל רחמתך אללהם אסמע ואגפר ואנצת ואצנע מראדי מן גיר תאכיר אן אסמך קד דעי עלי בלאדך וקומך. /

3. אדמא לר נחמות והבטחות. 4. לר אשר כרת לנו ולשאריתנו. 8. אא איש את אחיו ואיש את רעהו; ר ואיש את קרובו. 10. נאם ה׳ חסר באא אדא מא. 11. אדא אמרת ואלה תעשה וכהנה וכהנה. 14—15. אדא שמע תפלתנו כי אתה שומע תפלה. לר צעקה לכל בריה. ואין זולתך חסר באדא מא לר. 16. עינינו, עד כאן בר. אדמא וגם לא. 16—17. אדא עינינו, וגם לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחינתנו. 18. ל הרבים, יהיו לרצון אמרי סי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי. 20. אדא ועל עמך, שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך, הושיענו ה׳ אלהינו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתיך, ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן, ימלך ה׳ לעולם אמן ואמן.

5. צפניה ג׳, כ. 7. ירמיה נ, כ. 11. שם לא׳ לר. 14. תהלים קו, ד—ה. 16. דה״י ב כ, יב. 16. דניאל ט׳, יח. 20. שם ט, יט.

סח, ב ואד קד פרגנא מן הדין אלנועין מן אלדעא
פינבגי אן נתבת האהני אלתסאביח אלוגבה
עלי בני אסראיל ונקול אן גמיע אלברכות תגב
בחדות [אלסבב אלדי הי מעלולה בה כמא אן
5 גמיע אלצלואת תגב בחדות] אלזמאן אלדי הי
מכצוצה בה וכמא אן אלצלואת מנהא נועיה
כצלוה יום אלדין ומנהא גנסיה כצלוה ראס
אלשהר ומנהא שכציה כצלוה כל עיד וכדאך
אלברך אמא נועיה כברכה שהכל ואמא
10 גנסיה כברכה בורא פרי העץ ואמא שכציה
כברכה בורא פרי הגפן. פנקול אן אלברך
תנקסם אולא קסמין לחאדתה הי בשריעה
ולחאדתה ליס בשריעה ואלתי ליס בשריעה
איצא קסמין אמא מלאצקה לגסם אלאנסאן ואמא
15 מלאקיה לחואסה ואלמלאצקה לגסם אלאנסאן
איצא תנקסם ג׳ אקסאם אמא מטאעם ואמא
משארב ואמא כדמה ואלמתצלה בחואסה איצא
עלי ג׳ צרוב אמא ברויא ואמא בסמע ואמא
בראיחה.

סט, א 20 וינבגי אן נשרח מא יגב לכל ואחד / מן הדה
אלו׳ אנואע ונקול אן אלמאכול עלי צרבין גבאת
וגיר נבאת פכל מא יאכלה אלאנסאן ממא ליס
הו גבאת פאלתסביח קבל אכלה ברוך אתה
יי׳ אלהינו מלך העולם שהכל נהיה
25 בדברו ודלך כלחמאן אלבהאים ואלטאיר

ואחרי שסיימנו את שני מיני הבקשות האלה, צריכים אנו לרשום כאן את הברכות שחייבים בהן בני ישראל ונאמר: כל הברכות חל חיובן בהגיע הסיבה הגורמת להן, כמו שכל התפלות חל חיובן בהגיע הזמן שהן מיוחדות לו. וכמו שהתפלות מהן סוגיות כתפלת יום חול, ומהן מיניות כתפלת ראש החדש, ומהן מיוחדות כתפלת כל חג וחג, כן הברכות הן או סוגיות כברכת שהכל או מיניות כברכת בורא פרי העץ או מיוחדות כברכת בורא פרי הגפן. ונאמר כי הברכות מתחלקות ראשונה לשני חלקים: על מקרים שיש בהם מצוה ועל מקרים שאין בהם מצוה, ואלה שאין בהם מצוה מתחלקים שוב לשני חלקים: או שהן קשורות בגוף האדם או שהן נוגעות בחושיו. והקשורות בגוף האדם גם כן מתחלקות לשלשה חלקים: מאכלים ומשקים ופעולות, והתלויות בחושיו ג״כ בשלשה אפנים: בראיה בשמיעה ובהרחה.

וצריך לבאר דיני כל סוג וסוג מששת הסוגים האלה. ונאמר שהנאכל הוא משני מינים: גידולי קרקע ולא גידולי קרקע. וכל מה שאוכלים ממה שאיננו מגידולי קרקע, מברכים לפניו ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו, כגון כל

1. מן אלדעא אדמא; באא חסר מן. 2. אדמא אלתסאביח אלמסמאה ברכות. 4—5. [ ] על פי אדמא, באא חסר; אדמא אלסבב אלתי ... אלזמאן אלתי. 6. וכמא אדמא; אא כמא. אדמא מנהא גנסיה ... ומנהא נועיה. גירסא זו מתקבלת יותר על הדעת מגירסת אא, אבל לא קבעתיה בפנים. מפני שבהמשך המשפט גם אדמא מקדים נועיה לגנסיה כמו אא (אמא נועיה כברכת שהכל ואמא גנסיה כברכת בורא פרי העץ), ושמוש זה אינו מן הנמנע, לפי המלון של לין בערך גנס. 7. אדמא יום אלדין אעני יום אלחול. לא מצאתי פירוש לביטוי "יום אלדין", והוא נמצא גם להלן ע׳ קט שו׳ 14. 8. ומנהא, אדמא ואמא. אדמא כדאך. 12. אדמא הי שריעה ... ליסת בשריעה ואלתי ליס הי בשריעה קסמאן; קסמין באא יכול להיות מוסב אל תנקסם הקודם. 14. אדמא אמא מלאקיה לגסם. 15. אדמא ואלמלאקיה לגסמה תנקסם. 17. כדמה, תרגומו המדויק: שירות. אדמא בחואסה עלי ... ברויא או בסמע או בראיחה; אא בריא. 21. אדמא אלאנואע ... אלמאאכל. 23. הו אין באדמא; אא נבאב. אדמא קבלה שהכל נהיה בדברו. 25—3. ודלך — בדברו אדמא; באא חסר; אדמא וכאלעסל

14. תשוה שערי ברכות לר״ש בן חפני שער ב׳. 19. הרחה: עי׳ ברכות מ״ג ב׳. 23. שם מ׳ ב׳.

ואלסמך אגמע וכעסל אלנחל ואלמלח כל ואחד מן הדה אדא אכל מפרדא פאלתסביח קבלה שהכל נהיה בדברו ובעדה ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות על כל אשר ברא ברוך אתה ייי חַי העולמים. ואעלם אן כל ברכה לא בד מן אן תכון פאתחתהא ברוך אתה ייי הדא אצל מאצל.

ואלגבאת ינקסם למעני אלברכות ה אקסאם פמנהא מא יברך קבל אכלה שהכל ומנהא מא יברך קבל אכלה בורא פרי האדמה ומנהא מא יסבח קבל אכלה בורא פרי העץ ומנהא מא יסבח קבל אכלה בורא מיני מזונות ומנהא מא יסבח קבל אכלה המוציא לחם מן הארץ. ולכל מאכול מן הדה ברכה כאתמה בעד אכלה. ואלגבאת פי גנסה אלאעטם / ינקסם קסמאן אמא מא כאן עלי סאק והו תמר אלשגר ואמא מא ליס עלי סאק והו יסמי אלנגם והו אלעשב ואלחב ואלעלאמה אלתי בהא ינמאז בעץ אלאעואד מן בעץ הי אן כל עוד יכרג תמרה מדה בעד מדה והו באקי פהו יסמי שגרא ואדא כאן אלעוד לא יכלף בעד קטע אלתמרה מנה פהו אלמסמי עשב. פכל מא ליס עלי סאק

בשר בהמות ועופות ודגים ודבש דבורים ומלח, לפני כל אלה מברכים אם אוכלים אותם לבדם שהכל נהיה בדברו, ואחריהם ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות על כל אשר ברא ברוך אתה ה' חַי העולמים. ודע שכל ברכה צריך לפתוח עכ"פ ב„ברוך אתה ה"", זהו כלל יסודי.

וגידולי קרקע מתחלקים לענין הברכות לחמשה חלקים: יש שמברכים לפניו שהכל, ויש שמברכים לפניו בורא פרי האדמה, ויש שמברכים לפניו בורא פרי העץ, ויש שמברכים לפניו בורא מיני מזונות, ויש שמברכים לפניו המוציא לחם מן הארץ. ולכל הנאכל מאלה יש ברכה אחרונה אחרי אכילתו. וגידולי קרקע בסוגם הגדול מתחלקים לשנים: אלה שהם על גזע והם פירות האילן, ואלה שאינם על גזע והם נקראים עשבים, כגון הירקות והדגן. וסימן מבדיל בין עצים אחדים ובין אחרים הוא, שכל עץ אשר יוציא פריו מדי פעם בפעמו והוא נשאר, הוא נקרא אילן, ואם העץ אינו מחליף אחרי לקיטת הפרי ממנו הוא נקרא ירק. וכל מה שאיננו על גזע אינו

אלנחל. 8. אדמא אלה מלך הע סהדא. 10—15. אדמא פמנה מא יסבח קבל אכלה בורא פרי האדמה ומא יסבח קבלה ... ומא יסבח קבלה ... ומא יסבח קבלה. שהכל חסר. 17. אדמא קסמין. והו — סאק חסר באדמא. 18. אא אלגרגס (ר' למעלה מהשורה); אדמא אלגנם והו אלגנם ואלחב. 20. אדמא יכרג חבא מדה בעד אלרי. 23. אדמא עשבא.

5. ברכות מ"ד א'. 6. חי העולמים: ~ובתלמודא דידן אינו מזכיר בה חתימה, אבל בירושלמי חותם בה בא"י חי העולמים, וכן חותם בה בסדר רב סעדיה" (אבודרהם הל' ברכות), ועל נוסחאותיה השונות של ברכה זו וחתימתה עי' אוצה"ת 503/4. ואשר לנקוד חַי בפתח עי' אבן ספיר ח"א נ"ו א'; ערך תפלה לר' לוי ירחמיאל קלאצקי (ווילנא תרכ"ט) עמ' 89—92; אוצה"ת 189, שהביאו דברי ראשונים ואחרונים בענין זה. 7. ברכות מ' ב', ונראה שהוא פוסק כרב דתניא כותיה, אבל רב האיי (עי' חי' הרשב"א) ור"ח והרמב"ם ואחרים מן הראשונים פוסקים כר' יוחנן, כי רב ור"י הלכה כר"י. אבל אפשר ג"כ שגירסת רבינו היתה שר' יוחנן אומר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, וכן גרס גם רב נחשון גאון, עי' תג"א ח"ב סי' ע"ט. 22. מחליף: כלשון המקרא (איוב יד, ז). 23. ועי' בה"ג ד' ווארשא עמ' 14: וכל אילן דנתרין טרפיה בסיתוא וכו', ועי' ג"ל סי' מ"ה ותוש"ר ח"ב עמ' 56, וע"ע מש"כ ר"א אפטוביצר ב-הצופה מארץ הגר" שנה א' עמ' 82—84, אוצה"ג לברכות סי' רנ"ו, תוספת ראשונים לר"ש ליברמן ח"א עמ' 91.

גיר מטמוע לה אן יסתחקּ בורא פרי העץ לכנה ינקסם קסמאן מא כאן סביל אלגאס אן יאכלוה ניא גיר מסלוק ולא מטבוך פאלתסביח עליה בורא פרי האדמה דלך כאלכסּ ואל־ הנדבי ואלפגל ואלכרפס ומא אשבהה. ואמא מא כאן מחתאגא אלי סלק או טבך פסרע אלי אכלה ניא פאלתסביח עליה בא׳ אלהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו דלך כאלקרע ואלסלק ואללפת ומא אשבהה ואמא אלקתי ואלכיאר ואלבטיך יקול עלי אלגמיע בא׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה וכדלך / [מן קצם שיא מן אלחנטה והי צחיחה או גירהא מן אלחבוב פאל־ תסביח עליה פרי האדמה. וכל מא כאנת פאתחתה בורא פרי האדמה פכאתמתה בורא נפשות רבות ככאתמה שהכל נהיה בדברו. ומא כאן מן תמאר אלשגר אגמע כאלתין ואלענב ואלרמאן ואלתפאח ואלאתרג וסאיר מא חדדנאה פאלתסביח קבל אן יוכל בורא פרי העץ. ואמא בעד אכלה פמכתלף ודלך אן גמיעה יברך בעדה בורא נפשות רבות מא כלא ד׳ אשיא אלענב ואלתין ואל־ רמאן ואלתמר כאן אלתסביח בעדהא ברכה מגמועה מן ג׳ מעאני והי

ראוי, כמובן, ל„בורא פרי העץ", אבל הוא מתחלק לשנים: מה שדרך בני האדם לאכלו חי, לא שלוק ולא מבושל, תהיה ברכתו בורא פרי האדמה, כגון חסא ועולשין וצנונית וכרפס וכיוצא בהם. אבל מה שטעון שליקה או בישול אלא הוא ממהר לאכלו חי, מברכים לפניו ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו, כגון דלעת וסלק ולפת וכיוצא בהם. אבל הקשוא והמלפפון והאבטיח, על כלם אומרים ב׳ א׳ ה׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה. וכן הכוסס חטה כשהיא שלמה או מין אחר של דגן, מברך עליו בורא פרי האדמה. וכל מה שאומרים לפניו בורא פרי האדמה אומרים אחריו בורא נפשות רבות כמו אחרי שהכל נהיה בדברו. — וכל מה שהוא מפירות האילן, כגון תאנים וענבים ורמונים ותפוחים ואתרגים ויתר מה שהגדרנו, מברכים לפני אכילתו בורא פרי העץ. אבל אחרי אכילתם יש הבדל והוא שאחרי כלם מברכים בורא נפשות רבות חוץ מארבעה דברים, הענבים והתאנים והרמונים והתמרים, שאחריהם מברכים ברכה המצורפת משלשה ענינים והיא

ברוך אתה י׳ אלהינו מלך העולם על העץ ועל פרי העץ ועל השדה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרציתה והנחלתה את אבותינו רחם על עמך ועל עירך ועל מקדשך ובנה עיר קדשך במהרה בימינו ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה ברוך אתה י׳ על הארץ ועל פרי העץ.

1. אדמא פגיר... פי אן. 2. אדמא קסמין. 6. אדמא ומא כאן. אדמא פסורע. 9. אדמא ואללפת ואלסלק ומא שאכלהא. 10. אדמא פיברך. 12. דף ע בא״א ריק. חסרים כאן שלשה דפים, והפנים ניתן להלן על פי אדמא דף כד, ב—כז, ב.

1. בדיוק: אין לו תקוה שיהיה ראוי. 6. ברכות ל״ח ב׳. 12. שם ל״ז א׳. 16—24. השוה רמב״ם הל׳ ברכות פ״ח ה״א. 25. השוה ברכות מ״ד א׳.

ואלגדא אלמעאלג מן אלחבוב ולם יצלח רגפאנא כאלהראיס ואלאכבצה ואלסמר ומא כאן מן הדה אלצנעה בעד אן יכון אלאצל פיה חנטה או שעירא פאלתסביח אולא בורא מיני מזונות ואלברכה בעד דלך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרציתה מתל אלאולי ואלכאתמה על הארץ ועל המחיה. ואמא אן כאן אצל אלמטבוך ארוזא או גוארסא או חמצא או סאיר אלקטאני פאלאבתדי בורא פרי האדמה ואלברכה בעדה בורא נפשות רבות.

פאן עמל מן אלחנטה או אלשעיר או מא אשבהה כבזא ממא יקדם עלי אלמואיד לא פי אניה פאלתסביח קבל אכלה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ ובעדה ד׳ ברך סאתבתהא בעד הדא אלמוצע ואנמא אכרתהא לטול שרחהא לילא ינקטע נטאם הדה אלברכות ההנא. ולגמיע מא יוכל בחצרה אלכבז ג׳ מנאזל אמא מא כאן סביל אלנאס אן יתאדמון בה מע אלכבז כאללחם ואל־סמך וסאיר אלאלואן פליס יחתאג אן יברך עליה שיא לא קבלה ולא בעדה אד הו דאכל פי טי׳ אלכבז. ומא כאן אלסביל פיה אן יקדם עלי אלמאידה ול[א] יתאדם בה אלכבז כאלסמר ואלכביץ ואשבאה דלך פיגב אן יברך קבלה ויסתגני ען אלתבריך בעדה. ומא ליס אלסביל פיה אן יקדם עלי אלמאידה בתה פתעדי עליה וקדם כאלתמר ואלענב ואלתין וסאיר אלפואכה פתגב אלברכה קבל אכלה ובעדה.

וסעודה שנעשתה ממיני דגן אבל לא הוכנה ככרות לחם, כגון, „הראיס" ו„אכ׳בצה" ו„סמר" וכיוצא בהם, מכיון שעיקרם הוא חטה או שעורה מברכים לפניהם בורא מיני מזונות ואחריהם ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית ה. כמו הברכה הנ״ל וחותמים על הארץ ועל המחיה. אבל אם עיקר התבשיל הוא אורז או מין דוחן או חמצה או שאר הקטניות, מברכים לפניו בורא פרי האדמה ואחריו בורא נפשות רבות.

ואם עשה מן החטה או השעורה או כיוצא בהם לחם, ממה שמביאים על השולחנות לא בכלים, מברכים לפניו ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ ואחריו ארבע ברכות, שארשם להלן ולא כאן משום אורך ביאורן כדי שלא יופסק סדר הברכות האלה כאן. ולכל הנאכל יחד עם הלחם יש שלש דרגות: מה שדרך בני האדם ללפת בו את הפת, כגון בשר ודגים ושאר המינים, לא צריך לברך עליו כלום לא לפניו ולא אחריו מפני שהוא טפל ללחם. ומה שנוהגים להביא אל הסעודה ולא ללפת בו את הפת, כגון „סמר" ו„כ׳ביץ" וכיוצא בהם, צריך לברך לפניו ואינו טעון ברכה אחריו. ומה שאין נוהגין כלל להביא אל הסעודה והוא שינה מן המנהג והביא לפניו, כגון תמרים וענבים ותאנים ושאר הפירות צריך לברך לפני אכילתו ואחריה.

10. גוארסא, אולי צ״ל גאורסא; ראה לין ערך גרס.

2. הראיס, רבים של הריסה, „דייסא כעין חביץ", ברכות ל״ו ב׳; ערוך ע׳ דייסא: דייסא גרידא – ובלשון ישמעאל הריסה (י. נ. אפשטיין). אכ׳בצה, רבים של כ׳ביץ, הוא חביץ קדרא, ברכות שם, מאכל עשוי מקמח דבש ושמן. 26. כגון סמר וכביץ, ה״ג ד״ו ו׳ סע״ד: כגון חביצא ודייסא (אפשטיין). 31. עי׳ ברכות מ״א ב׳ ובשיטות רש״י ותוס׳ שם.

ואלצרב אלתאני אלמשארב אלתסביח עלי גמיעהא שהכל נהיה בדברו ובעדה בורא נפשות רבות דלך כאלמא ואלנביד ואלאדהאן ואלעסל אלתי ליסת מן תמר מא כלא אלכמר וחדה פאן אלתסביח קבלה בורא פרי הגפן ובעד שרבה ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה מתל ברכה אלענב ואלתין ותכון אלכאתמה על הארץ ועל פרי הגפן. ומן אכל פאכהה ושרב כמרא פליגמע אלברכה אלאכירה ויקול פאתחתהא על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה ופי כאתמתהא על הארץ ועל פרי הגפן ועל פרי העץ. וכדלך אן אכל פאלודגא ושרב כמרא יגמע פי אלפאתחה פיקול על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה ופי אלכאתמה יקול על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן. ומן אגתמע בין ידיה מטאעם כתירה פאן כאנת אלפאט תסביחהא מכתלפה פליקדם אולא מא כאן תסביחה בורא פרי העץ ובעדה בורא פרי האדמה ובעדהמא שהכל נהיה בדברו וקבל אלגמיע בורא מיני מזונות. פאן כאנת אלפאט תסביחהא מתסאויה וגמיעהא שהכל או בורא פרי האדמה פליקדם איהמא שא פאן כאן גמיעהא בורא פרי העץ פאי ואחד מן הדה אלד חצר פהו אלאחק באל־

והסוג השני המשקים: על כלם מברכים שהכל נהיה בדברו ואחריהם בורא נפשות רבות, כגון על המים וה„נביד" והשמנים והדבש שאינו של תמרים, חוץ מהיין בלבד שלפניו מברכים בורא פרי הגפן ואחריו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה כמו ברכת הענבים והתאנים, והחתימה היא על הארץ ועל פרי הגפן. ומי שאכל פירות ושתה יין, מצרף את הברכה האחרונה ואומר בפתיחתה על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה, ובחתימתה על הארץ ועל פרי הגפן ועל פרי העץ. וכן אם אכל „פאלודג"" ושתה יין, מצרף בפתיחה ואומר על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה, ובחתימה אומר על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן. ומי שבאו לפניו מאכלים רבים ביחד, אם לשונות ברכותיהם שונות מקדים מה שברכתו בורא פרי העץ ואחריו בורא פרי האדמה ואחרי שניהם שהכל נהיה בדברו ולפני כלם בורא מיני מזונות. ואם לשונות ברכותיהם שוות וכלם הם שהכל או בורא פרי האדמה מקדים מה שחביב עליו, ואם כלם הם בורא

25. מזונות, כאן פותח טשלט. 29. פהו

3. נביד, מין משקה מתמרים או צמוקים או שאר פירות. וגזכר גם בה"ג ר"ב 184. 4. עי' ברכות ל"ח א', שגם על דבש תמרים מברכים שהכל. 16. פאלודג', מין מאכל מתוק מקמח (או עמילן) מים ודבש, ועיין אמונות ודעות (הוצ' סלוצקי, עמ' 159): הפאלודג מהגשא והסוכר והכרכום וזולתם. ולשון ישמעאל הוא, והוא מאכל שעושין מן ביצים ושקדים ודבש" (ערוך ע' דבר א'), והשוה דברי רב האיי שהובאו בס' האשכול הוצ' אלבק 69—70 ופי' ר"ח באו"ז ח"א סי' קנ"ד. 23. עי' חלוקים שבין בני בבל ובני א"י חלוק כ'. 25. וכן בה"ג ח' א'. 26. ברכות מ"א ב': כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה, אלמא חטה עדיפא וה"מ כשעשה מהם תבשיל, וכדעת בה"ג שם.

תקדים והי אלתמר ואלענב ואלתין ואלרמאן פאן אגתמעת הדה אלד פאלמקדם אולא פי הדא אלתרתיב סהו אסבק ואלבאקי ידכל פי טיה. ואי משרב אתפק מע אלכמר פקד דכל פי טי אלכמר בברכתה ואסתגני ען אן יברך עליה כאצה.

ואלצרב אלתאלת הי אלכדמה לכל פן מנהא תסביה. פענד אלנום

פרי העץ אם נמצא ביניהם אחד מארבעה אלה, והם התמרים והענבים והתאנים והרמונים, ראוי הוא להקדימו. ואם ארבעה אלה באו ביחד, מה שהוא קודם בסדר הזה עליו מברכים והאחרים נכללים אתו. ואיזה משקה שבא יחד עם היין נכלל בברכת היין ואינו טעון ברכה מיוחדת.

והסוג השלישי הן הפעולות ולכל מיניהן יש ברכה.— בשעת השינה

ברוך אתה י׳י אלהינו מלך העולם המפיל כבלי שינה על עיני ומשקיע שנת התרדמה ומאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפניך י׳י אלהי שתצילני מיצר הרע ומפגע רע ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים והאר עיני פן אישן המות והעמידני ממטתי לחיים ולשלום ברוך אתה י׳י המאיר לכל העולם כולו מכבודו.

וקבל דלך יכון קד קרא אלפצל אלאול מן קרית שמע. וענד אלאנתבאה

ולפני כן צריך לקרוא את הפרשה הראשונה של קריאת שמע. וכשייקץ

ברוך אתה י׳י אלהינו מלך העולם המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי. יהי רצון מלפניך י׳י שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ותשלט בי יצר טוב ואל תשלט בי יצר רע ותחזקני במצותיך ותתן חלקי בתורתיך ותתניני לחן לחסד ורחמים בעיניך ובעיני כל רואי ברוך אתה י׳י גומל חסדים טובים.

וענד דכול אלכלא

ובכניסתו לבית הכסא

טשלט; אדמא פאן. 1. והי, טשלט והו. 5. ען חסר בטשלט. 11. והאר, כאן פותח אדמג (עד רע בשו׳ 18 ואח״כ מן וברא בעמ׳ הבא שו׳ 3 עד אסורים בשו׳ 10). 12. אדמג פן אישון הלילה. 13. טשלט בכבודו. 17. טשלט אדמג ה׳ אלהי. 19. טשלט

2. והשמים זיתים, וכן לעיל עמ׳ פד שו׳ 22, כנראה מפני שאין אוכלים אותם לבדם אלא מלפתים בהם את הפת. 3. ברכות מ״א ב׳. 9. עי׳ שם מ׳ ב׳, והשוה גם בה״ג וסרע״ג, רי״ף ורמב״ם ואח׳, ונוסח הרמב״ם קרוב ביותר לנוס׳ רס״ג, וע״ע על הנוסחאות השונות באוצה״ת. ונוסחא זו טובה יותר מחבלי, שהמפרשים נתחבטו בפירושה. וכ״ה גם בקטע שפרסם מאן ב־H.U.C.A., II 278/9. 14. עי׳ טוש״ע סי׳ רל״ו ומג״א שם. 16. עי׳ ברכות מ׳ ב׳, ושם: חבלי שנה. 17. ״וא״ת ברכה זו למה אין פותחת בברוך ... ויש לומר שהיא סיומה של ברכת המעביר שינה, וכן היא כתובה בגמרא בנוסחאות מדויקות סמוכה לה בלא פירוד, וכן מצאתיה בסדר ר״ע ורב סעדיה׳ (אבודרהם), ועי׳ ברכות מ״ו א׳ תד״ה כל.

הכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עמדו במקומכם והזהרו בי שזו דרכן שלבני אדם ובעד אלכרוג מנה [ואחרי צאתו משם] ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו חללים חללים שאם יסתם אחד מהם או יפתח אחד מהם אינו מתקים אפילו שעה אחת] / ברוך אתה ייי רופא חלי כל בשר ומפליא לעשות. עא. א

ובעקב גסל אלידין ואחרי רחיצת הידים

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים

מא כלי גסל אלידין מן אלזהומה מאנה ללנטאפה פקט. ופי כל גדאה ענד בסט אלידין יברך מתיר אסורים וענד פתח אלעינין פוקח עורים וענד אלקיאם זוקף כפופים וענד אללבאס מלביש ערומים וענד אלגלוס מגביה שפלים וענד אל־אנתצאב עלי אלארץ רוקע הארץ על המים וענד אלמשי המכין מצעדי גבר וענד אלאנתעאל שעשה לי כל צרכי וענד אלזנאר אוזר ישראל בגבורה ואלאזאר אלדי ליס פיה ציצית עוטף

חוץ מרחיצת הידים מן הזוהמא כי זה לשם נקיון בלבד. ובכל בוקר כשיפשוט ידיו יברך מתיר אסורים, וכשיפקח עיניו פוקח עורים, וכשיקום זוקף כפופים, וכשיתלבש מלביש ערומים וכשישב מגביה שפלים, וכשיעמד על הארץ רוקע הארץ על המים, וכשילך המכין מצעדי גבר, וכשינעל נעליו שעשה לי כל צרכי, (וכשיחגר) חגורה אוזר ישראל בגבורה, (וכשיפרש עליו) כסות שאין בה

ולרחמים. 1. טשלט והזהרו בי והמתינו לי עד שאצא. 3. טשלט נקבים נקבים חללים חללים, אדמג וברא אותו נקבים נקבים חללים חללים. 4. המשך הפנים על פי א״א. אדמד פותח במלים אלי ב״א. 5. אדמא מג מד טשלט רופא כל בשר. 6. אדמא מג טשלט כל גסל ידין; אדמד וגסל אלידין. 8. אדמג מא כלא אלידין אלדי מן; טשלט גסל אלידין אלדי מן, באדמד חסר מא כלי — פקט. 12. אדמא ואללבאס. 13. טשלט ועלי אלגלוס. שפלים, כאן פותח טשמ. 14. אדמא ועלי אלאנתצאב; טשלט מ ואלאנתצאב. 15. אדמא טשלט מ ואלמשי. 17. אדמא מד טשלט מ ואלזנאר. 18. אדמא מד טשלט מ תחילה: אלדי פיה — בציצית ואח״כ: ואלדי

3. חללים חללים: וכן הוא בתשובת רב נטרונאי בגאוניקה II 114 וכן כתב ר״ש פרחון במחברת הערוך ער׳ חלל וער׳ תפף: והאומר חלולים טועה. ועי׳ במקורות שציין רא״ל גורדון באוה״ת נ״ט א׳, וע״ע ערך תפלה עמ׳ 79 ובדברי הקראי יוסף בגי שהובאו ע״י מאן Texts and Studies I 310: ובמקום שיאמרו קצתם חלולים חלולים ... היו אומרים קצתם חללים חללים. 11. ברכות ס׳ ב׳. 13. ברכה זו ישנה בה״ג סוף פ״ט דברכות והביאה גם רב נטרונאי בתשובתו אשר בגאוניקה II 115, וכן ישנה בסרע״ג ובסדר חבור ברכות ומחזור מנהג איטליא, אך עי׳ בשבה״ל סי׳ ד׳: „מצאתי בתשוה״ג ז״ל שרב עמרם גאון זצ״ל הסיר מגביה שפלים״. ור״א בן הרמב״ם כותב בתשו׳ סי׳ פ״ג: „ואם נזכרה בסדור הרי זו אולי טעות של סופר או חכם או חזן ואסור לאומרה״. וע״ע א. שכטר Studies in Jewish Liturgy עמ׳ 51/2, 89.

ישראל בתפארה ואלדי סיה ציצית להתעטף בציצית תם יקול בֿ אֿ יֿ אֿ מֿ העֿ שלא שמתני גוי. שלא שמתני אשה. בֿ אֿ יֿ אֿ מֿ העֿ שלא שמתני עבד. ואכתר אצחאבנא יגמעוהא סי כל גדאה בעד אלכרוג מן אלכלא ולא יסרקוהא. / וענד דכול אלחמאם

ציצית עוטף ישראל בתפארה ושיש בה ציצית להתעטף בציצית. אח"כ אומר ב' א' ה' א' מ' הע' שלא שמתני גוי, ב' א' ה' א' מ' הע' שלא שמתני אשה, ב' א' ה' א' מ' הע' שלא שמתני עבד. ורוב חברינו אומרים אותן ביחד בכל בוקר אחרי צאתם מבית הכסא ואין מחלקין אותן. והנכנס למרחץ אומר

יהי רצון מלפניך ייי אלהי שתצילני מזה ומכיוצא בו לעתיד לבוא

ובעד אלכרוג [ואחרי צאתו] **ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם שהוצאתני מן האור.**

וענד אכראג אלדם — והמקיז דם

יהי רצון מלפניך ייי אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני רפואה שלימה לחיים כי אל רופא ורחמן אתה ברוך אתה ייי רופא חיים.

ומן סאפר ען מנזלה ולו פרסכא ואחדא יקול אדא כרג מן מוצעה אעני אלקריה — והנוסע מביתו אפילו פרסה אחת אומר בצאתו ממקומו ר"ל מן הכפר

יהי רצון מלפניך ייי אלהי שתוליכני לשלום ותחזירני לשלום ותסמיכני על שלום ותצילני מכף אויב ואורב על הדרך ברוך אתה ייי שומע תפלה

ליס סיה. 1. אדמא מד טשלט מ ישראל בגבורה. 2—7. ב אֿ — יפרקוה חסר באדמד. אדמא טשלט ברוך ... גוי שלא שמתני אשה שלא שמתני עבד; טשמ שלא שמתני גוי עבד אשה. 5. אדמא טשלט מ ואכתרנא יגמעהא ... כרוגה ... יסרקהא. 6. טשמ אלחמאם יקול. 10. אדמד וענד אלכרוג מנה. אדמא [מד ז] טשלט מ שהצלתני. 13. אדמא רפואת חיים ושלום; אדמד טשלט רפואת חיים כי; טשמ רפאות חיים כי ... רחמן. אדמא טשלט מ אתה פאלא פרג מנה ברוך אתה יי אלה' מל' הע' רופא חיים; אדמד כמו אא. וכאן הוא ממשיך: ומן ראי אלברוק ואלרעוד. 14. אדמא טשלט מ פליקל ... מן אלקריה. 16. אדמא טשלט מ ותסמיכני (טשמ ותסמכני) על שלום ותחזירני (אדמא טשלט לביתי) לשלום. 17. טשמ מכף אורב ואויב ברוך שומע.

ולפנינו: מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתני מן האור. ס"י ה"כ: וכשיצא אומר בא"י רופא חולים; ועי' בשה"נ. ועי' טוב"י סי' ר"ל ובסרע"ג רופא חנם. 16. שם כ"ט ב'

1. לפנינו בגמ': עוטר, וכן בסרע"ג. ובשבה"ל שם: וכן מצאתי בתשובות שהסיר רב עמרם גאון ז"ל עוטה ישראל בתפארה, לפי שאין עטיפת סודר נוהגת במקומנו, וגם רב נסרונאי גאון זצ"ל לא כתב עוטה וכו'". ובס' המנהגות לר"א ב"ר שאול עמ' 141: "ומי שעוטר מצנפת, כמו שעושין בספרד, מברך עוטר ישראל בתפארה ... ונראה בעיני שהמנהג שלנו שאין אנו מברכין משום דאין כל ישראל מכסין ראשיהם והולכין בגלוי הראש". ועי' גם באבודרהם. וע"ע מ"ש ר"מ כשר ב"חורב" כרך ד' עמ' 195—206.
4. עי' מנחות מ"ג ב'. ועי' בדברי ר"א בן הרמב"ם שהובאו בקובץ שו"ת הרמב"ם ד' לפסיא ח"א נ"ב ב' ומש"כ פרומקין בסרע"ג I 58. 6. עי' תשובת ר"א בן הרמב"ם סי' פ"ג מה שהוא מביא גם בשם רבינו. ונראה שלא ראה את הסדור, ודעת רבינו היתה ידועה לו מפי השמועה. 9. ברכות ס' א'. 10. שם.
12. שם, בשינויים ובלי חתימה. 13. רמב"ם הל' ברכות

וענד דכולה אלמדינה יקול יהי רצון מלפניך ייי אלהי שתכניסני לשלום פאדא דכל יקול מודה אני לפניך ייי אלהי שהכנסתני לשלום וענד כרוגה יקול יהי רצון מלפניך ייי אלהי שתוציאני לשלום פאדא כרג יקול מודה אני לפניך ייי אלהי שהוצאתני לשלום./

ובכניסתו לכרך אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתכניסני לשלום ואחרי שנכנס אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהכנסתני לשלום ובצאתו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתוציאני לשלום ואחרי שיצא אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני לשלום.

עב, א ואד קד שרחנא ברך אלחואדת אלמתצלה בגסם אלאנסאן פינבגי אן נשרח ברך אלחואדת אלמתצלה בחואסה ונקול אן אלצרב אלאול מנהא אלאשיא אלמראיה והי קסמאן אמא ארציה ואמא סמאויה. פאלסמאויה מתל אלרעוד ואלברוק ושעאע אלכואכב אלמנקטה ואלצואקע ואלזלאזל איצא פיברך עלי גמיע דלך ברכתאן שכוחו מלא העולם ועושה בראשית. ועלי אלקוס קזח אדא טהרת

ואחרי שבארנו את ברכות המקרים התלויים בגוף האדם, עלינו לבאר את ברכות המקרים התלויים בחושיו ונאמר שהסוג הראשון מהם הם הדברים הנראים והם שני חלקים: ארציים ושמימיים. והשמימיים, כגון הרעמים והברקים וקרני הזיקים והזועות וגם רעידות האדמה, על כל אלה מברכים שתי ברכות שכוחו מלא העולם ועושה בראשית ועל הקשת כשנראית

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם זוכר הברית נאמן בבריתו וקים במאמרו.

ועלי אלשמס יום תקופת תמוז יברך איצא עושה בראשית. ועלי אלקמר אדא ראי מן אלליל אלד אלי לילה יד יברך

ועל השמש ביום תקופת תמוז מברכים ג״כ עושה בראשית. ועל הירח הנראה מן הלילה הרביעי עד ליל י״ד מברכים

1. אדמא טשלט מ וקבל ... אלי אלמדינה יהי. 3. יקול אין באדמא טשלט מ. 5. יקול אין באדמא טשלט. 5. באדמא אין מן ה׳ אלהי עד ה׳ אלהי בשורה 7. 6. יקול אין בטשלט. 10. אלאנסאן, כאן נפסק טשמ. 13. ואמא, טשלט או. 13. אדמא טשלט פמן אלטמאויה אלברוק ואלרעוד. 14. אלמנקטה = אלמנקצה; באדמא חסר; אדמד אלמנקץ. אדמא מד טשלט ואלצואעק; גם צואקע אפשרי. עיין לין ערך צקע. 15. אדמא מד טשלט פליברך עלי גמיעהא (אדמד גמיעהמא) ברכתין ברוך עושה בראשית וברוך שכוחו מלא עולם. 17. אדמא [מד ז] טשלט אלקוס אדא הי. 20. אדמא מד תשלט תמוז ברוך עושה. 21. אדמא טשלט אדא הו רי ... אלי אלליל. כאן נפסק טשלט, אדמא

בשנויים, ועי׳ אוצה״ת רס״ח א׳. 1. השוה ברכות ס׳ א׳. 16. שתי ברכות: כדעת רש״י, ברכות נ״ט א׳, והראב״ד, אבל הרי״ף הרמב״ם והתוס׳ והטור סוברים שיברך אחת, איזו שירצה. אך עי׳ פירוש רב האיי באוצה״נ ח׳ הפירושים עמ׳ 94 ובערוך ע׳ זק א׳. 20. בגמ׳: הרואה חמה בתקופתה... ואימת הוי אמר אביי כל כ״ח שנין. וברמב״ם: הרואה את החמה ביום תקופת ניסן וכו׳. ולמה תמוז? ועי׳ ערוך השלם ערך חמה ופיר״ח באוצה״נ עמ׳ 65. 22. סנהדרין מ״א ב׳: עד שתחמלא פגימתה וכו׳ נהרדעי אמרי עד ששה עשר. ואין שעור למסה, ועי׳ רמב״ם פ״י מהל׳ ברכות הי״ז: אם לא בירך עליה בליל ראשון מברך עד ס״ז יום. ועי׳ ס׳ המנהגות לר״א ב״ר שאול 171 וטוב״י

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם כדי שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון בוראם פועל אמת שפעולתו אמת ללבנה אמר תתחדש עטרת לעמוסי בטן / שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על כל אשר ברא ברוך אתה ייי מחדש ראשי חדשים.

עב׳ ב

ואמא אלארציה עלי ג׳ צרוב אלבחר אלכביר יסבח עליה שעשה את הים הגדול וסאיר אלאנהאר מתל אלניל ואלפראת ואלדגלה עושה בראשית ואתאר אלאולין אלדין עמל אללה להם פיהא איאת איצא עלי ג׳ צרוב מוצע כאן פיה פרקאן לגמיע אלאמה מתל מקאם מוסי פי בחר אלקלזם ואלארדן וסור יריחא ואשבאהא יברך בא׳ א׳ מ׳ הע׳ שעשה נס לאבותינו במקום הזה ומוצע כאן סיה פרקאן ללצלחא מתל גב אלאסודה ואתון אלנאר יקול שעשה נס לצדקים במקום הזה ומן ראי נצבה אלמלח אלתי צארתהא מרה לוט יקול בא׳ א׳ זוכר הצדיקים ומוצע כאן סיה כלאץ לפראד מן בני אסראיל פליסבח כל מא מר בה הו יקול בא׳ א׳ מ׳ הע׳

והארציים בשלשה אופנים: על הים הגדול מברכים שעשה את הים הגדול, וכל הנהרות כמו נילוס פרת וחידקל עושה בראשית. ומקומות שבהם עשה ה׳ נסים לאבותינו גם כן בשלשה אפנים: מקום שהיתה בו ישועה לכל האומה, כגון מקום קריעת ים סוף והירדן וחומת יריחו וכיוצא בהם, מברכים שם ב׳ א׳ ה׳ א׳ מ׳ הע׳ שעשה נס לאבותינו במקום הזה, ובמקום שהיתה בו ישועה לצדיקים, כמו גב האריות וכבשן האש, אומרים שעשה נס לצדיקים במקום הזה, והרואה את נציב המלח שנהפכה בו אשת לוט אומר ב׳ א׳ ה׳ זוכר הצדיקים. ומקום שהיתה בו הצלה ליחיד מבני ישראל, מברך הוא לבדו תמיד כשיעבר שם ב׳ א׳ ה׳ א׳ מ׳ הע׳ שעשה לי נס

ממשיך: אלראבעה עשר אית לילה ראה יברך לילה ואחדה; אדמד קרוע ובלוי, המקום מספיק רק בשביל ועלי אלקמר אדא ראי. 2. כדי אין באדמא מד. 3. אדמא רצון יוצרם פועלי ... שפעולתם ... וללבנה ... שתתחדש עטרת תפארת; אדמד רצון קוניהם יוצר פעולתם אמת וללבנה ... כמו אדמא. 4. אדמא מר כמותה ולהודות ליוצרם על פלאי מעשיו ברוך ... מחדש החדשים. 6. אדמא ואלארציה; אדמד ומן ראי אלבחר אלכביר יברך. 9. בראשית, כאן נמסק אדמד. אדמא אלדי עמל ... איאת עלי ג אנחא. 11. אא אלאומה. 12. אדמא מתל פלק מוסי בחר. 13. אדמא ומא אשבהא פיסבח עליה ... נסין. 15. אדמא לבעץ אלצאלחין ... אלאסד ... אלנאר ברוך. 18. אדמא אדמא אלתי דאתהא [מרה] ... פליברך. 20. אדמא

סי׳ תכ״ו. 3. עי׳ ס׳ המנהגות שם: פועל אמת ... ויש שגורסין סועלי אמת, על השמש ועל הלבנה. ועי׳ ד״ס לברכות נ״ס ב׳, סדור עבודת ישראל ואוה״ת. 5. כנוס׳ הכבלי והירושלמי (ברכות פ״ט ה״ב), ובמס׳ סופרים: מקדש. ועי׳ שמו״ר פר׳ ט״ו. 6. ג׳ אופנים: כנראה, ים ונהרות, מקומות שנעשו בהם נסים, אישים ומקומות של ישראל ושל נכרים. 19. אך עי׳ ברכות נ״ד ב׳: על לוט ועל אשתו מברכים שתים, על אשתו אומר ברוך דיין האמת ועל לוט אומר ברוך זוכר הצדיקים. ועי׳ ב״י וסוא״ח סי׳ רי״ח.

ואמא מן ראי אלנצבה אלמלח; אא נצבה מלח. אדמא ללפראד ... פליסבח הו וחדה כל מר בה ברוך.

ששה לינס במקום הזה. ומן ראי מלוך
ע״ א בני אסראיל / יקול שחלק מכבודו
ליראיו ומלוך סאיר אלאמם שנתן
מכבודו לבשר ודם ועלמא בני אסראיל
5 יקול בּ אֹ י שחלק מחכמתו ליראיו
ועלמא סאיר אלאמם שנתן מחכמתו
לבשר ודם ומנאזל ישראל פי עמראנהא
יקול ברוך מציב גבול אלמנה ופי
כּראבהא ברוך דיין האמת ומנאזל אל־
10 כפּאר פי עמראנהא בית גאים יסח ייי
ופי כּראבהא אל נקמות ייי אל נקמות
הופיע ומקאבר אליהוד

במקום הזה. והרואה מלכי בני ישראל
אומר שחלק מכבודו ליראיו, ומלכי
אומות העולם שנתן מכבודו לבשר ודם,
וחכמי בני ישראל ב׳ א׳ ה׳ שחלק מחכמתו
ליראיו, וחכמי אומות העולם שנתן
מחכמתו לבשר ודם, ומושבי ישראל
בישובם ברוך מציב גבול אלמנה
ובחורבנם ברוך דיין האמת,
ומושבי הנכרים בישובם בית גאים
יסח ה׳ ובחורבנם אל נקמות ה׳ אל
נקמות הופיע, ובתי קברות של
יהודים

בּ אֹ י אֹ מֹ העֹ אשר יצר אתכם בדין והחיה אתכם בדין והמית אתכם בדין ויודע מספר כולכם ועתיד להקימכם לחיי העולם הבא ברוך אתה ייי
15 **מחיה המתים**

ומקאבר אלכפּאר

ובתי קברות של נכרים

בושה אמכם מאוד חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה.

ואלתסביח עלי אלכּלק אלמנתצמה ברוך
שכּכה לו בעולמו ועלי אלכּלק אלמתגיּרה
20 ברוך משנה הבריות.

ע״ ב ואלצּרב אלבּ אלאשיא אלמסמועה. / ממא כאן
מן אלאכּבאר סארּא פאלתסביח בסבבה יקול
ברוך הטוב והמטיב כאלרבח ואלולאד

והברכה על הבריות המתוקנות ברוך
שכּכה לו בעולמו, ועל הבריות המשונות
ברוך משנה הבריות.

והסוג השני הדברים הנשמעים. על
בשורות משמחות מברכים ברוך הטוב
והמטיב, כגון על ריוח או לידת ילדים, ועל

2. מכבודו, כאן פותח אדמה. אדמא פליסבח ברוך. 3-4. ומלוך — ודם אין באדמא. 4. אדמא ומן ראי עלמא ... פליסבח. 4—7. ועלמא — ודם אין באדמה. 6. אדמא ועלמא אלאמם ... שחלק. 7. אדמא מה אליהוד ... (אדמה עמארתהא) ברוך ... 10. אדמה עמארתהא. 16. ומקאבר, כאן קרוע אדמה עד ״פמא כאן״ בשורה 21. 18. אלמנתצמה = אלמנתטמה. 19. אלמתגירה אדמא; אא בטעות גם כאן אלמנתצמה. 22. אדמה אלאכבאר אלסארה פתסב[יחה] בסבבה. ״פאלתסביח בסבבה״ באא למעלה מהשורה בכתיבה אחרת, וכן ״כאלרבח ואלולאד לה״, ״פאלשכר״ ״כאלכסראן ואלתכל ואשבאה דלך״ שבשורות הבאות. אדמא בסבבה ברוך.
23. אדמה מ[חל] אלרבח ואלולאדה. אדמא כאלרבח ואלאולאד לה.

9. לסנינו ברכות ג״ח א׳: לבריותיו. ועי׳ בר״ס. וכן גם י״ג אצל ישראל שנתן ואצל אוה״ע שחלק. ועי׳ בטוא״ח סי׳ רכ״ד. 6. ובגמ׳ נ״ח ב׳: בתי ישראל׳ ופי׳ הרי״ף: בתי כנסיות, ועי׳ ב״י וב״ח שם. 13. עי׳ ברכות נ״ח ב׳ בשינויי נוסחא, והשוה סרע״ג נ״ד א׳, וע״ע יעבץ, מקור הברכות עמ׳ 10. 20. ״והר׳ אברהם בר יצחק אב ב״ד כתב בתשובת שאלה שאפילו על גוי מברך משנה הבריות והראב״ד חולק״ (אבודרהם). ומדברי רבינו שלא חלק משמע שהוא סובר כראב״י. 23. שם נ״ד א׳. שם

לה ומא כאן מנהא גאמּ̇א פאלשכר ברוך דיין האמת כאלכסראן ואלתכל ואשבאה דלך. ומן סמע צות אלדיך פי סחר יקול בא׳ שנתן לשכוי בינה לאן שכוי אסם למענאיין.

ואלקסם אלג̇ אלרואיח אלטייבה פמא כאן לה עוד יכלף מתל אלאס ואלורד ואלמרזגוש פאלתסביח עליה בורא עצי בשמים ומא כאן עודה לא יכלף מתל אלבנפסג̇ ואלנרגס ומא אשבה דלך יקאל עליה בורא עשבי בשמים. ואלמסך וחדה בורא מיני בשמים לאנה מן חיואן וליס הו מן נבאת. ואלאתמאר אלמשתמה̇ ראיחתהא כאלתפאח ואלאתרג̇ יברך עליה אשר נתן ריח בפירות. ואלדהאן כלהא חאר̇ה ובארדהא כאלזנבק ואלבנפסג̇ ודהן אלסוסן בורא שמן ערב. ואלענבר וג̇מיע אלבכור ואלדאיר כיף מא כאנת כל דלך בורא עצי בשמים. ועלי אן אלמטאעם ואלמשארב לא בד מן תסביח בעד נילהא אלשמאים לא ילזם / אסתגשאקהא ברכה̇. ואד̇א אג̇תמעת הד̇ה אלמשמומאת וכאן

בשורות מעציבות מודים ברוך דיין האמת. כגון על הפסד ומיתת ילדים וכיוצא בהם. והשומע קול התרנגול בבוקר אומר ב׳ א׳ ה׳ שנתן לשכוי בינה כי שכוי שם לשני מובנים.

והחלק השלישי הריחות הטובים. מה שיש לו עץ מחליף, כגון ההדס והורד והשמשוק, מברכים עליו בורא עצי בשמים, ומה שעצו אינו מחליף, כגון הסגל והנרקיס וכיוצא בהם, אומרים עליו בורא עשבי בשמים. והמשק בלבד אומרים עליו בורא מיני בשמים כי הוא מין חיה ולא מין צמח. ועל פירות בעלי ריח כתפוח ואתרוג מברכים אשר נתן ריח בפירות. וכל השמנים החמים והקרים כשמן היסמין והסגל ושמן השושנה בורא שמן ערב, והענבר והלבונה למיניה והאבקות למיניהן כל זה בורא עצי בשמים. ובעוד שאחרי המאכלים והמשקים תמיד צריך לברך ברכה אחרונה, הנה הריחות אינם צריכים ברכה אחרי הרגשתם. ואם הריחות האלה באו ביחד וברכתם היא שוה,

1. אדמה גמ[א] פיקול ... מתל כסראן ותכל ועלי צות וכו׳. 2—4. אדמא ומא אשבהמא ועלי סאמע ... פי אלסחר ברוך ... לסכוי ... סכוי, אדמה לסיכוי בינה ואל[קסם אלג׳ וכו׳], מכאן ואילך קרוע ומטושטש ובעוד מעט נפסק. 6. אדמא אלאריאח ... להא ברך יסבח בהא אמא מא כאן. 8. אא באלתסביח, אדמא פאלתסביח בורא. 9. עודה אדמא, אא ענדה. אדמא כאלבנפסג ואלנרגס אלבדי פהו בורא. 12. אדמא לאן הו ... ולים מן. 14. אדמא ואלאתרג אשר נתן ריח טוב ... ואלאדהאן. 18. כל דלך באא בין השיטין. 20. אדמא ילזם בעד. 21. אדמא אלמשמומה.

ג״ט ב׳. 2. ברכות ג״ט ב׳. 4. שם ס׳ ב׳. 5. לשון רס״ג בפירושו לאיוב לח, לו: -ושכוי הו אלמזלרף אעני אלקלב דא אלכואסר=ושכוי הוא המצוייר רצוני לומר הלב בעל ההגיונות״. 7. -ושימשק קורין אותו במקומינו מרדגוש- (תשו׳ רב נטרונאי, תג״א II, 167), ועיי״ש גם עמ׳ 244. 8. ברכות מ״ג א׳. 9. עי׳ בדברי רב האיי בהאשכול, הוצ׳ אלבק עמ׳ 118/9, ובחי׳ הרשב״א. כגון הסגל: אך עי׳ תשו׳ רב נטרונאי בחג״א II 158: -וסיגלי קוראין אותן ברדא, וסיגלי עצמן עיקרן של ע[שבים] הן וריחן יפה״, ועיי״ש בהערה ובעמ׳ 181. 11. השוה בה״ג ד״ב עמ׳ 70: חוץ ממושק שמברכין עליו בורא מיני בשמים.

14. ולפנינו: ריח טוב וכן באדמא. 15. ובתשו׳ רב נטרונאי שם 158: -ויסמין זו שאמרו חכמים בכאיזה צד האי סימלק בורא עצי בשמים ושמו בלשון ערבי זנבק״. ועי׳ שם עמ׳ 189: זמבק. ועי׳ בה״ג ד״ב 70: וסימלק יסמין הוא.

תסביחהא מתסאויא פבאיהמא שא אלמברך אן יבתדי כאן דלך גאיז פאן אכתלף תסביחהא פליסבק בורא עצי בשמים ובעדה בורא שמן ערב ומא סוא דלך פאלאמר פיה אלי אלמברך.

יכול המברך להתחיל באיזה מהם שהוא רוצה, ואם ברכתם היא שונה יקדים בורא עצי בשמים ואחריה בורא שמן ערב, וחוץ מאלה הדבר ניתן בידי המברך.

ואד קד פרגנא מן שרח תסאביח אלחואדת אלתי גיר שרעיה פינבגי אן נבתדי בשרח אל־תסאביח אלשרעיה והו אלקסם אלתאני ונקול אן גמיע אלשראיע אלמשרועה עלינא פואגב אן נסבת אסם אללה קבל פעלהא ודלך מתל אל־ציצית אלתי קבל אן גלבסהא נברך אשר קדש במצוצו להתעטף בציצית ואמא פי וקת אן נרכבה עלי אלאזאר ליס יגב אן נברך שיא ומתל אלתפילין אדא שדדנא מא לליד עלי אליד ומא ללראס עלי אלראס יגב אן נברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין וכדלך גמיע אלמצות מא כלי אלטבילה אן יברך בעד אן יטבל אש קדש / במצ וצו על הטבילה.

ואחרי שגמרנו את ביאור ברכות המקרים שאין בהם מצוה, עלינו להתחיל ולבאר ברכות המצוות, והוא החלק השני, ונאמר: על כל המצוות המוטלות עלינו צריך לברך את שם ה׳ לפני עשייתן, כגון הציצית שקודם לבישתן מברכים אשר קדש׳ במצ׳ וצו׳ להתעטף בציצית, אבל בזמן קביעתן בכסות לא צריך לברך כלום, וכגון התפילין כשמהדקים של היד על היד ושל הראש על הראש צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, וכן כל המצוות חוץ מהטבילה שמברכים אחריה: אשר קדש׳ במצ׳ וצו׳ על הטבילה.

ע״ר, ב

פאול מא יגב אן נשרח מן אלברך תסביח ברכת כהנים ודכולה מע צלוה אלגמאעה ונקול אן אלאמאם אדא בלג פי צלוה אל־גמאעה אלי רצה פיגב עלי מן כאן כהן אן יתקדם מן מוצעה ויקף פי אלקבלה וכמא יזול אן יתקדם יקול

וקודם כל צריך שנבאר את הברכה של ברכת כהנים וסדרה בתוך תפלת הצבור, ונאמר: כשמגיע החזן לרצה צריך כל כהן ללכת ממקומו ולעמד במזרח, ובעמדו שם הוא אומר

1. אדמא אלמברך יבתדי פאן. 3. אדמא פאלאסבק. 6. תסאביח באא בין השיטין. 6-7. אדמא אלחואדת גיר אלשריעה; אא גיר שריעייה. 7-8. אדמא אן נשרח תסאביח אלשראיע. 10—11. אדמא מן קבל אן נפעלהא ... אלדי ... נלבסה. 13—14. אדמא פלא ... נברך ומתל ... אלדי אדא. 15. ומא — אלראס חסר באדמא; באא אחרי אליד פיגב ונמחק. אדמא פיגב ... וצ במצות. 18. אדמא פיברך ... יטבל ויצעד. 20. אדמא ואול מא ינבגי אן נשרחה מן דלך. 21. אדמא לדכולה. 22. ונקול — אלגמאעה אדמא; באא חסר. 25. אדמא ליתקדם.

2. ברכו׳ מ״ג ב׳. 10. פסחי׳ ז׳ כ׳. 17. וזוהי גם דעת רב האיי שהובאה בס׳ המכריע סי׳ פ״ז, שאם לא סח בינתים מברך אחת, להניח. אך בשם רב עמרם הובא שם מתשובותיו שאף אם אין לו אלא תפלה אחת מברך עליה שתי ברכות: להניח תפלין ועל מצות תפלין, והשוה סרע״ג השלם ובהו״ת לסרע״ג, תוש״ר I 46 ושבה״ל קצ״ב ב׳. וע״ע מש״כ ר״ל גינצברג בגנז״ש II 71—74 והביא דעות הגאונים והראשונים. 19. פסחים שם. 24. סוסה ל״ח ב׳.

יהי רצון מלפניך ייי אלהינו שתהא הברכה הזאת אשר צויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ואל יהי בה מכשול ועון מעתה ועד עולם.

פאדא קאל אלאמאם מודים אנחנו לך ואלכהן פי מוצעה בעד מא זאל ענה פקד פאתה אן יברך פי דלך אלוקת אללהם אלא אן יכון קד זאל ען מוצעה ואלאמאם לם יקל מודים פיגוז אן ימשי חתי יצל אלי אלקבלה. וכמא יקול אלאמם הטוב שמך ולך נאה להודות יקול אלכהן

ואם אמר החזן מודים אנחנו לך והכהן עודנו במקומו, לא עזב אותו, לא יוכל עוד לברך באותו הזמן בשום אופן, אלא אם כבר עזב את מקומו טרם יאמר החזן מודים, ואז מותר לו שילך עד שיגיע אל המזרח וכשיאמר החזן הטוב שמך ולך נאה להודות אומר הכהן

ב א י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו בקדושתו שלאהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

תם ידיר וגהה אלי אלגמאעה וקד גמץ עיניה
עה. א ובסט ידיה ויברכהם פאדא פרג לא ידיר / וגהה אלי אלקבלה חתי יבתדי אלאמאם פי שים שלום תם ידיר ויקול

אח"כ מחזיר פניו אל הצבור כשעיניו עצומות וידיו פשוטות ומברך. וכשגמר לא יחזיר פניו אל המזרח עד שיתחיל החזן שים שלום, אח"כ הוא פונה ואומר

עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש.

ולא יגוז אן יזול ען אלמוצע אלדי ברך פיה אלי אן יקול אלאמאם המברך את עמו

ואינו רשאי לעזב את המקום שברך שם עד שהחזן אומר המברך את עמו ישראל

1. אדמא שצויתנו. 3-4. אדמא פאן קאל...ואלכהן בעד פי מוצעה לם יזול. 6. אדמא מן מוצעה. 13. ובסט ידיה באא נ. סף תחת השורה, באדמא חסר. אדמא פיברכהם. 15. אא אדמא ידור, בכל שאר המקומות ידיר. אדמא פיקול. 18. ארץ, כאן פותח טשמא. 19. אדמא מן אלמוצע; טשמא אן יברח יזול מן. 20. אדמא טשמא חתי יקול.

1. סוטה ל"ט א'. 7. אין רבינו מזכיר נטילת הידים וחליצת הנעלים. ואת תפלת או"א ברכנו בברכה המשולשת, הנזכרת כבר בסרע"ג וגם בתשובת רב האיי שהובאה בשבה"ל סי' כ"ג, שבה מבליע הש"ץ ברכת כהנים הזכיר כבר לעיל עמ' מב, ולדעתו ש"ץ אומר ברכת כהנים גם כשאין כהן, וזהו מחילוקים שבין בני מזרח ובני א"י, עי' מרגלית, החילוקים וכו' עמ' 145.— ואמר רב סעדיה גאון ז צ"ל: כל כהן שלא עמד ממקומו לדובן קודם שאמר שליח צבור מודים אין לו רשות לישא את כפיו באותה תפלה. ותו אמר: כל תפלה שיש בה נשיאות כפים מתחיל את ישראל" [נראה שצ"ל: מתחיל רצה ואם אין בה נשיאות כפים אינו אומר רצה אלא מתחיל ואשי ישראל, עי' מנהיג ה' תפלה סי' ג"ט, אבודרהם כ"ח א' וסור או"ח סי' ק"ך] (סרע"ג השלם ח"א 286 והו"ת לסרע"ב עמ' 6, ועי' הערות פרומקין ומארכט שם). ועי' לעיל עמ' מ"ב. 10. סוטה ל"ט א'. 12. אחר כך: אך עי' טוש"ע או"ח סי' קכ"ח. 14. סוטה שם עמ' ב'. 16 סוטה שם ל"ט א'.

ישראל בשלום. ויגב אן יכון רפעה לידיה באזי כתפיה ותכון אסתדאראתה גמיעא אלאולי ואלאכירה עלי יסארה. ואן לם יך הנאך כהן אלא אלאמאם פיגוז אן יברכהם אלאמאם ואדא בלג אלי הטוב שמך ולך נאה להודות ידיר וגהה אלי אלגמאעה ויברכהם ואדא פרג רגע אלי צלותה. ולא יקבץ אלכהן ידיה חתי ידיר וגהה ען אלגמאעה. ומן מן אלכהנים אכל שיא או שרב מא וקת סחר בעד מטלע אלפגר לא יגוז לה אן יברך ברכת כהנים פי דלך אליום. ומן מנהם ברך / גמאעה תם דכל אלי גמאעה תאניה אן יגוז לה אן יברכהם ועלי אן אלגמאעה אלב ואלג הודא תצלי מתל צלוה אלגמאעה אלאולי אעני תמיד או מוסף ולא יצרה שיא.

ומן ברך אלשראיע ברכה אלתזויג פאנה יגב אדא תזוג מומן במומנה אן יכתב להא כתובה ויגמע גמאעה ויקדסהא בכאס שראב ואס אדא וגדא ויברך בא אי מ הע בורא פרי הגפן ובעדהא בורא עצי בשמים תם יברך

בשלום. וצריך להרים ידיו עד שהן מול כתפיו, וכל פניותיו, הראשונה והאחרונה, צריכות להיות לשמאלו. ואם אין שם כהן אלא החזן יכול החזן לברך אותם, וכשמגיע להטוב שמך ולך נאה להודות מחזיר פניו אל הצבור ומברכם וכשגמר ישוב לתפלתו. ולא יקמץ הכהן את ידיו עד שיחזיר פניו מן הצבור. וכהן שאכל דבר או שתה מים בשעת הבוקר אחרי עלות השחר, אינו יכול לברך ברכת כהנים באותו היום. ומי שברך צבור אחד ואח"כ בא לצבור שני או שלישי יכול לברך אותם, ואפילו אם הצבור השני והשלישי מתפללים דוקא אותה התפלה כמו הראשון כלומר תמיד או מוסף, אין בכך כלום.

ומברכות המצוות ברכת הנישואין: כשישא בן־ישראל בת־ישראל צריך לכתב לה כתובה, ומאסף מנין אנשים ומקדש אותה בכוס יין והדס אם אפשר למצאם, ומברך ב׳ א׳ ה׳ א׳ מ׳ הע׳ בורא פרי הגפן ואחריה בורא עצי בשמים ואח"כ מברך

2. טשמא ותכון מע דלך אסתדארתיה. 3—4. אדמא טשמא יכן (טשמא יך) ... כהן אלא אלאמאם (טשמא כהן אלאמאם) פיגוז אדא בלג אלי ... אן ידיר וגהה ויברך; באא אין אלא אלאמאם. 6. אדמא פאדא. 7. ידיה אדמא טשמא, אא ידה. 8. אלכהנים, כאן פותח טשמב. 9—11. אדמא טשמא או שרב פי אול אלנהאר או שרב מא פי אלסחר ... פלא יגוז אן (טשמא לה אן) ... כהנים דלך אליום; טשמב לפני אכל "אן" למעלה מהשורה, אח"כ כמו טשמא. 11. אדמא ומן מן אלכהנים. 12. אדמא ואלי תאלתה; טשמא ותאלתה; טשמב ואלתאלתה. 12. אדמא טשמא מב פיגוז אן יברכהם איצא. 13. אלגמאעה אין באדמא. 13—15. אדמא טשמא מב וגדהא תצלי ... אמא תמיד ... פלא. 16. אדמא ברך אלתזויג פיגב אנה. 17. אדמא טשמב אלמומן מומנה; טשמא אלמומן ואלמומנה. אדמא טשמא מב יכתב כתבה. 19. טשמא וגדה. 20. אדמא טשמא מב ובורא.

1. סוס׳ ל"ס ב׳. 2. שם י"ג ב׳. "אלא החזן", כצ"ל כנו׳ שאר כי"י "אלא אלאמאם", ברכות ל"ד א׳ סוטה ל"ח ב׳ (אפשסיין). 8. ואיני יודע מקור לזה. בתענ׳ כ"ו ב׳ אמרו: שכור אסור בנשיאות כפים. ועי׳ ברכות י׳ ב׳: כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל וכו׳, ולעיל עמ׳ ל׳ למטה. וע"ע אגרת רב האיי (ז) לכהני אפריקי, גנזי קדם ד׳ עמ׳ 54: כל כהן רץ אחר סעודות ... ה"ז לא ישא את כפיו וכו׳. 15. ר"ה כ"ח ב׳. 17. בן ישראל, בת ישראל: במקור "מאמין", "מאמינה". 21. ובסרע"ג השלם ח"ב 408 ובהו"ת 37 לפני ברכת אשר צג אגוז: אי איכא כסא ואסא מברך עליהן בפ"ה ועצי בשמים. וברמב"ם פ"י מהל׳ אישות ה"ה: ויש מקומות שנהגו להביא הדס עם היין וכו׳. ובתשובת רב שר שלום אשר במדעי־היהדות סי׳ מ׳ לא נזכר הדס ובאבודרהם הל׳ ברכות: "וכתב

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין ברוך אתה ייי מקדש ישראל. תֹּם יקול [אח״כ הוא אומר]

אֲרִיסַת לִי וּמְקוּדֶשֶׁת לִי אַנְתִּי פְּלוֹנִיתָא בַּת פְּלוֹנִי לְדִילִי אֲנָא פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי בְּהָדֵין כְּסָא וּבְמָה דְּאִית בֵּיהּ ויכון פיה שיא מן אלפצה [ויהיה בו דבר מכסף]

וּבְהָדָא כְּתוּבָה וּבְמָה דְּכְתִיב בַּהּ.

תֹּם יאכד אלכתובה בידה וינאולהא ללאמראה ויקול

אח״כ הוא לוקח את הכתובה בידו ומוסרה לאשה ואומר

עי׳ א **סַבִּי כְּתוּבְּתִיךְ / בִּידִיךְ דְּתֵיעָלִין בַּהּ לִרְשׁוּתִי כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל.**

10 ואקלֹ מא יכון קד כתב להא פי אלכתובה כה דרהמא ללבכר ויב דרהמא ונצף ללראגע אעני

והפחות ממה שצריך לכתב לה בכתובה כ״ה דרהם לבתולה וי״ב דרהם וחצי לחוזרת כלומר

3. אדמא וקידושים. 4. הניקוד כאן ולהלן ע״פ א״א. טשמא מקודשת. טשמב אנת. אדמא טשמא מב פלונית. אדמא טשמב לי אנא; טשמא בת פלוני אנא. 5. טשמא מב ובמא. 6. ובהדא—בה אין באדמא טשמא מב. 7. אדמא טשמא מב אלכתבה פינאולהא ויקול. 10. אדמא טשמא מב אקל (טשמא ואקל) מא וגב אן יכון. 11. אדמא ללאיאם [צ״ל: ללאים] אעני; טשמא מב ללאים.

רב סעדיה שמברך ג״כ בורא עצי בשמים״, וע״ע להלן בברכת המילה בשנויי הנוסחאות. יש להזכיר גם ש״מר רב שמואל ריש כלה רביה דרב אחא משבחא לא הוה מברך עצי בשמים אלא על הדס בלבד״ (ס׳ האשכול הוצ׳ אלבק 149, עיי״ש). ועי׳ ס׳ מעשה רוקח עמ׳ כ״ז סי׳ קי״ג. 2. ור״ת ז״ל גורס והתיר את הנשואות לנו, ורבינו האיי גאון ז״ל אינו גורס הנשואות אלא והתיר לנו ע״י חופה וקידושין ואינו גורס את הנשואות, כלומר והתירם לנו (הריטב״א בחידושיו והובא גם בשסמ״ק לכתובות ח׳ א׳), ועי׳ גם בר״ן שם. וע״ע ספר מתיבות, 13. 3. וי״א שאין לומר כאן ע״י חופה וקידושין אלא מקדש ישראל בלבד, כמו בזמנים שאומר בא״י מקדש ישר׳ בלבד וכן הוא בסדר רב סעדיה״ (אבודרהם). וכ״ה בהל׳ ראו 48, וכן חותמין בשתי ישיבות מימות חכמים הראשונים עד עכשיו״ (תשובת רב האיי שנדפסה בגנזי קדם ספר ד׳ עמ׳ 47, ושנית מכ״י פאריס בתרביץ שנה ח׳ עמ׳ 166 והובאה ע״י כמה מן הראשונים). אך בשאילתות (שאיל׳ ט״ז, ועי׳ האשכול ח״ב 193), בה״ג (ד׳ ווארשא 132[b]) וסרע״ג החתימה היא: מקדש ישראל ע״י חופה וקידושין. ונראה שבפומבדיתא נהגו לחתום מימות חכמים הראשונים: מקדש ישראל, ובסורא התחילו לעשות כך אחר זמן רב עמרם, אולי בהשפעת רס״ג. וכ״ה נוס׳ תימן. ועי׳ מש״כ בתרביץ שם עמ׳ 167/8 והבאתי שם את מנהגי ספרד, צרפת ואשכנז וחליפת שו״ת בין חכמי הארצות האלו בענין זה. והשוה רמב״ם פ״ג מה׳ אישות הכ״ד ותשובתו בהוצ׳ מק״נ סי׳ קכ״א, מגן אבות להמאירי עמ׳ ל״ב ובשאר המקורות הראשונים שציינתי בתרביץ שם. 5. וכ״ה גם בתשו׳ רב האיי שהדפסתי במדעי־היהדות ספר ב׳ (וי״ל גם בהוצ׳ מיוחדת) סי׳ מ״ה ובמקורות שציינתי שם. ובמחזור תימן כ״י שלי: בחמרא דבכסא הדין ובכספא דיבגויה דיבהון תיעלין לרשותי כדת משה וישראל. 9. בתכלאל: סבי שטר כתובתיכי וכל מאי דתאזי ליכי כתיב בגוה דבהון תיעלין לרשותי כדת וכו׳. 11. ובנוסח הכתובה שהדפיס גסטר במנ״ש לשנת 1910 עמ׳ 580, שהוא מיחסה לרס״ג, כתוב: עשרין וחמשה זוזי מוהרי בתולתא. ועי׳ בש״ך ד׳ נ״ח ב׳ סי׳ כ״ב ושם סי׳ כ״ז, וגם דף נ״ו ב׳ סי׳ ס״ז; תשוה״ג הוצ׳ הרכבי סי׳ ע״נ; חמדה גנוזה סי׳ ס״ו; ס׳ השטרות לרב האיי עמ׳ 14. וע״ע מש״כ ביכלר ב־REJ כרך

גיר אלבכר. ואן לם יתפק עשר רגאל פי אל־כתובה או אלקידוס פיגוז בשאהדין ואנמא אלדי לא יברך אלא בעשרה שבע ברכות.

תם ברכה אלכתאנה באן אלכתאן יגב עליה אן יברך ואלסכין בידה קבל אן יבתדי בקטע שיא מן אלקלפה

ללא־בתולה. ואם לא הזדמנו עשרה אנשים בכתובה או בקידושין מותר בשגי עדים, ורק שבע ברכות בלבד אין מברכים אלא בעשרה.

ועוד ברכת המילה: המוהל מברך כשהסכין בידו, לפני שיתחיל לחתך דבר מן הערלה

בא׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה.

תם יקטע אלקלפה ויקשר וימלי בעץ אל־חאצרין עלי אבו אלצבי׳ אן יקול

אח״כ חותך את הערלה ופורע ואחד הנמצאים מקריא לפני אבי הילד

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניס בבריתו שלאברהם אבינו. ויקול מן חצר [והנמצאים שם אומרים] כשם שהכנסתו למילה כך תכניסהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים. ויברך אלמברך [והמברך מברך] ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו / חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי יהי חלקנו

עו, ב

2. אלקידוס בכל כה״י. 3. טשמא לא יגוז יברך אלא בי׳ הי שבע. אדמא על הגליון בכתיבת היד הראשונה: ברכה אל־בתולים בורי פרי הגפן בורי עצי בשמים באיאמה אשר צג זוב [צ״ל: זוג] בגן עדן ושושנת העמקים בל ימשל זר במעין חתום [על כן] אילת אהבים שומרת בטהרה ולא המילה [צ״ל: וחוק לא הפרה] ברוך הבחר בזרעו שלאברהם אבינו. ועל ברכה זו עי׳ ג״ה סי׳ תל״ח ובהערות שם עמ׳ 382; תשובות הרמב״ם הוצ׳ מק״נ סי׳ ל״ב ובהערות פריימן שם ועמ׳ 358. עי׳ ג״כ אצה״ש ח״ב סי׳ 1433. 4. אדמא טשמא מב פאן אלכתאן. 5. אדמא טשמב פי ידה מן קבל. 6. אדמא בקטע אלקלפה. טשמא ויקול בר׳. 9. אדמא טשמא מב תם יכתן ויקשר אלקלפה. 5–9. אדמא טשמא מב בעץ מן חצר (טשמא חטר). אדמא טשמב אבי. 11. אדמא להכניס את הילד; טשמב את הילד הזה, והכל מחוק. אדמא טשמב 1. טשמב שהכנסתו לברית; טשמא למילה, ועל פרי הגפן ובורא עצי בשמים תם ברוך. 14. אדמא טשמב חי חלקינו צוה (למעלה מהשורה) להציל.

ג׳ עמ׳ 147–157. 1. וכן כתב רב סעדיה גאון בספר שטרות (בכתובת יבמין): ויהיב לה שנים עשר זוזי ופלגא״ (ס׳ העיטור ד׳ לבוב מ״ו ב׳). 4. כתובות ח׳ א׳. 9. כדעת רב שר שלום שאין אבי הבן מברך אלא לאחר המילה, עי׳ בה״ג ד״ב 106 וסרע״ג דף ל״ב ב׳. אך מצאנו לרב האיי גאון זצ״ל שאמר לא שנא בירך לה בתחלה או בסוף, ולזה דעתי נוטה״ (שו״ת הרמב״ם הוצ׳ פריימן סי׳ ק״ך). 12. בסרע״ג: לברית. 13. ובכ״י ט״ש H.18.82: תם יברך אלמברך בא״ יי אלהינו מ״ה בורא פרי הגפן. ב״א יי בורא עצי בשמים בא״ יי אשר קידש ידיד וכו׳ ועי׳ בשה״נ. שבת קל״ז ב׳. ושם: אל חי חלקנו צוה להציל, ובירושלמי ברכות פ״ט ה״ד: אל חי חלקנו צורנו

ויקול לה; טשמא ויקול מן חסר לאבו אלצבי. אדמא טשמא מב אלמברך בורא הגליון לברית. טשמא מב ברית קדוש. טשמא חי חלקינו להציל;

להציל ידידות שאריתנו משחת ב א ייי כורת הברית.

תם ידעו לה ויסמ״יה פי אלדעא אח״כ מתפלל בעדו וקורא לו שם בתפלה

תִּשְׁתְּלַח אָסוּתָא דְּחַיֵּי וּדְרַחְמֵי מִן קֳדָם מֵימְרָא דִּשְׁמַיָּא לְאַסָּאָה לְפִלּוֹנִי בַּר פִּלּוֹנִי יַסִּי יְתֵיהּ מֵימְרָא דִּשְׁמַיָּא וִירַחֵם עֲלֵיהּ וְיִתַּסִּי כְּמֵי מָרָה עַל יְדֵי משֶׁה בְּמִדְבָּרָא וּכְמַיָּא דִּיְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע וּתְהֵא קִיצָא לְעָקְתֵיהּ וּלְרַחֲמָא עֲלֵיהּ כֵּן תְּקָרֵב אָסוּתֵיהּ בַּעֲגָלָא לְחַיִּים וְאִמְרוּ אָמֵן.

תם ברכה פדא אלאבן ודלך אדא כאנת אמראה לם תלד קט פולדת אבן יגב עלי אביה אן יפדיה מן אלכהן בעד אן יכון לה תלתין יומא בדראהם יכון מקדארהא עשרין מתקאלא תכון כ״ח דרהמא ונצף וקיראט באל־תקריב פאדא אחצרהא מסכהא אלאב פי ידה וברך

ועוד ברכת פדיון הבן: אם אשה שלא ילדה עדיין תלד בן צריך אביו לפדותו מן הכהן אחרי שימלאו לו שלשים יום, בדרהמים ששים עשרים שקל שהם בערך כ״ח דרהמים וחצי וקיראט. וכשהאב מביא אותם אוחזם בידו ומברך

1. אדמא טשמא מב שארנו. אדמא אחרי משחת סימן ועל הגליון בכתיבה אחרת: כל ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי ב׳ כורת הברית תם הודו לי״י כי טוב וגו׳. 3. אדמא אסוותא. 3—4. בטשמא אין לאסאה — דשמיא. 4. באדמא טשמב אין בר פלוני. ויתסי, כאן נפסק טשמא, אא במי מרה. 5—6. אדמא טשמב לרחמא ... ותקרב ותיתי אסותיה ... לחיין. 7. אדמא טשמב אלאבן אלבכר. 8. אדמא טשמב אבנא פיגב. 9. אא יכון לה לה. 9—10. אדמא טשמב אן יתם לה ... בדראהם מקדארהא. 12. אדמא טשמב ימסכהא ... ויברך.

צוה להציל. וכ״ה בסרע״ג. ונשאל רב האיי ״אם ציוה או צִוָּה והשיב ציוה ולא צִוָּה״ (העיטור הל׳ מילה ח״ד). ועי׳ עוד בתשובת רב שר שלום בש״צ ד׳ כ״ב ע״א סי׳ ד׳. ובמנהג תימן: אל חי חלקנו צורנו צוה בצואת קדושים להציל וכו׳. ובכ״י ט״ש הנז׳: בצואת קודש. 1. נשמטו המלים ״למען בריתו אשר שם כבשרנו״, והשואלים שפנו לרב שר שלום בתשובה הנז׳ כותבים: ״ושמענו שאין אומרין במתיבתא למען בריתו אשר שם בבשרנו״, והוא משיב להם: כך אנו אומרין כמו שהיא אמורה בתלמוד. וכ״ה גם בסרע״ג אמנם בירושלמי ברכות שם ובה״ג אסמיא עמ׳ 106 ובתשובת הרמב״ם ד׳ לפסיא סי׳ קל״ב והוצ׳ פריימן סי׳ קכ״א אין ״למען בריתו אשר שם בבשרנו״, אבל ישנו בתוספתא ברכות פ״ז ורמב״ם הל׳ מילה פ״ג ה״ג.

2. אפשר שהכונה לתפלת או״א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, שנזכרה בשכל טוב ח״א עמ׳ 19 ובעטור ח״ב כ״ב ד׳ ובאו״ז ח״ב סי׳ ק״ז ושבה״ל הל׳ מילה ובעוד כמה מספרי הראשונים וליתא בסרע״ג, ועי׳ ראבי״ה ח״א עמ׳ 360 ובהערות ר״א אפטוביצר שם, אבל אפשר שכונתו לתשתלח אסותא. 3. תפלה זו נזכרה גם בתשו׳ רב צמח גאון בחמדה גנוזה סי׳ קי״ח וישנה בסרע״ג והאבודרהם מביאה מסדור רס״ג. ורבים מן הראשונים מביאים אותה מן הירושלמי פרק ר״א דמילה וליתה שם. ועי׳ מש״כ אפטוביצר בראבי״ה שם עמ׳ 360 ועמ׳ 413 ור״י דודזון באוצה״ש ח״ג עמ׳ 543. והנה בסרע״ג יש תפילה מעין זו גם לאם, ועי׳ בונדי 23 וגינצברג בצפה״ב IX 106. 11. ״והם הכי אשכחנן לרב יהודאי גאון דאמר לענין חמש סלעים שלבן: הני חמש איסתירי הויאן עשרין מתקאלי דהון כ״ח זוזי ופלגו זוזא ופלגו דנקא״ (תשוה״ג הוצ׳ הרכבי סי׳ ע״ג), והשוה הל׳ ראו עמ׳ 34, בה״ג ד׳ ווארשא דף קל״ט א׳, ד״ב עמ׳ 595, וכך כתב רב חנינאי ריש מתיבתא, עי׳ ספר האשכול הוצ׳

ב א י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן

עז. א תם [אחר כך] ב א יי אלהינו מלך העולם שהחיינו / וקימנו והגיענו לזמן הזה

תם יקול ללכהן [אח"כ הוא אומר לכהן] והי לך חמש סלעין בפדיון בני זה

וידפעהא אליה ויקול לה אלכהן ונותנם לו והכהן אומר לו

5 כשם שזכית לקיים מצוה זו כך תזכה לקיים כל מצותיה שלתורה.

וקום קד אבדעו פי תסביח פדיון הבן אקואלא לא אצל להא ולא תסוי שיא מן אשר יצר את הילד במעי אמו וגיר דלך בל לא יגוז ללכהן אן יברך פי וקת פדא אלאבן שיא.

10 ומן נצב מזוזה עלי באבה יגב אן יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה וצפה נצבהא אן תגעל פי שי מן אל־כשב ותסמר פי כד אלבאב אלאימן אול אל־תלת אלאעלי מן קאמה אלבאב תחת אלמטל

ויש שחידשו בברכת פדיון הבן דברים שאין להם עיקר ואינם שוים כלום, כמו אשר יצר את הילד במעי אמו ועוד, אבל אין רשות לכהן לברך כלום בשעת פדיון הבן.

והקובע מזוזה בפתחו צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה. וחדר קביעתה ששמים אותה בדבר של עץ וקובעים אותה במסמרים במזוזת הפתח הימנית בתחלת השליש העליון של גובה

2. תם אין באדמא טשמב. 3. אדמא טשמב הא ... סלעים, טשמב סלעים אלו. 5. טשמב שזכית למצוה. 7. אדמא טשמב אקואלא ואסעה להא ולא תסוא ... וגיר דלך ולא מעני להא אן תקאל בל לא יגוז. כאן נפסק טשמב. 9. אדמא וקת אלפדי. 10. אדמא סיגב. 13. אדמא מן כשב או קצב. אא אלבק ח"א 238 ועמ' 240 וכך הביא בכפתור ופרח פרק ט"ז רב יעקב גאון מחסיא, ומאמר זה נוסף גם בגמ' בכורות נ' א'. אך "אלגאון מבבל כתב בתשובה שחמש סלעים של בן הם ל"ג דרהם וחצי" (כו"פ שם עמ' 63), וזוהי כנראה תשובת גאון בבלי מאוחר, אחד מגאוני בגדאד. ועי' מש"כ לוין ומרגליות בחלופי מנהגים שבין בני בבל ובני

א"י, חלוף ד'. 7. וכתב הרא"ש בקידושין ריש פ"ב (ובתשובותיו כלל מ"ט): "וגם ראשית הברכה איני מבין: "אשר קדש עובר במעי אמו ... אף בכור בהמה שהוא קרב על המזבח אינו קדוש עד שיצא לאויר העולם", והעיר ע"ז האבודרהם: "ובסדר רבי' סעדיה מצאתי כתוב במקום אשר קדש עובר אשר יצר עובר ולהאי נוסחא לא קשיא ולא מידי". אמנם ר"א אסטוביצר בהצפה לח"י שנה ז' עמ' 90 רוצה להגיה אשר קדש עובר וכו' וכמדומה שכבר קדמו אחר והביא ראיה מן הכתוב באיוב י' י': וכגבינה תקפיאני עור ובשר תלבישני וגו', שעל פסוקים אלה מיוסדת ברכה זו. 8. ברכה זו הובאה בסדר פדיון הבן לרב האיי, שע"ת מו = א"ח ח"ב 19 = כלבו סי' צ"ד, רא"ש שם ואבודרהם ועוד. וכתב הרא"ש: "ובצרפת ובאשכנז לא נהגו לברך ברכה זו ולא מצינו שמברכין שום ברכה שלא הוזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי סידור רב אשי ורבינא לא מצינו שנתחדשה ברכה". ועי' גם שע"ת סי' מ"ז. 9. כי הלא אין הוא עושה שום מצוה רק מקבל מתנות כהונה. 12. שאילתות שאיל' קמ"ה, שע"ת סי' קנ"ז, הלכות פסוקות סי' קצ"ה, הלכות גדולות, ד"ב עמ' 232 ובהערות הילדסהימר וס' האשכול הוצ' ר"ש אלבק עמ' 192 ובהערה שם.

ואציאר אלבאב תדל עלי וגה אלבאב אימא הו חתי תגעל עלי ימין מן דכלה.

ומן אצלה דראבזינא לסטחה ולכל מוצע כאף יגב אן יברך אשר קדשנו במצ׳ וצ׳ לעשות מעקה.

ומן דבח ראסה מן אלבהאים או אלוחש או אלטאיר יגב יברך אשר / קדשנו במצ׳ וצ׳ על השחיטה. פאן אראד אן ידבח רוסא כתירה פיברך על השחיטה מרה ואחדה מא דאם ליס יתכלם בין דלך פאן הו תכלם בינהם פליעיד אלברכה. פאן כאן אל־מדבוח מן אלוחוש או אלאטיאר פיגב בעד דבחה אן יגטא דמה באלתראב ויברך קבל אלתגטיה אשר קדשנו במצותיו וצונו על כסוי הדם פאן דבח אטיארא כתירה או ..לאנא כתירה פליצבר חתי תגתמע דמאהא תם יברך ברכה ואחדה ויגטיהא כלהא.

ומן עגן עגינא יכון דקיקה ו[זן] תשכ דרהמא והו מקדאר עומר לגלגלת פיגב אן יכרג חצה ללאחראק וחצה פאמא אלמחרקה לא חד להא ואמא אלמדפועה אלי אלכהן פמקדארהא גז מן כד מן אלדק[יק] יכון וזנהא ל דרהמא דקיק פיגב אן יברך ענד תמאם אלעגין [אשר קדשנו] במצותיו וצונו להפריש חלה ויבת[די באלר]גיף

הפתח תחת המשקוף, וצירי הדלת ירמזו אל פני הפתח באיזה מקום שהם באופן שתיקבע המזוזה לימין הנכנס.

והמתקן מעקה לגגו ולכל מקום מיוחד צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה.

והשוחט בהמה או חיה או עוף צריך לברך אשר קדשנו במצ׳ וצונו על השחיטה. ואם הוא רוצה לשחט בהמות הרבה, מברך על השחיטה פעם אחת אם לא דבר בינתים, ואם דבר ביניהם חוזר על הברכה. ואם הנשחט הוא חיה או עוף צריך לכסות את דמו אחרי השחיטה בעפר, ומברך לפני הכיסוי אשר קדשנו במצותיו וצונו על כסוי הדם. ואם שחט עופות הרבה או ... רבים, ימתין עד שיתאספו דמיהם ואח״כ מברך ברכה אחת ומכסם.

והלש עיסה שמשקל קמחה תש״כ דרהמים והוא שיעור עמר לגלגולת צריך להפריש חלק לשרפה וחלק לכהן. והנשרף אין לו שיעור והניתן לכהן שיעורו חלק אחד מכ״ד מן הקמח דהיינו משקל ל׳ דרהם וכשתגמר העיסה צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה; ומתחיל בכבר העומד

אלאימן פי אול. 1. אדמא ואציאר אלאבואב ... מן דכל. 4. אדמא מוצע מכיף פיגב. 8. או אלטאיר אין כאא. אדמא פליברך. 9. אדמא אראד ידבח ... יברך על השחיטה תקנעה לכלהא ברכה ואחדה מא דאם לם. 12. אדמא פימא כינהם פליעד. 13. אדמא מן אלוחש או אלטאיר. 17. באא מסושטש ; באדמא אין או — כתירה. אדמא דמאהא כלהא. 19. אדמא וזן דקיקה ... לגולגלת והו עשירית האיפה (פיכרג) פיגב אן יכרג מנה. 22. אדמא פלא חד ... כל מן אלעגין יכון וזנה. 24. אדמא ויגב ... ענד

8. תוספתא ברכות פ״ה, פסחים ז׳ ב׳, וירושלמי ברכות פ״ט. 10. עי׳ חולין פ״ז א׳ תד״ה ומכסי. 13. תוספתא ברכות פ״ה וירושלמי שם. 18. חולין פ״ו ב׳. 20. עי׳ להלן בהלכות פסח עמ׳ קלג. ועי׳ גם בס׳ האשכול הוצ׳ אלבק ח״ב 57. 21. זוהי חלת האור, ועל סדר הפרשת חלה ושעורה וכו׳ עי׳ מש״כ גינצברג בגנז״ש II 44—46 שהביא דברי הגאונים והראשונים בענין זה. ועיי״ש גם עמ׳ 104. 23. חלה פ״ב מ״ז. ועי׳ תשו׳ רב כהן צדק בה״פ סי׳ א׳ ותשו׳ רה״ג בשע״ת סי׳ מ״ו=תג״ל סי׳ צ״ה, וס׳ האשכול שם 51. 26. -המפריש חלה מברך בא״י אמ״ה

אלדי יחרקה פיעזלה תם יכרג אלרגיף אלדי לשרפה ומפרישו ואח"כ מוציא את הככר
עח. א ללכהן ולא יתכלם בין / [דל]ך. ואן נסי אן אשר לכהן, ואסור לדבר בינתים. ואם
יכרג חק אלכהן פליכרג [ר]גיפא מן אלסלה שכח להפריש את חלק הכהן מוציא ככר
וידפעה אליה ואן כאן קד נסי אן יכרג מא יחרק מן הסל ונותנו לו, ואם שכח להפריש מה
5 באלנאר פליאכד רגיפא ידפעה אלי צבי מן שנשרף באש, לוקח ככר ונותנו לילד מילדי
צביאן אלכהנים מא ליס יבלג אלחלם פיאכלה. הכהנים שלא הגיע לפרקו ויאכלנו.

ואי מומן אכל טעאמא הו מקדאר גדא פיגב וכל יהודי שאכל בשיעור סעודה צריך לברך
אן יברך ד' ברך עלי מא אצף והי ארבע ברכות כמו שאתאר ואלו הן

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם הזן אותנו ואת העולם כלו בטוב בחן
10 בחסד וברחמים ב' א' ייי הזן את הכל. נודה לך ייי אלהינו כי הנחלתנו
ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון ועל כלם אנו מודים לך
ומברכים את שמך לעולם ועד ב' א' ייי על הארץ ועל המזון. רחם ייי
אלהינו עלינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל היכלך ועל מעונך
ועל ציון משכן כבודך ועל הבית הגדול והקדוש אשר אתה שמך נקרא
עח. ב 15 עליו ומלכות בית דויד תחזיר למקומה בימינו / ובנה את ירושלם בקרוב
ב' א' ייי בונה ירושלם אמן. ב' אתה ייי אלהינו מלך העולם האל אבינו

אלעגן ברוך ... ויבתדי באלגז. 8—6. אדמא פליאכד רגיפא ... פליכתאר רגיפא ... מא לם יבלג אלחכם. 7-8. אדמא הו גדא ... אצף ברוך. 9. איתנו באא מעל לשורה והוי"ו של "ואת" נוסף, אדמא הזן את העולם כולו בטוב בחסד וברחמים נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו עמנו וטובו הגדול לחם לא חסר לנו ואל יחסר לנו תמיד לעולם ועד כי הוא זן ומפרנס לכל ברוך. 11. אדמא ועל כולם י"י אלהינו ... שמך הגדול והקדוש. 13-15. אדמא אלהינו על ישראל ... עירך ועל הבית ... אשר נקרא שמך עליו ... מהרה תחזיר. 15. אדמא בקרוב והעלינו לתוכה ושמחינו בה ברוך. 16. אדמא העולם אבינו מלכינו יוצרינו קדושי' קדוש יעקב המלך ... הוא מטיב עמנו הוא יגמלינו ... רוח.

אקב"ו להפריש חלה, וכן כתב רבי' סעדיה והרמב"ם ז"ל וי"א להפריש תרומה" (אבודרהם צ"ט א'). ובשאלתות, שאיל' ע"ג: "אקב"ו על התרומה", וזוהי גם נוסחת רב האיי (פסקי ברכות לר"י ן' פלאת בס' הפרדס), ועי' מש"כ בהערה לס' המנהגות מר"א ב"ר שאול עמ' 155. וע"ע ס' האשכול שם 55 והשגת הראב"ד בהל' בכורים פ"ה הי"א, ארחות חיים ח"ב עמ' 200. 2. עי' ס' המנהגות לר' אשר שם וא"ח שם. 9. נעתק ע"י פרומקין בסרע"ג השלם ח"א 354. ועל נוסחאות שונות בברהמ"ז עי' מאמרו של פינקלשטיין, JQR, n.s. XIX, 211—261, שאסף את כולן כמעט בלי שום שיור, וע"כ לא הבאתין כאן. ונוסח קצר של בהמ"ז עי' א"ח ח"א ל"ו ד' וכלבו סי' כ"ו והובא בד"מ לטוא"ח סי' קצ"א. 11. עי' ברכות מ"ח ב' תד"ה ברית ותורה. 15. "ואלו שאומרים מלכותך ומלכות בית דוד טועים הם אלא ומלכות בית דוד" (א"ח ח"א ל"ו א'), וכ"ה במנהג תימן, סרע"ג ורמב"ם. וע"ע טוב"י סי' קפ"ח. ועי' גם סה"ב 93. 16. בונה ירושלם: וכן בסרע"ג. "ואין אומרים ברחמיו לפי שלא יבנה ירושלם כי אם במשפט" (א"ח שם ל"ה ב'), ועי' פינקלשטיין שם 331/3 ו254/8. אמן: אך רב נטרונאי גאון מעיד: "אין מנהג בישיבה ולא בבכל כלה לומר בברכת המזון ב ב ר כ ה ר ב י ע י ת אמן במהרה בימינו" (סדר"ע השלם ח"א 366 ועיי"ש בהערות), ועי' לעיל עמ' י"ד בהערה.

מלכנו בוראנו גואלנו המלך הטוב והמטיב אשר בכל יום ויום הוא מרבה להיטיב עמנו והוא יגמלנו לעד חן וחסד ורוח ורחמים וכל טוב.

והדא דעא מכתצר ידעו בה — וזאת תפלה קצרה שיתפלל

הרחמן ימלוך לעולם ועד ישתבח נצח סלה. הרחמן יאיר עינינו במאור תורה יצליח לנו בכל דרכינו ישים יראתו לנגד עינינו יסיר מחלה מקרבנו יגער בחושבי רעתנו יהיה לנו עוזר וסומך יעשה עמנו למען שמו ישים עלינו שלום עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על ישראל.

ופי הדה אלג̇ ברך אלאכירה מואצע מעדה לאשיא תקאל פיהא אדא וגבת. אלברכה אלב̇ קבל ועל כלם מוהל אן תדכר פיה אלחנכה ואל פורים כמא סאשרת פי מואצעהמא. ופי אלברכה אלג̇ מוצע / [קבל ובנה את ירושלם מוהל אן ידכר פיה ראס אלשהר ואלסבת ואלעיד באן יקאל פי אלסבת

ובאלה שלש הברכות האחרונות יש מקומות מיועדים לדברים שאומרים אותם לפי הצורך. הברכה השניה לפני ועל כלם (היא מקום) ראוי להזכיר בו חנכה ופורים, כפי שאבאר במקומותיהם. ובברכה השלישית מקום לפני ובנה את ירושלם ראוי להזכיר בו ראש חדש ושבת ויום טוב. בשבת אומרים

עט, אב

רצה והחליצ׳ י״י אלהינו בכל מצותיך ומצות יום השביעי הגדול והקדוש הזה כי יום גדול וקדוש הוא מלפניך ונשבות בו כמצות רצוניך כרצונך הנח לנו ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתינו ובנה את ירושלם בקרוב.

ופי ראס אלשהר יקול — ובראש חדש אומרים

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע ויראה יזכר ויפקד זכרונינו וזכרון אבותינו וזכרון ירושלם עירך וזכרון עמך כל בית ישראל לפניך לטובה ביום ראש החדש הזה זכרינו י״י אלהינו בו לטובה ופקדינו בו לברכה והושיענו בו לחיים ובנה את ירוש׳.

ופי אלעיד יגעל מכאן ראש חדש אסם אלעיד. פאן אתפק שבת וראש חדש או שבת ומועד גמיעהמא יבדי באלסבת. פאן

וביום טוב שמים במקום ראש חדש את שם החג. ואם חלו ר״ח או איזה יו״ט להיות בשבת מקדימים את השבת.

4. אדמא הרחמן ישתבח בשמים ובארץ יאיר ... תורתו. 7. אדמא על כל ישראל. 8. אדמא ג מואצע ... פפי אלברכה אלתאניה מוצע. 13. דף עט באא ריקו; הפנים על פי אדמא. 21. אדמא ופקדינו מלכינו.

15. עי׳ ברכות מ״ח ב׳ וברש״י ותוס׳ שם; אוצה״ת 486—490; מסה״ג 82. 19. מס׳ סופרים פי״ט ה״ז, ושנויי נוסחאות עי׳ באוצה״ת 355—359. וע״ע מש״כ ר״ל גינצברג בהצופה מארץ הגר שנה ד׳ עמ׳

נסי אן ידכר אלסבת או אלעיד פי אלברכה אלתאלתה ולם ידכר חתי פתח פי אלראבעה פליקול פי אלסבת

ואם שכח להזכיר שבת או יו"ט בברכה השלישית ולא נזכר עד שפתח ברביעית אומר בשבת

ברוך א' י'י אלה מל העו אשר נתן שבתות למנוחה לאות ולברית ברוך אתה י'י מקדש השבת

תם יפתח פי אלראבעה. ופי אלעיד

ואח"כ מתחיל ברביעית. וביום טוב

ברוך א' י'י אלה מל העו אשר נתן מועדי שמחה לעמו ישראל לששון ולשמחה ברוך אתה י'י מקדש ישראל והזמנים. ופי ראס אלשהר [ובראש חדש]

ברוך א' י'י אלה מל העו אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון

ולא יכתם בשי. ואמא אל חנכה ואל פורים פאן נסי אן ידכרהמא פי אלברכה אלב פלא יעיד שיא אלבתה.—ואלברכה אלד פהי מעדה אן יבדל אל אבל פי ז איאם חזנה פיקול מכאן הטוב והמטיב

ואינו חותם כלל. אבל אם שכח להזכיר חנכה ופורים בברכה השניה, אינו חוזר על שום דבר.— ואת הברכה הרביעית מחליף האבל בשבעת ימי אבלו ואומר במקום הטוב והמטיב.

פ' א' ברוך אתה י'י אלהינו מלך העולם] אל אמת דיין אמת שליט בעולמו לעשות בו כרצונו שופט בצדק לוקח נפשות במשפט הכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו חייבין אנחנו להודות לו ולברכו בכל יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתכלה הרעה הזאת ממנו ומכל בית ישראל ומן האבלים שבתוכנו גודר פרצות בישראל

15. אל, כאן ממשיך א'. אדמא דין אמת שופט בצדק לוקח במשפט שליט ... כרצונו ואנחנו עמו... אנו להודות לו בכל ולברכו תכלה הרעה ממנו ... ישראל גודר ... את הפרצה הזאת לחיים אמן ... על כל ישראל.

181—184 ושם שנה ד' עמ' 97; ראבי"ה ח"א עמ' 117 ובהערת ר"א אפטוביצר שם. 4. ברכות מ"ט א. 7. שם בשינויי נוסחא. 10. שם. רבינו סעדיה והרי"ף והרמב"ם ז"ל כתבו שאין לחתום בה" (אבודרהם הל' ברכות), ולדעת ר"י, הרא"ש ואחרים יש לחתום בה. 13. שבת כ"ד א'. ועי' ראבי"ה ח"א עמ' 120 וח"ב עמ' 283 וטוב"י סי' קפ"ז. ועי' לעיל עמ' כ"ג אם שכח להזכיר חנוכה ופורים בתפלה. 15. השוה עם תוש"ר I 34, סרע"ג ד"ו נ"ב ב' והוצ' פרומקין ח"ב עמ' 414 ועי' בהערות שם. ועי' גם בא"ח ח"א ל"ו ב'. וכתב רי"ץ גיאת ח"ב עמ' ס"ו והרמב"ן בתוה"א ענין האבלות: לרב סעדיה שבעת ימי האבל מברך לעצמו במקום הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת ואם ברכו לפניו אחרים כך הם מברכין. ועוד אמר: יש שמוסיפין בבית האבל בבונה ירושלם נחם ה' אלהינו את אבלי עמך ישראל ואין בכך הפסד. ובשבת אין אומרים אל אמת דיין אמת וכו' (ויש שם שנויי נוסחא בנוסח ברכה זו). ועוד אמר: דמידכר מילתא דאבלים בבונה ירושלם ומסיים בה מנחם אבלים ובונה ירושלם. ודברי רס"ג אלו הובאו גם בסדור ר' שלמה בן נתן מסגלמסה כ"י אוכספורד דף ק"ד א' ובא"ח ח"ב 602. ועי' גם בה"ג ד"ב 216/7 ובאבודרהם הל' ברכות.

הוא יגדור הפרצה הזאת לחיים ואמרו אמן עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על ישראל.

וכדלך אן ברכו בין ידיה גמאעה הם כדי יברכון. ובעץ אלנאס יברך ברכת אבל ויזיד פי אלברכה אלג

וכן אם ברכו בפניו כמה אנשים מברכים הם ככה. ויש מברכים ברכת אבל ומוסיפים בברכה השלישית

נחם ייי אלהינו את אבלי עמך בית ישראל נחמם מאבלם ושמ מיגונם ודבר על לבם דברים טובים דברים ניחומים ככת כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנוחמו

וליס פיה צרירא.— ואי אנסאן אכל והו פראד פליברך עלי מא שרחנא וכדלך אן כאנו ב יברך כל ואחד מנהם מפרדא / ואמא אן כאנו ג פיגב אן יקדמו קבל אלברכה נברך שאכלנו משלו יקול הדא אלמברך מנהם ויגיבון אלאתנין אלאכרין והו מעהם ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו תם יברך אלמברך אלד ברך והם יגיבון עלי כל ברכה אמן. ואן כאן עדדהם ד או ה ואלי אלעשרה כדאך יברכון פאן הם תמו י יקול אלמברך נברך לאלהינו שאכלנו משלו ויגיבון והו מעהם ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו וכדלך אלכ ואלי אלק ומא זאד עלי דלך לא זיאדה עלי נברך לאלהינו שאכלנו משלו. ואן כאן בעצהם לא יאכל כבזא אלא בקלא או פאכהה או ישרב כמרא פיגוז אן יחסב מעהם בעד אן יכון אלמברך מן

ס׳ ב

ואין בזה הפסד.— וכל אדם שאכל לבדו מברך כמו שבארנו, וכן אם היו שנים מברך כל אחד מהם לבדו. אבל אם היו שלשה צריכים להקדים לפני הברכה נברך שאכלנו משלו, זאת אומר המברך ושני האחרים עונים והוא עמהם ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. אח״כ מברך המברך את ארבע הברכות והם עונים על כל ברכה אמן. ואם היו ארבעה או חמשה עד עשרה יברכו ככה. ואם מספרם י׳ בשלמות, אומר המברך נברך לאלהינו שאכלנו משלו, והם עונים והוא עמהם ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו. וכן העשרים עד מאה ומה שיותר מזה, (לעולם) אין מוסיפים על נברך לאלהינו שאכלנו משלו. ואם קצתם לא אכלו לחם אלא ירקות או פירות או שתו יין, יכולים להצטרף עמהם ובלבד שהמברך יהא מאלה שאכלו לחם,

4—7. אדמא ובעץ אלנאס יזיד פי בית אלאבל פי אלברכה ... עמך ישראל ... ודבר תנחומים על לבם ככתוב. 10. אדמא מא וצפנא ... כאנא אתנין סליברך. 12. אדמא משלו ובטובו חיינו ... ויגיבה אלאתנין. 15—21. אדמא יברך אלד ברכות ויגיבונה בעד כל ... פאן ... כדאלך יברכון ... י פליברך ... ובטובו חיינו וכדלך אלכ ואלק. 22. לא זיאדה עלי אדמא; אא לא זיאדה ולא נקצאן עלי. 24. אדמא או שרב. 25. אדמא בעד אן

6. השוה סרע״ג שם ובה״ג ד״ב 216. ועי׳ דודזון אוצר השירה III 210. 9. ״ועוד כי רבי סעדיה כתב יש מוסיפים בבית האבל כבונה ירושלם נחם יי׳ אלהינו ואין בכך הפסד״ (אבודרהם הל׳ ברכות). 9. ברכות מ״ס כ׳. כגי א״י מברכין על המזון שאכלנו משלו ... בני בבל אומרין נברך שאכלנו משלו ... (חלופי מנהגים סי׳ כ״ד). ועי׳ בה״ג ד״ו י׳ א׳: ״נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, ואי משנו מן הדין לישנא בורים נינהו״. 19 כדעת

אלדין אכלו כבזא ואיצא בשריטה אן יכון אלדין
אכלו אלכבז אכתר אעני ז׳ או ו׳ ואמא אן כאנו
ה׳ פלא. ואי ג׳ אכלו כבזא ואראד ב׳ מנהם יכרגון
פא. א פי חאגה פיגב עלי אלתאלת אן / יקטע טעאמה
5 ויסמע מעהם אלברכה אלאולי אלי הזן את
הכל תם יתממון הם אלברכה ויכרגון וירגע הו
יתם טעאמה ויברך ברכה תאמה. ומן אחתאג והו
עלי אלמאידה אלי אן יבול פאדא עאד יברך
המוציא. ומן נסי אן יברך המוציא פי אול
10 טעאמה פליברך פי וסטה. ומן טרח אלטעאם
אלי פאיה ולם יברך פאן כאן ממא יוכל
פליכבאה פי אחד שדקיה ויברך תם יאכלה ואן
כאן ממא ישרב פליבלעה. ואלמגצץ באללקמה
פליס עליה אן יברך עלי אלמא. ומן שרב מא׳
15 מרתין או ג׳ עלי אלמאידה אדא ברך אלמרה
אלאולי יקנעה. ומן לם יאכל מע קום לכנה
גא ואפאהם יברכון פאן וגדהם הודא יקולון
נברך יקול הו ברוך המבורך לעולם
ועד ואן וגדהם יקולון ברוך שאכלנו
20 משלו יקול הו אמן. ומא דאם בעץ אלקום
פא. ב ירו בעצא פהם מגתמעין פי / ברכה ופי צלוה

וגם בתנאי שאלה שאכלו לחם יהיו הרוב
כלומר ז׳ או ו׳ אבל אם היו ה׳ לא. ואם
שלשה אכלו לחם ושנים מהם רוצים לצאת
לאיזה צורך, צריך השלישי להפסיק אכילתו
ולשמע עמהם את הברכה הראשונה עד הזן
את הכל, אח״כ גומרים הם את ברכת־המזון
ויוצאים והוא שב וגומר סעודתו ומברך ברכת־
המזון בשלמות. ומי שצריך להשתין באמצע
הסעודה, מברך המוציא כשישוב. ומי ששכח
לברך המוציא בתחלת אכילתו מברך
באמצעה. ומי ששם אוכל בפיו ולא ברך, אם
הוא מאכל מסלקנו לאחת מפנות פיו ומברך
ואח״כ אוכלו, ואם הוא משקה בולעו. והנחנק
בחתיכת מאכל אינו צריך לברך על המים.
ומי ששותה מים פעמים או שלש במשך הסעודה,
אם ברך הפעם הראשונה די לו. ומי שלא אכל
עם אנשים אלא בא אליהם והם מברכים, אם
מצא אותם אומרים נברך אומר הוא ברוך
המבורך לעולם ועד, ואם מצא אותם
אומרים ברוך שאכלנו משלו אומר הוא
אמן. וכל זמן שאנשים רואים זה את זה,

יכון אלדין אכלו כבזא אלאכתר ... ובשריטה אן יכון אלמברך ... אלכבז. 3. אדמא כבזא פי וסט אלסעאם אראד ... אן יכרגו. 6. ויכרגון אין באדמא. 8. אדמא יבול פקאם באלתם רגע פיגב אן יבתדי פיקול המוציא. 10-12. אדמא טרח בעץ אלמסאעם ... פאן כאנת ממא ישרב פליבלעהא ואן כאנת ממא יוכל פליכבאהא ... תם יאכלהא. 13. אדמא ואלמנגץ באללקמה. 14. מאא׳, אא ממא׳, באדמא חסר. 15. אדמא סאדא ברך ... אלאולי פקד אקנעה. 16-20. אדמא מע אלקום ... פואפאהם יברכון פאן וגדהם יקולון ברוך שאכלנו יקול הו אמן. 20. הו׳ כאן פותח טשמ״ג. אדמא ומן דאם ... ירא בעצא; טשמ״ג ירי ... מגתמעון. 21. אדמא טשמ״ג אלברכה

ר׳ עקיבא שם. 1. ברכות מ״ח א׳. 2. ולא כן דעת הרי״ף והרמב״ם הסוברים ששה שאכלו פת וד׳ אכלו ירק אין מצטרפין. 4. שם מ״ה ב׳, א״ל אם בקש אחד לצאת אין השנים מפסיקין לזמן עמו, כדעת רב האיי שהובאה בחי׳ הרשב״א, אבל לפנים משורת הדין אפילו שנים מפסיקין לאחד, עי׳ בה״ג ד״ו ט׳ ד׳ וד״ב 62. 6. וכ״ה בה״ג שם. ועי׳ טוש״ע או״ח סי׳ ר׳. 9. כדברי בה״ג ד״ו י׳ ד׳ וד״ב סט, אך עי׳ שו״ע א״ח ס״ס קע״ח. 11. ברכות ג״א א׳. 13. שם נ״ב׳. 14. שם מ״ה א׳, דחנקתיה אומצא, ועי׳ בתשו׳ רב עמר׳ שנדפס׳ באוצה״ג לברכו׳ סי׳ ר״צ ובתשו׳ רב פלטוי שהובא׳ בסרע״ב השלם ח״א 344 ובהערות באוצה״ג שם. 16. עי׳ סרע״ג ס״ו ב׳ = סרע״ג השלם ח״א 343: ואית מרבנן דאמרי כיון דאיכא מים קמיה בסעודתא ובריך זימנא קמא לא צריך לברוכי על כל זימנא״, והובאו דברי רע״ג במחז״ו סי׳ נ״ד. ועי׳ תשוה״ג הקצרות סי׳ ש״ל ובאוצה״ג לברכות סי׳ רצ״ג, גם בס׳ האשכול הוצ׳ ר״ש אלביק עמ׳ 68 ובהערתו שם. 19. ברכות מ״ה

פאן כאן פיהם מן לם יראה ולא ואחד מנהם פליס יחסב מעהם.

ומן אכל טעאמא פי בית צאחבה וברך פיגב אן ידעו לה ויקול

מצטרפים לברכה ולתפלה, ואם יש עמהם איש שלא ראה אותו אף אחד מהם, אינו נמנה עמהם.

ומי שאכל בבית חברו ומברך, צריך להתפלל בעדו ואומר

הרחמן יברך את בעל הבית הזה ואת הבית הזה ואת אחינו וחברינו המסובין כאן בתורה מרובה בחכמה מופלאה בהון בעושר בבנים עושי תורה מקיימי מצות בישראל כמו שברך ביתו שלאברהם אבינו כן תתברכו בכל, וכן יהי רצון שלא תבושו ולא תכלמו. לא תבושו בתורה ולא תכלמו במצות לא תבושו בעולם הזה ולא תכלמו לחיי העולם הבא ותצליחו מאוד בכל נכסיכם ויהיו נכסיכם מצליחין קרובין לעיר ואל ימשול שטן במעשי ידיכם ולא יזדקק לפנינו ולא לפניכם שום דבר רע הרהור עבירה ועון מעתה ועד עולם ממרום ילמדו עליכם זכות ועל כל בית ישראל תהא משמרת שלום עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום על ישראל. /

סב, א ופי בית אלערס יקול נברך לאלהינו שהשמחה במעונו דלך יקול אלמברך וכך עונים האחרים. ובתפלה שבשביל בעל הבית

ובבית חתונה אומרים נברך לאלהינו שהשמחה במעונו, כך אומר המברך

הרחמן יברך את החתן ואת הכלה ואת השושבינים שביניהם.

פאן כאן אלקום עשרה יברך שבע ברכות

ואם יש עשרה אנשים מברכים שבע

ופי אלצלוה. 1—2. אדמא לא יראה ... פליחסב; טשמג פלן יחסב. 3. אדמא טשמג פי מנזל. 5. אא וחבירנו. 6—7. אדמא טשמג ועושר בחיים ארוכים בחילוץ עצמות בבנים ... ומקימי ... כמה שבירך את ... כן תתברך בכל ותתברכו וכן. 9—10. טשמג ותצליח ותצליחו ... ויהיו כל ... וקרובין; אדמא מצליחים קרובים. אדמא טשמג במעשה ... ואל יזדקר. 11. טשמג שם דָבָר הרהור. 12. אדמא ילמדו זכות עלינו ועל כל ישראל; טשמג ילמדו עליך זכות ועלינו ועל כל ישראל. 13. אדמא כל ישראל. 14—15. אדמא טשמג ופי אלערס יזאד פי אליום אלאול (טשמג פי אול) ... פיקול אלמברך. 16. איצא אין בשניהם. 16—17. אדמא טשמג יזאד ואת החתן ... 19. אדמא טשמג פיברך.

ב', ושם: ברוך ומבורך. 1. ברכות נ' א'. 5. על עיקר הברכה עי' ברכות מ"ו א'. ועי' רוקח סי' שי"ס: מה שנהגו לברך בעה"כ בברכת המזון מפקי' בתוספתא מדכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, את לרבות בעל הבית. וכ"ה גם במנהיג ה' סעודה סי' ט"ז. ועי' עתה תשלום תוספתא לר"ש ליברמן עמ' 42, ובמקורות שצוינו שם. וברכה זו נעתקה ע"י פרומקין בסרע"ג I 360. 15. כתובות ח' א'. 19. שם, שם, שאילתות שאיל' ט"ז, בה"ג ד"ו ס"ז ב', סרע"ג נ"ג א' והוצ' פרומקין II 405, תשוה"ג הוצ' הרכבי סי' ס"ז ועוד. וע"ע בחלוקים שבין ב"מ ובין בני א"י הוצ' לוין ומרגליות. ובמס' כלה הוצ' היגר 170. שבע: כי ברכת עצי בשמים אינה מן המנין ואינה מעכבת.

והמא בורא פרי הגפן ובורא עצי ברכות והן בורא פרי הגפן ובורא
בשמים תם עצי בשמים ואח"כ

בא יי אלהינו מלך העולם שהכל ברא לכבודו. בא יי אלהינו מלך
העולם יוצר האדם. בא יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בצלמו
5 בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד בא אתה יי יוצר האדם.
שוש תשיש ותגל עקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה בא י משמח ציון בבניה.
שמח תשמח רעים אהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם בא יי משמח עמו
בירושלם. בא אתה יי אלהינו מלך העולם אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה
אהבה אחוה גיל / ורעות ורנן מהרה אלהינו ישמע יי אלהינו מערי יהודה
10 ומחוצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות
חפות חתנים ממשתה נערים ומנגינתם בא יי משמח חתן וכלה. הא מכשטא
והא מצלחא ישמח חתן בכלה וכלה תשמח בחתן בבנים ובבנות בעושר ובנכסים
בבנים עושי תורה מקימי מצות בישראל.

הדה אלברכות פי אליום אלאול מן אלערס אלה הן הברכות ביום הראשון של החתונה
15 אדא כאנו אלקום י ואמא מן אליום אלב אלי אם היו האנשים עשרה, אבל מן היום השני

1–2. והמא ותם אין באדמא טשמג. 7. אדמא ואהובים. אדמא טשמג יצורך ... ובונה ירושלם. 9. אדמא טשמג אחוה ורעות גילת ורנן. 9–11. אדמא טשמג ישמע מערי ... קול שמחה ... קול כלה ... חתן עם כלה (טשמא עם הכלה). 14. אדמא הדא אלברכות. 15. אדמא טשמג כאנו י ... אלערס מאן חצר.

1. "לא מצינו כוס בתלמוד אלא אמרינן בריך שית ... ורב יהודאי הנהיגו" (ס' הישר לר"ת סי' תר"נ והוצ' מק"נ סי' מ"ה ה', מ"ז ז', מ"ח ח') אבל מתשובה"ג הוצ' הרכבי שם נראה שנהגו כך כבר בזמן הסבוראים. 2. עי' לעיל עמ' צ"ו. וכ"ה בכ"י ט"ש H 18.32. 5. "וגורס רב סעדיה ובצלם דמות תבניתו" (סמ"ג עשין מ"ח), ולפי זה צ"ל: התקין וכו' ולא "והתקין", ועי' אוצר התפלות 512 שהביא דברי ראשונים ואחרונים בפירוש ברכה זו. 6. ובתשובת רב שרירא שהובאה בס' העסור, שבע ברכות, ד' למברג כ"ח ב': "ומנהגא דידן משמח עמו ובונה ירושלם [ו]איכא נמי סוגיא [צ"ל: סגיאי] גבן דחתמי הכי ומר רב סעדיה הכי כתב בסידרא הלכך מאן דאמר הכי לא תהדריניה". גם בכ"י ט"ש הנ"ל: משמח עמו ובונה ירושלם. ובסרע"ג ועוד: משמח חתן וכלה. 9. מערי: כ"ה הנוסחא בסדורי תתימנים במ"ס, וגם "הרמב"ם גורס ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלם, שאומרים הדייקנים שזה הלשון מתוקן יותר" (חי' הריטב"א שהובאו גם בשטמ"ק לכתובות ח' א'), אבל בהוצ' הרמב"ם המצויות לפנינו הגירסא בבי"ח. 11. חתן וכלה: וכ"ה בבה"ג ד"ו 132 ובסרע"ג נ"ג א' ובסרע"ג השלם ח"ב 406, אבל לפנינו בכתובות ח' א': עם הכלה. וכן בתשו' רב שר שלום אשר בתג"א I סי' מ'. ועי' באוה"ת עמ' 513. — מכשטא: ואז תשכיל (יהושע א' ח') תרגומו ובכן תכשט. 12. וכן בתשו' רב שר שלום הנז' ובסרע"ג. 13. כל הברכות נדפסו ע"י פרומקין בסרע"ג ח"ב עמ' 391/2.

אכר אלערס פלינטר אן כאן קד חצר פי אלגמאעה מן לם יסמע שבע ברכות פי דלך אלערס יברך בחצרתה שבע ברכות ואלא לא יברך אלא אשר ברא ששון. ואיה ולימה ולמהא אלחתן פימא דון שהר וקאל הדא בסבב אלערס פיברך בחצרתה אשר ברא ששון ושמחה ואן לם יקל הדא בסבב אלערס לא יברך אלא שהשמחה במע. ואיה ולימה ולמהא אלחתן אלי סנה וקאל / הדא בסבב אלערס יברך בחצרתה שהש במעונו ואלא לא יברך אלא מרסל.

עד סוף החתונה יראה: אם נמצא ביניהם מי שלא שמע עדיין שבע ברכות בחתונה זו, מברכים בנוכחותו שבע ברכות, ואם לא אין מברכים אלא אשר ברא ששון. וכל סעודה שהכין החתן בתוך החודש הראשון ואמר „זה משום החתונה", מברכים בנוכחותו אשר ברא ששון ושמחה, ואם לא אמר „זה משום החתונה" אין מברכים אלא שהשמחה במעונו. וכל סעודה שהכין החתן עד שנה אחרי החתונה ואמר „זה משום החתונה", מברכים בנוכחותו שהשמחה במעונו, ואם לא אין מברכים אלא כרגיל.

ואד קד אכמלנא אלצלואת אלתי ללאיאם אלעאמה אעני איאם אלדין וחואיגהא פיגב אן נתבעהא באלצלואת ואלתסאביח אללתי ללאיאם אלכאצה ונקול אנהא ד אקסאם סבת וראס שהר ועיד וצום. פנשרח צלואת אלסבת ותסאביחהא ונקול אן קבל מגיב אלשמס יום אלגמעה יגב אן נסרג סראגא כל סבת ואכתרנא יברך עליה להדליק נר השבת. פאדא גאבת אלשמס תקרא קרית שמע וקום ידכלון דכר אלסבת פי אלברכות אלתי קבלהא ובעדהא פיקולון

ואחרי שגמרנו את תפלות הימים הכלליים ר"ל ימי החול ודיניהן, צריך שנצרף להן את תפלות הימים המיוחדים וברכותיהם. ונאמר שהן ארבעה חלקים, שבת וראש חדש וחג וצום. ונבאר תפלות השבת וברכותיה ונאמר: לפני שקיעת החמה ביום הששי חייבים להדליק נר לשבת, ורובינו מברכים עליו להדליק נר השבת. ואחרי שקיעת החמה קוראים קריאת שמע, ויש מהניסים זכר השבת בברכות שלפניה ושלאחריה ואומרים

3. אדמא פי דלך אליום פיקולון שבע; טשמג פי אול יום מן אלערס פיקולון שבע. 5. אדמא טשמג פלא יקולון אלא אלאכירה פקט אעני אשר ברא ששון. 8—9. אדמא טשמג הדה בסבב ... לם יקול הדה ללערס פלא; טשמג פלא יברך בחצרתה. 10—13. אדמא טשמג ולמהא אלי ... הדה ללערס ... במעונו לא אשר ברא ששון ושמחה ואלא פלא. 13. טשמג מרסלא. 13. אדמא טשמג אלצלואת ואלתסאביח. 14. איאם אלדין; עיין לעיל עמ' סב. 17—18. אדמא פלשרח צלואת ... ותסביחה; טשמג סלנשרח ... ותסביחה; אן אין בשניהם. 19. אדמא טשמג אן יסרג סראגא ללסבת. 20. אדמא טשמג עליה; אא עליהא. 21. אדמא נר של שבת; טשמג נר שבת. 23. אדמא מן קבלהא ומן בעדהא;

3. היינו פנים חדשות. 7. עי' כתובות ח' א'. 20. בה"ג של אספמיא עמ' 86: ושדר רב נטרונאי ריש מתיבתא המדליק נר של שבת צריך לברך וכו'. וכן בחמדה גנוזה סי' ה', ג"ל סי' פ"ב = שע"ת סי' צ"א, וכ"ה בסרע"ג, ועי' או"ז ח"ב סי' י"א המביא ברכה זו בשם ירושלמי ברכות פ"ט וביצה רפ"ג וליתא. וע"ע ויכוחו של ר"ת עם רבינו משולם בענין ברכה הנר בס' הישר סי' תר"כ ובהוצ' מק"נ סי' מ"ה ד', מ"ז ו', מ"ח ו'.

ברוך אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו
עונג שבת קדשו מערב עד ערב התקין מנוחה לעמו ישראל כרצונו גולל אור
מפני חשך וחשך מפני אור ב א י המעריב ערבים. / למען אהבת עמוסים פג, ב
נטעת עץ חיים שבת קדשת מימים ואותה הנחלת לתמימים ואהבתך לא תסור
ממנו כי היא עטרת ראשנו נצח נצחים ב א ייי אוהב את עמו ישראל אמן. 5
שמע ישראל. אמת אמונתך בשביעי קיימת גזרת דברת הקשבנו ושמענו
זכור חִמַּדְתָּ טהורים ירשוה כתובה היא לראש ארבעה משעת נתינתה שמח בה
לב ישורון עדה פדיתה צדקה קניתה רוממת שבת תמיד בינך לבינינו כי
בששת ימים עולמך תכנת ובשביעי נחתה למען שתניח לעמך יש אבות ובנים
כעלו מן הים בגילה ברנה בשמחה רבה אמרו כלם מי כמכה באילם וג. 10
שמרי שביעי ראו את גבורתך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו ייי ימלוך
לעולם. בגלל אבות הושעת בנים ותביא גאלה לבני בניהם ב א י גאל

טשמג מטושטש. 1. כאן פותח אדמו: בשמך רחמנא צלוה שבת יקול ברוך. אדמא אל אשר. 1—2. אדמא טשמג ויקראהו שבת. אדמא טשמג ועד ערב נתן מנוחה לעמו גולל; אדמו ועד ... נתן ... לעמו בשבתו בורא יומם ולילה גולל. 3. אד מא מו טשמג אור מעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ללילה. עמוסים, כאן נפסק אדמו. 4. אדמא טשמג הנחלתה לשובתים על כן נהגה בה לילות וימים ואהבתו לא (טשמג ולא) נסור ממנה לנצח נצחים ברוך ... אוהב עמו. 7—8. אדמא ארבעה משה נתנה שמה בלב ישורון; טשמג משנתנה שמח לב ישורון. כי, כאן נפסק טשמג. 9. אדמא נחתה ולעמך מנוחה נתתה אבות. 11—12. אדמא כולם המליכו ואמרו י"י מלכינו בגלל.

1. ואינו אומר והוא רחום, ועי' שע"ת סי' ס'; הכי הוא בשתי ישיבות שאסור הוא בשבת כיון שקידש היום. ובסרע"ג: ומתחיל והוא רחום. אבל בסרע"ג כ"י אוכספורד ליתא, ועיי"ש II 7 בהערת פרומקין. ושם גם נדפס סדר תפלת ערבית מסדור רבינו. — אשר כלה: אך גאוני בבל מתנגדים לתפלה זו שמקורה מארץ ישראל, עי' תגמו"מ סי' ק"ז, סרע"ג כ"ה א' והשלם ח"ב עמ' 7, ס' העתים 172, המנהיג ה' שבת סי' ב', אולם נהוגה היא במחזור רומי וישנה בקטע שפרסמתי בס' „מספרות הגאונים" עמ' 75 בקצת שינויים. ועי' מש"כ מאן ב־ H.U.C.A., II, 312 ואלבוגן עמ' 109. הרמב"ם בתשובתו (הוצ' מק"נ סי' נ"ה) מתנגד לשינוי הברכות בליל שבת ומוצאי שבת, וכדי להסתלק מן הספק הוא מציע להרכיב את שתי הנוסחאות יחד: בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים וכלה מעשיו ביום השביעי וכו', בית ישראל עמך אהבת ולמען כהונת עמוסים וכו', ומעין זה גם במוצ"ש. 3. מסה"ג שם: למען כהונת עמוסים, ועם שנויים אחרים, וכן בשו"ת הרמב"ם שם. 6. עי' במסה"ג שנוייי נוסחא. 7. משעת נתינתה: במסה"ג: משה נתנה. ועי' בשה"נ. 12. ורב עמרם (סרע"ג ו' ב' והשלם ח"א 222) מתנגד לשינוי נוסח הברכה ע"י אמירת בגלל אבות, וגאון סוראי אחר (גאוניקא ח"ב 91) כותב: וכל שכן שאבב' (= שבב') ישיבות ובבית רבינו אין אנו אומרים אלא ייי' ימלוך לעולם ועד בלבד. ונוס' בגלל אבות ישנו במחזור מנהג רומניא, מנהג רומי, סח"ב, וכן במנהג אשכנז ליום א' וב' של פסח. ועי' מש"כ אלבוגן עמ' 23, שכטר, SJL, 57—58 וביחוד ר"ל גינצברג בגנז"ש II 515.

סד, א ישראל. השכיבנו ייי אלהינו לשלום / והעמידנו לחיים ולשלום ופרוס עלינו סכת שלום כדבר שנא וישב עמי בנוה שלום ובמנוחות שאננות ב א ייי הפורש סוכת שלום על עמו ישראל. ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ביני ובין בני ישראל וג. יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך מלכנו באמור לציון מלך אלהיך כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ב אתה ייי המולך בכבודו תמיד לעולם ועד אמן.

והדה אלאקואל ועלי אנהא ליסת פי אצל אלקאנון הי גאיזה אן תקאל.— ואמא צלוה אלסבת וכדלך גמיע אל־אעיאד ז׳ ברך מ ג ן ו מ ח י ה והאל הקדוש תם ברכה וסטה לכל יום כמא יצלח לה תם רצה ומודים ושים שלום. ולכל יום מן אלסבות ואלאעיאד ורווס אלשהור צלוה זאידה תסמי מוסף בעד צלוה אלגדאה. ווגדת אלסנה באן תכון אלברכה / סד, ב אלוסטה אלתי לארבע צלואת אלסבת לא תשבה אלואחדה ללאכרי. והדה הי צלוה אלליל:

והלשונות האלה, אף על פי שאינם מעיקר הדין, מותר לאמרם. — ותפלת השבת, וכן של כל החגים, שבע ברכות: מ ג ן ומחיה והאל הקדוש, אח״כ ברכה אמצעית לכל יום לפי ענינו, ואח״כ רצה ומודים ושים שלום. ולשבתות ולחגים ולראשי החדשים יש תפלה נוספת הנקראת מוסף אחרי תפלת השחר. ומצאתי את המסורת שהברכה האמצעית של ארבע תפלות השבת אינה שוה בין תפלה לחברתה. וזאת היא תפלת הלילה:

מאהבתך ייי אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת

1. אדמא והעמידנו אלי אכרה ושמרו. באא השכיבנו של שבת שונה משל חול, עי׳ לעיל עמ׳ כז. 5. אדמא ביישועתיך באמור. 6. אדמא ברוך ... מלך אל חי וקים משובח שמו תמיד לעולם ועד (השוה של חול לעיל עמ׳ כח). 9. אדמא והי. 10. אדמא וצלוה אלסבת. 12. וסטה, וכן להלן בכמה מקומות; אדמא וואסטה. 14—15. אדמא ורווס אלשהור ואלאעיאד ... תצלא בעד. 16. אדמא וגדת. 17. אדמא אלואסטה. לארבע צלואת אלסבת אדמא; אא ללסבת אלד צלואת. 18. אדמא ואחדה ללאכרי פהי סי. 19. אדמא עמך ישראל.

1. במסה״ג: נשכבה בחסדך וכו׳ ועי׳ בהערתי שם ומש״כ מאן שם עמ׳ 313 ועמ׳ 322. 3. בסרע״ג: סוכת שלם עלינו ועל עדת [עמו] ישראל ועל ירושלם. ושמרו: אבל גאוני סורא התנגדו לאמירת ושמרו, עי׳ תשובת רב שר שלום בס׳ העתים 193. סרע״ג כ״ה א׳ והשלם ח״ב 9: בישיבה ובבית רבינו שבבבל אין מנהג וכו׳ ובשאר כנסיות ובשאר מקומות ישראל אומר שומר עמו ישראל לעד, ואומר ושמרו וכו׳. וע״ע בתגמ״מ סי׳ ק״ך ובקסעים שפרסם מאן שם 320—321. 4. עי׳ סרע״ג שם: אבל ברוך ה׳ לעולם אין אומרין לא בישיבה (אחרת) ולא בבבל כולה. ומשם נראה שגם יראו עינינו לא אמרו. 19. תפלת ר׳ צדוק בערבי שבתות, עי׳ תוספתא ברכות פ״ג ה״ז. ואיתא בסרע״ג ובתשו׳ רב משה שם ובתשו׳ רב נסרונאי שהובאה בס׳ העתים 174: כך מנהג (זה) בשתי ישיבות ובבית רבינו שבבבל בערבית אומר מאהבתך ובשחרית אומ׳ ישמח משה. ועי׳ דברי ר״י ברצלוני שם. וע״ע מסה״ג 77, אלבוגן 107, 110, מאן H.U.C.A II 320, 322-

על בני בריתך נתתה לנו ייי אלהינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה לאהבה למנוחה לעבודה להודאה לתת לנו מאתך חיים וחסד אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותך ותן חלקנו בתורתך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו באהבה ורצון שבתות קדשך ב׳ א׳ ייי מקדש השבת.

וצלוה אלגדאה ותפלת השחר

ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתתה בעמידתו לפניך על הר סיני שני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירות שבת וכן כתוב בתורתיך ושמרו בני ישראל את השבת וג׳ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וג׳ / אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו סה, א 10
במצותיך וכול אלי [עד] ב׳ א׳ ייי מקדש השבת

וצלוה מוסף ותפלת מוסף

תקנת שבת רצית קרבנותיה צויתה פירושיה עם סידורי נסכיה מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זבדימו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו עליה ותצוונו ייי אלהינו להקריב בו קרבן מוספין ונסכין כראוי לו יהי רצון מלפניך ייי אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו נעשה לפניך קרבן חובתנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה ישמחו במלכותך כל שומרי

1–2. אדמא לאהבה לגבורה לקדושה למנוחה ... ולהודאה לתת לנו ברכה ושלום מאתך. 3–4. אדמא בתורתך וטהר. 6. אדמא ופי צלוה. 8–9. אדמא בהם שמרו שבת. אדמא ונאמר ביני. 11. אדמא במצותיך חן חלקנו בתורתיך שמח נפשינו בישועתיך טהר לבינו לעבדך באמת והנחילינו באהבה ורצון וישמחו בך ישראל אוהבי שמיך ברוך. 12. אדמא ופי צלוה. 14. אדמא חיים זבוד למו וגם האוהבי דבריה. 16–17. אדמא ונעשה ... את קרבן חובתיגו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן את מוספי יום השביעי הגדול והקדוש הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצוניך כמצווה עלינו בתורתיך. 19. אדמא במלכותך שומרי ... קודאי ... מקדשי.

2. ובאבודרהם. סדר מעריב של שבת: ״וברכתו מכל הימים וקדשתו וכו׳. וכתב רבינו סעדיה כי ברכת השבת וקדושו הוא על שומרי שבת שיהיו מבורכים ומקודשים״. ולפנינו ליתא, ואולי כ״כ במק״א. 7. וכן בסרע״ג כ״ח א׳, ועי׳ דודזון אוצה״ש 447 II. 19. השוה סרע״ג כ״ס ב׳ והשלם ח״ב 70, 88, ועי׳ בס׳ היקר במציאות ״טעם למוסף תקנת שבת״ מאת ר׳ יוסף הכהן (ויניציא שס״ד) שאת הקדמתו החשובה הדפסתי ב״ציון״, ידיעות החברה הא״י להסטוריא גליון ד׳. ובאבודרהם: ״אומר שלש ראשונות ואחר כך למשה צויתה על הר סיני על שם ועל הר סיני ירדת, ורב עמרם ורב סעדיה התחילו תפלה זו תכנת שבת רצית קרבנותיה. ולפי שאין מנהגנו לאמרה לא רציתי להאריך בפירושה״.

שבת וקוראי עונג ומקדשי שביעי כולם יתענגו וישבעו מטובך אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו ותמאמה אלי [וגו׳ עד] ב א ייי מקדש השבת. /

פה, ב וצלוהֿ אלעשי׳ ותפלת מנחה

הנח לנו כי אתה אבינו ומלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו בעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי הגדול והקדוש הזה כי יום גדול וקדוש הוא מלפניך ונשבות בו כמצות רצונך כרצונך הנח לנו ייי אלהינו ואל יהי צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו ותהיה מנוחתנו מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך וכול אלי [עד] ב אתה ייי מקדש השבת.

וקום מנֿא יצלֿון מכאנהא ואחדים ממנו מתפללים במקומה

אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ עטרת תהלה ותפארת ישועה מנוחה וקדושה לעמך נתתה אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו למשה עבדך בסיני אמרת לו פני ילכו / והניחותי לך מנוחתך מנוחת פו, א אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה ותמאמה אלי [וגו׳ עד] ב א ייי מקדש השבת

ואלצלוהֿ אלאולי הי אלקאנון.

פאן כאנו גמאעהֿ לילהֿ אלסבת ועלי אן צלוהֿ אלליל ליס מן אלסנהֿ אן יתקדֿם פיהא אלאמאם ויאסֿ באלגמאעהֿ פאן אלסנהֿ פי לילהֿ אלסבת אן נתקדם ונקול ברכהֿ תגמע מעאני אלז׳ ברך והי

והתפלה הראשונה היא הנהוגה.

ואם עשרה אנשים התפללו ביחד בליל שבת, אע״פ שבתפלת הלילה אין מנהג שיעבר החזן לפני התיבה, אבל בליל שבת המנהג שיעבר לפני התיבה ואומר ברכה מעין שבע הברכות והיא

3. אדמא ופי אלעשי. 5 אדמא והגבור. 6. כי — מלפניך אין באדמא. 6—8. אדמא ברצונך הנח לנו ואל ... ביום מנוחתינו מנוחת ... אמת ורצון מנוחת שלום שלוה השקט. 11. אדמא וכתיר מנא. 14. אדמא לך מנוחת ... אמת ורצון שלום שלוה השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו אלי אכרהא. 17—20. אדמא פי לילה ... פעלי אן צלוה לילה אלסבת [וזה שיבוש] ... פיאם ... אן יתקדם פיקול.

4. סרע״ג ל׳ א׳: ואומר הנח לנו ה׳ אלהינו כי אתה אבינו ... ויש שמתפללין אתה אחד וכו׳. והשוה סרע״ג השלם ח״ב 101. ותפלה זו מצויה גם בכת״י מן הגניזה. ובסדר חבור ברכות כתוב שאתה אחד יש לומר בתפלה בלחש והנח לנו בחזרת הש״ץ. ועי׳ סח״ב עמ׳ 114 בשנויים חשובים וע״ע עבו׳ י 262 ואלבוגן 531. 12. וברמב״ם הובא רק אתה אחד. 19. הכונה לחזרת הש״ץ, ועי׳ לעיל עמ׳ מא.

בּ אתה ייי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה ברחמיו שמים וארץ מגן אבות בדברו
מחיה מתים במאמרו האל הקדוש שאין כמוהו המניח לעמו בשבת קדשו כי בם
רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו כי הוא משים שלום
מעון הברכות ואדון השלום מברך השבת ומקדש שביעי ורצה והניח בקדשה
לעם מדשני ענג זכר למעשה בראשית אלהינו ואלהי אבו / רצה במנוחתנו
קדשנו במצותיך ותמאמה אלי [וגו׳ עד] בּ אתה ייי מקדש השבת.

וקבל הדא יפתח ללגמאעה ויכלו ויקרון אלג׳ פואסיק ולפני כן הוא פותח לציבור ויכלו וקוראים את ג׳ הפסוקים

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר
עשה וישבת ביום השביעי וג׳ ויברך אלהים את יום השביעי וג׳.

והדה אלברכה אלתי יקולהא אלאמאם לילה אלסבת לא יגוז אן ישרך מעהא פי אלסבת לא עיד אדא אתפק פיקול והנחילנו בשמחה שבת ומועדי קדשיך בּ אתה ייי מקדש השבת וישראל והזמנים ולא ראש חדש פיקול מקדש השבת וישראל וראשי חדשים ולא כפור פיקול מקדש השבת וישראל ויום הכפורים אלא מקדש השבת פקט לאן אדא אתפק אלעיד או ראס אלשהר או אלכפור פי אלחול ליס מן רסמה אן יקול אלאמאם שי ולא יתקדם פי מעריב אלבתה. ואן חצר שראב פי אלגמאעה / לילה אלסבת פיברך עליה אל־אמאם בורא פרי הגפן תם

ובברכה הזאת שהחזן אומר בליל שבת אינו רשאי לצרף בה עם השבת לא יו״ט אם חל להיות בה שיאמר והנחילנו בשמחה שבת ומועדי קדשיך ברוך אתה ה׳ מקדש השבת וישראל והזמנים, ולא ראש חדש שיאמר מקדש השבת וישראל וראשי חדשים, ולא יום כפור שיאמר מקדש השבת וישראל ויום הכפורים, אלא מקדש השבת בלבד, כי אם יחול יו״ט או ראש חדש או יום כפור בחול אין ממצותו שיאמר החזן איזה דבר ואינו עובר לפני התיבה במעריב כלל.— ואם יש להם יין בצבור בליל שבת מברך עליו החזן בורא פרי הגפן ואח״כ

2—3. אדמא עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל מגן ... המלך הקדוש אין ... לעמו ישראל. 4—5. אדמא לשמו בכל יום תמיד מעין ... אדון ... מקדש שבת ומברך שביעי ומניח ... מדשני. 8. אדמא וקבלהא ... פיקרון. 12. אלתי אין באדמא. 13. אדמא פיהא מע אלסבת ... אן אתפק. 17. אדמא פיקול מוחל וסולח לעונות עמו ישראל מלך על כל הארץ מקדש. 21—23. אדמא אד כאן אלעיד ואלכפור אדא אתפקו פי בעץ איאם אלחול ליס מן רסמהם אן יתקדם ... באלליל בתה. 23. אדמא פאן חצר פי

5. מעון: זהו גם נוס׳ תימן, ועי׳ מש״כ בס׳ מספרות הגאונים עמ׳ 77 הערה 4, ועי׳ גם באוצה״ת ובשה״נ. 6. מדשני: עי׳ באוצה״ת שכ״ה במחזור רומא ובסידורי התימנים. 10. עי׳ שבת קי״ט ופסחים ק״ו א׳ תד״ה זוכרהו. 21. שבת כ״ד ב.

בָּ אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו ורצה בנו שבת קדשו באהבה הנחילנו זכרון למעשה בראשית היא תחלת באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת אותנו קדשת מכל העמים שבתות קדשך באהבה ורצון הנחלתנו בָּ אתה ייי מקדש השבת.

ואדא צאר כל ואחד אלי מנזלה אן כאן קד קדّס פי אלכניסה אם לא פלא בדّ לה מן אן יקדّס פי מנזלה ויקרא קבל דלך אלג פואסיק ויכלו ויכל ויברך ואן כאן לה שראב ברך בורא פרי הגפן וקדס כמא שרחת אשר קדשנו וחית יכון לה שראב ללקדוס לא יגסל ידיה אלא בעד אלקדוס ואן לם יך לה שראב יגסל ידיה ויקדס עלי רגיפין ויכלו והמוציא ואשר קדשנו. ולא בדّ מן אן יאכל לילה אלסבת כסרה ולו מקדאר זיתונה ואלא לא יגוז לה אלקדוס. ומן באדר / וגסל ידיה פקד פאתה אלקדוס עלי אלשראב פי תלך אללילה. ומן קדّס פי מנזלה תם חצר בעץ אהלה או אגיר או אכّאר פיגוז לה אן יעיד אלקדוס ויקדס ולו הָ מראת ועשר מראת. ולא בדّ לכל מן חצר מן אן ידוק אלשראב ואלכבז

וכל אחד כשיבוא לביתו, בין אם קידש כבר בבית הכנסת או לא, בכל אפן צריך לקדש בביתו ולקרוא לפני כן את שלשת הפסוקים ויכלו ויכל ויברך. ואם יש לו יין יברך בורא פרי הגפן ויקדש אשר קדשנו כמו שבארתי. ואם יש לו יין לקידוש אינו נוטל ידיו אלא אחרי הקידוש, ואם אין לו יין נוטל ידיו ומקדש על שתי ככרות לחם ויכלו והמוציא ואשר קדשנו. ובעל כרחו חייב לאכל בליל שבת פרוסת (לחם), לפחות כזית, ואם לאו אינו רשאי לקדש. ומי שקפץ ונטל ידיו לא יוכל עוד לקדש על היין באותו הלילה. ואם קידש בביתו ואחר כך בא אחד מבני ביתו או משרת או פועל, מותר לחזור על הקידוש ויקדש אפילו חמש

... אלסבת שראב פליקדס. 2. היא — באהבה, תמוה, אדמא בראשית זכר ... ואותנו ... ושבתות ... וברצון. 6. אדמא אלכניסה ויכלו אולא פלא בד מן; באא אין -פלא-. 7—8. אדמא ויכולו השמים אלג פואסיק מאן. 9—10. אדמא שרחת ואלא נסל ידיה וקדס עלי רגיפין מן אלכבז ויכלו והמוציא ואשר קדשנו כמא וצפת. 10. וחית, כאן פותח טשמד. 11—13. אדמא טשמד פלא. אא ידה אלי בעד. ואן — קדשנו אין באדמא טשמד, אבל משפט מעין זה באדמא לעיל לשו' 10 וכנראה גם בטשמד. 14. אדמא טשמד כסרה מא ... אלזיתונה. 15. אדמא לן יגוז. ומן באדר וכו' מובא באדמא טשמד אח"כ. 18. אדמא פיגוז אן יעוד יקדס לה ולו ה' או י, וכן נראה טשמד. 20—1. אדמא או אלכבז ... עליה.

7. כשמואל בפסחים ק' ב', ועי' ג"ל ריש סי' מ"ה ותוש"ר חו"ב עמ' 5. 15-16. -כתב רבי' סעדיה גאון: צריך לאכול בלילי שבתות אחר קידוש אפי' כזית ואם לאו לא יצא ידי קידוש" (שו"ת הרשב"א ח"א סי' תשל"ד; ח"ז סי' ס"ח). ובהל' ריצ"ג ח"א עמ' י"א: ואמר מר רב סעדיה וצריך שיאכל בלילי שבת אחר קידוש ואפילו כזית וכו'. 17. עי' ס' העתים עמ' 190: -ובסדור מר רב סעדיה: צריכין כל היושבים לסעום מן היין או מן הפת שקדש עליו. ומי שקפץ ונטל ידיו אינו מקדש על היין. ואסור לו לדבר קודם שיסעום ואם דבר אינו חייב להחזיר אלא בורא פרי הגפן לבד". וזה כנוס' אדמא טשמד. והדברים הובאו בשמו גם בהל' הריצ"ג ח"א עמ' ו' ועמ' ז' (ב"פ) ובסתם בשע"ת סי' כ"א. ועי' תשו' רב עמרם בג"ל סי' נ"ז; שע"ת סי' ק"י, תג"א II 72, גנז"ש II 27, ס' העתים 202, סרע"ג כ"ו ב' והובאה עוד בכמה מספרי הראשונים.

אלמקדֵּס עליהמא ולא יגוז לה אן יתכלֵּם קבל
אן ידוק אלקדוס פאן הו תכלֵּם פילזמה אן יעיד
בורא פרי הגפן. ומן עאקה עאיק ולם
יקדס לילה אלסבת פלה אן יקדס פי נהאר יום
5 אלסבת.

וחראם עלינא פי אלסבת אן נעמל עמלא מן
אלצנאיע ואלתגאראת ולא נרכב דאבּה ולא
נצעד אלי שגרה ולא נסבח עלי וגה אלמא ולא
נלעב ולא נרקץ ולא נספק ולא נלטם ולא
10 נחכם אלאחכאם ולא נזוֹג ולא נטלק ולא נחלץ
ולא ניבם ולא נחמל שיא פי אלשוארע ואלאזקה
אלנואפד חתי אלסאתג ואלכואתים לא יגוז
חמלהא פאן כאנת אלאזקה גיר נואפד ואהלהא
פח, א כלהם יהוד אשתרכנא / וחמלנא מא שינא ולא
15 תקנע אלשרכה באלקול בל יגמעון אמא רגיפא
רגיפא או גזוא גזוא מן אלשראב או אלזית
ויגמעונה פי אניה ואחדה ויקולון קד אשתרכנא
וקד אבאח כל ואחד ללאכר משיה וחקה פי טריקה.
וכדלך נפעל פי אלדור אלתי תכון חגר שתי
20 יגתמע אהלהא ויצנעון כדאך. ולא יגוז מתל
הדא ללכפור אלא ללסבת פקט.— ולא יגוז לנא
אן נאכל פי אלסבת מא הו דוא כאלמעגונאת

ועשר פעמים. וכל הנוכחים צריכים לטעום
מן היין והלחם שקידש עליהם, ואסור לדבר
לפני שיטעם מהקידוש ואם דיבר צריך לחזור
ולברך בורא פרי הגפן. ומי שנאנס ולא
קידש בליל שבת יכול לקדש ביום השבת.

ואסור לנו לעשות בשבת איזו מלאכת עבודה
ומסחר, ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא עולין באילן
ולא שטין על פני המים ולא משחקין ולא מרקדין
ולא מספקין ולא מטפחין, ולא דנין ולא
מקדשין ולא מגרשין ולא חולצין ולא מיבמין,
ולא נושאין דבר ברחובות ובמבואות המפולשים
ואפילו סודרים וטבעות שיש עליהן חותם אסור
לשאת. ואם המבוי איננו מפולש ודייריו כלם
יהודים, משתתפים ונושאים כרצונם. והשיתוף
בדבור אינו מספיק, אלא משתתפין או בככר
ככר או במנה מנה של יין או שמן
ושמין בכלי אחד ואומרים: השתתפנו, וכל
אחד נותן לחברו דריסת רגל וזכות בדרכו.
וכן עושין בחצרות שיש בהן חדרים שונים,
מתאספים האנשים ועושים ככה. וכדבר הזה
אינו מותר ליום הכפורים אלא לשבת בלבד. —
ואסור לאכל בשבת שום תרופה כגון

כאן ממשיכים אדמא טשמד ומן באדר פנסל וכו׳,
בלי: פי תלך אללילה. 1—3. אדמא טשמד יגוז אן
... אנסאן מן קבל ... פליס ילזמה אן יעיד אלא
ברכה בורא ... פקט. 3. אדמא טשמד פלם ... פליקדס.
7. אדמא טשמד ואלתגאיר. 9. נספק = נצפק. אדמא
ולא נחכם ... נלטם. 10—13. אדמא טשמד נתזוג ...
(אדמא פי אלשארע) ולא פי ... אלשסאתג ... לא יגוז
פאן. 15. אדמא בל יגוז אן ... גזא גזא; טשמד בל
יגב אן יגמעון רגיפא. 17. אדמא טשמד יגמעונה
ויצירונה פי. 18. אבאח אדמא טשמד; אא באח.
אדמא טשמד ממרה וחקה ... וכדלך פי ... תכון להא.
19. טשמד חגר חתי ... כדלך. 20. אדמא טשמד
אן יפעלון מתל. 22—1. כאלמעגונאת — דוא אדמא

1. עי׳ ס׳ העתים 196. 5. פסחים ק"ז א׳, והשוה
סרע"ג כ"ו ב׳ והשלם ח"ב עמ׳ 33. ובס׳ העתים
201: "ובסידור מר רב סעדיה נמי, אי
אירע מאורע ולא קידש בלילי שבת מקדש ביום
השבת", ועי׳ גם הל׳ הריצ"ג ח"א עמ׳ י"ח וס׳ המנהיג
הל׳ יוה"כ סי׳ נ"ה. 7-10. ביצה ל"ו ב׳. 8. ולא משחקין:
עי׳ מגן אבות להמאירי עמ׳ מ"ט. 16. ומעשה שבאו
תלמידים מארץ אדום (לקירואן?) ודרו בפונדק
שכל דיורין שהיו בו ישראל, והוציאו מעט קמח לכל
בית ובית ולשו אותו ואפו ממנו שנים שלשה ככרות
ושוינון עירוב לכולהו" (תשו׳ רש"ג או רב האיי
בתגמו"מ סי׳ ל"ד וס׳ העתים עמ׳ 110). 17. אך עי׳
בתשו׳ הנ"ל. 21. אבל הרמב"ם (פ"ח מהל׳ עירובין)
והטור סי׳ תט"ז ושאר פוסקים פסקו שיוה"כ הרי הוא
כשבת בין לענין עירובי חצרות בין לענין עירובי תחומין, שלא כרפרם שאמר זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת

ואלאיארגאת ולא נשרב מא הו דוא כמטבוך אלאפתימון או אלהלילג לכן יגוז אן נאכל אלגלנגבין ונשרב אלסכנגבין ומא אשבהמא גמלה אלאמר כל מא כאן אלצחיח יאכל מתלה חלאל לנא אן נאכל מתלה ולא יגוז לנא אן נעאלג בדוא ואמא באליד פאלקדף חלאל.

ולא יגוז לנא אן נקרא פי סראג אלסבת. ולא יגוז אן נצלח אלמאכולאת אלתי חלאל אצלאחהא מתל פת אלרמאן וכסר אלגוז ותבריד אלמא מן אלקודש ללחול. ולא יגוז אן נמשי מן אלקריה אכתר מן אלפי דראע ולא נכתר / אלסעי אלא פי טאעה אללה.— ואן נקים שביה בנצף אל־נהאר פי אלכניסה פי צלוה וקראה ושרח מא ילי דלך אליום ואלבאקי נאכל פיה ונשרב ולא נדע דכר רבנא ותוראתה. וגאיז אן נעוד אל־מרצי ונעזי אלחזאני וננטר פי אמור אלגמאעה ואמא פי אמור אלפראד אלמסתאנפה פלא אל־להם אלא אן יכון אלחדית פימא סלף. ואי מולוד אתפקת כתאנתה יום אלסבת כתנאה

פת, ב

מעוגות ו„איארג'את", ולא שותין שום תרופה כגון תבשיל ה„אפתימון" או ה„הלילג'", אבל מותר לאכל „ג'לנג'בין" ולשתות „סכנג'בין" וכיוצא בהם, כללו של דבר כל מה שהוא מאכל בריאין מותר לנו לאכל לרפואה. ואסור לטפל בחולה בתרופה אבל להקיא בעזרת היד מותר.

ואסור לקרוא לאור נר השבת. ואסור להכין מקודש לחול את המאכלים שהכנתם מותרת כגון לפרד רמונים ולפצע אגוזים ולקרר מים. ואסור לצאת מהעיר יותר מאלפים אמה ולא ממהרין ללכת אלא לשם מצוה.— ובערך חצי היום אנחנו עומדים בבית הכנסת בתפלה וקריאת התורה וביאור מה ששייך לאותו היום, ובנשאר אנו אוכלים ושותים ועם זה איננו פוסקים מלהזכיר את אדוננו ותורתו. ומותר לבקר חולים ולנחם אבלים ולעיין בעניני הצבור, אבל בשום פנים לא בענינים פרטיים העתידים להיות אלא רק לספר מה שעבר. וילד שמילתו חלה בשבת מלין אותו, במה דברים

ואין עירוב והוצאה ליום"כ, וכמסקנת הגמרא בכריתות (י"ד א') דרפרס ברותא היא. אמנם -כתב רבינו סעדיה גאון בדרכי התלמוד שלו שחבר בלשון ערבי כל זאת אומרת הלכה" (כללי התלמוד לר"ב אשכנזי סי' 369 ושסה מקובצת לב"מ ק"ב ב'). וצ"ע רב, שהרי לדעת רפרס אין צורך בעירוב ליו"כ. ועי' בפי' ר"ח ליומא ס"ו ב' הנשען בהכרעתו על דברי הגמ' בערובין ל' א': מערבין לגדול ביום"כ. ובונדי (עמ' 28) כתב שרבינו יפרש דברי הגמ' בערובין רק על ערובי תחומין ולא על ערובי חצרות.

1. מעוג = electuarium; עי' מלון מזיא. איארגה = hiera. 2. אפתימון = epithymum; עי' לעף Flora, I 454. הלילג' = myrobalanum; לפי לין -מועיל כתרופה נגד אסכרה, שומר על השכל. מסיר כאב־ראש". 3. ג'לנג'בין, תערובת של ורדים ודבש. סכנג'בין = oxymel; תערובת ידועה של דבש וחומץ. 5. שבת ק"ס ב'. 6. כי אין כאן גזירה של שחיקת סממנין. 7. עי' תשו' רב האיי לבני קירואן בג"לסי' נ"ט = שע"ת סי' נ"ב = ס' העתים 222; תשו' רב נטרונאי, תגמו"מ סי' ס"ו; תשו' רב שרירא שם סי' צ"ב. 9. שבת קט"ו א'. 12. ביצה ט"ו ב', ועי' דברי ר"ש הנגיד (בס' העתים עמ' 255, 267) על יהודי ספרד שהיו -משתהין — בביהכ"נ — עד שנוטה היום, והיה הדבר קשה על בעלי בתים". 16. שבת י"ב ב'. כתובות ה' א'. 17. שבת קי"ג א' ועי' תשובת רב נטרונאי בה"פ סי' קל"ד.

והדא אלקול פי אליום אלח׳ ואן כאן פי גיר
דלך לא נכתנה יום אלסבת ולא יום אלעיד
איצא. ויגוז אן נכלץ אלנפוס מן אלגרק ואלחרק
יום אלסבת. ולא יגוז לנסאנא אן יכרגון
5 באלחלי׳ אלדי עליהן׳ אלי אלאסואק ואלשוארע
חתי אלכואתים. ומן כאן מנ׳א פי אלצחרא
מסבת לא יגוז לה אן יחמל שיא מן אלאניה׳
אלא פי בקעה׳ מן דארה יכון מקדארהא ד׳ אדרע
פי ד׳ אדרע והו מקדאר מכאנה אלמפרוץ
10 עליה פקט. ולא יחל׳ אן יכון לנא שריך גוי יביע
פס׳ א וישתרי לנא פי אלסבת / ואמא צאנע נסלם
אליה אניה׳ יעמלהא ליס פיה שיא חראם.

ופי ברכה׳ אלמזאמיר ואלפואסיק אלתי תקאל
פי אלסבת באלגדאה׳ זיאדה׳ פי אולהא והי

אמורים שהוא יום השמיני, אבל חוץ מזה
אין מלין לא בשבת ולא ביום טוב.
ופיקוח נפש מטביעה ושריפה דוחה שבת.
ולנשים אסור לצאת בתכשיטין שעליהן
אל השווקים והרחובות ואפילו בטבעות
שיש עליהן חותם. ומי שהיה במדבר
וקדש עליו היום אסור לשאת שום חפץ
אלא במקום ד׳ על ד׳ אמות סביב
למושבו וזהו שיעור המקום הנחשב כרשותו.
ואסור שיהיה לנו שותף גוי שימכור ויקנה
בשבילנו בשבת, אבל למסור כלי לאומן כדי
שיתקנהו בזה אין איסור.

ובברכת פסוקי דזמרה שאומרים בשבת
בבוקר מוסיפים בתחלתה בלשון זה

15 **ברוך שאמר והיה העולם ברוך הוא ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים ברוך מרחם על כל הבריות ברוך מעביר אפלה ומביא אורה ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך משלם שכר טוב ליראיו ברוך הוא ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכחה לא כזב ולא מרמה לא משא פנים ולא מקח שוחד ברוך אל חי לעד וקיים לנצח ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן**
20 **הגדול והקדוש**

אלי אכר אלברכה׳ תם מזמור שיר ליום

עד סוף הברכה, אח״כ מזמור שיר ליום

פאן הו גאז (טשמד גאוז) אליום אלתאמן לם נכתנה
פי אלסבת בל לא פי. 3. אדמא טשמד וגאין ...
ואלחרק ומא אשבה דלך מן אלכטר פי יום.
4. אדמא טשמד ילרגן. 5. עליהן, כאן פותח טשמה.
6. טשמד מה אלאסואק חתי אלכאתם. 7—10. אדמא
טשמד מה מסבתא פלא יגוז (לה אין באדמא) ...
בקעה מקדארהא ... אלמפרוץ לה. 9. אא טשמד
10. אדמא טשמד יחל לנא אן יכון שריך גוי יביע
לנא ולא ישתרי פי; טשמה יחל לנא אן יכון ואחד
מנא שריך (אח״כ קרוע). 11. אא צאנעא. אדמא
טשמד מה יצנעהא פלים. 12. שיא אין באדמא. 13. אדמא
טשמד מה אלפואסיק ואלמזאמיר ... באלגדאה יום אל-
סבת. 16. אדמא טשמד מה על הבריות ... אורה ברוך משלם ... ליראיו ברוך שאין. 18. לא
כזב ולא מרמה אין בטשמה, בטשמד נוסף בין השיטין; אדמא טשמד ולא כזב ... ולא משוא (גם
בטשמה). 19. אדמא טשמד מה האל המהולל אלי אכר. 21. באדמא כל מזמור שיר

5. קשה להבין מאי אפילו, [כנראה שחסר כאן דין טבעת לאיש. ועי׳ ג״ל סי׳ ע׳: ואפילו בטבע׳ שיש עליה חות׳. — אפשטיין] ועי׳ בג״ל סי׳ ע׳ — ע״א, שע״ח סי׳ רכ״ג, ה״פ סי׳ קל״א, ראב״ן סי׳ שמ״ט. 10. בענין זה יש תשובות רבות לגאוני׳, עי׳ ג״ל סי׳ ס״ו וס״ח ועוד. 12. עי׳ תשו׳ רב נטרו׳ בתג״א II 155 ועי׳ גם ג״ג 320, תגמו״מ סי׳ נ״א. 15. השוה סרע״ג השלם ח״א 154. והנה לפי סרע״ג אומרים ברוך שאמ׳ גם בחול, אלא שלפי כ״י ב׳ ממוסיפין בשבת: ברוך אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, ועי׳ גם באבודרהם, סדר תפלות של חול. יש גם כמה שנויי־נוסחא בין סרע״ג ובין זה שלפנינו. 21. עי׳ לעיל עמ׳ לב.

השבת טוב להודות אלי אכר אלמזמור תם יהי כבוד ייי לעולם ישמח ייי במעשיו אלי ומהללים לשם תפארתך / כמא שרחנא פי צלוה אלגדאה אלתי ללחול. ויזאד פי אלברכה אלתי בעדהא איצא פי אולהא

השבת טוב להודות עד סוף המזמור. אח"כ יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו עד ומהללים לשם תפארתך כמו שבארנו בתפלת שחרית של חול. ובברכה שלאחריהם מוסיפים גם כן בתחלתה

נשמת כל חי תברך תהלל את שמך ייי אלהינו ורוח כל בשר לך תפאר ותרומם את זכרך מלכנו תמיד לדור ודור מעולם ועד עולם אתה הוא אל ובלעדיך אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל עוזר וסומך ומרחם ועונה בכל עת צרה אלא אתה ולך אנחנו מודים ואלו פינו מלא שירה כים לשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו כרחבי הרקיע ועינינו כשמש וירח וידינו כנשרי שמים ורגלינו כאילות אין אנו מספיקין להודות לך ייי אלהינו ולברך ולקדש את שמך מלכנו על אחת מאלף אלפי אלפים ומרבוא רבבות פעמים הטובות נסין וגבורות שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים ועד הנה ממצרים הוצאתנו ייי אלהינו מבית עבדים פדיתנו מלכנו ברעב זנתנו ובשבע גדול כלכלתנו מחרב הצלתנו מדבר מלטתנו / מחלאים רעים רבים רפיתנו מלכנו ועד הנה עזרונו רחמיך ייי אלהינו ולא עזבונו עכשו איברים שפלגת בנו ולשון ששמת בתוך פינו ורוח ונשמה שנפחתה באפנו המה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו את שמך וזכרך מלכנו על נסי פלאיך כי כל פה

ליום השבת. 1. באא מחוק ע"י קו: ייי מלך גאות לבש אלי אכר אלמזמור; לפי אדמא טשמד מה יש לומר יי מלך. 2. טשמד אלמזמור עדותיך לאורך ימים אורך ימים אשביעהו ואראיהו בישועתי יהי כבוד.

4. אדמא טשמד מה עלי מא רסמנא פי גדאה אלחול. 5. עיין לעיל עמ' לג. 7. נוסח רבינו נדפס כבר ע"י פרומקין, סדע"ג II 45. ועל תפלת נשמת, זמנה ומקורותיה עי' דודזון, אוצר השירה III 231.

7. טשמד מה תברך את. 8. אדמא טשמד אתה אל.

9. אדמא אין לנו ... וסומך זן. 11. אדמא טשמד מה ולשונינו. אדמא ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע; טשמד שבח (בין השיטין) כמרחבי רקיע; טשמה ושפתותינו כמרחבי הרקיע. אדמא כשמש כירח; טשמד וכירח.

13. ולקדש אין באדמא טשמד מה. אדמא ומרבו ריבי רבבות; טשמד ומרוב ריבי; טשמה ומרבי ריבי.

14. נסין וגבורות אין באדמא טשמד מה. 15. אדמא טשמד מה ממצרים גאלתנו מבית (אדמא י"י אלהינו מבית) ... ובשבע כלכלתנו ... ומדבר. 16. אדמא טשמד מה ומחלאים ... דליתנו ... ועכשיו ... שפלגתה בנו ורוח.

18. אדמא שנפחתה בגופינו הם; טשמד שנפחתה בנו ולשון ששמתה בפינו הם; טשמה ורוח שנפחתה באפנו ונשמה שזרקתה בגופינו ולשין ששמתה בפינו הם. 19—3. אדמא טשמד מה וישבחו ויקדשו לשמך מלכנו (אדמא על רוב ניסי) ... תשבח וכל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך תשתחוה (אדמא ותתפלל) וכל עין לך תצפה וכל לבבות ייראוך וכל קרבים ... וכל העצמות.

לך יודה וכל לשון לך ישבח וכל עין לך תצפה וכל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך תשתחוה ותתפלל וכל לבבות ייראוך וקרבים וכליות יזמרו לשמך גם כל העצמות תאמרנה ייי מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו שועת עניים אתה תשמע צעקת הדל תקשיב ותושיע וכתוב כי שומע אל אביונים ייי וג׳ וכתוב רננו צדיקים בייי לישרים נאוה תהלה בפי ישרים תתהלל ובדברי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תשתבח ובקרב קדושים תתקדש ובמקהלות רבבות עמך כל בית ישראל נחלתך יאמן ייחד יגדל ויגבה ישתבח שמך לעד מלכנו / המלך הגדול והקדוש

צ׳ ב

אלי אכר אלקול. ואן כאן עיד כדאך יפתח ברוך שאמר ויכתם נשמת כל חי מא כלי מזמור שיר ליום השבת אנה לא יקולה בל אנה יבתדי טוב להודות לייי מא כלי יום אלכפור וחדה אנה יקאל פיה מזמור שיר ליום השבת ועלי אנה פי גיר סבת. וסביל מא יפתח בה אלאמאם ללגמאעה פי הדה אלברך ואלמזאמיר כסביל אלפראד. וקום יזידון פי אלסבת פי יוצר אור קבל אן יקול בורא קדושים

עד סוף הדבור. וגם ביום טוב הוא פותח ככה ברוך שאמר ומסיים נשמת כל חי חוץ ממזמור שיר ליום השבת שאינו אומר אלא מתחיל טוב להודות לה׳, חוץ מיום הכפורים שבו אומרים מזמור שיר ליום השבת אף אם איננו בשבת. והחזן פותח לצבור את הברכות והמזמורים האלה כדרך היחיד. ויש מוסיפים ביוצר אור לפני שאומרים בורא קדושים

4-3. כי — וכתוב אין באדמא טשמד מה. 5-6. אדמא טשמד מה ישרים תשחבח ובלשון כל חסידים תתפאר ובקרב קדושים תתהלל ובדברי צדיקים תתברך במקהלות. 7. כל אין בטשמד, נחלתך אין בטשמד מה. אדמא טשמד מה במקום: יאמן וכו׳ יתפאר שמך י״י אלהינו שכן חובת כל היצורין (טשמד מה היצור) לפניך י״י אלהינו להודות להלל (טשמד מה ולהלל) לשבח לפאר (טשמד ולפאר) לרומם לגדל ולהדר על דברי שירות ותשבחות (טשמד מה תושבחות) דוד בן ישי ישתבח שמך לעד מלכינו (רק אדמא ממשיך:) המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ [כי לך נאה י״י] אלהינו גדולה תהלה ותפארת עוז [...] וממשלה מעתה ועד עולם ברוך אתה י״י מלך גדול תשבחות אל רב ההודאות אדון כל הנשמות הבוחר בשירה ובזמרה מלך חי העולמים. עיין נוסח של חול לעיל עמ׳ לד הערה 3. 9. אדמא טשמד מה פאן ... פכדאך יפתח ברוך; אא יפתח להם, וזה נ״ל שבוש כי כאן מדובר על היחיד ורק אח״כ שו׳ 15 מדובר על חזן וצבור. 11—15. אדמא טשמד מה פאנה .. לכנה יבתדי מן טוב ... אלא פי יום הכפורים וחדה פאנה יפתח ... גיר יום אלסבת. 16. אדמא טשמד מה אלברך ללמזאמיר. 17. אלפראד טשמד מה, אדמא קרוע; אא כסביל אלחול, ואין זה נכון כי בחול אין אומרים ברוך שאמר, עיין לעיל עמ׳ לב. אא וקומא. אדמא טשמד מה אלסבת וחדה (טשמד ואחדה) ... יקול אלאמאם.

9. עי׳ לעיל עמ׳ לד. 11—15. וכתב רבינו סעדיה כי בימים טובים אין אומרים מזמור שיר ליום השבת אלא מתחיל מן טוב להודות ליי׳ חוץ מיום הכפורים שאומרים אותו ואעפ״י שאינו שבת״ (אבודרהם מ״ג ב׳). אבל בא״ח הל׳ יוה״כ כתוב שאין אומרים ביוה״כ מזמור זה. וע״ע בסוב״י או״ח סי׳ תר״ך.

אל אשר שבת מכל מעשיו וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו תפארת עטה ליום המנוחה ועונג קרא ליום השבת זה שבח ליום השביעי שבו שבת אל מכל מעשיו וצוה ושבתו עמו כל דגלי יעקב ועשו בו מנוחה וקראו אותו עונג ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת לפיכך יפארו לאל כל יצוריו שבח יקר ותהלה / יתנו לאל שהנחיל מנוחה לעמו ביום שבת קודש שמך ייי אלהינו לעולם יתקדש וזכרך מלכנו לנצח יתפאר בורא קדושים צא,א

אלי אכר אלקול. ויזידון פי אלקדושה איצא אלתי פי אלצלוה בעד ברוך כבוד ייי ממקומו אן יקול אלאמאם

עד סוף הדבור. ומוסיפים גם בקדושה של התפלה אחרי ברוך כבוד ה׳ ממקומו שהחזן אומר

פעמים באהבה אומרים ויגיבון [ועונים] שמע ישראל ייי אלהינו ייי אחד ויקול [ואומר] להיות לכם לאלהים ויגיבון [ועונים] אני ייי אלהיכם ויקול [ואומר] והיה ייי למלך על כל הארץ ויגיבון [ועונים] ביום ההוא יהיה ייי אחד ושמו אחד ויקול [ואומר] ותמלוך בציון בקרוב בימינו ויגיבון [ועונים] אמן ויקול [ואומר] תשכון תתגדל ותתקדש

אלי אכר אלקול. והדה אלאקואל אעני אל אשר שבת ופעמים ועלי אנהא ליס פי אלאצל פלא תצר מן יקולהא ולא תפסד צלותה.

ומן נסי פי אלסבת וקאל אתה חונן או בעדהא איצא תם דכר פליתמם אלברכה אלתי גרא קלבה אליהא תם יעוד אלי אלברכה

עד סוף הדבור. והדבורים האלה, כלומר אל אשר שבת ופעמים, אע״פ שאין להם עיקר אינם מזיקים לאומרם ואינם מפסידים את תפלתו.

ומי שטעה בשבת ואמר אתה חונן או עוד יותר ואח״כ נזכר, מסיים את הברכה שהתחיל באשגרת הלב ואח״כ הוא חוזר לברכה

1. טשמה וליום השביעי. 2. טשמד מה עונג. 3-2. אדמא טשמד מה שבח יום ... מעשיו ושבתו עמו (אדמא ושבתו בו). 4. אדמא טשמה יברכו לאל; טשמד יברכו מחוק ולמעלה: יפארו. 5 אדמא טשמד מה ויקר וגדולה יתנו. אדמא טשמד מה מנחיל מנוחה ... אלהינו יתקדש. 7. אדמא טשמד מה ויזידון איצא. 9. ייי חסר באא. 11. ויקול אין באדמא טשמד מה וכן להלן בשו׳ זו ופעמים בשו׳ 13. לעולם ועד] ויגיבון אמן. 13—14. אדמא טשמד מה תם תשכון ... ותתקדש עלי אלרסם. 16. טשמד עלי אנהא. 16—17. אדמא טשמד מה ליסת פי אצל אלקאנון פאנהא לא ... קאלהא. 19. אדמא פקאל. 20. אדמא טשמד מה או מא בעדהא ... קד גרא (טשמה קרוע) ... אלוסטי (טשמה קרוע).

1. וכ״ה בסרע״ג ובנוס׳ איטליאני, ור״ל גינצברג בגנז״ש II 511 סובר שהפיוט היח אלפביתי ונתקצר, ועי׳ במקורות שציין ר״י דודזון באוצה״ש III 9. 7. עיין לעיל עמ׳ לו. 10. עי׳ תגמו״מ סי׳ קכ״ב. וע״ע מש״כ ר״ל גינצברג בגנז״ש II 525 ופירקוי בן באבוי שם 555. 15. עי׳ לעיל עמ׳ לח־לט.

צא, ב אלוסטה אלתי ללסבת. / ומן אראד אן יתנפל פי אלסבת בצלוה פליצלי אלז ברך אלתי ללסבת מראר במקדאר מא יריד אן יתנפל לכנה לא יעיד צלוה מוסף לאן ליס יגוז אן יתנפל בהא לא פי אלסבת ולא פי רווס אלשהור ולא פי אלאעיאד בל יתנפל באלג צלואת אלאכר. ואיה גמאעה אכלת טעאמא ענד אלאבל יום אלסבת פלא יברכון אל אמת דיין אמת כאלחול לכנהם יברכון כאלרסם ויזידון כלמה פקט והי המלך החי הטוב. וכתיר מנא יקרון בעד צלוה מנחה יום אלסבת הדה אלג פואסיק

האמצעית של שבת. ומי שרוצה להתפלל תפלת רשות בשבת, מתפלל את שבע הברכות של שבת כמה פעמים כפי מה שהוא רוצה להרבות, אבל על תפלת מוסף אינו חוזר כי אין להרבות בה לא בשבתות ולא בראשי חדשים ולא בחגים, אלא מרבה בג' התפלות האחרות. — ועשרה אנשים שאכלו אצל אבל בשבת אין מברכים אל אמת דיין אמת כמו בחול, אלא מברכים כרגיל ומוסיפים רק משפט אחד והוא המלך החי הטוב. ורבים ממנו קוראים אחרי תפלת מנחה בשבת את שלשת הפסוקים האלה

וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ייי צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת.

והו חסן ודלך אן יקאל אן משה רבנו תופי פי מתל דלך אלוקת ולדלך אוגב אלאבא אן

וזה יפה, והוא מפני שאומרים כי משה רבנו נפטר באותו זמן, ולכן צוו חז"ל שנלמד

2—5. אדמא טשמד מה שבע ברכות... לאנה לא יגוז ... פי אלסבות. 7—10. אדמא טשמר מה ענד אבל ... פקט המלך החי הטוב והמטיב. 11. טשמה יקרא. 16. אדמא טשמד מה אנה יקאל ... דאך אלוקת.

1. ברכות כ"א א', סרע"ג כ"ה ב'. 3. כר' יוחנן בברכות כ"א א', ואפילו ודאי התפלל חוזר ומתפלל תפלת נדבה, גם בלי שיחדש בה דבר. ועי' שאילתות שאיל' נ"ג, תשו' רב האיי בשע"ת סי' נ"ו ותשו' רש"ג שם סי' פ"ט וג"ל סי' פ"ח וג"ה סי' רס"ג. ועי' רמב"ם פ"א מה' תפלה ה"י: ויש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהם נדבה. ובראבי"ה ח"א עמ' 39 כתב שקבל מרבותיו שהיו חכמים שהעמידו דברי ר' יוחנן רק בתפלת ערבית לבד שהיא רשות. ורבינו מתנגד לדעות אלו, ועי' לעיל עמ' מה. 4. ומשמע אפילו אם יחדש בה דבר, בנגוד לדעת רב שרירא בתשו' הנז'. 8. עי' לעיל עמ' קד. 10. דברי רבינו אלה הובאו בהל' הריצ"ג ח"ב עמ' ס"ו ובאבודרהם דף צ"ח ד', וזה "מפני שאין לומר צדוק הדין על מת בשבת". וע"ע תוש"ר I 34, ומשם משמע שגם בחול היו אומרים: המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת וכו'; מחז"ו 248; שו"ת מהר"מ בר"ב, ד' פראג סי' תק"ז. 13. אולם באבודרהם כתוב שמנהג צרפת ופרובנצה לאמרם על סדר הכתובים: צדקתך כהררי אל. וצדקתך אלהים, צדקתך צדק לעולם, והוא מסיים: "וכך הם מסודרים בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה". ואמנם כ"ה בסרע"ג השלם עפ"י כ"י אוכספורד, אבל בד' ווארשא כ"י ב"מ סדר הפסוקים הוא כמו בנוס' אשכנז, וכ"ה גם בהשלם II 295. 17. "כך הוא המנהג בבית רבינו שבבבל שאחר תפלת המנחה בשבת שונין אבות וקנין תורה", שע"ת סי' ר"ך, ג"ל סי' ז' ובהערת בובר שם, סרע"ג ל' א' והשלם ח"ב 101 והערת פרומקין שם, ועי' במקירות שצוינו על ידם. וכן בס' העתים 289, אוצה"ג לשבת סי' שס"ו—שי"ט.

נדרס אבות פיה ומן תברֵע זאד קנין תורה ויראת חטא.

בו אבות, והמתנדב (ללמוד) מוסיף קנין תורה ויראת חטא.

צב, א פאדא טהרת / ג כואכב דלך אלוקת וקת כרוג אלסבת פנצלי פיהא מעריב ונקרא קבלהא קרית שמע וקום ישרכון דכר אלהבדלה פי גמיע ברכהא יקולון

ובצאת שלשה כוכבים הוא זמן מוצאי שבת ומתפללים בו מעריב וקוראים לפניו קריאת שמע, ויש מצרפים את זכר ההבדלה בכל ברכותיה ואומרים

ב אתה ייי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול ומצפין לנוגה חמה וחותם בעד כוכבי הרקיע כד שנא האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום ב א ייי המעריב ערבים. אותנו הבדלת להיות לך לעם כי אהבתנו ערבה לפניך כד שנא והייתם לי קדושים כי קדוש אני ייי ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ב אתה ייי אוהב את עמו ישראל. אמן. שמע ישראל וכול אמת אמונה אמרה איומה באהבת איתנים הבדילני דודי מטומאת ארץ פתרוס בעת רדו בי צוענים בפרך ויכלה באף לוחצי מובדלים ויצמיתם בחצים עשרה ויוציא לאור מבדילים על אור ומכבים אורנו באבדון / צב, ב השקיע ויקרע ים סוף לפני מובדלים וירוממו למבדיל בין קודש לחול בעת שהבדילם פצו לו רננות ונעמו לו זמירות נער וזקן כעלו מן הים ענו ואמרו מי כמוכה באילם ייי וג׳ על שפת הים עמדו מובדלים ופצו זמירות לאל

3. טשמד מה פדלך וקת כרוג אלסבת נצלי (טשמה תצלי ... ותקרא); אדמא קרוע. 7. אדמא טשמד אל המבדיל; טשמה האל. 8. אדמא טשמד רקיע; טשמה הרקיע, ה מעל לשורה. טשמד כדבר שכתוב ... יזרח ללילה. 9. אדמא טשמד מה יחתום גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור מעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ללילה ברוך; טשמה מוסיף על הגליון לפני גולל: בורא יומם ולילה, ואחרי ללילה: י׳י צבאות שמו. 10. טשמד כדבר שכתוב. 11. אדמא טשמד מה אוהב עמו. שבע השורות הבאות באדמא מטושטשות ושרופות-דיו, אח״כ חסר דף 1. 13. טשמד מטומאת פתרוס; טשמה על הגליון: ארץ. 14. טשמד מה לאבדון. 15. טשמד מה לחול בין אור לחושך בין ישראל לגויים בעת שהבדלתם פצו לך ... לך זמירות ... וכעלו מן הים לכבוד שמך שבחו וזמרו לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם.

2. ואמנם בכמה סדורים נסמכה מס׳ יראת חטא, או הפרק הראשון ממנה, לפרקי אבות, והשוה גם סרע״ג ל׳ א׳, וכן בסדור ר׳ שלמה בן נתן מסגלמסה (כת״י). ועי׳ היגעי׳, מסכתות זעירות עמ׳ 73 ואילך. 7. נדפס ע״י פרומקין בסרע״ג II 107. 8. איוב ט ז׳. 10. ויקרא כ׳ כ״ו. 12. ברכות י״ב א׳. -וכך אמר רב גטרונאי גאון זצ״ל בהבדלת מוצאי שבת אם אומר הבדלת ישראל ממצרים כגון הבדילני דודי מטומאת פתרוס דלא הבדלת שבת מחול היא הרשות בידו. ואמת ואמונה כל זאת סעלה ימינך אין מנהג לאומרה במתיבתא ולא בבית רבינו שבבבל כל עיקר, אלא אמת ואמונה כל זאת קיים עלינו וגו׳״ (סרע״ג ל״א א והשלם ח״ב 107; המנהיג הל׳ שבת סי׳ ס״ה). 13. מובדלים: בנ״י המובדלים משאר אומות. 16. וְנִעֲמוּ = והנעימו. ובא״ א וְנַעֲמוּ, וכן נראה בטשמה.

17—1. טשמד מה שפת ים סוף ... לשונות יחד כולם המליכו ואמרו ייי מלכינו.

שהבדילם משבעים לשונות הודו והמליכו ואמרו ייי ימלוך לעולם ועד. תחיש ישועה לזרע מובדל לך תגאול ותושיע לעם נושע בך כד שנא ישראל נושע בייי תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד ב אתה ייי גאל ישראל. נשכבה בחסדך נקיצה ונשבעה באמונתך ופחד וצרה ושטן בלילות אל ימשלו בנו כאמור אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך שמרנו והצילנו ייי אלהינו מכל דבר רע ומפחד לילה ושבור השטן מלפנינו ומאחרינו כי שומרנו ומצילנו אתה ב שומר עמו ישראל לעד. ברוך ייי לעולם אמן ואמן אלי אכרהא [עד הסוף] לך נפאר / אל מלך מושל בכל כי אתה הבדלת בין קודש לחול ב אתה ייי מלך אל חי לעד וקיים לנצח משובח שמו תמיד לעולם ועד אמן.

ויגוז אן יקול הדה אלפואסיק והדה אלברכות אלפראד ואלגמאעה ליס פיה כטא. ואלדי לא בד מנה אן תדכר אלהבדלה פי אלברכה אלד אעני חונן הדעת אן יקאל

והיחיד והצבור יכולים לומר את הפסוקים האלה והברכות האלה, אין בזה חטא. אך בכל אפן צריך להזכיר את ההבדלה בברכה הרביעית ר״ל חונן הדעת ואומרים

מאתך ייי אלהינו מענה לשון ואתה הבדלתה בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין יום השביעי לששת ימי המעשה כשם שהבדלתנו ייי אלהינו מכל משפחות הארצות ומכל גויי הארץ כן שמרנו והצילנו מכל חטא ועון וחננו מאתך דעה וחכמה ובינה והשכל ב אתה ייי חונן הדעת.

והכדי יגב אן יבדל פי כרוג כל סבת אלי חול ופי כרוג יום הכפורים ופי כרוג כל עיד אלי חול אלא פי כרוג סבת אלי עיד פאנה ידכר אל הבדלה פי אתה בחרתנו עלי מא אצף./ ואמא כרוג עיד אלי סבת ליס יקע פיה הבדלה

וכך צריך להבדיל תמיד במוצאי שבת לחול ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי יו״ט לחול, חוץ ממוצאי שבת ליו״ט שמזכירים את ההבדלה באתה בחרתנו כפי שאתאר. אבל במוצאי יו״ט לשבת אין שום הבדלה, ובמוצאי

2. ישעיה מה, יז. 4. עי׳ בספרות הגאונים 75 ובהערה שם; א. שכטר Studies 105. ועי׳ לעיל עמ׳ קיא הער׳ 1. 5. משלי ג, כד. 8. עי׳ לעיל עמ׳ כז—כח. 15. וקרוב לזה נוסח סרע״ג. 22. עי׳ להלן ע׳ קנא.

2. טשמד מה ככתוב. 4. טשמד מה ונקיצה. טשמה אמונתך. 5. טשמד מה אל ימשל בנו ככת׳ .. והצילנו מכל דבר רע כי שומרנו. 8 טשמד מה אכרה. טשמד נפאר מושל; טשמה נפאר מלך. 9. טשמד מה חי וקיים משובח שמו. 11. טשמד מה אן יקול הדא אלפראד. 13. טשמד מה הבדלה ... הדעת ויקאל. 15—18. טשמד מה בין אור לחשך בין ישראל לגויים בין יום ... מגויי הארץ וממשפחות הארצות כן שמרנו וטהרנו מכל חטא ... מאתך דיעה ובינה. 18. ייי חסר באא. 19—22. טשמד מה הכדי ... פי כל כרוג אלסבת (טשמה יום אלסבת) אלי אלחול ... אלעיד אלי אלחול אלסבת אלי אלעיד ... הבדלה ... סאצף. 23—2. טשמד מה אלעיד אלי אלסבת פלא

אלבתה ואמא כרוג סבת אלי חולו שלמועד ליס בד מן הבדלה וכל כרוג סבת ועיד רסמנא פיה הבדלה פי אלצלוה פלה איצא הבדלה עלי שראב והו אן יוכל כאס שראב ויברך עליה בורא פרי הגפן תם יברך עלי משעל או שמעה או סראג ב אתה ייי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש ויבסט אלמברך ידיה ומן חצר איצא וינטר אלי נור אלסראג אלדי קד וקע עליהא תם יברך

שבת לחולו שלמועד צריך להבדיל, ובכל מוצאי שבת ויו"ט נוהגים אנו להבדיל בתפלה, ויש בהם עוד הבדלה על היין, והיא שלוקחים כוס יין ומברכים עליו בורא פרי הגפן, אח"כ יברך על מנורה או נר שעוה או נר אחר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש והמברך פושט את ידיו וגם הנמצאים שם ומסתכלים באור הנר שנפל עליהן. אח"כ מברך

ב א ייי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ב אתה ייי המבדיל בין קודש לחול.

וישרבון וליס לא בד מן אן ידוק מנה כל מן חצר. ומתל הדה אלצפה יגב אן יבדל פי כרוג יום הכפורים ופי כרוג אלמועדים ויסקט מן אלקול בורא מאורי האש לאן טול אלנהאר כאן עלאגהם פיהא חלאל כאלכבז
צד, א ואלטבך. ועלי / אן בורא מאורי האש ליס יקאל פי כרוג אלאעיאד פאנה לא בד לה

ושותים ולא צריך דוקא שיטעמו ממנו כל הנמצאים שם. וכדרך זו צריך להבדיל במוצאי יום הכפורים ובמוצאי יו"ט, אבל אין אומרים (במוצאי י"ט) בורא מאורי האש כי משך כל היום היה השימוש בה מותר, כאפיה ובישול. ואע"פ שאין אומרים בורא מאורי האש במוצאי יו"ט על כל פנים צריך לומר ובין

תקע ... בתה (טשמה אלבתה) ולו כאן כרוג אלסבת ... לם יכן בד. 3. טשמד פלא בד לה איצא מן הבדלה. 4. טשמד מה עלי אלשראב .. כאס ויברך בורא ... ויברך עלי אלשמעה (טשמה שמעה) או משעל. 7. מאורי, כאן נפסק טשמה. 8. אדמא טשמד אלמברך ומן חצר כפיה וינטר .. אלדי וקע. 9. אא אלסראס. אדמא אליהא. 11—14. אדמא טשמד בין אור ... בין ישראל ... בין יום ... וישרב. 14. טשמד בד לכל מן חצר מן אלדוק מנה, וכן כנראה אדמא שהוא קרוע כאן ועוד עשר שורות. 15-19. טשמד אלצפה יבדל ... ואמא פי פיסקט מן דלך בורא ... עלאגהא להם חלאלא באלכבז ואלטבך וגירה. 20—3. טשמד לא יברך פי כרוג אל-עיד ... בד מן אן יקאל בין יום ... אן דלך אליום ... ואנמא יחצי.

הובאו גם בטור או"ח סי' רצ"ט, ועי' מש"כ

7. ואיני יודע למה לא נזכרו הבשמים. 9. "ואמר מר רב סעדיה: ופושט המברך וכל היושבים ידיהם וניאותין לאור הנר שברך עליה" (ריצ"ג ח"א עמ' ט"ז). ומקור הדין עי' ברכות נ"ג ב'. ועי' סרע"ג ל"א ב'—ל"ב א'; ג"ל סי' מ"ט; שע"ת סי' ק"ג; פרדס ד' קושסא ז' ב'; מעשה רוקח (סאניק תרע"ב) סי' קל"ט; שבה"ל סי' ק"ל ושאר ראשונים. ועי' עתה במאמרו של פיינזינגר, H.U.C.A. XII—XIII, עמ' 347 ואילך. 11. פסחים ק"ג ב', והשוה גנז"ש II 490, 638. 14. "ושותה מלא לוגמיו ומטעים את בניו ואת בני ביתו (כדברי רב עמרם בסדורו, ל"א ב') ורב סעדיה אמר אין צריכין לטעום מכוס של ברכה ורבוותא כותיה סבור" (ריצ"ג שם עמ' ט"ו). ודברי רס"ג ר"ל גינצברג גנז"ש II 8, 26 (= תג"א II 71).

מן אן יקול ובין יום השביעי לששת
ימי המעשה לאנה ליס יוגב בקולה הדא
אן הדא אליום כאן שבת לכנה יחצי אנואע
אלהבדלות מא חצר ומא גאב. ומן נסי אן ידכר
אלהבדלה פי צלותה פאן כאן לה שראב יבדל
עליה פליפעל דלך ולא יעיד אלצלוה ואלא
פיעידהא. ולא יגוז אן יבדל עלי אלכבז כמא
יגוז אן יקדס עלי אלכבז. ומן עאקה עאיק ולם
יבדל לילה אלאחד פלה אן יבדל נהאר יום
אלאחד כלה מהמא לם ידק שיא לא באלליל
ולא באלנהאר פאן דאק שיא פקד פאתה דלך.
ואן אתפק ט באב יום אלאחד פיגוז לה אן יבדל
לילה אלאתגין מן קבל אן יפטר ועלי אן נהאר
יום אלאחד קד אנקצי. ופי כרוג כל סבת יגב
אן יקאל בעד צלוה מעריב

יום השביעי לששת ימי המעשה, כי באמרו זאת אינו קובע שהיום הזה היה שבת אלא הוא מונה מיני ההבדלות, מה שהיה ענינו ומה שלא היה. ומי ששכח להזכיר את ההבדלה בתפלתו, אם יש לו יין להבדיל עליו עושה כן ואינו חוזר על תפלתו, ואם לאו חוזר עליה. ואינו מותר להבדיל על הלחם כמו שמותר לקדש על הלחם. ומי שנאנס ולא הבדיל בליל יום א׳ יכול להבדיל ביום הראשון כלו, כל זמן שלא טעם כלום לא בלילה ולא ביום, ואם טעם משהו אין לו עוד אפשרות זאת. ואם חל ט׳ באב להיות ביום הראשון מותר להבדיל בליל ב׳ לפני שיצא מן התענית אע״פ שיום א׳ כבר עבר. ובמוצאי כל שבת צריך לומר אחרי תפלת מעריב

ויהי נועם יי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו
צד׳ ב כוננהו יושב / בסתר עליון בצל שדי יתלונן׳ אמר לייי מחסי ומצודתי
אלהי אבטח בו׳ כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות׳ באברתו יסך לך

4. טשמד אן יקול הבדלה. 8. אדמא יקדס עלי אלנביד. אדמא טשמד פלם יבדל. 12. אדמא טשמד אלא אן יתפק ... אלאתגין קבל. 14. אדמא נהאר אלאחד. אדמא כל כרוג סבת; טשמד כל כרוג אלסבת פיגב. 17. טשמד יתלונן אלי אלר אלמזמור.

3. חולין כ״ו ב׳. 7. ״ואמר מר רב סעדיה: מי ששכח ולא הבדיל בתפלה יבדיל על היין ואם לא הבדיל על היין שאין לו יין חוזר ומתפלל״ (ריצ״ג שם עמ׳ י״ג). ודברי רס״ג הובאו גם בחי׳ הרשב״א לברכות ל״ג. וכל זה כשנזכר אחר שסיים תפלתו אבל נזכר בתפלתו חוזר לראש: ״ומר רב סעדיה אמר: שכח ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת לא יחזור א[ב]ל (מא) הנזכר בתפלה חוזר ואין מחזירין קאמר (ברכות ל״ג ב׳) בנזכר לאחר תפלה״ (ריצ״ג שם), וזוהי גם דעת ר״ש הנגיד (שם), ודברי שניהם הובאו גם בחי׳ הרשב״א שם והוא חולק עליהם, ואף רב משה גאון סובר שבין נזכר בתפלתו ובין נזכר אחר תפלתו אין מחזירין אותו, ועי׳ גם סרע״ג ל״א א׳. ואינו מותר להבדיל על הלחם: ״וכך מנהג בשתי ישיבות״ (עי׳ סרע״ג ל״ב א׳ ותשובת רב עמרם שנדפסה בתשוה״ג שהוצאתי מהגניזה עמ׳ 71 וגנזי שכטר ח״ב 26). ״ואעפ״י שנשמע מדברי רב האיי בפירוש ברכות שמבדילין על הפת הרי הודה וכמה תשובות לאחר כך שאין מבדילין עליה כלל״ (ריצ״ג שם י״ד). אמנם עי׳ תשוה״ג הקצרות סי׳ כ״ד וה״ג מהד׳ אספמיא עמ׳ 48, ועי׳ פרדס קושטא ז׳ א׳; שבה״ל סי׳ ק״ל; ס׳ העטור ח״ב ע״ג א׳; מעשה רוקח סי׳ קי״ג; ועי׳ אוצה״ג לברכות סי׳ ר״ד–ר״ו, שכ״ח–ש״ל ולפסחים סי׳ רמ״ב–רס״ד. ועי׳ גם מש״כ גינצברג בגנז״ש שם עמ׳ 8. 11. דברי רס״ג הובאו בריצ״ג עמ׳ י״ח, וזוהי דעת בה״ג (ד״ו י״ב ג׳ ומהד׳ אספמיא עמ׳ 45) ורב נטרונאי (ריצ״ג שם), ועי׳ גם בסרע״ג דף ל״ב והשלם ח״ב עמ׳ 120, ועי׳ גם ס׳ העתים עמ׳ 201. 14. ולפי״ד רב עמרם מבדיל תמיד עד רביעי בשבת כבני ר׳ חייא בפסחים ק״ז א׳. ועי׳ ריצ״ג שם וטושו״ע או״ח סי׳ רס״ט. 16. השוה סרע״ג ל״א א׳ והשלם ח״ב 109, 115; שבה״ל סי׳ קכ״ט.

ותחת כנפיו תחסה צנה וסחרה אמתו׳ לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם׳ מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים׳ יפל מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש׳ רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה׳ כי אתה ייי מחסי עליון שמת מעונך׳ לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך׳ כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך׳ על כפים ישאונך פן תגף באבן רגלך׳ על שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין׳ כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי׳ יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו׳ ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי.

ואן כאנו גמאעה יקול אלאמאם בעד דלך ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא זה אל זה ואמר קדוש
צה, א ק׳ ק׳ כמא סבילה אן יקול / פי צלוה אלגדאה בעד תהלה לדוד ואיצא ומקבלין דין מדין וג׳ ותשאני רוח ואשמע אחרי וג׳ ונטלתני רוחא וג׳ ברוך אלהינו וג׳ ויקדש יתגדל ויתקדש ויכתם עושה שלום.

ואם היו עשרה אומר החזן אחרי כן ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא זה אל זה ואמר ק׳ ק׳ ק׳ כמו שדרכו לומר בתפלת הבוקר אחרי תהלה לדוד, וגם ומקבלין דין מדין וג׳ ותשאני רוח ואשמע אחרי וג׳ ונטלתני רוחא וג׳ ברוך אלהינו וג׳ ואומר קדיש יתגדל ויתקדש ומסים עושה שלום.

ואלקסם אלב

הו ראס אלשהר פינבגי אן נדכר ואגבאתה ונקול אן הדא אליום יכון פי אלסנה לא אקל מן יו יום ולא אכתר מן כ׳ ודלך אן מן אלשהור מא עדד איאמה כ׳ט פיכון ראס אלשהר אלדי בעדה יומא ואחדא ומנהא מא עדד איאמה ל׳ פיכון ראס אלשהר אלדי יליה יומין. ושהור אלסנה אלבסיטה יב׳ שהרא מנהא עשרה מחכמה כמסה כ׳ט כ׳ט וכמסה ל׳ ל׳ ניסן ל׳ אייר כ׳ט סיון ל׳ תמוז כ׳ט אב ל׳ אלול כ׳ט תשרי ל׳ טבת כ׳ט שבט

והחלק השני

הוא ראש חדש ונחוץ שנזכיר את דיניו. ונאמר שהיום הזה יחול במשך השנה לא פחות מט״ז יום ולא יותר מעשרים יום, וזה מפני שיש חדשים שמספר ימיהם כ״ט יום וראש החדש שלאחר כך הוא יום אחד, ומהם שמספר ימיהם ל׳ יום וראש החדש הבא אחריהם הוא שני ימים. וחדשי השנה הפשוטה י״ב חדש, מהם עשרה קבועים, חמשה כ״ט כ״ט וחמשה ל׳ ל׳: ניסן ל׳ אייר כ״ט סיון ל׳ תמוז כ״ט אב ל׳ אלול כ״ט תשרי ל׳

9. אדמא טשמד פאן ... פיקול (טשמד פליקול). 12. עי׳ לעיל עמ׳ מ.

12—17. אדמא טשמד בעד תהלה לדוד פי צלוה כל גדאה פאדא קאלו ברוך אלהינו יקדש יתגדל אלי עושה; טשמד עושה השלום. 22—24. איאמה—יליה אדמא טשמד, אא רק: מא עדד איאמהא ל׳ יום פיכון אלשהר אלדי בעדה ראסה יומין. 25. שרא אין באדמא טשמד. עשרה מחכמה אין באדמא. 26. אדמא טשמד והדא שרחהא ניסן.

ל אדר כט ואמא מרחשון וכסליו קד
יכונאן שלימין וקד יכונאן חסירין
וקד יכונאן כסדרן עלי מא יוגבה וקוע
אלסנה אלקמריה דאת אלכסור פי שהר תשרי.
5 ואלסנה אלכביסה יג שהרא אדר אלאול ל
ואלאכיר כט פלדלך יכון ראס שהר אדר /
צה, ב אלתאני יומין וראס ניסן יומא ואחדא. וקד
כרג שהר תשרי ען רסם צלואת רוס אלשהור
אד הו מועד פבקית אליא או אליב פאן
10 כאנת אלשהראן חסרים והי בסיטה פאלאיאם
אלתי נצבת להא הדה אלצלוה יו ואן כאנת
שלמין והי כביסה פאלאיאם אלתי הדה
צלותהא עשרין.

פיגב אן נצלי איצא פי כל ראס שהר ד
15 צלואת צלוה אלליל ואלגדאה ומוסף ומנחה
וידכר ראש חדש פי ברכת רצה פי אלג
צלואת באן יקאל אלהינו ואלהי
אבותינו יעלה ויבוא עלי מא רסמנא
פי ברכת מזון. וליס לה קדוש עלי שראב
20 ובעד צלוה אלגדאה יקרא בעץ אלהליל עלי

טבת כ״ט שבט ל׳ אדר כ״ט. אבל מרחשון וכסלו לפעמים שלמים לפעמים חסרים ולפעמים כסדרם, כפי מה שמחייב חול שנת הירח בעלת השברים בחודש תשרי. והשנה המעוברת י״ג חדש, אדר ראשון ל׳ ואד״ש כ״ט ולכן יהיה ראש חדש אדר ב׳ שני ימים וראש ניסן יום אחד. וחודש תשרי יצא מסדר תפלות ראשי החדשים מפני שהוא מועד ונשארו האחד עשר או השנים עשר. ואם שני החדשים חסרים והשנה פשוטה, יהיו הימים שסודרה להם התפלה הזאת ששה עשר. ואם הם שלמים והשנה מעוברת, יהיו הימים שזאת היא תפלתם עשרים.

ואנחנו חייבים להתפלל בכל ראש חדש ארבע תפלות: תפלת הלילה ושחרית ומוסף ומנחה. ומזכירים ר״ח בברכת רצה בשלש התפלות בזה שאומרים אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא כפי שרשמנו בברכת המזון. ואין לו קידוש על היין. ואחרי תפלת הבוקר קוראים מקצת ההלל כפי שאתאר

1. אדמא טשמד ואלשהראן אלאכראן אלדאן המא מרחשון וכסליו יכתלפאן פקד יכונא גמיעא לט לט פיסמיאן חסרין (טשמד חסרים) וקד יכונא גמיעא ל ל פיסמיאן שלימים וקד יכון (טשמד יכונא) מרחשון לט וכסלו ל פיסמיאן כסדרן (טשמד כסדראן). 4. אא אלסנה אלקאדמה; אדמא טשמד וקוע נהאיה אלסנה אלקמריה דאת אלכסור פי ראס שהר תשרי. ״אלקאדמה״ (השנה הבאה) באא אינו מובן כאן והוא שיבוש; אבל ״נהאיה״ ו״ראס״ באדמא טשמד נראות כתוספות מפרשות וכאילו לא בדרך שיבוש נשמטו מתוך אא, ועל כן לא קבעתיי בפנים. אמנם רק בעזרתן יש לפרש בדוחק את כוונת דברי הגאון כאן: כפי מה שמחייב חול סוף שנת הירח (כלומר חול המולד האמתי של תשרי) עם השברים הנוספים שלה, ביחס לראש חודש תשרי (כלומר ביחס לקביעת ר״ה על פי הטעמים המיוחדים הידועים הגורמים לקביעת ר״ה ביום המולד או אחריו). 5. אדמא טשמד עדדהא יג שהרא פיהא אדרין אלאול ל (טשמד ואלב לט). 6. אדמא ראס אלתאני; טשמד ראס אדר אלתאני. 8 אדמא ראס שהר תשרי ען רסום. 11. טשמד פאלאיאם אלדי .. ואן כאנא. אדמא יו׳ יומא. 13. אא צלותה. 14. אדמא טשמד יצלי סיהא ד צלואת איצא. 17. באן אין באדמא טשמד. 18 אדמא טשמד רסמת.

4. השברים הם כנראה חלקי השעה העושים את המולד ל״מולד זקן״, הדוחה את ראש השנה. ושתי הדחיות הכלולות במאמר ״לא אד״ו ראש ומולד זקן אל תדרוש״ גוררות אחריהן שינויים גם בחדשי מרחשון וכסלו. שלפעמים הם מלאים ופעמים חסרים. ועי׳ בס׳ מחלקת רס״ג ובן מאיר לרח״י בורנשטיין, ווארשא תרס״ד. 19. עי׳ לעיל עמ׳ ק״ג. 20. תענית כ״ח ב׳. ועי׳ מש״כ במחברתי ״חלופי מנהגים והוראות בין ישיבות סורא ופומבדיתא״, עמ׳ 19—22 ור״א אפמוביצר בחרביץ שנה א׳ ספר ד׳ עמ׳ 71—74, שבה״ל סי׳ קע״ב וקע״ד.

מא אצף פי באב אלפסח. ואמא צלוה מוסף פהי איצא ז׳ מגן ומחיה והאל הקדוש. ואלברכה אלוסטי מנהן: בשער הפסח. ותפלת מוסף גם היא ז׳ ברכות מגן ומחיה והאל הקדוש והברכה האמצעית:

ראשי חדשים לעמך נתתה זמן כפרה לכל תולדותם להיות מקריבים
צו, א 5 לפניך זבחי רצון שעירי חטאת לכפר בעדם זכרון לכלם יהיו / תשועת נפשם
מיד שונא מזבח חדש בציון תכין עולת ראש החדש נעלה עליו שעיר עזים
נעשה ברצון ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו שירי דויד נשמע בעירך
הנאמרים לפני מזבחך אהבת עמך תביא להם וברית אבות לבנים תזכור אז
ישישו עמך ועדתך בעשותם קרבנם על גבי מזבחך יהי רצון מלפניך
10 ייי אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו ונעשה לפניך את קרבן חובתנו
תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן את מוספי יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב
לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך.
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לייי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים
בני שנה שבעה תמימים ומנחתם ונסכיהם כמדובר שלשה עשרונים לפר ושני
15 עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסוכו ושעיר לכפר ושני תמידין כהלכתן. /
צו, ב אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את יום ראש החדש הזה לטובה לברכה
לחן לחסד ולרחמים לחיים ולשלום לגאלה ולישועה לסליחות חטא ולמחילות
עון חדשהו עלינו לטובה כרוב רחמיך כמו שנכון זרע אברהם לפניך בגלל
שמך הקרוי עלינו ויהיה יום החדש הזה קץ וסוף לצרותינו תחלה וראש
20 לרוחתנו כי בישראל עמך בחרת מכל האומות וחקי חדשים להם קבעת ב אתה
ייי מקדש ישראל וראשי חדשים.

1. אדמא טשמד סאצף. 2. אדמא טשמד פהי ז׳ ברך מתל אלסבת ואלוסטי מנהן. 4-5. אדמא טשמד בהיותם מקריבין ... ותשועת נפשם. 6. טשמד שעירי עזים, וכאן נפסק הקטע. 7. אדמא בעבודת. 9. אדמא ישישו בניך ועמך ... לפני מזבחך. 12. באהבה אין באדמא. אדמא כמצווה. 16. אדמא לטובה ולברכה לששון [ולשמחה] לישועה ולנחמה לחסד ולרחמים לחיים ולשלום לפרנסה ולכלכלה לסליחות. 18-20. אדמא כמה שנכון ... לפניך ויהיה ראש החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו ... מכל העמים.

1. בשער הפסח: עי׳ לקמן ע׳ קנג ואילך. 4. עי׳ ברלינר, ראנדבעמערקונגען 67; אלבוגן 125. ועל שינויי נוסחא עי׳ אוצה״ת. 5. עי׳ סדור עבו״י. 6. שעיר: וכ״ה בסרע״ג, אבל בסרע״ג השלם: שעירי. ובכ״י אדלר 4188, כנראה קטע מסדור ר״ש מסגלמסה: שעיר. ועי׳ באוצה״ת מה שמביא בשם רי״ט אלגאזי. 21. ברכות מ״ט א׳, ירוש׳ ברכות פ״ט ה״ב.

ויגֹב אן יסדר אליהודי הדֹה אלצלוֹה קבל אן יצלֹיהא וכדֹלך כל צלוֹה תגיב ענה לֹ יומא או אכתֹר מתֹל צלוֹה אלפסח וגֹמיע אלאעיאד וכדֹלך אלאמאם יסדרהא עלי אלגֹמאעה. פאן אתֹפק ראש חדש יום אלסבת פלתגֹמעהם אלברכה אלוסטה:

והיהודי צריך להסדיר לו את התפלה הזאת לפני שיתפלל, וכן כל תפלה שלא אמרה שלושים יום או יותר כגון תפלת הפסח ושל כל החגים, וכן מסדיר אותה החזן בפני הקהל. ואם חל ראש חדש להיות בשבת כוללת אותם הברכה האמצעית:

אתה יצרת עולמך מקדם כליתה מלאכתך ביום השביעי בחרת בנו מכל
צז, א האומות רוממתנו מכל הלשונות קדשתנו במצותיך קירבתנו / מלכנו לעבודתך
ושמך הגדול הגבור והנורא עלינו קראתה ותתן לנו ייי אלהינו שבתות למנוחה
ויום ראש החדש הזה יום רצון לכפר בעדנו ומפני שחטאנו לפניך אנחנו
ואבותינו חרבה עירנו ושמם מקדשנו וגלה יקרנו ונוטל כבוד מבית חיינו
ואין אנו יכולין להקריב לפניך קרבן לכפרה על כל עונותינו יהי רצון
מלפניך ייי אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו ונעשה לפניך את קרבן
חובתנו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן את מוספי יום השבת הזה וראש
החדש הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך
על ידי משה עבדך וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים
סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו עולת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה
זה קרבן שבת קרבן ראש החדש נאמר ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לייי
צז, ב פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה / שבעה תמימים ומנחתם
ונסכיהם כמדובר אלי [עד] ושני תמידין כהלכתן ישמחו במלכותך כל
שומרי שבת קוראי עונג ומקדשי שביעי כולם יתענגו וישבעו מטובך.
אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את יום ראש החדש הזה לטובה ולברכה
לששון ולשמחה אלי [עד] תחלה וראש לרוחתנו ויקול [ואומר] קדשנו

3. אלפסח וגמיע אין באדמא. 4-6. אדמא ואן ... סלתגמעהמא ... אלוסטי יקאל. 8. אדמא מכל העמים רציתה בנו מכל הלשונות. 9. אדמא הגדול והקדוש עלינו. 11—12. אדמא וניטל ... אין אנו. 14—15. אדמא מוספי שבת ויום ראש ... כמצווה עלינו. 20. ישמחו

3. ורב סעדיה אמר כל תפלה שאינו מתפלל אותה עד שלשים יום צריך לסדרה ואח"כ יתפלל" (הל' הריצ"ג ח"א עמ' כ"ז), ומקור לזה בגמרא ר"ה דף ל"ה א'. 7. השוה סרע"ג ל"ג ב'.

— מטובך נוסף באא בין השיטין ובגליון. באדמא שומרי, בלי "כל"; עיין לעיל עמ' קיב. 22—23. אדמא לטובה ולברכה לחסד ולרחמים לחיים ולשלום לששון ולשמחה לפרנסה ולכלכלה לסליחת חטא ולמחילת עון חדשיהו עלינו לטובה ברוב רחמיך כמה שנכון זרע אברהם לפניך בְּגָדוֹל שמך הקרואי [= הקרוי] עלינו ויהי יום המנוחה הזה ויום ראש החדש הזה קץ וסוף לכל צרותינו תחלה וראש לרוחתינו.

במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו בטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו ייי אלהינו באהבה ורצון שבתות קדשך ב׳ אתה ייי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

ואלקסם אלג׳

הי אלאעיאד והי ז׳ אלפסח ואלעצרת וראש השנה וסכה ושמיני וחנכה ופורים.

פאמא ואגבאת אלפסח פהי ד׳ נפי׳ אלכמיר ונצנעה אלפסיר וחכאיה אלפרקאן וכיפיה אל־צלואת. שרח נפי אלכמיר אמא מן אלביות פיגב אן יפתש עליה באלסראג׳ פי עשיה יג׳ מן ניסן לילה יד׳ בעד כנסהא מן אלתראב אלכתיר מן קבל דלך יאכד׳ אלמומן / בידה אליסרי סראג׳ ופי אלימני סכין או מא אשבה דלך ממא יבחת בה אלאתקאב פי טלב אלכמיר ואן אכד׳ גירה אלסראג׳ בין ידיה כאן גאיז. וקבל אן יעמל שיא יגב אן יברך.

והחלק השלישי

הם החגים והם שבעה: פסח ועצרת וראש השנה וסכות ושמיני וחנוכה ופורים.

ומצוות פסח הן ארבע: ביעור החמץ ועשית המצות וספור הגאולה והתפלות. ביאור ביעור החמץ: מן הבתים צריך לבדקו לאור הנר בערב י״ג ניסן ליל י״ד, אחרי שכיבדו אותם מן האבק המרובה לפני כן. ויקח בידו השמאלית נר ובימנית סכין או כיוצא בו שיבדוק בו את החורים בחיפוש החמץ, ואם החזיק אחר את הנר לפניו יצא. ולפני שיעשה דבר צריך לברך

ב׳ א׳ ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשׁ במצותיו וצונו על ביעור חמץ.

תם יפתש טאהר אלבית ואתקאבה. וכל מוצע פי דארה יגב אן יפתשה מא כלא אלמואצע אלתי יעלם אן ליס ידכל אליהא כמיר מתל כזאין פיהא תיאב ווטא ותגאראת וגיר דלך ולא יתכוף אן יכון בעץ אלדביב קד גר׳ אליהא כמיר ואמא כזאין אלטעאם ואלשראב ועלי אנה ליס הו חמץ לכנה מתל אלתמר ואלשראב ומא אשבה דלך יגב אן יפתש. ופי טול מא

ואח״כ יבדוק את המקומות הגלויים שבבית וחוריו. וכל מקום בדירתו צריך לבדוק חוץ מהמקומות שהוא יודע שאין חמץ נכנס בהם, כגון ארונות ששומרים בהם בגדים ומצעים וסחורות וכיוצא בהם, ולא יחוש שמא איזה זוחל גרר שמה חמץ. אבל ארונות של מאכלים ומשקים ואפילו אם אינם חמץ אלא כגון פירות ויין וכיוצא בהם, צריך לבדוק. וכל זמן

1. שבענו — בישועתך אין באדמא. 2. אדמא והנחילינו באהבה. 5. הי אין באדמא. 9. אדמא אלפרקאן ואלצלואת. 10. אדמא מן אלבית. "אמא מן אלביות" מקביל לו "ואמא מן אלאניה" בעמ' הבא שו' 12. 11. פי אין באדמא. 13—14. אדמא פחיניד יאכל ... אלסראג׳ ובידה ... אשבהה ממא יבחת. 15. גירה, אדמא; באא אין. 16. אדמא פגאיז. 17. יגב אן אין באדמא. 20. יפתשה, כאן פותח אכו. 21. אדמא אכו אנה לם ידכל אליהא; אא אליה. 22. אכו פיהא וטא. אדמא אכו ומא אשבה דלך. 23. אדמא מן אן יכון. 24. אדמא אכו כמירא. 26. אכו ומא אשבהה; אדמא מסושטש, וכן במקומות רבים להלן. אדמא אכו פיגב. 10. פסחים ב' א'. 23. שם ט' א'. 26. שם ח' א'

הו ידור ויפתש לא יתכלם חתי יפרג. פאדא הו פרג מן אלתפתיש יבטל אלכמיר מן מלכה באלאעתקאד ואלקול והו יקול כל כמיר קד בקי פי מלכי וליס אעלם בה פקד אבטלתה מן מלכי והו ענדי מקאם אלתראב ואן הו קאל / בלגה אלתרגום פהי אלקדימה:

שהוא עוסק בבדיקה לא ידבר עד שיגמור. וכשגמר לבדוק יבטל את החמץ מרשותו במחשבה ובדיבור ויאמר: כל חמץ שנשאר ברשותי ואינני יודע עליו, בטלתיו מרשותי והוא אצלי כמו אבק. ואם אמר בלשון ארמית, הרי זה עדיף:

כל חמירא דאיכא ברשותאי ולא ידענא ביה לבטול מרשותאי ולהוי כעפרא.

ומא בקי לה מן אלכבז פליחרזה חתי לא יציע מנה שיא פיחתאג אן יעיד אלתפתיש. ומקדאר מא יבקי לה מא יאכלה הו ועיאלה אלי אלסאעה אלד מן נהאר אלראבע עשר מן ניסן.— ואמא מן אלאניה פיגב אן תנטף מן אלכמיר גידא והי עלי ג צרוב מא כאן סבילה אן יסתעמל באלמא אלבארד פבאלמא אלבארד ומא אסתעמלת באלחאר פאלתנטף באלחאר ומא אסתעמל באלמא אלמגלי לא יקנעה אלא אלמגלי. והדא אלקול אדא אראד אן יסתעמל פי אלפסח ואמא אן כאן לא יסתעמל ואנמא יתרכה אלי בעד אלפסח פמא דאם ליס פיה כמיר ביין פחסבה גסלה. ואניה אלכזף עלי כל חאל יתרכהא אלי בעד אלפסח ולא יסתעמלהא פי אלפסח לאנהא לא תתנטף עלי כל חאל.— ומן אראד אלספר והו יתכזף אן יכון פי אלפסח גאיבא ען מנזלה / וליס פי אלמנזל

והלחם שנשאר לו יש לשמר הטב כדי שלא יפזר ממנו כלום ויצטרך לחזור ולבדוק. וישאיר לו כשיעור מה שיאכל הוא ואנשי ביתו עד השעה הרביעית מיום י"ד בניסן.— והכלים צריך לנקות היטב מן החמץ וזאת בשלשה אופנים: מה שדרכו להשתמש בו במים צוננים — במים צוננים, ומה שהשתמשו בו בחמים מנקים בחמים, ומה שהשתמשו בו במים רותחים לא יספיקו לו אלא רותחים. במה דברים אמורים אם רצה שישתמשו בהם בפסח, אבל אם לא ישתמשו בהם ורק יניחם עד אחרי פסח אם אין בהם עוד חמץ ניכר די להם בשטיפה. וכלי חרס צריך להניח בכל אופן עד אחרי פסח ואין להשתמש בהם בפסח מפני שבשום פנים לא יהיו נקיים.— ומי שרוצה לנסוע והוא חושש שבפסח יעדר מביתו ואין בבית מי שינקה אותו מן החמץ, אם יצא לדרך בתוך שלשים יום לפני הפסח

1. אכו לם יתכלם ... פאדא פרג. 2. יבטל אדמא אכו; א ואבטל. 3. אדמא והו אן; אכו הו אן. 5. אדמא אכו ואן קאל. 6. אדמא אכו פהי אלמקדמה. 7. אדמא ולהוי; אכו וליהוי. 10. אדמא אכו וכם מקדאר. אכו מא יאכל. 11. אדמא אכו אלי ד' סאעאת מן נהאר יום יד (אכו אליד); בשניהם אין מן ניסן. 12. מן (הראשון) אין באדמא. מן אלאניה מקביל למן אלביות, עי' בעמוד הקודם. 13—14. אדמא אכו טבילהא אן תסתעמל באלבארד. 15. כל השורה ע"ם אדמא אכו; באא חסר. 16. אדמא אכו ומא אסתעמלת באלמגלי פלא יקנעהא. 17—20. אדמא אכו כאן ירד (אדמא אן) יסתעמלהא ... ליס יסתעמלהא ואנמא יתרכהא ... ליס פי טהרהא (אדמא ז) ... גסלהא. 21. אדמא עלי חאל. 23. אדמא אכו והודא יתכזף.

1. "וכך כתב רב סעדיה ז"ל וזה לשון דבריו האי מאן דבריך ובדיק חמץ לא לשתעי עד דכלי כל בדיקותיה ומבטל ..." (שע"ת סי' פ"ז; ס' העיטור ח"ב ד' מ"ח ב'; שבה"ל השלם סי' ר"ו) ועי' תשובת רב דוסא בנו, סעדיאנא עמ' 59: "אשכחן בפירושי גאון אביך ..."; שע"ת שם; א"ח הל' חמץ ומצה סי' י"ב. 7. וזוהי גם נוס' בה"ג ד"ב 134 ובד"ו חסרה המלה מרשותאי. 16. עבודה זרה ע"ה ב'. 19. פסחים ל' א'. 21. שם ל' ב'.

מן ינטֻפה מן אלכֹמיר פאן כאן אוֹל ספרה פימא
דון לֹ יומא קבל אלפסח פילזמה אלתפתיש ואן
כאן קבל דֹלך פלא. ומן כאן גאיבא וקדם אלי
מנזלה בעד אלפסח ולם יך פי אלמנזל מן
5 ינטֻפה פיגֹב אן ינטֻפה ועלי אן אלפסח קד גאז
לֹילא יכון קד בקי שי מן אלכֹמיר אלעתיק פי
מנזלה פיכֹתלט מע אלחדיתֹ בעד מדֻה פיאכלה
ולא יעלם ודֹלך אן כל כֹמיר ליהודי יגוז עליה
אלפסח אין מא כאן מן אקטאר אלארץ פקד
10 חרם עליה אן יאכלה או ינתפע בה [או יב]יעה
לגוי או יהדיה או יתֻכֹד בה גאהֻא פיגֹב אן ידבֻר
אמרה קבל אלפסח בחיתֹ ינפד מן ידה.

ושרח צנעה אלפטיר הו אן יוכֹד מן דקיק
אלחנטה או אלשעיר מא לם יקע עליה שיא
15 מן אלמא לא קבל טחנה ולא בעד טחנה וילקי
מנה פי אנא צפר וזן תֹשֹכֹ דרהמא דקיק והו
צט, ב מקדאר עומר לגלגלת ולא יצבֻ עליה / מא
חתי ישגֹר אלתנור שביה בנצף שגארה פאדֹא
שֻגֹר כדֹאך צבֻ עלי הדֹא אלדקיק מא ממא קד
20 באת וראק גיר מסכֹן ולא מפתר. ויתפרֻג לכֹבזה

חייב לבדוק ואם יצא לפני כן לא. ומי שהיה בדרך ושב לביתו אחרי הפסח ולא היה בבית מי שינקהו, צריך הוא לנקותו אע"פ שהפסח כבר עבר שמא נשאר איזה חמץ ישן בביתו ויתערב בחדש אחרי זמן מה ויאכלהו בלי דעת, והרי כל חמץ של יהודי שעבר עליו הפסח, בכל מקום שיהיה מחלקי הארץ, אסור לו באכילה ובהנאה או שימכרנו לגוי או יתנהו לו למתנה מפני שהוא זוכה בו לכבוד אצלו, וצריך לסדר את ענינו לפני פסח כך שיצא (החמץ) מידו.

וביאור עשית המצות: לוקחים קמח חטים או שעורים שלא נפלו עליו שום מים לא לפני טחינתו ולא אחריה, ונותנים ממנו בכלי ריק משקל תש"כ דרהם קמח והוא שיעור עומר לגלגולת, ואין יוצקים עליו מים עד שהסיקו את התנור כשיעור חצי הסיקו. וכשהוסק כך יוצקים על הקמח הזה מים שלנו והזדככו, לא חמים ולא פושרים. ויעסקו באפיתה שלשה

2. אדמא אכי מן קבל פלילזמה. 4. אדמא אכי ולם יכן (אכי יכון) פיה פי אלפסח (אכי מן אן ינטפה) פיגב עליה. 8. אכי דלך. אן אין באדמא. 10. [] מטושטש באא. אדמא אכי ואן ינתפע ... ואן יביעה ... ואן יהדיה אליה לאנה (אכי לאן) ... גאהא ענדה. נוסח זה מתקבל יותר על הדעת וכן תרגמתי, אבל לא קבעתיו בפנים מפני שנוסח אא אינו משובש בהחלט. 11. אדמא אכי פינבגי. 12. אכי מן קבל אלפסח (ואין: מן ידה). 13. אכי ושרח צנעה ... יגב יולד; אדמא צנאעה ... יגב (או פיגב ז) אן. 15—16. אכי לא בעד טחנה ולא קבלה וילקא ... מן צפר וזן סבע מאיה דרהמא ול דרהם והו. 18. שגר = סגר; אדמא אכי יסגר ... סגארה ... סגר. 19—20. אכי מא צאפי ממא באת; אדמא מא ס.... 20. וראק אדמא אכי; אא ורק. אכי מסכון. אדמא מפתר ועגן; וכו'. 20. ועוד אמרינן (צ"ל: ועוד אמר): וצריכין המים שיהיו צלולין ולא חמין ולא פושרין אלא מים

1. פסחים ו' א'. 4. רבינו מפרש את דברי המשנה: תוך המועד ואחר המועד — תוך הפסח ואחר הפסח, כדעת רוב הראשונים. ועי' בתשובות רב שרירא ורב האיי שהדפסתי בתשובה"ג מן הגניזה עמ' 138—140. 16. וכ"כ רבינו לעיל עמ' קא בדין ברכת הפרשת חלה. ודבריו הובאו בהל' הריצ"ג ח"ב עמ' צ"ז והל' פסחים הוצ' צמבר עמ' 28; א"ח ח"א דף ע"ה עמ' ב', ח"ב 206. וע"ע בתשובות הגאונים המובאות באוצה"ג לפסחים סי' קמ"ו—קנ"ב ובס' האשכול הוצ' אלבק ח"ב עמ' 56/7. 18. ואמר מר רב סעדיה אין נותנין מים לתוך הקמח ללוש אלא לאחר שמסיקין את התנור כשיעור חצי הסיק, ולא מפי הלכה" (הל' ריצ"ג ח"ב עמ' צ"ה והוצ' צמבר 29). ובס' המנהגות לר' אשר ב"ר שאול (בספרן של ראשונים) עמ' 155: ואמר רב סעדיה מנהג הוא אצלנו שלא תתחיל אשה ללוש

ג׳ אנפס אחדהם יגרהג׳ ואלאכר יקלב׳ אל־
עגין ואלאכר יכבז אלי אן ינתהי אלי
אכר רגיף ולא יגוז ללעגאן אן יזיד
עלי תשכ דרהמא דקיק שיא לילא יבטי אכר
אלרגפאן פי אלמעגן ולא ינקץ מן תשכ
דרהמא לילא ימנעה מצות חלה. ולא יגוז
למקלב אלעגין ולא ללמגרהג׳ אן ידעו אלעגין
מן אידיהם אלבתה. ולא ימסחה בזית ולא
בדהן ולא בעסל ולא ילקי עליה סמסם ולא יכאלט
אלמא ואלדקיק שיא. ויגב עלי אלכבאז אן
יכון בין ידיה אניה פיהא מא כל מא סכנת
ידה מן אלתנור גסלהא פיה וכל מא חמי דלך
אלמא רמי בה וגאב גירה. ואדא רמי דלך אלמא
[וכל מא אלדי יגסל בה אלמעגן וידי אלמקלב]
ואלמגרהג׳ ירש רשה לילא יגתמע ויסתנקע. פאן
כאן אלכבאז הודא יכבז כבז / אלמא יחתאג אלי
אניה אכרי יכון פיהא מאא ימסח בה אלכבז.

ושרח חכאיה אלפרקאן פי לילה אלפסח
הו אן יצלח הדא אלפסיר וירפע וישתרי מן
אלכס׳ או מן אלטרשקוק או אלעלת׳ והו אלהנדבי

אנשים: אחד לש והאחר מהפך בעיסה ואחרון אופה עד שיגיע לככר האחרון. ואסור ללש להוסיף משהו על תש״כ דרהם קמח כדי שלא יתעכב הככר האחרון בעריבה, ולא ימעט מן תש״כ דרהם כדי שלא תחסר ממנו מצות חלה. והמהפך בעיסה והלש אל יניחו את העיסה מידיהם אף רגע. ולא ימשחנה בשמן ולא בשומן ולא בדבש ולא יתן עליה שומשום ואל יתערב עם המים והקמח שום דבר. ולפני האופה צריך להיות כלי ובו מים וכל פעם שתתחמם ידו מן התנור ירחצנה בהם, ובכל פעם שנתחממו המים האלה ישפך אותם ויביא אחרים. וכששופך את המים האלה וכל מים שנוקו בהם העריבה וידי המהפך בעיסה והלש יפזרם כדי שלא יתאספו ויקון. ואם אותו אופה עושה לחם (מקוטף ב)מים צריך כלי אחר ובו מים שבהם יקטף את הלחם.

וביאור ספור הגאולה בליל פסח: יכין את המצה הזאת וישמור, ויקנה כלשהוא חסא או עולשי הבר או אלעלת׳ והוא העולשין וישמור,

אכו ויעגן. 1. גרהג׳, אולי הרחבה מהשרש גרג. תרגמתי ״לש״, לפי הענין ולפי נוס׳ אכו ירוגהא. אדמא אכו ואלאכר יכבז ואלאכר יקלב אלעגין דאימא. 3. אדמא רגיף מנה; אכו אלי אכר לבזה אכיר רגיף מנה. 4 אכו לאלא יבק. 5. מן תש״כ אדמא אכו; אא תרק (?). 7. אדמא אכו ללמקלב. אכו ולא ללמרווג. אדמא אן ידעא. 8. אדמא אכו אידיהמא בתה. 9. סמסם, באא אדמא מטושטש; אכו טמסם. 10. אדמא אכו אלדקיק ואלמא. 12. אדמא אכו ידאה ... פיהא. 14. אא יגסל בה ידי אלעגאן ואלמקלב; אכו (13—15) דלך אלמא צב גירה ואדא צב הדא אלמא וכל מא יוגסל בה אלמעגן וידי אלמקלב ואלמגהרג[?] פינבגי אן ירשהא רשא.— ההוספה ״וכל מא״ מתקבלת על הדעת. [אלעגאן באא בא כנראה מתוך אי־הבנה (קרא אלמעגן במקום אלמעגן), ומתוך כך גם הקדים מלת ״ידי״. בנעט]. 16. אדמא מנהא (אדמא בה מנהא) אלפסיר. 19. אכו יוצלח. אלכאבז. אדמא אכו פיחתאג ... אכרי ימסח 19—1. וישתרי — וירפע, אדמא אכו (אדמא

שלגו״ (ריצ״ג שם). 1. פסחים מ״ח ב׳. ״סברו מקצת ראשונים כגון מר רב סעדיה וזולתו כי דברו חכמים בבצק אחד וכן כל עסה ועסה צריכה ג׳ להתעסק בה, אחת לשה ואחת נותנת המים של קטוף ואחת אופה״ (ריצ״ג שם). 7. שם ל״ו א׳, ועי׳ ברי״ף שם דעות שונות, ודעת רבינו כדעת ״מקצת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בין ביום ראשון בין ביום שני דרבנן״, וזוהי גם דעת בה״ג. אולם רב כהן צדק ורב שרירא סוברים שרק בלילה הראשון אסור לקטף בשמן, שצריך לחם עוני (ריצ״ג ח״ב עמ׳ צ״ג ושע״ת סי ק׳, שבה״ל סי׳ רי״ד). 12. שם מ׳ ב׳. 12. עי׳ פיה״מ להרמב״ם פ״ב מ״ח, והנוסח העיקרי כנוסח כ״י אכ״י (אפשטיין). 15. שם מ״ב א׳. 20. שם

אלברל מקדאר מא וירפע וישתרי מן באקי אלבקול מתל כרפס וגרגיר ופגל מקדאר מא ויצלח צבאג מן תמר וגוז וסמסם יעגן בכל ויסמי הליק וירפע לונין או ג׳ או ד׳ סלק וארז ומאלח וביץ וירפע גמיע דלך אלי לילה אל־כאמסה עשר מן ניסן. פאול מא יגתמע אהל אלבית יגב אן יקדש עלי כאס שראב בורא פרי הגפן תם

ויקנה כל שהוא משאר הירקות כגון כרפס וגרגיר וצנון, ויכין רוטב מן תמרים ואגוזים ושומשום וילוש בחומץ וזה נקרא הליק, ויניח שני מינים או ג׳ או ד׳ סלק וארז ודבר מלוח וביצים וישמור כל זאת עד ליל חמשה עשר בניסן. ומיד לכשיתאספו אנשי הבית צריך לקדש על כוס יין בורא פרי הגפן ואח״כ

ב אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו ויתן לנו יי אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ויום חג המצות הזה זמן חירותנו בשמחה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרתה אותנו קדשתה מכל העמים מועדי קדשך בשמחה וששון הנחלתנו ב
ק׳ ב **אתה יי מקדש ישראל / והזמנים. ב אתה יי אלהינו מלך העולם שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.**

ויתכון וישרבון. — וכדי סביל קדוש כל עיד בתגייר מוצע אסם דלך אלעיד מא כלי עיד אלכס וחדה אנה יחדף מן אלקול שהחיינו. ואן אתפק אלעיד לילה אלסבת יקדש אולא ויכלו אלג׳ פואסיק תם בורא פרי הגפן תם אשר בחר בנו עלי מא דסמת וישרך אלסבת מע אלפסח

ויסבו וישתו.— וכן דרך הקידוש של כל חג בשינוי מקום שם החג ההוא חוץ מן „חג ההשמדה״ בלבד שאין אומרים בו שהחינו. ואם חל החג בליל שבת מקדים בתחלה ויכלו שלשת הפסוקים אח״כ בורא פרי הגפן אח״כ אשר בחר בנו כפי שרשמתי וכולל את השבת עם הפסח

ותתן לנו יי אלהינו שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון

ואלסרשקוק); באא חסר. 2. אדמא אלכרפס ואל־גרגיר ואלפגל מקדאר מא וירפע איצא; באכו חסר. 3—4. אכו ויעגן ... הוליק וירפע לילה למסה עשר ויסבך לונין; אדמא וירפע ויסבך (ז). 6. אכו למסה עשר פאול ... פיגב. 8. באא נוסף בכתיבה אחרת: קדוש אלפסח; אכו הלילא דפסחא. 11. אכו חירותינו מקרא; אדמא קרוע. 12. אדמא אכו ואותנו קדשת ... ומועדי ... בשמחה הנחלתנו. 15. ויתכון וישרבון אדמא אכו; באא אין. אדמא אכו וכדי יקדם פי לילה כל עיד מא כלא אכר אלפסח אעני אלכס (אכו אלכאס) פאנה. 18. אדמא אכו פאן אתפק לילה. אדמא פליקדם. 19. אדמא אכו תם יקדם בורא. 20. עלי, כאן נפסק אדמא למעשה; יש בו עוד חמש שורות ועמוד אחרון, אבל הם מטושטשים לגמרי. 21. אכו פיקול ויתן לנו. 22. למנוחה, כאן נפסק אכו וממשיך בעמ׳ קלח שו׳ 20: למען.

ל״ט א. 2. בסרע״ג: ומביאין לפניו חרוסת חליקא (בהוצ׳ פרומקין ששמו: הליקא, ובגנז״ש ח״ב 258: ששמו סליקה וצ״ל: חליקה) שעושין אותו במקומנו מן תמרים. 4. פסחי׳ קי״ד ב׳: מאי שני תבשילין א״ר הונא סילקא וארוזא. 17. „חג ההשמדה״ הוא יום ז׳ של פסח; עי׳ ס׳ הכרונולוגיה של אלבירוני (הוצ׳ זכאו עמ׳ 281) ששם נזכר שביום ז׳ של פסח השליך ה׳ את פרעה אל הים והיום נקרא „אלמכס״, ועי׳ בשינויי הנוסחאות כאן.

שבת וחג המצות הזה ויכתם [וחותם] בָּ אתה ייי מקדש השבת וישראל והזמנים תֹּם [אח"כ] שהחיינו.

וכדי סביל כל עיד יתֹּפק מע אלסבת יגייר מוצע אסם דֹלך אלעיד. ואן אתֹּפק לילה אל־
5 אחד יקדס אולא בורא פרי הגפן תֹּם אשר בחר בנו עלי מא וצפת תֹּם יברך עלי סראג או שמעה בורא מאורי האש תֹּם

וכן דרך כל חג שיחול להיות בשבת, משנה מקום שם החג ההוא. ואם חל בליל יום א׳ מקדש תחלה בורא פרי הגפן אח"כ אשר בחר בנו כפי שתארתי אח"כ מברך על מנורה או נר של שעוה בורא מאורי האש אח"כ

בָּ אתה ייי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחושך /
קא׳ א 10 **ובין ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי הגדול והקדוש מששת ימים קדשת בָּ אתה ייי המבדיל בין קודש לקודש.**

וכדי סביל כל קדוס והבדלה אדא אגתמעא פי אי עיד כאן. — תֹּם יגסלון
15 ידיהם ויברכון על נטילת ידים ויקדמון מאידה עליהא בקול והליק פקט ויברך עלי ואחד ממא ליס הו מרור בורא פרי האדמה ויגמס פי אלהליק ויוכל ויברך בעדה בורא נפשות רבות. תֹּם יקדם מאידה
20 עליהא פטירא או יצע על[י] אלאולי אלפטיר ואלמרור ואלאטבכה אלתי כנת קד וצפת פתוצע תֹּם תשאל ויקאל

וכן דרך כל קידוש והבדלה אם יהיו ביחד באיזה חג שהוא.— אחר כך ירחצו ידיהם ויברכו על נטילת ידים ויביאו שולחן ועליו ירקות והליק בלבד ויברך על איזה מין שאיננו מרור בורא פרי האדמה ויטבול בהליק ויאכל ויברך אחריו בורא נפשות רבות. אח"כ מביאים שולחן ועליו מצה, או יניח על הראשון את המצה והמרור ואת התבשילים שכבר תארתי, ומניחים אותו ואח"כ מרימים אותו ואומרים

הָא שַׁתָּא הָכָא לִישְׁנָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל הָא שַׁתָּא עַבְדֵי לִישְׁנָא בְּנֵי חֹרִין כָּל דְּכִפִּין יֵיתֵי וְיֵיכוּל כָּל דְּצָרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח

22. אא פתצע.

11. וכ"ה בנוס׳ מנהג תימן. ובסרע"ג מוסיף: הבדלת וקדשת את ישראל בקדושתך, כמנהגנו, ועי׳ פסחים ק"ד א׳ תד"ה בעי למימר וס׳ הישר לר"ת, הוצ׳ מק"נ סי׳ ס"ז—ס"ח. 15. וכ"ה בסרע"ג, ועי׳ עוד תשובת רב עמרם בסרע"ג ל"ס ב׳ והשלם ח"ב 218 והובאה גם במעשה רוקח עמ׳ ט"ו (ופסקאות ממנה כשו"ת מהר"ם ב"ב ד׳ פראג=בודפסט סי׳ מ׳ וד׳ לבוב סי׳ שמ"ו ובס׳ המנהיג הל׳ פסח סי׳ פ"ח) שנהגו בקצת מקומות לברך בליל פסח על ג׳ נטילות ועל כל אחת מהן היו מברכין ברכה מיוחדת: על נטילת ידים, על רחיצת ידים ועל שטיפת ידים, והגאונים רב שר שלום, רב נטרונאי (ג"ג 114) ורב עמרם מתנגדים לכך. 17. גם בטיבול ראשון, וכ"ה בסרע"ג ל"ח ב׳ והשלם ח"ב 209 ובהערת פרומקין הובאו דעות הפוסקים השוני׳ בענין זה. 19. עי׳ מ"ש פרומקין שם. 23. לישנא = לשנה הבאה, עי׳ מ"ש ביאהרבוך, פפד"מ ח"ט 268 (אפשטיין).

ותוצע איצא. וימלא כאסא תאניא פאן כאן
קא, ב באלחצרה / צבי עאקל יקום קאימא ויסל מא
כבר הדה אלילה עלי מא סאשרח ויגיבה אעלם
מן פי אלגמאעה באלגואב אלדי אתבתה פאן
5 לם יך באלחצרה צבי עאקל פיכון דלך אלאעלם
הו אלסאיל והו אלמגיב. והדא אלסאל.

ושוב מניחים אותו. וממלאים כוס שני ואם
יש שם ילד בר־דעת יעמוד על רגליו וישאל
מה דבר הלילה הזה כפי שאבאר. והחכם
שבחבורה משיב לו תשובה שארשום אותה.
ואם אין שם ילד בר־דעת הרי החכם הזה הוא
השואל והוא המשיב. וזאת השאלה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אין אנו מטבלין
והלילה הזה מטבלין שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כלו
מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים שבכל הלילות
10 אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין והלילה הזה מסובין.

והדא אלגואב וזאת התשובה

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע
נטויה ואלו לא גאל המקבה את אבותינו ממצרים כבר אנו בנינו ובני בנינו
קב, א משועבדין היינו לפרעה במצרים ולא את אבותינו בלבד / גאל המקבה אלא
15 אף אותנו גאל שנא ואותנו הוציא משם כנגד ארבעה בנים דברה תורה
אחד חכם אחד רשע אחד תם אחד שאינו יודע לשאל חכם מה הוא
אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם אף אתה
אמור לו כהלכת הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקמון רשע מה
הוא אומר מה העבודה הזאת לכם לכם ולא לו לפי שהוציא את עצמו מן
20 הכלל וכפר בעיקר ואף אתה אמור לו והקהה את שניו בעבור זה עשה
יי לי ולא לו ואלו היה שם לא היה נגאל תם מה הוא אומר מה זאת
ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים שאינו יודע
לשאל את פתח לו שנ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. או והגדת לבנך יכול
מראש החדש תלמ לומ ביום ההוא או ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמ לומ
קב, ב 25 בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה / שיש מצה ומרור לפניך מתחלה

1. אא ותצע. 5. אא אלעאלם. 7. סדר ההגדה לרבינו נדפס ע"י פרומקין בסרע"ג השלם ח"ב 215—217. — וכ"ה סדר השאלות בסרע"ג וברמב"ם (אלא שהכנים באמצע גם את השאלה: שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק וכו'), ובמנהג חימן. אין אנו מסבלין: בסרע"ג, רמב"ם מנהג תימן ועוד: אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. 13. המקב"ה = המקום ברוך הוא. 23. או = אי.

עובדי עבודה זרה היו אבותינו עכשו קרבנו המקום ב ה לעבודתו שנא ויאמר
יהושע אל כל העם כה אמר ייי אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם
מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים ואקח את אביכם
את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן
לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שעיר לרשת
אתו ויעקב ובניו ירדו מצרים ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא
שהקדוש מחשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים שנא
ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו
אתם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו
ברכוש גדול והיא שעמדה לאבותינו / ולנו שלא אחד בלבד עומד עלינו קג, א
אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והק בר הוא מצילנו מידם צא
ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה הרשע לא גזר אלא
על הזכרים ולבן בקש לעקר את הכל שנא ארמי אובד אבי וירד מצרימה
אנוס על פי הדבר ויגר שם מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור במתי מעט
שנא בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ייי אלהיך ככוכבי השמים
לרוב ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצוינים שם גדול ועצום כמשנא ובני
ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם ורב כמשנא
רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכונו
ושערך צמח ואת עירום ועריה וירעו אותנו המצרים כמשנא הבה נתחכמה
לו ויענונו כמשנא למען ענותו בסבלותם ויתנו עלינו עבודה קשה כמש /
ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך ונצעק אל ייי אלהי אבותינו כמשנא קג, ב
ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה
ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וישמע ייי את קולנו כמשנא
וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק
ואת יעקב וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ שנא וירא אלהים את בני

11. אא לכלותינו. 20. למען, כאן ממשיך אכו. 25. אכו 11. „ולא גרסינן אלא הב"ה כי אם והב"ה מצילנו מידם וכן הוא בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה" דרך הארץ.
(אכודרהם) אמנם בסרע"ג ד"ו ל"ט א' איתא: אלא הקדוש ברוך הוא וכו'. 16. כמשנא = כמו שנאמר.

ישראל וידע אלהים ואת עמלנו כמשנא כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וכל
הבת תחיון ואת לחצנו זה הדחק שנא וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים
לוחצים אותם ויוציאנו ייי אלהינו ממצרים לא על ידי המלאך לא על ידי
השרף לא על ידי השליח לא על ידי הדבֶר אלא הקבה בעצמו ביד חזקה זה
5 הדבר שנא הנה יד ייי היה במקנך אשר בשדה בסוסים וג ובזרוע נטויה זה
קד, א החרב / שנא וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם ובמורא גדול זה גלוי
השכינה שנא או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות
ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר
עשה לכם ייי אלהיכם במצרים לעיניך ובאותות זה המטה שנא ואת המטה
10 הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות ובמופתים זה הדם שנא ונתתי
מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותימרות עשן דבר אחר ביד חזקה שתים
ובזרוע נטויה שתים ובמורא גדול שתים באותות שתים ובמופתים שתים אלו
עשר מכות שהביא המקבה על המצרים במצרים ואלו הן דם צפרדע כנים
ערוב דבר שחין ברד ארבה חשך מכת בכורות ר יהודה היה נותן בהן סימן

15 דצך עדש באחב

קד, ב רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה / דברים אילו בפסח לא יצא ידי
חובתו פסח מצה ומרורים פסח שעשו אבותינו בזמן שהמקדש קיים על שום
מה על שום שפסח המקבה על בתי אבותינו במצרים שנ ואמרתם זבח פסח
הוא לייי אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו
20 הציל ויקד העם וישתחוו מצה זה שאנחנו אוכלים על שום מה על שום
שלא הספיק בציקן שלאבותינו להחמיץ עד שנגאלו שנא ויאפו את הבצק
אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו
להתמהמה וגם צדה לא עשו להם מרורים אילו שאנחנו אוכלים על שום

1. צ"ל: ואת עמלנו אלו הבנים כמשנא וכו'. 13. אלו עשר המכות אינו תחלת דבר רק הוא דבק עם ובמופתים שתים ור"ל כי אלו השתים שדרש הם עשר המכות וכו' ... וכן הוא בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה" (אבודרהם). 20. מצה זה: עי' בשה"נ ולהלן עמ' קמא.

2. אא הדחק; אכו הדוחק. 3. אלהינו אין באכו.
3—4. אכו מלאך ... שרף ... שליח אלא הקבה.
7. אכו ובאותות. 13. אכו המכות. אכו צפרדעים.
14. אכו היה אומר ונותן בהם. 17. אכו במקדש כשהיה קיים כהוגן. 20. אכו מצה זו אנו. 23. אכו שאנו אוכלים.

מה על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנא׳ וימררו את
חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה את כל עבודתם אשר עבדו
בהם בפרך ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא
קה, א משם / לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר למי שעשה לנו
5 את כל הניסין האילו והוציאנו מעבדות לחירות ונאמר לפניו הללויה הללו
עבדי ייי הללו את שם ייי׳ יהי שם ייי מבורך מעתה ועד עולם׳ ממזרח
שמש עד מבואו מהולל שם ייי׳ רם על כל גוים ייי על השמים כבודו׳ מי
כייי אלהינו המגביהי לשבת׳ המשפילי לראות בשמים ובארץ׳ מקימי מעפר
דל מאשפות ירים אביון׳ להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו׳ מושיבי עקרת הבית
10 אם הבנים שמחה הללויה. בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז׳ היתה
יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו׳ הים ראה וינוס הירדן יסב לאחר׳ ההרים
רקדו כאילים גבעות כבני צאן׳ [מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחר׳
ההרים תרקדו כאילים גבעות כבני צאן׳] מלפני אדון חולי ארץ מלפני
אלוה יעקב׳ ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים. ברוך אתה
קה, ב 15 ייי אלהינו מלך העֹ אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים / והגיענו ללילה
הזה לאכול בו מצה ומרורים כן אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו בשמחה לרגלים
אחרים הבאים לקראתנו שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן
הפסחים ומן הזבחים שזרק דמם על קיר מזבחך ברצון ונודה לך שיר חדש
על גאלתנו ב׳ א׳ ייי גאל ישראל. ב׳ א׳ י׳ א׳ מ׳ ה׳ ב׳ פרי הגפן

3. אכי בכל דור ... יצא ממצרים שנא׳ ואותנו הוציא משם. 4—14. אכי לפאר לרומם לגדל להדר למי ... הנסים ... הללויה תם יפתח הללויה הללו עבדי יי הללו את שם יי ויקול אלמזמור ואלחאצרין יגיבונה עלי כל נצף פסוק הללויה וכדלך יקול בצאת ישראל ממצרים חתי יבלג אלי חלמיש למעינו מים תם יקול ב אתה יי. 16—18. אכי אלהינו יגיענו לרגלים ... לקראתינו בשלום ... ונאכל מן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון ומבשר זבח שלמים שיזרק דמם ... לרצון ונודה לך על גאולתנו. 19—1. ב א — וישרבון נוסף באא על הגליון; גם באכי אין ברכת בפה״ג.

16. צ״ל: הגיענו. ״ולא גרסי׳ יגיענו למועדים אלא הגיענו למועדים, שכל הענין עד למטה הוא מדבר בלשון נוכח ... וכן הוא בסדר רבי׳ סעדיה״ (אבודרהם). לרגלים: ובפירוש הגדה של פסח, כת״י הספריה הלאומית בירושלם מס׳ 8° 361, דף ל״ז ב׳: ״כתוב בסדור רב סעדיה גאון למועדים ולרגלים״. ועי׳ אבודרהם. 18. ״שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון כך כתבוהו רב עמרם ורבינו ט ע ד י ה״ (אבודרהם). ועי׳ בשה״נ.

ויתכון וישרבון. ואדא קאל מצה זה ישיל רגיף מן אלפטיר וכדלך אדא קאל מרורים אילו ישיל אלכסׂ או מא כאן מן גנסה. וכתיר מן אצחאבנא יזידון פי חכאיה אלפרקאן הדה אלד אקואל פי ד מואצע אלקול אלאול יקולון פי בורא פרי הגפן אשר ברא יין עסיס ברכה טוילה וכאתמתהא ב א ל המלך המרומם לבדו בורא פרי הגפן והדה לא יגוז אן תקאל פאן קילת אפסדת אלרסם ולכן אלג אלאכר אלדי יגוז אן יקאלו פאחדהם אלאתסאע פי אלקדוש באן יקאל

ויסבו וישתו. וכשהוא אומר מצה זה ירים מצה אחת, וכן כשאומר מרורים אלו ירים את החסא או מה שיש שם ממינו. ורבים מחברינו מוסיפים בספור הגאולה ארבעה הדבורים האלה בארבעה מקומות. הדבור הראשון אומרים בבורא פרי הגפן: אשר ברא יין עסיס ברכה ארוכה וחתימתה ב׳ א׳ ה׳ המלך המרומם לבדו בורא פרי הגפן. וזה אסור לומר ואם אמרוהו בטל את הסדר הקבוע, אבל ג׳ האחרים שמותר לאמרם הנה אחד מהם ההרחבה בקדוש והיא שאומרים

קו, א בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ / הָעוֹלָם

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ מִכָּל עָם — וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן

15 בָּחַר בָּנוּ וַיְגַדְּלֵנוּ — רָצָה בָּנוּ וַיְפָאֲרֵנוּ

תְּרוּמָה הִבְדִּילָנוּ מִכָּל גּוֹי — אֶרֶץ חֶמְדָּה הִנְחִיל אוֹתָנוּ

קִיֵּדֶשׁ אֶת שְׁמוֹ בְּעוֹלָם כֻּלּוֹ — בְּגָלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ אֶת רְצוֹנוֹ

גְּבוּרוֹת רַבּוֹת עָשָׂה לְמַעֲנֵהוּ — וְאֵין חֵקֶר לְנִפְלְאוֹתָיו

עֲדַת קְדוֹשִׁים אוֹתָנוּ קָרָא — כֶּרֶם חֶמְדָּה נָטַע שַׁעֲשׁוּעִים

20 וַיִּקְרָאֵם סְגֻלָּה לְשִׁמוֹ — רֵאשִׁית לְקָחָם מִכָּל גּוֹיֵי הָאָרָצוֹת

שֶׁהֵם מְשׁוּלִים בְּצִבְא מָרוֹם — וּמְכוֹנָנִים כְּכוֹכְבֵי הָרָקִיעַ

1. אכי מצה זו. 4. יזידון אכי: באא חסר. 6. אכי פי בורא פרי הגפן יקולון. 8. אכי לבדו האל הקדוש בורא. 10. ולכן — פאחדהם אכי (שם: וליכן); אא לכן אלג אכר אלתי יגב אן יקול אן אחדהמא. 13. ע״א ברכה זו עי׳ אוצר השירה והפיוט ח״ב עמ׳ 64 סי׳ 1449 ועמ׳ 68 בערך הבא אחרי 1528. מן הדפוסים שנרשמו שם הושוו כאן רק הגדה כמנהג תימן ותכלאל. שצוינו להלן תת (ובמקום שנוסח הגדת תימן שונה מנוסח התכלאל, צוין: תימן). הסנים עס״י אא בהשואה לאכי כז כח אדד. 14. אכח בחר בנו מכל. 16. אדד תת מכל עם. 17. ״כלו״ אין באכי כח אדד תת. אכי כח אדד שעשו רצונו. 18. ״רבות״ אין באכח אדד תת; אכח וגבורות. 19. עדת, כאן פותח אכי. אדד תת ונטע. 20. אדד תת וראשית. 21. אכי שהן משולין, אכי שהן משולים. אכי כח

7. ״אמר בורא פרי הגפן ואגיד בה (פסחים ק״ו א׳) רב חאיי גאון ז״ל פי׳: האריך בה רב אשי דברי סיוטים הרבה והרבה אמרי שפר. כעגין שמאריכין בה עכשיו בגי בצרה ועילם וסרס שאומרים אשר ברא [יין] עסיס ותירוש טוב כו׳״ (נמוקי שזב״ני, ירושלם תרמ״ו מכ״ו); ״ואית בראיי דמאריכין ואומרין אשר ברא יין עסיס משמח אלהים ואנשים ומילי נפישתא״ (מתשובת רב האיי בס׳ העתים עמ׳ 288).

וַיִּהְיוּ עֶלְיוֹנִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל — וְנִכְבָּדִים עַל כָּל הָאֻמּוֹת

זִיו פְּנֵיהֶם כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ — וּמַרְאֵה דְמוּתָם כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת

לָהֶם יִרְאוּ מְלָכִים וָקָמוּ — שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ

לְמַעַן יְיָ אֲשֶׁר נֶאֱמָן — קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי בָם בָּחָר

5 כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם — כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ

וַיַּקְדִּשֵׁנוּ קָדֻשַּׁת עוֹלָם — וּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ קָרָא

אוֹתָנוּ קָרָא עֵדָה לְשִׁמוֹ — סְגֻלָּה וְנַחֲלָה מִימוֹת עוֹלָם

וַיְקָרְבֵנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי — וַיַּגִּישֵׁנוּ לִפְנֵי חוֹרֵב

קו׳ ב וַיּוֹרִישֵׁנוּ דִּבְרֵי / חַיִּים — כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע הָדָרוֹ

10 וַיַּעַשׂ לָנוּ נִסִּין וּגְבוּרוֹת — וַיְפָרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ

וַיְגָאֲלֵנוּ מִכַּף אוֹיֵב — וַיּוֹשִׁיעֵנוּ מִיַּד שׂוֹנֵא

ויתן לנו ייי אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ויום חג המצות הזה זמן חירותנו בשמחה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים

וַיִּבְחַר בּוֹ בַּיּוֹם הַזֶּה מִכָּל הַיָּמִים — וַיִּרְצֶה בּוֹ וַיְקַדְּשֵׁהוּ מִכָּל הַזְּמַנִּים

15 לִהְיוֹת מְהַלְּלִים בּוֹ עַל פְּלָאֵי מַעֲשָׂיו — וְלִהְיוֹת מַזְכִּירִין אוֹתוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה

לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ הוֹצִיא יְיָ אֶת עֲבָדָיו מִמִּצְרַיִם — מִכּוּר הַבַּרְזֶל אוֹתָנוּ מִלֵּט

לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ קִבְּלוּ אֶת מַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן — וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם

לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ עָשָׂה נְקָמוֹת בְּאוֹיְבֵיהֶם — וּבוֹ שִׁקַּע צָרֵיהֶם בַּיָּם

לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֵינוּ נִסִּין וּגְבוּרוֹת לְאוֹהֲבָיו — וְנִפְלָאוֹת רַבּוֹת לִבְנֵי יְדִידָיו

20 כי בנו בחרת אותנו קדשת מכל העמים מועדי קדשך בשמחה וששון הנחלתנו ברוך אתה ייי מקדש ישראל והזמנים.

1. כצבא. אכ׳ ומכוונים ככוכבי. אכ׳ כז אד״ת רקיע. 1. אכ׳ כז להיות עליונים. אכח מכל האומות.
2. אכח כזוהר השמש ... דמותן. אכ׳ אד״ת כמלאכי שרת. 4. אכ׳ ויבחר בם; אכז אד״ת תכלאל: אשר בם בחר; אכח כי בם בחר מכל האומות, אח״כ נפסק הקטע; תימן: למען ה׳ צבאות אשר בם בחר.
8. אכז הר חורב. 10—11. אכ׳ ויעש לנו ה׳ אלהינו נסים וגבורות ויושיענו ... ויגאלינו מיד אויב, וכאן נפסק הקטע; אכז ויושיענו מיד שונא ויגאלנו מיד אויב ויתן; אד״ת ויעש לנו ה׳ אלהינו נסים וגבורות ויגאלנו מיד אויב, בלי: ויפרקנו ... ויושיענו ... 12. תת ויתן לנו (תימן: ותתן) ה׳ אלהינו משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצות טובים ותתן לנו ה׳ אלהינו (תימן: באהבה) מועדים ... לששון את יום טוב מקרא קדש הזה את יום חג המצות ... באהבה זכר ליציאת. אכז וחגים לששון ... חירותינו מקרא.
14. אכז ורצה בו. 15. אכז מזכירים; אד״ת תת להיות מזכירים. 17. אד״ת תת עליהם עול מלכותו ברצון ועבדוהו. 18. אד״ת תת עשה ה׳ נקמות. באד״ת תת שורה 18 לפני שורה 17, באכז חסרה שורה 18.
19. אכז אד״ת תת נסים. 20. אכז אד״ת תת ואותנו. כאן נפסק אכז וממשיך בעמ׳ הבא שו׳ 25. אד״ת תת ומועדי. תת

קז, א ואלקול אלבּ זיאדה אגאדה תקאל קבל / אן והדבור השני הוספת אגדה שאומרים אותה
יקולון רבן גמליאל אומר: לפני שאומרים רבן גמליאל אומר:

ר׳ יוסי הגלילי אומ׳ מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים
מכות במצרים הוא אומר ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא ועל הים הוא אומר
5 וירא ישראל את היד הגדולה כמה לקו באצבע עשר מכות אמור מעתה במצרים לקו עשר
מכות ועל הים לקו חמשים מכות ר׳ אליעזר או׳ מנין שכל מכה ומכה שהביא המקבה על
המצרים במצרים היתה שלארבע מכות שנא׳ ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת
מלאכי רעים עברה אחת וזעם שתים וצרה שלוש משלחת מלאכי רעים ארבע אמור מעתה
במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות ר׳ עקיבא אומר מנין שכל
10 מכה ומכה שהביא המקבה על המצרים במצרים היתה שלחמש מכות שנא׳ ישלח בם חרון
קז, ב אפו אחת עברה שתים / וזעם שלוש וצרה ארבע משלחת מלאכי רעים חמש אמור מעתה
לקו המצ׳ במצרים חמשים מכות ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות כמה מעלות למקום
עלינו אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו ואלו עשה בהם שפטים ולא נתן
לנו את ממונם דיינו ומניין שנתן לנו את ממונם שנא׳ וינצלו את מצרים עשאוה כמצולה
15 שאין בה דגה למה מחבב הכתוב את בזת הים יתיר מבזת מצרים אלא מה שהיה בבתים
נטלו במצרים ומה שהיה בבתי תסוראות נטלו על הים כנפי יונה נחפה בכסף זו בזת מצרים
ואברותיה בירקרק חרוץ זו בזת הים ותרבי ותגדלי זו בזת מצרים ותבואי בעדי
עדיים זו בזת הים תורי זהב נעשה לך זו בזת מצרים עם נקודות הכסף זו בזת
הים ואילו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו ואילו קרע לנו את הים ולא
קח, א 20 העבירנו בתוכו בחרבה / דיינו ואילו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע שונאינו בתוכו דיינו
ואילו שקע שונאינו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה דיינו ואילו ספק צרכנו
במדבר ארבעים שנה ולא נתן לנו את השבת דיינו ואילו נתן לנו את השבת ולא קירבנו
לפני הר סיני דיינו ואילו קירבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ואילו נתן
לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ דיינו ואילו הכניסנו לארץ ולא בנה לנו בית הבחירה
25 דיינו כמה מעלות טובות כפולות ומכופלות למקום עלינו הוציאנו ממצרים ועשה
בהם שפטים ונתן לנו את ממונם וקרע לנו את הים והעבירנו בתוכו בחרבה
ושקע שונאינו בתוכו וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ונתן לנו את השבת וקירבנו

ובששון. 16. אא על הים בירקרק חרוץ כנפי.
25. כאן ממשיך א בז: על אחת כמה וכמה טובה כפולה מכופלה (על הגליון: ומכופלת) למקום עלינו הוציאנו. 26. אבז שפטים ועשה באלהיהם והרג בכוריהם ונתן. 27. וקירבנו, כאן פותח טשמ׳.

14. כ׳ז יש גם בהגדה מנהג בומבי ומנהג תימן ועוד. 15. ברכות ט׳ ב׳. ראה הופמן, מכילתא דרשב״י ומדה״ג לשמות. 16. תסוראות = אוצרות, ועי׳ במקורות שהובאו בערוך השלם ע׳ תסוור.

לפני הר סיני ונתן לנו את התורה והכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו בית הבחירה כפרה על כל עונותינו.

ואלקול אלג׳: והדבור השלישי:

קח׳ ב אַתָּה גָּאַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה.

5 בְּהִיוֹת אֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיוּ מְעֻנִּים וּמְשֻׁעְבָּדִים תַּחַת יַד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם.

גַּם שָׁם פָּרוּ וְרָבוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּכְאַרְזֵי לְבָנוֹן גָּבְהוּ בְקוֹמָה.

דִּבֵּר פַּרְעֹה לִמְחוֹת אֶת שְׁמָם וּלְהַאֲבִיד זִכְרָם מִקֶּרֶב תֵּבֵל.

הוּא וְעַמּוֹ בְּעֵצָה הָיוּ וַיִּתְחַכְּמוּ סוֹד עַל זֶרַע יִשְׂרָאֵל.

וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּפֶרֶךְ וּבְתַשְׁנִיק גָּדוֹל קָצְרָה רוּחָם.

10 זֶרַע יְשֻׁרוּן אֲנָחָה לָבֵשׁ כִּי יַד אוֹיֵב גָּבְרָה עֲלֵיהֶם.

חַי וְקַיָּם שָׁמַע בְּקוֹלָם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בָּרוּךְ הוּא הֶאֱזִין לָהֶם.

טוֹב וְיָשָׁר גָּדַל מֵהֶם מֹשֶׁה יָדִיד בְּחָזוֹן הֻשְׁלַח.

יַחַד הֶרְאָם בְּאוֹתוֹת שַׁדַּי וּבְמִינֵי נְגָעִים שֶׁנִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי חָם.

כָּל בְּכוֹרֵיהֶם לַטֶּבַח מָסָר. רֵאשִׁית בִּטְנָם לְדֶבֶר גָּדוֹל.

15 לָכֵן נָפְלָה צְעָקָה גְּדוֹלָה בְּמִצְרַיִם בְּכִי וּמִסְפֵּד בְּכָל חוּצוֹתֶיהָ.

מֵעַבְדוּת לְחֵירוּת יָצְאוּ יְדִידִים וְאֵין כּוֹשֵׁל בְּמִסְפַּר שְׁבָטִים.

קט׳ א נִיהָגָם בְּטוּבוֹ / צוּר עוֹלָמִים וַיַּגִּיעֵם לְיַם סוּף בְּרַחֲמִים רַבִּים.

סָגַר הַיָּם בַּהֲמוֹן גַּלָּיו שׁוֹנֵא רָדַף בַּהֲמוֹן חֵילוֹ.

עֵינֵיהֶם נָשְׂאוּ לַמָּרוֹם לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאֲבִיר יַעֲקֹב.

20 פִּיהֶם פָּתְחוּ גְּאוּלֵי יְיָ וְשִׁבְּחוּ לְמַלְכָּם עַל רוֹב נִפְלְאוֹתָיו.

1. אכז לכסרה. 3. אכז ויזידון איצא פי אשר גאלנו; טשמו ואלתאלת יזידון פי אשר [גאלנו]. 5. טשמו בתוך מצרים. 6. טשמו רבו ופרו. 7. תת ולאבד זכרם. 8. תת בעצה אחת היו. 10. תת לבשו. 11. אכז טשמו קולם. בתת אין ברוך הוא. 12. תכלאל: מהם גדל. אכז משה מהם. 13. אא שנשפטו בניהם; אכז הראה אותות ... נשפטו בניהם; טשמו נשפטו בני חם; הפנים פס״י תת. 14. ״מסר״ אין בתימן. תת וראשית ... גדול הסגיר. 15. בכי׳ כאן נפסק אכז. אא כל חוצותיה. 16. שבטים תת; אא שבטם; טשמו שבטיו. 17. תכלאל: והגיעם. 18. תימן: שונא ורודף; תכלאל: ושונא רודף. 20. תת לשבח למלכם.

8. עי׳ שמות א, מ—נ. 9. מלשון ״שהם מתים בתשניק״ (ב״ר לז, ח) תשניק = חנק. 12. טוב וישר: הוא כנוי להקב״ה. 16. ואין כושל: עי׳ תהלים קה, לז. 18—19. עי׳ שמות רבה כא, ה: ״והיה הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר׳ תלו

צָהַל רִכְּבוֹ בְּאוֹיְבֵי עַמּוֹ לְהַשְׁלִיךְ שׂוֹנְאָיו אֶל תּוֹךְ מְצוּלָה.

קָרַע יְיָ אֶת מֵי הַיָּם וְקִיֵּים שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ.

רָאוּ יְדִידִים בְּפִגְרֵי שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁהֵן מוּטָלִין עַל שְׂפַת הַיָּם.

שִׁירָה וְזִמְרָה וְדִבְרֵי הַלֵּל אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי קוֹנוֹ.

5 תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת וְדִבְרֵי תֻשְׁבָּחוֹת אָמְרוּ פְדוּיִים לִפְנֵי גוֹאֲלָם וּמוֹשִׁיעָם.

כן אלהינו ואלהי אבותינו הגיענו בשמ

אלי אכר אלקול. והדה אלג זואיד ועלי אן פיהא חשו כתירא פאנהא לא תצר אלקאיל אדא קאלהא אד ליס הי פי צלוה.

10 פאדא בלג גליל אלקום אלי גאל ישראל ושרבו יגסלון ידיהם ויברכון על נטילת ידים ויאכד בידה רגיף ונצף ויברך / המוציא ואן כאן לילה אלסבת פיברך עלי רגיפין ונצף ויפרק עליהם ולא יאכלון ולא

15 יתכלמון לכן ימסך כל ואחד מנהם אלכסרה בידה חתי יברך אלמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה ויגמסון פי אלמלח ויאכלון. תם יאכד כל ואחד מנהם ורקה כס ויברך להם אשר קדשנו במצותיו וצונו

20 על אכילת מרור ויגמסון פי אלהליק ויאכלון. תם יגמע מצה ומרור ויאכלון מנה

עד סוף הדבור. ואע"פ שיש בשלש ההוספות האלה אריכות לשון מרובה, אינן מזיקות למי שאמרן מפני שאינן בתוך תפלה.

וכשהגיע ראש החבורה לגאל ישראל ושתו, יטלו ידיהם ויברכו על נטילת ידים ויקח בידו ככר וחצי ויברך המוציא, ואם היה ליל שבת יברך על שתי ככרות וחצי, ויחלק להם ולא יאכלו ולא ידברו אלא כל אחד מהם יחזיק את הפרוסה בידו עד שיברך המברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה ויטבלו במלח ויאכלו. אח"כ יקח כל אחד מהם עלה של חסא והוא יברך להם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור ויטבלו בהליק ויאכלו. אח"כ יכרך מצה ומרור ביחד ויאכלו ממנו

1. תת צלל רכבו ... והשליך שונאיהם לתוך מי מצולה. 2. טשמו תת מי ים סוף. תת לקים שבועה ... לאברהם אבינו. 3. ששמו שהם מוסלין: תת שהם מוטלים. 4. תת קונהו. 5. אא התושבחות. "ומושיעם" אין בטשמו תת. 6. טשמו כן ה' אלהינו. 8. טשמו כתיר מן אלחשו ואלאסגאב. 9. אל חסר באא. 11. טשמו פלינסלו אידיהם ... פי ידה רגיף מצה ונצף רגיף. 13. טשמו יום אלסבת פליברך. 14. טשמו יאכלו. 15—16. טשמו ואחד אלכסרה אלמצה פי ידה ... אלמברך ברכה תאניה. עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו". 1. כלומר הרכב של הקב"ה שמח להשליך אויבי עמו אל תוך מצולה. ועי' שה"ש רבה על הפסוק "לסוסתי ברכבי פרעה". 3. עי' שמות יד, ל. 13. השוה סרע"ג והל' הריצ"ג ח"ב עמ' ק"ב. 17. וכ"ה בסרע"ג השלם וכך הובא בשמו בה' הריצ"ג שם. אבל בד' ווארשא: לאכול מצה. וכך הובא באו"ח יאבודרהם, ועיי"ש בהערות שבסוף הספר.— ויטבלו במלח: ובסרע"ג: ומטבל בחרוסת, ועיי"ש בהערות פרומקין. ובאבודרהם: "וכתב רב עמרם ורבי' סעדיה והרמב"ם ז"ל לטבול המצה בחרוסת". גירסתו היתה איפוא שונה משלנו. ודעת נהגינן במתיבתא למעבד" הובאה ע"י בעל המנהיג, רב עמרם, שמביאה גם בשם רב משה המעיד: "והכי

לקמה בלא ברכה. ויאכלון מא שאו עלי אל־
מאידה ויתמלון מן אלטעאם ואן אראדו אן
יאכלון עלי אלמאידה שיא מן אלפואכה יקדמון
ויברכון קבלה ובעדה כמא שרחנא פי באב
5 אלברכות ובעד דלך יאכלון אכר טעאמהם
לקמה פטיר וירפעון אלמאידה ויגסלון ידיהם
וימלא כאסא תאלתא ויברך ברכת מזון
וימלא כאסא ראבעא ויבתדי עליה מן חית בלג:

חתיכה בלא ברכה. ויאכלו כרצונם בשעת
הארוחה ויסעדו מן המאכלים כדי שבעם, ואם
ירצו לאכל בסעודה אי אלו פירות יביאום ויברכו
לפניהם ואחריהם כמו שבארנו בשער הברכות.
ואחרי כן יאכלו לקינוח סעודתם חתיכת
מצה, ויסירו את השלחן ויטלו ידיהם וימלא
כוס שלישי ויברך ברכת המזון. וימלא כוס
רביעי ויתחיל עליו ממקום שפסק:

קי, א לא לנו ייי לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך׳ למה / יאמרו
10 הגוים איה אלהיהם׳ ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה׳ עצביהם כסף
וזהב מעשה ידי אדם׳ פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו׳ אזנים
להם ולא ישמעו אף להם ולא יריחון׳ ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו
לא יהגו בגרונם׳ כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בטח בהם׳ ישראל בטח
בייי עזרם ומגנם הוא׳ בית אהרן בטחו בייי עזרם ומגנם הוא׳ יראי ייי
15 בטחו בייי עזרם ומגנם הוא. ייי זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך
את בית אהרן׳ יברך יראי ייי הקטנים עם הגדולים׳ יסף ייי עליכם עליכם
ועל בניכם׳ ברוכים אתם לייי עשה שמים וארץ׳ השמים שמים לייי והארץ
נתן לבני אדם׳ לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה׳ ואנחנו נברך יה
מעתה ועד עולם הללויה. אהבתי כי ישמע ייי את קולי תחנוני׳ כי
קי, ב 20 הטה אזנו לי ובימי אקרא׳ אפפוני חבלי / מות ומצרי שאול מצאוני צרה ויגון
אמצא׳ ובשם ייי אקרא אנה ייי מלטה נפשי׳ חנון ייי וצדיק ואלהינו מרחם׳
שמר פתאים ייי דלתי ולי יהושיע׳ שובי נפשי למנוחיכי כי ייי גמל עליכי׳

1. טשמו לקמה מנהא. 1—4. טשמו ויאכלון מא שאו ויתמלון מן אלטעאם וישרבון מא [שאו עלי] אלמאידה ואן אראדו אן יאכלו שיא מן אלפאכהה סליקדמוה איצא עלי אלמאידה ויברכון. 6—7. טשמו פטיר אכר כל שי ... ויגסלון אידיהם ולא יברכון על נטילת ידים וימלי. 7. טשמו ברכת המזון כמא שרחנא ויתכון וישרבון וימלי. 8. טשמו בלג והו והוא מעיר: ״ואני נפלאתי על זה ... ולא ראיתי ולא שמעתי מנהג זה מעולם״. ובמחזור מנהג תימן כ״י שבידי: ויגמסון פי אלדוכה. 1. שזהו רק זכר למקדש כהלל. 4. כמו שבארנו: עי׳ לעיל עמ׳ פה. 5. וכ״ה במחזור תימן. והשעור הוא לפחות כזית.

לא לנו י׳ לא לנו והם יגיבון עלי כל קסעה מן אלקול הללויה אלי אכר אלמזמור וכדלך אהבתי כי ישמע י׳ אלי אכר אלמזמור וכדלך הללו את י׳ כל גוים אלי אכר אלמזמור תם יקול הודו ... ויגיבון הם הודו ... וכדלך עלי פסוק פסוק מן יאמר נא ישראל אלי נגילה ונשמחה בו פאדא קאל אנא ... אגאבוה מתל דלך וכדלך אנא ... אלי אכר אלמזמור אלגואב מתל אלקול כלמה בכלמה תם יברך יהללוך.

כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי׳ אתהלך לפני ייי
בארצות החיים׳ האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד׳ אני אמרתי בחפזי כל
האדם כזב. מה אשיב לייי כל תגמולוהי עלי׳ כוס ישועות אשא ובשם
ייי אקרא׳ נדרי לייי אשלם נגדה נא לכל עמו׳ יקר בעיני ייי המותה לחסידיו׳
5 אנה ייי כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי׳ לך אזבח זבח
תודה ובשם ייי אקרא׳ נדרי לייי אשלם נגדה נא לכל עמו׳ בחצרות בית
ייי בתוככי ירושלם הללויה. הללו את ייי כל גוים שבחוהו כל האמים׳
כי גבר עלינו חסדו ואמת ייי לעולם הללויה. הודו לייי כי טוב כי
קיא. א לעולם חסדו׳ / יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו׳ יאמרו נא בית אהרן כי
10 לעולם חסדו׳ יאמרו נא יראי ייי כי לעולם חסדו׳ מן המצר קראתי יה עננני
במרחב יה׳ ייי לי לא אירא מה יעשה לי אדם׳ ייי לי בעזרי ואני אראה בשנאי׳
טוב לחסות בייי מבטח באדם׳ טוב לחסות בייי מבטח בנדיבים׳ כל גוים
סבבוני בשם ייי כי אמילם׳ סבוני גם סבבוני בשם ייי כי אמילם׳ סבוני
כדבורים דעכו כאש קוצים בשם ייי כי אמילם׳ דחה דחיתני לנפל וייי
15 עזרני׳ עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה׳ קול רנה וישועה באהלי צדיקים ימין
ייי עשה חיל׳ ימין ייי רוממה ימין ייי עשה חיל׳ לא אמות כי אחיה ואספר
מעשי יה׳ יסר יסרני יה ולמות לא נתנני׳ פתחו לי שערי צדק אבא בם
אודה יה׳ זה השער לייי צדיקים יבאו בו׳ אודך כי עניתני ותהי לי לישועה׳
קיא. ב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה׳ מאת ייי היתה זאת היא נפלאת / בעינינו׳
20 זה היום עשה ייי נגילה ונשמחה בו׳ אנא ייי הושיעה נא אנא ייי הצליחה
נא׳ ברוך הבא בשם ייי ברכנוכם מבית ייי׳ אל ייי ויאר לנו אסרו חג בעבתים
עד קרנות המזבח׳ אלי אתה ואודך אלהי ארממך׳ הודו לייי כי טוב כי
לעולם חסדו.

והם יגיבון עלי כל קטעה הללויה אלי והם יענו על כל פסוק הללויה עד כי
25 כי גבר עלינו חסדו ואמת ייי גבר עלינו חסדו ואמת ה׳
לעולם הללויה תם יקול הודו לייי לעולם הללויה. אח״כ יאמר הודו
כי טוב כי לעולם חסדו ויגיבון לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו והם

17. אא מעשה יה. 24. עלי חסר בא״א. 27—2. ויגיבון—פסוק פסוק, טשמ״ו, בא״א חסר.

הם הודו לייי כי טוב כי לעולם חסדו וכדלך עלי פסוק פסוק מן יאמר נא ישראל אלי נגילה ונשמחה בו פאדא קאל אנא ייי הושיעה נא יגיבון אנא ייי הושיעה נא פאדא קאל אנא ייי הצליחה נא יגיבון כדאך אנא ייי הצליחה נא ואלי אכר אל־מזמור תם יברך

יענו הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו, וכן על כל פסוק מן יאמר נא ישראל עד נגילה ונשמחה בו, וכשאמר אנא ה׳ הושיעה נא יענו אנא ה׳ הושיעה נא, וכשאמר אנא ה׳ הצליחה נא יענו כמו כן אנא ה׳ הצליחה נא, ועד סוף המזמור. אח״כ יברך

יהללוך ייי אלהינו עמנו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי רצונך מקימי תורתך כלם עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו את שמך כי לך טוב להודות ולשמך נעים לזמר בכל יום תמיד ומרומם על כל / ברכה ותהלה ב״א ייי אלהינו מלך העולם האל המלך המהולל המשובח המפואר בפינו ובפי כל הנשמות מלך אל חי וקים משובח שמו תמיד ימלוך לעולם ועד

קיב, א

ויתכון וישרבון. ומן תברע בכאס כאמס יקול עליה

ויסבו וישתו. והמוסיף מרצונו כוס חמשי יאמר עליו

הודו לייי כי טוב כי לעולם חסדו
הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו
הודו לאדני האדנים כי לעולם חסדו
לעשה נפלאות גדלות לבדו כי לעולם חסדו
לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו
לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו

5. פאדא קאל, טשמו; באא חסר. 9-11. טשמו וצדיקים עושי רצונך כולם ... יודו וישבחו ויפארו ויקדשו את שם קדשך ... להודות בכל עת. 11–12. טשמו תמיד ברוך אתה ל״י המלך המשובח חי וקיים תמיד. 14. טשמו תברע פלימל כאסא לאמסא ויקול עליה הודו ל״י כי טוב הודו לאלהי האלהים אלי אכר אלמזמור.

9. ״וה״ר חיים כהן לא היה חותם בסוף ההלל בברכה כי די בחתימה של ישתבח ולמה יחתום שתי פעמים בענין אחד וכן כתוב בסדר רבי׳ סעדיה״ (אבודרהם). ועי׳ פסחים קי״ח א׳ תד״ה רבי יוחנן. 14. ״ונשאל מרב (= מר רב) האיי: אשכחנן למרנא סעדיה דאמ׳ ומי שרוצה לשתות כוס ה׳ ולומר עליו ההלל הגדול מניח יהללוך ואומרו לאחריו ואסור לו אח״כ לאכול ולשתות אלא מים לצמאו״ (ריצ״ג ח״ב עמ׳ ק׳), וזוהי מחלוקת בין גאוני סורא לגאוני פומבדיתא, כי בפ״ב ״לא נהגו בכוס חמשי כל עיקר״, ועי׳ מש״כ ע״ז ר״א ביכלר ב־REJ כרך נ׳ עמ׳ 162. ובסדור ר״ש בן נתן מסגלמסה כ״י אוכספורד דף ע״ט ב׳: ״כאסא כאמסא ויקול עליה הלל הגדול ... אלי אכר אלמזמור וחיניד יקול ברכת יהללוך תם ישרבה ואפתי כדלך רב משה ורב סעדיה ורב האיי גאונים ז״ל״.

לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו
את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו
את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו
למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו
5 ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו
ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו
קיב, ב לגזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו
והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו
ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו
10 למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו
למכה מלכים גדלים כי לעולם חסדו
ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו
לסיחון מלך האמרי כי לעולם חסדו
ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו
15 ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו
נחלה לישראל עבדו כי לעולם חסדו
שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו
ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו
נתן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו
20 הודו לאל השמים כי לעולם חסדו

ויגיבון הודו לייי כי טוב כי לעולם חסדו עלי כל פסוק ויכון קד תרך יהללוך חתי יקולה בעד הדא. ולא יחל אן יוכל שיא או ישרב שיא בעד אלהליל אלאכיר אלא אלמא מן
25 אלעטש. /

ויענו הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו על כל פסוק ופסוק, וזה יהיה אחרי שהשמיט יהללוך עד שיאמרו אחרי (המזמור) הזה. ואסור לאכל או לשתות שום דבר אחרי ההלל האחרון, חוץ מן המים לצמאו.

21. ששמו ויגיבונה. 22. כל, ששמו, באא חסר. ששמו ברכה יהללוך. 23—25. ששמו יחל בעד אלהלל אן יוכל שיא ולא ישרב אלא אן יכון אלמא מן עטש.

22. אחרי שהשמיט: כלומ׳ המוסיף כוס חמשי. 24. ואין זכר לנשמת, וכ״ה בסרע״ג ומחזור מנהג רומי וספרד, וכן ברמב״ם: ואומר עליו ברכת השיר והיא יהללוך.

קיג, א ושרח צלואת אלפסח אלדי הו אל־ קסם אלראבע אמא אלג אעני מעריב ותמיד ומנחה מגן ומחיה והאל הקדוש ואלברכה אלוסטה:

ובי אור תפלות הפסח, שהוא החלק הרביעי: השלש, ר״ל מעריב ותמיד ומנחה, מגן ומחיה והאל הקדוש והברכה האמצעית:

5 אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו רציתה בנו רוממתנו מכל הלשונות קדשתנו במצותיך וקירבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול הגבור והנורא עלינו קראת ותודיענו מועדי קדשיך ותלמדנו לעשות מצות חקי רצונך ותתן לנו ייי אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון ויום חג המצות הזה זמן חירותנו בשמחה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים אלהינו ואלהי

10 אבותינו יעלה ויבוא יגיע ויראה יזכר ויפקד לפניך זכרוננו וזכרון אבותינו זכרון ירושלם עירך וזכרון עמך כל בית ישראל לפניך לטובה לברכה לחן לחסד ולרחמים לחיים ולשלום לגאולה / ולישועה ביום חג המצות הזה באהבה קיג, ב זכרנו ייי אלהינו בו לטובה פקדנו בו לברכה הושיענו בו לחיים מלטנו בו מכל צרה שמחנו בו שמחה שלימה בדבר ישועה ורחמים והשיאנו ייי אלהינו את

15 ברכת ימי מועדיך לחיים לשמחה ולשלום כאשר רצית ואמרת לברכנו כן תברכנו סלה קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו בשמחה וששון מועדי קדשיך ב א ייי מקדש ישראל והזמנים. רצה ומודים ושים שלום.

וכדלך צלוה אלענצרה ואלמטאל עלי הדא

20 אלנטאם בל אן פי אלענצרה יקאל יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו באהבה מקרא קדש ויום אלמטאל יקאל יום חג הסכות הזה זמן שמחתנו

ו(כמו) כן תפלת שבועות וסכות באותו הסדר, אלא שבשבועות אומרים יום חג השבועות זמן מתן תורתנו באהבה מקרא קדש ובסכות אומרים: יום חג הסכות הזה זמן

2. טשמו אלג צלואת אלדאימה אעני צלוה אלליל ואלגדאה ואלעשי מגן. 4. טשמו ואלוסטי. 5. טשמו העמים ורציתה בנו מכל, כאן נפסק טשמו ומתחיל טשמז. 6—8 טשמז שמך הגדול והקדוש עלינו קראתה ותתן לנו. 10—12. טשמז ויראה יפקד ויזכר זכרוננו... ירושלם וזכרון... לפניך לטובה ביום חג. 13—14. טשמז אלהינו לטובה ופקדנו ... והושיענו בו לחיים ברבר ישועה ורחמים חוס ורחם עלינו והשיאנו. 15—17. טשמז ברכת מועדיך ... לברכנו קדשנו ... בתורתך וטהר ... בשמחה מועדי. 19. טשמז ואלמטאל בתבדיל אסם אלמועד ואלקול פי אלענצרה ויום ... תורתנו מקרא. 22—1. טשמז ופי אלמטאל ויום ...

2. עי׳ לעיל עמ׳ קלא שו׳ 8. 7. ותודיענו: ברכו׳ ל״ג ב׳. אך בכל נוסחאות התפלה נאמרת גם פסקא זו רק ביו״ט שחל במוצאי שבת, והשוה סרע״ג מ״ב ב׳.

באהבה מקרא קדש. / שמחתנו באהבה מקרא קדש.

קיד, א ואן אתפק אלפסח מע אלסבת פלישרך אלסבת מע אלפסח וכדלך כל עיד יתפק מע אלסבת. ואן אתפק לילה אלאחד פלתכון אל ה ב ד ל ה פי אלברכה אלוסטי יקאל

ואם חל פסח להיות בשבת יצרף שבת עם הפסח, וכן כל חג שיחול בשבת. ואם חל להיות בליל יום א׳, תהיה ההבדלה בברכה האמצעית ואומרים

ותתן לנו ייי אלהינו משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצות טובים ותנחילנו זמני ששון מועדי קודש חגי נדבה ותורישנו קדושת שבת כבוד מועד וחגיגת הרגל הזה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי הגדול והקדוש מששת ימים קדשת ותתן לנו ייי אלהינו מועדים לשמחה

10 אלי אכר אלקול וכדי סביל כל עיד יתפק לילה אלאחד.— ואמא צלוה מוסף פיקול אתה בחרתנו מכל העמים אלי זכר ליציאת מצרים תם יקול

עד סוף הענין, וכן דרך כל חג שיחול להיות בליל יום א׳. ובתפלת מוסף יאמר אתה בחרתנו מכל העמים עד זכר ליציאת מצרים אח״כ יאמר

אלהינו ואלהי אבו מפני חטאינו גלינו מארצנו וַנִּתְרַחֵק מעל אדמתנו ואין

קיד, ב 15 אנו יכולין / לעלות לראות להשתחות לפניך בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש אשר אתה שמך נקרא עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך יהי רצון מלפניך ייי אלהינו אב הרחמן מלך יעקב שתשוב ותרחם עליו ועלינו ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו אבינו מלכנו אלהינו גלה מלכותך עלינו מהרה הופע והנשא לעיני כל חי קרב פזורנו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי

20 ארץ והביאנו לציון ברנה ולירושלם עירך בשמחת עולם ונעשה לפניך קרבן חובתנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לייי ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבעת

שמחתנו מקרא. 1. בא״א נוסף אחרי מקרא קדש: כמא יקאל פי אלפסח יום חג המצות הזה זמן חרותנו באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים, וזה נראה מיותר. ויש לתמוה שכאן נוסח א״א לכל ב׳ הרגלים: באהבה מקרא קדש, בעוד שבגוף הברכה לעיל הנוכח: בשמחה. 2—3. טשמ״ז אלסבת מעה פי אלצלוה פיקאל שבתות למנוחה ומועדים לשמחה ותכון אלכאתמה מקדש השבת וישראל והזמנים. 5. טשמ״ז וכדלך סביל כל ... פי אלסבת. 7. טשמ״ז וחגי. 8. הזה אין בטשמ״ז. 11. טשמ״ז פיקאל. 13. טשמ״ז תם יקאל מפני. 16—17. טשמ״ז אשר שמך ... מלפניך אב. 19. טשמ״ז והופע ... וקרב. 20—21. טשמ״ז את קרבן חובתינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן את מוספי יום חג המצות הזה נעשה [ונקריב] לפניך

8. ואינו אומר: ותבדל ה׳ אלהינו וכו׳ לששת ימי המעשה, וכ״ה גם בנוסח הרמב״ם. ועל שינויי הנוסחא עי׳ אוה״ת 926.

ימים מצות יאכל׳ ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו׳
קסו, א והקרבתם אשה עלה לייי פרים בני בקר שנים ואיל / אחד ושבעה כבשים בני
שנה תמימים יהיו לכם׳ ומנחתם ונסכיהם כמדובר שלשה עשרונים לפר ושני
עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסוכו ושעיר לכפר ושגי תמידין כהלכתן.

מלך רחמן רחם עלינו מלך בראשית העתר לנו טוב ומטיב הדרש לנו שוב
עלינו בהמון רחמיך בגלל אבותינו שעשו את רצונך בנה ביתך כבתחלה כונן
מקדשך על מכונו הראנו בבנינו שמחנו בתקונו החזיר שכינה לתוכו יעלו כהנים
לעבודתם ולויים לשירה ולזמרה השב ישראל אל נוהו ושבטי ישורון אל נחלתם
וארמון על משפטו ישב שם נעלה ונראה לפניך שלוש פעמים בשנה ככתוב
שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ייי אלהיך במקום אשר יבחר בחג
המצות ובחג השבועות ובחג הסכות ולא יראה את פני ייי ריקם איש כמתנת
קסו, ב ידו כברכת ייי אלהיך אשר / נתן לך והשיאנו ייי אלהינו את ברכת ימי
מועדיך לחיים לשמחה ולשלום כאשר רצית ואמרת לברכנו כן תברכנו סלה
קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך
באמת והנחילנו בשמחה וששון מועדי קדשך ברוך אתה ייי מקדש ישראל
והזמנים.

וכדי סביל מוסף כל עיד בתגייר אלפואסיק אלי מא הו לה. ואן אתפק אלפסח מע אלסבת פלישרך אלסבת מעה פי אתה בחרתנו ויקדם אולא פואסיק אלסבת אעני וביום השבת. ועולת שבת. ויקול זה קרבן שבת קרבן היום נאמר ויקול פואסיק אלעיד. וכדי סביל מוסף כל עיד יקע פי אלסבת בתגייר אלפואסיק אלי מא הו לה. וכתיר מן אצחאבנא לא יקולו פואסיק פי מוסף אלבתה

וכן דרך מוסף כל חג, בשינוי הפסוקים כפי המתאים לו. ואם חל פסח להיות בשבת יצרף את השבת אתו באתה בחרתנו, ויקדים את פסוקי השבת ר״ל וביום השבת ועולת שבת ויאמר זה קרבן שבת קרבן היום נאמר ויאמר פסוקי (מוסף) החג. וכן דרך מוסף כל חג שיחול להיות בשבת, בשינוי הפסוקים כפי המתאים לו. ורבים מחבריגו אינם אומרים כלל פסוקים במוסף מפני

כמצות רצונך כמה שכתבתה. 2. אא שבעה. 5—6. טשמז רחם עלינו טוב ומטיב ... שעשו רצונך.
7—9. טשמז ושמחינו בתיקונו והשב שכינה לתוכו והשב ישראל לנוהו וכהנים לעבודתם ולוים לשירה
ולזמרה ושם נעלה ונראה ונשתחוה ... בכל שנה ושנה ככתוב בתורתך. 12. טשמז והשיאנו ר׳י אלהינו אלי
אכר אלקול. 17. טשמז וכדי מוסף ... עלי מא. 18. טשמז פי אלסבת. 20. טשמז ותקדם.
21-22. טשמז ויקאל ... נאמר פתקאל פואסיק אלפסח. 23. טשמז סביל כל עיד יתסק. 25—2. טשמז
לא יקולון ... בתה ... אלכטא פי אלפסוק ... עבדך ויכתפון תם.

לאנהם יתכוֹפון אלגלט פי אלמאסיק פהם יקולון על ידי משה עבדך תם יקולון
קסז, א מלך / רחמן רחם עלינו והו לעמרי יקנע ולכן מן כאן יתפט פואסיק כל עיד בלא
5 תשאבה פקולתא מע תפטהא אצלח מן תרכהא. ספי אליומין אלאולין תקאל הדה אלד פואסיק כמא רסמת ואמא פי אלסתה איאם אלאכר לם יקאל מנהא אלא והקרבתם אשה פקט. וכדלך הדאן אליומאן אלאולאן מן אלפסח יקאל
10 פיהא אלהליל תאמה ואמא פי אלסתה איאם אלאכר ליס יקאל אלא בעצה. ספי ואגבה אדא יקאל באמלא יברך

שהוששים מן הטעות בפסוקים, והם אומרים על ידי משה עבדך ואח"כ אומרים מלך רחמן רחם עלינו. וזה מספיק בודאי, אבל אם מישהו למד פסוקי כל חג וחג בעל פה בלי להחליף, אמירתם בזהירות עדיפה מהשמטתם. ובשני הימים הראשונים אומרים ד' הפסוקים האלה כמו שרשמתי, אבל בששת הימים האחרונים אין אומרים מהם אלא והקרבתם אשה בלבד. וכמו כן באלה שני הימים הראשונים של פסח אומרים הלל שלם, ובששת הימים האחרים אין אומרים אלא מקצתו. וכשאומרים אותו כלו צריך לברך

ב אתה יי אלהינו מלך העולם אש קדש במצותיו וצונו לגמור את ההלל

ואדא פרג מנה יברך יהללוך כמא רסמת.
15 ואלאיאם אלתי יקרא פיהא אלהליל תאמה הי כא יומא מן דלך יומי אלפסח אלאולין ויומי אלעצרת וה איאם אלסוכה וה איאם אלחנוכה. ואלאיאם אלתי יקרא פיהא בעצה
קסז, ב פהי ו איאם אלמצה / ורוס אלשהור מא כלי
20 ראס שהר תשרי אן ליס יקרא פיה אלהליל אלבתה וראס שהר טבת אן יקרא פיה אלהליל תאמה לאנה פי וסט איאם אלחנוכה. ואדא אדאד אן יקרא בעצה מיברך בדל לגמור לקרות ויקרא אלפצל אלאול ויתרך מן אלב
25 מן לא לנו ייי לא לנו אלי ייי זכרנו

וראחרי גמידתו אומרים יהללוך כמו שרשמתי. והימים שקוראים בהם ההלל השלם הם כ"א יום, מהם שני הימים הראשונים של פסח ושני ימים של שבועות ותשעה ימים של סכות ושמונה ימים של חנוכה. והימים שקוראים בהם מקצתו הם ששה ימים של פסח וראשי החדשים חוץ מר"ח תשרי, שאין קוראים בו את ההלל כלל, ור"ח טבת שקוראים בו ההלל השלם מפני שהוא באמצע ימי חנוכה. ואם ירצה לקרוא מקצתו יברך לקרות במקום לגמור ויקרא את הפרק הראשון וישמיט מן הפרק השני מן לא לנו ה' לא

4. טשמז ולכן מן אמכנה אן יחפט. עיד, כאן נפסק טשמז.

1. וכן נוהגין בכפרד שאין אומרין פסוקי הקרבנות אלא בשבת ובר"ח שהם רגילים בהם ולא יבואו לטעות, אבל בשאר מועדים שאינם רגילים בהם ויבואו לטעות אין מזכירים אותם" (אבודרהם ס"ג ד'). 3. ולא כן דעת ר"ת, עי' אבודרהם שם. 7. כמו שרשמתי: לעיל עמ' קנא–קנב. 13. השוה גם סרע"ג ל"ג א' ול"ו א' והל' ריצ"ג ח"ב עמ' ג'. 15. כמו שרשמתי: לעיל עמ' קמח. 16. תענית כ"ח ב'. 21. ר"ה ל"ב ב'. 23. משמע שגם יחיד יכול לקרא את ההלל. ועי' מש"כ במחברתי חלופי מנהגים בין ישיבות סורא ופומבדיתא עמ' 19–21. 25. הפרק השני: כי בספרים שהיו לפני רבינו היה לא לנו מחובר למזמור שלפניו. כמו שהעיר כבר הרד"ק בריש מזמור קט"ו: לא לנו יש ספרים שאין זה החלת המזמור. ועי' ירוש' שבת פט"ז, מדרש תהלים כ"ב יט והערת בובר שם ומס' סופרים פט"ז שבט' תהלים מנו רק קמ"ז מזכוריב, והמאירי בפירושו מונה קנ"א מזמורים. גם בילקוט שמעוני ד' שאלוניקי נחלק ס' תהלים לקמ"ז מזמורים. בצאת ישראל הוא מזמור קי"ב וחבר עמו לא לנו וגו'. מזמור קי"ג מתחיל אהבתי. מזמור קי"ד מתחיל בהודו ומזמור קט"ו מן המצר וקט"ז באשרי וגו'.

יברך ולא יקרא מן אלפצל אלג אלא ד פואסיק והי לגו עד ה׳ זכרנו יברך ולא יקרא מן הפרק השלישי אלא ד׳ פסוקים והם

מה אשיב ליי כל תגמולוהי עלי׳ כוס ישועות אשא ובשם ייי אקרא׳ נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו׳ בחצרות בית ייי בתוككי ירושלים הללויה

ואמא אלד ואלה פיקראן תאמאן ויברך בעדה יהללוך כמא רסמת.— ואדא צלת גמאעה פי יום יקרא פיה אלהליל פיפתח להם אל־אמאם בעד המברך את עמו ישראל בשלום

אבל הפרקים ד׳ וה׳ קוראים בשלמותם ואח״כ יברך יהללוך כמו שרשמתי.— ואם מתפללים בצבור ביום שקוראים בו הלל, יפתח להם החזן אחרי המברך את עמו ישראל בשלום

ב אתה ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור את ההליל

קיז, א

או לקרות ויקול / להם אכר כל פצל והם יבתדון באלאכר חתי יתממון ויברכון יהללוך פיקול הו בעדהם

או לקרות, ויאמר להם סוף כל פרק ופרק והם יתחילו באחר עד שיגמרו ויברכו יהללוך והוא יאמר אחריהם

ב אתה ייי המלך המשובח המפואר המיוחד המנוצח המתנשא בפינו ובפי כל הנשמות מלך אל חי וקים תמיד ימלוך לעולם ועד

ויקדש יתגדל.

ומן לילה אלפסח אלתאניה יגב אן נבתדי באחצי איאם אל עומר כמא נפרג מן צלוה מעריב לילה יום מן ניסן יברך

ויאמר קדיש יתגדל.

ומן ליל שני של פסח חייבים להתחיל בספירת ימי העומר אחרי גמר תפלת מעריב בליל ט״ז בניסן. מברכים:

ב אתה ייי אלהינו מלך העו אש קדש במצותיו וצונו על ספירת העומר

ונקול [ונאמר] הַאידַאנָא חַד יוֹמָא בְּעוּמְרָא ופי אלב [ובשני] תְּרֵין יוֹמֵי בְּעוּמְרָא

פאדא צארת ז׳ איאם קלנא

וכשיהיו שבעה ימים נאמר

יוֹמַאי שְׁבְעָה יוֹמֵי בְּעוּמְרָא דְּהָוֵן חַד שָׁבוּעָא

וכדלך אדא צארת אסבועין וג׳ אלי תמאם מ״ט

[ואדא בלג] אלי לילה אלכאמסה מן סיון יקאל

וכן כשיהיו שני שבועות ושלשה עד סוף מ״ט. וכשהגיע לליל ה׳ בסיון אומרים

יוֹמַאי אַרְבְּעִין וְתִשְׁעָה יוֹמֵי דְּעוּמְרָא דְּהָוֵן שְׁבְעָה שָׁבוּעֵי שַׁלְמֵי.

24. אא אסבועין ג׳. 25. אא ובלג אלי.

11—12. עי׳ סוכה ל״ח ב׳ ורמב״ם הל׳ חנוכה פ״ג הי״ב.

21. וכ״ה במנהג תימן, ובתשובת רב האיי שהובאה בהל׳ הריצ״ג הל׳ חדש וספירת העומר: כד טעי בראשונה ואמר בשניה איתמל חד יומא בעומרא והאידנא תרי יומי בעומרא.

קיז, ב ומן נסי אן יברך פי בעץ / ליאל אל עומר פליברך עלי מא יסתקבלה פאן נסי אן יברך פי אלליל̇ה אלאולי פקד פאתה אן יברך עלי אל עומר פי תלך אלסנה̇ אד̇ ליס הי תמימות למא נקץ מן אולהא פליס תבתדי ממחרת השבת.

ומי ששכח לברך באחד מלילות העומר יברך על הלילות הבאים, ואם שכח לברך בלילה הראשון לא יוכל עוד לברך על העומר בשנה זו מפני שאינן תמימות משום מה שחסר מהתחלתן ושוב אינן מתחילות ממחרת השבת.

ויום אלכמסין אלד̇י הו סת̇̇ה̇ מן סיון הו יום אלענצרה̇ פיגב אן נתבת פיה ואגבאת מקרא קדש והי מתל ואגבאת אלסבת מא כלי שיין והי אצלאח מא יוכל וישרב מתל אלכבז ואל־דבאה̇ ואלטבך̇ ואסתקי [אלחות] מן אלמא ומא אשבה דלך ויגוז אן נשעל נארא ללכבז ואל־טבך̇ ולא יגוז אן נטפ̇̇יה̇א בעד דלך ולא יגוז אן נתבכ̇̇ר פי אלעיד ולא נקדח אלנאר ולא נסתכרגה̇א מן אלמא ולא מן אלקצב ולא מן אלכשב ולא מן אלחגר.— ואלבאב אלב̇ אלחמל לא יגוז לנא אן נחמל פי אלאסואק פי אלעיד אלא מא הו לחאגה̇ אלעיד ולא גאכד / לחמא קיח, א או פאכה̇ה̇ פי אלעיד אלא מן יהודי חתי לו טאלבנא פי אלעיד לא ילזמנא קצאה לאן ישראל לא יתקאצון פי אלעיד. וליס בין יום אלאול ואלב̇ פרק אלא פי אמר אלמי̇̇ת אנה יגוז אן יגסל ויחנט ויכפן ויחפר לה וידפן ואמא אן ישתרי̇ לה חואיגה̇ מן אל גוים לא. ולא יחל

11. א״א אלקות.

4. ואמר מר רב סעדיה שכח ולא ברך על ספירת העומר בכל לילות שבין פסח לעצרת מברך בלילה שלאחריו חוץ ממי שלא ברך לילה הראשון שאין מברך בשאר לילות כלל דבעינן תמימות וליכא״ (הל׳ הריצ״ג ח״ב עמ׳ ק״ח). ודברי רבינו אלה הובאו ע״י השואלים שפנו לרב האיי: ״ובעירושל׳ אדונינו סעדיה ...״, עי׳ תג״א 212 II ובתשובות שציינתי שם בהערותי. כן באו דברי רבינו גם באבודרהם, דף ס״ד ד׳. 11. הכונה למקום שהדגים אינם יכולין להשמט והן כניצודין. עי׳ טוש״ע סי׳ תצ״ז. 13. לגמר־נתבכר״, כמו בר״מ כלים פכ״ב סוף מ״י. ביצה כ״ב ב׳ (אפשטיין). 14. [״קדח״ ו־אסתכרג אלנאר״ כאן בודאי שני דברים שונים. סבורני שקדח=הדליק בכלי המיוחד לכך, והוצאת אש היא בחמרים ארעיים. בנעט]. 14. ביצ׳ ל״ג א׳. ועי׳ תשו׳ רב שרירא בתגמו״מ סי׳ קמ״ה ובהערת ד״ר לוין באוצה״ג למס׳ ביצ׳ סי׳ צ״ו. 16. לצורך החג: ודאי שגם רבינו פוסק כב״ה שמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה גם שלא לצורך. אבל ״פירשו הגאונים והוא שיהיה צורך הנאת יו״ט אבל המוציא ... אבנים לוקה ודברי הכל״ (א״ח ח״א דף פ״ד ג׳ ובכלבו הל׳ יו״ט), ועי׳ גם ברא״ש לביצה שם מה שהביא מתשוה״ג. 21. ביצה ו׳ א׳. 22. ולהפור בשבילו: עי׳ תמים דעים סי׳ ק״ך ומגן אבות להמאירי ענין ו׳.

אן נכבז ונטבך פי אלעיד מא יבקי מנה תעמ̇דא ללחול אללהם̇ אלא אן יכון יפעל בגיר קצד וכדלך לא נעאלג מא נ̇טעמה לגוי יום אלעיד.

תחילה לחול, אלא אם עשה כך בלא כוונה. וכן אין עוסקים במה שמאכילים את הגוי ביום החג.

וקדוש אלענצרה ודכר אלעיד פי ברכת מזון וצלוה אלליל ואלגדאה ואלעש̇י עלי מא רסמנא פי אלפסח וכדלך קראה אלהלל לגמור. ואמא פואסיק מוסף:

וקידוש של שבועות וזכר החג בברכת המזון ותפלת מעריב ושחרית ומנחה הם כמו שרשמנו אצל פסח וכן קריאת ההלל לגמור. ופסוקי מוסף:

וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לייי בשבועתיכם מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו · והקרבתם עולה לריח ניחח לייי פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה / כבשים בני שנה · ומנחתם ונסכיהם כמדובר וג׳.

קיח,ב10

ווגדנא אהל זמאננא הדא קד עו̇דו אן יקאל להם פי מוסף עיון תריג שריעה אלתי שרעהא אללה תע̇ עלי בני אסראיל עלי אלתאליף אלדי אל̇לה אתה הנחלתה פאמתחנתהא פוגדתהא לא תכמל תריג וראית פיהא אעאדאת וחשו לא תצלח אן אדכרהא פי הדא אלכתאב פראית אן אגעל עוצהא ליס לאנהא אצל לא בד̇ מנהא לכן לתעל̇ק קלוב אלנאס אלדין ראית פיהא. וראית מע דאך אלאו̇לין קד קסמו אלמצות ד̇ אקסאם וקאלו אן מצות עשה מאתין ומצות לא תעשה רעז ומא פי עקובתה מיתה עא ואחכאם מוצועה לחואדת תחדת סה פקסמת מצות עשה אללאזמה פי כל זמאן ומכאן פצלא ומא סואהא פצלא וכדלך מצות לא תעשה אללאזמה פי כל זמאן ומכאן / פצלא ואלבאקי פצלא ואלגנאיאת פצלא ואלאחכאם פצלא פצארת סתה פצול וארי אן אתבתהא:

ומצאתי שאנשי דורנו רגילים שיאמרו להם במוסף עיקרי תרי״ג המצוות אשר צוה ה׳ ית׳ את בני ישראל, בחיבור המתחיל אתה הנחלתה. ובדקתי אותם ומצאתי שאינם מכילים תרי״ג בשלמות וראיתי בהם חזרות ואריכות הלשון שלא ראוי להזכירן בספר הזה. וראיתי לשים דבר אחר במקומם, לא מפני שהם עיקר שאי אפשר בלעדיו אלא מפני שראיתי שהאנשים נתנו את לבם בהם. גם ראיתי שהראשונים חלקו את המצוות לארבעה חלקים ואמרו שמצוות עשה מאתים ומצוות לא תעשה רע״ז ועבירות שיש בהן חיוב מיתה ע״א וחקים החלים במקרים ידועים ס״ה. וחלקתי את מצוות עשה הנוהגות בכל זמן ומקום לחוד, והאחרות לחוד, וכן מצוות לא תעשה הנוהגות בכל זמן ומקום לחוד, והאחרות לחוד, והפשעים לחוד, והמשפטים לחוד, ויצאו ששה פרקים. ואני רואה לקבעם:

1. פסחים מ׳ ב׳ וביצה י״ז ב׳. 3. ביצה כ״א ב׳. 5. כמו שרשמנו: עיין לעיל עמ׳ קלה, קנ.
11. ״ונוהגין בכל המקומות לקרא בשני ימים טובים של חג השבועות אזהרות ... ורוב שלוחי צבור אומרים אותם כשחוזרין תפלת מוסף כשמגיעין עד על ידי משה עבדך, וכן כתוב בסדר רב עמרם ורב סעדיה״ (אבודרהם דף ס״ה ד׳), ועל האזהרות בכלל עי׳ במחברתו״ של ר״מ גוטמן: ״בחינת המצות״ (ברסלוי תרפ״ח) ובמאמרו של רי״מ אלבוגן באינציקלופידיא־יודאיקא 508 III. 14. עי׳ עליו שם ובאוצר השירה לר״י רודזון.
20. הכונה לבעל הלכות גדולות ולאלה שקדמוהו (עי׳ גוטמן שם), והשוה בה״ג ד״ב עמ׳ 13, 15.

אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא, וְאוֹתוֹ תַעֲבוֹד בִּתְפִלָּה,
עֶרֶב וָבֹקֶר יַחֲדֵהוּ, בְּאוֹת, וְטוֹטָפוֹת לִתְהִלָּה.
בִּכְנָפֶיךָ צִיצִית נֶצַח, וּבִפְתָחֶיךָ מְזוּזָה סֶלָה,
כַּבֵּד הוֹרֶיךָ, יְרָא מֵהֶם, כִּי אֵל נָתַן לָמוֹ גְּדֻלָּה.
גְּדֻלָּה לִזְקֵנֵי, וְהַדְרָתָם, וּמוֹרָא לְמִקְדָּשׁ תָּקִים,
לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד דָּת, וְהַמֶּלֶךְ יִקְרָאֶנָּה לָעָם בִּלְהָקִים.
דַּחֵה הָאֱלִילִים, וְנִתַּצְתָּם, וְרֵעֶיךָ כָּמוֹךָ תַּחֲשְׁקֵם,
הָבִיאָה כֹּפֶר, וְצֶדֶק תִּרְדּוֹף, וּמִשְׁקְלוֹתֶיךָ לְצֶדֶק הָקֵם.
הָקֵם תָּקִים, וְעָזוֹב תַּעֲזוֹב, וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיט דֵּי חֶסְרוֹן,

המקורות. מלבד כתבי היד הרשומים במפתח כה״י השתמשתי בדפוסים אלו: מנין תרי״ג מצות שבתורה מאת רס״ג י״ל עם באור מאת א. ש. ווערסהיימער ירושלים תר״ץ (=ו). ספר הירושות לרס״ג י״ל ע״י יואל הכהן מיללער פאריס תרנ״ז (=מ). ספר המצות לרס״ג י״ל עם באור ע״י ירוחם פישל פערלא. ג׳ חלקים. ווארשא תרע״ד—תרע״ז (=פ). קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים י״ל ע״י יהודה ראזענבערג, ברלין 1894 (=ק).

2. אדי ייחדוהו; אדכג ובדפוסים יחדוהו. בדפוסים וטוטפת. 4. אה אדי ירא מנהם. בדפוסי ו מ פ כלאל; ק כל אל. 5. אדי לזקוני. בדפוסים למקדיש. אדכג תקם. 6. מ יקראנה להם. אא אדי בלהקם. 7. אה אדכג בצדי הגליון דחה בם אלילים. אדי ונתצם. בדפוסים ורעך. 8. אה הביאה פֹּטֶר. לצדק הקם, כן הוא במ; בשאר המקורות -לצדקם הקם״. 9. אה אדי כג טשי עזוב תעזוב.

בהערות על פיוט זה נמנו כל מצות עשה וכל מצות לא תעשה הרמוזות בכל בית ובית, ופסוקי התורה השייכים למצות האלה נסמנו אחריהן:

מנין מצוות עשה.

1. א, ב: יראת ה׳ ותפלה, דב׳ י כ. 2. ג, ד: ק״ש שחרית וערבית, דב׳ ו ד ז; ה, ו: תפילין של יד ושל ראש, דב׳ ו ה. 3. ז: ציצית, במ׳ טו לח. ג צ ח: מלה מתאימה למלה „לדרתם״ שנאמר בקשר עם מצות ציצית. ח: מזוזה, דב׳ ו ט. ס ל ה: ר״ל ביום ובלילה (ווערטהיימער). 4. ט: כבוד אב ואם, שמ׳ כ יב. כי ... ג ד ו ל ה: ר״ל המקום השוה כבודם לכבודו (עי׳ מכילתא יתרו, פרשה ח). י: מורא אב ואם, ויק׳ יט ג. 5. יא, יב: לקום מפני שיבה ולכבד תלמיד חכם, ויק׳ יט לב. יג: לירא מן המקדש, ויק׳ יט ל. ת ק י ם: ר״ל למקדש אשר תקים בעתיד והוא בנין הבית השלישי, ולפי זה מצות יראת המקדש נוהגת רק בזמן שביה״מק קיים ולא בחרבנו, ועי׳ על ענין זה השקלא וטריא בספר המצות לרס״ג הוצאת פערלא ח״א עמ׳ 220. 6. יד: ללמוד תורה, דב׳ ה א. טו: ללמד תורה לאחרים, דב׳ ז ז. טז: להקהיל את העם והמלך יקרא את התורה באזניהם, דב׳ לא יא. ב ל ה ק י ם: מלשון להקת הנביאים, ש״א יט כ. 7. יז, יח: לאבד ע״ז ומשמשיה, דב׳ יב ב ג. יט: לאהוב כל אחד מישראל כגופו, ויק׳ יט יח. ת ח ש ק ם: מלשון חשק ה׳ לאהבה אותם, דב׳ י טו. 8. כ: נתינת מחצית השקל, שמ׳ ל יג. כא: לרדוף צדק, דב׳ טז כ. ועי׳ פערלא, שם ח״א עמ׳ 304 וכו׳. כב: משקלות צדק ומדות צדק, ויק׳ יט לו. 9. כג, כד: פעינה ופריקה, דב׳ כב ד; שמ׳ כג ה. כה: מצוה הרמוזה בפסוק העבט תעביטנו די מחסרו, דב׳ טו ח ועי

10 הָשֵׁב תָּשִׁיב אֲבֵדָה, וְהַעֲנֵק תַּעֲנִיק, וְהוֹכֵיחַ תּוֹכִיחַ לְכִשָּׁרוֹן.

וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ, וּבֵרַכְתָּ בְשָׁבְעֲךָ בָּרוֹן,

הַמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ, וּמִקְנַת כַּסְפְּךָ לִבְרִית זְכָרוֹן.

זְכָרוֹן שְׁמוֹר הַשַּׁבָּת, אַתָּה, וּבָנֶיךָ, וַעֲבָדֶיךָ, וּבְהֵמְתְּךָ יִשְׁבְּתוּ בוֹ,

רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי בְּנִיסָן עֲצֶרֶת, וּתְרוּעָה קֹדֶשׁ לְנָקְבוֹ.

15 חֻקַּת הַכִּפּוּרִים קַדְּשֵׁהוּ, וְהֶחָג, וְהַשְּׁמִינִי בוֹ, /

קיט, ב שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחוּג, וּמַתְּנַת יָד כְּבִרְכַּת טוּבוֹ.

טוּבוֹ בְּפֶסַח, מַצָּה, וּמָרוֹר, לְבָעֵר חָמֵץ וּלְכַלּוֹת,

שָׁבוּעוֹת, וְסוּכָּה, וְלוּלָב, תְּקִיעָה, וְעִנּוּי מִמַּאֲכָלוֹת.

לְרִחֵי עִיבּוּר, וּפֶסַח שֵׁנִי, וְשִׂמְחַת הַחַגִּים לְמַלֹּאת,

20 „כְּתוֹב זֹאת" רֶמֶז מְגִלָּה, וְגֵר יְמֵי חֲנֻכָּה עַד כְּלוֹת.

כְּלוֹת שֵׁשׁ שָׁנִים תִּשְׁמֹט הָאָרֶץ, וּבָהֶם תְּחַפֵּשׂ עֶבֶד עִבְרִי הַנִּלְקָח,

10. "תעניק" חסר: אה אדכג. תוכיח, כן הוא בטשו, וחסר בשאר המקורות. 11. אדו בשבעך ברזון. 12. אדו כג המול תמול ויליד. אה אדו כג ומקנת כסף. 13. אה שמור את השבת. "אתה" חסר: אה אדו כג. "בו" חסר: מ. 18. אדו שביעית וסוכה. 19. אדו ידוד עיבור. 20. "רמז" חסר: אדו. 21. "תשמט" חסר: אא ובדפוסים, ונמצא בכ"י אדו כג שקלא וטריא ארוכה מאת הר' פערלא שם ח"א עמ' 327 וכו'. 10. כו: השבת אבדה, דב' כב א. כז: הענקת עבד עברי כשיוצא לחרות, דב' טו יד. כח: להוכיח לחוטא, ויק' יט יז. לְכִשָּׁרוֹן: ר"ל שיוכיח אותו כדי שיכשיר מעשיו (ווערטהיימער). 11. כט: החזרת רבית קצוצה, כמו שדרשו חז"ל (בבא מציעא סב ע"א) על הפסוק וחי אחיך עמך, ויק' כה לו. ל: ברכת המזון, דב' ח י. 12. לא, לב: למול בנים ועבדים, יליד בית ומקנה כסף, בר' יז יב יג. 13. לג: קדוש היום של שבת, שמ' כ ח. לד—לז: שמירת השבת, שם כ י. 14. לח, לט: לשבות ממלאכה ביום ראשון ושביעי של פסח, ויק' כג ז ח. מ, מא: לשבות ממלאכה בעצרת (חג השבועות) וביום תרועה (ראש השנה), ויק' כג כא כד. לנקבו: מלשון אשר נקבו בשמות, במ' א יז. 15. מב—מד: שביתת יום הכפורים ושביתת ראשון של חג ושמיני של חג, ויק' כג כח לה לו. 16. מה: חגיגת הרגלים, שמ' כג יד. מו: קרבן ראייה, דב' טז י. 17. טובו: פי' הטיבו לבכם באכילת זבח הפסח והמצה והמרור, ובזה כולל מ"ע מז—מט. שמ' יב ח יח. נ: השבתת שאור, שמ' יב טו. 18. נא: ספירת העומר, ויק' כג טו. נב—נג: סוכה ולולב, שם מב מ. נד, נה: תקיעת שופר בר"ה ועניו ביוהכ"פ, שם, שם כד—כז. 19. נו: קדוש החדש, שמ' יב כ. נז: פסח שני, במ' ט יא. נח: שמחת הרגלים, דב' טז יד. 20. כתוב ... מגלה: ר"ל מצות קריאת מגילה (מ"ע נט) רמוזה בפסוק: כתוב זאת זכרון בספר (שמ' יז ד). עי' מגילה ז, ע"א; יח ע"א. ס: הדלקת נר חנכה (מצוה דרבנן). עד כלות: כלומר כל שמונת הימים. 21. סא: שביתת הארץ בשביעית, שמ' כג יא. סב: יציאת עבדים בשש, דב' טז יב. ובהם: כלומר

שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים וּנְטַשְׁתָּהּ, וְגַם הָרְצוּעַ בָּהּ יִפָּקַח.

לָתֵת תְּרוּמָה, וְרֵאשִׁית עֲרִיסָךְ, וְהִלּוּלֵי קֹדֶשׁ מְרֻקָּח,

אַף תָּשִׁיב חָבוֹל לִצְרִיכָיו וּתְבוֹרַךְ בְּכָל מִקָּח.

מִקַּח כֶּסֶף וּשְׁטָר וּבִיאָה גַּם בְּאִשָּׁה תָּרִיד, 25

שְׁאֵרָהּ, כְּסוּתָהּ, וְעֹנָתָהּ בְּעוֹדְנָהּ, וּכְרִיתוּת בְּצֵאתָהּ לְהַפְרִיד.

נִכְסַפְתָּ לִיפַת תֹּאַר גֵּירֻשָׁה, וְתִבְחוֹן הַשּׁוֹטָה מֵהַמְרִיד,

יְבִמְתְּךָ חָלוּץ, אוֹ יַבֵּם אוּלַי יָקוּם שָׁרִיד.

שָׁרִיד מֵהַפִּיל שִׁים מַעֲקֶה, וּפְדֵה פֶּטֶר רֶחֶם בְּהִפָּתַח,

וּשְׁגַר בְּהֵמָה יְקַדְּשׁוּן, וְיִפָּדֶה הָרֶכֶשׁ, אוֹ יְנוּתַּח. 30

עֵת הַמְקֻשָּׁרוֹת תַּבְכִּירֶנָּה הַקְּדִישֵׁם מֵאֵין רָתַח,

גֵּירֵי צֶדֶק כָּאֶזְרָח, וְהַנְּבֵלָה לְתוֹשָׁבֵי פֶתַח.

טשז. ״עבד״ חסר: אדו כג. אה: כל שש שנים תחפש עברי הנלקח. 22. מ ונטשת. 23. אה אדו טשז וראש עריסך. 24. אף תשיב: אה; בשאר המקורות: אך. 25. ו ק באשה תדיר. 26. אדו בעידנה. אה וברירות. 27. אה נכספתה ... גיירנה ולבחון. טשז השיטה. 30. אה יקדישון.

דבמספר זה של שש שנים מצוה לשלח העבד חפשי״ (פערלא, שם 543). 22. סג: חזרת שדות ביובל, ויק׳ כה יא. סד: שלוח עבדים ביובל, שם, י. יפקח: מלשון לקרוא לשבויים דרור ולאסירים פקח קוח, ישעיה סא א. 23. סה: להפריש תרומה גדולה, דב׳ יח ד. סו: להפריש חלה מעיסה, במ׳ טו כ. סז: נטע רבעי, ויק׳ יט כד. מרקח: ״גראה דפירושו מתוקן וראוי לאכילה אחר שעברו עליו שני ערלה, כמרקחת שכבר נרקחה ונתבשלה כל צרכה״ (פערלא, שם 558). 24. סח: השבת עבוט, דב׳ כד יב. 25. סט: לישא אשה, דב׳ כד א, וכפי שבאר הר׳ פערלא (שם ח״א 550—562) אין הכונה למצות קדושי האשה אלא למצות פריה ורביה. ת ר י ד: כמו תרדה, עי׳ ראב״ע, בר׳ כז מ. 26. ע—עב: שארה כסותה ועונתה, שמ׳ כא ט י. בעודנה: ר״ל בעוד שהיא תחתיו. עג: גירושין, דב׳ כד א. 27. עד: דין יפת תאר, דב׳ כא יא—יג. עה: השקאת סוטה, במ׳ ה יב—לא. 28. עו: יבום וחליצה, דב׳ כה ה—י. אולי יקום שריד: עי׳ שם כה ו. 29. עז: לעשות מעקה, דב׳ כב ח. עח: פדיון בכור אדם, שמ׳ יג יג. בהפתח: לאפוקי מריה״ג דאמר בבכורות ח, א דשפחה שכבר ילדה ונשתחררה ונכרית שילדה ונתגיירה ונשאו לישראל וילדו הולד בכור (פערלא שם ח״א 600). 30. עט: בכור בהמה טהורה לכהן, שמ׳ יג יב; דב׳ טו יט. פ: פדיון פטר חמור, שמ׳ יג יג. הרכש: שם נרדף לחמור. או ינותח: לשון נופל על לשון הכתוב: ״ואם לא תפדה וערפתו״. 31. פא: לפי הר׳ פערלא (שם ח״א 600) כונת רס״ג בחרוז הזה היא למצות הפרשת בכורים אפעלפי ששאר מוני המצות לא מנו עשה זו. אולם רש״א ווערטהיימר העיר בצדק שלשון ״המקשרות״ לא תפול אלא על בהמה, כמו בבר׳ ל מא מב. ולכן הוא משער שהמצוה הרמוזה בחרוז זה הי״א להקדיש בכור בהמה טהורה בפה ולאמר הרי זה קדש, שנאמר תקדיש לה׳ אלהיך, דב׳ טו יט. ומצוה זו מנה הרמב״ם בהל׳ בכורות פ״א ה״ד ובספר המצות מ״ע עט. מאין רתח: ר״ל מבלי שתחוס על הנולד ראשון, והוא מל׳ מעי רתחו, איוב ל כז. 32. פב: להשוות גר שקבל עליו כל דברי התורה לישראל

פֶּתַח הַבְּכוּרִים אִם פִּתֵּחוּ הֲבִיאֵם, וְתִקְרָא בְּמִקְדָּשִׁים,

מַעְשַׂר בְּהֵמָה, וּמַעְשַׂר רִאשׁוֹן, וּמַעְשַׂר אֶבְיוֹנִים מְדוּשִׁים.

קכ, א 35 **צָעוּד** בַּשֵּׁנִי לַבְּחִירָה, אוֹ תִּפְדֵּהוּ וְדָמָיו מְקֻדָּשִׁים,

וְהִתְוַדִּיתָ בְּקַיְמְךָ כָּל אֵלֶּה בִּיעַרְתִּי כָּל מַעְשְׂרוֹת **קָדָשִׁים**.

קָדָשִׁים רֵאשִׁית גִּזְּךָ, וּמַתְּנוֹת זְבָחֶיךָ אַרְבַּע,

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה תַּחֲקוֹר כַּדָּת, וּלְכַסּוֹת דָּם הַנִּיבַע.

רָחַב גְּבוּלֶךָ וְהִתְאַוִּיתָ תִּדַּשְׁנֶה טוּבִי וְתִשְׂבַּע,

40 תֵּט אַחֲרֵי רַבִּים בְּמִדְרְשֵׁי פָנִים **שֶׂבַע**.

שֶׂבַע וְתִשְׁעִים מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלֶּה תָּמִיד תִּגְמוֹר,

כִּי מִצְוֹת הַגּוּף הֵמָּה הַשְּׂכִילִים וּמַעֲדַנֵּיהֶם תִּזְמוֹר,

תְּבוֹאָתְךָ טוֹבָה אֲשֶׁר צָפַנְתִּי פָּעַלְתִּי לַחוֹסִים לֵאמֹר,

אִם תֵּלֵךְ בְּדָרָכַי חֻקַּי וּמִשְׁפָּטַי **תִּשְׁמוֹר**.

35. אדיכג אם תפדהו בדמיו. 36. אה ביערתי מעשרות. 37. וא ובדפוסים קדש ראשית. 38. הניבע, כן הוא בוא, אה: הנביע; שאר המקורות: הנובע. 42. אדיכג המשכילם; אה השבילם ומעניהם; השכילם חסר: מ. 44. "חקי" חסר: מ.

גמור בכל משפטיו ודיניו, ויק' יט לד. פג: לתת גבלה לגר תושב, דב' יד כא. 33. פד, פה: הבאת בכורים, דב' כו ב. מקרא בכורים, שם, שם ה. פתח בכורים: כמו ראשית בכורים. 34. פו, פז, פח: מעשר בהמה, ויק' כז לב. מעשר ראשון, שם, שם ל. מעשר עני, דב' יד כח. מדושים: פי' אביונים מדוכאים, והוא מל' "מדשתי ובן גרני", ישע' כא י. 35. פט: אכילת מעשר שני או דמיו בירושלים, דב' יד כב–כו. בשני: במעשר שני. לבחירה: לירושלים העיר הנבחרת. 36. צ: ודוי מעשרות בשנה הרביעית לשמיטה, דב' כו יב–טו. בקימך כל אלה: ר"ל בתחך תרומות ומעשרות תוכל להתודות בערתי הקדש וכו'. 37. צא, צב: ראשית הגז, דב' יח ד. מתנת הזרוע והלחיים והקיבה לכהן, שם, שם ג. ארבע: משום שהלחיים נתנו לשנים (עי' חולין קלב ע"ב). 38. צג, צד: שחיטה, דב' יב כא. כסוי דם, ויק' יז יג. הניבע: המקלח. 39. צה: לאכול בשר תאוה אלא מתוך רחבת ידים ועושר, (דב' יב כ; ועי' רש"י שם). ולהר' סערלא (שם 647) יש שיטה אחרת, עי"ש. רחב: כאשר ירחיב ה' את גבולך. 40. צו, צז: אחרי רבים להטות, שמ' כג ב. דרישת וחקירת העדים, דב' יג טו. במדרשי פנים שבע: רמז לשבע חקירות שהיו בודקין בהן את העדים (סנהדרין פ"ה משנה א). 41. תגמור: תלמוד ותדע על נכון, מלשון "והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס" (שבת סג, ע"א). 42. כי מצות הגוף המה: הכונה היא שהמצות הנ"ל הן מצות המוטלות על היחיד ואינן מקושרות בצבור כקרבנות וכיוצא בהן. השכילם... תזמור: ר"ל אם תשכיל ותבין מצות אלה אז תזמור מעדניהם, כלומר תקטוף את טעמם הערב, ותזמור מלשון "תזמר כרמך", ויק' כה ג. 43—44. תבואתך... תשמור: פי' אם תלך בדרכי, וחקי ומשפטי תשמור אז תבוא לך הטובה אשר צפנתי לחוסים בי. עי' איוב כב כא; תהלים לא כ; מ"א ג יד.

45 תִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ כִּי תִדֹּר, וְתַפְלִיא לְהַזִּיר לְרָצוֹן,
תַּקְרִיב אִם תִּטְמָא בְּפֶתַע, וְעַל תּוֹרַת נְזִירְךָ לְעֶלְצוֹן.
שַׁאֲנַנָּה בִּנְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ לְאָבִיהָ, וְאִישָׁהּ הַמֶּלְצוֹן,
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֻבְחֲרָה בּוֹ תָּבִיאוּ קָרְבָּנֵי רָצוֹן.
רָצוֹן מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֹלַת בָּקָר וְצֹאן וָעוֹף לִרְצִיּוֹן,
50 גַּם שַׁלְמֵי בָקָר וָצֹאן, וְאַרְבָּעִים לַחֲמֵי תוֹדַת צִפְיוֹן.
קָרְבַּן חֲלָבִים לְהָנִיף, חָזֶה, וָשׁוֹק לִמְשָׁרְתֵי חֶבְיוֹן,
לִשְׁרוֹף נוֹתָר לַבֹּקֶר, עוֹר הָעוֹלָה לְכֹהֲנֵי צִבְיוֹן. /
קכ, ב צִבְיוֹן מִנְחַת סֹלֶת, מַחֲבַת, וּמַרְחֶשֶׁת, חַלּוֹת, וּרְקִיקֶיהָ לְהַעֲרֵךְ,
בְּרִית מֶלַח, וּמַכֹּלֶת קָדָשִׁים, וּמַחְלְקוֹת מְנָחוֹת תַּדְרֵךְ.

45. באדכג נמצאה ב רבתי בין השורות לציין התחלת החלק השני. 46. נזירך, ו ומ; אדכג: נדרך, שאר מקורות: נזרך. טשג נזרך. ועל הגליון: נדרך. 47. אה בנדרה ואסרה ... ולאישה; אטו זא טשג בנדרה ואסרה; אדכג ואסרה. 48. אה קרבני לרצון. 49. אה לרצון. 50. אה שלמי עולת בקר. 52. טשז בבקר. 53. -חלות חסר: אטז. 54. וא מכלת ... ומחלוקות; טשג ומחלוקת. פ ומכלת קדושים.

45. צח: לקיים מוצא שפתים בנדרי גבוה, דב׳ כג כד. כי תדור: רמז למ״ע צט: נדרי הדיוט, במ׳ ל ג. ותפליא וכו׳: מ״ע ק: שמירת נזירות, במ׳ ו ב. לרצון: רומז לספרי נשא פיסקא כב: -כי יפליא לרצונו ולא אנוס״. 46. קא: שיביא הנזיר קרבן כשנטמא בתוך ימי נזרו, במ׳ ו ט–יא. קב: שיביא קרבן ביום מלאת ימי נזרו בטהרה, שם, שם, יד. לעלצון: לשמחתו, שהשלים נדר נזרו כראוי. 47. קג, קד: לדון בהפרת נדרים, האב לבתו והבעל לאשתו, במ׳ ל ד–יז. שאננה: האשה היושבת שאננה בבית אביה בנעוריה או בבית בעלה. המלצון: פי׳ הרשות להחליט דבר היא ביד אביה או ביד אישה. 48. קה: להביא קרבנות חובה ונדבה לביהמ״ק ברגל ראשון, דב׳ יב ה–ו. 49. קו: שיהיה קרבן לא פחות מבן ח׳ ימים, ויק׳ כב כז. קז–קט: לעשות קרבן עולת בקר וצאן ועוף כמשפט, ויק׳ א. ג י יד. לרציון: במשמעות -כמשפט״ שהוא לרצון לפני ה׳. 50. קי–קיב: מצות שלמי בקר, שלמי צאן ולחמי תודה, ויק׳ ג א; שם, שם ו; שם ז יב. צפיון: כך הוא הנוסח בכל המקורות, והמפרשים התקשו לבאר המלה הזאת, אבל הר׳ פערלא (שם 704) מגיה לנכון -פציון״ והחרוז מוכיח כי כן צ״ל, -והוא מל׳ הפוצה את דוד עברו (תהל׳ קמד י) פצני והצילני (שם, שם ז יא) שענינו הצלה מצרה לרוחה, דתודה אינה באה אלא בדבר הודאה על הצלה מצרה״. 51. קיג, קיד: מצות תנופה ונתינת חזה ושוק, ויק׳ ז ל–לב. חביון: כנוי לביהמ״ק, מל׳ חביון עזו, חבקוק ג ד. 52. קטו: שריפת נותר, ויק׳ ז יז. קטז: נתינת עורות קדשי קדשים לכהנים, ויק׳ ז ח. צביון: כנוי לביהמ״ק, מל׳ הר צבי קדש, דניאל יא מה. 53. קיז–קכ: ארבעת מיני המנחות, ויק׳ ב א ד ה ז. צביון: פי׳ חשק ורצון, מל׳ ארץ שצביוני בה (כתובות קיא, ע״א) והכונה היא ערה״כ ונפש כי תקריב קרבן מנחה (ויקר׳ ב א), ר״ל כשיחפוץ אדם להקריב מנחה. 54. קכא: על כל קרבנך תקריב מלח, ויק׳ ב יג. קכב: אכילת קדשים, שמ׳ כט לג. ומכלת: מל׳ ומכלת לביתו, מ״א ה׳ כה. קכג: חלוקת המנחות, ויק׳ ז ט; ועי׳ ג״כ מנחות עג ע״א. תדרך: מל׳ ידרך ענום במשפט, תהל׳

55 פִּתֵּי הַחֲבִתִּים, וְחֵלֶק כְּחֵלֶק, וּמִמְכַּר מִשְׁמָר הַמְבֹרָךְ,
רְחִיצַת מַיִם, וּתְרוּמַת דֶּשֶׁן, וּבֵעֵר עֲצֵי אִשֶּׁה עֵרֶךְ.
עֵרֶךְ נֶפֶשׁ הָאָדָם כְּפִי שָׁנָיו, וּבְהֵמָה שֶׁלֹּא תָבֹא אוֹלָם,
עֲרָכֵי בָתִּים, וְחוֹמֶשׁ בַּעֲלֵיהֶן, שְׂדֵה אֲחֻזָּה, וּמִקְנֶה לְגָאֳלָם.
שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת נֶכֶר לָעָם, וְלַיָּחִיד לְהוֹבִילָם,
60 שְׂדֵה חֲרָמִים, וְגֶזֶל הַגֵּר, וְחַטָּאת עַל כָּל נֶעְלָם.
נֶעְלָם מִקָּהָל, וּמָשִׁיחַ יָבִיא פָּר, וְהַנָּשִׂיא בְּשָׂעִיר יִתְכַּפֵּר,
עַם הָאָרֶץ בְּשֶׂה, וְגוֹזָלִים, וּבַעֲשִׂירִית הָאֵפָה לְהַשְׁפֵּר.
מוֹעֵל, וְגוֹזֵל יָשִׁיב קֶרֶן, וָחוֹמֶשׁ, וּבָאָשָׁם שִׁגְגָתוֹ יָפֵר,
וְאָשָׁם תָּלוּי וּלְנֶחֱרֶפֶת, וְהֶקְדֵּשׁ בַּחֲמִישִׁיתוֹ לְכַפֵּר.
65 לְכַפֵּר מַגַּע חַטָּאת, וְדָמָה בְּכָל כְּלִי, כְּחֻקַּת תְּמִימָה,

55. אה החברתים; אטו החביתים; וא החבותים. 56. אדכג עצי אשי; אה אשי ערך. 57. אטו לאולם. 58. אטו כי בתים, האותיות "ער" מן "ערכי" נשמטו. שדה אחזה, כן הוא באה טו אדכג וא טשז; באא ובדפוסים: שדי. 60. אא ודפוסים וגוזל הגר; בשאר מקורות: וגזל. ו והחטאת. 62. אטו וגוזלין. אה בשדה וגוזלים ישיב. בכ"י זה חסר מן "ובעשירית" עד "וגוזל". 63. "קרן" חסר: אה אדכג וא. טשנ וקרן. אטו להשיב חומש ובאשם. 64. אה ובחמישיתו. 65. "לכפר" חסר: אטו. אה אדכג וא

כה ט. 55. קכד: חיוב הכה"ג להקריב בכל יום בבקר ובערב מנחה "ונקראת בקרא מנחת פתים, ויק' ו יד, ובדברי רז"ל נקראת חביתי כהן גדול (מנחות יא, ג) משום דכתיב בה על מחבת בשמן תעשה, ולזה קראה רבינו הגאון ז"ל כאן פתי חחביתים, והוא לשון מורכב משניהם מלשון תורה ומלשון חכמים" (פערלא, שם 755). קכה: שיהו כל המשמרות שוות ברגלים במקדש, דב' יח ח. קכו: חלוקת המשמרות בכל השנה כל אחת בזמנה הקבוע לה, דב' שם. מ ש מ ר ה מ ב ר ך: כלומר משמר היוצא שהוא מברך למשמר הנכנס. 56. קכז: שיקדשו כהנים ידיהם ורגליהם לעבודה, שמ' ל יט—כא. קכח: להרים בכל יום מן הדשן של הקרבנות, ויק' ו ג. קכט: להבעיר בכל יום את המערכה, ויק' ו ה. עצי א ש ה ע ֵ ר ֶ ך: כלומר המערכה אשר עליה בער העצים לקרבן אשה לה'. 57. קל, קלא: ערך אדם וערך בהמה טמאה או בעלת מום שאינה ראויה למזבח, ויק' כז ב—ה יא—יב. א ו ל ם: עי' יואל ב יז. 58. קלב—קלה: ערך בתים, חומש הנוסף בפדיון הקדש, גאולת שדה אחזה ושדה מקנה, ויק' כז יד—כז. 59. קלו, קלז: שעירי חטאת בעובדי ע"ז לצבור וליחיד, במ' טו כד; שם, שם כז. 60. קלח, קלט: נתינת שדה חרמים וגזל הגר לכהן, במ' יח יד; שם ה ח; ועי' גם כן חולין קל"ג ע"ב. קמ: על יחיד הדיוט להביא חטאת קבועה על שגגתו, ויק' ד כז. 61. קמא—קמג: פר העלם דבר של צבור, פר כהן משיח, והשעיר של נשיא בשגגת שאר כל המצות מלבד ע"ז, ויק' ד יג; שם, שם ג; שם, שם כב. 62. קמד—קמו: קרבן עולה ויורד של עשירות, של דלות ושל דלי דלות, ויק' ה ו ז יא. לְ ה ַ שְׁ פֵּ ר: פירושו לעשות יפה, אבל כאן הכונה היא לכפר על עונו. 63. קמז, קמח: אשם מעילות, אשם גזילות, ויק' ה טו; שם, שם כא. 64. קמט: אשם תלוי, ויק' היז. קנ: אשם שפחה חרופה, ויק' יט כ—כא. קנא: חומש דאוכל תרומה ותרומת מעשר, ויק' כד יד. ואולי הכונה לפודה את הקדשו, ויק' כז יג—טו. 65. קנב: "נראה דהכונה

הַלְוִים יָרִימוּ מִמַּעֲשְׂרוֹתָם לְמִשְׁרְתֵי הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה.

כֹּה תְבָרְכוּ, וְזֶה חָקְכֶם חֲמִשִּׁים וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת שַׁלְמָה,

וְקַדֵּשׁ מְכַהֵן מִן הַנֶּפֶשׁ, כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ יִטַּמָּא.

יִטַּמָּא מִן נִבְלַת בְּהֵמַת טוֹהַר הַנִּגֵּעַ, וְהַנִּשָּׂא וְהָאֹכֵל כַּחוֹק,

70 וְנוֹגֵעַ בִּטְמֵאָה, וְנוֹשְׂאָהּ, וְנוֹגֵעַ בַּשֶּׁרֶץ בְּדַחוֹק.

טֻמְאַת כֵּלִים, וְשֶׁבֶר חֶרֶשׂ, אוֹכֶל, וּמַשְׁקֶה, וְזֵרוּעַ בְּמִחוֹק, /

קכא, א תַּנּוּר, וְכִירַיִם יָתֵץ, בְּמַעֲיָן, וָבוֹר לִלְמוֹד חוֹק.

חוֹק שִׁכְבַת זֶרַע, לָרוֹאָה, וִיצוּעוֹ, וּלְשֹׁכֶבֶת חֵיקוֹ מֵהַמְּרוּת,

דָּתֵי זָב, וְטָהֳרָתוֹ, וְקָרְבָּנוֹ, נִדָּה, וּבוֹעֲלָהּ נִזְהָרוֹת.

טשז מכל כלי. אה וחקת. 67. מצות: כן באה, שאר מקורו: מצוה. טשג ודפוסי: שלימה. 68. אטו כי לא לשארו יטמא, ובין השיטין כתוב ״אם״ מעל המלה ״לא״. 69. אה טו אדלג טשג מנבלת. אה בהמה. אה בחוק. 70. מ בסומאה. 71. אדלג חרס. 72. אטו עין ובור. אה טו אדכג ללמד. 73. אה טו אדכג לג לרואיה. אדלג ליצועו. אטו לשוכבת. אדלג מחמורות. 74. אה דת זב טהרתו. לעשה דיקדש״, ויק׳ ו כ, ור״ל ״דמגע חטאת כשאכלו צריך כפרה משום דאסרתו תורה וקאי בעשה, ונקט לשון זה כדי להתחיל בתיבה שסיים בה לעיל מיניה ... ומה שכתב מגע חטאת לישנא דקרא נקט, כל אשר יגע בבשרה יקדש, אבל במגע לחוד לא מיתסר כמבואר בברייתא שם בפסחים (מה.) ובנזיר (לז:) ובזבחים (צז:) ולא כתיב יגע אלא לומר דלא מיתסר אלא מקום מגע כדאיתא בזבחים שם״. (פערלא, 781—782). קנג: הכונה למצות הפסוק ״ואשר יזה מדמה על הבגד״ וכו׳ ור״ל שאם דם החטאת יזה על אחד משלשה מיני כלים המצוה היא לעשות בכל כלי כחקת התורה הנקראת ״תמימה״, דהבגד יכבס במקום קדוש וכלי חרס ישבר וכלי נחשת טעון מריקה ושטיפה, ויק׳ ו כ—כא. ורואה אני פירוש זה של פערלא (שם 782) מפירושו של מיללער שתיבת תמימה רומזת לפרה אדומה אשר אין בה מום. 66. קנד: הפרשת תרומת מעשר ונתינתו לכהנים, במ׳ יח כו. 67. קנה: ברכת כהנים, במ׳ ו כג. וזה ... שַׁלְמָה: כלומר אלה הן המשים ושמנה מצות השייכות לקרבנות, ו״שלמה״ הוא מל׳ ״ונשלמה פרים שפתינו״, הושע יד ג. 68. קנו: להפריש הכהנים מטמאת מת, ויק׳ כא ה; ועי׳ פערלא 787. קנז: טומאת קרובים, ויק׳ כא ג. 69. קנח, קנט: טומאת מגע ומשא של נבלת בהמה טהורה, ויק׳ יא לט מ. קס: טומאה הבאה מאכילת נבלת עוף טהור, ויק׳ יז טו. והאוכל כחוק: רמז לחקים הקשורים באכילת נבלת עוף, היינו דדוקא עוף טהור ודוקא בבית הבליעה (עי׳ ספרא פי״ב). 70. קסא, קסב: טומאת מגע ומשא של נבלת בהמה טמאה, ויק׳ יא כד כה. קסג: טומאת מגע שרץ מת משמנה שרצים, ויק׳ יא כט—לא. בדחוק: יפה פירש מיללער שר״ל שהשיעור של השרץ המטמא צריך להיות דבוק כאחד, אבל שני חצאי שיעור שתלאן בקיסם אינו מטמא במגע שאין חבור אדם חבור (עי׳ חולין קכד, ורמב״ם הל׳ אבות הטמאה פ״א הי״ב). 71. קסד, קסה: טמאת כלים וטמאת כלי חרש, ויק׳ יא לב לג. קסו, קסז: טמאת אוכלין ומשקין, שם, שם, לד. קסח: הכשר משקין, שם, שם, לח. וְזֵרוּעַ בְּמִחוֹק: כלומר הזרע מוכשר לקבל טומאה כשהוא תלוש. 72. קסט: טמאת תנור וכירים, ויק׳ יא לה. קע: טבילה במעין או במקוה, ויק׳ יא לו. 73. קעא—קעג: טמאת ש״ז חלה על הרואה אותה ועל הבגד או היצוע הנוגע בה ועל האשה המשמשת, ויק׳ טו טז—יח. מֵהַמְּרוּת: מל׳ למרות עליון בציה, תהל׳ עח יז. 74. קעד—קעו: טמאת

75 זָבָה לִסְפֹּר, וּלְהַקְרִיב, שָׁבוּעַ וּשְׁבוּעַיִם לַיּוֹלֶדֶת סְפוּרוֹת,
שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה, וְכִפְלָם, וּלְהָבִיא קָרְבָּן, וּלְהוֹרוֹת.
וּלְהוֹרוֹת מַרְאֵה עוֹר הַבָּשָׂר הַבַּהֶרֶת, וְהַמִּחְיָה רְתוּקִים,
אִם פָּרוּחַ, וְהַצָּרֶבֶת קָרַחַת וּרְעוּתָהּ, וְהַנְּתָקִים.
הַבּוֹהֵק לְטַהֵר, וְהַבֶּגֶד, לְעַשֵּׁר הַמִּטַּהֵר וּלְעָנְיוֹ חֻקִּים,
80 חֻקֵּי הַבַּיִת וְטַהֲרָתָיו וְאָז יִירְשׁוּ בָּמוֹ דְּבֵקִים.
דְּבֵקִים בַּמֵּת יִתְחַטְּאוּן בַּשְּׁלִישִׁי, וּבַשְּׁבִיעִי כִּכְתָבָם,
מַזֶּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס, וְכֵן יִטְמָא הַנּוֹגֵעַ בָּם.
גְּמַר אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ מִצְוֹת פְּרִישַׁת טֻמְאוֹת מִלְּקָרְבָם,

אדלג טהרתו. טשט טהרתו וקרבני. בדפוסים: וגדה. 76. אה וכפלים. 77. אה רתיקים. 78. אה טו טשט והצרבות. בדפוסים: והצרעת. אה ורעותיה. טשט ונתקים. 79. בדפוסים: לעשיר. אדלג ולענין חקים. 80. טשט ואז ירש.

מבני ישראל. 75–76. קעט, קפ: ספירת ז' נקיים של הזבה וקרבנות טהרתה, ויק' טו כח–ל. קפא–קפה: טומאת יולדת זכר, טומאת יולדת נקבה, ימי טהר דזבה, ימי טהר דנקבה, קרבן היולדת במלאת ימי טהרתה, ויק' יב ב–ח. 77. קסו, קפז: טומאת בהרת, טומאת שאת, שם יג ב י. רתוקים: פי' קשורים זה בזה, ור"ל "דהשאת והבהרת שניהם רתוקים וקשורים זה בזה, דכל אחד צריך ללמוד מחבירו, דהבהרת מלמד על השאת לסימן שער לבן, והשאת על הבהרת לסימן המחיה, וספחת לא מנה משום דספחת אינה אלא תולדה לשאת ולבהרת" (פערלא, 806). 78. קפח: פריחת הצרעת מראש ועד רגל, ויק' יג יב. קפט: דין שחין ומכוה, שם יג, כג כח. הדפוסים מנסחים "והצרעת" תחת "והצרבת" אבל כלם מסכימים שהכונה לשחין ולמכוה. קצ: קרחת וגבחת, שם יג מ–מד. קצא: טומאת נתקים, שם יג כט ל. 79. קצב: דין בהק, שם יג לח לט. קצג: טומאת נגעי בגדים, שם יג מו. קצד, קצה: קרבנות מצורע עשיר וקרבנות מצורע עני ששונים זה מזה, שם יד י כא. 80. קצו, קצז: נגעי בתים וסרחתם, שם יד לד–נג. ואז יירשו במו דבקים: מיללער רואה בזה רמז למה שדרשו חז"ל על הפסוק ונתתי נגע צרעת "תני רשב"י כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ... מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא" (ויק"ר יז, ו), אבל רואה אני דברי פערלא (שם ח"א 813) מדברי מיללער שצ"ל "מאז יירשו במו דבקים", והכונה דחקי נגעי הבית אינם נוהגים אלא לאחר שישראל, הדבקים בחקי התורה, יירשו את ירושתם, שאין נגעי בתים נוהגים אלא לאחר שכבשו וחלקו וכל אחד מכיר את חלקו (עי' יומא יב ע"א). דר. זולאי העירני שאולי צ"ל יֵרָשׁוּ, ור"ל שאחר שיטהרו את הבוהק ואת הבגד ואת הבית לפי החוק אז יהא להם רשות (יהיו מותרים) לדבוק ולנגוע בהם. 81. קצח: טהרת מגע מת, במ' יט יב. 82. קצט: מזה מי חטאת, שם יט כא. ר: מגע מי חטאת, שם, שם. 83–85. ר"ל כשתצרף מ"ה מצות אלו השייכות לטומאה וטהרה עם חמשים ושמנה מצות השייכות ברבן לבהנים יעלו ביחד למאה ושלש, ועם שבע ותשעים הראשונות הן בסך הכל מאתים. גמר: כלומר זה הוא סוף של מ"ה המצות. מלקרבם: פי' הטומאות שאדם צריך לפרוש מהם ולא לקרוב אליהם

זב וטהרתו וקרבנו, ויק' טו ב–טו. קעז, קעח: טמאת נדה ובועלה, ויק' יט כד. נזהרות: מהמשך הענין נראה שזה מוסב אל הפסוק "והזרתם את בני ישראל מטמאתם", ויק' שם, לא, ולפי זה נראה שצ"ל "ונזורות", נפעל משרש נזר, ור"ל הטמאות של זב ונדה תהינה נזרות ומרוחקות

הוּכְלְלוּ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת כְּהֲנָה כְּהִתְעָרְבוּ בָם.

85 בָּם כְּנִכְלְלוּ הָרִאשׁוֹנוֹת נִמְצְאוּ מָאתַיִם וְגוֹהִים,

אֵלֶּה הֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה דִּבְרֵי חֲכָמוֹת רָאמוֹת גְּבוֹהִים.

אָזְנְךָ הַט וּשְׁמַע וַעֲשֵׂה שְׁמוֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה מִבַּלָּהִים,

אֵין חֵקֶר לִשְׂכַּר עֹשֵׂיהֶם וְאַרְאֶנּוּ בִּישֻׁעַת אֱלֹהִים.

אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא יִהְיֶה לְךָ, לֹא תַעֲשֶׂה, וְלֹא תָעָבְדֵם, וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם,

קכא, ב 90 וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה, וְצִפּוּיָהּ, וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ זִכְרוֹנֵיהֶם.

בַּל תָּקִים אֲשֵׁרָה, וּמַצֵּבָה וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לְמַעֲנֵיהֶם,

אַל תֹּאכְלוּ מִזִּבְחָם, וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת גּוֹיֵהֶם.

גּוֹיֵהֶם מִכְּרוֹת לָמוֹ בְּרִית, וּמֵהִתְחַתֵּן בָּם הִזָּהֵרוּ,

אוֹבוֹת וְיִדְּעוֹנִים לֹא תִלְמָדוּ, וּמִשְּׁאֹל בְּפַחֲזוּתָם הִוָּסֵרוּ.

84. אה הוכללו. אה טשט כהונה. מ בהתערבו. 85. טשט נמצאים. 89. טשט לא יהי. אדלג ולא תעבדם ולא תשתחוה; שאר המקורות: לא תעשם ותעבדם ותשתחוה. 90. אה אדלג טשט לא תביא. טשט תועבת. 91 ומצבה, כן בדפוסים; בשאר מקורות: ומצבת. 92. אדלג לא תאכל.

84. כהתערבו בם: אם תערבם עם מצות טהרה וטמאה. 85. נגוהים: כנוי למצות, עדה"כ נר מצוה ותורה אור, משלי ו, כג. 86. דברי חכמות ראמות: פי' דברים חשובים מאד כראמות וכדכד (עי' יחזקאל כז טז), אולם מזה ש"ראמות" קשור כאן עם "גבוהים" אפשר לומר שרבנו פירש ראמות כשם נרדף לגבוה, וכעין זה דרשו בויקרא רבה יט, ב: "ראמות לאויל חכמות, א"ר יוחנן לכבר תלוי באוירו של בית, מי שטיגש אומר מי יכול להוריד את זה" וכו'. 87. אזנך: עי' משלי כב יז. שמור וכו': עי' שם ד ד. מבלהים: מל' בהלה. וזהו כנגד מה שכתוב (ויק' כו טו): "ואם בחקתי תמאסו ... והפקדתי עליכם בהלה". 88. אין חקר: רמז לאבות ב, א: "שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות". וארא נו וכו': תהל' נ כג. ורמז למה שאמרו חז"ל: "כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבוא" (ויק"ר סב ג).

מנין הלאווין

89. א—ד: שמות כ ג—ה. 90. ה: אסור הנאה מע"ז, דב' ז כו. ו: אסור הנאה מצפוי ע"ז, דב' ז כח. ז: שלא לישבע בשם ע"ז, שמ' כג יג. ח, ט: שלא ליטע אילן במקדש ושלא להקים מצבה בשום מקום, דב' טז כא כב. י: אסור אבן משכית, ויק' כו א. למעניהם: מל' כל פעל ה' למענהו, משלי טז ד, ור"ל לא תתנו אבן משכית להשתחוות עליה אפילו להש"י. 92. יא: אסור שחיטת נכרי, שמ' לד טו. יב: שלא לילך בחוקות הגוים, ויק' יח ג. 93. יג, יד: שלא לכרות ברית לעכו"ם, שמ' כג לב, ולא להתחתן בם, דב' ז ג. 94. טו, טז: שלא לעשות מעשה אוב וידעוני, ויק' יט לא. לא תלמדו: מכוון כנגד ל"ת יז, שאסור ללמוד מעשה אוב וידעוני אפילו לא עשה מעשה, דב' יח ט; ועי' ספרי שופטים פיסקא קע. יח, יט: שלא לשאול באוב וידעוני, דב' יח יא.

95 דְּחוּ נְחָשִׁים, וְעוֹנְנִים, וְקוֹסֵם, מְכַשֵּׁף, וְחוֹבֵר, וְדוֹרְשֵׁי מֵת תִּזְרוּ,
מִקְרֹחַ, וְהַקִּיף, וְהַשְׁחֵת, מִשֶּׁרֶט וּכְתוֹבֶת הִבָּזְרוּ.
הִבָּזְרוּ פֶּן תִּשָּׁבְעוּ לַשָּׁוְא, וְלַשֶּׁקֶר, וְלֹא תְחַלְּלוּ שֵׁם אֲדוֹן,
לֹא תַעֲנֶה שָׁוְא, וְתִשָּׂא שֶׁמֶעוּ, וְתָשֵׁת יָדְךָ לֶחָנֵף, וְרַבֵּי מָדוֹן.
וְעַל רִיב לִנְטוֹת, וְגַם מִשְׁפָּט, וְהַכֵּר פָּנִים, וְקַחַת שֹׁחַד לָאֲבַדּוֹן,
100 עָוֶל מִשְׁפָּט, וּשְׂאֵת פְּנֵי דַל, וְהִדּוּר, פֶּן תְּכַחֲשׁוּן זָדוֹן.
זָדוֹן לֹא תְזִידוּן, לָאוֹר נָשִׂיא, לְקַלֵּל שׁוֹפֵט, וּלְהַקְשׁוֹת עֹרֶף,
לַעֲשֹׁק, וְלִגְזוֹל, וְלָלִין פְּעֻלָּה, לִנְקוֹם, וְלִנְטוֹר, וּלְהַכְשִׁיל מִטָּרֶף.
חִדְלוּ לָכֶם מִכָּל אֵלֶּה וּשְׂאֵת חֵטְא, וְחֵרֶשׁ מִלְּחָרֵף,
מִשְׂנוֹא, וּמֵרְצוֹחַ, וְרָכִיל, וּמֵעֲמֹד עַל דָּם טָרֵף.
105 טָרֵף אֵבֶר מִן הַחַי, וְגִיד הַנָּשֶׁה, נְבֵלָה, וּטְרֵפָה, חֵלֶב, וָדָם,

95. אה וקוסמים. 96. אה גם מקרוח. טשט מסרט. 97. טשט לשקר. 98. אדלג וריב מדון. 99. ו על ריב. 100. "משפט" חסר: אה טשט. 101. טשט תזידו. 102. "לנקום" חסר: אה. 103. טשט ומלהחרף; בדפוסים: לחרף. 104. אה ורכול. 105. אה אדלג טשט החי והנשה. אדלג וחלב.

95. כ—כה: שש מצות ל"ת עפ"י דברים יח י יא. תזרו: מל' זרה הלאה, במ' יז ב. 96. כו—ל: חמש מל"ת עפ"י ויק' כה ה; יט כז כח. 97. לא—לג: שלש מל"ת עפ"י שמ' כ ז; ויק' יט יב; כב לב. 98. לד: לא תענה ברעך עד שוא, דב' ה' יז. שָׁמְעוּ: כלומר שמע של שוא, וזוהי ל"ת לה עפ"י שמ' כג א. ה ג ף: שם נרדף לרשע, וזוהי מל"ת לו: אל תשת ידך עם רשע, שמ' כג א. ו ר ב י מ ד ו ן: כל המפרשים רואים בזה רמז למל"ת לז: לא תהיה אחרי רבים לרעות, שמ' כג ב, אבל הלשון מגומגם, ולכן נ"ל שצריך לנסח: וְרַב בְּמָדוֹן. 99. לח: ולא תענה על רב לנטות, שם. לט—מא: שלש מל"ת עפ"י דב' טז יט. לאבדון: ר"ל לא תקח שחד כדי לקלקל את הדין. וגם משפט: ר"ל גם לנטות משפט. 100. מב—מד: שלש מל"ת האמורים בויק' יט טו. פן תכחשון זדון: מכוון כנגד מל"ת מה: אזהרה על כפירת ממון, שם יא. 101. מו: לאו דלא יזידון, דב' יז יג, האמור בזקן ממרא. מז, מח: לאו דנשיא בעמך לא תאור ואלהים לא תקלל, שמ' כב כז. מט: לאו דערפכם לא תקשו, דב' י טז. 102. נ—נב: ג' לאווין האמורים בויק' יט יג. נג—נד: עפ"י ויק' יט יח. נה: לאו דלפני עור לא תתן מכשול, שם יד. שפירושו לפני סומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו (ספרא על הפסוק). מ ס ר ף: התפעל בינוני ור"ל מבולבל בדעתו. 103. נו: שלא יבייש אדם את חבירו, שנ' ולא תשא עליו חטא, ויק' יט יז. נז: שלא לקלל אדם מישראל, שנ' לא תקלל חרש, שם יד. 104. נח: לא תשנא אחיך בלבבך, שם יז. נט: לא תרצח, שמ' כ יג. ס: לא תלך רכיל בעמיך, ויק' יט טז. דם ט ר ף: דם רצח, מלשון וטרף ואין מציל, מיכה ה ז, וזו ל"ת סא: לא תעמוד על דם רעך, ויק' יט טז שהיא אזהרה שלא לראות במיתת איש כשאתה יכול להצילו. 105. ט ר ף: מל' עלה זית טרף, בר' ח יא והיא מצות ל"ת סב: שלא לאכול אבר מן החי שנ' לא תאכל הנפש עם הבשר, דב' יב כג. סג: אסור גיד הנשה, בר' לב לג. סד: אסור

עַל הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ, וּבָשָׂר בֶּחָלָב, אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּהִתְיַחֲדָם.

יוֹצֵא חוּץ, מִסִּימָנֵי דָג, וְהַחַיָּה, וְהָעוֹף, וְהֶחָגָב בְּנוֹדָם,

וְרִמְשֵׁי אֶרֶץ בַּל יֹאכְלוּ עַמִּי, אַל יַשְׁקִצוּ וְיִטַּמְּאוּ בָם כְּבוֹדָם.

קכב, א כְּבוֹדָם הַלֵּוִי לֹא יַעֲזִבוּנָהוּ, לֹא יְעַנּוּן יָתוֹם, וְאַלְמָנָה פֶּן אֶחֱרֶה,

110 בַּל יוֹנוּ גֵר, וְיִלְחָצֻהוּ, וְיִקְּחוּ כֹפֶר לָרוֹצֵחַ מִתְגָּרֶה.

לֹא יוֹנוּ רֵעַ, וִיאַמְּצוּ לֵבָב, הַמִּדָּה, וְהַמִּשְׁקָל, וְהַמִּשּׁוֹרָה לְהַמְרֵה,

לֹא תַחְמֹד, וְלֹא תִגְנֹב וְלֹא תִנְאָף זֶה כְּלָל מַעֲרָה.

מַעֲרָה אֵם, וְאִשֶּׁת אָב, וְהַכַּלָּה, וְהַנִּדָּה, וְאִשֶּׁת אִישׁ בָּם קִנֵּאתִי,

שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת מִזַּרְעֶךָ, וְכָהֵם מֵחֲמוֹתְךָ גִּנֵּיתִי.

115 בְּנַת אָח, וְדוֹד, וְאָחוֹת, אַחְיוֹת אָב וָאֵם פִּנֵּיתִי,

106. "לא תאכלו" חטר: אה אדלג טשט. טשט ואתו ואת בנו. 107. אה טשט דג וחיה העוף; אדלג דג העוף והחגב. אה והחגב בני דם. 108. טשט ורמסי. 109. טשט יעזבינהו. 111. טשט המשקל. 112. טשט לא תנאף. 113. אה אדכו טשט נדה. 114. מ ובהם.

נבלה, דב' יד כא. סה: אסור טריפה, שמ' כב ל. סו: אסור אכילת חלב, ויק' ז כג. סז: אסור אכילת דם, שם כו. 106. סח: לא תאכלו על הדם, ויק' יט כו, ודרשוהו חז"ל לכמה אסורין (עי' סנהד' סג, ע"א). סט: אסור בשר וחלב, שמ' כג יט. ע: אסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד, ויק' כב כח. 107. עא: אזהרה לבשר שיצא חוץ למחיצתו, שמ' כב ל. עב–עה: שלא לאכול דגים חיות ועופות וחגבים שאין להם סימני טהרה המפורשי' בתור', ויק' י א; דב' יד ז-ים. בנודם: נ"ל שהוא מל' נדו מתוך בבל, ירמ' נ ה, וקשור עם "מסימני" בראש החרוז ור"ל כשהם רחוקים מן הסימנים הכשרים. 108. עו: אסור אכילת שרץ האדמה, ויק' יא מא. עז: אזהרה שלא לאכול כל דבר המאוס, מדכתיב אל תשקצו את נפשותיכם, שם מג. עח: אזהרה על אכילת אוכלין טמאין מדכתיב ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם, שם. ועי' פערלא ח"ב 184. 109. כבודם: כלומר לכבודם הוא שלא יעזבו את הלוי, והיא מל"ת עט, עפ"י דב' יד כז. פ, פא: שלא לענות אלמנה ויתום, שמ' כב כא. פן אֶחֱרֶה: עדה"כ אם ענה תענה אותו ... וחרה אפי, שם כפ. 110. פב, פג: וגר לא תונה ולא תלחצנו, שמ' כב כ: "לא תוננו בדברים ולא תלחצנו בממון", מכילתא משפטים, יח. פד: אזהרה שלא ליקח כופר ממון תחת מיתה מרוצח במזיד, דב' לה לא. מִתְגָּרֶה: מלשון אל תתגרו בם, דב' ב ה. 111. פה: אזהרה על אונאת דברים ואונאת ממון עפ"י ויק' כה יד יז; והגאון כלל את שניהם כאחד (עי' סערלא ח"ב 221). פו: שלא לאמץ לב, דב' טז ז. פז–פט: שלא לעשות עול במשקל במדה ובמשורה, ויק' יט לח. להמרה: להחליף, מל' ואם המר ימיר, שם כז י. 112. צ: לא תחמוד, ואע"ג דכדברות הראשונות כתיבי שני לאווין לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך וגו' (שמ' כ יד טו) מ"מ כיון דשניהם ענין אחד ממש לא מנאן אלא אזהרה אחת (סערלא ח"ב 224). צא: אזהרה לגונב נפש, שמ' כ יג, ועי' מכילתא יתרו, ח. צב: לא תנאף, שם. אזהרה כוללת לכל העריות. מַעֲרָה: מלשון "כל העריות עשה בהן המערה כגומר", כריתות ב, ד. 113. צג–צז: ה' לאווין הכתובים בפרשת העריות, ויק' יח ז ח טו יט כ. קנאתי: קצפתי עליהם, מל' "קנאוני בלא אל", דב' לב כא. 114. צח–קג: שלשה דורות מזרעך: בתו, בת בתו ובת בנו; וכהם מחמותך: חמותי, ואם חמותו ואם חמיו, ויק' יח יז. גניתי: מאסתי. 115. קד–קח: ה' לאווין בפרשת עריות, שם, שם טז יד ט יב יג. בְּנַת: כנוי לאשה.

אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה, כִּי אֶת כָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי.

שָׂנֵאתִי אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ, קְדֵשָׁה, וּקְדֵשָׁה, וּיְבָמָה הַחוּצָה,

וּגְרוּשָׁה אַחֲרֵי הִטַּמְּאָה, וְאַל תְּחַלֵּל בִּתְּךָ לְזָנָאָה.

עַגְבוּת זָכָר, וְזִרְמַת בְּהֵמָה, וּבַל תַּרְבִּיעֶנָּה אִשָּׁה לִשְׁמְצָה,

וּמֵהַעֲבִיר לַמּוֹלֶךְ זֶרַע, וּמִלְּסָרֵס כָּל חַיָּה פְּרוּצָה. 120

פְּרוּצָה תִּלְבּוֹשֶׁת שַׁעַטְנֵז, וּבַל תִּתְעַלֵּם מֵאֲבֵדָה, וְנִפֵּל,

לֹא תַשִּׁיכוּ, וְלֹא תְשִׁימֻנָהוּ, וּתְהִי כְּנִשָּׁה, וּתְמַשְּׁכֵן הַשָּׁפֵל.

צוּר לֹא תְנַסּוּ וְתִתְּצוּ מוֹרָאוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֶל נָבִיא שֶׁקֶר טָפֵל,

לֹא יַחֲבֹל רֵיחַיִם, וְרָכֶב, וּבֶגֶד אַלְמָנָה אֵלֶיהָ קָפֵל.

קָפֵל כְּלִי גֶבֶר מֵאִשָּׁה, וְהַחֲלֵף, וּבַל תַּסְגִּיר לְאֶרֶץ מְרָתַיִם, 125

טשט מחמיה. 116. טשט ואל תטמאו. "כל" חסר: אה. 119. אה וכל תרביעה. 122. אה לא תשיבו. 123. אה כלי בגד. בדפוסים: ותתנו מוראו. 125. אה כלי בגד. בדפוסים: ובל תסגר.

עדה"כ וגות בית תחלק שלל, תהל' סח יג. פגיתי: הזהרתי, והוא על דרך שאמרו כל מקום שנאמר טן ואל אינו אלא בל"ת (סוטה ה, ע"א), ונמשך עם החרוז הבא, כלומר הזהרתי שאל תטמאו בכל אלה (פערלא ח"ב 264). 116. עי' ויק' יח כד.

117. קט–קיב: ויק' יח יח; דב' כג יח; כה ה. ויבמה החוצה: אסור יבמה לשוק. 118. קיג: אזהרה שלא להחזיר גרושתו משגישאת לאחר, דב' כד ד. קיד: אל תחלל את בתך להזנותה, ויק' יט כט. 119. קטו–קיז: ג לאוין בפרשת ערוות, ויק' יח כב כג. עַגְבוּת: תאות זמה, מל' ותשחת עגבתה ממנה, (יחזק' כג יא). 120. קיח: ויק' יח כא. קיט: אזהרה לסירוס אדם ובהמה חיה ועוף, ויק' כב כד; ועי' ספרא אמור, ז. חיה פרוצה: "אף חיה פרוצה, כמו כלב, עי' חגיגה יד. ע"ב" (ווערטהיימער). 121. קכ: אסור שעטנז, דב' כב יא. קכא, קכב: שלא להתעלם מאבדת ישראל, שם כב א; לא תראה חמור אחיך או שורו נופלים וגו', שם, ד. 122. קכג: לא תשיך לאחיך, דב' כג כ. והיא אזהרה ללוה שלא יתן רבית, עי' ספרי, כי תצא, סיס רסב. קכד: לא תשימון עליו נשך, שמ' כב כד, והיא אזהרה למלוה, לערב ולעדים, עי' בבא מציעא עה, ע"ב. קכה: לא תהיה לו כנשה. שמ' כב כד. קכו: לא תבא אל ביתו לעבט עבטו, דב' כד י. הַשָּׁפֵל: כנוי ללוה, משום דעבד לוה לאיש מלוה, משלי כב ז, ואין לך שפל יותר מעבד, וכבר מצאנו בקרא אצל עבדות לשון שפלות, כמו בתהלים קלו כג: "שבשפלנו זכר לנו" (עי' פערלא ח"ב 306). 123. קכז: לא תנסו את ה', דב' ו טז. ותתצו מוראו: כלומר לא תתצו מוראו, וזוהי ל"ת קכח: שלא לנתוץ שום בית עבודת האל שנ' "לא תעשון כן לה' אלהיכם", דב' יב ד. קכט: לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, דב' יג ד, אשר ספל שקר. 124. קל, קלא: דב' כד ו יז. אליה קָפֵל: מל' "היוצא בטלית מקופלת" שבת נח, ע"א, ור"ל הנח את בגד האלמנה מקופל לשמרו ולהחזירו לה. 125. קָפֵל כלי גבר: מל' "קפלו את האבנים", סוטה לו, ע"א, ור"ל הסר כלי גבר מאשה, וזוהי ל"ת קלב עפ"י דב' כב ה. והחלף: כלומר וכן להפך, וזוהי ל"ת קלג: לא ילבש גבר שמלת אשה, שם, שם. קלד: לא תסגיר עבד אל אדוניו, שם כג טז. מרתים: כנוי לארץ בבל עפ"י ירמיה נ כא, ור"ל שלא תסגיר העבד

זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ, לֹא תִתְעַשֵּׁת בְּנֶגַע לְמַרְאֵה עֵינָיִם.

רַק לֹא תִקַּח הָאֵם, וְעֶרְלָה, וְלֹא יִדְבַּק חֵרֶם בְּיָדָיִם, /

קכב, ב נָקִי בַּדִּין מֵעֲנוּשׁ, מִבַּיִת וּמִכִּיס מִדּוֹת שְׁתַּיִם.

שְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים וּמֵאָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הָרָע,

130 אֵלֶּה הֵם חוֹבֹת הַגּוּף וּשְׁתַּיִם הַקִּיצוֹנוֹת מֵהִשְׁתָּרֵע.

תָּגוּר כִּי אֲנִי דַיָּן לְהִפָּרַע וְלֹא יְגוּרֵנִי רָע,

לֹא תוֹסֵף עָלָיו וּמִמֶּנּוּ לֹא תִגְרַע.

תִּגְרַע זָרַע, וְקָצִיר בַּשְּׁבִיעִית, וּבִשְׁנֵיהֶם בַּיּוֹבֵל מִדְּרָשׁוֹן,

אַל תַּחְשְׁבוּ בְלִיַּעַל, וְתִגְשׁוּ, לֹא תִפְאַר, וּתְעוֹלֵל נִטְשׁוֹן.

126. אה אדכו לט טשח ולא תתעשת. 130. אדלט מהסתרע. 131. טשט להתפרע. אה אדי יגורנו. 132. אה לא תוסף עליו ולא תגרע. 133. אה אדיו כו וא טשח וקציר משביעית. 134. אדכו ותגישו. שברח אל אדוניו, ונקט "מרתים" מפני החרוז, וגם מפני שרמוז בו ענין מרד ומרי, כתרגומו "ל ארעא דעמא סרבין". 126. קלה: אזהרה לזר שלא יאכל תרומה, ויק' כב י. לא תתעשת: מל' אולי יתעשת האלהים לנו, יונה א ו, ור"ל, בענין נגע לא תחשוב ותחליט בעצמך מבלי להראותו לכהן, וזוהי ל"ת קלו: השמר בנגע הצרעת, דב' כד ח. בנגע למראה עינים: כלומר בנגע שנראה כלו לעינים ואינו בבית הסתרים (עי' פערלא ח"ב 318). 127. קלז: לא תקח האם על הבנים, דב' כב ו. קלח: אזהרה לאכילת והנאת ערלה, ויק' יט כג. קלט: אזהרה שלא ליהנות משלל עיר הנדחת, דב' יג יח. 128. קמ: ונקי וצדיק אל תהרוג, שמ' כג ז. קמא. קמב: לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן ... לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, דב' כה יג יד. 130. חובות הגוף: כבר פירשתי לעיל בשו' 42 כי הכונה היא שאלה המצות מוטלות על כל יחיד ואינן קשורות עם חובות הצבור. ושתים הקיצונות מהשתרע: יפה באר זה הר' פערלא (שם ח"ב 334) וז"ל: "כוונתו בזה לחלוק על כל מוגי המצות, ובראשם הבה"ג, שמנו לאו ולא תוסיף ולאו דלא תגרע במנין הלאוין. ולא כן דעת רבינו, אלא ס"ל דשני לאוין אלו שאין בהן שום ענין מצוה בפ"ע ולא באו אלא לגדור גדר למצות כלן, שלא לגרוע מהן ולא להוסיף עליהן, אינם נמנים במנין הלאוין. וזהו שכתב ושתים הקיצונות מהשתרע, והוא מל' הכתוב בישעיה (כח כ) קצר המצע מהשתרע, כלו' שני לאוין אלו אע"ב דאזהרות גמורות הן וחובות הגוף נינהו אין למנותן במנין הלאוין". 133. קמג–קמו: אסור זריעה וקצירה בשביעית וביובל, ויק' כה דה יא. ובשניהם ביובל מִדְּרָשׁוֹן: כלומר שני לאוין אלו האמורים בשביעית נאמרו גם ביובל, ופירוש "מדרשון" כמדרשם בשביעית כך מדרשם ביובל, וכוון בזה למה שאמרו בספרא (בהר ג) "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל" (עי' פערלא ח"ב 335). 134. קמז: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו', דב' טו ט. אזהרה שלא להמנע מלהלות מפני השמטה. קמח: לא יגש את רעהו, שם טו ב. אזהרה שלא לתבוע חוב שעברה עליו שנת השמטה. קמט, קנ: כי תחבט זיתך לא תפאר אחרך, דב' כד כ; וכרמך לא תעולל, ויק' יט י. נִטְשׁוֹן: כלו' מה שצריך להיות נטוש לעניים.

135 שׁכְחָה, פֵּאָה, פֶּרֶט, וָלֶקֶט, וְלֹא יִצָּבֵא הַנָּקִי בְּרִגְשׁוֹן,
לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּשַׁבָּת נְתַתִּיו זֵכֶר לְיוֹם רִאשׁוֹן.
רִאשׁוֹן, וּשְׁבִיעִי בַּפֶּסַח, שִׁשָּׁה בְּסִיוָן, וְהַכֻּסֶּא חִוִּיתִיךָ,
הֶעָשׂוֹר, וְהֶחָג, וַעֲצִירָתוֹ מִמְּלֶאכֶת עֲבֹדָה הִזְהַרְתִּיךָ.
קָצִיר חָדָשׁ, וּמַחֲמֶצֶת, לֹא יֵרָאֶה, וְלֹא יִמָּצֵא פִּקַּדְתִּיךָ,
140 נָא, וּבָשֵׁל, וְשֶׁבֶר עֶצֶם, מֵהוֹתִיר, וְהוֹצִיא, וְזֶבַח עַל חָמֵץ צִוִּיתִיךָ.
צִוִּיתִיךָ בַּל תִּפְסַח בִּשְׁעָרֶיךָ, נֵכָר, וְעָרֵל, וְתוֹשָׁב לֹא יִכְרוּ עָלָיו,
בַּל תַּעֲבוֹר וְתֵצֵא גְבוּל בְּשַׁבָּת, שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע מִצְוֹת זְמָן נִקְוּוּ אֵלָיו.
פִּטוּם שֶׁמֶן, וּקְטֹרֶת, וְלֹא יִסָּךְ, וְזָר בַּל יִקְרַב הֵיכָלָיו,
לֹא תַעֲלוּ עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, וְנֵסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו.
145 עָלָיו אֵין מַעֲלוֹת, וַהֲנָפַת חֶרֶב, וְתִכְבֶּה אֵשׁ הַחִיצוֹן לִרְגוּעַ, /

135. פרט״ חסר: אה. 136. מלאכה, כן בדפוסים; בשאר המקורות: מלאכת. נתתיו״ חסר: אה. אה זכור. 138. אדו והעשור. ועצרתו ממלאכת, כן אה אדו כו לט וא טשט; אא והדפוסים: ועצרת וממלאכת. 140. אדו ובשלו שבר עצם. אדלט ומהותיר. 141. אדלט וא טשט תפסות. 142. טשט תעבור; אא ודפוסים תבער; אה אדכו לט וא תבעיר. 143. אדו יוסך; אדלט וא ייסך. 145. והנפת, כן

135. קנא—קנד: ד׳ אזהרות עפ״י דב׳ כד יט; ויק׳ יט ט׳. קנה: כי יקח איש אשה חדשה ... נקי יהיה לביתו, דב׳ כד ה. בְּרִגְשׁוֹן: מל׳ למה רגשו גוים, תהלים ב א, כלומ׳ באספת אנשי המלחמה. 136. קנו: אזהרת מלאכת שבת, שמ׳ כ י יא. 137—138. קנז—קסג: אזהרת מלאכה בא׳ וז׳ דפסח, בשבועות, ר״ה ויוכ״פ, בא׳ דסכות ושמיני עצרת, ויק׳ כג ז ח כא כה כח לה לו. ששה בסיון: חג השבועות, כי לפי הקביעות שלנו עצרת לעולם בששה בסיון, ורס״ג הולך לשיטתו שהקביעות עפ״י חשבון היא מן התורה, וגם דחיות אד״ו וכל דקדוקי עבור שלנו בכלל, וזה אחד מעקרי המחלקות בינו ובין הקראים (עי׳ ספר מלחמות ה׳ להקראי סלמון בן ירוחים, נויארק תרצד, עמ׳ 15 הע׳ 81). והכסא: ראש השנה, עפ״י דרשת חז״ל (ר״ה ח ע״א) בכסא ליום חגנו (תהלים פא, ד) איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר״ה. חויתיך: הגדתיך, מל׳ יחוה דעת, תהלי׳ יט ג. 139. קסד: אסור חדש, ויק׳ כג יד. קסה: כל מחמצת לא תאכלו, שמ׳ יב כ. קסו, קסז: שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם, שם, שם יט; ולא יראה לך חמץ וגו׳, שם יג ז. 140. קסח—קעג: שש אזהרות השייכות לקרבן פסח, שמ׳ יב ט י מו; כג יח. 141. קעד: לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך, דב׳ טז ה. קעה—קעז: עוד ג׳ אזהרות השייכות לקרבן פסח, שמ׳ יב מג מה מח. לא יכרו: לא יאכלו, מל׳ ויכרה להם כרה, מ״ב ו כג. 142. קעח: לא תבערו אש וגו׳, שמ׳ לה ג. והיא אזהרה לבית דין שלא ידונו משפט מות בשבת. עי׳ סנהדרין לה ע״ב. קעט: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, שמ׳ טז כט. מצות זמן: ל״ז מצות האחרונות תלויות בזמן. 143. קפ—קפב: שלא לפטם את שמן המשחה ולא לפטם את הקטרת ולא לסוך בשמן המשחה, שמ׳ ל לב לז, ועי׳ מכות ג, ב ״המפטם את השמן״ וכו׳. קפג: לאו דזר לא יקרב אליכם, במ׳ יח ד, כולל גם איסור כניסה גרידא בלא עבודה. עי׳ פערלא ח״ב 429. 144. קפד, קפה: שלא להעלות קרבנות ונסכים על מזבח הזהב, שמ׳ ל ט. 145. קפו:

קכג, א מֵאָכֹל חַטָּאת פְּנִימָה, וּמִנְחַת כֹּהֵן, מוּמָם, וְטָמֵא מִלְנָגוֹעַ.

שְׁיֵרֵת שֶׁמֶן וְזַכָּה בְּמִנְחַת חָב, וְהַבְדָּלַת מָלוּק בִּפְגוֹעַ,

אַל תַּקְטִירוּ שְׂאוֹר, וּדְבָשׁ, וְטָמֵא לְהַקְרִיב לִבְלִתִּי נִגּוֹעַ.

נִגּוֹעַ אֵין לַיּוֹלֶדֶת, וְלֹא תָבוֹא, וְטָמֵא לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ,

150 מוּמֵי בְהֵמָה מִשְּׁחוּט, וּמֵהַקְרִיב, וְשָׁרוּעַ לְגֵדֶר בַּל תַּקְדִּישׁ.

מֵהוֹתִיר תּוֹדָה, וּמִלְּחַמֵּץ מִנְחָה, וְלֹא יָלִין חֵלֶב חוּץ הַקֹּדֶשׁ,

פֶּן תַּעֲלֶה בְּכָל מָקוֹם, אֶתְנָן, וּמְחִיר מֵהָבִיא לַקֹּדֶשׁ.

לַקֹּדֶשׁ אִם נִטְמָא לֹא יֵאָכֵל, וּמִבֶּן נֵכָר לֹא יֵאָתֶיוּ,

בטשט, בשאר מקורות: ונפת. אה אדי לגרוע. 146. אדכו וטמא מאכל מלנגוע. 147. דפוסים: שומת שמן זכה. אה חוב. טשט והבדלות. 148. אה אדכו טשט שאר. 150. אה אדו לט וא טשט משחוט ומהקטיר. 151. וא מהתיר תודה. אדלט ומלהחמיץ. 152. אתנן" חסר: אדי.

ולא תעלה במעלות על מזבחי, שמ' כ כג. קפז: שלא לבנות מזבח אבני גזית, שם, שם כב. קפח: שלא לכבות אש המזבח, ויק' ו ה. ונ"ל שצ"ל וְהַכְּבֹת. הַחִיצוֹן: הלאו הנ"ל במזבח החיצון כתיב. לִרְגוֹעַ: לשבות מבער. 146. קפט: אזהרה שלא לאכול מחטאת הפנימית, ויק' ו כג. קצ: אזהרה שלא לאכול מנחת כהן, שם, שם סז. קצא: אזהרה לכהנים בעלי מומים שלא לעבוד עבודת כהנים במקדש, שם, כא יז–כא. מוּמָם: הָפְעַל מן מום, כמו מוּמָת מן מוּת, ופירושו מי שנעשה בעל מום. מומם וסמא מלנגוע: לפי נוסח זה נראה כאלו יש כאן שני לאוין, אחד לבעל מום ואחד לטמא, אבל אזהרת טמא במגע קדש מובאה להלן (ל"ת קצח) מכתוב אחר, לפי זה מציע הר' פערלא (ח"ב 448) שצריך למחק "וטמא" ולנסח "מומם מלנגוע". אולם אפשר שצ"ל "מומם בטמא מלנגוע", ור"ל שבעל מום מיד כשבא להקריב קרבן כבר עבר על הלאו אעפ"י שעדין לא הקריב, מדכתיב "לא יגש להקריב", ויק' כא כא, וגישה היינו נגיעה, ובזה הרי הוא כטמא שאפילו בנגיעה בעלמא עבר. 147. קצב, קצג: אזהרה שלא לתן שמן ולא לבונה במנחת חָב, כלו' במנחת חוטא, עפ"י ויק' ה יא "לא ישים עליה שמן" וגו'. שמן וזכה: ו"זכה" כנוי ללבונה עפ"י שמ' ל לד. קצד: אזהרה שלא להבדיל ראש חטאת העוף מהגוף במליקתו, ויק' ה ח. בפגוע: הר' פערלא (ח"ב 450) חושב שהוא מלשון "גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו", במ' לה יט, ול"נ שהוא מל' "ופגעו לי בעפרון", בר' כג ח, והוא תאר לקרבן החטאת, שבא לשם כפרה ובקשת סליחה. 148 קצה, קצו: שלא להקטיר שאור או דבש, ויק' ב יא. קצז: שכהן סמא לא יעבוד במקדש, שנ' "וינזרו מקדשי בני ישראל", שם כב ב. לבלתי נגוע: ר"ל אעפ"י שאינו נוגע, כגון שהפך הבשר שבמזבח על ידי קרומית של קנה דהוי פשוטי כלי עץ ואינו סמא (ווערשהיימער). 149. קצח–ר: אזהרה שלא לנגוע בתרומה ובקדשים בטומאת הגוף, ויק' יב ד; אזהרה שלא יבא סמא למקדש, שם, שם; שלא יאכל טמא קדשים, שם, כב ד. 150. רא–רג: אזהרה שלא לשחוט לשם קרבן כל אשר בו מום ולא להקריבו ולא להקדישו, ויק' כב כ–כג 151. רד, רה: וכי תזבחו זבח תודה ... לא תותירו ממנו עד בקר שם, שם כט–ל; כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ, שם ב יא. רו: ולא ילין חלב חגי עד בקר, שמ' כג יח. חוץ הקודש: כלו' חוץ למזבח, דאין לינה פוסלת בראש המזבח, עי' זבחים פז, ע"א. 152. רז–רט: אזהרה למעלה קרבן בחוץ, דב' יב יג. אסור אתנן זונה ומחיר כלב, שם, כג יט. 153. רי: שלא לאכול קדשים שנטמאו, ויק' ז יט. ריא: אזהרה שלא לקבל שקלים מן העכו"ם, שנ' ומיד בן נכר לא תקריבו, שם כב כה. עי' ספרא אמור ז.

לְוִיִּי לֹא יִגְּעוּ, וְיִרְאוּ כְּבַלַּע, וַיַּעַבְרוּ מֵחֲמִשִּׁים, וּבְחֶלְבּוֹ יִשְׁוָיוּ.

155 כֹּהֲנַי לֹא יְחַלְּלוּ קָדָשַׁי, וּבַל יֹאכְלוּ בְּגִבּוּלִין וְיִשְׁתָּיוּ,

הֵן אֵלֶּה מִצְוֹת לְקָרְבְּנֵיהֶם עִם לֹא יָמִיר, אַרְבָּעִים יִהְיוּ.

יִהְיוּ קְדֹשִׁים מִטֻּמְאַת מֵת, מִגְּרוּשָׁה, חֲלָלָה, זוֹנָה לְנַסּוֹתָם,

גְּדוֹלָם לֹא יִפְרַע, וְיִפְרֹם, וְיֵצֵא, יְרַחֵק אַלְמָנָה, וּקְרוֹבָיו בְּמוֹתָם.

טֵרְפָם אֵשֶׁת זָר לֹא תֹאכֵל, בַּל יִפְדּוּ חֵרֶם, וַיַּקְדִּישׁוּ בְּכוֹרָתָם,

160 לֹא יַסְגִּירוּ חָלוּט, וְיִשְׁכָּרוּ, וּבַל יְנַחֲלוּ זוּלָתִי חֻקּוֹתָם.

חֻקּוֹתָם נוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּם תִּשְׁעִים וּשְׁתַּיִם נְכוֹנִים,

הַמֶּלֶךְ אַל יָשִׁיב עָם, וְאַל יַרְבֶּה סוּסִים, וְנָשִׁים, וּמָמוֹנִים.

זוּמֵם נֶדֶר לֹא יַחֵל, בַּל יְאַחֲרוּהוּ, וּמְלֹאַת זֶרְעוֹנִים,

154. טשט לוי; אה לויי יגעו. אה ובחלבו יעניו; וא טשט ובחלבו יעויו; אדכו ובחלבו ועויוו. 155. אדלט קדש. 156. אה אדלט מצותי. 157. דפוסים: וחללה. 158. אדלט וירחק; דפוסים: ורחק. 159. אה אדכו וא טפס אשת; אדלט טפס ואשת. אדלט סן יפדו. דפוסים: ויקדישו בכור תם. 160. אה וישברו. 161. אדלט הנוספות. 162. אה ואל ירבה לו. טשט נשים וסוסים.

154. ריב, ריג: אזהר' שלא ליגע בארון העדות, במ' דטו, ולא לראותו כשיוסר ממנו הפרכת, שם, שם כ. ריד: אזהרה ללוי שלא יעבוד עבודת המשכן אחר שהגיע לחמשים שנה, במ' ח כה. ויעברו: כן בכל המקורות ול"נ שצ"ל וַיַּעַבְדוּ והכונה לא יעבדו, כי "לא" הקודם נמשך גם לכאן. רטו: אזהרה ללוים שלא ירימו מעשר מן המעשר מן הרע על היסה, שג' במ' יח לב, "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו", ופירוש "בחלבו ישוויו" שחייבים הלוים להיות שוים עם הכהנים ולתת להם הטוב והמובחר שמקבלים מישראל. 155. רטז: אזהרה שלא יניח הכהן את העבודה ויצא, ויק' כא יב. ריז, ריח: שלא לאכול ולא לשתות מעשר שני בלא פדיון חוץ לירושלם, דב' יב יז. 156. ריט: ולא ימיר אתו, ויק' כז י. עם וכו': כלו' עם הלאו דלא ימיר עולה מספר הלאוים השייכים לקרבנות לארבעים. 157. רכ–רכג: ד' אזהרות לכהנים עפ"י ויק' כא א יז. 158. רכד–רכו: ג' לאוין האמורים בכה"ג, ויק' כא י יב. גדולם: כלו' הגדול שבכהנים. רכז: שלא יקח אלמנה, שם, שם יד. רכח: שלא יסמא לקרוביו, שם, שם יא. 159. רכט: ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, שם, כב יב. טרפם: מל' טרף נתן ליראיו, תהלי' קיא ה, והוא כנוי לתרומת הכהן. רל: שלא לפדות חרמי כהנים, שם לז כח–כט. רלא: שלא להקדיש בכור תם לשם קרבן אחר, שם כז כו. "בל" הקודם נמשך גם לכאן. 160. רלב: שלא להסגיר מצורע מוחלט, שם יג יא. רלג: שלא יכנס כהן אל המקדש כשהוא שכור, שם י ט. רלד: "בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם", במד' יח כ. 161. נוספות: נ"ל שצ"ל "הנוספות" כמו באדלט, ור"ל כי מצות ל"ת הנוספות לארבעים מצות ל"ת השייכות לקרבנות הן חמש עשרה במספר, ויחד עם ל"ז מל"ת התלויות בזמן הן תשעים ושתים. וטעה הרש"א ווערסהיימער בחשבו כי "חקותם נוספות" רומז לשש ערי מקלט, כי מלבד שאין מקומם בין מל"ת הרי לפי זה היה מספר המצות הנוספות ט"ז ולא ט"ו. 162. רלה–רלח: ד' לאוין האמורים במלך, דב' יז טז–יז. 163. רלט, רמ: "איש כי ידור נדר ... לא יחל דברו", במ' ל ב; "כי תדור נדר ... לא תאחר לשלמו", דב' כג כב. רמא: אזהרה שלא להקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון, שג'

אַל יְגַלַּח הַנָּזִיר, וְיִטַּמֵּא וְיֵשְׁתְּ דָּם עֵנָב וּגְפָנִים./

קכג, ב 165 וּגְפָנִים פֶּן תִּקְדַּשׁ, וְכִלְאֵי זֶרַע, וְרִבְעֵי בְהֵמוֹת מוּנָחוֹת,

לֹא תִתְעַמֵּר, וְתַשְׁחִית עֵץ, וְיוֹסִיף הַמַּלְקֶה עֲלֵי נְכוֹחוֹת,

הַמְגָרֵשׁ לֹא יִמְכֹּר, וְהַמַּעֲשֵׂר לַמֵּת, וְלַטֻּמְאָה, וְלַאֲנָחוֹת,

וּמִקְנָה הַנִּמְכֶּרֶת בַּל יִגָּאֵל, עֲבֹדָה, וְגִזָּה מְקֻדָּשִׁים דְּחוֹת.

דְּחוֹת מִן הַקָּהָל פָּצוּעַ, וְכָרוּת, מַמְזֵר, עַמּוֹנִי, וּמוֹאָבִי,

170 לֹא תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם לָעַד, מִצְרִי, וַאֲדוֹמִי עַד שְׁלִשָׁה מֵהָבִיא.

גַּרְזֶן לֹא תָנִיף, וְתִתֵּן אֶל כֶּלִי, וְתַחֲרֹשׁ בְּכִלְאַיִם כְּתַעֲבִי,

לֹא יֵעָבֵד בַּנַּחַל, וְלֹא תִבָּנֶה עִיר בָּגְדָה בִּי.

בִּי הִשְׁבַּעְתִּיךָ לֹא תַסִּיג, וְתַחְסוֹם, וְאָחִיךָ בְּפָרֶךְ לֹא תִכַּלֶּה,

164. ויטמא חסר: דפוסים. 165. אדלט וגפנים בל תקדש. אדלט טשט ורבע בהמות. 167. ולאנחות, אה מתקן בגליון ומנסח "ולאחות". 168. אה הנמכרת בלי גאול. 169. אה טשט חקהל; בשאר מקורות: קהל. 173 דפוסים: תסוג; אה תשיג.

מלאחך ודמעך לא תאחר, שמ' כב כח. עי' תרומות פ"ג, ו. 164. רמב–רמד: ג' לאוין האמורים בנזיר, במ' ו ג–ה. 165. רמה: שלא לאכול ולהנות מכלאי הכרם, שנ' פן תקדש המלאה, דב' כב ט. רמו, רמז: "בהמחך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים", ויק' יט יט. בהמות מונחות: כלו' מונחות זו על גב זו, ועי' סערלא (ח"ב 516). 166. רמח: שלא ישתמש עם היפת תאר כשפחה, דב' כא יד. רמט: "כי תצור אל עיר ... לא תשחית את עצה", שם כ יט. רנ: "ארבעים יכנו לא יוסיף", שם כה ג. 167. רנא: "ושדה מגרש עריהם לא ימכר", ויק' כה לד, והיא אזהרה שאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש. עי' ערכין פ"ט, ח. רנב–רנד: "לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת", דב' כו יד. למת: כלו' לארון ותכריכין. עי' ספרי, כי תבא, פסקא שג. לאנחות: פי' למי שהוא באנינות. 168. רנה: "ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד" ויק' כז כ. ומקנה הנמכרת בל יגאל: "כלו' שדה אחוזתו שנעשית שדה מקנה ע"י מכירתה ... בל יגאלנה על דעת שתחזור ותהא לפניו כמות שהיתה שדה אחוזתו, ואין רשאין לפדותה אלא בתורת שדה מקנה כאיש אחר" (פערלא ח"ב 526). רנו, רנז: "לא תעבד בבכור שורך ולא תגז בכור צאנך", דב' טו יט. ובספרי, ראה, פסק' קכד איתרבו כל קדשי מזבח. דחות: כלו' תדחה לעולם אפילו נפדו או שנפל בהם מום, עי' בכורות ט"ו ע"ב. 169. רנח–רסב: חמשה לאוין עפ"י דברים כג ב–ד. 170. רסג: שלא לדרוש שלום עמון ומואב, שם, שם ז. רסד, רסה: שלא להביא בקהל זרע גר אדומי או מצרי עד אחר שני דורות, שם, שם ח ט. 171. רסו: שלא יאכל הפועל בשעת מלאכה אלא בגמר מלאכה, שנ' וחרמש לא תניף על קמה רעך, שם, שם כו; ועי' ספרי כי תצא פסק' רסז. רסז: ואל כליך לא תתן, שם, שם כה. רסח: שלא לחרוש בשור וחמור יחדו, שם כב י. כתעבי: נ"ל שצ"ל "כִּי תֵעָבִי", כלומר כי אני מואס בזה. 172. רסט: אזהרה שלא לעבוד ולזרוע בנחל האיתן שנערפה שם העגלה, שם כא ד. רע: אזהרה שעיר הנדחת לא תבנה, שם, יג יז. 173. רעא: לא תסיג גבול רעך, שם יט יז. רעב: לא תחסם שור בדישו, שם כה ד. רעג: שלא לעבוד בעבד עברי עבודת פרך, ויק' כה מו. לא תכלה: מל' אויבי כלם, איכה

פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם, וְעִבְרִית לְעַם נָכְרִי לֹא תִסָּלֶה.

175 אוֹנֵס, וְהַמַּלְשִׁין בַּל יְשַׁלְּחוּ, מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לְמַלֵּא,

הַכֹּל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה לֹא תַעֲשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת אֵלֶּה.

אֵלֶּה שִׁבְעִים וְאֶחָד הַמּוּמָתִים מִצְוָתָם שֵׁנִית לְבֵית דִּין הֶחֱזַרְתִּי,

בְּשֶׁבַע דְּרָכִים לְהַשְׁמִיד תְּמוּתַת זְדִים פִּזַּרְתִּי.

בְּרֶשֶׁף, וְרֶגֶם, וְרֶצַח, וּמָוֶת מִבְּלִי רוֹשֶׁם הִזְהַרְתִּי,

180 כָּרֵת, וְאָבְדָן מֵאִתִּי, וּפִגְעוֹן הַמְקַנְּאִים גָּזַרְתִּי.

גָּזַרְתִּי עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לְכָרֵת, מֵשֶׁךְ עָרְלַת בְּשָׂרוֹ מֵחוּץ,

לֹא פָסַח, וְלֹא הִתְעַנָּה, וּבַכִּפּוּרִים בִּמְלַאכְתּוֹ נָחוּץ./

174. מ לעם נכרית. 175. טשט ישלח מאה שלשים. ב כב. 174. רעד: אזהרה לגואל הדם שלא ירדוף אחר הרוצח הכורח לעיר מקלטו, דב׳ יט ו. רעה: שלא למכור אמה העבריה, שמ׳ כא ח. לא תסלה: פי׳ לא תמכר, והוא מל׳ לא תסלה בכתם אופיר, איוב כח טז. 175. רעו, רעז: אזהרה לאונס

176. אה טשט שבעים. „אחת״ חסר: אה. 179. אה למות. 180. טשז כרות. ואבדן, כן אה טשט, בשאר מקורות: ואבד.

ולמוציא שם רע שלא יוכלו לגרש את האשה שאנסו או הוציאו עליה שם רע, דב׳ כב יט כט. מאה ושלשים וחמש: זה סך הכל של ל״ז מל״ת התלויות בזמן, ארבעים מל״ת השייכות לקרבנות, חמש עשרה השייכות לכהנים וארבעים ושלשה הנזכרים באחרונה למלאות את המספר הזה. 176. הכל: כלומר קל״ה מל״ת הנ״ל עם קמ״ב שנמנו לעיל (שורה 129—130) תעלינה למספר רע״ז.

מגין ע״א העונשין

177. מצותם שנית לבית דין החזרתי: ר״ל דאעפ״י שכבר נמנו האזהרות של אלו העונשין במנין הלאוין, ובהעונשין אין שום מצוה נוספת להמוזהרים עליהם כדי שיבאו משום זה במנין בפני עצמן, מכל מקום מנה אותן בפני עצמן משום המצוה המוטלת על ידיהן על הבית דין, מפני שכל עונש ועונש שבכל התורה הוא מצוה מוטלת על הב״ד לענוש את העבריינים שנתחייבו בהם. ואע״ג דהמצוה המוטלת על הב״ד בעונשין אלו היא בקום ועשה, מ״מ סובר הגאון שתורת לאו עליהן, משום שכל עונש תורת לאו עליו (עי׳ פערלא ח״א 11 וח״ג 4 סעיף ב). 178. בשבע דרכים: בשבע מיתות. זדים: כונתו שרק אלו שחטאו במזיד מתחייבים בעונשין הללו. 179. ברשף: בשריפה, מל׳ רשפיה רשפי אש, שה״ש ח ו, והשתמש במבטא זה משום דשריפת בי״ד לאו שריפה ממש היתה אלא כמו שריפה בגחלים, עי׳ סנהד׳ נב, ע״א. ורגם: סקילה. ורצח: מיתת הרג. ומות מבלי רושם: זו מיתת חנק, ורמז לדרשתם בספרא קדושים פרק י: „מות יומת בחנק .... נאמרה מיתה בידי שמים ונאמרה מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם״. 180. כרת ואבדן מאתי: זה עונש כרת ומיתה בידי שמים. ופגעון המקנאים: מיתה ע״י קנאים שפוגעים בו, עי׳ סנהד׳ פ״ט, ו. 181. עשרים ושלשה לכרת: היינו, כ״א מל״ת שיש בהן כרת ואין בהן מיתת בית דין, ושתי מ״ע, פסח ומילה, שמי שחדל לעשותם חייב כרת. עונש א: מושך בערלה. אתרבי ביבמות עב ע״א מן „בריתי הפר״, בר׳ יז יד. 182. ב: מי שלא עשה את הפסח, במ׳ ט יג. ג, ד: לא התענה ביוהכ״פ ועשה בו מלאכה, ויק׳ כג כט—ל. נחוץ: כלו׳ נמהר לעשות

קכד, א דַּם, וְחֵלֶב הָאוֹכְלִמוֹ, וְטָמֵא, בְּאָכְלוֹ קֹדֶשׁ לַחוּץ,
וְהַבָּא בֵיתִי וְטִמְּאָתוֹ עָלָיו, הַשּׁוֹחֵט וּמַעֲלֶה הַחוּץ.
185 הַחוּץ רֵקַח שַׁמְנִי, וּקְטָרְתִּי, וְהַסָּךְ מִשְׁחָתִי בְּמִרְמָה,
לוֹעֲטֵי נוֹתָר, וּפִגּוּל, וְחָמֵץ בַּפֶּסַח לְלַחְמָה.
וְגַם אֵלֶּה יִסָּפְרוּ שֵׁנִית כִּי מִצְוָתִי לְהַכְרִיתָם יָזֻמָּה,
אַף הַמַּעֲרָה מְקוֹר נִדָּה כִּי הִיא זִמָּה.
זִמָּה מִבּוֹא הָאָחוֹת, וַאֲשֶׁר אַחֲיוֹת הוֹרָיו צוֹעָה,
190 דוֹדָתוֹ, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו לִבְלִי חוֹק מִמַּתְעָה.
חָרוֹג תַּחַרְגוּ מִכְּלָנָה פֶּן אַכְרִית כְּפֶרֶץ נִבְעָה,

183. טשז האוכלימו. 190. אה לבלתי חוק. מלאכתו, מל׳ כי היה דבר המלך נחוץ, ש״א כא ט, ואולי צריך לנסח: ״לא פסח, ובכפורים לא התענה ובמלאכתו נחוץ״. 183. ה,ו: אוכלדם וחלב, ויק׳ ז כה כז. ז: טמא אוכל קדש, שם ז כ. לחוץ: ווערטהיימער מפרש שר״ל ״אף שהיה חוץ לבהמ״ק, שאם היה בפנים בלאו הכי חייב כרת משום ביאת מקדש בטומאה כמו שהוא אומר בסמוך, אור״ל שלחצו חבירו בגרונו לדברי ר׳ יוסי. עי׳ זבחים קו ע״א תוד״ה כיון״. גם פערלא (ח״ג 93) מציע שני פירושים, אבל שניהם גראים לי כלחוצים ודחוקים, עי״ש. 184. ח: טמא הנכנס למקדש, במ׳ יט יג. ט, י: שוחט ומעלה חוץ, ויק׳ יז ג–ד ח–ט. 185. יא–יג: המפסם את השמן והמפסם את הקטרת והסך בשמן המשחה, שמ׳ ל לג לח. החוץ: כלומר המפסם בחוץ אסור, אבל בפנים יחכן שיהי׳ פטור כגון אם עשאו לשם גבוה למסרו לצבור. עי׳ כריתות ה ע״א. והסך משחתי במרמה: כלו׳ שהשיג את שמן המשחה במרמה וסך בו, לפי שאין חייבין אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה בלבד (כריתות שם) ואי אפשר להשיגו אלא במרמה שלא בידיעת הגזברים הממונים על שמירתו (פערלא ח״ג 103). 186. יד, טו: אוכל נותר ופגול, ויק׳ יט ח, ועי׳ כריתות שם. לועטי: מל׳ הלעיטני נא מן האדום, בר׳ כה ל. טז: אוכל חמץ בפסח, שמ׳ יב יט. ללחמה: כלומר לאכול, מל׳ לכו לחמו בלחמי, משלי ד יז, והשתמש בפעל ״לחם״ כדי לרמז דאין אסור חמץ נוהג אלא במין לחם דוקא, דהיינו חמשת המינים (פערלא ח״ג 106). 188. יז: המערה מקור נדה, ויק׳ כ יח. 189. יח–כ: הבא על אחותו ועל אחות אמו ועל אחות אביו, ויק׳ כ יז; יח יג–יד. צועה: פי׳ שוכב, וצועה מל׳ את צועה זונה, ירמ׳ ב כ. כא–כג: הבא על דודתו ואחות אשתו ואשת אחיו, ויק׳ כ כ; יח יח; כ כא. לבלי חוק ממתעה: נ״ל שהמ״ם הראשון של ״ממתעה״ שייך לתיבה הקודמת, וצ״ל: ״לבלי חוקם מתעה״, ור״ל שבשלש נשי העריות האלו עלול אדם להתעותן ולומר להן שהן מותרות לו אעפ״י שהוא ״לבלי חוקם״, כלו׳ נגד גזרת הכתוב, והטעם הוא כי עריות אלו שונות מעריות אחרות משום שבאיזה אופנים היו מותרות לו או יהיו מותרות לו: דודתו, שחיא אשת דודו (כתרגומו: וגבר די ישכוב עם אתת אח אבוהי) הרי היא מותרת לו מדאוריתא כשדודו הוא אחי אביו מן האב ולא מן האם, ורק רבנן גזרו עלה משום אשת אחי אביו מן האם (יבמות כא, ע״א); אחות אשתו אסורה עליו רק בחיי אשתו, ואשת אחיו אפשר שתהי׳ מותרת לו ביבום, ולפי זה אפשר שיתעה אותן אדם לחשוב שהן מותרות לו בכל אופן. כך נ״ל להסביר המאמר הזה. ווערטהיימער לא עמד על קושי הלשון של ״ממתעה״ אעפ״י שראה שבמקום אשת אחיו יש לאיש להתעות את האשה. ודברי פערלא במקום זה (ח״ג 114) אינם מתקבלים על הלב כלל. 191. חרוג תחרגו מכלנה: כלו׳

וְאַחֲרֵיהֶם סְקוֹל שְׁמֹנֶה עָשָׂר בַּתְּחִלָּה מֵסִית טוֹעֶה.

טוֹעֶה וּמַדִּיחַ רֵעֵהוּ, וּמִתְלַהְלֵהַּ בְּאוֹבוֹ, וְיִדְּעֹנוֹ,

מְגַדֵּף, וְעוֹבֵד אֵל נֵכָר, אַף הַמַּעֲבִיר לוֹ אֶת בְּנוֹ.

195 יֶלֶד סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְהַמְקַלֵּל הוֹרָיו בְּמַעֲנוֹ,

מְכַשֵּׁף, וּבָא אֵלֵי אֵם כִּי עָמַד עַל ... כַּנּוֹ.

כַּנּוֹ בְּרִדַּת עֲדֵי כַלָּתוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו יְעוּדָה,

עַל תַּבְלִית, מִשְׁכְּבֵי בְהֵמָה, וְתוֹעֲבַת זָכוּר צְמוּדָה.

לְפִי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת מְחַלְּלֶיהָ, וּבָאֵי מְאוֹרָשָׂה חֲמוּדָה,

192. אה סקל. דפוסים: מסות. 193. אה ומתלהלה בבואו וידעונו; טשט באוב וידעוני. 194. אה אף המבעיר. 196. אה אל אם. טשט עלי כנו. באא ובדפוסים נמצאות נקודות בין "על" ובין "כנו" כאלו היו חסרים איזו מלים, אבל באה וטשט אין כאן שום הפסק ועי' בהערות לשורה זו. 198. אה טשט עד תכלית. "בהמה" חסר: טשט. מ ותועבות. אה זכור עמודה.

מכל אלה תפחדו, מל' ויחרגו ממסגרותיהם, תהלים יח מו. כפרץ נבעה: עדה"כ לכן יהיה לכם העון הזה כפרץ נפל נבעה בחומה נשגבה, ישעי' ל יג. 192. ואחריהם סקול שמנה עשר: כלו' אחר שמנה כ"ג העונשין של כרת בא למנות י"ח עונשין שבסקילה. כד: בתחלה מסית טועה: כלו' בתחלה בא למנות העונש למסית, דברי' יג ז—יא. 193. כה: נביא שהדיח, דב' יג ו. עי' סנהדרין פט, ע"ב. כו, כז: בעל אוב וידעוני, ויק' כ כז.

194. כח: מגדף, ויק' כד טז. כט: עובד ע"ז, דב' יז ה. ל: מעביר זרעו למלך, ויק' כ ב. 195. לא: בן סורר ומורה, דב' כא כא. לב: מקלל אביו ואמו, שמ' כא יז; ויק' כ ט, עי' סנהדרין ס"ו ע"א. בְּמַעֲנוֹ: מָעוֹן הוא כנוי להקב"ה, עי' מחברת הערוך לר"ש פרחון ערך עון, ור"ל שדוקא המקלל בשם חייב סקילה, עי' סנהדר' פ"ז, ח. 196. לג: מכשף, שמ' כב יז, עי' סנהד' סז, ע"א. לד: הבא על אמו, ויק' יח ז, עי' סנהד' נד, ע"א. כי עמד על ... כנו: כך הוא נוסח אא, בשאר כתבי היד לא נמצאו נקודות בין "על" ובין "כנו", וזה היה נותן מקום לשער כי אינן רק לתשלום השורה, אבל בעמדנו על כונת המאמר נראה כי הנקודות האלו מראות על איזה חסרון. כי הרי נקל לראות שמצד שמוש הלשון המאמר "כי עמד על כנו" מקביל להמאמר הבא בשורה 197 "כנו ברדת עדי" וכו', ומכיון שההסך של "רדת" איננו "עמד" אלא "עלה", ו"על" איננו מקביל ל"עדי" לכן נראה לי לנסח:

כִּי עָמָה [ה' מתחלפת בנקל לד'] עָלָ[ה עֲדֵי] כַּנּוֹ

כַּנּוֹ ברדת עדי כלתו

ור"ל כי עמה, עם האם שבא עליה, עלה עדי כנו, עלה על משכבי אביו שהוא כנו, כלו' שרשו ויסודו, והוא מל' ועמד על כנו, דניאל יא כ, וכשבא אדם על כלתו אז הוא, שהוא הַכֵּן והיסוד של המשפחה, במצב של ירידה, כלו' היחס של הבן להאב או האם הוא יחס של עליה מלמטה למעלה, והיחס של האב לכלתו הוא יחס של ירידה מלמעלה למטה. 197. לה, לו: הבא על כלתו ועל אשת אביו, ויק' כ יא יב. יעודה: אפילו יעודה, היינו ארוסה, וקאי בין על אשת אביו ובין על כלתו (פערלא ח"ג 143). 198. לז—לט: משכבי בהמה ומשכב זכור, ויק' כ טו—טז; שם, שם יג. תבלית: מל' תבל עשו, ויק' כ יב. צמודה: כלו' התועבה של משכב זכור מחוברת לתבלית משכבי בהמה. 199. מ: מחלל שבת, במ' טו לה. מא: הבא על נערה המאורסה, דב' כב כד, ומה שכתב "באי מאורשה" בל' רבים לאשמעינן דקי"ל כרבנן (סנהד'

200 לְרַגְבִים וְגַל אֲבָנִים יְוִנְקָמוּ מְדַדְתִּים מִדָּה נֶגֶד **מִדָּה.**

מִדָּה שֵׁנִית אָשִׁיב זֵכֶר אֵלֶּה לְהוֹדִיעַ כִּי הֵמָּה הַנִּשְׂרָפִים,

קכד, ב שְׁלֹשָׁה מִיוֹצְאֵי יְרֵכוֹ, וְכָהֵנָּה מֵעֶזְרָתוֹ רְצוּפִים.

בָּשִׁים שָׁלֹשׁ לְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, וּבַת כֹּהֵן תּוֹקֵד לִרְשָׂפִים,

עֶשֶׂר עֲבֵירוֹת אֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם לְבַדָּנָה **שְׂרוּפִים.**

205 **שְׂרוּפִים** כְּמִסְפָּרָם עֲשָׂרָה אֲחֵרִים יָמוּתוּ בִּידֵי שָׁמָיִם,

הָאוֹכֵל טֶבֶל, וּתְרוּמָה, וְכֹהֵן בְּטַמְּאוֹ קָדְשֵׁי שָׁמָיִם,

עוֹרֵךְ שַׁי בְּטֻמְאָה, וְשָׁכוּר, וָזָר, וּטְבוּל עֲרָבִים,

חֲסַר כִּפּוּר, וּפָרוּעַ, מִבְּלִי רְחוּץ יָדַיִם **וּפְעָמִים.**

פְּעָמִים אַזְכִּיר שְׁמוֹנַת אֵלֶּה לְעוֹנֶשׁ חֶנֶק חֲצַבְתִּים,

200. מ ס וגל עפר. טשט יונקמו, בשאר מקורות: יוקמו. טשט מדדתים נגד מדה. 201. דפוסים: אשוב. 202. אה מיערות רצופים. 203. ממנה, כן אה טשז ט, אא ודפוסים: ממנו. 205. אה מ במספרם. 206. כל השורה הזאת חסרה בטשט. 207. אה ושבר; מ ושכור וזב. 208. אה כופר; טשט כפר. אה וכלי רחוץ; טשז ט ובלי. 209 דפוסים: אזכור. אה חנק חצכתים; דפוסים: חנקה צבתים.

סו, ע"ב) שאם באו עליה עשרה ועדין היא בתולה כולם בסקילה לאפוקי מרבי דפליג ואמר ראשון בסקילה וכולן בחנק (פערלא ח"ג 148).

200. מ ד ד ת י ם וכו': עי' סוטה ח, ע"א.

201. מ ד ה ש נ י ת: כלו' מחלקה שניה של חייבי מיתות בי"ד המה הנשרפים. 202. מב—מז: הבא על בתו ובת בתו ובת בנו (שלשה מיוצאי ירכו), הבא על בת אשתו ובת בתה ובת בנה (וכהנה מעזרתו). עי' סנהד' ע"ה ע"א. מ ע ז ר ת ו: מאשתו, מל' אעשה לו עזר כנגדו, בר' ב יח. ר צ ו פ י ם: כלו' דורות רצופים זה אחר זה, בתו ובת בתו וכו'.

203. מח—נ: נ ש י ם ש ל ש ל מ ע ל ה: הבא על חמותו ואם חמותו ואם חמיו, סנהד', שם. נא: בת כהן שזינתה, ויק' כא ט. 205—208. נב—סא: אלו שחייבים מיתה בידי שמים נמנו בשלשה מקורות, תוס' זבחים פי"ב, תוס' כריתות פ"א ובסנהדר' פג, ע"א. וכל אחד משלשת המקורות האלו משונה מחבירו במספרם ובסדורם, ומנין וסדר רס"ג משונה משלשתן. בתוס' דזבחים נמנו אלה העשרה: האוכל טבל, זר שאכל תרומה, כהן טמא שאכל תרומה טהורה, זר, טבול יום, מחוסר בגדים, מחוסר כפרה, מי שלא רחץ ידים ורגלים, פרועי ראש ושתויי יין ששמשו. בתוס' דכריתות נשמט מי שלא רחץ ידים ורגלים ונמנו שם רק תשעה, בסנהד' נוסף על העשרה שבתוס' דזבחים עוד אחד, סמא ששימש, גם הסדר קצת משונה, ולפנינו אצל רס"ג נמנו רק עשרה אבל לא העשרה דתוספתא זבחים אלא שתחת מחוסר בגדים בא סמא ששימש. ותמיהני שהר' פערלא לא העיר מאומה על זה. באחדים מאלה לא אשכחן עונש מיתה בידי שמים בהדיא בקרא אלא נפקא לן מגז"ש, עי' סנהד', שם. 207. ע ו ר ך ש י ב ט מ א ה: כלו' שימש בטמאה. ו ט ב ו ל ע ר ב י ם: בצדק העיר פערלא (ח"ג 170) כי מלבד שבכל מקום קרי ליה "טבול יום" גם החרוז אינו עולה יפה, ולכן צ"ל "וטבול ערב ויומים", כלו' בין אותן שטבילתן בערב כנדה ויולדת, יומא ו, ע"א, ובין אותם שטבילתם ביום דינם שוה להתחייב מיתה בידי שמים אם שמשו במקדש קודם הערב שמשן אחר שטבלו.

208. י ד י ם ו פ ע מ י ם: ידים ורגלים, מל' מה יפו פעמיך, שה"ש ז' ב. 209. פ ע מ י ם: מל' ויעקבני זה

210 גּוֹנֵב נֶפֶשׁ, וּמַמְרֶה חֲכָמַי וּמַכֶּה אָב וָאֵם הֶעֱצַבְתִּים.

צוֹפֶה עִם אֱלֹהַי לֶאֱלִיל, וְהַמְשַׁקְּרִים בְּאִמְרֵי פִי חֲצַבְתִּים,

הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, זוֹמְמֵי כֹּהֶנֶת, וְזוֹנֶיהָ קְצַבְתִּים.

קְצַבְתִּים שְׁנֵי אֵלֶּה הָאַחֲרוֹנִים וְהֵם כְּטָפֵל יְדוּעִים,

תַּחְתָּם אָבִיא גּוֹנְבֵי קְסָוֹת וּבוֹעֵל אַרְמִית מְקַנְּאֵיהֶם פּוֹגְעִים.

215 רוֹצֵחַ, וְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת שְׁנֵיהֶם לְפִי חֶרֶב גּוֹעִים,

פְּרָט שִׁבְעַת מִינֵי מָוֶת כְּלָל אַחַת וְשִׁבְעִים.

שִׁבְעִים וְאֶחָד סַנְהֶדְרֵי וְשֹׁפְטִים עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה בְּקִטַּנָּה,

יִכָּרְתוּ רְשָׁעִים מֵאֶרֶץ וּבוֹגְדִים יִסָּחוּ מִמֶּנָּה.

תְּמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ וְלַחֲכָמִים לְבַדָּם נִתָּנָה,

220 אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה./

210. טשט חכמיו. מ ומכה אב ואב. 211. דפוסים: עם אלקו. 213. דפוסים: בטפל. 214. אביא, בכל המקורות מלבד אא שמנסח: תביא. 215. אה ואנשי הנדות. אה טשט גוועים. 217. ושופטים, כן באה; בשאר מקורות: ישפטום. 218. אה טשט יכריתו. 219. לבדם, כן בטשט; בשאר מקורות: לבדה. 220. אה מצאה.

פעמים, בר׳ כז לו, ור״ל שאעפ״י שמנאם למעלה במספר הלאוין חזר ומנאם כאן בשביל העונש ע״י בי״ד. צ״ל: לעונש חנק הַצַּבְתִּים: כלו׳ דנתי אותם לעונש חנק, וכבר נמצא תקון זה בקובץ מעשי ידי גאונים קדמונים ח״ב עמ׳ 93 בשם חיים יעקב אונגער. 210. סב—סד: גונב נפש, דברים כד ז, זקן ממרא, שם יז יב, מכה אב ואם, שמות כא טו. העצבתים: פערלא (ח״ג 173) מפרש דקאי על נותן התורה והמצות, כלו׳ מכה אביו ואמו אשר העצבתים, אשר חנכוהו וגדלוהו בצער ועצבון כמו שנגזר עליהם מאז כרכתיב הרבה ארבה עצבונך ... ואמרינן (עירובין ק ע״ב) עצבונך זה צער גדול בנים. 211. סה—סו: המתנבא בשם ע״ז, דב׳ יח כ, נביא השקר, שם. צופה עם אלהי: הושע ט, ח. באמרי פי חצבתים: מלה״כ על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי, שם ו ה. 212—213. סז: הבא על אשת איש, ויק׳ כ י. זוממי כהנת ... כטפל ידועים: כלו׳ השמטתי מן המנין זוממי בת כהן ובועלה משום שהם כבר נטפלים לאותן שכבר נמנו בחשבון העונשין, דבועל בת כהן אינו אלא כשאר בועל אשת איש וזוממיה נדונים בחנק מדכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו, ואין בזה מצוה מיוחדת שתבא במנין בפני עצמה. קצבתים: מלשון ויקצב עץ, מ״ב ו ו. 214. סח, סט: גונב קסוות ובועל ארמית שקנאים פוגעים בהם, סנהד׳ פרק ט ו. 215. ע, עא: רוצח ואנשי עיר הנדחת, במ׳ לה טז; דב׳ יג טז. 216. פרט ... כלל: כלו׳ אם נפרוט מיני המות נמצא שהם שבעה: ארבע מיתות בי״ד, כרת, מיתה בידי שמים, מיתה על ידי קנאים, אבל כלל כל העונשין הם שבעים ואחד. 218. עי׳ משלי ב כב. 220. שם, ג יג.

קכה׳ א תְּבוּנָה אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם כָּל הָאֻמִּים עוּשׁוּ וָבֹאוּ׳
שֵׂכֶל חָכְמַת בָּנַי וּבִינָתָם תִּרְאוּ חֵתֶת וְתִירָאוּ׳
שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ פָּרָשִׁיוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לָהֶם נִקְרָאוּ׳
שִׂיחוּ רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל וּכְבוֹדָם רְאוּ.
225 רְאוּ שִׁפְטֵיהֶם וְשֹׁטְרֵיהֶם מַה נֶּהְדְּרוּ בְמַרְאָם׳

מנין ששים וחמש הפרשיות

רבים התקשו בענין ס״ה המצות הנשארות שנקראו בשם ״פרשיות״. משום מה נתן להם השם הזה, ובמה שונות הן משאר המצות עד שהיו מוני המצות מוכרחים לתתן במחלקה מיוחדת? והנה הרב פערלא בח״ג של פירושו על תרי״ג מצות אלו הקדיש לענין זה ששה עשר עמודים גדולים (193—208) והעביר בכור ההגיון כל ההשערות השונות הנמצאות בספרי הראשונים, וכיד בקיאותו הגדולה ושכלו הבהיר הראה כי כל הקודמים לו לא תמיד קלעו אל השערה, ואם צדקו בצד אחד ובא צד אחר והחזיר הקושיא למקומה, וכך הוא מסיים את הפתיחה שלו לס״ה הפרשיות: ״מקום הניחו לי רבותינו גדולי הראשונים זצ״ל להתגדר בו, ולהסיר המסכה הפרושה על פני הענין הזה אשר היה נעלם וערפל חתולתו מימי רבותינו הגאונים זצ״ל עד עתה״.

מובן שאין כאן המקום להאריך בדברים, אבל נחוץ וראוי לתת תמצית דבריו בקצור נמרץ. אחר שמנה רס״ג מאתים עשין המוטלין על היחידים, ומאתים ושבעים ושבעה לאוין ושבעים ואחד עונשים שבמיתה, מהם מצות המוטלות חובה על הב״ד, המצטרפים עם הלאוין ועולים בחשבונם, בא מעתה למנות ששים וחמש הפרשיות, כמו שנקראו מצות אלו לפי מסורת כל הגאונים והראשונים ז״ל, והן כוללות שמונה וארבעים מצות עשה המשלימות מנין רמ״ח עשין, עם המאתים עשין שכבר נמנו, ושבע עשרה לאוין המשלימים מנין שס״ה לאוין עם רע״ד הלאוין, וע״א העונשים שכבר נמנו. ודוקא ס״ה מצות אלו נתנו במחלקה מיוחדת מפני שהן מצות שלא נתחייבו בהן אלא הצבור בלבד ולא היחיד, או מצד שאין עשייתן בפועל אלא ע״י הצבור והב״ד שבראשם ע״י כפייה והכרח. ומאחרי שס״ה המצות הללו שנמנו בס״ע ע״פ גדרן שהן מצות המוטלות על הצבור, הן תערובות לאוין ועשין יחד ואין נכללין בדרך כלל לא בשם לאוין ולא בשם עשין, נקראו בשם פרשיות, מלשון פרשת דרכים, כלומר שקצתן משלימות מנין הלאוין וקצתן משלימות מנין העשין, וכבר מצינו שמוש זה בכמה מקומות (עי׳ שם עמ׳ 198—199). עד כאן תמצית חקירותיו של הרב פערלא. ודברי פי חכם חן.

בענין חלוקת ס״ה הפרשיות למצות עשה ולמצות ל״ת סמכתי על חקירות פערלא, ומשום שאין כאן מקום להאריך נמנעתי מהביא סעגותיו והוכחותיו, אלא רשמתי כאן י״ז הפרשיות שהוא מונה אותן בין הלאוין ומ״ח הנשארים הן מצות עשה. ואלו הן י״ז הפרשיות שעל מנין הלאוין נמנין: ב׳, ג׳, ו׳, ז׳, ט׳, טז׳, יז׳, יח׳, כז׳, ל׳, לא׳, לב׳, לה׳, לו׳, לז׳, נד׳, סא.

221—224. ארבעת החרוזים האלה שהם כפתיחה לס״ה הפרשיות נוסדו על דב׳ ד ה—ח: ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים ... ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ... ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה ... ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים. 221. האמים: מל׳ שבחוהו כל האמים, תהלי׳ קי״ז א. 222. תיראו וכו׳: איוב ו כא. ונ״ל שצ״ל: שכל חכמת בני תבינו, תראו חתת ותיראו. משורה זו ואילך חיתם רבנו את שמו: שעיד בן יוסף אלוף חתימה כפולה. 223. חקים ומשפטים להם נקראו: היינו שני מיני המצות המסורות לצבור וב״ד. שסתם חקים ומשפטים הן מצות הצבור (עי׳ פערלא, ח״ג 207—208). 225. פרשה א: פרשת שופטים ושוטרים, דב׳ טז יח, כוללת מצות מנוי סנהדרין גדולה וקטנה וגם ב״ד של שלשה בערים שאין

°עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, וַיֵּחָקְרוּ הֵיטֵב בְּמִלָּאָם.

קָמֵי סָרָה כַּאֲשֶׁר זָמְמוּ, וּמִן הַלִּשְׁכָּה יִלְמְדוּ פְּלִיאָם,

°עוֹרְכֵי מִלְחֶמֶת מַה יָּפוּ, בַּהֲשִׁיבָם הַמְחַנְּכִים מִן צְבָאָם.

צְבָאָם בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה מַחֲנֵיהֶם מְקַדְּשִׁים וּמְכַבְּדִים,

°יְצוּדוּ אָשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ, וְיַעַרְפוּ לְכַפֵּר דְּמֵי נוֹדְדִים. 230

פָּרָשַׁת מַלְכוּת יְיַסְּרוּן, וְהֵם בִּתְרוּעַת מֶלֶךְ נוֹעָדִים,

°יִקְרְאוּ לְשָׁלוֹם בַּקְּרָב וְהַמַּשְׁלִימִים יִהְיוּ לָמוֹ עֲבָדִים.

עֲבָדִים הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה מִשְׁפְּטֵי חֻקָּם לְגַלּוֹת,

226. אה טשז ט ויחקרום. 228. דפוסים: מלחמתי. בהם ק"כ אנשים. מה נהדרו במראם: רמז למה שדרשו, ויק"ר ל י, "ד"א פרי עץ הדר זה סנהדרי גדולה של ישראל שהידרה הקב"ה" (פערלא ח"ג 212). 226. ב: על פי שנים עדים וגו' דב' יז ו. וַיֵּחָקְרוּ הֵיטֵב בְּמִלָּאָם: כלו' אע"ג שדי בשני עדים מ"מ כשבאו לפני ב"ד הרבה עדים כאחת צריכין כלם במלואם חקירה ודרישה ולא די בחקירה ודרישה של שנים מהם. 227. ג: דין עדים זוממים. קָמֵי סָרָה: עדה"כ כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה, שם. ד: ומן הלשכה וכו': כלו' מצוה היא לשאול ולדרוש מן ב"ד הגדול אשר בלשכת הגזית, דב' יז ח—ט. 228. ה: פרשת משוח מלחמה, דב' כ א—ט. הַמְחַנְּכִים: כלו' שצריכים לחנך ועדיין לא חינכו. 229. ו: והיה מחניך קדוש וגו' דב' כג טו. 230. ז: פרשת המלך, דב' יז יד—כ. יְצוּדוּ: עי' מ"ש פערלא (ח"ג 230, 233). ולי נראה שצ"ל "יְצַוְּחוּ" (הרגל השניה מן החי"ת נמחקה ונעשה לדל"ת) ור"ל עתידים להתרעם ולומר שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים (ש"א ח ה), וזה מתאים לדברי ר' נהוראי: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן", סנהד' כ, ע"ב. ח: דין עגלה ערופה, דב' כא א-ט. דְּמֵי נוֹדְדִים: כלו' מושלכים על אם הדרך, לאפוקי חלל שנמצא סמון בגל, עי' סוטה פ"ט, א. 231. ט: דין מלקות, דב' כה ב. י: מצות הצבור להקהל יחד ולשמוע קריאת התורה, דב' לא י-יג. 232. יא: פרשת עיר משלמת ושאינה משלמת, דב' כ י-יח. 233. יב: משפט עבד עברי, שמ' כא ב. יג: משפט אמה העבריה, שמ' כא ז. מִשְׁפְּטֵי חֻקָּם לְגַלּוֹת: לפי פערלא (ח"ג 253) כונת המאמר היא "שגם שתי מצות אלו הן בכלל חקים ומשפטים שהן מסורות לצבור, והלכך מקומן במנין הפרשיות". ולא נהירא לי מכמה טעמים. ראשית, אחרי שכבר הודיע לנו בפתיחה שכל ס"ה המצות הנמנות כאן הן חקים ומשפטים, כלומר מצות המסורות לצבור, איזה צורך היה לו להוציא שתי מצות אלו מן הכלל ולהגיד לנו עוד פעם כי הן בכלל חקים ומשפטים? שנית, אין הלשון "משפטם חקם" לפי רוח השפה. בכל כתבי הקדש, מלבד בשני מקומות, לא מצינו שהמלה "משפט" תבא לפני המלה "חק" כשהם מחוברים יחד, בכל מקום מצינו או "חק ומשפט" או "חקים ומשפטים" אבל לא "משפט וחק", זולת בדב' ח יא ובנחמיה י ל, אבל גם שם נמצא רק בקשר עם מצוה "לבלתי שמור מצותיו ומשפטיו וחקתיו", "ולשמור ולעשות את כל מצות ה' אדונינו ומשפטיו וחקיו". לפי זה המבטא "משפטם חקם" זר מאד, ומלבד זה העקר חסר מן הספר, כי מאומה לא נאמר בחרוז זה על דבר משפט של עבד העברי ואמה העבריה, לכן נ"ל שצ"ל

עֲבָדִים הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה מִשְׁפְּטָם הָקֵם לְגָאֳלוֹת

°דִּין הַחֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וּבְהָרָה, וּמַשְׁחִית עַיִן, וּמַכֶּה בַשֵּׁבֶט בְּכַלּוֹת.

235 סֵדֶר נַגָּח, וְנוֹגֵף, וְגוֹמֵץ, הַמַּבְעֶה, וְהַהֶבְעֵר לְתַגְמוּלוֹת,

°בְּשׁוֹמְרֵי חִנָּם, וְשָׂכָר, וְהַשּׂוֹכֵר, וְהַשּׁוֹאֵל, וּפָרֶשֶׁת נְחָלוֹת.

נְחָלוֹת וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת, וְהַבְּכוֹר פִּי שְׁנַיִם יָכִיל,

°נוֹתְנֵי מוּם וּמִשְׁפְּטֵיהֶם, וְהָאוֹנֵס, וְהַמְּפַתֶּה בְּהַנְכִּיל./

קכה, ב מוֹצִיא דִבָּה לַעֲנוֹשׁ, וּמַחֲזֶקֶת מְבוּשִׁים לְהַשְׁכִּיל,

240 °לְקִבְרוּ נְבֵלַת הַתָּלוּי, תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל וְכִפְלַיִם לְהַשְׁכִּיל.

לְהַשְׁכִּיל עַל מְצִיאַת שָׂדֶה כִּי תִנָּקֶה מֵהָוחְפָּר,

°וְקִדֻּשְׁתָּם שְׁנַת הַדְּרוֹר בְּהַעֲבָרַת שׁוֹפָר.

כָּל מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ פֵּירַשְׁתִּי בִּגְאֻלַּת מֶכֶר נִשְׁפָּר,

234. בשבט, כן בדפוסים; בשאר מקורות: שבט. 235. אה סדרי נוגף ונוגף ... וההבעה. טשט נוגח ... והמבעה. 236. אה טשט שומרי חנם ושוכר והשואל; מ פ בשומר; ו וק בשומו. 241. אה טשט מהחפר. 243. דפוסים: בגאולת חכר.

ורמז למה שנ' בעבר העברי "ובשביעית יצא לחפשי" ובאמה העבריה "ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף", וזה משפט הגאלה שלהם שהאדון חייב להקים. 234. יד: נזקי אדם באדם, שמות כא יח. טו: דין תשלומי ולדות, שם כב. טז: יציאת עבד כנעני בראשי איברים, שם כו. יז: דין מכה עבדו ומת, שם כ. בכלות: כלומר שעשה עמו כלה, שמת תחת ידו. 235. יח: דין נזקי שור באדם, שם כח. יט: דין נזקי שור בשור, שם לה. כ, כא, כב: דין נזקי בור, שן, ואש, שם לג; שם כב ד—ה. גומץ: קהלת י ח. המבעה: מבעה זה השן, בבא קמא ג, ע"ב. 236. כג—כה: דין שומר חנם, שומר שכר ושוכר, והשואל, שמ' כב ו—יד. כו: משפט ירושה, במ' כז ח—יא. 237. כז: דין בת יורשת נחלה, במ' לו ז—ט; נחלות וכל בת: שעור המאמר כאלו אמר: "וכל בת יורשת נחלות", ושינה מדר המלים מפני שזקוק הוא לאות נו"ן בראש החרוז. כח: משפט הבכורה, דב' כא יז. 238. כט: דין נותן מום באדם, ויק' כד יט. ל, לא: דין אונס ומפתה, דב' כב כח—כט; שמ' כב טו—טז. בהנכיל: מל' ויתנכלו אתו להמיתו, בר' לז יח, כלו' התחכם לפתות אותה. 239. לב: דין מוציא שם רע, דב' כב יג—יט. לג: דין תשלומי בושת, שם כה יא—יב. להשכיל: מל' תן להם רחם משכיל, הושע ט, יד, והכונה שהאשה מחזקת מבושי האיש לעשות אותו חשוך בנים. 240. לד: דין קבורת הרוגי ב"ד, דב' כא כב—כג. לה: דין תשלומי כפל, שמ' כב ג. לו: דין תשלומי ארבעה וחמשה, שם כא לז. וכפלים: כלו' שתי פעמים כפל שהם ארבעה, וכלל בזה גם תשלומי חמשה בקר תחת השור, אעפ"י שהוא קצת יותר משתי פעמים כפל. להשכיל: מל' להשכילך בינה, דניאל ט כב, כלו' להבין שבשור משלם יותר מבשה. 241. לז: דין נערה המאורסה שמצאה איש בשדה וצעקה ואין מושיע לה, דב' כב כה—כז. תנקה מהוחפר: תהי נקיה מכל חרפה ובושת, והוא מל' וחפרה הלבנה, ישעיה כד כג. 242. לח: דין שופר ביובל, ויק' כה ט. 243. לט: דין בתי ערי חומה ובתי ערי החצרים, ויק' כה כט—לא. מ: דין גאלת ממכר שדה על ידי קרובים, ויק' כה כה. נשפר: מל' אף נחלת שפרה עלי, תהל' טז ו, ור"ל שהלוקח חייב להסיב עם הגואל לסייעו בפדיונו ולא יתבע ממנו כל הדמים שנתן בשעת מכירה.

°סְכוּם אַרְבָּעִים מִצּוֹת וְנִמְכָּר לְגוֹי בְּפִדְיוֹן יִכָּפֵר.

יִכָּפֵר לָכֶם בְּשַׁבַּתְּכֶם בְּחַטַּאת הַכִּפּוּרִים עַל הַסֵּדֶר,

°פָּרָשַׁת תְּמִידִין, גַּם מוּסָפִין, וּפָרָה לְמִשְׁמֶרֶת בְּתֶדֶר.

טָגֵא הָעוֹמֶר, וְהַבִּכּוּרִים, וְשִׁלּוּחַ טְמֵאִים מִמַּחֲנֶה הֶדֶר

°אַהֲרֹן, וּבָנָיו לְמִלּוּאֵיהֶם, וְטָהֲרַת בְּנֵי לֵוִי לָבוֹא חֶדֶר.

חֶדֶר הַמִּשְׁכָּן מַה נִּכְבָּד אַשְׁרֵי עַיִן רָאַתְהוּ בַּמַּחֲנֶה,

°אֲרוֹן הַבְּרִית, וְהַשֻּׁלְחָן, וְאוֹר הַמְּנוֹרָה לֹא יְשׁוּנֶה.

זָהָב מְזֻקָּק לִקְטֹרֶת וּנְחֹשֶׁת נָבוּב לְדַשְׁנָה,

°לִכְרוֹת בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת בְּרִיתוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה.

וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מִגְּרָשֵׁי לֵוִי, שֵׁשׁ מֵהֶן לְמִקְלָט בְּגָדְרִי,

248· אה למלואתם. 249· "מה" חסר: אה. 253· אה 244· סכום ארבעים מצות: כלו' עד כאן מנה ארבעים מן הששים וחמש מצות שבמחלקה זו. וג"ל למלקט. שלא טרח לפרש סכום זה אלא משום שזקוק היה לאות סמ"ך בראש החרוז. מא: דין עבד עברי הנמכר לעכו"ם, ויקרא כה מז—נד. יכופר: מלשון מצאתי כפר, איוב לג כד, כלומר יגאל בפדיון. 245· מב: סדר עבודת יום הכפורים, ויק' טז א—לד. בשבתכם: כלו' ביוהכ"פ שהוא שבת שבתון, ויק' כג לב. על הסדר: רמז למשנה יומא פ"ה, ז: "כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחברו, לא עשה כלום". 246· מג: הקרבת תמידין, ויק' ו א-ו. מד: הקרבת מוספין, במ' ל לט. מה: חק פרה אדומה, במ' יט א-ט. למשמרת: עדה"כ והיתה לעדת בני ישראל למשמרת, שם ט. בתדר: בתדירות, וזה לפי מה שאמרו בתוספתא פ"ג דפרה שחולקין את אפר הפרה לשלשה חלקים, אחד נותן בחיל, ואחד נותן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות וזה שנתן בחיל היה מוכן ומוצנע. 247· מו: הקרבת העומר, ויק' כג י-יא. מז: שתי הלחם, שם יז. מח: שלוח טמאים מן המחנה, במ' ה ב-ג. ממחנה הדר: מל' הדר מלכות, דניאל יא כ, ור"ל מחנה שכינה, כי הטמא לנפש מותר אף במחנה לויה, עי' פסחים סז, ע"א. 248· מט: מנחת חנוך של כ"ג ושל כהן הדיוט, שמ' כט א-לה, נ: עבודת הלוים במקדש, במ' ח ה-כב. לבוא חדר: כלו' לבא באהל מועד. 249· נא: לעשות מקדש, שמ' כה-ח. 250· נב: לעשות ארון, שם י-כב. נג: לעשות שלחן ולסדר עליו לחם הפנים, שם כג-ל. נד: לעשות מנורה שם לא-מ. לא ישונה: ר"ל שאסור לשנות אור המנורה להדליקו שלא במנורה או שלא על המנורה הטהורה בסמיכת קסמים וצרורות וכיו"ב (פערלא ח"ג 403). 251· נה: לעשות מזבח הזהב, שמ' ל א. נו: לעשות מזבח החיצון, שם כז א-ח. נחשת: עדה"כ וצפית אתו נחשת, שם ב. נבוב: עדה"כ נבוב לחות תעשה אתו, שם ח. לדשנה: עדה"כ ועשית סירותיו לדשנו, שם ג. 252· נז: מצות דברכות וקללות, דב' כז יא-כו, והיא כוללת מצות ערבות שנוהגת לדורות, עי' סוטה לז ע"ב. בריתות ארבעים ושמנה: לפי מה שאמרו (סוטה לז, ע"ב) אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות. 253· נח: לתת מ"ח ערי מגרש ללוים, במ' לה א-ח. נט: להפריש שש ערי מקלט, שם ט-טו. בגדרי: ר"ל בארץ כנען לגבולותיה ולאפוקי חוץ לארץ שאין מצות עיר

לִכְתּוֹב תּוֹרָתִי עַל אֲבָנִים זֵכֶר הַמְּזַנְּבִים בְּעֶדְרִי.

255 הַשְּׁמוֹנָה בְּגָדִים לְתִפְאֶרֶת, וְשֶׁמֶן זַךְ לְמָאוֹר דְּבִירִי,

וְשֶׁמֶן רוֹקֵחַ, וְהַמְּמַלֵּחַ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ מִצְוֹת דְּבָרִי.

דְּבָרִי הִגַּדְתִּי לְיַעֲקֹב אֹתוֹ מִכָּל גּוֹי בְּאַשְׁרִי,

קכו, א פְּגוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא יְכִילֻהוּ אַל תְּפִירֻהוּ אַתָּה בָּחֲרִי.

גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ נְטַעְתִּיךָ הֶעֱטִיתִיךָ כָּלִיל הוּא בַּהֲדָרִי,

260 פְּאֵר בְּךָ אֶתְפָּאֵר כְּמַלְאָכִי עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי.

בְּחִירִי הִנֵּה אֵלֶּה מִצְוֹתַי שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִסְפָּרָם,

חֲזַק וֶאֱמַץ וַעֲשֵׂה כִּי בְעֶזְרְךָ אֵל רָם.

אָנָּא יְיָ זְכוֹר לְמַקְבְּלֵיהֶם וְאַם דַּל מִמַּעַשׂ דּוֹרָם,

כַּאֲשֶׁר זִכִּיתָנוּ לְהַזְכִּירָם זַכֵּינוּ לַעֲשׂוֹתָם וּלְשָׁמְרָם.

265 אָז שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שֶׁנִּתַּתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ פֵּירוּשׁ עָנְשָׁן וּמַתַּן שְׂכָרָם אֲהוּבִים שְׁמָרוּם עֲמוּסִים נְצָרוּם בְּכָל לֵב חֲקָרוּם אֶת אֵלֶּה תִּזְכּוֹר לָנוּ אֱלוֹהַּ מָעוּזֵינוּ וְתֵפֶן לְקוֹל שַׁוְעָתֵינוּ וּתְמַלֵּא בְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ מֶלֶךְ בְּרֵאשִׁית הֵעָתֵר לָנוּ וג׳

254. טשט וזכר. 253—254. שתי שורות אלו חסרות בק. 255. ״לתפארת״ חסר: טשט. דפוסים: למאור דבורי. 257. מ דבר. 260. מ פ פארי. 264. מ כאשר זכינו. 265—268. בכ״י אה לא נמצא הסעיף הזה ותחתיו באה התפלה הזאת: מלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו שוב עלינו בהמון רחמיך וכו׳ ככ׳ בתורתך שלש פעמים בשנה יראה כל זכ׳ וג׳. אחר כך באה הכתובת הזאת: ״ליצחק בר סעדיה אלמנבגי נ״נ הכותב שבת ברבי אלעזר המלמד נ״ע ממדינת צהר[ום ז]״.

מקלט נוהגת בהן. 254. ס: לכתוב ספר תורה, ואחז בלשון הכתוב: והקמות לך אבנים גדולות ... וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת, דב׳ כז ב—ג. סא: שלא לשכח מלמחות זכר עמלק, דב׳ כה יז—יט. 255. סב: מצות בגדי כהנה. סג: לעשות שמן להדלקת המנורה, שמ׳ כז כ—כא. 256. סד: לעשות שמן המשחה למשחה, שמ׳ ל כג-כה. סה: לעשות קטרת להקטיר, שם לד—לו. עשרים וחמש מצות דברי: כלו׳ אלו הן כ״ה המצות הנוספות על הארבעים הקודמות. 257. דברי ... באשרי: כלומר בעשותי את יעקב למאושר מכל הגוים, עפ״י מה דתנן רצה הקב״ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות (סוף אבות) הגדתי לו את דברי, ועי׳ תהלים קמז יט ומלאכי ג יב. 258. פגות ... לא יכילוהו: מוסב על ״דברי״, ונוסד על איוב יא, ט: ארכה מארץ מדה. בחרי: בקצף, כלו׳ בזדון ובמרי. 259. גוי אחד: דה״י א יז כא. נטעתיך: ע״פ ישעיה ס כא. כליל הוא בהדרי: יחזקאל סז יד. 260. פאר וכו׳: מל׳ מעשה ידי להתפאר, ישעיה ס כא. כמלאכי וכו׳: מל׳ הכתוב למען עבדי יעקב וישראל בחירי, ישעיה מה ד. ור״ל אני אתפאר בך כמו שאתפאר בישראל שכתוב בו ובישראל יתפאר, ישעיה מד כג. 263. למקבליהם: למקבלי המצות.

ברוך אתה ייי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון רם ומשל על כל וקונה ברחמיו שמים וארץ/

1. באס׳ נמצאה כתבת זו: מוסף לעצרת לר׳ סעדיה ב״ר יוסף ז״ל.

פתח דבר. הפיוט הזה הוא מסוג ה״שבעתא״, כלומר, שחלקיו מקושרים עם שבע הברכות של העמידה; אולם בין החלק הרביעי, המקושר עם הברכה הרביעית הנקראת ״קדושת היום״, ובין החלק הבא אחריו, הכניס הגאון את האזהרות ״אנכי אש אוכלה״. בק׳ מעשה ידי גאונים קדמונים ח״ב עמ׳ 26 נמצאה בראש הפיוט הרשימה: ״מנין תרי״ג מצות לר׳ סעדיה גאון — פתיחה״, ואחרי כן בעמ׳ 30 בא החלק ״תרי״ג מצות״, ובאחרונה בעמ׳ 39—54 בא החלק ״אזהרות לרבינו סעדיה גאון״. הרשימה ״מנין תרי״ג מצות״ לא נמצאה בכ״י, והמו״ל בדה אותה מלבו, וגם סדר החלקים איננו מדויק, כי החלק ״תרי״ג מצות״ המבדיל בין הפתיחה ובין האזהרות איננו שייך כאן והוא ענין בפני עצמו, ויש ראיות שנתחבר שנים אחדות אחרי חבור האזהרות. ראשית שבאזהרות חתם שמו ״סעיד בן יוסף״, בלי הכינוי ״אלוף״, וב־תרי״ג מצות״ הוסיף הכנוי ״אלוף״. המצאתו של שי״ר (המגיד 1862 עמ׳325) כי חשבון האותיות הראשונה של האזהרות (מן ״אצל״ עד ״ימימה״) עולה לחשבון האותיות של ״סעיד בן יוסף אלוף״ מראה רק על חריפותו של שי״ר, אבל אין מביאין ראיה מגמטריאות. ראיות אחרות שחבור ״תרי״ג מצות״ מאוחר מחבור האזהרות תצאנה מהשואת שני החבורים. ״כי עקר מלאכתו באזהרותיו שעל פי עשרת הדברות היתה רק מלאכת הפיוט והשיר הנשגב, ובפרט עבודתו הרבה אשר לא קדמהו אדם בה, לצמצם כל תרי״ג מצות בעשרת הדברות, ולכן לא הרבה אז לדקדק כל כך בפרטי המצות .... ולכן אחר זמן חזר וירד לעומק הענין״ ויחבר את ה״תרי״ג מצות״ (עי׳ מבוא לספר המצות לרס״ג מאת הרב פערלא סעיף יב עמ׳ 57—58). לעמת זה הקשר שבין השבעתא ובין האזהרות חזק מאד, כי מדובקים הם איש אל רעהו כן בתכנם וכן בבנינם; כי מלבד שהשבעתא תשמש כעין פתיחה וסיום להאזהרות הנן שתיהן סגורות בשתי מסגרות אחת חיצונית ואחת פנימית, החיצונית מקושרת עם ראשי המחרוזות והפנימית מדובקת עם הבתים השלישיים של כל מחרוזה. — וזהו מבנה הפיוט לכל פרטיו: כל החיבור הפיוטי הזה — השבעתא והאזהרות — מחזיק קכ״ח מחרוזות (Stanzas) וכל מחרוזה בת ארבעה בתים, סך הכל של הבתים חמש מאות ושנים עשר. ראש כל מחרוזה מן קט״ז מחרוזות פותח באחת מן קס״ז התיבות הנמצאות בפסוקי תהלים, פרק ס״ח פסוק ח—כ; בעשר מחרוזות — היינו מחרוזות טז, כז, לח, מט, ס, עא, פב, צג, קד, קטו — הבתים הראשונים שלהן פותחים בהתחלות של עשרת הדברות, וראשי המחרוזות האחרונות — קכז וקכח — פותחים בתיבות הראשונות של שני הפסוקים האחרונים מן שיר השירים. זוהי תכונת המסגרת החיצונית, ותכונת המסגרת הפנימית היא כך: ראש כל בית שלישי מן קט״ו מחרוזות מתחיל באחת מן קט״ו התיבות הראשונות של קט״ו פסוקים שבשיר השירים (מן א׳ א עד ח׳ יב; ראשי הפסוקים יג ויד שבפרק ח כבר שמשו במסגרת החיצונית); מחרוזה ט״ו ועשר המחרוזות המתחילות בהתחלות עשרת הדברות הן בלי מסגרת פנימית, ושתי המחרוזות האחרונות—קכז וקכח—הבתים השלישיים שלהן מתחילים בתיבות האחרונות של פסוקי יג ויד של שיר השירים. בתוך שתי המסגרות הנ״ל סדר החלקים והאקרוסטיקונין שלהם הוא כך: א). פתיחה—סימן א—ל; א״ב (אותיות שי״ן ותי״ו כפולות) [זהו פיום משורשר, שבו סוף כל מחרוזה נעוץ בתחלת חברתה שלאחריה]; א״ב (כל אות כפולה מלבד אותיות ד׳ ח׳ ל׳ ע׳ ר׳ אות שי״ן ד׳ פעמים ואות תי״ו ג׳ פעמים), ושש המחרוזות האחרונות בחלק זה מסיימות בסופי פסוקי תהלים יט׳ ח—י (משיבת נפש, מחכימת פתי, משמחי לב, מאירת עינים, עומדת לעד, צדקו יחדו) שהן כנגד ראשי פסוקי תהלים הנ״ל (תורת ה׳, עדות ה׳, פקודי ה׳, מצות ה׳, יראת ה׳, משפטי ה׳). שבהם מסיימות ג׳ המחרוזות הראשונות של השבעתא וג׳ המחרוזות של סיום השבעתא. — ב). אזהרות—סימן א״ב, תשר״ק (חמש פעמים זה אחר זה, ויחד עם התשר״ק האחרון נמצא גם כן הסימן ״סעיד בן יוסף״). — ג). סיום השבעתא — סימן מ—ת. לאזהרות האלה רמז רש״י בפירושו לשמות כד׳ יב. גם הראב״ע בפירושיו (הארוך והקצר) לשמות

קכו, ב אֱלֹהִים אָצַל יוֹם הַלָּזֶה מִיָּמִים יָמִימָה
5 בַּל יְתַחֲרוּהוּ רַבֵּי כָל יוֹם וְהָאֲמִימָה
שִׁיר גִּתִּית עָנְתָה בּוֹ וַתָּשַׁר יְמִימָה
דּוֹרַשְׁתִּי לְמָגֵן תּוֹרַת יֵיי תְּמִימָה
ב אתה ייי מגן אברהם.

בְּצֵאתֵךְ הָמַלְתָּה שִׁיקֵי רֶשֶׁף לְמָנָה
10 וְנִלְאַתָּה כַּלְכָּלָם נְטִיעַת נַעֲמָנָה
יִשָּׁקֵנִי זוֹ קְצוֹתָם עָנְתָה מֵאֲמָנָה
חֲשׁוּרַת טַל תְּחִי עֵדוּת יֵיי נֶאֱמָנָה
ב אתה ייי מחיה המתים.

5. ק כל היום. 12. אסז חשרת. כ׳ ב הזכיר האזהרות האלה. בפירושי לפיוט זה השתמשתי בכמה מקומות בהערות של דוד קאספעל הנדפסות בשולי העמודים של קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים ובהערות של יחיאל מיכל זקש הנדפסות שם בעמודים 92, 94—98. אבל האמת ניתנה להאמר כי המקומות שהניחו בלי פירוש הם יותר הרבה ממה שפירשו, ובמקומות רבים אין דעתי נוחה מפירושם, ועל פי רוב עברתי על דבריהם והבאתי רק דברי אני מבלי להעיר על ההבדל שבין פירושי ובין פירושם.

מחרוזה א. 4. אצל] מלה״כ הלא אצלת לי ברכה. בר׳ כז, לו. 5. יתחרוהו] מלה״כ ואיך תתחרה את הסוסים. ירמיה יב, ה. רבי] מלה״כ וכל רבי מלך. שם לט, יג. כלומר חשובים. והאמימה] מלה״כ יהלך עליו אמים (איוב כ, כה) עם ה״א נוספת מפני צורך החרוז. 6. שיר גתית] רמז לתהלים ח ״למנצח על הגתית וכו׳״. ענתה בו] מלה״כ וענית ואמרת (דברים כו, ה) והנושא של פעל זה הוא ימימה. ימימה] ״היא אחת מבנות איוב (איוב מב, יד) ודרשו חז״ל (ב״ב סז, ע״ב) שהיתה דומה ליום, ועוד יש לומר שימימה בלשון ערבי ״יונה״ והוא כנוי לכנסת ישראל״ (קאספעל). 7. דורשתי] היו״ד נוספת, כמו ישבתי בלבנון (ירמיה כב, כג) והוא מלשון דרשה ובאור. פירוש המחרוזה הזאת הוא: אלהים הבדיל היום הזה, יום מתן תורה, מכל ימי השנה, וכל הימים החשובים והנוראים לא יוכלו להתחרות בו, וכנסת ישראל ענתה ושרה למנצח על הגתית וכו׳ ודרשה את המזמור הזה על תורת ה׳ שהיא מגן לה כמו שמצינו בשבת פט, ע״א.

מחרוזת ב. 9. המלתה] פעל נגזר מן המלה. יחז׳ א, כד. שיקי] ״כך נקוד בכ״י והוא מלשון הסקה, ור״ל ניצוצות אש״ (הערת זולאי במכתב פרטי). למנה] למתנה, כלו׳ מתן תורה. 10. נטיעת נעמנה] כנוי לכנסת ישראל עפ״י לה״כ נטעי נעמנים. ישעיה יז, י. 11. זו] כנוי להקב״ה מלה״כ הלא ה׳ זו חטאנו לו. שם מב, כד. קצותם... מאמנה] ר״ל קצת מן האמנה, ואמנה הוא מלשון אנחנו כורתים אמנה (נחמיה י, א) והוא כנוי לעשרת הדברות עפ״י דב׳ ה, ב: ה׳ אלהינו כרת עמנו ברית בחרב. 12. חשורת] מלשון חשרת מים, שמואל ב, כב, יב. פירוש: בצאתך לרדת על הר סיני לתת מתנתך, עשרת הדברות, עשית המלה בקולות וברקים ולפידי אש, ולא יכלה כנסת ישראל לסבול אותם, וענתה ואמרה ישמיעני ה׳ רק קצותם, כלומר קצות מן עשרת הדברות, שהם ספונים ורטובים מטל תחיה (עי׳ שמ׳ כ, סז; דב׳ ה, ה; מכות כד, ע״א: ״אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום״).

לִפְנֵי טוּחִי בְּפִיתוֹם וְחַקּוֹתִי שְׁשָׁרִים
15 יָצוֹא יָצָא מוֹצִיאִי לְהוֹשִׁיעִי בְּכוּשָׁרִים
לְרֵיחַ כַּרְכֻּמִּי בְשָׂמִים וְשַׁיֵּי תְשָׁרִים
לִבָּה נִיחֹחַ לְקַדְּשׁוֹ פִּקּוּדֵי יֵיֵי יְשָׁרִים

ב האל הק׳ ונקדישך ונעריצך וגו׳ אתה בחרתנו אלי [עד] ושני תמידין כהלכתן תם יקול [אח״כ יאמר] ונאמר למענך אלהי כי שמך נקרא /
קכז׳ א 20 על עירך ועל עמך.

עַמְּךָ אָצַלְתָּ בְּסַעֲדֶךָ
בּוֹגְדֵיהֶם רִיקָם בְּמַעֲדֶךָ
מָשְׁכֵנִי גַּבְנוּן הוֹד מַעֲטָיו בְּהַעְדֶּךָ
דֶּרֶךְ עִקְבוֹתֶיךָ בְּצַעֲדֶךָ.

25 בְּצַעֲדְךָ הוֹר וּמִתְקָה וְחַשְׁמוֹן
וַלְדֵי חָנָן וְתִילוֹן וְשִׁימוֹן

15. אט״ז יצא מושיעי להוציאי בכושרים. 16. אט״ז כרכומי בשמי. 18. ב׳... הק׳ רק בכ״י אט״ז. 19—20. נקרא... עמך חסר באא״. 23. ק כהעדך. 25. ק הוד ; בהערה משער שצ״ל בהור והוא הור ההר. 26. ק וילדי.

מחרוזה ג. 14. טוחי] מלה״כ לטוח קירות הבתים. דה״א כט, ד. וחקותי ששרים] מלה״כ חקוקים בששר. יחז׳ כג, יד. 15. מוציאי] היו״ד נוספת כמו המגביהי לשבת (תה׳ קי״ג ה) ו-מוציאי בכושרים״ הוא כנוי להקב״ה עדה״כ מוציא אסירים בכושרות (תהל׳ סח, ז). ואולי נוסח כ״י אט״ז הוא הנכון: יצא מושיעי להוציאי בכושרים. 16. כרכמי] מלשון נרד וכרכם. שה״ש ד, יד. ושיי תשרים] מלשון שי ותשורה. 17. לבה] פעל נגזר מן בלבת אש (שמ׳ ג, ב) כלומר שרף את הקרבנות. לקדשו] ר״ל שריפת הקרבן אות היא כי הקרבן נתקבל ברצון ונתקדש. (עי׳ מ״א יח, לח). פירוש: עוד בעת שהייתי בונה בנינים במצרים וציירתי אותם בששר [כי סגלת המצרים היתה לחוק על חומות הבנינים תמונות וציורים — הערת י. מ. זקש] יצא הקב״ה להושיעני, ואחרי כן כשהקרבתי לו קרבנותי כפי פקודיו הישרים קבלם ברצון והיו לו לריח ניחוח.

מחרוזה ד. 22. במעדך] מלה״כ מעדה בגד ביום קרה. משלי כה, כ. 23. גבנון] כנוי להר סיני עפ״י תהל׳ סח, טז: הר אלהים הר בשן הר גבנונים. ועי׳ ילקוט תהלים סי׳ תשצ״ו "ששה שמות נקראו לו". מעטיו] מלה״כ מעטה תהלה. ישעיה סא, ג. בהעדך] מלה״כ וככלה תעדה כליה. שם, שם י. פירוש: הבדלת עמך בזה שהיית להם סעד ועזר ופשטת את אויביהם והנחתם ריקם, כמו שנאמר וינצלו את מצרים (שמ׳ יב, לו) ואח״כ המשכת אותם להר סיני המקושט בהודך בעת ירדת עליו.

מחרוזה ה. 25. הור] זה הר ההר. במד׳ לג, מא. מתקה וחשמון] שמות שני מקומות שחנו שם ישראל דרך המדבר. שם, שם, כט. 26. ולדי] מלה״כ אין לה ולד. בר׳ יא, ל. חנן ותילון ושימון] שמות

שְׁחוֹרָה זַכּוֹתָה תָאֲרָה כִּכְפֹרֶת גִּשְׁמוֹן
חָרוּת חֵירוּת כְּנָחֲלָה בִּישִׁימוֹן.

בִּישִׁימוֹן טִפַּחְתָּה וַתִּרַב לָשׁוּם בָּךְ כִּסְלָה
יָהֲרָה אָז וְשָׁבָה לְכִסְלָה
אַל כִּגְמוּלָה תֹּד סֶלָה
לְךָ הוֹסִגְלָה חֶבֶל סֶלָה.

סֶלָה מִקַּדְמֵי אָרֶץ
נָקַבְתָּ שְׁמָהּ בְּדַת בְּחֶרֶץ
הַגִּידָה סַפֵּר חַו נָא סֵדֶר זִכְרוֹנֶיהָ בְּעֶרֶץ

31. תד סלה, כן הוא באא ק. בהערה משער שצ"ל "תחסלה", לשון חסל סדור פסח, והטעם לא עשית עמה כלה; ולי נראה שאפשר לנסח "תעש לה". יסזר. תהל' קמז, סז. גשמון] כמו גשם. 28. חרות חירות] רומז לדרשת חז"ל "אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות אין כל אומה ולשון שולטת בהן שנאמר חרות (שמ' לב, טז) אל תקרי חרות אלא חירות" (עירובין נד, ע"א). כנחלה בישימון] רומז לדרשת חז"ל על הפסוקים וממתנה נחליאל ... ונשקפה על פני הישימון (במד' כא, יט–כ) בנדרים נה, ע"א. פירוש: בהנהיגך את ישראל דרך המדבר עם הערב רב שעלה עמהם טהרת וזכית את תכונת העם, ותחת שהיה תארו שחור כשולי קדרה נעשה זך כשלג וכגשם על ידי התורה שנתת לו ושעל ידה נעשה בן חורין.

מחרוזה ו. 29. טפחתה ותרב] מל' טפחתי ורביתי. איכה ב, כב. כסלה] מלה"כ הלא יראתך כסלתך איוב ד, ו. 30. יהרה] מל' זד יהיר. משלי כא, כד. לכסלה] מלה"כ ואל ישובו לכסלה. תהל' פה, ט. 31. תד סלה] קאסטעל משער שצ"ל תחסלה. לשון חסל סדור פסח, והטעם לא עשית עמה כלה, וזקש (קובץ מי"גק עמ' 92) מסכים שצ"ל תחסלה אלא שלפי דעתו "חסל" הוא תרגום של "גמל". כמו בבר' כא, ב. אולם לפי דעתי נוסח בית זה הוא "אל כגמולה תעש לה". פירוש: אתה טפחת ורבית אותה לשים בטחונה בך, והיא מתוך גאוה שבה לכסילות, אבל אל תעשה לה כגמולה כי הלא היא סגלתך וחבל נחלתך לעולם.

מחרוזה ז. 33. מקדמי ארץ] משלי ח, כג. סלה] כנוי להקב"ה. 34. נקבת] מלה"כ נקבה שכרך. בר' ל, כח. בדת] בתורה. בחרץ] בהחלט, מל' חרוצים ימיו. איוב יד, ה. 35. חו] מלה"כ יחוה דעת. תהל' יט, ג. בערץ] בשמים, ונמצא במובן זה בפיוט "אאמיר אאדיר" לרשב"ג "אשאל רשיון מרום שוכן ערץ". קאסטעל מעיר שכוונת הבית השלישי נפלאה ממנו, וגם ממני נפלאה, ובפרט קשה לי למה משתמש הגאון בשלשה פעלים דומים: הגידה, ספר, חו, זה אחר זה. פירושו של זקש (שם עמ' 92) דחוק ובלתי מתקבל על הלב. אולם כוונת כל המחרוזה אפשר שהיא כך: הפייטן פונה אל ה' ואומר: אתה אלהי יעקב סלה נקבת וחרת שם כנסת ישראל בתורה מראש מקדמי ארץ, כי התורה קדמה לבריאת העולם (פסחים נד, ע"א) הגד וספר לה מה נגזר עליה בשמים, וכי עוד תרוממנה לרשת ארץ. לפי זה אני משער שצריך לומר "חו לה" תחת "חו נא".

אנשים נזכרו בדה"א ד, כ. ונראה לי שבחר בשמות אלה הבלתי מצוים לרמז על הערב רב שעלה עם ישראל ממצרים. 27. שחורה] כנוי לכנסת ישראל עפ"י שה"ש א, ה. ככפורת] מלשון כפור כאפר

עוֹד וּתְרוֹמֵמָנָה לָרֶשֶׁת אָרֶץ.

אֶרֶץ פַּתְרוֹס הֶהָיוּ בָהּ כְּנַכְרִים
צָלְחוּ וַתְּהִי לָמוֹ כְּמְכוּרִים
אִם קִרְבָתִי תַּחְפְּצוּן לְזִכּוּרִים
רֵאשִׁית דָּגָן הָבוּ בְּיוֹם הַבִּכּוּרִים. 40

קכז, ב ככתוב בתורה / וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לייי בשבועתיכם מקרא וגו'

רָעֲשָׁה שָׁחַקְתָּ גוּבָהּ וַתַּחֲלוֹשׁ
שֹׂנְאֶיךָ בְּבוֹאָם לִפְלוֹשׁ
לְסוּסָתִי תַּרְתָּה מֵחָנֵס תְּלוֹשׁ 45
תּוֹסֶפֶת חֲגֵג פְּעָמִים שָׁלוֹשׁ.

ככתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ייי וג'

אַף אוֹרַח לַחוֹפֶשׁ אֲקַו לְדוּלִי מִכֶּפֶשׁ
בְּלִבִּי אַל יְהִי טֶפֶשׁ בְּחוּבִי אַל יְהִי עֶפֶשׁ
נָאוּוּ גַּאֲוּתֶיךָ מְשׁוֹת מֵרֶפֶשׁ גּוֹמְדֵי לְךָ רְצַפַּת פְּשֶׁפֶשׁ 50
דַּי הַחְכִּימִי לְנוֹפֶשׁ מְשִׁיבַת נָפֶשׁ.

51. ק החכימו. מחרוזה ח. 38. צלחו... כמכורים] ר"ל הצליחו וארץ מצרים שהיו בה כנכרים נהיתה להם כאלו היו ילידי הארץ, והוא עדה"כ והשבתי אתם ארץ פתרוס על ארץ מכורתם. יחז' כט, יד. 39. לזכורים] להיות נזכרים. מחרוזה ט. 43. גובה] כנוי לשמים. 44. לפלוש] להשליך ארץ, מל' עפר התפלשי. מיכה א, י. 45. לסוסתי] כנוי לכנסת ישראל עפ"י שה"ש א, ט. תרתה] מל' תרתי בלבי. קהלת ב, ג. מחנס] ממצרים, עפ"י ישעיה ל, ד. 46. תוספת חגג וכו'] ר"ל חוגגת בתפים שלש פעמים בשנה. פירוש: בעת שרעשה מלכות מצרים שחקת לה מן גבהי שמים (עדה"כ יושב בשמים ישחק. תה' ב, ד) [לדעתי צ"ל: שַׁחַקְתָּ, כלו' השמים, וכן בא^א.—ז.] ותחלוש את אויבי ישראל בבואם להשליך אותם ארצה, ושמת עצות בלבך להוציאם מארץ מצרים, ועתה חוגגים הם בתפים שלשפעמים בשנה. מחרוזה י. 48. לדולי] לאל המרים אותי, מלה"כ ארוממך ה' כי דליתני. תה' ל, ב. מכפש] משפלות, מלה"כ הכפישני באפר. איכה ג, טז. 49. טפש] טפשות. עפש] רקבון, מל' "הפת שעפשה" (פסחים מה, ע"ב) והוא דומה ללשון הכתוב עבשו פרדות. יואל א, יז. 50. גומדי] מודדי, נגזר מן גמד ארכה. שופטים ג, טז. פשפש] מלה יונית ψῆφος ופירושה אבן קטנה ורמז למשנה מדות א, ו "וראשי פספסין [נ"א: פשפשין] מבדילין בין קדש לחול". פירוש: אקוה כי ה' המרים אותי משפלות יתן לי דרך לחירות וחופש אם רק טפשות ורקבון לא יהיה בלבי. ולך ה' נאה להתגאות כי אתה

שָׁמַיִם הַטּוֹפְחֵימוֹ צָפִיתִי הוֹלַלְתִּי זוֹלָתוֹ וְדָפִיתִי
וְחֵן עֶרְכִּי יְפִיתִי וּכְמִשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה נִפִּיתִי
תּוֹרִי זֶמֶר קֵרַסְתִּי וְשִׁפִּיתִי זָהַב שִׁירִי עָלֵימוֹ חִפִּיתִי
55 חַשְׁתִּי הַגּוֹת וְלֹא רִפִּיתִי מַחְכִּימַת פֶּתִי׳/

קכח, א נָטְפוּ טוּחֵי זִיעַ עוֹלֵב טִפְסַת רוֹן בְּבוּאִי לְלַבְלֵב
יִמְסוֹךְ פִּי צוּף וְחָלָב יָכִין לוֹ מַחְשְׁבוֹת לֵב
עַד כְּמֹעַט חָקָה אַלֵּב כְּתוֹבֶת בַּשֶׁרֶד לְשַׁלֵּב
לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב וּמֵיֵי מְשַׁמְּחֵי לֵב׳

60 מִפְּנֵי מוֹרָא עוֹטֶה זֵינַיִם מַגְּתִי וְעַלִּיזֵי פָנִים
בֶּחְפַּזְתִּי כִּי אַנְשֵׁי הַבֵּינַיִם נִצָּבִים נֶגְדִּי כְּמַחֲנַיִם

53. ק וחין... יפיתי. 55. אא רפתי. 56. ק משית מרפש את אלה המשרתים אותך על רצפת טפסת חן. 57. אא ימסיך. 58. אא חָקָה אָלֵב. אבני משכיח. ולי די אם חכמתי להבין ולדעת את המנוחה והנופש הבאה לרגלי תורת ה׳ שהיא משיבת נפש.
61. ק מאנשי הבינים.

מחרוזה יא. 52. הטופחימו] מלה״כ וימיני ספחה שמים (ישעיה מח, יג). הוללתי] מלה״כ מוליך יועצים שולל ושפטים יהולל. איוב יב, יז. ודפיתי] נתתי בו דופי, והוא משרש דפה. 53. וחין ערכי] מליצה לקוחה מן איוב מא, ד אבל הפייטנים השתמשו בה במשמעות תפלה (עי׳ צונץ, ס. פ. 398 ומלון בן יהודה ערך ״חין״). נפיתי] פעל נגזר מן נפה, השוה מעשרות ד, ה: ״ואם גיפה ונתן לתוך חיקו חייב״. 54. קרסתי] קשרתי מל׳ קרסי זהב. שמ׳ כו, ו. שפיתי] עשיתי חלק והוא מל׳ המשנה (כלים יד, ה) הסייף מאימתי מקבל טומאה משישפנו. חפיתי] מלה״כ והעליות חפה זהב. דה״ב ג׳ ט. 55. רפיתי] מלה״כ וירף ממנו. שמ׳ ד, כו. פירוש: לאל אשר טפח שמים אצפה, ובכל אלהים זולתו אני מתלוצץ וגותן בם דופי, ותפלתי יפה ונקיה כאלו היתה מנופה בשלש עשרה נפות, וחרוזי זמרתי קשרתי ושפרתי וכסיתי אותם בזהב שירי ומהרתי להגות בתורת ה׳ שהיא מחכימת פתי ולא עזבתיה.
מחרוזה יב. 56. טוחי] מלה״כ מי שת בטחות חכמה. איוב לח, לו. עולב] עלבון. עי׳ צונץ, ס. פ. 391. טפסת רון] טופס התפלה. ללבלב] לצעוק, ונמצא בשהש״ר א, מח: ״לבלב בקולו״. 57. יכין לו] כלומר יכוין למחשבות לב, ״לו״ הוא למ״ד עם כנוי להטעים הפעל כמו ברח לך אל לבן אחי (בר׳ כז, מג) ורבים אחרים. 58. חקה] פעל עבר משרש חקה, ור״ל פי כמעט חקה על הלב כתובת בשרד. אלב] כמו על לב, כמו אליבא ריקנא (בבא מציעא קיג, ע״ב). לשלב] מלה״כ משלבות אשה אל אחותה. שמ׳ כז, יז. פירוש: כליותי נוטפות זיע עלבון וצער בבואי להתפלל, ומי יתן שפי יביע דברים נעימים ויכווין למחשבות לבי עד שפי כמעט יחקה על לוח לבי כתובת בשרד שיש לשלב ולחבר מערכי לב האדם עם פקודי ה׳ הישרים המשמחי לב (כאן חבר שני פסוקים משלי טז, א ותהל׳ יט, ט).
מחרוזה יג. 60. זינים] כלי מלחמה, והוא מספר זוגי, וכן פנים, מגינים, יינים כלם במספר זוגי מפני שמוכרח לחרוז עם הבינים, מחנים ועינים. מגתי] נבהלתי, מל׳ למוג לב. יחז׳ כא, כ. 61. אנשי הבינים]

צְרוֹר סוֹחֲרָה לְמָגִינַּיִם סָבְאַת זַכֵּי יַיָּנִים
עֹנְדַנִי מָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לָעֵינַיִם מְאִירַת עֵינָיִם.

אֱלֹהִים פְּדֵנִי מֵחִיל וָרָעַד פַּלְטֵנִי וְלֹא אֶמְעָד
צְעָדַי הָכֵן מִבַּעַד צִיָּנָתִי בְּכָל צָעַד
אֶשְׁכֹּל קִנְמוֹנִי מִסְעָד קַטְּרָה לִי בְּעַמְעָד
רְשִׁיוֹנָתְךָ עִם בְּנֵי אֶלְעָד לִי עוֹמֶדֶת לָעַד.

זֶה שׁוֹקֵד לְמַלֹּאת בַּחֲסָדָיו שְׁאֵלַת אַחַד עֲבָדָיו
שֶׁפֶר אֲמָרָיו בְּמִדָּיו / שְׁנוּנָיו מְנָת מִדָּיו
תְּכוּנָתִי לוֹ לְבַדָּיו תַּתִּי בְּהִתְיַצְּבִי נֶגְדָּיו
תַּחְבּוּלוֹת פִּיפִיּוֹת חַדָּיו יַרְגִּילֵנִי צִדְקוֹ יַחְדָּיו.

62. ק למגינים. 63. ק עודני מתוק. 66. מג עי׳ שמו״א יז, ד. 62. סוחרה] מלשון צנה וסוחרה קנמוני מסעד... בעם עד; בא״א מצעד. ק קטרה לו. אמתו תהל׳ צא, ד. למגינים] לשם מגן ומחסה.
67. ק ה עומדת. 69. מג שנניו. סבאת זכי יינים] רוויות יין זך, והוא כנוי לכנסת ישראל שהיא רוויה בתורה שנמשלה ליין כמו שנאמר
ושתו ביין מסכתי. משלי ט, ה. 63. ענדני] מלשון ענדם על גרגרותיך. משלי ו, כא. מתוק האור וטוב לעינים] קהלת יא, ז, והוא כנוי לתורה כתרגומו: ״ובסים נהורא דאוריתא וטב לאנהרא עיינין חשיכין למחזי יקר אפי שכינתא״. מאירת עינים] כנוי למצות ה׳ עפ״י תהל׳ יט, ט. פירוש: מסני מורא בעלי מלחמה העומדים לנגדי נבהלתי ונחפזתי אולם ה׳ ענד וקשט אותי בתורה ובמצות שהן כצרור של כלי הגנה.
מחרוזה יד. 64. אמעד] תהל׳ כו, א. 65. צעדי הכן] עי׳ משלי טז, ט. מבעד וכו׳] ר״ל מבעד כל צעד שאני אצעוד. 66. קנמוני] מל׳ קנמון בשם. שמ׳ ל, כג. מסעד] הרמב״ן בפירושו על תפסוק ״ולקטרת הסמים״ (שמ׳ כה, ו) מביא דעת בעלי הלשון ״שהסמים הם התרופות כגון הלבונה והחלבנה, ובשמים הם הנאכלים שיקראו מ ס ע ד י ם, אשר להם בישום בריחם הטוב״ (עי׳ מלון בן יהודה עמ׳ 3131). קטרה לי] הענין מכריח לפרש מבטא זה כאלו אמר תן לי להקטיר, ״אעפ״י שאין דעתי נוחה מפירוש זה. בעמעד] עמעד שם מקום בנחלת אשר (יהושע יט, כו) אבל כאן משמש במובן עם עד (וכן הנוסח ג״כ בכ״י מוצרי) כלומר עם ישראל שהוא עם נצחי. 67. רשיונתך] פקודתך, מל׳ כרשיון מלך פרס. עזרא ג, ד. אלעד] שם איש מאנשי אפרים (דה״א ז, כא) אבל כאן משמש במובן אל עד, והמבטא בני אלעד הוא כנוי לכנסת ישראל שהם בני אל חי וקים לעד. פירוש: אלהים פדני ופלטני ושמרני בכל צעד שאצעד, ותן לי להקטיר קטרת בשביל כל האמה הישראלית, כי ברית עם בני ישראל עומדת לעד.
מחרוזה טו. 68. זה] כנוי להקב״ה עפ״י שמ׳ טו, ב: זה אלי ואנוהו. שאלת אחד עבדיו] רומז לעצמו.
69. שפר] מלה״כ הנותן אמרי שפר. בר״ מט, כ. אמריו] כלומר התורה. במדיו] כל׳ המדות שהתורה נדרשת בהן. שנוניו] מל׳ ושננתם לבניך (דב׳ ו, ז) והוא נרדף ל-אמריו״. מנת מדיו] מלשון זה גורלך מנת מדיך. ירמיה יג, כה. 71. פיפיות חדיו] מלשון חדה כחרב פיות. משלי ה, ד. פירוש: האלהים שבחסדיו שוקד למלאת שאלתי, ושהיופי שבאמריו ושנוניו, כלומר התורה שנתן לנו כמתנה, הוא המדות

ككתוב תהלת ייי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם
ועד. ונאמר ייי אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות
את יעף דבר יעיר בבוקר בבוקר יעיר לי אוזן לשמוע
כלמודים. ונאמר ייי אלהים פתח לי אוזן ואנכי לא מריתי
אחור לא נסוגותי. ונאמר רחש לבי דבר טוב אומר אני
מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר. ונאמר יהיו לרצון
אמרי פי והגיון לבי לפניך ייי צורי וגואלי. ונאמר
תורת ייי תמימה משיבת נפש עדות ייי נאמנה מחכימת פתי.
ונאמר ברוך אתה ייי למדני חקיך. ונאמר טוב אתה ומטיב
למדני חקיך. ונאמר שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך
אלהים אלהיך אנכי.

אזהרות

קכט, א

אָנֹכִי אֵשׁ אוֹכְלָה וְנוֹהֶרֶת מִכָּל הַנֹּהֲרוֹת
וּדְבָרַי כָּאֵשׁ וְנִיצוֹצֶיהָ הַרְבֵּה מִצְוֹת בְּכָל דִּבּוּר זוֹהֲרוֹת
בְּחָכְמָתִי כָּלַלְתִּי בַּעֲשֶׂרֶת דִּבְרוֹתַי שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לְהוֹרוֹת
אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת.

83- אזהרות, מג; אא אזהרת. 84- אא אוכלת; ק אוכלה וניחרת; מג אוכלת נוהרת מכל הנוהרות. 85- ק ודברו כאש ונוצציה... דבור. 86- ק בחכמתו כוללת... דברות.

שבהן נדרשת, ושאליו לבדו גליתי כל תכונתי בהתיצבי לפניו, הוא ירגילני להבין משפטי ה' שהן צדקו יחדיו, כלומר ענין התרי"ג מצות. מחרוזה טז. מחרוזה זו היא פתיחה למחרוזות הבאות, וענינה נוסד על הפסוק "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר" (שמ' כד, יז) ועל הרש שדרשו חז"ל על הפסוק "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע" (יר' כג, כט) ואמרו "מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות" (שבת פח, ע"ב) אלא שכאן צריך לשנות קצת את הדרש ולומר מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור מעשרת הדברות נחלק לכמה מצות וכל התרי"ג מצות נכללו בהם. 84- ונוהרת וכו'] מל' הביטו אליו ונהרו (תה' לד, ו) ופירושו אנכי כאש אוכלת שמאירה יותר מכל דבר המאיר, וכמעט בזה הלשון השתמש ר' ברכיה הנקדן (ספר החבור וספר המצרף עמ' 5 סעיף ד) באמרו "יש לצורנו אור מאיר שהוא מובהק ביותר, המונהר מכל הנהורים ומגיה יותר מכל הגיהים", (עי' מלון בן יהודה ח"ז עמ' 3558). 85- זוהרות] קל במקום הפעיל ופירושו שהרבה מצות מזהירות בתוך כל דבור ודבור. 87- אמרות] תהלים יב, ז.

סִינַי גְּדִילִים תַּעַשׂ לַמַּעֲנֵהוּ לִזְכּוֹר מִצְוֹת שַׁדָּי
וְאוֹת וְטוֹטָפוֹת וּמְזוּזוֹת וְשָׁלוֹשׁ תְּפִלּוֹת לְמַדָּי
90 הִנֵּךְ דּוֹבֶרֶת בְּכָל יוֹם הַשְּׁכֵם וְהַעֲרֵב יֵיי אֶחָד וְאַתֶּם עֵדָי
לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וּמִמַּעֲרָבָה כִּי אֶפֶס בִּלְעָדָי.

מִפְּנֵי הָאָדוֹן יְרָא וַאֲהַבְתָּהוּ וְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּכָל הֵלֶךְ
וְהַצְנֵיעַ לֶכֶת וְאַל תְּנַסֶּהוּ וּבְרִכַּת שׂוּבַע וִימֵי הַלֵּל אַל תַּשְׁלֵךְ
הִנֵּךְ וּלְהַעֲלוֹת עֲנָנוֹ וְאַחֲרֵי רַבִּים תֵּלֵךְ /
95 קכס, ב אֱמוּנָה אֹמֶן בְּרֹב עֹם הַדְּרַת מֶלֶךְ.

אֱלֹהִים זְיהֵר קַחַת תְּרוּמָה נְטוֹת לוֹ אֹהֶל שַׁאֲנָן
הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבֵּחוֹת פַּז וּמְוֻצָּהָב יְרוֹנָן
קוֹרוֹת חוֹשֵׁב פְּרוֹכֶת וְכַפּוֹרֶת כְּבוֹדְךָ בֵּין שְׁנֵי כְּרוּבֶיהָ לְהַעֲנָן
כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בָּעָנָן.

90. "הנך" חסר: ק. ק דוברות. 94. ק ולהעלות מחרוזות יז—קכג. מכאן עד סוף מחרוזה קכג עגניו. הולך רס"ג ומונה את תרי"ג המצות על פי סדר עשרת הדברות. וכדי שלא להכפיל בציונים שכבר נתנו בהערות לפיוט "תרי"ג מצות" אצמצם את פירושי למלים קשות ולמבטאים בלתי מצויים, ובסוף כל דבור ודבור אקרא בשמות המצות עפ"י סדר הבתים. 88. סיני] סרס התיבה הזאת ושדי אותה אסיפא, כאלו אמר "לזכור מצות שדי שנתנו בסיני". — גדילים תעש] מצות ציצית עפ"י לש' הכתוב דב' כב, יב. למענהו לזכור וכו'] כלו' על ידי מצות ציצית תזכור כל המצות, ככתוב וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' (במ' טז, לט). 89. למדי] פירוש כדי שעור צרכן ומשפטן של המצות האלו, והוא מל' "הכהנים לא התקדשו למדי" (דה"ב ל, ג). 90. בבית זה רומז לק"ש שחרית וערבית. 91. יש' מח, ו. 92. בכל הלך] בכל הליכותיך. 94. ולהעלות עננו] כן נקוד באא. נוסח זה קשה להסביר, ונ"ל שבבית זה רמוז כל הפסוק (שמ' כג, ב) "לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות" ולפי זה צריך לנסח: "ולרע לא תענו ואחרי רבים תלך" היינו שהרי"ש מן "ולרע" נתחלפה לה"א, ו"לא" נתחלף ב"לו" והתי"ו של "תענו" נסוגה אחור ונקשרה עם האותיות הקודמות ויצא הנוסח "ולהעלות עננו". 95. אמונת אמן] יש' כח, א, ור"ל שאחרי רבים תלך באמונה ובטחון, כי ברב עם הדרת מלך (משלי יד, כח). 96. זיהר] צוה, ובמחרוזה זו וכן בחמשת המחרוזות הבאות אחריה מונה את המצות הקשורות עם בנין המשכן והקרבנות. קחת תרומה וכו'] שמ' כה, ב, ח. 97. הארון וכו'] שמ' כה, י, כג, לא; ל, א, ז, יז, כה. ומוצהב] עזרא ח, כז, ורומז למזבח העולה המצופה נחשת (שמ' לח, א, ב). ירונן] נ"ל שצ"ל יכונן, מל' ויכוננו ברחם אחד (איוב לא, סו). 98. חושב] מל' מעשה חושב (שמ' לט, ח) ור"ל קורות שגעשו בכשרון של אמן. כבודך] נ"ל שצ"ל כבודו. 99. יחז' א, כח.

אֱלֹהֵי טֻפְּחוּ לִיקַר בְּקַרְשֵׁי שִׁטָּה וִירִיעוֹת שֵׁשׁ לְאַמֵּץ
יְרִיעוֹת הָאֹהֶל וּשְׁנֵי מִפְרָשֵׁימוֹ וּשְׁנֵי מְסָכִים לְדַלּוֹת מְגוֹמֶץ
אֲנִי יוֹתֶדֶת שַׁפְרִיר הֶחָצֵר וְכִיּוֹר לְרַחְצַת יָד וָרֶגֶל מִשֶּׁמֶץ
וְיֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ וּטֶהָר יָדַיִם יוֹסִיף אוֹמֶץ.

יִשְׂרָאֵל כְּתוֹב שִׁבָּטַיִמוֹ בְּאַבְנֵי אֵפוֹד וְגַם בְּטוּרֵי חוֹשֶׁן לְבָאֵר
כְּתוֹנֶת וּמְעִיל וּמִכְנָסַיִם וּמִצְנֶפֶת וָצִיץ עַל מֵצַח לְתָאֵר
כְּשׁוּשַׁנָּה לְמִגְבָּעוֹת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשׁוּם מְכַהֲנֵי פְאֵר
קל׳ א וְקוֹרָא לָהֶם / אֵילֵי הַצֶּדֶק מַטַּע יְיָ לְהִתְפָּאֵר.

גֶּשֶׁם מַיִם כַּבִּירִים אִם דְּלָקוּךָ חֲצוֹצְרוֹת עַל הַצַּר בְּרַפְסְדוֹ
וּלְמַסַּע וְלָרִיעַ קָרְבָּנוֹת וּמִזְבֵּחַ בְּלִי מַעֲלוֹת לְיַסְּדוֹ
כְּתַפּוּחַ בָּאָה שׁוֹאֵל בְּאוּרִים וְתָמִים הָבָה תָמִים וְיוֹרֵנוּ בְחַסְדּוֹ
כִּי תוֹעֲבַת יְיָ נָלוּז וְאֶת יְשָׁרִים סוֹדוֹ.

100. א״א טופחי. 101. ק ויריעות. 110. טשי 100. אלהי טופחו] כלו׳ אלהי השמים אשר טופחו, מל׳ וימיני ספחה שמים (יש׳ מח, יג) ור״ל השואל. ותמים, רק בטשי׳ שצוינו לכבד את אלהי השמים ולהשתמש בבנין המשכן בעצי שטים ויריעות שש (שמ׳ כו). 101. יריעות האהל] שמ׳ כו, א. מפרשימו] עי׳ יחז׳ כז, ז, והכונה למכסי האהל (שמ׳ כו, יד). מסכים] כן נקוד בכ״י א״א, ורמז לשמ׳ כו, לו; כז, טז; לח, טו, יז. מגומץ] כן נקוד בכ״י מפני החרוז, ועפ״י קהלת י, ח צ״ל מגוֹמֶץ, ופירוש ״לדלות מגומץ״ הוא ששני המסכים נעשו לשמור על פתח האהל ועל שער החצר שלא יטונפו, ואולי לזה כון ה׳ חיים אונגער אעפ״י שלשונו קצת מגומגם (עי׳ קובץ מיג״ק עמ׳ 94). 103. אני יותֶדֶת] כך כתוב ונקוד בכ״י א״א, ורצונו לומר: תוקעת יחד, ושפריר כנוי למשכן מלשון ונטה את שפרירו עליהם (יר׳ מג, י), וכמאמר זה רמוז הפסוק ״את יתדות המשכן ואת יתדות החצר״ (שמ׳ לה, יח). וכיור] שמ׳ ל, יח. 103. ויאחז וכו׳] איוב יז, ט. 104. ישראל וכו׳] שמ׳ כח, ט, כא. 105. כתונת וכו׳] שם כח, לא—מב. 106. כשושנה וכו׳] שם כט, ל. 107. וקורא וכו׳] ישעיה סא, ג. 108. גשם וכו׳] לפי במד׳ י, ב—י נצטווה משה לעשות שתי חצוצרות לתקוע בהן למקרא העדה ולמסע את המחנות ולהריע בהן בעת מלחמה על הצר הצורר וביום מועד להריע על הקרבנות, וזוהי כונת הפיטן כאן: השתמש בחצוצרת על הצר אם דלקך ברפסדו, בשאון והמולה כגשם מים כבירים. המליצה ״מים כבירים״ נמצאת ביש׳ יז, יב ג״כ ביחס למלחמת עמים, ותחת דלקוך צ״ל דלקך. ברפסדו] מל׳ ונביאם לך רפסדות (דה״ב ב, טו), וכאן משתמש במובן כלי מלחמה. 109. ולמסע] במד׳ י, ב. ולריע קרבנות] שם י, י. ומזבח וכו׳] שמ׳ כ, כו. 110. שואל באורים] במד׳ כז, כא. הבה תמים] שמ״א יד, מא. 111. כי וכו׳] משלי ג, לב.

נְדָבוֹת שְׂאוּ מִנְחָה סֹלֶת וּמַאֲפֶה וּמַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת וְגֶרֶשׁ קְלוּי אֵשׁ
מֵהַשְׁבִּית בְּרִית מֶלַח וּבַל לְהַקְטִיר דְּבַשׁ וּשְׂאֹר מַבְאִישׁ
הֲבִיאֵנִי עֲרוּךְ עוֹלַת בָּקָר וְצֹאן וָעוֹף שַׁלְמֵי צֹאן וּבָקָר לְהָאִישׁ
רַבִּים מְבַקְשִׁים פְּנֵי מוֹשֵׁל וּמֵיֵּי מִשְׁפַּט אִישׁ. 115

תְּנִיף פְּנִימֵי חֵלֶב וְתָרִים דֶּשֶׁן וַעֲצֵי אוֹרָן תְּבַעֲרָה
שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ וּקְטֹרֶת סַמִּים וְאַחַת בַּשָּׁנָה בְּקַרְנוֹת
פְּנִימֵי לְהַעֲרָה
קל, ב סַמְּכוּנִי/צְאֶלֵּי קֹדֶשׁ הִלּוּלַי וּבְקַע לַגֻּלְגֹּלֶת לֹא נִזְעָרָה
כּוֹפֶר נֶפֶשׁ אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה.

אֱלֹהִים קִידַּשׁ מִזְבַּח אֲדָמָה וְאֶבֶן מַסָּע מִבֹּלְתִּי סְקוּדָה 120
מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ הָקִימָה בִּפְצוֹתֶךָ נְדָבָה שְׁקוּדָה
שְׁמֹאלוֹ רָמָה וִימִינוֹ לְרוּם וָתַחַת וַיָּעַד בָּכֶם עֲלֵי שִׁירָה עֲקוּדָה
וּמַה תַּעֲשׂוּ לְיוֹם פְּקֻדָּה.

113. טש׳ הקטר. 114. טש׳ שלמי צאן ובקר להחיש. 115. ק ומה׳ נשפט איש. 116. טש׳ בחלב ודם. ק ועצי אור. 117. „שמן" חסר: טש׳. טש׳ בקרנותיו; ק בקרני. „פנימי" חסר: טש׳. 118. טש׳ הלולים. ק לא נעדרה. 119. טש׳ כופר לאיש עשרו. 121. אד״א טש׳ אך מוצא. ק בפצותך נדבה.

112—113. נ ד ב ו ת וכו׳] עי׳ ויק׳ ב, ד—טז. 114. ה ב י א נ י וכו׳] ויק׳ א, ג וכו׳; ג, א וכו׳. ל ה א ש] להעלות אשה. 115. ר ב י ם וכו׳] מש׳ כט, כח. 116. פְּ נִ י מֵ י] ר״ל החלב שבפנים. אורן] יש׳ מד, יד. 117. ו א ח ת ב ש נ ה ב ק ר נ ו ת] זה נוסח כ״י א״א ור״ל להערות את הדם בקרנות המזבח הפנימי, מזבח הזהב, יומא פיה מ״ה. קובץ מיג״ק מנסח „בקרני" וצריך לנקד בִּקַרְנֵי, ור׳ ח. י. אונגער פירש שר״ל אחת בשנה ביוהכ״פ יכנס הכה״ג לפני ולפנים, ובקרני מל׳ ולבקר בהיכלו, תה׳ כז, ד. פ נ י מ י ל ה ע ר ה] כלו׳ לגלות מצפוני קדש הקדשים אשר זולתי יום הקדוש הזה עין לא ראתהו (אונגער, שם עמ׳ 94). 118. ס מ כ ו נ י צ א ל י וכו׳] צאלי לשון אילנות כמו תחת צאלים ישכב (איוב מ, כא) ויפה פירש החכם הנ״ל (שם, שם) שבחרוז זה רמז הגאון על מצות הבאת נסע רבעי לירושלים, כי נסע רבעי נקרא פרי קדש הלולים, ויק׳ יט, כד; ולפי זה אפשר שנוסח הלולים תחת הלולי הוא הנכון. והח׳ זקש (שם) הוסיף להעיר שצאלי הם פירות האילנות, וכנה הפרי בשם העץ וזה מדרך השיר ויפיו. ו ב ק ע ל ג ל ג ל ת] שמ׳ ל, יג; לח, כו. 119. מש׳ יג, ח. 120. מ ב ל ת י ס ק ו ד ה] כלו׳ אבן שלמה, ורמז לשמ׳ כ, כה ומ״א ו, ז. 121. מ ו צ א וכו׳] דברים כג, כד. ש ק ו ד ה] כלו׳ השתדל לעשות כאשר דברת, והוא מל׳ כי שקד אני על דברי לעשתו (יר׳ א, יב). 122. ש מ א ל ו ר מ ה וכו׳] גם כאן השכיל ה׳ אונגער לפרש (קובץ עמ׳ 94) שהגאון ז״ל כוון לדב׳ לא, כח, ל: ואעידה בם את השמים ואת הארץ... וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת, ופירש ימינו ושמאלו הרים לרום ותחת, באמרו האזינו השמים ותשמע הארץ. ו י ע ד ב כ ם] אולי צ״ל והעיד בם. ש י ר ה ע ק ו ד ה] כנוי לשירת האזינו מפני שהיא כתובה ארוכה על גבי לבנה. 123. יש׳ י, ג.

נַחֲלָתְךָ שִׁיחְרַרְתָּהּ מִצּוֹעַן יְצִיאָתָהּ לַיְלָה לַיְלָה מַגִּידִים
לָכֵן בְּפֵאָה פֶּרֶט וָלֶקֶט פֵּיאוּר שִׁכְחָה וְעוֹלֵלוֹת לְךָ מְכַבְּדִים
הִשְׁבַּעְתִּי תַּחְכְּמוֹנִי דִּבּוּר רִאשׁוֹן כָּלַלְתִּי בוֹ שְׁמוֹנִים נִרְבָּדִים
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

לֹא יִהְיֶה לְךָ תְּמוּנַת כָּל סֶמֶל בַּל תַּעֲבֹד וְתִשְׁתַּחֲוֶה בְּכָל צָד
בַּל תִּפְנוּ אֵילֵימוֹ וְתַזְכִּירוּ / שְׁמָם כִּי אִם לְהָרֵס וּלְקָרֵס וּלְרַצָּד
שַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבוֹתָם וְגַדַּע מַשְׁכִּיּוֹתָם מִמְּצָד
כִּי עֵץ מַיַּעַר כְּרָתוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ בַּמַּעֲצָד.

124. ק יצאתה. לילה לילה, כן באדיא, בשאר מקורות: לילה ללילה. 125. טשי לכן בפרט ולקט ופיאה ושכחה; אדיא לכן בפיאה ... וביאור שכחה ועוללת. 126. ק אא תחכמונת. דבור, כן בק אדיא, בשאר מקורות: דבר. טשי שמונים מרבדים. 128. אדיא תמונת כל פסל ... ותשתחו. 129. "כי אם" חסר: אדיא טשי. 130. טשי מסכיותם. 131. ק עץ מער.

124. לילה לילה מגידים] כלו מזכירים יציאת מצרים בכל לילה. 125. פיאור] מלה"כ לא תפאר אחריך, דב' כד, ב. 126. השבעתי תחכמוני] כך הוא נוסח כ"י אדיא ור"ל השבעתי כל החכמים יושבי שבת תחכמוני, עפ"י שמ"ב כג, ח, שכללתי בדבור ראשון שמונים מצות. נרבדים] כנוי למצות שהן כמו רבידים על גרון. ואולי הנוסח "מרבדים" הוא הנכון. ואלה הם שמונים המצות שכלל רס"ג בדבור ראשון: בבית 88 צצית. 89 תפלין ש"י וש"ר, מזוזה, ושלש תפלות בכל יום. 90 ק"ש שחרית וערבית. 92 יראת ה', אהבת ה', קדוש השם. 93 הצנע לכת, לא תנטו את ה', בהמ"ז, הלל. 94 לא תהיה אחרי רבים לרעות, אחרי רבים להטות. 96 לבנות מקדש. 97 לעשות ארון, שלחן, מנורה, מזבח זהב, מזבח נחשת. 98 הורות מעשי חושב, פרוכת, כפורת, כרובים. 100 קרשי שטה, יריעות שש. 101 יריעות האהל, מכסה, מסך. 102 יתדות המשכן, יתדות החצר, כיור. 104–106 שמנה בגדי כהונה. 108 לריע בחצצרות למלחמה. 109 לריע בחצצרות למסע המחנות, ולקרבנות, שלא לעלות במעלות על המזבח. 110 לשאול באורים ותמים. 112 מנחות סלת, מאפה, מחבת, מרחשת ובכורים. 113 להקריב מלח על כל קרבנות, שלא להקטיר דבש, שלא להקטיר שאור. 114 עולות בקר, צאן, עוף, שלמי צאן, שלמי בקר. 116 תנופות, תרומת הדשן, אש תמיד. 117 לעשות שמן המשחה, לעשות קטורת, לכנס בקדשי הקדשים פעם אחת בשנה. 118 נטע רבעי, מחצית השקל. 120 לעשות מזבח אדמה, שלא להניף ברזל על מזבח אבנים. 121 לשמור מוצא שפתים, לקיים נדר. 125 פאה, פרט, לקט, פאור, שכחה, עוללות. 127. חרוז זה הוא סופו של הדבור הראשון, שמ' כ, ב. 129. לקרס] מלה"כ כרע כל קרס נבו, יש' מו, א. ולרצד] מלהיכ למה תרצדון הרים, תה' סח, יז. 130. וגדע משכיותם ממצד] רמז לבמדבר לג, נב: ואבדתם את כל משכיותם... ואת כל במותם תשמידו, ומצד הוא מלה"כ וישב דוד במצד, דה"א יא, ז. 131. יר' י, ג.

וְנִלְאָה רֵעֲךָ וְנִמְכַּר לָמוֹ גְּאוּלָה תִּהְיֶה לוֹ
בַּל תִּכְרוֹת לָמוֹ בְּרִית וְכָל מְשַׁמְּשָׁם מִטַּמֵּא מֵאֵילוֹ
קוֹל קַחַת פְּסִילֵיהֶם בְּעֵינֶיךָ וְצִפּוּיֵיהֶם כְּשֶׁקֶץ לְנַוְּלוֹ
תְּזָרֵם כְּמוֹ דָוָה צֵא תֹאמַר לוֹ.

אַתָּה צַנַּח מַעֲבִירֵי לַמֶּלֶךְ וְקוֹסְמִים וְעוֹנְנִים כַּפְּלִשְׁתִּים
וּלְהַכְרִית מְנַחֲשִׁים וּמְכַשְּׁפִים וְדוֹרְשֵׁי אֱלִיל וְחוֹבְרִים מֵתִים
דוּמָה פִּיתוֹם הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים אוֹב וְיִדְּעוֹנִי לְהַתִּים
הֲלֹא עַם אֶל אֱלֹהָיו יִדְרוֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַמֵּתִים.

כּוֹנַנְתָּה עֲלֵי תוֹקֵף עַמְּךָ אוֹרְחוֹתֶיךָ לָמְדוּ /
בַּל יַקִּיפוּ וְיַשְׁחִיתוּ וְיִקְרָחוּ וּלְקַעְקַע יָצְמְדוּ
עָנָה שֶׁרֶט מֵהִתְגּוֹדֵד וְלַחֲתוֹנָתָם אַל תִּתְחַמָּדוּ
כֹּה אָמַר יְיָ אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ.

133. טשי פן תכרות; אדיא בל תכרת. 134. טשי פסילימו וצפוייהם. 136. אדיא מעבידי למולך ... ומעוננים; ק מעבוד למולך. 137. טשי נוחשים ומכשפים וחוברים ודורשי מתמתים; אדיא וחוברי מתים נא ודורשי מת מתים; ק וחוקרים מתים. 138. אדיא טשי פיתון. 140. ק אורחותיך לנדו. 141. אדיא ויקרחו וישחיתו. אדיא נא יוצמדו. 142. ק עתה שרט. אדיא אל תחמודו נא תתחמדו.

132. ונלאה רעך] כלו' כי ימוך אחיך, עדה"כ ויק' כה, מז—מח. 133. בל תכרות וכו'] עי' שמ' לד, יב—טז; דב' ז, ב—ה. וכל משמשם וכו'] כלו' הבא על הנכריה נטמא מאיליו. עי' עבודה זרה לו, ע"ב: "הבא על הנכריה חייב משום נשג"א" [נדה שפחה גויה אשת איש]. 134. קול] צווי משרש קלל ע"ד גול על ה' דרכך, תה' לז, ה, ור"ל נקל ומאוס יהי בעיניך לקחת פסיליהם, ככתוב לא תחמוד כסף וזהב עליהם, דב' ז, כה—כו.

135. יש' ל, כב. 136. צנח] השלך, מל' ותצנח בארץ. שופטים ד, בא. 137. ודורשי אליל וכו'] נ"ל שצ"ל: "ומכשפים וחוברים ודורשים אלי מתים" על פי דב' יח, י—יא. 138. דומה פיתום וכו'] יפה העיר זקש (קובץ עמ' 94) שכאן רמז ללשון המשנה (סנה' פ"ז, ז) בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו. ל ה ת י ם] להכרית, כלו' אתה חייב להכרית מקרבך את האוב והידעוני. 139. יש' ח, יט. 140. כוננתה] כלו' עמך אשר כוננת עלי תוקף למדו ארחותיך. 141. בל יקיפו וכו'] עי' ויק' יט, כז—כח; דב' יד, א. יצמדו] מל' ויצמדו לבעל פעור, תה' קו, כח, כלו' לא יתחברו עם הגוים הנותנים כתובת קעקע בבשרם. 142. ענה] ר"ל העיד בם, מל' וה' ענה בי, רות א, כא. שרט וכו'] עי' ויק' יט, כח; דב' ז, ג. 143. יר' י, ב.

חַיָּתְךָ בַּקֵּה מִכָּל מוּם וַהַזְכּוֹתָה אַךְ לְהָבֵר
חוּצָה לְמַחֲנֶיךָ טְמֵאֵי קוֹשִׁי וְאַל תִּקַּח מִיַּד בֶּן נֵכָר מַשְׂאַת בָּר
כִּי מֵעֲצֵי יַעַר בַּל תִּטַּע אֲשֵׁרָה וּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם אֱלִיל לְהַדְבֵּר
כִּי נָטָה אֶל אֵל יָדוֹ וְאֶל שַׁדַּי יִתְגַּבָּר.

יָשְׁבוּ לָחֵם שְׁעָרִים וְהִפִּילוּ חֲלָלִים בְּקֶרֶץ
בָּאֵי הָאֹהֶל וְכֵלָיו יִתְחַטָּאוּ וְכֹל כְּלִי פָּתוּחַ בְּפֶרֶץ
הַנִּצָּנִים כְּרוֹת עֵיצִימוֹ לִשְׂרוֹף פָּרָה וּלְטַהֵר בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם בְּעֶרֶץ
וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ.

קלב, א בָּהּ יְטַמֵּא הַשֶּׁרֶץ בְּמַגָּע כָּל כְּלִי וְאָדָם / פָּקוּד
וּמַשְׁקֶה וְתַנּוּר וְכִירַיִם וְזֶרַע זְרוּעַ בְּמַיִם שָׁקוּד
הַתְּאֵנָה טַנְאוֹתֶיהָ וְכָל אוֹכֶל וְלִשְׁבּוֹר כְּלִי חֶרֶשׂ הַסָּקוּד
וְלֹא יִמָּצֵא בִּמְכִסָּתוֹ חֶרֶשׂ לַחֲתוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד.

144. מום, באד"א, בשאר מקומות: מומם. 145. אד"א ואל תקח מיד נכר נא ואל תבשסה: א"א טשי ואל תבשסה מיד בן נכר: ק ואל תבש פה מיד בן נכר. 146. אד"א אל תטע אשרה. 147. ק אל אל יד. 150. "הנצנים" חסר אד"א. אד"א כנוס עיצימו. 151. אד"א וגם את רוח.

144. חיתך] עדתך מל' וחית פלשתים, ש"ב כג, יג. להבר] לנקות, יר' ד, יא. 145. טמאי קושי] נ"ל שצ"ל טמאי קשוי, כלו' טמאים ממקרה לילה (דב' כ"ג י"א). משאת בר] עמוס ה, יא. 146. להדבר] מלה"כ ידבר עמים, תה' מז, ד, ור"ל שמצוה להמית המתנבא בשם ע"ז, עי' דב' יח, כ. 147. איוב טו, כה. 148. לחם שערים] שופטים ה, ח. בקרץ] מל' המשנה "הביאו לו את התמיד קרצו", יומא ג, ד, כלו' שחטו, וכאן משתמש במובן הרג. 149. באי האהל וכו'] עי' במד' יט, יד, טו. בפרץ] מל' החומה הפרוצה, דה"ב לב, ה, וכונת שני הבתים האלה היא כי מי שהיה במלחמה ונגע בחלל חרב, או מי שבא באהל המת או כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו שבאהל המת כלם טמאים הם וצריכים להטהר. עי' במד' יט, יד—טז. 150. הנצנים כרות] זה נוסח כ"י א"א, אבל נראה שנוסח כ"י אד"א "כנוס" יותר טוב, ורומז לארז ואזוב הנשלכים לתוך שריפת הפרה, במ' יט, ו. ולטהר באש ובמים] במד' ל"א כ"ג. בערץ] המשך הענין מחייב שפירוש מלה זו הוא "בכלי" אבל לא מצינו "ערץ" במובן זה, אולם ידידי פרופיסור לוי גינצבורג הציע כי מפני צורך החרוז לקח הגאון את הרשות להשתמש בצד"י תחת סמ"ך וערס הוא מלשון עריסה. 151. זכריה יג, ב. 152. בה] כלו' בתורה. פקוד] מצוה. 153. שקוד] כלו' קשור ומחובר. 154. טנאותיה] מל' ברוך טנאך, דב' כח, ה. הסקוד] הסתום. עי' לעיל שורה 120. המצות הרמוזות בשלשת הבתים האחרונים נמצאו בויק' יא, לא—לח. 155. יש' ל, יד.

תָּכִין חדרה לְמִקְרֶיךָ וּמִשּׁוֹכֶבֶת חֵיקֵכֶם בְּפָעֲלֵיכֶם
וְזִרְמָה הַנּוֹגַעַת בִּכְלִי וְנוֹגֵעַ וְנוֹשֵׂא נְבֵלָה בְּנַעֲלֵיכֶם
יוֹנָתִי זַהֲרִי בְזָב וּמַגְּעוֹתָיו וּבְהִטָּהֲרוֹ הָבוּ שַׁעֲלֵיכֶם
רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רוֹעַ מַעַלְלֵיכֶם.

160 בְּטוּבָתְךָ וּבְחַסְדְּךָ הִפְרַשְׁתָּנוּ מִנִּדָּה וְחוּבְקָה וּמַגְּעוֹתֶיהָ מֵאַחִיזָתִי
וְזָבָה וּמַגְּעוֹתֶיהָ הִדַּרְתָּ עַד טָהֳרָה וְהִקְרִיבָה בְּפִרִיזָתִי
אֶחֱזוּ הִזְהַרְתִּי עַמִּי וְהִטָּהֲרוּ כִּי בְתוֹכָם שִׁכַּנְתִּי אַחֲוָתִי
בְּתִתָּם סִפָּם אֶת סִפִּי וּמְזוּזָתָם אֵצֶל מְזוּזָתִי.

קלב. ב לְעָנִי דוֹפֵק יִתְאַפְּקוּן רַחֲמֶיךָ / וְחַנּוֹתָה לְגִירוֹ וְנָשָׁמְתָּה
165 וּבְמֶרְחֲבֵי אֲהָלוֹת תַּהַג וּמֵי נִדָּה כְּדֵי הַזָּיָה כְּהִגְשַׁמְתָּה
דוֹדִי גָּזַר לְעֶבֶד יִנָּצֵל אֵלֶיךָ בְּעָזְךָ כִּי נֶחֱשָׁמְתָּה
אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדָנָיו פֶּן יְקַלֶּלְךָ וְאָשָׁמְתָּה.

אֱלֹהִים בִּיעֵתַנִי בְּהַר חָמַד בְּרָשְׁמוֹ אֵל קַנּוֹא בְּמַחְצְבוֹתָי
אַף שִׁשִּׁים מִצּוֹת כָּלַל בּוֹ וְנִבְהֲלוּ מִפַּחְדּוֹ מִקְּצָבוֹתָי
170 עַד אָמְרוֹ חַנּוּן אָנִי אָז נַחְתִּי וְנִתְכַּוְּנוּ יִצְבוֹתָי
וְעָשָׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי.

156. ק תכון. א״ חַדְרָה. 158. ק יונת זהרו. א״ שֶׁעֲלֵיכֶם. 161. א״ אדי״א הדדת. 164. אדי״א לגמדו. א״ ספק לגירו ספק לגידו. 166. אדי״א דודי גייר לעבד כיינצל. 168. ק בהר חמד בדשניו אל. 170. אדי״א ונתכנו.

156. למקריך] מלשון כי אמר מקרה הוא בלתי טהור (ש״א כ, כו). 157. וזרמה] מלשון וזרמת סוסים (יחז׳ כג, כ). ונוגע ונושא] ויקרא יא, לט, מ. 158. יונתי] כנוי לכנסת ישראל. זהרי] הזהרי. 159. ישעיה א, טז. 160. ויקרא סו, יט ואשה כי תהיה זבה דם בגדה מיירי. ומגעותיה] וכל הנוגע בה יטמא עד הערב, שם, שם. 161. הדרת] זקש משער שצ״ל הזרת והוא מלשון והזרתם את בני ישראל (ויקרא טו, לא). 163. יחז׳ מג, ח. 164. יתאפקון רחמיך] מלה״כ המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו, יש׳ סג, טו. 166. אל תסגר עבד (דב׳ כג, טז). 167. משלי ל, י.*

* עד כאן פיוט התכס כ׳ ובכתל דוזזון זכ׳ לב׳ ולחתיה ולא זכינו להשלמת סיכומו. כי נפטר ולא הגיע כי לקח אומו אלהים.

לֹא תִשָּׂא אֶת גְּאוֹן הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא עַל כָּל אֱלֹהִים
בַּל תְּחַלְּלוּ וְתִקְּבֶנּוּ אָכֵן תְּחַלֵּל לְבַלָּהִים
בְּבָטְאֲךָ לַעֲשׂוֹת וְשֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אַל תָּנִיא אוֹמֵר כְּמַלְהִים
175 אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמוֹר וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים. /

קלג. א יֵיל גְּלִיּוֹן חָרַט עַל עֵד וְשׁוֹמֵעַ אָלָה בְּאָזְנָיו
שׁוֹמֵר חִנָּם וְנִשָּׂא שָׁכָר וְהַשּׁוֹכֵר זוּלָתִי הַשּׁוֹאֵל כִּי לְשַׁלֵּם דִּינָיו
עַל דּוֹחֵק מֵהֶם וְנִשְׁבָּע לַשָּׁוְא לַשֶּׁקֶר אֲשַׁלַּח מְגִלָּה עָפָה בְּמֵעוֹנָיו
וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלַּתּוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו.

180 יִתֵּן הוֹד לְשָׂרֵי אֲלָפִים וּמֵאוֹת בְּהִתְהַלְּכִי בִּישִׁימוֹן דּוֹהֵב
וּשְׁתֵּי סַנְהַדְרָיוֹת בָּאָרֶץ הֵדַר שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים צוֹהֵב
אָקוּמָה וְאֶעֱלֶה לִלְמוֹד דָּת הַנִּפְלָא וְשַׁח אוֹרֵר שׁוֹפֵט וְנָשִׂיא רוֹהֵב
וְעוֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב.

אֹמֶר זְכֵה וְרָדְפָה צֶדֶק וּמִקַּחַת שֹׁחַד תִּחְדָּל
185 בַּל תַּעֲשׂוּ עָוֶל וְהַטּוּ מִשְׁפָּט כִּי בוֹחֵן אֲנִי עַד שַׁעֲרָה וְעַד בְּדָל
קלג. ב מְצָאוּנִי / חוּזִי וְנָאֲמוּ לֹא תַכִּירוּ פָּנִים צִוָּה לָכֶם אֵל הַמְגֻדָּל
אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא פְּנֵי שָׂרִים וְלֹא נִכַּר שׁוּעַ לִפְנֵי דָל.

הַמְבַשְּׂרוֹת טוֹעֲנֵי אֲרוֹן עֻזִּי לְבָרְכְכֶם בְּכָל יוֹם אַכְשִׁיר
גַּם אַתֶּם הוֹדוּ עֲלֵי בְּכוּרָה וְהִתְוַדּוּ עֲלֵי מַעֲשֵׂר לְהַעֲשִׁיר
190 כְּמַעַט לַחַשׁ לְוִיֵּי בְּקוֹל רָם וְנוֹגְנֵי בַקֹּדֶשׁ לְהַיְשִׁיר
וּכְהָרִים קוֹל בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבְמִצְלְתַּיִם וּבְכֶלֵי הַשִּׁיר.

173. ק תחללו ותקננו. 174. אד"א אל תביא אומר. 177. אד"א ושומר חנם ושכר ושוכר ונושא שקר· "כי" חסר אד"א. 180. ק נתן הוד. אד"א בהתהלכם ישימון. 181. סנהדריות. כך נקוד באא. 182. "אקומה" חסר: אד"א. אד"א דת המון הנפלא שח. 184. אא זַכֶּה. 185. ק ותסו משפט. אד"א בוחן אני משערה עד בדל. 186. ק מצאוני חוו. אד"א ונמו ... האל. 187. ק לא ישא. אד"א לפי דל. 188. ק עזי לדרככם. 189. אד"א וגם אתם ... ביכורה ... על מעשר להאשיר, נ"א בהאשיר ז אא להאשיר. ותקנתי עס"י ק· 190. אד"א כמעט יחד ... להשיר. ק לוי.

צָבָא כְּקִרְבוֹ אֵלַי מִלְחֶמֶת יְאַמֵּץ לֵב עַם מֵהַסָּדֵק
יָשׁוּב בּוּנָה וְנוֹטֵעַ וּמְאָרֵשׁ וְרַךְ הַלֵּבָב בַּמַּעֲרֶכֶת לֹא יִבָּדֵק
הִשְׁבַּעְתִּי לַקָּצִין לִכְתֹּוב לוֹ פִּתְשֶׁגֶן אַךְ לָמוּד יִלְמַד לְצַדֵּק
בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יְחוֹקְקוּ צֶדֶק.

רַב מָהִיר יִקְרָא סֵפֶר בְּמוֹעֵד שְׁמִטַּת עִדָּנֶי
אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו הִשָּׁמֵר מִמְּחוֹק שֵׁם בְּחִידוֹנָי
מִי נַחֲלָתִי יִשְׁמַע דִּבְרֵי חוֹזֵי וְאַל אֶל / נְבִיאֵי שֶׁקֶר מִפַּחְדוֹנָי
מַה לַתֶּבֶן אֶת הַבֶּר נְאֻם יי״.

מַלְכֵי סְבָא וּשְׁבָא יְחַלּוּ פְּנֵיכֶם בְּדַבְּרְכֶם שָׁלוֹם זֶה לָזֶה מִנְּלָם
אַל תִּשְׁנְאוּ אֶחָד אֶת אֶחָד שֶׁקֶר חָמָס חִנָּם רֵיקָם נִכְלָם
הִנֵּה עָרַכְתִּי לָכֶם לֹא תִקּוֹם וְלֹא תִטּוֹר בְּגָלוּי וּבְנֶעְלָם
כִּי חָסִיד אֲנִי נְאֻם יי״ לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם.

צְבָאוֹת פַּסּוּ מִלִּפְנֵיכֶם אַל תְּקַלְּלוּם כִּי חֲרָשִׁים הֵמָּה בְּקִטּוּב
נִמְהָרָה עַצָּתָם אַל תַּשְׁגִּוּם כַּעֲוָרִים הֵמָּה לַחְטוֹב
כֻּלָּם צָחֲנוּ אַל תַּהְכִּרוּם הוֹכִיחוּם בְּנַחַת וּבְחֵיךְ רָטוֹב
וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִּרְכַּת טוֹב.

יְדוּדוּן קְהִלּוֹתֵיכֶם מִן הַשָּׁם עֲלִילוֹת וְלָעוּנֶשׁ וְלַמּוּסָר יוּשְׁלַךְ
אַל תְּכַחֲשׁוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ כִּי חָשׁ / הַגֶּבֶר חָלַף וְהָלַךְ
אַפְּרִיוֹן רָכִיל אַל יְהִי בוֹ וּשְׁמַע דִּבְרֵי אֵל מְחוֹלֵלְךָ
אַל תֹּאמַר אֲשַׁלְּמָה רָע קַוֵּה לַיי״ וְיוֹשַׁע לָךְ.

קלד, א

קלד, ב

192. ק מלהסדק. 193. א״ ישיב, ותקנתי עפ״י אד״א וק. 194. ק השבעת. 197. ק בתודוני.
198. אד״א מי נחלתי; ק נחלתי. 200. אד״א זה עם זה. 202. ק ונעלם. 203. א״ בצדי
הגליון: גאם. 206. אד״א על תהכרום; ק אל תחברום. 208. אד״א ישלך. 209. א״ כיחש;
ק כחש, ותקנתי עפ״י אד״א. 210. אד״א שמע. 211. ק רעה. אד״א אל ה.

יִדּוֹדוּן שִׁבְעִים לְאֻמִּים בְּכָתְבְךָ עַל אֲבָנִים סֵפֶר דָּת וּפֵירוּשָׁיו
כִּי הִנֵּה רָאוּהוּ בְּעֵינֵימוֹ וְלֹא הֶאֱזִינוּ מִדְּרָשָׁיו
עַמּוּדָיו תֵּיכֵן אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה מִצּוֹת בְּדִיבּוּר שְׁלִישִׁי מִשָּׁלִישָׁיו
כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא. 215

זָכוֹר תַּעֲנוּגֵי שְׁבִיעִי לִשְׁבוֹת אַתָּה וּבְנֶיךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ מִמַּעֲבָד
בַּל יָצוּא תֵּצֵא מִתְּחוּמְךָ כִּי צִנְצֶנֶת הַמָּן זֵכֶר לְמִשְׁגֵּהוּ הָזְבַּד
שְׁנֵי תְּמִידֵי חוֹק כָּל יוֹם כְּפֶלֶם בּוֹ וְעֵירוּב לְהִתְכַּבֵּד
וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עוֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד.

וְנוֹת רֶגֶשׁ בְּפֶסַח חֵירוּתָהּ לְקַדֵּשׁ רִאשׁוֹן / וּשְׁבִיעִי נִקְדָּח קלה, א 220
מוֹסָפָיו וְהָעוֹמֶר וְקָרְבָּנוֹ וּמִשְׁקָם וְהַלְּאָה שָׁבוּעוֹת כְּאֶקְדָּח
צְאֶינָה קְמוּלֵי טוּמְאָה וּרְחָקָה הִנֵּה נָתַן אֵל פֶּסַח שֵׁנִי לְמוּבְדָּח
וְחָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח.

בַּיִת צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת בְּאָכְלָם לְנָכְרִי וְעָרֵל בַּל יַעֲרֹכוּן
מִשְׁבּוֹר עֶצֶם וּמֵהוֹצִיא הוּצָה וַיַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר וַיַּשְׁלִיכוּן 225
הִנֵּךְ פְּסוּחָה בְּמוֹף בַּסַּף וּבַמַּשְׁקוֹפוֹת וּבְחַגְרוֹן חֵלֶץ יְצָאתֶם וַתִּדְרֹכוּן
וְלֶעָתִיד כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן הֵצָּאוּ וּבְמְנוּסָה לֹא תֵלְכוּן.

תְּחַלֵּק עֵרֶךְ לֶחֶם הַפָּנִים זַךְ לַמָּאוֹר וּבְכוֹר מְרוּקָם
מִשְׁחוּט פֶּסַח עַל חָמֵץ וּמֵהַלִּינוּ מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֶךָ בַּל תְּעַקֵּם

212. ק בכתב. 215. ק ישא שמו. 216. א אתה ובניך ועבדך ובהמתך; אד״א אתה ובניך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך; ק אתה ועבדיך ובהמתך. 217. א ק תחומך. ותקנתי עפ״י אד״א. א מן וחסר ב״ק. תקנתי עפ״י אד״א. ק הוזבד. 218. אד״א בכל יום. 219. טש׳ ולקדוש. 220. אד״א חרותה ... ובשביעי. 221. אד״א מוספים ... משם. 225. טש׳ ישביתו. 226. טש׳ במוף במשקופות ובחגרון חלצון. 228. -לחם״ חסר: טש׳. א ובכור. 229. טש׳ ודמעך תעוקם.

230 שִׁינַיִךְ סוּגֵי מִטְּוּמְאָה יָחוּגוּ שָׁלוֹשׁ וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם
כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם. /

קלה. ב שָׁלָל בִּיחַלְּתִיךָ בְּיוֹם הַבִּכּוּרִים לְקַדְּשׁוֹ בְּקָרְבָּנוֹ וּבְמוּסָפָיו לְעַלְּצוֹ
וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְקָרְבְּנֵיהֶם וְעֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְאַמְּצוֹ
כְּחוּט מָשִׁי אַעְדֶּה בָּנַיִךְ בְּקַדְּשָׁם יוֹם תֵּקַע וּבַהֲרִיעָם לְמַלְכָּם לְרַצּוֹ
235 וַיֵּיעַ עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַּבָּרָק חִצּוֹ.

אִם לֹא הֲבִינוֹתָם יוֹם הֶעָשׂוֹר לְקַדְּשׁוֹ וּלְהִתְעַנּוֹת בּוֹ לָאֵל
מוּסָפָיו וְכָל עֲבוֹדָתוֹ עַל סֵדֶר וִידוּי לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל
כְּמִגְדַּל כֶּתֶם פָּז הִנֵּה חַכְמֵיכֶם יְעַבְּרוּ מַתְכּוֹנֶת חַגָּיו כְּהוֹאֵל
יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל.

240 תִּשְׁכְּבוּן יוֹמָם וָלַיְלָה בַּסֻּכּוֹת לָרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי תִּקְרְאוּ קָדְשִׁי
בְּמַאֲגוֹדֶת לוּלָב לְהַלֵּל אֶת שְׁמִי וְכָל שִׁבְעָה לְנַסֵּךְ מַיִם עַל אִשָּׁי
קלו. א שְׁנֵי טַפְסְרֵי עַל שְׁמוֹנַת הַיָּמִים כָּל יוֹם / לְבַדּוֹ מִצְוָה לְקָרְבָּנֵי שֶׁיֵּ
אֲנִי צִוִּיתִי לִמְקַדְּשִׁי.

בֵּין חֲלִצוֹן שְׁגַר בְּהֶמְתְּךָ בַּל יִקְרַב מִשְׁמִינֵי אֲחוֹרַנִּית
245 פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי וַעֲרוֹךְ נֵר חֲנוּכָּה עַד שְׁמִינִית
עַד זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְנוֹסַף חוֹק עֲלֵי תָּכְנִית
לְקַיֵּם אֶת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית.

שְׁפַתַּיִם וְהַפְּרוֹרִים תַּשְׁמֵט בַּשְּׁבִיעִית סְפִיחָיהָ וּנְזִירֶיהָ לֹא תִגְדּוֹר
וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים יוֹבֵל לְהַשְׁמֵט תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בָּהּ לִשְׁרוֹר

230. ק סוגו סומאה וחוגו. "פני" חסר: טש'. 231. ק יהיה הדבר. 232. בקרבנו, רק בטש'. 233. טש' וקרבנם. 234. טש' אעדה בניך ביום תקע ובהריעם ובהקריבם למלכם. ק ובהודעם למלכם. 242. טש' שני טפסרי קדש בכל יום לקרבני שי. 244. טש' בל יוקרב. 245. נר, טש' בצדי הגליון. 246. טש' זכרון לכתוב בספר ונוסף עוד עד תכנית. 248. ק והפרודים. טש' ספיחיה ונזיריה לגרור. (החרוז מחייב: לא תגרור, לשון גורר ומניח). 249. "להשמט" חסר: טש'. טש' תעבירו בה שופר לצרור.

250 כְּוֹלָךְ הוֹצֶנֶת לְחַפֵּשׂ בָּהּ עֲבָדִים וְהַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְרֵעֵהוּ מִצְּרוֹר
וְהָיְתָה לוֹ עַד שְׁנַת הַדְּרוֹר.

כַּנְפֵי דִּיר אַרְצְכֶם בְּהַרְחִיבִי עָרֵי מִגְרָשׁ לִמְשָׁרְתַי לְהַזְבֵּד
יְצָאתֶם לַצָּבָא קָדְשׁוּ מַחֲנֵיכֶם וּבְיָד וּבְיָחֵד מֵהֶאָבֵד
קלו, ב אִתִּי גַּרְתָּה בַּמִּקְדָּשׁ יְרָאֵהוּ שִׁמְעָה / זֹאת הָעוֹבֵד
255 לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד.

יוֹבָה בַּת נָדִיב קִיבְּלָה כָּל אֵלֶּה שַׁדַּי לָהּ בְּחַדְּשֵׁהוּ
אַף שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ חָרַז בְּמִצְוַת שַׁבָּת כָּל מְחַלְּלָיו לְדוֹשֵׁהוּ
לִבַּבְתִּינִי אֱלוֹהַּ הֶשִׁיבָה וַיִּתֵּן עָלֶיהָ מִזִּיו הֲדַר קִידּוּשֵׁיהוּ
עַל כֵּן בֵּרַךְ יְיָ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ.

כַּבֵּד אוֹמְנֶיךָ יְרָאֵימוֹ חָמֵשׁ מִצְוֹת קִיְּמוּ בָךְ וְשָׁמֵחוּ 260
מִילָה וּפְרִיעָה וּפִדְיוֹן וְלֶמֶד דָּת וּמְלֶאכֶת וְחוּפָּה הִצְלִיחוּ
בְּהִמּוֹלְכֶם יִמּוֹלוּ אִתְּכֶם יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף וְיָנוּחוּ
וְהַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתְּכֶם לֹא תִשְׁכָּחוּ.

נָחְפָּה גִּנְזֵי הַקֹּדֶשׁ מִבְּכוֹר מִקְנֶיךָ וּפִדֶּה פֶּטֶר חֲמוֹר וְעָרְפֵהוּ בְּנִידוֹנָי
קלז, א מַכֵּה הוֹרָיו וּמְקַלְּלָם לְהַשְׁמֵד מֵעַל פְּנֵי / יִסְדוֹנָי
מַה דְּמֵי קֵן אִם תְּשַׁלְּחֵהוּ כִּי אֹרֶךְ יָמִים וָטוֹב תַּתִּי בְּלִמְדוֹנָי
זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְיָ וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם יְיָ.

בַּכֶּסֶף הַרְחֵק מֶכֶר הוֹרָתְךָ בְּשָׁמְרָה טְמֵאַת זָכָר וְטָהֲרָתוֹ נִכְתָּם
וְטֻמְאַת נְקֵבָה וְטָהֲרָתָהּ כִּפְלַיִם קָרְבַּן עוֹשֶׁר וָעוֹנִי נֶעְתָּם

250. טש׳ שדהו. 252. טש׳ בהרחיב ... למשרתיו. 253. טש׳ ביד ויחד מלהאבד. 254. טש׳ יראימו.
257. נסטר (כריט. מוז. 1446 דף 1) שבת מחללו. 260. נסטר (שם) ורָאֵימו. 263. ק כרת אתכם.
264. אא בנידונַי, נסטר שם, בְּנִדוּנַי (—חרב ז), אחריו כנר׳ נ״א: בסקדוני. 265. ק פני יסרוני.
268. הורתך, נסטר (שם) מוסיף בין השיטין: מפנינים (משלי לא י׳). 269. ק קרבן עשיר ועני.

נוֹפֶת וְצוּף עוֹדְדֵם בְּחַיֵּימוֹ גָּוְעוּ הֵאָבֵל נָא עַל אֲסִיפָתָם
הַגְּאֵהָבִים וְהַנְּעִמִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם.

וְאֶבְרוֹתֶיהָ זִיהַרְתִּי לִגְמוֹל חֶסֶד וּבֹל תְּאַמֵּץ לֵב וְתִקְפּוֹץ אֶיבְרוֹת
עָזוּב תַּעֲזוֹב הָקֵם תָּקִים הַשֵּׁנֵק תַּעֲנִיק הַעֵבֶט תַּעֲבִיט בּוֹ לִפְאֵירוֹת

גַּן חָכְמָתִי קַו זָקֵן הַדְּרֵהוּ וּמָךְ אָחִיךָ הַחֲזֵק בּוֹ לִמְאוֹרוֹת
נוֹתֵן לָרָשׁ אֵין מַחְסוֹר וּמַעְלִים עֵינָיו רַב מְאֵירוֹת

קלז, ב בִּירַקְרַק סַבֵּס פִּקּוּדֵי יִשְׂרָאֵל לְוִיהֶם לְבִכּוּרִימוֹ / תֵּת תְּמוּרַת
דְּגָלִים וּמִשְׁמְרוֹת לְוִיָּה וּפָרָשַׁת מַסַּע הַנֶּאֱמֶרֶת
שְׁלָחַיִךְ יִסְפְּרוּ גְּבָרֵימוֹ וּמַשָּׂאָם וְאָרוֹן בַּכְּתֵף עָלֵימוֹ מַחֲמוֹרֶת
וּסְבִיבוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים יָלִינוּ כִּי עֲלֵיהֶם מִשְׁמֶרֶת.

חָרוּץ כְּטַהֲרָתוֹ לְטַהֲרָם מֵעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַד חֲמִשִּׁים לְהַדְרִיכָה
הַכֹּהֲנִים מִפְּרוּעַ וּמִפְּרוּם בַּל יִשְׁכְּרוּ לְהַבְדִּיל וּלְהוֹרוֹת הֲלָכָה

נֶרֶד לְהָפִיחַ מִלּוּאֵימוֹ וּמִטְמֵאת נֶפֶשׁ אֹתָם לְחָשְׁכָה
כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה עֲלֵיהֶם בַּמְּלָאכָה.

בְּפָרֵשׁ מַטְעֲמֵיו כֹּהֲנֵי יְלִידֵי בֵיתִי עִמּוֹ חֲנוּיִים
בְּתוֹ הַנִּשֵּׂאת לַזָּר בַּל תֹּאכַל עִם הַגּוֹיִים

מַעְיַן גֻּכְדוּ בְּהִמָּשְׁחוֹ נָצַח מִרְבְּכוֹתָיו בֹּקֶר וָעֶרֶב לִשְׁמִי אֲתוּיִים
כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִים.

קלח, א שַׁדַּי שָׂם לוֹ מִשְׁלָמָיו חָזֶה וְשׁוֹק וּמִשְׁפַּט / זוּבְחִים וְגוֹזְזִים כִּמְדַבֵּר
וּתְרוּמָה וּתְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר חֵלֶק כְּחֵלֶק לְבַד מִמְּכַר הַפַּרְבָּר

270. ק וצוף עגדם. 272. ק ותקפוץ אוברות. 273. ק לפאורות. 274. ק גן חכמת ... למך אחיך.
276. ק לכבדימו תת. 280. ק בסהרתי. 284. אא ביתו (וג"ל עיקר, ואוצ"ל: הַגּוּיִים, כלו' נהנים ואוכלים עמו). 286. ק מעון ... נצח מרב כוחיו.

290 עוּרִי עוֹרֶכֶת נֵדֶר לְרָצוֹן אָבִיךָ וְאִישֶׁךָ וְאַף הַנּוֹדֵר יִשְׁאַל לְחַכְמֵי סְבָר
מִי כְּהֶחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר.

מְלָכִים פִּרְשַׁזְתָּה לָהֶם תּוֹרַת הַמִּנְחָה וְאָשָׁם וְתוֹדָה וְשַׁלְמֵי אָפְנֶיךָ
וְתוֹרַת חַטָּאת וְאוֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ וּבֶגֶד וְחֶרֶשׁ וּנְחֹשֶׁת בְּסָפְנֶיךָ

בָּאתִי צַפִּיחֵי מְנָחוֹת לְיַדַּע מַחְלְקוֹתָם וּלְהַרְחִיק כָּל מוּם רָע מִלְּפָנֶיךָ
295 וְנָאֲמַתָּה הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶתְחֶיךָ הֵירָצְךָ אוֹ הֵישָׂא פָנֶיךָ.

בָּהּ קֵרְצוּ רֵאשִׁית עֲרִיסוֹת וּבְשַׂר קֹדֶשׁ בְּהִטָּמְאוֹ לִשְׂרוֹף תַּפְרִיד
סֵדֶר נְחָלוֹת פִּי שְׁנַיִם וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת בַּל תְּהִי לְשָׂרִיד

קלח, ב אֲנִי רָצַפְתִּי לִפְנֵיכֶם אֶרֶץ חִלּוּקָהּ בַּגּוֹרָל / לְהוֹרִיד
מִדָּנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים יַפְרִיד.

300 תַּשְׁלֵג שַׂרְבִּי חֲקָתְךָ הָרְחָבָה כִּי בָהּ שִׁבְעִים וָשֶׁבַע בְּגָדְלָךְ
וְהוֹדַעְתָּ בָהּ שֹׁכֶר עֲבָדֶיךָ אִם כָּבָה לִמְכַבֵּד אֲבוֹתָיו קַל וָחוֹמֶר לָךְ

פָּשַׁטְתִּי תְּבוּנָתִי לְהַאֲמִין בָּךְ תַּחְשְׁבֵיהָ לִי צְדָקָה כְּמִלּוּלָךְ
לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ.

לֹא תִרְצָח תַּבְנִית הֲדָרִי אֲשֶׁר אַרְבָּעִים יוֹם רַקַּמְתִּי יְשׁוּבוּ
305 רֹאֶה צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ וְאַל תִּתְאַכְזַר וּכְנָכְרִי תִּחְשְׁבוּ
שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ בְּקִרְבּוֹ
אָדָם עָשׂוּק בְּדַם נֶפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס אַל יִתְמְכוּ בוֹ.

בְּצַלְמוֹן רָבוּ מְתִים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה לְשַׁלֵּם תַּחַת נֶפֶשׁ וְתַחַת אֵבֶר הַנִּגּוֹר
קלט, א וְהַחוֹבֵל בְּרֵעֵהוּ לְשָׁפְטוֹ בְּחֻקִּים לֹא / יָתֵן תַּחְתָּם סִגּוֹר

292. ק פרשתי. 294. טש"א ולהרחיק ... מפניך. 295. טש"א ונמתה. 296. טש"א בשר. 297. טש"א ופי שנים... יורשת תהא לשריד. 300. "בה" חסר: טש"א. 302. טש"א תבונותי ... תחשבה. ק לו צדקה במלולך. 308. "אשה" חסר: טש"א. טש"א תחת כל נפש. א"א הַנִּגּוֹר. 309. טש"א בריעו. א"א חקים, ק תקום, ותקנתי עפ"י טש"א.

דודי קָצַבְתָּ לְמַכֵּה עֶבֶד כְּנַעֲנִי יוֹם אוֹ יוֹמַיִם וּבַל יָגוּר
כִּי חֵמַת אָדָם תּוֹדֶךָ שְׁאֵרִית חֲמוֹת תַּחְגּוֹר.

הר־ צִיּוּת עָשָׁן בְּצוֹתְךָ עַל תָּם וּמוּעָד וּדְמֵי עֲבָדִים לְהַאֲמִית
וְנָזֵק אוֹ חֲצִי נָזֵק בְּנוֹגֵף כּוֹרֶה בּוֹר וְהִשִּׁיחַ וְהֵמִית
קַמְתִּי פְּצִירָה פִּים לְלִטּוֹשׁ לַחוֹתֵר וְלָאוֹר מַכֵּה בַסֵּתֶר עָמִית
מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית.

אֱלֹהִים עָצַר בִּלְחוּמִי מְחַלְּלֵי עוֹנֶג וְשׁוֹחֵט וּמַעֲלֶה חוּץ הַהַרְאֵל
וְלִשְׁרוֹף בַּת כֹּהֵן בִּזְנוּתָהּ וְעִשָּׂה זִמָּה בְּיִשְׂרָאֵל
פָּתַחְתִּי סַמֵּי שַׁמְנִי וּקְטָרְתִּי רוֹקְחָם וּמְרִיחָם וְנוֹתְנָם לַזָּר לְהַתְאֵל
כִּי עָבַר אֶת בְּרִית יַיִן וְכִי עָשָׂה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל.

הַר נְוֵה קָדְשִׁי יוּמַת הַזָּר בְּקָרְבּוֹ לְגָאֵל
גַּם מְבָרֵךְ שֵׁם וְעוֹבֵד זָר וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ / וְאֵין יָדוֹ לְאֵל
מְצָאוּנִי מוֹחֶצֶת מֵסִית וּנְבִיאֵי שֶׁקֶר וְלַחֲנוּק עוֹשֶׂה בְּזָדוֹן עַל חַכְמֵי אֵל
זֶה חֵלֶק אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מֵאֵל.

בָּשָׁן לְבָנוֹן וְכָל מַהֲלַכְכֶם קִרְאוּ שָׁלוֹם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה
צַרְתֶּם עַל קִרְיָה נִשְׂגָּבָה אַל תִּשְׁחִיתוּ עֵץ פְּרִי וְגֶפֶן פּוֹרִיָּה
הִשְׁבַּעְתִּי כָּל מְקַנְּאֵי לִשְׁמִי פֶּגוּעַ בְּבוּעֵל בַּת אֵל נֵכָר זְרִיָּה
כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה.

310 ק דודים. טשיא יומים ברגור. 312 ק הר צאת. טשיא צויתיך על תם. 313 אא וְהֵשִׁיחַ, ואוצ״ל: וְשִׁיחַ.
315 ק אותי. 316 טשיא בלחומו. ק אא עצד בלחומו. (וג״ל עיקר, ור״ל: כרת בחמתו). 317 טשיא
לשרוף. אא ועשי, ותקנתי עפ״י טשיא וק. טשיא ועשה נבלה. 318 טשיא וקטרתי נותנם ומריחם
ועובדם. 320 טשיא בל יומת זר בקרבו. 321 טשיא להסיר כל ממרה על פי בית דין ואין ידו לאל.
322 טשיא מצאוני מסית ומדיח ולחנוק. 324 טשיא וכל מהלכיהם. 325 -על חסר: טשיא.
326 טשיא לשמי הבועל ארמית זכר זרייה. ק פגוע בבת אל נכר זדויה. אא ספק זדויה ספק זרויה.

הַר לְשִׁימוֹן צְעַדְתֶּם וְנֶחֱשַׁלְתֶּם מִחוּ זֵכֶר מִזַּנְּבְכֶם וּבוּזֶה
לִתְלוֹת הַמְגַדְּפִים יוֹמָם וּבַל תָּלִין נִבְלָתָם לַיְלָה בְּהַעֲזָה
330 מַה טוּבוּ סוֹקְלֵי הַזּוֹנָה בֵּית אָב וְהַנִּמְצֵאת בַּשָּׂדֶה בַּל תֵּרָזֶה
כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה.

גַּבְנַנִּים חָלָל בְּהִמָּצֵא בָם עֶגְלָה לַעֲרוֹף בְּהַבְרֵךְ /
קמ׳ א לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וְאַל תַּחֲבוֹל מִסְעֲדֵי אוֹכֶל בְּעֶרֶךְ
דודי זָוִית הֵגִיס הוֹרְגֵי שֶׁגֶג וְנָאֵם תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ
335 טוֹב וְיָשָׁר יֵיי עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ.

הַר וּסְבִיבָיו אִם לֹא רָחַק אִישׁ וְחָדַל לִפְסוֹחַ יִכָּרֵת בָּהּ
אַף בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אַף הָאוֹכֵל תְּבוּאָה בְּטִבְלָהּ וּעֲצֻבָה
ראשו הֵנִיאָה עִיר הַנִּדַּחַת חֲרוֹב וְהַחֲרֵם וְהַלְהִיבָהּ
מִדּוֹר לָדוֹר תֶּחֱרַב לְנֵצַח נִצָּחִים אֵין עוֹבֵר בָּהּ.

בָּשָׁן 340 דְּרוֹשׁ לְךָ מִבְּרוֹשָׁיו מַעֲקֶה וְקוֹץ כַּף מְבַיֶּשֶׁת עֲמִיתָךְ
הַלְקֵה אַרְבָּעִים לְיַסְּרָה עוֹבְרֵי עַל לָאוֵי תוֹרָתָךְ
עֵינָיו גָּבְהוּ עָלֶיךָ אַל תַּעֲמֹד עַל דְּמֵי אָחִיךָ בֶּן יוֹלַדְתָּךְ
אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ.

לָמָּה בָּכִיתִי עַתָּה בְּשִׁבְיִי בְּהִתְבַּלַּע עַצְמוֹתַי בְּרֶצַח
קמ׳ ב 345 כִּי זָכוֹר זָכַרְתִּי הוֹדִי וַהֲדָרִי / בְּיוֹם עֲמִידַת חוֹרֵב וְשָׁמְעִי פֶּצַח
לְחָיָיו אֲהָלוֹת וָמוֹר הֵפִיחוּ לִי הִנֵּה בָשְׂמָם בְּבִגְדוֹתַי לְנֶצַח
כִּי סִפּוּן חֲמִשִּׁים מִצְוֹת רִיתֵּק בִּכְלָל **לֹא תִרְצָח.**

לֹא תִנְאָף אֵשֶׁת לֹא לְךָ וְלִבְּךָ אַל יֵשֵׁט אֶל מִנְהָגֶיהָ
שָׁטְתָה תַּחַת אַלּוּף נְעוּרֶיהָ בְּמֵי הַמָּרִים לִצְרוֹף סִיגֶיהָ

329. טשי״א ליל. א״ בְּהֶעָזֶה. 330. ק טובה. 334. ק הורג. 337. א״ בְּטָבְלָה וְעָצֻבָה. 339. ק מדר לדר.
341. ק ליסרה על עוברי על לאוי. 346. ק הפיחו לו... בבגדות. 347. א״ סִפּוּן, וראה שו׳ 512.

350 בּוֹדְקִים אוֹתָךְ הַמַּיִם כִּבְדָקָם לָהּ בַּחֲרוּגֶיהָ
כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ.

תְּרַצְּדוּן גְּזֵרַת אֵם וְאֵשֶׁת אָב וְאֵשֶׁת דּוֹד וְאָחוֹת בַּעֲלִילִים
בְּתֹךְ וּבַת בְּתֹךְ וּבַת בִּנֵּךְ וְכָהֵנָה מֵאִשְׁתֵּךְ גְּלִילִים
יָדָיו דִּימוּ לְהַזִּירֵנוּ מֵחוֹתֶנֶת וְאִמָּהּ וַחֲמוֹתָהּ בְּפִלּוּלִים
355 כִּי הִיא זִמָּה וְהוּא עָוֹן פְּלִילִים.

הָרִים הַגְּבוֹהִים הִתְפָּרְקוּ בְּהִנָּתֵן מִמָּרוֹם דָּת גְּאֻמָּנָה
לֶאֱסוֹר אַחֲיוֹת הוֹרֵנוּ וַאֲחוֹת אִשָּׁה וְכַלָּה תְּכוּנָה
קמא. א שׁוֹקָיו / וַיִּסְעֵף פּוּרָה עַל בָּא אֶל מְאוֹרָשָׂה מְכוּנָה
כְּשִׁחוּק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה.

360 גַּבְגַּבִּים זָעוּ וְנֶאֱסְרָה אֵשֶׁת אָח וַחֲלִיצָה וְיִבּוּם בָּהּ כְּהֻכְנָף
וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה פּוֹטְרוֹת צָרוֹת עָשׂוּ פְּרִי וְנָשְׂאוּ עָנָף
חִכּוּ חֵק לַמְגָרֵשׁ לִכְתּוֹב סֵפֶר וְאִם יָצְאָה מִבֵּיתוֹ לְאַחֵר בְּהִתְאַנֵּף
הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוּף תֵּחָנֵף.

הָהָר טִיגֵר הַמְכַהֵן גְּרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה מִמֶּנּוּ גִּגְרָעִים
365 וְגַם אַלְמָנָה מִכֹּהֵן גָּדוֹל וְנִדּוֹת מִכָּל אָדָם נִמְנָעִים
אָנָה יִמָּצְאוּ רוֹבְעֵי בְהֵמָה וְשׁוֹכְבֵי זָכָר בְּרֶגֶם מְבֻלָּעִים
שׁוֹחֲטֵי הַיְלָדִים בַּנְּחָלִים תַּחַת טְעִיפֵי הַסְּלָעִים.

חָמַד כְּנוֹס יְפַת תּוֹאַר יְגֵירֵנָה אַל תִּתְעַמְּרוּ בָּם וְתִפְרוֹצוּ
מִמְּזֵר וּפְצוּעַ וְכָרוּת עַמּוּנִי וּמֹאָבִי מִכֶּם הָחִיצוּ
קמא. ב 370 דּוֹדִי לִשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת הִכְשִׁיר מִצְרִי וֶאֱדוֹמִי / אִם יִקּוּבְצוּ
בְּנֵר עַמִּים קְרֻבוֹת יֶחְפָּצוּ.

350. ק בהרוגיה. 354. ק להזירני ... בסלילים. 355. ק הוא זמה. 358. ק סורה בא על מאורשה.
360. ק וחלוצה ליבום.

אֱלֹהִים מָנַע מַעֲטֶה אִשָּׁה מִגֶּבֶר וְכֵן הִיא מִכְּלֵי זַינוֹ לְמַרְבִּיתָם
וְגַם קָדֵשׁ וּקְדֵשָׁה אַל יְהִי בָאָרֶץ בַּל יִתְחַלְּלוּ קְדוֹשִׁים מִקְּדוֹשָׁתָם
אֲנִי נִצְטַוֵּיתִי עֲרָיוֹת בִּכְתָב וּשְׁנִיוֹת עַל פֶּה בַּמִּשְׁנָה חֻקָּתָם
אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כְחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם.

לִשְׁבָתוֹ שַׁשְׁתִּי עַל כַּנִּי בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
כִּי אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב יָחוּצוּ חוּצָה מֵאַרְמוֹן עֶרֶץ
יָפָה עֲצָתוֹ בְּאָסְרוֹ סָרִיס כִּי מִבְּרֵאשִׁית בָּרָא כֹּל לְהַפְרִיץ
לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

אַף פּוּתְתָה עַלְמָה אוֹ נִתְפָּשָׂה לְמוֹהַר וְלִקְנָס צָו צוּרֵיךָ
אַל תְּחַלֵּל צֶאֱצָאֶיךָ בַּנּוֹעַר קַדֵּשׁ עָרֶיךָ וּכְפָרֶיךָ
הָסַבִּי צוּעָה אֶת נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וּנְטוֹשׁ אֶת רוֹעַ יִצְרֶךָ
שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנוֹזְלִים / מִתּוֹךְ בְּאֵרֶיךָ. קמב, א

ליי קִידּוּשֵׁי חוּפָּה חָקַק בְּכֶסֶף וּבְשֶׁטֶר וּבְבִיאָה לִנְגוֹד
וַאֲסַפְתָּהּ אֶלֵי בֵית הִנָּקָה לֹא בְטוֹרַח וְלֹא בְגִדּוּד תָּגוֹד
שִׁינַיִךְ רָחֲשוּ שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה לְמַגֵּד בָּם עֶזְרָתְךָ מָגוֹד
וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וּבְאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגוֹד.

יִשְׁכּוֹן שֶׁל בְּלֶבֶב כָּל אִישׁ אֲשֶׁר מֵחוּקִים הָאֵלֶּה הָשָׁאף
תַּעֲלוּזָנָה כִלְיוֹת שׁוֹמְרֵימוֹ עוֹז כְּרָאֵם תּוּעָף
כְּפָלַח תַּבְעֵרַת אֵשׁ פֶּלֶחֶם אֱלוֹהַּ לֹא יִיגַע וְלֹא יִיעָף
וַיִּמְסֹךְ חֲמִשִּׁים וּשְׁמֹנֶה מִצְוֹת בְּתוֹךְ לֹא תִנְאָף.

לֹא תִגְנוֹב תְּשׁוּמֶת יַד רֵעַ וּפְעוּלַת שָׂכִיר עָדֶיךָ תִּתְפּוֹצָץ
פֶּן בְּכֶפֶל וַאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וּבְמִמְכֶּרֶת עֶבֶד תִּרוֹצָץ

372. ק וכן הוא מכל זוני. 378. אא סרוס. ק להפריץ. 385. אא בגדור תגוד. ק ולא בנדוד (ועי׳ דברי זכס. שם עמ׳ 96). 387. ק אל תבגוד. 389. ק תיעף. 391. ק ויאסוף.

שְׁמוֹט מַשָּׂאתְךָ חֲבוּלָה תָּשִׁיב וּבְחֹקֵי נֶשֶׁךְ אַל תִּתְלוֹצָץ
עָרֵב / לְאִישׁ לֶחֶם שֶׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא פִיהוּ חָצָץ. קמב, ב 395

לָנֶצַח רֵעַ לֹא יִמָּכֵר בַּשְּׁבִיעִית יֵצֵא וּבָנָיו לְרַבּוֹ רְתוּקִים
רַק בְּאָהֲבוֹ אֲדֹנָיו יַרְצֵע עַד יוֹבֵל וְעַד יוֹנְקִים

שִׁשִּׁים קִיבְּלוּ לְיַעֵד עִבְרִיָּה לִפְדוּתָהּ אוֹ לְהוֹצִיאָהּ וְאַל תְּהִי לִרְחוּקִים
כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים.

רֶכֶב צֶמֶד בִּרְתָמְךָ וְהִלְוִיתָ אָח אַל תְּהִי לוֹ כְּנוֹשֶׁה וְתַקְפִּידֶנּוּ 400
הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר יְשַׁלֵּם מֵיטַב לֹא תוֹנוּ וְלֹא תְעַנּוּן דַּךְ לְחָרְדֶנּוּ

אַחַת פִּיאֵרָה חִיפּוּשׁ שֵׁן וָעַיִן אַף אַתָּה מְיוֹסָרְךָ אַל תַּעֲבִידֶנּוּ
אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ.

אֱלֹהִים עֲבוֹט צִוָּה מִקַּחַת מִבַּיִת וּלְהָשִׁיב אֲבֵדָה וְתוֹעָה רְעוּמָה
פּוֹעֲלֵי כֶרֶם אַל יִתְּנוּ אֶל כֶּלִי וְאַל יָנִיפוּ חֶרְמֵשׁ / בַּקָּמָה קמג, א 405

מִי שֶׁם תֵּבֵל כֻּלָּהּ הֲלֹא אָנִי צַדֵּק מֹאזְנֶיךָ וּמִשְׁקְלוֹתֶיךָ וְאֵיפָה גְעִימָה
תוֹעֲבַת יֵיי אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וְאֵיפַת רָזוֹן זְעוּמָה.

רְבוֹתַיִם גֵּזֶר בְּסִין הָכְתָּרוּ מַעֲרִיבֵי מִבֶּן עֶשְׂרִים וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ וָחֹדֶשׁ
בַּל תַּעֲרִיבוּ בְּהֵמַת טוֹהַר וּטְמֵאָה לִפְדוּת וּתְמוּרָה לְקֹדֶשׁ

אֶל מַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ וַאֲחֻזָּתוֹ וּמִקְנָתוֹ לְכָל אַחַת חַקְתָּהּ וַחֲמִישִׁיתָיו לְהַגְדֵּשׁ 410
מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ.

אַלְפֵי לַמַּטּוֹת חֲלוּצֵי מִדְיָן בְּשׁוּבָם לְהָרִים מֶכֶס לְשַׁדֵּי

397. ק ועד חוקים. 398. טשנה או לפדותה. 400. ק ברחמך והלוות. 402. א״א פיאֵרה. טשנה פאֵירה. ק חיפש.
405. ק פועליכם אל. 406. טשנה ושקליך ואיפה נעימה. ק נעומה. 407. (תועבת וכו׳, פסוק זה מורכב ממשלי כ׳ כג ומיכה ו׳ י׳. בכ״י טשנה הורכב ממשלי י׳ ב׳ [לא יועילו אוצרות וכו׳] ומיכה שם, אבל המלים ״לא יועילו״ נראות כמחוקות. ואין לדעת מה היה כתוב במקור ראשון). 408. ק הוכתרו מערוכי. (טשנה הכתירו, ונ״ל עיקר). 409. ק טהור. לקדש, בטשנה הוגה: להקדש. 410. טשנה חקתה וחמישיתה. ק וחמישיתו להקדש.

וְכָל חֵרֶם לְבַל יִגָּאֵל וּפְרָשַׁת נְסָכִים לְמַלֹּאת יָדִי

לא כָּל מַעֲשַׂר הָאָרֶץ וּמִקְנֵיהָ תִּקְבָּעוּנִי הֲבִיאוּהוּ טֶרֶף לִמְשָׁרְתַי וִידִידַי

אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אַרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי. /

קמג׳ ב שִׁבְעָן יָעַצְתִּי לְהַקְדִּישׁ מְבֻכָּרִים וּנְשִׂיאַת קָדָשִׁים אֵלֵי שָׁעַר

וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לְהַעֲלוֹת לִבְחִירָתִי גַּם פָּדֹה יִפְדֶּה בְּרִבּוֹת הַדֶּרֶךְ וִיעַר

שובי טַרְפֵּי צֶמַח שְׁלִישִׁית תֵּת לָעֲנִי עִשּׁוּר הַמִּשּׁוּעָר

אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר.

ילל חָקַק לְגוֹזֵל הַגֵּר תִּתּוֹ לַכֹּהֵן אָז בְּשׁוּבוֹ

וְאִם לֹא קָרוֹב בַּעַל הָאֲבֵדָה תַּאַסְפָהּ עַד דָּרְשׁוֹ וְקָצְבוֹ

מה זֶה רוּחֲךָ סָרָה מַסִּיג גְּבוּל רֵעַ בְּקִרְבּוֹ

בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ.

בם וּבְזַרְעָם תֵּתִי חוֹק גְּאֻלַּת מִמְכָּר דָּרוֹשׁ יִדְרְשׁוּהָ

בָּתֵּי הַחֲצֵרִים כִּשְׂדֵה הָאָרֶץ וְעִיר חוֹמָה עַד שָׁנָה יַפְרִישׁוּהָ

שָׁרֵרֵךְ הֵיא טַבּוּר עָרֵי הַלְוִיִּם לִמְדוּהָ אַף בַּגּוֹלָה אַל תִּגָּרְשׁוּהָ

קמד׳ א כִּי אֱלֹהִים / יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ.

סיני דָּלוּק דָּלַק מֵאִימָתְךָ וְהוּא הָיָה אוֹת לַדּוֹרוֹת הַנִּפְעָמִים

מָתַי אַחֲזֶה הוֹדְךָ בְּצִיּוֹן כְּמוֹ רְאִיתִיהוּ קֶדֶם בְּרַעֲמִים

שני גְּבִירֵי קוֹשֶׁט הִזְהִירוּנִי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אֲמָרִים נְעִימִים

כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים.

בקדש בְּדַבְּרוֹ נִמְשְׁלוּ הַדְּבָרִים כַּתַּרְשִׁישׁ בְּגַלֵּי יָם לָנוּב

בְּתוֹךְ כָּל גֵּל גָּדוֹל כַּמָּה גַלִּים קְטַנִּים לִתְנוּב

416. משנה לקדש בכורות ולשאת קדושים. 417. טשנה מעשר עני... וָיָעַר. א״ וְיָעַר. 424. א״ ידרשוהו, ותקנתי עפ״י ק. 425. ק כשרי. 432. ק בגלי ים לסוב כתוב. 433. בתוך, חסר בק.

צוּאֵרֵךָ אֲפַדְתִּי דִּבְרוֹתַי בְּתוֹךְ כָּל דִּבּוּר כַּמָּה מִצּוֹת לַעֲנוֹב
הֲרֵי חֲמִשִּׁים וְתֵשַׁע מִצְוֹת שְׁבוּצִים בְּמִצְוַת **לֹא תִגְנוֹב.**

לֹא תַעֲנֶה אֲלִיל וּמְרֻמוֹת וָתוֹךְ וְתִתֵּן דּוּפִי בְּאָחִיךָ בְּעָרְמָה
בְּשִׁנֵּי עֵדִים תַּחֲרוֹץ / מִשְׁפָּט וְאַל תָּשֵׁת רָשָׁע עֵד בְּתָרְמָה
בָּרִאשׁוֹנָה הָעֵד יַטֶּה יָדוֹ כֵּן בְּחָנוֹ אֵל יָדוֹ רָמָה
יָפִיחַ אֱמוּנָה יַגִּיד צֶדֶק וְעֵד שְׁקָרִים מִרְמָה.

עָלִיתָ גָּבְהֵי אוּלַם הַמִּשְׁפָּט הַעֲמֵד דָּבָרְךָ עַל עִיקָּרוֹ
עֵד זוֹמֵם לְגָמְלוֹ כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב לְהָמִית אָח וּלְדָקְרוֹ
רֹאשׁ דְּרִישׁוֹת וַחֲקִירוֹת יְגַל אַל תִּתְפַּתּוּ מִן הָרִאשׁוֹן בְּדַבְּרוֹ
צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ וּבָא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ.

לַמָּרוֹם הַמַּלְשִׁין שֶׁת פִּיהוּ לֹא תִשָּׂא שֶׁמַע שָׁוְא בְּמִלּוּלִים
לָכֵן יְנוּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִיָּד וּבַהֶרֶת לְהַסְגִּיר פַּעֲמַיִם
אוֹ בְּפִשְׁיוֹנָהּ לְהַכְלִים
מַה וָסֶת יוֹעִיל מוֹצִיא שֵׁם רָע כִּי יִצְטָרֵעַ בִּשְׂאֵתוֹ
עַד פֶּרְחָה בְּכוּלוֹ לְהַשְׁלִים
נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים וּמַהֲלוּמוֹת לְגֵו כְּסִילִים. /

שָׁבִיתָ זֹאת דַּת דַּע כִּי אַתְּרָה בְּעַבְדִּי טֶרֶם מַכָּה בּוֹ אֶקְשְׁרֶנָּה
תְּחִלָּה בְּבֵיתוֹ לְהַסְגִּיר וּלְטַהֵר גַּם לַחֲלוֹץ וְלִנְתּוֹץ אֶחְשְׁרֶנָּה
זֹאת חָז וְלֹא שָׁב נוּגְעוּ בְּגָדָיו לְהַסְגִּיר וּלְכַבֵּס וְלִקְרוֹעַ
וְלִשְׂרוֹף יִשְׂרֶנָּה
כִּי בְּאַחַת יְדַבֵּר אֵל וּבִשְׁתַּיִם לֹא יְשׁוֹרְנָנָּה.

שֶׁבִי טְחָבוּהוּ אֵלֶּה וְלֹא שָׁב בּוֹהֵק לְטַהֵר בּוֹ יַגְבִּיר
חֵקִי שְׁחִין וּמִכְוָה לְהַכּוֹת בָּם בְּפִשְׁיוֹן לְמִתְעַבֵּר

442· ק אל תחפזו. ק המלשין שתפיהו. 446· שם. בצדי הגליון של א״. ק בשאתי. 449· ק אחשדנה.
450· ק נגעו.

אָמַרְתִּי לְסָגֵר בַּנָּתָק פַּעֲמַיִם וְיֵרָא פִּשְׁיוֹנוֹ אוּלַי יָשׁוּב וְיִתְעַבֵּר
הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גֶּבֶר. 455

לְקַחְתָּ כָּל אֵלֶּה הַחוֹטֵא אֵל תִּתְיָאֵשׁ כִּי עֵינָיו בְּךָ תִצְפִּינָה
וְאִם בְּפֶרַע וּפֶרֶם וּמַצָּטָה שָׁפָם וּבְדִידַת עֵרְשָׁךְ
וּמַחֲנוֹתֶיךָ תִּסְפִּינָה

וְחִכֵּךְ לֹא תִכְלָא מֵהִתְחַנֵּן הִנֵּה טְהָרוֹת / לְעָשִׁיר וָדָל תִּגִּיפֶנָּה קמה, ב
כִּי הוּא יַבְאִיב וְיַחֲבֹשׁ יִמְחַץ וְיָדָיו תִּרְפֶּינָה.

מִתָּנוֹת מְעַל בְּמוֹ גֶבֶר יָבִיא אָשָׁם וַדַּאי וְיִתְנַשֵּׂא 460
וְאָשָׁם תָּלוּי לְלֹא יוֹדֵעַ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ חוֹמֶשׁ וְאָדָם יְכַסֶּה
אֲנִי נָתַתִּי כוֹפֶר בְּתוֹסֶפֶת חוֹמֶשׁ לָאוֹכֵל קֹדֶשׁ שׁוֹגֵג וְלֹא כְּמְנַסֶּה
לְהַסִּיר אָדָם מַעֲשֶׂה וְגֵוָה מִגֶּבֶר יְכַסֶּה.

בְּאָדָם שְׁרָדָה לַמְּשִׁיחַ וְחָק כְּפִרוּ וְכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּהִשָּׁאֶה
וּשְׁעִיר חַטָּאת עַל עֲבוֹדַת נֵכָר וּשְׁעִיר הַנָּשִׂיא אִם שָׁג 465
מֵהִשְׁתָּאֶה

לְכָה עֲרוֹךְ שִׁי עַל פֶּשַׁע רָצָה אֵל לְהַזְכִּיר וּלְנָאֶה
כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה.

וְאַף פּוֹחֵז בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה כִּשְׁבָה אוֹ שְׁעִירָה יָבִיא לְזִבּוּלִים
וְהַנֶּעְלָם מִמֶּנּוּ כָּל פּוֹעֵל אָוֶן כֵּן יָבִיא לְזִבּוּלִים
נִשְׁכִּימָה צוּר לְשַׁבֵּחַ כִּי חָס עַל דַּל לְתוֹרִים / וּבְנֵי יוֹנָה וַעֲשִׂירִית קמו, א 470
בְּמַחֲדָלִים

יוֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דַּלִּים.

סוֹרְרִים קִירוֹת לִבִּי הָיוּ קֶדֶם בְּשָׁכְחִי כָּל אֵלֶּה מִלְּבַקֵּשׁ
וְעַתָּה בַּמֶּה אֲקַדֵּם וְאֵכַף וְאֶפְדֶּה מִיַּד נוֹקֵשׁ

458. אא להתעבר, ותקנתי עפ"י ק. 456. ק חיאש. 457. ק בדירת ... תשפינה. 458. ק חכך.
465. ק שגג. 466. ק להזיכך. 469. ק פיחז. 470. אא כמחדלים, ותקנתי עפ"י ק.

הַדּוּדָאִים רֵיחָם הִפִּיחוּ בְּכָתְבְךָ דָּת עַל לִבִּי וּבְרַנְוָתָה אֶלְקֹשׁ
בְּצֶדֶק כָּל אִמְרֵי פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ.

לִשְׁכֹּן שִׁתְלֵי עֵדֶן בְּאוֹרֶךְ שׁוֹמְרֵי פִקּוּדֶיךָ בְּחֵקֶר
נַחַל גָּפְרִית בּוֹעֲרָה בּוּזֵי חֻקֶּיךָ וּמְחַלְּלֵי יֶקֶר
מִי תוֹקֵעַ בְּפַטִּישׁ וּמְפוֹצֵץ סֶלַע אַף כֵּן דְּבָרְךָ לְכַמָּה פְּצָצִים יֵחָקֵר
הֵגַם הַלּוֹם חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם מִצּוֹת נִמְצָאוּ בִּכְלָל עֵד שָׁקֶר.

לֹא תַחְמֹד סְחַר רֵעֲךָ הוֹנוֹ וְעִזְבוֹנָיו אַף מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר אָסַר לְךָ אֵל
תְּבוּסַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה טְרֵיפוֹת וּגְבֻלוֹת וּבָשָׂר / קמו, ב
בֶּחָלָב מִתְגָּאֵל
שְׁחִיטַת גּוֹי וְחֵלֶב וָדָם וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וְגִיד הַנָּשֶׁה כְּהוֹאֵל
דָּבָר שָׁלַח יְיָ בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל.

יָהּ עֲרִיסַת חָמֵץ אָסַר בַּפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל בְּזִבָּחָיו מִמִּכְסוֹת
רִיחַק פִּגּוּל וְנוֹתָר בַּכֹּל וְטָמֵא בָּל יֹאכַל קָדָשִׁים כְּנוּסוֹת
אֶנְהָגְךָ קָרַב נָא אֵלַי מִתַּאֲוָתְךָ הִזָּהֵר פֶּן תַּשִּׁיאֶךָ בִלְעָסוֹת
תַּאֲוַת עָצֵל תְּמִיתֶנּוּ כִּי מֵאָנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת.

אֱלֹהִים לְגָבֵי בְּדֶשֶׁן בְּשַׂר הַתַּאֲוָה וּפִקְדֵי כִּסּוּי דָּמִים אֲחוּיִים
צְוָנִי מֵאֲכוֹל עַל הַדָּם וּמַעֲשֵׂר בְּאֵבֶל וְטֻמְאָה וְלַמֵּתִים אֲתוּיִים
שְׁמֹאלוֹ פֵּירְשָׁה דָּת הִלְכַּת שְׁחִיטָה אַל תִּתְעַלַּם מִמֶּנּוּ בַּהֲגוּיִים
מִכָּל מִשְׁמָר נְצוֹר לִבְּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים.

בָּרוּךְ דּוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לְהַזִּיר מִטֻּמְאָה וְתִגְלַחַת וְגֶפֶן גּוּיָתוֹ
עַל טֻמְאָתוֹ לְהַקְרִיב שַׁי אַף כֵּן עַל טָהֳרָתוֹ

474· ק לבם. 476· ק שחלו. 478· ק לכמה פצעים. 479· ק ושתי מצות. 482· ק אותו וא׳ בנו. 485· ק ונותר וכל יסמא. 486· אא כלעסות, ותקנתי עפ״י ק. 488· ק יגקי בדשן. 490· אא הֶלְכַּת. ק הלכות.

קמז, א הִשְׁבַּעְתִּי סְגָנִים לְהִנָּזֵר מִקָּדָשִׁים וְדָשׁ מֵחָסוֹם / אֶת עֶגְלָתוֹ
495 יוֹרֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ.

ייי בְּחַיָּתוֹ יַעַר נָתַן לִי מוֹפֵת פַּרְסָה וְגֵרָה לְהָבִין
נָתַן כְּלָל בָּעוֹף וּכְרָעַיִם בִּשְׁרָצִים וְכֹל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן
וְעַל אַרְבַּע חֲגָבִין
מי מְדָגִים סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת הֶחְכַּמְתִּי אֶתְכֶם כָּל אֵלֶּה לְהַלְבִּין
אַל תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין.

יום נִיפַת עוֹמֶר הוֹתַר הֶחָדָשׁ וְחַטַּאת פְּנִימָה מֵאֲכֹל נִמְנָעִים 500
לֹא תַרְבִּיעַ וְתִזְרַע וְתִלְבַּשׁ כִּלְאַיִם הַעֲרִילָה עֵצִים נְטוּעִים
שִׁמֵּנִי כָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ אַל תַּחְמִדֵם וּלְנַפְשְׁךָ אַנְעִים
חָמַד רָשָׁע מְצוֹד רָעִים.

יום יַתְשִׁיר כֹּהֵן לֹא תֹאכֵל וְאֵבֶר מִן הַחַי וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם רַחֲקֵם
505 יַיִן נֶסֶךְ אַךְ דְּמֵי וְשׁוֹר וַחֲמוֹר לַחֲרוֹשׁ אַל תָּקֵם
מַיִם טָבְעוּ עַמִּי וְחָשְׁכוּ פִּימוֹ מֵאֲכֹל כָּל נֶאֱסָר בְּךָ בְּהֶחָשְׁקֵם
קמז, ב יִרְוָיוֹן מִדֶּשֶׁן / בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם.

יַעֲמָס וְיִשָּׂא כֹּהֵן פִּקּוּדָיו וְאַל יַקְרִיב בְּמוּמוֹ אֶת קָרְבָּנָיו
חֲנִיטִים אִם יְבוֹכָרוּ לָאִישׁ מֵעֲבוֹד וּמִגְּזוֹז בִּתְבוּנָיו
אָחוֹת זָהָב וְכֶסֶף אַל יֶרֶב מַלְכָּה סוּסִים וְנָשִׁים בְּחֶבְיוֹנָיו 510
לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו.

לָנוּ סָפַנְתָּה בְּתוֹךְ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְרוֹת שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
מִצְוֹת חוֹק מוֹדָעֶיךָ
וּמִי יָכִיל וְיָבִין בְּחָכְמָתְךָ וּמִי יְמַלֵּל בִּינוֹתֶיךָ וּמַדָּעֶיךָ

494. ק להנזיר מקדשים ורש. 497. א״א בשרצו, ותקנתי עפ״י ק. 505. א״א דמי. ק שור. 508. ק ואל יקרב.

אִם הֲגוּת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע חֲרוּזוֹת בְּכֹלֶל חִימּוּד לְיוֹדְעֶיךָ
כְּנֶגְדָּם שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אוֹתִיּוֹת מֵאָנֹכִי וְעַד
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ.

הָאֵל פֹּקְדֵנִי שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ וְאִם תִּשְׁמָעוּהָ הַקִּימוּתָהּ מִדַּעְתִּי
דַּהֲרַת הַנְּבִיאִים לֹא לְעוֹלָם יִחְיוּ הֵן אָנֹכִי יָדַעְתִּי

קמח, א אֲנִי גִּיבּוֹרִים נוֹשְׁקֵי קֶשֶׁת בַּרְתִּי לְךָ בְּכֹל / דּוֹר וָדוֹר הוֹדַעְתִּי
הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי.

יְשׁוּעָתֵנוּ בְּרֵאשִׁית הָיְתָה בָּךְ וּבָאַחֲרִית מִמֶּנּוּ אַל תִּתְעַלָּם
צִוִּיתָנוּ זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ לְעוֹלָם

כֶּרֶם אֵשֶׁל זְכוֹר יְיָ אַהֲבָתָם וְחַסְדֵּי נְעוּרֵימוֹ כְּנָאֶמֶךָ לְהוֹעִילָם
וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתְךָ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ וַהֲקִימוֹתִי
לְךָ בְּרִית עוֹלָם.

סֶלָה מֶמְשַׁלְתִּי אוּבָרָה
נוּגָתִי בְּחֶמֶד עֵת הוּבָרָה

כַּרְמִי שֶׁכְּתָה בַּעֲדוֹ מִקּוֹל הֲבָרָה
עֲרָכַי אָז הִרְצִיתָ מִצְוַת יְיָ בָּרָה

ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון.

הַיּוֹשֶׁבֶת פְּנִימָה לִנְהוֹרָה
צַאֲנַן וְצִלְצַל עוֹד מִבְּהוֹרָה

הַשְׁמִיעִינִי קוֹל נַעֲשֶׂה כְּאָז לִזְהוֹרָה
רַנְּנוּ בְטוּב בְּכֹל שְׁאָט יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה

קמח, ב ברוך אתה יי הטוב שמך ולך וג'

בְּרַח שׁוּאֵף שׁוֹרְרֵי לְהָמֵת
שׁוּבָה וַהֲשִׁיבֵנוּ מִכָּל עֶמֶת

בְּשָׂמִים תִּפְיַחֲנוּ כִּי אָפֵס צֶמֶת
תְּכִלָּה בְּחֶסֶד וְשָׁלוֹם מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום.

518. ק בררתי. 520. ק באחרית. 523. ק כימי. 525. כך נקוד בא״א. 526. ק בעדי. 527. ק אז הרצת.
530. כך נקוד בא״א. ק יצלצל. 535. עֶמֶת, כך א״א. 537. א״א תִּכְלָלָה, ואוצ״ל תְּכַלְּלָה. ק משפט.

ואלעיד אלג̇ ראש השנה

יגב עלינא פיה זיאדתאן אלצ̇רב באלבוק
ווצף מלך אללה. ואלבוק אלדי נצ̇רב פיה לא
יכון אלא קרן כבש ולא יגוז אן יגיר ען צורתה.
ומקדאר אלאצואת אלתי נצ̇רב פיה עשר
מצותאת מקסומה̇ ג̇ אקסאם אלקסם אלאול
תקיעה שלשה שברים תרועה
ותקיעה ואלקסם אלב̇ תקיעה שלשה
שברים ותקיעה ואלקסם אלג̇ תקיעה
תרועה ותקיעה. וצפה̇ אלתקיעה צות
קמס, א טויל ממדד ואלשברים / ג̇ אצואת ק̇צאר יכון
כל ואחד מנהא מתל תלת אלצות אלטויל ואל־
תרועה צות טויל מרתע̇ד מתל טול אלאול
והדה צורתהא

והחג השלישי ראש השנה.

עלינו להוסיף בו שתי הוספות: תקיעת
שופר ותיאור מלכות ה׳. והשופר שאנו
תוקעים בו לא יהיה אלא קרן של איל ואסור
לשנות את צורתו. ומספר הקולות שנתקע בו
עשרה קולות מחולקים לשלשה חלקים: החלק
הראשון תקיעה שלשה שברים תרועה
תקיעה, והחלק השני תקיעה שלשה
שברים תקיעה, והחלק השלישי תקיעה
תרועה תקיעה. והתקיעה היא קול
ארוך ממושך, והשברים שלשה קולות
קצרים שכל אחד מהם הוא כשליש הקול
הארוך, והתרועה קול ארוך רועד כאורך
הראשון. וזאת צורתם:

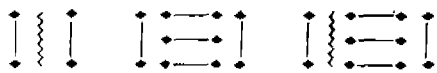

אלכ̇ט̇ אלטויל צות טויל ואלתלתה̇ קטע
צורה̇ ג̇ אצואת מקטעה̇ יכון כל ואחד
מנהא מתל תלת אלצות אלטויל ואלסלסלה̇
צות טויל מרתע̇ד מתל טול אלאול.— פאן כאן
צלה̇ מוסף יום ראש השנה פי גמאעה̇
פליצ̇רב באלבוק הדה אלג̇ אצואת פי ג̇ פצול
מנהא ואנא ראצפהא בעד הדא. ואן כאן מצלי
מוסף סראד פלא יכלט פי צלותה צ̇רב בוק לכנה
יצלי מוסף עלי חדה̇ בלא תקיעה ותכון אל־

הקו הארוך קול ארוך, ושלשת הקטעים
צורת שלשה קולות מקוטעים שכל אחד
מהם הוא כשליש הקול הארוך, והשלשלת
קול ארוך רועד כאורך הראשון. — ואם תפלת
מוסף בראש השנה היא בציבור תוקעים בשופר
את שלשת הקולות האלה בשלשה פרקים ממנה
שאתאר אותם אחר כך, ואם המתפלל מוסף
הוא יחידי אינו מערב בתפלתו תקיעת שופר
אלא מתפלל מוסף כדרכו בלא תקיעה

1. טשמח מט ראש שנה. 2. טשמט פיהא.
3. טשמח מט נצרב בה. 4. טשמח מט מן קרן
כבש ולא יצלח אן יגיר. 5. טשמט נצרב בהא.
6. אלאול, עד כאן טשמח. 7-10. טשמט ושלשה ...
ותרועה ... ושלשה ... ותרועה. 10. טשמט צפה.
12. מנהא אין בטשמט. 13. טשמט מרתעד במקדאר
אלאול. 14. ציור הקולות ותאורו אין בטשמט.
18. טשמט פאן כאנת ... יום ראס אלסנה. 21. טשמט
מנה אנא. 22. טשמט באלצלוה. 23. חדה טשמט;
אא חדא.

3. עי׳ בטעמי תקיעת שופר לרס״ג שהובאו באבודרהם
בפי׳ תפלת ר״ה ובהערת ר״י מיללער עמ׳ 165.
4. וכ״פ הרמב״ם: כל השופרות פסולין חוץ מקרן
הכבש. ועיי״ש בהשגות הראב״ד ובמ״מ, ופוסקים
רבים סוברים שמצותו בשל איל ובדעבד כל
השופרות כשרים חוץ משל פרה. 12. ר״ה ל״ג ב׳.
13. שעור תקיעה כתרועה, ורבינו מפרש כדעת רש״י
וכמה מן הראשונים, בניגוד לדעת הרי״ף והרמב״ם.
ועי׳ רמב״ם פ״ג מהל׳ שופר ובמ״מ ולח״מ ובטור
או״ח סי׳ תק״ן ובב״י שם, ועי׳ גם ספר המנהגות
לר׳ אשר ב״ר שאול עמ׳ 150.

תקיעה אמא קבל אלצלוה ואמא בעדהא. ואדא כאנת גמאעה איצא פקד רסם להא אן תצרב באלבוק קבל מוסף ל׳ צותא והי תכראר כל ואחד מן הדה אלאצואת ג׳ מראר. / ויבדך אלצארב בה ברכתין והו

והתקיעה או לפני התפלה או אחריה. ואם יש ציבור, חייבים לתקוע בשופר גם לפני מוסף ל׳ קולות והם חזרה על כל אחד מן הקולות האלה שלש פעמים. והתוקע בו מברך שתי ברכות והן

ב׳ א׳ ייי אלהינו מלך העולם אשר קדשׁ במצותיו וצונו לשמוע קול שופר

תם שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה ויתקע ולא יגוז אן יתכלם חתי יפרג אלאמאם מן צלוה מוסף.

ואח״כ שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה ותוקע. ואסור לדבר עד שיגמר החזן את תפלת מוסף.

ווצף מלך אללה עז׳ וגל׳ יכון פי מוסף ראש השנה ודלך באן תקאל פיה ג׳ פצול אלפצל אלאול עלי מעני מלכות ופיה עשר פואסיק מן ג׳ אגזא אלמקרא ואלפצל אלב׳ עלי מעני זכרון ופיה עשר פואסיק מן ג׳ אגזא אלמקרא ואלפצל אלג׳ עלי מעני שופר ותקיעה ופיה עשר פואסיק מן ג׳ אגזא אלמקרא. ומוצע יכון פיה אמאם וגמאעה פגמיע מן וקף ורא אלאמאם וסמע הדה אלג׳ פצול קד קצי מא יגב עליה ואסתגני ען אן יצלי׳הא הו פראד ועלי שריטה אן יכלץ נ׳ית׳ה פי חאל מא יסמעהא חתי לא יגיב ענה מנהא שיא ולא יתכלם בשי.

ותיאור מלכות ה׳ ית׳ הוא במוסף ראש השנה והוא שאומרים בו שלשה פרקים, הפרק הראשון בענין המלכות ובו עשרה פסוקים מתוך ג׳ חלקי המקרא, והפרק השני בענין הזכרון ובו עשרה פסוקים מתוך ג׳ חלקי המקרא, והפרק השלישי בענין שופר ותקיעה ובו עשרה פסוקים מתוך ג׳ חלקי המקרא. ומקום שיש בו חזן וציבור, כל מי שעמד אחרי החזן ושמע את שלשת הפרקים האלה יצא ידי חובתו ואינו צריך להתפלל עוד לבדו, ובלבד שהיתה כוונתו שלמה בשעה ששמע אותם עד שלא נעלם ממנו שום דבר מהם ולא דבר

1. טשמט קבל צלותה או בעדהא. 2. פקד, כאן פותח טש׳נ. 3-4. טשמט נ׳ אן יצרב. טשמט ל׳ צות והו תכראר... מן הדה אלאבואב; טש׳נ מוסף צות תלתין צות והו... אלאבואב. 5. והו אין בטשמט נ׳. 8. טשמט נ׳ יגוז לה. 11. טשמט נ׳ תקאל ג׳ פצול אלאול. 12. טשמט עלי מעאני. טש׳נ מלכיות ופיה פואסק עשרה. 13. טשמט מן אלג׳ אלאגזא אלמקרא. טשמט נ׳ ואלתאני עלי מעאני. 14. טשמט מן אלג׳ אלאגזא אלמקרא; טש׳נ מן אלג׳ אגזא. 15. טשמט נ׳ ואלג׳ עלי מעאני... ופיה איצא. 16. טשמט פואסיק הם מן אגזא אלמקרא. 17. טשמט נ׳ גמאעה ואמאם להם פגמיע. 18. טשמט הדה אלפצול. טשמט נ׳ פקד קצא. 20. טש׳נ עלי שריטה. 21. טשמט נ׳ מנהא קול. 21. בשי אין בטשמט נ׳.

8. ״והכי אמר רב סעדיה אין לו רשות לתוקע לשוח עד שמסיים את כל התפלה״ (הל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ מ״ב). ובס׳ המנהגות לראב״ש שם: ״ואמר רב סעדיה אין רשות לתוקע ולא שאר הקהל להשיח בין התקיעות דמעומד לתקיעות דמיושב״. ובמנהיג: ״וכ״כ ר״ס ז״ל דאין רשות לתוקע ולשומעים לשוח עד שישלימו כל התפלה״. 19. ״ואמר רב סעדיה ברכות של ר״ה במקום שיש שליח צבור הוא מוציא ידי חובת העומדין אחריו ואינן צריכין להתפלל הואיל ויוצאין בתפלת ש״ץ ובלבד שיתכוון לשמוע מתחלה ועד סוף״ (הל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ כ״ז) ויש בענין זה תשובות רבות לגאונים, עי׳ ריצ״ג שם ואוצה״ג לר״ה סי׳ קכ״א–קל״א.

קנ, א ואמא מן לם יסמעהא / מן אלאמאם או סמעהא ותכלם פיהא פלא בד לה מן אן יצלייהא הו פראד לאנהא מן אלאצול אלאאיל ואל־קואנין אלגאריה וליס מתל אזהרות.

כלום. אבל מי שלא שמע אותם מפי החזן או שמעם ושח בינתים, הוא צריך להתפלל אותם בעצמו מפני שהם מן העיקרים היסודיים והסדרים הנהוגים ולא כמו האזהרות.

5 צלוה ראש השנה

מגן ומחיה והאל הקדוש אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו רצית בנו רוממתנו מכל הלשונות קדשתנו במצותיך וקירבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול הגבור והנורא עלינו קראת ותודיענו מועדי קדשיך ותלמדנו לעשות מצות חקי רצונך ותתן לנו יי אלהינו את יום הזכרון הזה

10 באהבה זכרון תרועה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים אלהינו ואלהי אבותינו מלוך על כל העולם כלו בכבודיך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך ויאמרו כל אשר נשמה באפו יי׳ אלהי / ישראל מלך ומלכותו בכל משלה קדשנו במצותיך תן חלקנו בתורתך קנ, ב וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו בשמחה וששון מועדי קדשך ב׳ א׳ יי׳ מלך

15 על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון רצה ומודים ושים שלום.

1. טשנ מן לא יסמעהא. 1. או, כאן סותח טשנא. 3. הו אין בטשנ; טשנא פראד הו. 4. טשמט נ נא וליסת. טשנא אזהרות פיגב אן ילזם כל דלך. 5. טשנא צלוה ראס אלסנה. 6. טשמט נא והמלך הקדוש. טשנ י׳י שפתי תחתח וג׳ זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים אל חי ומגן ב״א י׳י מגן אברהם. אתה גבור לעולם י׳י וג׳ מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים ב״א י׳י מחיה המתים. אתה קדוש וג׳ ונאמר ויגבה י׳י צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ב״א י׳י המלך הקדוש. 6. טשמט אתה בחרתנו מכל העמים. ותתן לנו. טשנא אתה בחרתנו כלה אלי ותתן לנו. טשנ העמים ורצית בנו מכל הלשונות וקדשתנו... הגדול והקדוש עלינו קראת ותתן לנו. 10. באהבה אין בטשמט נ נא. 12. טשנא והדר בגאון עזך. 12. טשנ ארצך וידע כל פעל כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמרו. 13. משלה, עד כאן טשנ. 13. טשמט נא ותן חלקנו. 14. וששון אין בטשמט נא. 15. טשנא ושים שלום. והם כולך יצלון תמיד ומנחה בסוא ויתקדם שליח ציב׳ כדלך לא זאיד ולא נקצאן וי[ת]גדל אלי דאמירן בעלמא כלה ויכרג ספר תורה ויקרא מעני אליום תם יפטר בספר תאני מוסף אליום תם יתקע אלצארב בעד אן יברך אלברכתין אלמרסומתין ל׳ צות כמא שרחנא. תם יקום שילוח ציב׳ יקדם יתגדל כלה אלי ואימרו אמן ויקומון יצלון אלגמאעה צלוה מוסף באיסר אלצות והו מגן. — גירסא זו, המזכירה קריאת התורה וההפטרה, יש בה ענין מיוחד.

6. והמון העם אומרים אל חי ומגן ואינם אומרים מלך עוזר ומושיע והם טועים... ועוד כי בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה ישנו׳ (אבודרהם). משמע שלפניו היה כאן כל הנוסח של שלש ראשונות. ועי׳ בשה״נ. 8. ותודיענו: עי׳ לעיל עמ׳ קנ שו׳ 7.

ומן אלנאס מן סוֹ אן יקול פי ברכת מגן ויש נוהגין לומר בברכת מגן

וברגו לחיים מלך רחמן חפץ בחיים כתבנו בספר חיים לפניך מלך מושיע ומגן ב׳ א׳ ייי מגן אברהם ופי ברכה מחיה [ובברכת מחיה] **מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים ב׳ א׳ ייי מחיה המתים** ופי ברכת הקדוש [ובברכת הקדוש] **ויגבה ייי צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ב׳ א׳ ייי המלך הקדוש** ופי ברכת מודים [ובברכת מודים] **זכור רחמיך וכבוש כעסך וכתוב לחיים כל בני בריתך** ופי שים שלום [ובשים שלום] **ובספר חיים ברכה ושלום ישועה ונחמה / כלכלה ופרנסה רוח והצלה נזכר ונכתב ונחשב ונמנה אנו וכל עמך ישראל לחיים ברחמים**

ומע דלך יגכרון אן יקאל פי ראש השנה והנחילנו בשמחה מועדי קדשיך לכן יקולון מכאנה והנחילנו בשמחה משפטי צדקך ומא אנכרתה ליס הו מנכר וכדלך מא אתבתה ליס הו פי אלאצל.

ואמא צלוה מוסף, והי אלתי קלת אנהא ואגבה אן יצליהא כל פראד אלא מן סמעהא מן אלאמאם מגן ומחיה והאל הקדוש אתה בחרתנו אלי זכר ליציאת

ועם זה הם דוחים לומר בראש השנה והנחילנו בשמחה מועדי קדשיך אלא אומרים במקומו והנחילנו בשמחה משפטי צדקך, ומה שהם דוחים איננו דחוי וכמו כן מה שהם קובעים אין לו עיקר.

ותפלת מוסף, והיא שאמרתי שחובה היא שכל יחיד יתפלל אותה אלא אם כן שמע אותה מפי החזן, מגן ומחיה והאל הקדוש אתה בחרתנו עד זכר

1. משמט מגן מי הוה אלי׳ איאם זכרנו. 2. משמט בספר חיים מלך חי מושיע. 4-5. ופי ברכת הקדוש וכו׳ אין בשמט. 6. משמט ופי מודים. 7-8. משמט בספר... ושלום פרנסה וכלכלה ישועה ורחמים נזכר ונכתב לפניך אנו. 9. ברחמים אין בשמט. 10. משמט ראש שנה. 12. משמט ויקולון מכאנהא. 15. משמט אנה ואגב. 17. משמט מן אמאם. 17-1. משמט נא והמלך הקדוש... ומעני מסאינו.

2. ·וקאל רבינו האיי ז״ל הזה אלוואיד אלתי תקל מי אלצלוה מעני זכרינו לחיים. ומי כמוך אב הרחמן. וזכור רחמיך. ובספר המרים ליס להא אצל ואנמא סי מנהג ובעץ אלנאס יסקנוהא. וכדלך קאל רבנו סעדיה ז״ל (סדור ר׳ שלמה ב״ר נתן מסגלמסה, כ״י אוכספורד 806 דף ל״ו ע״א). וצי׳ משב״ר ר״ל גינצברג הנו״ש ח״ב עמ׳ 508 ואילך ובמקורות המובאים שם.

10. ·ומשום רבינו סעדיה גאון זקיל אמר[ו] יש אומר במגן וכדנו לחיים ואומר מעין זכרונות, וכדומה לכן בשאר ב׳ ראשונות וג׳ אחרונות, ויש שאין אומר בר״ה והנחילנו בשמחה ובששון וכו׳ ואומר במקום [זה] והנחילנו משפטי צדקך, ואינו מטבע שטבעו חכמים, ומי שאומר אין מחזירין אותו״ (פרדס ד״ק מ״ר א׳, ד״ו טי׳ קע״ו; הרצ׳ עזרמייך עמ׳ 230). ובסדור ר״ש מסגלמסה שם: ·וקאל איצא רבנו סעדיה ז״ל אן מי בעץ אלבלאד יקל והנחילו בשמחה ובששון משפטי צדקך עוץ מן מועדי קדשיך, וליס דלך מי אלאצל״.

מצרים מפני חטאינו גלינו ליציאת מצרים מפני חטאינו
מארצנו ואלפראסיק גלינו מארצנו והפסוקים:

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם· ועשיתם עלה לריח ניחח לייי פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים ומנחתם ונסכיהם כמדובר אלי [עד] ושני תמידין כהלכתן. /

קנא, ב תם יקול אחר כך יאמר

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית שלא עשאנו כגויי הארץ ולא שמנו כמשפחות הארצות שלא שם חלקנו מהם וגורלנו ככל המונם שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע ואנו משתחוים למלך מלכי המלכים ברוך הוא נוטה שמים ויוסד ארץ מושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים הוא אלהינו ואין עוד אמת מלכנו ואין זולתו ככת בתורתך וידעת היום והשבות אל לבבך כי ייי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד על כן נקוה לך ייי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתכן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לפניך ייי אלהינו / יכרעו קנב, א ויפולו ולכבוד שמך יקר יתנו ויקבלו כלם עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככת בתור ייי ימלוך לעולם ועד וכת לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ייי אלהיו עמו ותרועת מלך בו וכת ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד

1· טשנא ומפני חטאינו כלה אלי את מוסדי יום הזכרון הזה ... על ידי משה עבדך ובחדש.
7· תם יקול אין בטשמס. טשנא משמיט את כל נוסח מלכיות זכרונות ושופרות וז"ל: כהלכתן [...] אלהי' ואלה' אב' מלוך על כל העולם כלה כמא מכתוב ויכתם ב' א' יי' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון רצה ומודים ושים שלום תם יתקדם שליח צבור ויאום בהם הם כדי מגן ומחיה וקדו[שה] והמלך הקדוש ואתה בחרתנו ומפני חטאינו. ובזה נסתם הקטע.

1· ולפני האבודרהם היה כאן כל נוסח ומפני חטאינו: "אין לומר במוסף ואין אנו יכולין לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך אלא ואין אנו יכולין להקריב לפניך קרבן, וכן כתוב בסדר רבינו סעדיה". וזה מפני שהעליה לרגל היא חובה רק בג' רגלים.
9· טשמס כהם.

שבטי ישראל · ובדברי קדשך כתוב כי לייי המלוכה ומושל בגוים וכת
ייי מלך גאות לבש וג׳ וכת ימלוך ייי לעולם אלהיך ציון וג׳ וכת שאו
שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד
ייי עזוז וגבור ייי גבור מלחמה שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם
ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ייי צבאות הוא מלך הכבוד
סלה ועל יד עבדיך הנביאים נאמר כה אמר ייי מלך ישראל וגואלו
ייי צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים / וכת ועלו מושיעים קנב׳ ב
בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לייי המלוכה וכת והיה ייי למלך
על כל הארץ ביום ההוא יהיה ייי אחד ושמו אחד וכתוב בתורתך שמע ישראל
ייי אלהינו ייי אחד אלהינו ואלהי אבותינו מלוך על כל העולם כלו בכבודך
והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך
ויאמרו כל אשר נשמה באפו ייי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה
קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך
באמת והנחילנו באהבה את יום הזכרון הזה ברוך אתה ייי מלך על כל הארץ
מקדש ישראל ויום הזכרון.

ויתקע תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה

אתה זכור מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם לפניך נגלו כל תעלומות
והמון נסתרות / שמבראשית כי אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד קנג׳ א
עיניך אתה זכור את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך הכל גלוי לפניך
ייי אלהינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות כי תביא חק זכרון להפקד בו כל
רוח ונפש להזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית מראשית כזאת
הודעת ומלפנים אותה גליתה זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי
חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ועל המדינות בו יאמר אי זו לחרב אי
זו לשלום אי זו לרעב אי זו לשבע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות מי
לא נפקד ביום הזה וזכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות
מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש אשרי איש לא ישכחך

5· מי הוא׳ כאן נפסק משמט. 14· אא עה״ג: ודברך אמת וקיים לעד יקול ולא יקול והנחילנו. 23· יובסדר רב עמרם ורב סעדיה כתוב ועל המדינות סמוך עם מה שלפניו בלי פירוד״ (אבודרהם).

ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא תכלים לנצח כל החוסים
קנג, ב בך כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש / מעשה כלם וגם את נח באהבה
זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר
מפני רוע מעלליהם על כן זכרונו בא לפניך ייי אלהינו להרבות זרעו כעפרות
5 תבל וצאצאיו כחול הים ככתוב בתורתך ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה
ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים
וכתוב וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את
יצחק ואת יעקב וכת וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את
בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור ובדברי קדשך כתוב זכר עשה לנפלאתיו
10 חנון ורחום ייי טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו וכת זכר לעולם בריתו
דבר צוה לאלף דור וכת ויזכר להם בריתו וינחם כרוב חסדיו ועל יד עבדיך
קנד, א הנביאים נאמר הלוך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר ייי זכרתי / לך
חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה וכת וזכרתי
אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם וכת הבן יקיר
15 לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו
מעי לו רחם ארחמנו נאם ייי אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא יגיע ויראה
יזכר ויפקד לפניך זכרונינו וזכרון אבותינו זכרון ירושלם עירך זכרון משיח
בן דויד עבדך זכרון עמך כל בית ישראל עבדיך לטובה ייי אלהינו לחן לחסד
ולרחמים לחיים ולשלום ביום הזכרון הזה זכרנו ייי אלהינו בו לטובה פקדנו
20 בו לברכה הושיענו בו לחיים מלטנו בו מכל צרה בדבר ישועה ורחמים קרב
פזורנו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון ברנה ולירושלם
קנד, ב עירך בשמחת עולם ונעשה לפניך את חובתינו כמצוה עלינו בתורתך / על ידי
משה עבדך דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם
שבתון זכרון תרועה מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה
25 לייי וזכור לנו ייי אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת
לאבותינו בהר המוריה ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק

16- לעיל עמ' קג עיין נוסח יעלה ויבוא ע"פ אדמא. 16- יעלה ויבוא: עי' מש"כ בענין זה ר"ל גינבצרג ב-הצפה מארץ הגר" שנה ג' עמ' 181 ואילך.

בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך כן יכבשו רחמיך את כעסך
וטובך הגדול ישיב חרון אפך מעמך ישראל ונחלתך וקיים לנו ייי אלהינו
את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך וזכרתי להם ברית ראשונים
אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני ייי
5 כי זוכר הנשכחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ועקידת
יצחק לזרעו תזכור ב׳ א׳ ייי זוכר הברית /

קנה, א ויתקע תקיעת שלשה שברים ותקיעה

אתה נגליתה בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמם מן השמים השמעתם
את הוד קולך ונגליתה עליהם בערפילי טוהר גם כל העולם כולו חל מלפניך
10 ובריות בראשית חרדו ממך בהגלותך מלכנו על הר סיני ללמד בעמך תורה
ומצות ותשמיעם את הוד קולך ודברות קדשך מלהבות אש בקולות וברקים
עליהם נגליתה ובקול שופר עליהם הופעתה כך בתור׳ ויהי ביום השלישי בהיות
הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם
אשר במחנה וכתוב ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים
15 יעננו בקול וכת׳ וכל העם ראים את הקלות ואת הלפידים ואת קול השופר
קנה, ב ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק ובדברי קדשך כתוב / עלה
אלהים בתרועה ייי בקול שופר וכת׳ בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך
ייי וכת׳ תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו וכת׳ הללויה הללו אל בקדשו
הללוהו ברקיע עזו הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו הללוהו בתקע שופר
20 הללוהו בנבל וכנור הללוהו בתף ומחול הללוהו במנים ועגב הללוהו בצלצלי
שמע הללוהו בצלצלי תרועה כל הנשמה תהלל יה הללויה ועל יד עבדיך
הנביאים נאמר כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקע
שופר תשמעו וכת׳ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים
בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לייי בהר הקודש בירושלם וכת׳

5. ועקידת, כאן פותח טשנב. 8. טשנב השמעתם קולך ... בערפלי ... העולם חל. 10. סיני, כאן פותח טשנג. 11. ותשמיעם, כאן פותח טשנד. טשנד מלהבי אש. 16. טשנג נד כתוב לאמר. 18—19. הללויה—גדלו, אין בטשנב נג נד.

ויי עליהם יראה ויצא כברק חצו ויי אלהים בשופר יתקע והלך בסערות
תימן יי צבאות יגן עליהם כן תגן על עמך בשלומך תקע בשופר גדול
קנו. א לחירותנו ושא נס מהרה לקבוצנו קרב / פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס
מירכתי ארץ והביאנו לציון ברנה ולירושלם עירך בשמחת עולם ונעשה לפניך
את חובתינו כמצוה עלינו בתורתך על ידי משה עבדך וביום שמחתכם ובמועדיכם
ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יי אלהיכם כי אתה שומע קול שופר ומאזין
תרועה ואין זולתך ב׳ א׳ יי שומע תרועה

ויתקע תקיעה תרועה ותקיעה

רצה יי אלהינו וכול במודים נאמר זכור רחמיך וכבוש כעסך
וכתוב לחיים כל בני בריתך ב׳ א׳ יי הטוב שמך ולך נאה להודות.
ובספר חיים ברכה ושלום ישועה ונחמה כלכלה ופרנסה רוח והצלה
נזכר ונכתב ונחשב ונפקד לפניך אנו וכל עמך ישראל לחיים
ברחמים רבים ב׳ א׳ יי המברך את עמו ישראל בשלום /

קנו ב וקד אלף באזי הדה אלפצול מא לא אחציה
כתרה מן אלתואליף פמנה מא הו צחיח אל־
אלפאט ואלמעאני ומנה מא הו פאסד אלגמיע
ומנה מא הו קליל אלזלל ולכני אכתאר מן כל
תואליף אלתקיעות אלתי ערפתהא קולא
ליוסי בן יוסי ארי אתבאתהא האהנא.

ועל הפרקים האלה נתחברו פזמונים שאיני
יכול למנות אותם לריבוים, מהם נכונים במלים
ובתוכן ומהם נפסדים בכל ומהם מעוטי
השגיאות. אבל מכל פזמוני התקיעות שאני
מכיר, הריני בוחר בדברי יוסי בן יוסי,
ואני רואה לרשום אותם כאן:

1. וה׳ עליהם – חצו, אין בטשנב נג נד. 2-4. טשנב תקע שופר ... נס לקיבוצינו וקרב ... ונפוצותינו מירכתי; טשנג נס לקיבוצנו וקרב מפוזרינו; טשנד (קרוע) וקרב. 4. טשנד והביאנו ה׳ אלהינו. 5. טשנד קרבן חובתינו; טשנג ק׳ חובתינו. 10-14. רצה – בשלום, אין בטשנב נג נד. טשנב סהדא אלאן שרח צלאה ראס אלסנה סי יום אלאול ואלתאני ובאקי עשרת ימי תשובה יגב יצלא בדל האל הקדוש יקול המלך הקדוש ובדל אוהב המשפט [!] יקול המלך המשפט עלי דלך כל אלי׳ איאם יגב אן נדכר בעד דא צלוה אלכיפור וליכין נכרהא לתכון מע נצם כל צום, וכאן נפסק הקטע. טשנג נד פמנה אלצחיח אלאלפאט. 14. המאור סוף ר״ה (שבה״ל סי׳ ש״ב): כך אמר רב סעדיה ז״ל לאחר תפלת המוסף מריעין תרועה גדולה לערבב את השטן״. וליתא בסדור לפנינו. 15. כתרה אין בטשנג נד. טשנג מן אלתאליף. 16. טשנד ומאזין תרועה ואין דומה לך ב׳. 17. טשנג ומנה פאסד אלגמיע; טשנד ומנה אלפסאד אלגמיע. כאן נפסק הקטע. 19. טשנג תאליף תקיעות ערפתהא ... וארי אתבאתה. 20. האהנא אין בטשנג.

אֲהַלְלָה אֱלֹהַי אָשִׁירָה עֻזּוֹ אֲסַפְּרָה כְּבוֹדוֹ אָאַפְּדֶנּוּ מְלוּכָה
אֲשַׁגֵּב לַפּוֹעֵל אֲשֶׁר שָׂח וּפָעַל אַנְוֵהוּ כִּי לוֹ יָאֲתָה מְלוּכָה
בְּפָעֳלוֹ אֲשַׁגֵּן כִּי צְבָאוֹ אָנִי וְלוֹ נָאֶה שִׁיחַ אֶדֶר הַמְּלוּכָה
בַּקָּהָל אֲבַשֵּׂר בְּרֹב עָם אֲדַבֵּר לְמִי שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז וּלְמִי הַמְּלוּכָה
גֹּרְשׁוּ גוֹיִם בּוֹאוּ מַמְלְכוֹת רְאוּ מַה גֶּהָדֶר בְּמֵזַח הַמְּלוּכָה
גַּדְּלוּהוּ אִתִּי וּנְרוֹמְמֵהוּ יַחַד וְאַל תִּתְגָּאוּ בְּגֵיר הַמְּלוּכָה
דָּרְכִים בְּעֵת נֶעֱשְׂתָה מְצוּלָה הִתְבּוֹנְנוּ לְמִי נִזְרָקָה הַמְּלוּכָה
דֶּרֶךְ סוּס נֶגֶד שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב וּמַה יוֹעִיל גֶּבֶר עוֹד בְּמְלוּכָה
הֶאֱזִינוּ רוֹזְנִים וְאָז הִתְרַגְּזוּ הִבִּיטוּ חֵתֵת וּמְאָסוּ מְלוּכָה
הִגִּידוּ כוֹחוֹ לְאֻמִּים וְדַבְּרוּ לָזֶה יִכָּתֵב שֵׁם הַמְּלוּכָה
וְנִלְחַם רֵאשִׁית גוֹיִם וְאָבַד כִּי נִשְׁבַּע חַי בְּכִסֵּא מְלוּכָה
וְנִלְעַג בְּכָל דּוֹר כִּי לֹא לָמֵד מִי נִלְחַם בַּיָּם וְעָטָה מְלוּכָה /
קנז, א זָד עַל אֲדוֹנָיו עֶבֶד יוֹשֵׁב נֶגֶב בְּזֹאת תִּרְגַּז אֶרֶץ בִּשְׂאֵת עֶבֶד מְלוּכָה
זֶרַע בְּרוּכִים הֶחֱרִימוּ אֲרוּרִים כִּי נָתְנוּ קוֹל לָאַדִּיר הַמְּלוּכָה
חֶשְׁבּוֹן וּבָשָׁן עוֹרְרוּ מִלְחֶמֶת בְּלִי לָתֵת דֶּרֶךְ לְצִבְאוֹת מְלוּכָה
חֵילָם נִשְׁמַד וְאַרְצָם חֻלָּקָה וּמֵעַל זְרוֹעָם נָפְלָה מְלוּכָה
טֻוּפְּשׁוּ בְּנֵי כְנָעַן כִּי נָכְרִים הֵם בְּאַרְצוֹת בְּנֵי שֵׁם זֶרַע הַמְּלוּכָה
טְבָחָם בֶּן נוּן עַד פִּנָּה אֶרֶץ לִפְנֵי אָרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן הַמְּלוּכָה
יוֹשֵׁב חֲרוֹשֶׁת אָז הִקְשָׁה לַחַץ עָזְרוּהוּ בְּלֹא בֶצַע אַפְסֵי מְלוּכָה
יָהּ נִלְחַם בָּם בְּצָבָא בְּלֹא בֶצַע כֵּן יֹאבְדוּ שְׁאָר וְלוֹ הַמְּלוּכָה
כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן אַשּׁוּר גָּדֵל חֵרֶף וְאוֹרִיד כַּבִּיר מְלוּכָה
כְּלִיל אֵשׁ נֶהֱמַם בְּלֵיל שְׁמוּרִים וְאָז יָדְעוּ כֹל כִּי לָאֵל הַמְּלוּכָה

שורות 19—55 מן הפיוט הזה נמצאו בכ״י אדלה דף ז׳ ע״א. יתר שגויי הנוסחאות הם עפ״י מחזור היידנהיים (= ה).

5· ה בעזו נצח אשנן... ולי נאה... גדל המלוכה. 6· ה ובואו. 6· ה ונרוממנהו. 7· התבוננו יחד ... מלוכה. 8· ה דרך סוס בים ... עז במלוכה. 9· ה אז וירגזו. אא האזינו, הביטו, ומאסו. 10· הגידו כוחו לאיים ודברו. 12· ה וילעג. 14· ה במלוכה. 17· ה טפשו... באדמת בני שם... מלוכה. 18· אא יפנה ארץ. 19· ה יושבי... בלי. 20· ה צבא בלי... ולאל המלוכה. 21· ה וחרף אוריד... המלוכה; אדלה אשר גדל וחירף. 22· ה הממס.

לַשַּׁחַת כָּרַע בֵּל בְּחָשְׁבוֹ עֲלוֹת לַשַּׁחַק וָסָר מִמֶּנּוּ לֵב אֱנוֹשׁ וָרֵד מִמְּלוּכָה

לְכַנּוֹ הוּשַׁב וְכֹחַ אֵל הִכִּיר לְמַרִים וּמַשְׁפִּיל הִשְׁלִים לֵב הַמְּלוּכָה

מְוֻגָּרָה צֹאן לַטֶּבַח וְנִתְּכָנוּ עֲלִילוֹת בִּלְבוּשׁ צָעִיר רוֹדֵם הַמְּלוּכָה

מְכוּרֵי בְלֹא כֶסֶף פְּדוּיֵי בְלֹא הוֹן סוֹלוּ לְמַטֵּה כְּמִים לֵב הַמְּלוּכָה

נִמְכְּרוּ יוֹנִים לִבְנֵי יְוָנִים וְהִרְחִיקוּם מֵעַל גְּבוּל הַמְּלוּכָה

נִיאֲרוּ בְּרִית וָדָת וְהִמְרִידוּ עַם בְּאֵל וּמִגְּרוּם בְּלֹא כֹחַ מְכַהֲנֵי מְלוּכָה

שָׁעִיר הֶחֱנִיף לְהוֹרֵהוּ בְּצֵידוֹ וְיָרַשׁ בְּקוֹל בָּכִי חֶרֶב וּמְלוּכָה

שֹׁוֵב חֶלֶק הֱיוֹת גְּבִיר לְאָחָיו וְעוֹד לִישׁוּרוּן תִּטּוֹב הַמְּלוּכָה

ككת בתורתיך ויהי בישורון וג׳

קנז, ב עֲשֵׂה לְךָ בְּצִיּוֹן שֵׁם נוֹרָאוֹת כְּאָז הַצְלִיחָה נָא בְּכִסֵּא מְלוּכָה

עוֹרֵר וְהָקֵיץ מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ וְכוֹנֵן כִּסְאֲךָ בְּקִרְיַת מְלוּכָה

ككת בד קד יפה נוף משוש כל הארץ וג

פְּנֵי מְאוֹר לְבָנָה וְחַמָּה תַּחְפִּיר וְיֵבוֹשׁוּ עוֹבְדֵימוֹ בִּשְׂאֵתְךָ מְלוּכָה

פֹּאֵר עִיר יוֹפִי לְבָרָה כַּחַמָּה וְגַלֵּה לְנֶגְדֵּנוּ כְּבוֹד הַמְּלוּכָה

ككת על יד נב׳ וחפרה הלבנה ובושה החמה וג

צְבָאוֹת גְּאוּלֵי צוּעַן שׁוֹרְרוּ בְּלֵיל חַג וְגַם לֵיל נִשְׁמָר הוּא לְסַחֵף מְלוּכָה

צָעֲדוּ בְּמֵי שֹׁעַל צִפּוּ בְּרוּחַ שֵׂכֶל אָנָה יָנָטָעוּ וַיַּקְבְּלוּ מְלוּכָה

ككת בתור תביאימו ותטעימו בהר נחל וג

קוֹמְטוּ שַׁעֲרֵי זְבוּל בֵּית עוֹלָמִים כִּי מִבֵּינֵימוֹ שָׁבְתָה מְלוּכָה

קָדוֹשׁ יָבוֹא בָם לְעוֹלָמִים וְאָז יִשְׂאוּ רֹאשׁ בְּחַדְשׁוֹ מְלוּכָה

כל בד קד שאו שערים ראשיכם והגש וג

רָבְצָה עֲדִינָה שָׁקְטָה מַאֲלָמוֹן כִּי אָרַךְ לָהּ קֵץ הַמְּלוּכָה

רִיבוּ מוֹשִׁיעִים שָׁאוּ אֶדֶר מֵאֱדוֹם וְשִׁיתוּ עַל אָדוֹן הֲדַר הַמְּלוּכָה

כל על יד נבי׳ ועלו מושיעים בהר ציון וג׳

23. ה וסר מנו ... המלוכה; אדלה לבב אנוש. 24. ה השלים מלוכה; אדלה השליט מלוכה.
26. ה מכורי בלא הון מדויי בלא כסף. 27. ה ורחקום ... מלוכה. 28. א מגרום.
29. ה ויירש; א וחרב. 30. א גביר אחים ואז לישורון; ה גביר לְאָחָיו ועוד תטוב לישרון מלוכה; אדלה סוגב חלק. 31. בתורתך, חסר באדלה; א בתורתיך. 32. אדלה תצליחה נא; ה תצליחנה. 35. א יבושו. 36. ה כבוד מלוכה. 38. ה והוא לילה נשמר לסחף; א צאת גאולי.
39. א שועל. 41. בית, חסר בא אדלה. 42. א אדלה יבוא בם צור עולמים; א בחדשך.
44. ה שקדה. 45. א רבו; ה ושית ... הוד.

שָׁוְא שָׁגֵא אֵל וְהוּא עַל לְשׁוֹנֵינוּ בִּקֵּשׁ אֱמֶת וָאָיִן וְהִרְחִיק מְלוּכָה

שַׁדַּי הָסֵר אָוֶן מִצְּבָאֶיךָ וְיָרִיעוּ לְךָ תְּרוּעַת מְלוּכָה

ככת בתור לא הביט און ביעקב ולא וג

50 תַּחְגּוֹר גֵּאוּת וְתִתְאַזַּר עוֹז וּבֵל יִשְׁתָּרֵר זָר בְּמְלוּכָה /

קנח. א תְּכוּן תֵּבֵל כִּי יִנָּעֵר רָשָׁע וְשָׁם צֶדֶק לְרַגְלָיו וְיִצְנֹף מְלוּכָה

ככת בד קד ייי מלך גאות לבש לבש וג

תָּקוּם גּוֹיִם תּוֹכִיחַ לְאֻמִּים תִּשְׁבּוֹר מַטֵּה רֶשַׁע מוֹשֵׁל מְלוּכָה

תַּחֲלִיף אֱלִילִים תֻּשְׁגַּב לְבַדֶּךָ תִּקָּרֵא נֶצַח יָחִיד בְּמְלוּכָה

55 ככת על יד נביא והיה ייי למלך על כל הארץ וג
אלהינו ואלהי אבותינו מלוך על כל העולם

תשרת

אֶפְחַד בְּמַעֲשַׂי אֶדְאַג בְּכָל עֵת אִירָא מִיּוֹם דִּין בְּבוֹאִי לְזִכָּרוֹן

אֶדְרוֹשׁ לְחַנּוּן אֶחֱלֶה לְרַחוּם אֲחַנֵּן לָחָק לִי יוֹם זִכָּרוֹן

בְּבוֹאִי לַמִּשְׁפָּט בְּמִי אֶשָּׁעֵן וּמִי יְחַפֵּשׂ לִי צֶדֶק לְזִכָּרוֹן

בְּאָבוֹת בָּטַחְתִּי וּפָעֳלָם אָכַלְתִּי וְהֵם הָיוּ לִי קֶדֶם לְזִכָּרוֹן

5 גָּבְרָה זְרוֹעִי כְּשַׁח מְחֵנִי נָא לְבַל יִמַּח מִנִּי שֵׁם וְזִכָּרוֹן

גַּם אִם יַעֲמוֹד לְפָנָיו הַיּוֹעִיל בְּעֵת תֵּבוֹקַשׁ מִנִּי זְכוּת לְזִכָּרוֹן

דַּצְתִּי בְּלוּבֵשׁ אֵפוֹד וְחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר בָּם הוּחַק שְׁמִי לְזִכָּרוֹן

דִּלֵּג בְּמַחְתָּה עַד יַעְצַר נֶגֶף בְּגֶשֶׁת זָר מְכֹהֵן יָקוּד לְזִכָּרוֹן

הַבִּיטָה אֵל עָמְדִי לְפָנֶיךָ אֵין בְּקִרְבִּי אֱנוֹשׁ תָּוִי לְזִכָּרוֹן

10 הֲיֵשׁ מִי יְפַלֵּל וְיָשִׁיב חֵימָה וְיוּחַק לְדוֹרוֹת שְׁמוֹ לְזִכָּרוֹן

וּמִי שׁוֹגֵא בֶּצַע יְדַבֵּר עָנוּ בִי וַיַּעַן וְיֹאמַר עֵד אָדוֹן לְזִכָּרוֹן

וּבְטֶלֶה חֶלֶב יְרַצֶּה בַּעֲדֵנוּ וּכְנֶגֶד שְׁנֵי עֲפָרִים יַעַל לְזִכָּרוֹן /

קנח. ב זַעַף יִרְאֶה וְיֹאמַר תְּהִי יָדְךָ בִּי אֲשֶׁר כְּלֵב אֱלֹהָיו הוּא לְזִכָּרוֹן

47. ה ורחקה מלוכה. 50. ה תתאזר עז לבל. 51. אא יִנָּעֵר רֶשַׁע (אבל עי' איוב לח יג); יִצָּנוּף (וצ"ל: יִצָּנוּף). 53. רשע, רק בה; אדלה ה המלוכה. 54. אא תחלוף; אא המלוכה.

אפחד: סיוט זה ושלאחריו עד "שוש אשיש" (שו' 29) גם בכ"י טשנה.

1. ה טשנה ביום דין. 2. ה יום לזכרון. 3. אא טשנה צדק וזכרון. 5. אא טשנה בשח. 6. ה גבר אם... בעת יבקש; אא טשנה זכות וזכרון. 9. ה אל בעמדי; אא טשנה תביא לזכרון. 10. אא טשנה ויסיר חמה. 12. ה יכפר בעדנו; אא טשנה ונגד. 13. ה זעף ירא; אא בלב אלהיו; טשנה בלב אלהים.

זָעַק וְהַשִּׁיב חֶרֶב אֶל נִדְנָהּ וְהוֹשַׁת לוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ כֵּס לְזִכָּרוֹן

15 חִכִּיתִי בְּעֵת עוֹצֶר לְפוֹתֵחַ וּמַמְטִיר וּמַשִּׁיב רוּחַ לְיֶלֶד אָבוּד מִזִּכָּרוֹן

חַי לִרְאוֹת בְּרִית בְּדַבְּרוֹ קִנָּאתִי כִּי עָזְבוּ עַם בְּרִית וְזִכָּרוֹן

טֶרֶם חָיָה לִי מְכַסֵּר פָּנִים בַּפְּגוּחָה הַהוֹלֶכֶת כְּשׁוּחַד לְזִכָּרוֹן

טָרַף נָרָךְ וְסָמִים בְּמַסַּב חֲדָרָיו דָּם וְחֵלֶב וְנִיחוֹחַ וְלֶחֶם לְזִכָּרוֹן

יָצַגְתִּי וְהִשְׁפַּכְתִּי עַל גְּחָלֵי רִיקָה כִּי לֹא אַלְמָן שַׁתִּי לְזִכָּרוֹן

20 יָהּ אָבְטַח בָּךְ וְלֹא בְנִדִּיבִים כִּי הֵם בַּקֶּבֶר וְלָנֶצַח שִׁמְךָ לְזִכָּרוֹן

כָּל אֵלֶּה סְמָכוּנִי וְרַחֲמֶיךָ בַּקַּשְׁתִּי לוּלֵי הֵם תַּמְתִּי וְאֵינִי לְזִכָּרוֹן

כִּי הֵם בִּזְרוֹעַ עָדֶיךָ לֹא בָאוּ רַחֲמֶיךָ בְּפִיהֶם שָׁתוּ לְזִכָּרוֹן

לְיוֹם זֶה נִכְמַס סְכוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת תְּחִלָּה לְיָמִים וְרֹאשׁ לְזִכָּרוֹן

לְהִקָּרֵא בוֹ כְּתָב עֵט וְשָׁמִיר גָּלוּי וּבָאֵר וְיָדוּעַ לְזִכָּרוֹן

25 מַעֲלֵלֵי גֶבֶר וּמִסְפַּר צְעָדָיו נִשְׁמְרוּ מֵאֲגוּשׁ וְלֶאֱל לְזִכָּרוֹן

מָוֶת וְחַיִּים שָׁלוּם וּמִלְחֶמֶת צִחְצָחוֹת וְשוֹבַע בָּאוּ לְזִכָּרוֹן

נִסְתְּרָה דַרְכִּי מִי יוּכַל שִׂיחַ לַשָּׁוְא נִכְתַּב לִי חֵטְא לְזִכָּרוֹן

נֶגֶד פְּנֵי גֶבֶר מַעֲשָׂיו יוּכִיחוּ וַיַּעֲנֶה בוֹ כַּחֲשוֹ עֵד לְזִכָּרוֹן

שִׂיחוּ מְזִמּוֹת אֵל יַחַד כָּל בְּנֵי אִישׁ עוֹבְרֵי תַחַת שֵׁבֶט מַצָּאן לְזִכָּרוֹן

30 סוֹגֵר דֶּלֶת בְּעַד תְּמִימִים בְּזַעַם עַד בּוֹא קֵצָם צֵאת לְזִכָּרוֹן

ככת בתור ויזכור אלהים את נח וג׳

קנט. א עֲשֵׂה סֶלָא לַחַיִּים וּבַל יִהְיוּ כַּמֵּתִים הֵיֵשׁ לַאֲמִתְּךָ בַּקֶּבֶר זִכָּרוֹן

עוֹרַרְתָּ אָז בְּפוֹעַל עוֹרְרֵנוּ בְּלֹא פוֹעֵל הֲלֹא לְנִפְלְאוֹתֶיךָ תֵּעַשׂ זִכָּרוֹן

ככת בד קד זכר עשה לנפלאותיו וג׳

35 פֶּנֵה אֱלֹהִים בְּיוֹשְׁבֵי גַנִּים מַקְשִׁיב לַנִּדְבָרִים בְּחוֹק זִכָּרוֹן

פֶּעֱלָם לְפָנֶיךָ וּשְׁכָרָם אִתְּךָ אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים בַּסֵּפֶר לְזִכָּרוֹן

ככת על יד נביא אז נדברו יראי ייי וג

14. א״ א תשנה זועק ומשיב. תשנה כסא. 15. ה עצר ... כמשיב רוח. 16. א״ חי לזכור (תשנה לזכר) ברית; א״ עם זכות וזכרון. 17. ה מנחה הלכת; א״ שוחד; תשנה שחד. 18. א״ טרף נר וסמים במיטב חדריו; ה סרף נרד וסמים למסב חדריו ... ולחם הפנים. 19. א״ יוצבתי. ״והושמתי״ רק בתשנה. 21. א״ תשנה אלה סבבוני ... ואין זכרון. 22. ה רוממותיך בפיהם שמו. 23. א״ תשנה נכמס מכס. 24. א״ תשנה שפיר. 25. א״ מספר ... נשכח ... לאל זכרון; תשנה נשכח מאגוש אבל לאל זכרון. בה באה שורה 25 אחר 26. 26. ה ומלחמות. 28. א״ יענה כחשו, תשנה ויענה כחשו בו עד. 29. א״ השבט. 30. א״ סוגר; תשנה סוגרה, נזעם. 32. ה לבל... אמתך ... לזכרון. תשנה היש לאמונתך. 33. תשנה עודדת, עודדנו. ה תעש לזכרון. 35. תשנה ביושבי גבים, לנדברי. ה לנדבריו בדת לזכרון. 36. א״ לפניו ... אתו ואוכלי ... עצבים ... זכרון.

צָצוּ שׁוּעָלִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים לְהַכְרִית מְגֻפָּן שׂוֹרֵשׁ וְזִכָּרוֹן

צָרָרוּם בְּפֶרֶךְ נָאֲקוּ וְנוֹשְׁעוּ בְּכוֹשֶׁר הַרְרֵי קֶדֶם הוּחַק לְזִכָּרוֹן

ככת בתור וישמע אלהים את נאק וג

קֶדֶם בִּנְתָה בַּדּוֹרוֹת נַמְתָּה אֵין בָּהֶם חֵפֶץ שִׁכַּחְתָּ וְאַבַּדְתָּ שְׁמָם מִזִּכָּרוֹן

קַחְתָּה דוֹר מֵאֶלֶף אָמָרֶיךָ הוֹדַעְתָּו לְמַעֲנוֹ בְּכָל דּוֹר תַּעַשׂ זִכָּרוֹן

ככת בד קד זכר לעולם בריתו דבר וג

רָם חָשַׁק מְאֹד בְּכֵלַת נְעוּרִים הֲרוּגֶיהָ וַעֲנִיֶּיהָ תַּתָּה לְזִכָּרוֹן

רָצָה אַחֲרֶיךָ בְּגֵיא צִיָּה וְצַלְמָוֶת אַהֲבַת כְּלוּלוֹתֶיהָ תַּעַשׂ לְזִכָּרוֹן

ככת על יד נביאך הלוך וקראת בא וג

שִׂיחַת עַם שֶׁאֵת שִׁמְצָה בְּקַמֵּיהֶם וְשֵׁם אֵלִיל וְלֹא אֵל שָׁתוּ לְזִכָּרוֹן

שֶׁוִּכְּלוּ כִּמְעַט רֶגַע לוּלֵי קָם בַּפֶּרֶץ מְעוֹרֵר שְׁבוּעַת אָבוֹת לְזִכָּרוֹן

ככת בתור זכור לאברהם ליצחק וג

תְּמוּר כֶּסֶף בְּמַסּוֹת אוֹתָנוּ קָנִיתָ קְנֻנוּ שֵׁנִית כִּי שֻׁוַּכַּחְנוּ וְאֵין זִכָּרוֹן /

קנט, ב תִּיעַבְתָּ מֵאָז עֲדַת כָּל לְאֻמִּים חֶשְׁקְתָּנוּ מֵהֶם לְחֵלֶק וְזִכָּרוֹן

ככת בד קדש זכור עדתך קנית קדם וג

תָּר אִישׁ תָּם בְּמִי זַרְעוֹ יְכוּנָה שֹׁכֵל יָדָיו לָאוֹת וְזִכָּרוֹן

תְּרַפֵּק מְשׁוּל אֶפְרַיִם כְּיֶלֶד וּכְבֵן יַקִּיר הֲלֹא בְּכוֹרִי הוּא [חֲקָתָּ לְזִכָּרוֹן]

ככת על יד נבי הבן יקיר לי אפרים וג

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא

תשת

אָנוּסָה לְעֶזְרָה אֶמְצָא נָגְדִּי אֵל קָרוֹב לִי עֵת קָרְאִי בְקוֹל

אֲשֶׁר בַּעֲדַת אֵל בְּקִרְבִּי נִצָּב פֹּה בְּמִקְדָּשׁ מְעַט אֲצַפְּצֵף לוֹ בְקוֹל

38. א טשנה לחכל. 39. טשנה בכושר הרי חק קדם שתה לזכר. הוחק. חסר בא. 41. ה לדורות. טשנה לדורות ונמתה. נמתה, חסר בה. ה ואין בהם חפץ חלפתם ואבדתם מהיות לזכרון. 42. ה אמריך הנחלתם למענם בכל דור חקתה לזכרון. 44. א הרוגה ועיניה בו לזכרון. טשנה הריגה ועיניה בו לזכרון. 45. א טשנה אחריו ... שתה לזכרון. 47. ה שיחתו עם זו שאת ... שם פטל ולא אל. 48. טשנה שיכלו. ה מעורר שבועה וברית לזכרון. 50. ה תמור כסף נמאס דור נשכח קחת קנגו שנית כי שכחנו מזכרון. שנית, חסר בא (וכן בטשנה) ותקנתי עם׳י ה. שורה זו באה בה ובטשנה אחר שורה 51. 51. ה מהם עדות לזכרון. 54. ה כשעשוע ילד ובן יקיר.

אנוסה: מן שורה 36 ולהלן נמצא גם בכ׳י ד. 1. ה טשנה בעת קראי; א עת קראו. 2. ה ופה.

בַּקְּרַנִי דָרְשֵׁנִי שָׁה פְּזוּרָה אָנִי נִגְזַזְתִּי וְנֶאֱלַמְתִּי בְּלִי לָהֲרִים קוֹל

בָּאֱמוֹר גּוֹזְזֵי נִדָּחָה הִיא שׁוֹמְרָהּ וְצִלָּהּ לֹא יִשָּׂאֵג בְּקוֹל

5 גַּלְּתִי שִׂיחַ בְּחוּקָיו וְחֹכִי עָרֵב כְּהִטָּה אוֹזֶן וְשָׁח הַשְׁמִיעִנִי קוֹל

גָּז וּבָרַח מֶנִּי כְּעוֹפֶר עַל הָרֵי בָתֶר בְּבַקְּשׁוֹ דָת וָאוֹת בְּמִשְׁכְּנוֹתַי וְאֵין קוֹל

דְּלֵג מִבֶּתֶר לְבֶתֶר הֶשִׁיבֵהוּ אֵלַי אוּלַי יִשָּׂא פָנֶיךָ עֵקֶב שָׁמְעֶךָ בְּקוֹל

דָּרוּשׁ טוֹב לְמוֹ רֵאֹה שֶׁה לְמוֹרִיָּה אֵלֶם פִּיהוּ יְהִי צֶדֶק לְלֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל

הָסֵר מֵחֶלֶק יָדַיִם שְׁעִירוֹת הוֹגֶה בְּתַחֲנוּנִים כִּי לְךָ הַקּוֹל

10 הוֹשַׁע אֲשֶׁר לֹא תִשְׁכַּח דָּת וּמִפִּי זַרְעוֹ לֹא יָסוּף קוֹל

וָחוּזַי וּמְלִיצַי הֵם בְּנֵי אִמִּי אָז נִיחֲרוּ בִּי לְמַעַן אֶשְׁמַע קוֹל

וָעַל מִשְׁמַרְתָּם יַעַמְדוּ וְיִזְעָקוּ וְגַל לָהֶם סוֹד וְהוּא יַעֲנֵם בְּקוֹל /

קס, א זֶה חָמַק מֶנִּי אֲסוֹבֵב אֲבַקְּשֶׁנּוּ בְּכָל מָקוֹם הוּא וְאָנָה אֶזְעַק בְּקוֹל

זֵכֶר דּוּדִי לְמַטָּה אַדִּיר בַּמָּרוֹם מְלוֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ לְמַעְלָה קוֹרְאִים בְּקוֹל

15 חוּל מַיִם אֲשֶׁר בָּם תִּכֵּן שְׁבִילוֹ דִּבְּרוּ תְּמוּנָה לֹא שָׁרְנוּ זוּלָתִי קוֹל

חִפַּשְׂתִּי יְשִׁימוֹן הַיֵּשׁ וְאָמַר אָיִן טֶרֶם תִּתּוֹ עוֹז בִּיעָתַנִי קוֹל

טָהוֹר דִּלֵּג הָרִים וְעָבָר וּמִמְּעוֹן הַר מוֹר אָז נָתַן קוֹל

טִמֵּאתִי יְדִידוּת שִׁכְנוֹ וְעָלָה לְיוֹם כֶּסֶא יָבוֹא בְּאָזְנַי קוֹל

יָקַרְתִּי בְעֵינָיו וְנִגְלָוָה לִי בַּשְּׁבִי עִמּוֹ אָנֹכִי הִבְטִיחֲנִי בְקוֹל

20 יָרַד לְשִׁנְעָר וְשָׁם כֵּס בְּעֵילָם הִשְׁמִיעַ כַּאֲרִי וּכְנָחָשׁ קוֹל

כְּלָה מִנִּי דוֹב כְּהִתְרַפָּה מִמְּלֶאכֶת אֲשֶׁר חָק בַּמִּכְתָּב וַיַּעֲבֵר קוֹל

כָּבַשׁ לִי אַרְבַּעַת רָאשֵׁי נָמֵר וְגַם אֲנִי בְּהוֹדוֹת סֶלָה אַשְׁמִיעַ קוֹל

לְחַיַּת קָנֶה לֶקֶץ מֶכֶר אָרֶץ מִי לִי בַּשָּׁמַיִם אָז הֵרִימָה קוֹל

לַאלֹהֵי יִשְׁעִי מִשְׁנֵי בַרְזֶל שִׁוַּעְתִּי וּמֵרֶגֶל עַבְטִים הִצְרַחְתִּי בְקוֹל

3. ה נגזרתי ונאלמתי. 5. טשנה והטה, השמיעני. ה הטה אזן... השמיעני את קולך קול. 6. א״א ופרח כעופר. טשנה וברח דודי, במשכנותיו. 7. א״א מבתר בתר השיבהו אולי; ״אולי״ חסר בטשנה. 8. א״א טוב למורא... קול; ה טובה למו וראה שה מוריה, ותקנתי מדעתי. (אף בטשנה: למורא, ונ״ל: למורא = למוראה, כלומר ליצחק שנאמר בו אלהים יראה לו השה, בר׳ כב ח). 9. א״א חלק. טשנה הגה. 10. א״א טשנה השע מני לא. א״א לא יוסיף. ה לא תשכח עדות. 11. ה ואז. טשנה בקול. 12. ה משמרתם. 13. ה ואבקשנו... אנה אשא קול. טשנה אסבוב. 15. ה חילי מים אשר בם שבילו... לא ראינו. טשנה חיל מים (״דברו״ חסר). 16. ה ואמרו... קדם... בקול. 18. א״א טשנה ונעלה... באזניו. 19. א״א הבטיח; טשנה אז הבטיח; ה אז הבטיחני. 21. א״א טשנה כי התרפא במלאכת. אשר, חסר בה. 22. ״סלה״ חסר בטשנה; ה ארבעה... בהודיות... אשמיע לו קול. 23. ה לחית קנה אז מכר. 24. טשנה קול.

25 מֵדַת קִצִּי לֹא הוֹדִיעֲנִי מָתַי בְּאַרְצִי תּוֹר יַשְׁמִיעַ קוֹל
מִיוֹדְעֵי סֵפֶר חָתֵם קִצִּי לְבַל דַּעַת צוֹעֵי עַת יִשָּׂאוּ קוֹל
נָא הַבֵּט וּרְאֵה עָנְיִי וּמְרוּדִי אֵין לִי מַכִּיר לְמִי אֶשָּׂא קוֹל
נֶצַח אֲקַוֶּה כִּי לֹא יִפּוֹל דָּבָר מִמַּקְשִׁיבֵי דְּמָמָה וָקוֹל
שׂוּשׂ יָשִׂישׂ לִבִּי בְּקָרְבִּי בְּשָׁמְעִי דּוֹדִי דּוֹפֵק עַל פִּתְחִי בְּקוֹל
30 סֶלָה יְשִׂימֵנִי כַּחוֹתָם עַל לֵב כְּאָז תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרְרַנִי בְּקוֹל
כל בתור ויהי ביום השלישי בהיות וג /

קס, ב עֹלִיתַנִי דוֹדִי עַל כָּל בָּנוֹת כִּי בַּעֲבוּרִי בְּחוֹרֵב תַּתָּה קוֹל
עַל כָּל אֱלֹהִים יָהּ נִתְעַלֵּיתָה וְנֶצַח תִּתְעַלֶּה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל
כל בד קד עלה אלהים בתרועה וג
35 פֻּעָה בַּמִּדְבָּר צִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וְיוֹנָה הִשְׁמִיעָה מֵאַשּׁוּר קוֹל
פְּקוֹד צִפּוֹר בֵּית דְּרוֹשׁ יוֹנַת סֵתֶר תְּקַע לְמוֹ בַּשּׁוֹפָר וּשְׁרוֹק לְמוֹ בְּקוֹל.
כל על יד נבי והיה ביום ההוא יתקע וג
צוּר צָו חֻקִּים מִנִּי עַל יָעוּפוּ כַּנֶּשֶׁר וּבַל יִכָּנְפוּ מַשְׁמִיעֵי קוֹל
צְרוּפָה אֶלְמַד וְעֵינַי לְמוֹרַי כְּאָז צִיר מְדַבֵּר וְצוּר מְוֹשִׁיבוֹ בְּקוֹל
40 כל בתור ויהי קול השופר הולך וחזק מאד וג
קָרֵב קֵץ בָּא עֵת מִשְׁפָּט קָם מֵלִיץ יוֹשֶׁר לְהִתְחַנֵּן בְּקוֹל
קֻרַדֵּשׁ חֹדֶשׁ וְהוּכַן מוֹעֵד אֶתְקַע בַּשּׁוֹפָר אֲשַׁוַּע לוֹ בְּקוֹל
כל בד קד תקעו בחדש שופר וג
רֶגֶשׁ מִקֶּבֶר צְוָחָה מִסֶּלַע בַּתֵּת יְבֵשֵׁי עֶצֶם מֵעָפָר קוֹל
45 רוּם נֵס בֶּהָרִים קוֹל שוֹפָר בָּאָרֶץ לְהַשְׁמִיעַ רֶגֶן מִדְּמוּמֵי קוֹל
כל על יד נב כל יושבי תבל וג
שֶׁגֶג לֵב הוּתַל עוֹד בַּל יַשֵּׁנוּ וּבַל אַכְבִּיד אוֹזֶן מִשְׁמוֹעַ קוֹל
שׁוּבַב לִי כֶּקֶדֶם דַּת מוֹרָשָׁה אֲשֶׁר בָּהּ עִלַּפְתַּנִי בְּלַפִּידִים וָקוֹל
כל בתו וכל העם רואים את הק וג

25. אא לא הודעתני. 26. אא טשגה חתם הקי. 27. אא טשגה נא הבט נא עניי. 28. אא מקשיבי.
29. בשמעי, חסר באא. ה פתחי קול. 30. אא שימני ... התפוח האזיני קול. 32. ה עליתני אל. אא כי רעיתי בחורב. 33. ה על כל אלהים מאד נתעליתה נצח תתעלה בתרועת קול. 35. ה ממדבר. אא יונה.
36. סתר, ד; אא יונת סלע; ה יונת אלם. ד תקע למו שופר שרוק בק'; אא שרוק להם. 38. ה צור חקים מני לבל ... לבל. ד ומני בל. אא יכניעו. 39. אא וצור מושיבו; ה ואל משיבו. 42. ה ואתקע בשופר ויענה לי בקול. 45. ה ראו נס. ד ה וקול שופר. אא בהשמע; ד בהשמיע. 47. ה בלי להכביד אזן.
48. אא עלפוני לפידים קול.

50 תְּבוּנָה הֵפִיק אִישׁ נָבוֹן דָּבָר וְחֵק נוֹעַם זְמִירוֹת בִּנְעִימַת קוֹל /
קסא, א תְּהִלָּה יִתְּנוּ כֹל אָז לַכֹּל הִשְׁמִיעַ לְאֵל מוֹשֵׁל בַּכֹּל הַמַּתִּיקוּ קוֹל
כֹּל בַּד קֹד הַלְלוּיָה הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וג
תַּחַת בְּנֵי צִיּוֹן בְּנֵי יָוָן שַׁחוּ הִבְרַקְתָּ חִצֶּיךָ וַתְּהֻמֵּם בְּקוֹל
תַּרְעִים לְבוּזָזֵי תִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן אָז יֵלֵךְ קוֹל
55 כֹּל עַל יַד נְבִיא וְיֵיעָלֵיהֶם יִרְאָה וג
כֵּן תְּגַן עַל עַמְּךָ בְּשַׁלּוּמְךָ תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵירוּתֵנוּ
וְשָׂא נֵס מֵהֵרָה לְקַבְּצֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
תֹּרַת

ואלעיד אלה אלמטאל

פינבגי אן נדכר אלטאעאת אלתי תגב פיה
והמא זיאדתאן צנעה אלטלאל וצנעה אלל ו ל ב.
פאמא צנעה אלטלאל פאנה יגב אן נצנע לנא
5 ערישא פי כל מנזל מן מנאזלנא תחת אלסמא
עלי סטח או פי סאחה אלדאר ונגעל לה חואגז
מן ג גהאת חתי לא יכון לה מדכל אלא מן גהה
קסא, ב ואחדה והדה אלחואגז / יגוז אן תכון סתורא
או בוארי או חצרא בעד אן תשד בחבאל חתי
10 לא ימכן אן ישילהא אלאנסאן וידכל מנהא
פאן בקי בין אסאפל אלסתור ובין אלארץ
אקל מן ג קבצאת גאיז ואמא אכתר פלא. ויכון
נפס אלטלאל נבאת אמא אס או סעף או קצב
או גרב או מא אשבה דלך ויכון אלתטליל

והחג הרביעי סוכות.

וצריך שנזכיר את המצוות השייכות בו והן שתי הוספות: עשית הסוכה ועשית הלולב. עשית הסוכה: אנחנו חייבים לעשות לנו סוכה בכל דירה שנדור בה תחת השמים, על גג או בחצר הבית, ועושים לה מחיצות משלשה צדדים עד שלא תהיה כניסה אלא מצד אחד. והמחיצות האלה יכולות להיות ווילונות או מחצלות או מרבדים ובלבד שיהדקו אותן בחבלים באופן שלא יוכל אדם להרים אותן ולהכנס משם. ואם נשאר בין תחתית הווילונות ובין הארץ פחות מג׳ טפחים מותר, אבל יותר לא. ועצם הסכך צריך להיות מגידולי קרקע כגון הדסים או ענפי תמרים או קנים או ערבות

50. ה בנעימות. 51. ה יתנו אז ... ימתיקו בקול.
53. ה חצים. 54. ה תרעם.
1. כאן סותחים אכט וטשני. אכט נץ ההנא לר׳ סעדיה זכר צ׳ל. 2. אכט טשני ויגבגי. 3. אכט זאידתאן; טשני זאידתין. 4. טשני אלצלל פיגב. אכט טשני אן נצלה. 5. אכט פי מוצע מן מנאזלנא; טשני קרוע. 5. טשני תחת אלסנה. 6. טשני סנגעל; אכט פנגעל להא. 8. אכט ואחדה [ו]יגוז אן ת[כון] חיסאנא ויגוז אן תכון סתורא או בוארי או חצ[ר], וכאן נפסק הקטע; טשני והדה אלחואגז יגוז אן תכון חיסאנא ויגוז אן תכון סתורא או ביארי או חצר. 10. טשני אנסאן פידכל. 12. טשני אקאל, וכן בעמ׳ הבא שורה 13. טשני פגאיז. 13. נבאת אין בטשני.

7. ״ואמר מר רבינו סעדיה ז״ל שצריכה סוכה להיות סחומה מג׳ רוחותיה ולא יהא שם מקום פתוח אלא מקום הפתח בלבד״ (הל׳ ריצ״ג ח״א עמ׳ ע״ג, והוא מתנגד לדעת רבינו). ועי׳ גם תשובות רב האיי שם עמ׳ ע״ב. 12. סוכה ט״ז א׳—ב׳. 13. שם י״א א׳. ועי׳ תשוה״ג שהוצאתי מן ה׳גניזה״ עמ׳ 109 (= אוצה״ג עמ׳ 20). 14. עי׳ נחמיה ח׳ טו וסוכה ל״ז א׳ ושם י״ב א׳.

תכינא חתי תכון אגזא אלטל פיה אכתר מן אגזא אלשמס. ואקל מא יכון טולה וערצה ז׳ קבצאת פי ז׳ קבצאת ואקל מא יכון ארתפאעה עשר קבצאת ואכתר מא יכון ארתפאעה כ׳ דראעא. ולא יגוז אן יטרח פוק אלמטלה חצירא ולא באריה וכדלך לא נסתר דונה אזארא ולא רדאא פאן פעל שיא מן דלך אפסד אל־טלאל. ואן אנפתח פי אלטלאל כוה מקדארהא ג׳ קבצאת פקד אפסדתה אלי אן תטלל. ואי חגרה צגירה תחיט בהא רואשן ריד אלתטליל פי וסטהא פלינטר אן כאן ערץ אלרואשן מן אספל ד׳ אדרע פלא יגוז

קסב, א ואן כאן אקל מן דלך כאן גאיז / ובשריטה אן לא יכין פי אלגהאת באב מפתוח אלא אלבאב אלדי ידכל אלי אלסוכה מנה פי אלגהה אל־ראבעה. ויגב אן יכון טעאמנא ושראבנא וקראתנא ודרסנא וניאמנא פי אלסוכה לא נצנע שיא מן הדה כארגהא ואי וקת דכלנא אליהא נברך ברוך אתה יי׳ אלהינו מ׳ הע׳ אש קדש במצותיו וצונו לישב בסכה ולו דכלנא אליהא וכרגנא נ׳ מרה פי כל יום וכדלך אלציצית לו תעטפנא באזרנא נ׳ מרה פי כל יום יגב אן נברך אשר קדש במצ׳ וצונו להתעטף בציצית.

1. טשנו תכינה. 3. פי, כאן פותח טשנו. קבצאת (השני) אין בטשנו נז. 3-4. ואקל—קבצאת אין באא והושלם ע״פ טשנו נז. 4. ארתפאעה אין בטשנו נז. 5. טשנו נז אן נטרח פוק אלטלאל. 6. טשנו ולא ביאדיה (?) ... דונא אזרא. 8. טשנו אנפתחת; טשנו אנפתת. 9. טשנו מקדאר. 10. טשנו נז ואית. טשנו תחוט. 11. טשנו נז רואשין ... פאן כאן ערץ (טשנו עריץ) אלרואשין. 13. טשנו נז פגאיז. 13. בשריטה אלא יכון פי אלג׳ (טשנו פי ג׳) גהאת. 15. אלדי אין בטשנו. 16-17. טשנו ושרבנא פי אלסוכה ודראסנא וניאמנא פי אלסוכה. 21-22. ולו—יום אין באא והושלם ע״פ טשנו; טשנו נ׳ מרא כל יום יגב אן נברך. 23. פי אין בטשנו. טשנו וגב.

או כיוצא בהם, והסיכוך יהא צפוף עד שחלקי הצל יהיו מרובים מחלקי השמש. וארכה ורחבה לפחות ז׳ על ז׳ טפחים וגבהה לפחות עשרה טפחים ולכל היותר כ׳ אמה. ואסור לשים על הסכך מרבד או מחצלת וכן אין פורשין תחתיו טלית או מעיל, ואם עשה אחד מאלה פסל את הסוכה. ואם נפתח בסכך חלון בשיעור ג׳ טפחים היא פסולה עד שמכסים אותה. וחצר קטנה מוקפת אכסדראות ורוצים לעשות סוכה באמצעיתה, רואים אם רוחב האכסדראות מלמטה ד׳ אמות אסור ואם פחות מזה מותר ובלבד שלא יהא בצדדים פתח פתוח מלבד הפתח שנכנסים בו לסוכה בצד הרביעי. וחייבין לאכול ולשתות ולקרוא וללמוד ולישון בסוכה, אין עושין שום דבר מאלה מחוצה לה. וכל פעם שנכנסים אליה מברכים ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה, ואפילו אם נכנסים ויוצאים נ׳ פעם בכל יום, כמו הציצית אפילו אם מתעטפים בטלית נ׳ פעם בכל יום צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית.

2. סוכה כ״ב א׳. 3. שם ג׳ א׳, כדי שיחזיק ראשו ורובו. ועי׳ ריי״ף ורא״ש שם. 7. שם י׳ א׳. 9. שם י״ז, א׳. 10. [-חגרה״ -חצר״ atrium]. 11. רואשן -אכסדראות״ -גזוזטראות״, עי׳ מש״כ רי״נ אפשטיין בסי׳ הגאונים 133 וס׳ השטרות לרה״ג עמ׳ 25 הע׳ 18. 12. שם. 14. עי׳ לעיל עמ׳ רלג ובהערה שם. 16. שם כ״ח ב׳. 21. -וכל אימת דעייל אינש לסוכה צריך לברוכי ואפילו עייל ונפיק עשרה זימני ביומא צריך לברוכי לישב בסוכה, מנלן מתפילין״ וכו׳ (ה״ג ד״ו ל״ב עמ׳ ד׳; ד״ב 163; הל׳ ראו 26). ועי׳ ראבי״ה ח״ב 367 ובטור או״ח סי׳ תרל״ט. 24. -למדנו מן השמועות

ואמא אללולב פיגב אן נשתרי ד׳ אשיא אתרג
ואס מתלת וקלב נכלה ושי מן אלגרב פיגמע
דלך וישד באקה מא כלי אלאתרג וירפע לוקת
קראה אלהלל. וצפה אלאתרגה מעתדלה
5 פי צורתהא נקיה מן עמום אלגרב פאן כאן עלי
בעצהא גאיז ולא תכון נאקצה שי פאן אנקלעת
אלדאירה אלתי תחת עודהא גיר גאיז ולא תכון
גאפה ולא צגירה אקל מן מקדאר ביצה.
קסב, ב וצפה אלאס אן יכון / פי כל טבקה מן
10 טבקאתה ג׳ ורקאת מנתטמה פאן לם יגד אלעוד
כלה עלי הדה אלצפה פליקנע בג׳ טבקאת פי
ראסה אן תכון בהדה אלצפה פאן לם תך הדה
אלטבקאת פי ראסה בל כאנת פי וסטה פליקטף
מא פוקהא חתי תכון הי אלראס ומא זאד עלי
15 ג׳ ורקאת פצארת ד׳ או ה׳ או מא זאד גאיז.
וצפה אלקלב אן יכון מעתדלא גיר מעוג
אללהם אלא אן יתעוג אלי וגהה והו אלגאנב
אלמשקוק אלדי לונה אחמר ואמא אן תעוג אלי
וראה או אלי אחד גאנביה גיר גאיז וכדלך

והלולב: צריך לקנות ד׳ דברים, אתרוג
והדס משולש וענפים מלב הדקל וקצת
ערבות, ויחבר ויאגד אותם חוץ מן האתרוג
וישמור אותם לזמן קריאת ההלל. – ותיאור
האתרוג: יהא ישר בצורתו, נקי מכל כתם
ואם הם על מקצתו מותר, ואל יחסר בו כלום,
ואם נשר העיגול שמתחת לגבעולו אינו כשר,
ולא יהא יבש ולא קטן מכשיעור ביצה. –
ותיאור ההדס: בכל קן מקיניו יהיו
ג׳ עלים מסודרים ואם לא נמצא הקנה
כלו באופן זה, מספיק בג׳ קינים בראשו
שיהיו באופן זה, ואם הקינים האלה אינם
בראשו אלא באמצעו יקטום מה שלמעלה
מהם עד שיהיו הם הראש. ואם יש יותר
מג׳ עלים כגון ד׳ או ה׳ או יותר כשר.–
ותיאור הלולב: יהא ישר, לא מעוקם
כלל אלא אם נתעקם לצד פניו והוא הצד
הנסדק שצבעו אדום, אבל אם נתעקם
לאחוריו או לאחד מצדדיו פסול, וכן אם

1. טשנ״נ אן תשתרא. 2. טשנ״נ ואס מתלב.
2. טשנ״נ יגמע... אלאתרגה. 4. טשנ״נ קראת
דלך אלהלל. 4. טשנ״נ צפה. 5. בכל כה״י גרב.
6. טשנ״נ פגאיז גיר נאקצה שיא. 7. טשנ״נ
פגיר גאיזה. 9. אא״ אן יכון אן יכון. טשנ״נ פי
אלטבקה. 10. טשנ״נ מן טבקתה. מנתטמה אין בטשנ״נ.
טשנ״נ יוגד. 11-12. טשנ״נ סליקבע... ראסה בהדה
אלצפה; טשנ״נ ראס אלעוד אלצפה. 12. טשנ״נ לם
תכן; טשנ״נ לם תכון. 13. טשנ״נ פי תוטה פליקטף מא,
וכאן נפסק הקטע. 14. טשנ״נ חתי תציר. 15. טשנ״נ
פגאיז. 16. גיר מעוג אללהם, לפי טשנ״נ; אא״ גיר
מעוג אלי וראה אללהם. 18. לונה טשנ״נ; אא״ לה.
18. ואמא טשנ״נ; אא״ ואנמא. 19. טשנ״נ פגיר.

הללו שכל זמן שהוא נכנס לסוכה אפי׳ כמה פעמים
וגם כן מצות ציצית כל זמן שמתעטף בו חייב
לברך אפי׳ מאה פעמים ביום״ (ר״ש בן חפני
בשערי ברכות). ובסדור רב עמרם ג׳ א׳: ובכל
פעם ופעם צריך לברך, אלא כיון שאין לה
קביעה אלא בישיבה בסעודה וכו׳ סודרן על
הכוס. ועי׳ אוצה״ג עמ׳ 67–68. 6. סוכה ל״ה ב׳.
6. שם ל״ו ב׳. 7. נטלה בוכנתו, שם ל״ה
ב׳, ועי׳ הל׳ ריצ״ג ח״א עמ׳ ק״ה. 8. שם
ל״א א׳, ועי׳ שע״ת סי׳ שי״ג והל׳ ריצ״ג שם
עמ׳ צ״ו. 8. שם ל״ד ב׳. 11. ״ואמר מר
רב סעדיה ואי איכא תלתא קיני ברישיה
סגי ליה בהכי״ (הל׳ ריצ״ג ח״א עמ׳ ק״ג
והמנהיג סי׳ י״ח. ועי׳ בהערת הרב במברגר שם).

14. כי נקטם ראשו כשר, ועי׳ ברי״ף ובמאור ומלחמות ובס׳ מגן אבות להמאירי עמ׳ קט״ו ואילך.
19. סוכה ל״ב א׳, וכ״פ גם רב האיי, הרי״ף ושאר ראשונים שאם נתעקם לצדדין פסול. ודברי רבינו
מובאים בסדור ר׳ שלמה בר נתן (כ״י אוכספורד 896 דף נ״ג ע״א) וז״ל: ״ומוגוד איצא פי סידור
אלגאון ז״ל כלאם יצאד אלמכתוב האהנא פי אלקלב אלמעוג והדא נץ אלכלאם: וצפה קלב אלנכלה אן
יכון מעתדלא גיר מעוג אללהם אלא אן מעוג אלי וגהה והו אלגאנב אלמשקוק אלדי לונה אחמר

אן אנקלעת אלסעפה אלעליא אלגאמעה לורקה
או אנשקת פגיר גאיז ואמא אן תפרקת ורקה
פליעד פישדהא מהמא אלסעפה אלעליא מגתמעה.
וצפה אלגרב מא כאן מנה עודה אחמרא
5 וורקה סבטא ואטראף ורקה מלס פהו אלמתכד
ואמא מא כאן עודה אביצא וורקה מדורא
ואטראף ורקה כשנה כאנהא מנשאר גיר גאיז
פאלאול יסמי באלשאם ומצר צפצאף ואלתאני
גרב וראית אהל הדה אלבלאד יעכסון הדין
10 אלאסמין.

ואלכמיה אלתי תוכד מן הדה אלד אשיא
קסג, א אתרגה ואחדה / וקלב ואחד ועודין גרב וג
אעואד אס. ומקדאר טולהא אמא אלאס ואלגרב
ג קבצאת ואמא אללולב ד קבצאת חתי אן אל־
15 לולב אדא שד מע אלאס ואלגרב באקה יעלי
מן טולהמא קבצה ויתתאג אן תכון הדה
אלקבצה מן נפס גרידה אללולב סוא אלסעף
אלעאלי. ואדא חמלת פלתכון אלבאקה פי
אליד אלימני ואלאתרגה פי אליד אליסרי ויגב
20 אן יכון וגה אללולב אלאחמר אלי וגה אלמצלי
ואלגאנב אלאכצר אלי אלקבלה. ויגוז אן יזאד
עלי עודין אלגרב וג אעואד אלאס מא שא מן

נקטם ההוצא העליון המאחד את עליו או נסדק פסול, אבל אם נפרדו עליו יחזור ויאגד אותם כל זמן שההוצא העליון מחובר.– ותיאור הערבה: מין שקנה שלו אדום ועליו מרובים וקצוות עליו חלקות הוא הנלקח, אבל מין שקנהו לבן ועליו עגולים וקצוות עליו פגומות כמסור הוא פסול, והראשון נקרא בארץ ישראל ומצרים צפצפה והשני ערבה, וראיתי אנשי הארץ הזאת מחליפים את שני השמות האלה.

והכמות שלוקחים מד' הדברים האלה: אתרוג אחד, לולב אחד, שני קני ערבה ושלשה קני הדס. ושיעור ארכם: ההדס והערבה שלשה טפחים והלולב ארבעה טפחים עד שהלולב כשאוגדים אותו עם ההדס והערבה לאגודה יעלה על ארכם טפח, והטפח הזה צריך להיות מעצם שדרת הלולב חוץ מן ההוצא העליון. וכשנוטל אותם תהיה האגודה ביד ימין והאתרוג ביד שמאל, וצריך שפני הלולב האדומים יהיו לצד המתפלל והצד הירוק לצד מזרח. ומותר להוסיף על שני קני הערבה וג' קני ההדס כמה שהוא רוצה מן

1–3. מן "אלסעפה" עד "אלסעפה" חסר בא והושלם מתוך טשנ. 3. אלעליא מגתמעה טשנ; א אלעאליה - אלמגתמעה. 5. טשנ סבטא אלאטראף וורקה. 5–7. מן "ואטראף ורקה" עד "ואטראף ורקה" חסר בא והושלם מתוך טשנ. 7. טשנ פגיר. 9. טשנ גרבה. טשנ הדא אלבלד. 11. אשיא אין בטשנ. 13. טולהא טשנ; א טולהמא. 14–16. טשנ פתלאת קבצאת ... פארבע ... חתי יכון אללולב ... פאלבאקה יעלו ען. 16. הדה, כאן נפסק טשנ.

ואמא אן מעוג אלי וראה או אלי אחד גאנביה פגיר גאיז. והדא אלכלאם מכאלף לגן אלתלמוד פלא יעול עליה" (= ונמצא ג"כ בסידור הגאון ז"ל דבר הסותר את הכתוב כאן בלולב עקום וזהו נוסח הדבר... ודבר זה מתנגד לנוסח התלמוד ואין סומכין עליו), כי לפי גרסתנו "לא אמרן אלא לסניו אבל לאחריו ברייתיה הוא" וכשר. 1. נקסם: שם כ"ס ב'. 2. נסדק: נחלקה התיומת, ל"ב א'. 9. הכוונה, כנראה, לבבל [ועי' סוכה ל"ד א']. 12. עי' סוכה ל"ד ב'. "וקיי"ל כר' ישמעאל דאמ' שלשה הדסין ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד", שע"ת סי' שנ"ב; הלכות פסוקות סי' קפ"ב: רב עמרם. ועי' גם הל' ריצ"ג עמ' ק"ד. והשוה שאר תשובות הגאונים שנקבצו באוצה"ג עמ' 43. 14. שם ל"ב ב'. 18. שם. 19. שם ל"ז ב'. 20. "וכתב רבינו סעדיה שצריך בשעת נטילה שיהיו פני הלולב שהוא האדום כנגד פני המתפלל והצד הירוק שבו השדרה כלפי חוצה... וכדאי הוא הגאון לסמוך עליו" (אבודרהם דף ע"ט א').

אלאס אלדי ליס מתלת חתי תתם באקה. ולא
תשד אלא בכרץ מן גנס אללולב ופי וקת ישד
אללולב לא יגב אן יברך שיא ואנמא אלברכה
פי וקת חמלה. פכמא יקע ביד אליהודי יברך
אשר קדשנו במצותיו וצונו על
נטילת לולב ושהחיינו וקימנו
והגיענו לזמן הזה. ואלוקת אלתי יגב אן
יחמל אללולב פיהא הי וקת קראה אלהלל מן
קסג, ב אולה אלי / אכרה ויגב אדא קילת הדה אלג
פואסיק אן ינענע אללולב פי וקת קולה והו
הודו לייי כי טוב אלאול והודו לייי
כי טוב אלאכיר ואנא ייי הושיעה
נא. וצפה אלנענוע יקדם אללולב ואלאתרגה
גמיעא אלי אלקבלה וירדהמא תם ישיל אללולב
ואלאתרגה אלי פוק ויחטהמא ותכון אלחרכה
אלתי אלי אלקבלה פי חאל קולה הודו ואנא
ואלתי אלי פוק פי חאל קולה ייי ייי. ואדא
פרג מן אלהלל יגב אן יקול בעדה יהללוך
פאדא כאן פראד יקול

ההדס שאיננו משולש עד שתשלם אגודה. ואין
אוגדים אלא בהוצים ממין הלולב וכשאוגדים
את הלולב לא צריך לברך כלום, ואין ברכה
אלא בשעת נטילתו. וכשיבוא ביד היהודי יברך
אשר קדשנו במצותיו וצונו על
נטילת לולב ושהחיינו וקימנו
והגיענו לזמן הזה. והזמן שבו צריך לנטול
את הלולב הוא זמן קריאת ההלל מתחלתו עד
סופו, וכשאומרים את ג׳ הפסוקים האלה
צריך לנענע את הלולב והם הודו
לה׳ כי טוב הראשון והודו לה׳
כי טוב האחרון ואנא ה׳ הושיעה
נא. ותיאור הניענוע: יכוון את הלולב
והאתרוג יחד למזרח ויחזירם, אח״כ
ירים את הלולב והאתרוג למעלה ויורידם,
והתנועה לצד מזרח תהיה בשעת אמרו הודו
ואנא ואותה שלמעלה בשעת אמרו ה׳
ה׳. וכשגמר את ההלל צריך לומר אחריו
יהללוך ואם הוא יחיד יאמר

הושע נא הושיענו ייי אלהינו ורחם עלינו ברחמיך הרבים למען שמך הגדול הגבור והנורא שיתגדל ויתקדש בעולם כולו כד שנא והתגדלתי

4. חמלה, כאן פותח טשנח. טשנח כמא יקע פי יד. 6. שהחינו אין בטשנח. 7. טשנח ואלוקת אלדי לא בד מן חמל אללולב הו וקת. 10. טשנח פי חאל קולהא והי. 13. טשנח בידה גמיעא. 14. טשנח ישילהמא. 17. טשנח הו חאל. 17. טשנח ליו ויו. 18. טשנח בעד יהללוך אדא כאן פראד הושע. 20. ברחמיך הרבים אין בטשנח. 21. טשנח ויתקדש שמך ... כנאמר על ידי נביא׳.

1. ״ואמר רב נסרונאי הדס של לולב אם יכול לעשות כולו מן העבות מצוה מן המובחר, ואם אינו מוצא אלא [שלשה] הדסים עבות ממלא אותם בהדס שוטה ושפיר דמי... וכן אמר רב סעדיה״ (הל׳ ריצ״ג חי״א עמ׳ קי״ג). והשוה גם מנהיג סי׳ י״ח ומגדל עוז פ״ה מהל׳ לולב. 2. סוכה ל״ו ב׳. 4. ״ואמר רבינו סעדיה אינו צריך לברך בשעת עשיה״ (הל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ צ״ט). ״ועל הברכה אמרו רבוותא קמאי כגון רב שר שלום ורב עמרם ורב סעדיה ור׳ נסים דחיישינן לדר׳ אמי (מ״ד ב׳) כיון דאגביה נטיק ביה ...״ (עטור ח״ב מ״ד ושבה״ל סי׳ שס״ו). 6. סוכה ל״ז ב׳. 11. שם. ועי׳ תשובת רב נסרונאי בגנזי שכטר II 107. 17. ״ואמר רבינו סעדיה כי המנהג להתכוון להעלותו למעלה בשעת הזכרת השם דהודו לה׳ ודאנא ה׳ הושיעה נא (הל׳ ריצ״ג ח״א עמ׳ קי״א ובמנהיג הל׳ לולב סי׳ ל״ה והובא גם בא״ח ח״א דף קס״ו ע״ג ובכלבו סי׳ ע״ב). ״ואע״פ שאמרו (סוכה ל״ז ב׳) מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו... אין טעם

והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ייי הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם.

ואדא כאנו גמאעה יפתח להם אלאמאם
קסד׳ א הושענא ויגיבון הושענא ויקול / בין
5 ידיהם הדה אלכלמאת אלתי דכרתהא כלמה
כלמה והם יגיבון הושענא וכדלך אן קאל בין
ידיהם כלאמא מולפא עלי אלף בית. ויגב
אן יטופון חול אלתיבה כל יום טופה ואחדה
ופי אליום אלסאבע ז׳ טופאת. ופי הדא אלזמאן
10 סן אן יטופון פי כל יום ג׳ טופאת ופי אליום
אלסאבע ז׳ טופאת. אלטופה אלאולי יקול פיהא
הושענא וימשי אלאמאם עלי ימינה ווגהה
מסתקבל אלתיבה מן כל גהה וכדלך אלגמאעה
כיף מא דארו ואלטופה אלב יקול פיהא ענה
15 בהושענא וימשי אלאמאם עלי יסארה הו
ואלגמאעה מסתקבלין אלתיבות כיף מא דארו.
תם יקום בין ידי אלתיבה ויקול אנא אל
נא הושענא והושיעה נא ויקול אל־
אמאם פצל מן אלפצול אלתי אתבתהא מא יצלח
20 לכל יום ויגיבון

ואם היו ציבור יפתח להם החזן הושענא והם עונים הושענא ואומר לפניהם את הדברים שהזכרתי דבר דבר לבדו והם עונים הושענא, וכן אם אמר לפניהם דברים שחוברו על דרך אלף בית. וצריך שיקיפו סביב התיבה כל יום הקפה אחת וביום השביעי שבע הקפות. ובזמן הזה יש מנהג להקיף בכל יום ג׳ הקפות וביום השביעי ז׳ הקפות. בהקפה הראשונה אומרים הושענא והחזן הולך לצד ימינו ופניו כנגד התיבה מכל צד וכן הצבור לאיזה צד שיפנו. ובהקפה השניה אומרים ענה בהושענא והחזן הולך לצד שמאלו, הוא והצבור כנגד התיבה לאיזה צד שיפנו. אח״כ יעמד לפני התיבה ויאמר אנא אל נא הושענא והושיעה נא, והחזן יאמר אחד מן הפרקים שארשום, מה שראוי לכל יום, ויענו

תבנה ציון בימינו והעלנו לתוכה בשמחה יראו גוים ויבושו יכלמו זדים זרים נהדרך בארבע מצות נמליכך בזה יום סוכה וכך
קסד׳ ב **נאמר / בהגלותך מלכנו אנא אל נא הושיענו הושענא והושיעה נא**

1. טשנח הושענא הושיעה. 4. ויגיבון הושענא אין בטשנח. 5. טשנח אלדי דכרת. 7. בין ידיהם אין בטשנח. 8. טשנח חואלי אלתיבות. 10. טשנח סנו אן יטופון כל. 11. טופאת אין בטשנח. 13-11. טשנח יקולון פיהא ... אלתיבות מן כל וגה. 16-14. טשנח יקולון פיהא ... והו ואלגמאעה מסתקבלי. 17. טשנח בין ידי אלתאבות. 18. טשנח הושיענו הושענא והושיעה נא ויגיבון כדאך ויקול הושיעה נא ויגיבון הושענא והושיעה נא ויקול אנא הצליחה נא ויגיבון הושע נא והושיעה נא תם יקול פצל. 23-21. טשנח ציון בחיינו ... ויכלמו ... מלכנו הושע נא והושיעה נא.

מכאן להושיט הלולב ולנענעו לארבע רוחות. ואף הגאונים כתבו שהעושה כן דעת חיצוני הוא״ (מגן אבות להמאירי עמ׳ ק״נ). ועי׳ עטור ח״ב דף מ׳ ע״ד; שבה״ל סי׳ קס״ה; אבודרהם דף ע״ט ע״ב.

1. ״ואומר רבינו סעדיה כשהיחיד גומר את ההלל וחותם אומר הושיעה נא והושיענו ... והתגדלתי והתקדשתי הושיעה את עמך. (ריצ״ג ח״א עמ׳ קי״ב). 9. ״ואמר רב סעדיה לאחר שמפטירין אומרין תהלה לדוד ועומד שליח צבור ולולבו בידו והציבור סביבות התיבה ואומר הושענא (עי׳ בהגהות בסוף ח״ב) והן [אומרים] הושיעה נא ואחר כך אומר אני והו

ופי יום ערבה יקול נהדרך בזה יום ערבה פאדא פרג אלאמאם מן דלך דאר איצא עלי ימינה וקאל הדה אלכלמאת

וביום הערבה יאמר נהדרך בזה יום ערבה, וכשהחזן גמר זאת יפנה ג"כ לצד ימינו ויאמר את הדברים האלה:

תִּתְפַּרְקוּן וְתִשְׁתֵּיזְבוּן מִן חַרְבָּא וּמִן כַּפְנָא וּמִן שִׁבְיָא וּמִן מוֹתָנָא וּמִן כָּל מִינֵי מַשְׁחִית וּמִן כָּל מִינֵי פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת בָּעוֹלָם וְתִסְקוּן כּוּלְכוֹן לִירוּשָׁלֵם הַטְּהוֹרָה וִידַשְּׁשָׁן רַגְלֵיכוֹן עַל צַוְּארֵי סָנְאֵיכוֹן וִירַקְּדָן רַגְלֵיכוֹן בַּעֲזַרְתָּא דְּקוּדְשָׁא וְתִסְבּוּן בִּידֵיכוֹן פֵּירֵי אִילָנָא אַתְרוּגִין לוּלַבִּין וַהֲדַסִּין וְעַרְבִין דְּנַחַל וְתִתְּבוּן וְתֵימְרוּן הושענא והושיעה נא הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם.

ואלאיאם אלתי לא בד מן חמל אללולב פיהא ו' איאם אד לא בד מן סבת פי אלסבע איאם ולא יגוז חמלה פי אלסבת. פארי אן אתבת עשר אלף ביתאת כמסה עלי הושענא וה' עלי ענה בהושענא חתי יקאל פי כל יום מן / אלכמס איאם אתנתין מנהא פאדא כאן יום ערבה גמעת כלהא. ואתבת איצא אלפצול אלתי תקאל עלי מקדאר עדד כל יום.

פאמא אלאלפביתאת אלתי להושענא פהי הדה

והימים שבהם חייבים ליטול את הלולב על כל פנים הם ו' ימים מפני שבע"כ יש שבת במשך שבעה ימים ובשבת אין רשות ליטלו. ואני רואה לרשום עשר אלף־ביתות, חמש על הושענא וחמש על ענה בהושענא, כדי שיאמרו בכל יום מן חמשת הימים שתים מהן וכשיהיה יום הערבה כלן יחד. ורשמתי גם את הפרקים שאומרים כפי מספר כל יום.

והאלפביתות בשביל הושענא הן אלה:

1. טשנח יקולון. 2. אלאמאם אין בטשנח. 4. הניקוד מא"א. 4-5. ומן כל מיני משחית, כתוב בא"א בין השיטין וחסר בטשנח. 5-6. ותסקון—הטהורה אין בטשנח. 6—8. טשנח על פרקת צוארי ... דקודשא ותסקון כולכון לירושלם ותסבון ... דנחל ותענון כולכון ותימרון ... והושיעה נא והצליחה נא. 11. טשנח לאנה לא בד פי אלז' מן אלסבת. 14. פי אין בטשנח. 15. טשנח מן אלה' אתנין. 18. א"א אלפביתאת; טשנח פאמא אלפביתאת הושענא למענך.

והושיעה נא ועונין כן ומחזירין ס"ת למקומו ואומר קדיש ומתפללין תפלת המוספין ובכל יום מקיפין פעם אחת וביום השביעי ז' פעמים פעם ראשונה מקיפין דרך ימין כלפי תיבה ואמר הושענא ושניה מקיפין דרך שמאל ואומר אנא הושיעה נא והן עונין הושענא והושיעה נא ואומר הצליחה נא והן עונין הושענא והצליחה נא ואומר דברי שבח מענינו של כל יום ויום והן עונין -תבנה ציון ברנה והעלינו לתוכה בשמחה" וביום ז' אומרים ג' אלפא ביתא ואומרים -נהדרך בד' מצות ונמליכך ביום ערבה" (הל' הריצ"ג חי"א עמ' קט"ו; המנהיג הל' לולב סי' מ"ג בקיצור). ועי' מש"כ במחברתי -חלופי מנהגים בין ישיבות סורא ופומבדיתא" עמ' 17—19. ויש בענין זה תשובות רבות לגאונים. עי' אוצה"ג סי' קמ"ו—קנ"ד. ועי' במאמרו של קהוט במונטשריפם לש' 1893 עמ' 508 ואילך. 4. עי' באוצה"ש. 12. וכתב בעל העטור ח"ב דף מ"ג ב': -ומנהג רב סעדיה כמנהגנו אלא שאמר פעם ראשונה (עי' אוצה"ג לסוכה עמ' 61 הערה ד') שלא להקיף בשבת אבל לומר מענין שבת ועונין צבור הושענא".

א לְמַעַנְךָ אַדִּיר בָּאַדִּירִים לְמַעַנְךָ בּוֹרֵא רוּחַ וְיוֹצֵר הָרִים
למ׳ גָּדוֹל הָעֵצָה מַשְׁפִּיל וּמֵרִים למ׳ דּוֹבֵר צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים
למ׳ הַיּוֹדֵעַ וָעֵד אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים למ׳ וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ אֲמָרִים
למ׳ זוֹכֵר הַבְּרִית וּמִתְבָּרֵר עִם בָּרִים למ׳ חוֹקֵר לְבָבוֹת חוֹפֵשׂ כָּל חֲדָרִים
5 למ׳ טִפְחָה יְמִינוֹ שָׁמַיִם וְעָשָׂה אוֹרִים למ׳ יָסַד אֶרֶץ בַּצּוּרוֹת בְּקַע יְאוֹרִים
למ׳ כַּבִּיר כֹּחַ מְכֻבָּד בָּאוּרִים למ׳ לֹא יִתַּמּוּ שְׁנוֹתָיו לְדוֹר דּוֹרִים
למ׳ מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן יַמִּים חָרָה בִּנְהָרִים למ׳ נוֹתֵן רוֹזְנִים לָאַיִן וּמְלָכִים וְשָׂרִים
למ׳ סוֹעֵד בְּחֶסֶד כִּסְאוֹ וּבַהֲדָרִים למ׳ עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו וְנוֹגַהּ וִיקָרִים
קסה. ב למ׳ פּוֹקֵחַ עִוְרִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים למ׳ צוֹפֶה עֲתִידוֹת מַה יִּהְיֶה בְּסוֹף דּוֹרִים
10 למ׳ קָרוֹב לְנִשְׁבָּרִים דַּכְּאֵי רוּחַ נֶעֱזָרִים למ׳ רָם וְנִשָּׂא הִשְׁכִּין צְחִיחָה הַסּוֹרְרִים
למ׳ שִׁמְךָ אֶחָד לֹא תִתֵּן כְּבוֹדְךָ לַאֲחֵרִים למ׳ תּוֹכֵן יְשׁוּעוֹת לְהוֹשִׁיעַ נִבְחָרִים

הוֹשַׁעְנָא

ב לְמַעַן אָב עָקַד בֵּן לְמַעַן בֵּן בֵּרַךְ גְּבִיר
למ׳ גְּבִיר אָסַף דְּגָלִים למ׳ דְּגָלִים רָעִית הֶעָנִיו
למ׳ הֶעָנִיו וְנֶאֱמָן וָאָח למ׳ וָאָח לִכְהוּנָּה זָכָה
למ׳ זָכָה וָאָרֶץ חִילֵק למ׳ חִלֵּק שׁוֹפָרוֹת וּמְלָכִים טָבָח
5 למ׳ טָבַח טָלֶא וְסוֹד יָדָע למ׳ יָדַע נַגֵּן שֶׁבֶת עַל כִּסֵּא
למ׳ כִּסֵּא יֵיי יָשַׁב עָלָיו לְמֶלֶךְ למ׳ לְמֶלֶךְ קָם וַעֲבָדִים מְשַׁלֵּחַ

א. המקורות: אא; אדי׳ דף י״ז ע״א (מגיע רק עד שורה 10: נעזרים); אדלח דף ב׳ ע״א (מתחיל מן שורה 9); בב דף ל״ט ע״ב; מד דף א׳ ע״א (מתחיל מן שורה 9); קאהוס (Die Hoschanot des Gaon=R. Saadia, Breslau 1893, עמ׳ 7).

2. בב ומגיד. 3. קאהוס, ואם יסתר. 4. בב קאהוס, זוכר ברית ישרים. אדי׳ מתברר. אדי׳ כל לבבות. 5. בב קאהוס, טפחה ימינך שמים ועשתה מאורים. 6. בב קאהוס, שנותיך לדורי דורים. 8. אא ובחדרים. אא וגוגה וסתרים. 9. אדי׳ מד מתיר. אא מה יהא; בב מה יהיה. 11. אדלח בב מד קאהוס, עם נבחרים.

ב. המקורות: אא; אדלח דף ב׳ ע״א; בב דף ל״ט ע״ב; טשכא דף א׳ ע״א (מתחיל מן שורה 4: למ׳ חלק); מד דף א׳ ע״א; קאהוס עמ׳ 9.

1. בב קאהוס, למענך אלהי האב למען אב עקד בן. 3. בב קאהוס, נאמן. 4. קאהוס, ארץ. 5. בב קאהוס, וסוד ה׳. בב קאהוס, כסא ה׳. 6. בב קאהוס, למלך עבדים משלח; אדלח טשכא מד למלך עמד; טשכא עבדים.

למ׳ מְשַׁלֵּחַ יָד בַּשַּׁלְמָה וּקְרָעִים נָתַן — למ׳ נָתַן אַדַּרְתּוֹ עַל חוֹרֶשׁ שָׂדֶה

למ׳ שָׂדֶה עָזַב וּלְשָׂרֵת עָמָד — למ׳ עָמַד וְ״רָאִיתִי אֶת יְיָ״ פֶּץ

למ׳ פֶּץ בָּנַי אַל־תִּשָּׁלוּ כִּי צַדִּיק — למ׳ צַדִּיק וְכָמוֹהוּ לֹא קָם

10 למ׳ קָם וְחִנֵּן שָׁלוֹשׁ בְּעַד רְחוּמִים — למ׳ רְחוּמִים רָדוּ לְכִבְשָׁן לְקַדֵּשׁ שֵׁם

למ׳ שֵׁם וְדַת וְיָכִין וְתֵל תַּלְפִּיוֹת — למ׳ תֵּל תַּלְפִּיוֹת וּשְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה

הוֹשַׁעְנָא

קסו׳ א למען אָב יְדָעָךְ מִבֵּין מְנַאֲצִים — לְמַעַן בֵּן נֶעֱקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים

ג

למ׳ גִּבּוֹר נִסִּיתוֹ בְּיַחֵם בְּרוּדִים אֲמוּצִים — למ׳ דְּגָלִים מַקְדִּישִׁים שִׁמְךָ וּמַעֲרִיצִים

למ׳ הַצּוֹבֵר בָּר עָשְׂתָה הָאָרֶץ לִקְמָצִים — למ׳ וְהִדְרִיר עַם מִפֶּרֶךְ וּמִנּוֹגְשִׁים אָצִים

למ׳ זְוַמֵּן לְשָׁרֶתְךָ בַּחֲרִיטִים מְשֻׁבָּצִים — למ׳ חַמָּה וּלְבָנָה הְדָמִים וְהָעָם נְחוּצִים

5 למ׳ טִיעֲמוּ שִׁירָה לְהָשִׁיחַ מִקּוֹל מְחַצְּצִים — למ׳ יָשֵׁת מִזְבַּח בַּעַל כְּאַבְנֵי גִיר מְגוּפָּצִים

למ כְּפַעַם בְּפַעַם קְרָאתוֹ אַרְבָּעָה קוֹלוֹת אַמִּיצִים

למ׳ לְקוֹל הַצְּעָדָה עָלָה בְּבַעַל פְּרָצִים — למ׳ מַשְׂכִּיל בְּחָכְמָה לֹא יִשְׁוּ בָהּ כָּל חֲפָצִים

למ׳ נוֹשֵׁעַ בְּהַשְׁקִיפוֹ עַל מַעֲלֵה הַצִּיצִים — למ׳ סָח וְנָשָׂא נֵס וְאָסַף נְפוּצִים

למ׳ עָנָה יְבָנוּ כָּל הַבָּתִּים הַנְּתוּצִים — למ׳ פֶּץ יֵצְאוּ מַלְאָכִים בַּצִּים

10 למ׳ צָפָה רוּחַ חָזָק הָרִים מִמֶּנּוּ מִתְפּוֹצְצִים — למ׳ קִשֵּׁב לְנָגִיד קַח קֶשֶׁת וְחִצִּים

7. א בשמלתו; ב קאהוט, בשמלה ותקנתי עפ״י מ״א, י״א כ״ט. 8. ב קאהוט, ראיתי; מד וראתי יי.
9. א סך אל תיאש לו; אדלה טשכא כי צדק למ׳ צדק. א צַדִּיק(I). 10. למען רחומים חסר בטשכא.
מד ירדו ככבשן אש על קדושת שם; ב רדו לכבשן אש על קדושת השם; קאהוט קדושת שם.
11. קאהוט, ודת ויכין ותלפיות; אדלה ב וינון ותלפיות. תל, רק במד.

ג. המקורות: א, אדלה דף ה׳ ע״ב; אדלה דף ב׳ ע״ב (הדף קרוע ואי אפשר לעמוד על שנויי הנוסחאות);
ב דף מ״א ע״ב; קאהוט עמ׳ 14.

1. על המזבח, חסר באדלה; אדלה בן מנקר ממעל לעצים. 2. אדלה בייחום אמוצים; קאהוט, ברדים.
ב מעריצים. 3. ב קאהוט, ועשתה; עשתה הארץ, חסר באדלה. אדלה והדריר מנוגשים אצים;
קאהוט, מפרך נוגשים ואצים; ב נוגשים אצים. 4. אדלה לשרת במשובצים. א עה״ג ״העמיד״
ת׳ ״הדמים״; והעם, חסר באדלה. 5. אדלה סיעמו שיח בקול מחצצים. אדלה ישת אבני
גיר מגופצים. 6. ב קאהוט, בפעם נקרא ... אמוצים; קראתו ... קולות חסר באדלה.
7. ב קאהוט, הצעדה צעד. א לא ישוה כל; ב קאהוט, בכל חכמה; אדלה למען מחכים בכל חפצים.
8. קאהוט, הצצים. ב קאהוט, שח. ונשא נס, חסר באדלה. 9. א יבנו על הבתים. אדלה מלאכים רצים.
10. קאהוט, קישב.

קסו, ב למ׳ רָזִים יָדַע לְעָדָן מוֹעֲדִים וְקִצִּים / למ׳ שׁוֹטֵר מָהִיר בְּחָכְמַת נוֹעָצִים

למ׳ תִּרְשָׁתָא סוֹבֵר בַּחוֹמוֹת אֲשֶׁר הֵם פְּרוּצִים

הוֹשַׁעְנָא

ד לְמַעַנְךָ תַּקִּיף אֱלֹהֵי קֶדֶם מְעוֹנָה / לְמַעַן תָּפַר עֲלֵה תְאֵנָה

לְמַעַן שְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה / למ׳ רָץ וְנָס יֶקַח נָא

למ׳ קָם וְנֶעְתַּר בִּתְחִנָּה / למ׳ צָלַח בְּצֵאתוֹ חָרָנָה

למ׳ פַּעְנֵחַ בְּנוּף נִתְכַּבְּדָה / למ׳ עָלָה לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גוֹשְׁנָה

5 למ׳ שָׂח בְּתַחַן סָלַח נָא / למ׳ נִתְעַלָּה לְרֹאשׁ בְּכְהוּנָּה

למ׳ מְזַמֶּרֶת בְּתוֹךְ רִנָּה / למ׳ לְמוּל עֵיבָל מִזְבֵּחַ בָּנָה

למ׳ כְּוִין לְהַדְמִים חַמָּה וּלְבָנָה / למ׳ יָזַם זְכָרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא

למ׳ יָזַם וּפָץ בְּגִזָּה אֲנַסֶּה נָא / למ׳ טְלֵה חַנָּה וְאֶלְקָנָה

למ׳ חָן בְּקִרְיַת חָנָה / למ׳ זָכָה וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בָּנָה

10 למ׳ וּמִתְגּוֹרֵר עִם הָאַלְמָנָה / למ׳ הֶגְיוֹן פִּי שְׁנַיִם קָנָה

למ׳ דַּרְכּוֹ בְּגַחֲלֵי אַתּוּנָא / למ׳ גָּד חֲלוֹמוֹת בְּחָכְמָה וּבִינָה

למ׳ בָּנָא בֵּית אֱלָהָא דְּנָא / למ׳ אָתָא וְטָס עַל עֲנָנָא

הוֹשַׁעְנָא

ה מֵאַרְוָד וְאַרְפָּד וְאַכַּד וְאַלּוּפֵיהֶם הוש׳ / מְבָבֶל וּבֵל וּבְלוּלֵיהֶם הוש׳

קסז, א מִגּוֹג וּמָגוֹג וְגוֹמֶר וְגֶתֶר וּגְדוּדֵיהֶם הוש׳ / מִדָּן וּדְדָנָה וְדוֹדָנִים וּדְבֵקֵיהֶם

11. אא רזיך. אדלה שוטר סופר מהיר מנועצים. 12. בב קאהוט, שובר בחומות.

ד. המקורות: אא; אדח דף ס״ב ע״א; אדלח דף ב׳ ע״ב (מגיע עד אמצע שורה 8) בב דף מ״ב ע״ב; קאהוט עמ׳ 16.

1. חלק א׳ חסר באדח, חלק ב׳ חסר באדלח בב ובקאהוט. 2. אדח שילח. 3. אא ונעתר בחנינה, ובשולי הגליון: בתחנה; קם, חסר באדח. 4. לפניו, חסר באא אדח; אדלח עלה לחומות גושנה. 5. אדח סח. בב קאהוט, בראש לכהונה. 6. בב הר עיבל. 7. אא להדמין; אדח לח להדים. 8. למ׳ – נא, חסר בקאהוט; בב למען מילל ופץ, (שמחוני העיר שצ״ל יליל ופץ); אדח למען פילל ופץ. כן אדח בב קאהוט, בשאר המקורות טלא. 9. אדח זכות בית המקדש.

10. אא הגון וסי. 12. אדח בנה בית. קאהוט, אתי; אא וטש.

ה. המקורות: אא; אדלח דף ב׳ ע״א; בב דף מ״א, ע״א; טשכא דף א׳ ע״א; מד דף א׳ ע״ב (מגיע עד אמצע שורה 5); קל דף קי״ח ע״א; קאהוט עמ׳ 12.

1. אא אדלח טשכא מד מבבל וששך ושישק. 2. טשכא מד מגוג וגומר וגתר; בב קל קאהוט, מגומר ומגוג וגתר. אא ודבוקיהם.

מֵהֶם וְהֵימָם וְהוּמָם וַהֲמוֹנֵיהֶם מוֹעַת אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים וּוַלְדֵיהֶם
מִזְמָרָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן וּזִינֵיהֶם מֵחוּי וְחַתִּי וַחֲמָתִי וְחֵילֵיהֶם
5 מִטַּרְפַּלְיָא אֲפַרְסָתְכָיָא וְטַפְסָרֵיהֶם מִיָּון וְיִתְרָן וַיַּלְדֵיהֶם
מִכּוּשׁ וְכוּת וְכוּב וְכַפְתּוֹרִים וְכִתּוֹתֵיהֶם מִלּוּבִים וְלוּדִים וּלְהָבִים וְלַהֲקִיהֶם
מִמֵּשׁ וּמַשָּׂא וּמֶשֶׁךְ וּמִינֵיהֶם מִגְּבִיּוֹת וֶקֶדֶר וְאַדְבְּאֵל וְנִינֵיהֶם
מִסָּבָא וַסַּבְתָּא וַסַּבְתְּכָא וְסִגְנֵיהֶם מֵעֵילָם וַעֵלָוָה וְעַלְוָן וְעַמֵּיהֶם
מִפּוּט וּפוּל וּפְלִשְׁתִּים וּפְלִיטֵיהֶם מִצּוֹר וְצִידוֹן וּצְמָרִי וְצִבְאֵיהֶם
10 מִקֵּינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי וּקְהִלֵּיהֶם מֵרַעְמָא וּרְאוּמָה וְרוּמָא וְרַהֲבֵיהֶם
מִשְּׁבָעִים אֻמּוֹת וְעַבְדֵיהֶם וְשַׁלִּיטֵיהֶם מִתּוּבַל וְתִירָס וְתוּגַרְמָה וְתוֹלְדוֹתֵיהֶם /

קסז׳ ב

הוֹשַׁעְנָא

והדה אלפביתאת ענה בהושענא ואלה הן אלפביתות ענה בהושענא:

א עֲנֵה אֲתוּמִים בְּשִׁמְךָ רָצִים הַבָּאִים בַּסֻּכָּה וְנִרְצִים
עֲנֵה גָּשִׁים בְּמוּרְבִּיּוֹת עֲרָבָה הַדָּצִים בְּשִׂמְחָה רַבָּה
עֲנֵה הָמוֹן חוֹגֵג שִׁבְעָה הַוָּתִיקִים מְחַכֵּי יְשׁוּעָה
עֲנֵה זוֹקְקֵי זְמַנֵּי חַגִּים הַחֲשׁוּבִים כְּגַנָּה עֲרוּגִים
5 עֲנֵה טוֹעֲנֵי מִינֵי חֲלִילוֹת הַיְחִידִים לְךָ יֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
עֲנֵה כּוֹלְלִים לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ הַלְקוּחִים לְךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ
עֲנֵה מְנַעְנְעֵי שְׁלֹשָׁה הֲדַסִּים הַנְּעִימִים אֲשֶׁר בְּךָ שָׂשִׂים

3. א אדלח מהימם והומם והמוניהם. א מד וילדיהם. 4. בב וזעוה וזעקן וזניהם; טשכא מד וזעון ועקן וזניהם; קל קאהוט, וזניהם. א וְזִנֵּיהֶם (ואוצ״ל: וְזִנֵּיהֶם =מיניהם). בב קאהוט, מחתי וחוי. 5. בב אפרסאי אפרסכאי; קל מסרסלאי אפרסאי אנסכאי. א טשכא ויתרן ובדן ויולדיהם. 6. וכוב, חסר בא; וכפתורים, חסר בבב טשכא קל קאהוט; בב טשכא קל קאהוט, וכתיהם. בב קל קאהוט, מלוב ולוד ולהקיהם; טשכא מלוב ולוד ולוז ולוזיהם; א ולהבים ולויהם. 7. בב קאהוט, ממשא ומישא ומשך ומש ומיניהם; טשכא ממש ומישא. 8. א קאהוט, מסבא וסכתא. א ועלוה ועמלק. 13. בב טשכא מפוט ופות ופול ופליסיהם; קאהוט, מפוט ופות ופליטיהם. 10. א מרעמא ורומא ורגמה ורהביהם; בב קאהוט, מראומה ורעמה ורומה ורהביהם; אדלח טשכא מרעמא וראומה ורגמה. 11. קאהוט, טשכא אומות ומשפחותיהם; בב אומות וממשפחותיהם.

א. המקורות: א; אדח דף ס״ב ע״ב; בב דף ל״ס ע״ב; קל דף קס״ז, ע״א; קאהוט עמ׳ 8.
1. א אדח בשמך דצים. א אדח נרצים. 2. א גשי במרביות. 3. קאהוט חוגג כל שבעה.
5. בב קל קאהוט טועמי מיני הלילות; א טועני... הלילות; אדח טועני... חלילות.

עֲנֵה סוֹדְרֵי הַלֵּל בִּשְׁתֵּי עֲרָבוֹת הָעוֹנִים שִׁיר בִּשְׂפָתַיִם עֲרֵבוֹת

עֲנֵה פּוֹצְחֵי הַלֵּל בְּכַפּוֹת תְּמָרִים הַצְּנוּעִים אֲשֶׁר שִׁמְךָ מְזַמְּרִים

10 עֲנֵה קָחֵי עֵץ הָדָר מֵיוֹחָד הָרוֹנְנִים עֻזְּךָ פֶּה אֶחָד

עֲנֵה שׁוֹקְדֵי שִׂמְחַת בֵּית הַשְּׁאוּבָה / הַתְּאוּבִים שֶׁעָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה

עֲנֵה בְהוֹשַׁעְנָא

ב עֲנֵה תְּאֵיבֵי יֶשַׁעְךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים שֶׁחָקִים פְּתַח לְקוֹלֵנוּ וְאַל תְּשִׁיבֵנוּ רֵקִים

עֲנֵה רֵקִים מִמַּעַשׂ וַהֲרוּגִים קוּם תָּקִים קוּם תָּקִים בִּטְחוֹנְךָ כִּי הִנְנוּ צוֹעֲקִים /

קסח, א עֲנֵה צוֹעֲקִים לְמִטְרוֹת עוֹז בָּרְאשֵׁי פְרָקִים פְּרָקִים אַרְבָּעָה הֵיכַנְתָּ לָדוּן דִּין עֲשׁוּקִים

עֲנֵה עֲשׁוּקִים מַטַּע גֶּפֶן שׁוֹרְקִים שׁוֹרְקִים נְבוּקִים וַעֲלֵיהֶם אָנוּ נוֹאֲקִים

5 עֲנֵה נוֹאֲקִים בְּגָלוּתָם וְקוֹרְאִים מִמַּעֲמַקִּים תִּדְלֵנוּ כִּי לְחַסְדְּךָ אָנוּ לְהוּקִים

עֲנֵה לְהוּקִים לִנְחוֹל דָּתְךָ כְּלַפִּידִים כִּבְרָקִים כִּבְרָקִים יְרוּצָצוּ יִהְיוּ צַמֶּרֶת יוֹנְקִים

עֲנֵה יוֹנְקִים וְעוֹלְלִים עֵזֶם טוּב הָקִים טוּב הָקִים בִּטְחוֹנְךָ וְהַרְקִיעַ בָּם כְּרִאי חֲזָקִים

עֲנֵה חֲזָקִים בְּמוֹפְתֶיךָ חֲקֵיךְ זוֹקְקִים זוֹקְקִים לְוֵית חֵן לְרֹאשָׁם וַעֲנָקִים

עֲנֵה וַעֲנָקִים הַכְנַע וּמַכְלוּלֵנוּ הַרְקִים הַרְקִים שֵׁשׁ וָמֶשִׁי לָעָם בָּךְ דְּבֵקִים

10 עֲנֵה דְּבֵקִים בָּךְ וְתִסְמְכֵם גַּם תָּקִים גַּם תָּקִים מֵעָפָר פָּזוּרִים בָּרְחוֹבוֹת וּבַשְּׁוָקִים

עֲנֵה בַשְּׁוָקִים וְחוּצוֹת יְתַנּוּ חוֹק בְּכָל אֲרָקִים אֲרָקִים וּמְעוֹנוֹת יִשְׂמְחוּ בָךְ וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים

עֲנֵה בְהוֹשַׁעְנָא

קסח, ב

ג עֲנֵה אוֹחֲזֵי אַרְבָּעָה מִינִים תַּבְנִית אַרְבָּעָה הֵם מְכַוְּנִים

עֲנֵה בְּיָדָם אֶתְרוֹג דְּמְיוֹן לַלֵּב שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל הַרְהוּר הַלֵּב

9. אדה אשר לך מזמרים. 11. קל בית השואבה.

ב. המקורות: אא; בב דף מ׳ ע״ב; קל דף קי״ז ע״ב; קאהוט עמ׳ 10.

2. אא קל ממעש הרגו ניני קים. אא קים תקים; בב קל קאהוט תקים ישעך. 3. בב קאהוט בראשי הפרקים. בב קל קאהוט ארבע. 4. אא גפן סורקים. אא סורקים נבוקו; אא קל אנו נאנקים. 5. אא קל ענה נאנקים. אא תדילנו. 6. בב קל קאהוט: כלפידים וכברקים; שמחוני מגיה בלפידים ובברקים, אבל נוסח אא נכון כי המלה בחרוז הבא צריכה להתחיל בכ״ף. 7. בב קל קאהוט שם טוב הקים. בטחונך חסר בבב קל קאהוט; בב קל קאהוט ותרקיע. 8. אא וחקיך. 9. אא הכריע. 11. אא בשוקים והומיות יהגו חוק. קאהוט ומעינות; אא קאהוט ישמחו בישעך.

ג. המקורות: אא; בב דף מ״א ע״א; קאהוט עמ׳ 13.

1. אא ארבע; בב קאהוט ארבעת. בב קאהוט ארבעתם מכוונים. 2. בב קאהוט לב.

עֲנֵה גְוִית שֶׁדְּרָתָם כְּלוּלָב רוּעַ יִצְרָם יְכַפֵּר לוּלָב

עֲנֵה דּוּמִים בְּעֵינָם לַהֲדַס קֶרֶץ עֵינָם יְכַפֵּר הֲדַס

5 עֲנֵה הַדּוּמִים בִּשְׂפָתָם לַעֲרָבָה צְפִצוּף שְׂפָתָם תְּכַפֵּר עֲרָבָה

עֲנֵה וּמְשׁוּלִים בְּאַרְבַּעְתָּם פֵּירוּשׁ אַרְבָּעָה יְכַפְּרוּ בַּעֲדָתָם

עֲנֵה זַכִּים בְּמַעַשׂ וָדָת נוֹעַם עֲמוּסִים כְּאֶתְרוֹג בְּרֵיחַ וּבְטַעַם

עֲנֵה חֲנוּנִים בְּלֶקַח וְלֹא בְּמַעַשׂ רֵיחַ סְגוּלִים כְּתָמָר בְּטַעַם וְלֹא רֵיחַ

עֲנֵה טוֹבִים בְּמַעַשׂ וְאֵין בָּם אִמְרֵי נוֹעַם נִדְמוּ לַהֲדַס בְּרֵיחַ וְלֹא בְּטַעַם

10 עֲנֵה יְרוּדִים מִמַּעַשׂ וּמֵהֲגִיוֹן רֵיחַ מְשׁוּלִים בָּעֲרָבָה לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ

עֲנֵה כּוֹלְלֵי זֶה עִם זֶה לְהַשְׁוּתָם זֶה לְזֶה לָכֵן נִמְשְׁלוּ בָם עָם זֶה לְהָגֵין זֶה עַל זֶה

עֲנֵה בְהוֹשַׁעְנָא

ד עֲנֵה אוֹמְנֵי חֵקָה נְסוּכָה בַּהֲקִימָם מִצְוַת סֻכָּה /

קסט.א עֲנֵה גּוּבְהֵיהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים דַּעַת מִתְּחָה עַד שִׁבְעָה טְפָחִים

עֲנֵה הַסּוֹכְכִיָּה בְּרֹאשׁ כָּל רָמָה וְאֵין לְהוֹסִיף עַל עֶשְׂרִים אַמָּה

עֲנֵה זוֹרְדֵי זָרֶד בַּל יְהוּ מְחֻבָּרִים חֹלְמָה וְגֶפֶן וּדְלֻעַת יְהוּ נִשְׂבָּרִים

5 עֲנֵה טְעִימַת בַּג לֹא יִטְעֲמוּ חוּצָה יָשֵׁן תַּחְתֶּיהָ בְּאֹהֶל אַחֵר לֹא יָצָא

עֲנֵה כּוֹנְנֵי לָהּ דְּפָנוֹת שְׁלֹשָׁה לַעֲלוֹת לָהּ אִם בִּידֵי אָדָם שְׁלֹשָׁה

עֲנֵה מְעַטְּרֶיהָ בְּסִדִּינִים וּמְגָדִים וְשִׁבֻּלִים וּמִינֵיהֶם נִסְפָּקִים מֵהֶם אִם הִתְּנוּ עֲלֵיהֶם

עֲנֵה שִׂיחָתָם וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמִדְרָשׁ בָּהּ זָבוּד עֲקִימַת דּוֹפֶן פְּחוּת מֵאַרְבָּעָה וְכָל פָּחוּת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד

עֲנֵה פּוֹסְלֶיהָ בְּפֵרוּשׁ עָלֶיהָ סָדִין צֵל יְמִינָךְ סוֹכֵךְ עַל יוֹדְעֵי דָּת וָדִין

3. בב קאהוס גוית שזרתם; כלולב, חסר בבב. בב קאהוס יכפר הלולב. 4. בב קאהוס ענה דמיון עינים הדס קריצת עינים יכפר ההדס. 5. קאהוס הדומין; בב קאהוס בשפתים—שפתים; קאהוס הערבה. 6. אא ארבעה מינים בעדתם. 7. אא ודת אמרי נועם. 8-9. ריח—במעש, חסר ב אא; המעתיק דלג מן "במעש" בשו' 8 עד "במעש" שבשו' 9. 9. אמרי, חסר באא. בב קאהוס ולא טעם. 11. אא נמשלו זה עם זה.

ד. המקורות: אא; אדיא דף י"א ע"ב; בב דף מ"ב ע"א; קאהוס עמ' 15.

1. אא אדיא חקת. 2. אא דעת מתחתה. 4. אא בב קאהוס יהי מחובר. אא חָלָמָה. (ירוש' ברכות ו' סוף ה"א, וכלאים סו"פ ה'); אא בב קאהוס ודלעת לשבר. 5. קאהוס ישב; בב יושב; בב ואחר. 6. אא כוללי לה; בב קאהוס שלש—שלש. 7. אא בסדינים ומגדנים ומיניהם. 8. בב סיחתם; ומדרש, חסר בתכלאל. בב קאהוס עקימת ארבע וכל שלוש כלבוד; אא דופן ארבעה וכל שלושה כלבוד. 9. על, חסר באדיא בב קאהוס.

10 עֲנֵה קוֹשְׁרֵי צִמְחֵי מַיִם וְסוֹכְכֵי עֲצֵי מָיִם רַבּוּ מְלִיצֵיהֶם עַל שְׁאִילַת מָטָר וָמָיִם

קסט ב עֲנֵה שׁוֹקְדֵי הַלֵּל שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנֶה תָּחִישׁ לָנוּ / רוֹעִים שִׁבְעָה וּנְסִיכִים שְׁמוֹנָה

עֲנֵה בְהוֹשַׁעְנָא

ה עֲנֵה אֵיוּמָה אִמְרָתְךָ לוֹקַחַת בָּךְ מִשְׁתַּבַּחַת / וּלְךָ מְשַׁבָּחַת

עֲנֵה גִּנַּת נִטְעֲךָ הֶעֱלָתָה כְּפוֹרַחַת דֻּוכְּאָה וּבוֹרַחַת / וְנִזְרָתָה בָּרָחַת

עֲנֵה הֲדַר שְׁכִינָתְךָ רָאֲתָה גוֹכַחַת רֶעֶנֶן גָּדוֹל לָצַחַת / וְאֵשׁ מִתְלַקֶּחַת

עֲנֵה זְלוּפַת בּוֹשֶׂם לָפַחַת חֵן וְכָבוֹד נִמְשַׁחַת / וְלִמְלוּכָה נִצְלָחַת

5 עֲנֵה טְהוֹרֶיךָ בְּשׂוּבָה וְנַחַת יֵקוּבְצוּ מִכָּל פַּחַת / וְעַלְוָה וּמָנַחַת

עֲנֵה כְּבוֹדָה בְּשִׁמְךָ בוֹטַחַת לְבִרְכָתְךָ נִסְפַּחַת / בְּאָסוּף וְצִפָּחַת

עֲנֵה מְשׁוּלֶיךָ מוּשֵׁל בְּרוּם וְתַחַת נַחַת לִבְאֵר שַׁחַת / צַר עוֹזֵב תּוֹכָחַת

עֲנֵה סְגוּלָה וְהַעֲדָה מִמֶּלְתַּחַת עִם נִין מְמַלֵּא אַמְתַּחַת / וְגַם מֵבִיא מִסְפָּחַת

קע א עֲנֵה פְּדוּיֶיךָ מִמְּשׂוּבָה נִצַּחַת צַחְנָתָם נִמְלַחַת / וְחַטָּאתָם נִסְלַחַת

10 עֲנֵה קוֹטְרֵי רֹקַח מִרְקַחַת רַחַשׁ נִיב מלקחת / הֲגִיג בּוֹעֵר כְּקַלָּחַת

עֲנֵה שָׁרְשֵׁי גֶּפֶן אַדֶּרֶת סוֹרֵחַת תְּבוּאָתָהּ צוֹמַחַת / מִמַּעַל וּמִתָּחַת

עֲנֵה בְהוֹשַׁעְנָא

ואמא אלפצול אלתי יכון גואבהא תבנה והפרקים שעונים בהם תבנה ציון
ציון בימינו פאני אכתצרהא ה לכל יום בימינו אצמצם אותם. ה' לכל יום וליום
15 ולליום אלסאבע ז. השביעי ז'.

פלליום אלאול ליום הראשון

אָנָא אֵל אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד / וּמִי יְשִׁיבֶנוּ וְהוּא בְּאֶחָד

קָרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיַּעֲמִדוּ כְּאֶחָד / הוֹשִׁיעֵנוּ בַּחֲגִיגַת יוֹם אֶחָד

וְאַתָּה לְבַדְּךָ תִּמְלוֹךְ תִּבְנֶה צִיּוֹן בְּיָמֵינוּ וג'

10. אא רבות מליצים... ומים. 11. אא תחיש להם.

ה. המקורות: אא; אדיג דף ט"ו ע"א; בב דף מג ע"ג; קאהוט עמ' 17.

2. בב קאהוט הועלתה. קאהוט דכאה. 4. אא זליפת. 5. בב מכל פאה. 6. בב באסוף וספחת. 9. אא פדוייך מן משוגבה נצחת. 10. בב רוקח. אא ניב מקלחת. ואולי מלשון מָדבק מלקוחי (תה' כב טז). 12. אדיג פאד[א] פרגת אלדורה אלתאניה יקף בין ידי אלתיבה ויקול הד[א] אלדעא בכל יום בחסבה והדא אלדי יקול פי אליום אלאול.

1. המקורות: אא; אדיג דף ט"ו ע"ב; בא דף פ"ט ע"ב; בב דף מ' ע"א; קל דף קט"ז ע"ב; קאהוט עמ' 8.

2. בב קל ויעמדו יחד. 3. באדיג בא חסרה שורה זו. ובבב קל ובקאהוט נמצא במקומה: תבנה ציון

אֲנָא זְכוֹר אָב יָרַשׁ אֶת הָאָרֶץ וְהָיָה אֶחָד / הֵכִין לַמּוֹרְדִים לֵב אֶחָד

5 לִקְרוֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם יְיָ וּלְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד הושיענו בחג׳ וא׳ לבדך וג׳ /

קע׳ ב אֲנָא זְכוֹר בֵּן יָחִיד הָיָה לִפְנֵי אָב אֶחָד / שְׁנֵיהֶם בְּנִסָּיוֹן הָלְכוּ כְּאֶחָד

נָתַתָּה כֹּפֶר תַּחְתָּיו אַיִל אֶחָד והושיענו בחג׳ יום אחד

אֲנָא זְכוֹר מוֹסִיף חֵלֶק שְׁכֶם אֶחָד / קִוָּה לְהַפְלִיט הַמַּחֲנֶה [הָאֶחָד]

אָסַף בָּנָיו לְקַבֵּל מַלְכוּת שָׁמַיִם פֶּה אֶחָד והוש׳ ג׳

10 אֲנָא הַמַּשְׁמִיעֵנוּ שְׁתַּיִם בְּקוֹלוֹ בְּדִבּוּר אֶחָד / הַמַּנְחִילֵנוּ תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד

וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד הוש׳ בחגיגת יום אחד

ולליום אלתאני	וליום השני

אֲנָא אֵל אֶחָד וּמְבַיֵּשׁ אוֹמְרֵי שְׁנַיִם / בַּחֲצִי הַשֵּׁם בָּרָא עוֹלָם בְּאוֹתִיּוֹת שְׁתָּיִם

יָצַר הַכֹּל בַּעֲבוּר אָדָם וְעָזְרוֹ שְׁנַיִם הוש׳ בחג׳ ימ׳ שנים ואתה לבדך תמ׳ וג׳

אֲנָא זְכוֹר אָב בָּנָה בְּבֵית אֵל מִזְּבְחוֹת שְׁנַיִם / בַּנִּסָּיוֹן הָלַךְ עִם נְעָרִים שְׁנַיִם

וּקְרָאתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם פְּעָמַיִם שְׁנַיִם והוש׳ בחג׳ ימים שנים

5 אֲנָא זְכוֹר בֵּן יָחִיד הִכְמִיר רַחֲמֵי אָב בֵּאֲמָרוֹת שְׁתָּיִם / חֲנֻנָּתוֹ וּבִשַּׂרְתּוֹ בְגוֹיִם שְׁנַיִם וּלְאֻמִּים שְׁנַיִם

וַיְבָרֶךְ גְּבִיר פְּעָמִים שְׁנַיִם והוש׳ בחג׳ ימ׳ שנים

אֲנָא זְכוֹר הָיָה צָעִיר וְנָחַל פִּי שְׁנַיִם / כְּעֵשׂ מַטְעֲמֵי גְדָיִים שְׁנַיִם

ברנה והעלינו לתוכה בשמחה, יראו גוים ויבושו ויכלמו זרים זדים, נהדרך בארבע מצות ונמליכך ביום זה סוכה (קאהוט—בסוכה). וכך נאמר בהגלותך מלכנו אנא אל נא הושענא והושיעה נא. 4. אב, חסר באדיג בא ב; קל זכור נא אב. 5. כלם, חסר בקאהוט; בא בשם ה׳ אחד; קל לעבדו. אדיג בב קל קאהוט הושיענו בחגיגת יום אחד תבנה; בבא רק המלה „הושיענו". 6. בא בנסיון הלכו שניהם כאחד; קל שניהם הלכו בנסיון כאחד. 7. בא ב קל קאהוט הושיענו. 8-9. באא כל המחרוזה הזאת בשולי הגליון. 8. האחד, חסר באא. 9. לקבל, חסר בבא. בא ב קל קאהוט הושיענו. 10. אא בקולו שתים כי דבר; בב בדבר אחד. אחת, חסר באדיג. 11. בכ״י ב קל ובקאהוט עמ׳ 5 באה כאן ההושענא תתפרקין ותשתיזבון מן חרבא מן כסנא (עי׳ אוה״ש אות תי״ו סי׳ 597).

1. המקורות: אא; אדיג דף ט״ו ע״ב (מגיע עד סוף שורה 4); בא דף צ׳ ע״א; בב דף מ׳ ע״ב; קל דף קי״ז ע״ב; קאהוט עמ׳ 11.

1. אדיג אומרי יש שנים. קל עולמו; בב באותות; אדיג קל קאהוט שנים. 2. בב קל קאהוט בחגיגת ימים שנים תבנה. ואתה לבדך וכו׳ חסר בכל כ״י חוץ מן אא. 3. אב, חסר קל; אא בית אל. אא הלכו עמו. 4. בא וקראוהו. בא ב קל קאהוט הושיענו. 5. בן יחיד חסר בבא ב קל קאהוט; בא ב קל קאהוט באמירת שנים. ובשרתו, חסר באא בא; אא גוים. 6. בא הגביר. בא ב קל קאהוט הושיענו. 7-8. באא מחרוזה זו בשולי הגליון. 7 בב קל קאהוט היה יחיד; בא זכור צעיר; קל קאהוט וירש פי שנים. בא כעשה מטעמים בגדיים שנים.

עָבַר בְּמַקְלוֹ וְהָיָה לְמַחֲנוֹת שְׁנַיִם והוש׳

אָנָּא הַמּוֹשִׁיעֵנוּ עַל יְדֵי רוֹעִים שְׁנַיִם / הַמַּנְחִילֵנוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים עַל לוּחוֹת שְׁנַיִם

קעא׳ א הַמַּאֲזִין וּמֵעִיד / בָּנוּ עֵדִים שְׁנַיִם הוש׳ בחגיגת ימ׳ שנים
10

וליום אלג וליום השלישי

אָנָּא אֵל הַנִּקְדָּשׁ בִּקְדֻשׁוֹת שְׁלֹשָׁה / בָּרָא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית בְּכָל יוֹם שְׁלֹשָׁה

וּבַשִּׁשִּׁי לוֹ שְׁלֹשָׁה וּבַשְּׁבִיעִי שְׁלֹשָׁה הוש׳ בח׳ ימים שלשה וא׳ לבד׳

אָנָּא זְכוֹר אָב רָאָה מַלְאָכִים שְׁלֹשָׁה / וַיְמַהֵר לְהַסְעִידָם קֶמַח סְאִים שְׁלֹשָׁה

וְהָלְכוּ אִתּוֹ בַּעֲלֵי בְרִית שְׁלֹשָׁה והוש׳ בחג׳ ימ׳ שלשה

5 אָנָּא זְכוֹר בֵּן הוּכַן לַעֲקֵידָה לְיָמִים שְׁלֹשָׁה / כָּרַת בְּרִית עִם מֶלֶךְ וּמֵרֵעֵהוּ וְשַׂר צְבָאוֹ שְׁלֹשָׁה

בִּזְכוּתוֹ נָחֲלוּ בָנָיו כְּתָרִים שְׁלֹשָׁה והוש׳ בחג׳ ימ׳ שלשה

אָנָּא זְכוֹר תָּם חָז סוֹלָם בְּעוֹלִים וְיוֹרְדִים שְׁלֹשָׁה / הַמְפַצֵּל בָּרְהָטִים פְּצָלִים שְׁלֹשָׁה

וַיִּשְׁלַח בָּנָיו לְצוֹעַן זְמָנִים שְׁלֹשָׁה והוש׳ בחג׳ ימ׳ שלשה

אָנָּא הַגּוֹאֲלֵנוּ עַל יְדֵי אַחִים שְׁלֹשָׁה / הַשָּׂם בֵּינֵינוּ מַעֲלוֹת כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשָׁה

קעא׳ ב הַמַּנְחִילֵנוּ תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים שְׁלֹשָׁה / הושיענו בחגיגת ימים שלשה
10

וליום אלראבע וליום הרביעי

אָנָּא הַשָּׂם בְּכִסְאוֹ חַיּוֹת אַרְבָּעָה וּפְנֵיהֶם אַרְבָּעָה / הַיּוֹצֵר בְּעוֹלָמוֹ יְסוֹדוֹת אַרְבָּעָה

הַמַּצִּיב פִּנּוֹת אַרְבָּעָה וּתְקוּפוֹת אַרְבָּעָה הוש׳ בחג׳ ימים ארבעה

8. א״א שתים. ב״א ב״ב קל קאהוט הושיענו. 9. קל על ידי אחים שנים. ב״א עשרת דברים; קל הדברות. 10. ב״א עדות שנים.

1. המקורות: א״א; ב״א דף צ״א ע״א; ב״ב דף מ״א ע״ב; קאהוט עמ׳ 14.

1. א״א האל הקדוש. 2. א״א ובשישי לו ובשביעי שלשה שלשה; ב״ב ובשישי לו ובשביעי לו שלשה שלשה: קאהוט ובשישי לו ולשביעי שלשה. ב קאהוט הושיענו תבנה; וא׳ לבד׳ רק א״א.
3. ב״א אב מצא מלאכים. קמח׳ חסר ב״א ב״א; ב״א ב״ב קאהוט סאין. 4. ב״ב קאהוט הלכו ... בריתו. ב״ב קאהוט הושיענו תבנה. 5. בן, חסר ב״ב ב״ב. ב״א עם אבימלך. 6. ב״ב קאהוט הושיענו תבנה. 7. תם, חסר ב״ב ב״ב קאהוט; ב״א חזה; א״א תם חלם; א״א ב״ב סולם אחד; א״א בעולם; ויורדים, חסר ב״א ב״א; א״א ב״ב קאהוט משלשה. ב״א פצילות; ב״ב פצלות; קאהוט פצולות. נכון הוא פצלות עפ״י בראשית ל׳ ל״ז, אלא משום שצריך להשתמש ב״שלשה״ בחרתי ב״א ״פצלים״. 8. ב״א פעמים שלשה; ב״ב מינים שלשה; קאהוט מונים שלשה. ב״ב קאהוט הושיענו תבנה. 9. ב״א אנא זכור הגואלנו. ב״א ב״ב קאהוט השם בנו; ב״א קאהוט לוים. 10. א״א ב״ב ונביאים. ב״ב קאהוט הושיענו תבנה.

1. המקורות: א״א; אד״א דף י״א ע״א (רשום עליו ״ולליום אלרבע״ ומגיע רק עד אמצע שורה 7); ב״א דף צ״א ע״ב; ב״ב דף מ״ב ע״ב; קאהוט עמ׳ 16.

1. א״א ב״א חיות ארבעה; אד״א השם בכסאו ארבע חיות; כן אד״א ב״א ופניהם ארבעה; ב״א חסרות שתי המלים; ב״ב קאהוט יסודות ארבע. 2. כן א״א פנות ארבעה אד״א ב״א. אד״א ב״א בתקופות ארבעה; ב״ב קאהוט בתקופות ארבע; ב״ב קאהוט ימים ארבע.

אָנָא זְכוֹר אָב הֵעִיר מִמִּזְרָח כָּאוֹר לְיָמִים אַרְבָּעָה / רָדַף וַיַּחֲלֹק עַל מְלָכִים אַרְבָּעָה
בְּשַׁרְתּוֹ לָשׁוּב זַרְעוֹ לְדוֹרוֹת אַרְבָּעָה והוש׳ בחגיגת ימים ארבעה
אָנָא זְכוֹר בֵּן הֵוגַשׁ עַל קָרְנוֹת אַרְבַּע / וְחָפַר בִּפְלֶשֶׁת בְּאֵרוֹת אַרְבַּע
וַיַּעְתֵּק לְחֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע והוש׳ בחגיגת ימים ארבעה
אָנָא זְכוֹר תָּם נֶעֱזַר בְּאִמָּהוֹת אַרְבַּע / חִנֵּן לְהִנָּצֵל מִשְּׁפָטִים אַרְבָּעָה
בִּתְפִלָּתוֹ כִּלְכַּלְתָּ נִינָיו דְּבָרִים אַרְבָּעָה והוש׳ בחג׳ ימים ארבעה
אָנָא הַמּוֹלִיכֵנוּ בַּמִּדְבָּר דְּגָלִים אַרְבָּעָה / לְמַלֹּאתֵנוּ בַחֹשֶׁן טוּרִים אַרְבָּעָה
הַמְצַוֵּנוּ לְהַלֵּל בֶּחָג בְּמִינִים אַרְבָּעָה הושיענו בחגיגת ימים ארבעה /

קעב׳ א וליום אלכאמס וליום החמשי

אָנָא הַמְיַחֵד לִכְבוֹדוֹ שֵׁמוֹת חֲמִשָּׁה / הַקּוֹנֶה בְעוֹלָמוֹ קִנְיָנִים חֲמִשָּׁה
הֵיוֹצֵר בְּבִרְיוֹתָיו גְּבוּרִים חֲמִשָּׁה הוש׳ בחג׳ ימ׳ חמשה
אָנָא זְכוֹר אָב כָּרַתָּה לוֹ בְּרִית בִּבְתָרִים חֲמִשָּׁה וְהֵשִׁיב רְכוּשׁ לִמְלָכִים חֲמִשָּׁה
וְחִנֵּן עַל הֲפִיכַת עָרִים חֲמִשָּׁה והוש׳ בחגיגת ימים חמשה
אָנָא זְכוֹר בֵּן נֶעֱקַד בְּהַר שְׁעָרִים חֲמִשָּׁה / יָרַשׁ מֵהוֹרוֹ בְּרָכוֹת חֲמִשָּׁה
וְהִשְׁלִים נֶפֶשׁ נְקוּבָה שֵׁמוֹת חֲמִשָּׁה והוש׳ בחגיגת ימים חמשה
אָנָא זְכוֹר תָּם נַעֲשׂוּ לוֹ נִסִּים חֲמִשָּׁה / וַיַּצֵּג מִבָּנָיו אַחִים חֲמִשָּׁה
וְשָׁת לְנָזִיר הַמַּחֲלִיף חֲמִשָּׁה והוש׳ בחגיגת ימים חמשה
אָנָא הַמַּנְחִילֵנוּ דָּת סְפָרִים חֲמִשָּׁה / הַמַּשְׁמִיעֵנוּ דִּבְּרוֹתָיו בְּקוֹלוֹת חֲמִשָּׁה
הַכְּתוּבִים עַל הַלּוּחוֹת חֲמִשָּׁה הוש׳ בחגיגת ימים חמשה

3· אב׳ חסר בבא ב קאהוט; כאור׳ חסר בא א; ב ב קאהוט לימים ארבע. ב ב קאהוט מלכים ארבע. 4· אדי א ב ב בשוב; ב א כשוב; קאהוט בשרת בו בשוב זרעו; ב ב קאהוט ארבע. הושיענו. תבנה. 5· א א אדי א ב א ארבעה. א א בפלשתים; אדי א ב א ארבעה. 6· אדי א ב א ארבעה. קאהוט הושיענו. תבנה; ב ב הושיענו ... ימים ארבע. 7· ב א חנן ניניו להנצל; ב ב קאהוט חנן להציל ... ארבע. 8· ב ב קאהוט כלכלתה בניו; ב א ב קאהוט בדברים; ב ב קאהוט ארבע. ב ב קאהוט הושיענו. תבנה. 9· ב א אנא זכור המוליכנו; ב ב קאהוט ארבע. קאהוט למלואותינו; ב א בטורים; ב ב קאהוט ארבע. 10· ב ב קאהוט ארבע. ב ב הושיענו ... ארבע; קאהוט הושיענו. תבנה.

1· המקורות: א א; אדכח דף ס׳ ע״א (מתחיל בשורה 3); ב א דף צ״ב ע״א; ב ב דף מ״ג ע״א; קאהוט עמ׳ 17.
1· ב ב המיוחד. ב א עולמו. 2· ב א הזוכר בבריותיו. 3· א א אדכח ב א כרת ברית. 4· ב ב קאהוט חנן. קאהוט הושיענו. תבנה. 5· בן׳ חסר באדכח ב א ב. 6· ב ב קאהוט בשמות. ב ב הושיענו ... חמשה. תבנה. 7· א א אדכח נסין. ב א ויצב מבניו; ב ב ויוצא מבניו. 8· ב ב הושיענו ... חמשה. תבנה. 9· ב א אנא זכור המנחילנו. א א בדברותיו קולות. 10· אדכח הכותבם; ב ב קאהוט הכותב. ב ב הושיענו ... תבנה.

וליום אלסאדס / וליום הששי

קעב, ב אָנָא הַבּוֹרֵא עוֹלָמוֹ בְּיָמִים שִׁשָּׁה / הַבּוֹנֶה שֵׁשׁ צְלָעוֹת לְסִדְרִים שִׁשָּׁה
הַיּוֹצֵר שְׂרָפִים בִּכְנָפַיִם שִׁשָּׁה הוש׳ בחג׳ ימ׳ ששה
אָנָא זְכוֹר אָב זָנַח תּוֹעֵבוֹת שִׁשָּׁה / אַחֲרֵי זְקוּנָיו נוֹלְדוּ לוֹ בָּנִים שִׁשָּׁה
נָטַע אֶשֶׁל וּבוֹרַךְ בְּקֵץ שָׁנִים שִׁשָּׁה והוש׳ בחג׳ ימים ששה
5 אָנָא זְכוֹר בֵּן נֶעֱקַד בִּמְקוֹם מַעֲרָכוֹת שִׁשָּׁה / גְּנַנָּתוֹ וּמִלַּטָּתוֹ מִצָּרוֹת שִׁשָּׁה
כָּרָה מִקְוּוֹת לְדוֹרְשֵׁי בָם מַעֲלוֹת שִׁשָּׁה והוש׳ בחג׳ ימים ששה
אָנָא זְכוֹר תָּם הוֹלִיד מִן הַבְּכִירָה שִׁשָּׁה / וְצִוָּה קַחַת מִנְחָה מִינִים שִׁשָּׁה
וְהַגְּבִיר אָבִי שִׁשָּׁה הַמְּבוֹרָכִים בְּשִׁשָּׁה שִׁשָּׁה והוש׳ בחגיגת ימים ששה
אָנָא הַמְחַבֵּר לָאֵפוֹד שֵׁמוֹת שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה / הַמַּצִּיל נַפְשׁוֹת בְּעָרֵי מִקְלָט שִׁשָּׁה
10 הַמּוֹרִישֵׁנוּ חָכְמוֹת סְדָרִים שִׁשָּׁה הוש׳ בחג׳ ימ׳ ששה

וליום אלסאבע וליום השביעי

קעג, א אָנָא הַמַּקְדִּים לָעוֹלָם דְּבָרִים שִׁבְעָה / הַסּוֹדֵר / בְּרֵאשִׁית לְיָמִים שִׁבְעָה
הַנּוֹטֶה שָׁמַיִם שִׁבְעָה וְהָרוֹקַע אֲרָצוֹת שִׁבְעָה הוש׳ בחג׳ ימים שבעה
אָנָא זְכוֹר אָב הִבְטַחְתּוֹ לָרֶשֶׁת אֶרֶץ עֲמָמִים שִׁבְעָה / וּבָנָה בַּיִת לְחָכְמָתְךָ וְחָצַב עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה
וְכָרַת בְּרִית לַנָּגִיד בִּכְבָשׁוֹת שִׁבְעָה והוש׳ בחג׳ ימ׳ שבעה
5 אָנָא זְכוֹר בֵּן יָחִיד בִּשַּׁרְתּוֹ לֵקֵץ נִסִּים שִׁבְעָה / וְהוּעֲלָה לְהָר שְׁבִיעִי לְהָרִים שִׁבְעָה
שָׁמַח בְּמָצְאוֹ מַיִם וַיִּקְרָא אוֹתָהּ שִׁבְעָה הוש׳ בחג׳ ימים שבעה
אָנָא זְכוֹר תָּם הַמִּשְׁתַּחֲוֶה אַרְצָה פְּעָמִים שִׁבְעָה / עַל שֵׁם יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם שִׁבְעָה

1. המקורות: אא; אדטו דף י״ג ע״א (מתחיל בשורה 3); אדכח דף ט׳ ע״ב; בא דף ע״ז ע״א; בב דף מ״ג ע״ב; קאהוט עמ׳ 19.
2. בא ב קאהוט בכנפיהם; בא ב ששה ששה. בב הושיענו ... תבנה. 3. אא אחרי זקנתו; אדטו נולד לו ששה; בא הוליד ששה ששה; בב נולד לו בנים ששה. 4. בא לקץ. בב הושיענו ... תבנה.
5. אא על מקום; אדכח מערכת; אדכח בא ששה ששה. בא גוננתו. 6. בא מקוות להושיבם מעלות ששה. בב הושיענו ... תבנה. 7. תם, חסר בבא. אא וצויתו; מנחה, חסר בא; בא ממינים.
8. אא וְהַגְּבִיר. בא והזכיר אבי גביר המחברך בששה ששה; אדכח והגביר אבי המברכים; בב קאהוט המברכים בו ששה. בב הושיענו ... תבנה. 9. בא אנא זכור המחבר; בב קאהוט שמות ששה.
10. קאהוט הושיענו. תבנה.

1. המקורות: אא; אדטו דף י״ג ע״א; בא דף ט׳ ע״ב; בב דף מ״ג ע״ב; קאהוט עמ׳ 20.
1. בא היוצר בראשית. 2. בב שמים והרקיע; אא בב קאהוט שבעה והרקיע. בב קאהוט שבעה. תבנה.
3. אא עמים. בא בחכמה; קאהוט וחצבה. 4. בא כבשות. בב הושיענו ... תבנה. 5. בן, חסר בבב; בן יחיד, חסר בבא; אא בב קאהוט בשרת בו; אא נסין. בא ב קאהוט על הר. 6. אא במוצאי. בב הושיענו ... תבנה. 7. בב קאהוט המשתחוה אפים ארצה שבעה.

צְרַפְתּוֹ בְּשָׁנֵי שֵׁבַע שְׁבֻעָה וְרָעָב שִׁבְעָה הוש׳ בחגי׳ ימ׳ שבעה
אָנָּא הַפּוֹדֵנוּ עַל יַד שְׁבִיעִי לְרוֹעִים שִׁבְעָה / הַמּוֹלִיכֵנוּ בְּמִדְבָּרוֹת שִׁבְעָה
הַסּוֹכְכֵנוּ בַּעֲנָנִים שִׁבְעָה הוש׳ בחג׳ ימ׳ שבעה
קעג׳ ב אָנָּא הַמַּנְחִילֵנוּ שַׁבָּת לְיָמִים שִׁבְעָה / וּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה לְשָׁנִים שִׁבְעָה
וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל לְסוֹף שָׁבוּעִים שִׁבְעָה הוש׳ בח׳ ימ׳ שב׳
אָנָּא הֶחָק זְמַן חֵירוּתֵנוּ יָמִים שִׁבְעָה וּבִכּוּרַיְנוּ לְיָמִים שָׁבוּעִים שִׁבְעָה
לוּלָב וַעֲרָבָה בֶּחָג סֻכָּה וְנִסּוּךְ הַמַּיִם שִׁבְעָה הוש׳ בחג׳ ימים שבעה ואתה לבד׳

ולאהל אלשאם פי ערבה אגאבאת זואיד ולאהל אלעראק וגירהם מא לא אחציה כתרה וליס ארי אן אתבת שי מן דלך מן טולה אד ליס גרץ אלכתאב אן ארסם פיה חזאנה לכן האתאן אלזיאדתאן אלתי וגדת כתירין יקולונהא ארי אן ארסמהא.

ולאנשי ארץ ישראל יש ביום הערבה עניות נוספות, ולאנשי בבל וזולתם מה שלא אמנה משום ריבויו, ואינני רואה לרשום דבר מזה משום אריכותו, מפני שאין מטרת הספר לרשום בו פיטנות. אך את שתי ההוספות האלה שמצאתי רבים אומרים אותן, אני רואה לרשום.

אלאולי הראשונה

אָנָּא אֵל נָא סְלַח נָא כַּפֶּר נָא זְכוֹר לָנוּ בְּרִית מוֹרִיָּה / וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא
תַּעֲנֶה אֱמוּנִים שׁוֹפְכֵי לֵב כַּמַּיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא
קעד׳ א לְמַעַן בָּא בָאֵשׁ וּבַמַּיִם גָּזַר וְאָמַר יֻקַּח נָא מְעַט / מַיִם
בַּעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא
תַּעֲנֶה דְגָלִים גָּזוּ בֵּין גִּזְרֵי מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא
לְמַעַן הַנֶּעֱקָד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם וָשָׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם
וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא
תַּעֲנֶה זַכִּים חוֹגִים עַל מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא
לְמַעַן חָלַק מְפַצֵּל מַקְלוֹת בְּשִׁיקֻתוֹת מַיִם טָעַן וְגָל אֶבֶן מֵעַל בְּאֵר מַיִם
וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא
תַּעֲנֶה יְדִידִים מְחַנְּנִים בְּעַד מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא
לְמַעַן כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם לְהָכִין לְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם
וּבַעֲבוּרָם לֹא תִמְנַע מַיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא

8. ב׳ הושיענו ... תבנה. 9. ב׳ אנא זכור הפודנו; ב׳ על ידי. 10. ב׳ הושיענו ... תבנה.
12. אדשו בסוף. ב׳ הושיענו ... תבנה. 13. ב׳ אנא זכור זמן חירותינו ימים שבעה; א׳ חירותנו בניאומים שבעה. ופדותנו לימים שבעה שבעה; ב׳ ובכורים. 14. ב׳ ג׳ קאהוס וחג סוכה. ב׳ הושיענו ... תבנה. ואתה לבד׳, רק ב׳א׳.

תַּעֲנֶה מְשַׁוְּעִים הַיּוֹם עֲדֵי מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא

15 לְמַעַן נֶאֱמַן בַּיִת מַסְפִּיק מָיִם סֶלַע הִכָּה וַיָּזוּבוּ מָיִם

וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא

תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלֵי בְאֵר מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא

קעד׳ ב לְמַעַן פּוֹקֵד לְשָׁרֵת בִּרְחִיצַת מָיִם צְמֵאִים לְהַצִּיק מָיִם

וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא

20 תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים נוֹחֲלֵי מְשׁוּלַת מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא

לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים נִתְאָה שְׁתוֹת מָיִם וַיִּנָּסֵךְ הַמָּיִם

וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא

תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי־מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא

לְמַעַן תַּלְפִּיוֹת מוֹצָאֵי מָיִם תִּפְתַּח וְתַרְעִיף שָׁמָיִם

25 וּבַעֲבוּרוֹ לֹא תִמְנַע מָיִם וְהוֹשִׁיעָה נָא וְהַצְלִיחָה נָא

ואלתאניה — והשניה

קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

אִמְרוּ לְנִמְהֲרֵי לֵב חֲזָקוּ בָּא יֶשְׁעֲכֶם אֲשֶׁר תֶּחֱשָׁקוּ — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הָאַחֲרוֹן דְּגָלָיו בִּצְדָקָה וּמַעֲשֶׂה הַכְּשָׁרוֹן — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

קעה׳ א הִנְנִי נוֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּבְתַחֲנוּנִים / אוֹבִילֵם לַהֲשִׁיבָם הָלוֹם — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה חַלּוּ פָנָיו לְקַבְּצְכֶם גַּם יִשָּׂא — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

5 טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה יָדוֹ מֵהוֹשִׁיעַ לֹא קָצְרָה — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

כֶּחָתָן יָכֵהַן פְּאֵר וּכְכַלָּה תַּעֲדֶה כֵּלֶיהָ לָשׂוּשׂ אַתָּה מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה נהגנו וּלְכוּ כִּי חָשָׁה הַשָּׁעָה — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי עַד אֲשֶׁר אָנִי בוֹרֵא עוּרִי מַחֲצֶבֶת רַהַב מְחוֹלֶלֶת מוֹרָא — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבוֹא גוֹי צַדִּיק צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין לְהַדִּיק — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

10 קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ רַנְּנוּ לֵאלֹהִים עֻזֵּנוּ — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

שׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה תְּשׁוּעָה הִנֵּה בָאָה יְיָ צִוָּה — מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר

21. אא נְתָאָה (וצ״ל נִתְאָב או נִתְאָוָה. ש״ב כג טו).

1. המקורות: אא; חלף ח״ב דף קס״ב (רשום עליו: ״אלזיאדה אלתאניה״).

2. אא הבית הזה האחרון. 3. חלף בצדק. 4. אא חלוהו כי לקבצכם רם ונשא. 6. אא שישו אתה משוש. 8. אא המחצבת ... מורה. 21. חלף עוזינו הרנינו.

קעה, ב פאדא פרג גמיע דלך קאל תתפרקון ודאר אלדורה אלסאבעה. ומן אלזואיד פי הדא אליום אן יטאף באלעשי ומן אלנאס מן סנה פי מוסף סוא מא פי אלתמיד.

5 ואמא צלואת אלסוכה פצלתה אלליל ואלגדאה ואלעשי עלי מא רסמנא פי אלפסח בל אן יקול יום חג הסכות הזה זמן שמחתנו. ומוסף איצא עלי מא רסמנא אתה בחרתנו ומפני חטאינו ואמא פואסיק אליומין

10 אלאולין

וכשגומר את כל זאת, אומר תתפרקון ומקיף את ההקפה השביעית. ומן ההוספות שבאותו היום שמקיפים במנחה, ויש אנשים שנוהגים כך במוסף מלבד בתמיד.

ותפלות סכות: תפלת הלילה ושחרית ומנחה כפי שרשמנו בפסח, אלא שאומר יום חג הסכות הזה זמן שמחתנו. ומוסף ג"כ כפי שרשמנו אתה בחרתנו ומפני חטאינו, ופסוקי שני הימים הראשונים הם

ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וחגתם חג לייי שבעת ימים והקרבתם עלה אשה ריח ניחח לייי פרים בני בקר שלשה עשר אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם יהיו. ומנחתם ונסכ כמדבר ותמאמה אלי [וגו' עד] ושני תמידין כהלכתן

קעו,א 15 וללה איאם אלבאקיה ו' פואסיק / יקאל כל יום פסוקין מנהא פיקאל פי אליום אלג ולה' הימים האחרים ו' פסוקים, שאומרים מהם בכל יום שני פסוקים. ביום ג' אומרים:

וביום השני פרים בני בקר שנים עשר אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם וביום השלישי פרים עשתי עשר אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם. ופי אליום אלד [וביום ד'] וביום השלישי

20 פרים עשתי עשר וג' וביום הרביעי פרים עשרה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה תמימם. ופי אליום אלה [וביום ה'] וביום הרביעי פרים עשרה אילם שנים וג' וביום החמישי פרים תשעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם. ופי אליום אלו [וביום ו'] וביום החמישי פרים תשעה אילם וג' וביום הששי פרים שמונה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם.

קעו,ב 25 ופי אליום אלז [וביום ז'] / וביום הששי פרים שמונה אילם שנים וג' וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים. ומנחתם ונסכ וג'

אלא מן אכתצר עלי קול כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך חוץ ממי שמקצר ואומר כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך ומסתפק

3. בה"ג ד"ב 173: והכי הוו רבנן רגילין ביום ערבה דהדרין בצפרא ובפניא בהושענא וכך הדרין בפניא מצלן שמ"ע דמנחה וכו'. ואפשר שנהגו כך בסורא. 6. לעיל עמ' קנ.

ואכתפי ואסתגני ען חכאיה אלפואסיק והו כמא וצפנא לתוקי אלגלט.

ואי יום מן חולו שלמועד פי אלפסח או אלסוכה אתפק יום אלסבת כאנת צלוה אלליל מאהבתך וצלוה אלגדאה ישמח משה וצלוה אלעשי הנח לנו עלי מא הו פי אל־סבת וידכר פי רצה יעלה ויבוא פי גמיע הדה אלג צלואת. ואמא מוסף פיצלי אתה בחרתנו ומפני חטאינו וישרך דכר אלסבת ואלעיד פי גמיע קולה ומן יקול פואסיק יקול אולא וביום השבת ויקול זה קרבן שבת קרבן היום נאמר ויקול פואסיק דלך אלעיד ודלך אליום ולא יתנפל / בצלוה מוסף עלי חאל. ומן תואנא פי צלוה מוסף חתי זאלת אלשמס פליצלי אולא צלוה מנחה תם צלוה מוסף וכל מא קדמהא קבל אלזואל כאנת אפצל.

ומתפטר מאמירת הפסוקים, והוא כמו שתארנו מחשש הטעות.

ואותו יום מן חולו שלמועד בפסח או בסוכות שחל להיות בשבת, תהיה תפלת הלילה מאהבתך, ותפלת שחרית ישמח משה, ותפלת מנחה הנח לנו, כמו שהוא בשבת ומזכיר ברצה יעלה ויבוא בכל ג׳ התפלות האלה. ובמוסף יתפלל אתה בחרתנו ומפני חטאינו, ומצרף את זכר שבת עם החג בכל דבריו, והאומר פסוקים יאמר תחלה וביום השבת ויאמר זה קרבן שבת קרבן היום נאמר, ויאמר את פסוקי החג ההוא והיום ההוא, ולא יוסיף בתפלת המוסף דברים שאינם חובה בשום פנים. ומי שאיחר בתפלת מוסף עד שירד השמש, יתפלל תחלה תפלת מנחה ואח״כ תפלת מוסף, וכל מה שיקדימנה לירידה הרי זה עדיף.

ואלעיד אלה אלשמיני ללסוכה צלותה עלי מא קדמנא ופואסיק מוסף

והחג החמישי השמיני לסוכה. תפלתו כפי שהקדמנו ופסוקי מוסף:

ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו והקרבתם עלה אשה ריח ניחח לייי פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים.

ואן אתפק יום סבת פיגמע פואסיק אלסבת מע פואסיק אלעיד עלי מא שרחנא. וממא יחתאג אן נבינה פי אלעיד אלשמיני אנה יגב אן נגלס פי אלסוכה פי לילה ונהארה לכן לא נברך לישב בסוכה ויקאל פי אלקדוס שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לאנה עיד מפרד עלי חדא. /

ואם חל להיות בשבת, יאחד את פסוקי השבת עם פסוקי החג כפי שבארנו. ומה שאנו צריכים לפרש בחג השמיני הוא שחייבים אנחנו לשבת בסוכה בלילה וביום אבל אין מברכים לישב בסוכה ואומרים בקדוש שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה מפני שהוא חג מיוחד בפני עצמו.

ואלעיד אלסאדס אלחנוכה

ואלטאעאת אלואגבה פיה אן נסרג עלי באב כל מנזל לגא סראגא מן לילה כה מן כסליו אלי תמאם ה איאם ומן יתברע פיגעל לכל נפס

והחג הששי חנוכה,

ומצוותיו הן להדליק נר על פתח כל דירה שלנו, מן ליל כ״ה כסליו עד סוף שמונה ימים, והמהדר ישים נר לכל נפש

קעז, א

קעז, ב

1. לעיל עמ׳ קנב–קנג. 5. עיין לעיל קיא–קיג.
15. ברכות כ״ז א׳, וכחכמים. ועי׳ רמב״ם ספ״ג מהל׳ תפלה. 23. לעיל עמ׳ קנ״ב. 26. סוכה מ״ז א׳; מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן. 28. שם.
28. עלי חדא = עלי חדה.

מן אהל אלבית סראגא. ויצע הדה אלסראג למן כאן סאכנא פי ספל עלי באב דארה מן גהה אליסאר למן דכלהא ולמן כאן סאכנא פי גרפה יצע הדה אלסראג פי כה תטל אלטריק פאן לם ימכנה דלך פלינצב מאידה עלי חדא ויצעהא פוקהא. ולא יגוז אן יכתדם בהא ולא ינתקד מאלא פי ציאהא. ואי יום מן הדה אלח איאם או יומין אתפקא פי אלסבת פיגב אן נסרג אולא סראג אלחנוכה ובעד דלך סראג אלסבת לאנה אן אבתדי בסראג אלסבת אולא חרם עליה אן יסרג שיא בעד דלך. ומן יסרג סראג אל־חנוכה אלליל אלאולי יגב אן יברך ג׳ ברך והי

מאנשי הבית. ומניחים את הנר הזה למי שהוא גר למטה על פתח דירתו מצד שמאל לנכנס. ולמי שגר בעליה מניחים את הנר הזה בחלון שהוא מעל לרחוב. ואם זה אי אפשר לו יעמיד שולחן במיוחד ויניחן עליו. ואסור להשתמש בהן ולבדק כסף לאורן. ואותו היום מח׳ ימים אלה או שני הימים שהם חלים בשבת צריך להדליק תחלה נר חנוכה ואחר כך נר שבת, כי אם התחיל בנר שבת אסור לו להדליק דבר אחר כך. והמדליק נר חנוכה בלילה הראשון צריך לברך ג׳ ברכות והן

קעח, א ב׳ אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשׁ במצותיו / וצונו להדליק נר חנוכה ב׳ אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שעשה נסין לאבותינו בזמן הזה ב׳ אתה יי׳ אלהינו מלך העולם שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה

ומן יראה יברך ברכתין שעשה ושהחיינו ופי בקיה אלליל מן ישעל יברך ברכתין להדליק ושעשה ומן יראה יברך שעשה פקט. ויזאד פי אלצלוה פי ברכה מודים

והרואה אותו מברך שתי ברכות שעשה ושהחיינו, וביתר הלילות המדליק מברך שתי ברכות להדליק ושעשה, והרואה מברך שעשה בלבד. ובתפלה מוסיפים בברכת מודים

על הנסין והגבורות והתשועות והמלחמות והפדות והפרקן שעשיתה עמנו ועם אבותינו בימים ההם ובזמן הזה בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמנאי ובניו כשעמדה מלכות יון על עמך לשכחם את תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך ואתה ברחמיך הרבים עמדתה להם בעת צרתם ורבתה את ריבם ודנתה את דינם ונקמת את נקמתם ומסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים / בכף צדיקים ומזידים בכף עושי תורה קעח, ב

5. עלי חדא = עלי חדה. 1. שבת כ״א ב׳. ועי׳ בתד״ה והמהדרין ובטוב״י סי׳ תרע״א. 2. שם כ״ב א׳. 5. אמנם בגמ׳: ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו. 7. שם כ״א ב׳; כ״ב, א׳. 10. אסור לו: כדעת בה״ג ד״ו כ״ה ד׳ ודאי אדליק דשבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי דחנוכה״. ועי׳ בטוב״י סי׳ תרע״ט. 13. שבת כ״ג א׳. — נר חנכה: עי׳ סדור עבודת ישראל עמ׳ 439. 14. בסרע״ג השלם: בימים ההם בזמן הזה. 16. שבת כ״ג א׳. 19. ״א אותו כשמגיעין עד שבכל עת ערב ובקר וצהרים וי״א אותו בכי מעולם קוינו לך וכן הוא בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה״ (אבודרהם נ״ג ג׳). 20. עי׳ אוצה״ת 367–362. 21. ובזמן: עיין לקמן עמ׳ רנז שו׳ 11 כשה״נ. 22. ״ואין לומר מתורתך... וכ״ה בסדר רבינו סעדיה״ (אבודרהם נ״ג ד׳).

ולך עשיתה שם גדול וקדוש ולעמך ישראל עשיתה תשועה גדולה ופרקן ואחר כך נכנסו עמך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך ועל כולם תתברך ותתרומם ומן אלנאס מן יזיד פיה [ויש מוסיפים בו] וקבעו שמונת ימים הלל והודאה לשמך כשם שעשית נסין לראשונים כך תעשה לאחרונים ותושיענו בימים האילו כבימים ההם ועל כולם.

וכדלך יקאל פי ברכת מזון פי נודה לך ויקאל מתל הדא איצא פי מוסף אלסבת וראס אלשהר אלדין פי אלחנוכה ולא ינכר דלך לאגל אן אלחנוכה לא מוסף להא בל קול על הנסין ואגב פי כל צלוה תצלי פי אל־חנוכה ויקרא אלהליל כי כל יום מן אלח׳ איאם לגמור כמא רסמת.

וכן אומרים בברכת המזון בנודה לך. וכעין זה אומרים ג״כ במוסף של שבת וראש החדש שבחנוכה, ולא יגונה זה מפני שחנוכה אין לה מוסף אלא חייבין לומר על הנסין בכל תפלה שמתפללים בחנוכה. ויקרא את ההלל בכל יום מן ח׳ הימים לגמור, כמו שרשמתי.

ואלעיד אלז׳ אלפורים /

והחג השביעי הפורים

קעט, א ואלטאעאת אלואגבה פיה אן נקרא פיה מגלת אסתר פי לילה יד מן שהר אדר מרה ופי יום יד מרה אכרי בל אן אהל אלסוס יעמלון אלפורים פי טו מן אדר בדלא מן יד וכדלך כל קריה כאנת מחצנה פי זמאן יהושע בן נון פי בלד אלשאם. ווצף קראתהא אן יברך קבלהא ג׳ ברך והי

ומצוותיו הן לקרוא את מגלת אסתר בליל י״ד מחודש אדר פעם אחת וביום י״ד פעם אחרת, אלא שאנשי שושן עושים את הפורים בט״ו באדר במקום י״ד וכן כל עיר שהיתה מוקפת חומה בזמן יהושע בן נון בארץ ישראל. ותאור קריאתה: לפניה מברכים ג׳ ברכות והן

ב׳ אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגלה ושעשה ושהחינו

ויקראהא פי נסכה ספר לא מצחף ויגמע עשרה בני המן פי נפס ואחד ואדא סרג יברך

ויקראנה בתוך מגלת ספר לא בספר כרוך. ויאחד את עשרת בני המן בנשימה אחת. וכשגמר יברך

10. אא אהל אלסוק, ועי׳ בעמוד הבא שו׳ 6. 18. מחצנה, כאן פותח טשנט. 24. טשנט עשרת.

2. נכנסו עמך: ״והמון העם אינם אומרים ואח״כ באו בניך וכו׳ ונכון לאמרו כי הוא עיקר הנס וגם רב עמרם ורבינו סעדיה כתבוהו״ (אבודרהם). כשם שעשית עמהם פלא ונס לפי שאין ראוי לומר תפלה בהודאה ויש אומרים כיון שהוא צורך רבים יכולין לאמרו ... וגם רב עמרם ורבינו סעדיה והרמב״ם ז״ל כתבוהו ונהגו לאומרו״ (אבודרהם). 4. ״כתב הרב ר׳ מאיר מרוטנבורק שאין ראוי לומר רב משה גאון בחמדה גנוזה סי׳ ס״ג, והובאה בכפתור ופרח פרק ח׳ ומשם יוצא שהמקומות אבל בלקוטות הרמב״ן: ״ומצאתי בתשובות הגאונים סי׳ ב–ו. 12. לעיל עמ׳ קנג. 15. מגלת ד׳ א׳. 18. עי׳ תשובת בקצור גם בשו״ת הרדב״ז ח״א סי׳ רג״ב, ועיין בחו״ל שהם ודאי מוקפים אין להם רק ט״ו לבד ז״ל שאין קורין אלא בי״ד״. ועי׳ באוצה״ג למגילה 23. עי׳ מגלה י״ט ב׳ ואוצה״ג סי׳ מ׳–מ״ה.

ב אתה יי אלהינו מלך העולם האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ב אתה יי הנפרע לישראל מכל אויביהם האל המושיע ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ברוכים אתם וכל ישראל.

קעט,ב 5 ואדא אתפק יום טו יום אלסבת יקרון / אהל אלסוס ואהל אלקרי אלמחצנה פי יד ואדא אתפק יום יד יום אלאחד פיכון אלצום יום אלה. ולא בד מן אכל ושרב וצדקה והדאיי. ויקאל פי אלצלוה פי ברכה מודים

ואם חל יום ט״ו להיות בשבת יקראו אנשי שושן ואנשי הערים הבצורות ביי״ד. ואם חל יום י״ד ביום ראשון. יהיה הצום ביום החמשי. וחייבים לאכל ולשתות ולתת צדקה ומתנות. ובתפלה אומרים בברכת מודים

10 על הנסין והתשועות והמלחמות והפדות והפרקן שעשית עמנו ועם אבותינו בימים ההם ובזמן הזה בימי מרדכי ואסתר כשעמד עליהם המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ושללם לבוז ואתה ברחמיך הרבים היפרת את עצתו וקלקלתה את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ ועל כלם.

1· האל אין בטשנט. 3· טשנט ברוך מרדכי ארור המן ברוכה אסתר ארורה זרש ברוכים. 5· בטשנט תחלה: ויקאל פי אלצלוה (לקמן שו׳ 8), ואח״כ: ואדא אתפק. 5· טשנט פי אלסבת. 6· אלמחצנה, כאן פותח שש. טשנט שש אלמחצנה כלהם יום ארבעה עשר ואדא אתפק יום אלאחד פליכן אלצום יום אל, וכאן נפסק טשנט אבל לפני כן יש בו עוד ענין על הנסים, כנ״ל. 8· שש ולא בד פיה... ושרב ושכר... והדאיא. 9· טשנט שש פי אלצלוה ופי ברכת מזון (טשנט חול כאן או סבת) על הנסין והגבורות והתשועות. 11· טשנט שש בזמן. 12· טשנט ולהרג. טשנט שש ונשים ביום אחד ואתה. 14· טשנט על העץ כשם שעשיתה נסים לראשונים בימים ההם כן עשה לאחרונים בימים האילו כימים ההם ועל כולם יתברך ויתרומם שמך מלכינו לעולם ועד וכל החיים יודו לשמך האל ישועתינו ועזרתינו סלה ברוך אתה יי׳ הטוב שמך ולך נאה להודות ושים שלום כול׳ (עיין נוסח אא לעיל עמ׳ יט). ואדא אתפק...

משנה למלך וגמרי לפסוקא והדר אמר ליה ש״ץ. פסוקים בלבד ליהודים היתה אורה כי מרדכי

1· ״ורב נחמן כתב דלא אמרינן האל הרב אלא הרב דהא אמרינן אלהינו. וכן הוא בסדר רבינו סעדיה״ (אבודדהם). ועיין כאן בשה״נ. ובמקום רב נחמן צ״ל רב נתן, ועי׳ סרע״ג ל״ז א׳, והוא רב נתן בן חנניה מקירואן. 6· שם ב׳ א׳. 14· ובסרע״ג השלם ח״ב 178 יש פיסקא שלמה שאינה לפנינו: ״אמר רב סעדיה זצ״ל דמנהגא הוי דפתח ש״ץ מלת ומרדכי יצא בלחוד, ובתריה ענו כולא צבורא ומרדכי יצא כולא פסוקא עד ושמחה, ובתריה הדר ש״ץ. [וכן] נמי ליהודים זו המלה לבדה ובתריה ענו כולא צבורא ואמרין כולא פסוקא עד ויקר. והדר אמר ליה ש״ץ זמנא אחרינא כדעבד בקרא דמרדכי יצא, ואיכא צבורין דעבדו הכי, דכי מתחיל ש״ץ מלת ומרדכי יצא בלחוד ענו כולא צבורא מלפני המלך, ואמרי כולהי תרוייהו פסוקי ומרדכי יצא וליהודים היתה אורה בבת אחת, ובתריהון הדר שליח צבור ואמר להו לתרוייהו בבת אחת ומרדכי יצא וליהודים היתה וגו׳. וכי מטי בסוף לקרא כי מרדכי היהודי נמי מתחיל ש״ץ כי מרדכי היהודי, וענו צבורא כולהי ובאבודרהם: ״ורבינו סעדיה לא הזכיר אלא שני היהודי. וכן נוהגין ברוב המקומות בספרד״.

ואלקסם אלד

אלצום והו עשרה פי טבת ויג פי אדר ויז פי תמוז ותסעה פי אב וג פי תשרי / ואעטמהא יום עשרה פי תשרי אלדי הו צום אלכפור.

פיגב אן נדכר אלטאעאת אלואגבה פיה ונקול אן הדא אליום חטר עלינא פיה אלאכל ואלשרב ואלגסל אלא בסבב אלטהר ואלאנדהאן ואלאנתעאל באלנעל ואלכף ואלגמאע. ויגב אן נצום לילה מע נהארה באן נקטע אלטעאם ואלשראב ענד מגיב אלשמס פי עשיה אליום אלט וכדלך לא נפטר חתי תטהר אלכואכב לילה יא. ויגב אן נקדם פיה תובה ולהא ד חדוד תרך אלמעאצי ואלנדם עליהא ואלאסתגפאר ענהא ואלצמאן אן לא יעאודהא אלמדנב ואן יסתצפח בעצנא בעצא מן אסי אליה. ואדא גאוזו צביאננא עשר סנין צומנאהם פיה וקבל דלך לא נמנעהם ממא חטר עלינא פיה אלא מן אלנעל ואלכף פקט.

ויגב אן נצלי פי דלך אליום ה צלואת אלג אלדאימה בחק יום אלדין ומוסף בחק כל יום קודש וצלוה זאידה בעד מנחה תסמי / געילה אי כאתמה אליום. ויגב אן נקר בדנובנא פיה ו מראר מנהא ה פי אלה צלואת אלתי דכרתהא ואלו פי צלוה מנחה אלתי הי פי אליום אלט אלדי הו יום אלמאעל.

והחלק הרביעי

הצום. והוא עשרה בטבת וי״ג באדר וי״ז בתמוז ותשעה באב וג׳ בתשרי והחשוב בהם עשרה בתשרי שהוא צום הכפור.

וצריך שנזכיר את מצוותיו, ונאמר כי באותו היום אסורים אנו באכילה ובשתיה וברחיצה, חוץ מלשם טהרה, ובסיכה ובנעילת הסנדל והנעל ובתשמיש המטה. וצריך לצום בלילו וביומו, היינו שנפסיק את האכילה והשתיה עם שקיעת החמה בסוף יום ט׳ וכן לא נתחיל לאכל עד צאת הכוכבים בליל י״א. וצריך לעשות בו תשובה והיא בד׳ אופנים: עזיבת העבירות, והחרטה עליהן, ובקשת מחילה עליהן, וההבטחה שהחוטא לא יחזור עליהן. (וצריך) שנבקש סליחה איש מאחיו שעשה לו עול. וכשעברו ילדינו עשר שנים נאמר להם לצום בו, ולפני כן לא נמנע אותם ממה שאנחנו אסורים בו אלא מן הסנדל והנעל בלבד.

וצריך להתפלל ביום הזה חמש תפלות, ג׳ התדירות כמשפט יום חול ומוסף כמשפט כל יום קודש ותפלה נוספת אחרי מנחה הנקראת נעילה, כלומר חתימת היום. וצריך שנתודה בו את חטאותינו שש פעמים, מהן ה׳ בחמש התפלות שהזכרתי והששית בתפלת מנחה של יום ט׳ שהוא מעלי יוה״כ.

2 ששׁ צלואת אלצום וואגבאתה ואיאם אלצום עלי אנהא אלאול והוא אעטמהא י׳ פי תשרי והוא צום אלכפור. 7 חטר ששׁ; אא חצר, וכן להלן שו׳ 19. 9 ששׁ בסבב סהר ואלדהן. 10 ואלגמאע, אין באא, ששׁ ואלכפאף ואלגמאע ויגב אן נטם ... בל נקסע ... ואלשרב קבל מגיב. 15 ששׁ מנהא ואלצמאן אלא. 17—18 ששׁ מן בעץ מא ... ואדא בלג ... אלי סנין. 19 ששׁ מן גמיע מא חטר. 23 יום אלדין, עיין לעיל עמ׳ 56 שו׳ 7. 25 הי אין בששׁ. ששׁ יום אלמעל.

8 לשם טהרה: יומא פ״ח א׳. 14 וכ״כ גם בס׳ האמונות והדעות מאמר ה׳ פרק ה׳: ״ועניני התשובה ארבעה, העזיבה, והחרטה, ובקשת הכפרה ושיקבל על עצמו שלא ישנה״. 18 יומא פ״ב א׳, ונראה שפסק כרב נחמן, ועי׳ ברמב״ם פ״ב ה״י ובמ״מ והגמי״י שם.

והכדי יגב אן יעמל ימצי אליהודי פי אכר נהאר אליום אלט אלי מגמע מא פיסתנקע פיה ואדא צעד יברך על הטבילה תם יצלי מנחה פאדא בלג אלי המברך את עמו ישראל בשלום יקר בדנובה גמלה בגיר תשכיץ והו אן יקול

וכך צריך לעשות. היהודי ילך בסוף יום ט׳ למקוה מים ויטבול בהם ובעלותו יברך על הטבילה. אח״כ יתפלל מנחה וכשיגיע להמברך את עמו ישראל בשלום יתודה את חטאיו בכללם בלי פירוט. והוא שיאמר

אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי אתה חופש כל חדרי בטן ורואה כליות ולב אין כל דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך יהי רצון מלפניך ייי אלהינו שתמחול לנו על כל עונותינו ותכפר לנו על כל פשעינו על חטא שחטאנו לפניך בשגגה ועל חטא שחטאנו לפניך בזדון ועל חטא שחטאנו לפניך בסתר ועל חטא שחטאנו לפניך בגלוי

קסא, א **ועל חטאים שאנו חייבין עליהן עשה ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה שנתק לעשה ועל חטאים שאנו חייבין עליהם מיתה בידי שמים ועל חטאים שאנו חייבין עליהם כרת ועל חטאים שאנו חייבין עליהם מלקות ארבעים בבית דין ועל חטאים שאנו חייבין עליהם הרג וחנק שריפה וסקילה על שגלויין לנו ועל שאינו גלויין לנו את שגלויין**

2. ש״ש יום אלט׳... ויסתנקע. 3. ואדא — הטבילה אין בש״ש. 4. אלי אין בש״ש. 6. ש״ש תשכיץ ויקול. 8. ש״ש ובחן כליות. 10. ש״ש ותסלח ותכפר לנו על כל חטאתינו. 10—11. ש״ש על ... בזדון על ... בסתר ועל ... בגלוי. 12. ש״ש עליהם. 16—1. ש״ש על שגלוים...

3. ״ואמר רב סעדיה כל אחד ואחד טובל בסוף יום של ערב יום הכפורים ובעליתו מן הטבילה מברך על הטבילה״. ה׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ נ״ט. והוא מסיים: ״ואנו אומרים כי טבילה זו כיון שאינה תקנת חכמים לאו בת ברכה היא״. והובאו דברי רס״ג וריצ״ג בשע״ת סי׳ ר״ב (ועיי״ש גם סי׳ ש״). ועי׳ גם באבודרהם שאחר דברי רס״ג הוא מביא תשובה מרב יהודאי שאין לברך. ובסדור ר״ש מסגלמסה דף מ״ד א׳ כתב. שאנשים רבים מברכים בשעת הרחיצה במקוה המים בערב יוה״כ בא״י אמ״ה אקב״ו על הטבילה ומסתמכים בזה על מה שמצאו בסדור הגאון רבנו סעדיה זצ״ל. וזה לא יתכן כלל מפני שאין אנו רשאים לברך אלא מה שצוו אנשי המסורה ז״ל, כגון ברכת ציצית ותפלין ושופר וסוכה, אבל הטבילה הזאת אין לה זכר ואינה הכרחית ואינה אלא מנהג שנהגו האנשים... והיא בבחינת ברכה שאינה צריכה ואסור לעשות כן. 10. בסרע״ג נמצאים שמונה חרוזים (במזיד, בשוגג, בסתר, בגלוי, באונס, ברצון, ביודעים, בלא יודעים). בסדר התפלה של הרמב״ם א״ב שלם אחד ובמנהג אשכנז א״ב כפול. ועי׳ אוצה״ש III 270 ובמקורות שציין שם. ונוסח רבינו נדפס ע״י פרומקין, סרע״ג II 331. 12. ועל חטאים: בסרע״ג מגיע מספרם לשמונה וברמב״ם לי״ב. 13. שנתק לעשה: וכ״ה גם ברמב״ם. 16. ״ובסדר רב עמרם ורבינו סעדיה כתוב סקילה שריפה סמוך עם מה שלפניו בלא פירוד״ (אבודרהם), להוציא מן הגרסא: ארבע מיתות ב״ד והם סקילה וכו׳. בסרע״ג הנוס׳: סקילה שרפה הרג וחנק. וכן ברמב״ם, מחז״ו ועוד.

לנו ושאינן גלויין לנו כבר לפניך גלויין כדבר שנא הנסתרות לייי אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת כי אתה סלחן לישראל מן העולם ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור ודברך אמת וקיים ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח

5 וקום יגעלון להא כאתמה ב אתה ייי האל הסלחן והו כטא לאנה ליס מוצע ברכה. ואכתרנא יקול אתה יודע רזי עולם והו מנכס אלראס. תם יקול יהיו לרצון אמרי פי והגיון ואן שא 10 יקול / אלהי נצור לשוני מרע אלי אכר אלקול תם יתעשא בעד אלודוי. וכדלך אן אתפקו גמאעה פיצלון מנחה ויתודא כל ואחד מפרד תם יאם בהם אלאמאם עלי סבילה פי כל צלוה מנחה וינצרפון יתעשון תם יגון 15 אלכניסה ויצלון מערב. ווצף צלוה אלליל

ויש שמים לה חתימה ב׳ אתה ה׳ האל הסלחן וזאת טעות מפני שאין זה מקום ברכה. והרוב ממנו אומרים אתה יודע רזי עולם בכפיפת הראש. אח״כ יאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון. ואם ירצה יאמר אלהי נצור לשוני מרע עד סוף הענין. אח״כ יסעד אחרי הודוי. וכן אם התאסף צבור, יתפללו מנחה ויתודה כל אחד לבדו. אח״כ יתפלל לפניהם החזן כדרכו בכל תפלת מנחה, וילכו להם ויסעדו. אח״כ יבואו לבית הכנסת ויתפללו מעריב. ותאור תפלת הלילה:

מגן ומחיה ויגבה והמלך הקדוש אתה בחרתנו מכל העמים אהבתה אותנו רציתה בנו רוממתנו מכל הלשונות קדשתנו במצותיך קירבתנו מלכנו לעבודתך שמך הגדול הגבור והנורא עלינו קראתה ותודיענו משפטי צדקיך ותלמדנו לעשות מצות חקי רצונך ותתן לנו ייי 20 אלהינו את יום הכפורים הזה לסליחה ולמחילה למחול בו על כל עונותינו ולכפר בו על כל פשעינו מקרא קדש זכר ליציאת מצרים אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו ביום הזה מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך כאמור

שאינן גלוים לנו שגלויים לנו ושאינן גלויים. 3· שש ישורון ודברך אמת וקיים לנצח ובלעדיך. 9· אא בין ״שא״ ו״יקול״ נוסף בין השיטין ״אן״, והוא מיותר; שש ואן שא ק׳ (=קאל). 12· שש פליצלו... מפרדא. 14· שש יגון אלי. 16· ויגבה אין בששש. 16· שש אתה בחרתנו ותתן. 20· שש למחילה לסליחה ולכפרה על כל עונותינו מקרא.

1· את שגלויין לנו: יש להשלים: כבר אמרנום לפניך ייי אלהינו. וכ״ה ברמב״ם. ״ואת שאינם גלויים לנו הכל גלוי וצפוי לפניך ייי אלהינו וחטאנו על כלם כמו שנאמר הנסתרות לייי אלהינו וכו׳ כך קורין המון העם, ולא יתכן... והנכון שלא לאמר וחטאנו על כלם אלא הכל גלוי וצפוי לפניך... וגם רב עמרם ורבינו סעדיה לא כתבוהו״ (אבודרהם). 3· מן העולם: וכ״ה ברמב״ם. 5· ״ואמר רבינו סעדיה מי שחותם אחר ודויו האל הסלחן טועה הוא״. ה׳ הריצ״ג שם והובא במנהיג ה׳ יו״כ סי׳ נ״ג. ובטור או״ח סי׳ תר״ז: כתב רב עמרם החותם ברוך אתה ה׳ האל הסולחן טועה. ועי׳ סרע״ג מ״ט ב׳ והשלם II 356. ע״ע ברש״י יומא פ״ז ב׳ ובמחז״ו 394 הסובר להפך שש״ץ חותם מקדש ישראל ויום הכפורים, ״מיהו יחיד האומרה אחר תפלתו חותם בה בוידוי האל הסולחן״. 14· ואינו אומר וידוי אחר התפלה. ויש כמה תשובות בענין זה לגאונים. עי׳ אוצה״ג סי׳ צ״ז—ק.

קפב׳ א אנכי אנכי הוא / מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור ונא מחיתי כעב
פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך וכת כי ביום הזה יכפר
עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ייי תטהרו כי אתה סלחן
לישראל מן העולם ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור ודברך אמת וקיים
5 ומבלעדיך אין לנו מלך כי אתה הוא מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמך
כל בית ישראל ומעביר אשמתנו בכל שנה ושנה ב אתה ייי מלך על כל
הארץ מקדש ישראל ויום הכפורים.

ולא יגוז לה אן יקול אלא אתה בעד ובלעדיך ואן קאל קד אכטא בזיאדתה. וכל
10 מן יצלי מעריב לילה אלכפור אן שא פראד ואן שא גמאעה לא בד מן אן יברך שהחיינו
וקימנו בעד עושה שלום אד ליס לה קדוש. וכתיר מן אצחאבנא יזידון פי צלואת
קפב׳ ב אלכפור ענד / זכר ליציאת מצרים

ואסור לומר אלא אתה אחרי ובלעדיך, ואם אמר טעה בהוספתו. וכל המתפלל מעריב בליל הכפור, בין ביחיד ובין בצבור, כרצונו, בכל אופן צריך לברך שהחיינו וקימנו אחרי עושה שלום מפני שאין לו קידוש. ורבים מחבירינו מוסיפים בתפלות יום הכפורים אצל זכר ליציאת מצרים

15 אבל חטאנו עוינו פשענו מרדנו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים
ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו

והו גאיז אן יזאד. וצלוה אלגדאה ומנחה ונעילה כמא וצפת פי צלוה מעריב גיר

וזה מותר להוסיף. ותפלת שחרית ומנחה ונעילה כמו שתארתי בתפלת מעריב, אלא

4. שש ישורון ודבריך אמת וקיים לנצח ובלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח ב׳ א׳ י׳ מוחל וסולח לעונות עמו ישראל מלך. 7—9. שש רצה ומודים ושים ובעד המברך עמו ישר׳ בשלום אתה יודע אלי אכרהא ומן יקול ובלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא [אתה] אנה יכטי בזיאדתה אלא אתה בעד ובלעדיך. 11. שש פלא בד ... עושה השלום. 13. שש יזידון בעד זכר ליציאת מצרים פי צלואת אלכיפור. 15. שש ועוינו והרשענו ומרדנו סרנו. 17. שש וצלוה גדוה.

6. ״ואמר מר רב סעדיה ומי שאומר ומבלעדיך אין לנו מוחל וסולח אלא אתה סועה הוא שמוסיף אלא אתה אחר מבלעדיך״. ריצ״ג עמ׳ ס״ב והובא גם בא״ח ד׳ ק״ו ב׳ ובאבודרהם. 11. ״ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד ובין בצבור. ואמר רב האיי נוהגין אנו כרב סעדיה״ (סואו״ח סי׳ תרי״ט). ודברי רס״ג הובאו גם בהל׳ הריצ״ג ח״א עמ׳ ס׳. ובסדור ר״ש מסגלמסה דף מ״ח ב׳: ״וקאל רבינו סעדיה גאון ז״ל אן ברכת שהחיינו תקאל בעד צלוה מעריב וואפקה עלי דלך רבנו האיי זצ״ל. ואמא רב נטרונאי ז״ל אמר באן תקאל פי וקת מעריב קבל אלצלוה״ (= ואמר רב סעדיה גאון ז״ל שברכת שהחיינו אומרים אחרי תפלת מעריב והסכים עמו בזה רב האיי זצ״ל. אבל רב נטרונאי ז״ל צוה לאומרה בזמן מעריב לפני התפלה). והשוה סרע״ג. 13. ״ואמר מר רב סעדיה יש שמוסיפין לומר זכר ליציאת מצרים אבל אנחנו ואין בכך הפסד״ (הריצ״ג עמ׳ ס״א). והובא גם במנהיג סי׳ ס׳.

אן אלוידוי פי נעילה בעד אלצלוה ליס יקאל שבוידוי בנעילה אחרי התפלה אין אומרים
אתה יודע רזי עולם בל יקאל מכאנהא אתה יודע רזי עולם אלא אומרים במקומה

מה נאמר לפניך יושב במרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים כי
עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מלספר ואתה ייי טוב וסלח
ורב חסד לכל קוראיך מה אנו ומה חיינו מה חסדנו מה גבורתנו ומה
אמונתנו לפניך ייי אלהינו הלא כל גבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא
היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל וכל מעשינו תוהו וימי חיינו
הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל ואתה הבדלתה /
קפג א אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תפעל ומה
יתאונן אדם חי גבר על חטאיו ותתן לנו ייי אלהינו את יום הכפורים
הזה קץ מחילה לכל דורותינו למען נחדל מעושק ידינו ונשוב לעשות
רצונך בלבב שלם כדב שנא דרשו ייי בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב
יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ייי וירחמהו ואל אלהינו
כי ירבה לסלוח כי אתה סלחן לישראל מן העולם ומחלן לשבטי ישורון
בכל דור ודור ודברך אמת וקיים ובלעדיך אין לנו מלר מוחל וסולח
וקום יזידון פיהא [ויש מוסיפים בה] כי אתה אלוה סליחות חנון ורחום ארך
אפים ורב חסד ורוצה אתה בתשובת השבים ואי אתה חפץ במיתתם
כד שנא החפוץ אחפץ מות רשע נאם ייי אלהים הלא בשובו מדרכיו וחיה
קפג ב ונא כי לא אחפץ במות המת נאום ייי אלהים והשיבו / וחיו ונא אמר
אליהם חי אני נאם ייי אלהים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע
מדרכו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל.

ואמא צלוה מוסף פהי עלי אלרסם אתה ותפלת מוסף היא כרגיל: אתה
בחרתנו ומפני חטאינו ואלפואסיק בחרתנו ומפני חטאינו והפסוקים

2. ששׁ ולכן יקול. 4. ששׁ כי אתה. 5. ששׁ מה גבורתנו מה שנותינו מה גבורתנו לפניך.
11. ששׁ [קץ ס]ליחה ומחילה. 17. ששׁ ואין אתה.
21. ששׁ מדרכיו. 22. סהי ששׁ; אא הם.

16. „מצאתי בסידורים קדמונים שנכתבו על שם מר רב סעדיה גאון ז"ל שמסיימין בתפילת נעילה במה אנו מה חיינו וחותמין בא"י האל הסולחן ... ונראה הענין הזה בעיני כהלכה ... אלא שבכל המקומות שלנו מס' יומא), אבל יש לפקפק אם אותם סדורים הם והמוקפין לנו מימינו לא ראינו כך" (המאור סוף באמת לרס"ג.

ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו והקרבתם עלה לייי ריח ניחח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים יהיו לכם ומנחתם ונסכיהם כמדובר אלי [עד] ושני תמידין כהלכתן אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו וג.

וצלוה אלגמאעה עלי ד׳ צרוב אמא מעריב פליס יתקדם פיהא אלאמאם אללהם אלא אן יכון סבת פיקול מגן אבות בדברו כמא הו ללסבת סאדג. ואמא צלוה מנחה / פיקול אלאמאם אתה בחרתנו פאדא בלג אלי זכר ליציאת מצרים יקול אתה יודע רזי עולם פאדא בלג אלי לעשות את כל דברי התורה הזאת יקול אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו ביום הזה אד ליס יקאל פי צלוה מנחה סליחות ולא רחמין. ואמא צלוה תמיד ונעילה פלעלה אן יקאל פיהא סליחות ורחמין יכון אלאמאם אדא בלג אלי זכר ליציאת מצרים יקול אתה יודע רזי עולם תם יקול צדר אלסליחות אעני כי על רחמיך הרבים כמא סאשרח ויקול מא שא מן אלסליחות וכאתמתהא אלי כי אסלח לאשר אשאיר. תם יקול אלהינו ואלהי אבותינו מחול אד ליס פי אלאצל אן יקאל פי האתין אלצלותין פסוק אלכפור ואמא אלאצל אן יקאל פי צלוה מוסף פקט. פלדלך אדא בלג אלאמאם פיהא אלי זכר ליציאת מצרים יקול אתה יודע / תם יקול מפני חטאינו אלי ושני תמידין כהלכתן תם יקול אלפסוק

קפד. א

קפד. ב

והתפלה בצבור בד׳ אופנים: במעריב לא יעבר החזן כלל לפני התיבה. אלא אם הוא שבת יאמר מגן אבות בדברו כמו שהוא לשבת, ותו לא. ובתפלת מנחה יאמר החזן אתה בחרתנו וכשיגיע לזכר ליציאת מצרים יאמר: אתה יודע רזי עולם, וכשיגיע ללעשות את כל דברי התורה הזאת יאמר: אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו ביום הזה מפני שאין אומרים בתפלת מנחה סליחות ורחמין. אבל בתפלת תמיד ונעילה מכיון שאומרים בהן סליחות ורחמין, כשהחזן מגיע לזכר ליציאת מצרים יאמר: אתה יודע רזי עולם ואח״כ יאמר את התחלת הסליחות ר״ל כי על רחמיך הרבים כמו שאבאר. ויאמר מה שהוא רוצה מן הסליחות וחתימתן עד כי אסלח לאשר אשאיר. אחר כך יאמר: אלהינו ואלהי אבותינו מחול, מפני שאין מן העיקר לומר בשתי התפלות האלה פיוטי הכפור, אלא עיקר הוא לאמרם רק בתפלת מוסף. ולכן כשיגיע בה החזן לזכר ליציאת מצרים יאמר: אתה יודע ויאמר מפני חטאינו עד ושני תמידין כהלכתן, ויאמר את הפיוט ומה שצריך לו

7. ששׁ בתה אללהם. 10. אלי, כאן נפסק ששׁ.

לומר רשאי״ (ה׳ הריצ״ג עמ׳ ס״ג; המנהיג סי׳ ס״ד). האיי ז״ל במנחה של יוה״כ ובנעילה אין אומר ש״ץ סדר עבודה אתה כוננת ולא בשחרית אלא במוסף בלבד״ (המנהיג סי׳ ס״ג).

16. ״וכן אמר רב סעדיה שאין אומרין במנחה סליחות ותחנונים אבל בשחרית ובנעילה אם רצה

26. ״ואמרו רבינו סעדיה ורב נטרונאי ורבינו

וחואיגה תם אלסליחות וכואתימהא תם אלהינו ואלהי אבותינו מחול.

ואלאן למא צאר אלאכתר קד סלם אן יקאל פסוק אלכפור פי צלוה תמיד איצא ומע דאך פלם יך פסאד ללצלוה ארי אן אתבת ללכפור ג פואסיק ליכון אחדהא ללתמיד ומא אכתיר מן אלב אלאכרין למוסף ואתבת איצא כג סליחה יג לתמיד וז למוסף וג לנעילה עלי סביל אל־אכתצאר. ואתבת רחמין ואסעה טוילה מא תצלח אן תפרק פיקאל מנהא ללתמיד ומנהא ללמוסף בל תצלח אן תקסם עלי תאליף מחכם פיקאל גז מנהא פי סחר כל יום מן הדה אל־עשרה איאם אלאואיל מן שהר תשרי ויתלקט מנהא איצא ויקאל פי כל צום יעמל פי אלחול ויכון אלתטויל ואלתקציר עלי קדר מראד אלקאיל אד ימכנה אן ינטם מנהא כיף ישא. / פאול מא אבדתי בה פסוק ליוסי בן יוסי והו יצלח ללתמיד.

אח״כ את הסליחות וחתימתן אח״כ אלהינו ואלהי אבותינו מחול.

ועכשיו אחרי שקבלו הרוב את המנהג לומר פיוטי הכפור גם בתפלת תמיד וגם אין בדבר הפסד לתפלה, רואה אני לרשום בשביל יום הכפורים ג׳ פיוטים, שאחד מהם יהיה לתמיד ומה שבוחרים בו משני האחרים למוסף. וארשום ג״כ כ״ג סליחות. י״ג לתמיד וז׳ למוסף וג׳ לנעילה, בדרך הקצור. וארשום רחמין רחבים ארוכים, שאין ראוי לחלק אותם ולומר מהם לתמיד ומהם למוסף, אבל ראוי לחלקם בסדור קבוע ולומר חלק מהם בעלות השחר של כל יום מאלה עשרת הימים הראשונים של חודש תשרי, וגם ללקט מהם ולומר בכל תענית שעושים בחול, וההארכה והקצור תלויים ברצון אומרם מפני שיכול לסדר מהם כמו שירצה. — וקודם כל אתחיל בפיוט ליוסי בן יוסי והוא ראוי לתמיד

קפה׳ א

אַזְכִּיר גְּבוּרוֹת אֱלוֹהַּ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יָחִיד וְאֵין עוֹד אֶפֶס וְאֵין שֵׁנִי
אַחֲרוֹן אֵין בַּחֶלֶד לְפָנָיו אֵין בַּשַּׁחַק אֵין בִּלְתּוֹ קֶדֶם וְאֵין זוּלָתוֹ בָּעֵקֶב
אָדוֹן לַחְשׁוֹב אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת נִמְלָךְ וְאֵין נֶעְדָּר שָׁם וְאֵין מְאַחֵר
אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה יוֹצֵץ וּמֵקִים אַמִּיץ לָשֵׂאת וְגִבּוֹר לִסְבּוֹל
אֲשֶׁר לוֹ רְנָנוֹת מִפִּי יְצוּרָיו מִמַּעֲלָה וּמִמַּטָּה יִשָּׂא תְהִלָּה
אֵל אֶחָד בָּאָרֶץ וְקָדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם מִמַּיִם יִשָּׂא שִׁיר אַדִּיר בַּמָּרוֹם

4· עי׳ אוצה״ג סי׳ קי״ח—קכ״ב. וביחוד בתשובת רב האיי שבהל׳ ריצ״ג עמ׳ ס״ג, וממנה נראה שמנהג זה לומר סדר עבודה בשחרית מקורו בבגדד ״מתוך שחביב עליהם דבר זה״ ואח״כ נתקבל גם בישיבות נהרדעא (=סומבדיתא) וסורא, וגם במקומות אחרים. אך עי׳ סי׳ קכ״ב. 8· ״אשכחן בתשובות הגאונים ומנהג של ישיבות בשחרית אומר ז׳ ויעבור ובמוסף ז׳ ובמנחה ששה ובנעילה ג׳״ (ראבי״ה ח״ב 193; או״ז ח״ב דף ס״ד ע״ג).

אזכיר: המקורות: קובץ מעשה ידי גאונים קדמונים (=ק) שנדפס עפ״י א״: מכחר השירה העברית מאת חיים בראדי (=מ), וכ״י ש. השנדים שלא נרשם מקור אחריהם הם עפ״י כ״י ש.

1· ש נאדר. בכח׳ רק במ. 2· מק לפניו בשחק... קדם זולתו. 5· ממעלה ומטה. 6· ממים רבים אדיר במרום.

אֶדֶר מִתְּהוֹמוֹת שֶׁבַח מִמְּאוֹרוֹת אוֹמֶר מִיָּמִים זֶמֶר מִלֵּילוֹת

אֵשׁ תּוֹדִיעַ שְׁמוֹ עֲצֵי יַעַר יְרַנְּנוּ בְּהֵמָה תְּלַמֵּד עֻזּוֹ נוֹרְאֹתָיו

אָמוֹן שַׁחֲקוֹ דָּת שַׁעֲשׁוּעָיו הִיא הֶגְיוֹנוֹ עַד עֶמֶד סְגֻלָּה

10 אָז קֶדֶם לְאֶלֶף דּוֹר עֶלְתָּה בַּמַּחֲשָׁבָת מִמְּנָה תְּכוּנַת מְלֶאכֶת הַתָּכְנִית

בַּמָּרוֹם הֵכִין כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ פְּרִשֵׁז עֲנָנוֹ וְדוֹק נָטָה לְאֹהֶל

בַּל יִצְעַן וּבַל יִסַּע יְתֵדוֹתָיו עַד בּוֹא קִצּוֹ וְיִתְחַדֵּשׁ בְּאוֹמֶר

בֵּירַר עַל מַיִם עַמּוּדֵי חֶלֶד וְשִׁינֵּס מָתְנֶיהָ בְּתוֹהוּ וּבִסְעָרָה

בַּל יִמּוֹטוּ וּבַל יִמְעָדוּ מְכוֹנֶיהָ עַד תִּבְלֶה כַּבֶּגֶד וְתוּמַר כְּמֵאָז

15 בּוֹהוּ וַאֲפֵלָה כִּסּוּ פְּנֵי אֶרֶץ וַתַּבְהִיק אוֹר מֵאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ /

קסה. ב בְּיִהַק נוֹגַהּ לַיּוֹם לָצֵאת אָדָם לַפּוֹעַל וָשֶׁת חֹשֶׁךְ לָאִישׁוֹן לִרְמוֹשׁ חַיְתוֹ יָעַר

בְּרַחֵף רוּחַ בֵּין שְׁחָקִים לְמַיִם שֶׁת תִּקְרָה בַּתֶּוֶךְ שֵׁאֵת חֲצִי מְדוֹדִים

בָּם יוֹדַע פִּלְאוֹ לְפוֹעֵל בַּטּוּב חַשְׁרַת פֵּיר פֶּלֶג מָלֵא מָיִם

בְּהַבְדִּילוֹ בֵּין מַיִם לָמַיִם הִשִּׁיק עֲלוּקָה תָּפְתֶּה לִבְלִי חוֹק

20 בְּאֵשׁ לֹא נוֹפַח וְלֹא נִכְבֶּה נֵצַח וְשֶׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ

גָּרַשׁ לְמִקְוֵה מַיִם אַדִּירִים וָשָׁם לָהֶם חוֹל בְּרִיחַ וּדְלָתַיִם

גָּדַר בַּעֲדָם בַּל יְכַסּוּ אֶרֶץ עַד נֶאֱמַן בַּיִת יַעֲשֵׂם גְּזָרִים

גִּילָה אֲדָמָה לַעֲבוֹדַת אֱנוֹשׁ וְהִדְשִׁיאָה שִׂיחַ וְעֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע

גַּם נָטַע בְּעֵדֶן גַּן רַעֲנָנָה לַחוּפַּת כְּבוֹדַת אַדִּירֵי חֵפֶץ

25 גָּמַר לְהַעֲלִים אוֹר שִׁבְעָתַיִם וְעָרַךְ נֵרוֹת לִמְשׁוֹל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה

גְּבוּל לֹא יַסִּיגוּ וְלֶכֶת לֹא יַאֲחֵרוּ עַד מָשְׁרַת אֹהֶל יַדְמִימֵם בָּעֵמֶק

גָּאוּ מִמַּיִם בְּרִיחֵי תְהוֹמוֹת אֲפִיקֵי מָגֵן שְׁנוּגֵי חִצִּים

גָּנַז מֵהֶם לְמִשְׁתֵּה נְצָחִים וְהֵכִין בָּם כֶּלֶא לְצִיר הַבּוֹרֵחַ

גְּבוּהֵי עוֹף צָצוּ מֵרָקִיעַ מָיִם לְאוֹכֶל שֻׁלְחַן מֶלֶךְ וְחֵיל צְבָאוֹתָיו

30 גָּזַר לְתוֹעֲבַת עוֹף לֹא טָהוֹר עַד בֹּא תִשְׁבִּי עוֹרְבִים כִּלְכָּלוּהוּ

7· וזמר. 10· וממנה תכונת כל מלאכות; א״א התבנית. 11· כסא הדרו. 13· (בירר, כך בכל המקורות, ופירושו: חיזק, עי׳ ח. ילון, ההד אייר תרצ״ה). 15· כמו פני חלד. 17· ושת תקרה... חצי מדורים. 18· לפועלו בטוב פרי גשם סלב. 19· הסיק עלוקה. 20· מים רבים לא יגיענו. 21· (גרש, כך בכל המקורות שראיתי, ורובם בסיעל, ועי׳ יש׳ נז כ, עמוס ח ח). דלתים ובריח. 23· גילה פני אדמה׳ 24· אדיר כל חפץ. 29· לאוכלי שלחן מלך. (א״א לֶאֱכוֹל שֻׁלְחָן; מלאכול שֻׁלְחָן, עפ״י הערת זכס בק, אבל בשבעה כי״י אחרים מנוסח כמו בפנים, והשוה: לארוחת צבאות מלך, בקובץ על יד כרך יג עמ׳ סז). 30· ועורבים.

דָּגוּ מֵחֵלֶד מְוַקְרָנִים לִזְבּוֹחַ חַיּוֹת מַאֲכָל עִם בְּהֵמָה וְרָמֶשׂ
דְּשׁוּן בְּהֵמוֹת בְּבוּל הַרְרֵי אֶלֶף בּוֹ בְּיוֹם זִבְחוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ /
קפו, א דָּץ יוֹצֵר וְשָׂמֵחַ בְּמַעֲשָׂיו בְּהַבִּיטוֹ כִּי טוֹב פְּעָלוֹ
דְּשָׁאֵי מְנֻחוֹת וְאָכְלֵי מְגָדִים וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ וְאֵין מִי יְדוֹשָׁן
35 דְּבֵר בְּלִבּוֹ מִי יָסוּר הֵנָּה לַטֶּבַח הַטָּבוּחַ וְיַיִן הַמָּסוּךְ
דְּבָרִי אִם יַעַשׂ יְהִי כֵּאלֹהִים וְאִם יָמִיר אוֹמֵר לְחָמְרוֹ אָשִׁיבֶנּוּ
דָּרַשׁ וְהֵבִין וְיָדַע מָתַי שָׁוְא כִּי לֹא יָבִין לָלִין בִּיקָר
דָּמָהוּ בְּצֶלֶם חֲקָקוֹ בְּתַבְנִית לִהְיוֹת בָּדוֹק וְחָלֵד פַּחַד מוֹרָאוֹ
דָּגוּל בְּתוֹךְ עֵדֶן יֵיפֶה יְצוּעָיו בְּפָז וְאֶבֶן יָקָרָה חַק מְסוּכָתוֹ
40 דַּעַת כִּישָׁטוֹ וְרוּחַ חֲנָנוֹ לְהַשְׂכִּיל מֵקֶדֶם קֵץ אוֹתִיּוֹת
הִמְשִׁילוֹ בְּצַדִּיק מוֹשֵׁל לְכַלְכֵּל שֵׁמוֹת לָאֵל וּמִפְעָלָיו
הִזְהִירוֹ עַל עֵץ הַדַּעַת פֶּן יִבָּקֵשׁ בְּמַאֲכָל תַּאֲוָה
הִרְדִּימוֹ בְּנוֹעַם שֵׁינָה הֵרִים מִמֶּנּוּ עֶצֶם וְעָשָׂה עַלְמָה
הֶעֱדָהּ כַּכַּלָּה עֲדִי קִשֵּׁרִים הִדְבִּיקָם יַחַד הֱיוֹת שְׁאֵר אֶחָד
45 הִשִּׁיא פוֹתָה זוֹחֵל עָפָר לְהָנִיא אוֹמֵר וְלָשׁוּב לֶעָפָר
הֵמִיתָה אִישׁ בְּתַאֲוַת עָצֵל הִפִּילָה רַבִּים וְהָרְגָה עֲצוּמִים
הֵוּכָה נָחָשׁ בְּטַרְפּוֹ וּבִפְעָמָיו לְנֶצַח וְהוּא יְשׁוּלַח צִיר לְפוּרְצֵי גָדֵר
הָעֲרָמוּ וְכָוּטוּ בְּעָלֶה נוֹבֶלֶת תְּמוּר לְבוּשׁ עָנָן חֲתוּלַת עֲרָפֶל
הוּמַר תְּאָרָם וְהוּסַר פַּחְדָּם לְהֵרָדוֹת מִכֹּל וְלֹא לִרְדּוֹת בַּכֹּל
50 הוּרְמוּ מֵעֵדֶן וְגוּרְשׁוּ מִגָּן וְהוּכַן נָקִיק סֶלַע בֵּית מָלוֹן לָמוֹ /
קפו, ב וְיוֹצֵר הַחִיש תַּאֲוַת יְצוּרוֹ וְהִרְגִּיל עֶזְרוֹ לְרֶבַע תְּשׁוּקָתוֹ
וְיֶחֱמָה וְהִזְרִיעָה וְחִבְּלָה וְיָלְדָה וּבִיכָרָה מְשַׁדֵּד תַּלְמֵי אֲדָמָה
וְהוֹסִיפָה שֵׁנִית וְהִבְרִיכָה וְשִׁלְחָה עָוִיל תּוֹמֵךְ שֵׁבֶט רוֹעֶה עֲדָרִים
וּבְתְשׁוּרַת שַׁי קִדְּמוּ פְּנֵי מֶלֶךְ זֶה בִּפְרִי אָרֶץ וְזֶה בְּבִכְרֵי צֹאן

31. עד בהמה. 32. הרי אלף. 38. להיות, רק בש. 39. יצוער. 41. כצדיק ומושל.
43. כטעם שינה והרים ... וכונן עלמה. 44. והדביקם. 46. בתאות העץ והפילה. (אבל עי' משלי
כא כה ועצל כינוי לאדה"ר, עי' ב"ר כא ב' [תיאודור 199]. ת"ב בראשית סי' כב). 47. נחש, רק בש.
48-49. בין שתי השורות האלו נמצא בש שורה זו: "היריון עצב ניתן לתולדות והוא לעמל ועצבון לבאי עולם".
50. במקום שורה זו באה בש שורה אחרת וז"ל: "הוכתה (קרי: הופתה) יציר פתי בשיח פחיון (קרי: פתיון)
פתן וגי אבם (קרי: וגיא כם) קוללה כאם על בנים". 51. אא בפרי צאן.

55 וְהִבִּיט קָדוֹשׁ לַלֵּבָב וְלֹא לַעֵינָיִם וְשָׁע עֶרֶךְ נִיחוֹחַ צָעִיר

וְשִׁיגֵב אָח קוֹדֵר לָמָרוֹם בִּרְצוֹתוֹ שַׁי עֶרֶךְ נִיחוֹחוֹ

וְהִקְדִּיר פְּנֵי רַב וְגַם חָרָה לוֹ כִּי מָאַס בְּשַׁי יֶתֶר מַאֲכָלוֹ

וְטָרַף אַף וְשָׁמֵר עֶבְרָה וְחִיבֵּל מֵאֶרֶץ אָח וּמִשְׁפְּחוֹתָיו

וְהִצְרִיחַ זְעָקָה דָּם הַשָּׁפוּךְ וְנֶעֱנַשׁ בְּנָע וְנָד רֹאשׁ לְשׁוֹפְכֵי דָמִים

60 וְהִתְוַדָּה עַל פֶּשַׁע וְנִיתַּן לוֹ אוֹת פֶּן יִשָּׁפֵךְ דָּמוֹ בָּאָדָם

זֶה חִבֵּשׁ עֶצֶב יָצִיר קַדְמוֹנִי כִּי הֵחֵל שְׁתוֹת כּוֹס מָסוּךְ לְדוֹרוֹת

זָכַר לָתֵת זֶרַע לַזּוֹרֵעַ לְהַחֲלִיף לוֹ פְּרִי הָאוּמְלָל

זָרְעוֹ הִשְׁרִישׁ שׁוֹרֶשׁ פּוֹרֶה רֹאשׁ וְשִׁגְשֵׁג נִטְעוֹ עֲשׂוֹת פְּרִי בָּאֻשִׁים

זָמְמוּ וְהֵחֵלּוּ דוֹר עֲקַלְקַלּוֹת לְהָמִיר בְּשֵׁם אֱלִיל שֵׁם אֵל אֶחָד

65 זַעַף מַיִם עָצוּרִים עֲלֵיהֶם קָרָא פָּרְצוּ גְבוּלָם וַיַּהַפְכוּ אָרֶץ

זֵכֶר תִּקְוַת אֱנוֹשׁ הֶאֱבִיד מֵאָרֶץ וְשָׁטַף יְסוֹדֵי סְפִיחֵי עֲפַר אָרֶץ

זַלְזַלִּים אֲשֶׁר בַּעֲצֵי יַעַר עַד דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא עָשׂוּ פְּרִי

זַךְ וְתָמִים בְּקִרְבָּם נִמְצָא וְרֵיחַ מִפְּעָלָיו כְּרֶקַח בְּדוֹרוֹתָיו/

קסז/ א זָדוּ וּמָרְדוּ בְּשִׁבְעַת יְמֵי נוּגָה וּמֵרוֹב כָּל טוּב אָמְרוּ לָאֵל סוּר

70 זוֹעֲמוּ בְּמֵי מַעֲלָה וְדוּכְּאוּ בְּמֵי מָטָה וְרָצָהוּ צַדִּיק בְּשַׁי מֵעֲבוֹר מֵי־נֹחַ

חֵידְשׁוּ פְּנֵי חֵלֶד וְשָׁבוּ לְקַדְמָתָן מִמְּתֵי מִסְפָּר יוֹצְאֵי מִמַּסְגֵּר

חָשְׁבוּ וְנוֹעֲצוּ אָז דּוֹר חֲמִישִׁי לָרוּם וְלָשׂוּם קֶן בַּמָּרוֹם

חַי לֹא בְּצֵר מֵהֶם מְזִמָּה מֵלִיץ לְלֵצִים חֶפְצָם הִשְׁלִים

חִילֵק שְׂפַת לָשׁוֹן בַּעֲלֵי מַחֲלוֹקוֹת וְכִוַּתְּתוּ זֶה בָזֶה וְנִלְחֲמוּ לְמַשְׁחִית

75 חָלְפוּ בַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵינָם וְהוּקַם צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם

חָשַׁב לְהָבִין סוֹד מִפְעָלוֹת הַמִּתְנַהֲגִים בְּשׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל

חֲזוֹתוֹ מְרוּצַת שׁוֹאֵף וְזוֹרֵחַ שֶׁשׁ כְּגִבּוֹר בְּצֵאתוֹ וְחָלַשׁ בְּבוֹאוֹ

חֲלוֹנֵי שַׁחַק אֲשֶׁר בְּקַדְמָה וּיָמָה אֲשֶׁר בָּם תְּנַתֵּר לְבָנָה יוֹם יוֹם

55- אא ללב. ערך מנחת ניחחי צעיר. 57-58- בין שתי שורות אלו באה בש שורה זו: "ויפעל זה כמשפט הורהו כי לא נצר מצות מצוהו". 58- וטרף אף, כן בכל המקורות חוץ מש המנסח: באף (ועי' עמוס א יא). 59- אא לשופכי דם. 60- אא ונתודה. 60-61- בין שתי שורות אלו באה בש שורה זו: "והחל תשובה לכאי עולם כי כל מודה ועוזב בתשובה ירוחם". 61- חבש עצבו. 62- זרע לזרוע. 63- ק פרי... וסגסג. 64- שם אל עולם. 66- האביד מן הארץ. 75- ק בעבור... העולם. 78- (חנתר, כך בכל המקורות. קמ תְּנָתֵר).

חֲצֵי בְרָקִים וְזוֹהַר כּוֹכָבִים רָצִים וְשָׁבִים אִישׁ לֹא נֶעְדָּר

80 חָכָם סוּג לֵב וְשָׁכֵל מֵאֵלָיו וְשָׁח אָדוֹן לָאֵלֶּה אַחֲרָיו אָרוּצָה

טֶרֶם הִקְדִּים אַל בֵּירַר לוֹ דֶּרֶךְ לֵךְ לְךָ מִמָּוֶת לְדֶרֶךְ חַיִּים

טָהוֹר בְּמַעֲשָׂיו דִּבֵּר גְּבוּרוֹת נָא אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט שְׁפוֹט נָא בְּרַחֲמִים

טָרַף רוֹזְנִים בְּלֹא מָגֵן וְחָרֵב שִׁיגְּבוּ מֵאֵשׁ עֻזָּרוֹ בַּמִּלְחָמָה

טֶבַע חוֹתַם בְּרִית שָׂם בְּשָׂאֵרוֹ בָּהּ תֵּיפֶן פּוֹעֶרֶת וְאָז תִּקָּפוֹץ פִּיהָ

85 טַרְפֵּי צֶמַח זְקֵנִים הֵנֵצוּ בוֹ בְּהִפָּתֵחַ מָקוֹר לַעֲרוּגַת חוֹרֵב /

קסז, ב טָפַשׁ דּוֹרוֹ וְצוּר לֹא הִכִּירוּ וְהוֹדִיעָם בְּאֵשֶׁל שֵׁם אֵל עוֹלָם

טוֹרַח בּוֹחֵן מְנַסֵּהוּ עָמַס עַל שֶׁכֶם וְגַם מָשַׁל בַּיֵּצֶר תַּת שֵׁיוֹ לַזָּבַח

טֶנֶא בְּכוּרִים לְמִנְחָה הוֹבִיל אָב לֹא חָמַל בֵּן לֹא אֵיחַר

טוּבַח, בְּעַד שֶׁה בְּעֵת תָּפַשׂ חֶרֶב מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר צָעֲקוּ בַּבֶּכִי

90 טוֹב וְרַחוּם שָׁח אַל תַּשְׁחֵת נָעַר נִרְצָה פָּעָלְכֶם כְּזוֹבֵחַ וְנִזְבָּח

יוֹסֵד אִישׁ תָּם בְּפִתְחֵי תְעוּדָה טֶרֶם תֵּאָמֵר שִׁיגֵּן אֲמָרֶיהָ

יָהּ מֵעוֹלָם בּוֹ נִתְפָּאֵר וּבִשְׁמוֹ לְעוֹלָם יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת

יוֹדְעוּ נִצָּב עָלָיו בַּמְּלוֹן וְשָׁח אֲנִי שוֹמְרָךְ צֵל עַל יְמִינְךָ

יוֹרְדִים וְעוֹלִים קְדוֹשִׁים לַמַּעֲנֵהוּ לְהַכִּיר תְּאָרוֹ חָקוּק בַּמְּרוֹמִים

95 יוֹצֵר חִסְּרוֹ מְעַט מֵאֱלֹהִים לַיֵּחֵם בְּמַקְלוֹת כַּחוֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר

יְרָאַת חָזוֹן אֲרַמִּי בִּיצָּתָתְהוּ אֵל תִּגַּע בַּבֵּן עָמוּס מִנִּי בָטֶן

יְדוֹד אֵשׁ לוֹהֵט בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וְנִתְחַנֵּן בַּבֶּכִי

יָשַׁע הִפְלִיא לוֹ מֵחָגוּר חָרֶב שׁוֹטֵם וְשׁוֹמֵר אֵיבַת עוֹלָם

יָרַשׁ תַּאֲוַת בִּרְכוֹת הוֹרָיו שְׁנַיִם עָשָׂר שֵׁבֶט כְּשׁוֹטְרֵי הָרָקִיעַ

100 יוּחַד שָׁלִישִׁי לִרְאוֹת פְּנֵי מֶלֶךְ לְשׁוֹרֵר לְשֵׁרֵת לְבוֹא חֲדָרָיו

כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מַיִם הִפְרִיחַ מַטֵּהוּ שְׁלֹשֶׁת בַּדֵּי קֹדֶשׁ

כְּפוּפֵי סֵבֶל לָאֹהֶל וּקְרָשָׁיו תּוֹקְעֵי יָתֵד פּוֹרְשֵׁי יְרִיעָה

80· שוג לב. 81· לדרך החיים. 84-87· סדר החרוזים האלה בש הוא 86, 84, 85, 87. 85· הנצו ממנו ... לערוגת הבושם. 88· ובן. 89· אא טובח בעד שה. ק בכי. 90· אחר חרוז זה בא בש חרוז זה: "טלה הזמן והושת כפרו אילהויותק (?) שטף להצדיק עמוסיו". 93· על יד ימיניך. 96· בעתתו. 97· עמו בהאבקו ... נתחנן. 102· ק תוקעי יתד. יריעות.

כְּתַף נְטוּיָה כְּעֶגְלָה מְלֻמֶּדֶת לְעוֹל עֲבֹדַת קֹדֶשׁ אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ /

קסח, א כְּגָפָן אַדֶּרֶת יְפַת פְּרִי וְעָנָף הִצְמִיחַ עַמְרָם מִשֹּׁרֶשׁ לֵוִי

105 כִּי שִׁלַּח שְׁלִשֶׁת שָׁרִיגֵי חֶמֶד מְכַהֵן וְרוֹעֶה וְאִשָּׁה נְבִיאָה

כְּגֶשֶׁת עֵת דּוֹדִים פִּרְחוּ הוּקַם לְשַׁבֵּר מוֹסְרוֹת צֹאן לִפְרוֹץ גָּדֵר שֶׁעַל

כֵּוסָה בָּעָנָן וְנִתְקַדֵּשׁ שָׁבוּעַ נִצָּב בַּתָּוֶךְ בְּעֵת מַתָּן אוֹמֶר

כֹּחַ אַדִּירִים לְפָנָיו נִכְנָעוּ מִמּוֹרָאוֹ לֹא עָמַד אִישׁ

כְּלִכֶּל צֹאן קֹדֶשׁ שֶׁאַר בִּישִׁימוֹן וְלֶחֶם שְׁחָקִים עַד בּוֹאָם לָאָרֶץ

110 כָּרְתָה בְּרִית עִם עַלְמָה תּוֹפֶפֶת גֹּוָעָה וְנֶאֱסֹפָה וְלֹא הָיָה מַיִם

לְוּוֵי עֲנָנֵי הוֹד יְדִידִים נֶחֱנֶנוּ עַל יְדֵי מְכַהֵן בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר

לוֹ וּלְזַרְעוֹ בְּרִית אֱמֶת נָחֲקָקָה בַּל תִּשָּׁבֵת מֶלַח בְּרִית הַנִּיחוֹחַ

לְקִנְאַת חֶמֶת גֶּבֶר גְּמוּל גָּמֵל אֵל וְחֻדַּשׁ חֻקּוֹ לְדוֹרוֹת עוֹלָם

לְזָר לֹא יָאֲתָה נַחֲלַת כְּבוֹדָם לֹא יִירַשׁ אֱנוֹשׁ מַתַּת חֶלְקָם

115 לְצַלְמָוֶת הוּרְדוּ עֲדַת אַנְשֵׁי שֵׁם וְהוֹשִׁיבוּ עוֹז מֶלֶךְ בְּבֵית הַחַפְשִׁית

לֹא יַקְנָאוּ בְּחֶבֶל אֲחֻזַּת אַחִים אֱלֹהִים נִקְרָא מְנַת גּוֹרָלָם

לֶחֶם הָאִישִׁים לָהֶם הוּכָן כְּהִתְקָרְבָם לָאֵל בְּעֵת רִיחוּק עֵגֶל

לְמִדָּם מְחוֹקֵק סִדְרֵי עֲבֹדָה כִּי בְשִׁבְתָּם פֶּתַח עֲלֵיהֶם הָוְפָקֵד

לְרִחוּץ לָסוּךְ לְקַדֵּשׁ בְּדָם וָשָׁמָן לִלְבּוֹשׁ בַּדִּים וַלַּחֲגוֹר בְּמֵזַח

120 לְמַלֵּא יָדָם יָמִים שִׁבְעָה וַיְשִׁימֵהוּ לְחוּק לְדוֹרוֹת עוֹלָם

ככתוב בתורה כאשר עשה ביום הזה צוה ייי לעשת לכפר עליכם /

קסח, ב מִשְׁפָּחוֹת בְּרוּרִים גּוֹרָל יָטִילוּ לְגַדֵּל סָגָן לַעֲלוֹתוֹ בָעָשׂוֹר

מַעֲרֶשׁ יְצוּעוֹ שֶׁאֵרוּ יַבְדִּילוּ פֶּן יִטְמָא שָׁבוּעַ בְּשִׁגְגַת נִדָּה

מְקוֹם עֲצֶרֶת סְגָנִים בַּיִת מוֹשָׁבוֹ הֲלוֹא שָׁם יָלִין כָּל יְמֵי שִׁבְעָה

125 מַעֲלָה מִנְחָה וְנוֹתֵן סַמִּים וְעוֹרֵךְ נֵרוֹת וְרֹאשׁוֹן בְּרֹאשׁ וָרֶגֶל

109. ק מלומדת לעוף. 105. (שילח, א״א שלחה, ותקנתי עפ״י כ״י אוכס׳ 2741/1, 2847/8). 107. ונצב בתוך ביום תא (= תת אומר). 108. הוכנע וממוראו. 109. מלחם שחקים, בכל המקורות חוץ ממ. 110. כרתה באת לעם... מתופפת; א״א כרתה ברית לעם עלמה. 111. לוויי; ק לזוייי, וכבר תיקן זכס את הנוסח. 112. לבל תשבות. 113. לקנאת חמת, ש וכן תקן זכס מדעתו; ק לקנאת אמת. 114. ולא יירש... מתנת. 115. והושיבו עוזיהו בבית החפשית. 116. כי אלהים. 119. ולסוך... לקדש יד ורגל ללבוש. 121. בתורה, חסר בש. 123. קש בשגגת דוה. 124. קש ימי שנה.

מִמְּכֹר שַׁבָּתוֹת וְחֵלֶק מִשְּׁמָרוֹת חֶלְקוֹ בְּרֹאשׁ כְּנֶגֶד כֻּלָּם

מַחְכִּימֵי פֶּתִי יַעֲמִיתוּ לוֹ לְחַנְּכוֹ לְשַׁנְּנוֹ בְּחֻקֵּי עָשׁוּר

מַרְאִים לוֹ בְּעֶרֶב יוֹם סְלִיחָה פָּרוֹ וְאֵילוֹ וְזִבְחֵי קָהָל

מֵה נָּאָה עֲבוֹדָתְךָ יֹאמְרוּ חֲזַק וֶאֱמַץ כִּי כָּל אֵלֶּה פְּעָלֶיךָ

130 מַאֲכָל יַמְעִיטוּ מִמֶּנּוּ לְעֵת עָרֶב פֶּן יֵרָדֵם וְיֵקַר מִקְרֶה לַיְלָה

מְחַנְּכָיו יַחַבְּרוּהוּ לְזִקְנֵי מַטֶּהוּ וּבְבֵית רוֹקְחֵי רֶקַח בֹּשֶׂם יַשְׁבִּיעוּהוּ

נֶעֱגַם בִּבְכִי כִּי הֵורְשָׁע כְּפָתִי וְהֵם יִבְכּוּ פֶּן צַדִּיק יַרְשִׁיעוּ

נַעֲמוֹת מִדְרָשׁ וּמִקְרָא יְשׁוֹחֲחוּ אַף בִּכְתָבֵי קֹדֶשׁ הֵם יַעֲסִיקוּהוּ

נַפְשׁוֹ יְשׁוֹבֵבוּ בְּשִׁיחַ מַלְכֵי קֶדֶם אִם בַּעַר הוּא וְלֹא לָמַד לֶקַח

135 נוֹתְנִים שָׁאוֹן בְּעִיר הוֹמִיָּה לְהַשְׁבִּיעוֹ נְדוּדִים עֲדֵי נָשֶׁף

נָטָה לָנוּם שְׁנָתוֹ יַפְרִידוּ בִּנְעִימַת אֶצְבַּע צְרָדָה בְּפֶה וְלֹא בְּכִנּוֹר

נוֹצְרֵי חֻקִּים בּוֹזְזֵי מִצְוֹת לְהָרִים דֶּשֶׁן חֲצוֹת לַיְלָה הִקְדִּימוּ

נֶהֱדָפוּ רָצִים בְּמַעֲלוֹת מִזְבֵּחַ וְשָׁקְדוּ בְּפַיִס לְהַשְׁבִּית מְדָנִים

נוֹעֲלוּ וְטָבְלוּ וְעָמְדוּ עֲטָרָה וְהֵפִיסוּ תְּחִלָּה עַל תְּרוּמַת דֶּשֶׁן /

קפט, א 140 נִצְבְּעוּ שֵׁנִית עַל מַעֲשֵׂה כֶבֶשׁ וְעַל דְּשׁוּן מִזְבֵּחַ פְּנִימִי וְנֵרוֹת

נִתְחַדְּשׁוּ שְׁלִישִׁי לְסַמִּים רְבִיעִי בְּתַעֲרוּבוֹת לְעֶרֶךְ הַנִּתָּחִים

שַׂר פָּקִיד נָגִיד מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ שָׁלַח לְקֹדְשִׁים צִירֵי אֱמוּנָה

שָׂח לָמוֹ הַבִּיטוּ אִם עָלָה הַשָּׁחַר אִם הֵפִיץ אוֹר קָדִים עֲלֵי אָרֶץ

סִפְּרוּ לוֹ כִּי בָרַק נוֹגַהּ וָרָץ לְמִקְוֶה טוֹהַר לְבֵית הָעֲזָרָה

145 סָכוּ מְחִיצַת שֵׁשׁ בֵּינוֹ לְבֵין עָם לִנְהוֹג בּוֹ בְּכָבוֹד בְּלִי חֲזוּת מַעֲרֵהוּ

שִׂמְלַת עוֹרוֹ יְמַהֵר יִפְשׁוֹט וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל וַיַּעַל וַיִּסְתַּפָּג

סָגָן הַמַּלְבִּישׁ יָעָטָהוּ בַדִּים וַיֹּסֶף לְגַדְּלוֹ בַּעֲדֵי בִגְדֵי פָז

שֹׁשׁ בְּמַעֲטֵה הוֹד וְלֵב לֹא יַגְבִּיהַּ לְבָשָׂם לְכִבּוּד אֵל וְלֹא לַמַּעֲנֵהוּ

127. יועמתו לו לשננו לחנכו. 128. מביאים לו בערב. 131. לזקני שבטו. 132. קש נענם.
133. א יסוחחו. 135. חרוז זה בא כש אחר חרוז 136. עיר הומיה. 136. בנועם שיר צרדה;
א בנעימת צרדה. 137. ובוזזי. 138. ושקדו להשבית מדנים בפייס. בכל המקורות חוץ מש; א
מדינים. 139. נוערו ... ועגדו טהרה. (אוכס׳ 2741/1 נועדו. וג״ל עיקר). 141. לתערובת. 142. ישלח.
קש בצירי. 144. עזרה. בכל המקורות חוץ מש. 146. ויפשוט. 147. א ויוסיף. 148. הגביה.

סֵדֶר מִלְחָמוֹת בָּהֶם יִשְׁאָל וְעֵינָיו לְמוֹרֵהוּ כְּתַלְמִיד לְרָב

150 סוֹד יְגַלֶּה לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים אִם עָלָה אִם חָדַל אִם לְחֶרֶב אִם לְיֵשַׁע

סוֹלוּ לֵאלֹהִים בְּנֵי גוֹי גָּדוֹל קָרוֹב בְּכָל עֵת לְבַשֵּׁר יְשׁוּעוֹת

עָלַץ כְּמַלְאָךְ בְּשִׁיבּוּץ מִכְנְסֵי בָד כְּפֶרֶשׁ מוּכָן צִיר אֱמֶת לְשוֹלְחָיו

עֶרְוַת זִמָּה בָּהֶם יְכַסֶּה כִּי כֵן מִצְוָתָם לְכַסּוֹת עֶרְוָה

עַלְמוּת קוֹמָה יְמַלֵּא בִּכְתֹנֶת כְּפוּלָה מְשֻׁבֶּצֶת עַד פַּסֵּי יָד

155 עָוֹן בֵּית יַעֲקֹב יְכַפֵּר בָּזֹאת מוֹכְרֵי צַדִּיק עַל כְּתֹנֶת פַּסִּים

עֹז אַבְנֵט הִתְאַזֵּר בְּמֵזַח אָרוּג בָּד וְלֹא כִלְאַיִם כְּכָל יְמֵי שָׁנָה

עֲטֶרֶת רֹאשׁוֹ כְּהוֹד הַמְּלוּכָה צָנִיף צְפִירַת שֵׁשׁ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת /

קסט, ב עָטוּי מְעִיל תְּכֵלֶת כְּזוֹהַר הָרָקִיעַ מְמַלֵּא בֵית יָד גְּלִילֵי זְרוֹעָיו

עָגֹל שָׁפַת פִּיו רֹאשׁוֹ כְּתַחְרָא מֵסֵב קָלַע בְּלִי לְהִקָּרֵעַ

160 עַל פְּאַת שׁוּלָיו רִמּוֹנֵי צְבָעִים וּפַעֲמֹנֵי פָז סָבִיב בַּתָּוֶךְ

עֵת יַשִּׁיקוּ קוֹל זֶה בָּזֶה יְכַפֵּר בְּעַד קוֹל מַכֵּה רֵעַ בַּסָּתֶר

פְּעוּלַת חוֹשֵׁב אֲרִיגַת הָאֵפוֹד מָשְׁזָר שֵׁשׁ שְׁנִי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

פְּתִיל זָהָב נִטְוֶה בְּכָל חוּט וְנִתְלַבֵּשׁ בּוֹ מִלַּב וְעַד טַבּוּר

פְּנוּת כְּתֵפָיו כְּזוֹהַר הַמְּאוֹרוֹת מַבְהִיקוֹת אוֹר מֵאַבְנֵי הַשֹּׁהַם

165 פְּתֻחֵם בְּשָׁמִיר זִכָּרוֹן שְׁבָטִים הַמִּתְחַלְּקִים בְּשֵׁמוֹת וְאוֹתוֹת

פֶּרֶשׁ מִמֶּנּוּ חֵשֶׁב הָאֵפוֹד אָרוּג כְּמַעֲשֵׂהוּ וַיַּעֲנִדוּ לַאֲחוֹרָיו

פּוֹרֵק עָוֹן צִוָּה רֹאשׁ דִּבְרוֹת קֹדֶשׁ אֲפֻדַּת מַסֵּכַת אֱלֹהֵי זָהָב

פְּנֵי לֵב הָאֵפוֹד קָרַע זֶרֶת עַל זֶרֶת מְקוֹם יְרוּכַס חֹשֶׁן בְּטַבָּעוֹת זָהָב

פָּקַד טוּרֵי אֶבֶן כְּמִסְפַּר דְּגָלִים שְׁמָם חָקוּק בָּם וַיְמַלְּאוּ חֹשֶׁן

170 פָּז מֻוסַבֹּת בְּמִלּוּאוֹתָם מַרְאֵה דְמוּתָם כְּמַרְאֵה עֵינָיִם

149· עיניו. 151· מבשר. 152· בשבוץ מנכסי בד. 155· אחרי חרוז זה בא בש חרוז 157, ואחריו באים שני חרוזים שלא נמצאו בדפוס וז"ל: -עסק פריעת ראש יסיר מקדשות ויצדיק ... ושים בשר טוטפות, עורי דבק בלחי באזור מתנים תועי בצלמי חגורי מתנים". אחר החרוזים האלה בא חרוז 156, 158—159 וכו'. 156· עז אבנט במזח יתאזר. 158· זרועותיו. 159· בלי להרקיע. 160· על שפת שוליו. אא ק ופעמי. 161· יכופר בזאת. 162· שש ושני ותכלת. ק ושש. 163· הזהב. 165· (פתחם, על גיקודו מעיד -פיתחם" שבכ"י ט"ש H6/39, וכן נקוד באא). ואותיות. 167· עון צורי. בכל המקורות חוץ מש דברת. 168· קש קרוע. 169· אא במספר. 170· יסובות ... ומראה.

פֶּרֶץ דְּבָקִים בֵּין אֵפוֹד לְחֹשֶׁן יְכַסֶּה בְּשַׁרְשְׁרוֹת עֲבוֹתוֹת הַזָּהָב

צִיץ פַּז מֻוקָף צִיצֵי פְּנִינִים דִּיבֵּק וְחִיבֵּר לְנֵזֶר הַקֹּדֶשׁ

צָנִיף הוֹד שָׂם בַּמַּצַּח וְעָלָיו הַצִּיץ וְשִׁיטַת שֵׂיעָר בֵּינוֹ לְמִצְנֶפֶת

צוּר עוֹלָמִים שֵׂם הַנַּעֲרָץ חָקוּק עַל צִיץ בְּמִכְתַּב חוֹתָם

175 צוּאַת סֻמָּאת עֲוֹן דָּם וָנֶסֶךְ יְרַצֶּה הַצִּיץ כְּנִיחֹחַ טָהוֹר /

קצ׳ א צִיץ נוֹבֵל תּוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ נֶחְשָׁב לְשָׁרֵת לְחֵי הָעוֹלָם

צוֹפֶה פְּנֵי מֶלֶךְ וּבָא בְּחַדְרֵי קֹדֶשׁ לָבוּשׁ בַּדִּים וְלֹא בְּכֶתֶם אוֹפִיר

צָו עוֹנֶשׁ מִיתָה לְבָאֵי עֲזָרָה לְהַרְחִיץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּבוֹאָם

צִיר לָכֵן בְּטֶרֶם גִּשְׁתּוֹ לְשָׁרֵת יְמַהֵר וִיקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו

180 צְעִירָיו יַגִּישׁוּ לוֹ אֵת תָּמִיד הַשָּׁחַר קְרָצוֹ וְקִיבֵּל דָּמוֹ וְזָרָק

צָעַד לְהַקְטִיר קְטֹרֶת וּלְהַיטִיב נֵרוֹת לְהַקְרִיב רֹאשׁ וְנֵתַח חֲבִתִּים וָנֶסֶךְ

קָדַם בְּצֵאתוֹ לְבֵית פַּרְוָה בַּקֹּדֶשׁ וְסָכוּ מְחִיצַת שֵׁשׁ בֵּינוֹ לְבֵין עָם

קִידֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפָשַׁט וְעָטָה כְּלֵי בַד וְשָׁב וְנִתְקַדֵּשׁ

קָרַב אֵצֶל פַּר חַטָּאתוֹ וְהוּא עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ

185 וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי
לפניך אני וביתי אנא בשם כפר נא על החטאים ועל העונות ועל הפשעים
שחטאתי שעויתי שפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום
הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני השם והכהנים הלוים והעם
קצ׳ ב העומדים בעזרה והמשמשים בהיכל בזמן ששומעים את השם המפורש / שהיה יוצא
190 מפי כהן גדול בקדושה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד אף הוא מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים
ואומר להם תטהרו

171. קש אשר בין אפוד. בש כאן עוד שני בתים אלו: "פשע הוס[כי] משפט ימחה בחשן המשפט ויצדיקנו במ[שפט] אלהי המשפט, פעמוני פז מוקף בין אפוד לחשן חובר לנזר הקדש על שתי כתפיו". 172. קש וחיבר כחוט. לנזר הקדושה. 173. קש צנף. שם במצחו. קש ועליה. 174. צור עולמים האל הנערץ. 175. אא בניחח. 176. לשרת לצור עולמים. 177. בחדר קדש. 178. לקדש ידים ... בבואם לשרת. 179. בכל המקורות חוץ מש יקרש. 180. לו, רק בש. 182. אא קידם. 183. קדש ופשט וטבל וסיפג ועטה. 184. בין אולם. בש כאן עוד חרוז: "קם ... ידו על ראשו בסכל להתודות בעד עצמו ...". 185. אא וסומך ... ונתודה. 185—192. שורות אלו מקוצרות בק. אא ועויתי ופשעתי ... אנא השם ... ושעויתי ושפשעתי לפניך ככתוב ... עבדך לאמר ... הכהנים והלוים ... המשמשין ... שם המפורש שהוא יוצא ... בקדושה ובטהרה. וכן להלן.

קַדְמָה לְשַׁעַר אִיתוֹן לִצָּפוֹן מִזְּבַח יְלַוּוּהוּ בְּכָבוֹד כּוֹהֲנֵי מִשְׁנָה

קִימַת שְׁעִירִים הֲלוֹא שָׁם הָיְתָה וּכְלֵי בֵית הַנָּחַת גּוֹרָלוֹת זָהָב

195 קוֹבְצָם עַל יָד וְסוֹרֵף וּמַעֲלָה זֶה לְחַי עוֹלָם וְזֶה לְמִיתַת צוֹק

קָחֲתוּ בְּיָמִין פּוּר חָקוּק לַשֵּׁם סָגָן יַשְׁמִיעַ לוֹ הַגְּבַהַּ יְמִינֶךָ

קָשִׁי מַעֲלָלֵי דוֹר בִּשְׂמֹאל אִם יַעַל רֹאשׁ בֵּית אָב יָשִׁיחַ לוֹ הַגְּבַהַּ שְׂמֹאלֶךָ

קָפַץ וּנְתָנָם עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וְהִצְרִיחַ בְּקוֹל רָם לַשֵּׁם חַטָּאת

קָשַׁר שְׁנֵי בְּרֹאשׁ הַמִּשְׁתַּלֵּחַ דְּחָסוֹ לְמִדְבָּר וְזֶה לְבֵית שְׁחִיטָה

200 ובא לו שניה אצל פרו וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך אנא בשם כפר נא על החטאים ועל העונות ועל הפשעים שחטאתי שעויתי שפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה / קצא. א יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני השם והכהנים הלוים והעם

205 העומדים בעזרה והמשמשים בהיכל בזמן ששומעים את השם המפורש שהיה יוצא מפי כהן גדול בקדושה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אף הוא מתכון לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו

רָץ כַּדַּת וְקִבֵּל דָּם בְּכֶלִי וְאַחֵר יְמָרְסֶנּוּ בְּמַעֲלוֹת אוּלָם

210 רָמַס עָבָשׁ וְעָלָה לַמִּזְבַּח וּבְיָדוֹ מַחְתַּת פֶּז הָאָדוֹם

רָצָפִים מְלֵאָה מִפְּנֵי מַעֲרָב יָרַד וְשָׁמָה בְּרוּבַד הַמִּרְצָפֶת

רֵעָיו יוֹצִיאוּ לוֹ אֶת הַכַּף וּכְלֵי בֵית צְבִירַת דֶּקֶת הַדָּק

רֵקַח מְלֹא חָפְנָיו וְנָתַן לְתוֹךְ כַּף נְטָלָהּ בִּשְׂמֹאל וּמַחְתָּה בְּיָמִין

רִיפַּב כּוּבָד יָמִין עַל שְׂמֹאל וְהִשְׁמִיל בַּהֵיכָל בַּעֲקֵב הַפָּרוֹכוֹת

215 רִיגֵּל בְּקִרְבָּם מִנֶּגֶב לְצָפוֹן וּבְהַגִּיעוֹ שָׁב עַד חֲצִי הַבַּיִת

רָאשֵׁי הַבַּדִּים כְּמַרְאֵה שְׁדַיִם לְחוּצִים בַּפְּרֹכֶת וְאֵין דֶּרֶךְ לַעֲבוֹר

רָב כֹּחַ יוֹדִיעַ וְיִדְחֶה בַּפָּרֹכֶת וְיָבֹא בְּלִי פָסֵעַ בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים

רֹאשׁ עַפְרוֹת חֶלֶד אָבֶן הַשְּׁתִיָּה מָקוֹם מְכוֹן אָרוֹן שָׁם שָׁם מַחְתָּה /

193. המזבח. 194. שם היתה ובקלפי הונחו גורלות הזהב. 195. קובצים. 197—220. מכאן עד בקוצר חסר בש. 200. (בכמה כי״י, כגון ט״ש H6/33, 39, כתוב: קם ובא לו אצל פרו שנייה וסמך להתודות בעד עצמו ומסהו. כלו׳ זהו סוף אות ק׳). 205. אא את קול שם המפורש, וכן להלן. 209. (רק, בכי״י ט״ש H6/10, 33, 39 רצחו [= שחטו] כדת). קש ואחר ימרקנו. 211. קש רשפים. 212. (בכ״י ט״ש H6/33 נקוד: דקת הדק. השוה שמות ל לו). 217. מ בלי פשע.

קצא, ב שָׁפַךְ בָּהּ קְטֹרֶת וְתִימֵר עָשָׁן וְהִצְדִּיד פָּנָיו וְיָצָא כְּדַרְכּוֹ

220 שֹׁוֵעַ בְּעַד עָם בְּקוּצֶר בַּהֵיכָל אֲשֶׁר לֹא יָשׁוּר רַב עַל צָעִיר

שׁוּבֵב לוֹ דָּם הַמְמֹרָס בּוֹ וּבָא וְנִתְיַצֵּב בִּמְקוֹם עָמְדוֹ

שָׁלַח אֶצְבַּע מְיֻמֶּנֶת וְטָבַל וְהִצְלִיף אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה בְּמִסְפָּר

שָׁב וְשָׁמוֹ בְּכֵן וְשָׁחַט שָׂעִיר עָם וְקִיבֵּל דָּם וּבָא וְהִצְלִיף כְּדַרְכּוֹ

שִׁיעֲוֹהוּ בְּכַנּוֹ וְנָטַל דַּם פָּר וְכֵן יַזֶּה בָּאֹהֶל מוּל אָרוֹן חוּצָה

225 שָׁב וַיְמִירֶנּוּ בְּדַם הַשָּׂעִיר וַיִּפְעַל בּוֹ כְּמִשְׁפַּט דַּם פָּר

שָׁלְמוּ כַּדַּת הַזִּיוֹת פְּנִימָה בְּלֶלֶם וְיָצָא לְחַטֵּא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת

שֶׁיַּתְחִיל מִקֶּרֶן צְפוֹנָה מִזְרָחָה וּבַמָּקוֹם יִגְמוֹר שָׁם יַזֶּה שֶׁבַע

שָׁפַךְ שְׁאָר בַּחוּץ בַּיְסוֹד פְּנֵי פֶתַח כִּי בָם יְכַפֵּר עַל־עֲזָרַת הַקֹּדֶשׁ

ואחר כך בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך
230 היה אמר אנא השם חטאו ועוו ופשעו לפניך עמך בית ישראל אנא בשם
כפר נא על החטאים ועל העונות ועל הפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך
עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר
אתכם מכל חטאתיכם לפני השם והכהנים הלוים והעם העומדים בעזרה
קצב, א והמשמשים בהיכל בזמן ששומעים את / השם המפורש שהיה יוצא מפי כהן
235 גדול בקדושה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד אף הוא מתכון לגמור את השם כנגד המברכים
ואומר להם תטהרו

תֵּיכֵן אִישׁ מוּעָד לְשַׁלְּחוֹ וְעָלָה וְהִקְטִיר חֵלֶב פַּר וְשָׂעִיר

תָּקְפוּם בְּמוֹטוֹת חוּץ לְמַחֲנֵה עִיר שְׂרָפוּם כָּלִיל עוֹר וּבָשָׂר וָפָרֶשׁ

240 תָּאַר שָׂעִיר לְרֹאשׁ הַמִּדְבָּר מְשָׁכוּהוּ לְשַׁגֵּן בְּחֻוְקֵי עָשׁוֹר

תְּחִלָּה יַקְדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וַיִּפְשַׁט כְּלֵי בַד וַיַּעַט כְּלֵי עָשָׂרוֹ

תַּם הֶגְיוֹנוֹ פָּשַׁט וְטָבַל וְעָטָה שְׁמֹנָה בְגָדִים וָשָׁב וְנִתְקַדֵּשׁ

תְּשׁוּרַת כְּבָשִׂים וְאֵילִים הִכְלִיל קִידֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפָשַׁט

תִּירְגֵּל פְּעָמָיו לְבֵית הַטְּבִילָה טָבַל וְסִיפֵּג וְעָטָה כְּלֵי בַד

222· במספר, וכך היה מונה וכו׳ יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל. 223· וזבח שעיר עם ··· דמו.
224· חוצה וכך היה מונה וכו׳ ··· בהיכל. 225· כמשפט דם הפר. 226· כדת סדרי הזיות. 228· קש
שופך. 229—237· שורות אלו מקוצרות בק. 239· תקפם ··· ושרפום. 241. קש ויפשוט. ויעט בגדי עשרו.
242· בגדים, אין בא״א. 243· וקידש. 244· וטבל.

245 תַּלְמוּדוֹ יַעַשׂ כְּדָבְרוֹ וְקִידֵשׁ וַיּוֹצֵא מִפְּנִימָה כַּף וּמַחֲתַת פָּר

תּוֹכֶן עֲבוֹדַת כְּלֵי בַד הִשְׁלִים קִידֵשׁ וּפָשַׁט וְהִנִּיחָם נֶצַח

תָּכַף טְבִילָה וְלָבַשׁ כְּלֵי פָז וָשָׁב וְקִידֵשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו

תָּמִיד הָעֲרָבַיִם יַעֲשֶׂה כַּסֵּדֶר וְהִקְטִיר קְטֹרֶת בֵּין נְתָחִים לָנָסֶךְ

תַּכְלִית מַעֲשִׂים נֵרוֹת הִבְעִיר פָּרַשׁ כַּפַּיִם קִידֵשׁ וּפָשַׁט

250 תִּלְבּוֹשֶׁת שְׁאֵרוֹ חֲנִיכָיו יִרִיצוּ לְבָשָׁם בְּכָבוֹד וַיֵּצֵא בְּמָשׁוּשׁ

תָּאֲרוּ הוּקְרָן כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ מְשַׁלֵּחַ לְשׁוּלְחָיו צְדָקָה וּמַרְפֵּא /

קצב, ב תְּהִלָּה הִשְׁמִיעָם לְכוּ שְׁתוּ בְּלֶב טוֹב אֵל נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע

תְּמִימִים יְשָׁרִים לְנָוֵהוּ יְלַוּוּהוּ שִׂמְחָה יַעֲשׂוּ בְּצֵאתוֹ בְּלִי פָגַע

תֵּן לָנוּ מוֹפֵת בְּאָזְנָיו יֹאמְרוּ וְנֵדַע בַּמֶּה יְכֻפַּר עָוֹן

255 תְּתוּ צִיר שָׂעִיר וְהוּא מְבַשֵּׂר יְשׁוּעוֹת הִלְבִּין כַּשֶּׂלֶג אוֹדֶם הַשָּׁנִי.

ואלפסוק אלתאני הו לגמיע עלמא ישראל והפיוט השני הוא לכל חכמי ישראל.

אַתָּה כוֹנַנְתָּ עוֹלָם מֵרֹאשׁ יָסַדְתָּ תֵבֵל הַכֹּל פָּעַלְתָּ וּבְרִיּוֹת יָצַרְתָּ

בָּשׁוּרְךָ תוֹהוּ וָבוֹהוּ וְחֹשֶׁךְ וְרוּחַ עַל פְּנֵי תְהוֹם גֵּרַשְׁתָּ אוֹפֶל וְהִצַּגְתָּ נוֹגַהּ

גּוֹלֶם תַּבְנִיתְךָ מִן הָאֲדָמָה יָצַרְתָּ וְעַל עֵץ חַיִּים הִפְקַדְתּוֹ

דָּבְרְךָ זָנַח וְנִזְנַח מַעֲדָן וְלֹא כִלִּיתוֹ לְמַעַן יָגִיעַ כַּפֶּיךָ

5 הִגְדַּלְתָּ פִּרְיוֹ וְהִרְבִּיתָ זַרְעוֹ הִפְרַיְתָם בְּטוּבְךָ וְהוֹשַׁבְתָּם שָׁקֵט

וַיִּפְרְקוּ עוֹל וַיֹּאמְרוּ לְךָ סוּר מִמֶּנּוּ וַהֲסִירוֹתָ יָד כְּרֶגַע אֻמְלְלוּ כֶּחָצִיר

245. קש ויוציא. ומחתת פז. 246. וקידש. 247. וקידש ש; בשאר המקורות: ונתקדש.
249. פירש כפים וקידש. 250. חניכו ... לבשם, ש; בשאר מקורות: ילבשם. 251. הוקרן, ש; בשאר המקורות: הקרין. כאן באים בש שני חרוזים חדשים: "תקות קהל לצאת איש מהיר מבשר ישועות ומודיע סליחות, תהלה נתן לשם אל פני עם בחמש טבילות ועשרה קדושות". 252. תחלה השמיעם.
253. ושמחה יעשו. בש באה השורה הזאת בסוף הפיוט. 254. יאמרו במה נדע כי כופר עונינו.
255. יבשר סליחה. קש והלבין. בכ"י ש בא כאן חרוז חדש וז"ל: "תודה נתנו כי טוב השמיעם על ציר אמונים המשולח למדבר". אחר חרוז זה בא חרוז 253.

אתה כוננת: המקורות: אא; אדה 'מחזיק ח' דפים ומכיל מן אמצע שורה 30 של העבודה עד סופה; אדסו דף 28–29 מתחיל בראש העבודה ומגיע עד אמצע שורה 44.

5. אדסו וברכת זרעו והפריתם ... בטח. 6. אדסו ויפרעו עול ... יד מהם ואמללו; אא ויפרעו.

זָכַרְתָּ בְּרִית לְתָמִים בְּדוֹרוֹ וּבַעֲבוּרוֹ שַׁמְתָּה לְעוֹלָם שְׁאֵרִית

חָק בְּרִית קֶשֶׁת לְמַעֲנוֹ כָּרַתָּה וּבְאַהֲבַת נִיחוֹחוֹ בָּנִיו בֵּרַכְתָּ

טָעוּ בְעָשְׁרָם וּבָנוּ מִגְדָּל וְאָמְרוּ נַעֲלֶה וְנַבְקִיעַ אֶת הָרָקִיעַ וְנִלָּחֵם בּוֹ

10 יָחִיד אָב הֲמוֹן פִּתְאוֹם כְּכוֹכָב זָרַח מֵאוֹר כַּשְׂדִּים לְהָאִיר בַּחֹשֶׁךְ

קצג, א כַּעַסְךָ הֵפַרְתָּ בְּשׁוּרְךָ פָּעֲלוֹ לְעֵת שֵׁיבָתוֹ / לְבָבוֹ חָקַרְתָּ

לְוַיִת חֵן מִמֶּנּוּ הוֹצֵאתָ טָלֶא טָהוֹר כֶּבֶשׂ נִבְחָר

מִגִּזְעוֹ אִישׁ תָּם הוֹצֵאתָ חָתוּם בִּבְרִיתְךָ מֵרֶחֶם לָקָח

נָתַתָּה לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים אֲהוּבֵי עֶלְיוֹן מִבֶּטֶן נִקְרָאוּ

15 שַׂמְתָּ עַל לֵוִי חֵן וָחֶסֶד וּמִכָּל אֶחָיו כָּתֶר לוֹ עִטַּרְתָּ

עַמְרָם נִבְחַר מִגֶּזַע לֵוִי אַהֲרֹן קָדוֹשׁ מִשָּׁרָשָׁיו קִדַּשְׁתָּ

פֵּאֵרָתוֹ בְּבִגְדֵי שָׂרַת וּבְקַרְבְּנוֹתָיו הֵפַר כַּעַסְךָ

צִיץ וּמְעִיל כֻּתֹּנֶת וּמִכְנְסֵי בַד חֹשֶׁן וְאֵפוֹד מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט

קָרְבְּנוֹת פָּרִים וְעוֹלוֹת כְּבָשִׂים שְׁחִיטַת שְׂעִירִים וְנִתּוּחַ אֵילִים

20 רֵיחַ קְטֹרֶת מִרְקַחַת וּבִיעוּר גֶּחָלִים וִסְפִירַת יוֹשֶׁר וּזְרִיקַת דָּם

שׁוּעַת קְטֹרֶת וּתְפִלַּת אֱמֶת וּקְדֻשָּׁתוֹ מְכַפֶּרֶת עֲוֹנֵינוּ

תּוֹכֶן בּוּץ וַעֲרִיכַת אֶבֶן מוּחְגָּר בְּכֻלָּם כְּמַלְאָךְ מְשָׁרֵת

תִּקַּנְתָּ כָּל אֵלֶּה לִכְבוֹד אַהֲרֹן כְּלִי כַּפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל שַׁמְּתוֹ וְעַל יָדוֹ סְלִיחוֹת

עָוֹן נָתַתָּה

תַּחַת אַהֲרֹן גִּזְעוֹ יַעֲמוֹד לְשָׁרֵת לְפָנֶיךָ בְּיוֹם הַסְּלִיחָה

25 תּוֹרַת מַעֲשֶׂה וַעֲבוֹדַת הַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים בִּזְבוּלֵנוּ יִלְמוֹד

שֶׁזְּקֵנֵי עָם וַחֲכָמֵי אֶחָיו תָּמִיד יְסוֹבְבוּהוּ עַד בּוֹא הַיּוֹם

קצג, ב רְאֵה לִפְנֵי מִי אַתָּה נִכְנָס לִמְקוֹם אֵשׁ לַהֶבֶת / וְשַׁלְהֶבֶת

קְהַל עֲדָתֵנוּ עָלֶיךָ יִתְמוֹכוּ וְעַל יָדְךָ תִּהְיֶה סְלִיחָתֵנוּ

7· אדטו ובשכרו שמתה. 8· אדטו ואהבת ניחוחו ובניו ברכת. 9· אא ועשו מגדל, ובשולי הגליון: ובנו.
11· כעסך ... סעלו, באא בשולי הגליון. 12· אדטו ככבש נבחר. 13· אא אדטו חותם בריתך, ותקנתי
עפ״י דפוסים. 14· אדטו נקרא. 16· שורה זו חסרה באדטו. 17· אא סארך בבגדי. 19· שחיטת
שעירים, חסר באדטו. 21· (שׁוּעַת, כך נקוד באא). 22· אא תכן; אדטו תכון ... בכליו.
23· אדטו תכנת. 25· אדטו הימים ... ילמד. 27· אדטו שלהבת.

צִוּוּהוּ וְלִמְּדוּהוּ עַד יוֹם הָעָשׂוֹר כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מְוֻרְגָּל בְּדִבְרֵי עֲבוֹדָה

פֵּרְשׁוּ לוֹ סָדִין בְּעֵת שְׁחִיטַת הַכֶּבֶשׂ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּינוֹ לְבֵין עָם

עֹשֶׂה מִצְוָה בְּאֵימָה וְיִרְאָה וּבוֹדֵק עַצְמוֹ מֵחוּצְצֵי טְבִילָה

שֶׁשׁ עַל מִצְוָה לְקַיֵּם יָרֵד וְטָבֵל כְּמוֹ שֶׁהוּזְהַר

נָתְנוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו

מִיָּד יְקַבֵּל אֶת כֶּבֶשׂ הַתָּמִיד קָרְצוֹ וּמֵירַךְ אַחַר שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ וְקִבֵּל אֶת הַדָּם וּזְרָקוֹ

לְפָנִים יִכְנַס לְהַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת וּלְהֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת וְיָצָא לְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֵיבָרִין

כְּמִצְוָתָן בְּכָל יוֹם יַעֲשֶׂה חֲבִתִּין וְיִנַּסֵּךְ אֶת הַיַּיִן בְּכָל כְּלִי יוֹשֶׁר

יָבוֹא מִיָּד לְבֵית הַפַּרְוָה וְיִפְרְשׁוּ לוֹ סָדִין כְּבָרִאשׁוֹנָה

טָרֵם יִפְשֹׁט בִּגְדֵי זָהָב מְקַדֵּשׁ בִּנְקִיּוּת יָדָיו וְרַגְלָיו

חָל וּפָשַׁט בִּגְדֵי זָהָב יָרֵד וְטָבֵל כְּמוֹ שֶׁטָּבַל

זָהוּבִים מַעֲבִיר וּלְבָנִים לוֹבֵשׁ שֶׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי לָבָן

וּמִיהַר וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּבָא לוֹ תְּחִלָּה אֵצֶל פָּרוֹ

קצד, א הוּא עוֹמֵד בְּאֵימָה לִפְנֵי עֶלְיוֹן / וְאֹמֵר עָלָיו דִּבְרֵי וִדּוּי

סומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי וכו׳ אנא השם כפר נא על וכו׳ והכהנים והעם וכו׳ אף הוא מתכוין לגמור וכו׳

דִּבֵּר וְהֵבִיאוּ לוֹ שְׁנֵי שְׂעִירִים וְהִגְרִיל עֲלֵיהֶם שְׁנֵי גּוֹרָלוֹת

גּוֹרָל יָמִין שֶׁהוּא שֶׁלַּשֵּׁם יִתְּנֵהוּ עַל הַשָּׂעִיר וַיַּעֲשֵׂהוּ חַטָּאת

29. אא במדי עבודה, ותקנתי עפ״י אדטו. 30. אדה בינו ובין העם. 32. אדה לקיים דתו וירד. אא כמו שזוהר; אדטו כמשהזהר. 34. אא הכבש ... ומירק; אדטו וקרצו ומרק; אדה מיד יקבל את כבש התמיד ושוחט בו רחב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל את הדם וזורקו על המזבח כמצותו. 35. ויצא. רק אדה. אדטו ולהקריב. אדה טו האיברים. 36. אדה כהלכתן בכל יום ... כלי יושר ואחר התמיד מקריב הפר ושבעת כבשים של מוסף היום. 39. אדה וירד. אדטו כמשטבל. 40. אדה זהבים. 43. אדטו וסומך; אדה וסמך. עליו, חסר באדה. אדטו ועויתי ופשעתי לפניך אני וביתי; אדה פשעתי לפניך אני וביתי. 44. אדה אנא בשם כפר לחטאים ולעונות ולפשעים, כל הפסקא כתובה במלואה. 46. אדה דרך ובא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם שני שעירים והגריל. 47. אדה

בְּשְׂעִיר עֲזָאזֵל לְשׁוֹן זְהוֹרִית יִקָּשׁוֹר וַיַּעֲמִידֻנוּ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ

אַף שָׂעִיר שֶׁהוּא שֶׁלַּשֵּׁם יַעֲמִידֻנוּ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ

ובא לו שניה אצל פרו ואומר עליו ודוי ביתו וודוי אחיו הכהנים סומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך אנא השם אלי [עד] אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך וכול׳ והכהנים והעם וכול׳ אף הוא מתכוין לגמור וכול׳

אַחַר וִדּוּי שָׁקַד בְּחָזְקָה לַעֲשׂוֹת חַטָּאתוֹ וְחַטַּאת הָעָם

קצר׳ ב בָּדַק סַכִּין וְשָׁחַט פָּרוֹ וְקִבֵּל דָּמוֹ בְּמִזְרָק / טָהוֹר

גַּם לַחֲבֵירוֹ מִיָּד יִתְּנֶנּוּ לִמְמָרֵס בְּדָמוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵשׁ

דַּם פָּרוֹ הִנִּיחַ עַל הָרוֹבֵד וְנָטַל מַחְתָּה זְהוּבָה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ

הוֹרִידָהּ מְלֵאָה גַחֲלֵי אֵשׁ וְהִנִּיחָהּ עַל הָרוֹבֵד שֶׁבָּעַזָּרָה

וְחָפַן מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת עַל מִדַּת כָּל הַיּוֹם בִּימִינוֹ מַחְתָּה וּבִשְׂמֹאלוֹ הַכָּף

זָרַז עַצְמוֹ וְנִכְנַס לַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחַ מַחְתָּה זְהוּבָה בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן

חָפַן וְנָתַן עַל הַגֶּחָלִים וּמַמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבַּיִת כֻּלּוֹ עָשָׁן

טִמְטֵם עֵינָיו וְשָׁב לַאֲחוֹרָיו וּמִתְפַּלֵּל בַּהֵיכָל תְּפִלָּה קְצָרָה

יָצָא וְנָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁהוּא מְמָרֵס בּוֹ נִכְנַס לִמְקוֹם שֶׁנִּכְנַס וְעָמַד בְּמָקוֹם שֶׁעָמַד

והזה המנו אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל

קצה׳ א כְּצֵאתוֹ יָבִיאוּ לוֹ שְׂעִיר חַטָּאת שֶׁחָטוֹ וְקִבֵּל / דָּמוֹ בְּמִזְרָק טָהוֹר

לִפְנִים יִכָּנֵס לְהַזּוֹת מִדָּמוֹ כְּסֵדֶר דַּם הַפָּר

של שם יתנהו על השעיר ואומר ליי חטאת. 48· אדה ויעמידהו. בית שלוחו, חסר באדה. 49· שלשם יקשרהו כנגד. 50· אדה וסמך ... והתודה. 51· אדה אנא בשם, כל הפסקא במלואה. 53· הוא, חסר באא. 54· אדה שקד בעצמה. 55· אדה בסכין. אא כמזרק טהרה. 56· אדה יתנהו למרס. 57· אדה הניח מיד מי שממרס בו על הרובד הרביעי של היכל מבחוץ ונטל מחתה של זהב. ועלה לראש המזבח, חסר באדה. 58· אא הוריד. אדה בעזרה. 59· אא ומוסיף מלא חפניו. אדה וחפן ... קטרת ונתן לתוך הכף ונוטל בימינו מחתה ובשמאלו כף. 60· אדה מחתה של זהב. 61· אא הגחלים וממנה ימלא כל הבית. 62· אדה טהור לב שם לאחוריו. 63· אדה את דם הפר ממי שממרס בו ונכנס. 64· אדה והזה ממנו על הכפורת כנגד הארון מבחוץ. 67· אא שיהא בהיכל. 68· אא כדוב שכול שעיר חטאת יביא שחטו וקבל במזרק את דמו.

אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה
אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלוש אחת
וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן השני שהיה בהיכל

מִיהַר וְנָטַל דַּם הַפָּר וְהִזָּה הֵמֶנּוּ עַל הַפָּרוֹכֶת כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ

אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא
כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלוש אחת
וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע ויצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל

נָחַץ וְהִנִּיחַ דַּם הַפָּר וְנָטַל דַּם הַשָּׂעִיר וְעָשָׂה לְדָמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר

והזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה
מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת
ואחת אחת ושתים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע

שֵׁשׁ וְעֵירָה דַם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן אֶת הַמְּלֵא בְּרֵיקָן וּבָא וְעָמַד לִפְנֵי מִזְבַּח הַזָּהָב

עַל אַרְבַּע קַרְנוֹתָיו יִתֵּן כְּסִדְרָן וְעַל טָהֳרוֹ יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים

פָּסַע וְיָצָא חוּץ לָאוּלָם וְשָׁפַךְ אֶת הַשִּׁיּוּרִין אֶל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן וּמִזְבַּח /

קצה, ב הַחִיצוֹן הָיָה שׁוֹפֵךְ אֶל יְסוֹד דְּרוֹמִי

צָעַד וּבָא לוֹ אֶצֶל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לַעֲזָאזֵל לְהִתְוַדּוֹת עָלָיו אַשְׁמַת קְהִלָּה

סומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו
לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא על החטאים על העונות ועל
הפשעים שחטאו שעוו שפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת משה
עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני
השם והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש יוצא
מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם
ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אף הוא היה מתכוין לגמור את
השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו

קָרָא לְאֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים לְהוֹלִיכוֹ לְאֶרֶץ גְּזֵרָה לְמִדְבָּר שׁוֹמֵם

דְּחָפוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו לַאֲחוֹרָיו וְהוּא הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד וְלֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר

קצו, א עַד שֶׁנַּעֲשָׂה / אֵיבָרִים אֵיבָרִים וְאוֹמֵר כֵּךְ יִמָּחוּ עֲוֹנוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

72. אדה על כן הזהב השני. 73. אדה והזה ממנו. אא כנגד ארון. 76. ויצא ... בהיכל, חסר באדה.
אא שיהא בהיכל. 77—80. שורות אלו חסרות באא והשלמתים עפ"י דפוסים. 81. אדה ועמד על מזבח הזהב.
83. אא השיריון, והנוסח הנכון נמצא בשולי הגליון; אדה השירים על יסוד. 84. ומזבח החיצון ... דרומי,
חסר באדה. 85. אא צוה והביאו לו את השעיר. 86. אדה וסמך ... והתודה. אדה ועוו ופשעו.
87. אדה בשם ... לחטאים ולעונות ולפשעים. 88. אדה שחטאו ושפשעו. 90. אדה לפני יי.
אא הכהנים. אא בעזרה המשמשין בהיכל בזמן ששומעים. אא שהוא יוצא. 91. בקדושה ... היו חסר באא.
92. היה, חסר באא. 93. להם, חסר באא. 94. אא והוליכו ... דוחפו. 95. אא לאחוריו ומתגלגל.
96. בית ישראל, חסר באא.

רָץ לוֹ אֵצֶל הַפָּר וְאֵצֶל הַשָּׂעִיר הַנִּשְׂרָפִים קָרְעָן וְהוֹצִיא אֶת אִמּוּרֵיהֶן
נָתְנָן בְּמַגִּיס וְהִקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ קְלָעָן בְּמִקְלָעוֹת וְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה
שָׁב לִקְרֹאוֹת בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בָּעָשׂוֹר וּבָעָשׂוֹר שֶׁבְּחוֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים
קוֹרֵא עַל פֶּה וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַהוֹדָאָה
וְעַל מְחִילַת הָעָוֹן וְעַל הַמִּקְדָּשׁ וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל יִשְׂרָאֵל וּשְׁאָר תְּפִלָּה
תִּכֵּן צְעָדָיו לְבֵית הַטְּבִילָה קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפָשַׁט יָרַד וְטָבַל
עָלָה וְנִסְתַּפֵּג הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו יָצָא וְעָשָׂה אֶת אֵילוֹ
וְאֶת אֵיל הָעָם וְאֶת אִמּוּרֵי חַטָּאתוֹ וְאֶת פַּר הָעוֹלָה וְאֶת שִׁבְעַת כְּבָשִׂים תְּמִימִים
וְאֶת הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ וְאֶת תָּמִיד שֶׁלְּבֵין הָעַרְבַּיִם עֲשָׂאָן כְּהִילְכָתָן
אַחַר כַּלּוֹתוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל אֵלֶּה עוֹד בָּא לוֹ לְבֵית הַטְּבִילָה קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו
וּפָשַׁט וְיָרַד וְטָבַל וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי לָבָן וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו
נִכְנַס וְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה / שֶׁהִכְנִיס בְּשַׁחֲרִית וְעוֹד בָּא לוֹ לְבֵית קצו, ב
הַטְּבִילָה קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפָשַׁט יָרַד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפֵּג הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב
וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו נִכְנַס לְהַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת וּלְהֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁלְּבֵין
הָעַרְבַּיִם כְּשֶׁאָר הַיָּמִים וְעוֹד בָּא לוֹ לְבֵית הַטְּבִילָה קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפָשַׁט
הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי עַצְמוֹ וְלָבַשׁ וּמְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה
לְאוֹהֲבָיו כְּצֵאתוֹ בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

ואלפסוק אלג אלפתה אנא וקד כנת אלפת גמאעה פואסיק אלא אנהא כבאר ליס ארי רסם שי מנהא ההני אלא הדא לצגרה.

ואת הפיוט השלישי חברתי אני, וכבר חברתי כמה פיוטים אלא שהם גדולים, ואינני רואה לרשום כאן דבר מהם אלא את זה משום קטנותו:

בַּאֲדֹנַי יִצְדְּקוּ וְיוֹדוּהוּ
אֲמוּנָתוֹ יֵדְעוּ וְיַיַּחֲדוּהוּ

פְּנִימָה חָכְמָה לְפָנַי
אוֹמְרֵי יֵשׁ יָיִ

97—98. אדה (אמוריהן, במגיס, ניקדתי עפ"י אא). אדה וקרען ... אמוריהם ונתנם במגס להקטירם.
99. אדה וקלען ... והוציאם. אדה בתורת כהנים בפרשת אחרי מות ובאך. 100. אדה קורא אותו ... עליהם.
101. אא מחילות. אדה ועל ישראל ועל הכהנים ועל שאר התפלה. 102. אדה וקדש ... וירד.
103. אדה ועלה. אדה יצא ועושה שעיר הנעשה בחוץ ואת אילו. 104—105. אדה ואת אמורי פר ושעיר הנשרפים ותמיד של בין הערבים ועשה אותו כהלכתן. 106. אדה ועוד בא לבית הטבילה ומיהר וקדש.
107. וירד...ונסתפג, חסר באא. 108. אדה להוציא. 109. אדה וקדש...וירד...ועלה. 111. כשאר הימים, חסר באא. אדה וקדש ידיו ורגליו והביא. 112—113. אא ויום טוב עושה לכל אוהביו שיצא בשלום.

בה' יצדקו: המקורות: אא; אד' דף א—ג, מכיל מן חרוז 94 עד סוף העבודה; טשיט דף א—ד, מכיל מן חרוז 57 עד סוף העבודה; טשכ מחזיק שני דפים ומכיל מן אמצע חרוז 76 עד אמצע חרוז 113; ק עמ' 10—17 ואעפ"י שנדפס עפ"י אא יש מספר חלופי נוסחאות ביניהם.

1. אא פְּנִימֵי (ונ"ל עיקר, ופנימי חכמה ר"ל: שנכנסו לפני ולפנים של החכמה).

בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים יְכַבְּדוּהוּ — כֻּלּוֹ זֶרַע אֱמֶת
אֶחָד לְבַדּוֹ יְעִידוּהוּ — יְיָ אֱלֹהִים אֱמֶת
5 בְּאוֹמֶר כָּל מַעֲבָדָהוּ — בָּרָא וְאֵין מֵימָר
אֵיהֵל רוּם לִכְבוֹדָהוּ — וְלִצְבָאָם יִתֵּן אוֹמֶר /
קצז, א בָּאָרֶץ תּוֹהוּ וַיַּכְחִידֵהוּ — וַיָּאֶר אוֹר וַיָּרֶץ
אֶדֶן הִטְבִּיעַ לִמְמַדֵּהוּ — עַל בְּלִימָה יָסַד אָרֶץ

בַּבּוֹקֶר נוֹגַהּ הִמְשִׁיל — וּלְפוֹעֲלִים נָתְנוּ חֵקֶר
10 בַּלָּט הִרְמִיש מַכְשִׁיל — עַד רוֹן כּוֹכְבֵי בֹקֶר
בְּבֶטֶר נָזַל הִמְשִׁיל — וְהַחֲצִיו הִגְבִּיהַּ בַּסֵּתֶר
בָּעוֹמֶק חֲצִיו הֶחֱשִׁיל — וְהִבְרִיחַ עַד הָרֵי בֶתֶר
בְּבֵית כֶּלֶא מַיִם הִשִּׁיל — וַיַּחֲשׁוֹף גַּי הַגָּחְבִּית
בּוֹעֶרֶת מֵאָתְמוֹל הִפְשִׁיל — וְשַׁעַר וּמַרְאֵה אֵשׁ בֵּית
15 בַּבֹּר דֶּשֶׁא הֶאֱשִׁיל — וְעֵשֶׂב וְזֶרַע אִבֵּר
בָּעֵת תֵּת כֹּחָהּ וְתַרְשִׁיל — וְעֵץ פְּרִי וּפִסַּת בֹּר

בַּגָּן כָּל עֵץ נֶחְמָד — וַיִּצְמַח וירגן
גָּנַז בּוֹ לַחוֹסִים אמד — מְסוּכָּתָם בְּעֵדֶן גָּן
בַּגַּלְגַּל כּוֹכְבֵי אֵשׁ גָּמַד — וַיְנַהֲגֵם וַיִּדְגָּל
20 גַּם שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמַד — עַד יִבְלוּ וְהָמַם גִּלְגָּל
בְּגֵיוֹ יָם דָּגָה הִצְמַד — וּבְרִיחַ וְזִיז שִׁגֵּב
גָּזַם וָעוֹף לְאַוִּיר מָד — וְחַקַּת טָהֳרָם מִן גֵּיוֹ
בגדם חיות צו למד — וּבְהֵמָה וְכָל רֶמֶשׂ קדם
גחלים לְחַיּוֹת וּלְהַשְׁמַד — בְּרוּחַ תְּיַבֵּשׁ גדם

25 בְּדַעַת רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ — עֵץ אָדָם לָטַעַת /
קצז, ב דִּשְׁנוּ בָהּ בְּתָמְכוֹ — וַיִּגְוַע בְּבִלִּי דַעַת
בִּדְמוּת עֵזוֹ עָרָכוֹ — לִחְיוֹת וְלֹא לָמוּת

5· ק קרא ואין ממר. 11· (אא הִנְשִׁיל [= הוריד]). 17· (וירגן, נ״ל: וַיִּדְגָּן, הוציא דגן). 18· אא לחוסים אמר. 23—24· (אא בְּגֵרָם חַיּוֹת צוּ לָמַד ... קָדַם [קרי: קָרַם] גְּחָלִים... חְיַבֵּשׁ גָּרָם [משלי יז כה]).

דָּבֵק עֵזֶר לְסָמְכוֹ — וַיַּרְדֵּימוֹ בְּכָל דְּמוּת
בְּדֶרֶךְ חַיִּים הִדְרִיכוֹ — וּפֶתֶן שִׁנָּה עֶרֶךְ
30 דָּחָהוּ מִגֵּן וַיַּשְׁלִיכוֹ — אֶל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ
בְּדוֹר אֱנוֹשׁ וּבֵל מַלְכוֹ — פֶּרֶץ הַיָּם מִגְּדוֹר
דּוֹפִי חָמָס בְּהִתְהַלְּכוֹ — הָעֲשִׁירִי מִדּוֹר דּוֹר

בְּהֶם אֲרוּבוֹת נִתַּק — וַיִּמַּח הֲמוֹנָם וּמֵהֲמַיְהֶם
הִצְפִּין תָּמִים בְּגִרְתֵּק — כִּי נִמְצָא בָן מִנָּהֶם
35 בַּהֶבֶל בָּאוּ וּבַחֹשֶׁךְ נִתַּק — עַשְׁתּוּת עָשׁוּ תֶבֶל
הִשְׁכּוּ בִּדְמָמָה וְהַשְׁתֵּק — וְנִזְלָם יַקַּח הָבֶל
בְּהוֹד מַחֲיִים מוֹתֵק — לְאֵל וְהוּא יִשָּׂא הוֹד
הַקָּשֶׁת לִבְרִית רִיתֵּק — עַל אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד
בְּהוֹן הֲסִיתָם כִּי עָתֵק — מִגְּדֹל לָרוּם וַיָּהוֹן
40 הִדְרִיכָם תַּחְתָּם וַיְבַתֵּק — עַל לֹא אָמְרוּ הוֹן

בּוֹרֵק כַּשַּׁחַר בַּעֲלִיל — עֶבְרוֹ אֶל דּוֹרוֹ פּוֹרֵק
וּמַה לָּכֶם וְלָאֲלִיל — וְהוּא נָעוּר וָרֵק
בֵּוֹזַר לִצְבִי וַיַּסְלִיל — וְאָחוֹר לֹא נָוֹזֶר
וְנִצְרַף בָּאֵשׁ כָּלִיל — וּבְמִלְחֶמֶת הַפַּכְפֵּךְ וָזֶר /
45
קצח, א בֵּרוֹשַׁר הַמּוּל וְלֹא הִזְלִיל — וּמִדְּרָכֶיךָ לֹא סָר
וַיַּעַבְדֶךָ בְּמַסְּעָיו וְכָל גָּלִיל — נֶגֶד כָּל מֶלֶךְ וָשָׂר
בּוֹרַךְ לְבָלְתִּי עוֹד יֵלִיל — כִּבְלָה עֶדְנוֹ וְנִדְרַךְ
וַתִּפְקְדֵהוּ בְּבִינַת פְּלִיל — יַחַד נַעַר וָרָךְ

בְּזִקְנָה נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה — עַל יְחִידוֹ אֲשֶׁר קָנָה
50 זֶרַז בּוֹקֶר וּרְצוֹנְךָ עָשָׂה — כֵּן תִּסְבְּלֵנוּ עַד זִקְנָה
בְּזִכָּרוֹן אֵשׁ וְעֵצִים נָשָׂא — וַיַּעֲקוֹד בֵּן בְּרוֹן
זָבָחוּ כְּמוֹ וְעֵינְךָ חָסָה — וַתֵּחָשֵׁב לָהֶם זִכָּרוֹן

31. א וּבֵל מָלְכוֹ. 36. א הֲשַׁכּוּ בדממה להשתק. 37. א מחיים מִיתֵּק לָאֵל. 43. ק ויסלול
ואחור לא נזור. 44. ק וכצרף באש. 47. ק כבלה עדנו ונצרך. 50—51 א תִּסְבְּלֵנוּ, בְּזִכָּרוֹן.

בְּזֶבַח אִם נִינוֹ שֶׁוּטָּה — חֶרֶב יָד תָּסִיר אֶבַח
זָכוֹר אִם עֶבְרָה נִקְנָסָה — כּוֹרְתֵי בְרִית עֲלֵי זָבַח
55 בְּזַעַם אִם עֵדָה פֻּלְּסָה — אֶפְרוֹ יַעַל רֹאשׁ וּבְצַעַם
זָכוֹר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוּסָה — וְהָסֵךְ עַד יַעֲבוֹר זַעַם

בְּחֶלְקָךְ עָלָה תֹּם — כִּי שָׁקַד אוֹהֶל חֶשֶׁךְ
חֻקָּתָהוּ בְּכֶס כַּחוּתָם — וַתַּעַן אֲנִי חֶלְקָךְ
בְּחֵמָה רְדָפוּ נִכְתָּם — וַתְּמַלְּטֵהוּ מִמְּהוּמָה
60 חָמִיו מֵעֲבוֹר סָתַם — וַתִּתְּנֵהוּ דַּם חֵמָה
בְּחָכְמָה שָׂר מִכְתָּם — וְנָצַח שַׂר רוֹמָה
חָפִים שְׁנֵים עָשָׂר נִתְּתֵם — בְּנֵי אֵל חַי יִתֵּן חָכְמָה
בְּחוּץ לָאָרֶץ פּוֹרְדוּ בְלֶכְתָּם — בַּעֲלִילַת דְּבַר מֶלֶךְ נָחוּץ /
קצח, ב חֲשָׁבָם מֶלֶךְ נָא לְהַתָּם — וְלֹא שֵׂם לוֹ עַל פְּנֵי חוּץ

65 בְּטִיט הִפְרִיכָם וְעָבַשׁ — וְכוֹחַ אוֹנָם הִרְטִיט
טָרְפוּ בְּעֵשֶׂר וְגַאֲוָה לָבַשׁ — וְהִכְבִּיד עָלָיו עַבְטִיט
בַּטָּמוּן פָּנָיו חָבַשׁ — וְשָׁלִישָׁיו לֹא אֱמוּן
טָפִיפַת יָם לָעָם יִיבַשׁ — וְהַנּוֹגְשִׁים בַּחֹשֶׁךְ טָמוּן
בְּטוּב רוֹאִי עַצְּבוֹתָם חִבַּשׁ — נִטְעָם שֶׁתֶל רָטוּב
70 טוֹהַר בִּרְקָתָם גָּבַשׁ — בְּחוֹרֵב לֶקַח טוּב
בְּטַעַם כְּצַפִּיחִית בִּדְבַשׁ — וְשַׁלְוִים וּבְסַתֶּר רָעַם
טֶנֶף רָחַץ וְעָוֹן כִּבַּשׁ — תְּלוּנוֹת וְסָרוּת טָעַם

בְּיִשִּׁימוֹן בְּתוֹכָם שָׁכַן — בְּהַעֲשׁוֹת הָאַרְמוֹן
יְסוֹכוּהוּ עָנָן וְאֵשׁ נִרְכָּן — וּבְתוֹהוּ יְלֵיל יְשִׁימוֹן
75 בְּיוֹם הִמָּשַׁח הַמִּשְׁכָּן — בְּלֵוֵי בָּחַר אָיוֹם
יִלָּווּ יִשָּׂרְתוּהוּ בְּדוּכָן — בִּפְתָחָיו יוֹם יוֹם

56. אא והסיך; ק והסב (בהערות). 58. טשיט חקתו. אא בחותם. 62. אא טשיט שנים עשר נחתם (ונ״ל עיקר). 63. טשיט בחוץ לארך, המלך. 64. טשיט נא לחתם. 65. טשיט וכח אונס. 66. טשיט בעושר. 67. טשיט בסמון מט סניו. 68. טשיט נוגשים. 72. טשיט ועז כבש.

בְּיָדָם תָּמֵךְ וְחוֹק תִּכֵּן בְּנֵי אַהֲרֹן לְכַבְּדָם
יִרְחֲצוּ יַעֲטוּ כְּמִסּוּכָן וּבְדָם וְשֶׁמֶן לְמַלֵּא יָדָם
בַּיָּמִים הָהֵם עֲבוֹדָה הֵיכָן בְּבָרוּת לֶחֶם וְשֵׁי תְּמִים
80 יֵשְׁבוּ פֶּתַח תָּמִיד עַל כֵּן מִלּוּאִים שִׁבְעַת יָמִים

ככתוב בתורה כאשר עשה ביום הזה וכו׳

בִּכְהֻנָּה גוֹרָל יוּטַל לְמִי תִּהְיֶה לְמָנָה /
קצט׳ א כַּעֲלוֹתוֹ בּוֹהֶן יְנוּטַל מַאֲשֶׁר הָיְתָה לָהֶם כְּהוּנָּה
בִּכְבוֹד לִשְׁכָּה אָז הוּטַל שָׁבוּעַ וְזֵר יִרְבּוֹד
85 כָּמוּס ונעוה יְעוֹרְטַל בְּהֵיכָלוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד
בְּכָל הַיָּמִים לֹא יִבָּטֵל זֶרֶק וְקִטֹּרֶת וְנֵר יִשְׁכּוֹל
כָּל נַתַּח וָנֶסֶךְ הֵיטַל וּמְבַקְשֵׁי יֵיִן יָבִינוּ כֹּל
בִּכְלוֹת תְּשִׁיעִי לְהֵיטַל אָז יַמְעִיט מַאֲכָלוֹת
כִּי סִימָנֵי זִבְחָן נָטַל מֵאוֹר בּוֹקֶר עַד כְּלוֹת

90 בַּלַּיְלָה יָשִׁימוּ מִשְׁמָר עָלָיו בִּסְעִיפֵי לַיְלָה
לְפָנָיו יִקְרָאוּ בְּמַאֲמָר לְשָׁמְרוֹ מִקְּרֵה לַיְלָה
בְּלֶקַח טוֹב לֹא נָמָר עֵינָיו מֵרֶדֶם יִפָּקַח
לְנוֹעַם צְרָדָה וְקוֹל זָמֶר רוֹגְנִים יִלְמְדוּ לֶקַח
בְּלֵב נָבוֹן חֲצוֹת כְּנִגְמָר תְּרוּמַת דֶּשֶׁן לְשַׁלֵּב
95 לְהָפִיס כִּי מִשֶּׁבֶר סָמַר בְּשַׂר חַכְמֵי לֵב
בְּלִי יִתְגָּאֶה אֱנוֹשׁ וְיֹאמַר יָדִי הוֹשִׁיעָה לִי
לְמַעַן יִמַּךְ וְיֹאמַר יֵיִן אֱלֹהִים יַעֲזָר לִי

77. טשיט כ תיכן. טשיט לכבודם. 79. טשכ במים ההם. טשיט הוכן ברית לחם. 80. (על כן, כך אא, ובטשכ על כאן). 81. שורה זו חסרה בטשכ. טשיט כל כאשר עשה ביום הזה צוה יי לעשות לכפר עליכם. 83. ק בעלותו; אא כעלותו בהון; טשיט בעלותו בהן ינטול ... כהנה; טשכ בעלותו בהון יגוטל ... היתה לו כהונה. 84. אא לְשָׁבָח. טשיט ירביד. 85. טשיט כמוס ומונה ערטל בהיכלי כולן אומר בכבוד; טשכ כמוס ומְנָוֶה עורטל. 86. טשכ זרק וקיטר. (ישכול [=ילמד]. אא יִשְׁכּוֹל). 89. טשיט כיס ימינו זבחן; טשכ זבחיו. 92. שטכ לא גמר. (וגיל עיקר). 94. ק בלב נכון; טשכ בל נכון. טשכ חצות לילה. 96. טשיט כ יגאה. 96—97. מן "ידי" עד "ויאמר" חסר באד׳. 97. טשיט למען חיותו נמך יאמר ויי. ק יעזור.

בְּמַרְאֶה אוֹר אִם בָּרַק — יָרוּצוּ צִירִים לְהִשְׁתָּאֶה
מְהִירִים אֵין בְּמוֹ סָרָק — בְּלִי מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה
100 בְּמַיִם רֶוַח וּמוֹרַק — מְכַהֵן בְּשַׁעַר הַמָּיִם
מַלְבּוּשׁ עָט וְשַׁמְנוֹ תּוֹרַק — וְקִדֵּשׁ בְּמִקְוֵה הַמָּיִם /
קצט׳ ב בְּמֵזַח אַבְנֵט וּמִכְנָסַיִם הֲוּפְרַק — וְאֵפוֹד וְחוֹשֶׁן לֹא יִזַּח
מְשֻׁוּבָּצִים חָרוּץ יְרַקְרַק — טֶרֶם כְּתֹנֶת וּמְעִיל אֵין מֵזַח
בִּמְאֹד שֵׁשׁ בִּצְנִיף הוּרַק — וְצִיץ פָּז מַגִּיהַּ לִמְאוֹד
105 מַרְאֵה פָנָיו כְּמַרְאֵה בָרָק — גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ עַד מְאוֹד

בְּגַר יְבֻקַּר טָלָה — וַיִּשְׁחָטֵהוּ וְדָמוֹ יְצַנֵּר
נָטָף וּקְטֹרֶת יַעֲלֶה — וְאַחֲרֶיהָ לְהַעֲלוֹת נֵר
בְּנֵבֶל יַיִן וָשֶׁמֶן מִלֵּא — חֲבִיתָיו לָשַׁי לְהוֹבִיל
נִסַּךְ מֶיהוּ בְּשִׁיר מֻוּפְלָא — עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נֵבֶל
110 בְּנֶצַח יָרוּץ וְלֹא יִשְׁלֶה — לַפָּרֻוָה וִיקַדֵּשׁ וְיִרְחַץ צַח
נִתְלַבֵּשׁ בּוּץ עֵת יַעֲלֶה — וִיקַדֵּשׁ וִיחִי עוֹד לָנֶצַח
בִּנְדָבָה פְּנֵי אֵל יְחַלֶּה — בְּסָמְכוֹ עַל פָּרוֹ בְּרוּחַ נְדִיבָה
נָוֵהוּ פִּשְׁעָיו לְפָנָיו יְגַלֶּה — וַיִּסְלַח כְּנָם אוֹהֲבֵם נְדָבָה

וסומך וכו׳ אנא השם וכו׳.

115 בְּסוֹד אֱלוֹהַּ יָרוּץ — אָז לְשַׁעַר הַיְסוֹד
סָגֵן וְרֹאשׁ בֵּית אָב עָרוּץ — לְשֵׁמַע טוֹב מְגַלֶּה סוֹד
בִּשְׂאֵת פּוּרֵי פַז חָרוּץ — עַל שְׁנֵי שְׂעִירִים בְּמוֹצֵאת
סָר מַעֲוֵה כָל פָּרוּץ — עַם לֹא יוּכְלוּן שְׂאֵת

98. אור, רק בטשיט כ. 99. בלי מום, כן נק, בכל כ״י, כל מום. 100. טשיט רוחץ ומידק.
101. טשיט מלובש, ושמני, יקדש. טשכ וקידש. אד׳ במקוה מים. 102. טשיט במזרח אבנט. ק יופרק.
אד׳ וחושן ואפוד. 103—104. אד׳ משובצים שש בצניף הורק וציץ פז מגיה למאד. 104. טשיט במ...ך
שש ... מגיה מאד. אא מגיה במאד. טשכ למאד צץ בצניף. 105. אד׳ מראה ברק. טשיט כבוד ועד.
106. ודמו, חסר ב טשיט. 107. נסף, טשכ, בשאר מקורות: נטה, טשיט למלאות נטה. 108. טשיט כ
חביתיו. 109. טשיט נסך ומנחה. 111. טשיט מתלבש. טשכ יתעלה יקדש. 113—114. טשיט
ונסלח בנשא ותם נדבה וסמך שתי ידיו על. 116. סָגֵן (כך נקוד באא). 117. טשיס כמו צאת.
118. טשיט סר מעיל חבל פרוץ.

בְּשֶׁעִיר הַשֵּׁם אוֹמֵר מָרוּץ לַיְיָ חַטָּאת יָעִיר
120 סִימָן שֵׁנִי לִמְשֻׁלָּח בְּעָרוּץ לְמַדַּחֵפַת אִישׁ שָׁעִיר /
ר, א בְּשִׁיחַ נָבוֹן וְחָרוּץ שֵׁנִית בְּקַרְנֵי פָרוֹ יָשִׁיחַ
סָמַךְ וְכִפֶּר עַל כָּל קָרוּץ וְכָל חַטָּאת וְכָל שִׁיחַ

וסומך שתי ידיו וכו׳ עד ובני אהרן עם קדשיך

בְּעוֹז שְׁחָטוֹ בְּחֶרֶב לַהַב לְהָסִיר כָּל מִלְּעוֹז
125 עֵירָה דָמוֹ לִכְלִי צַהַב נָטְלוֹ מְמֻרָס בִּכְלִי עוֹז
בְּעַד מַחֲתַת זָהָב נִגַּשׁ לַקַּחְתָּה וַיִּצְעָד
עֲמָסָה גֶּחָלִים מִמִּזְבֵּחַ מֵוּצָהָב בְּכֹחַ כְּלִיש יֹאכַל עַד
בָּעָם יוֹצִיאוּ לוֹ בְּאַהַב כַּף וּמַגִּיס בְּנוֹעַם
עֵירָה בְחַפְנָיו וְהִשְׁלִיךְ יָהָב עַל אֱלוֹהַּ הָדָרוֹ בְּרָב עָם
130 בַּעֲוֹן בִּצְעָם סָגוּ רַהַב לָכֵן יִשָּׂא בִי נָבוֹן
עוֹז קְעָרָה וּמַחְתַּת זָהָב וּבָא אֶל הַקֹּדֶשׁ לְכַפֵּר עָוֹן

בְּפָרוֹכֶת בְּפַגְּשׁוֹ אַל יְבַהֵל מִלֶּכֶת
פֶּרֶף דְּרוֹמִי יִדְרְשׁוֹ וְיֵלֵךְ עַד סוֹף פְּנֵי פָרוֹכֶת
בְּפַחַד בֵּין הַבַּדִּים כְּגִישׁוֹ יַצִּיעַ מַחְתָּה יָחַד
135 פִּיחַ יְזָרֶה וַעֲשַׁן אִשּׁוֹ וּמְעוֹנוֹ אֵין פָּחַד
בְּפִיהוּ תַּחַן יַרְחִישׁוֹ בְּצֵאתוֹ לָאֹהֶל בְּיוֹם מְצַפֵּהוּ
פֶּלֶל בְּקוֹצֵר בְּלָחֲשׁוֹ עַל שְׁנָתוֹ וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ
בִּפְנִימָה יָשׁוּב אַחֲרֵי תָלְשׁוֹ דַּם פָּרוֹ בְּעָצְמָה
פְּנֵי הַכַּפּוֹרֶת עוֹד יַגִּישׁוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה /
140 ר, ב בְּצוֹעֶה בַּדֵּי הָאָרוֹן יַז אַחַת וָשֶׁבַע וְיִשְׁעָה
צָגוּ בַכֵּן בְּיִשְׁרוֹן וְלִשְׁחוֹט שָׂעִיר מִיהַר צוֹעֶה

121. טשיט בשיח חן נכון ותרוץ. 123. טשיט וסמך שתי יד׳ עליו. 126. ק מחתות; אא מַחְתִּית; טשיט מחתת הזהב. אד׳ לקחתה וירעד. 127. אד׳ טשיט עומסה גחל ממוזהב מוצהב. 128. אד׳ יוציא ... ומגס. 129. טשיט עזרה בחפניו ... על אל; אד׳ עלי אל הדרו. 130. אד׳ סגוד רב ... ישא פרי נבון; טשיט ישא פה נכון. 131. טשיט על קערה. אא ומחתית; אד׳ ומחתת רהב. 133. (פרף, כך טשיט, ועי׳ יומא ה׳ משנה א). אא פרך. 134. טשיט בגושו. 135. טשיט פיה יורה. 136. טשיט מצפיהו. 137. אא עד שנתו. 138. ק דם פרים. 139. טשיט אל פני הכפורת. 140. טשיט בעועה בדי

בְּצִבְיֵ עֲדִיוֹ יָשׁוּב בְּרוֹן — וּמוּל הַכַּפּוֹרֶת יַצְבִּיא
צְלֹף אַחַת וְשֶׁבַע לְכִשְׁרוֹן — וּמִשְׁנֵיהֶם בְּאֹהֶל נַחֲלַת צְבִי
בְּצֵאתוֹ יְעָרֵב הַיִּתְרוֹן — וִיחַטֵּא קַרְנֵי פָז כְּמִצְוָתוֹ
145 צִחְצַח שֶׁבַע עַל טַהֲרוֹן — וְשָׁפַךְ הַשִּׁירַיִן עַד צֵאתוֹ
בצרח יִקְרָא בְּגָרוֹן — בְּסָמְכוֹ עַל שְׂעִיר גְּזֵרָה
צִפְצֵף וְדוּי לְהַשִּׁיךְ חָרוֹן — לְעוֹנָה בְּיוֹם צָרָה

וסומך שתי ידיו וכו׳

בְּקֶשֶׁב בָּרוּךְ שֵׁם — יְכַפֵּר לִשְׁמוֹ חוֹשֵׁב
150 קַל עִתִּי שְׂעִירוֹ יַשַּׁם — לְמִדְבַּר צוֹק וְאֵין קָשֶׁב
בְּקִרְבּוֹ יַעֲלוֹז כֹּהֵן רוֹשֵׁם — וְאֶל פָּר וְשָׂעִיר יָבוֹא
קָטַף חֲלָבָיו וַיַּפְרִישֵׁם — וְהַמְכַסֶּה עַל קִרְבּוֹ
בקרן הַמִּזְבֵּחַ יְאַשֵּׁשֵׁם — וְיִשְׂרְפוֹ חוּצָה כהתקן
קֹדֶשׁ וּכְלֵי הוֹנוֹ יִלְבָּשֵׁם — בְּמָעוֹן בֵּית וִדְרוֹר קֵן
155 בְּקוֹל נָעִים סִדְרָיו יִפְרָשֵׁם — בְּסֵפֶר וְעַל פֶּה בְּשִׁקּוּל
קָרָא שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת לַשֵּׁם — וּכְהָרִים קוֹל

בְּרוּם שָׁלוֹשׁ וְעָשְׂרִים — יִטְבֹּל כָּחָכְמַת עָרוּם
רִקְמוֹתָיו יַעֲטֶה מְפוֹאָרִים — וִיקַדֵּשׁ בְּתִפְאֶרֶת רוּם /
רא, א בְּרֶשֶׁף הַמִּשְׁנִים וְהַכָּרִים — וְהַמּוֹסְפִים עִמָּם יַשֵּׁף
160 רֵיחַ נִיחוֹחַ וּסְדָרִים — יֵצֶר רָע וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף
בִּדְוָיָה יַקְדֵּשׁ בִּסְדָרִים — יִסְבּוֹל רְבִיעִית מְנוּיָה
רֶבֶד בַּד וקדוש הַרִים — וְנָם כּוֹסִי רְוָיָה

הארון... ושבעה. ק אחת ושב. 141. טשיט בישורון. 142. טשיט ומול הפרכת. 145. אא ושפך השריון; טשיט השאר. 146. (כְּצֵרַח, כך אא, ובטשיט בצדה. אבל החרוז [גזֵרָה, צָרָה] מכחיש את שניהם, ונ״ל שצ״ל: בַּצָּרָה והוא אחד מעשרה לשונות של תפילה. ראה דב״ר ב א [ביצור], ספרי ואתחנן פכ״ו [צרה, נ״ל: בצרה]). 147. ק להשיב חרון; טשיט לחשך חרון. טשיט לעונה כעונה ביום צרה. 149. טשיט בקרב... חישב. 150. אד׳ קול... שעירי. 151. טשיט בקרבו יעלו כהן רישם. 153. בקרן וכו׳ כך אד׳ טשיט; אא ק בקן (נ״ל עיקר; והחרוז מסייעו) המזבח... כהתקם (אא כְּהַתֻּקָּם). ק וישרפהו. 154. אא ק קודש. 155. אד׳ טשיט סדרין. אא ק יפרישם. 156. ק טשיט ובהרים. 158. ק בתפארת יום. 159. אד׳ ברשם המשנים. ק עמם רשף. 160. אד׳ טשיט ריח ניחוח ופדרים יסר דע ולחומי רשף. 161. אא יקדש כסדרים. אד׳ טשיט ויסבול. 162. אא וקדוש.

בִּרְצוֹן מֶלֶךְ יָבוֹא חֲדָרִים וְהַכַּף וְהַמַּחְתָּה יַחֲצוֹן
רָחַץ פְּעָמָיו וּבְדָיו הֶעֱרִים וְהִנִּיחָם וְחָשׁ עַת רָצוֹן

165 בְּשׁוּבוֹ טוֹבֵל וּפָז יַעְטֶה וַיְקַדֵּשׁ עוֹד כִּכְתָבוֹ
שֵׁי הָעֲרָבִים יִלְטֶה מִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ
בְּשִׁיר יְנַסֵּךְ וְסַמִּים יַטֶּה וְגֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה הִכְשִׁיר
שָׁלוֹשׁ בְּרָכוֹת כְּאַחַת יְבַטֶּה בְּשֵׁאת יָדָיו אֶת שִׁיר
בשלחו לבית רחץ יטה ויקדש ויפשט מזיחו
170 שָׁאֲרוֹ לְבוּשָׁיו יִרְטֶה וַיִּתְהַלֵּל כְּמִפַּתֵּחַ אִישׁ שִׁלְחוֹ
בְּשָׁלוֹם בְּצֵאתוֹ בְלִי מַחֲטֶא תָּאֲרוֹ כְּשׁוֹהַם וַיֵּהָלוֹם
שְׁלֵימִים לִוּוּהוּ וְעוֹז מַטֶּה וְעִנְּגָם עַל רוֹב שָׁלוֹם

בְּתְהִלָּה כְּהִקְשַׁבְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה
תַּעֲתֵר לָנוּ בְּתַחֲנוּנֵינוּ וּלְךָ יָאֵתָה תְּהִלָּה
175 בְּתוֹדָה כְּרָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֵינוּ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים עָתוּדָה
תִּרְצֶה נָא תְּפִלָּתֵינוּ כְּמוֹ מְבִיאִים תוֹדָה
בְּתְשׁוּעָה מִכָּל חַטֹּאתֵינוּ בְּתִתְּךָ בְּזִבְחֵי יְשׁוּעָה /
רא, ב תַּחְתָּם נְשַׁלְּמָה שְׂפָתֵינוּ וְאַתָּה הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה
בְּתוֹלַעַת כְּרָאֵינוּ אוֹתוֹתֵינוּ וְהַלְּבִין מְאֹדָם מגלעת
180 תַּלְבִּין כֵּן אַשְׁמָתֵינוּ וְתֹאמַר אַל תִּירְאִי תוֹלַעַת

ובעד כל פסוק תקאל הדה אלאקואל ואחרי כל פיוט אומרים את הדברים האלה:

מה נהדר כהן גדול בצאתו מן הקודש ובהראותו בתוך העזרה אשרי עין ראתה כל אלה הלא למשמע אזן דאבה נפשנו עונות אבותינו החריבו נוך ופשעינו האריכו קצינו אבל זכרון דברים תהי סליחתנו וענוי נפשנו

167. אא ק בשיר נסך. 168. אד׳ טשיט יבטא. טשיט ידו. 169. אא בְּשַׁלְחוֹ לַבַּיִת רַחֵץ יַטֶּה. אד׳ רחץ ינטה; טשיט רחץ ונטה. (וצ״ל: לְבֵית רַחֵץ יַטֶּה, והכונה בשלחו (בפשסו את בגדיו) ויפשוט מזיחו לבית רחץ יסה, ילך לבית הטבילה ויקדש ידיו ורגליו). 171. טשיט בבלי מחטא. 172. אד׳ טשיט ליווהו... ועינגם. 174. אד׳ טשיט בתחנתינו. 175. טשיט יום... עתידה; אד׳ ליום כפורים. 176. אא ק תפלותינו. 177. אד׳ טשיט בזבח. 179. אא כראים. ק והלבן; טשיט והלבינה. אא מְגַלַּעַת.

תהי כפרתנו היום הזה אותנו הודעת ועונש מחללו לנו גליתה כדב שנא
והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת
בשנה ויעש כאשר צוה ייי את משה. על כן ברחמיך הרבים נתתה לנו
ייי אלהינו את יום הכפורים הזה יום אסור באכילה יום אסור בשתיה
5 יום אסור ברחיצה יום אסור בסיכה יום אסור בנעילת הסנדל יום אסור
רב, א בתשמיש המטה יום שומת אהבה / ורעות יום עזובת קנאה ותחרות יום
שתשוב ברחמיך הרבים ותמחול לנו על כל עונותינו ותכפר לנו על כל
פשעינו ועל חטא שחטאנו. ועתה ייי אלהינו חרב בית המקדש ובטלה
עבודה ואין לנו לא אשם ולא אשים לא בדים ולא בלולה לא גבול ולא
10 גורלות לא דביר ולא דקה לא היכל ולא הר המור לא ועד ולא ודוי לא
זבח ולא זריקה לא חטאת ולא חלבים לא טהרה ולא טבילה לא ירושלם
ולא יער הלבנון לא כפורת ולא כרובים לא לבונה זכה ולא לחם הפנים
לא מזבח ולא מנורה לא ניחח ולא נסכים לא סלת ולא סמים לא עלה
ולא עזאזל לא פרוכת ולא פר חטאת לא ציון ולא ציץ נזר הקדש לא
15 קטרת ולא קרבן לא ריח ולא רקוחים לא שי ולא שלמים לא תמידין ולא
תדירין. ומאז חסרנו כל אלה אתה טוב לנו מכל המיחלים עלינו
רב, ב לטובה כד שנא טוב ייי לכל ורחמיו על כל מעשיו. טוב ייי לקוו / לנפש
תדרשנו. טוב ייי למעוז ביום צרה ויודע חוסה בו.

וקום יקולון אלפביתאת עלי כל מעני מן הדה
20 אלמעאני אעני מה נהדר ואשרי עין ומא
אשבהמא וקד בינת אן ליס קצדי אן אתבת
חזאנה ולולא אן הדא אלפסוק עגיב אלצנעה
לם ארסמה. ואד קד כתבת הדה אלג פואסיק
פינבגי אן אתבעהא בסליחות ללכפור
25 ואקול אן אלדי ארי אתבאתה ללכפור כג
סליחה מנהא יג ללתמיד.

ויש אומרים אלפביתות על כל ענין מהענינים
האלה ר״ל מה נהדר ואשרי עין וכיוצא
בהם, וכבר הסברתי שאין כונתי לרשום
פיטנות, ולולא היה הפיוט הזה מעשה נהדר
לא רשמתיו. ואחרי שכתבתי את ג׳ הפיוטים
האלה צריך לבוא אחריהם בסליחות ליום
הכפורים, ואומר שאני רואה לרשום ליום
הכפורים כ״ג סליחות, מהן י״ג לתמיד.

20. כמו במנהג אשכנז: כאהל הנמתח בדרי מעלה וכו׳ אשרי עין ראתה אהלנו וכו׳.

א אַנְשֵׁי אֱמוּנָה גֶּעֱלְמוּ מִדּוֹרוֹת — בָּאִים בְּכוֹחַ אוֹמֶץ דַּרְכֵיהֶם הַיְשָׁרוֹת
גָּמַר חָסִיד וְאֵין גּוֹדֵר גְּדֵרוֹת — דּוֹחֵי גְּזֵרוֹת וּמַשְׁקִיטֵי עֲבָרוֹת
הָיוּ לָנוּ לְחוֹמַת בְּצָרוֹן — וּלְמַחֲסֶה בְּיוֹם תְּבוּסַת עִצָּרוֹן
זוֹבְחֵי רוּחַ נִשְׁבָּרָה עוֹרְכֵי רוֹן — חֲמַת מֶלֶךְ יְכַפְּרוּ וְיָשִׁיבוּ חָרוֹן
5 טֶרֶם קָרָאוּךָ עֲנִיָּתָם מִשְׁחָקִים — יָסַפְתָּ נִכְבַּדְתָּ חִין עֶרְכָּם מְפִיקִים
רג, א כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים חֲשׁוּקִים — לָרֶדֶת לַשַּׁחַת / לֹא הִסְגַּרְתָּם וְאִמְּרָם תָּקִים
מֵחֲמַס כַּפֵּינוּ וּמֵרוֹב מְעִילוֹת — נִלְקְטוּ אַשְׁכְּלוֹתֵינוּ וְנִשְׁאֲרוּ עוֹלֵלוֹת
סָעוּ מִרַּפְּאֵי מַכָּה וּמַמְצִיאֵי תְעָלוֹת — עֲזָבוּנוּ הוֹמִים וְאֵין מְנַהֵל עָלוֹת
פַּסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם — צוֹת נִצָּתָה בָּנוּ חֲמַת דָּם
10 קַצְוֵי אֶרֶץ הִתְעַלַּפְנוּ וַנִּרְדָּם — רְדָפָנוּ שׁוֹדֵד מָגֵן גִּבּוֹרֵיהוּ מְאֻדָּם
שָׁאוּף שָׁאַפְנוּ בְּאֶרֶץ עִיפָתָה — שַׁלְאָנָן לִמְצוֹא וְהִנֵּה בְעָתָה
תְּבַעְנוּךָ בַצַּר לָנוּ אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתָה — מַהֵר עֲנֵנוּ כִּי לְךָ יָאָתָה

אל הור

ב תֵּפֶן לְהַקְשִׁיב מִמְּעוֹנִים — שַׁוְעַת עַם קָרָאתָ בָּנִים
רָם וְנִשָּׂא אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים — קוּמָה וְעוֹרְדֵם כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים
צַדִּיק אַתָּה בְּכָל דְּרָכֶיךָ — פּוֹעֵל פְּעֻלָּתָ בְּעַם תְּמוּכֶיךָ

אנשי אמונה. המקורות: אא; אי דף ג ע"א (מתחיל באמצע שורה 7); אדי דף ג' ע"ב; בב ח"ב דף נ"ז ע"א. ושם נמצאת הכתבת הזאת: "והדה סליחות לרבינו סעדיה תגאב בשחרית כפור בעד תמאם תפלת שחרית והי תלתה עשר קול והאולי הו: כי על רחמיך הרבים אנו בטוחים וכו'" (באא נמצאת הפתיחה הזאת בדף רי"ב ע"א); קל דף רכ"א ע"ב ונוסח הכתבת הוא: "והולאי סליחות לרבינו סעדיה גאון זצ"ל תגאב בשחרית כפור בעד תמאם תפלת שחרית והם י"ג קולא כנגד י"ג מדות של רחמים, והולאי הם: כי על רחמיך הרבים וכו'"; סליחות תימנים (=סת) דף ל"ג ע"ב, ונוסח הכתבת הוא: "סליחות לרבינו סעדיא גאון זצ"ל, והיא תגאב בשחרית בעד תמאם תפלת שחרית והיא תלת עשר קול והולאי הם, כי על רחמיך וכו'".

1. אא אנשי אמנה. אא אמיץ; אדי ודרכיהם. 2. אדי בב סת קל גודרי גדרות. 3. אדי היה לנו למגדל עוז בצרון. 4. אדי זבחי. אא זְבֻחֵי (!). 5. בב יספת וכבדת; אא חן. 6. בב קל לרדת לשחת; אא לראות לשחת ("לראות" נוסף על הגליון); אדי סת לראות שחת. 7. קל ומרוע מעילות. אא אי אדי סת קל ונשארנו; בב ונשארו. 10. אא נתעלפנו. אדי רדפנו בוגד. 11. אא שאוף שָׁאָפוּנוּ; אדי תרופה למצוא; סת ורנה בעתה. 12. אא תם תבענוך. בב סת מהר גא; אא לך המלוכה יאתה. 13. אדי אל מלך.

תפן להקשיב. המקורות: אא; אי דף ג' ע"א; אדי דף ד' ע"א; בב דף נ"ח ע"א; טשי דף א' ע"א (מתחיל מן שורה 7); סת דף ל"ד ע"א; קל דף רכ"א ע"ב.

1. אא תיפן. אי אדי קראתה; בב סת קל קראתם. 2. אי איך חסדיך. סת קומה ועוררה. 3. אי בעם

עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ בַּמְּלִיכֶךָ — סֶלָה כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וְאֵין כְּעֶרְכֶּךָ
נַחְנוּ פָּשַׁעְנוּ וְהָיֵינוּ נְלוּזִים — מִמִּצְוֹת נְבִיאִים וְתוֹכְחוֹת חוֹזִים
לֹא שָׁמַרְנוּ בְּרִיתְךָ חֻכַּם הָרָזִים — כְּמְעַט בְּהַבְלֵי הַשָּׁוְא הָיֵינוּ אוֹחֲזִים
יָרַדְנוּ עַד עָפָר עַל זֹאת — טֻלְטַלְנוּ מִבֵּית חַיֵּינוּ לְחַלֵּל וְלִבְזוֹת /
רג, ב חָשַׁךְ תָּאֲרֵנוּ בְּעוֹל אַרְבַּע עֲלִיזוֹת — זְמַן גְּאֻלָּה רָחַק וְאֵין חֲזוֹת
וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ — הִנְנוּ אָתְנוּ לְךָ בְּחֵין שַׁוְעָתֵנוּ
דְּרָשׁ נָא לְרַחֲמֵנוּ וּלְהָקִים שְׁבוּעָתֵנוּ — גָּאֲלֵנוּ וְהִנָּחֵם עַל רָעָתֵנוּ
בָּאנוּ לְפָנֶיךָ יְצוּרֵי כַפֶּיךָ — מְבַקְּשִׁים סְלִיחוֹתֶיךָ וְשׁוֹקְדִים סִפֶּיךָ
אַל תּוֹכִיחֵנוּ בַּחֲמַת קִצְפֶּךָ — דַּרְכְּךָ אֱלֹהֵינוּ לְהַאֲרִיךְ אַפֶּךָ

אל הור

ג אֱזוֹן שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת מִקּוֹרְאֵי וַיַּעֲבוֹר / וְאַל תָּסֵךְ בְּעָב תְּפִלָּה מֵעֲבוֹר
בָּרוּב רַחֲמֶיךָ עַל פְּשָׁעֵינוּ תַּעֲבוֹר / יְיָ עֻזּוֹ וְגִבּוֹר
גִּבּוֹר הִנָּשֵׂא וְרִיבָה רִיבֵנוּ / וְהָשֵׁב נָקָם לְכָל אוֹיְבֵינוּ
דְּבִיר אַרְמוֹנֵנוּ מְשׁוֹשׁ לִבֵּנוּ / יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ
הֲשִׁיבֵנוּ וְשׁוּבָה לְבֵית תְּפִלָּתֶךָ / וְהָפֵיק לָנוּ רוֹב מְחִילָתֶךָ
וְזָרוֹק עָלֵינוּ מֵי טוֹהַר לְטַהֲרֵנוּ בְּזִילָתֶךָ / יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדוֹנִים זוּלָתֶךָ
זוּלָתְךָ אֵין עוֹד מִי יִמְחוֹל וְיִסְלַח / וּבְלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלוֹהַּ יְשׁוּעָה לְשַׁלַּח
חָטָאנוּ לְךָ כְּנִתְעָב וְנֶאֱלָח / יְיָ טוֹב וְסַלָּח

תומכיך. 4. אי סלח כי אמת; סת קל ואין כערכך; אא אי אד׳ עשית בערכך. בב עשית ואין בלתך.
5. אא ממצות... ותוכחת; סת ממצות. 7. אי סת ירדנו על עפר. 8. אי אד׳ טש״ז חשך אורנו. סת
גאולה קרב. אא חָזוּת. 9. אד׳ אלהינו צוה ישועתינו. אא אתאנו לך אזון שועתנו. 10. אד׳ דרוש;
סת דרש נא ללחמינו. בב וגאלנו; אי על כל רעתנו. 11. אד׳ סליחתך ושוקדים על סיפיך. 12. אד׳ ואל
תוכיחנו. אד׳ דרכך אלהים. 13. אד׳ אל מלך וג׳.

אזון שלש עשרה: המקורות: אא; אי דף ג׳ ע״א; אד׳ דף ד׳ ע״א; אדכ דף י״א ע״א ונסמן עליה:
״רהוטה״. בב דף נ״ח ע״א; טש״ז דף א׳ ע״א; סת דף ל״ד ע״א; קל דף רכ״ב ע״א.
1. מדות, חסר בטש״ז. בב תסך באף; אד׳ תסך בענן. 2. אי אד׳, כ, טש״ז על כל פשעינו.
4. אד׳ בב טש״ז סת קל ומשוש. 5. אדכ אל בית; בב קל לבית תפארתך. בב קל רוב סליחותיך.
6. אדכ זרוק; עלינו, חסר בכל המקורות חוץ מאא; אי וטהרנו. ה׳—זולתך, חסר בסת; אדכ בב טש״ז
יי אלהים. 7. בכל המקורות חוץ מאא זולתך אין צור ימחול ויסלח. 8. קל כעב נתעב;

טוֹב וְסַלָּח אַתָּה וְרַב כֹּחַ / בַּל יִגְדַּל עָוֹנֶנוּ לְךָ מִנְּשׂוֹא וּמִשְׂכֹּחַ /

רד, א 10 לָקְשֵׁנוּ הָפֵר וְהַצִּילֵנוּ מִיּוֹם וְכוּחַ / יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל כֹּחַ

כֹּחַ מַעֲשֶׂיךָ וַהֲדַר נִצְחֲךָ / הֶרְאֵיתָ לְעַם תָּמִיד נִכְחֲךָ

לְחַיֵּת אַל תִּתֵּן נֶפֶשׁ תְּשַׁבְּחֶךָ / יְיָ אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ

מְשִׁיחֲךָ אַל מְהֵרָה הַצְמִיחָה / וּפְדוּת לְעַמְּךָ שְׁלָחָה

נַאֲקָתֵנוּ תִּרְצֶה כְּקָרְבַּן מִנְחָה / יְיָ שְׁמָעָה יְיָ סְלָחָה

15 סְלָחָה לְעַם מֵאָז עֲבָדוּךָ / וְעַל כָּל מִדָּה וּמִדָּה יְהוֹדוּךָ

עֵת צוֹמָם קְרָאוּךָ וַיְיַחֲדוּךָ / יְיָ בְּצַר פְּקָדוּךָ

פְּקָדוּךָ בְּמַקְהֵלוֹת בּוֹחֵן לְבָבוֹת / מֵרוֹב אֲנָחוֹת וְתַלְאוּבוֹת

צוֹם רָצוֹן תִּרְצֶה בִּתְשׁוּבוֹת / יְיָ שְׁמָעָה בְּקוֹלִי תְּהֵיֶנָה אָזְנֶיךָ קַשּׁוּבוֹת

קַשּׁוּבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנַי עַמְּךָ / הַמְבַקְשִׁים סְלִיחָה מֵעִמְּךָ

20 רְפָא מְשׁוּבָתָם וְהָסֵר זַעַמְּךָ / יְיָ אֲדוֹנֵנוּ מָה אַדִּיר שִׁמְּךָ

שִׁמְּךָ קָרָאנוּ הַיּוֹם לְהָעִיר שַׁחַר / יָגַעְנוּ בְּקָרְאֵנוּ גְּרוֹנֵנוּ נִיחַר

תְּכַפֵּר וְתִסְלַח וּבִיצוּרֶיךָ אַל תִּתְחַר / יְיָ הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר

אל הור

ד תְּאַחַר מִיּוֹם זִכָּרוֹן חוֹתַם קְרִיאָה / עַד יוֹם כִּפּוּר אֵינָהּ יוֹצְאָה

רד, ב שָׁבִים אוּלַי יָשׁוּבוּ וְעָדֶיךָ נָבוֹאָה / אֱלֹהִים חָנֵּנוּ נַפְשֵׁנוּ רָפְאָה

אד׳ נתעב. קל טוב אתה יי וסלח. 9· וסלח, חסר באו׳ אד׳ ובל; בכל המקורות חוץ מא׳ יגדל לך עונינו; בטש״ז נמחקו השורות ואי אפשר לעמוד על הנוסח; א׳ מנשוא ומסלוח. 10· א׳ יקשנו הסר; סת מיום וכח. 11· א׳ לעם תמים; אד׳ תמיד נצחיך. 12· אד׳ לחית שדה; קל נפש משבחיך. ה׳—משיחך, חסר בטש״ז. 13· סת משיחה; אל, חסר בכל המקורות חוץ מא׳. א׳ פדות; סת ולעמך סלחה. 15· לעם, חסר באד׳; א׳ כמאז. א׳ ו אד׳ כ על; טש״ז כי על כל; א׳ יודוך. 16· א׳ יום צומם. 17· א׳ ו אד׳ כ בכ טש״ז מקהילות; קל קהלות. א׳ מרוב אנחות וצרות רבות. 18· אד׳ צום כפור; א׳ אד׳ בכ טש״ז קל סת תרצה בו תשובות; אד׳ בגו תשובות. 20· א׳ סת והפר. 21· טש״ז קראתי; אד׳ קראו. 22· אד׳ תכפר עונינו ובי צוריך; סת וביצריך. 23· אד׳ כ אל מלך.

תאחר מיום. המקורות: א׳; א׳ דף ד׳ ע״א; אד׳ דף ה׳ ע״א; אד׳ דף י״ב ע״ב (מגיע רק עד ״תדיק״ בשורה 3); בכ דף נ״ח ע״ב; קל דף רכ״ב ע״א; סת דף ל״ד ע״ב.

1· א׳ ו אד׳ כ קרואה. קל עדי; אד׳ כ סת איננה. 2· א׳ עדיך; קל יבואו. קל אלהינו חננו.

רְפָאֵה לְמַכּוֹתֵינוּ וְאוֹתָנוּ אַל תַּדִּיק / בְּחַפְּשְׂךָ מַעַשׂ כָּל רָשָׁע וְצַדִּיק

קוֹרְאֵי צוֹם לְכַפָּרָה בַּמִּשְׁפָּט הַצַּדִּיק / אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק

5 צַדִּיק הָיֵה לָנוּ לְמָעוֹז / וְנֶחֱסָה בְּצִלְּךָ כְּמִגְדַּל עוֹז

פָּקְדֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל נְהִי לִלְעוֹז / אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעוֹז

עוֹז וְתַעֲצוּמוֹת תְּעַטֵּר יוֹנָה / הַנּוֹדֶדֶת כְּצִפּוֹר מִן קִנָּהּ

סְלַח לַעֲוֹנָהּ וְאַל תִּזְנָחֶנָּה / אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא

נָא עַד מָתַי אוֹיֵב יְחָרְפִּי / וּמִמְּקוֹם מַרְגּוֹעַ יַהֲדוֹפִי

10 מַלְכוּתְךָ גַּלֵּה עָלַי וְהוֹד הַצְנִיפִי / אֱלֹהִים שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי פִי

לְאִמְרֵי פִי הַט אָזֶן וּלְשִׂיחַ אֲיַוְּמָתִי / כִּי בְצֵל כְּנָפֶיךָ חָסִיתִי מִיגִיעָתִי

כָּשַׁלְתִּי בַעֲוֹנִי עַד תִּדְלָה שְׁקִיעָתִי / אֱלֹהִים יְיֵ עוֹז יְשׁוּעָתִי

יְשׁוּעָתִי חוּשָׁה פָנֶיךָ בְּחַלִּי / חֶסֶד וְרַחֲמִים הַנְחִילִי

טִפְשִׁי הֶעֱבֵר סוֹלְחִי וּמוֹחֲלִי / אֱלֹהִים יְיֵ חֵילִי

15 חֵילִי הַאֲזִינָה חִין עָרְכֵנוּ / כִּי לְךָ נִקּוּד וְנִכְרַע עַל בִּרְכֵּנוּ

זְרוֹעֵנוּ אֶסוֹף וְאֶל נָוְךָ הוֹלִיכֵנוּ / אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ

רה, א וִיבָרְכֵנוּ תּוֹחַלְתֵּנוּ אָמְרוּ מְחַכֶּיךָ / אֲשֶׁר כָּלְתָה נַפְשָׁם לְיוֹם מָלְכֶךָ

הֲלֹא הַם גְּאוּלֶיךָ רוֹאֵי הִלּוּכֶךָ / אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ

דַּרְכְּךָ לְהָשִׁיב אַף מִזֶּרַע יְדוּעֶיךָ / מִבָּנִים יָקָרִים יַלְדֵי שַׁעֲשׁוּעֶיךָ

20 גַּשְׁתִּי הַיּוֹם בַּעֲדָם לְשַׁוְעֶךָ / אֱלֹהִים בְּרוֹב חַסְדְּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ

בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ וּבְעֻזּוֹ הֲדָרֶיךָ / מְחֵה כְּעָב חַטֹּאת מַעְתִּירֶיךָ

אָנָּא הוֹשִׁיעָה לִבְנֵי בְחִירֶיךָ / אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָ

אל הור

3. בב למכתנו... בל תדיק; או אד׳ סת למכתינו. 4. אד׳ קוראי לצום כפרה; אא תצדיק. 5. אד׳ היה לנו מחסה ועוז. 5ב–6א. סדר שני חרוזים אלו מהוסף באד׳. 8. אא סלח לעונה אל קנא. או א׳ צ׳ שוב נא. 9. אא שוב נא עד מתי. אא סת מרגועי הדפי; בב קל מרגועי הודפי; או מרגועיה דופי, וזה בוראי טעות הכותב וצ״ל כמו שכתבתי בפנים. 10. אד׳ גלה ועלי הוד הצניפי; בב סת קל והוד והדר הצניפי; עלי, חסר בקל, או אד׳ יי שמע; קל הקשיבה לאמרי פי. 11. בכל המקורות חוץ מאא הט אוזן שחה איומתי. קל גלה עלי כנפיך חסיתי. 12. ה׳, חסר בסת; או א׳ אלהים; אלהים, חסר בקל. 13. קל ישועתי חסיתי פניך. סת קל וחסד; בב תנחילי. 14. אא טפושי. 15. אא חן. או בב קל סת ברכינו. 16. אד׳ נאוך. 18. אד׳ הלא יום גאוליך רואים הילוכיך. סת רואי הלוכיך אלהים דרכיך. 19. או מירעי רועיך; סת מזרע אמוניך. 20. בכל המקורות חוץ מאא גשתי בכפור חטא בעדם לשועך. 21. קל חטאות. 23. אד׳ סת אל מלך.

ה אֲשַׁחֵר תְּשׁוּעָתְךָ נוֹצֵר חֲסָדִים / אֵיֵה שְׁבוּעַת בִּטְחוֹן יְדִידִים

עֲנֵה בָּנֶיךָ שֶׁעֲלֵיהֶם הִקִּיפוּ שׁוֹדְדִים / כְּעָנִיתָ לְאַבְרָהָם בְּאוּר כַּשְׂדִּים

גֶּפֶן אַדֶּרֶת אֲשֶׁר בָּהּ תִּשְׁתַּבֵּחַ / אֵין לָהּ לֹא זֶבַח וְלֹא זוֹבֵחַ

עֲנֵה דוֹדֶיךָ וְהַצֵּל לְקוּחִים לָטֶבַח / כְּעָנִיתָ לְיִצְחָק עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ

5 הַגִּיהַ לְשִׁבְעָתַיִם מֵאֲפֵל מְאוֹרָם / כִּי פֻּצֵּחוּ עַצְמוֹתָם וְהָפְשַׁט עוֹרָם

עֲנֵה וּפְדֵם מִמְּעוּל וְהַזְרַח אוֹרָם / כְּעָנִיתָ לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם

זֶאֱב וְנָמֵר אִם עָלֵינוּ גָהַר / זֹאת נָשִׁיב אֶל לִבֵּנוּ וְאָז טִפְשֵׁנוּ יִטְהָר

עֲנֵה חוֹכֶיךָ וְיֻהֲלוּ כְצוֹהַר וּכְסַהַר / כְּעָנִיתָ לְיוֹסֵף בְּבֵית הַסּוֹהַר /

רה, ב טָבְחוּנוּ קָמִים בֵּין הַמְּצָרִים / חַלְּנוּ בְּחַבְלֵי מָוֶת אֲחָזוּנוּ צִירִים

10 עֲנֵה יְלָדֶיךָ מְכִינֵי לְשִׁכְנְךָ חֲצֵרִים / כְּעָנִיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּאֶרֶץ הַמִּצְרִים

כֶּפֶף נוֹגֵשׁ קוֹמַת תְּמָרָה / הֲנִיף מַזְמֵרוֹ לִכְרוֹת אֶת הַזְּמוֹרָה

עֲנֵה לְכַנָּה וּמִיַּד קוֹצְצִים תְּהִי נִשְׁמָרָה / כְּעָנִיתָ לְמֹשֶׁה בְּמִרְיָה

מִי כָמוֹךָ עוֹשֶׂה חֲדָשִׁים / בְּכָל עִתִּים וּרְגָעִים שָׁנִים וְחֳדָשִׁים

עֲנֵה נוֹצְרֵי דָתְךָ נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים / כְּעָנִיתָ לְאַהֲרֹן כְּהַיּוֹם בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים

15 סוֹד שָׁלִישִׁים אֲמָרִים קְשׁוּטִים / הוֹרַדְתָּ הַיּוֹם לְקֵץ אַרְבָּעִים פְּשׁוּטִים

עֲנֵה עַם יוֹדְעֵי חֵקִים וּמִשְׁפָּטִים / כְּעָנִיתָ לְפִינְחָס בְּשִׁטִּים

אשחר תשועתך. המקורות: א״; אי דף ד׳ ע״ב; אד׳ דף ה׳ ע״ב; אדל דף א׳ ע״א (הדף קרוע והתיבה הראשונה הנכרת היא ״סוד״ בשורה 15); בב דף נ״ט ע״א; קל דף רכ״ב ע״ב; סת דף ל״ה ע״א.
1. סת קל תשועתיך. בכל המקורות חוץ מא״ אומר איה; אי אד׳ סת קל בטחון חסידים; בב חסדים.
2. בב סת קל ענה בנים; בכל המקורות חוץ מא״ שעל גבם משרדים. בב סת קל כשענית. וכן הוא בשורות 4,6,8 וכו׳. 3. אי אד׳ מחוץ מכרסמה ובה אל יגבח; בב קל סת גלתה ממקום מקדש ומזבח.
4. א״ ענה דרושים; אי אד׳ ענה דרוש והצל לקוחים לזבח; קל ענה דודים; בב קל לקוחים לטבוח.
5. אד׳ הגייה; בב קל הגה; סת הגית; אד׳ קל מאופל. אד׳ פיצחו; אי והופשט; א״ אי אד׳ בב קל שארם; סת שאורם. 6. סת קל ופדה; בב קל ממעל (וכן מעיקרא א״ והוגה); א״ אי וזרח. 7. קל גוהר. א״ אז; אי ואז טפשו טהר; בב סת ואז טפשינו טהר; קל ואז נפשינו טהר; אד׳ ואז שפטו סהר. בן יהודה במלון ערך גהר (ח״ב עמ׳ 714) מביא שני חלקי הבית הזה בסדר מהופך ״זאת וכו׳... ״זאב ונמר וכו׳״.
8. א״ חוכים... כצוהר וכזוהר; סת חוכיך ויחולו... וכסוחר. 9. סת חלנו בחבלי; בב קל סת ואחזונו.
10. בב קל מכיני לשמך; א״ מביני שכיניך. א״ בארץ מצרים. 11. אד׳ כיפף. בב סת קל והניף; בב מזמורו. 12. א״ ומיד קוצים תהי; אי ומיד קוצים נשמרה; אד׳ ומיד קוצים תהא נשמרה; בב קל ומקוצים תהא נשמרה; סת ומקוצים תהי נשמרה. קל במי מרה. 13. א״ וזמנים וחדשים. 14. אי אד׳ סת קל נוצרי צומיך; בב נוצרי צלמך. א״ אי אד׳ בבית קדש הקדשים. 15. אד׳ הוריתה היום; אי הורדתה. (פשוטים, א״ מוסיף: ובגדרות מכשול מתשוטטים, אח״כ: ענה עם יודעי וכו׳).
16. אי אד׳ סת ענה עם עני בגדירות מתשוטטים; אדל בב עם בגדירות מתשוטטים; קל ענה בם בגדירות

פִּיחַ קְטֹרֶת נָתַנּוּ תַּחַת כָּל אַלּוֹן / לָכֵן נִנְעֲלָה דֶּלֶת וְחַלּוֹן

עֲנֵה צְמוּקֵי רוּחַ מֵאֵין הֲפוּגוֹת לְמָלוֹן / כְּעָנִיתָ לִיהוֹשֻׁעַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן

קָצַבְתָּ מֵאָז כָּל חֵטְא לִצְבוֹר / וּמַה יִּסְכָּן לְךָ אִם אוֹתוֹ תִּסְבּוֹר

20 עֲנֵה רוֹחֲשֵׁי בֶּעָשׁוֹר וּזְכוּתָם תָּבוֹר / כְּעָנִיתָ לְבָרָק בְּהַר תָּבוֹר

שֶׁצָּפָּךְ הִכָּנוּ וְסִגַּרְנוּ בְּיַד מֶמֶר / שׁוּר נָא מָה אָנוּ כִּי אֲנַחְנוּ הַחוֹמֶר

עֲנֵה תּוֹבְעֵי יִשְׁעֲךָ וְתָקִים לְגוֹזֵר אוֹמֶר / כְּעָנִיתָ לְגִדְעוֹן בְּגִזַּת הַצֶּמֶר /

אל הור

רו, א

1 תְּהוֹם הַשּׁוֹטֵף עַל רֹאשִׁי צָפָה / וְחָסִיל שָׂם גַּפְנִי לִקְצָפָה

עֲנֵה שֹׁכְנֶיךָ בָרְצָפָה וּפְדֵה אוֹם לְךָ מְצַפָּה / כְּעָנִיתָ לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה

רִפְיוֹן יָדֵינוּ אָנָּא חַזֵּק / כִּי נֶהְדַּפְנוּ בְּכָל צַד לְהַזֵּק

עֲנֵה קוֹוֶיךָ בִּזְרוֹעֲךָ הֶחָזֵק / כְּעָנִיתָ לְשָׁאוּל בְּבֶזֶק

5 צָנְחָה זֹאת עֲדָתְךָ וְנוֹאֲלָה / קָרֵב נָא לָהּ רְפוּאָה וּגְאֻלָּה

עֲנֵה פְּדוּיֶיךָ וּמַלֵּא לָהֶם כָּל שְׁאֵלָה / כְּעָנִיתָ לְדָוִיד בְּעֵמֶק הָאֵלָה

עַתָּה תַּלְבִּין כַּשֶּׁלֶג אֲדַמְדַּם צִבְעוֹן / וּמַיִם מְפַכִּים תִּפְתַּח וְתִמְשׁוֹךְ לְנִבְעוֹן

עֲנֵה סוֹדְרֵי תַּחַן בְּרַעֲבוֹן וְיֵצְאוּ בְשִׂבְעוֹן / כְּעָנִיתָ לִשְׁלֹמֹה בְּגִבְעוֹן

נָסַשְׁנוּ צוּוֶיךָ וְעָלֵינוּ קָצַפְתָּ / וּבְנַהֲמַת יָם יִיאוֹר אוֹתָנוּ הֵצַפְתָּ

מתשוטטים. אא לפינחס כקנא בשטים. 17. אא נתתי; אי אדי ל נתננו; סת נָתְנוּ. אי אדי ל נעלתה דלת תחן וסתמתה חלון; בב סת נעלת דלת וסתמת חלון; קל נעלת דלת וסתמת כל חלון. 18. אא צומי רוח; אדל בב סת קל צמיקי. סת ליהושפט בעמק אלון. 19. מאז, חסר בקל. 20. בב סת קל וזכותם תחבור. סת הכהו; אי סת וסוגרנו. 21. נא, חסר באא; מה אנו, חסר בבב; אנו, חסר בסת. 22. אי אדי בב סת קל ישע. בב סת קל לגזר. 23. אדי אל מלך.

תהום השוטף. המקורות: אא; אי דף ה׳ ע״א; אדי דף ו׳ ע״ב; אדל דף א׳ ע״א (מגיע רק עד ראש שורה 11); בב דף נ״ט ע״ב; טשיט דף ה׳ ע״א; סת דף ל״ה ע״א; קל דף רכ״ב ע״ב.

2. אי שוכניך... פדה; טשיט ופדה והושיע. אא לשמואל כצעק במצפה. 3. אא אדי בכל צד לחזק; טשיט צד בנזק וחצי נזק. 4. אי טשיט סת קל קוויך כגודל זרועיך בחוזק; אדי לקוויך כגודל זרועך בחוזק; בב קויך בגודל זרועך בחוזק. (אא הֶחֱזֵק, ואוצ״ל: ובזרועך הֶחזק). 5. אי צחנה צנחה; אי אדי ל זאת דתך; טשיט נ״א זאת תורתך; אי ונטלה. אי אדי ל טשיט הנה רטושה קרבה נא גאלה; בב סת קל הנה רטושה קרב לה גאולה. 6. אי ע׳ פודנו לחוק ומלא כל שאלה; אדי פודנו לחזק ולמלא כל שאלה; אדל ענה פזורינו לחזק ומלא כל; להם, חסר בבב סת קל; טשיט ענה פזורה לחוק ומלא כל שאלה. 7. קל ענה תלבין. אי אדל בב טשיט סת קל מפכים מפתח; אי אדי תמשיך; אדל בב טשיט סת קל תמשוך. 8. אי תחן בעירבון; סת ברעגון; טשיט והוציאם בשבעון. 9. אי אדי בב טשיט סת קל נטשנו מישרים; אדל נטשתנו ועלינו קצפת. בב קל וכנהמת; אי אדל טשיט ים ואור; בב ים וארי; קל ים

10 עֲנֵה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט כִּי לְךָ צִפִּתָה / כְּעָנִיתָ לְאָסָא בְּגֵי צְפָתָה
לְבוֹנָה וְנָטָף אֵין רִקּוּחַ לְתַמָּר / וְחַטַּאת הַכִּפּוּרִים וְעוֹלַת הַתָּמִיד הַיְמַר
עֲנֵה כְּנוּיָה קוֹמַת תָּמָר / כְּעָנִיתָ לִיהוֹשָׁפָט בְּחֲצָצוֹן תָּמָר
יוֹם כַּפֶּרֶת פֶּשַׁע וְכָל זָדוֹן / חִלִּינוּךָ בוֹ כַּפֶּר לָנוּ אָדוֹן
עֲנֵה טוֹבִים וְהַצִּילֵם מֵאֲבַדּוֹן / כְּעָנִיתָ לְאֵלִיָּהוּ בְּצָרְפָתָה אֲשֶׁר לְצִידוֹן
15 חַי הֲלֹא אַתָּה / הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן / וְנָקֵל בְּעֵינֶיךָ מַשְׁאַת כֶּל מַתָּן
עֲנֵה זְרוּיִים בְּכָל קְצָווֹת וְהַמְצֵא פְּדוּתָן / כְּעָנִיתָ לֶאֱלִישָׁע בְּדוֹתָן
וּמִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ הַט אָזְנְךָ וְלַשְׁבִים סְלַח / וְתֵן שִׁקּוּי גִּנָּתְךָ וּמַיִם לַפַּרְדֵּיסִים שְׁלַח
עֲנֵה הָמוֹנְיָךְ וְאַל תַּשְׁבִּית בְּרִית מֶלַח / כְּעָנִיתָ לַאֲמַצְיָהוּ בְּגֵי הַמֶּלַח
דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם מִסְּכִיָּה / מָתַי תָּסִיר אֲנָקָה וְקוֹל בְּכִיָּה
20 עֲנֵה גוֹלָה בֵּין מַלְכוּיוֹת וְאוֹמֶרֶת מַלְכִּי יָהּ / כְּעָנִיתָ לִירְמְיָהוּ בְּבוּר מַלְכִּיָּה
בָּטְלוּ נִיחוּחֵינוּ מֵרוֹב מְרָיוֹת / וְלֹא נִתְיַחֲסוּ כֹּהֲנֵי בְּנֵי צָדוֹק וּמְרָיוֹת
עֲנֵה אֲמוּנְיָךְ מִיַּד פָּרִיץ חַיּוֹת / כְּעָנִיתָ לְדָנִיאֵל בְּבוּר אֲרָיוֹת

אל הור

1 אַל תִּסְתֵּר פָּנִים וְעַיִן אַל תַּעְלִים בְּשׁוּרְךָ צַעֲקַת בְּנֵי אֵילִים
גָּעָתָה בְּקוֹל מַר וְצַהֲלָה בַּת גַּלִּים / כִּי אֵין לָהּ כֹּהֵן מְשַׁמֵּשׁ בְּשָׁמוֹנָה כֵּלִים

יאור; אי חצפתה; אדי ים נאור; אא וכנהמת ים ויאור עלינו נהמת. 10. אי משפט ושממה ולך ציפתה; אדי טשיט סת קל ושוממה. אי כע׳ לאסף; אי אדי בב טשיט קל בגיא. 11. סת ונטוף... ותמר. אדי כיפורים; אדי טשיט סת קל התמיד תומר; בב לתומר. 12. קל קומת תואר; סת ענה ענויה קומת תמר. 13. טשיט דרשנוך בו; אא כפר לנו בו אדון. 14. בכל המקורות חוץ מאא ענה טוביך ואל יהו לרצדון; טשיט ענה טלאיך נ״א סוביך. 16. קל זרויות; טשיט והמציא. 17. אי חט לשבים סלח; אדי בב טשיט סת קל חט חטא לשבים סלח. בכל המקורות חוץ מאא ותן שקוי גנתך ופרדס שלח, (קרי: שֶׁלַח, ונ״ל עיקר, עי׳ שה״ש ד יג) 18. טשיט ענה הנגשים אליך נ״א המוניך. אי לאמציה; בכל המקורות חוץ מאא בגיא. 19. סת ממרום; אי אדי קל מסכייה; טשיט מסכויה; בב מבכיה. אדי אנקת; בב סת קל אנחה. 20. טשיט גולה וסורה בין מלכיות; אדי גולה בין מלכויות ושור בענייה; אא בין מלכויות ושבויה. אדי בהר מלכיה. 21. טשיט בטלו ניחוחינו היום. אדי אי ואל נתיחסו בנו כהני צדוק; בב ולא נתיחסו בנו כהני צדוק; סת קל ולא... בני כהני צדוק; טשיט ולא... בין כהני צדוק. 22. בב סת קל בגוב האריות; אדי בהר אריות. 23. אדי אל מלך.

אל תסתר. המקורות: אא; אי דף ה׳ ע״ב; אדי דף ז׳ ע״א מסיים בראשית שורה 16; בב דף ס׳ ע״א; טשיט דף 6 ע״א; קל דף רכ״ג ע״א; סת דף ליה ע״ב.

1. אי בב קל סת תסתיר; אדי טשיט פניך. אדי קרוע אבל נראה שהנוסח היה: ב(צעק)ת עמך בשורך... אלים; סת בישרך צעקת. 2. אא מר להבת גלים. בב טשיט קל אין לנו; סת אין כהן; סת בשמנה

דְּבִירֵנוּ נִמְסַר כְּאֹהֶל לְקִפּוֹד הֲוֹכְמַר עוֹרֵנוּ עַל עֵצֶם וַיִּצְפּוֹד
וְתַחַת זֶמֶר הֲרִימֹנוּ יָד בְּסִפּוֹד / כִּי אֵין לָנוּ כֹּהֵן לוּבֵשׁ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד
5 זְבוּלֵנוּ מֵעֵת נִתַּן לְמַגְעִיל חָדַל הֲדָרוֹ בְּרַעַשׁ לְהַרְעִיל
טַרְחוּת מַעֲשֵׂי בָמוֹ מַה יוֹעִיל / כִּי אֵין לָנוּ כֹּהֵן עוֹטֶה מְעִיל
רז, א יוֹם / עָשׁוֹר אָנָה אֶקָּבֵץ כִּי חָדְלוּ פְּרָזוֹן עִם הֲלִיכוֹת אָבֵץ
לְךָ אֶשָּׂא עֵינַי לִמְחוֹת חַטָּאת רוֹבֵץ/כִּי אֵין לָנוּ מִשְׁרֵת בִּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם בָּךְ אֲנִי מִסְתּוֹפֶפֶת נַפְשִׁי חִכְּתָה לְךָ וְעָדֶיךָ נִכְסָפֶת
10 סְלַח לְמַשְׁלִימֵי הַיּוֹם עִנּוּי עִם תּוֹסֶפֶת / כְּסָלְחֲךָ עַל יְדֵי הַצּוֹנֵף מִצְנֶפֶת
עֲתִירָתֵינוּ קָשׁוּב וּמִתּוֹכְחוֹת נִמְלָט פְּדֵנוּ מִשְּׁבָיֵינוּ וּגְנוֹן וּפְלֵט
צֶמַח צַדִּיק בְּחַיֵּינוּ לְהַחֲנֵט / וְאָז הַמְכַפֵּר יַחְגּוֹר אַבְנֵט
קָדוֹשׁ גְּאָלֵנוּ מִפַּף רוֹעֵץ וּמַרְצִיץ רְאֵה כִּי כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן נָצִיץ
שִׁמְצָתֵנוּ תִּשְׁכַּח וְעוֹד בַּל תָּצִיץ / וּמַטֶּה פֶּרַח וְהַצִּיץ גַּלֶּה לְלוּבְשֵׁי צִיץ
15 תַּחֲזִיר אַרְמוֹנִי עַל מְלֵאָתוֹ מְכֻבָּד תָּקִים בּוֹ עֲבוֹדַת הַבָּד
תָּשִׁיב לְמִשְׁנֶה כָּל אֲשֶׁר אָבַד תָּכֵס עַל פְּשָׁעֵינוּ כְּלוּבֵשׁ מִכְנְסֵי בָד

אל הור

ח אַל תִּתְעַלֵּם מִתְּחִנָּתִי כִּי דָרַשְׁתִּיךָ / בְּיוֹם פֶּתַח תִּקְוָה לְשָׁבִים יִיחַלְתִּיךָ
בְּטַחוֹנְךָ מַלֵּא לִי כִּי לֹא גְּעַלְתִּיךָ / וַבַּשְּׂרֵנִי: שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְּאַלְתִּיךָ

בגדים. 3. א׳ אי אד׳ טש״ט סת כנמסר. קל הכמר. 4. אי בב טש״ט סת קל זמירות; אד׳ הרימונו: טש״ט הירמנו; בב קל הרמנו; סת הרימינו בספוד; טש״ט לספוד. לנו, חסר באי. 5. אי חדל הדרון; אד׳ ברעד להגעיל; א׳ ברעש להועיל. 6. א׳ טורח מעש ייי בו מה אועיל; אי טריחות מעשי בנו מה אועיל; בב טרחות מעשיו במו מה אועיל; קל טרחות מעשיו כמה מה אועיל; סת טרחות מעשיו במה מה אועיל. א׳ כי אין לי; אי ואין לי מכהן עוטה; אד׳ ואין למו מכהן; בב ואין לנו כהן; טש״ט ואין לנו מכהן; סת קל ואין לנו כהן לובש מעיל. 7. אי אנא. סת איבץ; כי. חסר באא׳. 8. קל למחול חטאת. א׳ אין כהן משרת; אי אד׳ בב סת קל אין משרת. 9. א׳ אני כך. 10. קל על יד. 11. א׳ עתרתנו... ומתוכחת נתמלט. אי אד׳ פדינו גם משובינו גנון ופלט; בב קל פדנו גם משוסינו גנון ופלט; בסת חסר פדינו; טש״ט פדנו גם משיבינו ואתנו פלט. 12. א׳ תחניט. אי בב סת קל באבנט; אד׳ אין המכפר ייחגר באבנט; טש״ט והלבש ישע ככוד וחגור באבנט. 13. אד׳ בב טש סת קל מיד; א׳ אי ומרצץ. 14. אי אל תציץ. א׳ ללובש. 15. טש״ט תחזיר נ״א תכין; סת על מלאתי. סת תרקום בו כל העבודות בד בבד; אי תרקם בו כל העבודת בד בבד; בב טש״ט קל אד׳ תרקום בו כל העבודות בד בבד. 16. בב בלובש.

אל תתעלם. המקורות: א׳, אי דף ו׳ ע״א: בב דף ס׳ ע״א; סת דף ל״ח ע״ב; קל דף רכ״ג ע״א; אד׳ דף ב׳ ע״א (מתחיל באמצע שורה 18).

1. א׳ פתח תקות שבים. 2. א׳ בטחונך גלה לי.

גְּאַלְתִּיךָ מִימֵי קֶדֶם בְּיַד שְׁנֵי רוֹעִים / הִנְחַלְתִּיךָ מְאֵירַת עַיִן דַּת שַׁעֲשׁוּעִים

רז, ב דְּבָרֶיהָ בְּזִיתֶם כְּזֶרַע מְרֵעִים / שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים

5 הָרָעִים רָעוֹת גָּמְלוּ אֶתְכֶם וְנִכְּרוּ / וּמֵחֲמַת אַכְזָר אֶתְכֶם שִׁכְּרוּ

וְעַתָּה הָבְרוּ לֵב וּמַה לִּי עוֹד לְהָרַע תַּזְכִּירוּ / שׁוּבוּ וְאֶת יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא זְכֹרוּ

זִכְרוּ רִאשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר גָּמְלָכֶם רַב טוּב / וְנוֹרָאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרָאוּ לָכֶם יַחְטוֹב

חֲסִידִים לָמָּה תִּתְיַצְּבוּ עַל דֶּרֶךְ לֹא טוֹב / שׁוּבוּ אֶל יְיָ אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב

טוֹב לְרָע בְּקָרְאֲךָ אָז נֶחֱשַׁלְתָּה / וּבַהֲמִירְךָ מָתוֹק לְמַר מַר חִכְּךָ וְנִישַׁלְתָּה

10 יָקְדָה בְךָ אִשְׁךָ וְנִבְזַזְתָּה וְנִשְׁלַלְתָּה / שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ

כָּשַׁלְתָּ בַּהֲבָלֵי נֵכָר אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם / וּכְצַחֲנַת מְעָרָה רַבּוּ כְּאֵיבוֹתֵיכֶם

לְפִתְחֵי הָנִיפוּ תְּשׁוּבוֹתֵיכֶם וְאֶחְבּוּשׁ עַצְבוֹתֵיכֶם / שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם

מְשׁוּבוֹתֵיכֶם לֹא נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֵרָה / וַעֲצוּמוֹתֵיכֶם גַּלּוּ כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה

נְדִיבִים מַה תּוֹעִילוּ בְּדַבֵּר סָרָה / שׁוּבוּ לַאֲשֶׁר הֶעֱמִיקוּ סָרָה

15 סָרָה שָׂרֵיכֶם גִּיפְּרָה וְסִיבְרֵיכֶם רִיעֲלָה / וּפֶתַח מְקוֹר כָּל הַנְּעִימוֹת בִּפְנֵיכֶם נִנְעָלָה

רח, א הֵן אַתֶּם כֻּלְּכֶם / חֲזִיתֶם וּמַה לָּכֶם פֻּעָלָה / שׁוּבוּ נָא אַל תְּהִי עִוָּלָה

עִוָּלָה עִלְעֲלָה דְּמָכֶם וּנְפַלְתֶּם לְמַשּׁוּאוֹת / אִוֶּלֶת סִלְפָה דַּרְכֵיכֶם וְהַוּוֹת חַטָּאוֹת

פְּנוּ אֵלַי וְהוֹשַׁעְתִּי כִּי אֲנִי אֱלוֹהַּ נוֹרָאוֹת / שׁוּבוּ אֵלַי וָאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְיָ צְבָאוֹת

צְבָאוֹת אֲשֶׁר בְּכָל קְצָווֹת אֲרָיוֹת הִדִּיחוּם / וְאַיֵּה עֵת עַל אוֹדוֹתָם מְלָכִים הוֹכִיחוּם

20 קִרְבוּ אֶל פִּתְחֵי וַאֲשָׁמִיעֲכֶם נִיחוּם / וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי חַנּוּן וְרַחוּם

3. בב סת קל על יד שני רועים. קל מאירת עינים. 3—4. אא אי הגיזותיך (הגידותיך ?) בנבכי מים קרעים קרעים, (אא בנדכי ים קְרָעִים) דעו כי לא שניתי ואתם לא כליתם בני רעים. 5. בב קל הרעים והרעות; סת געלו אתכם; אי גמלו אתכם ונמכרו; אי אתכם שיכלו. 6. ועתה, חסר בסת; לב, חסר בא אא (ולפי"ז צ"ל: הִבָּרוּ); אא אי בב סת הזכירו. והנורא, חסר באא; אי בב סת קל זכורו; אא אי ראשית. 8. אא בב סת קל ושובו... ואמרו. 9. אא בב קל אז נחלשתה. אי בב סת קל ובהמרירך מתוק מר חיכך נשלת. 10. בב קל אשו; סת ונבזרת. אי כשלת בעונך. 11. אא אי ובצחנת מעדה; אא כאיביכם. 12. אא ואחבוש מכותיכם. סת ארפה. 13. אא להסתירה. אי ועצבותיכם גילו; אא אי כי כחשכה. 14. אי סת בדבור. 15. אא שריכם וראשיכם ריעלה; בב וברושכם ריעלה (עי' נחום ב' ד'); סת נסרה ושברכם רעלה; קל נסרה ושיכרכם ריעלה. בפניכם, חסר באא; סת מזור כל הנעימות בפניכם פעלה; אי בב קל נעלה. 16. אי קל אתם חזיתם מה לכם; בב אתם חזיתם מה להם; בסת חסרה מחצית השורה הזאת. סת קל ואל תהי. 16ב—18. בכ"י קל נוסח החרוזים האלו הוא: „שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות ואל תהי עולה". 17. אי סרה עלעלה; אא דמיכם. אי בב סת ואולת; אי סילפה; בב סת דרככם. 19. אי עת כל אודותם למלכים; בב אדל סת קל עת למלכים הוכיחום. 20. אי אדל בב קל קרבו על; אא אי פתח. אלהיכם, חסר בסת; קל כי הוא חנון ורחום.

רַחוּם וְחַנּוּן אַתָּה שׁוֹכֵן מְעוֹנִי / בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת סְלַח לַהֲמוֹנִי
שְׁמַע תְּחִנַּת נֶאֱמָנִי / שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ

אל הור

ט אַזְכִּיר יוֹם הַמִּישׁוֹר לְכָל הַמְיַחֲלִים — בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אֵל אֵלִים
גָּשִׁים הַיּוֹם לְחַלּוֹתְךָ בְּהִלּוּלִים — דּוֹבְרִים כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים
הֲדָרַת פְּנֵיהֶם פְּנֵי לָהָבִים וְחַשְׁמַלִּים — וְדוּיָם קוֹרֵעַ רְקִיעִים וּזְבוּלִים
זֶה הַיּוֹם לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע וּלְהָתֵם חַטַּאת גְּלוּלִים — חָתוּם בּוֹ לְסִלִּיחָה לְכָל הַמִּתְחַנְּנִים וְהַמִּתְפַּלְּלִים
5 טַעַם יָשִׁיבוּ לְךָ נְכוֹחָה בְּנֵי אֵלִים — יֹאמְרוּ הֲלֹא אַתָּה הַיּוֹצֵר וַאֲנַחְנוּ הַחוֹמֶר מְשׁוּלִים
רח׳ ב כּוֹנַנְתָּנוּ וְנִשְׁבַּרְנוּ בִּפְשָׁעֵינוּ / הַגְּדוֹלִים — לְךָ זְרוֹעַ עִם גְּבוּרָה לְחַדְּשֵׁנוּ כְּקֶדֶם כְּלוּלִים
מַה־בֶּצַע בְּדָמֵנוּ אִם לְבֵאֵר שַׁחַת אָנוּ נוֹפְלִים — נָשִׁיחָה הַתּוֹדָה לְךָ אִם רְפָאִים הָאֲמֻלָּלִים
סְלַח נָא מִרְדֵּנוּ וְהַעֲבֵר חַטָּאוֹת וּמְעָלִים — עָלֶה נִדָּף אָנוּ וּמַה־נּוֹעִיל בְּתוֹכָחוֹת מִפְעָלִים
פּוֹעֵל עִם פּוֹעֵל הַאֶפְשָׁר לְהִתְוַכֵּחַ בְּמַעֲלָלִים — צוּר שְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתַּמּוּ וְיִצּוּר יָמָיו כַּלִּים
10 קְדֻשָּׁתְךָ מְחִילַת עָוֹן עַל־כֵּן יְהוֹדוּךָ כָּל פְּעוּלִים — רוֹעַ יֵצֶר אִם תִּשְׁמוֹר מַה־יִּסְכָּן לְךָ וְכָל יְצוּרֶיךָ כֵּלִים
שֶׁמֶץ אִם תַּחְשׁוֹב בְּפִתַּע אָנוּ בָּלִים — שָׁפוֹט אִם תִּשְׁפְּטֵנוּ נָהִי הֶבֶל הֲבָלִים
תְּכַפֵּר עָוֹן פּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים — תְּבַשְּׂרֵם תִּטְהָרוּ וַיַּעֲנוּ מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים

אל הורת

21—22. אי אדל בב סת קל רחום אני לסלוח למתחנני, שלש עשרה מדות הראיתי (סת הראות; אז אדל הראיתים) לנאמני, תעיר לסלח (בב קל סת תנו יד לסולח) ומוציא לאור דיני, שובה משובה ישראל (אי שמע ישראל) נאם ה׳ (אי אדל אמר ה׳).

אזכיר יום. המקורות: אא; אי דף ו׳ ע״ב; אדל דף ב׳ ע״א; בב דף ס׳ ע״ב; סת דף ליז ע״א; קל דף רכ״ג ע״ב.

1—2. כל המקורות חוץ מאא אביר יום העשור לכל המיחלים, בבת (אי בבית) השבים בו תזל כנחלים, געייתם מרעשת עולם וְחָכָם מר במלים. 2. כי, רק באא. 3. פני, חסר בסת. אי אדל סת קל וידוים רוקע רקיעים עד אל אלים; בב רוקע רקיעים עד לכל המתחננים ומתפללים. 4. שני חרוזים אלו חסרים בבב. אי לכלה; אא פשע. אא חשוק בו; לכל, חסר באא; אי כל המתפללים. 6. אא בפשעינו המבדילים. אא בכלולים. 7. אא כי לבאר שחת; אי אדל בב סת קל בדמינו לבאר שחת אם נופלים. אא נשיח לך שיר אם; סת קל נשיה תודה. 8. סת סלח לה; אי אדל בב סת קל והסר; אי חטאת; אא חטאות גלולים. אי אדל בתוכחת. 9. אי אדל בב סת קל שנותיו; אי ויציר. 10. אא מחילות ...מפעלים; כל, חסר בקל. קל רוע יצרם; אדל רוח יצר; לך, חסר באי אדל בב סת קל; אא יצוריך בלים. 11. אי בב סת קל בפתע הכל בלים. סת נהי הכל הבלים. 12. אא תמהר ישועת משתחוים ונופלים; אדל יתכפר עון וכ׳.

י אָמַרְתִּי נִגְזַרְתִּי בַּחֲרוּב בֵּית תִּפְאַרְתִּי בָּטְלוּ עוֹלוֹתַי וּזְבָחַי וְאָבְדָה כַּפָּרָתִי
גּוֹלְלוּ יְרִיעוֹת וּמְסָכִים אֲשֶׁר בְּסִתְרָם נִשְׁפַּרְתִּי דִּבַּרְתִּי בְלִבִּי אָבַד נִצְחִי וְנֶחְפַּרְתִּי
הֲלֹא אַתָּה מִקֶּדֶם קְדוֹשִׁי לֹא נָמוּת וְכָל מַפְגִּיעִים בַּעֲדִי וּמַפִּילֵי תַחַן בְּתַמּוּת
רט, א זְמַן זֶה אִם שבת לָעוֹלָם תֵּשֵׁב וְכִסְאֲךָ לְדוֹרוֹת עָמוּת חִלִּינוּ פָּנֶיךָ סְלַח לָנוּ וְנַהֲגֵינוּ עַל מוּת
5 טוֹב אַתָּה לָנוּ מִכָּל הַמְיַחֲלִים עָלֵינוּ לְטוֹבָה לְפִיפִיתָה לָנוּ מִכָּל מַעְתִּירִים לִמְחוֹל אַשְׁמָה כִּי רַבָּה
כֻּלָּנוּ נִקְדַּם פָּנֶיךָ לָבוֹא בְּפֶתַח תְּשׁוּבָה לְזֶה שַׁעַר בָּאנוּ קַבְּלֵנוּ נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל נוֹשֵׁא עָוֹן הַחוֹטֵא וּמְטַהֵר הַמִּתְגָּאֵל
סְלַח לַעֲוֹנֵינוּ בְּיוֹם זֶה כְּנִמְתָּה עַל יַד יְקוּתִיאֵל עָבוֹר עַל פֶּשַׁע כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
פְּתַח תְּשׁוּבָתְךָ לְבָנִים שׁוֹבְבִים צוֹק מַיִם לְכַבְּסָם וְיַלְבִּינוּ מִשֶּׁלֶג רְבִיבִים
10 קְרִיאָתָם עֲנֵה נָא בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים
שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ כִּי חָיֵינוּ בּוּזָה שׁוּר עָנְיֵנוּ וַעֲמָלֵנוּ וְאַל נָהִי לְבִיזָה
תִּכְפֶּה אַף וְחֵימָה עַזָּה תְּנַחֲמֵינוּ בְּבִנְיַן קִרְיָה עֲלִיזָה

אל הור

יא אֶעֱרוֹץ בְּיוֹם צוּמִי רוּב הֲמוֹנִי בְּתוֹכָם לְהִתְוַדּוֹת עַל פְּשָׁעַי וַעֲוֹנִי
גָּעָה לְבָבִי וָאוֹמְרָה בְּחִנּוּנִי / הַלְעוֹלְמִים יִזְנַח יְיָ

אמרתי גגזרתי. המקורות: אא; או דף ז, ע"א; אח דף ע"ב, ע"א (מתחיל בסוף שורה 4); אדט דף ל"א ע"ב (מתחיל באמצע שורה 4); בב דף ס"ב ע"א; סת דף ל"ז ע"א; קל דף רכ"ד ע"ב.
1. אא ו בחרב. אא בטלו קרבנותי ואבדה. 2. אא יריעותי... אשר בצלם נשפרתי; ומסכים, חסר באו. אא אמרתי בלבי אבד נצחי ותקותי; קל דברתי... נצחי ותפארתי. 3. אא ו בב קל וכל אלה מפגיעים. (אא ומפילים תחן). 4. אא ואתה ה' לעולם תשב וכסאך לדור ודור עמות (-זמן זה אם שבת" חסר). או זמן... אם שבתו; קל זמן... וזכרך לדורות. או חליתי... עד מות; סת סלח נא; חצי-שורה זו חסרה בקל. 5. קל טוב לנו אתה; לנו, חסר באא; עלינו, חסר בבב סת קל. לנו, חסר בבב סת קל; מכל מעתירים, חסר באא; קל המעתירים; אא אשמה רבה. 6. או כי כולם קדמו; אח אדט בב סת קל כי כולם יקדמו. או אח בפתח התשובה; אדט בפתחי תשובה; בב סת קל בפתחי התשובה. סת שער בנו. 7. בב את המתגאל. 8—9. או אח אדט שיבה אין לפניך כחציר יבש ואין ידו לאל, עצום כוחך לסלח סלח לכל עדת בני ישראל, פתח תשובתך הביא בנים שובבים (כן חרוז זה גם באא בב קל); אא שא נא לפשע אומרי אין כאל, עצום כוחך לסלוח לכל עדת בני ישראל. 9. אא אח כשלג. נא, חסר באא. או אח אדט רעה ישראל נהג יוסף; קל רועי ישראל האזינה. 11. אא שור נא. 12. עזה, חסר בקל. אא תנחם קריה עליזה; או אדט תנוחם בבניה קריה עליזה; אח תנחם בני קריה עליזה; קל נחמנו בבנין קריה עליזה.

אערוץ ביום. המקורות: אא, או דף ז' ע"ב; אוח דף 72, ע"ב; אדג, דף א' ע"א; אדט דף ל"א ע"ב (מגיע רק עד אמצע שורה 5); אדטו דף ל, ע"ב; בב דף 61 ע"א; סת דף ל"ז ע"א; קל דף רכ"ג ע"ב.
1. או אערוץ; קל אערוך. או עוני; אה פשעי זדוני. 2. או אדגט ואומרה בלי מדניי; אח מבלי מדניי;

דָּרַשְׁתִּי תַּחַן לְמִלְּבַדּוֹ אֵין עוֹד הָגִיתִי פֶּן שָׁכַח בְּרִיתוֹת אֲשֶׁר לְהוֹרֵי יָעוּד

וְנִתְיַאַשְׁתִּי מִסָּמוּךְ וּמִסָּעוּד / וְלֹא יוֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד /

רס. ב 5 זָלַגְתִּי דְּמָעוֹת עַל חָרְבַּן אֲרִיאֵל חַטֹּאתַי הֶשְׁמִּוהוּ אֲשֶׁר אֲנִי בָם מִתְגָּאֵל

טָבַעְתִּי בְּמִרְיֵי וָאָהִי לַכֹּל שׁוֹאֵל / הָשָׁכַח חַנּוֹת אֵל

יוֹם זֶה שֶׁנִּי לוּחוֹת לִי לְפִסְלָה כָּתַב מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם אֵשׁ דָּת סְלוּלָה

לִקְחִי אָנֵף בִּי וֶהֱשִׁיבֵנִי לְכִסְלָה / אִם קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה

מֵדוּעַ הִשְׁבִּית חַגּוֹ שִׂיחַת מוֹעֲדוֹ בֶּוֵהוּ יִצְעַן הִתְפָּרְקוּ מוֹסְדוֹת וַעֲדוֹ

10 סֶלָה אוֹרֵי וְתוּמֵי אִישׁ חֲסִידוֹ / הֶאֱפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ

עָזַב מִשְׁכָּנוֹ בְּתוֹכוֹ מִלָּדוּר פָּרַץ גְּדֵירוֹתָיו וְנָם לֹא לָכֶם לִגְדּוֹר

צָהֲלַת יוֹם הַכִּפּוּרִים אָלַם פֶּה מִסָּדוּר / גָּמַר אוֹמֵר לְדוֹר וָדוֹר

קַצְתָּה אֱלֹהֵי מִשְׁכּוֹן בְּקִרְבֵּנוּ רָחַשׁ לִבֵּנוּ כִּי כָל זֶה מֵרוֹב תִּעוּבֵנוּ

שׁוּב וַהֲשִׁיבֵנוּ וּבִתְשׁוּבָה תִּתְאָבֵנוּ / הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף בָּנוּ

15 שְׁבוּעַת אֲבוֹתֵינוּ תַּפְגִּיעַ בְּכֵס מוֹשָׁבֶךָ תִּתְיַצֵּב לְנֶגְדְּךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ

תְּמַלֵּא הַבְטָחוֹתֶיךָ לְעַם קְרוֹבֶךָ / תָּשׁוּב תְּחַיֵּינוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ בָךְ

אל הור

יב אָב הָרַחֲמִים אֲשֶׁר הַסְּלִיחָה עִמָּךְ / תְּחָנָּתֵנוּ שְׁעֵה כִּי אֲנַחְנוּ עַמֶּךָ

אדטו בב סת קל בלמדוני. 3. אא הגיתי שכח בריתות אשר כרת לנו עוד; אדטו הגיתי סן אשכח. 4. או ושמה אבד סבר מסמוך ומסעוד; איח ושמא; בב ושמא יאבד; קל ושמא יאבד. אדטו ושמא אבד נצחי מסמוך; סת ושמא יאמר סבר מסמוד ומסעוד. 5. או איח אדט טו בב סת קל דימע. איח חטאתיי השמוהו אשמותי אני בם מתגאל; אדג אשר אין בם מתגאל. 6. אא טבעתי ביון מצולה ואין דורש ושואל; סת טבעתי למריי; קל סבעתי במריי ואחו לכל שואל; איח במריי ואני לכל שואל. 7. לי, חסר באדג איח. או יח בב קל כתב. (אא כָּתוּב). 8. או יח בב סת קל האנף או השיבני (ונוסח זה מתיישב יותר עם "לקחי", ואילו נוסח הפנים מחייב: לזקחי=הקב"ה). רחמיו. חסר באדג. 9. אא ו יח אדטו חגיו; סת מועדי. אא נוה יצען; בב נוהו; סת נויהו; בב נוהו יצעק התפרקו מוסרות ועדו; אא ועודו. 10. או יח סילה; אדטו מאיש חסידי. 11. אדטו בתכל מלדור; סת מלידור. סת גדורותיו. 12. (אָלַם, כך נקוד באא ובבב). אדג אלם פיהו מלסדור; סת אלם מסדור; איח פה לסדור. קל גומר. 13. או אדג אלהי עד; איח בב סת קל אלהי עוד. כי, חסר באא; אא תבענו. 14. אא שובה; איח והשיבנו ונשובה ובתשובה; אא ובתשובה קבלנו. אדטו בב קל תתאיבנו. אא הלעולמים. 15. אא הפגיע בכסא. קל לנגדם. 16. אא תזכור לנו חסדך וטובך; או סת לעם קרוביך. 17. אדג בב אל מלך.

אב הרחמים. המקורות: אא; או דף ח' ע"א; איח דף 73 ע"א; אדג דף א' ע"א; אדט דף ל"א ע"א מגיע עד אמצע שורה 16); אדטו דף ל ע"א (מגיע עד אמצע שורה 15); בב דף ס"א ע"א; סת דף ל"ו ע"ב; קל דף רכ"ד ע"א. 1. או אב הרחמן. סת עמיך.

רי׳ א בַּעֲבוּר / בְּחִירְךָ הַיָּרֵא מִמְּךָ / יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ

גַּשְׁנוּ לְעָבְדְּךָ וּמִמְּךָ לְהִתְיָרֵא / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה וְאַל תֶּחֱרֶה

בַּעֲבוּר דָּמוּ הַשְׁלִים לִרְצוֹנְךָ הַבּוֹרֵא / כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא

הִרְשַׁעְנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ וּבְרוֹעַ שִׁיחָה / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה לִמְצוֹא הֲנָחָה

בַּעֲבוּר וַיִּחַן בִּשְׁכֶם עֵת הַמְּנוּחָה / יְיָ שְׁמָעָה יְיָ סְלָחָה

זַעֲקָתֵנוּ קָשׁוּב וְלַעֲוֹנוֹתֵינוּ סְלַח / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה וְאַל נֵאָלַח

בַּעֲבוּר חָבֵר אֲשֶׁר עָשׁ קְטֹרֶת הַמְּמֻלָּח / כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח

טָפַשְׁנוּ מִלִּשְׁמוֹעַ לְנָבִיא וְחוֹזֶה / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה וְאַל תִּבְזֶה

בַּעֲבוּר יַחֵד שִׁמְךָ אֵלִי זֶה / סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה

כְּרָשִׁים בָּאנוּ לְדַבֵּר תַּחֲנוּנִים / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה וּמְחֵה כָעָב עֲוֹנִים

בַּעֲבוּר לְךָ קִנֵּא וְהֵסִיר חֲטַאת מַלְּיְנִים / לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹשֶׁת הַפָּנִים

מִהַרְנוּ לִשְׁפּוֹךְ לְפָנֶיךָ חִנּוּן / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה בְּרָצוֹן וּבְרִנּוּן

בַּעֲבוּר נַחֲלַת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן / יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן

שִׂיחָתֵנוּ קָשׁוּב נוֹרָא עֲלִילָה / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה בְּרָצוֹן וְגִילָה

בַּעֲבוּר עֵלָה טָלֵא חֶלֶב לְעוֹלָה / נָשָׂאתָ עָוֹן עַמְּךָ כִּסִּיתָ כָּל חַטָּאתָם סֶלָה/

רי׳ ב פְּשָׁעֵינוּ מְחֵה מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה הַבּוֹחֵר בְּאַרִיאֵל

בַּעֲבוּר צָמְאָה נַפְשׁוֹ לְךָ הָאֵל / זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל

קוֹלֵנוּ הַאֲזִין וְחִישׁ לָנוּ יֶשַׁע / תְּחִנָּתֵנוּ שְׁעֵה וּבְךָ נוֹשַׁע

בַּעֲבוּר רָפָא מִזְּבֵחַ וְאֵלֶיךָ שִׁוַּע / נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע

2. סת בחיריך ... ממיך. א״ו יח אדג ט טו ה׳ אדוננו מה אדיר שמך. 3. א״א ובנו אל תחרה. 4. א״א בורא. 5. א״א למצוא רוחה; אדט״ו למצוא מנוחה. 6. א״א בעבור וחן בשכם; אדג עבור חן בשכם; אדט״ו עת המנוחה; ב״ב סת קל בעבור ויעד להחניף במנחה. 7. קל צעקתינו; א״ו אדג ט טו ולעוננו; א״ו יח אדט טו ב״ב סת קל תסלח. 8. א״א בעבור חנן לפניך לעון העם הזה סלח. א״ו בעבור דובר עש; א״ח בעבור חיבר קטרת; אדג חבר עם קטרת ממלח; אדט טו חבר עש קטרת. 9. א״א מלשמוע לכל נביא. א״א ואותנו אל תבזה; א״ו שעה ואל נבזה; א״ח שעה ולא תשקץ ולא תבזה. 10. העם, חסר ב״א. 11. כרשים, א״א; בשאר המקורות: כרש לשפוך (אדט״ו לדבר תחנונים). א״ו יח אדג ט טו ב״ב סת קל שעה לבל נהי כיעגים. 12. בכל המקורות חוץ מא״א קנא בפשעי מליגים. 13. ב״ב סת קל לפניך תחנון. א״א ורנון. 14. קל ה׳ אל רחום. 15. בכל המקורות חוץ מא״א קשוב הנשא והנפלא. א״ו יח ב״ב סת ובגילה. 16. סת העלה. 17. א״ו יח אדג ב״ב סת קל צור וגואל. 18. א״א אל. א״ח זכור לעבדיך וג׳. 19. א״א קולנו האזין ושמע; א״ח שמע וחדש לנו ישע. 20. א״א רפא ילד כי אליך שוע.

שׁוּבְבֵנוּ אֵלֶיךָ אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת / תְּחַנְּתֵנוּ שְׁעֵה לִמְצוֹא מְנוּחוֹת

בַּעֲבוּר תְּשׁוּעַת חוֹטֶר אֲשֶׁר בּוֹ שׂוֹבַע שְׂמָחוֹת / לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת

אל הור

יג אֲחַנְּנָה לְךָ רַחוּם כִּי בְךָ אִוִּשֵׁעַ / תִּקְוַת חוֹטֵא וְתוֹחֶלֶת פּוֹשֵׁעַ

בְּסִלִּיחוֹתֶיךָ הַפְרִיחֵנוּ כְשׁוֹשָׁן וּבְטַלְּךָ נִשְׁתַּעְשַׁעַ / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד הוֹשֵׁעַ

גַּלֵּה לְחוֹכֶיךָ מְכוֹן הַהַרְאֵל / וְהַרְאֵנוּ נִחוּם בְּבִנְיַן אֲרִיאֵל

דַּבֵּר בְּחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל

5 הוֹסַפְנוּ סָרָה אָוֶן וְעָמָל לְכָמוֹס / וְנִתַּנּוּ לְחָמוּס כְּמוֹ חוֹחַ וְקָמוֹס

וּלְךָ נְשַׁוֵּעַ קוֹמְמֵנוּ וּנְפִילַת סוּכָּתֵנוּ תַּעֲמוֹס / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד עָמוֹס

זֶה הַיּוֹם הֻכְנַתָּ מַרְפֵּא לְכָל מַכָּה טְרִיָּה / לְמֻוּגָּעִים עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת תָּחִישׁ בּוֹ פְּדִיָּה

ריא, א חָנֵּנוּ בְחַסְדְּךָ וְהַקְדֵּשׁ / פְּלֵיטַת יְדִידֶיָה / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד עוֹבַדְיָה

טַעֲמֵנוּ שְׁמַע וְנַחַת חֶרֶב הַיּוֹנָה / וַעֲדַת זוּ סִגַּלְתָּ אַל תְּהִי אֶבְיוֹנָה

10 יָהּ כְּחַסְתָּ עַל נִינְוֵה חוּס עַל יוֹנָה / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד יוֹנָה

כַּנֵּס מִקְצוֹת הָעֲנוּגָה וְהָרַכָּה / לְרָקָמוֹת הוּבִילָה לָאַרְמוֹן הַמְּלוּכָה

לָאוֹר הוֹצִיאָה מֵאוֹפֶל וּמִנְּמִיכָה / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד מִיכָה

מָה רַב טוּבְךָ וּסְלִיחוֹתֶיךָ רַחוּם / עַל כֵּן קִדַּמְנוּךָ בַּצָּמָא וּבְלֹא לְחוּם

נָא חָגֵי חַגִּים שַׁלְּמִי נֶדֶר הַשְׁמִיעֵנוּ בְּנִיחוּם / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד נָחוּם

21. אי שבנו אליך. אא למצוא הנחות. 22. שובע, רק אא.

אחנגנה: המקורות: אא; אי דף ח׳ ע״ב; איח דף ע״ד ע״א; אדג דף א׳ ע״ב; בב דף ס״א ע״ב; קל דף רכד ע״א; סת דף ל״ו ע״ב.

1. אא רחום ובך אושע. בכל המקורות חוץ מאא תקות מודה ועוזב. 2. אא הפריחנו כי בך נשתעשע; אדג בב סת ובצלך נשתעשע; קל ובצלו. אא ו אדג ביד הושע. 3. איח מקום ההראל. אא והראנו מנחם; אי נחם; איח מנחם ובנין; בב סת נחום בנין. 4. אא כאשר דברת; אא ו יח אדג ביד יואל; בן פתואל, חסר באא ו יח אדג. 5. אדג הוספתה; אא ואון ועמל. אא וְנָתַנּוּ לְרָמוֹס; בב סת להמוס; קל וקמוש; כמו חוח וקמוס, חסר בסת. 6. אי חרוז זה חסר בסת. אא אדג ולך שועינו; קל קומתינו; קוממנו, חסר באיח. אא כאשר דברת; אא ו יח ביד עמוס. 7. בכל המקורות חוץ מאא מרפא לכל צדיה. אי למגעים; אא מות תן סריה; אדג פדוייה. 8. אי חננו כחסדך; בב קל בחסדיך; אדג חננו ברחמיך; סת ידיד יה. אא כאשר דברת; אא ו יח ביד. 9. אא טעמנו שמע שוכן מעונה, והמציא כפרה למכונה יונה. 10. אא יה מחול פשעינו וכוחך יגדל נא כאשר דברת; אא ו יח ביד. 11. אדג מקצות ארץ; סת הענוגה והדכה; והרכה, חסר באדג. אא לקדמותה הוליכה לארמון; אדג אשר לרקמות. 12. אא כאשר דברת; אא ו יח ביד. 13. אא ו יח אדג על כן חמדנום; אא ו יח כצמא (ולפי״ז צ״ל: על כן חימדנום כְּצָמֵא וּכְלֹא לְחוּם [= כמי שלא אכל]); אא קל ובלי; אי יח וכלא; סת קל ליחום. 14. אא שלמי נדרים בניחום; בב סת

15 שִׂימָה כְּאָמְרְךָ כֹּפֶר חָקוּק / לְצַם בְּחִירְךָ אֲשֶׁר בָּזוּז וּבָקוּק

עוֹז רַחֲמֶיךָ לְעֵת רוֹגֶז יְהִי זָקוּק / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד חֲבַקּוּק

פִּרְצוֹת מְעוֹנְךָ גְּדוֹר וְסַע חָנוּיָה / וְתֹאמַר פֹּה אֵשֵׁב לִירוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה

צָהֳלַת שֵׁם וּתְהִלָּה תִּתֵּן פְּנוּיָה / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד צְפַנְיָה

קָרַבְתִּי לְהִתְוַדּוֹת עַל שָׁגְגִי / לָאַטְתִּי פָּנִים מֵרָאוֹת דַּרְכִּי בַּגָּיְא

20 רוּמֵם כָּבוֹד אַחֲרוֹן מֵרִאשׁוֹן וְאָחוֹג חַגִּי / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד חַגַּי

שַׁדַּי פְּדֵנִי מִשּׂוּחָה וּכְרִיָּה / וּבֵל אָנוּד עוֹד בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה

ריא, ב שַׁעַר הַפְּנִים וּמִגְדַּל חֲנַנְאֵל / זְכוֹר יָהּ / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד זְכַרְיָה

תָּלִיתִי לְךָ עֵין צוּרִי וּמַלְכִּי / טַהֲרֵנִי מִגְּלוּלַי וְסִכּוּת מַלְכִּי

תָּקִים נָאֻמְךָ הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי / כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל יַד מַלְאָכִי

25 ויכתם ויסיים

אל מלך יושב על כסא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עון עמו מעביר ראשון ראשון מרבה סליחה לחוטאים ומחילה לפושעים עֹשֶׂה צדקות עם כל בשר ורוח ולא כרעתם אנא שמע קולנו אנא רחם עלינו אהבה במה נדע אמנם כי תלך בקרבנו אולָתָנו שמה לנו אפל נכשלנו וגם
5 נפלנו רחום וחנון שמך סומך נופלים שמך סמוך נפילתנו ברחמיך שאם אתה לא תסמוך מי יסמוך אם אתה לא תרחם מי ירחם אל הורתנו לומר שלש עשרה זכור לנו ברית שלש עשרה שחל עניו

השמיעיני; בניחום, חסר בסת. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד נחום. 15. אדג סת באמרך. 16. א״א על רחמיך לעת חגי יהי זקוק; קל עת רחמיך; אדג לעת רוגז יהי חקוק. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד חבקוק. 17. סת מעינך; או ממעונך; אדג וסע חנייה; או אדג בב קל סת חנייה. א״ח אל תאמר. 18. א״א תתן חנויה; א״ח תתן כנויה. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד; קל צנפיה (בטעות). 19. או יח בב סת קל קרבתי להרבות ודוי; אדג קרבתי ירושלם וידוי על שגגי. בב בגאי. 20. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד. 21. א״א פדנו משוחה ובאר שאיה. אדג על אגור; בשאר המקורות חוץ מבב ובל אגור. 22. א״ח שער המים; אדג בב סת קל שער הפנה; חננאל, חסר בסת קל. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד. 23. א״א טהרני מטמאתי וסכות שוע חכי. 24. א״א כאשר דברת; א״א ו יח ביד.

25. ו י ס י י ם: בין סליחה לסליחה היו אומרים רק ״אל הורתנו״ וכו׳, אבל בסיום כל הסליחות בשחרית, במוסף או בנעילה היו אומרים מהתחלה: אל מלך וכו׳, וכן בשאר התעניות.

אל מ ל ך. חמקורות: א״א; או דף ט׳ ע״א; אדג דף ב׳ ע״ב; בכ״י בב קל וסת בא כאן הפיוט ״הרבינו לפשוע״ שבאמת הוא המשך של הפיוט ״ארך אפים אתה בעל הרחמים נקראת״.

1. או מוחל עון עמו ומעביר חטאת יראיו מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים.
3. כל, חס״ באו. 3—6. אנא שמע—ירחם, חסר באו אדג. 7. לנו ברית, חסר באו.

לפניך מקדם וכן כתוב בתורתך וירד ייי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם
ייי ושם נאמר ויגיבון [ועונים] ויעבר ייי על פניו ויקרא ייי ייי אל רחום וחנון
ריב, א ארך אפים ורב חסד ואמת / נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה וג

וצדר אלסליחות אלדי יקאל קבלהא ופתיחת הסליחות הנאמרת לפניהן

5 כי על רחמיך הרבים אנו בטוחים ועל חסדיך אנו סמוכים ועל
צדקותיך אנו נשענים ולסליחותיך אנו מקוים אתה הוא אב הרחמן מעולם
פועל צדקות מקדם מעביר עון עמו מסיר חטאת יראיו כורת ברית
לראשונים ומקיים שבועה לאחרונים אתה הוא שירדתה בענן כבודך על הר
סיני והראיתה דרכי טובך למשה עבדך וארחות חסדיך גליתה לו והודעתו
10 כי אתה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ומרבה להטיב ומנהג את
כל העולם כלו במדת רחמים ככתוב ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך
וקראתי בשם ייי לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם

אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה בַּעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ
ריב, ב גְּדוּלַת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ דָּע / עָנְיוֹ מִקֶּדֶם

15 וכן כתוב בתור וירד ייי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ייי ושם
נאמר ויעבור ייי על פניו ויקרא ייי ייי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד
ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה. חטאנו צורנו
סלח לנו יוצרנו

אנשי אמנה אבדו באים בכוח מעשיהם
20 גבורים לעמוד בפרץ דוחים את הגזרות

1. או ושם נאמר ויעבר. 2—4. או ויגיבון אלגמאעה עלי כל פצל ופצל ויעבר ... רחום וחנון וג׳ נצר חסד וג׳ וצדר ... קבלהא. 5. מכאן עד ״הרבינו לפשוע״ (שו׳ 15 בעמ׳ הבא) נמצא בב׳ (דף נ״ז ע״ב), קל (דף רכ״א ע״ב) ובסת (דף ל״ג ע״ב) לפני י״ג הסליחות של שחרית יוכ״פ. 5. או בטוחין ... סמוכין. 6. אא אב הרחמן אתה הוא; מעולם, חסר בסת קל. 7. אא עונות עמו ומסיר; או מוחל עונות עמו ומעביר חטאת; אדג מוחל ... ומסיר; קל מסיר חטאות. 9. אא והוריתו. או כדרכי; סת בדרכי. 10—11. אא ורב חסד ומנהג עולמו במדת הרחמים ומרבה להטיב וכן כתוב בתור׳ ויאמר אני אעביר כל טובי וג׳. 13. נקראת, חסר באו׳. 14. קל ידע עניו, אבל זה מקלקל את האקרוסטיכון. אא אדג דע עניו לפניך מקדם. 15. בתור׳, חסר באו׳. 16. ויעבור, כאן מפסיק כ״י או ומתחיל ויגיבון וכו׳ (שו׳ 12 בעמ׳ הבא). ויקרא, כאן מפסיק כ״י אדג ומתחיל ויגיבון וכו׳. 17. ואמת, כאן מפסיקים בב קל וסת ומתחילים בשלש עשרה סליחות לשחרית יו״כ.

אנשי אמנה. מקומה הנכון של סליחה זו הוא בדף רל״ד ע״ב של אא ובכל המקורות האחרים חסרה

היו לנו לחומה ולמחסה ביום זעם
זועפים אף בלחשם חמה עצרו בשועם
טרם קראוך עניתם יודעים לעתור ולרצות
כאב רחמתה למענם לא השיבות פניהם ריקם
מרוב עונינו אבדנום נאספו ממנו בחטאינו
סעו המה למנוחות עזבו אותנו לאנחות
פסו גודרי גדר צמתו משיבי חמה
קמים בפרץ אין ראוים לרצותך אפסו
ששטנו בארבע פינות תרופה לא מצאנו
שבנו אליך בבשת פנים לשחרך אל בעת צרותינו

אל הוריתנו

ויגיבון אלגמאעה בעד כל אלף בית ויעבור/ ובעד כל אלסליחות תקאל הדה אלאקואל והי תמאם אלאלף בית.

ריג, א

והציבור עונה אחרי כל אלף בית ויעבור ואחרי כל הסליחות אומרים את הדברים האלה והם המשך האלף בית:

הַרְבִּינוּ לִפְשׁוֹעַ וּבְקֵשׁ צִיר בַּעֲדֵנוּ
זָעַק לְפָנֶיךָ: "סְלַח נָא" חָנַנְתּוֹ: "סָלַחְתִּי"

כד שנא סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה. ואף אתה שמעת תפלתו עשית בקשתו השבותו כדרכי טובך חננתו ובשרתו ואמרת לו סלחתי כדבריך כד שנא ויאמר ייי ויגיבון [ועונים] סלחתי כדבריך

טָרַדְתָּ רַבָּתִי עָם יָשְׁבָה בָדָד
כִּי הֵעִיזָה מֵצַח לֵאמֹר לֹא חָטָאתִי

הסליחה הזאת במקום זה. בכל זאת הנחתיה כאן כדי שלא להשמיט שום דבר מן הכ"י העקרי, אלא שהנחתיה בלי נקוד. 12. שורה זו חסרה באדג בב סת קל. או ויגיבון ויעבור. 13. מכאן ולהלן נמצא בכל המקורות אחרי הסליחות לשחרית יוכ"פ. או ובעד כל סליחות; בב סת קל ובעד אלסליחות. הדה, חסר באו. בב קל אלאקאויל. 14. בב קל אלף בית. או אלאלפבית. 15. סת ובקש צור. 16. קל צעקנו לפניך. חננתו סלחתי, חסר באא; או חנתו סלחתי. 17. או ככ' בת' סלח... חסדך וג'; בב סת ככתוב בתורתיך סלח; קל ככתוב סלח. 17—18. וכאשר... הנה, חסר באו. 18—20. או אדג בב קל סת ואף (אדג אף) אתה השיבותו דרכי (בב קל סת בדרכי) טובך בישרתו ואמרתה לו סלחתי וכן כת' ויגיבון ויאמר ה' סלחתי כדבריך; בב קל וכן כתוב בתורתך ויאמר ... כדבריך; סת בשרתו וחננתו ואמרת לו סלחתי כדבריך. 21. או טרדתי; עם, רק באו. ישבה בדד, חסר באו. 22. או כי העיזה פניה לומר.

ואנו בושים במעשינו נכלמים בעונותינו נמס לבנו מפני חטאינו נכפפה קומתנו מפני אשמתינו אין לנו פה להשיב ולא מצה להרים ראש היאך אנו יכולין שנעיז את פנינו ונקשה את ערפנו ונפתח פינו ונאמר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו ויגיבון [ועוגים] אבל חטאנו עוינו פשענו מרדנו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו /

ריג, ב מֶלֶךְ הַכָּבוֹד נָצוּר זֹאת לָעַד

שִׂיחַת אִישׁ חֲמוּדוֹת עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ

כדֹ שנא הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים ייי שמעה ייי סלחה ייי הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך עמך רעיבי טובך צמאי צדקך מחכי ישעך יכירו וידעו כי לייי אלהינו הרחמים והסליחות

פָּנַי מְכָלְמוֹת צָעַק סוֹפֵר

קוֹל וִדּוּי עָרֵךְ רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ

כדֹ שנא אלהי בושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים ואתה אלוה סליחות ארך אפים ורב חסד ולא עזבתם אל תעזבנו אבינו ואל תטשנו מלכנו ואל תזנחנו אלהינו ואל תעש עמנו כלה כחטאינו עשה עמנו כרוב צדקותיך וכרחמיך הרבים רחם עלינו

ריד, א שֹׁוַע אֵלֶיךָ אִישׁ / נָבוֹן דָּבָר תְּחִלַּת שִׁמְךָ קָרָא רַחוּם וְחַנּוּן סְלָחָה

1. סת בושנו; א׳ אד״ג ונכלמים. א׳ לבבנו ... הסאתנו; ב״ב סת קל ונכפפה. 2. א׳ ב״ב סת קל ואין. א׳ ב״ב סת קל והיאך. 3. ונפתה פינו, חסר בכל המקורות חוץ מא״ז; אד״ג ונאמר לפניך כדבר הזה צדיקים. 4. ויגיבון, חסר בב״ב סת קל. 4—5. א׳ ב״ב העוינו הרשענו (ב״ב והרשענו) מרדנו סרנו ממצותין; סת עוינו והרשענו מרדנו סרנו; קל העוינו והרשענו ומרדנו סרנו. 5. הטובים, חסר בב״ב סת קל. 8. א׳ סיחה. 9—10. א׳ והעיר אשר נקרא וג׳ ויגיבון כי על רחמיך. 11—12. א׳ הקשיבה וג׳ עמך. 13. מחכי ישעך, חסר בא׳ ב״ב סת קל. א״ז אד״ג סת קל כי יש. 14. א״ז פנים. 15. סת ודוי דברים עדיך; קל קול ערך, למעלה, חסר בא׳. 16. ב״ב סת קל ככתוב אלהי; א׳ אלה. 16—17. א׳ פני וג׳ ואתה. 17. סת והסאתינו גדלה. סת אלוה הסליחות; ב״ב סת חנון ורחום ארך אפים; קל רחום וחנון. 18. ב״ב תזניחנו. 19. א׳ ב״ב כחסאתינו; סת קל בחסאתינו. סת קל וברחמיך. 21. אז׳ כת שיוע. ב״ב קל תהלת. 21—1. סלחה

כד שנא רחום וחנון ייי ארך אפים ורב חסד לא לנצח יריב ולא לעולם
יטור לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו כי כגבוה שמים על
הארץ גבר חסדו על יריאיו כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו
כרחם אב על בנים רחם אתה עלינו. דויד משיח צדקך אמר לפניך
5 אם עונות תשמר יה ייי מי יעמוד כי עמך הסליחה למען תורא דברי
עונות גברו מנו פשעינו אתה תכפרם תחטאנו באזוב ונטהר תכבסנו ומשלג
נלבין הסולח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי
המעטרכי חסד ורחמים המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריך ונא
והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו
10 ונא שגיאות מי יבין מנסתרות נקנו נקנו ייי אלהינו מכל פשעינו וטהרנו
מטומאותינו וזרוק עלינו מים טהורים וטהר גויתנו מכל דבר רע הרהור
ריד, ב עברה ועון כד שנא / וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם
ומכל גלוליכם אטהר אתכם עקור ממנו את לב האבן ותן לנו לב בשר
ליראה את שמך כד שנא ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם
15 והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר מול את לבבנו
לתורתך וליראתך ולאהבתך וכפוף את יצרנו להשתעבד לך כד שנא ומל
ייי אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ייי אלהיך בכל לבבך ובכל
נפשך למען חייך פארך נשיח ועזך נרנן בעת יבוקש עוננו ואיננו כד
שנא בימים ההם ובעת ההיא נאם ייי יבקש את עון ישראל ואיננו ואת
20 חטאת יהודה ולא תמצאנה כי אסלח לאשר אשאיר ונא ולא ילמדו עוד

כו׳ שנאמר רחום וחנון, חסר בב׳ סת קל. 2. א׳ עשה לנו וג׳ כי. 3. קל מעל הארץ; א׳ על הארץ וג׳ כרחוק. 3—4. א׳ מזרח וג׳ כרחם. 4. א׳ אד׳ על בנים וג׳ ויגיבון ריחם ה׳ על יראיו. ב׳ סת קל על בנים רחם ה׳ על יראיו. 4—9. דויד—חמתו. רק באא׳. 10. א׳ ב׳ סת קל ואומר. א׳ מי יבין ויגיבון מנסתרות. 11. ב׳ סת קל מכל טומאותינו. א׳ מי טהו׳; ב׳ קל מים טהורים ככתוב וזרקתי; קל מי טהורים. 11—12. סת מים טהורים וטהרתם. 12—13. א׳ וטהרתם וג׳ ועקר; ב׳ סת קל ועקור. 13—14. ב׳ סת קל לב בשר ככתוב על ידי נביאיך. 14. ונתתי ... בקרבכם, חסר בסת. 15. והסירותי ... לב בשר, חסר באו׳; לכם, חסר בקל; ב׳ סת קל ומול. 15—16. א׳ לבינו ... ויראתך. 16. ב׳ סת קל לאהבתך וליראתך ככתוב בתורתיך ומל. 17—18. א׳ את לבבך ואת וג׳ פארך. 18—19. ב׳ סת קל ואיננו ככתוב בימים. 20. א׳ תמצאנה וג׳ ואומר ולא; אד׳ ב׳ סת קל ואומר ולא.

איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ייי כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד.

ואלוֹ סליחות אלתי למוסף — ושבע הסליחות שהן למוסף:

א אָבְדוּ אַנְשֵׁי אֱמוּנָה — בָּאִים בְּכֹחַ גֵּאֻמָּנָה

רטו. א גִּבּוֹרִים / עוֹרְכֵי מָגֵן וְצִנָּה — דּוֹחִים גְּזֵרוֹת בִּתְחִנָּה

הָיוּ לָנוּ לְחוֹמָה בְּצוּרָה — וּלְמַחְסֶה בְּיוֹם זַעַם וְצָרָה

זוֹעֲפִים אַף וְעֶבְרָה — חֵמָה עָצְרוּ בַּעֲתִירָה

5 טֶרֶם קְרָאוּךָ עֲנִיתָם — יוֹדְעִים לְעַתֵּר וּלְרַצָּךְ בִּתְחִנָּתָם

כְּאָב רִיחַמְתָּם לְמַעַן אֲמִתָּם — לֹא הֲשִׁבוֹתָם רֵקָם מִבַּקְשָׁתָם

מֵרוֹב עֲוֹנֵינוּ אִבַּדְנוּם — נֶאֱסַפוּ מִמֶּנּוּ וְחִמַּדְנוּם

סָעוּ הֵמָּה לִמְנוּחוֹת וְשִׁיחַרְנוּם — עָזְבוּ אוֹתָנוּ לַאֲנָחוֹת וּבִקַּשְׁנוּם וְלֹא מְצָאנוּם

פַּסּוּ גוֹדְרֵי גָדֵר — צוּמְתוּ מְשִׁיבֵי חֵמָה וְעוֹדֵר

10 קָם בַּפֶּרֶץ אַיִן וְסוֹדֵר — רֹאוּיִים לְרַצּוֹתָךְ תָּמַהְנוּ בְּהֵעָדֵר

שׁוֹסַטְנוּ בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת — תְּרוּפָה לֹא מָצָאנוּ מֵרוֹב זְדוֹנוֹת

שַׁבְנוּ בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְהִתְעַנּוֹת — לְשַׁחֲרֶךָ בְּעֵת צָרָתֵנוּ דָּר בְּמְעוֹנוֹת

אל הור

ב תְּהִלָּתְךָ הַקְשִׁיבָה מִגּוֹי גָּדוֹל — שַׁדַּי הֱיֵה לָנוּ לְמָעוֹז וּמִגְדּוֹל

רָם בְּרָאוֹתְךָ כִּי חָטָא גוֹי גָּדוֹל — עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל

1. קל איש את אחיו ואיש את רעהו. אי דעו את ה׳ וגו׳. 2. בבב קל סת נמצאת הוספה זו: ענני אבינו ענני ואל יעכב חטא ועון את תפלתינו; אדג ואל יעכב כל חטא ועון את תפלתינו כי חנון וסולח אתה ב׳ חנון ומרבה לסלוח.

אבדו אנשי אמנה. המקורות: אא; אי דף י ע״ב (רשום עליה ״ואלו׳ סליחות למוסף״); איח דף ע״ה ע״א (רשום עליה ״ואלו׳ סליחות אלדי למוסף״); אדג דף ד׳ ע״א; אדיד דף כ״א ע״א (מגיע רק עד שורה 8 ומשם ולהלן אי אפשר לקרות משום שהכ״י קרוע).

1. אי בכח אמנה; איח אדג יד אמונה. 2. איח את הגזירות; אא ברננה. 4. אא בעתרה. 5. אדג לעתור; אי ולרצת. 6. אי אדג ריחמתה; אא למען אבותם. אי השיבותה פניהם; אא ו אדג בבקשתם. 7. איח מנו. 8. למנוחות אדג, בשאר המקורות למנוחה. 9. אא ועדר. 10. אא אדג קמי. אי ראויין; איח תמהו. 11. אי אדג מצאינו. 13. איח אדג אל מלך.

תהלתך הקשיבה. המקורות: אא; אי דף י״א ע״א; איח דף ע״ה ע״ב; אדג דף ד׳ ע״ב; אדיד דף כ״א ע״ב (מגיע עד אמצע שורה 12, סוף הדף קרוע).

1. אי היה לי; אא לצור ולמגדול. 3. אי בראותך כי חס גדול; איח בראותך בי חטא גדול; אדג רם

קוֹל זוֹעֲקֶיךָ מִמַּכָּה אֲנוּשָׁה — צוּר שְׁמַע וַעֲשֵׂה בַּקָּשָׁה
פְּנֵי דוֹרֵנוּ אִם חֲטָאתֵינוּ הוֹבִישָׁה — עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתְךָ הַמּוֹרָשָׁה
5 עֲרוֹב שִׂיחַ בְּנֵי יְדִידֶיךָ — סָמְכֵם בִּימִינְךָ / תָּמְכֵם בְּיָדֶיךָ
רטו׳ ב
נוֹרָא אִם עֲוֹנוֹתֵינוּ עָנוּ בָּנוּ נֶגְדֶּךָ — עֲשֵׂ[ה] לְמַ[עַן] יְרוּשָׁלַיִם כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ
מֵחֵטְא וּמֵרֶשַׁע בְּהַצְדִּיקֶךָ — לְנוֹצְרֵי דָתְךָ וְשׁוֹמְרֵי חֻקֶּיךָ
כְּהִתְוַדּוֹתָם בְּיוֹם מְחִילָה בְּלַהֲקָךְ — עֲשֵׂ[ה] לְמַעַן מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ
יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַקּוֹת מְרֵעִים — טֻמְאַת חַטָּאִים וְגוֹעֵל פּוֹשְׁעִים
10 חֲסִידִים אִם פָּסוּ וְאֵין רוֹעִים — עֲשֵׂ[ה] לְמַ[עַן] נְבִיאִים שְׁמו[נָה] וְאַרְבָּעִים
זְדוֹנֵנוּ הַיּוֹם יְכֻפָּר — וְרוֹב שְׁבָחְךָ בְּפִינוּ יְסֻפָּר
הַבֵּט לִבְרִיתְךָ וְאַל נָא תּוּפָר — עֲשֵׂה לְמַעַן חֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם בְּלֹא מִסְפָּר
דְּרַשְׁנוּךָ בֶּעָשׂוֹר יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים — גָּרוֹן שִׂיחֵנוּ יִהְיוּ לְפָנֶיךָ נִקְשָׁבִים
בְּנֶיךָ אָנוּ הָנֵךְ לָנוּ רְבִיבִים — עֲשֵׂ[ה] לְמַ[עַן] רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים
15 אֵין לָנוּ כֹּהֵן לְכַפֵּר אַשְׁמָה — אַף לֹא מִקְדָּשׁ לְהַקְרִיב שָׁמָּה
אַל תּוֹכִיחֵנוּ בְּאַף וְאַל תָּעִיר חֵמָה — עֲשֵׂ[ה] לְמַ[עַן] חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה

אל הור

ג אֶשְׁפּוֹךְ לְפָנֶיךָ שִׂיחַ תְּחִנָּה — בֶּעָשׂוֹר הַנִּבְחָר מִכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה
גְּבוּרוֹת רַחֲמֶיךָ יַקְדְּמוּ נָא — דַּכְּאֵי רוּחַ עִם נֶפֶשׁ נַעֲנָה
רטז׳ א הָאִם חָדְלוּ קָרְבָּנוֹת כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה — וּבְטֵלוּ / זְבָחִים וְעוֹלוֹת בְּנֵי יוֹנָה
זִכְרוֹן דִּבְרֵיהֶם לְפָנֶיךָ יֶעֱרַב נָא — חֲרוֹנְךָ הָשֵׁב וּבְנוּ אַל יֵעָשֶׂנָּה
5 טָהוֹר אֶל נְדָן הָשֵׁב שְׁנוּנָה — יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ עַל סְגֻלַּת שׁוֹשַׁנָּה
אַל תַּמְשִׁיל זָבָה וְאַתֶּנֶת — לְבַיֶּתְקָה אֵיךְ אָגוּמָא וּמַעְגָּלֵי דְשַׁתֶּנֶת

אם. והשאר קרוב. 3. אז צורי. אז יח אדג שמעה. 4. אז הורינו; איח פנה בצדקתך הורינו אם. אדג פנה בצדקה הורינו אם. אדג תורתו הקדושה. 5. אא ו בידיך. 6. איח עוגיגו; אדג עוגותיו ענו בם. ז אז יח אדג יז ותופכי הקין. 8. אז ללהקך. משיח. חסר באיח. 9. אדג לנקום; איח לנקות פשעים. אז אדג וגועל פשעים. 10. אא ואין כוגעים. 12. אדג אין מספר. 13. אז יח אדג דורשיך במשור ענה יושב הכרובים. אז סיומו יהו; איח אדג שיתמו יהיו. 14. אז יח אדג הגימנו בטללי רביבים. 15 אז יח צדג אל תוכיח.

ג. אשפוך לפניך. המקורות: אא; אז: דף כ״א ע״ב; איח דף ע״ו ע״א; אדג דף ה׳ ע״ב.
1. אז טיח. 2. איח יקדמונו. 4. לפניך. חסר באיח. אז יח השיבה. 5. אא ו לגיות; אז אפיה.

מְקוֹם מַה נּוֹרָא וְקִרְיַת חָנָה — נָקְפוּ חַגִּים סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה
סֻוּגַר כָּל בַּיִת מִבּוֹא וְשָׁבָתָה רִנָּנָה — עַד הוֹפִיעָךְ בִּגְבוּרָה שׁוֹכֵן מְעוֹנָה
פִּלּוּלֵנוּ יְהִי נָא כִּקְטֹרֶת נְכוֹנָה — צָקוּן לַחְשֵׁנוּ כְּחַטַּאת הַכִּפּוּרִים רָצֵה נָא
10 קוֹל בְּבֵית חֶבֶל נַחֲלָה וּמְנָה — רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה
שַׁדַּי הָשֵׁב לְבֵיתְךָ שְׁכִינָה — שַׁלְמֵי תָמִיד נַעֲלֶה בוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה
תִּשְׁמַע תְּפִלָּה תַּקְשִׁיב תְּחִנָּה — תַּעֲנֶה "סָלַחְתִּי" לְאוֹמְרֵי "סְלַח נָא"

אל הור

ד אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ וּמְרִיָּה / בְּרִית אָבוֹת זָכוֹר נָא לְפוֹרְיָה
עֲנֵנוּ בִּגְעִיָּתֵנוּ שׁוֹכֵן שְׁמֵי עֲלִיָּה / כְּעָנִיתָ לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה
דָּחָקוּנוּ צָרִים וּנְתָנוּנוּ לְשִׁסּוּף / הוֹדֵנוּ חָשַׁךְ מִבְּלִי אִסּוּף
עֲנֵנוּ בְּוִדּוּיֵנוּ וְחַסְדְּךָ מִמֶּנּוּ אַל יָסוּף / כְּעַנּוֹ לְמֹשֶׁה וְלַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף
5 רסז, ב זָדְנוּ/וְשַׁמְּנוּ עַל לָשׁוֹן רָגָל / חִלַּלְנוּ שַׁבָּתוֹת בְּנִסְתָּר וְנִתְגָּל
עֲנֵנוּ בְּטוּב טַעְמֶנוּ וְחֶרְפָּה מֵעָלֵינוּ תָּגֹל / כְּעַנּוֹ לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל
יְבוֹאוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְאַל נְהִי לְחֶרְפָּה / כִּי מָטָה יָדֵנוּ וְכֹחֵנוּ רָפָה
עֲנֵנוּ בְּלֶקַח שְׂפָתֵינוּ נוֹתֵן תְּרוּפָה / כְּעַנּוֹ לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה
מִיּוֹם זִכָּרוֹן שִׁחַרְנוּךָ חוֹמֵל / נָאֲקָנוּ עֲשֶׂרֶת יָמִים בְּלֹא לֵב אָמֵל
10 עֲנֵנוּ בְּשִׂיחָתֵנוּ טוֹבוֹת גּוֹמֵל / כְּעַנּוֹ לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל
עָמַדְנוּ בֶּעָשׂוֹר לְפָנֶיךָ בְּנֶפֶשׁ עֲרוּגָה / פִּיצַת פִּינוּ עֲנֵה וְהַשְׁבֵּת דְּאָגָה
עֲנֵנוּ בְּצִדְקָךְ וְכַפֵּר זָדוֹן וּשְׁגָגָה / כְּעַ לִיוֹנָה בְּמֵעֵי הַדָּגָה

8. אד״ג הוסיעך ברגגה. 9. א׳ פיללנו; נא, חסר בא״ח. 10. א״א בית. 11. א׳ י״ח אד״ג שכנך השב ושובב לו שכינה (א״ח ושובב לנו), א׳ י״ח אד״ג שלמי תמיד יום. 12. אד״ג ותקשיב. 13. א״ח אד״ג אל מלך.

אם עונינו. המקורות: א״א; א׳ דף י״א ע״ב; א״ח דף ע״ו ע״ב; אד״ג דף ה׳ ע״א.
1. א׳ י״ח אד״ג ומרייה. 2. א׳ י״ח אד״ג בגעיתנו וחבוש טרייה. אד״ג כשעניתה. 4. א׳ אד״ג מנו; א׳ י״ח לא יסוף. 5. א״ח על לשונינו. א׳ י״ח חטאנו לך בנסתר. 6. א׳ י״ח וחרפתינו תגל; א״א כשרת בגלגל. 7. א״א וחילינו רפה. 8. א״א כצעק במצפה. 9. א׳ שחרנוך מוחל; א׳ י״ח בלי לב; א״ח אמול. 10. א״ח בכרמל. 11. א׳ י״ח אד״ג לפניך לערגה. 12. א׳ י״ח אד״ג עננו בצדקתך וחיה אום עליך הרוגה.

קַבֵּץ נְפוּצִים מִכָּל גְּבוּלַיִם / רוֹמֵם קֶרֶן וְהַעֲמֵד עַל סֶלַע רַגְלַיִם
עֲנֵנוּ בְּשַׁאֲגָתֵנוּ וּסְלַח לָנוּ בְּכִפְלַיִם / כענ׳ לְדָוִד וְלִשְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלָם
15 תַּבִּיט כִּי אֵין חָסִיד בַּדּוֹר / תְּכַפֵּר פִּשְׁעֵינוּ וּפִרְצָתֵנוּ תִּגְדּוֹר
תַּעֲנֶה אִלְמֵי פֶה מִבִּלְתִּי סְדוֹר / כענ׳ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר

אל הור

ה אִם כָּאֵשׁ נִתְּכָה עֶבְרָה / אַל תִּדְחֶה עָם נְשׁוּאֵי אֶבְרָה
בְּרַחֲמִים שׁוּבָה עַל עַם נִבְרָא / גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה /
ריז, א גְּזַר דִּין אִם נֶחְתַּם עַל שִׂיחָה / אֲשֶׁר בְּמַעַשׂ רָע נִסְרָחָה
דְּבוּקֵי מָתְנַיִם אַל תִּדְחֶה לְשׁוּחָה / כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה
5 הֲתִדְחֶה מֵאֶרֶץ אֲגוּדַת יְסוֹדֶךָ / חָלִילָה אַל תָּפֵר בְּרִית חֲסִידֶיךָ
וּמִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ תַּשְׁקִיף לְמַיְחֲדֶיךָ / כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ
זֶרַע אֱמֶת אֲשֶׁר שַׁשְׁתָּ לְהַפְרֵם / כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּמִי יְסַפְּרֵם
חַטָּאתָם תִּשָּׂא וּתְטַהֲרֵם / פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם
טָבְעוּ בְּעוֹמֶק רְשׁוּמֵי בְחוֹתָם אוֹת / אֲשֶׁר בָּם יִדּוֹדוּן מַלְכֵי צְבָאוֹת
10 יָהּ אַל תַּפִּילֵם לְמַשּׁוּאוֹת / כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת
כְּמַשָּׂא נָטַלְתָּ בֵּן בְּכוֹר / לְמְחַבְּלֵי בָנִים אוֹתוֹ אַל תִּמְכּוֹר
לְרַחֲמֵנוּ זָכוֹר תִּזְכּוֹר / בְּרוֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר
מִקֶּדֶם עוֹלָם הִתְיַסֵּד / אֱלֹהִים אַתָּה אֵל חָפֵץ חֶסֶד
נוֹצֵר לַאֲלָפִים חֶסֶד / אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד
15 סְלַח לְעַם דְּבֵקִים בָּךְ / אֲשֶׁר מִקֶּדֶם יְצַרְתָּם לְשַׁגְּבָךְ
עוֹקֵד וְעָקוּד יִתְיַצְּבוּ סְבִיבָךְ / אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ

א״ח ממעי. 13. א׳ קבץ נדחים ; א״ח נדוחים מכל גבוליים. 14. א״א לדוד בציון ולשלמה בנו בירושלם. א״ח לדויד ולשלמה בנו בירושלים. 15. א״ח ופרצו. 16. א״א אִלְפֵה פה; א׳ אלומי פה. 17. א״ח אד״ג אל מלך.

אם כאש. המקורות: א״א ; א׳ דף י״ב ע״א ; א״ח דף ע״ז ע״ב ; אד״ג דף ה׳ ע״ב (מגיע רק עד אמצע שורה 9).
1. א״א אד״ג נשואי על עברה. 3. א״א נחתם בשיחם. א׳ במעש רע היא נשוחה ; א״ח היא בסוחה ; אד״ג היא נסוחה. 4. א׳ דיבוקי. 5. אד״ג הדחה מארץ. ברית, חזר בא׳ יח אד״ג. 7. א׳ יח אד״ג ככוכבי שחק. 8. א׳ יח אד״ג חטאימו. 9. א״ח טבענו. 11. א״ח אותם. 12. א׳ יח למענך פשעינו אל תזכור, כנמתה וחטאתיך לא אזכור. 13. אל, חסר בא״א. 14. א׳ יח וגדל חסד. 15. א׳ יח אשר מאז נוצרו לשגבך. 16. א׳ יח עוקד ונעקד.

פְּאֵרְךָ וּשְׁבָחְךָ עַל פְּשַׁע תַּעֲבוֹר / פְּשָׁעֵינוּ חְכַסֶּה וַעֲלֵיהֶם תַּעֲבוֹר

ריז. ב צַאנְךָ אַל תִּמְשׁוֹל עִם יוֹרְדֵי בוֹר / כִּי אַתָּה אֵל גָּדוֹל וְגִבּוֹר

קֶדֶם קָנִיתָ עַם גָּנוּן / הִתְרַצֶּה בִּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּן

20 רְצֵה בְּעַם שׁוֹפְכֵי לְךָ חִנּוּן / יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן

שְׁפֹל רוּחַ אֶת גְּבוֹהִים / הַצֵּל מִמָּוֶת עַם לְיִשְׁעֶךָ כְּמֵהִים

תְּקַבְּלֵנוּ כָּאָמוּר בִּתְפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים / כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים

אל הור

1 אֵין לָנוּ אוּרִים וְתֻמִּים בְּלֹא בִינָה מִדַּעַת חֲכָמִים

גִּדְּעוּנוּ בְלָעוּנוּ עַמִּים דָּמִינוּ לְשׁוֹפְכֵי דָמִים

הֲמָמוּנוּ כְּנַחֲלֵי מָיִם וְהוֹרִידוּנוּ עַד תְּהוֹמוֹת מָיִם

זְבוּלֵנוּ הֶחֱרִיבוּ פַּעֲמִים חָנֵּנוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ וְחַיֵּינוּ מִיּוֹמָיִם

5 טַע בְּהֶם מִלְּחַמְתֶּךָ יִכְלוּ הֲמוֹנֵיהֶם מֵאֵימָתֶךָ

כְּעָשָׁן נִמְלַח יִהְיוּ בַחֲמָתֶךָ לִנְפוּצִים תְּקַבֵּץ לְאַדְמָתֶךָ

מְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדֶּךָ נַהֵג בְּרַחֲמִים בְּנֵי יְדִידֶיךָ

סְלִיחָה הַמְצִיא לַעֲבָדֶיךָ עוֹד תִּזְכּוֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ

פְּדֵנוּ מִיַּד עוֹשְׁקֵינוּ צַדְּקֵנוּ כִּי אַתָּה אֱלוֹהַּ צִדְקֵנוּ

10 קָרְבֵנוּ וְאַל נָא תְרַחֲקֵנוּ רְצֵנוּ וּבְסֵפֶר חַיִּים חָקְקֵנוּ

שְׁלוֹם קָרְבָּנוֹת פָּרִים נְשַׁלְּמָה שְׂפַת אֲמָרִים

17. א״ח על פשעינו. 17. א״ו יח תכס. 18. א״ח אל תמשוך עם. 19. א״ו תתרצה. 20. א״ח שופכים לפניך. 21. את, חסר בא״ו; א״ח שפל דור גבוהים. א״ו יח לישע. 22. א״א תקבלנו כמשה. 23. א״ח אל מלך.

אין לנו אורים. המקורות: א״א; א״ו דף י״ב ע״ב; א״ח דף ע״ז ע״ב; שפתי רננות ... מנהג טריפולי ד״ו 1711 (שר ד״ו) דף י׳ ע״א; הנ״ל ליוורנו 1793 (שר 1793) דף ט׳ ע״א; הנ״ל ליוורנו 1837 (שר) דף י״ז ע״ב; הנ״ל 1865 (שר 1865) דף מ״ז ע״א.

1. שר ולא בינה ודעת חכמים. 2. א״א ו יח גערונו אבדונו עמים. 3. שר והורידונו לנהרות מים; שר 1793 והורידונו עד נחלי מים. 4. וחיינו, חסר בא״א; א״ו הושיענו חינו; שר חננו שוכן שמים. 5. שר מלחמותיך. א״א ו יכלו הם מאימתיך; שר יפלו המה. 6. שר כרגע יכלו בחמתיך; שר 1793 כרגע יבלו. 7. שר מלוך אתה לבדך; א״ח לבדיך. א״ו יח עם בני ידידיך; שר 1793 ברחמים לבני ידידיך. 8. שר עת תזכור. 9. שר פלטנו מיד אויבינו. שר צרח כגבור על מחריבנו; א״ו אלהי צדקנו. 10. שר קדוש אל באפך תריבנו. א״ו יח רצה שועגו ולחיים חקקנו; שר רחום וחנון אל תאנף בנו. 11. שר שדי שוכן שחקים, שמע שועת עשוקים.

ריח, א תִּפְתַּח לְפָנֵינוּ דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים תְּקַבְּלֵנוּ / בִּתְשׁוּבָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים

אל הור

1 אֱלֹהִים אַתָּה יוֹצְרֵנוּ בְּךָ בָטְחוּ אֲבוֹתֵינוּ צוּרֵנוּ
גָּעוֹל רוֹעַ יְצָרֵנוּ דַּעְתָּה כִּי הוּא מְצִיֵּרֵנוּ
הִטָּנוּ מֵאוֹרַח מִישׁוֹר וְהַיּוֹם שַׁבְנוּ עָדֶיךָ בְּעָנְיֵנוּ שׁוּר
זַךְ הַמּוֹצִיא אֲסִירִים בַּכִּישׁוֹר חָנֵּנוּ כְּחַסְדֶּךָ וְזַעֲקָתֵנוּ שׁוּר
5 טוֹהַר מִזְבַּחֲךָ נֶהֱרָס וְנִגְלָה יְסוֹדוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים אָפֵס הוֹדוֹ
כְּלִיל קָרְבָּן בָּטֵל מִן וִיעוּדוֹ לֹא מָצָא עַמְּךָ שִׂמְחַת מוֹעֲדוֹ
מַה־נַּעֲשֶׂה וְאֵין יָדֵינוּ לְאֵל נִיאוּצֵינוּ הִבְדִּילוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינְךָ אֵל
סַבְּרֵנוּ לִישׁוּעָתְךָ קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל עֲוֹנֵינוּ מְחֵה וְחִיש לָנוּ גוֹאֵל
פְּנֵה לְתַחֲנוּנֵינוּ וִישׁוּעָתֵנוּ לִבְשׂוֹר צַדְּקֵנוּ הַיּוֹם וּמִדָּרְכֶיךָ לֹא נָסוֹר
10 קוֹמֵם שַׁעַר הָאִיתוֹן וְשַׁעַר סוּר רְצֵה כְּאָז בְּתוֹכָם זִבְחֵי הֶעָשׁוֹר
שְׁמַע שַׁוְעַת שׁוֹטְחֵי לְךָ כַּפָּיִם הַצְּמֵאִים לְרַחֲמֶיךָ כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לַמָּיִם
תָּרוּם לְרַחֵם נוֹשְׂאֵי לְךָ עֵינָיִם וְאוֹמְרִים וֵאלֹהֵינוּ בַּשָּׁמָיִם

אל מלך יושב על כסא רחמים וג

ואלג אלתי לנעילה / והשלש שהן לנעילה

ריח, ב א אַרְבָּעִים יוֹם עָמַד עָנָיו בְּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּנִים לְפָנֵי דָר מְעוֹנָיו
גָּבְהֵי רוּם הֶעֱלָהוּ וּפְרָשׁוּ עָלָיו עֲנָנָיו דַּרְכֵי טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ הֶעֱבִיר עַל פָּנָיו
הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן הָיָה יוֹם כִּפּוּר וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵינוּ וּלְחַטֹּאתֵינוּ חִנָּנְךָ בּוֹ בְּסִפּוּר

12. אי״ח דלתות; שר תדלנו ממעמקים. תרחמנו עושה משפט לעשוקים. או ושערים. לכפר עלינו כי יום כפורים; אי״ח לכפר עלינו ביום כפורים.

אלהים אתה יוצרנו. המקורות: א״א; או דף י״ג ע״א; אי״ח דף ע״ח ע״ב.
1. או יח אתה צורנו... אבותינו יוצרנו. 2. או יח הוא צרינו. 3. א״א יח הטינו; או הטני; או המישור. או יח ובדרך לא סלולה לקשור. 4. או יח וצעקתנו תשור. 7. א״א בידם לאל. או יח ובין אל. 9. או פני לתפלתנו ישועתנו; אי״ח לתחנתינו. או יח צדקנו מדרכיך לבלתי סור. 10. א״א רצה ממנו כמאז צום העשור. 11. או יח שוטחי אליך. 12. או נושאי אליך; א״א לך כפים. אי״ח האומרים.

ארבעים יום. המקורות: א״א; או דף י״ג ע״א; אי״ג דף ע״ב ע״א (= ספר שנתי ח״ד עמ׳ 423); אי״ח דף ע״ט ע״א (מגיע רק עד שורה 11 והשאר אי אפשר לקרות).
1. אי״ג ותחנונים פני; אי״ח ובתחנון; או במעוניו. 2. או יג פרשו. א״א ו יח וחסדיו. 3. א״א האחרון

זְכוֹר לָנוּ צִדְקָתוֹ וְהַעַל לָנוּ לְחַיִּים פּוּר — חֶדְוָה תְּמַלֵּא פְּנֵי עַם חָפוּר
5 טִיעַמְתָּ יוֹם מִלַּיְלָה לְהוֹדִיעַ מַכְשִׁיר — יוֹמָם צִוִּיתָה חֶסֶד וּבַלַּיְלָה עִמּוֹ שִׁיר
ריס, א
כֵּן תִּרְצֵנוּ וּמַעְגְּלוֹתֵינוּ תַּיְשִׁר — לְנַצֵּחֲךָ בְּעָשׂוֹר עַל עֲלָמוֹת שִׁיר
מִיהַר בְּרִדְתּוֹ מֵהַר חוֹרֵב — נוֹגַהּ הִקְרַנְתָּ פָּנָיו כִּשְׁפַרְפָּר עוֹרֵב
סְלַח כָּמוֹ כֵן לִמְפִיקֵי קוֹל עָרֵב — עָטֹה נַעֲשֶׂה הֲדַר כַּפָּרָתְךָ לְעֵת עָרֶב
פּוֹשֵׁט יָד לְקַבֵּל שְׁבִי פֶּשַׁע — צָפָה הַצָּמִים הַיּוֹם וּמִתְוַדִּים עַל פֶּשַׁע
10 קוֹל וִדּוּיָם מִשְּׁמֵי מָרוֹם תִּישַׁע — רַחֲצֵנוּ מֵעָוֹן וְחִישׁ לָנוּ יֶשַׁע
שְׁאֵרִיתֵנוּ תְּבַשֵּׂר שַׁבְתִּי שְׁבוּתְכֶם — שָׁלְמָה גָלוּתְכֶם וְכִלְתָה רָעָתְכֶם
תַּשְׁמִיעַ מְחַנֶּנְיָךְ בְּצֵל הֲדָרִי שִׁבְתְּכֶם — מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם

אל הור

ריט, א ב
אֶתְחַנֵּן בִּבְכִי וְקוֹל אַרְעִים / בֶּעָשׂוֹר אֲחַלֶּה פָּנֶיךָ בִּפְגָעִים
גָּעַלְנוּ מִשְׁפָּטֶיךָ וַנְּהִי גְדוּעִים — דִּין אֱמֶת דַּנְתָּנוּ תְּמִים דֵּעִים
הִכְעַסְנוּךָ צוּרֵנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים — וַגַּם מִפִּקּוּדֶיךָ כְּשׁוֹגִים וְתוֹעִים
זָחַלְנוּ מֵאֵימַת מִשְׁפָּט וַנְּהִי זָעִים — חֲבוֹל חָבַלְנוּ וְתַמּוּ שׁוֹפְכֵי חִין נָעִים
5 טִיט רֶפֶשׁ וּבוֹר שָׁאוֹן אָנוּ טֹבְעִים — יוֹמָם וָלַיְלָה אָנוּ יְגֵעִים
כָּלָנוּ בֶּעָשׂוֹר לְפָנֶיךָ כוֹרְעִים — לַבְּקָרִים חָנֵּנוּ וְאַף לְרִגְעִים
מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב לְךָ אָנוּ מְשַׁוְּעִים — נָאוָה תְּהִלָּתְךָ וְהַסְדְּךָ נָעִים
סְלִיחָתֵנוּ הָפִיקָה וְנֵצֵא שְׂבֵעִים — עוֹרֵר תְּנוּמָתֵנוּ אֲשֶׁר כְּרוּחַ עוֹעִים
פְּנֵינוּ גַּלֵּה מִנִּי פְשָׁעִים — צַוְּאוֹרוֹתֵינוּ נַתֵּק עֶלֶם וְהוֹלִיכֵנוּ צְנוּעִים

הזה הוא יום כפור; א״ח האחרון הזה יוכ״פ. א״ג ונהגנך בו; א״ה חיגנן בספור. 4. לנו, חסר בא״ו יג יד, תמלא פי. 5. יומם, א״א יוכ. 6. א״ו יו יה כן תנו ישרו מעגלנו ומעגלנו תישיר; בספר א״ג שנתי ח״ד 424 הערה 151 מובא בטעות נוסח א״ג ועולתנו תישיר. א״ד פעל עלמות. 7. א״ו מהיר (כך גם אוכס׳ 2727/1, והוא כינוי למשה רבינו, עפ״י משלי כב כט, ראה שמ״ר רי״ב י״א, ת״ב וארא י״ז), א״א פניו הקרנת; א״ו כשפרפר צובר; א״ג יה צורב. 8. א״ג סלה למוכנים כמפיקי. 9. א״ג פשוט. 10. א״ו רחצנו מגן וחישה לנו ישע. 11. א״ו שבח שבותכם; א״ג שנתי שביתכם. 11ב. חצי שורה זו חסרה בא״ג, בספר שנתי ה״ד 425 הע׳ 159 מובא בטעות נוסח א״ג שלבת גלות וכל רעתכם. 12. לפי ספר שנתי שב הע׳ 160 נוסח א״ג בצל הדרי, ואינגנו כן. א״ג ודד ערב. 13. א״ג צל מלך.

אתחנן בבכי. המקורות: א״א; א״ו דף י״ב ע״ב; א״ג דף ע״ג ל״א (=ספר שנתי ה״ד, עמ׳ 125); אד״ה דף 10 ע״ב (מגיע רק עד סוף שורה 10).

1. אד״ה וקולי. 3. א״ג ונטנו. 4. א״א מאימה פחדך; א״ו יג והגנו זעיב. 5. א״ו אד״ה סיט רפשנו; א״ג סיט רשפינו; א״ו יג אד״ה בנור שאון סבועים; בספר שנתי הנ״ל הע׳ 170 חסרה שאון. 6. א״א אף. 7. א״ו עד ערב; הנה, חסר בא״ג. א״ו יג וזכרך נעים. 9. א״ג מנו. א״ו צורותינו ... עולה; א״ג עולב.

10 קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ פֶּלֶא בֵּין קָרְעִים — רוֹב נִפְלְאוֹתֶיךָ הַרְאֵה לִמְכִינִים רַעִים
שַׁדַּי הָתֵם קֵץ שְׁבוּעִים — שְׁקוֹד לִדְלוֹת מִמְּצוּלוֹת שְׁקוּעִים
תְּכַפֵּר לָעָם בַּכֶּסֶה תוֹקְעִים — תָּמִיד מֵהַיּוֹם הַהוּא רַחֲמֶיךָ תוֹבְעִים
תָּחִישׁ לָנוּ שִׁבְעָה רוֹעִים — שִׁירָה חֲדָשָׁה לְךָ נַנְעִים
תִּמְלוֹךְ עָלֵינוּ שׁוֹכֵן רְקִיעִים — תְּבַשְּׂרֵנוּ וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים

אל הור /

ריס, ב ג אָתָאנוּ עָדֶיךָ לַעֲרוֹךְ שַׁוְעָה — בְּרַחֲמֶיךָ וּבְסִלִּיחוֹתֶיךָ לְהִשְׁתַּעְשָׁעָה
גַּשְׁנוּ אֶל פִּתְחֶךָ לִמְצוֹא יְשׁוּעָה — דָּבְרֵנוּ יֵי שְׁמָעָה
הוֹדָיוֹת לְךָ נְשׁוֹחֲחָה — וְתִפְאַרְתְּךָ לָעַד נַפְצִיחָה
זַךְ כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה — חָטָאנוּ לְךָ יֵי סְלָחָה
5 טַהֵר בֵּית השאובה — יַחַד אֵלֶיךָ נָשׁוּבָה
כַּפֵּר לַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה — לְשַׁוְעָתֵנוּ יֵי הַקְשִׁיבָה
מַהֵר יְשָׁעֵנוּ וּבָנוּ אַל תִּתְחַר — נָאַקְנוּ אֵלֶיךָ וְלִבֵּנוּ סְחַרְחַר
סֶלָה קוּמֵם מִקְדָּשְׁךָ וּבָנוּ תִבְחַר — עֲנֵנוּ וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר
פְּלָאֶיךָ נָשִׂיחַ בְּעוֹז וְתִפְאָרָה — צַעֲקָתֵנוּ עָנֵה מִשְׁמֵי שִׁפְרָה
10 קַבְּלֵנוּ הַיּוֹם בִּסְלִיחָה וְכַפָּרָה — רַחֲמֵנוּ לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא
שַׁדַּי הַשְׁקִיפָה מִמְּרוֹמֶיךָ — שְׁמַע שַׁוְעַת מְיַחֲדֵי שְׁמֶךָ
תֵּיפֶן לְצַדְּקֵנוּ כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ — תּוֹפִיעַ בְּרַחֲמִים עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ

אל מלך יושב על כסא רחמים

10. א״ג ריב. 11. א׳ שוקעים. 12. א״ג בכסא. תמיד, חסר באו׳ יג; א׳ ומהיום ההוא והנה רחמיך תובעים; א״ג ומהנם והנה רחמיך תובעים; בספר שנתי הנ״ל הע׳ 184 מביא נוסח א״א בסעות ״רחמים תובע. 13ב–14א׳ שני חרוזים אלו חסרים באו׳ יג. 15. א״ג אל מלך.

אתאנו עדיך. המקורות: א״א; א׳ דף י״ד ע״א; א״ג דף ע״ד ע״ב (— סדר שנתי ח״ד עמ׳ 426); אדמ״ דף י״א ע״א.

1. א״ג אתנו. אדמ״ ברחמיך ובחסדיך. 2. אדמ״ גשנו אליך; א״א למצא תשועה. א״ג דבבינו. 3. א׳ יג הודאות. א״ג אפציחה. 4. חטאנו לך, חסר באדמ״. 5. א״א השאובה. (וכן, בלי ניקוד באו׳). 6. א׳ לבית; באו״ג חסרהחצי השורה. לשועתנו, חסר באדמ״. 7–8. אדמ״ מהר ישענו כי ליבינו סחרחר, נאקינו שעה ובנו אל תתחר, סמוך נפילתינו ואותנו תבחר, עגינו עשה אל תאחר. 7. א׳ יג נאקנו בסברנו ולבנו סחרחר. 8. א״א סלה תקים. 9. א״ג נשוחח; א׳ אדמ״ נטוחח. 10. היום, חסר באו׳ יג אדמ״. א״א רחמנו אלהינו כי; רחמנו אלהי, חסר באדמ״; א״ג רחמינו כי שמך. 12. אדמ״ לצדקם ברחמיך. א״ג תיפן ברחמים; אדמ״ כי שמך נקרא על עירך ועל עמיך.

ואד קד בינגא אן מוצע אלסליחות פי צלוה אלכפור הו וסט אתה בחרתנו מן קבל אן יקאל מחול לעונותינו [ביום הזה] פינבגי אן נביין מוצע אלסליחות / רכ. א 5 פי כל צום ונקול אנה פי וסט אלברכה אל־סאדסה אעני סלח לנו אבינו כי חטאנו ואדא פרג מנהא יקול ואל יעכב כל חטא ועון את תפלתנו ברוך אתה ייי חנון ומרבה לסלוח. וצלוה אלצום אדא 10 כאנו גמאעה יקול אלאמאם בין אלברכה אלז ואלח אעני בין גואל ורופא הדה אלברכה

ואחרי שבארנו שמקום הסליחות בתפלת יוה"כ הוא בתוך אתה בחרתנו לפני שאומרים מחול לעונותינו ביום הזה, צריך שנבאר את מקום הסליחות בכל צום, ונאמר שהוא בתוך הברכה הששית ר"ל סלח לנו אבינו כי חטאנו, וכשגמר אותן יאמר ואל יעכב כל חטא ועון את תפלתנו ברוך אתה ה' חנון ומרבה לסלוח. ותפלת הצום, כשהם ציבור יאמר החזן בין הברכה השביעית והשמינית ר"ל בין גואל ורופא את הברכה הזאת

עננו ייי אלהינו ענינו ביום צום התענית הזה כי בצרה גדולה אנחנו אל תתעלם אבינו מבקשתנו ואל תעלם אזנך משמוע תפלתנו היה נא קרוב לשוענו טרם נקרא ואתה תעננו כד שנא והיה טרם יקראו ואני 15 אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ברוך אתה ייי העונה בעת צרה

ואמא אלפראד פידכלהא פי ברכה שומע תפלה כמא כנת קדמת. ופי כל יום צום לא בד מן אן תקאל [הדה אלצלוה פי ג צלואת דלך אליום תקאל] אולא פי צלוה אלליל ועלי 20 אן אלצאים בעד לם יתעשא יגב אן יקול עננו / רכ. ב פי מעריב תם יתעשא לאן וקת צלוה מעריב הי מן אלנהאר אלאיתי אלדי הו אלצום ואמא אדא אנקצי אלצום ועלי אן אל־

אבל היחיד מכניס אותה בברכת שומע תפלה כמו שהקדמתי. ובכל יום צום צריך על כל פנים לומר את התפלה הזאת בג' תפלות היום ההוא. תחלה אומרים אותה בתפלת הלילה, ואע"פ שהצם עדיין לא סעד סעודת הערב צריך לומר עננו במעריב ואח"כ יסעד, כי זמן תפלת המעריב הוא מן היום הבא שהוא הצום. אבל במוצאי הצום

1. אי פי צלואת. 3. מחול, כאן פותח טשס. 7. אי טשס יקאל. 10—11 אלאמאם—הדה, אי טשס; אא אלאמאם אלברכה אלסאבעה אעני גואל ישראל קבל רופא חולי עמו ישראל יקול הדה. 12. ביום—הזה, רק אא. 13—15. אי טשס ואל תעלם... ואל תתעלם מלכנו ... לשוענו נקרא (אי ואתה תענה) ... אשמע כי אתה עונה בכל עת צרה פודה ומציל בכל עת צרה ומצוקה. 17. אי טשס כל צום. 18. באי חסר "אן"; באא חסר מן "תקאל" הראשון עד השני; בטשס חסר ג'; דלך אליום, רק בטשס. 20. אי טשס אלצאים לם (אי לא) יתעשא בעד פיגב; יתעשא, כאן פותח טשסא: יתעשא בעד קולהא פיגב... מעריב אלתי קבל צומה ולא יקולהא פי מעריב אלדי בעד צומה וצלאה צאים בעד לכנהא תחסב מן אליום אלדי בעד אלצום. 22. אא אלאיתי. 22—2. אי טשס מעריב הו מן יום אלצלוה ואמא אדא אנקצי יום אלצום

17. לעיל עמ' כא, כג. 19. וזוהי גם דעת רבינו נסים במגלת סתרים שיש לומר ענינו ג"פ ערבית, שחרית ומנחה על יסוד הירושלמי בברכות פ"ד ובתענית פ"ב, עי' ערוך ע' קבל, ס' המנהיג הל' תעניות סי' ד' ובראבי"ה ח"ב עמ' 612—614 ובהערות ר"א אפטוביצר שם, ובנגוד למה שכתוב בתשובות הגאונים שאין אומר ענינו אלא במנחה בלבד.

מצלי בעד מא אפטר לא יגוז לה אן יקול
ענגו לאגה מן יום אכר. ופי כל צום יגוז
אן יוכל וישרב אלי תלת אלליל אלאכיר מהמא
לם ינאם אלצאים פאן הו נאם פקד פאתה אן
5 יאכל וישרב מא כלי צום אלכפור פאן לה
אלואגבאת אלתי דכרנאהא ומא כלי ט באב
איצא פאן לה ואגבאת מתל אלכפור לכנהא
תנקץ ענהא אשיא והי אלצלותין אלזאידתין
ואסם מקרא קודש ותחרים אלעמל ויזיד
10 עלי אלכפור אשיא והי מנע אלקראה ודרס
אלמשנה ואלתלמוד אלא פי אלמואצע
אלשאגיה מתל ירמיהו ואיוב וקינה
ומתל קצה אלכראב אלתי פי גמאר הנזקין
ופי בשלשה פרקין. וקום יזידון פי
15 צלוה ט באב פי בונה ירושלם

אע"פ שהמתפלל עדיין לא אכל דבר, אינו
רשאי לומר ענגו מפני שהוא מן היום
האחר. ובכל צום מותר לאכול ולשתות עד
השליש האחרון של הלילה ובלבד שהצם לא
ישן, ואם הוא ישן לא יוכל עוד לאכול
ולשתות, חוץ מיום הכפורים שיש בו המצוות
שהזכרנו, וחוץ מט' באב ג"כ שיש בו מצוות
כיוצא ביו"כ אלא שיוצאים מכללן (קצת)
דברים והם שתי התפלות הנוספות ושם מקרא
קדש ואיסור המלאכה, ונוספים בו על יו"כ
דברים והם איסור הקריאה (בתנ"ך) ולימוד
המשנה והתלמוד אלא במקומות המעציבים
כגון ירמיהו ואיוב ואיכה וכגון ספור החורבן
בגמרא הנזקין ובשלשה פרקין. ויש מוסיפים
בתפלת ט' באב בבונה ירושלם

רחם ייי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן
רכא, א כבודך ועל העיר / האבדה האבלה השוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה
בכף עריצים ויבלעוה לגאיונים ויירשוה עובדי פסילים כי אתה באש

וצלי מעריב קבל אן יפטר פלא (או לא) יקול פיהא
ענגו לאגה יום אכר. 3–6. או טשס יגוז (או יגב) אן
יאכל אלצאים וישרב... לם ינם פאן... או ישרב פאן
הו נעס פלן יפותה... פאן לה גמיע אלואגבאת אלתי
רסמנאהא. 7. איצא רק אא. או טשס מתל ואגבאת
אל כיפור לכנה ינקץ. 8–10. או מנהא... ואלצלותין
אלזאידתאן ואסם קדש... ויזיד עליה שיא והו; בטשס
חסר מן "אשיא" הראשון עד השני. 10. או טשס
אלקראה פי אלמקרא. אא ואלדרס אלמשנה. 13. אא
גמאר הנזיקין; או גמר נזיקין שמין להן; טשס גמרא
לנזקין שמין להן. 14. וקום, או טשס טא; אא וקומא.
8–14. טשסא אן יאכל וישרב... מהמאה לא ינאם גמלה
מאן נאם פתתה דלך פאן נעס מא יבאלי אלא צוב (צום)
כמור פאן לה גמיע אלואגבאת אלתי וצפתהא פוק
וכדלך ט' באב פאן לה כמתל ואגבאת אלכפור לכנה
ינקץ מנה אשיא אלצלותין אלזאידתין ואסם קדש ...
אלא פי אלמואצע אלשאגיה מתל כראב אלקדס אלתי פי גמר הנזקין שמין להן ופי בשלשה פרקים וקום יזידו.
15 וקל ציון משכן כבודך, רק אא. 17. טשס על העיר. האבדה, רק אא. 18. או טשסא לגיונים; טשס

2. עי' ב"תוספתא" או "ברייתא" שהובאה במנהיג
ובראבי"ה שם ובשאר ספרי ראשונים. וע"ע הערת
אפס' שם. 4. פוסק כנראה הלכה כר"א בר שמעון
(תענית י"ב א') או כר"ש בן גמליאל לפי גירסת
הירושלמי, ועי' בתשוה"ג שע"ת סי' שכ"ה; ראבי"ה
ח"ב 618; טושו"ע סי' תקס"ד. 5. וכדעת הגאונים
שפסקו כלישנא בתרא, שהכל תלוי בשינה,
ועי' ראבי"ה שם. 7. לעיל עמ' רנח. 14. גיטין
נה, ב עד נח, א. תענית כח, ב עד ל, ב.
16. "ואמר מר רב סעדיה יש שמוסיפין בבונה
ירושלם רחם ה' אלהינו, מי שאמר כך אינו מפסיד"
(סדע"ג מ"ג ע"א. והשלב ח"ב קל"א ע"א). "ומנהגנו
מימות ראשונים לומרה בבונה ירושלים
שבתפלת מנחה לבד" (מדברי רב האיי בהל'
ויזיד עליה ... אלקראה ואלדרס פי אלמקרא וגירהא
פי גמר הנזקין שמין להן ופי בשלשה פרקים וקום יזידו.
18. או טשסא לגיונים; טשס

הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה ככת ואני אהיה לה נאם ייי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה ברוך אתה ייי בונה ירושלם

ולא יצר קולה שיא.

וארי אן אתבת עלי אתר דלך כז סליחה אכר יא מנהא לתשעה באב וב ליז פי תמוז וב לג בתשרי וב לעשרה בטבת וג לצום אלמגלה וז ללצום אלסאדג אדא אתפק. פאבתדי באליא אלתי לט באב

ואין חשש באמירתה.

ואני רוצה לרשום בעקב זה כ״ז סליחות אחרות, י״א מהן לתשעה באב ושנים לי״ז בתמוז ושנים לג׳ בתשרי ושנים לי׳ בטבת ושלשה לצום המגלה ושבעה לצום פשוט כשיחול. ואתחיל בי״א של ט׳ באב:

א אֲיֵלִיל הָה לַיּוֹם הַמְפָרֵק גְּדִילִים בּוֹסֵס בְּנֵי אֵילִים כַּנְטִיעִים מְגֻדָּלִים
גָּעַר בִּי וְהֶשְׁמַנִּי מִדַּלִּים וּמִגְּדוֹלִים / בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפוֹל מִגְדָּלִים

מג דַּלְתֵי מוֹצָאֵי בֶּקְרוֹ הָכְהָהוּ הִלַּת שֵׂחֵק וּכְסִילָיו לֹא הָגְהָהוּ
וְכָל שָׂר מִכְתָּם לִקְשִׁי יוֹמִי נָהָהוּ / יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא

רכא, ב ההוא זַלְעָפוֹת / רָעָב רוּחוֹתָיו יָצִיקָה חוֹרֶב צָרֶבֶת יַשֵּׁב בּוֹ לְהַזִּיקָה
טַלּוּ טִפֵּי זַעַף וּפִיד לְאֵיד יָזוּקָה / יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה

ומ יָרֵיחַ לֵילוֹ לֹא רָגְשָׁה וְנִשְׁאָה כּוֹכַב נָגְהוֹ וְכִימָתוֹ מַסְלוּלָה נָשָׂאָה
לְיַעַר צוֹמֵחַ גִּשְׁמָתוֹ לֹא דָשְׁאָה / יוֹם שוֹאָה וּמְשוֹאָה

לגאיוונים. 3. שיא, רק אא. 5. אכר, אין בטשסא.

8. אז טשס פאמא אלתי לתשעה באב; טשסא פאמא לט׳ באב. טשס אינו מכיל את הסליחות גופן אלא רשימת התחלותיהן בלבד.

הריצ״ג ח״א עמ׳ כ״ד. וכתב רב עמרם שאומר נחם ערבית שחרית ומנחה ורב סעדיה כתב במנחה בלבד... וכבר פשט המנהג כדברי ר״ס״ (אבודרהם). אמנם לפי הנוסח שלפנינו שהיה גם לפני ריצ״ג אין מגביל את אמירתה רק למנחה, ועי׳ טוב״י סי׳ תקנ״ז.

5. ״ואמר רב פלטוי שליח צבור אומר בתשעה באב סליחות בברכת סלח לנו... וכן מנהג בשתי ישיבות״ (מנהיג הל׳ ח״ב סי׳ כ״ז); ו״בשחרית יורד ש״ץ ומתפלל ככל התעניות ואומר סליחות בחנון ומרבה״ (סרע״ג מ״ג ב׳ והשלם ח״ב קל״ב ב׳; או״ז ח״ב סי׳ תט״ז); ו״כך שמענו שבבבל אומ׳ סליחות. בת״ב בישיבה״ (לקוטי הפרדס ענין ט״ב), ואולם בשבה״ל סי׳ רס״ט כתוב: ״ובתפלת שחרית אין מנהג בשתי ישיבות ולא בכל ישראל לומר סליחות ותחנונים... אלא מנהג לומר פזמונים של קינות״. וזהו המנהג המאוחר יותר, ועי׳ אוצה״ג לתענית עמ׳ 49. סליחות רב האיי לט״ב נתפרסמו ע״י ר״ח ברודי בידיעות המכון לחקר השירה העברית ספר ג׳, ועי׳ בהקדמתו עמ׳ י׳—י״א.

איליל הה. המקורות: אא; אז דף ט״ו ע״א, ושם רשום עליה ״פאמא אלתי לתשעה באב״; אז דף מ״ד ע״א; אח דף צ״ד ע״ב; אדלד דף ד׳ ע״א, מתחיל בשורה 5.

2. אז ח והשימני. 3. אא מוצאי. אז ח הילת. אא הוגהו. 4. אז וכל שם מר מכתם. אא לקשה יום. 5. רעב, רק באז. אח אדלד רוחו. אז חרב. 6. אא כולו טפי; אדלד טלי. 7. אז וכיבתו. אז נושאה. ונישאה—נשאה, כך אא אז. אח ונשאה—נשאה.

ומש מוֹגֶגֶת כָּל לְחוּם מִלַּעַט וּמִסִּיכָה נַהִיתָה גָחֲלָתָה כָּל נֶפֶשׁ מֵעַל סֵפֶר וַהֲלָכָה

10 שָׂפָה רָפָה עוֹז שָׁלוֹם רְבוּכָה / כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוּכָה

ומ עַל מָה גְּזֵרַת בּוֹ יָשְׁבָה בַּשְּׁפֵלָה פִּנַּת יִקְרָתִי בּוֹ שָׁמָה לְמַפֵּלָה

צֵאֶצָאֵי נִטְעֵי הָיוּ בוֹ כְּכַנָּה אֲפֵילָה / יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה

ואפ קְדוֹרַגִּית עַל גֵּיהַת עוֹלָם יְצָבוּר רוּחַ קְדִימוֹ יְשׁוֹם חֲמוּדוֹת וְנִטִּישׁוֹת יְשָׁבוּר

שַׁמּוֹת וְשָׁאוֹף עִם הַוָּתוֹ תַּעֲבוֹר / יוֹם יֵיָי מַר צוֹרֵחַ שָׁם גִּבּוֹר

15 גבור שָׁפַלְנוּ בּוֹ לִלְחוּץ וְלִדְחוֹק תְּכַפֵּר עֲוֹנֵינוּ וּמִמֶּנּוּ אַל תִּרְחוֹק

תְּמַלֵּא פִּיוֹתֵינוּ בְּיוֹם זֶה שְׂחוֹק / יוֹם הַהוּא יִרְחַק חוֹק

אל הור

ב אֲבוֹי לְיֶרַח חֲמִישִׁי צוּקוֹתָיו מִי יַבַּע בְּלַעֲנַת שֶׁמֶר מֻזָּקָק אוֹתִי שִׁבַּע

רכב׳ א גִּלְגַּל תַּחַת שׁוֹאָה אֲשֶׁר זָמַם וְנִשְׁבַּע / וְהִשִּׁיגוּנִי בּוֹ צָרוֹת שֶׁבַע

דָּחַף מְשָׁרֵת אֹהֶל מִתּוֹךְ אֲבָנֵי קֹדֶשׁ הוֹר הָהָר הוֹרַנִי יָרֵה בְּיַד מוֹדֶשׁ

וְנִשְׁבַּתָּה שְׁבִיתִי כְּנָגוֹל עָנָן קוֹדֶשׁ / בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ

5 זְמוֹרָה כָּרַתִּי מִנַּחַל אֶשְׁכּוֹל תֵּלֶף חָרַשְׁתִּי רֶשַׁע וְקָצַרְתִּי עָוֶל בְּכֶלֶף

טָעִיתִי וּבָכִיתִי בַּלַּיְלָה וְנִקְבַּע לְדוֹרוֹת לְעֶלֶף / הוּא לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב סִלֵּיף שֵׁשׁ מֵאוֹת אָלֶף

יוֹם עֶבְרָה יוֹם זֶה גּוֹהֵיתִי שְׁנִיָּיה כִּי הוֹה עַל הוֹה קְרָאתָנִי בּוֹ אַשְׁנִיָּה

לָכֵן עֻוטַפְתִּי בְּרֹאשׁ כָּל חֲנִיָּיה / כִּי בּוֹ חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה

מָלֵאתִי שָׁאוֹן מַצְפּוּנִיָּה מִי חִתֵּר נִבְעוּ וְאַיֵּה זְמָן אֲשֶׁר אֵל סִתֵּר

10. אח ועוז. כי. חסר באח אדלד. 11. אז ח עַלְמָה. או בי. או ז ח וישבה. בו׳ חסר באא ו ז. 12. או בי בכנה. (ככנה אפילה. כך נקוד באא ז ח). אא אפולה. 13. אא רוח קדים ... ואניות ישבור. 14. אדלד עם הוות. אח יעבור. 15. תכפר׳ חסר באא. אא עננו. או ז אדלד ומנו. 16. אח אדלד תמלאנה.

א ב ו י ל י ר ח. המקורות: אא; או דף ס״ו ע״ב; אז דף מ״ד ע״ב; אח דף ק״ן ע״ב; אכ דף ק״א ע״א; אדז דף ו׳ ע״א; אדלד דף ד׳ ע״ב; חלף ח״א דף רמ״ד ע״ב; טשיב דף א׳ ע״א, מתחיל בשורה 16; טשיד דף א׳ ע״א, מתחיל באמצע שורה 11.

1. או ז ח כ אדלד שיבע. 2. או כ אדז גילגל. או והסיגני; אז ח כ אדלד והשיגני. בחלף נמצא אחר כל מחרוזה התיבה „פזמון". 3. אכ וירה. חלף: מיד. 4. חלף: ונשבת שבתי בנגול ענף חודש. או כניגול. 5. חלף: כריתי. אכ עול בסלף. 6. בלילה. רק באכ. או ח כ אדלד חלף: סלף. 7. עברה. כן באא; בשאר המקורות: עברות. אא ו כ אדלד חלף: גיהתו שנויה; אח עונתו שנויה. אח קראתנו. אא אשנויה. 8. אא חנויה. באח כ אדלד נוסח השורה: לעתות מוצאי שבת כיהוריב בשנייה. בשיר נקמות חרב בית בראשונה ובשנייה. 9. או תיתר; אח כ אדז לד חיתר. או גבעו זמן ואיה אשר; אח אדלד גבעו ואיה

10 סִפַּח פִּתְהַן וְקַן אֶפְרוֹחֶיהָ נִתַּר / וּשְׁאֵרֵנוּ בִּתֵּר כְּנִלְכְּדָה בֵּית תֵּר

עָיְפוּ עֲלִפוּ אֲשֶׁר אִשּׁוּ בָם הִבְעִיר פּוֹקֵד עָוֹן רוּחַ אַפּוֹ עָלֵימוֹ הִסְעִיר

צָר לָטַשׁ חַרְבּוֹ לְשַׁחֵת רַב וְצָעִיר / כָּל חֲמָתוֹ לְהָעִיר כְּנֶחֱרְשָׁה הָעִיר

קָלוֹנִי מַה־גָּדַל לְפָנֶיךָ עוֹרְבִי רוֹבֶצֶת בֵּין שְׁפַתָּיִם לָזוּם כַּעֲרָבִי

רכב, ב שָׁחַר זְהֲרִי קָדַר יוֹמִי וְנָטָה עַרְבִי / וּרְכֶלֶת מַעֲרָבִי כָּבְתָה וְנֵר מַעֲרָבִי מַעֲרָבִי

15 תִּגְנוּ קְצֵה הַקּוֹרוֹת וְהַדְּאָגוֹן תָּקְפוּ מִשַּׁעַר וּמֵהָשִׂיחַ וּמֵהָגוֹן

תַּעֲנִיתֵנוּ רְצֵה וְעוֹד בַּל נִרְגּוֹן / תַּהַפְכֵהוּ לָנוּ לְשִׂמְחָה וּתְשַׂמְּחֵנוּ מִיָּגוֹן

אל הור

ג אוֹיָה לִי כִּי נִלְטַשוּ נִסְכָּנוֹת בָּרָמְסִי בַחוֹמֶר וּבְהַחֲזִיקִי מַלְבֵּן בְּמִסְכָּנוֹת

גּוֹרָל הָדָה עַל צִבְאוֹתַי לְאֵנַח מוּכָנוֹת / וְלָעֲגוּ לִי שְׁכֵנוֹת כְּחָרְבוּ שִׁבְעָה מִשְׁכָּנוֹת

דִּבַּרְתִּי בְלִבִּי הֵן בִּישִׁימוֹן הֶחְפִּישַׁנִי סוֹעֵד הוֹשִׁיבַנִי בְּאָהֳלֵי עוֹז כִּימֵי מוֹעֵד

וּמִבַּיִן כְּרוּבֵי קֹדֶשׁ מְצוֹ לִי וּמִתְוָעֵד / אָז הֶדְפַנִי מִמְּצָעֶד וַיְצַעֵן אֹהֶל מוֹעֵד

5 זַלְזַלִּי תֻּולָל מִקּוֹל רַעַם גַּלְגַּל חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף בַּשָּׁנָה כְּמוֹץ וְגַלְגַּל

טָרְפַנִי וַיַּסֵּב אוֹפַן וְגַלְגַּל / אַרְבָּעָה עָשָׂר גִּלְגַּל עַד הֶחֱרִיב גִּלְגָּל

יַעְשׁוֹק נָהָר וְאַל תְּדוֹם בַּת עֵינִי לִשְׁלוֹ כְּזֵב יַרְדֵּן וְלֹא יִשְׁבֹּת מִפִּי מָשְׁלוֹ

ימי נוער אשר; א^כ נבעו ואיה זמן נועד. א^ו ח כ אדל^ד סיתר. 10. אד^ז אפרוחיה ביתר. חלף: ושאריתנו; א^ח אדל^ד וגויותינו ביתר. חלף: כנלכדה ביתר. 11. א^ח אישו. א^א עולפנו. אד^ז עייפו על אשר אשו בם תבעיר. א^א פוקד כי רוח זעמו; א^ו פוקד כי רוח זעפו עלימו הסעיר; א^ח כ אדל^ד פוקד עון לולי כי רוח זעפו בם הסעיר (באדל^ד חסר "בם"); חלף: פוקד בי רוח אפו עלימו. 12. א^ו ח כ אד^ז לד טש^יד לטש זינו. א^א רב עם צעיר. חלף: כנשרפה העיר. 13. א^ו כ אדל^ד טש^יד על שפתים. חלף: בערבי. 14. א^א שחר זוהר וקדר יום; א^ו טש^יד שחר זוהר קדר יום; א^ח שחר יומי קדר זהרי; א^כ שחר צהרי קדר יומי; חלף: שחר זוהר וקדר אור; הנוסח שבחרתי נמצא באדל^ד. 13ב—14. באד^ז יש כאן נוסח אחר, אבל הכ"י קרוע: רכולת..... ..... שאנתי אוי ואבוי במרד ניבי, כתמו שבעה..... חלף: כי כבה נר מערבי. מערבי (האחרון בשורה) חסר בא^ו ח אדל^ד טש^יד חלף. 15. אד^ז תעינו קצה הקורות וההגון; טש^יד הקורות והיגון. א^ו ח חלף: ומהגיון. 16. א^א אד^ז תעניתנו ענה ונפציחה; א^ו טש^יב יד ענה ונציחה; א^ח כ תעניתנו ענה ועוד; חלף: רצה ונשיחה ועוד.

א ו י ה ל י. המקורות: א^א; א^ו דף ט"ז ע"א; א^ח דף קמ"ט ע"א; א^ט דף ל"ב ע"א; טש^יב דף א' ע"א; טש^יד דף א' ע"א.

2. טש^יד גידלה על צבאותי. א^ח יט טש^יב יד בחרוב שבע. 3. א^א הן החפישני בו סועד; א^ו החפישני וסועד; א^ט טש^יב בישימון הן החפישני; בישימון, חסר בא^א טש^יד; הנוסח שבחרתי נמצא בא^ח. 5. טש^יב תילל. 6. א^ח יט והמם גלגל. כל המקורות חוץ מא^א וארבע עשרה. 7. א^א לְשָׁלוֹ; א^ח יט טש^יב לשלוא; טש^יד לשילו. (ואוצ"ל: לְשָׁלוֹ [=לְשָׁלָו]). א^א כיזב מי ירדן. א^ח יט טש^יב יד ואל ישבות.

לִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וָתֵשַׁע פָּדַע מָשְׁלוֹ / מֵעַל מוֹשְׁלוֹ כְּחַרְבָּה שֵׁילָה

מֶה חֲרִי הָאַף פּוֹרֶה רֹאשׁ לִתְנוֹב נָפְחָה נַפְשִׁי כִּי נָתָנַנִי לִזְנוֹב

רכג, א 10 סַגְנִים שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה / אֶלֶה וְגַם רָצוֹחַ וְגָנוֹב / לְכֵן לְעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם יִקָּנוֹב מִשְּׁכֵן נוֹב

עֲוֹנִי מְתֻלָּע בְּאוֹדֶם צִבְעוֹן פָּנַי אָפְלוּ כִּי שְׁטָפוּנִי מֵי נִבְעוֹן

צַלְמֶוֶת עַל עֵיפָתָה לְאַרְבָּעִים וְאַרְבַּע תִּבְעוֹן / וָאוֹמַר מִי יִתֶּן לִי גִּוְעוֹן כְּחַרְבָּה גִּבְעוֹן

קָטַנְתִּי מֵהָכִיל הַפְצַר כָּל תְּבוּס רָדִיתִי שִׁדַּדְתִּי כַּאֲלָפִים אֲבוּס

שֵׁירוֹת נְטִיפוֹתַי וְכָל סַהַר שְׁבוּס / מֵהֶם יָבוּס זֶה פַּעֲמַיִם בִּיבוּס

15 שִׁיעַרְתִּי אַנְחוֹתַי וּבַמָּה אֶתְנַחֵם תָּוִי עָבְרוּ וּגְבוּלִי אֲשֶׁר אֶתְחַם

תַּחֲבוּשׁ וְתִכְנוֹס וְעַל הָרָעָה תִּנָּחֵם תָּשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵינוּ וּמִשְׁכְּנוֹתֵינוּ תְּרַחֵם

אל הור

ד אֵיכָה מֵעָבִיר כַּפַּי מִדּוּד וּמַלְבֵּן / לָמַס הִמְסַנִי לְבָרֵר וְלַלְבֵּן

בָּכֹה כִּי חָשַׁף מוּמֵי דַק וְגִבֵּן / וְגָם לַכֹּל רָאוּ בֶן־רְאוּבֵן

גָּלְתָה מְגוֹלֶלֶת בְּנוֹזְלֵי דִמְעוֹן / וְצָמְאָה וְצָחֲתָה וְאֵין שִׁיקוּי גִּמְעוֹן

דַּרְכֵי רִמּוֹן הַמְתוֹאָר וְהַכְּסֻלוֹת פַּסּוּ מִשִּׁימָעוֹן / וְשָׁמֵם מִמָּעוֹן שִׁימְעוֹן שִׁמְעוֹן

רכג, ב 5 הָיוּ קָאַת וְקִפּוֹד בְּכַפְתּוֹרֵי נָוִי / גַּם קִפּוֹז קִנְּנָה וּמִלְטָה וּבָקְעָה בְּתוֹךְ אָוִי

וַיֵּצֵא נוֹשֵׁא מִשְׁפַּט אוּרִי וְלֹא עָנָנִי תָּוִי / וְהִכְהֲנִי כֹּהֲנִי וְלֹא לִוִּי לֵוִי

זָכְרָה נַפְשִׁי מְשַׁל קַדְמוֹנִי וְחוֹד חִידָה / וְאֵיךְ מִילַּי חֻוְצָצוּ בְּאַשְׁדּוֹדִית כְּחוּדָה

חֵטְא צָבָא לֵכָה וּמִשְׁפַּחַת אֲחוּדָה / לֹא צָלַח מְכַסֵּהוּ כִּי לֹא הוֹדָה יְהוּדָה

8. אא ו ח יט פרע (ונ"ל עיקר). אח מושל שילו; איט מושל שילה; טשיב מושלו שילו; או טשיב יד כחרבה שילו. 10. טשיד שמונים וחמשה הם. אח יט טשיב יד רצוח וגם אלה וגנוב; או ורצוח וגם אלה. 11. אח יט באדמון צבעון. 12. איט מה יתן. או ח לי גיעון. 13. טשיב שודדתי. אח טשיב ואבוס. 14. או ח טשיב כל. 15. או אנחתי. 16. אח תחבוש ותכבוש. אח אהלי יעקב ומשכנותיו. 15—16. בטשיב שתי שורות אלו בצדי הגליון. ובגוף העמוד:

תולאכתי בשגער שבעים שנה	תרגלתי עד הנה ועם לבבי אלחישנה
תגלותי האחרונה מי ירחישנה	אנא העת עת ישע ואם איחר תחישנה.

איכה מעבי ר. המקורות: אא; או דף ט"ז ע"ב; אח דף קנ"ב ע"ב; טשיב דף א' ע"ב; טשטו דף א' ע"א, מתחיל באמצע שורה 18.

2. או בכה בי; אח טשיב בכה ונהה כי חשף מומם וכל דק וגבן. 4. אח טשיב חדלו משימעון. 5. טשיב קאות וכל חיתי גוי בכפתורי נאוי. טשיב איוי. 6. משפט, חסר באח. או ח טשיב אוריי. 7. אח ומחוד, ואין מלי. או באשודו דות כחודה. 8. או חס. (אא, אהודה,

טֻמְאָתָה בְּאֹהֶל וְהֵסִיט לַקֹּדֶשׁ נִזְכָּר / וְלֹא מָנְתָה רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּפִיהָ נִסְכָּר

10 יָדוֹ לֹא הִנְבִּיב סֶלַע לְהִזָּהֵר מִקֶּבֶר בִּתְהוֹם כָּר / וְנֶהֱפַךְ אוֹמֵר יֵשׁ שָׁכָר לְיִשָּׁשְׂכָר

כֹּל צְבָא שָׁמַיִם כְּעָלֶה יִבּוֹלוּן / וְנָגוֹלוּ וְעָטוּ שַׂק וַיִּתְאַבָּלוּן

לֹא הֵפִיקוּ מְזוֹנִים וְאַלּוּפִים יְסוּבָּלוּן / וְעַל מַסְגֵּר בּוֹר אָז יִזְבָּלוּן זְבוּלוּן

מִמָּרוֹם יַרְדְּ אַרְיוּךְ וְתִדְעָל לִפְנֵי רוֹדֵף עַד דָּן / וּמִשָּׁם דָּלַק בְּדֶלֶק אוֹמְרֵי חֵי אֱלֹהֶיךָ דָּן

נִשְׁקַד גֵּיו עָנוּג וּלְחוּם מְעֻוָּדָן / עַל דִּין מָר אֲשֶׁר בּוֹ דָּן דָּן

15 סֶלָה וּפִנָּה חֲצֵרוֹתַי וְהִתְלִיל תִּלִּי / וְלֹא רֵכַךְ פִּצְעִי וְחָדַל חִתּוּלִי

עַל טֶפַח וָטֶפַח קָרַע מֵזַח פִּתִּילִי / עַל עִקְשֵׁי הַסּוּגוֹת וְנַפְתּוּלֵי נַפְתָּלִי

פֵּרְשָׁה כַּף לְבוּל עֵץ וּשְׁאוֹנָהּ לוֹ סָגַד / וְלֵב הוּתַל הִטָּה וְקִשָּׁרֶיהָ אָגַד

רכד׳ א צַדִּיק / לָכֵן גְּעָלָה וּבְעַצְרוֹתֶיהָ בָּגַד / הַמְעוֹדְדִי בְּדַק כְּוֵרַע גַּד זֶרַע גָּד

קָרָאתִי לִמְתֵי יוֹשֶׁר וְעָפוּ כַּנֶּשֶׁר / וְאֶל אֲהֲלֵי עֹשֶׁר וְהָטְבָּעוּ בְּמֶשֶׁר

20 רְאֵה בָּתֵּי אוֹשֶׁר מְשׁוּחֵי שָׁשַׁר / חָרְבוֹת חֹרֶב כִּי דַרְכּוֹ לֹא אֹשֶׁר אָשֵׁר

שָׁמְעוּ כִּי שָׁנַן אָב חֶרֶב שׁוֹסֵף / נִבְהֲלוּ נֶחְפְּזוּ פֶּן בָּנוּ בּוֹ יָסֵף

וְהִנּוֹ יָעַץ זֹאת וְגַם אָסוֹף אָסֵף / גּוֹי מוֹטוֹת יוֹסֵף הֵם מַטּוֹת יוֹסֵף

תָּבוֹא מִזְמַת רַוְחָתִי עַל שְׂמֹאל וְיָמִין / וָאֶבָּהֵל אִם אִישׁ לְהַשְׂמֹאל וּלְהֵימִין

וְלָךְ אֲשַׁבְּרָה וּבְבִטְחוֹנְךָ אֲאַמִּין / הָכֵן יָכִין בַּיָּמִין שַׁעַר בִּנְיָמִין

אל הור

ה תִּקְרָא שִׁפְתִּי קִינָה עַל מַחֲמוּדֵי קֶדֶם / אֵיךְ הָיוּ לְשַׁמָּה כְּרֶגַע וְנִשְׁחֲטוּ כַּרְמֵי שֶׁדֶם

שָׁכְבוּ עוֹטֵי טוּרֵי אֶבֶן בְּחוּמָם בְּאוֹרֶךְ רוֹדֶם / וְשָׁחַר כַּשִּׁיחוֹר הוֹד אוֹדֶם אוֹדֶם

וכן הוגה באח. אח מכסיהו). 10· או לא הנביא קבר להזהר. 11· אא ח שמי; טשיב שמיי. אא ו טשיב ונבוכו ועטו. 12· אא הפיקו מזלים. אא יובלון זבולון. 13· אח כדלק. 14· אא ומעודן. 16· טשיב טפח וטופח. 18· בדק, חסר באח. 19· או ופעו כנשר. אא טשטו הוטבעו. 20· אא טשיב בתי יושר. או לא אושר. 21· אח נחפזו כי. או בנו בן יוסף. (אא ח טשיב בָּנוּ, טשטו בָּנוּ). 22· אח טשיב יעץ כן. אא גוי מטות ... מוטות. 23· או מזמות. או להשמיאל ולהמין; אח להשמאיל; טשיב טו להשמיל. 24· אח אשבירה. אח טשיב וימין בשער; או טשטו בימין בשער.

ת ק ר א ש פ ת י. המקורות: אא; או דף י״ז ע״א; אח דף צ״ח ע״א; וב דף א׳ ע״א, מתחיל בשורה 3; טשיב דף ב׳ ע״ב, מגיע רק עד אמצע שורה 7; טשיג דף ב׳ ע״א; טשטו דף א׳ ע״א.

1· אח טשיב יג קינות. או ח טשטו ונסחטו. 2· אא סורי אודם. טשטו כהמם בארך רדם. (ועל

רֹאֶה שׁוֹשַׁנַּת עֵמֶק בֵּין חָרוּל נֶאֱטָדָה / קָטְפָה מַלּוּחַ וְשׁוֹרֶשׁ רוֹתֶם הִצְטַיָּדָה

קוּמִי וָגוּחִי אֶל נְהַר כְּבָר כִּי נָוֶה נִצְטַדָּה / וְגַם קָדַר בְּשַׁעַר טְדֵי בְּהַק פִּטְדָה

רכד׳ ב צֶעַק דַּם נָבִיא עֲלֵי מַלְעֶבֶת וְשׁוֹרֶקֶת / צָחַח / עֲלֵי סֶלַע וְשִׁנֵּי עָלָיו חוֹרֶקֶת

פָּצוּ לְהַאֲלוֹת מוֹגֵעַ חֶרֶב לוֹהֶבֶת וַחֲנִית בּוֹרֶקֶת / וְכָהֲתָה גֵּהָה מַבְרֶקֶת מִבָּרֶקֶת

עָשָׂה אֲמוּלַת לֵב הֶהָיְתָה לְהֶפֶךְ / דִּשְׁנַת אֵפֶר דְּשׁוּנָה שְׂרוּפָה עַל שֶׁפֶךְ

סָפְקוּ נוֹפִים קָדֶקָדֶךָ כְּנִגְדַּר צִנִּיפֶךָ / שָׁלוּחַ מַגָּל בְּנוֹפֶךָ כִּי כָבְתָה נוֹפֶךָ

נְבִיאֶיךָ נָטַשְׁתָּ וְכָל אוֹמֵר מַשְׁפִּיר / וְאֶת מִי דָּאַגְתָּ וְאֵין מֵבִיש וּמַחְפִּיר

מַה־תַּעֲדִי שֵׁגֶל כִּי נָפְלָה כֶּתֶם אוֹפִיר / וְגִדְמָה נִדְמָה מַצְפִּיר כְּדָעַךְ הֲדַר סַפִּיר

לְאִמּוֹתָם יִשְׁאָלוּ הֵיֵשׁ מוֹשִׁיעַ הֲלוֹם / וְאִם יֶשְׁנוֹ לָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל זֹאת בְּפָלוֹם

כָּלוּ וְנָמוּ הֵזֶה חֲנוּת אָב וְרַחֲמֵי הַשָּׁלוֹם / לֶאֱלוֹם וְלַחֲלוֹם וַיּוּעָם קֶדַח יַהֲלוֹם

יָשְׁבוּ עַל מַצַּע אֵפֶר חֲרוּתֵי רֶשֶׁם / וּבְעַד זְרֻמַת נָכְרִיָּה לְהַגְשִׁים גֶּשֶׁם

טָבְעוּ אָזְנַיִם שׁוֹמְעוֹת זֹאת מֵרוֹב אֶשֶׁם / נָפְחָה כָּל נֶשֶׁם בְּהִכָּתֵת לָשֶׁם

חָשַׁב עַל עִיר מְלֵאָתִי רַע רוֹעַ מַחֲשָׁבוֹ / וַתִּצַּל כָּל אוֹזֶן מִמִּקְשָׁבוֹ

רכה׳ א זָנַח הוֹד מוֹשָׁבוֹ וַיִּכְבֶּה שְׁבִיבוֹ / וּפֵרַק שַׁרְשְׁרוֹת נִשְׁבּוֹ וַיִּבּוֹל / שְׁבוֹ

וַיַּחְמוֹס בּוֹסֵר גּוֹמֵל וְנֵץ חָלָב וְחֵלְמָה / וּבְכֹאֵב אָנוּשׁ וְנַחְלָה הִכָּה כָּל חֲלוּמָה

הָיָה נִלְחָם בְּצָרֵי וּרְדָפָם עַד חֵלְאָמָה / וְאֵין נֶהְפָּךְ בִּי לְהִלָּחֲמָה וַיַּדֵּק אַחְלָמָה

דָּרַךְ פּוּרָה וְהֵשִׁיק יֵקֶב מִזֶּקֶן וְיָשִׁישׁ / וּמִבְּחַר בְּחוּרֵי אֲחִישָׁחַר וְתַרְשִׁישׁ

גָּדַע גֶּזַע אֲשֶׁר נָטַע וְהָאֶשִׁישׁ / וּפֶן מַה־לִּי לְלֵב חָלוּק עָדוּי תַּרְשִׁישׁ

הגליון הנוסח שלנו). הוד׳ חסר באו׳. 3· אח עמקים. אח טשיג אטודה. טשטו מלוח עלי שיח. או הסטידה.
4· טשיב כי שם נוה; וב נאוה. או נטרדה. טשיג בשער טרי בשער פטדה. (טְדֵי׳ כך אא טשיב טו; אח סַדֵּי).
5· אח טשיב יג דם צופה עלי. או מלעבות. טשטו ושוחקת נ״א ושורקת. אא צמח עלי סלע. וב ושיניו.
6· וב להלאות. או וכיהתה. וב טשיג גיהה. 7· דשונה׳ חסר בטשטו. 8· אא שפקו. טשטו כנגדע נ״א
כנגדד. 9· וב אומרי. טשיג ואין נואש ומחפיר. 10· אא נפלל; או ח וב טשטו נפלח (טשטו נ״א נפלה).
וב כזעך. או הד הספיר. 11· אח שאלו. כל׳ חסר באח. או כפלום; אח לפלום. 12· הזה׳ חסר באא. טשיג
או וב טשטו לאלום ולהלום. וב ויעס. 13· אפר׳ חסר בוב. או ח טשטו מצע ספר. או זמרת נכריה. 14· אזנים׳
חסר באו׳. אח טשיג טו ונפחה. 15ב· אח טשיג במקום שורה זו: וגם דק להדק שלשת אלפים רבוא.
16· אח טשיג זנח אדוני הוד. אח ויכבה. טשיג והפריד שרשרת; אח טשטו ופרק שרשות. 17· או ויחמס
בשר. אח טשיג הך. 18· אא ו ח חלמה; טשטו חילמה. 20· אח טשיג אשר מקדם נטע. אח חלוק עליו

בִּלַּע כְּפִירֵי מָנִי זַעַף מֶלֶךְ וְנָהַם / וְלֹא נִשְׁמַע קוֹל מַלְאָכֵי מֵרוֹב לָהַם
וְטוֹטָפוֹת שְׁמוּנָה לְחָכִים נִתֵּק בְּדַהַם / וְנָם מַה־בֵּצַע בְּגוּף זַהַם עָדוּי אֶבֶן שֹׁהַם

אֵיכָה מַר בְּמַר הִמְתִּיק לִי רוֹפֵא / וְעַתָּה חֵיךְ מַמְתַּקִּים הָיָה לִי לְהִסָּפֶה
מָתַי בְּשִׁמְשׁוֹתַי כַּדָּכוֹד תִּשָּׁפֶה / יַשׁ פִּתְחוֹן פֶּה לְנוֹשְׁאֵי יָשְׁפֶּה

אל הור

1 אֲנִי הַגֶּבֶר מִנְּעוּרַי בִּכְאֵב מִתְבּוֹסֵס
בְּחֻמְרֵי פִּיתוֹם וְלִבְנֵי רַעְמְסֵס
וְלוּ גָּווּעַ גָּוַעְתִּי שָׁם כְּמִסּוֹס נוֹסֵס
וְלֹא דָּמִיתִי שׁוֹר בַּצִּיָּה וּבוֹ פְּרֵי יָקוֹסֵס
5 הִכּוּנִי פְּצָעוּנִי אוֹמְרֵי לֹא אַכִּיר אָב
וְגַם הוּא נְגָפַנִי וְנָטָה אֹהֶל הַרְחֵק מִמִּכְאָב /
רכה, ב וְלוּ זָעוֹם זְעָמַנִי שָׁם וְכָל הֲמוֹנִי אָז נִדְאָב
וְלֹא חַלְתִּי וְאֶבְכֶּה עוֹד בְּמַרְגְּלִים לֵילֵי תִּשְׁעָה בְּאָב
טָבַע דִּין עֵדָה רִבּוֹא וּמַחֲצָה בַּשָּׁנָה לְכַלֵּיָה
10 יָרָה שְׁלָשִׁים וּשְׁמוֹנֶה מִדַּבֵּר עִם עָנְיוֹ בְּמַכְלוּלֵיָה
וְלוּ כִלִּיתָה יְשִׁישֵׁיָה וְעוֹלְלֵיָה
וְלֹא לָאָרֶץ הֲבֵאתַנִי וְגַם נוֹקַשְׁתִּי בָּאֱלִילֵיָה
מִימֵי הַגִּבְעָה וּמַעֲרֻכוֹת פְּלֶשֶׁת וּמִדָּן וְאַדְבָּאֵל
נָגַף בְּיַעַר אֶפְרַיִם וּבְהַר צְמָרַיִם וּלְפוּל בְּיוֹם אַרְבֵּל

עדוי; טשיג חלוק עליו תרשיש; טשסו עדוי אבן תרשיש. 21· אח מיני. או מפי זעף. 22· אח טשיג לחכים שמונה. וב בדותם. אח וסח מה בצע. אא זָהוּם. 23· או ממתיקים. אא ו היו. אח לְהָשָׁפֶה. 24· אא תְּשַׁפֶּה. אא פתחון ופה; או ח טשיג סו פה ופתחון; וב פתחון פה ופתחון. יש, חסר בוב.

א נ י ה ג ב ר. המקורות: אא; או דף י״ח ע״א; אח דף קי״ד ע״א; אב דף ק״ה ע״א; וב דף ב׳ ע״א, מגיע רק עד אמצע שורה 8; טשיד דף ב׳ ע״א מתחיל בשורה 12; טשסו דף ו׳ ע״ב.

2· אח כ בלבני פיתום וחומרי רעמסס; טשסו ולבנה. 4· אא ובי. 5· או אומר. כל השורה חסרה בוב.
7· אא ו וב טשסו זעם כל המוני בדאב. שם, חסר גם באכ. 8· עוד, חסר באח כ. (אא כמרגלים, ואולי עיקר). או טשסו בלילי. 9· אח כ עדה חמשה עשר אלף בשנה. 10· טשסו ושמונה שנה. אח כ עניו באחליה.
11· או ח טשסו ולו כלו כליתה; כלה, חסר באא. או וב טשסו עם עוליה. 12· אא ולו לארץ. או הביאתני.
13· פלשת, חסר בוב. 14· אא נָוַגף(!); אח נגפתני ... והר ... וליפול ביום אדבאל; או ביום אבל.

15 וְלוּ סָלָה סָלִיתָה אֶת הוֹלֶם פָּעַם עַמִּי לְחַבֵּל
וְלֹא עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל כָּרַעְתִּי עוֹד שָׁם לַבֵּל
פּוּרָה רוֹשׁ מִתְאַנֶּה לְשׁוּפֵנִי עָמַד
צִפְעוֹנִי יָזַם לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד כָּל מַחְמַד
וְלוּ קַלּוֹתִי בְעֵינֶיךָ מֵהוֹשִׁיעַ וּפְלִיטִי נִשְׁמָד
20 וְלֹא רָאִיתִי צָרַת נַפְשִׁי וְעָנְיִי בִּימֵי הַשְּׁמַד
שֶׁאָפַנִי שׁוֹדֵד וְלֹא נַחְתִּי שָׁלֵיו / כָּל הַיּוֹם לוֹחֵם יִלְחָצֵנִי לְהַעֲלֵב
וְלוּ תָּהִי אַחֲרִיתִי לְטוֹב וְאֶעֱלוֹז בְּכָל לֵב
וְלֹא תִּזְכֹּרְנָה הָרִאשׁוֹנוֹת וְלֹא תַעֲלֶנָה עַל לֵב

אל הור

ז אֵיכָה רְחוֹבוֹת עִיר מְלֵיאֵי רְנָנוֹת / נִפְלַל בָּם חָלָל וּמָלְאוּ חֲרוֹנוֹת
רכו׳ א בְּנֵי / צִיּוֹן כַּאֲלוּמִים בַּגְּרָנוֹת / וּמָשְׁכוּ קְרוֹנוֹת בְּהִגָּדַע עֶשֶׁר קְרָנוֹת
גַּם כּוּן טִבְחַת וּגְדוּדֵי שׁוֹבַךְ / בְּאֵשׁ עֶבְרָתוֹ לְפָנֵי הִשִּׁיק וְרִיבַךְ
דָּבַק מוּם בְּכַפֵּי וְגֵאוּת עָשָׁן אִיבַךְ / וְיָעָה בְּרִית אַב הָמוֹן מְאַחֵז קֶרֶן בַּסְּבָךְ
5 הָאוֹכְלִים מְנָחוֹת וּמַעֲרֶכֶת לֶחֶם פָּנָיו / מָאַס נְגִידָם וְגִיעֵר סַמֵּי רֶקַח מֵחָפְנָיו
וַיִּגְדַּל מִשִּׁיר הַמַּעֲלוֹת נְהִי דָּבוּר עַל אֶפְנָיו / וּפְרָצֵנִי וּלוֹ קָם קָרַן עוֹר פָּנָיו
זַכּוּ מִדַּם זָוִיוֹת מִזְבַּח הַהַרְאֵל / וּנְגוֹאֲלוּ בְּדָמֵי מַדְבְּרוֹת יְרוּאֵל
חָשַׁךְ הוֹד כִּסֵּא מִתַּבְנִית אֲבִי תִרְיָא וַאֲשַׁרְאֵל / וּבְרָאוֹתוֹ כֵּן גָּדַע כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל

15. אי טשטי סלו. אח כל עמי. 16. שם, חסר באי ח טשטי. 18. יזם ... ולהרוג, רק אח. 19. בעיניך, רק אח. אח וכל שאוני נשמד. 21. אא שודד ונשכחתי כמת מלב. טשטי נחתי שלב. 22. אא שלו כל יום; אי כל יום.

איכה רחובות עיר. המקורות: אא; אי דף י״ח ע״ב; אח דף ק״ה ע״ב; איט דף ל״ד ע״א, מתחיל בשורה 15; אכ דף צ״ה ע״ב; אדיד דף ל״ב ע״ב; וג דף א׳ ע״א, מתחיל באמצע שורה 9; טשיד דף ב׳ ע״א; טשטי דף א׳ ע״ב.

1. אכ מלאתי. טשיד נפל. 2. אח בני אלים מאולמים בגרנות; אכ אדיד בני אלים מאולמים שוסים בגרנות. אח ומשכו קרנות בגדע. (אא טשטי ומשכו קרונות, אח קָרָנוֹת, טשיד קָרוֹנוֹת [!], ונ״ל קְרָנוֹת עיקר, עי׳ יהו׳ ו ה). 3. אי ח טשיד טו וטבחת; אכ אדיד וטפחת. אי באש עברונו. טשיד הסיק. 4. אי טשיד מאום. 5. אח כ אדיד האוכלים נותרת מנחות. אא נגידים. אי מחנפיו. 6. (אא ולו); אח כ אדיד ואילו קם; טשיד טו ולא קם (וכן וסמינסטר II סי׳ 40). 7. אח כ אדיד זכו מבלי דם. 8. הוד, חסר באדיד.

טוֹבִים מְשׁוּחֵי קָנֶה וְקִדָּה בְּכַף בְּהוּנָה / כְּנָכְרִים חֶשְׁבָּם וְגַם נִיחוּחֲכֶם לֹא הָנָה

10 יְדֵי עַמִּי בְּבֶצַע מַעֲשַׂקּוֹת זֶה לְלָז הוֹנָה / יָרוֹעַ וַיָּפוּצֵץ קֶרֶן כְּהֻנָּה

כִּלָּה כָּל גְּוִיָּה לְהוֹצִיא לְרִוְיָה / וְגָמַר דִּין לְכָוְיֵי כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה

לֹא אֶחָד מִשַּׁרְפֵי קָדְשׁוֹ הֵאִיץ לִי לְוָיָה / וְנִכְתְּתָה וְנִדּוֹקָה קֶרֶן לְוִיָּה

מֻחֲטֹאת צְפוּנוֹת בְּסִפּוּן חֲבוּאָה / אוֹהֲבֵי בֶּהָמוֹן לְהַרְבּוֹת לָמוֹ תְּבוּאָה

רכו׳ ב **נָעוּ** מַעְגְּלוֹתַי וָאֵשֹׁט אֲלֵי בִצָּה גְּבוּאָה / וְצָמֵאתִי לָהּ וָאִיהָ בְּהִשָּׁבֵר קֶרֶן נְבוּאָה

15 **סוּרוּ** עוֹלְלִים מֵחֵיק אוֹמֵן / לֹא יִשְׁוּ לוֹ מְגוֹלְלִים בְּרֶפֶשׁ וְדוֹמֶן

עוֹדֶנּוּ רָאָם מִתְבּוֹסְסִים וְלֹא יָצַק פַּלְגֵי שָׁמֶן / וַיִּשּׁוֹם שׁוֹרֵק בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן

פְּנֵי פַאֲתֵי מְחֻוטֶּבֶת עֵירָה וְגִבֵּחַ / הָרַס מִבְצָרַי וּמַה יֶּשׁ לִי עוֹד לְהִשְׁתַּבֵּחַ

צָדוּ מְפַגְּלֵי שֶׁלֶם מְכַרְסֵם מְגַבֵּחַ / וְהֶעֱלוּהוּ כָּלִיל עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ

קַלִּים בִּשְׂפָתַי מְצָרִים בָּאוּנִי עַל אֵם / וְכָל שָׂר מַכְתֵּם קִינָתוֹ נוֹאֵם

20 **רוּחַ** צַח עַל שְׂפָאִים תִּקְוָתִי תִּיאֵם / וּמִשָּׁמַיִם אֶרֶץ הִפִּיל קַרְנֵי רְאֵם

שִׁישִׁי קָשַׁבְתִּי מִקַּדְמַת עַד לְמָשְׁחִי / וְלֹא רָאִיתִי חֲמוּדוֹת וְעוֹבְרִים נָמוּ לִי שָׁחִי

תֹּם כּוֹחִי בַּשֶּׁבִי אַל תֵּפֶן אֶל קִשְׁחִי / הַצְמֵחַ עוֹז לְמַלְכִּי וְהָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחִי

אל הור

ח **זְכוֹר** תְּבוּסַת צֹאן טִבְחָה לְכְפִירִים שׁוֹאֲגִים
וְהִנֵּף תַּעֲלִים לְעִתּוֹת וְתַחֲרִישׁ בְּבַלַּע דּוֹאֲגִים

9. אדיד וג נ״א ביד בהונה; טשיד כהנה. (טשטו לא הֶנָה, ועל הגליון: נ״א הָנָה; טשיד וגם ניחוח; אי וגם ניחוח בם); אח אדיד וג כסף נמאס קראם וגם ניחוחכם; אכ כסף נמאס וגם ניחוחכם. 10. אי עמו. טשטו בצע. אח כ אדיד טשטו לז ללז. אח כ אדיד וג וחיתתה יחד התקועה הוא קרן כהונה. 11. טשטו כל כויה להוציא לְדִוְיָה. אח כ אדיד וג והוציאי. 12. אא קודש. אכ האזין לי. אכ היא קרן לוייה. 13. אח כ אדיד וג מחטאת הכמוסות בצנפת חבואה, נמעטה ונשוחה כל פרי חבואה. 15. בכל המקורות חוץ מאא לא ישוה. אא למו. אח כ אדיד וג ברפש וגללי דומן. 16. אח אדיד רואם. 16ב. אח כ אדיד וג ויתפוצצו הרדי מעון קרן בן שמן. 17. אי ח יט כ וג מחסבות ... וגיבח. אי ח יט כ אדיד וג והרס. 18. אי מפלגי. אכ על גבי המזבח. 19. איט מצרים בזזוני. אח כ אדיד וג וכל נוהה ומושל קינתו עלי נואם. 20. אי ח יט אדיד וג על שפאי יער תקותי; אכ עלי שפאים. 21. אא קושבתי. אח כ אדיד וג ראיתי אותות. 22. אכ אדיד ואל תפן. אי ח כ אדיד וג הצמיח. איט כ וירם. אדיד למשיחי.

זכור תבוסת צאן. המקורות: אא; אי דף י״ט ע״א; אז דף מ״ה ע״א, מתחיל באמצע שורה 16; אח דף ק״ז ע״ב; איט דף ל״ד ע״א; אכ דף צ״ז ע״ב; אדז דף ו׳ ע״א; אדיד דף כ״ו ע״ב; אדכב דף א׳ ע״א, מתחיל בשורה 31. 1. טבחה, חסר באדז. 2. אח כ בכלע הורגים.

נַחֲלָתֵינוּ שָׁמַטְתָּ וְאָטַמְתָּ אֹזֶן מִזַּעֲקַת עוֹרְגִים
וְחָמַקְתָּ מֵעִיר מְתִים נַאֲקַת עֲשֶׁרֶת הָרוּגִים

5 יְתוֹמִים רִצַּדְתָּ מְעַנֵּימוֹ וְאִם מִנִּיגֵי יַחְלָאֵל
רכז, א וְאֵיךְ / הִתַּרְתָּ לֹא תְעַנּוּן וְרֶצְחוּ בְּמִגְדַּל אֵל

מֵימֵינוּ קַבּוֹתָ וְהֵסִבּוֹתָ פָּנִים אֶל
מֵרְאוֹת דְּמָעוֹת הַשּׁוֹפְעוֹת מֵעֵינֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל

עַל צַוְּארֵי שְׁנֵי עֲפָרִים הִכָּה חֲנִית פִּרְשַׁע
10 וְנָאֲקוּ נַאֲקוֹת חָלָל וְעֵינָיו הָשַׁע

מִצָּרִים פַּתְרוֹס וְכָל מְגוּרֵי חָנוּנִי למשע
וְחוֹנְנֵי סָתַם יֶשַׁע וְנֶהֱרַג רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע

אֲבוֹתֵינוּ עֲוִילִים שִׁלְּחוּ וְדִמּוּ כִּי שְׁמָם לְנָקְבָה
אָכֵן בָּטְחוּ עַל תֹּהוּ וְתוֹחֶלֶת בְּנֵיהֶם רָקְבָה

15 עֲבָדִים סִכְּרָם וְהֵפֵר בְּרִית וּמָאַס עִיר עֲקֵבָה
בְּעוֹד יֵיִן אֶחָד בְּפִיו נִרְצַח זְקֵנֵי עֲקִיבָא

בְּנַפְשֵׁנוּ נָפַח מִנִּשְׁמַת פִּיו הֲבוּבָה
וּפִלֵּס בָּשַׂר חֲסִידָיו בְּפֶלֶס מֹאזְנַיִם גְּבוּבָה

עוֹרֵנוּ מוֹרַט מֵרוּחַ אַפּוֹ כְּקַשׁ מָלֵא וּגְבָבָה
20 וְלֹא חָס רַב חִיסָה עַל שֵׁיבַת יְהוּדָה בֶּן בָּבָא

נָשִׁים לִבֵּט וְקִדֵּר אַזְכָּרוֹת שֵׁם עֶלְיוֹן
שֶׁלֹּא יִמְחָקוּם חוֹרְטֵי חֶרֶת בְּגִלְיוֹן

שָׂרִים כָּרְכוּ חֲכָמֵי בְּתוֹרַת סֵפֶר לְעֶדְיוֹן
וְנִצְּתָה אֵשׁ וְיָקְדָה בַּחֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן

3. אח שמטת ושמע ואטמת; אכ שמטתה ושמע אטמתה מזעקת; אד׳ שמסה ... מזעק. אא והמקת. או ח כ נאוקת. באח בא כאן הפסוק "זכור ה׳ מה היה לנו הביטה וראה את חרפתינו; אכ זכור ה׳ וג׳. 5. או ח יט כ אם. או יחלאל. 6. או יט כ והיך. 8. רבן, רק באח כ. 9. או צורי. אח כ הך. 11. אח פתרוס הכיתה. (אא לְמֵשַׁע, אח לְמֵשֶׁע, איט לְמָשַׁע). אכ וכל מגורימו ... למישע. 12. או וחונכי; ונהרג, רק באח, בשאר המקורות "והרג". רבי, חסר בכל המקורות חוץ מאח. 14. אא ו יט בטוח. 15. אא עבדים שִׁכְּרָם; אכ סיכרום. אא והפר מאס ברית עקובה; אכ הפר ברית; או מאס עקובה; איט מואס עיר עקובה. 16. אחד, חסר באו. אא נהרג; אד׳ נרצח רבי עקיבה. 17. אח כ מרשפת פיו. 18. או ח כ בכף מאזנים; אז אד׳ בנפש מאזנים. 19. אח מורט מנשמת רוח אפו; אכ מנשמת אפו. (וּגְבָבָה, כך נקוד באא ו ח יט). 20. או ח רב חוסה. אד׳ ר׳ יהודה. 21. אא אכזורת. (אח וְקִדֵּד אכזורות, והוגה: אזכרת; איט וְקִדֵּד אזכרת). 22. אח כ אשר לא ימחקום. אד׳ חורטי חרט; אח חורטי חרב. 23. אח כ כרכו ישישי בתורת. 24. אח כ והציתו אשם. אד׳ בר חנניא בן תדיון; איט ברבי חנניה.

25 בַּחוּרִים יָעֲפוּ מֵאִבְחַת חֶרֶב הַמַּכָּאב
וְאָב אִם נִכְמְרוּ רַחֲמָיו עֲצָרָם וְלֹא תָאָב

זְקֵנִים טֻבְּחוּ וְאֵן חֶמְלָתְךָ בְּבֵית שָׁאָב /
רכז, ב בְּהַשְׁלֵךְ לְכַלְבֵי יַעַר גּוּפַת יֶשֶׁבְאָב

שָׁבַת חֵן יוֹרֵד לָאוּר מִתְחַנֵּן עַל מַהְפֶּכֶת אַדְמָה
30 וְלֹא כָזֹאת חָשַׁב וּבְלִבָּבוֹ לֹא דִמָּה

נִפְלָה זַעֲוַת פִּחְדָה עַל עָם לַשּׁוֹשָׁן דָּמָה
בְּעֵת נִסְפָּה אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָה

עֵל וַשְׁנֵי הֵימָן וְאָסָף שָׁרֵי דוֹכָנַי
קָרָא שַׁמָּה וּבוֹשְׁתִּי מֵרְאוֹת פְּנֵי שְׁכֵנַי

35 עַל הֵידוֹת הִפְקִיד מְנַצְּחִים בְּלוּעֵי סִכִּינִי
וּבַחֲמַת שִׁצְפוֹ שִׁסַּע חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַי

אַתָּה דִּכִּיתָ כֶּחָלָל רַהֲבַת שִׁצְפִּית
וְאֵיךְ עָרוּךְ שֻׁלְחָן לֵב קָמַי גַּם צָפָה הַצָּפִית

לָמָּה גְּרַעְתַּנִי עַד שִׁבְעַת אֲלָפִים בִּימֵי לוּעֵט רִצְפִּית
40 הֲלֹא עַל הֲרוּגֵי חֲסִידֶיךָ וּמַדּוּעַ כְּלִיתָם עִם חִצְפִּית

כִּי בוֹשְׁתִּי מִסַּפֵּר מָצוֹק אֲשֶׁר בְּחִכִּי גָמוּעַ
אֲשֶׁר הוֹגָה בַּחֲרִי אַף וְטַח עַפְעַף דָּמוּעַ

מָאוֹס בְּחִירֵי קָדְשׁוֹ הֵיֵשׁ כָּזֹאת שָׁמוּעַ
כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ בְּרֶצַח אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ

45 הֲשִׁיבֵנוּ אֲלָפִים מְרֻבָּבוֹת מְאֻדָּרִים

25. אח כ יעפו ואובחו מחרב. 26. אח כ אדיד ואם נכמרו רחמי אב עצרם. 27. אא ואין. מן "חמלתך" עד "מתחנן" בשורה 29 חסר באו. 28. אח כ אדיד כגשלכה; אד' בהישלך ... ר' ישבאב. (אא יֶשְׁבָּאב; איט יִשְׁבָּב, ועל הגליון: רִבִּי יֶשְׁבָּב). 32. אח אדיד כב כי צר שנן חרב על אלעזר בן דמה. אז בן דמא. 33. אח כ אדיד כב ושני אסף הימן וידותון שרי דוכני. 34. או קרא שמם. מראות, חסר באא. 35. אח הוידות; אכ אדיד כב הויידות. אדכב בלועים. אח כ סיכוני; או אד' סכוני. (אא סָכִינַי; איט סִכִּינַי, ועל הגליון: נ"א סִכִּינַי). 37. או רהב. אח כ אדכב דכיתה רהבי איתן בסערת שצפית. 38. אח כ אדיד כב וערכתה שלחן. אח אד' יד כב וצפה צפית. 39. אדכב גרעתנו. או לועט צרפית. 40. או על הורגי; אח כ אדיד הרגי; אד' הרגנו. 41. או בחבי. 42. או ז כ אד' בחרי אפו. 44. שורה זו חסרה באז. אח אדיד ר' אלעזר. 45. או מאוררים; אז אד' מאדרים. 45—47. אח כ אדיד השיבנו אלפים מרובבות בלועי אכזרים, ובאי עד נבכי ים במצול משברים, וגם מבשן ויבשת וחדרי חדרים.

מֵרֹאשׁ אֲמָנָה וּמִשְׁגִּיר וְהַמִּבְצָרִים
וּמִבָּשָׁן וּמִמְּצוּלוֹת וּמֵחַדְרֵי חֲדָרִים
מִמְּעוֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים

אל הור /

ס אָמְרָה אֵם מַה־יִּתְרוֹן לִי כְּבָר — בַּהֲרוֹתִי רוּחַ בְּלִדְתִּי מוֹץ עָבָר
רכח, א גָּלוּ בָנַי וְאֶפְרוֹחַי וְלִבִּי נִשְׁבָּר — דָּמִיתִי לְקָאַת מִדְבָּר
הֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר הָגְלוּ הַדּוּפִים — וְכִתְּאוּ בְּמִכְמוֹרֶת שָׁכְבוּ מְעֻלָּפִים
זוֹרוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת עֲטוּפִים — חוֹרֵי עָפָר וְכֵפִים
5 טַבּוּר אַרְצִי הֶעֱלָה קוֹץ וְדַרְדָּר — יִרְאַת שָׁמִיר וָשֵׁית בַּמַּעְדֵּר יֵעָדֵר
כִּלָּה וְהִבְקִיעַ זְבוּלִי הַנַּגְדָּר — לֹא תוֹאַר לוֹ וְלֹא הָדָר
מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא — נְגַשְּׁשָׁה בַּחֲשֵׁכָה אִם לִנְגוֹהוֹת נְצַפֶּה
סָפוּ פְעָמֵינוּ וַיִּתְנַגְּפוּ לְשַׁפֵּה — עַל הַר נִשְׁפֶּה
פִּלְחַתְנִי מָרַת פֶּתֶן אַכְזָר — צָפוּ מַיִם עַל רֹאשִׁי וָאוֹמַר נִגְזָר
10 קְרָבוֹת חָפַצְתִּי וְאוֹתִי לָמוֹ בַּזַּר — רַע יִרוֹעַ כִּי עָרַב זָר
שָׁקַדְתִּי שֻׁקַּעְתִּי וְטָבַעְתִּי בִּפְרִיכַת מוֹנִי — שְׁנַת רִדְמָתִי הִיא אִם לֹא תְקַדְּמֵנִי
תְּחַכֶּה לְחָנֵנִי תָּרוּם לְרַחֲמֵנִי — תֶּרֶב גְּדוֹלָתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי

אל הור

י תִּגְרַת יוֹם קָרֵב וּמִלְחָמָה — שֶׁטֶף אַף וְתוֹכְחוֹת חֵמָה
רוֹעָה הִתְרוֹעֲעָה נִכְתְּתָה בּוֹ כָּל חוֹמָה — קוֹדֵר הִלַּכְתִּי בְּלֹא חֵמָה /
רכח, ב צָנַח מִימֵי קֶדֶם שׁוֹכֵן אוֹפַנִּים — פְּנִימָה מִפְּרֹכֶת חֹשֶׁךְ בֵּית סִפּוּנִים
עַתָּה מִקָּרוֹב רָאוּהוּ חוֹזִים עַל חַיּוֹת צְפוּנִים — סָעֲרוּ סַעַר רָעֲמוּ פָנִים

א מ ר ה א ם. המקורות: אא; או דף כ׳ ע״א; אז דף מ״ה ע״ב, מגיע רק עד שורה 3; אח דף צ״ו ע״א; איט דף ל״ד ע״ב; אדכב דף א׳ ע״ב, מגיע עד סוף שורה 11.

1. אח אדכב אם הבנים. או בהרות. 2. בכל המקורות חוץ מאא ועזי נשבר. 3. אדכב וכתוא.
4. או מראש. 5. אא כי במעדר. 6. אא זבולי הנעדר. 9. איט פלחתנו. מרת, רי״ש דגושה;
אדכב מכת; אח צף. 10. או ח ביזר; איט פיזר. 11. או ח יט שקעתי. וטבעתי, חסר באו ח יט.
או בפרכות. 12. או ותחכה. אח לחננו; איט לחנני. או תסב.

ת ג ר ת י ו ם ק ר ב. המקורות: אא; או דף כ׳ ע״א; אח דף צ״ז ע״א; איט דף ל״ד ע״ב.

1. אח ואכזריות. 2. או רועה פורה נכתתה בי; אח רועה פורה, גא פועה, נבעתה בי כל חומה; איט
רועה פורה. 3. אח שכון על אופנים; או יט שכון אופנים. 4. או שערו שער.

5 נָפַח מִפִּיו לַפִּיד בְּבֵית יַעֲקֹב אֵשׁ מֹלֵא חָפְנֵי לְבוּשׁ בַּדִּים גַּחֲלֵי אֵשׁ
לִבִּי יָחִיל בִּקְרָבִי וְאַבָּהֵל וְאֶתְבָּאֵשׁ כְּהֻמַּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ
יָזַס לְאָהֳלִיבָה אֲכַלֶּה מַחֲמַדַּיִךְ טָעִית אַחֲרֵי דֹּדִים בַּעֲשׂוֹת דַּדַּיִךְ
חֲרִיטַיִךְ בְּקָעֵי וְקִרְעֵי מַדַּיִךְ זֶה גּוֹרָלֵךְ מָנַת מִדַּיִךְ
וְאִם זָכַרְתִּי מָה אֶשְׁכַּח וְאֶשָּׁה הֲלֹא הוּא יְרִיבִי וַיְהִי לִי כְּנוֹשֶׁה
10 דָּלְלוּ מִמִּכְלָאוֹתַי מֶקְרָבֵי אִשָּׁה גָּלָה חָצִיר וְנִרְאָה דֶשֶׁא
בָּרִיחֵי בִּירָתִי וְכָל מַנְעוּלַי בִּתַּקְתָּ לִפְנֵי נוֹגְשַׁי מְעוֹלְלַי
אֵלֶיךָ אֶשָּׂא כַפַּי עַל נֶפֶשׁ עוֹלְלַי אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן לָאֵל גּוֹמֵר עָלַי

אל הור

יא אָנָּא אֵל עֶלְיוֹן בִּיטָה בְּרַחֲמֶיךָ עַל עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן
גִּילַת מָשׂוֹשׂ תְּמַהֵר בְּצִבְיוֹן / לָשׂוּם לַאֲבֵילֵי צִיּוֹן
דּוֹרְשֵׁי חֹק עָלֵי פֶּה וָסֵפֶר הָעֵת תְּרַחֵם מִשְּׁמֵי שֶׁפֶר
וְהַעַל לְמִזּוֹרָם חוֹבֶשׁ וּלְנַפְשָׁם כּוֹפֶר / לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר
5 רכט, א זְכוֹר / בְּרַחֲמֶיךָ נַחֲלַת חֶבֶל חַיַּת בְּנֵי תְמוּתָה הַתֵּר מִכֶּבֶל
טְלָאֶיךָ הָסֵר שִׁבְמָם מִסֶּבֶל / שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן תַּחַת אֵבֶל
יִמָּלֵא פִינוּ שְׂחוֹק וְדִבְרֵי נְגוּהָה כַּאֲשֶׁר מָלֵא קִינָה וְהֶגֶה נָהָה
לְבֵנוּ יִשְׂמַח וְיֵיטִיב גֵּהָה / מַעֲטֵה תְהִלָּה תַּחַת רוּחַ כֵּהָה
מְשׁוֹךְ אֶל מְעוֹנֶיךָ זֶרַע הַצֶּדֶק נִלְקָטִים כְּשׁוֹשָׁן מִבֵּין חֶדֶק
10 שׁוֹחֲחִים תִּפְאַרְתְּךָ בְּלֵב בֶּדֶק / וְקוֹרָא לָהֶם אֵילֵי הַצֶּדֶק
עֲזָרוֹת וְאֵילַמּוֹת עַד אָנָה תְּנַאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם הָאֵר
צְמַחֵי עֲדָתְךָ לִפְלֵיטָה הַשְׁאֵר / מַטַּע יְיָ לְהִתְפָּאֵר

5. אח לפידים ביעקב בית אש. אא הבדים. אח בדים מאכלת. 6. בקרבי, רק אח. אא ואבאש; אח ואתיאש.
7. או טועיתי; אח יט טועתי. 8. שורה זו חסרה באו. 9. אא יט ואנשה. אח לנושה. 11. או בירותי.
אח בתרת לפני. 12. או ח אשא אליך. נפש, חסר באו ח יט.

אנא אל עליון. המקורות: אא; או דף כ׳ ע״ב; איט דף ל״ד ע״ב; וגם בחלף ח״א דף רמ״ה ע״א.
1. או ברחמים ביטה; איט ביטה ברחמים; חלף: הביטה ברחמים. 3. אא חלף: על פה. או תרחם.
חלף: משמי שמי שפר. 4. או חלף: חובש וכופר. 5. או הותר (תה׳ עט יא). 6. איט ושמן.
7. אא ו חלף: ודברי נכוחה. אא קינים והגה נהה ואנחה; חלף: נמלא... והגה גהה. 8. אא ותיסב בהה.
9. איט חלף: מעונך. 10. אא בודק. 11. (ואילמות, כך או והגהת איט; אא יט ואולמות). או אנא.

קְרֵית עֻזְּךָ תְּנַהֵג בִּנְתִיבֶיהָ רַחֵם רְחוֹקֶיהָ עִם קְרוֹבֶיהָ

שַׂמַּח שֵׁם אוֹיְבֶיהָ וּמַחֲרִיבֶיהָ / שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ

15 תָּשִׁיב שְׁכִינָתְךָ לְאָהֳלֶיהָ תֵּאָמֵר דַּבְּרוּ עַל לִבָּהּ וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ

תַּשְׁמִיעַ רְנָנוֹת בְּכָל גְּבוּלֶיהָ / שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ

אל מלך יושב על כסא רחמים

ואלבֹ אלתי ליֹז בתמוז והשתים שהן ליֹז בתמוז

א אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר בִּיטָה כִּי טוֹב מִמֶּנּוּ חָסָר /

רכט, ב גְּזֵרוֹת חָמֵשׁ אֲפָפוּנוּ בְּעָזְבֵנוּ דָּת מוּסָר / כְּהַיּוֹם הָרְבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר

דַּרְכֵּנוּ עִקַּלְנוּ מִנְּתִיב נְכוֹחוֹת הִלְעַבְנוּ בְּחוֹזֶיךָ אֱלוֹהַּ הַסְּלִיחוֹת

וְלֹא הִטִּינוּ אוֹזֶן שְׁמוֹעַ תּוֹכָחוֹת / וְנִשְׁבַּר עֲוֹנֵינוּ כְּנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת

5 זוֹר נְזוֹרֵנוּ אָחוֹר לַהֶבֶל לְהַצְמִיד חָזוּת קָשָׁה חָזוּ לָנוּ מֵבִין עִם תַּלְמִיד

טֵאֲטָאוּנוּ יוֹקְשֵׁינוּ בְּחֶרֶץ לְהַשְׁמִיד / וְתָמַד בִּטְלוֹנֵנוּ כְּבִטֵּל הַתָּמִיד

יוֹם זֶה אֶאֱבַל בְּכָל שָׁנָה כִּי בוֹ הָיְתָה תְּחִלַּת חֵץ שְׁנוּאָה

לָכֵן רָעֲמוּ פָנַי וְהוֹדִי נִשְׁתַּנָּה / כִּי כְיוֹם אֶתְמוֹל הָבְקָעָה הָעִיר בָּרִאשׁוֹנָה

מִקֵּץ שָׁבוּעִים שִׁשִּׁים לַחֲנִיָּה גָּסוּגוֹתִי לִנְטוֹת בְּסַעֲרַת אֲנִיָּה

10 סְחָפַנִי גַּם עוֹד וְשָׁפַךְ עָלַי תַּאֲנִיָּה / וּבְעֵת הַזֹּאת הָבְקָעָה עִירִי בַּשְּׁנִיָּה

עֵירָה אַרְזָה וַיְגַל מְסָךְ סְתוּרָה פַּזֵּי בֵית יַעֲרִי חָשַׁף וְהִשְׁלִיךְ כִּבְתוּרָה

צֵל נוּחִי בְּכָל קָצוֹת אָנָה אָתוּרָה / וְלַהַט שְׂרָפַנִי כְּנִשְׂרְפָה הַתּוֹרָה

קָמְנוּ גְבוּכִים כִּי כָּל חוֹסֶן חוֹסֵל רצפנו בְּכֶתֶם פסל וַיְשִׁיבֵנוּ לְכֶסֶל

רל, א שַׁבְנוּ לְחַלּוֹתְךָ לוּחוֹת סַפִּיר פּוֹסֵל / עַל דְּבִיר הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּקַם / בּוֹ פֶּסֶל

13. אי בנתיבה. רחם, חסר באי יט. חלף: רחוק רחוקיה. 14. אי ומחריבה; אויביה ומחריביה, חסר בחלף. 15. חלף: על לב ירושלם. 17. איט אל הור.

אל אלהי הרוחות. המקורות: אא: ואלב' אלתי ליז עשר בתמוז; אי דף כא, איט דף לה: ואלב' ליז בתמוז.

1. אל, חסר באי יט. אי יט כי בעוננו טוב מנו חסר. 3. אי יט דרכינו עיקלנו. איט אלוה סליחות.
4. איט לשמוע. איט ונשבר גאון עזינו. אי כנשברו הלוחות. 5. (נָזוֹרְנוּ, כך נקוד באא יט).
6. אא יוקשנו, אי יט יוקשים. אא בטלותנו, ובחרתי בנוסח אי יט. 9. אי יט שבועים ששים ושנים.
10. איט סחבני... וכעת הזאת עתה הבקעה; אי וכעת הזה עתה הבקעה עירי. 11. אי ערה. אא ו חשוף והשלך, ותקנתי עפ"י איט. 13. (חוסל [כך אא יט], אוצ"ל: חוֹפֵל=חַסֵל. אא רָצַפְנוּ); אי צרפני בכתם כסל; (איט רְצָפָנוּ בכתם כסל).

15 תִּרְאֶה בָּעֲנִי יָד אוֹזֶלֶת — תַּעַשׂ כְּחַסְדְּךָ אִם עָשִׂינוּ כְּאוֹלֶת
תִּבְנֶה וּתְיַסֵּד הָעִיר הַהוֹלֶלֶת — תִּהְיֶה לָנוּ לְתִקְוָה וּלְתוֹחֶלֶת

אל הור

ב תּוֹחֶלֶת אֲבוֹתֵינוּ נָשׁוּ בְּאוֹרֶךְ שַׁלְוָתָם — שָׁלוּ וְאָבְדוּ עֲצוֹת וְלֹא הֵבִינוּ לְאַחֲרִיתָם
רָטְשׁוּ מִשְׁפַּט יוֹשֶׁר וְכָל בְּרִיתוֹתָם — קִנְּאוּ אֶל בְּהַבְלֵי נֵכָר וְלֹא הוֹעִילוּ בַּעֲבוֹדָתָם
צוּר הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ רַחֲמָיו לְהַרְבּוֹתָם — פָּשַׁט יָד דּוֹר דּוֹר וְלֹא שָׁבוּ מִתְּעִיּוֹתָם
עַד עֲלוֹת חֲמָתוֹ לְאֵין מַרְפֵּא מַחֲטָאתָם — סֶלָה נִשְׁפְּכָה עֲלֵיהֶם וַהֲרָגָתַם מְשׁוּבָתָם
5 נֶגֶד זְנָחָם לוּחוֹת מוּסָר וְלֹא אָבוּ קַחְתָּם — מֵוּגְרוּ לַשֶּׁבֶר כְּהַיּוֹם וְנִשְׁבַּר עוֹז גַּאֲוָתָם
לְסֵמֶל מַקְנֶה קְנָאוֹת הִצִּיבוּ בְּאַרְמְנוֹתָם — כֵּן פֶּסֶל הוּקַם עַל קָדוּ וְנִפְסְלוּ וְלָנוּ בְּהַמְרוֹתָם
יְסוֹבְבוּ חָמֵס וְרִיב וְאָוֶן עַל חוֹמוֹתָם — טָפַח הַצַּר בְּמִחִי קָבְלוּ וְחִתְּתָה קַשְׁתוֹתָם
חִפֵּץ לֹא שִׁתּוּ לָלֶכֶת בְּדַת מוֹרַשְׁתָּם — זִיקוֹת אוּרָה לִיהַטּוּם וְנִכְשְׁלוּ בַּהֲלִיכָתָם
וְעַד עַתָּה אָנוּ בְּנֵיהֶם תָּפַשְׂנוּ אוֹרְחוֹתָם — הִקְשִׁינוּ עוֹרֶף כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם
10 דָּלַלְנוּ / שַׁחֲנוּ עַד תְּהוֹם שְׁטָפַתְנוּ זִרְמָתָם — גּוֹעִים מִיָּמִים יָמִימָה אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם
רל״ ב
בְּיוֹם צוֹמֵנוּ שִׁיחַרְנוּךָ אֵל אֱמוּנָה וָתָם — בִּיטָה כִּי אֵין חָסִיד וְנָעוּ אֱמוּנִים מִמּוֹשְׁבוֹתָם
אָנָּא חוֹן שְׁאֵרִיתֵנוּ וְלֹא יֹאבַד שִׁבְרָם וְתִקְוָתָם — אִמְרָךְ הָקֵם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלּוֹתָם

אל מלך יושב על כסא רחמים

ואלאתנתין אלתי לג׳ בתשרי — והשתים שהן לג׳ בתשרי

א אָבְלָה נַפְשִׁי וְחָשַׁךְ תָּאָרִי — בֵּית תִּפְאַרְתִּי כְּנִשְׂרַף בְּיַד הָאָרִי
גַּם פְּלֵיטָתִי אֲשֶׁר עָזַב וּשְׁאֵרִי — דּוֹעֲכוּ כְּהַיּוֹם בִּשְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרִי

תוחלת אבותינו. המקורות: א״א; א״ו דף כ״א ע״ב; א״ט דף ל״ה ע״א; חלף ח״א דף רכ״ב.
1. א״א נשאו בו אורך שלותם; א״ו תחלת אבתינו נשאו. 2. א״ט רטשו משפטי; א״ו וחלף: רוטשו משפטי.
א״א ו״ט קנאו אב, ותקנתי על פי חלף. א״ו ולא הועיל. 3. יד, חסר בחלף. 4. חלף: סלה נשרפה
עליהם. (א״א סֶלָה; א״ט סִלָּה ושְׁפָכָה, וכן א״ו בלי ניקוד). 5. א״ו ולא אבו חקתם. כהיום, חסר בחלף.
6. חלף: והציבו. קדו, רק בא״א. (א״א ״ט כֵּן). 7. חלף: סבחם צר; א״ו טפחה צר; א״ט טפח צר.
8. חלף: חפץ לאשתו. חלף: אור. א״א ליהטו. א״ו לוהטים. 9. א״ו תפסנו. ערף, חסר בחלף.
10. א״ו ״ט חלף: דלנו. חלף: ושחנו. 11. א״א אלהי אמונה תם; א״ט אל אמונה תם; תם, חסר בא״ו.
חלף: הביטה. 12. א״ו ולא יובד סברם; חלף: ולא יאבד זכרם. א״ו אמרם הקם.
אבלה נפשי. המקורות: א״א; א״ו סוף דף כ״א ע״ב; א״ט דף ל״ה ע״ב. בשני כ״י אלו נסמן עליו ״ואלב׳
לג׳ בתשרי״. אד״ט דף כ״ה ע״א, מתחיל בתיבה האחרונה של שורה 9; אד״כא דף ט״ו ע״א, נסמן עליו
״גאון זל״ מגיע רק עד אמצע שורה 8; טש״ח דף א׳ ע״ב, רשום עליו ״סליחה לר׳ סעדיה ז״ל״ ומגיע רק
עד סוף שורה 6א. 2. א״ו בש. בתשרי, חסר בטש״ח.

הַמַּיִם הַזֵּדוֹנִים שִׁטְּפוּנוּ בְּדָלָקָם — וּבוֹסְסוּ מִקְדָּשׁ וּבָזְזוּ חֶלְקָם
זְקֵנֵי שְׁאֵרִית אֲשֶׁר פָּלְטוּ מִיּוֹם נָקָם — חֻבְּלוּ עַתָּה בְּיַד גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם
5 טוֹרְפוּ דַּלַּת עַם הָאָרֶץ — יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה בְּחֶרֶץ
כּוֹרְמִים וְיוֹגְבִים פְּקוּדַת מַרְגִּיז הָאָרֶץ — לוֹהֲטוּ וְלֹא הָיָה בָהֶם גּוֹדֵר גָּדֵר וְעוֹמֵד בַּפָּרֶץ
מָה אֲסַפֵּר וְאַנְחוֹתַי עֲצוּמוֹת — נָקְטָה נַפְשִׁי וּמִקְהֲלוֹתַי עֲגוּמוֹת
רלא, א שְׁרִידֵי אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ מִיקוֹד אֵשׁ / לְתַעֲצוּמוֹת — עוֹד הֵם לֹא נִתְקַיְּמוּ וְנוֹתְּשׁוּ בְּחֵימוֹת
פָּנֶיךָ עַד מָתַי מִמֶּנּוּ תַּסְתִּיר — צִוְּחָתֵנוּ שְׁמַע וַאֲסוּרֵנוּ הַתִּיר
10 קָדוֹשׁ הַבֵּט כִּי אֵין בַּעֲדֵנוּ מַעְתִּיר — רְאֵה דַלּוּתֵנוּ וּשְׁבָח לְךָ נַכְתִּיר
שֶׁוַּדַּדְנוּ מִדּוֹר לְדוֹר וּמִקֵּץ לְקֵץ — שׁוֹרֵשׁ צֶפַע בְּפֶתַע אוֹתָנוּ עוֹקֵץ
תַּקִּיף לְמִשְׁפְּטֵינוּ הָעִירָה וְהָקֵץ — תְּכַפֵּר חֲטָאֵינוּ וְתֹאמַר קָרַב קֵץ

אל הור

ב תַּאֲלַת יוֹם מְבוּכָה — שָׁמוֹר נִשְׁמְרָה וְעַד הַיּוֹם מָשְׁכָה
רֹצָה מְבוּסַת שִׁבְטֵי מַכָּה — קָפְצָה וּבְיוֹם זֶה אוֹתִי הִדְרִיכָה
צִוִּיתָ לִמְקוּדָּשֶׁיךָ אֲשֶׁר הִפְקַדְתָּ בַּמְּלָאכָה — פְּרִי עֹם פֹּארוֹת בַּל הַשְּׁחִית כִּי בָם בֵּרַכָה
עַד חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם חָסוּ בְּצֵל מְלוּכָה — סַמִּים לִלְקוֹט מֵעֵין גְּדִי וּזְכוּכִית מִצּוּר לְתָמְכָה
5 נַהֲמַת שׁוֹקֵק בַּחֲמַת עַכְשׁוּב לְנָשְׁכָה — מִצְּפָה הֶחֱרִיב וְכָל הַמּוֹנָהּ לְפִי חֶרֶב הִכָּה
לְבוֹר מַחֲלוֹקֶת אָסָא גְּוִיתָם לְהַשְׁלִיכָה — כִּי מִמּוֹכָן לְכִשָּׁלוֹן לֹא תָקוּם בְּרָכָה
לְרֵעָה נַפְשִׁי עַל שָׁרִי אֲשֶׁר הֻוצַב לְמִלּוּכָה — טֶבַח נְפִילַת עַמּוֹ בְּכָל שָׁנָה אֶעֱרְכָה
רלא, ב חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים תָּמִיד חֲלִי וּמַכָּה — זָרְחָה / שֵׁנִית וְעוֹד רִאשׁוֹנָה לֹא הָלְכָה
וּמַה נְּדַבֵּר וְנֹאמַר עַל גָּלוּתֵינוּ הָאֲרוּכָה — הֲלֹא כָל צָרוֹתֵינוּ נֶגְדֶּךָ וְאַחַת לֹא נִזְעָכָה

3. טשי״ח שטפוני. 4. טשי״ח ביום נקם. 5. עם, חסר בטשי״ח. אדכא הארבה במרץ.
6. או אי״ט אדכא היה בם. 7. אי״ט מה אדבר. 8. שרידי, אדכא; בשאר המקורות שרידנו. או נשאר.
9. ממגו, חסר באי״ט. אי״ט צעקתינו שמע. 10. או בדלותנו. 11. אי״ט מדור אל דור.
12. אי״ט אדי״ט חטאתינו.

תאלת יום מבוכה. המקורות: אא; או דף כ״ב ע״ב; אי״ט דף ל״ה ע״ב; אדי״ט דף כ״ה ע״א. 2. אי״ט רצת. או יט אדי״ט שפטי מכה (אי״ט על הגליון: ג״א שבטי). אדי״ט ביום דרך אותי. 3. אא ו פורות; אדי״ט פירות. אי״ט בל תשחית. 4. אי״ט חמשים ושתים. 5. אא נהיית שוקק. אא יט כחמת. או אדי״ט מצפה החריד. 6. או מחלקת. או יט גויותם. או לכשלים. 8. או תמים חלי. 9. אי״ט ואחת מהם.

10 דְּבַקְנוּ רִאשׁוֹנוֹת וּשְׁנִיּוֹת מַה־מֵּהֶם נֶעֱרָכָה גָּבְרוּ אֵלֶּה מֵאֵלֶּה וְנִבְהַלְתִּי מָה אֶחְשְׁכָה

בֵּינוֹתִי אַחֲרֵי זֹאת עֵת צָרָתִי אָרְכָה כִּי אַתָּה הֲבֵאתָהּ וְאַתָּה תַּעֲבִירָהּ וְשָׁכְכָה

אֲשָׁמֵנוּ סְלָחָה וְהַעַל לָנוּ אֲרוּכָה נַעֵר מֵהֶפֵּיכָה הָעֲנוּגָה וְהָרַכָּה

אל מלך יושב על כסא רחמים

ואלבֹּ אלתי לי בטבת והשתים שהן לי׳ בטבת

א אָז בְּעָזְבִי מִקְרָא דָת מֵעֵת אֶל עֵת בְּכָל זְמָן לֹא הָגִיתִי הֲלִיכוֹתָיו וָאוֹעֵת

גָּעֲלַנִי צוּרִי עַל כֵּן מִשֵּׁאתוֹ אֶבְעֵת דִּכְּאַנִי לְסַפֵּר צָרוֹת אֲשֶׁר אֵרְעוּנִי בְּכָל עֵת וָעֵת

הַיּוֹם נָסַע הָאֲרִי מִסֻּבְּכוֹ וְהִשְׁאִין פֶּרֶשׁ וְגַלְגַּל וְעַם נְסִיכוֹ

זֵרַז וְסָמַךְ עַל הַבַּיִת וַיֵּט סוּכוֹ חֲנִיָּתוֹ הַהִיא לֹא מָשׁ עַד הָפְכוֹ

5 טָעִיתִי אַחֲרֵי גִּלּוּלִים וְכָל תַּבְנִית יְהִירִים אָז הֵרִיקוּ בִּי חֶרֶב וַחֲנִית

רלב, א כָּלְתָה רוּחִי בְּחֹדֶשׁ זֶה כְּנִכְתָּבָה תּוֹרָה יְוָנִית לָכֵן וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ שְׁלֹשֶׁת / יָמִים וּגְזַרְתִּים תַּעֲנִית

מְבוּאֵי עִיר מְבֻוָּקָעָה גֶּרֶגֶל וַחֲבֵרָיו יָשְׁבוּ שְׁבֻעָה

סוּף שְׁנָתַיִם וּמֶחֱצָה עִירִי נִבְקָעָה עֵת צוֹם בִּתְחִלָּתָם הַיּוֹם נִקְבָּעָה

פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת עֶזְוָךְ לֹא עָזוּב צַר לָנוּ עֲנֵנוּ וְאַל נָהִי לְזוּב

10 קְצִינִים וּמְלִיצִים פַּסּוּ וְהַכֹּל כָּזוּב רָאֵה נָא כִּי אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב

שַׁדַּי מִיּוֹם זֶה רַחֲמֶיךָ יוֹדְעוּ כִּי לֹא שְׁנִיָּתָה וּגְבוּרוֹתֶיךָ לֹא יָזוּעוּ

תּוֹפִיעַ בְּאַחֲרִית לְגָאוֹל אֲשֶׁר נָעוּ תּוֹשִׁיעַ הַפּוֹנִים אֵלֶיךָ כְּנַמְתָּ פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ

אל הור

ב אֲבוֹתֵינוּ בְּשַׁלְוָתָם בָּעָטוּ בְּפְנֵי חוֹזֶיךָ שֶׁכֶם לֹא הִטּוּ

גָּדוֹל לָמוֹ יוֹם יוֹם וּמִתּוֹכַחְתָּם נָטוּ דֶּרֶךְ שְׁרִירוּת לִבָּם אַחֲרֵיהָ סָטוּ

10. או׳ ושניות מהמהם נערכה. או׳ מה אחסכה. 13. או׳ יט אדיט אל הור׳.

אז בעזבי מקרא דת. המקורות: אא; או׳ דף כ״ב ע״ב; איט דף ל״ה ע״ב (נוסח הכתבת; ואלב׳ לי׳ בטבת); אדיט דף כ״ה ע״ב, מגיע רק עד סוף שורה 7א; טשטו דף ב ע״א, מתחיל באמצע שורה 9.

2. איט על זאת משאתו. אא ארעי עוני; או׳ ארעו בכל; אדיט אירעי בכל. 4. איט זירז. 5. ביי, רק איט. אדיט הרקיעו חרב. 6. אדיט בחדש טבת. או׳ בכתב; אא כנכתבה דת. 8. עירי, רק איט. אא היום נבקעה. 9. או׳ ישועת. 12. טשטו כנמתה.

אבותינו בשלותם. המקורות: אא; או׳ דף כ״ג ע״א; טשטו דף ב ע״א.

2. אא גָּדְלוּ למו. טשטו ומתוכחותם, וכן מנוקד באא. אא ו לב. וכן טשטו, ועל הגליון: לבם.

הִסַּעְתָּ כַּסּוּפָה עַמִּים וְשָׁלָטוּ — וַתַּפִּיל עִיר וּבֶהָלוֹת וּפָנֶיהָם לָטוּ
זֶה לָבִיא בָּעֲשִׁירִי כְּהַיּוֹם פְּרָשָׁיו שָׁטוּ — חוֹמוֹתַי סָבְבוּ וְלֹא זָזוּ עַד לִיהֵטוּ
5 טוֹבִים לֹא נִמְצְאוּ בִי כִּי כֻּלָּם מָטוּ — יְשִׁישַׁי שָׁבְתוּ מִשַּׁעַר וְנַמְתָּה שׁוֹטְטוּ
כְּתָב לְךָ אֶת שֵׁם הַיּוֹם צוֹפִים הֶעֱטוּ — לְמִסְמַךְ בֵּל עַל עִיר סְמִיכוֹתֵינוּ נִתְמוֹטָטוּ
רלב, ב מַה / נֶאֱנַחְנוּ עַל מַכּוֹת בָּם לֻוּבָּטוּ — נַחְנוּ בְּגֵיהֶם פְּלֵיטַת בְּלֹא עֵת קֻמָּטוּ
סָבַלְנוּ מַעֲשֵׂיהֶם לְהָרַע מֵאֲשֶׁר נִשְׁפָּטוּ — עַל כֵּן לֹא רָאִינוּ יֶשַׁע וְקָצִים נָקְטוּ
פָּנֵינוּ עַד אָנָה כְּלִמָּה עָטוּ — צְבָאוֹת קְרוּאֵי שֵׁם בַּגְּדֵרוֹת יִתְשׁוֹטָטוּ
10 קַצְוֵי אֶרֶץ שָׁטוּ בִּידֵי סֶלַע נִשְׁמָטוּ — רֶעְצוּם צָרִים וְצוּאַר פָּשְׁטוּ
שׁוּר צוֹעֲקִים לְפָנֶיךָ צָרוֹתֵיהֶם יִפְרָטוּ — שְׁכִים וְעַל פִּשְׁעֵיהֶם נִתְחָרְטוּ
תּוֹשִׁיעַ שְׁאֵרִיתֵנוּ אֲשֶׁר פָּלְטוּ — תָּקִים לָהֶם וְהַרְבִּיתִים וְלֹא יִמְעָטוּ

אל מלך יושב על כסא רחמים

ואלג אלתי ליג פי אדר — והשלש שהן ליג באדר

א אָז בְּגוּרִי בְּצֵל מַלְכֵי פָרַס — בְּקֵץ שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ לְעֵת צַר יָדוֹ פָרַשׂ
גָּבַהּ לִבִּי וְחֵקִי מֶנִּי נִדְרַס — דִּכְּאַנִי צוּרִי לְזֹאת וּמַלְקוֹחִי נִגְרַס
הִפִּיל עָלַי פּוּר בְּמִנְיָנוֹת — וְכַאֲשֶׁר יָטִילוּ חֲלָשִׁים עַל הַמְּנוֹת
זְנָחַנִי כְּרֶגַע מְעַט רַב אֱמוּנוֹת — חָרְבוּ לְטַשׁ לְשַׁחֵת מְתֵי אֱמֻנוֹת
5 טוּרִינוֹס גַּם הוּא כְּיוֹם אֶתְמוֹל בִּדְחִיָּה — יָזַם וְדָקַר שְׁמַעְיָה וַאֲחִיָּה
רלג, א כְּהֵתָּה כָּל נֶפֶשׁ וַתִּקְרַב לַשַּׁחַת חִיָּה — לוּלֵי יֶשַׁע / נוֹרָא אֲשֶׁר נַפְשׁוֹתֵינוּ חִיָּה
מֵדוֹר לְדוֹר מְצָאוּנוּ צָרוֹת — נָא יָדַעְנוּ כִּי כֻּלָּם בְּחַטֹּאתֵינוּ הַבְּצוּרוֹת
סֶלַח וָטוֹב לוּלֵי רַחֲמֶיךָ הַנִּנְצָרוֹת — עָנָף עִם שֹׁרֶשׁ אָז הָיוּ נִקְצָרוֹת
פּוּר עַל מַפִּילוֹ שָׁב לְהַתִּימָהוּ — צָלוּב מִגֵּר צוֹלְבוֹ עַל כִּי דִּמָּהוּ

4. אי חומות. 5. אא וַנַּאמְתָה. 6. אי סמיכתינו; אא סביבותינו. 7. טשטו מה נאנחו. 10. אא ארץ הטו בידי; טשטו ארץ בידי. 11. אי טשטו צרותיהם פרטו. 12. אי תקים והרביתם; טשטו תקים אומר והרביתם. 13. טשטו אל הור.

אז בגורי. המקורות: אא; אי דף כ"ג ע"א; טשטו דף ב ע"א (הכתבת: "ואלג' אלתי לי"ג באדר"); סדר תפלות כמנהג ק"ק כפא, מעזירוב 1793, דף קנז ע"ב (הכתבת: "סדר סליחות צום אסתר").

1. אא לעת צר יד פרש. 2. כפא: ממני. אי הכאני. 3. כפא: הפיל פור עלי. אי במימינות; כפא: במניינות. אי יטיל. 4. כפא: ברגע. כפא: מתי אמונות. 5. כפא: טוריינוס. 6ב. שורה זו חסרה בטשטו. כפא: החיה. 8. אי הנצרות; כפא: הנצורות. 9. אי להמיתהו. אי צלבו... דימהו.

10 קִצּוּי אֶרֶץ הֶנְהִיָּה כִּנְפִלָאוֹת אֲשֶׁר לוֹ נִתְּמָהוּ — רָאוּ בַגּוֹיִם וְהַבִּיטוּ וְהִתַּמְּהוּ תְּמָהוּ
שְׁנֵי טְבוּחֵי גַּם הֵם רָאָה בְּעֶלְבּוֹנָם — שׁוּחָטָם בְּיוֹמוֹ פָּקַד עָלָיו עֲוֹנָם
תְּגָאֲלֵנוּ בְלֹא כֶסֶף כִּי נִמְכַּרְנוּ חִנָּם — תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּקֵץ זֶה רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם

אל הור

ב תְּלָאוֹת בְּיוֹם צוּמִי אֲסַפֵּרָה — שֶׁמְּכוּלָּם צָרַת אַדְמוֹנִי עָלַי גָּבְרָה
רָדְפַנִי פְּעָמִים שֶׁבַע לוּלֵי רַחֲמֶיךָ נוֹרָא — רִאשׁוֹנָה לִזְקֵנִי שָׁטַם עַל מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה
קוֹנִי כְּהוֹצִיאֲנִי חָפְשִׁי מִגֵּיא לוּדִים — צִיָּה וְצַלְמָוֶת דָּרַכְנוּ וְנָחְשַׁלְנוּ בְּיֶגַע נוֹדְדִים
פְּסַע חֲמִשָּׁה עֲמָמִים לְלַחְמִי לוּלֵי יְדֵי כְבֵדִים — אֲשֶׁר הָיוּ אֲמוּנָה בְּמִלְחֶמֶת רְפִידִים
5 עָוִיתִי לְתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה בְּתָרֵי אֲדָמָה — סָע לֶקֶץ חֲמִשָּׁה / עָשָׂר חֹדֶשׁ בִּי לְהִלָּחֲמָה
רלג, ב נָשָׂא כְּלֵי זֵינוֹ כְּאַכְזָר לִטְרוֹף וּלְהַחֲרִימָה — וַיַּךְ צְבָאוֹתַי וַיַּכְּתֵם בָּהָר עַד הַחָרְמָה
מִיָּמִים נָצְרוּ בָנָיו אֵיבֵת חֶרְפָּם — לְעֶגְלוֹן נִתְחַבְּרוּ עַל הֲמוֹנַי לְשַׁאֲפָם
כָּרְתוּ יַעֲרִי וְהִגְדִּילוּ עָלַי זַעְפָּם — לוּלֵי שִׁמְךָ בְּלָעוּנִי חַיִּים בַּחֲרוֹת אַפָּם
יָסַף חֲמִישִׁית לְדַבֵּר סָרָה — טַעַם הֶשִׁיבוֹתָ נְגִידְךָ לְהִלָּחֵם בּוֹ וּלְעָבְרָה
10 חָמַד מֵיטָבָיו וְיָצְאָה גְזֵרָה — וּמֶלֶךְ אֲשֶׁר נִתַּן לִי בְּאַף נִלְקַח בְּעֶבְרָה
זָדוּ לְקֵץ שָׁנִים אֶת יְהוֹשָׁפָט בְּחֶרֶב לְשַׁפְּטָה — וְהִרְבָּה צוֹם וְהִתְחַנֵּן לְהִמָּלְטָה
הֶרְאִיתָה נַחַת זְרוֹעֲךָ וַחֲרָבָם בְּלִבָּם נִבְעָטָה — וְהִנָּם פְּגָרִים נִפְלִים אָרְצָה וְאֵין פְּלֵיטָה
דּוֹב חָשַׁב בַּסּוֹף מַצָּעִי לְסָרֵג — גַּם לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וְקִפַּדְתִּי חַיַּי כְּאוֹרֵג
בָּכִיתִי וָאֶתְנַפֵּל כְּאַיָּל עוֹרֵג — אָז הִצַּלְתָּ לְקוּחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֲרֵג
15 אַתָּה הוֹשַׁעְתָּנוּ מִן הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ — אַתָּה תּוֹשִׁיעֵנוּ מִצָּרוֹתֵינוּ וְאִם גָּבְרוּ
אֵלֶיךָ נִיחֵל וְעֵינֵינוּ לְךָ יְשַׁבֵּרוּ — אָנָּא חֲמוֹל עַל פְּלִיטֵנוּ אֲשֶׁר בַּשְּׁבִי נִשְׁאָרוּ

אל הור /

10. ששט קצוה... לי נצמהו. אי לי נצמתו (נ״ל שצ״ל: נצמחו). 11. כפא: ראו בעלבונם. 9ב—11. אא ובצדי הגליון של ששט ראו בגוים והביטו והתמהו תמהו, צדיק בכל דרכיו אסף נגההו, קריאת צאן עניו שמע והידד שינה כלילה הוא, רחום ריחם ניני אומרי זה אלי ואנוהו (בששט חסר: רחום), שני טבוחי וכו׳.
תלאות ביום צומי. המקורות: אא, אי דף כ״ג ע״ב; ששט דף ב ע״א.
1. ששט תלאותי (וכן בכ״י ט״ש 19, H 4/3) ובצידו: נ״א תלאות. 3. אא בישע נודדים.
6. אי צבאות ויכום ויכתום בהר. ששט ויכום ויכתום עד החרמה. 8. אי בלעונו.
9. אי השבותה. 10. אי מטיביו. ששט מלך. אי ניתן לו. 13. ששט דוד נ״א דב. ששט לשרג.

ג רלד, א

אַזְכִּיר מַעֲלָלֶיךָ בְּכָל פּוֹעֵל תָּם — בְּכָל דּוֹר וָדוֹר אֲבוֹתֵינוּ לֹא נְטַשְׁתָּם
גְּאוּלָה לִגְאוּלָה הִסְמַכְתָּם לָכֵן קִבְּעוּ לְדוֹרוֹתָם — דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם
הִפְלֵאתָ חַסְדֶּיךָ הָאֵל הַנֶּאְדָּר — וַתַּעַשׂ עִמָּנוּ צְדָקָה בְּעֵת אֱמֶת נֶעְדָּר
זְמַן אֲסִיפַת רוֹעֵינוּ הָפַכְתָּ לָנוּ לְהֶדֶר — וְדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר
טִיעַת צֹר תָּלַשְׁתָּ אֲשֶׁר כָּאֲלוֹנִים חָסוֹן — יָה בְּרַחֲמֶיךָ וְלֹא כְּפָעֳלֵינוּ עָשִׂיתָ עִמָּנוּ לְעֶלְסוֹן
כֵּן מַלְטֵנוּ הָעֵת כְּפַלַּטְתָּה מֵאָסוֹן — לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן
מִקְהֲלוֹתֵינוּ צָמוּ וְהִצִּיעוּ אֲפָרִים — נָזְלוּ דִּמְעוֹתָם כְּמַגְּרִים וְכֻלָּם סְפוּרִים
סֵלָה מְלֵאתָה רַחֲמִים וַתִּפְדֵּם בְּכֶסֶף כְּפוּרִים — עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים
פַּתְשֶׁגֶן הֵרִיצוּ לְחַוּוֹת תְּהִלּוֹת מַחְסֵמוֹ — צָלְחוּ בְּיַד רָמָה לְהוֹדִיעַ נִסְּמוֹ
קַצְּנוּ בְּעוֹל צָרֵינוּ עַתָּה בְּאַפְּךָ הִנְסִימוֹ — רֹאשׁ מְסִבֵּנוּ עֲמַל שְׂפָתֵמוֹ יְכַסֵּמוֹ
שׁוֹר נָא בְּעָנִי וָלַחַץ — שְׂאַג בִּגְאוֹנְךָ וַיַּתֵּשׁ כָּל שַׁחַץ
תְּרַפֵּא מַכּוֹתֵינוּ הַמְרַפֵּא כָּל מַחַץ — תּוֹאַר נוֹגַהּ מִיקָרְךָ לָנוּ תַּחַץ /

רלד, ב

אל מלך יושב

ואלסבעה אלסואדג — והשבעה הפשוטים

א

אַנְשֵׁי אֱמֻנָה אָבְדוּ — בָּאִים בְּכֹחַ מַעֲשֵׂיהֶם — גִּבּוֹרִים לַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ
דּוֹחִים אֶת הַגְּזֵרוֹת — הָיוּ לָנוּ לְחוֹמָה — וּלְמַחֲסֶה בְּיוֹם זַעַם
זוֹעֲכִים אַף בְּלַחֲשָׁם — חֵמָה עָצְרוּ בְּשַׁוְעָם — טֶרֶם קְרָאוּךָ עֲנִיתָם
יוֹדְעִים לַעֲתוֹר וּלְרַצּוֹת — כֹּאֲב רְחֵמֶיהָ לְמַעֲנָם — לֹא הֶשִׁיבוֹתָה פְּנֵיהֶם רֵיקָם
מֵרוֹב עֲוֹנֵנוּ אִבְּדָנוּם — נֶאֱסְפוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲטָאֵינוּ — סָעוּ הֵמָה לְמָנוּחוֹת
עָזְבוּ אוֹתָנוּ לַאֲנָחוֹת — פָּסוּ גוֹדְרֵי גָדֵר — צֻמְּתוּ מְשִׁיבֵי חֵמָה

אזכיר מעלליך. המקורות: אא; או דף כ"ד ע"א; טשטו דף ב ע"ב.

1. או טשטו אזכור. או פועלתם. 5. עמנו, רק בטשטו. 7. (אא איפרים. השוה: אברים). 9. אא הריצו להיות. טשטו נסימו. 10. עמל, חסר באא. או ראש מסיבמו ... יכסימו; טשטו ראש מסיבי. 11. או שור נא בנו עני ולחץ. או ויתשכל.

והשבעה: למעשה יש כאן שמונה סליחות. המניה באא מדלגת על השניה מהן (תמהנו). שטיינשניידר CB 2211 מוציא את „אנשי אמנה" מן המנין.

אנשי אמנה. (עיין לעיל עמ' ש"ה). המקורות: אא; או דף כ"ד ע"ב; אדיד דף ל"ו ע"א, מתחיל בשורה 4ב; אדיז דף י"ד ע"ב; אדלז דף ד ע"ב, מתחיל מן שורה 5ג; טשטו דף ב ע"ב.

1. דפוסים: אנשי אמונה. 2. או דוחין. 3. אא זועפים אף; או זועפין אף בלחשן. 4. כי"י לעתר ולרצך, ובחרתי בנוסח הדפוס. כאב וכו', כן או אדיד יז ודפוס; אא טשטו כאב על בן רחמתם. אא למענך, חסר בטשטו. אא השבותה. 5. אא למנוחה. 6. אדלז באנחות.

קָמִים בַּפֶּרֶץ אֵין — רָאוּיִם לְרַצּוֹתְךָ אָפְסוּ — שׁוֹטַטְנוּ בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת
תְּרוּפָה לֹא מָצָאנוּ — שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ בְּבֹשֶׁת פָּנִים — לְשַׁחֲרֶךָ אֵל בְּעֵת צָרוֹתֵינוּ

אל הור

תְּמַהְנוּ מֵרָעוֹת — תָּשַׁשׁ כֹּחֵנוּ מִצָּרוֹת — שַׁחְנוּ עַד לְמֹאד
שָׁפַלְנוּ עַד עָפָר — דָּוֶה לִבֵּנוּ בִּדְוָיָה — רַחוּם כִּי הִיא מִדָּתֵנוּ
רלה, א קְשֵׁי עֹרֶף וּמַמְרִים אֲנַחְנוּ — צָעַקְנוּ בְּפִינוּ חָטָאנוּ — פְּתַלְתֹּל וְעִקֵּשׁ / לִבֵּנוּ
עֶלְיוֹן רַחֲמֶיךָ מֵעוֹלָם — סְלִיחָה עִמְּךָ הִיא — נָחֹם עַל הָרָעָה
5 מַטֵּה כְלַפֵּי חֶסֶד — לֹא תַעֲלִים בְּעִתּוֹת כָּאֵל — כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ
יוֹדֵעַ לְעֵינֵי הַכֹּל — טוּבְךָ וַחַסְדְּךָ עִמָּנוּ — חָתוֹם פֶּה מַשְׁטִין
זָעוּף בּוֹ וְיִדּוֹם — וַיַּעֲמֹד מֵלִיץ לְצַדְּקֵנוּ — הוּא יַגִּיד יָשְׁרֵנוּ
דַּרְכְּךָ רַחוּם וְחַנּוּן — גַּלִּיתָה לְנֶאֱמַן בָּיִת — בְּבַקְשׁוֹ אָז מִלְּפָנֶיךָ
אֶת דְּרָכֶיךָ הוֹדִיעֵנִי

10 **אל הור**

ב אָרַבְנוּ זֶה בָּזֶה — בְּשִׁבְתֵּנוּ בֶּטַח בָּעָטְנוּ — גָּמַלְנוּ רָע וְלֹא טוֹב
דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי נְבָלָה — הִרְהַרְנוּ הִרְהוּרִים רָעִים — וָאָמַרְנוּ אֵין רוֹאֶה
זִמָּה וּבָאוּשׁ אָהָבְנוּ — חִלַּלְנוּ אֶת בְּרִיתֶךָ — טִמֵּינוּ אֶת־עַצְמֵינוּ

7. קמים, כן בדפוסים: א״א קמי; א״ו קם. א״א ו ראויין; אדל״ז ראויים... גמרו. 8. מצאנו, כן א״ו טששו; א״א מצינו; אדל״ז מצאינו. אליך, כן אדי״ז ו״ז ודפוסים, והסר בכ״י אחרים. אל, חסר ב״אי. א״א צרתנו; א״ו צרתינו. 9. אדי״ז ו״ז לז אל מלך.

תמהנו מרעות. המקורות: א״א; א״ו דף כ״ד ע״ב; אדי״ז דף ל״ו ע״א; טששו דף ב ע״ב, מגיע רק עד סוף שורה 6.

1. א״ו תשש לבינו. עד, חסר ב״אי טששו. 2. א״ו טששו ושפלנו. דוה לבנו, כך בכל כ״י, בניגוד לסי׳ התשרק; בדפוסים חסרה שורה זו. 3. אדי״ז קשה. א״ו פתלתל עקש; טששו עקש דרכינו. 4. אדי״ז מעולם המה. א״ו טששו ניחם. 5. לא תעלים לעתות, כן בכל כ״י ותקנתי עפ״י הדפוסים. 6. לעיני הכל, כן בדפוסים; א״א טששו לעיני כל; א״ו לעיננו כל; אדי״ז לעין כל. א״א מסטין; טששו משטיננו; דפוסים: פי שטן; אדי״ז דפוסים: ואל ישטין עלינו. 6ג—7א. א״ו חחום כי מסטין יזעוף בו. 7. אדי״ז זעום בו; דפוסים: זעם—בו. א״ו וידו תעמיד מליץ; דפוסים: ויעמוד מליץ טוב. 8. דפוסים: דרכיך. א״ו בבקשו או יחל פניך. 9. הודיעני, א״ו; א״א הודעתו; דפוסים: אמונתך הודעתו. 10. אדי״ז אל מלך.

ארבנו זה בזה. המקורות: א״א; א״ו דף כה ע״א.
2. א״ו זכרנו דברי. 3. א״ו ובאוש אמרנו. א״ו סמאינו.

יָזַמְנוּ רָעָה לְרֵעֵנוּ כְּעַסְנוּךָ בַּהֲבָלֵינוּ לְשוֹנֵנוּ בְּעַוְלָה שִׁלַּחְנוּ
5 מִדֶּל צְדָקָה מָנַעְנוּ נִיאַצְנוּ לְמַטְרִיפֵנוּ שִׂנְאַת חִנָּם שָׂנִינוּ
עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעַדְנוּ פָּנִינוּ אַחַר יִצְרֵנוּ צֶדֶק לֹא רָדָפְנוּ
קָפְצָנוּ יָד מֵאֶבְיוֹן רַצְנוּ אַחַר עֵינֵינוּ שָׁגִינוּ וְגַם זַדְנוּ
תָּעִינוּ וְאָבַדְנוּ מַהֵר רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּנוּ כִּי מְאֹד דַּלּוֹנוּ /

אל הור

רלה, ב

3 תַּנּוֹת צָרוֹת לֹא נוּכַל שֶׁבֶר עַל לֵב וַאֲנָחָה רָבְתָה בָּנוּ חֲלִחָלָה
קֶרֶן יָרְדָה עַד עָפָר צָרֵי עַיִן מָצְאוּ יָד פֹּעֲלֵי שֶׁקֶר נָשְׂאוּ חָיִל
עוֹשֵׂי אֱמֶת לֹא נִרְאוּ שֹׂנְאֵי בֶּצַע לֹא עָמְדוּ נִדְמִינוּ כִּכְלִי רֵיק
מִכָּל זְכִיּוֹת נִשְׁאַרְנוּ עֲרֻמִּים לֹא נָבִיא וְלֹא חוֹזֶה לָנוּ כַּעוֹרִים נְגַשֵּׁשׁ וּנְהַלֵּךְ
5 יוֹם יוֹם נֹאמַר בּוֹ טוֹב מָוֶת מֵחַיִּים חַיֵּינוּ תְּלוּיִים מִנֶּגֶד
זָרִים לְרֹאשׁ וַאֲנַחְנוּ לְזָנָב וּמַה נַּעֲשֶׂה וְחַטֹּאתֵינוּ עָצְמוּ הֵן אָנוּ כְּלֹא הָיִינוּ
דָּלַל מְאֹד כֹּחֵנוּ גָּלָה מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ בְּנֵי נֵכָר מָשְׁלוּ בָנוּ
אָבַדְנוּ נִגְזַרְנוּ אָנָּא הַבֵּט בְּעָשְׁקֵנוּ אֲנַחְנוּ הַחוֹמֶר וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ

אל הור

ד אֵיךְ נִפְתַּח פֶּה כִּי נֶאֱלַמְנוּ בּוֹשְׁנוּ בְּמַעֲשֵׂינוּ וְנִכְלַמְנוּ
גּוֹעַלְנוּ וּבְיַד צָר הִשְׁלַמְנוּ דָּגוּל אַל תְּשַׁלֵּם לָנוּ כְּמוֹ גָּמַלְנוּ
הוֹסַפְנוּ חֵטְא עַל חֵטְא וּמָעַלְנוּ וּבְעַזּוּת יִרְאָתְךָ גָּעַלְנוּ
זַדְנוּ וּמִמַּחֲמַדִּים נִגְעַלְנוּ חָנוּן אַל תּוֹכִיחֵנוּ כַּאֲשֶׁר מָעַלְנוּ
רלו,א 5 טָבַעְנוּ בְּיוֹן מְצוּלָה יָהּ חִישׁ רֶוַח / וְהַצָּלָה
כַּלֵּה חֲטָאֵינוּ וְהַצְלִילָה לְמִשְׁנֶה יֶשַׁע עַם זוּ לְהִנָּצְלָה
מִי אֵל כָּמוֹךָ נוֹשֵׂא עָוֹן נָא הַבֵּט בְּעָנְיֵי עֶלְבּוֹן

5. א׳ שנאנו. 6. א״ אחר עינינו. א״ רדפו.

תנות צרות. המקורות: א״ ; א׳ דף כ״ה ע״א.

3. במקורות: עשה. 4. זכיות. חסר בא׳. (א״ זָכִיוֹת). 6. א׳ ואנו לזנב. א׳ וחטאתינו עשו.

8. א׳ אמרנו אבדנו.

איך נפתח פה. המקורות: א״ ; א׳ דף כ״ה ע״ב.

3. א׳ חט על חט. 4. א׳ כאשר פעלנו. 7. א׳ נא הבט נא.

שַׂמְּחֵנוּ מֵאֲנָחָה וְדִיוֹן — עוֹד אַל תִּזְכֹּר־לָנוּ חֵטְא וְעָוֹן
פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ — צַדִּיק טוּבְךָ נַבִּיעַ
10 קַבְּצֵנוּ מֵרוּחוֹת אַרְבַּע — רַחֲמֵנוּ וּמִטּוּבְךָ נִשְׂבַּע
שׁוּבָה שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים — שֶׁקַּעְנוּ דְּלֵנוּ מִמַּעֲמַקִּים
תָּחוֹן עֲשׁוּקִים מִיַּד עוֹשְׁקִים — תְּקַבֵּץ נְפוּצֵנוּ הַמְקָרֵב רְחוֹקִים

אל הור

ה תַּמְנוּ סַפְּנוּ מִדּוֹר אֶל דּוֹר — שַׁחְנוּ שָׁפַלְנוּ לְעִמְקֵי בוֹר
רַדְנוּ גַּעְנוּ עַד עָפָר — קַרְנֵנוּ הוּשְׁפַּל וְנִשְׁבַּר
צָפַד עוֹרֵנוּ וַיִּיבָשׁ — פֶּצַע חַבּוּרָתֵנוּ לֹא חֻבָּשׁ
עָגְמָה בְּצָרוֹת נַפְשֵׁנוּ — שַׁמְּתָה מוּעָקָה בְּמָתְנֵנוּ
5 נוֹתַנְנוּ בְּיַד עוֹשֵׁק — מִיָּדוֹ אֵין פּוֹרֵק
לְךָ יֵיי הַצְּדָקָה וְהַבֹּשֶׁת לָנוּ — כִּי כָל זֹאת בְּעַוֹנֵינוּ בָּאָתְנוּ
יָדַעְנוּ אֶת רִשְׁעֵנוּ — טִמֵּינוּ אֶת בְּשָׂרֵנוּ בְּרוֹעַ מַעֲלָלֵינוּ
חָלִילָה־לְּךָ מֵעֲשׂוֹת בָּנוּ מִשְׁפָּט — זַכֵּינוּ בְּהִתְוַדּוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ בַּמִּשְׁפָּט
רלו׳ ב וַעֲוֹנוֹתֵינוּ הַיּוֹם תְּכַפֵּר — הָמוֹן רַחֲמֶיךָ כַּעְסֶךָ / יָפֵר
10 דִּינֵנוּ תוֹצִיא לָאוֹרָה — גְּאֻלֵּנוּ מִזַּעַם וְעֶבְרָה
בָּאנוּ לְפָנֶיךָ כְּעָנִי עַל פֶּתַח — אָנָּא יָדְךָ פָּתוֹחַ תִּפְתַּח
יִשְׁמַע לְפָנֶיךָ קוֹל בְּכִי עַמֶּךָ — וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ

אל הור

ו אֲפָפוּנוּ צָרוֹת, תְּכָפוּנוּ גְּזֵרוֹת
בְּעָוְנֵנוּ אַזְהָרוֹת, שֶׁעַל תְּנַאי מֻזְהָרוֹת

8׳ (ודויון׳ קרי: ודָוון׳ וכן בכ״י ט״ש H10/105). א׳ חס. 11׳ א״א ודלינו. 12׳ א׳ תקרב נפוצתינו.
תמנו ספנו. המקורות: א״א; א׳ דף כ״ה ע״ב.
5׳ א״א (הוגה: נוֹתַנְנוּ) ביד עוקש. 7׳ א׳ טימאנו עצמנו. 9 א׳ ויעותנו (ראה פיוטי יניי שכד/נח
ובהערה). המון רחמיך נספר. 11׳ א׳ באנו אליך. 12׳ א׳ קול בני עמיך.
אפפונו צרות. המקורות: א״א; א׳ דף כ״ו ע״א; אד״ז דף א ע״א.

גּוֹרַשְׁנוּ מִנַּחֲלַת בְּחִירוֹת, רֻוחַקְנוּ מֵאֲחוּזַת מְגוּרוֹת

דִּכְּאוּנוּ בְּאַרְבַּע עֲבָרוֹת, קֻוֹלְּעֵנוּ בָּם לְהִזָּרוֹת

הֻמְשְׁלוּ בָנוּ אַרְבַּע צוֹרְרוֹת, צְמוּדוֹת כְּפוּלוֹת וּמְצֻיָּרוֹת

וְחָרַב בַּעֲוֹנֵנוּ מִקְדַּשׁ תִּפְאָרוֹת, סֻוגַּר בַּחֲטָאֵינוּ מְדוֹר כַּפָּרוֹת

זַדְנוּ לַעֲבוֹר עֲבֵירוֹת, עָבַרְנוּ עַל קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת

חִלַּלְנוּ בְּרִיתוֹת הַשְּׁמוּרוֹת, סִילַּפְנוּ גְּדֵרוֹת הַגְּדוּרוֹת

טָפַשׁ לִבֵּינוּ מֵאֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת, נִתְכַּוַּנְנוּ לַחְמוֹס תּוֹרוֹת

יֻקְשְׁנוּ בְּתוֹכְחוֹת הָאֲמוּרוֹת, מֻוחַצְנוּ גַּם בַּאֲשֶׁר לֹא מְבוּאָרוֹת

כָּלוּ חַיֵּינוּ בְּתַמְרוּרוֹת, כִּי מָטָה יָדֵינוּ וְאֵין גְּבוּרוֹת

לִתְהוֹם הִגַּעְנוּ עַד עֲפָרוֹת, לְמַעֲנְךָ עֲשֵׂה קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת

אל הור

רלז א תְּלָאוֹת הִקִּיפוּנוּ, שׁוֹדְדִים / דִּחְפוּנוּ

רָעוֹת אֲפָפוּנוּ, קַלִּים רְדָפוּנוּ

צָרְרוּנוּ אַרְבַּע מַלְכִיּוֹת, פֻּזַּרְנוּ בְּכָל זָוִיּוֹת

עֵינֵינוּ לְךָ תְּלוּיוֹת, סָמְכֵנוּ מִשְּׁמֵי עֲלִיּוֹת

נָא פְשַׁעְנוּ לָךְ וְעָוִינוּ, מֵרוֹב אֲנָחָה דָוִינוּ

לִישְׁעָךְ בְּכָל עֵת קִוִּינוּ, כֻּצְמָא לִדְבָרְךָ אִוִּינוּ

יָה לִישְׁעָךְ כָּלְתָה רוּחֵנוּ, טוֹרַפְנוּ בְּיַד מַדִּיחֵנוּ

חָגֵנוּ כִּי הִבְאִישׁ רֵיחֵינוּ, זֻנַּחְנוּ וְאָבַד כּוֹחֵנוּ

וְאֶל מִי גֵּלֶךְ וְנִקְרָא, הֲלֹא לְךָ הָעוֹנָה בְּעֵת צָרָה

3. אד״ז בחורות. א״א ריחקנו. אד״ז מאחוזות נבחרות. 4. א״ו דכאנו. אד״ז דוכדכנו בארבע עבירות. א״א קול ענן בם. 5. א״ו ארבע צורות; אד״ז ארבע צרות ... ומצורות. 6. אד״ז פוגר באשמותינו מדור. 7. אד״ז עבירות עלינו המה אסורות. 8. אד״ז גדירות גדורות. 9. אד״ז לבינו מלקבל מאמרות. 10. אד״ז אמורות. 11. א״ו כלו ... מתמורת. כי ... גבורות, חסר באד״ז. 12. אד״ז לתהום ירדנו. אד״ז למענך רחמנו קורא. א״ו עשה עמנו קורא.

תלאות הקיפונו. המקורות: א״א; א״ו דף כ״ו ע״א; אד״ל דף ד ע״ב; אד״מ דף י״ב ע״ב.
3. א״ו פזרונו. 5. אד״ל פשענו ומרינו. אד״מ מרוב אנחות. 6. אד״ל כצמא ... אוינו לישעך ... קויני.
7. אד״ל יה לחסדך כלתה. א״א ו סורפנו ואבד כוחנו. 8. אד״ל חרפה שברה מוחנו. א״א ו זונחנו ביד מדיחנו. אד״מ זידים מושלים] בנו. 9. א״א ו הלא אתה העונה; אד״מ הלא אתה הוא העונה בכל עת.

10 דָּרוּשׁ שֶׁה פְּזוּרָה, גַּלְמוּדָה וּשְׁכוּלָה וְסוּרָה
בֵּיטָה מִמְּעוֹן שָׁמֶיךָ, בַּמְּקוֹם אֲשֶׁר שִׁכַּנְתָּה שְׁמֶךָ
אַיֵּה הֲמוֹן רַחֲמֶיךָ, אוֹתָם תִּזְכּוֹר לְעַמֶּךָ

אל מלך יושב

והודא אתבת פואסיק אלרחמין ודעאהא מגמועה עלי כמאלהא עלי אן אלמתעלם להא יולף מנהא לכל וקת חסב חאגתה עלי אלכתרה ואלקלה ופי עשרת ימי התשובה יקול
5 מן כל אלף בית מנהא אלבעץ ומן אלפואסיק כמא ינבגי ופי כל יום חסב אלחאגה. /

ועכשיו ארשום פיוטי הרחמין ותפלתם מקובצים בשלמותם, באפן שהלומד אותם יצרף מהם לכל זמן כפי צרכו בין רבים בין מעטים, ובעשרת ימי התשובה יאמר חלק מכל א"ב מהם ומן הפיוטים כמו שנחוץ ובכל יום כפי הצרך.

רלז, ב לא בחסד ולא במעשים באנו אליך כדלים כרשים דפקנו דלתיך. שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. שמע קולנו ורחם עלינו וקבל ברחמים את תפלתנו. שמע ייי קולנו נקרא וחננו וענו. שמע קול תחנונינו בשועינו אליך בנשאנו ידינו אל דביר קדשיך. שמעה תפלתנו ייי ושועתנו
10 האזינה אל דמעתנו אל תחרש כי גרים אנחנו עמך תושבים ככל אבותינו. שמע ייי וחננו ייי היה עוזר לנו. האזינה אלהים תפלתנו ואל תתעלם מתחנתנו. פתח שמים לתפלתנו ודלתי מרום לצעקתנו. בקראנו עננו אלהי צדקנו בצר הרחבת לנו חננו ושמע תפלתנו. כי שומע אל אביונים ייי ואת אסיריו לא בזה. כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע. פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. הנה כעיני עבדים אל יד
15 אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ייי אלהינו עד שיחננו. חננו ייי חננו כי רלח, א רב / שבענו בוז. חננו ייי כי אליך נקרא כל היום. חננו אלהים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעינו. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. יהי חסדך ייי עלינו כאשר יחלנו לך. נפשנו חכתה לייי עזרנו ומגננו הוא. עזרנו בשם ייי עושה שמים וארץ. עזרנו מעם ייי עושה שמים וארץ. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. הבה
20 לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם.

ייי מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו מה אדם ומה כוחו מה אדם ומה עשרו מה אדם ומה גבורתו מה אדם ומה קצו מה אדם ומה ימיו מה אדם ומה חייו מה אדם ומה שנותיו מה אדם ומה חסדו מה אדם ומה פעלו מה אדם ומה עמלו מה אדם ומה יתרון לו.

10. אדל דרוש בחסדך (ז) שה פזורה גלמודה וסורה. 11. אדמ במקום ששכנתה. 12. אי ואיה. אדמ אותם זכור לעומיך.

2. אי והי מגמועה. 3. אי חסב מא יצלח לחאגתה. 4. אי י' ימות תשובה. 5–6. אי פיהא אלבעץ פי כל יום ומן ... ינבגי ופי כל צום. 21. ה'–ותחשבהו, איז באי. 22. אי ומה חייו... ומה ימיו. 23. אי ומה חסדו... ומה צדקו... ומה ישועתו... ומה יתרון לו.

אדם להבל דמה ימיו כצל עובר. מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו. מה אנוש כי
רלח, ב תגדלנו וכי תשית אליו לבך. מה / אנוש כי יזכה וכי יצדק ילוד אשה. האנוש מאלוה יצדק
אם מעושהו יטהר גבר. אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה. אף כי נתעב ונאלח איש שותה
כמים עולה. והוא כרקב יבלה כבגד אכלו עש. והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד. אדם ילוד
5 אשה קצר ימים ושבע רוגז. כציץ יצא וימל ויברח כצל ולא יעמוד. בבקר יציץ וחלף
לערב ימולל ויבש. אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ. כי רוח עברה בו ואיננו ולא
יכירנו עוד מקומו. מה בצע בדמנו ברדתנו אל שחת היודך עפר היגיד אמתך. הלמתים תעשה
פלא אם רפאים יקומו יודוך סלה. היסופר בקבר חסדך אמונתך באבדון. היודע בחשך פלאך
וצדקתך בארץ נשיה. כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך. כי לא שאול תודך מות יהללך
10 לא ישברו יורדי בור אל אמתך. חי חי הוא יודך כמונו היום אב לבנים יודיע אל אמתך.
רלט, א ואנחנו עמך וצאן / מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך. מה נאמר לפניך יושב
במרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים. מה נאמר לפניך ייי אלהינו מה נדבר ומה נצטדק. מה
נאמר לפניך כי בושנו במעשינו ומה נספר לפניך כי נכלמנו בעונותינו. ועתה מה נאמר
אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך. אלהי ישראל אל תיפן לרשענו. אלהי ישראל אל תיפן
15 לחטאינו. אלהי ישראל אל תעש כלה לשאריתנו. אלהי ישראל אל תזנח שבטי ישראל. אלהי
ישראל ואל יאבדו עמך ישראל. אלהי ישראל כי באהבתם קראתם ישראל. אלהי ישראל
ויתקדש שמך בקרב ישראל. אלהי ישראל ושמע תפלת עמך ישראל. רועה ישראל האזינה
נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה. חוסה ייי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם
גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם. יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך. הבט
20 משמים / וראה מזבול קדשך ותפארתך איה קנאתך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלינו
רלט, ב התאפקו. עננו ייי כי טוב חסדך כרוב רחמיך פנה אלינו. וייי לעולם ישב כונן למשפט כסאו.
והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים. ויהי ייי משגב לדך משגב לעתות בצרה.
ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ייי. נוראות בצדק תענונו אלהי ישענו מבטח כל
קצוי ארץ וים רחוקים. בטחו בייי עדי עד כי ביה ייי צור עולמים. בך בטחו אבותינו בטחו
25 ותפלטמו אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בושו. בך בטחנו לא נבוש בשמך חסינו לא נכלם.
ייי צבאות אשרי אדם בוטח בך. מקוה ישראל מושיעו בעת צרה. עת צרה היא ליעקב וממנה
יושע. הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש. הושיענו אלהי ישענו וקבצנו מן הגוים להודות
לשם קדשך להשתבח בתהלתך. ואמרו הושיענו ייי אלהינו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות /
רמ, א לשם קדשך להשתבח בתהלתך. הושיעה ייי כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם. הושיעה
30 את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם. ייי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. לייי
הישועה על עמך ברכתך סלה. לייי אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו. לייי הארץ
ומלואה תבל ויושבי בה. לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם. לך יום אף לך
לילה אתה הכינותה מאור ושמש. לך זרוע עם גבורה תעוז ידך תרום ימינך. לך ייי הגדולה

15. א׳ שאריתנו. א׳ י׳ בסל גזרות קשות ממנו. א׳ י׳ אל תעזב זרע ישראל. א׳ י׳ אל תנח שבטי ישראל.
16. א׳ באהבתך קראתם.

והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ייי הממלכה והמתנשא לכל לראש.
לך ייי הצדקה ולנו בושת הפנים כהיום הזה.

לך ייי הצדקה ולנו בושת הפנים

בְּאָטוּם אָזְנֵינוּ בְּבִטּוּי שְׂפָתֵינוּ בְּגַבְהוּת עֵינֵינוּ בְּדִבּוּר לְשׁוֹנֵנוּ
בְּהַרְהוּר לִבֵּנוּ בְּוִיעוּדֵנוּ לְרָעָה בְּזִמַּת בְּשָׂרֵנוּ בְּחֻמּוּד עֵינֵינוּ
רמ. ב בְּטִפְשׁוּת לְבָבֵינוּ בְּיֵצֶר כִּלְיוֹתֵינוּ / בְּכוֹבֶד אַשְׁמָתֵנוּ בִּלְזוּת שְׂפָתֵינוּ
בְּמַרְאִית עֵינֵינוּ בְּנָטִיַּת גְּרוֹנֵנוּ בְּסִקּוּר עֵינֵינוּ בְּעַזּוּת מִצְחֵנוּ
בִּפְרִיקַת עֻלֵּנוּ בִּצְדִיַּת רֵעֵינוּ בְּקַשְׁיוּת עָרְפֵּנוּ בְּרִיצַת רַגְלֵינוּ
בְּשִׁגְגוֹתֵינוּ וּבִזְדוֹנֵנוּ בְּתִשּׁוּמֶת יָד וְגָזֵל

לך ייי הצדקה ולנו בושת הפנים

בְּאָרְבֵנוּ דָם בְּבַגְדֵנוּ בָךְ בְּגָמְלֵנוּ רָע בְּדַבְּרֵנוּ נְבָלָה
בְּהַטּוֹתֵנוּ מִשְׁפָּט בְּהַכִּירֵנוּ פָּנִים בְּוָסְתֵנוּ לִפְשׁוֹעַ בְּזָנְחֵנוּ מִצְוֹת
בְּחָמְדֵנוּ לֹא לָנוּ בְּטִנּוּף גּוּפֵנוּ בְּלֵיצֵר הָרָע
בְּכוֹבֶד עָוֹן בִּלְשׁוֹן הָרָע בְּמִשְׁמַע אוֹזֶן בְּנָקִימָה וּנְטִירָה
בְּשִׂנְאַת חִנָּם בְּעָמָל וָאָוֶן בְּפוֹעַל חָמָס בְּצִפְצוּף הַפֶּה
בְּקוֹצֵר יָדַיִם בְּרֹעַ מַחֲשָׁבוֹת בְּשִׁנּוּי מַעֲשֵׂינוּ בְּתַעוֹתֵינוּ מֵאַחֲרֶיךָ

אלהינו בושנו ונכלמנו להרים אלהינו פנינו אליך. אלהינו בושנו במעשינו ונכלמנו בעונותינו.
כבושת גנב כי ימצא כן בושנו בפשעינו. בבושת פנים אליך שבנו וכדלים פנינו העזנו.
רמא. א אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. כי עונותינו עברו ראשנו כמשא / כבד כבדו ממנו.
כי עונותינו נגיד נדאג מחטאתינו. כי רבו פשעינו נגדך וחטאתנו ענתה בנו כי פשענו אתנו
ועונותינו ידענום. כי פשעינו אנחנו נדע וחטאתינו נגדנו תמיד. לך לבדך חטאנו והרע
בעיניך עשינו למען תצדק בדברך תזכה בשפטך. חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו. אבותינו
חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו. עונות אבותינו החריבו נוך ופשעינו האריכו קצינו.
ידענו ייי רשענו עון אבותינו כי חטאנו לך. אם עונינו ענו בנו ייי עשה למען שמך כי רבו
משובותינו לך חטאנו. אם עונות תשמר יה ייי מי יעמוד. אם לא תשא לעונינו מי יוכל
קום בשבתך למשפט. ואל תבוא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי. אל תזכר לנו עונות
ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד. אל תקצוף ייי עד מאד ואל לעד תזכור עון הן
הבט נא עמך כלנו. אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך זכור אל תפר בריתך עמנו. /

2. א׳ בושת הפנים במעשינו הרעים. 5. בטפשות לבבינו, חסר בא״. א׳ ביפוי לשוא עיננו בכחשות שפתינו בלקיחת ידינו. 8—9. א׳ בקפיצת ידים... בשנוי מעשים. 20. פשענו (בלי יו״ד), גם א׳. 26. קום, חסר בא״.

רמא, ב אל תעזבנו ייי אלהינו אל תרחק ממנו. אל תרחק ממנו כי צרה קרובה כי אין עוזר. אל תסתר פניך ממנו כי צר לנו מהר עננו. אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו. אל תתן לחית נפש תורך חית ענייך אל תשכח לנצח. אל ישוב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך. דרכך אלהינו להאריך אפך לרעים ולטובים וזאת היא תהלתך. למען שמך ייי וסלחת לעוננו כי רב הוא. למען שמך ייי תחיינו בצדקתך תוציא מצרה נפשנו. למען יזמרך כבוד ולא ידום ייי אלהינו לעולם נודך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני. למענך אלהינו תעשה ולא לנו ראה עמידתנו לפניך דלים ורקים. דלים ורקים אנחנו דפקנו דלתיך עננו. אתאנו על שמך עשה למען שמך בעבור שמך כי אל רחום וחנון שמך. כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים. ויעבור ייי על פניו ויקרא ייי ייי אל / רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת ואעבר שכינתיה על אפוהי וקרא ייי ייי אלהא רחמנא רמב, א וחננא מרחיק רגז ומסגי למעבד טבוון וקשוט. נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה נטר טיבו לאלפי דרין שביק לעוין ולמרוד ולחובין וסלח.

רחמנא רחם עלן בקול ויעבור

רחמנא אתרצי לן בקול ויעבור רחמנא ברכן איתי לן בקול ויעבור
רחמנא גלי גבורתך עלן בקול ויעבור רחמנא דון דינן בקול ויעבור
רחמנא הוי לן עדרא וסמכא בקול ויעבור רחמנא ויבסום קלן קמך בקול ויעבור
רחמנא זכון חפיש לן בקול ויעבור רחמנא חטאן יתכפרון בקול ויעבור
רחמנא טובך איתי לן בקול ויעבור רחמנא טובך אשבע לן בקול ויעבור
רחמנא יתגלגלון רחמך עלן בקול ויעבור רחמנא כבוש מנן רוגזא וחמתא בקול ויעבור
רחמנא לן לא תחזי חזי לויעבור רחמנא מחול ושבוק לחובן בקול ויעבור
רחמנא נטרינן מכל פורענותא בקול ויעבור רחמנא סעיד וסמיך הוי לן בקול ויעבור
רחמנא עינינן בקול ויעבור רחמנא פתח תרעי שמיא לצלותן בקול ויעבור
רחמנא ושמי שמיא לבעותן בקול ויעבור רחמנא צלותן תשתמע קמך בקול ויעבור
רמב, ב רחמנא קריבינן ולא תרחיקינן בקול ויעבור/ רחמנא רמי חובן לעומקי ימא בקול ויעבור
רחמנא שמעיה לקלן וקבלה לצלותן בקול ויעבור
רחמנא תגמול צלותן חנא וחסדא ורחמי קמך בקול ויעבור.

7. אי דפקנו דלתך רחם עלינו. 13. אי בקל ויעבר. 14. רחמים ותחנונים מעין אלו מהקופת הגאונים פרסמתי בקרית-ספר שנה ב׳ עמ׳ 445 ואילך, וכן עי׳ ב. מ. לוין בגנזי קדם ספר ד׳ עמ׳ 65 ואילך. 14—18. אי ארצי לן... גבורתך בקל... עזרא וסמכא... ויבסום קדמך ק׳ ו׳... טבון איתי. 18. טובך אשבע לן, אין באי. 21. במקום „נטרינן וכו׳" יש באי נהורא אנהר לן. 21—22. סעיד ... עינינן ...., חסר באא והושלם לפי אי. 22—26. אי פתח שמיא... תשתמע קדמך... חובן וחטאן לעמקי... צלותן חסדא ורחמי [בקול].

רחמנא את הוא דאזהרתא ליה למשה בסיני כד עיקא להון לישראל יימרון קדמך
ויעבור. ר׳ למשה ולשתין רבון אתרצית בויעבור. ר׳ קדמאי ובתראי על ויעבור סמיכין. ר׳
על ויעבור אסמכתינן. ר׳ על ויעבור אבטחתינן. ר׳ ולא יבטלון חובן קימא דתלת עשרה מדות.
ר׳ מאן הוא דיכיל למקם קדמך בדינא. ר׳ ומאן הוא דמשתעי קדמך וזכי. ר׳ ומאן הוא דפתח
5 פומיה וממליל מילא. ר׳ בעיתין אנן מלמיקם קדמך וריתא נפשן מלמקרב לפתחך. כסיפין אנפן
מלאתחננא לך. מדידעינן מה אנן. ר׳ מדברירא לן מא עבדן. ר׳ וגלן לן חובן ועויתן. ר׳ טובא
ידעינן דלית בן משששא. ר׳ ושפיר ברירא לן דלית בן הנאה. ר׳ מא נתיב ומא נימר. ר׳ מא
רמג, א נמליל ומא נזכה. ר׳ בחוצפא אתינא למתבע מן קדמך. רחמנא / מדסגיאון חובן תקיפו עויתן.
ר׳ אזדי זעדנא דלא ארגיזנא ביה. ר׳ ואידא הי דוכתא דלא חטינא בגוה. ר׳ ובהי ספרא נקרי
10 ולא נבהת. ר׳ והי עבדא נדכר ולא נתכסף. ר׳ מעויתן וחובי אבהתן. ר׳ וחובן סגיאו על חובי
אבהתן. ר׳ עד דהוו קדמאי גבאן כצדיקי. ר׳ ובכל יומא קא מוספינן חובין על חובן. ר׳ ולא
קא חישינן לקדושת שמך הבא. ר׳ ולא קא מסקינן על דעתן יומא רבא דדינא. רחמ׳ אשנינא
קימא אפיסנא דינא. שטנא אוריתא בזנא תוכחתא. ר׳ ולית בן מאן דמוכח חבריה לשום שמיא.
ולית מאן דמקני ומחיב רוגזך. ר׳ ולית מאן דמצלי ומתוחב. ר׳ ולית דקארי בלבא שלמא.
15 ר׳ ולית דקאים וסאיג תרעתא. ר׳ כלונהו חובן לכל מרציני. ר׳ גמרונהו חובן לכל מפיסני.
ר׳ אזדו מנן כל גדרי פרצתא. ר׳ גליא קמך דלית בן לא תבעא ולא בעיא. ר׳ לית לן לא
רמג, ב עדרא ולא סמכא. ר׳ לא לימינא / ולא לסמלא. ר׳ גליא קמך דלית דעיקא ליה כהדין דרא.
ר׳ דין הוא דרא דצדי מכולא. ר׳ דין הוא דרא דחסיר כל טיבו. ר׳ פסקת מניה כל חדותא.
ר׳ עדת מיניה כל שליותא. ר׳ דוי לבן מתנחתא. ר׳ ושנא ליה זיון ממרי. ר׳ גליא קמך מאי
20 עקתא דשרינן בה. ר׳ למאן נקרי ויענינן. ר׳ ועל בבא דמאן נסמכיה לרישן. ר׳ וקדם מאן
נשתטח וישמע קלן. ר׳ אסתכל בעושקן ולא תסתכל בחובן. ר׳ עיין במלקיותא ולא תעיין
בעויתא. ר׳ אתפני לעולבנא ולא תתפני לסורחנא. ר׳ חזי לעמך ישראל וחזי לאוריתך. רה׳
וחזי לשמך רבא דאתקרי עלן. ר׳ לא תדכר לן בעקתא חובא. ר׳ לא תכזר עלן בחובן. ר׳ לא
אתקריתא אכזראה מעלם. ר׳ אומנותך מעלם מחילות חובין. ר׳ לא תשני עלן מנהגא דעלמא.
25 ר׳ ולא ישתנון בחובן סדרי בראשית. ר׳ ולא תקביל עלן שמשא. ר׳ ולא יהי צפוין לקברא.
רמד, א ר׳ ולא יהי סכוין לממת. ר׳ ולא יהי / סברן חלישות דעתא. ר׳ עביד גבאן צדקתא וגמילות

2. א׳ ושיתין רכון אירצית... על ויעבר רחיצין. 4. א׳ וזכי קדמך. 8–11. א׳ מלמתבע... מדאסגיאון חובן תקיפו חטאן. אידין דידענא דלא... דלא חסן... והי מעשה נדכר... חובן דסגיאו על חובי קדמאי... לגבן כצדיקי. 11. ובכל יומא. מכאן ואילך מלה במלה בק״ס שם עמ׳ 148 למטה. 12–13. א׳ ולא מסקינן אדעתן... שנינא קימי אפוסנא דיני; ק״ס: שנינא קמא אפסנא דיני. 14. א׳ ק״ס: רוגזך ולית מאן דמציית לתוכחתא ומקבל ולית מאן דמצלי... ולית דקריב (א׳ דיקרי) בלבא שלמא ומתעני. 15. ק״ס: תרעיתא בישא. רחמנא כולהון עובדן לכל מרצייני ומפייסיני; א׳ גמרונן עויתן לכל מפיסני. 16–17. ק״ס: דלית לן תבעא ולא סמכא לא לימינא ולא לשמאלא. 20. א׳ ואבב מן נסמכיה לראשן. 21. א׳ ולא תעיין בחטאה; ק״ס: ולא תעיין בארחנא. 23. א׳ לא תתכזר עלן בחובא; ק״ס: ולא תתאכזר. 24. א׳ מעלמא מרחמנותא היא. לא תשני אומנתך בדיל חובן. ולא ישתני עלן מנהגיה דעלמא. 26. א׳ סיכוין ללמא. ולא יהוי סיכוין חלישות דעתן.

חסדא. ר׳ עביד בהדן לגו דינא. ר׳ אי דינת לן לית בן דזכי. ר׳ אי לחובא חזית חבל עלן.
ר׳ אי חובא נטרית לית תקנתא. ר׳ אי מחשבית בהדן כלי שארא. ר׳ לא בזכו ולא בעובדין
טבין אתינא למקרי קדמך. ר׳ כעניי כמסכיני אתינא למקרי קדמך. ר׳ את הוא דאזהרתא
לרחומי על עניא כדקאים על פתחא. ר׳ לא תדחינן מפתחך ריקנין. ר׳ לא נהדר מן קמך
5 כי פיחא נפשן. ר׳ ולא נהדר מן קמך כי חלישא דעתן. ר׳ ולא נהדר מן קמך כי פיפא קומתן.
ר׳ בידך סמא לכל כיבי. ר׳ בידך פורקנא לכל עקתא. ר׳ בידך ניחא לכל צערי. ר׳ בידך כפרה
לכל חטאי. ר׳ גלגל ועבר בהדן כמא דגלגלתא ועברת בהדין דרי קמאי. ר׳ מגלגלנא ומעברנא
שמך מעלם. ר׳ מחלנא ושבקנא שמך מעלם. ר׳ מחול ושבוק ברחמך לחובן ולחטאן.

רמד׳ ב וסלחת לעונינו ולחטאתנו / ונחלתנו. סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכנו כי פשענו.
10 סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה. ייי אלהים סלח נא
מי יקום יעקב כי קטן הוא. כי אתה ייי טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך. הרב כבסנו מעונינו
ומחטאתנו טהרנו. ראה ענינו ועמלנו ושא לכל חטאתינו. דברי עונות גברו מנו פשעינו אתה
תכפרם. תחטאנו באזוב ונטהר תכבסנו ומשלג נלבין. הסתר פניך מחטאינו וכל עונותינו מחה.
שגיאות מי יבין מנסתרות נקנו. כי עמך הסליחה למען תורא. כי עמך מקור חיים באורך נראה
15 אור. כי עם ייי החסד והרבה עמו פדות. והוא יפדה את ישראל מכל צרותיו. פדה אלהים את
ישראל מכל עונותיו. פודה ייי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו. טעמו וראו כי טוב ייי
אשרי הגבר יחסה בו. טוב ייי לכל ורחמיו על כל מעשיו. טוב ייי לקוו לנפש תדרשנו. טוב

רמה׳ א ויחיל ודומם לתשועת ייי. טוב ייי / למעוז ביום צרה ויודע חוסה בו. טוב וישר ייי על כן יורה
חטאים בדרך. ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו. יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו
20 רחום וחנון ייי ארך אפים ורב חסד. לא לנצח יריב ולא לעולם יטור. לא כחטאינו עשה לנו
ולא כעונותינו גמל עלינו. כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו עלינו. כרחוק מזרח ממערב
הרחיק ממנו את פשעינו. כרחם אב על בנים רחם ייי על יראיו. חסדי ייי כי לא תמנו כי לא
כלו רחמיו. חסדי ייי אזכיר תהלות ייי כעל כל אשר גמלנו ייי ורב טוב לבית ישראל אשר
גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו. זכור רחמיך ייי וחסדיך כי מעולם המה. חטאת נעורינו ופשעינו
25 אל תזכור כחסדך זכר לנו אתה למען טובך ייי. זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל
תפן אל קשינו ואל רשענו ואל חטאתינו. זכור עדתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך הר ציון
זה שכנת בו. זכרנו ייי ברצון עמך פקדנו בישועתך. זכור ייי חרפת עבדיך שאתי בחיקי כל

רמה׳ ב רבים עמים. / זכור ייי מה היה לנו הביטה וראה את חרפתנו. זכור ייי מה היה לנו הביטה
וראה את אנחתנו. בשתנו. גלותנו. דחקנו. הדיפתנו. ויעותנו. זניחתנו. חסורנו. טלטולנו.

1 – 4. ק״ס: לגו מן דינא. אית דינת לן את הוא דזכי אי לעובדא חזית ... אי לסיחתן (צ״ל: לסרחתן) נטרתא לית לן תקנתא; אי בלגו מן דינא... את הוא דזכי. או לחובא חזיתא קבל עלן. או חטאה נטרת... או מחשבות בהדין בלא שארו... בעובדין אתינא לקדמך למקרי. את הוא לרחמי על עניא כדקאים על פתחא.
5. ק״ס: בפיחא דנפשין. 5 – 7. אי ולא נהדר כל חלישא דעתן. ולא נהדר כי כיפא ק׳... פורקנא לכל עאקאתא... סמא לכל כיבי... גלגל ועביד... ועבדת עם דרי. 24. אי חטאת נעורי ופשעי. 29. אי הדיפתינו. עוננו. זניחתינו. חיסודנו... נאקתינו. סריפתינו.

יקשנו. כניעתנו. לחצנו. מכאובינו. נאקתנו. שיחתנו. ענינו. פחדנו. צעקתנו. קריאתנו. רחשנו. שוממותינו. תחלואינו.

היינו חרפה לשכינינו לעג וקלס לסביבותינו. היינו משל בגוים מנוד ראש בלאמים. היינו כיתומים אשר אין להם אב וכאלמנות אשר אין לה מפרנס. היינו כצאן אשר אין להם רועה וכאניה אשר אין לה מנהג. היינו כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו. כל היום כלמתנו נגדנו ובושת פנינו כסתנו. כל היום חרפונו אויבינו איה מלככם צור מעוזכם. כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה. כי דכיתנו במקום תנים ותכס עלינו בצלמות. כי שחה רמו׳ א לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו. כי שבעה ברעות נפשנו וחיינו / לשאול הגיעו. כי כלינו באפיך ובחמתך נבהלנו. כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה. כי כלו ביגון חיינו ושנותינו באנחה כשל בעוננו כוחנו ועצמנו עששו. נחשבנו עם יורדי בור היינו כגבר אין איל. נשכחנו כמת מלב היינו ככלי אובד. נבלע ישראל עתה היו בגוים ככלי אין חפץ בו. למצער ירשו עם קדשך צרינו בוססו מקדשך. ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלם שממה. בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבתינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחורבה. העל אלה תתאפק ייי תחשה ותענינו עד מאד. הלעולם תאנף בנו תמשך אפך לדור ודור. הלעולמים יזנח ייי ולא יוסיף לרצות עוד. האפס לנצח חסדו גמר אמר לדור ודור. השכח חנות אל אם קפץ באף רחמיו סלה. תבוא לפניך אנקת אסיר כגדל זרועך הותר בני רמו׳ ב תמותה. עד מתי אלהים יחרף צר ינאץ / אויב שמך לנצח. עד מה ייי תאנף לנצח תבער כמו אש חמתך. עד אנה ייי תשכחנו נצח עד אנה תסתיר את פניך ממנו. למה לנצח תשכחנו תעזבנו לארך ימים. למה אלהים זנחת לנצח יעשן אפך בצאן מרעיתך. למה ייי תזנח נפשנו תסתיר את פניך ממנו. למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו. למה ייי יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה. כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא הכירנו אתה ייי אבינו גואלינו מעולם שמך. ועתה ייי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו ואתה בקרבנו ייי ושמך עלינו נקרא אל תניחנו. ואתה ייי אל תרחק אילותנו לעזרתנו חושה. ואתה ייי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת. ואתה הוא ושנותיך לא יתמו. ואתה צדיק על כל / הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו. אתה ייי רמו׳ א לעולם תשב כסאך לדור ודור. אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עוזך. אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם. אתה דכית כחלל רהב בזרוע עוזך פזרת אויביך. אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים על המים. אתה רצצת ראשי לויתן תתננו מאכל לעם לציים. אתה בקעת מעין ונחל אתה הובשת נהרות איתן. אתה הצבת כל גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם. אתה נורא אתה ומי יעמד לפניך מאז אפיך. אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב. אתה ייי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו. אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד. היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלם. אשר הראיתנו צרות רבות ורעות תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלנו. הלוא אתה תשוב תחיינו ועמך רמז׳ ב ישמחו בך. הראנו ייי חסדך וישעך תתן לנו. שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה / בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה. תשמיענו ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית. תודיענו

אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח. השיבה לנו ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכנו. שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו. שובה ייי את שביתנו כאפיקים בנגב. שובה ייי חלצה נפשנו הושיענו למען חסדך. שובה ייי עד מתי והנחם על עבדיך. שוב למען עבדיך שבטי נחלתך. שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. שובה ישראל עד ייי אלהיך כי כשלת בעונך. קחו עמכם דברים ושובו אל ייי אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ייי אלהיכם כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. דרשו ייי בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. יעזוב / רשע דרכו וג׳. נחפשה דרכנו ונחקרה וג׳. נשא לבבנו אל כפים וג׳. שאר ישוב / שאר יעקב וג׳. חוסה י״י על עמיך וג׳. לא לנו י״י לא לנו וג׳. למה יאמרו הגוים וג׳.

לא׳ ב
לב׳ א

למה יא׳ הג׳ איה צור חסיו בו. לי״ה איה המוציאם ממצ׳. הקורע להם את הים. המוליכם בתהומות במדבר. המעלם מים. הממטיר להם את המן. המגיז להם את השליו. המקיף להם עננו כבוד. המכלכלם במדבר מ׳ שנה. המקרבם לפני הר סיני. המשמיעם את הוד קולו. המנחילם את התורה. לוחם את מלחמותם. מושיעם בכל צרה. מצילם מיד אויביהם. מגנם ומגן אבותם. ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה.

אלה׳ שבש׳

אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם אַל תַּעֲמוֹד עָלֵינוּ בְּמִידַת הַדִּין בְּרִיתְךָ זְכוֹר וְאַל תִּשְׁכָּחֵנוּ
גַּלֵּה מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ דְּרוֹשׁ דְּמֵינוּ מִיַּד צָרֵינוּ
הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעֵינוּ וְנִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה
זְכוֹר לָנוּ בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ
וְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאֹתֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ עָלֵינוּ
כְּלֵה אַל תַּעַשׂ לִשְׁאֵרִיתֵנוּ לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה וְלֹא לְמַעֲנֵנוּ
מַלֵּא בְרַחֲמֶיךָ כָּל מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ נַחֲמֵנוּ מֵאֲבֵלֵינוּ
סְמוֹךְ נְפִילָתֵנוּ עֲנֵה עֲתִירָתֵנוּ
פְּגֵה אֶל תְּפִלָּתֵנוּ צֶפֶה צַעֲקָתֵינוּ
קַבֵּץ נְפוּצֹתֵינוּ רְאֵה עָנְיֵנוּ וְחַלְּצֵנוּ
שְׁמַע שַׁוְעָתֵינוּ תְּנָה שְׁאֵילָתֵינוּ וּבַקָּשָׁתֵינוּ

אלהינו שבשמים אל תעזבנו ואל תטשינו. א׳ ש׳ אל תפר בריתך אתנו. א׳ ש׳ אל תכלא רחמיך ממנו. א׳ ש׳ / לא תשכח תורתך מפינו.

לב׳ ב

רחמנא דא הי אוריתך די יהבת להון לישראל. דמנה זעו כל טוריא רמיא. ונדא כל רמתא מנטלתא. ונפקת כל נשמתא דבריאתא. וזעו כל מלכיא בהיכליהון. רחמנא חזי לאוריתך דשריא בשוקי. חזי לדהגין בה דהא פתיתין. ולעמך ישראל דבזיזין ומטלטלין. ואמרעת

א׳ יעזוב, כאן נפסק א״; ההמשך לפי א׳. 14 המנחילם, א׳ המחילם. 25 וחלצנו, אולי צ״ל ולחצנו.

מחתן עד לחדא. ואשתפלנא לן עד עפרא. נחתנא לן מחתא קשיא. מטן בחובן שאול ארעיתא. הון כענא דלית להון רעי. הון כספינתה דלית לה מדבראנא. הון כיתמי דלית להון אבא. הון בחיבן כמטלתא בכרמא. הון כערסל מבתיתא במקטיא. הון כטביעא דמטרף בליבא דמיא. ומחוי באצבע ולית דמקיק ליה. ומטו מיא עד נהורי. כי באו מים עד נפש. נפישי עקתן מלמימני. תקופו כיבן מלסובארא. גזיראתא מתחדתא עלן בכל יומא. עקתן בכל יומא אזלין ומוסיפין. ולית לן זכו לאגנא עלן. וקא דתדינינן ואזלינן בחובן. ודינא דילן לית ליה שיעורא. הא כמא שני והא כמא דרי. דרא אזל ודרא אתי. עדו כל זמנין. שלימו כל קיצין ואנחנא לא מתפרקין. עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו. ואתמסרנא ביד אכזראין. ומחסר לן כל דעבר ותאיב. דעבר בזין ודתאב חסיף / . . .

לג, א 10 י׳ בציון גדול וג׳. י׳ בשמים הכין כסאו וג׳. י׳ בהש׳ חסדיך וג׳. י׳ [בהיכל] קדשו וג׳. י׳ הפיר עצת גוים וג׳. י׳ יודע מחשבות אדם וג׳. י׳ ית[ן] אומר וג׳. י׳ ככל צדקותיך וג׳. י׳ נגדך כל תאותי וג׳. י׳ שמך לעולם י׳ זכרך וג׳. י׳ תשפות שלום לנו וג׳. אלהים לנו מחסה ועוז וג׳. אלה׳ ברוב חסדיך וג׳. וא׳ מלכי מקדם וג׳. א׳ בקדש דרכיך וג׳. א׳ אל תרחק ממני וג׳. א׳ יחננו ויברכנו וג׳. א׳ צ׳ שוב נא הבט מש׳ וג׳. כי אתה י׳ עליון על כל הארץ וג׳. כי אל 15 גדול י׳ ומלך וג׳. כי י׳ עליון נורא ומלך גדול וג׳. כי י׳ שופטנו י׳ מחוקקנו וג׳. כי י׳ אלהיכם הוא אלהי האל׳ ואד׳ הא׳ האל וג׳. כי אני ידעתי כי גדול י׳ וג׳. כי בו ישמח לבנו וג׳. כי בחר י׳ בציון איוה וג׳. כי בנה י׳ צ׳ נראה וג׳. כי גדול י׳ ומהולל מאד וג׳. כי גדול אתה ועושה נפלאות וג׳. כי גדול מעל שמים חסדיך וג׳. כי דורש דמים. כי הוא אמר ויהי וג׳. כי הוא ידע יצ[רנו וג׳]. כי הוא ידע מתי שוא וג׳. כי הוא יכאיב ויחבש וג׳. כי הוא לקצות הארץ יביט וג׳. כי השקיף 20 ממרום קדשו וג׳. כי השביע נפש שו׳ וג׳. כי הושעתנו מצרינו וג׳. כי זה אלהים אלה׳ עולם ועד וג׳. כי חסדך גדול עלינו וג׳. כי טוב י׳ לעולם חסדו וג׳. כי ישר דבר י׳ וג׳. כי ידין י׳ עמו וג׳. כי יראה כי אזלת יד וג׳. כי יעמד לימין אביון וג׳. כי כל אלהי העמים אלילים

לג, ב וג׳. כי לך י׳ הוחלתי וג׳. כי לא יזנח לעולם י׳ / כי אם הוגה וריחם וג׳. כי לא לנצח ישכח אביון וג׳. כי לא יעזב י׳ עמו וג׳. כי לי׳ המלוכה וג׳. כי לי׳ מצוקי ארץ וג׳. כי לי׳ 25 מגנינו וג׳. כי לאלהים מגני ארץ וג׳. כי עד צדק ישוב משפט וג׳. כי פדה י׳ את יעקב וגאלו וג׳. כי צדיק י׳ צדקות אהב וג׳. כי רם י׳ ושפל ירlאה! וג׳. כי רגע באפו וג׳. כי שם י׳ אקרא הבו וג׳. כי שמש ומגן יי׳ אלהים וג׳. כי תפארת עזמו אתה וג׳. כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לפניך וג׳. כל הארץ ישתחוו לך וג׳. כל אמרת אלוה צרופה וג׳. כל ארחות י׳ חסד ואמת וג׳. אף אורח משפטיך י׳ קוינוך וג׳. מלכותך מלכות כל עולמים וג׳. צדק ומשפט 30 מכון כסאיך וג׳. צדקתך צד׳ לעולם וג׳. צדקתך כהררי אל וג׳. וצדקתך אלהים עד מרום וג׳. צדיק אתה י׳ וג׳. צדיק י׳ בכל דרכיו וג׳. יודו שמך גדול ונורא וג׳. ויודו שמים פלאך י׳ וג׳. כי מי בשחק יערוך לי׳ וג׳. כי מי אלוה מבלעדי י׳ וג׳. אין קדוש כי׳ כי אין בלתיך וג׳. מי כי׳ אלהינו המגביהי וג׳. מי יעלה בהר י׳ וג׳. מי ימלל גבורות י׳ וג׳. מי פעל ועשה וג׳. אני י׳ ראשון וג׳. מי מדד בשעלו מים וג׳. מי זה מלך הכבוד וג׳. מי הוא זה מלך הכ׳

3–4 צ״ל: דימא... דמסיק ליה. 6 [דתדינינן צ״ל מתדינינן.] 8 כלה, או כלא. 9 בזין: צ״ל בזיז.—אחר -חסיף׳ דף אחד ריק בא״.

וג׳. מאין כמוך י״י גדול אתה וג׳. מי לא ייראך מל׳ הג׳ וג׳. מי אל כמוך נושא עון וג׳. ישוב ירחמנו וג׳. תתן אמת ליע׳ וג׳. השיבנו י״י אליך וג׳.

לד, א עשה למען שמך כאשר אמרת / למעני למ׳ אעש׳ וג׳. אל תמאסנו ואל תגעלנו כאש׳ אמ׳ ואף גם זאת בהיותם וג׳. זכור לנו ברית אבתינו כאש׳ אמ׳ וזכרתי את בריתי יעקב וג׳. זכור לנו ברית ראש׳ כאש׳ אמ׳ וזכרתי להם ברית ראש׳ וג׳. ז׳ ל׳ בר׳ נעורים כא׳ א׳ הלוך וקראת באזני ירוש׳ לא׳ כה א׳ י״י זכרתי לך וג׳. אל תטור לנו לעולם כא׳ א׳ הלוך וקרא׳ את הדברים האלה צפונה וג׳. שובה משובה יש׳ וג׳. ראה כי נכנענו וענו כא׳ א׳ ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפ׳ ויבק׳ וג׳. סבול עונתינו ומלטינו כא׳ א׳ ועד זקנה אני הוא ועד וג׳. טהרנו מטמא׳ כא׳ א׳ וזרקתי עליכם מים טהורים וג׳. תן לנו לב חדש כא׳ א׳ ונתתי לכם לב חדש וג׳. אם יבוקש עוונו איננו כא׳ א׳ בימים ההם ובעת ההיא יבקש את עון יש׳ וא׳ וא׳ חט׳ יה׳ ולא תמצאנ׳ וג׳. עוונו וחטאתנו לא תזכר עוד כא׳ א׳ ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר וג׳. חסדך לא ימוש ממנו כא׳ א׳ כי ההרים ימושו וג׳. השב שבותנו ורחמנו כא׳ א׳ לכן כה אמר י״י אלהים עתה אשיב את ש׳ יע׳ וג׳. השיב לנו בבריתך כא׳ א׳ וכרתי להם ברית עולם אשר לא אשוב מאחריהם וג׳. הוריד גשמנו בעתם כא׳ א׳ ונתתי אותם סביבות גבעתי וג׳. ברך תבואתינו כא׳

לד, ב א׳ והרביתי את פרי העץ ותנובת השדה וג׳. קנא לעמ[ך] / כמ׳ שכ׳ ויקנא י״י לארצו ויחמל וג׳. רחם עלינו ואל תשחיתנו כמ׳ ש׳ כי אל רחום י״י אלהיך וג׳. כפר עלינו עוונו ואל תשחיתנו כמ׳ ש׳ והוא רחום יכפר עון וג׳. שוב שבותנו וקבצ׳ כמ׳ ש׳ ושב י״י אלהיך את שבותך ורחמך וג׳. קבץ נדוחנו כמ׳ ש׳ אם יהיה נדחך בקצ׳ השמים וג׳. מול את לבינו לתורתך כמ׳ ש׳ ומל י״י אלהיך וג׳. פדנו והשיבנו לציון כמ׳ ש׳ ופדויי י״י ישובון וג׳. נחמנו מאבלנו כ׳ ש׳ אז תשמח בתולה במחול וג׳. לא ישמע בנו חמס ושבר כמ׳ ש׳ לא ישמע עוד חמס בארצך וג׳. האר לנו אור שכינתך כמ׳ ש׳ לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וג׳. בנה ביתך בחינו כמ׳ ש׳ לכן כה אמר י״י שבתי לירוש׳ וג׳. תננו לשם ולתהלה כמ׳ ש׳ בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וג׳. ראה בצרותינו כמ׳ ש׳ וירא בצר להם וג׳. זכור לנו בריתך כמ׳ ש׳ ויזכר להם בריתו וג׳. תננו לרחמים כמ׳ ש׳ ויתן אותם לרחמים וג׳. חננו ורחמנו ופנה אלינו כמ׳ ש׳ ויחן י״י אותם וירחמם ויפן אליהם וג׳. אל רחום שמך אל חנון שמך בנו נקרא שמך י״י עש׳ למ׳ ש׳. אל רח׳ ש׳ רחם עלינו. א׳ ח׳ ש׳ חננו וענו. בנו נקרא שמך ולא בעם אחר נקרא שמך. בנ׳ נקרא שמ׳ אל תכלימנו. ב׳ נ׳ ש׳ אל תבישנו משברנו. ב׳ נ׳ ש׳ אל תשיבנו ריקם מלפניך. י״י עשה למע׳ שמך.

לה, א ע׳ ל׳ אמרתך. / ע׳ ל׳ בריתך. ע׳ ל׳ גאותך. ע׳ ל׳ דתך. ע׳ ל׳ הודך. ע׳ ל׳ ועדך. ע׳ ל׳ זכרך. ע׳ ל׳ חסדך. ע׳ ל׳ טובך. ע׳ ל׳ יקרך. ע׳ ל׳ כבודך. ע׳ ל׳ לקחך. ע׳ ל׳ מלכותך. ע׳ ל׳ נצחך. ע׳ ל׳ סודך. ע׳ ל׳ עזך. ע׳ ל׳ פארך. ע׳ ל׳ צדקך. ע׳ ל׳ קדושתך. ע׳ ל׳ רחמך. ע׳ ל׳ שבחך. ע׳ ל׳ תהלתך. ע׳ ל׳ ימינך. ע׳ ל׳ תורתך. ע׳ ל׳ משיח צדקך. ע׳ ל׳ אוהביך שוכני עפר. ע׳ ל׳ ברית שלא תופר. ע׳ ל׳ גדלך ותפארתך. ע׳ ל׳ דביר ביתך. ע׳ ל׳ היכלך ומקדשך. ע׳ ל׳ ועד השמים. ע׳ ל׳ זבול החרב. ע׳ ל׳ חרבן ביתך. ע׳ ל׳ טהרת ימינך. עש׳ ל׳ יראיך עושי רצונך. ע׳ ל׳ כסא כבודך. ע׳ ל׳ לוחות הברית. ע׳ ל׳ משה ואהרן. ע׳ ל׳ נביאים וחוזים. ע׳ ל׳

שרידי עמך. ע׳ ל׳ עניי הצאן. ע׳ ל׳ פזורי עמך. ע׳ ל׳ צאן מרעיתך. ע׳ ל׳ קרואים בשמך. ע׳ ל׳ רואי כבודך. ע׳ ל׳ שבים עדיך. ע׳ ל׳ תאיבי ישעך. ע׳ ל׳ חכמים ותלמידיהם. ע׳ ל׳ יונקי שדים. ע׳ ל׳ גמולי חלב. ע׳ ל׳ תינקות של בית רבן. ע׳ ל׳ אברהם ומילתו. ע׳ ל׳ יצ׳ ועקידתו. ע׳ ל׳ יע׳ ותמותו. ע׳ ל׳ לוי וחסידתו. ע׳ ל׳ יוסף וגזירותו. ע׳ ל׳ משה ותורתו. ע׳ ל׳ אהרן וכהנתו. ע׳ ל׳ פנחס וקנאתו. ע׳ ל׳ יהושע ושירתו. ע׳ ל׳ שמואל ואמונתו. ע׳ ל׳ דויד ושירתו. ע׳ ל׳ שלמה וחכמתו. ע׳ ל׳ אליהו ותפלתו. ע׳ ל׳ אלישע ועתירתו. ע׳ ל׳ דניאל ובינתו. ע׳ ל׳ עזרא וגלותו.

לה, ב ע׳ ל׳ האומרים ייי אחד. ע׳ ל׳ / הבחונים באש ובמים. ע׳ ל׳ הגרורים אחריך כצאן. ע׳ ל׳ הדבוקים בך כאזור. ע׳ ל׳ ההוגים בתורתך יומם ולילה. ע׳ ל׳ הועודים כי הם עדיך. ע׳ ל׳ הזוכים בצדקת אבותם. ע׳ ל׳ החתומים במילת ברית. ע׳ ל׳ הטפולים כמו ממקור אחד. ע׳ ל׳ היחידים בני יחידים. ע׳ ל׳ הכלולים באהבת עולם. ע׳ ל׳ הלקוטים כשושנת מבין החוחים. ע׳ ל׳ המאמינים בני מאמינים. ע׳ ל׳ הנתוחים כחותם על לב. ע׳ ל׳ הסגולים מכל עממים. ע׳ ל׳ העמוסים כמו מבטן. ע׳ ל׳ הפותחים שבחך בכל לב. ע׳ ל׳ הצועקים קדוש וברוך. ע׳ ל׳ הקוראים יי׳ ימלך. ע׳ ל׳ הרשומים בכסא כבודך. ע׳ ל׳ השוטחים אליך כפים. ע׳ ל׳ התולים לך עין. ע׳ למענך ולא למעננו. ע׳ ל׳ והושיענו. ע׳ ל׳ ורחם עלינו.

רחום וחנון חט׳ לפ׳ ר׳ עלינו.

אלוה סליחות. אלהי ישראל. אלהי הרוחות לכל בשר. אלהי האלהים. אדני האד׳. אל למושעות. אדיר במרום. אביר ישראל. אדון כל הבריות. אומר ועושה. איום ונורא. אל אמונה ואין עול. ארך אפים ורב חסד. אשר בידו נפש כל חי. אשר בידו מחקרי ארץ.

בורא עולם במידת רחמים. בורא השמים ונוטיהם. בורא קצות כל הארץ. בכוחו רגע הים. ובתבונתו מחץ רהב. ברוחו שמים שפרה. בעל הרחמים. בהיר בשחקים. ברוך ומבורך לעולם. /

לו, א גדול וגבור. גדול העצה ורב העליליה. גאה גאה. גאות לבש. גומל חסדים טובים. גומל לחיבין טובות. גלי עמיקאתא ומס[תרתא]. גוזר ומקים. גוחנו מבטן. גוער בים ויבשהו.

דובר צדק מגיד משרים. דר בשחקים. דין האמת. דורש דמים. דכאי רוח יושיע. דן יחידי. דורך על במתי ארץ. דורך על במתי ים.

הצור תמים פעלו. המגביהי לשבת. היושבי בשמים. המשפילי לראות. היודע ועד. הבונה בשמים מעלותיו. המעתיק הרים ולא ידעו. המרגיז ארץ ממקומה. האומר לחרס ולא יזרח. ההופכי הצור אגם מים. המקרה במים עליותיו. השם עבים רכובו. המהלך על כנפי רוח, המכסה שמים בעבים. המכין לארץ מטר. המצמיח הרים חציר. הרים רעשו ממנו. הפך ים ליבשה. האירו ברקיו תבל. הוד והדר פעלו. הדור בלבושו. המשל ופחד עמו. הנוגע בארץ ותמוג. המביט לארץ ותרעד. השולח אמרתו ארץ. המכסה שמים בעבים. המשלח מעינים בנחלים.

והוא באחד ומי ישיבנו. ונפשו אותה ויעש. ואין שני לו. ואין עוד מלבדו. ומי יקום בחרון אפו. ותיק ורב חסד. ואין חקר לתבונתו. וכהנה רבות עמו.

8. ראה פיוטי יניי עמ׳ ש״מ. 18. ונורא, אי ונורה.

לו, ב זך וישר. זוכר הברית. זוכר הנשכחות. / זוקף כפופים. זן ומפרנס לכל. זה שמו לעולם וזה זכרו לדור דור.

חנון ורחום. חי עולמים. חי וקים. חכם הרזים. חכם לבב ואמיץ כח. חונן דלים. חפץ בתשובה. חסין יה. חסיד בכל מעשיו. חקר לב בוחן כליות. חפש כל חדרי בטן. חוצב להבות אש. חוללה ידו נחש בריח.

טוב וסלח. טוב ומטיב לכל. טהור וקדוש. טהור עינים מראות ברע. טוען עולם. טפחה ימינו שמים.

יחיד בעולמו. יושב במרחבי רקיע. יושב על חוג הארץ. יושב הכרובים. יושב על כסא רחמים. יסד ארץ על מכונה. יוצר הרים ובורא רוח. יוצר רוח אדם בקרבו. יודע רזי עולם. יודע הנסתרות. יודע תעלומות לב. ידע מה בחשוכה. יהב חכמתא לחכימין.

כובש עונות. כביר ואמיץ כוח. כל יוכל. כונן שמים בתבונה. כונס כנד מי הים. כל מעשהו באמונה.

לובש צדקה. לובש עז תפארה. לא ייעף ולא ייגע. לא ינום ולא יישן. לא ישא פנים ולא יקח שחד. לא יגרע מצדק עניו. לא בגבורת הסוס יחפץ. לא כחטאנו עשה לנו. לוכד חכמים בערמה.

מלך ממליך מלכים ולו המלוכה. ממית ומחיה. מוריד שאול ויעל. מוחץ ורופא. מוריש ומעשיר. משפיל אף מרומם. מקים מעפר דל מאשפות ירים אביון. מושיב יחידים ביתה. מוציא / לז, א אסירים בכושרות. מכין הרים בכוחו. משביח שאון ימים. מושל בגבורתו עולם. מונה מספר לכוכבים. משקה הרים מע[ליותיו]. משליך קרחו כפתים. מעלה נשיאים מקצה הארץ. מוצא רוח מאוצרותיו. מצמיח חציר לבהמה. מגיד לאדם מה שיחו. מתיר אסורים. מחיה מתים. מברך השנים. מקבץ נדחים. מכניע זדים. מפר מחשבות ערומים. משגיא לגוים ויאבדם. מהשנא עדניא וזמניא. מהעדא מלכין ומהקם מלכין.

נוצר חסד לאלפים. נורא תהלות. נושא עון ועובר על פשע. נורא וקדוש. נורא עלילה על בני אדם. נוטה שמים כיריעה. נותן רוזנים לאין. נותן לחם לכל בשר. נוהג עולם בחסד. נוצר האדם. נורא על כל סביביו.

סולח ומוחל. סובל עולם. סומך נופלים. סופה ושערה דרכו. שח ואין מאחר. סודר כל מפעל. סופר כל מעשים.

עונה בכל עת צרה. עושה משפט לעשוקים. עזו בשחקים. עוטה אור כשלמה. עושה שחר עיפה. עשה ארץ בכוחו. עשה עש כסיל וכימה. עושה מלאכיו רוחות. עושה גדולות עד אין חקר. עליון על כל הארץ. על השמים כבודו. ענן וערפל סביבו.

פוקח עורים. פודה ידידים. פוקד נשמות. פועל ישועות. פותח ידו ומשביע. פלאות עד לז, ב א[ין חקר]. / פתח דבריו יאיר.

צור עולמים. צדיק כל הדורות. צדיק בכל דרכיו. צופה עתידות. צורר מים בעביו. צועה ברוב כחו. צופן לישרים תושיה.

קדוש ונורא. קרוב לקוראיו. קושב עתירות. קונה שמים וארץ. קורא הדורות מראש.
רם ונשא. רם על כל רמים. רחוק יושב וקרוב שומע. רואה ואינו נראה. רוכב בערבות.
רוקע הארץ על המים. רועה ישראל.
שומע תפלה. שומע צעקה. שמים בזרת תכן. שקל בפלס הרים. שומר ישראל. שומר
את גרים. שומר הברית והחסד. שוכן עד וקדוש שמו. שמו אל שדי.
תקיף על כל. תכן רוחות. תומך ומושיע. תמים דעים. תולה ארץ על בלימה. תהלתו
עומדת לעד. תפארתו עדי עד.

חטאנו לפניך רחם עלינו.

רח׳ חטן. ר׳ אסכילנא. ר׳ ארשענא מרדנא. ואחזרנא בפלחנך קדל. ולא שוינא דחלתך
לקבל אפנא. אין עברנא על מימרך. ולא הלכנא באורחתך. ולא נטרנא פקודך. ובשרנא על
מילי נביך. חטאי ומסכלני אנן קמך. פשעי ומרודי אנן קמך. וחיבי אנן בדינך. ורשיעי אנן
קמך. מרדנא בך הדרנא לפתחך. הדרנא לפתחך רחם עלן. לא תיתי בדינא בהדן. לא תשלם לן
כחובן. ולא תתפרע מינן כחטאן. לא תגמולינן כבישת עבדן. עובדי ידך אנן. חוס ורחם עלן. /
לח, א לא תחבל עובדי ידך. ולא תחבל עמך ואחסנתך. לית ברא דלא חטי ולית אבא דלא מרחים.
לית עבדא דלא חטי ולית מריא דלא מעבר. לית אבא דסני ברא. ולית מריא דמכזר על
עבדא. רחם עלן כאבא על בריה. וחוס עלן כמריא על עבדיה. רחם עלן כסגי רחמך. רחם עלן
כסגיאות טבוא[תך?]. רחם עלן כד מלקדמין. ולא ניוד מעושקא לעפרא. ולא ניוד מיעקתא
לעקתא. ולא ניוד מחשוכא לחשוכא. אפקינן לחיי. אפקינן מעקתא לרוחא. אפקינן מחשוכא
לנהורא. פרוק חיי ואחיי מיתי. פרוק חיי דביש להון כמיתי. פרוק חיי משביא ומיתי מדגורי
עפרא. וישבחון קדמך חיי ומיתי כחדא. ובסרינן דקבילת צלותכון. רחיקינן מכל ד[סנאת]
וקריבינן לכל מאי דרחמת. ואדרכינן בדרכי מעליי קדמך. סליק תקלא מאורחתן. סלק הרהורי
דשאא מלבן. סלק [מנן] לבא דאבנא. הב לן לבא דבסרא ונפלח קדמך. וקבילינן בתיובתא שלמתא
קדמך. ושוינן לכולן בני תיובתא. קרע ברחמך גזר דינן לחיי. מחוק ברחמך שטרי חובתן
וגעור ביה ביצרא בישא מנן. ולא תמסרינן בידיה. ולא תחיבינן בדיניה. גליא קדמך דאיהו
לח, ב נורא ואנן בסרא. ולא יכול בסר[א] / למקם קדם נורא. גליא קדמך דמחית מסטין וסליק [ונטיל
נשמ]ה. געור בה במדתא דדינא מן קמך. הב רשותא למידתא דרחמי ותעיל לקדמך ויפשון
מלפי זכותן קמך. את ברחמך אלף עלן זכותא ויסתפנון מילי סיפותן קמך. ונתקבלהא כטבין.
ויהוו מילי סיפותנא מתקבלין קדמך. כתורין לרעוה על מדבחא. ותהוי הא שעתא עת רצון
קדמך. ותהוי הדא שתא שתא דשלמא לעמך ישראל. ותהוי הדא ש׳ ש׳ פורקנא ל׳ יש׳. ותהוי
הדא ש׳ ש׳ תיובתא. ותהוי ה׳ ש׳ ש׳ ניחא. כתיבינן בסיפרא דחיי. כתיבינן בסיפרא דמזוני.
כת׳ בס׳ דפרנסתא. דסיעתא. דזכותא. דנחמאתא. דדוכראנא. דפורקאנא. דתיובתא. דמלכא משיחא
בר דויד. געור במחבלא מעמך ישראל. ולא תשתמע צוחתיה בבתי עמך ישראל. שזבינן
מרתיתיה ובעתתיה. שיזב׳ מפחדיה ודוויה. ש׳ מאימתיה ודחלתיה. ולא ישגי שגיא מינן ומכל

22. דשאא, כן בכ״י, ואולי צ״ל רשיעא.

עמך ישראל. הב לן חיי בצדקתא. גמר לן נשמתן במתנא. את הוא מרי חיי יהב חיי. את הוא
דממסי בלא סממאני. אסי קצירי עמך ישראל לחיי. אסינן אסותא שלמתא לחיי. ואסינן
מחובי ומחטאי. בריך על שתא דא ועל פירה. ורבינהו רביוני מעליי. קריה לעבורא וברכיה.
קריה לפרנסתא וברכה. וארוחיה ואפשיה ואשוייה. ואסקיה לפתירך לראש. ואחיינן וניכול /
לט, א שניה ונודי לשמך. חוס ורחם על רהטא דבריאתא שרבא. ולא תהי ליאות בני אנשא פצת נפשא.
5 שרי סיעתא ויסתיעין בר... ובריך על עובדי ידי בני אנשא. ושרי לה בעלה לארעא. הב
רשותא לענניא. ויחתון מטרא על ארעא. הב רשותא לרקיעא ויחתון טלא על ארעא. הב לן
טלא ומטרא בעדניה דברכתא. אחית לן טלא ומטרא בעידניה. הב רשותא למבועיא ויבעון מיא.
הב לחמא לאנשא ועיסבא לבעירא. ויסגי טובא בארעא. ויודן כולא וישבחון קדמך על רוחת
10 מזונא. ופרוס עלן בחיין מטלת שלמא. וזרע שלמא רבא בעמך ישראל. וזרע שלמא רבא
בתרתין מתיבאתא. וזרע שלמא רבא בארץ ישראל וז׳ ש׳ רבא בין בני גלותא וש׳ ר׳ בין
ילפי אוריתא. וז׳ ש׳ ר׳ בכל כנישתא דישראל. וסליק שנאת מגני מעמך ישראל. וז׳ ש׳ ר׳
בכל מותבניהון דישראל. וז׳ ש׳ ר׳ ביני מלכואתא. שלמא דילהון ניחא דילן. ושיזבינן
משגושיא דמלכואתא. ושיזבינן מכל ניזקי ותקלתא. הוי ליה עניא לקלן. הוי לה פרוקא לנשמתן.
15 עיביד לן ניסין ופרישאתא. יחדיה לשמך ולמלכותך בעלמא כוליה. גדליה וקדשיה לשמך בעלמא
דיבריתא. ארים ימינך אצמח פורקנך קריב קיצך ארחיש לן ניסך. גלי גבורתך אחוי פרישתך /
לט, ב קים אבטחתך. מלי נחמתך. בניה לביתך. שכלליה להיכלך. אבעי ואתיה למשיח בר דויד
בחיין השתא בעגלא. ויפלחון קדמך כתף חד. הב רשותא ויתכנשון גלואתא. מסופי ארעא ועד
סיפי ארעא. ויסקן לאתרהון בריש גלי. וידעון כל עממיא אומיא ולשניא. דאת דישראל וישראל
20 דילך. הב רשותא ויתבנין חרבאתא. ובנהי לחרבאתא דירושלם בחין השתא בעגלא. הב רשותא
ויתפתחון קבריא. ואדכרנהון ברחמך לשוכני עפרא. מיסתיהן דיליעפרא הא כמא שני והא
כמא דרי. ואסיקינהן מקבריהון לחיי עלמא. וישבחון כד יפקון מבתי עלמיהון. מראשי סוריא
ירימון קלהון ויתבלע מותנא בארעא. ומחי דמעי מעיננא. ויסופן חיסודנא מארעא. ותתגלי
מלכותך על כל יתבי ארעא. ושוינן מבני העולם הבא ואחזינן בעלמא דעתיד למיתי לצדיקיא.
25 ואנהר לן בניהור שכינתך. וזכינן למהגי באוריתך. והב לן מיתבית דעתא. ונהגי באוריתך.
וזכינן לזרעא דאוריתך. והב לן חלקא טאבא באוריתך. והב לן חלקא ביומי דמשיחא. והב
לן חלקא בזכואתא מצדיקיא. מלי ברחמך כל שאילת ליבן. ועניינן בכל דיבעינא מן קדמך.
דאת הוא דעני לכל דעיקא ליה.

מ, א רחמנא עיניינן פרוקינן. תיעול צלותן ותשתמע קמך גמול צלותן חיסדא / . . . . .
30 קדמך ושרי על כורסיא דרחמי ורחם עלן. ברגז רחם . . . . . עקידה. תמות. תורתך.
בי . . . . לברית ואל תפר ברית. ה׳ ל׳ ותן תקוה ואחרית. ה׳ ל׳ ורחם על שארית.
דעני לעניי עיניינן. ד׳ למסכיני עיניינן. וד׳ למטלטלי ע׳. ד׳ לתבירי ליבא ע׳. למכיכי
רוחא. למ . . . נפשא. לחלושי דעתא. לְתִיבֵי. למשנקי רוחא. למסגפיני. . . . . שי

11. השוה פיסקא זו עם התחנה שהדפיס ר״ל גינצברג בגנז״ש ח״ב עמ׳ 158. 30. תמות. תורתך: נראה שאלה הן התחלות פיוטים. 31. ה׳ ל׳ = הב לן.

ו . . . . למהלכי מדברי. לקצירי ומריעי. לחבושי בית זינא. לחיאתא על מתבריהון. לאילאתא בטורי. ובעי[ו]רי ור[ו]חשא. לבני עורבא. לכל דעיקא ליה. לאברהם בטור מו[ריה]. ליצחק על גבי מדבחא. ליעקב בבית אל. ליוסף במצרים. למשה ולאבהתן על ימא דסוף. לאהרן בין בדי הארון. לפ[ינחס] בשיטין. ליהושע בגילגלא. לשמואל במצפיא. לדויד ולש[למה] בריה בירושלים. לאליהו בטור כרמלא. לאלישע על ירדנא. [ליונה] במעיא דנונתא. ליחזקאל בנהר כרבלא. לדניאל בגובא דאריותא. לחנניה ומישאל ועזריה בגו אתון נורא יקידתא. למרדכי ואסתר בשושן בירתא. לעזרא בגלותא. דעני לכולא עינינן. רחמ׳ חוס. ר׳ תוב. ר׳ רחים. מלי רחמי אתרחם. מלי גבורתא אתרצי. ר׳ ומלי רחמי רחם עלן ופרקינן. משובקה דשבק ל . . . /

מ׳ ב׳ 10 חם יסגדון ויקולון רחום וחנון עלי מא רסמת. חם יגיבון ויקולון אח״כ ישתחוו ויאמרו ר ח ו ם ו ח נ ו ן כמו שרשמתי. אח״כ יענו ויאמרו:

מרן דבשמיא לך מתחנינן אנן. כעבדא מתחנן למריה הב לן שאלתן ובעותן ולא נהדר ריקן מן קמך

ויגיבון. וקד יקאל עלי הדה אבואב אכתצר ועונים. ויש אומרים (נוסף) על זה פרקים שאקצר 15 דון אתבאתהא וליכן מא הו כאלאצול ולא ארשם אותם. אבל מה שהוא כעין עיקר:

מרן דבשמיא לך מתחנין אנן כעבדא מתחנן למריה. כלהון בני שביא בכספא ודהבא מתפרקין ועמך ישראל ברחמי ותחנוני. הב לן שאילתן ובעותן וג׳. מרן דבשמיא נפיש חסן קמך עברנא על מימרך ולא עבדינא רעותך השתא בכסופא אתינא לקדמך או ניחא קמך מחול ושבוק לחובין. הב לן. בעי תיובתא ומזהר על תיובתא מקבל בתיובתא לתיבי נינוה קבל עמך 20 ישראל בתיובתא. ולא יתבר ליבא דכל עבדי תיובתא. הב לן.

מכניסי רחמים הכניסו רחמנו לפני בעל הרחמים. משמיעי תפלה השמיעו תפלתנו לפני שומע תפלה. משמיעי צעקה השמיעו צעקתינו לפני שומע צעקה. מכניסי דמעה הכניסו דמעתינו לפני מתרצה בדמעות. השתדלו והרבו תחנה ובקשה לפני מלך רם ונשא. הזכירו לפניו השמיעו לפניו תורה ומעשים של שוכני עפר. יזכור אהבתם ויחיה אותם טרם לא תאבד 25 שארית יעקב. מהר עננו ופדינו מגזירות הושיעה ברחמך משיח צדקך ועמך. /

בורא עולם במדת רחמים הבוחר בעמו להודיע גדלו. הדרך וכבודך בשמעך תפלה שמע תפלת עם נחלתך. הפר כעס ובטל גזירות ברחמיך ועשה עמנו למען שמך. אבינו מלכנו. ואנחנו. יתגדל.

12· מרן, כאן פותח טשסב. טשסב מתחננין אנן... דמתחנן. 15· טשסב ממא הו. 15—17· טשסב מתחננין ... דמתחנן ... בכספא מתפרקין ... אתינא למיקריך. 19—20· לתיבי — בתיובתא, רק טשסב. 25· ועמך, כאן נפסק אור ההמשך לפי טשסב.

1· בית זינא=בית האסורים, עי׳ מש״כ ר״נ אפשטיין בס׳ היובל לר״ד סימונזן עמ׳ 303 ואילך. 11· כמו שרשמתי: לעיל עמ׳ כד. 21· מכניסי רחמים: נזכרת גם ע״י הקראי קירקיסאני, בן זמנו של רבינו, עי׳ בפרק שהדפיס הרכבי מספרו בספר הזכרונות של החברה הקסרית הרוסית לארכיאולוגיא כרך ח׳ עמ׳ 287 ובתשובת רב שרירא ורב האיי אשר בחמדה גנוזה סי׳ קס״א.

ואד קד פרגנא מן גמיע אלסליחות ואל־
רחמים אלדי אכרנא אתבאתהא פינבגי אן
נכתם ה[דא אל]כתאב בוצף כיפיה קראה
אלתורה ללפראד וללגמאעה. פאמא אליחיד
[פאנה לא יגב א]ן יברך אי וקת קרא פי
אלתורה או תדכר שיא מן אלפקה אעני
אלמ[שנה קבל] אלקראה [ואלדר]ס ולא
בעדהמא מהמא צלי צלוה אלגדאה לכנה אן
כא[ן לם י]צלהא בעד פ[י]גב אן יברך קבל
אלקראה ואלדרס

ואחרי שסיימנו את כל הסליחות והרחמים שאחרנו את רשימתם, עלינו לסיים את הספר הזה בתיאור אפני קריאת התורה ליחיד ולציבור. והנה היחיד [אינו צריך] לברך בכל פעם שהוא קורא בתורה או מזכיר דבר מן התלמוד ר״ל המשנה, לא לפני הקריאה והלימוד ולא אחריהם, ובלבד שהתפלל כבר תפלת השחר. אבל אם לא התפלל עדיין צריך לברך לפני הקריאה והלימוד

ברוך אתה י״י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה. ברוך אתה י״י אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו הערב נא י״י אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך כל בית ישראל ונהיה כלנו לומדי תורתך ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי [שמך] ברוך אתה י״י נותן התורה

תם יקרא או ידרס. וגאת אלסנה בדר[ס] הדה
אלהלכה קבל אלצלוה פי כל גדאה בעד הדה
אלברכה

אח״כ יקרא או ילמד. ובאה הקבלה ללמד הלכה זו לפני התפלה בכל בוקר אחרי הברכה הזאת:

אילו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסד ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם.

ולא יברך אלפראד בעד פראגה מן אלקראה
ואלדרס. לכנהם אן כאנו עשרה ידרסון יקולון
אדא פרגו ברוך אלהינו ויקדסון יתגדל

והיחיד לא יברך אחרי גמר הקריאה והלימוד אבל אם היו עשרה לומדים, יאמרו בגמרם ברוך אלהינו וקדיש יתגדל ומוסיפים בו

3. ״קראה״ בערבית משמע גם ״קריאה״ גם ״לימוד״. 19. שיעור, כאן פותח לב. לב והריאיון וגמילות חסדים.

2. היינו, שרשמנום באחרונה, בסוף הסדור. 12. ברכות י״א ב׳, ולפנינו: לעסוק בדברי תורה, אבל בסרע״ג: על דברי תורה. 13. שם, אבל בסיום חתימה: בא״י נותן התורה. 15. ולפנינו: המלמד תורה לעמו ישראל. ובסרע״ג מוסיף: ברחמים. 17. ברכות ל״א א׳. 19. המנהג לומר בכל יום משנה ראשונה דפאה הובא כבר בסרע״ג הוצ׳ פרומקין ח״א מ״ב א׳ ע״פ כת״י אוכספורד (אבל אינו בד׳ ורשא). ורב האיי מזכיר ג״כ ״הילכתא דריש פיאה דרגילין למיתנייה כל יומא״ (תשוה״ג שהוצאתי במדעי היהדות ספר ב׳ סי׳ קי״ד). 25. רב נסים מקירואן כותב לרב האיי: מנהגנו שמסיימין אחר הפרק בכל יום בבית הכנסת בזו השמועה איר אלעזר איר חנינא ת״ח מרבין שלום וכו׳

ויזידון סיהא דעתיד לחדתא עלמא ולאחאה מיתיא ולמיבני קרתא ירושלם ולשכללא היכלא ולמעקר פולחנא נכראה ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימלך מלכותיה וסאיר אלקידוס. ומן אלנאס מן יקדّס מתל הדא בעד דפן אלמיّת וליס הו פי אלאצל.

ואמא אלגמאעה אדא קרית עליהם אלתורה פיגב אן יפתתח אלקאר פיקול ברכו את יי המבורך. ויגיבונה ברוך יי המבורך לעולם ועד והו איצא יקול מעהם ברוך, תם יקול ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יי נותן התורה. ויקרא עליהם ואכר יתרגם פסוק פסוק פאדא תמّם דלך יברّך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו תורת אמת חיי עולם נטע בתוכנו ברוך אתה יי נותן התורה ויגיבון אמן. ולא יפתח ברכו חתי ינטר

דעתיד לחדתא עלמא ולאחאה מיתיא ולמיבני קרתא ירושלם ולשכללא היכלא ולמעקר פולחנא נכראה ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימלך מלכותיה ויתר הקדיש. ויש אנשים שאומרים קדיש זה אחרי קבורת המת, ואין זה מן העיקר.

ואם קוראים בתורה בפני הציבור צריך הקורא לפתוח ולומר ברכו את ה׳ המבורך ועונים לו ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד וגם הוא יאמר עמהם ברוך, ואח״כ יאמר ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה׳ נותן התורה, ויקרא לפניהם ואיש אחר יתרגם פסוק פסוק, וכשגמר זאת יברך ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו תורת אמת חיי עולם נטע בתוכנו ברוך אתה ה׳ נותן התורה ויענו אמן. ולא יפתח בברכו עד שיראה

3. טשיב ולשכללה. 4. לב נוכראה. 6—7. ומן אלנאס—אלאצל, אין בלב. 20. ויגיבון אמן, אין בטשיב.

ואומרין אחר השמועה אין כאלהינו... ואומרין קדיש עד שבאו מקצת תלמידים ממצרים ואמרו שהרב שהיה במצרים חבר דבר

שיאמר אחר הפרק בכל יום קודם זו השמועה, והנה נכתב אותו לאדוננו גאון כדי שיעמוד עליו: ״ברוך אלהינו אשר נתן לנו חלק טוב וחלק יפה וגורל נעים ונחלה יפה שאין חלק כחלקנו ולא גורל כגורלנו ולא נחלה כנחלתנו לפיכך אנו חייבין להודות לבוחר מנתנו שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים וגו׳ אברך את י״י אשר יעצני וגו׳״. רב האיי משיב לו: ״ואשר חובר במצרים אינן דברים מכוערים אלא דברים יפים לטעמיהם אלא שאחיזת מנהג הראשונים טוב וטפי עדיף״, ובישיבה נהגו כמנהג הראשונים (קבוצת חכמים, ווין תרכ״א, עמ׳ 110; אוצה״ג לשבת 104). מי הוא הרב שהיה במצרים וחבר שבח זה? לדעת ידידי רי״ג אפשטיין הוא בוודאי ״הרב״ ר׳ שמריה, והוא מנהג א״י, שהביא עמו מאיטליה, שכן הלשון נמצא כבר בספרי ראה נ״ג, אבל רס״ג יכול היה לכוון ל״ברוך אלקינו״ (בכי״י ליתא ״הוא״, עי׳ בער) של ״קידושא דסדרא״ שלנו, שעיקרו אחרי הלימוד. וע״ע ס׳ העתים 281.

7. השוה סרע״ג ד״ו נ״ה א׳; הוצ׳ סרומקין ח״ב 412 שאומרין קדיש זה אחר קבורת המת. 10. בס׳ האשכול (הוצ׳ אלביק 169 והוצ׳ אוירבוך ח״ב ע נ״ח): ״ועונין אחריו ברוך ה׳ המבורך לעולם ועד. ואמר רב סעדיה שאף הוא עונה עמהן״. והובא בתר״י לרי״ף ברכות פ״ז ובראב״ש שם סי׳ כ״ו, ברבינו ירוחם נתיב ב׳ ח״ג ובאבודרהם וכפסקי ריקאנטי סי׳ ע״א. והרא״ש ואבודרהם מביאים הדברים משמו של ר״י ברצלוני שכ״כ בשם רס״ג. 16. בענין התרגום יש כמה וכמה תשובות לגאונים שונים. עי׳ אוצה״ג למגילה סימני קי״ג-קי״ז.

אלפסוק אלדי בה יבתדי ולא יברך אלברכה אלאולי אלא ואלספר מפתוח פי ידה ולא יברך אלברכה אלאכירה חתי יטבק אלספר. ויגב אן ינצב רגל תאלת בין אלקאר ואלמתר[גם] לג אעמאל [ל]ידעו בואחד ואחד ממן יקרא ומן יתרגם ולישיל פי קול המבורך ונותן התורה חתי יסמע אלגמאעה פיגיבון לאנה כתירא מא כאן צות אלקאר כפצא וינבגי אן יכון שילה פי אית כלמה כאנת קבל נטק אלקאר לא בעדה וליעין אלקאר ואלמתרגם ויקול בין ידיהמא לא בעדהמא לעל אן יכון מנהם מן לא יגמר גדה או מן יגמר לכנה יסתחי פיאכד הדא אלתאלת בידה. ואמא מן לא יגמר בתה פלא יחל אן יקום ללקראה ולא לתרגום פאן אחתיג אליה בסבב אנה ליס כהן או לוי סואה פלינטר פאן כאן אלרגל אלמנצוב אדא הו פסק לה כלמה כלמה יחסן אן יקולהא פליקם ואלא פלא. ולא יחל ללמתרגם אן יבתדי באלתרגום חתי יסתופי אכר כלמה מן פסוק אלמקרא וכדלך לא יבתדי אלקאר בפסוק תאני חתי יסתופי אכר כלמה מן תרגום אלפסוק אלאול. ואן גלט אלקאר לא ירד עליה אלמתרגם וכדלך אן גלט אלמתרגם לא ירד עליה אלקאר לכן ירד עליהמא אלמנצוב. ולא יסתנד ואחד מן אלקאר ואלמתרגם אלי חאיט או עמוד. ולא בד מן רגל תאלת מנצוב חתי פי פואסיק אלאפטארה.

את הפסוק שממנו יתחיל, ולא יברך את הברכה הראשונה אלא כשהספר פתוח בידו, ולא יברך את הברכה האחרונה עד שיכסה את הספר. וצריך שיועמד איש שלישי בין הקורא והמתרגם לשלשה מעשים: לקרא אחד אחד את מי שיקרא ומי שיתרגם, ולהרים את הקול בהמבורך ונותן התורה כדי שישמע הציבור ויענו — כי לעתים קרובות קול הקורא נמוך והוא צריך להרים קולו בכל מלה מן המלים האלה לפני שיאמרן הקורא לא אחריו,—ולעזור לקורא ולמתרגם ולומר לפניהם לא אחריהם אם יהיה אחד מהם שאינו יודע היטב לקרא או יודע אבל מתבייש, אז תומך השלישי הזה בידו. אבל מי שאינו יודע כלל אסור שיעמד לקריאה או לתרגום, ואם יש צורך בו מפני שאין כהן או לוי חוץ ממנו, רואים: אם יקרא לפניו אותו עומד (השלישי) מלה מלה והוא יכול לאמרה יפה יעלה, ואם לאו לא. והמתרגם אינו רשאי להתחיל בתרגום עד שתכלה המלה האחרונה מפסוק המקרא, וכן לא יתחיל הקורא בפסוק שני עד שתכלה המלה האחרונה מתרגום הפסוק הראשון. ואם טעה הקורא לא יתקן אותו המתרגם, וכן אם טעה המתרגם לא יתקן אותו הקורא, אלא את שניהם יחד יתקן העומד (השלישי). ולא ישען לא הקורא ולא המתרגם לכותל או לעמוד. ואיש שלישי מוכרח להיות שם אפילו בפסוקי ההפטרה.

1. לב פיברך אלברכה אלאולי ואלספר מפתוח עלי[ז] ידה. 5. [ל]ידעו, התחלת המלה מטושטשת בלב וקרועה בטשסב. 9. לב אי כלמה. 17. בלב רק פעם אחת: כלמה. 19. טשסב יסתופי פי אכר. 20. לב פסוק אלקרא. 25. לב ואלי עמוד. 27. לב אלאפטרה.

1. אבודרהם: "וכתב רבינו סעדיה שאין לקורא לומר ברכו עד שיראה הפסוק שמתחיל בו..." 8. השוה ס' האשכול הוצ' אלביק 170, והוצ' הצב"א ח"ב עמ' נ"ח. 18. באבודרהם שם: "וכתב רבינו סעדיה שאם הם צריכים לזה האיש שאינו יודע לקרות שיעלה לפי שהוא כהן או לוי ואין שם אחר זולתו יראה ש"צ אם כשיקרא לו מלה במלה יודע לאמרה יכול לעלות ואם לאו לא יעלה". ועי' שערי תשובה סי' נ"ט. 20. סוטה ל"ט ב'. 24. עי' מגלה ל"ב א': הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. ועי' תשובת רב נטרונאי בשבה"ל סי' ל"ו וסרע"ג כ"ט א'. 26. ס' העתים

פאד קד שרחנא נפס אלקראה והיתהא כיף תכון פינבגי אן נשרח כמיתהא ואניה אלרגאל אלדי יקרון תם מאהיתהא תם מא יתבע דלך. פנקול אן כמיה אלפואסיק אלתי תקרא פי אל־איאם אלתי יפתח פיהא אלספר תנקסם ה אקסאם תלקא אנקסאם זמאן אלפתח. פאלקסם אלאול אלאיאם אלתי יקרא פיהא ג רגאל פקט והו יום אלאתנין ויום אלכמיס ועשיאת אלסבות ויום אלחנוכה ויום אלפורים ועשיאת אלצום פאן אלואגב פי הדה כלהא אן יקרא פי אלספר ג רגאל לא יגוז אן יזאד עליהם ראבע.— ואלקסם אלב אלתי יקרא פיהא ארבעה והו רווס אלשהור אליומין גמיעא ווסט עיד אלפסח ווסט עיד אלסוכה יקרא פי גמיע דלך ד רגאל פי אלספר לא יגוז אן יזאד עליהם כאמסא.— ואל־קסם אלג אלאעיאד אלמסמאה מקרא קדש אעני פסח ועצרת וראש שנה וסוכה ושמיני יגב אן יקרא פיהא פי אלספר ה רגאל לא אקל מנהם ולכן יגוז אן יזאד עליהם מא ריד.— ואלקסם אלד הו יום אלכפור וחדה לא בד מן אן יקרא פיה פי אלספר ו רגאל לא אקל מנהם ולכן יזאד עליהם מא ריד.— ואלקסם אלה יום אלסבת לא בד מן אן יקרא פיה ז רגאל לא אקל מנהם ולכן יזאד עליהם מא ריד.

ואחרי שבארנו את עצם הקריאה וצורתה עלינו לבאר את כמותה ומי הם האנשים אשר יקראו, אח״כ את מהותה, ואח״כ מה שנגרר אחרי זה. ונאמר שכמות הפסוקים הנקראים בימים שפותחים בהם את הספר תיחלק לחמשה חלקים בהתאם לחלוקת זמן הפתיחה. החלק הראשון הימים אשר יקראו בהם רק שלשה אנשים והם יום שני וחמישי ומנחה של שבת וחנוכה ופורים ומנחה של תענית, בכל אלה חייבים לקרוא בספר שלשה אנשים ואין רשות להוסיף עליהם רביעי. — והחלק השני (הימים) שיקראו בהם ארבעה, והם ראשי החדשים בשני הימים וחוה״מ של פסח וחוה״מ של סכות, בכל אלה קוראים ארבעה אנשים בספר, ואין רשות להוסיף עליהם חמישי. — והחלק השלישי החגים הנקראים מקרא קדש ר״ל פסח ועצרת וראש שנה וסוכה ושמיני (עצרת), בהם צריכים לקרוא בספר חמשה אנשים, לא פחות מהם אבל מותר להוסיף עליהם כמה שרוצים. — והחלק הרביעי הוא יום כפור לבדו, שצריכים לקרוא בו בספר ששה אנשים, לא פחות מהם אבל מותר להוסיף עליהם כמה שרוצים. — והחלק החמישי יום השבת שצריכים לקרוא בו שבעה אנשים, לא פחות מהם אבל מותר להוסיף עליהם

11. לב עליהא ראבע. 12. לב והי רווס. 15. לב עליהא לאמסא. 19. לב עליהא. 20. לב יום אלכפורים. 22. לב וליכן יגוז אן יזאד.

עמ׳ 268: ״ואמר מר רב סעדיה הקורא בתורה לא ישען לכותל ולא לעמוד וכן המתרגם״. ובס׳ האשכול הוצ׳ אלביק 185: ״וכתב הנגיד ז״ל הכי אמר רב סעדיה ז״ל הקורא... וכן המתרגם, ולא ידענא מהיכא״, וכבר העירו ר״י שור ור״ש אלביק על מקור הדבר בירושלמי, עיי״ש.

6. מגלה כ״א א׳. ״וכתב רבינו סעדיה כי יש בקריאת התורה בציבור חמשה חלוקים. הראשון הימים שקורין בהם שלשה אנשים אין פוחתין מהן ואין מוסיפים עליהם והם יום שני ויום חמשי, ובמנחת השבתות ושמונת ימי חנוכה ויום פורים. והשני הימים שקורין בהם ארבעה... והשלישי הימים שקורין בהם חמשה אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם... והרביעי הוא יו״כ לבדו שקורין בו ששה, אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם. והחמישי יום השבת... וכל יום שיכולים להוסיף על המנין הנזכר בו קורין בו ההפטרה. וכל יום שאין יכולין להוסיף על המנין הנזכר בו אין קורין הפטרה חוץ ממנחת ט״ב״ (אבודרהם). וכן דעת הרמב״ם בפי״ב מהל׳ תפלה שביו״ט ויוה״כ מוסיפין, ועי׳ תוש״ר I 42:

וכל יום תגוז פיה אלזיאדה עלי אלעדד אל־
מדכור פיה יגב אן תקרא פיה אפטארה מן
אלנביאים וכל יום לא תגוז פיה אלזיאדה עלי
אלעדד אלמחדוד פיה פלא יגוז אן תקרא פיה
אפטרה מא כלא עשיה תשעה באב.

ומקדאר מא יקרא כל רגל לא אקל מן ג
פואסיק ולא יגוז פי כל יום יפתח פיה אלספר
אן יקרא אקל מן י פואסיק מא כלא אלפורים
וחדה פאן מענאה ליס פיה אכתר מן ט פואסיק
ואי אלג רגאל קרא ד פואסיק כאן גאיזא. ומן
קרא פי אלספר וראד אן יקטע פינבגי אן ינטר
פאן כאן קד אבתדי פי ראס פצל פלא בד לה
מן אן יתמם תלת פואסיק מן אול אלפצל
וכדלך אן כאן בינה ובין ראס אלפצל אלאכר
אקל מן ג פואסיק פליבלג אליה. ולדלך צאר
אלכהן אדא קרא פי פרשת ואתה תצוה
לא בד לה מן קראה ז פואסיק לאן אלפצל
אלאול פסוקין ואלתאני כמסה. ולדלך איצא
וגב אן יעיד אללוי פי קצה ראש חדש
פסוק ואמרת להם זה האשה ולא יעאד
פי גמיע אלתוריה פסוק סואה.

ושרח אניה אלרגאל אלדי יקרון פי אלספר
הו אן אלפאתח אולא יגב אן יכון כהן מהמא
וגד פי אלגמאעה ואלתאני יכון לוי ואלתאלת
לא בד מן אן יכון ישראל כאצה ואמא אלראבע
ומא זאד פיגוז אן יכונו כהנים או לוים או
ישראל. פאן כאן פי אלגמאעה כהן וליס פיהם

כמה שרוצים. וכל יום שמותר להוסיף בו על המספר הנזכר בו, צריך לקרוא בו הפטרה מן הנביאים, וכל יום שאין רשות להוסיף בו על המספר הקבוע לו, אסור לקרא בו הפטרה חוץ ממנחה של ט׳ באב.

ושיעור מה שיקרא כל איש לא פחות מג׳ פסוקים, וכל יום שפותחים בו את הספר אסור שיקראו פחות מי׳ פסוקים, חוץ מפורים בלבד מפני שבענינו אין יותר מט׳ פסוקים, ומי משלשת האנשים הקורא את ד׳ הפסוקים קורא. ומי שקרא בספר ורוצה להפסיק צריך לראות, אם התחיל לקרוא מתחלת פרשה צריך לסיים על כל פנים ג׳ פסוקים מן התחלת הפרשה, וכן אם יש בינו ובין ראש פרשה חדשה פחות מג׳ פסוקים צריך להגיע אליה. ולכן צריך הכהן הקורא בפרשת ואתה תצוה לקרוא על כל פנים ז׳ פסוקים, כי לפרשה הראשונה שני פסוקים ולשניה חמשה. ולכן גם צריך הלוי לחזור בפרשת ראש חדש על הפסוק ואמרת להם זה האשה, ואין חוזרין על פסוק אחר זולתו בכל התורה.

וביאור מי הם האנשים שיקראו בספר הוא שהפותח ראשון צריך להיות כהן אם נמצא בצבור, והשני יהיה לוי והשלישי צריך להיות ישראל דוקא, והרביעי והלאה יכולים להיות כהנים או לויים או ישראל. ואם נמצא בצבור כהן ואין ביניהם לוי, יקרא הכהן

2. לב יגוז אן תקרא פיה אפטרה. 5. אחרי ״אפטרה״ פותח טשסג במלים: מן אלנביאים מא כלא תשעה באב. 9. פיה, אין בטשסג. 12. לה, אין בלב. 17–18. טשסג סתה פואסיק... ואלתאני ארבעה. 22. טשסג אלדין יקרון. לב פי אלפצל הו אלפאתח. 26. שטסג ויגוז אן יכונו לויים או

ביוהכ״פ קורין ואפילו אם רוצה אלף. 6. מגלה כ״ג א׳. 8. שם כ״א ב׳. 9. ״ואמר מר רב סעדיה מאי טעמא קרו בפורים ט׳ פסוקים מפני שענינה אין בה יותר מט׳ פסוקים״ (האשכול הוצ׳ אלביק, עמ׳ 180; הוצ׳ הצב״א ח״ב 67). 14. מגלה כ״ב א׳. 15. שם כ״א ב׳. 20. שם. ״ואמר מר רב סעדיה שאין חוזרין בדילוג וקורין פסוק לכל התורה כולה אלא פרשת ראש חדש בלבד״ (ס׳ העתים עמ׳ 276). 26. ״וכן כתב רבינו סעדיה שאחר שקראו כהן ולוי וישראל יכולים לעלות כהנים ולויים אחרים״ (אבודרהם). ״וכן כתב רב עמרם:

לוי פליקרא אלכהן מרתין פי מוצע נפסה ופי מוצע אללוי תם יקרא ישראל תאלתא ולא יגוז אן יקרא כהן מכאן אללוי גיר אלכהן אלאול אלדי קרא בל הו בעינה יקרא מכאן אתנין ולדלך יסל אלרגל אלמנצוב קבל אן יגלס אלכהן איכא לוי לוי איכא פאדא קיל לה נעם אגלס אלכהן ואלא אעאד אליה אלקראה. פאן כאן תם לוי ולם יכן כהן פלא יקרא אללוי אולא לכן יקרא אולא אגל אלגמאעה פי אלעלם תם מן הו אקרב אלי מחלה תם מן הוא אקרב אלי מחלהמא. פאדא קרו ג מן ישראל אן אראד לוי יקרא בעדהם פליפעל.

ושרח אלמאהיה אלתי תקרא ספי אלסבות גז מן נג מן אלתורה והי פרשה ופי עשיאת אלסבות ואיאם אלאתנין ואלכמיס ספי אואיל פרשה אלסבת אלמסתקבלה תם יבתדי יום אל־סבת אלאתיה הם מן אולהא אללהם אלא אן יתפק יום אלאתנין או אלכמיס יום עיד או ראש חדש או חנוכה או פורים או תענית ציבור פיגב אן ידע פרשה אלסבת אלאיתיה ותקרא קצה דלך אליום. ואי אלאעיאד אתפק פי יום אלסבת פיגב אן תקרא פיה קצה אלעיד ותדע פרשה אלסבת ולא יגב מע דלך אן יקרא פי עשיה אלסבת אלמאצה ולא פי אלאתנין ואל־

פעמים, במקום עצמו ובמקום הלוי, אח״כ יקרא ישראל כשלישי. ואסור שיקרא במקום הלוי כהן אחר מלבד הכהן הראשון שקרא אלא דוקא הוא יקרא במקום שנים, ולכן ישאל העומד לפני שיושיב את הכהן איכא לוי לוי איכא ואם אומרים לו ״הן״ יושיב את הכהן, ואם לאו מחזיר אליו את הקריאה. ואם יש שם לוי ואין כהן לא יקרא הלוי ראשון, אלא ראשון יקרא הגדול בחכמה שבצבור אח״כ מי שקרוב למדרגתו, אח״כ מי שקרוב אל מדרגת שניהם. ואם קראו ג׳ מישראל וירצה לוי לקרוא אחריהם, יעשה זאת.

וביאור מה שקוראים: בשבתות קוראים חלק אחד מנ״ג מן התורה וזאת היא פרשה, ובמנחה של שבת וביום שני וחמשי (קוראים) את התחלת פרשת השבת הבאה, ובשבת הבאה מתחילים שוב את הפרשה בראשה. רק אם חלו ביום שני או חמשי יום טוב או ראש חדש או חנכה או פורים או תענית צבור צריך להניח פרשת השבת הבאה וקוראים פרשת היום ההוא. ואם איזה יו״ט חל להיות בשבת, צריך לקרוא בו את פרשת החג ולהניח את פרשת השבוע; אבל במנחה של שבת הקודמת וביום שני וחמשי לא צריך לקרוא את התחלת

ישראל. 1. נפסה, אין בטשסג. 3. כהן, טשסג, לב רגל כהן; טשסב רגל. 3. טשסג אללוי אלא אגל אלגמאעי. 10. תם (השני), כאן פותח טשסד. 11. טשסג ג רגאל. 14. טשסג מן אלתוריה והי אלפרשה. 16. טשסג אואיל פראסה אלסבת. 18. טשסד יום אלכמיס. 20. לב אן ידע אול פרשת; טשסג פיגב אן תקרא פיה קצה אלעיד ותדע פראסה אלסבת. 21—23. ואי אלאעיאד — פרשה אלסבת, אין בטשסג. 24. טשסג לב ולא אלכמיס; טשסד או אלכמיס.

בתר דקרי כהן ולוי וישראל קרי מאן דבעי. אי בעי כהן למיתנא ומקרי שפיר דמי״, וליתא בסרע״ג, ואולי כ״כ בתשובה. וע׳ גם בטוארי״ח סי׳ קל״ה. ועי׳ בס׳ האשכול הוצ׳ אלביק 183—184; הוצ׳ הצב״א II 69. 3. כהן אחר כהן לא יקרא, גיטין נ״ט ב׳. 6. ואף מכאן משמע שהארמית היתה עוד מצויה בדבור. 9. עי׳ ה״ג ד״ו מ״ו א׳ וד״ב 225; סרע״ג כ״ט א׳. ועי׳ בפרש״י ותוס׳ בגיטין שם וס׳ האשכול 182. 12. זהו בהתאם למה שכתב קודם שאחר שקראו כהן ולוי וישראל יכולים כהנים ולויים לעלות אחריהם. 14. כי נצבים וילך הן פרשה אחת, עי׳ להלן. וכ״ה גם בס׳ האורה 79. ועיי״ש עמ׳ 80 הערה ב׳ ואשכול הוצ׳ אלביק עמ׳ 170. וע״ע הקדמת ס׳ הגן המיוחס לר״י חסיד (ויניציה שס״ו): ״גם הסדרים שבחומש כמנין גן״, ועיי״ש גם בדף ה׳ ע״א. 16. מגילה ל״א ב׳.

כמיס אול קצה דלך אלעיד בל אול קצה פרשה אלסבת פתתכרר אול אלפרשה פי אלאסבוע אלדי בעד אלעיד בעד מא קרית פי אלאסבוע אלדי קבלה ולדלך קד יקרא אול ויהי ביום השמיני סתה מראת וזאת הברכה כמסה.

וקד קלנא אן אלפראשאת נג פינבגי אן נבין אן מנהא תמניה קד תגמע תנתין תנתין ותקרא פי ארבע סבות והי ויקהל ואלה פקודי. אשה וזאת תהיה. אחרי מות וקדושים. בהר סיני ואם בחקותי. ומנהא תלתה תקרא פי סבתין ואחדה ונצף פי כל סבת והי ויקח קרח וזאת חקת ווירא בלק תנקסם זאת חקת בנצפין אלי ויסעו מקדש פיקרא נצפהא אלאול מע ויקח קרח ואלאכיר מע ויראבלק.

פרשת החג ההוא אלא התחלת פרשת השבת (הבאה) וחוזרים על התחלת הפרשה גם בשבוע שאחרי החג אחרי שכבר קראוה בשבוע שלפניו, ולכן קוראים לפעמים התחלת ויהי ביום השמיני שש פעמים וזאת הברכה חמש פעמים.

וכבר אמרנו שהפרשות הן נ"ג, וצריך לבאר ששמונה מהן מצטרפות לפעמים שתים שתים ביחד ונקראות בארבע שבתות, והן ויקהל ואלה פקודי, אשה וזאת תהיה, אחרי מות קדושים, בהר סיני אם בחקותי. ומהן שלש פרשיות הנקראות בשתי שבתות, אחת וחצי בכל שבת, והן ויקח קרח וזאת חקת ויראבלק, שזאת חקת מתחלקת לשתים עד ויסעו מקדש וקוראים את מחציתה הראשונה יחד עם ויקח קרח והשניה עם ויראבלק. ומהן פרשה המתחלקת

1. בל אול קצה, כאן נפסק טשסב. טשסג פראסה אלסבת. 3. בעד אלעיד, חסר בטשסג. אלאסבוע, כאן נפסק טשסג. 6. לב כמס מראת. 7. לב אלפרשאת, וכן להלן. 8. בטשסד רק פעם אחת: תנתין.

5. ואם חל יום א' של פסח בשבת קוראין בחו"ל פרשת שמיני שמונה פעמים. 12. וכבר כתבר' יששכר ן' סוסאן בספרו החשוב עבור שנים (ד' ויניציא דף ל"ג א'): "ואפילו בחו"ל עצמה יש מקומות ומחוזות שמנהגותיהם משונים אלו מאלו בחבור הסדרים ובפירודן... וכן אפילו בחלוק הסדרים עצמן שיש מקומות שמחלקים כי תשא לשנים בשנה שקביעתה הש"ג וגם בשנה שקביעתה הח"א... ומקום יש במערב שנוהגים להפסיק סדר וארא בפרשת ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה ובשבת האחרת מתחילין משם עד סדר בא אל פרעה, כך אמרו לי בעלי תורה ומלמדי תינוקות משם מעיר קושטאנטינה שבמערב. ויש מקום אחר במערב שיש שנים שנוהגים שמחלקים ויהי מקץ לשנים, מראשו עד אם כנים אתם קורין בשבת א' ומאם כנים אתם עד ויגש קורין בשבת האחרת. גם זאת [ספרו] שני זקנים ובעלי תורה ומלמדי תינוקות שלמדו שם כן לתינוקות כמה שנים... ועוד אמרו לי שלעולם הם מחברים סדר בהר בחוקותי וכן חוקת ובלק וכן מטות ומסעי ומעולם לא הפרידום לא בשנים פשוטות ולא בשנים מעוברות". יש גם מקומות שבמקום לחבר חוקת ובלק הם מחברים שלח וקרח ובארם צובא מחברים קרח וחוקת (שם כ"ז א'). ועיי"ש גם דף מ"ד ב' ועוד כ"מ. והשוה גם א"ח הל' קה"ת סי' ס"ג: "ולעולם כשיתחברו ב' סדרים מפטירין ההפטרה של סדר שני חוץ מסדר ואלה המשפטים וסדר אם כסף תלוה שאם יחברו אלה הסדרים מפטירין הפטרת ואלה המשפטים... ועוד שיש עיירות גדולות וכרכים שמחלקין במקומן סדר כי תשא מן ויפן או מן ראה אתה...". וכן נהגו באלג'יר "כשתהיה שנה מעוברת ור"ה ביום ה' שמפלגין פרשת משפטים לשתי שבתות" (ס' זה השלחן, מנהגי ק"ק אלג'יר עמ' רל"ח). "ושוב מצאנו בספרים של ארץ ישראל שמפסיק סדר כי תצא לשנים, וכי תדור נדר מתחיל לסדר השני" (מעשה הגאונים עמ' 52). וע"ע צונץ, ריטוס, 179.

ומנהא פרשה תנקסם נצפין ותקרא פי סבתין אדא אחתיג אלי דלך והי אתם נצבים תנקסם אלי וילך משה. ויגב אן נשרח אי אלסנין תנקסם פיהא הדה אלפראשאת ואי אלסנין תגמע פיהא פנקול אן פרשה אתם נצבים פלא תוגד מקסומה אלא פי סנה יכון בין אלכפור ובין אלסוכה סבת פתנקסם הדה אלפרשה ויקרא נצפהא מן וילך משה אלי אכרהא פי אלסבת אלתי בין ראש השנה ואלכפור והאזינו פי אלסבת אלתי בין אלכפור ואלסוכה.

ואמא סאיר אלפראשאת פאני ארי אן אגעל להא קאנונא והו אן ראס סנה אלפראשאת יום כד מן תשרי אד הו אליום אל[ד]י בעד אלתבריך ומעלום אנה לא יתפק יום אחד ולא תלתא ולא גמעה ליכנה יתפק יום אתנין או ארבעא או כמיס או סבת וליס נחתאג אן נתכלם עליה פי אלסנין אלבסיטה ליכן פי אלסנין אלכביסה פנקול אן כל סנה כביסה פפיהא כמסה וכמסין סבת אלא אלסנה אל־כביסה אלתי אתפק אולהא אלדי הו יום כד מן תשרי יום אלאתנין ויכון מרחשון וכסליו חסרין פאנהא תכון גד סבת פקט. ומעלום אן אלתוראה נג פרשה מנהא וזאת הברכה תקרא פי גיר סבת בקי ללסבות נב פרשה פאן כאן כד מן תשרי יום אלאתנין ואלסנה שלמין פאלסבות נה מנהא ה עטל תאלת אלפסח ותאני אלעצרת ואול ראש שנה וסוכה ושמיני פלתדע ויסעו מקדש פרשה בחאלהא ותגמע הנתין לשתים ונקראת בשתי שבתות אם יש צורך בכך, והיא אתם נצבים הנחלקת בוילך משה. ואנחנו צריכים לבאר באלו שנים מחולקות הפרשות האלה ובאלו הן מצורפות, ונאמר שפרשת אתם נצבים אינה מחולקת אלא בשנה שיש שבת בין יום הכפורים וסוכות, כי אז מחלקים את הפרשה הזאת וקוראים חציה, מן וילך משה עד הסוף, בשבת שבין ר"ה ויה"כ והאזינו בשבת שבין יה"כ וסוכות.

ובנוגע ליתר הפרשות אני רוצה לקבוע להן סדר, והוא שראש שנת הפרשות הוא יום כ"ד בתשרי, היינו היום שאחרי שמחת תורה, וידוע שהוא אינו חל ביום א' ולא ביום ג' ולא ביום ו' אלא ביום ב' או ד' או ה' או שבת. ואיננו צריכים לדבר עליו בשנים פשוטות אלא בשנים מעוברות, ונאמר שבכל שנה מעוברת יש נ"ה שבתות, חוץ מבשנה מעוברת שהראשון שבה, כלומר יום כ"ד בתשרי, חל ביום ב' ומרחשון וכסליו הם חסרים, כי אז יש רק נ"ד שבתות. וכידוע יש בתורה נ"ג פרשות וזאת הברכה קוראים לא בשבת, נשארו לשבתות נ"ב פרשות. ואם היה כ"ד בתשרי ביום שני והשנה שלמין יש נ"ה שבתות, מהן חמש פנויות: ג' של פסח וב' של שבועות וא' של ר"ה וא' של סוכות ושמ"ע; אז מניחים ויסעו מקדש פרשה בפני עצמה ומחברים מקודם שתי

4–5. לב פיה הדה אלפרשאת... פיהא ונקול אמא פרשה. 6. שטסד פי סנה אן יכון. 8–9. לב וילך משה פי מא בין ראש שנה. 14. אלתבריך = שמחת תורה, עיין אלבירוני, אלאתאר אלבאקיה, עמ' 277. 14. טשסד יום אלאחד. 18–20. מן "אלכביסה" עד "אלכביסה" חסר בטשסד. 20. טשסד אלתי הו. 22. ומעלום, כאן מתחיל כ"י אדלר 3580 (עי' קטלוג עמ' 89) ולצערנו אינו למראה עינינו, אך אינו מכיל אלא שני דפים. 21–25. מן "יום אלאתנין" עד "יום אלאתנין" הושלם בלב על הגליון. 27. טשסד ראש השנה, וכן להלן.

10. עי' ב"ב פ"ח ב' תוד"ה וקללם מש"כ בשם רב נסים. 27. במדבר כ' כ"ב, באמצע חוקת. והכונה היא שקוראים את שלש הפרשיות קרח, חקת ובלק בשתי שבתות, עי' לעיל בעמ' הקודם. אמנם יש מקומות שהיו מחברים פרשת שלח לך עם קרח, עי' ס' העבור לר"א בר חייא עמ' 70.

מן קבל דלך ומן יסבק בהמא פיגעלהמא ויקהל ואלה פקודי פהו אצלח לאנה יטהר חסן פהמה. ואן כאנת חסרין ספי תלך אלסנה נה סבת פקט מנהא ג עטל כאמס אלפסח ויום אלכפור ותאלת אלסוכה וליס בנא חאגה אלי גמע פראשתין ליכן ויסעו מקדש בחאלהא וכסדרן לא תכון.— ואן כאן יום כד מן תשרי יום ארבעא ואלסנה שלמין פפיהא נה סבת ומנהא ג עטל אול אלפסח ותאמנה וסאדס אלסוכה ותכון ויסעו בחאלהא ואן כאנת חסרין פהי איצא נה סבת מנהא ה עטל תאלת אלפסח ותאני אלעצרת ואול ראש שנה וסוכה ושמיני ותקרא ויסעו מקדש ותצם פראשתין מן קבלהא וכסדרן לא תכון.— ואן כאן כד מן תשרי יום אלכמיס פאלסנה כסדרן ופיהא נה סבת מנהא ג עטל אול אלפסח ותאמנה וסאדס אלסוכה פתקרא ויסעו ולא יגמע גירהא ולא תכון חסרין ולא שלמין. ואן כאן כד מן תשרי יום אלסבת ואלסנה חסרין פפיהא נה סבת מנהא סבתין עטל סאבע אלפסח וכאמס אלסוכה פקט פנבסט אלפראשאת כלהא חתי זאת חקת התורה וחתי וילך משה ואן כאנת שלמין פפיהא נה סבת ומנהא ג עטל כאמס אלפסח ואלכפור ותאלת אלסוכה פנגעל זאת חקת התורה פרשה בחאלהא ולא נקסם אתם נצבים ולא תכון כסדרן. ועלי אן זאת חקת התורה תטהר פי כל סנה אן יכון כד מן תשרי יום אלסבת פאנהא אדא כאנת חסרין טהרת וקרית אפטארתהא ויפתח הגלעדי ואן כאנת שלמין טהרת וקרי בדל אפטארתהא השמים כסאי ודלך לוקוע ראש חדש תמוז

פרשות, ומי שמקדים בהן ועושה כן בויקהל ואלה פקודי, הרי זה משובח מפני שמראה את טוב הבנתו. ואם השנה חסרין יש בה רק נ״ד שבתות, מהן שלש פנויות: ה׳ של פסח ויוה״כ וג׳ של סוכות, אז אין לנו צורך לחבר שתי פרשות, אבל ויסעו מקדש (היא פרשה) בפני עצמה. וכסדרן לא תהיה. — ואם היה כ״ד בתשרי ביום רביעי והשנה שלמין, יש בה נ״ה שבתות, ומהן שלש פנויות: א׳ של פסח וח׳ שבו וו׳ של סוכות; אז תהיה ויסעו בפני עצמה. ואם השנה חסרין יש בה נ״כ נ״ה שבתות, ומהן חמש פנויות: ג׳ של פסח וב׳ של שבועות וא׳ של ר״ה וא׳ של סוכות ושמ״ע; אז קוראים ויסעו מקדש ומצרפים לפני כן שתי פרשות. וכסדרן לא תהיה. — ואם היה כ״ד בתשרי ביום חמישי, השנה כסדרן ויש בה נ״ה שבתות, מהן שלש פנויות: א׳ של פסח וח׳ שבו וו׳ של סוכות; אז קוראים ויסעו ואין מחברים כלום. ולא תהיה חסרין ולא שלמין.—ואם היה כ״ד בתשרי בשבת והשנה חסרין, יש בה נ״ה שבתות, מהן רק שתים פנויות: ז׳ של פסח וה׳ של סוכות; אז כל הפרשות פשוטות אפילו זאת חקת ואפילו וילך משה. ואם היא שלמין, יש בה נ״ה שבתות ומהן ג׳ פנויות: ה׳ של פסח ויוה״כ וג׳ של סוכות; אז נעשה זאת חקת התורה פרשה בפני עצמה ואין מחלקים אתם נצבים. ולא תהיה כסדרן. — ואע״פ שבכל שנה שכ״ד בתשרי חל בה בשבת קוראים זאת חקת לחוד, אם השנה חסרין מפטירים ויפתח הגלעדי, ואם היא שלמין קוראים במקום הפטרה זו השמים כסאי מפני שר״ח תמוז חל ביום שבת.—ובשנים

13. טשסד חטם (=חצם). 14. לב לא יכון.
20. לב מנהא תנתין פקט. 21. פנבסט, כאן נפסק לב.
19. כי בשנה זו תחולק פר׳ נצבים לשתים.

יום אלסבת. ואמא אלסנין אלבסאיט פאלפראשאת אלתי דכרתהא מגמועה פיהא עלי כל חאל אלא מא כאן סבת בין אלכפור ואלסוכה.

פאד קד אחכמנא דלך פנקול אן אפאטיר הדה אלנג פרשה מעלומה תקרא כל סבת אפטארה בעד ספר תורה ויקדש בינהמא ויבתדי אלדי יפטר פיקרא פי אלתורה כמא סנשרח תם פי אלנביאים אלאפטארה אלמעלומה ויברך קבל אן יקרא אלאפטארה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הבוחר בישראל ובנביאי הצדק. פאדא פרג מנהא יברך

פשוטות תהיינה הפרשות שהזכרתי מחוברות על כל פנים, חוץ מאם יש שבת בין יום הכפורים וסוכות.

ואחרי שקבענו זאת, נאמר שהפטרות נ"ג הפרשות האלה הן ידועות; בכל שבת קוראים הפטרה אחרי קריאת התורה וביניהן אומרים קדיש. והמפטיר יקרא תחלה בתורה, כמו שנבאר, אח"כ בנביאים את ההפטרה הידועה, ולפני קריאת ההפטרה יברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הבוחר בישראל ובנביאי הצדק. וכשגמר אותה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צדיק בכל הדורות נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך ודברך אחור לא ישוב כי נאמן אתה ברוך אתה יי הנאמן בכל דבריו. רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעגומת נפש תנקום נקם מהרה בימינו ותשכון בה לעולם ועד ברוך אתה יי בונה ירושלם. צמח דוד עתה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ברוך אתה יי מגן דוד. ופי אלסבת [ובשבת] הנח לנו כי אתה אבינו ומלוך עלינו מהרה כי אתה מלכינו ברוך אתה יי מקדש השבת.

פאן כאן מעה ראש חדש זיד פי אלכאתמה מקדש השבת ישראל וראשי חדשים. ואן כאן מועד פיקאל

ואם יש עמה ראש חדש, מוסיפים בחתימה מקדש השבת ישראל וראשי חדשים. ובמועד אומרים

2. טשסה מגמע. 4. טשסה אפטארה. 4—6. טשסה פי כל... ספר ויקדש... פיקרא אלתורה. 9—10. טשסה העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בהם ובדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבוחר בישראל עמו ובנביאי האמת והצדק. 12—14. טשסה אתה הוא אלהינו... אחור לא ישוב אחור... בכל דבריך. 20. טשסה מקדש ישראל והשבת וראשי חדשים. 21—2. טשסה מועד פיוקאל... וחגים

6. עי' ס' העתים עמ' 269: ואמר מר רב מתתיה לאחר שקורין בתורה אומר יתגדל ויתקדש. ואנו שמענו דאיכא מאן דסבר ליה דאין חובה למימר קדיש לאחר קריאת התורה. ועי' בה"ג ד"ב עמ' 622 ובתוש"ר ח"א עמ' 41 למטה שאם לא אמרו קדיש המפטיר עולה למנין שבעה. וזהו פסק רבנן סבוראי שנמסר בס' העתים עמ' 270 ע"י רב פלטוי ושם עמ' 272 ובס' הפרדס ד"ק נ"ט ב' ע"ש רב נטרונאי, ועי' בסרע"ג כ"ח ב'. ובס' הישר לר"ת הוצ' מק"נ עמ' 81, 97 ובראבי"ה למגילה עמ' 308 ובמקורות שציין ר"א אפטוביצר שם. [ועי' אוצה"ג סי' קכ"ח—קל"ב]. 10. לנוסח ברכות ההפטרה השוה מס' סופרים פי"ג; סרע"ג כ"ס ב'; רמב"ם פי"ב מה' תפלה הט"ו ובסדר תפלות שלו. ונוסח רס"ג קרוב יותר לנוסח רע"ג. 15. וכ"ה בסרע"ג וברמב"ם שם. ועי' בהשגת הראב"ד: אנו אומרים משמח ציון בבניה, וכן במס' סופרים. 16. אך עי' במס' סופרים ובסרע"ג הוצ' פרומקין ח"ב עמ' 74 במקור הברכות. 17. וכ"ה בסרע"ג.

ותתן לנו יי אלהינו מועדים לשמחה וחגים וזמנים לששון ויום חג פלוני הזה זמן פלוני מקרא קודש זכר ליציאת מצרים ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים

ולא תקול פיה כי בנו בחרתה מכל העמים כמא תקול פי אלקידוס לאן הדא הו אלפרק בינהמא. ואן לאן ראש שנה או כפור פקל ותתן לנו כמא יגב להמא ותכתם מלך על כל הארץ או מוחל וסולח כמא תכתם פי אתה בחרתנו. ואן כאן סבת ועיד או ראש שנה או כפור מגמועין פאגמע. ופי תשעה באב ותענית ציבור יקול מגן דויד ויקטע.

ואין אומרים בו כי בנו בחרת מכל העמים כמו שאומרים בקידוש, כי זהו ההבדל ביניהם. ובראש השנה וביום כ אומרים ותתן לנו, כפי צורך שניהם, וחותמים מלך על כל הארץ או מוחל וסולח כמו שחותמים באתה בחרתנו. ואם יש שבת ויו ט או ראש השנה או יום הכפורים ביחד, מצרפים. ובט באב ותענית צבור אומר מגן דוד ומפסיק.

ופי אלתורה כא פסוק לא תתרגם ב פי בראשית. ויהי בשכון ישראל. פחז כמים. ופי ואלה שמות. ויהי כאשר קרב. ויקח את העגל. ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך. ויאמר אהרן אל יחר אף. ויאמרו לי. ואמר להם למי זהב. וירא משה. ויאמר להם כה אמר יי. ויעשו בני לוי. ויאמר משה מלאו ידכם. ויהי ממחרת. וישב משה. ועתה [אם תשא]. ויאמר יי אל משה מי אשר חטא לי. ועתה לך. ויגף יי את העם. ופי וידבר ג יברכך. יאר. ישא. ופי אלתוריה פואסיק

ובתורה כא פסוקים שאין מתרגמים אותם: ב בבראשית: ויהי בשכן ישראל. פחז כמים. ט ז בואלה שמות: ויהי כאשר קרב. ויקח את העגל. ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך. ויאמר אהרן אל יחר אף. ויאמרו לי. ואמר להם למי זהב. וירא משה. ויאמר להם כה אמר ה׳. ויעשו בני לוי. ויאמר משה מלאו ידכם. ויהי ממחרת. וישב משה. ועתה אם תשא. ויאמר ה׳ אל משה מי אשר חטא לי. ועתה לך. ויגף ה׳ את העם. ובוידבר ג׳: יברכך. יאר. ישא.

לששון... זמן שמחתינו מקרא. 5. הו, אין בטשסד. 7. טשסה קול ותתן. 11. ותענית, כאן פותח אל, מטושטש מאד בראשו ובסופו; רוב ההשלמות שבסוגרים מרובעים הן על סמך הענין בלבד. 16. טשסד ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל, והפסוק ויקח את העגל חסר. 21. ידכם, כאן נפסק טשסה. 24. העם, כאן נפסק טשסה.

13. תשוה״ג הרכבי סי׳ ר״ח: ״כתב אדוננו ראש הישיבה אלפיומי ז״ל בסדור שחבר שבתורה כ״א פסוקים שלא מתרגמין... כבר נשתבשו בנוסח דברי הגאון אלפיומי נ״ע כמה שבושים... וכתבתם שבכל נוסחאות סדור הגאון אצלכם [כתוב] שבואלה שמות י״ג. וחקרנו הרבה מנוסחאות סדור הגאון ונמצא בהן י״ו בואלה שמות״. (ע״פ תרגום הרכבי). והשוה להקטע מסדור ר׳ שלמה ב״ר נתן מסגלמסה שנדפס באוצה״ג למגילה עמ׳ 82 וס׳ האשכול הוצ׳ אלביק 171. 14. בראשית ל״ה, כ״ב. 15. שם מ״ט, ד׳. ט״ז בואלה שמות: שמות ל״ב, י״ט–ל״ה. חוץ מפסוק כ״ו. 25. במדבר ז׳, כ״ד–כ״ו.

ינאדון אלגמאעה ויקולון [איאהא] ותרגומהא: יי ילחם לכם. ויאמינו ביי. יי איש מלחמה. מי כמוך. מקדש יי. יי ימלך. כי מחה אמחה. יי יי אל רחום וחנון. תמחה את זכר עמלק. ופי אלנביאים ג׳ קדוש. ב[רוך]. לא ימושו מפיך. ופי אלכתובים ב׳ ליהודים היתה אורה. כי מרדכי היהודי.

ואיתּ סבת כאן פיהא ראש חדש פלי[כרג] ספרין אלאול יקרא פיה ז׳ פרשת אלסבת ואל־תאני יקרא פיה אלמפטר וביום השבת. ובראשי חדשיכם. וידע אפט[ארה] אל־סבת ויקול השמים כסאי פאן למ יך יום אלסבת ראש חדש וכאן יום אלאחד פיקרא ויאמר לו יהונתן מחר חו[דש] [ואן כא]ן יום אלסבת ואלאחד גמיעא ראשי [חדשים פליקרא השמים כסאי ויד]ע ויאמר לו יהונתן. ואי סבת כאן פי[ה עיד פלידע ענין] אלסבת ואפטארתה ויקרא ענין אלמועד ואפטארתה [והדה הי אל]־עניאנאת. אול יום אלפסח ויקרא משה לזקני ישראל ויא אלה משכו [ואל]־

ובתורה י׳ פסוקים שהציבור קורא בקול, אותם ותרגומם: ה׳ ילחם לכם. ויאמינו בה׳. ה׳ איש מלחמה. מי כמוך. מקדש ה׳. ה׳ ימלך. כי מחה אמחה. ה׳ ה׳ אל רחום וחנון. תמחה את זכר עמלק. ובנביאים ג׳: קדוש. ברוך. לא ימושו מפיך. ובכתובים ב׳: ליהודים היתה אורה. כי מרדכי היהודי.

ואם באיזו שבת חל להיות ראש חדש, מוציאים שני ספרים; בראשון קוראים ז׳ לפרשת השבוע ובשני קורא המפטיר וביום השבת, ובראשי חדשיכם, ומניחים את הפטרת השבת ואומרים השמים כסאי. ואם ר״ח לא בשבת אלא ביום א׳ קוראים ויאמר לו יהונתן מחר חדש. ואם ר״ח בשבת וביום א׳ ביחד קוראים השמים כסאי ומניחים ויאמר לו יהונתן. – ואם באיזו שבת חל להיות מועד מניחים את ענין השבת והפטרתה וקוראים ענין המועד והפטרתו. ואלה הם הענינים: ביום א׳ של פסח ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם

1. בכ״י שלנו לא נמנו רק ט׳ פסוקים, ואולם אפשר להשלים את החסר ע״פ דברי רבינו בג״ה סי׳ ר״ח ובס׳ האשכול הוצ׳ אלביק 172 והוצ׳ הצב״א II 65: ״ואמר מר רב סעדיה עשרה פסוקין צבור קורין אותם ומתרגמין אותם כשמגיע אליהם ואלו הן... שוב מחרון אפך...״, והובאו הדברים גם באבודרהם, סדר הפרשיות. 6. קדוש, ישעיה ו׳ ג׳. 7. ברוך, יחזקאל ג׳ י״ב. לא ימושו, ישעיה נ״ט כ״א. ובאשכול שם: ״דנביאים הם בהפטרות שאנו קורין אותן בצבור, קדוש הוא בהפטרה בשנת מות המלך עוזיהו (לפרשת יתרו), ברוך כבוד יי׳ בהפטרת המרכבה (לשבועות), לא ימושו מפיך בסוף הפטרה דיום הכפורים״. ״כי מנהגם היה להוסיף בסוף הפטרת יוה״כ הפסוקים ובא לציון וגו׳ ואני זאת בריתי, וכמש״כ בסדר רע״ג כ״י (הוספות מארכס 34 ובסרע״ג השלם ח״ב 348) ולקמן עמ׳ 176״ (הערת ר״ש אלביק, אשכול 172). 9. כתב אבן הירחי (מנהיג הל׳ מגילה סי׳ י״ט): ״נהגו בצרפת ובפרובינציא לומר ש״ץ התחלת אלו ארבעה הפסוקים במגילה והצבור משלימין אותם בקול רם ואח״כ חוזר ש״ץ אותם: איש יהודי, ומרדכי יושב, ליהודים, כי מרדכי, וכו׳, להרבות השמחה לילדים ולכל... ורבינו סעדיה לא הזכיר אלא שני פסוקים בלבד ליהודים היתה אורה, כי מרדכי היהודי, וכן נוהגין ברוב המקומות בספרד״ (אבודרהם, תפלות פורים).
13. במדבר כ״ח, ס״ט־ט״ו. 14. ישעיה ס״ו. 16. שמואל א׳, כ׳ י״ח.

אפטארה ובחדש הראשון [ואלאפטאר]ה
ויאמר יי אל יהושע [וקום יבתדון]
בעת. ואלתאני שור או כשב ואלאפט
ובחדש הראש[ון]. בן שמנה שנה
יאשיהו במלכו. ואלג קדש לי כל
בכור [ויקרו]ן ג אלי אכר אלפרשה ואלד יקרא
והקרבתם אשה עולה ליי. [ואלד]
אם כסף תלוה יקר[ון ג] ואלראבע
והקרבתם אשה. ואלה פסל לך יקרון ג
ואלד והקרבתם. ואלו וידבר יי אל
מש[ה] במ[דבר] סיני בשנה השנית
יקרון ג ואלד והקרבתם. ואלו ויהי בשלח
ואלאפטרה והקרבתם. וידבר דויד ליי.
ואלח כל הבכור ואלאפטרה והקרבתם.
עוד היום בנוב לעמד. וראית בעץ
[אלחז]אנין באלעראק יסהלון פי חולו של
מועד פי אלפסח פלא [יכרגון] אלא ספרא
ואחדא ודלך כטא מנהם ולדלך כררת [כל] יום
והקרבתם. ואי סבת כאנת פי וסט איאם אל־
פסח [פיקרא] ראה אתה אומר אלי
ויפטר וביום השבת. והקרבתם. [היתה
עלי יד יי].— פאול יום אלעצרת בחדש

משכו, וההפטרה ובחדש הראשון
וההפטרה ויאמר ה' אל יהושע ויש
מתחילין בעת. וביום ב' שור או כשב
וההפטרה ובחדש הראשון, בן שמונה
שנה יאשיהו במלכו. וביום ג' קדש
לי כל בכור, וקוראים שלשה עד סוף
הפרשה והרביעי יקרא והקרבתם אשה
עלה לה'. וביום ד' אם כסף תלוה
יקראו ג' והרביעי והקרבתם אשה.
וביום ה' פסל לך, יקראו ג' והרביעי
והקרבתם. וביום ו' וידבר ה' אל
משה במדבר סיני בשנה השנית,
יקראו ג' והרביעי והקרבתם. וביום ז'
ויהי בשלח וההפטרה והקרבתם,
וידבר דויד לה'. וביום ח' כל הבכור
וההפטרה והקרבתם, עוד היום
בנוב לעמד. וראיתי חזנים אחדים בבבל
מקילים ומוציאים בחוה"מ פסח רק ספר תורה
אחד, וטעות היא בידם, ולכן חזרתי בכל יום
על והקרבתם. ואם יש שבת במשך
חוה"מ של פסח קוראים ראה אתה אומר
אלי ומפטירין וביום השבת, והקרבתם,

1. שמות י"ב, כ"א. ובה"ג: מן והיה היום הזה לכם לזכרון (שמות י"ב י"ד). במדבר כ"ח, ט"ז.
2. יהושע ה' ב'. 3. שם ה' ט'. ובה"ג מציין מיהושע ג' ה' עד ו' כ"א, ועי' אוצה"ג למגילה סי' רכ"ב. וכ"ה בתוש"ר I 38: ומפטיר ביהושע בעת ההיא..., ועי' גם בסרע"ג ד"ו דף מ"א ב' ובריצ"ג ח"ב עמ' ק"ה. ואולם בה' ראו 132 ובה"ג ד"ב 617: מפטיר ביהושע ויאמר יהושע לעם התקדשו (שם ג'). 3. ויקרא כ"ב, כ"ו. 5. מ"ב כ"ב א', וכ"ה בה' ראו שם ובה"ג ד"ב 618. ולפי סרע"ג מפטירים מן וישלח המלך (שם כ"ג א'), ועי' בריצ"ג שם עמ' ק"ו המביא בשם רב עמרם: בן שמונה שנים, ועי' בס' האשכול 174 ובהערת ר"ש אלביק שם. 6. שמות י"ג א'. 7. במדבר כ"ח, יט.
8. שמות כ"ב, כ"ד. 10. שם ל"ד, א. 12. במדבר ט' א'. 14. שמות י"ג, י"ז. 15. שמואל ב', כ"ב א. וכ"ה בה"ג ובסרע"ג ובתוש"ר שם. וע"ע באשכול שם. דברים ט"ו, י"ט. "וכד מיקלע יומא קמא דפסחא בשבת מוסיפין על משכו מן והיה היום הזה לכם לזכרון (שמות י"ב, י"ב—כ')... יום ח' דהוא שבתא קרינן עשר תעשר בהדי כל הבכור כי הא דאתקין רב סעדיה פיומי זצ"ל" (או"ז ח"ב סוף סי' ש"צ).
16. ישעיה י' ל"ב. והנה סדרי הקריאה של רבינו בחוהמ"פ מתאימים לאלה שבה"ג וסרע"ג, ומתנגדים לזה שנתפרסם ע"י זולאי בידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך ה' עמ' קמ"ט. 17. "ואמר מר רב סעדיה ראיתי מקצת חזני בבל מקילין בחולו של מועד ומוציאין ספר אחד וטעות הוא בידם" (הל' הריצ"ג ח"ב עמ' ק"ו). ועי' סרע"ג ומגלה ל' ב' תוד"ה ושאר וברא"ש שם. 21. שמות ל"ג י"ב.

השלישי ויפטר וביום הבכורים. ויהי בשלשים שנה ואלתאני [כל הבכור] [ויפטר וביום הבכו]רים. תפלה לחבקוק.— ופי עשיה תש[עה באב] כי תוליד בנים ואלדי יקרא תאלתא הו אלדי יפטר אסף אסיפם.— ואול ראש שנה ויי פקד את שרה ויפטר ובחדש השביעי. ויהי איש אחד מן הרמתים ואלתאני והאלהים נסה את אברהם ויפטר ובחדש השביעי. כה אמר יי מצא חן במדבר.— ופי גדאה יום אלכפור אחרי מות ויפטר ובעשור לחדש ה[שביעי]. כי כה אמר רם ונשא ופי מנחה כמעשה ארץ מצרים ויפטר אלג ויהי דבר יי אל יונה. וקום יזידון יכרגון ספרא יקרון קבל נעילה בראשית ויפטרון קומי אורי וליס הו [פי אל]אצל. — ואול יום אלסוכה שור או כשב ויפטר ובחמשה [עשר] יום.

היתה עלי יד ה'.—וביום א' של שבועות, בחדש השלישי ומפטיר וביום הבכורים ויהי בשלשים שנה. וביום ב' כל הבכור ומפטיר וביום הבכורים, תפלה לחבקוק. — ובמנחה של ט' באב כי תוליד בנים. והשלישי מפטיר אסף אסיפם.— ויום א' של ראש השנה וה' פקד את שרה ומפטיר ובחדש השביעי, ויהי איש אחד מן הרמתים. וביום ב' והאלהים נסה את אברהם ומפטיר ובחדש השביעי, כה אמר ה' מצא חן במדבר. — ובשחרית של יום הכפורים אחרי מות ומפטיר ובעשור לחדש השביעי, כי כה אמר רם ונשא ובמנחה כמעשה ארץ מצרים והשלישי מפטיר ויהי דבר ה' אל יונה. ויש מוסיפים ומוציאים עוד ספר וקוראים לפני נעילה בראשית, ומפטירים קומי אורי ואין לזה עיקר.—

4· בין השורות כתוב בכתיבה אחרת על המלים כי תוליד בנים: "ופי בכרה תשעה באב", ועל גבי אסף אסיפם רשום "ויחל", וזוהי הגהה מאוחרת בהתאם למנהג הרגיל. 7· את שרה, כאן פותח טשסי. 7—10· טשסי ואלמפטיר ובחדש השביעי בא' לחדש ואלהפטרה ויהי... ואליום אלתאני... ואלמפטיר מתל אמס. 11—15· טשסי ופי יום אלכפור ידפע פי אלגדאה אחרי מות אלי והיתה זאת לכם ויפטר... ויקרון פי מנחה מן כמעשה אלי אכר אלפרשה ג רגאל ואלג הו אלמפטיר ואלהפטרה יונה בן אמתאי. 15—18· וקום —אלאצל, אין בטשסי. 18—2· טשסי מן סוכה... ואלמפטיר... ואלהפטרה... ואליום אלב שור או כבש מתל אמס ואלמפטיר ובחמשה עש' מתל אמס ואלהפטרה

1· יחזקאל ל"ז. 2· שמות י"ט. 3· יחזקאל א'. 5· דברים ס"ו, י"ט. 6· דברים ד' כ"ה. 7· ירמיה ח' י"ג. ומדברי רבינו משמע שבשחרית אין קורין בתורה, אך בסרע"ג מ"ג ב' נאמר: "ות"ב... בשחרית קורין כי תוליד בנים, במנחה ויחל משה, וכך אמר רב נסרונאי ריש מתיבתא". והשוה בה"ג ד"ב 623 ותוש"ר 42. בסדור פרשיות שבתוש"ר I 38 נאמר סתם שבת"ב קורין בס"ת מן כי תוליד בנים ומפטיר בירמיה, וקריאת ויחל לא נזכרה. ועי' תשובת רב פלטוי בהל' הריצ"ג I כ"ג, שבמנחה היו מפטירין בקצת מקומות שובה ישראל וכך נהגו גם בספרד, עי' ריצ"ג שם: ואצלנו וכו' ובמנהיג סוף הל' ת"ב, והוא מסתייע מתשובה לרב האיי. 8· בראשית כ"א. 9· שמואל א' א'. 10· בראשית כ"ב. 12· ירמיה ל"א. 15· ישעיה נ"ז ט"ו. 16· ויקרא י"ח. 18· דברי רבינו אלה הובאו בשינוי חשוב בפי' ספר יצירה לר' ברצלוני עמ' 166: "וראינו לרבינו סעדיה גאון ז"ל שאמר כי במקומות רבות במחסי' מנהג שמוציאין ספר תורה בנעילה ביוה"כ וקורין בו פרשה ראשונה של בראשית, והגאונים שאחריו לא הודו לו בכך". ועי' בס' העטור ח"ב מ"ג א': "לפיכך נהגו לקרות בראשית ביוה"כ במנחה... וכן נוהגין בב' ישיבות". 19· ישעיה ס'. וכך נהגו בזמן קדמון בספרד: "וכן במנחה ביום הכפורים מנהגנו לקרות

הנה יום בא ליי. ואלתאני הם שור או כשב ויפטר ותש[לם] כל המלאכה. ופי כל יום מן אלד אלאיאם אלוסטי ללסוכה יק[רון] פיהא אלקרבנות ונחן פיהא עלי צרבין אמא אלכהן פיקרא [פי] אליום אלג מן אלסוכה וביום השני ואללוי וביום השלישי ול[כן] אלישראל אלאול מנא מן סנתה אן יקרא וביום השני ומנא מן [סנתה] אן יקרא וביום השלישי והו אפצל ואמא אלד פלא מחאלה [אן] יקרא וביום השני וביום השלישי. והאהנא קום סהלו פי ... ... ואליום ד יקרא כהן וביום הג ולוי וביום הרב[יעי] וישר[ראל] וביום הרביעי [ואלד יעיד וביום השלישי וביום הרביעי. ופי אלכאמס יקרא אלכהן וביום הרביעי ולוי וביום החמישי וישר[אל] וביום החמישי ואלד יעיד וביום הרבי[עי] וביום החמישי. ופי אלסאדס כדאך יקרא אלכהן וביום החמיש ולוי וביום הששי [וישראל וביום הששי ואלד יעיד וביום החמשי וביום הששי] ופי אלז יקרא אלכהן וביום הששי ולוי וביום השביע וישראל [וביום השבי]עי... [ואן

וביום א׳ של סוכות שור או כשב ומפטיר ובחמשה עשר יום. הנה יום בא לה׳. וביום ב׳ חוזרים שור או כשב ומפטיר ותשלם כל המלאכה. ובכל יום מד׳ ימי חוה״מ של סוכות קוראים את הקרבנות, ובזה יש אצלנו שני מנהגים: הכהן קורא ביום ג׳ של סוכות וביום השני, והלוי וביום השלישי אבל בנוגע לישראל הראשון יש ממנו נוהגים שיקרא וביום השני ויש ממנו נוהגים שיקרא וביום השלישי וזה עדיף; אבל הרביעי בלי ספק קורא וביום השני וביום השלישי. ויש אנשים שמקילים ... ... וביום ד׳ יקרא כהן וביום השלישי ולוי וביום הרביעי וישראל וביום הרביעי והרביעי יחזור וביום השלישי וביום הרביעי. וביום ה׳ יקרא הכהן וביום הרביעי ולוי וביום החמשי וישראל וביום החמשי והרביעי יחזור וביום הרביעי וביום החמשי. וביום ו׳ כמו כן יקרא כהן וביום החמשי ולוי וביום הששי וישראל וביום הששי והרביעי יחזור וביום החמשי וביום הששי. וביום ז׳ יקרא הכהן וביום הששי ולוי וביום השביעי וישראל

ותשלם המלאכה. 3–11. טשסו מן אלוסטאן יקרון אלקרבנות ונחן פי דלך... וישר׳ וביום השלישי ואמא אלראבע... אנה יעיד וביום השני וביום השלישי. 12. השורות הבאות באל אינן ניתנות לקריאה; המשך הפנים הוא לפי טשסו. המשפט המתחיל ב״והאהנא״ חסר בטשסו. הסגור בסוגרים מרובעים אינו נמצא בטשסו אלא הושלם לפי הענין. 24. וישר׳, כאן נפסק טשסו. המשך הפנים לפי אל׳ שהוא מטושטש מאד.

ג׳ בתורה ומפטיר בנביא קומי אורי״ (ריצ״ג הל׳ ת״ב עמ׳ כ״ג). והרב במברגר פירש בדוחק: ״זה קאי אמנחה דס״ב דאילו במנחה דיוה״כ מפטירין ביונה״. אמנם בעמ׳ ס״ג מביא הריצ״ג שהשלישי מפטיר ביונה, אך נראה שהיו בספרד גופא מקומות מקומות, אבל בזמן יותר מאוחר נשתקע מנהג זה לגמרי ואין לו זכר במנהיג ואבודרהם ושאר מקורות.

1. ויקרא כ״ב כ״ז. 3. זכריה יד׳. 4. מלכים א׳, ז׳ נ״א. 12. וכ״ה בה״ג, ועיי״ש בהערה, ועי׳ בסרע״ג נ״א א׳ ותוש״ר I 39. וע״ע בגמו״מ סי׳ קי״כ וברי״ף למגלה פ״ג. 13. נראה שצ״ל: ויש אנשים [נוהגים שביום ג׳ של סוכות קוראים כהן לוי וישראל וביום השלישי, וביום ד׳ קוראין כולם וביום הרביעי]. ואולי גמסרה כאן דעה אחרת המובאת בס׳ האשכול 177, ועיי״ש בהערות. וע״ע על סדרי הקריאה בטוהמ״ס משי״כ מרמרשטיין במג״ש כרך ס״ס עמ׳ 154–158.

כאג]ת סבת בא[ואסט אלאם אלסוכה] [יקרא] ראה אתה אומר אלי ויפ[טר ביום בא גוג על אדמת] ישראל... אלחג. ופי אליום אלאול מן ...מים כל הבכור ואל־ אפ[טארה ביום] השמיני. ויהי ככלות שלמה. ופי אלתאני והו אלתבר[יך] [וזאת] הברכה ויפטר וביום השמיני. ויהי אחרי מות משה. [ופי] עשיה כל צום יקרא ויחל משה אלד פואסיק ללכהן תם מן פסל לך לוי וישראל. פאן כאנת תענית ציבור פליפטר אלג שובה... .... ופי אלחנכה יקרא פי אליום אלאול מן כה תברכו אלי [ביום הרא]שון ופי כל יום יקרא מא [ישאכל] אסם אליום פיום.... וסאיר אל... אלאיאם וכל ואח... ו פואסיק יקרא [כהן ולוי] וישראל יעיד אלו כדא. פאדא כאן אליום אלת פיקרון [וביום השמיני] ואל... מעשה המנורה. ואי סבת כאנת פי [אל־ חנכה] פליכרג ספרין יקרא פי אלאול פרשת אלסבת ואלתאני [מא ישאכל] יום אלחנכה ויפטר רני ושמחי בת ציון. ו[אן] .....פאלאולה כה תברכו אלי זה [קרבן נחשון בן עמינדב].

...יש ואלד החדש הזה ויפטר בראשון באחד לחדש פי [י]חזקאל. ולא בוד מן סבת תפעל בין הדה אלסבות פתכון סאדגה וקד תכון סבתין ושרח דלך עלי מא אצף. אדא כאן ראש חדש

וביום השביעי... ואם חל שבת בחוה"מ סכות קוראים ראה אתה אומר אלי ומפטירים ביום בא גוג על אדמת ישראל... החג. וביום הראשון של [שמיני עצרת] כל הבכור וההפטרה ביום השמיני, ויהי ככלות שלמה. ובשני, והוא שמחת תורה, וזאת הברכה ומפטירים ביום השמיני, ויהי אחרי מות משה. — ובמנחה של כל צום קוראים ויחל משה ד' הפסוקים לכהן, אח"כ מן פסל לך לוי וישראל. ואם היה תענית ציבור יפטיר השלישי שובה...— ובחנוכה קוראים ביום הראשון מן כה תברכו עד ביום הראשון. ובכל יום קוראים מה שמתאים לשם היום, ויום... ושאר הימים... וכל אחד [מכיל] ששה פסוקים, יקראו כהן ולוי, וישראל יחזור על הששה האלה. וכשיהיה היום השמיני יקראו וביום השמיני עד מעשה המנורה. ובשבת חנוכה מוציאים שני ספרים, בראשון קוראים פרשת השבת ובשני איזה יום של חנוכה שהוא, ומפטירין רני ושמחי בת ציון. ואם [חל שבת ביום א' של חנוכה] מתחילים כה תברכו עד זה קרבן נחשון בן עמינדב.

... והרביעי החדש הזה ומפטירים בראשון באחד לחדש ביחזקאל. ובין השבתות האלה אי אפשר שלא תהיה שבת אחת פשוטה ולפעמים יש שתי שבתות וביאור הדבר כפי שאתאר. אם חל ראש חדש

22. זה, כאן נפסק אל. 24. יש', כאן פותח טשסי. ברור שלא הרבה חסר בין הקטע הזה להקודם.

2. שמות ל"ג י"ב. 3. יחזקאל ל"ט י"ט. 5. דברים ט"ו י"ט. 6. במדבר כ"ט ל"ה. מלכים א' ט'. 9. יהושע א', ועי' אוצה"ג סי' רל"ג — רל"ז.

12. עי' לעיל עמ' שעא בהערה. 13. וכ"ה בהל' ראו 133: יום ראשון קורא כהן כה תברכו. ועי' באשכול 179 וס' האורה 83: בחנוכה קורין ברכת כהנים וקרבנות כל הימים. 15. ועי' בתשובה שבאוצה"ג סי' ר"ס: כך מנהגנו בחנוכה כהן קורא שלשה ראשונים ולוי קורא שלשה אחרונים עד סוף הענין וישראל חוזר וקורא את הענין כולו שהוא ששה פסוקין. 21. זכריה ב' י"ד.

אדר יום אלסבת פפי דלך אליום תקרא פרשת שקלים ודלך אן תכרג ג ספור אלאול פרשת אלסבת ואלב לראש חדש ואלתאלת ענין שקלים והי כי תשא. ואלסבת אלב אלדי הו ח מן אדר תקרא פרענות עמלק ואלסבת אלג אלדי הו טו מן אדר מרסלה ואלסבת אלד אלדי הו [כב מן אדר תקרא פרה אדומה ואלסבת אלה אלדי הו] כט מן אדר יקרא החדש הזה. ומעלום אן לא יקע ראש חדש אדר אלמסנוד אלי ניסן אלא פי הדה אלד אי״אם אעני זבדו פתכון אלמרסלה מן ראש חדש אדא וקע פי אלסבת יום טו פינתג לנא ענהא סימן זטו פאדא כאן ראס שהר אדר יום אלב פיסבק בקראה שקלים מן אלסבת אלדי הו כח מן שבט או כט מן אדר ראשון ויכון אלסבת אלדי הו ו מן אדר מרסלה וסימן בו ואלסבת אלג אלדי הו יג מן אדר יקרא פרענות עמלק ואלסבת אלד אלדי הי כ מן אדר פרה אדמה ואל־סבת אלה אלדי הי זכ מן אדר החדש הזה. ואעלם אן מתי כאן ראש שהר אדר אלמצאף לניסן דאכל איאם אלגמעה אלדי הו פי תרתיב בדו כאן אלסבת אלמסתקבלה מפסיקין אעני סאדגה פנחתאג נסבק...

אדר להיות בשבת קוראים באותו היום פרשת שקלים היינו שמוציאים שלשה ספרים הראשון לפרשת השבוע והשני לראש חדש והשלישי לענין שקלים והוא כי תשא. והשבת השניה שהיא ח׳ באדר קוראים פורענות עמלק, והשבת השלישית שהיא ט״ו באדר פנויה. והשבת הרביעית שהיא כ״ב באדר קוראים פרה אדומה, והשבת החמישית שהיא כ״ט באדר קוראים החדש הזה. וידוע שר״ח אדר הסמוך לניסן אינו חל אלא באחד מהימים האלה כלומר זבדו, והשבת הפנויה היא לפי ראש חדש: אם חל בשבת היא בט״ו, ומזה יוצא לנו הסימן זטו. ואם היה ר״ח אדר ביום ב׳ מקדימים קריאת שקלים בשבת שהיא כ״ח בשבט או כ״ט באדר ראשון, והשבת שהיא ו׳ באדר פנויה והסימן בו, והשבת השלישית שהיא י״ג באדר קוראים פורענות עמלק, והשבת הרביעית שהיא כ׳ באדר פרה אדומה. והשבת החמישית שהיא כ״ז באדר החדש הזה. ודע שאם היה ר״ח אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע לפי הסדר בדו, השבת הבאה היא מפסיקין כלומר פשוטה. ואנחנו צריכים להקדים ...

7 – 9 [ ], חסר בטשסז והושלם לפי הענין. 24 נסבק, כאן נפסק טשסז, וכתבי יד אחרים להשלמת הסדור לא עלה בידינו לפי שעה למצא. ומי יתן וימצא גם סיומו של הספר הגדול והחשוב הזה.

נספחות

קבץ פיוטי רס"ג

שלא כללם הגאון בסדורו

נוסף לבקשות, אזהרות, סדר העבודה, הושענות וסליחות ליו"כ ולשאר הצומות שהכניסן לתוך סדורו, חבר רב סעדיה עוד כמה וכמה פיוטים וסליחות שלא נכנסו לגוף הסדור. פרופ' דורזון ז"ל אסף אותם עד כמה שהגיעה ידו אך לא הספיקה לו השעה לפרשם ואנו מדפיסים אותם כמו שהם. ואף על פי שבקצתם אפשר אולי לפקפק אם הם לרס"ג, ובשנים מהם (להלן עמ' שפ"ב ושצ"ד) גם רשום בראשי החרוזות השם שלמה, ולא נתברר לנו מהו היסוד שעל פיו הכניסם המנוח ז"ל לאוסף זה, מכל מקום כיון שרובם הוא בודאי לרב סעדיה, ואף המסופקים הם קדמונים וראויים לראות אור, הרינו מדפיסים את כולם. כמה מן הפיוטים הבאים השלים הד"ר מ. זולאי, מתוך מקורות נוספים שבמכון לחקר השירה העברית.

מגן ומחיה לראס אלמתיבה אלפיומי זצ"ל.

זוכר חסדי אבות, ועונה לבנים בעת צרתם, למען שמו אשר נקרא עליהם, ולמען זכות אבותיהם, כאשר עשה מימי קדם, פעל זו פעל להם; ככתוב: "ויחן יי אתם וג'". על כן נבקשה ממך, יי אלהינו, שלש המדות האלו: לחננו, ולרחמנו, ולפנות אלינו. אנא, יי חננו בשמיעת תפלתנו ברצון; ככתוב: "הנה כעיני עבדים וג'". אנא, יי, חננו בקבול תשובתנו בכפרה; ככתוב: "לכן כה אמר יי יהוה עתה אשיב את־שבות יעקב ורחמתי כל־בית ישראל וקנאתי לשם קדשי". אנא, יי, פנה אלינו במלאת שאלתנו לחיים; ככתוב: "ופניתי אליכם והפריתי אתכם וג'". כי בריתך נאמנת לעד, ואמונתך כימי שמים, וצדקתך לעד תהיה, וישועתך לדור דורים. מלך, מושיע, ומגן. ברוך אתה, יי, מגן אברהם.

אתה מרום לעולם, יי, גבור מני עד ועדי עד, מעולם ועד עולם אתה אל. בשמים חסדך, ואמונתך עד שחקים. והודעת לבני אדם גבורתך, ועל ישראל גאותך. מכנף הארץ זמירותיך, ובקצוי תבל מלא שבחך. ואתה הוא חיי כל החיים העולמים, וחיי כל החיים מלפניך הם. ואתה מחיה את כלם בארבעת מיני חיים אשר התכנת בהם להחיותם בראשונה ברוח האור, כי אור הרוח נשמתם יתם. ויחקרו מוסדות תבל מתחת, ותהלתך לא תמוש; כי ההרים ימושו, לבל

1. לפי: B. Halper, Post Biblical Hebrew Literature, p. 33—36.

14. (ויחקרו: כאן לפנינו דילוג מברכת מחיה לברכת אתה קדוש. וכבר חשד הלפר, שם תרגום אנגלי, עמ' 60 הע' 6, בליקוי הטכסט. הנוסח המלא נמצא בכ"י אוכספורד 2707/7 דף 30—31, המכיל את התפלה הזאת מראשה ועד המאמר „על עמך ישראל אשר יסרתם במשפט, וגם אתה תשיבם" [שם סוף: תטיבם] וזה לשון החלק החסר:

„להחיותם בתחלה ברוח האור, כי תריה נשמתם תנובתו הטובה, אז תשקט ותמצא מרגוע כי י... [30b] במישור בחדריה, ובאוכל ומשקה תכלכל גויתם, ובתענוגי דשן במגעמיהם, תשיב רוחות ותעלה נשיאים ותטריח עבים ותתן דרך לחזיז. תסע קדים ותנהג תימן ושחקים ירעפו רחב מ...ק, תזריב [בכ"י: תזדוב] גשמי עוז לטונן בם נחלתך [חי]ת יושביה וטובת כל עני בה, ככת' בשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים.

ולהחיותם בשניה מכל מזור ותחלואים [כי יפלו] למשכב על ערש דוי ובמכאובות יוסרון, וכהתה גזרתם ושפו עצמות[ם...? ו]געה [חייתם] למיתם [איוב לג כא—כב,] אז יזעקוך משברון לבב אל קיר תפלה ודמעה בעינם, וברחמיך [הרבי]ם תפקדם לחיים, ארוכה ומרפא בכן תעלה למו, ותחדשו [קרי: ויתחדשו] כאבר וכימי עולמים, עצמות דכית כדשא תפרחנה, זכור תעשה בה [קרי: בהם] לנפלאות תחיה, כי תחלימם וגם תהחיֵם, ככת' ויי(!)עליהם יחיו ולכל בהן חיי רוחי ותחלימני והחיני.

ולהחיותם בשלישית מפשעיהם ומשובותיהם, כי יטבעו בחטאות וצפה [קרי: וצפו] על ראשם ושכבו בבשתם וכלמה כסתם. לך יתנו יד ויושען, כל גבר ישוב ונחם והתודה, ובמשפטיך ירחם כל מודה ועוזב, לא כדיני בשר, שכל מודה יוקש. ואתה חפץ כי ישובו ויחיו, לא תחפץ במותם ואין בצע בדמם, ותכבסם מעון ותנקם מפשע רב, ונחשבו כי ישהרו, כחיים ולא כמתים, ככת' והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות.

15 תסור מלכותך; והגבעות תמוטינה, ולא יכלו רחמיך. נבער כל אדם מדעת יצוריך, והוביש כל אנוש מעמד על סוד בריותיך. נואלו החכמים מהשיח גבורתך, וילעג לשון הפורטים מהם במפעלותיך. ושרים לא הם מצאו איל, נוגנים אחריהם אין גיב בשפתותיהם. אף חיות הקדש לא יספרו כל כבודך, אף מלאכי השרת לא יגידו כל תהלותיך. למעלה מכל השירות והתשבחות, תתאדר בתהלותך, תשתבח בשירותיך. תתרומם ברצוייך, תתקדש בקהלותיך. תצפצף בצבאותיך, תפאר
20 בפלאותיך, תעטר בעזוזיך, תסגב בספרותיך, תתנשא בנצוחך, תמלך בממשלתך, תלבב בלקוחיך, תכבד בכנוייך, תיקר ביחודך, תטכס בטהרותיך, תחלה בחסונך, תזמר בזמרותך, תועד בועודיך, תהדר בהדרך, תדרש בדברותיך, תתגאה בגבורתך, תברך בברכותיך, תאמץ על כל מה־שבראת בעולמך: על השמש כי תזרח וכי תבוא; ועל הירח כי יעמד בחצי השמים; ועל הכוכבים כי יורו חצם לארץ, ועתים כי יקדירו ויאספו נגהם; ועל השמים כי עתים יזהירו, ועתים יאפילו
25 וילבשו קדרות; ועל הברקים כי ירוצצו; ועל החצצים כי יתהלכו; ועל הסופה כי תשב; ועל הסערה כי תסתער; ועל העבים כי יזרבו מים, ושחקים כי יתנו קול; ועל המטר כי ירד בשפע; ועל זרם מים כבירים שוטפים לארץ; ועל הארץ כי תדשיא דשא; ועל עץ פרי כי יתן פריו; ועל החיים בהזרע, והשביר והוליד; וכח בחורים והדר זקנים; ועל היום כי יאיר לנו; ועל הלילה כי יחשיך בעדנו; ועל החדשים כי יתחדשו; ועל השנים כי תשתנינה; ועל ממלכות
30 הארץ כי תתן להם ממשלה (גם אתה תחליפם, ותעמיד אחרים תחתם); ועל עמך ישראל אשר יסרתם במשפט (גם אתה תשיבם, ותחזירם לקדמתם). למעלה מכל השירות והתשבחות יתקדש שמך, האל האביר האמיץ; הברור הברוך; הגאה הגדול; הדין הדגול; ההדור ההגוי; הועד הותיק; הזך הזן; החסיד החכם; הטוב הטהור; היחיד הישר; הכביר הכלול; הלובש הלוכד; המלך המרומם; הנשגב הנאמן; הסובל הסלחן; העזוז העליון; הפודה הפוצה; הצופה הצדיק;
35 הקדוש הקנוא; הרם הרחמן; השר השומר; התמים התקיף. הנזכר על הארץ, והיא רועדת;

ולהחיותם ברביעית [31a] [מקבר]ותיהם ומן האשמנים. כי יבלה בשרם וירקב עצמם, ואבדה מאנוש תקותם ונגזרה, כמו נשתו מים ואולו מני ים, כן כחציר ימוללו ויבשו. ואתה ברבעז [=ברוב עוז] המשלת מעינים וירויון במקור ויציצו כעשב. משמי מרום בשופר תתקע, ויתפוצץ הר ונפלו מדרגות, והארץ תבקע ויתגעשו עצמות, ואז תקרבנה עצם אל עצמו, וכשתי וערב עורקיהם וגידיהם, ויסגר הבשר ותעור והיקרם [נפעל עבר בה"א, או והקרים], ומנהל עדניך עליהם יזל טל אשר בו לוחה [ספק: לחה] ... בו אורות. מלחה ירטבו והיא לגופם שקוי, ומאור החיים תנפח בם הנפש ו[יקיצו] כישן ומתרוגן ממסך ויעמדו חילותם ויודוך בכל נצח, ככת' והנבאתי כאשר צ[ויתי] ותבא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד. וככה הם אומרים [יי] ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. אתה הוא אלהינו ואין דומה לך, דברך נצב, וקים בטחונך, מלך מחיה כל בגשם ב' (מחיה).

קדושתך ייי אלהינו רבה למאד, ולגדולתך אין חקר מרב, וגבורותיך מי זה ימלל, ותהלותיך אין מי ישמיע, כי מי יודע דרכיך, ומי יבין ארחותיך, ומי יבוא עד תכונתך, ומי ישכיל את מחשבותיך ומי יחקור מפלאותיך, ומי יפרוט מקצות שבחך, ומי יעשה כמעשיך, ומי יעמד על סוד מפעלותיך, ימדו שמים מלמעלה ועזך לא יתום, ויחקרו מוסדי ארץ למטה ותהלתך לא תמיש וכו' [יש גם שינויים קלים בנוסח החלק המשותף. כמו כן יש שם תפלה מורחבת של הסליחה „עננו בשענית לאברהם" (דרדזון, אוצר, כ 551) החשודה כחלק מתפלת שמו"ע הנ"ל שכנראה נתחברה ליום צום]).

35 (הנזכר: מכאן ועד „ועל התהום" וכו' נמצא בשינויים קלים בקרובת שמעון בירבי מגס [עי' עליו ידיעות המכון לחקר השירה העברית ח"ב, רכ"א וכ"ב] לפר' וארא בכ"י ט"ש H3/5 ובכ"י אדלר 1640 דף 38—39, ונראה שהוא הוא ששימש מקור לרס"ג ולשאר פייטנים. ועי' להלן סיוט לא תשא לשוא).

ועל הברקים, והם רצים; ועל הגחלים, והם כבים; ועל הדבר, והוא נזעף; ועל ההרים, והם מתפרקים; ועל הולד, והוא יוצא; ועל הזועים, והם נחים; ועל החיה, והיא יולדת; ועל הטרוף, והוא גרפא; ועל הים, והוא נקרע; ועל הכבל, והוא נתר; ועל הליש, והוא חוזר; ועל המים, והם עומדים; ועל הנהר, והוא חוזר; ועל השטן, והוא נבער; ועל העולם, והוא עומד; ועל הפגוע, והוא נרפא; ועל הצור, והוא מוציא מים; ועל הקלל, והוא הסכת; ועל הרעם, והוא משבית; ועל השמיר, והוא מתפוצץ; ועל התהום, והוא מפיץ. ועל דבר כבוד שמך. כי כשמך כן תהלתך, ובשמך יגילון עמך, ולמען שמך תאריך אפך, ותתן כבוד לשמך. כי כל אשר ידע את שמך, מפני שמך נחת הוא, והשומרו מזכירו ביראה ובטהרה ובקדשה. כי לפי כבודך העלמתו מרב בני אדם. ואיננו נמסר אלא למי שהוא ענו ושפל רוח וירא שמים, ואינו כועס ואינו עומד על מדותיו. ובכל דור סוד ממנו בארת.

[שבעתות]

כ״י א׳ נסכתהא מן כט רב׳ סעדיה גאון נט׳ רח׳ אמן.

וְהִתְעַנַּג אָהוּב עַל אֵל בָּךְ בָּחַר בְּהַשְׁקֵט וּבִבְטָחָה אוֹרָךְ יִצְהַר /

מז׳ ב גִּבּוֹר צַדְּקָנוּ וְחַטָּאֵנוּ וְנִטְהָר / וּתְגוֹנְנֵינוּ בְּצֶדֶק אָב בָּא מַעֲבֶר הַנָּהָר ב׳ מגן אב[רהם]

עַל דַּלְתוֹת שְׁעָרָיו בְּשִׁירִים אֲגוֹבְבוֹ הֲלֹא הוּא צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ

5 וּמַלְאַךְ הַבְּרִית פִּתְאוֹם יָבוֹא / לְהַחֲיוֹתֵנוּ בְּצֶדֶק בָּא מִבּוֹא ב׳ מחיה המתים

יַיִ זְרַח מְאוֹרְךָ עַל עַמְּךָ חָשׁוֹר מִכָּל גֵּיא גּוֹי מְרוֹמְמָךְ

טַהֵר מִקְדָּשְׁךָ וַיַּסֵּד אוּלַמָּךְ / וְתַקְדֵּשׁ בָּנוּ כְּנַמְּתָה לוֹ וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ ב׳ האל הקדוש

מח׳ א וַיִּתֵּן יִשְׁעָכֶם / מְמָרוֹם בְּכֶפֶל כַּנַּת נִטְעוֹ יְרוֹמֵם מִשֶּׁפֶל

לָעַד תְּחַנֵּינוּ וְתָאִיר מַאוֹפֶל / וּתְעַנְּגֵנוּ בְּצֶדֶק נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל ב׳ מקדש השב[ת]

10 לְךָ מֶמְשָׁלָה בְּמַלְאֲכֵי הַקֹּדֶשׁ נָצַח שָׁבְחָךְ בְּפִי עַם קֹדֶשׁ

סוֹפָה נֶהֱרֶסֶת מְהֵרָה תְּחַדֵּשׁ / וְתִרְצֶה בָנוּ בְּצֶדֶק וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ ב׳ שאותך ביראה

מח׳ ב מִשְׁאֲלוֹת עֲדָתְךָ תְּמַלֵּא עוֹשֵׂה גְדוֹלוֹת פּוֹעֵל פְּעֻלָּתְךָ בִּימֵי קֶדֶם / לְחַמְּלוֹת

צֶמַח צַדִּיק חִיש נָא לִגְאוּלוֹת / וְתֵטִיב לָנוּ בְּצֶדֶק נִיצַח אֶל הַנְּחִילוֹת ב׳ הטוב לך להודות

לִבְּךָ קָנָה עַם זוּ בְּפָסוֹחַ וְגָנוֹן רָצָה סִיחָתוֹ וְאוֹתוֹ חָנָנוֹן

15 שַׁדַּי תַּרְאֵהוּ תִשְׁבִּי וְיִנוֹן / וּתְבָרְכֵנוּ בְּשָׁלוֹם בְּצֶדֶק בָּנָה בַּיִת יַעַר הַלְּבָנוֹן ב׳ עושה ה[שלום]

40. (הקלל: בקרובת שמעון הנ״ל: על הקצף והוא נשבת על הרעם והוא מ ס כ י ת). 41. (מפיץ: קרי: מ צ י ף. ככקרובת שמעון).

2. (אורך, כנ״ל, ובכ״י: אוֹחָך).

אחרת

מס, א אֲנִי אָמַרְתִּי חָנֵּנִי אֵלִי בִּיטָה בְעָנְיִי / וּרְאֵה עֲמָלִי

גְּאָלֵנִי מִלּוֹחֲצַי וּמִיַּד מַגְעָלִי / יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לִי ב׳ מגן אברהם

דָּחוֹ דְחִיתַנִי מִבֵּית דְּבִירֶךָ הִנְנִי הֲדוּפָה בְּיַד צוֹרְרֶיךָ

20 וְעַד מָתַי תֶּחֱשֶׁה עַל נִינֵי בְחִירֶיךָ / בְּטַל יְיָ חַיֵּינִי כִּדְבָרֶיךָ ב׳ מחיה המתים

זָכְרֵינִי בְרַחֲמֶיךָ לִדְלוּתִי מֵרָפְשִׁי חִישָׁה מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי /

מס, ב טִירָתִי כוֹגֵן וְהַעֲבֵר כִּפְשִׁי / יְיָ אֱלֹהַי קָדוֹשִׁי ב׳ האל הקד[ו]ש

יָגַעְתִּי בַּשְּׁבִי וּנְפוּגוֹתִי מִמְּשִׁיבַת כָּלוּ עֵינַי מִיַּחֵל וּשְׁשׁוֹנִי שָׁבַת

לְמַעֲנְךָ עַנְּגֵינִי וְנָצְרֵנִי כְּבָבַת / יְיָ נָתַן לָכֶם אֶת הַשַּׁבָּת ב׳ מקדש השבת

25 מָלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָמִים נַשְּׂאֵנוּ בְּבָנוּי כְּמוֹ רָמִים

שַׂמְּחֵנוּ וּנְבֵלָה יָמֵינוּ בַּנְּעִימִים / יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים
ב׳ המח[ויר] ש[כינתו]/

נ, א עֲתִירַת עַם יָדֶיךָ פְּנֵה וְקַבֵּל כִּקְטֹרֶת בְּוַעֲדֶךָ

צֵאוּן יָדֶיךָ וְהֵם עֲדֶיךָ / יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹרֶךָ ב׳ ה[טוב] ש[מך]

30 קִוִּינוּ לִישֻׁעָתְךָ טוּבְךָ גָּמְלֵינוּ רַעֲנַנִּים וּדְשֵׁנִים בּוֹ תְּנַהֲלֵינוּ

שְׁכוֹן כְּמֵאָז בְּגְבוּלֵינוּ / יְיָ תִּשְׁפּוֹת שָׁלוֹם לָנוּ ב׳ המברך א[ת] ע[מו] בש[לום]

אחרת

אִם אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר הִנֵּה בַּשַּׁחַק עֶזְרֵנוּ לְמַחְסֶה וְצוּר

נ, ב גְּדוּדֵינוּ יוֹלִיךְ רוֹמָה בָצוּר/ כָּאָז לְגוֹנְנֵינוּ בְּמַחֲצֵב צוּר ב׳ מגן אב[ו]רהם

35 אִם דַּלּוֹנוּ מְאֹד וְנִדְכִּינוּ הִנֵּה הוּא תוֹחַלְתֵּינוּ לְבֵנוּ בוֹ זְכִינוּ

וְיָבִיא יְשׁוּעָתָה אֲשֶׁר לָהּ חִכִּינוּ / לְהַחֲיוֹתֵינוּ בְטַל כַּאֲשֶׁר סִכִּינוּ ב׳ [מחיה המתים]

אִם זְמֹו צָרִים לָנוּ לְהָרַע הִנֵּה [חָשַׁב] מַחֲשָׁבוֹת לְשָׁלוֹם וְלֹא לְרָע

טַעֲמָם יָנִיא וּמוֹקְשָׁם יִגְרָע / וְאָז לַהֲדוֹם קָדְשׁוֹ נִקּוֹד וְנִכְרָע ב׳ [האל הקדוש]

נא, א אִם יָגוֹן בַּשְּׁבִי עָלֵינוּ אִפֵּף הִנֵּה כְּבוֹדוֹ יְסוֹכְכֵנוּ / וְעָלֵינוּ יְחוֹפֵף

40 לִינַת נָוֶה אֶהֱלוֹ נִסְתּוֹפֵף / נַחַת תַּעֲנוּגֵינוּ בְּשַׁאֲנָן יְגוֹפֵף ב׳ [מקדש השבת]

33. אם אזלת. נדפס בעתון „הארץ" מיום ב׳ אייר תרצ״ט.

אִם מָשַׁךְ עָלֵינוּ הַקֵּץ וְאָרַךְ הִנֵּה נָאֵם הָאָדוֹן נָכוֹן וְנָעֲרָךְ
שֶׁמְּנוּחוֹ נוֹכֵחַ וּבַל נִירָא הַפְרֵךְ / לַעֲמוֹס הַמּוֹרֶא וּבְסוֹדֵנוּ יְבוֹרָךְ ב׳ שאותך
אִם עָצְמוּ מְשׁוּבוֹתֵינוּ וְאַנְחוֹתֵינוּ הִנֵּה פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יַשְׁעֶשְׁעוּנוּ בְּיוֹם מְנוּחָתֵינוּ
נא, ב צְבָאֵינוּ בְּהִיוָּעֵד בְּמִדְרְשֵׁי נְכוֹחוֹתֵינוּ / נֶסֶיב הוֹדָיָה בְּשֶׁבַע שִׂיחוֹתֵינוּ ב׳ הסוב
45 אִם קָצְרָה רוּחֵנוּ מֵעוֹל מַלְכִּיוֹת הִנֵּה רַבִּים רַחֲמָיו וַעֲצוּמִים זְכִיוֹת
שֶׁאֵרִיתֵנוּ לֶאֱסוֹף לְחֶמְדַּת סְכִיוֹת תַּעֲצוּמוֹת וְעוֹז רַב שְׁלוֹמוֹ לַחֲכִיוֹת ב׳ עוש[ה]

פז[מון] לאלשבעה

סָגְטוּנוּ צָרִים בְּפֶרֶךְ חֹמֶס מְצִיקִים עָנוּנוּ בְּכֶבֶל וְאוֹתָנוּ דוֹחֲקִים
יָעֲצוּ לְסַזֵּר בָּנִים חֲשׁוּקִים דְּרוֹשׁ וְקַבְּצֵם מֵאַפְסֵי אָרָקִים
50 פְּדֵה יְדִידֶיךָ וּגְאָלֵם מִיַּד יְהִירִים עוֹשְׁקִים וּתְבָ[רְכֵנוּ] בְּשָׁלוֹם שׁוֹכֵן שְׁחָקִים

אחרת

לָמָּה אָהֲלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים / נַעֲשׂוּ עָלֵינוּ פְּלִילִים
נב, א אִם עִיקַּלְנוּ בְּעִיקּוּלִים / זְכוֹר אַהֲבַת הִלָּעִים אֶרְאֵלִים
אֵלֶיךָ נָשְׂאוּ עֵינֵינוּ / כָּל הַיּוֹם עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ
55 שׁוֹבְבֵנוּ קַבְּצֵנוּ לְבֵית מַאֲוַיֵּנוּ / עוֹזֵר וּמָגֵן לְךָ קִוִּינוּ ב׳ מגן אב[רהם]
לָמָּה בֶּן הָאָמָה וְדוּמָה / חָשְׁבוּ עָלֵינוּ מְזִמָּה
אִם הִרְבִּינוּ אַשְׁמָה / זְכוֹר נָעֲקַד עַל מִזְבַּח אֲדָמָה
זוֹלְתְךָ אֲדוֹנִים בְּעָלוּנוּ / עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָּנוּ
נב, ב וְאַתָּה יְיָ אָבִינוּ / מוֹרִיד סְלָלִים לְךָ קִוִּינוּ ב׳ מחיה המתים
60 לָמָּה גְּדוֹלָה וְעַזָּה / נַחֲלַת חֶמְדָּתִי בָּזָזָה
אִם יִרַעְתִּי בִּפְחִיזָה / זְכוֹר סוֹלֵם בַּחֲלוֹם חָזָה
אֵלֶיךָ נָשְׂאוּ עֵינֵינוּ וגמ׳
אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים לְךָ קִוִּינוּ ב׳ [האל הקדוש]
לָמָּה דַּחִילָה יְתֵירָה / גָּבְהֵי שַׁעֲרֵי עִרְעֵרָה
65 אִם אַשְׁמָתֵינוּ גָּבְרָה / זְכוֹר חֵל סְלַח נָא בַּעֲתִירָה
זוֹלְתְךָ אֲדוֹנִים בְּעָלוּנוּ וגמ׳ לְךָ קִוִּינוּ ב׳ מקדש

.....

42. בכ״י: הַסָּרֵךְ, ועל הס״א דגש א״י. 48. נ״ל: הַמָּס (איוב ו יד). 53. בכ״י: הֶעָלִים, וממעל לו: הִלָּעִים.

[מעריב ויוצרות לשבתות דפורענותא]

[מעריב]

כ״י קא

... ...

ב׳ א מִן הַכֹּהֲנִים כֶּתֶר לָבֵשׁ יִרְמְיָהוּ פְּנֵי מְחוֹלְלוֹ

5 וְכָל מִשְׁפְּחוֹת לְוִיִּים הַבְּחוּרִים נוֹפְצוּ לְמוּלוֹ

הָעִיר רַבָּתִי עַם מִי נָתַן לְמִשְׁסָה מַלְכָּהּ וְהָלַךְ בַּגּוֹלָה דִּבְרֵי אֵל בְּבַזּוֹתוֹ וּבְבִטְלוֹ

הֲלֹא יָיְ זוּ חָטָאנוּ לוֹ / זֶה יָיְ קִוִּינוּ לוֹ זה צור יש[ענו]

אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת נָדְדוּ בִּקְצוֹת הָאָרֶץ אוֹתָם בְּגָרְשׁוֹ

בֵּית סָרָבִים וְסַלּוֹנִים טִימְּאוּ מִקְדָּשׁוֹ

10 [הָיְתָה כְאַל]מְנָה עִיר הֶהָיָה בָהּ קִידּוּשׁוֹ

[פְּ]לֶא לָנוּ בְּחַדְשׁוֹ / גוֹאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁוֹ ב׳ גאל

בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין קְדוֹשִׁים יִהְיוּ נָחִים

יִשְׂרָאֵל רֹאשָׁם יָרוּם וְיִהְיוּ מַצְלִיחִים

רַבָּתִי שַׁי בָּהּ זְבָחִים וְרֵיחַ נִיחוֹחִים וְעוֹלוֹת [מֵחִים]

15 תְּמִימִים יַקְרִיבוּ בְּנָוֶה שָׁלוֹם וּבְמִשְׁכְּנוֹת מִבְטָחִים ב׳ פורס

רשות מתלה

דִּבְרֵי שֶׁאַג נְבִיאִים מָאַסְנוּ וְ[הֵ]ימַרְנוּךָ

שִׁמְעוּ לִי נַמְתָּה וְלֹא דְּרַ[שְׁ]נוּךָ

[אֵ]יכָה מְלֵאתִי שָׁאוֹן בְּתוֹכָהּ לֹא.....

20 [הִכִּיתָנוּ] וּמְשָׁלוּ זָרִים וְשַׁבְנוּ וְיִיחַדְנוּךָ

כָּל זֹאת [בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחְ]נוּךָ /

יוצר גאון

ב׳ ב

אָז בְּבִטּוּחַ עַל תּוֹהוּ בְּנֵי אוֹמְרֵי זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ

גָּעוּ כְּשֶׁמְעוּ תוֹכָחוֹת וְנָהוּ דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ

דָּרוּשׁ לֹא דָרְשׁוּ אֲבִיר יַעֲקֹב הַשָּׂם לָהֶם לְמִישׁוֹר עָקוֹב

16. [רשות בדומה לה, היינו שרשות זו מיוסדת בדומה לפיוט הקודם על שלשת הפסוקים ירמי׳ א׳ א׳, כ׳ ד׳, איכה א׳ א׳. אבל אין רשות זו לרס״ג ובאה רק אגב גררא.—אסף].

5 וּבַחֲרִי אַף לֶחָיִם לִיקוֹב שִׁמְעוּ דְבַר יְיָ בֵּית יַעֲקֹב
זֹאת לַחוֹזִים כְּלֹא הֶאֱזִינָה חָמַס כַּפֵּן בְּנֵי יַחַת וְזִינָה
טוֹבְיוֹ תָּמְהוּ עַל עֶדַת מִי מָנָה אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה
יְהִירֵי בָבֶל וְכָל כַּשְׁדִּים כִּילוּ מִמֶּנּוּ כָּל מַחֲמַדִּים
לְבַעֲבוּר לֹא שָׁמַעְנוּ נֶחֱמָדִים דִּבְרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר בַּנ[וֹקְדִים]
10 מֵרוֹב חֶמְלָתוֹ עַל קְהָלוֹ נְבִיאִים אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁלַח לוֹ
סָטוּ וְנָם [לְ]הָרִים קוֹלוֹ שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ בְּרוֹגֶז קוֹלוֹ
עַל לֹא שָׁמַרְתִּי דַּת הַמְּעוֹז פָּרַץ גְּדֵירוֹתַי וּנְתָנַנִי לְלֵעוֹז
צָר[ים] שָׁמְמוּ אָהֳלֵי עוֹז אֵיכָה נִשְׁבַּר מַטֵּה עוֹז
קִימְשׁוֹנִים בְּאָרְחִי שָׁת מַעֲקֶה רִיעֲלִי וְעַל שָׁרְשֵׁי רַגְלַי נִתְחַקֶּה
15 שָׁכוֹחַ בְּשָׁכְחִי דַּת חֻקִּי דִּבְרֵי אָגוּר בֶּן יָקֶה
תַּבְעֵרֶת אֵשׁ מִמָּרוֹם שָׁלַח בִּי סָגְנֵי וּמְלָכֵי כִּלָּה וְגַם הֶחֱרִיבִי
עַל כֵּן דָּוָה לִבִּי בְקִרְבִּי [שִׁמְ]עוּ נָא כָּל הָעַ[מִּים] וּרְאֹ[וּ] מַכְאוֹבִי
דָּפוֹק דִּלְתֵינוּ בְּרוּחַ צוֹעָה יָהּ [מָ]תַי תְּחַנְּתֵינוּ תִּשָּׁעֶה /
ס"ר ס"ל ב' א הֲדוּף צָרֵ[ינוּ כְּפֶרֶץ נִבְעָה וְנַקְדִּישְׁךָ בְּהֵיאָמֵר אֵיכָה תִּרְעֶה
20 בורא קדושים

אופן גאון

דִּבְרֵי אָגוּר בֶּן יָקֶה הַמַּשָּׂא שִׁמְעוּ גוֹי עָצוּם דָּבַר רָם וְנִשָּׂא
אֵיכָה הֵימַרְתֶּם וְגוּתַתֶּם לְמִשְׁסָה זוֹעֵם בְּכָל יוֹם חֵילְחֵל עֶדָתוֹ בְּלֹא חִיסָה
דִּבְרֵי טָהוֹר עֵינַיִם יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
5 שִׁמְעוּ כַּבִּירֵי עָם לְקוֹל נוֹרָא עֲלִילוֹת
אֵיכָה מִשְׁרָתֵי בֵיתוֹ נִיתַּן בְּיַד אַנְשֵׁי מְעִילוֹת
סַפְּרוּ בַגּוֹיִים [כְּבוֹדוֹ] עִיזוּז אַדִּיר מִקּוֹלוֹת
דִּבְרֵי פִּלְאוֹתָיו צוֹפָיו לְכֻם גָּעוּ
שִׁמְעוּ קוֹל מְבַשֵּׂר רֶגַע קָטוֹן וְתוּרְגָּעוּ
10 אֵיכָה שׁוֹדְדִים יִנְהוּ קִינוֹתֶיהָ וְיָנוּעוּ תּוֹתֶרֶת יְשׁוּרוּן כֻּלָּם כְּחַיּוֹת שִׁיר יַשְׁמִיעוּ

מאורות

דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם לֹא שַׁתְּנוּ לֵב לְהָבִין

שִׁמְעוֹ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ וִיכַחֲתָה לְעָם אתגאלו...

אֵיכָה יוֹעַם זָהָב עָם אֲשֶׁר דָּתְךָ אוֹהֲבִין עַד תָּ[אִיר לָנוּ] פֶּתַח דְּבָרֶיךָ פְּתָיִים מֵבִין /

ב׳ ב כ״כ פתח דבריך יאיר מבין פתיים. כ״כ ש[מעו ה]רים את ריב י״י
5 ונ׳ גודו לו כל סביביו וג׳. ב׳ יוצר.

דִּבְרֵי רְשָׁעִים אֶרֶב דָּם עַל סוֹעֲרָה עֲנִיָּיה

שִׁמְעוֹ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הַמְקַבְּלֵי תוּשִׁיָּה

אֵיכָה נִהְיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת עַל עֵדָה יְפֵיפִיָּה

10 אֵיךְ יַרְבִּיצָה בַּצָּהֳרַיִם וְתִהְיֶה כְעוֹטִיָּה

ככ׳ הגידה לי שאהבה וג׳, ונ׳ ואהבת את י״י אלהיך. ב׳ הבוחר

כ״י אח

זולת גאון

קיח׳ א תַּחַת אֲשֶׁר׳ לֹא שָׁמַעְנוּ פִּקּוּדֶיךָ הַיְשָׁרִים שֶׁדָּרוּנוּ וְהוֹלִיכוּנוּ בַּגּוֹלָה צָרִים

רוּחִי חֻבְּלָה כִּי בְשָׁרוּנוּ צִירִים קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַּמְרוּרִים

אוֹי נָא לָנוּ אוֹי מָה עָבַר עָלֵינוּ אוֹי כִּי נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁינוּ /

5 קיח׳ ב צִיּוֹן הָיְתָה שְׁמָמָה וּמִקְדָּשׁ מַלְכִּי פְּרִי בָשָׁן וְכָל שַׁחַל לָכֵן הִכִּי

עוֹדֵנוּ יָצַק מְרוֹרַת רַעַל לְחִכִּי עַל כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בְּבֶכִי. אוי נא

שְׁרֵיפַת אֵשוֹ בְּאַרְמוֹנִי הִיסַּק נְגִינוֹת וְכָל שִׁיר מִמֶּנּוּ פָּסַק

מַלְאֲכֵי מַעֲלָה וּמַטָּה בּוֹ עִסַּק לִבְכִּי וּלְמִסְפֵּד וּלְקִרְחָה וְלַחֲגוֹר שָׂק. פזמ׳ אוי נא.

כָּל הַדָּרִי יָצָא וּבַמֶּה אֶשְׁתַּבֵּיחַ יָשַׁבְתִּי בָדָד לְהִתְאַנֵּחַ

10 קיט׳ א טְלָאַי וּבַחוּרַי / לֻוְקְחוּ לָזֶבוּז חֻגְרוּ וְסִפְדוּ הַכֹּהֲנִים הֵלִילוּ מְשָׁרְתֵי מִזְבַּח. אוי נא.

זָכַרְתִּי יוֹם גְּלָחֵם לִי עַל יָם בְּעֶזְרָה וְאֵיךְ נֶהְפַּךְ לְהִלָּחֵם בִּי בְּיוֹם צָרָה

הַעַל אֵלֶּה אֶבְּחֹם וְאֶעֱצָרָה דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָה. אוי נא

גָּלִיתִי עֶשֶׂר בְּרוּזַ סוֹעָה בְּכָל קְצָווֹת שׁוֹטַטְתִּי וְאֵין תְּשׁוּעָה

אָנָּא נַזְמֵינוּ וְלָנוּ הַשְׁמִיעָה מִנְּעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה.

זולת גאון 2. טשלב שידדונו. 3. טשלב בישרוני. 4. שורה זו נמצאת רק באח. 6. רעל, חסר באח.
7. אח בארמוני השק. 8. ולחגור שק, עד כאן בטשלב, מכאן ואילך נמצא רק באח.

רַהַט לְרַבֵּינוּ סְעַדְיָהוּ גָאוֹן ז״ל

אָנֹכִי הֲרָאֵתִי כְּבוֹדִי בְּנוֹגַהּ סַפְּקָלָר
לֹא יִהְיֶה לְךָ פֶּסֶל לָאָדוֹן וְלַסְלָר
לֹא תִשָּׂא שֵׁם פֶּן תְּאוֹסַר בְּקוֹלָר
זָכוֹר יוֹם עוֹנֶג בְּלַעַט וַעֲדִי וַעֲדִילָר
כַּבֵּד יוֹלְדֶיךָ מֵהוֹנָךְ מִמָּנָה וְעַד פּוֹלָר
לֹא תִרְצַח בְּדֶקֶר בַּחֲנִית וְגַם דֵּשׁ בְּטָלָר
לֹא תִנְאָף קוֹשֶׁרֶת בְּנָלַר וּמְגַדֶּלֶת בְּלָר
לֹא תִגְנוֹב כְּחַכֵּי גְדוּד בְּמִדְבַּר קַפְּלָר
לֹא תַעֲנֶה עֵדוּת שֶׁקֶר וְתוּדָן בְּחָלֵי שַׁחַף וְדִילָר

ר ה ט. נדפס ע״י ר״י דודזון ז״ל בהדואר שנה ט״ו ע׳ 248 ע״פ כ״י אד״ב.

1. ספקלר: מלשון רומית specular והבית רומז למאמרם (יבמות מ״ט, ע״ב) ״משה רבנו נסתכל באיספקלריא המאירה״. 2. סלר: מלה פרסית נרדף לאדון. גם רב האיי גאון השתמש בשם זה באחת מתשובותיו, או יותר נכון בשיר שהקדים לתשובה ששלח לר׳ יהודה בן יוסף אלוף וראש סדרא בקירואן, וזו לשונו: ״ואביך גבירנו אדון עמו וסלרה״ (עיין שאלות ותשובות הגאונים שיצאו לאור על־ידי פרופיסור לוי גינצבורג בשנת 1909, חלק ב׳, עמוד 278). כמה חכמים התקשו בפירוש המלה הזאת, אבל באכר העיר, שהיא מלה פרסית ״טאלאר״ עם ה״א נוספת. כל הציונים על אודות שירו של רב האיי נמצאו עכשיו במאמרו של ד״ר חיים בראדי: ״פיוטים ושירי תהלה מרב האיי גאון״ בידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך ג׳, עמוד ל״ח, ועיי״ש גם עמ׳ ל״א. 3. קולר: מלשון רומית collarium או יוונית kollarion ונמצא הרבה פעמים במשנה ובתלמוד. וכוונת הבית היא, שעונש שבועת שוא הוא מכות (עיין משנה שבועות פ״ג, י׳). 4. יום עונג: יום השבת עלדה״כ וקראת לשבת עונג (ישעיה נ״ח, י״ג). בלעט: מלשון הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳). עדילר: מלה יוונית ופירושה נעלים של צמר (עיין ערוך השלם, ערך עדלר) וכוונת הבית שצריך לכבד את השבת במאכל ובמלבוש כמו שדרשו חז״ל על הפסוק בישעיה נ״ח, י״ג (עיין שבת קי״ג, ע״א; קי״ח, ע״ב, וקי״ט, ע״א). 5. פולר: מלשון יוונית ורומית ופירושה מטבע קטנה (עיין ערוך השלם, ערך סלר) ועיין מכילתא על הפסוק הזה: ״שומע אני כדברים ת״ל כבד את ה׳ מהונך״ וכו׳. 6. טלר: תרגום של ״ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו״ (מלכים ב׳ ה׳) ״ואשד דמהון באספניקי די בחרציה ודש בטלריתא די ברגלוהי״. 7. בנלר: פירוש המלה הזאת נעלם ממני ואולי היא מלה פרסית, ויש מקום לשער שהוא שם של תכשיט. [ציל בלנר, מטפחת של בית המרחץ, ירוש׳ כלאים פ״ט ה״ג: בלנרי נשים]. בלר: רומז למאמרו של רב יהודה אמר רב ״ד׳ מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית״ (סנהדרין כ״א, ע״א) וכוונת הבית היא שהניאוף אסור עם בת ״יפת תואר״. 8. כחכי גדוד: עדה״כ: וכחכי איש גדודים (הושע ו׳, ח׳). קפלר: שם מקום בתחום ארץ־ישראל (עיין ערוך השלם, ערך קפלריא ושם נסמנו המקומות בתוספתא וירושלמי). 9. דילר: מלשון רומית delirus ופירושה שגעון. המקור לעונש זה של שחפת ודליריום על עדות שקר לא נודע לי. בתרגום יונתן על הפסוק הזה נאמר: ״ארום בחובי סהדי שקרא ענגן סלקין ומסרא לא נחית וכצורתא אתיא על עלמא״. 10. במבסא ״הבסס

10 לא תַחְמוֹד כָּל סְחַר הַבֹּסֶם וְהַסַּנְדְּלָר
עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הִשְׁמַעְתִּי בְּלֹא עֵט וְאוּלָר
מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא וְלֹא מִכְתַּב לִבְלָר

כ״י טשל לא

סדר דִּבְּרִין לרבינו סעדיה זכ׳ צד׳ לב׳

	וַיֵּרֶד	אוּמֵן הַנָּקוּב בְּשֵׁמוֹת עֲשָׂרָה	וַיֹּאמֶר בַּאֵר בֵּאֵר הֵיטֵב לְבָרְרָה
טשלא א, ב	וַיֵּרֶד	גִּיבּוֹר אֲבִי גְדוֹר הַגּוֹדֵר פִּרְצוֹת שְׁחוֹרָה	וַיֹּאמֶר דוֹד אָ[בִי] סוֹכוֹ / הַסִּכֵּךְ בְּעַנְנֵי נְהוֹרָא
טשל א, ב	וַיֵּרֶד	הוּא יֶרֶד הַהוֹרִיד קְשׁוּטִים עֲשָׂרָה /	וַיֹּאמֶר וּשְׁמַעְיָה בֶּן נְתַנְאֵל שְׁמָעָה וּנְתָנָה לְבָרָה
	וַיֵּרֶד	זַךְ אֲבִי זָנוֹחַ שֶׁהִזְנִיחַ עַם מֵעֲבָרָה	וַיֹּאמֶר חֶבֶר אֲשֶׁר חִיבֵּר לֵב בְּחוּרָה
	וַיֵּרֶד	טוֹבִיָּה אֲשֶׁר לֶקַח טוּב הוֹרָה	וַיֹּאמֶר יְקוּתִיאֵל אֲשֶׁר יִיקַּת לָמוֹ אוֹרָה
	וַיֵּרֶד	כִּינוּי אֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֶבְיָתָר / נִקְרָא	וַיֹּאמֶר לֵוִי נִפְתָּר אֲשֶׁר פָּתַר דִּב[רֵי] תּ[וֹרָה]

תוֹרָה תֵּת לְעַם כְּמֵהִים אֲ[מָ]רִים מְחֻבָּרִים נְכוֹחִים נְגוֹהִים

[וַיְדַבֵּר] אֱלֹהִים /

....

10 ... ... בְּטוּב יָמִים יָמִים נָתַן אֵל ... / דָּם נָקִי מִלִּירְצַח

לא תִרְצָח

לא תִרְצַח מְרוּקָם בְּצֶלֶם דְּ[מוּתִי] פֶּן תִּנָּקֵשׁ בְּמִדַּת אָלָתִי
לא תִרְצַח סֶלַע אֲשֶׁר בְּכַפִּי חָצַבְתִּי פֶּן תֵּעָקֵר בְּחֶרֶב שְׁנוּנָתִי
לא תִרְצַח פֶּגֶר אֲשֶׁר לְאַרְבָּעִים יוֹם יָצַרְתִּי פֶּן תִּצָּעֵק עָלֶיךָ בְּכָל יוֹם אַדְמָתִי

והסנדלר״ רמז למאמר חז״ל: ״אי אפשר לעולם בלא בסם ולא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בסם״ (קדושין פ״ב, ע״ב), אבל מפני החרוז בחר במבטא סנדלר שאומנותו קרובה לאומנות הבורסקי, ור״ל אל תחמוד אפילו המסחר הרע של רעך. 11. אולר: עיין כלים י״ב, ח׳. בעל ערוך השלם משער שצריך לומר אולד, אבל החרוז מוכיח שהגוסח שהיה לפני רס״ג הוא כמו שבדפוסים שלנו. 12. לבלר: עיין שבת א׳, ג׳. הנקוד הרגיל הוא לַבלר, אבל מכיון שמקור המלה הוא השם הרומי librarius צריך לנקד כמו בפנים, בחיריק תחת הלמ״ד הראשונה.

סדר דברין. מקורות: טשל וטשלא. הכתבת הזאת נמצאה בכ״י טשלא, ואדמ״ז (קטעים נוספים בכ״י טש H3/22). נוסח הכתבת בכ״י טשל הוא: דברים לפיומי גאון זכ׳ צ״ל.
14. (בכ״י: תזעק).

15 לא תִרְצַח קוֹמָה אֲשֶׁר צִבַּרְתִּי וְגָבַלְתִּי פֶּן תִּרְקַב לַהֶרֶג בְּיוֹם בְּרִיתִי

לא תִרְצַח שֶׁתֶל אֲשֶׁר עַל גַּיְא נָטַעְתִּי פֶּן תִּשָּׁבֵר שְׂטָר חוֹבָךְ בִּגְבוּתִי

לא תִרְצַח תַּבְנִית אֲשֶׁר הַכֹּל לְמַעֲנוֹ פָּעַלְתִּי פֶּן תִּתְחַיֵּב בְּנָע וָנָד כְּמִילָתִי.

כְּמִלָּתִי שְׁמוֹר מֵאַף / חֲדַל מֵאֵשֶׁת שַׁאַף

לא תִנְאָף

20 לא תִנְאַף תְּעוּבָה וּזְנוּנָה חֲדַל מִשְּׁאִיפַת אִשָּׁה זוֹנָה

לא תִנְאַף רָצָה עַל כָּל פִּנָּה חֲדַל מִקּוֹל זְמִירָה וּנְגִינָה

לא תִנְאַף צוֹהֲלַ[ת] וּמוֹרָה בְּיַד יְמִינָה חֲדַל מִפּוּתָה דְּבָרֶיהָ וּמָתוֹק לְשׁוֹנָה

לא תִנְאַף עוֹנֶגֶת מְנַחֶשֶׁת וּמְכַשֶּׁפֶת בְּמַעֲנָה חֲדַל מִסּוֹף [אַחֲרִי]תָהּ [מָ]רָה כַּלַּעֲנָה

לא תִנְאַף נִשְׁקֶפֶת מֵאֶשְׁנַבִּים וְרוֹמֶזֶת בְּעֵינָה חֲדַל מִנֶּגֶף יָבוֹא לָעוֹלָם לְמַעֲנָה

25 .....

כ״י אד
נז, א

סדר לעצרת עלי עשר הדברות

לרבנו סעדיה גאון של ימין של עיר מחסיה בן יוסף זכ׳ צד׳ לב׳

נז, ב

בשמך רחמנא

אָתָא מֵרִבְבוֹת קֹדֶשׁ מֵרָעִיד גַּבְנוּנַיי בָּרֶכֶב רִבּוֹתַיִם וְאַלְפֵי שִׁנְאַנַיי

גֶּבֶר חָכָם בָּעוֹז חִיוָה לֶאֱמוּנַיי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְיָ

דִּבְּרוֹת עֶשֶׂר מֵחוּג מְעוֹנוֹ הִשְׁמִיעַ וְסִדַּר לִמְסַלְסְלֵי דַת קִנְיָנוֹ

וַיִּשְׁמְעוּ מַאֲמָרָיו וַיְקַבְּלוּ הַגְיוֹנוֹ דוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ

17 (פעלתי, אדמז בראתי). (אדמז תחייב, במלתי). 20 (אדמז תועבה). (טשל מאשיפת).
21 (רצה, אדמז רעה).

סדר לעצרת. סיום זה כבר נדפס ע״י א. גויבויער בס׳ זכרון לאלכסנדר קאהוט (Semitic Studies) ברלין 1897, עמ׳ 392–395.

2 ישיבת סורא נקראה ה״ימנית״, שער הישיבה של ימין, ושל פומבדיתא ה״שמאלית״. עי׳ בדברי רבינו בספר הגלוי (REJ, LXVIII, 11): ״ויהי כאשר ראה ידוד (=דויד בן זכאי) והזבובים אשר על השמאלית . . . את אשר הצליח ייי לעמו ישראל ביד סעדיה ראש הימנית...״.

זָעוּ מַלְכֵי תֵבֵל וַיִּתְעַלְּפוּ בְגַהַר חֻוצְבוּ לַהֲבוֹת אֵשׁ וְשֻׁיבְּרוּ בְּרוּשׁ וְתִדְהָר

טוּב הִרְכִּין דּוּק לְגוֹי נִזְהָר וַיֵּרֶד יְיָ אֶל הַר סִינַי עַל רֹאשׁ הָהָר

10 יָרְאוּ וְנִרְתְּעוּ מִשֵּׁמַע מִלּוּלָיו כִּשְׁנֵים עָשָׂר מִיל נָסוּ חֵילָיו

נח, א לָפֵד וְעָשָׁן סִינַי וְחָרְדוּ נִגְבָּלָיו מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד / יְיָ עָלָיו

עָלָיו שְׁרַת שְׁכִינַת אֵל מֵעוֹלָם מַחֲשֶׁה / שְׁבָטִים כְּהֻוגְבְּלוּ סְבִיבוֹתָיו לְהֵרָשֶׁה

וַיֵּרֶד מֹשֶׁה

מִתּוֹךְ הָאֵשׁ נוֹצֵץ הָיָה הַדִּבֵּר נֶחְקַק עַל הַלּוּחוֹת סְלָעִים מְשַׁבֵּר

15 סְגוּלִים פָּצוּ לְצִיר שָׁמַע קוֹל הַמְדַבֵּר וְאַתָּ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר

עֶלְיוֹן בְּשָׁמְעוֹ דִּבְרֵיהֶם אֲשֶׁר אָז נִדְבָּרוּ פַּחְדוֹתָם אֲשֶׁר פָּחֲדוּ שָׁר כִּי גָבְרוּ

צָו רוֹעֶה לְמַלֵּא סִבְרָם כְּמוֹ סִיבְּרוּ הֵטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְּרוּ

קְרָאָם מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים יְדִידָיו נְגִידָיו רֻבֵּי תוֹרוֹת הִרְצִיפָם וְדָתֵי לִימוּדָיו

שְׁעוּנִים בְּעִיטּוּר יוֹם זֶה יוֹדְעֵי סוֹדָיו כִּי יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֶל חֲסִידָיו

נח, ב תִּלְתֵּל מַבְהִיק גְּגוֹהִים / שְׁתָקוּ וְהָסוּ דָּרֵי אֲרָקִים וּגְבוֹהִים

20

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים

תְּלוּלֵי שִׁבְעָה מְעוֹנִים וּמִנְהַלְתָּם הַסְּלוּלָה שִׁיפֵּרְתִּים וְשַׁתִּי לְכָל אֶחָד מְסִילָה

רְקוּעָה אַרְעִיש בְּהַבִּיטִי מְתֵי שֶׁמֶץ וְכִסְלָה אָנֹכִי תִּכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶלָה

קוֹלוֹת הַרְבֵּה בֶּעָבִים קָבָעְתִּי צִיּוּן שְׁבִיל לְכָל קוֹל וָקוֹל טָבָעְתִּי

25 פַּעְנֵחַ עֵתִידוֹת וְאוֹתִיּוֹת מֵאָז הוֹדַעְתִּי אָנֹכִי הִגַּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי

עָרַכְתִּי מַעֲדַנּוֹת כִּימָה מֻקְשָׁרוֹת בְּעֵרֶץ סִיַּמְתִּי מוֹשְׁכוֹת כְּסִיל מְפֻוּתָחוֹת בְּתֶרֶץ

נט, א נָחַיִת עַיִשׁ עַל בְּנֵיהָ הִנְחִיתִי בְּהֵרֶץ / אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת הָאָרֶץ

מָטָה וְחָלוּ יְסוֹדֵי אֲדָנֶי לְעֵת מִפְּנֵי הַגְּבוּרָה קָשְׁבוּ נְחוּלֵי לִמְדוּגָיי

אָנֹכִי יְיָ

כְּמַה לַעֲבוֹדַת אֵל תְּמִים דֵּעִים יִתְגַּנּוּ בְעֵינֶיךָ אֱלִילִים וְכָל תּוֹעִים

טְחוּיִים עֵינֵיהֶם לֹא רוֹאִים וְלֹא שׁוֹמְעִים הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַעְתּוּעִים

חַמָּנִים אֲשֶׁר בְּהֵמָה עֲמִידָתָם זוּז בַּל יָזוּזוּ וְלֹא יִצְעָדוּ מִמְּקוֹמוֹתָם

וְעַל כָּתֵף יֻסְבָּלוּ וְלֹא יִרְעוּ בִּמְגַמָּתָם וְגַם הַטֵּב אֵין אִתָּם

הִשָּׁמֶר פֶּן תִּסְתַּכֵּל בְּחִישׁוּבֵיהֶם דָּחֵם וְאַל תִּפְנֶה לִרְאוֹת רַהֲבֵיהֶם

35 גְּעוּלִים הֵם יִבְעֲרוּ וְיִכְסְלוּ עוֹבְדֵיהֶם כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בּוֹטֵחַ בָּהֶם

נט. ב בָּהֶם בּוּזָה וְכַלֵּם וְהַחֲרִים אַבַּד וְלַהַט אֲשֶׁר לָהֶם מְשַׁחֲרִים

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים

אֶת אֱלֹהִים יְרָא פּוֹרֵךְ מִכָּל צוּקָה בְּהִזָּכֵר שְׁמוֹ גוֹעֶשֶׁת וְרוֹעֶשֶׁת אַרְקָה

גּוֹנֵב מִזֶּה נִידוֹן בְּעָפָה וְנִמְסָר לַעֲלוּקָה וְכָל הַנִּשְׁבָּע מִזֶּה כָּמוֹהָ נִיקָה

40 דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאֵשׁ מְכַלָּה וּמַחֲרִימָה הָתֵל שְׁבוּעַת שֶׁקֶר תְּכַלֶּה בְּחֵימָה

וְנִקְיֵי כַפַּיִם וּבַר לַבָּב מַשְׁכִּוֹרְתוֹ שְׁלֵימָה אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה

זְכוֹר כְּנֶאֱמַר לֹא תִשָּׂא רְעֵשׁוּ גְבוּהִים חָרְדוּ הַצּוּרִים וְהַיְצוּרִים מִתְּבַלְּהִים

ס. א טַעַם פִּי מֶלֶךְ שְׁמוֹר / רוֹצֶה כְּמֵהִים וְעַל דִּבְרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים

אלה' יְשַׁגְּבֶךָ וְעָלֶיךָ יְשִׁישָׂה כְּכַבְּדְךָ אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא מִלְּעַמְּסָה

45

לֹא תִשָּׂא

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם אַדִּיר וְנַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה הַנִּזְכָּר עַל הָאֵשׁ וְהִיא כְּבָה

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם בָּרוּךְ וּבְרֻכָה מֵרִיק הַנִּזְכָּר עַל הַבָּרָק וְהוּא מַבְרִיק

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם גָּדוֹל גִּבּוֹר וְנָעִים הַנִּזְכָּר עַל הַגַּלְגַּל וְהוּא מַרְעִים

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם דּוֹד צַח וְאָדוֹם הַנִּזְכָּר עַל דָּמָמָה דַקָּה וְהִיא תִּדּוֹם

50 לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם הַסָּד אֲרָקִים הַנִּזְכָּר עַל הֶהָרִים וְהֵם / מִתְפָּרְקִים

ס. ב לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם וְהוּא שׁוֹבְבִים רוֹצֶה הַנִּזְכָּר עַל הַוָּלָד וְהוּא יֹצֵא

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם זֶה זָהֳרוֹ מַזְרִיחַ הַנִּזְכָּר עַל הַמַּזִּיק וְהוּא בוֹרֵחַ

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם חָסִין מְיֻפֶּה הַנִּזְכָּר עַל הַחוֹלֶה וְהוּא מִתְרַפֵּא

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם טָהוֹר וּבְטָהֳרָה מִסְתַּלֵּד הַנִּזְכָּר עַל הַטַּל וְהוּא מִתְיַלֵּד

55 לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם יָצַר יָסַד וְרָקַע הַנִּזְכָּר עַל הַיָּם וְהוּא נִבְקָע

לֹא תִשָּׂא לַשָּׁוְא שֵׁם כָּסוּי בְּתִשּׁוּקוֹת הַנִּזְכָּר עַל כְּנָפַיִם וְהֵם מַשִּׁיקוֹת

46. השוה עם תפלת מגן ומחיה לעיל עמ' שעז–שעט. (פיוט זה כנראה אף הוא קדום לרס"ג והוא מסוג הפיוטים הנודדים, המופיעים בקרובותיהם של פייטנים שונים לשבועות כגון בכ"י קמבריג' Add 3371, T-S H 3/98, אוכס' 2710/8 דף 82 ובבריטיש מוזיאום Or. 5557 O, דף 51–52). 52. (בכ"י קמבריג' הנ"ל כתוב לנכון: על' ה ז י ק. וזיק נרדף למזיק, עי' פיוטי יניי קסו / סז, קלז / טו).

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם לַפִּידִים וְקוֹלוֹת מָשָׁךְ הַנִּזְכָּר עַל לְוִיָּתָן וְהוּא נִמְשָׁךְ

סא, א לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם מֵמִית וּמְחַיֶּה הַנִּזְכָּר עַל הַמֵּת / וְהוּא חָיֶה

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם נוֹתֵן מֶמְשָׁלָה לַמּוֹשְׁלִים הַנִּזְכָּר עַל הַנָּחָשׁ וְהוּא מַשְׁלִים

60 לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם סָפוּן בְּמַחֲשֶׁה הַנִּזְכָּר עַל הַסּוֹטָה וְהִיא גֵּירוּשֶׁת דִּין קָשֶׁה

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם עָרוּךְ בְּאוֹתוֹת עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה הַנִּזְכָּר עַל עֶקְרָה וְהִיא יוֹלֶדֶת שִׁבְעָה

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם פָּלִיא מִשֵּׁמוֹת מֻפְלָאִים הַנִּזְכָּר עַל פִּיסַּח וְאִילֵם וְעִוֵּר וְהֵם נִפְתָּחִים

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם צָנוּעַ בִּצְבָא קוֹדֶשׁ הַנִּזְכָּר עַל צִיץ נֵזֶר הַקּוֹדֶשׁ

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם קָדוֹשׁ וּמַקְדִּישָׁיו נוֹצֵר הַנִּזְכָּר עַל קֶצֶף מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְהוּא מִתְעַצֵּר/

סא, ב לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם רַחוּם וּמְרַחֵם עַל כָּל מַעֲבָדִים הַנִּזְכָּר עַל רְבוֹא רִבָּוֹן וְהֵם עוֹמְדִים

65 לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם שְׁבִיבִים נוֹצֵץ הַנִּזְכָּר עַל שֵׁן סֶלַע וְהוּא מִתְפּוֹצֵץ

לֹא תִשָּׁא לַשָּׁוְא שֵׁם תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים עוֹנֶה הַנִּזְכָּר תָּמִיד בְּשֵׁם יַעֲקֹב וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנֶּה

לֹא תִשָּׁא שֵׁם קָדְשׁוֹ בְּחוֹל וּבְשַׁבָּת [לְ]הַקְדִּישׁוֹ

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ

70 לְקִדּוּשׁ יֵיִן מְכֻבָּד וְנָצוּר כְּבָבַת

מֻשְׁקָל כְּכָל הַמִּצְוֹת בְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּחִיבַּת

נָא עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם שְׁמוֹר מִצְוַת מְשִׁיבַת רְאוּ כִּי יְיָ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת /

סב, א סֹגֵן כְּהֻנָּה כְּהֻשְׁלַח בִּנְבוּאוֹת עוֹרְרָה לְקֵץ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת

פֵּילְסָה כְּכָל הַחֻקִּים בְּפָרְשׁוֹ בְּנִפְלָאוֹת וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת

75 צָג סוֹפֵר מָהִיר בְּדָת מְאִירָה קִידּוּשָׁהּ לְהוֹדִיעַ לְפִקּוּדֵי בָרָה

רָשֵׁם בָּהּ מִצְוֹת מלא לבדו במקרא וְאֶת שַׁבָּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה

שַׁגֵּן בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶיךָ בְּחִיבַּת תִּסְגֶּינָה כִּימֵי הָעֵץ יָמֶיךָ וְתֵצֵר כְּבָבַת

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת

תְּחוֹלֶלֶת וְהוֹרֶךָ מַתְ[מִימֶי]ךָ שַׁי לְיַקְרָם תּוֹבִיל מַנְעַמֶּיךָ

סב, ב 80 רְבוּךְ / אַל תִּזְעַף בְּנֹאֲמֶיךָ שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ

76. (על הגליון הוגה: ל(כדו) מלא במקרא). 79. (כך נ״ל לפי נוסח ההגהה בכ״י). 80. (בכ״י: רָבוּך, ואוצ״ל: רִבּוּך. כלו׳ גידלוך).

קִישַׁבְתִּי בֵן עַל הוֹרוֹ חָמֵשׁ מִצְוֹת לְקַיְּמוֹ צַוִּיתִיו לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ

פָּנָיו לַעֲמוֹד וּבַל יַכְרִיעוֹ וְיִשְׁבּוֹר נָאֲמוֹ בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ

עֲמוּסֵי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַרְאֵם שֶׁכָּר אֲשֶׁר צָפַנְתִּי לִמְכַבְּדֵי אֲבוֹתָם לְמַלְּאֵם

גֵּץ וְעוֹרְבֵי נַחַל לִנְקוֹר וּלְהַכְאֵם עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבוּז לִקְהַת אֵם

85 אֵם מוֹלֶדֶת תְּבָרֵךְ אֲסָמֶיךָ לְאָבִיךָ הַסְכֵּת לְהַרְבּוֹת יָמֶיךָ

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

סג, א כְּנַפְשֶׁךָ נַפְשׁוֹ תִּרְאֶה בִּמְזִמָּה יַעַן כִּי כֵן כָּל דָּבַר חָכְמָה

טִיפְּשֵׁי לֵב כְּחַכֵּי אִישׁ לְשַׁמָּה דֶּרֶךְ יַרְצְחוּ שְׁכֶמָה

חֲקוּקָה לְפָנַי חַטַּאת רוֹצֵחַ שְׁכֶם זַרְעוֹ וְתוֹלְדוֹתָיו כְּאִילוּ אָרַב לָמוֹ וַיַּכֵּם

90 וּבְרָאוֹתִי שׁוֹפְכֵי דָם נַמְתִּי לֹא אֲלֵיכֶם עַד אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל אִישׁ תִּרְצְחוּ כֻּלְּכֶם

הִנֵּה כְתוּבָה לְפָנַי לִנְצָחִים דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וּבְלֹא חֵטְא נִרְצָחִים

גֹּרְמוּ לְהָסִיר מְסוּכִי וּלְהַחֲשׁוֹתָם מִפְּצִיחִים צֶדֶק יָלִין בָּהּ וַעֲתָה מְרַצְּחִים /

סג, ב מרצ׳ בְּדוּשִׁי כְּהִידוּשׁ קֶצַח אֲשַׁגֶּבְךָ אִם תִּשְׁמוֹר חֹק לָנֶצַח

לֹא תִּרְצָח

95 לֹא תִּרְצַח וּתְאַבֵּד נֶפֶשׁ וְתַחֲנִיף אֶרֶץ בְּדָם אָרוּר מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם

אָרוּר מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדַּם בְּתוּלִים וּבָרוּךְ מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדַּם נִדָּה

אָרוּר מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מֵאִשָּׁה לוֹ נְכוּרָה וּבָרוּךְ מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מֵאִשָּׁה זָרָה

אָרוּר מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִפְּרִיָּה וְרִבְיָה וּבָרוּךְ מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מֵחַבֵּק חֵיק נָכְרִיָּה

בָּרוּךְ מוֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדַּם נָקִי וְחֵף עָבוּר לְהִנָּצֵל מֵאַף

100

לֹא תִּנְאָף

סד, א אֲבַדּוֹן הִיא שׁוּחַת הַדּוּפִים בְּאֵר צָרָה וְצוּקָה וּמִדְחֵפִים

גּוֹלֵי עֲרָיוֹת אָשִׁית לְגִדּוּפִים וְאוֹמַר לַבָּלָה נִיאוּפִים

דּוֹרְשִׁים הֵם מִן הָאִיטִים וְהָאַשָּׁפִים הֶבֶל וָתוֹהוּ הֵמָּה נִידָּפִים

וּלְיוֹם קוּמִי לַמִּשְׁפָּט בְּאִישֵׁי נִשְׁרָפִים וְהָיִיתִי עַד מְמַהֵר בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים

105 זוֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצֹר עָוֶן עוֹלֵב חֵץ יוֹרֶה וְלֹא יוּכַל לַהֲשִׁיבָהּ לשלב

92. (בכ״י: גְּרִימוּ. ואוצ״ל: גרמו). 105. (בכ״י הוגה: לשלוו).

טִיפֵי מַיִם הַנִּיגָרִים אַרְצָה לֹא יֵאָסְפוּ להגלב נוֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב

סד, ב לֵב יְהִי לְךָ בחזקי וְאַל יִזְעַף / כדת טֶרֶף אָח אַל תִּשְׂאַף

לֹא תִנְאָף

לְאַחַת מִשֶּׁבַע גְּנֵיבוֹת אַל תִּהִי נָחוּץ מְשַׁלְּמֵי כֶפֶל וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לחוץ

110 נֶשֶׁק וְצִינָה אַל תְּרֵק כִּכְפִיר שָׁחוּץ וְגַנָּב יָבוֹא פְּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ

סָט לִגְנוֹב נֶפֶשׁ לְהָרֵג אָרִיקָה עוֹרְכֵי חֵפֶץ בְּחֵפֶץ בְּרִשְׁפֵי אַעֲלִיקָה

פִּרְעוֹן אָלְתִּי עָפָה לְהַאֲנִיקָה כִּי כָל הַגּוֹנֵב מִזֶּה כְּמוֹהָ גִּיקָה

צוֹפָה לִגְנוֹב דַּעַת אָחִיהוּ בְּהִתְלַחֲשוֹ קָשׁוּב כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה בְּבַקְּשוֹ

סה, א רֵעָיו וּמְחַפָּיו כְּמוֹהוּ בְּהִיוָּקְשוֹ / חוֹלֵק עִם גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ

115 נַפְשׁוֹ שָׁמַרְתִּי מִקֶּדֶם לִתְנוֹב תִּינִיתִי לוֹ לְשָׁמְרָהּ בְּלִי לִזְנוֹב

לֹא תִגְנוֹב

תֵּדַע כִּי עַל כָּל דָּבָר אֲשֶׁר פִּיךָ מבקה שְׁנֵי מַלְאָכֵי יְלַוּוּךָ לִכְתּוֹב וּלְחַקָּה

רוֹעַ דִּיבָּה אַל תּוֹצִיא פֶּן בְּאַפִּי תִּלְקֶה עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה

קִיר טוּחָיו אָז אֶקְרְקֵר צַמַּרְתּוֹ מִבֵּין הֲדַסַּיי אֶעֱקֹר

120 פְּעַלְתִּי כָּל הַמִּדּוֹת וְלֹא בָרָאתִי מִדַּת שֶׁקֶר מֵפֶץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עוֹנֶה בְּרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר /

סה, ב עוֹצֵם פִּיהוּ מִלְּכַזֵּב כמרוני סוֹפוֹ לְקַיֵּם כָּל חֻקֵּי חִידוֹנָיי

נוֹאֵץ וּמְשַׁקֵּר יָפֵר כָּל חֲזִיוֹנָי דוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי

עֵינַי מְשׁוֹטְטוֹת בְּנֶאֱמְנֵי אֶרֶץ לְיַיֵּקֶר לְרֵית חִינִי הֲגֵה בָהּ וְחַקֵּר

לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר

125 כַּרְמֵי חֶמֶד וּבָתֵּי גְזִית וְקַרְקָעִים לְסוֹד מַסְכִּיוֹת וְחַלּוֹנוֹת קְרוּעִים

טַרְפֵּי צְמָחִים וּמַעֲשֵׂה צַעֲצוּעִים חֶמֶד רָשָׁע מְצוֹד רְעִים

חֵישׁוּב בָּנוֹת אִם יָתוּר לִבְּךָ זָכוֹר תִּזְכּוֹר אֶת בּוֹרְאֶךָ וּמַצִּיבֶיךָ

סה, א וְאָז חָדוֹל / תַּחְדוֹל מִמַּכְאוֹבֶיךָ אַל תַּחְמוֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶיךָ

הֵן אֲנִי נִיחַלְתִּי לְצָעִיר וָרָב דִּינַי מְבַקְּשִׁים לְשַׁנּוֹת הָאוֹרְבִים בַּמֶּאֱרָב

130 גַּם אִם חָמַדְתָּ חֲמוֹד דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ וּלְךָ תֶּעֱרַב הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רָב

רָב בָּהִיר דָּת תִּלְמוֹד אֶשְׁלָךְ וְגִזְעֲךָ אָז יַעֲמֹד

לֹא תַחְמוֹד

107. (נ״ל: בחוקי, תה׳ קיט ס.) 109. בכ״י לָחוּץ. 120. בכ״י מֵפֶץ.

אילני פירות וגו׳

אֵשׁ קוֹדַחַת בְּמַחֲנֶיךָ בְּתוֹךְ עֲרָפֶל חֲקוּקָה בְּעִנְיָנֶיךָ
135 גְּלוּפִים בָּהּ עֶשֶׂר דִּבְּרוֹתַיי לְמַעֲנֶיךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ /
סו, ב דָּרוֹר קָרָא לִצְבָאָיו מִמִּתְגָּאֶה הִגְבִּילָם תַּחְתִּית הַר לְהִתְגָּאֶה
וְלַפִּיד מִלַּפִּיד וּמַרְאֶה מִמַּרְאֶה וְהִשְׁמִיעַ יְיָ אֶת הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוֹעוֹ יַרְאֶה
זְרוּתִים הָעֶלְיוֹנִים עַל רֹאשׁ הָהָר תָּלָה חָמַד לְשִׁבְתּוֹ וְהֶעֱלָהוּ לְגְדֻלָּה
טְפוּחִים הָיוּ עָלָיו כְּטַבַּעַת מֻקוֹפָּלָה וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאָךְ אֶת אֵשׁוֹ הַגְּדוֹלָה
140 יְרוּדִים מִשֶּׁבַע מְחִיצוֹת נִרְאוֹת כְּפִי כוֹחוֹ אֶת כָּל אֶחָד מַרְאוֹת
לֹא מִפִּי מַגִּיד קִיבַּלְתֶּם נְבוּאוֹת כִּי עֵינֵיכֶם הָרוֹאוֹת /
סז, א מַרְאוֹתַי כָּל אֵלֶּה וּעְמִי נֶעֱזָר נַעֲשָׂה וְנִשְׁמַע נַמְתִּי עַל כָּל חוֹק נִגְזָר
סַבּוֹתִי וְאֵדַע כִּי אֵין זוּלָתוֹ בְּגְבוּרָה נֶאְזָר וְעֵינַי רָאוּ וְלֹא זָר
עַל כֵּן אֲקַוֶּה לְזוֹכֵר חֲסָדָיו פָּנָיו לִרְאוֹת בַּהֲדוֹם יְסוֹדָיו
145 צְבָאָיו יָרְדוּ בְּהִיגְלוֹתוֹ בְּסִין בְּהוֹדָיו וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו
קְהִלּוֹת מְפֻצָּל מַקְלוֹת רָגְשׁוּ וְלֹא הִטּוּ עֲקַלְקַלּוֹת
שָׁמְרוּ תּוֹרוֹת חֲמוּרוֹת וְקַלּוֹת וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת

[הושענות]

הושענא

לְמַעַן אָב נָם יוּקַח נָא לְמַעַן בֵּן נֶעֱקַד עַל הַר חָנָה
לְמַעַן גְּבִיר יוֹשֵׁב בֵּין הַתְּכוּנָה לְמַעַן דִּיבֵּר לְאֶחָיו שִׁמְעוּ נָא
לְמַעַן הָאוֹמְרִים לַאֲחִיהֶם שָׂא נָא לְמַעַן וְעוֹרֵר עוֹז הַתְּבוּנָה
לְמַעַן זֵרַז בְּגָדִים שְׁמוֹנָה לְמַעַן חִילָא וקנינא קנא
5 לְמַעַן טֵכֶס אֲדָמָה לַעֲדַת מִי מְנָה לְמַעַן ישר לבבה ודברה לא שִׁינָה
לְמַעַן כִּינַס שבט אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְמַעַן לַהֲקַת נְבִיאִים ובנית ובנה
לְמַעַן מְנַגֵּן שִׁירָה וּתְהִלָּה לָאֵל נֶאֱמָנָה לְמַעַן נִמְלַךְ בְּחָכְמָה וְדַעַת וּתְבוּנָה

למען אב. המקורות: קל דף קכ״ב ע״א; קאהוס עמ׳ 18. 4. (חילא, ניל: חילה וקנאתך קנא, והכוונה לפינחס). 7. קל בדעת.

לְמַעַן סִידֵר סֵדֶר המבינה לְמַעַן עֲנֵנִי נָא בְּחַנֵּנִי נָא
לְמַעַן פְּנֵה לַעֲלֵית קִיר קָטֹנָה לְמַעַן צָעַק לְהַחֲיוֹת בֶּן הָאַלְמָנָה
לְמַעַן קִידֵּשׁ שבת המכונה לְמַעַן רֹאשׁ חָכְמָה וְדַעַת וּתְבוּנָה
לְמַעַן שִׁירָה וְזִמְרָה שָׁר לִפְנֵי אֵל אֱמוּנָה לְמַעַן תּוֹרַת יוי תְּמִימָה עֵדוּת יוי נֶאֱמָנָה

ענה בהושענא

עֲנֵה אֲיֻמִּים בָּעוֹז בְּרוּכִים בִּגְבוּרַת עוֹז עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה גְּדֻלָּךְ מַנְעִימִים דַּת אַרְבָּעָה מַתְמִימִים עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה הַלֵּל אוֹמְרִים וּמְנַעְנְעִים בְּכַפּוֹת תְּמָרִים עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה זֶרַע קְדוֹשִׁים חֲבֵרִים לְשִׁמְךָ מַקְדִּישִׁים עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה טְלָאֶיךָ בְּבוֹאָם לֵיָרָאוֹת יָהּ עֲנֵינוּ בְּצֶדֶק נוֹרָאוֹת עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה כמו ים לְיֵשַׁע לָעַד נַקֵּינוּ מִפֶּשַׁע עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה מַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה נַשְּׂאֵינוּ בִּימִין רוֹמֵמָה עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה סוֹדְרֵי מוֹעֲדוֹת עַלְּזֵינוּ בְּנוֹעַם תּוֹדוֹת עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה פּוֹצְחֵי צִדְקַת אֵיתָנִים צָהֲלַת עֻזְּךָ מְחַנִּים עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה קָהֲלֶיךָ בָּאִים בְּצִדְקַת אָבוֹת רְצֵם בַּעֲנַף עֵץ עָבוֹת עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה שׁוֹפְכֵי לִבָּם כַּמַּיִם לְמַעַן מְשׁוּלָה בְּמַיִם עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא
עֲנֵה תּוֹמְכֵי עַרְבֵי נַחַל שְׁלַח לָנוּ נִסְתָּר בְּנַחַל תִּבְנֶה צִיּוֹן בִּרְנָה עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

הושענא

לְמַעַן אַבְרָהָם הָאָהוּב / שֶׁכְּלִיל מִקְדָּשְׁךָ הֶחְרוּב הוֹשַׁעְנָא
לְמַעַן יִצְחָק הַנֶּעֱקָד / לוֹחֲצֵינוּ בְּאֵשׁ יוּקַד הוֹשַׁעְנָא
לְמַעַן יַעֲקֹב אִישׁ תָּם / מַלְּטֵינוּ מִפַּח וּמֵאֶשְׁתָּם הוֹשַׁעְנָא
לְמַעַן שְׁבָטִים שְׁנֵים עָשָׂר / הָקֵם נֶחָמוֹת הַמְבֻשָּׂר הוֹשַׁעְנָא
לְמַעַן יוֹסֵף הֶחָסִיד / שָׁרוֹף עַמִּים כְּמִשְׂרְפוֹת שִׁיד הוֹשַׁעְנָא

9. במקורות l לעלות עיר קטנה. 11. קל שירה ותהלה.
ענה איומים. המקורות: קל דף קכ״א ע״ב; קאהוט עמ׳ 19.
4. קאהוט לשמך מקדימים. 6. (כמו ים, קרי: כמהים). 7. קאהוט ענה משפילים. 10. קל קהליך בצדקת.
למען אברהם. מקורות: קאהוט עמ׳ 19 (פיוט זה יש בו סי׳ שלמה שלן [סולימן?]).

לְמַעַן משֶׁה הֶעָנִיו מִכֹּל / לְמַעַנְךָ תְּבָרְכֵנוּ בַּכֹּל הוֹשַׁעְנָא

לְמַעַן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן / נַפְשֵׁינוּ בָּגַן עֵדֶן תְּכַהֵן הוֹשַׁעְנָא

לְמַעַן יִשְׂרָאֵל הַנְּעִימִים / גְּאֻלֵּינוּ שׁוֹכֵן מְרוֹמִים הוֹשַׁעְנָא

ענה בהושענא

עֲנֵה אֵיוּמָה קוֹרְאָה בְּתַחֲנוּנַי בַּצַּר לִי אֶקְרָא יוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה בִּפְרִי עֵץ הָדָר בָּאִים כְּעִנְיָנִי גוּבְלִי עִמִּי עֲדַת סַנְסִנִּי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה דוֹלְקִים לְסַבֵּב אֲדָנַי הוֹשִׁיעֵנוּ וַקְבְּצֵינוּ מֵאַרְבַּע פִּנּוֹת עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה וַהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ יִתְגּוֹלְלוּ עַל בָּנַי זְכוֹר בְּרַחֲמֶיךָ זְכוּת אֵיתָנַי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

5 עֲנֵה חַלְּצֵינוּ מִזַּעַם לִסְגוּלֵי יוי טַף וְזִקְנִים יֵאָסְפוּ לְבֵית מְעוֹנַי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה יִוָּדַע בַּגּוֹיִם כִּי בָהֶם נִקְרָא שֵׁם יוי כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יוי
עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה לִקְרֹא לָהֶם עֲדַת יוי מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת לְהַשְׁמִיעַ לְיוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה נְפוּצוֹת יְהוּדָה יַקְבֵּץ מִכָּל דְּפָנַי שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ יַשְׁמִיעַ בְּאָזְנַי
עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה עֹזִּי וְזִמְרַת יָהּ יוי פּוֹעֲלֵי צֶדֶק בָּאוּ וְנִלְווּ אֶל יוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

10 עֲנֵה צֵא נָא לְיַשַּׁע עַמֶּךָ יוי קְשׁוּב שַׁוְעַת עֲנָיֶיךָ יוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה רַחֲמֶיךָ תָּעִיר לָנוּ יוי שְׁמַע תְּפִלַּת עַמֶּךָ יוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

עֲנֵה תִּקְוָה תֵּן לְאַחֲרִיתֵנוּ יוי תַּעַן וְתֹאמַר בָּרוּךְ הַבָּא בְשֵׁם יוי עֲנֵה בְּהוֹשַׁעְנָא

לג׳ ב גשם דר׳ סעדיה גאון ז״ל

אֶרֶץ חִטָּה אַסְמֶיהָ תַגְדִּישׁ בַּקּוֹצֵר חוֹרֵשׁ [יַגִּישׁ]

מַיִם גַּיְא לְהַבְכִּיר וּלְהַלְקִישׁ דְּגָנֶיהָ בַּל תַּרְקִיב וְתַבְאִישׁ

דְּבַר מָגִינְךָ לָנוּ חַיִּשׁ ב׳ מגן אב׳

וּשְׁעוֹרָה הַדְשֵׁן גַּם הִיא וּשְׁעוּרָה כְּגַרְעִנֵי זֵתִים תִּהְיִי

5 מַיִם זַיִל מֵאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לְהַגִּיהִי חֲבוּיֵי נֶקֶק בּוֹ יָקִיצוּ לְחָיִי

וּתְחַיֵּינוּ בְּגֶשֶׁם אוֹמֵר וַיֶּהִי

ענה איומה. מקורו: קאהוט עמ׳ 20. 5. נ״ל: חלץ. 8. קאהוט: דוסני.

גשם דר׳ סעדיה. מקורו: א״. [בצד הכתובת נאמר: „עמלהא עלי אסם חזאנן דויד ז״ל״ ר״ל, רס״ג חיברו על שמו של דויד החזן, ואמנם חתום שם זה בראש כל טור חמישי מחלקי השבעתא. כזה: דבר מגינך, והחיינו, יקדישו (עמ׳ ת שו׳ 28), ד... (עמ׳ תא שו׳ 33)].

רשות

אֶשַּׁק עַל פִּי מוֹרַי לְהַגְהִיר אֶשּׁוֹקֵק מַדָּעָם וְאָז אַנְהִיר

אָגוּר מִגַּחֲלָתָן וְאַל אָהִיר / שֶׁלֹּא יִכְווּנִי אֶהְיֶה זָהִיר

10 בַּל אֶגַּס בְּהוֹרָיָה לְהַדְהִיר בְּדָבָר מוּל מְיוּדָעַי אֵיךְ אַמְהִיר

לד, א בְּשָׁלִיחוּתָם / צַגְתִּי לְהַבְהִיר / לְשוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר

גַּם אִם יָרַט סְלוּלִי גּוֹחִי יְיַשְּׁרוּ לְ[מוּלִי]

גֵּוִי כְּתַרְתָּק לְמַשּׁוּ וּכְאֶלֶף לְעֻלִּי / שֶׁ[תִּי] עָבוּר לְאִישִׁי לְנַהֲלִי

דִּכְדוּכִי יַחֲזוּ וְיַשֵּׁר פִּיתוּלִי דוֹבְבֵי שִׁטְמָתִי בַּל יַעֲבִטוּ מִשְׁעוּלִי

15 דַּלַּחְתִּי שֶׁלֹּא תִבְלוֹם רַגְלִי / אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי

הַמְיַדְּעִי בִּינַת פִּרְשׁוֹן הַמִּתְגַּבְּרִים כְּנַחַל קִישׁוֹ

הֲלָהֵן שִׁיבַּרְתִּי בְּלִי לִישׁוֹן / תִּקְוָתִי בַּל יַפַּח וְיִנְצְרֵנִי כְּאִישׁוֹן

וְאַל יֵבוֹשׁוּ בִּי קוֹיֶיךָ בַּהֲפִיקִי רַחֲשׁוֹן וְאַל יָשִׁיתוּ בִּי עַיִן לַעֲשׁוֹן

וְיִתְאַמֵּץ מַעֲנִי מֵחֶלְשׁוֹן / מֵיָיִן מַעֲנֶה לָשׁוֹן

20 זְר[וּבֵי] סִפְקִי חָרְבָה זֶה יַגְמִיאָה בְּעֵין טוֹבָה

זְמִירוֹתַי אַל יֵנוֹקְשׁוּ בְּמְרִיבָה / בְּגִשְׁתִּי פְּנֵי תֵיבָה

חֶלֶד בְּקִירַת זְכָרִים הֵטִיבָה חַשְׂרַת מַיִם הַעֲבֵב לְהַרְבִּיבָה

חַיַּת עֲנִיֶּיךָ הַדְּשֵׁן וְאַל תַּקְסִיבָה / תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹבָה

טַבּוּר הָאָרֶץ הַרְסִיסָה טַרְפָּה לְהַמְתִּיק גְּרִיָּה לְהַשִּׁיסָה

25 טוֹב מָה חַשְׁחָן הַעֲמִיסָה / לְתוֹבְעֵי סַגְרִירוֹ פָּנִים יִשָּׂא

יַחַד עוּלוֹ נַעֲמֹסָה יְדִירֵנוּ בְּדִיר אֶבֶן מַעֲמָסָה

יוֹצִיא סְעָרָה נְשִׂיאִים לְכַנְּסָה / בְּרָקִים לַמְּטָר עָשָׂה

כְּדַבְּרִי רְתֵת אַל אֶתְעַלָּף כִּי לֹא בָאתִי לְאַלֵּף כִּי אִם לְאֶלֶף

כָּל שָׁלוּ אִם הֶפִיצוֹתִי אַל אֶתְחַלָּף / שֶׁהַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חֶלֶף

30 לְבַל יוַקֵּט בִּי וְאֶסְלַף לַהֲגִי פָּתַח כְּמוֹ בְכַשִּׁיל וְכֵילָף

לַהֲקִי צוּר אַל יִזְלָף / סַגְרִיר אֵלֵינוּ בְּשֶׁפַע יִדְלָף /

לה, א מְלִילוֹת הַנְּבֵב וְאַל יִצְיוּ מְטָרֵי רְבִיעִיוֹת תַּרְעִיף וְיִחְיוּ

13 בכ״י: וְכָאֶלֶף.

מְקֻטָּב מְרִירֵי הַרְחִיפֵם וְיִהְיוּ / דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ

נְשִׂיאִים הַקְּדֵר וּבְרַעַם יֶהֱמָיוּ נַחֲלַת צְבִי תְּלָמֶיהָ יִרְוָיוּ

35 נִטְפֵי יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעוֹנוֹתָם יֶאֱתָיוּ / גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ

סַף הַמְּמֻתָּח עֶשְׂרִים מארעים שְׂפָתַי כְּעֶרְכוֹ אֶפְתַּח לְהַנְעִים

סֶלֶד לְהַבִּיעַ לְדִירוֹ בְּגָבְהֵי רְקִיעִים / כְּמוֹ בְצֶלְצָלִים וּבְמַנְעַנְעִים

עוֹיֵן אַל יְשׁוּפֵנִי לְהַזְעִים עָמְדִי בִּשְׁלִיחוּת גְּבוֹנִים וְידוּעִים

עֲתִירוֹתַי בַּעֲדָם יִהְיוּ נִשְׁמָעִים / מְהֵרָה לְנִשְׁפַּת גַּבְנוּנִים יַעֲלוּ מוֹשִׁיעִים

40 פָּרִים סֶכֶם יְשִׁישֵׁי עַמִּי פּוּרִיָּה מַגֶּשֶׁת בִּדְבִיר אוּלַמִּי

לה, ב כַּי שִׁילַמְתִּי / כְּצִגְתִּי נוֹכַח לָאוּמִי / עָרְבֵיהוּ כְּשִׁירַת אִישׁ הַלַּחְמִי

צוֹנֶה סֶכֶם תּוֹכְחוֹת הִמּוּמִי צֵרַפְתִּי עִם בְּקָרֵי שַׁלְמִי

צְבֵה הֲגִיגִי כְּקָרְבָּנִי לַחְמִי / עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי מִבֶּטֶן אִמִּי

קֶרַח דַּי מִגֶּשֶׁם הַאֶצַל קוֹרַ נִיף לְבַדִּי מַקָּלוֹת פִּיצַל

45 קָמָתָם בְּשֶׁדֶף אַל תְּפוּצַל / וְאַל יִירְשָׁהּ הַצְּלָצַל

רוּן בְּלִי מַעֲצָל רָחַשְׁתִּי כְּמוֹ בְצַלְצָל

רַחְשִׁי כְּקַטּוֹרֶת אוּד מֻוּצָל / תִּישַׁע וּמִגַּעַל אוֹתִי תִּיצַל

שְׁדֵימוֹת בַּל יֻומְלָל שַׁמְנֵי נוֹקֵף בַּל יִשַּׁל וְיעוֹלָל

שֶׁגֶר וְעַשְׁתָּרוֹת יִפְרוּצוּ בְמִכְלָל / וּבִשְׁלִיחוּתִי אַל אֶתְהוֹלָל

לו, א 50 תְּבִיעַת שַׁאֲבוֹן בְּמוּסָף אֶתְפַּלָּל / תּוֹרָה בְנָסְעִי מִסִּיבוּךְ מְטֻלָּל

תִּפְתַּח שְׂפָתַי לְפָאֶרְךָ כְּנוֹצְצֵי קָלָל / כִּי מִקְצֵה דוֹק וְעַד קְצוֹתָיו שִׁמְךָ מְהֻלָּל

ככת׳ כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר יי צבאות. ונא׳ תפלה לעני כי יעטוף ולפני יי יש׳ ש׳. ונא׳ כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וג׳. ונא׳ אז תקרא ויי יענה תשוע ויאמר וגו׳. ונא׳ ותפק 55 לרעב לחמך ונפש נענה וג׳. ונא׳ ונחך יי תמיד והשביע בצחצח׳ וגו׳. ונא׳ והוציא כאור לו, ב צדקך ומשפטיך כצ׳ / [ונאמר לאדם] מערכי לב ומיי מענה לשון. [ונא׳] כי לך יי הוחלתי אתה תענה יי אלהי. ונא׳ יי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך. ונא׳ טוב אתה ומטיב למדני חקיך. ונא׳ ברוך אתה יי למדני חקיך.

36. (מ א ר ע י ם, כך גם בכ״י אוכס׳ 2851/4 [מתחיל בשו׳ 28], ובשניהם נקוד: מֵאַרְעִים. ובכ״ז נ״ל: מֵאַרְבָּעִים, כלומר, כספחו של אולם שגבהו מ׳ ורחבו כ׳, מדות ג׳ ז׳). 38. (עויין, שם: עָוֹן). 43. (השלכתי, על הגליון נוסף: מ ר ח ם, עי׳ תה׳ כב יא). 44. (בכ״י אוכס׳ הנ״ל: הָאֶצַל).

סדר יצירה

ל׳ אאגרה

אֲכַיֵּין בְּלָיוֹת וָלֵב לְהָפִיק עָדֵי מָיִם — אֶדְרוֹשׁ מֵעֵין דֶּגְמָה חֲסִיפַת לַחֲלוֹק מָיִם
אֲצַחְצֵחַ גְּבוּרוֹת פּוֹעַל עֲשַׂיַּת מָיִם — אֲחַוֶּה לְיוֹדְעִים דֵּיעַ גְּבוּרוֹת מָיִם
בְּרוּם עֲלִיוֹת כְּמַס אוֹצְרוֹת מָיִם — בְּמַטָּה לָאָרֶץ הֶאֱלִיט תְּהוֹמֵי צִנּוֹר מָיִם
בְּרָא דוֹק מֵאֵשׁ מְפוּתָךְ בְּמָיִם — בֵּיסְדוֹ חֶלֶד מִשֶּׁלֶג הַמְּוקָפָה מָיִם
5 גֵּאֶה עַד לֹא נָם לַשָּׁמַיִם שָׂא מָיִם — גִּיהַת עֵינֵי חֲשׁוּכִים שִׁעְשְׁעָה אֶצְלוֹ יוֹמָיִם
לז׳ א גַּם / בעצה חיים עוֹלָמוֹת שְׁנָיִם — ג... ל...ות עֲנִינַת טָהוֹר עֵינַיִם
דַּבֵּר לְהַשְׁתּוֹת שֶׁתִּי מִשְׁתַּיֵּת מָיִם — דִּבְרַת כָּל מַשְׁתִּית הוּכַן מִשְׁתַּיֵּת מָיִם
דְּרִיכַת עֵלֶק הֶעֱמִיק הִרְחִיב מִשְׁלְגוֹנֵי מָיִם — דָּלָה עֵץ חַיִּים וְהִשְׁרִישׁוֹ עֲלֵי מָיִם
הַחֲמוּדָה מִסְּגוֹר אוֹפִיר ומשוה פַּרְוָיִם — הָיְתָה אֶצְלוֹ מְשַׂחֶקֶת יוֹמָיִם
10 הֵגִיז תְּשַׁע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּמוּגָרִים מָיִם — הִקְדִּים פְּעוּלַת שֶׁבַע טֶרֶם מָתַח שָׁמָיִם
וִילוֹן פָּרַשׂ וְהֶעֱמִיסוֹ שְׁחוּקֵי מָיִם — וְהִבְדִּיל בֵּינוֹ לְבֵין בְּכִיַּת מָיִם
וְשִׁלְשָׁלוֹ לְכָל אַרְבַּע פִּינֵים וַיִּשְׁבוֹ עַל מָיִם — וּמֵרוּם גָּנַז בּוֹ מַשְׁאִיב צִיחֵי מָיִם
לז׳ ב זְוָהֲרֵי מַזָּאלוֹת קָבַע בְּשָׁמֵי שָׁמָיִם — זִיהֲרָם / [לַעֲרוֹךְ] קָרֵב בְּגִרוּפֵי קִישׁוּן מָיִם
זֵירַז חֶלֶד בְּעִידּוּן כְּסִיל וְכִימָה מָיִם — זֶרֶם בְּהַתִּירוֹ לִרְקוּבַת מָיִם
15 חֵיל שִׁנְאַנִּים אֲשֶׁר גְּוִיָּתָם כְּתַרְשִׁישׁ מָיִם — חֲצִיבָתָם מֵאֵשׁ מְפוּתָךְ בְּמָיִם
חֲנוֹתָם בַּשְּׁחָקִים שׁוֹחֲקִים מָן כִּבְרֵחִים — חֲסִידִים בּוֹ לְעֵדֶן חֲסוּיֵי שָׁמָיִם
טִיכֵּס בִּזְבוּל קָדְשׁוֹ תּוֹאַר מִקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם — טִפְסָר מִיכָאֵל שַׂר מְחוֹלַת מַחֲנָיִים
טָס בְּכָל יוֹם לְהַתְמִיד עוֹלוֹת פַּעֲמָיִם — טָלָה שֶׁלְּשַׁחֲרִית וְשֶׁלְּבֵין הָעַרְבַּיִם
יָה הִצִּיב בְּמָעוֹן שֵׁמַע הוֹגִים בַּמָּיִם — יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁירָה יִתְּנוּ לְטָהוֹר עֵינָיִם
20 יַעֲנוּ קָדוֹשׁ מִבּוֹקֶר לָעַרְבָּיִם — יָדַבְּרוּ בָרוּךְ מֵעֶרֶב לְשַׁחֲרָיִם
לז׳ א כִּיתְרֵי אֵשׁ הִצִּיג / בְּמָכוֹן הַנִּקְרָא שָׁמָיִם — כָּמוּס בּוֹ [אֵשׁ וּבָרָד] וּמַשְׁלֶגֶת מָיִם
כִּיתֵי שִׁנְאַנִּים אַלְפֵי רִבּוֹתָיִם — כֶּתֶר יִתְּנוּ לְמָד בְּשֶׁעֲלוֹ מָיִם
לְמַעֲלָה מֵאֵלֶּה רָכוּב קוֹלוֹ כְּקוֹל מָיִם — לְרָכוּבוֹ כִּינָה עֲרָבוֹת כְּוֹלוֹ אוֹר שִׁבְעָתָיִם

(ל׳ אאגרה. ר״ל בניגון [לחן] הפיוט ״אאגרה בני איש״ לקליר. בכ״י אוכס׳ הנ״ל בא כאן פיוט אחר שתחילתו: ״אל משוך בטלה לנפקדו בטלאים״). 6. (בכ״י בְּעֵצָה חַיִּים, לשון עץ החיים; ואוצ״ל: חַיִּים, או: חִיָּה). 9. בכ״י: ומַשְׁוָה. 11. בכיית, כך נקוד בכ״י.

לְכִסָּאוֹ הִסְבִּיב גַּבּוֹתָם מְלֵיאוֹת עֵינַיִם — לִפְנֵיהֶם נָתַן סֻכָּם חֲמִשִּׁים וּמְאָתַיִם

25 מְמוֹרָא חָן עַל גַּבָּן זֶרַע מַשִּׁיקוֹת בַּמַּיִם — מַזִּיעוֹת בְּחִיל וְרֶתֶת מִקּוֹלוֹ כְּקוֹל מָיִם

מַרְעִישִׁים אִיתָּם כְּרוּבִים וְאוֹפַנִּים גַּלְגַּלֵּי מָיִם — מַקְדִּישִׁים בְּפַחַד בֵּין חַשְׁרַת מָיִם לְבֵין חֶשְׁכַּת מָיִם

נוֹרָא כְּשֶׁר כִּי אֵין מִחְיָה בְּלִי מָיִם — נוֹעַץ תֵּת בְּלִי מְחִיר מָיִם

נִיחֵל יְצוּרָיו פֶּלֶג מָלֵא מָיִם — נָא מַיִם יַטְרִיחַ לִפְלַגּוֹת מָיִם /

לח, ב סִידֵר מִקֶּדֶם חֵלֶד לַהֲשָׁקוֹת מֵאֵד מָיִם — סָקְרוּ בְּבַעֲלֵי זְרוֹעַ כִּי יִגְזְלוּ מָיִם

30 סָרַק וְסוֹרֵק הַשָּׁוָה בִּרְעִיפַת מָיִם — שָׂדֶה מֵישָׁאָף בְּנִמּוּךְ יִשְׁתֶּה מָיִם

עוֹד חִילֵק לְכָל אֶרֶץ דֵּי סִיפָקָהּ מָיִם — עַל הֶעָבִים יְצַוֶּה לְהַצְהִי וּלְשוֹקֵק מָיִם

עֲלֵי דוֹק עָשׂ כִּבְרֵיכַת מָיִם — עָלֶיהָ נָטוּי כִּיפָּה מַזְלַחַת מָיִם

פְּתִיחַת אוֹצָר הַטּוֹב מֵאוֹתוֹ הַמָּיִם — פְּנוֹתוֹ לְרַוּוֹת לְתִתּוֹ קוֹל הֲמוֹן מָיִם

פְּרָעָם בְּהִילוּף כַּמָּה לְבַל יִתְעָרְבוּ מָיִם — פִּילֵס וְשָׁקַל רוּחַ וְתִיכֵּן בְּמִדָּה מָיִם

35 צִחְצוּחַ חֲזִיוֹן הַקֶּשֶׁת הַמַּגַּהַת בַּעֲנָן מָיִם — צִיָּה בְּשוּרָה תּוּבָטָח כִּי לֹא תָגִיחַ בַּמָּיִם

לט, א צָעַד / נְשִׂיאִים מֶרְחַב יָדַיִם — צְפוּיִים בְּרָצוֹא וָשׁוּב לַמָּיִם

קָשׁוּר בָּם נִזְלֵי מָיִם — קָדוֹשׁ עַד יַרְשֶׁה לִשְׁרוֹת קִטְרֵי מָיִם

קַלֵּי עָבִים בַּשַּׁחַק לְהַמְתִּיק לַעֲנוּת מָיִם — קָרִים בְּחָתְכוֹ שָׁבִים אֶל מְקוֹם הַמָּיִם

רְכִיבִים אֲשֶׁר יַרְכִּיבוּ הַמָּיִם — רָפוֹת חַרְבוֹנֵי קַיִץ לְהַשְׁבִּיעַ בנפשות מָיִם

40 רָנָן יִפְצוּ תְּהוֹמוֹת עֲבוּר צִימְאוֹן מָיִם — רִדְתָּם כֹּל הַנִּשְׁמָה תְּהַלֵּל לְמוֹדֵד מָיִם

שֶׁדַּי אֲשֶׁר קוֹלוֹ כְּקוֹל מָיִם — שְׁמוֹ אַדִּיר וְאַדִּירִים נָקַב מָיִם

שָׁמַיִם עוֹד נִקְרָאָה בְּשֵׁם מָיִם — שֵׁם עֲטִיַּת הוֹדוֹ דְּמוּת שֶׁלֶג וָמָיִם

לט, ב תֵּבֵל אִישְׁשָׁהּ / בְּשַׁבַּע יַמֵּי מָיִם — תִּיכֵּן בָּהּ נַהֲרוֹת אֵיתָן וְהַמְשִׁיכָם [מָיִם]

[תכ]לה בְּיַרְדֵּן וַיַּרְמוּךְ וּקְרַמְיוֹן וּפִיגָה מָיִם — תָּכְנוּ אֵלֶּה מִיּוּבַל עֵדֶן הַמִּתְפָּרֵד מָיִם

45 ככת׳ ונהר יוצא מעדן להשקות וגו׳

אלהינו ואלהי אבותינו

פַּלְגֵי — אַגַּ[מֵי מַ]וָּרִים כְּהַטִּיס בְּמֶלְתָּח — אִתּוֹ ה..... שֶׁמְתַּח

מַיִם — בְּבָזוּקִים [וּכְנוּפִים וּפְלִי]אִים בַּל יָפַתַּח — בְּפָקְדוֹ נָשִׁי [לְשוֹקֵק הוּא] בְּעַצְמוֹ יִפְתַּח

ככת׳ [יפתח] יי לך את את אוצרו וג׳

32. בכ״י: מִזְלַחַת. 33. (בכ״י הגהה, ספק מאות ספק מאותה). 36. בכ״י: מֵרְחַב. 37. בכ״י קָשׁוּר.
39. נקוד: בְּנִפְשׁוֹת. 42. (בשֵׁם—שֵׁם, כך בכ״י, ואוצ״ל: בְּשֵׁם—שָׁם).
סלגי אגמי. 1. (ספק: אתו הדירם בְּדִיר שמתח). 2. (השלמתי לפי רשמי הכתב).

[מַיִם גַּבֵּר נ]שִׁיאִים לְמַלֵּא גְּרָנוֹת וִיקָבִים לְהָשִׁיק וּלְהִתְמַלֵּא

מ׳ א מַיִם דַּלְתֵי דוֹק פְּתַח / כְּקֶדֶם לְהַפְלֵא דְּגָלִים חוֹן וּנְשִׁיאִים לָמוֹ הַעֲלֵה

ככ׳ מעלה נשיאים וגו׳

לֵב הַשְׁמִיר מִבְּשָׂרֵינוּ הַגְרִיש הַרְטֵינוּ מִכְּאֵב וּבְרֵיחַ בַּל נַבְאִיש

מַיִם וּבְשָׂר מֶנּוּ אֵל תָּקוּט וְתֶרֶף תָּחִיש וְאֶרֶק תַּדְשִׁיא אֲפִילוּ בְּיִשְׂרַת אֶחָד יָשִׁיש

ככ׳ שאלו מיי מטר בעת מלקוש וגו׳

מֶלֶךְ זוֹר וְהַצְרִי וַחֲבוּשׁ וְעַטַּר זָבַת מִלְּהַשְׁדִּיף וּלְהָצִיר בְּזָכְרְךָ שָׁטָר

מַיִם חַטָּאָה וְעַמָּה מָנָה אַל יוֹפְטַר חֵן לְהַמְצִיאָם וּלְהַרְגִּיעָם בְּטִיפֵי מָטָר

ככת׳ כי הארץ אש׳ את׳ עוב׳ שמה לרש׳ לא כארץ וג׳

והארץ אש׳ את׳ עוב׳ שמ׳ לרש׳ ארץ הרים וג׳

ארץ אשר יי אלהיך דורש אתה תמיד עיני וג׳ /

מ׳ ב בַּיִד טִפְסַר הַנָּקוּב בְּרִי טָרַח לְעַבֵּב וְהַדְשִׁיא תְּנוּב לְנוֹבֵב לְהַבְרִיא

מַיִם יְמַלֵּא יָדוֹ קוֹצֵר לִקְמָצִים בָּר לְשִׁבְרִי יָפִיץ עֲנָן אוֹרוֹ סֵבֶר טוֹב לְהַסְבִּירִי

ככת׳ אף ברי יטריח עב יפיץ וג׳

יי כִּלְכוּל וְסַגְרִיר וְרֶחֶם וְצַלְמוֹן מִידוֹ בְּפִתְחָה כְּמוֹהוּ אֵין מִי יוּכַל לְהַמְתִּיחָה

מַיִם לְנִכְסָפִים עָדָיו נֶשִׁי תִּתֵּן כּוֹחָה לְרַוּוֹתָה לְהוֹלִידָה וּלְהַצְמִיחָה

ככת׳ כי כאשר ירד הגשם והשלג וג׳

אֶל מְיַיחֲלֶיךָ פְּנֵה דַּרְכָּם מִלַּעֲקוֹשׁ מֵוֵעָצְרִים בְּאָוְסָפָם אַל יְוַצְּנוּ לִנְקוֹשׁ

מַיִם גִּיזְלָם כְּצִינוֹרֵי צִינוֹק וְאַל יִנָּקוֹשׁ גָּדְבָה וּבְרָכָה בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ

ככת׳ ונתתי מטר ארצכם וג׳

מג׳ א

וְגֶפֶן וּתְאֵנָה טוֹב יְנִיצוּ יָקְבִים וַתִּירוֹשׁ לָרוֹב יִפְרוֹצוּ

כְּתִקָּנָן הוֹרִיד וְעַמְּךָ בַּל יָקוּצוּ לְמַעַן יִתְחַזְּקוּ וְיִתְאַמְּצוּ

לְקַדְּשׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ

ב׳ האל הק׳

אתה בחרתנו וג׳ ב׳ מקדש׳ יש׳ והזמ׳

25· (עם סוף דף מ׳ ב׳ נפסק הפיוט, והדפים מא־מב מכילים שני פיוטים שאין לעמוד על מחברם, האחד הוא חלק מן הפיוט ״אוהלו שני אחים״ שהדפיס אלבוגן בספר הזכרון לג. א. קוהוט [1935] עמ׳ 167, והשני מתחיל: ״לעמך תזכור ברית אבותם״).

מג, ב וְרִמּוֹן מֵעָסִיס תַּטִּיף הָרִים נָא וְגַם חֶלֶב / .....[רים]

[מַיִם ס.....רים ע.....רים]

[ד.....רים ב שאו]תך

[אֶרֶץ זַית שֶׁמֶן פ.....] צבאות.....

35 קרב לאור..... ר..... כקדם לכתוש

חֲנוּנֶיךָ .....ך יודו בְּנָכוֹן בְּרָאשׁ ב׳ הטוב

[וּדְבָשׁ ש.....תְּנ]וּבָה תַּמְתִּיק שִׁבּוֹלֶת .....יק

מַיִם תַּזִּיל..... ל.....יק תִּשְׁלַח מְבַ]שֵּׁר שָׁלוֹם לְעַמְּךָ [להצד]יק

[בְּהַצְמִיחֲ]ךָ לְדָוִיד צֶמַח צַדִּיק

40 [ככ׳ הנה על ההר]ים וגו׳ [ונא׳] כי בי ירבו ימיך וגו׳

[ונא.....] היום תאמצנו וג׳ ב׳ מעון הברכות וג׳

גשם שבת

אֲרוּחַת סַעַד יוֹמַיִם בַּג לְהַעֲרִיף מִבִּרְכוֹת מָיִם

מֵי מְנוּחוֹת גְּהַר וַיַּרְעִיפוּ שָׁמַיִם דְּשָׁנַת טוּב לְמַתְמִידֵי שַׁעֲמָיִם

אֲצִילֶיךָ לְהָגֵן בְּשָׁאֲלָם מִמְּךָ מָיִם בא״י מגן אברהם

הַיּוֹם שָׁבְתוּ שְׁבִיתוֹת שְׁתָיִם וַיַּתִּירוּ לְפָגוֹעַ עֲדֵי שְׁאֵלוֹת שְׁתָיִם

36. (בראש. בכ״י: מראש, אבל ראה ישעי׳ כ׳ ב׳).

גשם שבת. המקורות: אד״ד דף ל״ז ע״ב (מגיע רק עד שורה 12); המזרח, ירחון ציוני י״ל ע״י זאב יעבץ. קראקא תרס״ג, עמ׳ 410-412. בירחון זה נדפס הפיוט עפ״י הפתקת דר. יהודה מגליון עתיק שנמצא בצרוף שטר שחרור לשפחה ושעמד להמכר בירושלים. איפה נמצא כ״י זה כעת לא נודע. עורך הירחון נקד את הפיוט ונתן פירוש עליו כפי חכמתו, אבל לא חלה ולא הרגיש כי לפיוט הזה יש בניה מיוחדה, ומשום שהכ״י שהיה לפניו היה לקוי במקומות אחדים לא הכיר את האקרוסטיכון ונדחק לפרש מלה אחת (ארישה) בדרך מוזר. הפיוט הזה בשלמותו הכיל לכל הפחות שתי אלפביתות. הא״ב הראשון נפסק אחר אות חי״ת ע״י הא״ב השני ואחר חתימת הא״ב השני בודאי בא סופו של הא״ב הראשון מן אות טי״ת עד תי״ו. ממה שנשאר לנו אפשר לשער שהא״ב הראשון הכיל מחרוזות של ה׳ בתים, ד׳ לד׳, האותיות של הא״ב והכית החמישי אפשר שהיה בו האקרוסטיכון של שם הפיטן. הא״ב השני נוסד על הפסוק בדברים כ״ח, יב, שכ״ב תיבותיו משמשות כמסגרת לכ״ב אותיות של הא״ב. מלבד הבתים המתחילים בתיבות מן הפסוק הנ״ל ובאותיות הא״ב יש בכל מחרוזה עוד שלשה בתים; שנים הראשונים אפשר שיש בהם רמז לשם הפיטן והשלישי הוא כעין חרוז חוזר המתחיל ״ענני יי ענני בגשמי״ או ״יה ענני בגשמי״ או ״ענני יה בגשמי״. מתכנית זו אפשר לדעת בבירור איזה בתים חסרים וג״כ לתקן הנוסח במקומות אחדים. בכ״י אד״ד רשום עליו ״בשמך רחמנא גשם שבת דר׳ סעדיה ז״ל״ ובשורה שניה נמצא עוד פעם התיבות ״גאון זצ״ל״. בכ״י שממנו נדפס בירחון ״המזרח״ רשום עליו ״בשמך רחמן גשם שבת ... דר׳ סעדיה זצ״ל״.

1. בג, חסר המזרח. 2. המזרח: בשנת טוב. 3. אברהם, חסר אד״ד. 5. המזרח: זלם. אד״ד

מֵי מְנוּחוֹת זֵילָם בְּמוּסָף תְּבוּעַ בִּינָתָיִם חוֹכִים אַחֲרֵי שְׁאֵלַת טַל בֵּינוֹתָיִם
לְהַחֲיוֹת מִיוֹמַיִם שׁוֹמְעֵי זוֹ שְׁתָיִם.

גוף ל׳ ארשה

יִפְתַּח אֶשְׁנַבֵּי מִטְרוֹת פְּלָגִים יֵי בְּצַחוֹת הִמְהִיר לְשׁוֹן עֹלְגִים
לְךָ גְּרוֹנִי יַבִּיעַ הֲגִיגִים אֶת דְּגָלֶיךָ אֶתְיַצֵּב בְּעֹצֶר הַגִּים
סַעֲדֵנִי וְאוֹשִׁיעָה וְאָנוּחַ מִדְּאָגִים
בְּנַחַת רַוֵּה מִטָּרוֹת וּשְׁלָגִים
עֲנֵנִי יָהּ אֵל בְּגִשְׁמֵי פְּלָגִים

[אוצרו ה׳ ..... הטוב ו׳ .....
את ז׳ ..... השמים ח׳ .....
.....]
ענני יה אל בגשמי ...

[לָתֵת] טַעֲמֵי שִׁפְתֵי מִפְעַנְחוֹת מְטַר יָקָרוֹת וְקִפָּאוֹן לִי מִמַּתְחוֹת
אַרְצְךָ כַּלְכֵּל וְהוֹשִׁיבֵנִי בַּטֶּחוֹת בְּעִתּוֹ לְהַזִּיל מִטָּרָה לְהַנָּחוֹת
יִפְרוּ יֶשַׁע וּצְדָקָה יַחַד צוֹמְחוֹת
יְנוּסוּ יָגוֹן וַאֲנָחוֹת
יָהּ עֲנֵנִי בְגִשְׁמֵי מְנוּחוֹת

אחר שאילת. 6. המזרח: זה שתים. 7. גוף ל׳ הסר המזרח. המזרח: ארישה. (גוף, עי׳ פיוטי יניי, עמ׳ שיט. ל׳ ארשה, ר״ל בניגון [=לחן] הפיוט ״ארשה ארוש רחשון״ לקליר). 8. המזרח: פתח אשנבי. המזרח: יה אל בצחות תמהיר. 9. (אוציל: בעצר חגים, כלומר בעצרת החג ?). 10. אדד. ואיושעה. 11. אדד המזרח: רוית, ותקנתי על פי ההשערה. 12. הבית הזה חסר בנוסח של ״המזרח״ ונמצא רק בכ״י אדד ובו מפסיק הכ״י הזה. המלה האחרונה מטושטשת בכ״י אבל לפי הענין והחרוז נראה שנכון הוא לנסח ״פלגים״. מלבד הבית הזה שהוא חרוז החוזר של המחרוזה הראשונה חסרים בנוסח ״המזרח״ עוד ששה בתים, היינו ארבעה בתים כנגד ארבע תיבות של הפסוק (אוצרו הטוב את השמים) וארבע אותיות של האל״ב (ה־ח) ושני בתים משלשת הבתים הנוספים בכל מחרוזה. הבית ״ענני יה אל בגשמי טעמי שפתי מפענחות״ שבנוסח ״המזרח״ מרכב מן החרוז החוזר ששייך למחרוזה השניה והבית הראשון של המחרוזה השלישית אלא שהמלה האחרונה של החרוז החוזר והמלה הראשונה (לתת) של המחרוזה השלישית חסרות. 15. (נ״ל שבית זה פתח באות ע המצטרפת לסי׳ סעיד, כזה: ס׳עדני, ע׳..., י׳פרו, ד׳שאי). 17. ההשערה שהמלה ״טעמי״ איננה שייכת לחרוז החוזר אלא לבית המתחיל באות טי״ת מן הא״ב באה לי מחברי וידידי פרופסר אלכסנדר מארכס כשבדקנו יחד את הכ״י אדד. המזרח: מטר אורות, אבל האקרוסטיכון דורש שהתיבה אחרי ״מטר״ תתחיל באות יו״ד, ותקנתי עדה״כ זכריה יד, ו. 18. המזרח: ארצך תכלכל, אבל האקרוסטיכון דורש אות כ״ף במקום זה. 20. (ינוסו, ג״ל שתבת ״בנחת״ [לעיל שו׳ 11] חוזרת בכל הבתים המשולשים, ויש לקרא: בנחת [=בשבת] ינוסו, וכן להלן ש׳ 25: בנחת תלחה.

וּלְבָרֵךְ מֵגֵד אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ לִפְשׁוֹת אֶת בְּאֻמָּנֶיהָ לְנַחֵת גְּדוּדֶיהָ חֲפוּשׁוֹת
כֹּל שבע אָכוֹל וְהוֹתֵר להמשות מַעֲשֶׂה עוֹז מִטְּרוֹתֶיךָ מעננים חבושות
דִּשְׁאֵי אֶרֶץ בַּל יָהוּ עֲבוּשׁוֹת
תלחה הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת
עֲנֵנִי יָהּ אֵל בְּגִשְׁמֵי נְפָשׁוֹת

יָדֶיךָ פָּעֲלוּ רַב טוּב ..... [וְהִלְוִיתָ צ.....
גוֹיִם ק..... רַבִּים ר.....
וְאַתָּה ש..... לֹא תִלְוֶה ת.....
....
עֲנֵנִי יָהּ.....]

תוכחה

אִם לְפִי בָּחְרָךְ, צוּרֵנוּ, בָּאָדָם הַזֶּה הַדַּל / הוּא כְּתוֹר הַמַּעֲלָה, וּמַה־שֶּׁמָּץ דָּבָר נִשְׁמַע־בּוֹ?
אִם לְפִי בִּנְיָנוֹ וְרִקְמוֹ – כְּחֶרֶשׁ מִן־הַחֹמֶר לֶקַח / מַעֲיָנוֹת דָּם וָרִיר, מְעוֹנוֹת רִמָּה וְתוֹלָעַת!
אֶתְכְּרֵית רוּחִי אִם־אַבִּיעַ מַעֲלָלָיו / נַפְשִׁי תִּשְׁתּוֹחַח מַעֲשָׂיו אִם אֶזְכְּרָה;
אוֹי לוֹ מִיְּצָרוֹ אוֹי לוֹ מִיֹּצְרוֹ / יָדוֹ בְּכָל־יָצוּר לְשַׁחֲתָם וְיַד כֹּל בּוֹ לְהַשְׁחִיתוֹ!

בְּעוֹלָמוֹ נֶחְשָׁב הוּא כְּבֵין צְעָדָיו קְמֻשָּׁנִים / וְכָל־יְמֵי חַיֵּי הֶבְלוֹ עַל־שְׂבָכָה יְתַהֲלֵךְ
בָּרָד וְשַׁעַר קֶטֶב, חֹם חֹרֶב צָרֶבֶת / בְּתוֹךְ לְבָאם לַהֲטִים, כַּמָּה יִפָּקַח עֵינָיו וְיִזָּהֵר!
בָּעֹט יִבְעַט כְּשָׁבְעֵהוּ, וְעֵת כִּי־יִרְעַב וְהִתְקַצֵּף / גַּם־בַּלַּיְלָה לֹא־שָׁכַב לִבּוֹ, כִּי כָל־יָמָיו מַכְאוֹב וָכָעַס;
בַּיִת בְּבַיִת הוּא מַגִּיעַ, וְדַיּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת אֲחֻזַּת־קָבֶר / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

25 (תלחה, ג"ל: תְּלַחַח, לשון לחלוחית).

תוכחה. המקורות: אי"א מכיל כל התוכחה ורשום עליה הכתבת: "מרתיה לרבינו סעדיה ז"ל"; אדלו מכיל חרוזים 4ב–13א; אי"ב מכיל חרוזים 5א–24ב; טשכב מכיל חרוזים 12א–19ב; טשכג מכיל חרוזים 14ב–36ב; פ מכיל חרוזים 17ב–43ב; אדכה מכיל חרוזים 26ב–61ב; אדי"ח מכיל חרוזים 30א–44ב; טשכד מכיל חרוזים 36ב–52ב; טשכה מכיל חרוזים 41א–48א, 63א–70ב; מה מכיל חרוזים 47ב–53ב; טשכו מכיל חרוזים 47ב–54ב, 85ב–88ב; טשכז מכיל חרוזים 54ב–68ב; אדכו מכיל חרוזים 61א–73ב; אדלא מכיל חרוזים 61א–78א; מו מכיל חרוזים 67א–84א; מז מכיל חרוזים 77ב–80ב; ש מכיל חרוזים 7ב–86א. מבחר השירה העברית מאת חיים בראדי עמ' נ"א–נ"ז.

הערה: במקומות שאני בוחר בנוסח איזה כתב יד תחת נוסח של מבחר השירה אני רושם המקורות לשתי הנוסחאות, בשאר מקומות יבואו רק המקורות לשנויי הנוסחאות.

6 ברד וזרם קטב חורב צרבת (אי"א). במה יפקה (אדלו). 7 כשבעהו (חסר: אי"א). יתקצף (אי"א).
8 בסוף שורה זו באה בכ"י אי"א, יב, אדלו התיבה "הנשמה" או "הל" = הנשמה לך, לרמוז כי כאן צריך

גַּאֲוַת לִבּוֹ תַּשִּׂיאֵהוּ לְהִתְנַשֵּׂא עַל־בָּמֳתֵי עָב / וְעַל־כָּל־חַי יִתְיַהֵר – וּפִתַּע נוֹקֵשׁ וְנִלְכָּד

גֹּבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ, הוּא וְאֶפֶס עוֹד מִלְּכוֹ / אַךְ אֶל־שְׁאוֹל יוֹרֵד, בַּדֵּי עָפָר לַמּוּצָק.

גּוּשׁ בָּאוּשׁ גְּלָמֵהוּ, זְרֵמַת תַּעַב מִקְפֵּהוּ / כְּשַׁבְּלוּל אִם יִמָּס, גַּם־שֶׁמֶשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדָע.

גָּחָה חִבָּלָה יַלְדָּתֶהוּ וְנִמְלָט, נָפַל עַל רֹאשׁ / נִפְלוֹ חֲלוּתוֹ הִיא, אֵין לוֹ תְּקוּמָה מִמֶּנָּה.

דַּדּוּהוּ לְמוּסָר מַחֲנִכָיו, הֶמְרִיצוּהוּ מַכּוֹת וְהוֹגוּהוּ / אָכֵן לַשָּׁוְא יִסּוּרֵימוֹ, וְהוּא כְּעֵגֶל לֹא לֻמָּד.

דַּעַת יִדְרֹשׁ כָּל יָמָיו וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנּוּ / מִדַּת יָמָיו וְחֶלְדּוֹ נִשְׂגְּבָה לֹא־יוּכַל לָהּ.

דַּעַת מַה יֵּלֶד יוֹם מָחָר – נִבְעַר מִדַּעַת מַה־יֶּהִי / עַל כֵּן מָלֵא לִבּוֹ פַּחַד וְעִצָּבוֹן, יָשִׁית עֵצוֹת וְיִתְעַשֵּׁת

דָּעֲכוּ כַּפְשָׁתָה מַחְשְׁבֹתָיו כְּשֶׁתִּפּוֹל רֶעָתוֹ פִּתְאֹם / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

הוֹה גְּדוֹלָה עָלָיו תַּאֲוַת מַאֲכַל לַחְמוֹ / כְּמוֹ פְרָאִים וּבְנֵי־שַׁחַץ יְמַלֵּא חֹרָיו הַטָּרֶף,

הַשִּׂיחִים עַד כְּלוֹתָם, הָרֹמֶשׁ וְהַשֶּׁטֶט עַד תֻּמּוֹ / וְהוּא כַּמָּוֶת לֹא יִשְׂבָּע וְכָאֲבַדּוֹן לֹא־יֹאמַר הוֹן.

הַוּוֹת יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ וּכְאוֹר הַבֹּקֶר יַעֲשִׂימוֹ / יַשְׁכִּים בְּיוֹמָם לַעֲטוֹת כְּלֵי חָמָס וְאַכְזָרִיּוּת;

הֲתֵלִים בְּפִיהוּ מִחוּץ דַּעַת הַבְּרִיּוֹת לְגָנֹב / אִם־נֶחְקַר וְיִבָּחֵן נִמְצָא כֶּסֶף סִיג מֻצָּפֶה.

וְיִשְׁמַח בְּכָל שָׂאֹת כִּי הֵבִין לְהִתְהַפֵּךְ בְּאֹמֶר אֱמוּנָה / רְמִיָּה כִּי יַחֲלִיף אַף גִּילַת לוֹ וְרַנֵּן.

וּמִי שָׁמַע כָּזֹאת, הֲיִשְׁמַח לְאֵידוֹ בְּטִפְשׁוֹ? / וְלוּ הֵשִׁיב אֶל לִבּוֹ כִּי אַתָּה מְפַרְנְסוֹ דַּיּוֹ!

וּלְעֵת תִּבָּקַע כְּרֵשׁוֹ וִיזֹרֶה הַפֶּרֶשׁ עַל פָּנָיו / כְּאֹמֶרֶת הֵא לְךָ שׁוֹטֶה כָּל גָּזֵל שֶׁנָּתַתָּה בִּי!

וְתַעֲנוּגֵי עָשְׁרוֹ הוֹסְרוּ וְנִשְׁאַר עֲוֹנָם בְּנַפְשׁוֹ / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

זַעַף אַפּוֹ וַחֲמָתוֹ אֹיְבָיו אֹרְבָיו הֵמָּה / תֵּת לוֹ מוֹקֵשׁ וּמַלְכּוֹד לְאַרְבַּע מִיתוֹת וְדִינֵיהֶם;

זֶלֶעֶף, נָבוּךְ וְתֹעֶה כְּרֹכֵב עָרוֹד וּמְשֻׁלָּח / וְכָאֲנִיָּה בְּלֶב־יָם מִטַּרְפֵּת וְהַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר.

לומר החרוז הידוע הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך". 9. במתי (חסר: ש). נוקש ונואש (איב, אדלו ש). 11. תעב תתקפהו (איא). 12. נמלט ונפל (איא, יב, אדלו ש). אין לו תקוה (ש). 13. דדוהו מחנכיו למוסר (איב, אדלו). 14. והיא רחוקה רחוקה (איב, ש). 15. דת מה ילד (טשכב, כג ש). ומחר (איא, טשכג). דל נבער (ש). מה יהי (חסר: טשכב). 16. ועצבון (חסר: איא טשכג). 16. דועכו (טשכג). בכ"י איב בא בסוף שורה זו יזכר זאת וג הל (=הנשמה לך). 17. עליו מאוס מאכל (ש). ימלא תורף הטרף (ש). 18. הרומס והשאט (טשכב); הרמש והשאט (איא) ונפשו כמות לא תשבע (איא, טשכג). 19. וכאור הבקר (איא, טשכב, כג); וכאור בקר (איב); ובאור הבקר (מבחר). יעשימו (איב, טשכג); יעשינה (איא, פ, מבחר). 20. לגניב (טשכג). ויבחן אם נמצא (איב). 22. השמח (איא, יב, טשכג, פ, ש). ולא תשיב אל לבו (ש). שאתה מפרנסו (טשכג, פ). 23. כריסו . . . פרש (ש). הי לך... גזל שגזלת בי (טשכג). 24. עשרו סרו (איא, יב, טשכג ש). 26. נבוך (ש); דעוך (בשאר מקורות). וכאניה (ש); כאניה (בשאר מקורות).

זְנוּת יַקַּח לִבּוֹ, וְחָכְמָתוֹ בֶּלְעָה כִּי יַעְגֹּב / כְּצִפּוֹר אֶל־פַּח יָרוּץ, נַפְשׁוֹ הַיְקָרָה יָצוּד.
זָעוּ אֲבָרָיו מִפְּנֵי זָרָה, נִקְרַע הַסָּגוֹר מִן־הַשָּׁאַר / וְלֹא יִמָּאֵס כָּל טֻמְאָה וְלֹא יִגְעַל כָּל דָּוָה.

חָתָה אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וְלֹא חָשׁ, וּבָנָיו יַרְבּוּ הַמַּשָּׂא עָלָיו / וְלֹא יִשָּׂא לַמָּרוֹם עֵינוֹ, לִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאוֹ וְיֶחְדָּל.
חֵץ כְּבֵדוֹ יָפַלַּח, חֶלְאָתוֹ וְזֹהֲמוֹ בְּנֹצָתוֹ / סֹפֵק כַּף אֶל־כַּף וְיִתְנַחֵם עַל הַמַּיִם אֲשֶׁר לֹא יַאֲסִפוּ
חֶלְבָּה כְּרֵגַע תְּשׁוּקָתוֹ וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה / חַיָּב בָּאֶלֶף כְּרִיתוֹת וּמַה־יֵּשׁ־בּוֹ עוֹד מִמֶּשׁ?
חַת הוּא מֵעֵינֵי כָל בָּשָׂר וְעֵינֵי אֲדֹנָי מְשֹׁטְטוֹתָיו / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

טָרַף נַפְשׁוֹ כִּי יַעֲשֹׁק וְעִם גַּנָּב עַד יַחֲלֹק / וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ, וְאֶת הָאָבֶן וְאֶת הָעֵץ כִּלָּתוּ.
טֹעַ שָׂדֶה זָמַם קָחַת, חָרַץ וְרָצַח וְגַם יָרַשׁ / תֻּקְלַל חֶלְקָתוֹ כְּנֵבוֹת בְּעֵמֶק עָכוֹר לְגַלִּים
טָרֵם יִמְשֹׁל כָּלָה מֹשֵׁל, כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא / סְבָלָה הַכְּסִיל בְּחֵיקוֹ וּפָנָיו חָפוּ בֹּרֶב עָם.
טְמוּנָה קִנְאָתוֹ בְּחֵבוּ בִּרְאוֹתוֹ טוֹבָה לְגִילָיו / תְּמוּת נַפְשׁוֹ עִמָּם יָאֵב, וּמִי כָמוֹהוּ מֵרִים אִוֶּלֶת.

יָגֹרָה מָדוֹן בְּשָׁלוֹם וְלֹא בְּיָד יַשְׁקִיט רִיב / יִשֹּׂךְ בְּלוּא־לָחַשׁ, וְיָמִית וְאֵין יָכֹלֶת לְהַחֲיוֹת
יִשְׁתֶּה מֵי הַיָּם וְהֶאֱזִנִיחוּ, יַעֲשֹׁק נָהָר וְלֹא נָח / יָנוּחַ הַכִּבְשָׁן מֵעֲשָׁנוֹ וְהוּא בְּקִנְאָתוֹ כְּלֻקֶדֶת
יְצוּדֵהוּ לְשׁוֹנוֹ לְמַדְחֵף, סַפַּחַת בְּגֵוָיוּ יִפְשֵׁהוּ / יַהַרְגֵהוּ כַּעְסוֹ כְּפִתָּה, תְּגַמְּאֵהוּ מַשְׁטֵמָה לְמוֹתֵת
יַחַד מְקַנֵּא וּמְקַנֵּא יַעֲבֹרוּן וְכָל קִנְאָתָם–יִהְיוּ הֶבֶל / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

כְּחֶרֶב חַדָּה יֶלֶטָּשׁ, אִם תִּמְצָא יָדוֹ מֻמְשֶׁלֶת / לְרַצּוֹת עֲבָדָיו וְהַמֵּרֵעִים וְלֹא יַגִּיעַ רְצוֹנָם סֶלָה.

27. וחכמתו (אדכה); חכמתו (איא, טשכג, פ, ש, מבחר). אלי פח (איא); אל פח יקוש ירוץ (אדכה). 28. זעו נתחיו (אדכה). אבריו מראדיה (אדכה, טשכג). זעו נתחיה ממאזיה (ש). מן השאור (טשכג, פ). לא יגעל כל דוה ולא יבוס מכל טומאה (אדכה); לא יבוס כל טומאה ולא יגעל (טשכג, פ, ש). 29. חותה (ש). ירבו המשא עליו (אדכה, טשכג, פ, ש); ירב המשא (איא, מבחר). ולא ישא מרום (ש). ולא ישא ... לזכור את בוראו (אדכה ש); לא ישא ... יזכור בראיו (איא, טשכג, מבחר, פ). 30. חץ יפלח כבדו (אדיח ש). וזהמו כנוצקו (אדכה, טשכג ש). כפוק כף (איא); יספוק כפו (אדיח); יספוק כפיו ויתנחם (אדכה ש); יספוק כף אל כף (טשכג). 31. באלף (אדיח; בשאר מקורות "לאלף"). ומי יש (ש). ממש (אדיח, טשכג; בשאר מקורות "עוד ממנו"). 33. ועם גנב או יחלוק (איא, אדיח, כה טשכג ש). ויאהב אלה (אדיח, כה ש). את האבן (אדיח). את העץ ואת האבן (ש). 34. טוע (אדיח); טיע (טשכג). וגם דש (איא). תקלל ... כאחאב (אדיח, כה ש). 35. טעם ומשל כל המושל (אדיח); טרם ... כל המושל (אדכה, טשכג ש). בהמצאו (אדיח, כה ש). הכסיל בבצעו (אדיח, כה ש). 36. סמונה ... בחבו (אדיח, כה טשכג ש); טמונה ... בלבו (איא, מבחר, פ). טובה (חסר: ש). נפשו (חסר: איא). עמם יאו מי (אדיח, כה ש). 37. בלי לחש (איא, פ). 38. ישתו מי ים והאזניחו (אדיח ש); ישתו מי הים (אדכה). זנוח הכבשן (אדכה). 39. תגמיהו מסטימה (איא); תגמהו (אדיח ש). 40. יחדיו (אדכה, טשכד); יחדו ... יחויון הבל (אדיח, ש). 41. ולוטש (ש). ידיו (איא); עבדיו והמרעות (איא); והמרעית (אדיח, כה, טשכד, כה, פ, ש). ולא יגע (ש).

כִּתְרוּהוּ כָּל צַד וַיַּקְף, בְּלִי עָוֹן יֵרָצוּן מֵרוּץ / כַּמָּה בְנַפְשׁוֹ יִשָּׁמֵר לוּלֵי יֶשֶׁף שֹׁמֵר כָּל יָצוּר!
כְּסַרְסוּר בֵּין אֵל לְעָם לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ הָפְקַד / נִחַר גְּרוֹנוֹ מִלִּזְעֹק, נָחַר מַפּוּחוֹ מִלְּצָרֵף
כַּמָּה יִבְרַח וְיֵלֵךְ לְבַל יִקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר / וּכְהֶרֶף עַיִן שָׁטְפוֹ שֶׁטֶף–אֵי כְבוֹדוֹ וּגְבוּרָתוֹ!!

45 לָאֶרֶץ מְלֵחָה נִדְמָה אִם לָקֹה יִלָּקֶה בַּעֲרוֹרֶת / נָתְחָיו נִתְּכוּ כַּמַּיִם עַד יָנוּב פְּרִי הַבָּטֶן
לְתוּגָה לוֹ רֹב יָלָדָיו; יֵשׁ מֵהֶם לְאַבְחַת חֶרֶב / וּמֵהֶם לִשְׁכֹּל וְאַלְמוֹן–לָרִיק יָגַע בָּם וַיְסַפֵּחַ
לְחָלָיִם יִדְאַג לִבּוֹ, לִשְׁמֹר סַמֵּיהֶם / יַעֲשָׂק נָא פֶּן יֵרַע הַבֵּן וְיִתְפָּרֵץ מוּמֵי הַבַּת וּפֶן תֵּחָלֵל
לְעֵת תִּתְקְפֵהוּ וַיַּחֲלֹף יִכְבְּדוּ בָנָיו וְיִצְעָרוּ וְלֹא יָבִין לָמוֹ / יִזְכֹּר זֹאת וַיֵּבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

מִי יְמַלֵּל לוֹ וִיבַשְּׂרֵהוּ בְּעוֹדֶנּוּ רַךְ כִּי יַזְקִין / יִשְׁמַח כִּי הִגִּיעַ אֵלָיו, מִשְּׁאֲלוֹת מְבָרְכָיו מֵלְאוּ;
50 מָצָא יוֹם זֶה שֶׁקִּוָּה לִבָּתוֹ עָלָיו רֶטֶפֶשֶׁת / וְנִמְצָאוּ יְמֵי רָעָתוֹ, שָׁנִים אֵין חֵפֶץ בָּמוֹ;
מִבֵּיתוֹ שִׁמְרָיו זֵעֲזְעוּ וְאַנְשֵׁי חֵילוֹ נֵעָנְעוּ / מֵוֵעֵטוּ טוֹחֲנָיו וַתִּקְהֶינָה, וְרֹאוֹתָיו אָסְפוּ נָגְהָם,
מִקּוֹל צִפּוֹר יִתְנוֹדֵד, וְצָלְלוּ שְׂפָתָיו וּבְנֵי שִׁירוֹ / אִם יָשֵׂם בֵּאלֹהִים כִּסְלוֹ–כִּכְלוֹת כֹּחוֹ לֹא יַעַזְבֵהוּ.

נַעַר הָיָה וַיַּבַּעֲתֵהוּ חִצֵּי דָם וּבָרָק מִמְּרָרָתוֹ / מֵחֲמָתָם רוּחוֹ תֵּשֶׁת, כַּמָּה יְכַלְכֵּל וְיִשָּׂא!
נִתְּקוּ סִמְפּוֹנֵי חֲדָרָיו בִּימֵי בְחוּרָיו בְּהַקְדִּיחַ / יֵילִיל עַל מִשְׁכָּבוֹ וְלֹא צָעַק וְלֹא שָׁב עַד הַמַּכֵּהוּ.
55 נֹהֵם כְּיוֹנַת אֵלֶם, יְצַפְצֵף כְּעָגוּר וּכְסוּס / וְהָיָה כִּי יִרְאֶה הָרְוָחָה וְהִכְבִּיד אֶת לִבּוֹ וְהִקְשִׁיחַ.

42· בנפשו ישמר... ישך (אדיח, כה, טשכד, כה); בנפשו יזהר... ישך (אי״א, פ); בנפשו יזהר... לולי יסך שומר (מבחר). כל יקום (ש). 44· כמה יכלה (אי״א, אדיח, כה ש). לבל יקשרו (אדיח, כה, טשכד, כה, ש); לבל יקשור (אי״א, מבחר). שטפו שוטף (אי״א). 45· נתחיו (טשכד, כה); נדריו נתכו (אי״א, אדכה מבחר). 46· ויש מהם (טשכה). לשכול (אדכה, טשכד, כה); שכל (אי״א, מבחר). 47· דאג (אדכה, טשכד, כה ש). לבבו (טשכד, כה ש). לשמר (טשכה). יעסוק (טשכו, מה ש). הבת פן תחולל (אדכה, טשכו). ומומי הבת ופן (ש). 48· תתקפהו לנצח ויהלוך (טשכד, כה, כו ש); תתקפהו ויהלוך (מה). בניו (חסר: אדכה). למו (חסר: אדכה, טשכד, כו ש). 49· מי מלל אדכה, טשכו, מה ש). בעודו רך (אדכה ש). וישמח (אדכה, טשכו ש). הגיע אליה (טשכו ש). מברכיו (אדכה); מברכיו (טשכד, כו, מה, מבחר). 50· יום זה (טשכד); זה יום (אי״א, טשכו, מה, מבחר); זה היום (אדכה). מצא זה זה היום שקיוה (ש). לבתו (אדכה, טשכד, כו); ולבתו (אי״א, מה, מבחר). ונמצאו שנים אשר אין חפץ (ש). ונמצאו... אין חפץ (אדכה, טשכו); נמצאו... ולא חפץ (אי״א, מה, מבחר). 51· זועזעו... נעועו (בכל המקורות מלבד מבחר). ואנשי חיל (טשכו). מועטו (אי״א, מה ש); מעטו (אדכה, טשכד, מבחר); מעטו (טשכו). טוחניו (אדכה, טשכו, מה, ש); טוחנותיו (אי״א, טשכד, מבחר). 52· צללו (אדכה, טשכו); צלו (ש); וצלו (אי״א, מה); וצללו (מבחר); יתנודדו צללו (טשכד). ואם ישם (אדכה); אם ישים (טשכו, מה). ואם ישים באהלים... לא יעזבנו (ש). 53· ממרורה (אדכה, טשכו); מרורה (ש). מחמתם (אדכה, טשכו, מה, ש); חמתם (אי״א, מבחר). וכמה נפשו תכלכל ותשא (אדכה, טשכו–כמה נפשו ש). 54· כהקדיח (אדכה, טשכו). ולא זעק (אדכה, טשכו, ש). 55· נהם (אדי״א, אדכה ש); נהג (מבחר). וסיס (אדכה); וכסיס (אי״א).

נֶחְפַּז לָלֶכֶת צֵאת בְּגֵפוֹ רַק מִכָּל תִּקְוָה בִּלְעָדֶיךָ / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

שָׁב וְתַשׁ כֹּחוֹ, בֵּלַע בְּקֶרֶב וְאַף עֹצֶר / עַד שֶׁהָרִאשׁוֹנָה פֻּקְדָה בָּאָה אַחֶרֶת וְנִסְמְכָה לָהּ;
סָס יֹאכְלֵהוּ כַּצֶּמֶר, עָשׁ יְבַלֵּהוּ וְרָקָבוֹן / שְׁבַע יָמִים בְּרֹב רֹגֶז מְעַט וְרָעִים וּמְרֹרוֹת
שָׁמְחוּ לוֹ גְּרֵי בֵיתוֹ נְעִמוֹתָיו כִּי יִרְאוּ מֵחוּצָה / וְלִבּוֹ יוֹדֵעַ מָרְתוֹ וְעֵלוֹ כִּי נָטַל עָלָיו.
סָע מִסַּע אַחֲרֵי מִסַּע אֶל אֶרֶץ עֲפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל / שָׁלַף וַיֵּצֵא בְּבוֹא יוֹמוֹ מִכָּל יֵשׁ וְתַעֲנוּג וְעֶשְׁתֹּנוֹת.

עָלָיו נֶהֱפְכוּ צִירָיו, חֲבָלֵי מָוֶת וְאֵימוֹתָיו / שָׁתָה כוֹס מַר וַיָּמֹץ, חֲרִשָׁיהָ יָגֹרֶם בְּקָצֶף.
עֲטִינָיו מָלְאוּ רֹאשׁ, וְלַעַן עַצְמוֹתָיו יָשֵׁקָה / כָּבָה הַנֵּר וַיִּדְעָךְ, וַתִּקְדַּר נַפְשׁוֹ בַּעֲרִיפָיָה.
עֲצַר חֶבֶל כַּסְפּוֹ וְגֻלַּת הַזָּהָב נָחְבָּסָה / אָזְלוּ מַיִם מִנִּי יַמּוֹ וַיּוּעַם כִּתְמוֹ הַטּוֹב
עָפָר מִי יְגַלֶּה מֵעֵינָיו לִרְאוֹת מַה יִּהְיֶה אַחֲרָיו / יִזְכֹּר זֹאת וְיֵבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֹשֵׂהוּ יִכָּנֵעַ!

פָּרְחָה נַפְשׁוֹ אֶל מְעוֹנָהּ, לַיָּצוּעַ אֲשֶׁר יְצָעָתְהוּ / בִּצְרוֹר הַחַיִּים – אִם זַכָּה, וְהַמִּרְשָׁעַת בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע;
פֹּרְדָה מִתּוֹךְ נִדְנָהּ, וְכָל שֶׁכֵּן מֵאָח וְשׁוּעַ / גַּם זֹה רָעָה חוֹלָה כִּי נוֹתְרָה כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת.
פִּגְרוֹ הָרַךְ וְהֶעָנֹג, אֲשֶׁר כָּל יָמָיו יְעוֹדֲדֻנוּ / נִמְאַס וְנִטְבַּל בַּשַּׁחַת, וְנַפְשׁוֹ עָלָיו אֹכֶלֶת;
פְּנֵי לְבוּשׁוֹ מִי יְגַלֶּה וְרֵיחוֹ מִי יוּכַל לְהָרִיחַ / פָּקוּד וְנָתוּן בְּאַשְׁמַנּוֹ לָעֵת מַתַּן הַחֶשְׁבּוֹן.

צוּר יִקְרָא לְרוּחַ מֵעַל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין בָּשָׂר / יַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׁחוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִשְׁכַּח יַזְכִּירֵהוּ.

58- ללכת בגפו וכו' (אדיא, טשכז); ללכת צאת כשבא מכל תקוה (איא, מבחר). ללכת צאת בגופו רק מכל תקוה בלעדיך (ש). 59- הכה בקרה (אדכה טשכז ש). עד שהראשונה (אדכה, טשכז ש); עד שר ראשונה (איא, מבחר). אחרת ונס בבהלה (מבחר); ונסמכה לה (איא, אדכה, טשכז ש). 60- יאכילהו (איא). שבע ימים בכל עצב מעט (אדכה, טשכז). ברב עצב. מעט ורעים ממרורות (ש). 61- ולבבו יודיע (אדכה); ולבבו ידע (ש). 62- מכל יש ומתמוד (אדכה, טשכז ש). 63- וחבלי מות (אדכה). כוס מר (איא, אדכו, טשכז ש); כוס מות מר (מבחר). חרסיה (אדכו). 64- רוש (טשכז). ותקדר שמשו (אדכו, טשכז ש). בעריפיה (חסר: טשכז). 65- זהבו (איא, אדכו, טשכה ש); זהבה (טשכז). מן ימו (איא); מימו (טשכה, כז); מימיו (ש). 66- יגלה מעליו (איא). ולפני קונהו יכנע (אדכו). 67- פחח נפשו (טשכה). לישוע אשר (איא). אשר יצעתו (אדכו, טשכה, כז). והמרעשת בכף הקלע (אדכו, טשכה, ש). 68- פורחה (אדכו). מאח ורע (טשכה, ש). זו (איא, אדכו, טשכה, כז). כצפור בודדת (אדכו, טשכה, ש). 69- יעודדהו (אדכו, טשכה, כז, מו ש). הובס ונבאש בשחת (אדכו ש); הובס ונבאס בשחת (טשכז, מו); יחובס ונבאש בשחת (טשכה). 70- ריחו (אדכו, טשכה, כז ש); ריחו מי יכול (מו). ונותן (ש). עד עת (אדכו, לא, טשכה, מו ש). 71- ממעל (אדכו). מגיד (מבחר); יגיד לרדם (אדכו, טשכה, מו); יגיד לאדם... שכח (ש); שכח (אדכו, טשכה, מו). יזכרהו (איא).

70 צָדָקָה לְנַפְשוֹ בְּהִמָּצֵא תֵּאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים / כְּדֹק וְחֻלַּד בְּהִתְחַדְּשָׁם פְּנֵי אֵל לֹא יִתַּמּוּ שְׁנוֹתָיו;
צָפַן אֱלוֹהַּ אוֹנוֹ אִם רַבּוּ פְשָׁעָיו וְלֹא שָׁב / יַקְבִּצוּ פָנָיו פָּאֵרוּר, תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נָפַח
צָפוּ עֵינָיו כִּידוֹ, שְׁנָיו יַחֲרֹק וְנָמַס / יִזְכֹּר זֹאת וְיָבוֹשׁ וְלִפְנֵי עֶשְׂהוּ יִכָּנֵעַ!

•

קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ בְּנֵי אָדָם עַל נַפְשׁוֹתָם / טֶרֶם יִסְפְּדוּ הַסִּפְדִּים יַקְדִּמוּ מַרְזֵחַ בְּמַר בֶּכִי.
קִיא צֹאָה בִּשְׁלֹשָׁה עוֹלָמִים, קִיקָלוֹן עַל כְּבוֹדוֹ / קָמַל טוּבוֹ וְהֶחְפִּיר קְדַרְנִית כָּל תַּהֲלוּכָיו.
75 קִנְיָן הֶתֵּר יִמְאַס גֶּבֶר, אַף כִּי אָסוּר וּמְנוּעַ / קְבֻצַּת הוֹן מַה יִּסְכָּן לוֹ, וּמַה יִּתְרוֹן לוֹ בְּכָל עֲמָלוֹ?!
קָטַנּוּ בְעֵינֵינוּ אָנוּ, לְמִי אֵלֶּה הֲלֹא לָנוּ / מָאַסְנוּ עוֹלָמֵנוּ מְאַסְנוּהוּ, מֵאֲנָה לְנָגוּעַ נַפְשֵׁנוּ!

רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ עַד לְמֹאד, וּמֵהֶם רַבּוּ רַחֲמֶיךָ / עָמְקוּ מִשְׁפָּטֶיךָ עַד לַתְּהוֹם וְצִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל תִּכְבָּשֵׁם.
רָגַנּוּ מִזְּכֹר כָּל אֵלֶּה וְלֹא הֵבַנּוּ לְאַחֲרִיתֵנוּ / אַתָּה אֱלֹהֵינוּ תִּזְכְּרֵם וְלֹא תִטּוֹר לָנוּ נָקָם.
רַב לְךָ אָדָם מִתַּעֲבוּתֶיךָ, מַעֵט רַע מַעֲשֶׂיךָ / אַל תַּגְדֵּל בְּנָהָר שָׁחוֹ פֶּן יִכְבַּד עָלֶיךָ שוּבֶךָ!
80 רְאֵה נָא סְרִי תּוֹרָה וְיָשֶׁר בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה / כְּפָלָם לָעָתִיד, כִּי דוֹגְמָה הִיא לְשָׂכָר טוֹב

שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי, גָּמְרָה דַעְתִּי בְּאִסָּר / מַה לִּי עוֹד לַחֲטוֹא, לֹא אוֹסִיף עוֹד שוּב לְכִסְלָה
שֶׁכָּל עוֹד נִשְׁמָתִי בִּי וְרוּחַ אֱלוֹהַּ בְּאַפִּי / אֲרִיבֶךָ דִּמְעָתִי חַטָּאתִי, אֶנְהֶךָ עֲוֹנִי בְּנִמְרָץ!
שַׁדַּי אַתָּה יְצַרְתָּנוּ—חוּס וְרַחֵם עַל יְצוּרֶיךָ / נֶצֶר מַטָּעֶיךָ אֲנַחְנוּ—חֶמֶל נָא מֵעָקוֹר נָטוּעַ!
שׁוּבָה וַהֲשִׁיבֵנוּ בַּחֲסָדֶיךָ וְעַל רָעָתֵנוּ אָז תִּנָּחֵם / לֹא נָבוֹשׁ מִכָּל עֲלִילוֹתֵנוּ בְּכַפֶּרְךָ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂינוּ!

85 תּוֹשָׁבִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ, מְעַט יָמֵינוּ עֲלֵי אָרֶץ / בַּקְּשֵׁנוּ סְלִיחָה וְהוֹאַלְנוּ, אוּלַי נִמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ!
תַּעַשׂ עִמָּנוּ לִשְׁמֶךָ, כִּי יָדַעְנוּ כִּי אֵין מַעַשׂ / תֵּיטִיב אַחֲרִיתֵנוּ בִּרְצוֹנְךָ וְתִקְוָתֵנוּ לֹא תִכָּרֵת!
תֵּאָרִיךְ אַפְּךָ עִמָּנוּ וּתְהִלָּתְךָ תֶּחֱסֶם לָנוּ / תִּתְנַהֵג בְּמִדַּת חֲנִינוּתְךָ מוֹדַעַת זֹאת מִנִּי עַד;

70. בהמצא לאור באור החיים (אדיכו). כדוק וחלד בהתחדשם (טשבה, מו), כדוק וכחלד בהכחד שם (איא); בדוק ובחלד בהכחד שם (מבחר). פני אל (חסר: טשבה). וחלד... שניו (אדיכו). שנותיו לעד (ש).
71. צפן לו אלוה (מו ש). קבצו פניו (אדיכו). קיבצו פרור (ש). 73. על נפשותיכם (אדלא). בטרם (אדיכו); מטרם יספדום (אדלא, מו). בטרם יספדום (ש); למרזח (אדלא). 74. בג׳ עולמים (איא ש). קיקלון כל כבדתו (ש). 75. ומה יתרון לכל עמלו (אדלא); בכל עמלו (חסר: ש). 76. קטוננו אנו בעינינו (ש). למי כל אלה (אדלא); למי רוב אלה (מו). ומאסנוהו (אדלא). לנגוע חטא נפשנו (מו ש).
77. רבו עונותינו (אדלא, מו ש). עד תהום (אדלא, מו ש). 78. רגננו מלזכור (אדלא, מו). אתה זכור תזכרם (ש). ולא תטור (מו, מז ש); ולא תמוד (איא, מבחר). 79. רוע מעלליך (מו, ז ש).
80. ראה נא... הזה לשם טוב עד כמה (מו); ראה פרי... הזה לשם טוב (מז). ראה נה פרי... הזה לשם טוב על כמה כפליו (ש). 81. לא אוסיף שוב לכסלה (מו ש); לא אוסיף עוד לכסלה (בשאר המקורות).
83. אתה יוצרינו (ש). 84. אז (חסר: מו ש). לכל אשר חטאנו (מז ש). 85. כמעט ימינו (מז).

תַּעֲנִיתֵנוּ תְּהֵא כַּפָּרָתֵנוּ וְתַשְׁגִּיק נַפְשֵׁנוּ לִמְחִילָה לָהּ / תִּרְצֶה תְשׁוּבָתֵנוּ לְחַיִּים וּמִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא תְּשִׂימֵנוּ!

[סילוק ליום כיפור]

סילוק לרבנו סעדיהו גאון

ביר' יוסף זק"ל . . . קאל פי כפור

לכב' גד' קד' מרנ' ורבנ' יפת החזן הממחה ביר' עלי הזקן היקר נ"ע

בשמ' רחמ'

קְדֻשָּׁתְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ רַבָּה לִמְאֹד וְלִגְדוּלָתְךָ אֵין חֵקֶר מַלְכֵּי וּגְבוּרוֹתֶיךָ אֵין מִי יְדַבֵּר וּתְהִילֹּתֶיךָ אֵין מִי יַשְׁמִיעַ כִּי מִי יוֹדֵעַ דְּרָכֶיךָ וּמִי יָבִין אוֹרְחוֹתֶיךָ וּמִי יָבוֹא עַד תְּכוּנֹתֶיךָ וּמִי יִשְׂכַּל מַחֲשְׁבוֹתֶיךָ

5 וּמִי יַחֲקֹר נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמִי יִפְרֹט מִקְצַת שְׁבָחֶיךָ וּמִי יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וּמִי יַעֲמֹד עַל סוֹד מִפְעָלוֹתֶיךָ...

חטאנו לגאון פיומי ז"ל

כ"י טשכח א, ב

אָשַׁמְנוּ בְּדִיבּוּר רִאשׁוֹן אָנֹכִי — אֲזַי לֵב הוּתַל הִטָּנוּ

[בָּ]גַדְנוּ וְהֵן דָּבְקָה לְשׁוֹנִי בְּחִכִּי / אֲשֶׁר גּוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ

[גָּ]עַלְנוּ בְּדִיבּוּר שֵׁנִי לֹא יִהְיֶה — גַּם שׁוֹפֵט צֶדֶק עַל כָּכָה שְׁפָטָ[נוּ]

דִּבַּרְנוּ דוֹפִי וְלֹא אָמַרְנוּ אַיֵּה / כִּי לַיי אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ. חטאנו.

5 הֶעֱוִינוּ בְּדִיבּוּר שְׁלִישִׁי לֹא תִשָּׂא — הָלֹא מַעֲטֶה בֹּשֶׁת עַל כֵּן יָעָטָנוּ

וְהִרְשַׁעְנוּ וְנוֹתַּנְנוּ לִ[מְשִׁ]יסָה ... ...

[סדר עבודה]

אֱלֹהִים יָהּ מִקֶּדֶם — וְאֵין לְנֶגְדּוֹ תְּמוּנָה

אֶפֶס זוּלָתוֹ בָּרָא — מִי כָמוֹהוּ בְּכָל אֵלִים

סה, א אֵלִים מִשָּׁרְתָיו אָז — וְתוֹרָה בְּרֵאשִׁיתָם קָנָה

אֲשֶׁר בָּהּ יִחְיוּ יְצוּרָיו — וּבָהּ יְסוֹפוּן בְּלִים.

כמעט ימינו בארץ (ש). 88 תרצה תעניתנו (טשכ"ו). העולם הבא (טשכ"ו); העולם הזה (א"א, מבחר).

סילוק ליום כיפור. טש"ח דף ג. נדפס ב"ספדיאנה" לשכטר, עמ' 47. (קטע זה אינו אלא חלק ג' מן התפלה שנדפסה לעיל בראש הנספחות. עי"ש בשולי עמ' שע"ח. עיינתי במקור [לפי צילום שבמכון לחקר השירה העברית] וג"ל שבכתובת גאמר: זק"ל לְוָאֵרָא [וי]קאל. ר"ל: רס"ג חיברו לפר' וארא [השוה לעיל עמ' שעח הע' 35] ונוהגים לאמרו ביום כיפור).

סדר עבודה. המקור: א"י. נדפס מכאן ב"שטודיין" (I. Elbogen, Studien zur Geschichte des jüdischen Gottesdienstes, Berlin 1907) עמ' 122–125.

5 בָּלִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם יָסַד וְכוֹנֵן בִּתְבוּנָה
בָּקַע אוֹר מִבַּלִּימָה וְהִרְקִיעַ בְּמַיִם בְּדוּלִים
בְּדוּלִים חָשַׁף מִפְּנֵי גֵיאָ וּבְמִקְוֵה יַמִּים הֶחֱנָה
בִּפְרִי וְעֵשֶׂב מַזְרִיעַ הִדְשָׁא כָּל גְּבוּלִים.

גְּבוּלִים חָק לְכוֹכְבֵי אוֹר לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה
10 גִּידֵל דָּגָה וְעוֹף וַתַּנִּינִים גְּדוֹלִים
גְּדוֹלִים בַּהֲמוֹת שְׁדֵי לְכָל רוֹמֵשׂ לְמִינָהּ
גְּוִיָּה יָצַר בְּצֶלֶם לְהַכְּרוֹת מֵנָהוּ דְגָלִים.

דְּגָלִים הֶעֱלִיס בְּאַהֲבָה וְעִידָנָם בְּחוּפַּת גִּנָּה
סה, ב דָּבָר צוּם וְהֵמִירוּ וְגוֹרְשׁוּ מִמֶּנָּה דַּלִּים
15 דַּלִּים בִּתְשׁוּקַת עֵזֶר וּתְאוֹמִים לְמוֹ הִקְנָה
דֵּי עוֹלָה עָרְכוּ לָאֵל וּצְעִירָם לֹא הִכְלִים.

הִכְלִים מְסֻדָּד בְּרָצָחוֹ וְאוֹת בּוּדוּיִין נִתְכַּנָּה
הֵצִיף דּוֹר אֱנוֹשׁ בַּיָּם כִּי יָרְאוּ הוֹלְלִים
הוֹלְלִים דּוֹר עֲשִׂירֵי בְּחֶמֶס וְשַׁחֵת בְּלֹא אֱמוּנָה
20 הִגְשִׁימָם בְּיוֹם זַעַם וּמְחָה יְקוּמָם וְהֶעֱלִים.

וְהֶעֱלִים תְּמִים דּוֹרוֹ בְּסוּכוֹ בְּתֵיבָה צְפוּנָה
וּלְקֵץ יְרָחָיו יָצָא וְהִכְלִיל שֵׁי וְהִשְׁלִים
וְהִשְׁלִים חֶלֶד מִמַּבּוּל בְּאוֹת קֶשֶׁת עֲנוּנָה
וַיְפַלֵּג דּוֹר פֶּלֶג וְכָרַת בָּם זַלְזַלִּים.

25 זַלְזַלִּים הִפְרִיחַ אָב וְהִכִּיר עֹנֶף בְּבִינָה
סו, א וְאָז הוֹדִיעַ שִׁמְךָ לַפּוֹתִים כַּסְפָּם זָלִים
זָלִים בְּסַמֵּי נִינוּ בְּעֵקֶד בְּמוֹרַיִת שְׁכִינָה
זְכוֹר לָנוּ שְׁבוּעָתוֹ וּלְחַיִּים הַעַל חֲבָלִים.

חֲבָלִים נָפְלוּ לָתֶם בְּאָהֳלֵי מִקְרָא וּמִשְׁנָה

18. (העליס, כן נ"ל, במקור: העלים). 17. (בודויין, אוצ"ל: בְּוִדּוּיוֹ, ראה בר' ד יג—טו). 19. (אוצ"ל: כְּחָמַס וְשַׁחֵת). 27. (בסמי נינו, כך נ"ל. במקור: בסמיניגו).

30 חַקְתּוֹ בְּכִסֵּא רוּם — וְרוּשָׁפוּ צָרָיו חֲרוּלִים
חֲרוּלִים זָדוּ בְּפַתְרוֹס — וַיַּפְרִיכוּ שׁוּשַׁנָּה
חֲצִי עֲשֶׂרֶת פִּלְחוּם — וַתְּסֻךְ עַם זוּ טְלוּלִים.

טְלוּלִים בְּעָב וּמַרְאֵה אֵשׁ — וְצָרֵימוֹ יִקָּחוּ בְּשָׁנָה
טְסוּ שַׁלְוִים לְתַאֲבָם — וּמַנְּךָ עֲלֵי טְלָלִים
35 טְלָלִים נוֹבַפְתָּם בְּחֶמֶד — בְּתִתְּךָ עֵדוּת נֶאֱמָנָה
סז, ב טַפֵּי לֵוִי בְּחַרְתָּה — לְמִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ יוֹבְלִים.

יוֹבְלִים לְהַקְהִיל עֵדָה — בְּמִילוּאֵי כְּהוּנָּה
יִרְחֲצוּ יַעֲטוּ יָסוּכוּ — וְרָם חֶקֶס יַשְׁלִים
יַשְׁלִים מַעַשׂ מִפְלָאוֹתָם — בְּכַפֵּר אַחַת בַּשָּׁנָה
40 יָמִים שִׁבְעָה יַשְׁבוּ פֶּתַח — כְּמַעֲשֵׂה צִיר כְּלוּלִים.

כְּלוּלִים יַפִּילוּ גוֹרָל — לְמִי הָעֲבוֹדָה נְכוֹנָה
כַּעֲלוֹתוֹ יוּצַּן שָׁבוּעַ — שׁכְלוּ וְהוֹדוּ כּוֹפְלִים
כּוֹפְלִים עָדָיו חַכְמֵיהֶם — לְלַמְּדוּ עֲבוֹדָה נְכוֹנָה
כָּל שִׁבְעָה אָז יַעֲשֶׂנָּה — לְמַעַן יִדְגַּל לְאוֹהָלִים

ככתוב כאשר עשה ביום הזה צוה יי לעשות לכפר עליכם.

45 לְאוֹהָלִים עֶרֶב הֶעָשׁוֹר — יַרְאוּהוּ זְבָחָיו בְּמִסְדְּרוֹנָה
סז, א לַעֲטוֹ יַמְעִיטוּ עֶרֶב — לְהָכוֹן לְהִילוּלִים
לְהִילוּלִים יַשְׁבִּיעוּהוּ זְקָנָיו — מִתַּת קְטֹרֶת חִיצוֹנָה
לְקוֹל בָּבוֹת יְפִיגוּהוּ — בְּכָתוּבִים וְשִׂיחַ מְשָׁלִים

מְשָׁלִים יָשִׂיחוּ קוֹל — לַהֲקִיצוֹ מִשֵּׁינָה
50 מֵחֲצוֹת קִידְּמוּ אַשְׁמוּר — דֶּשֶׁן עַל תַּפּוּחַ מַעֲלִים
מַעֲלִים לִרְאוֹת הַשַּׁחַר — צִירֵיהֶם לְרֹאשׁ פִּנָּה
מְפִיסִים אַרְבַּע עַד לֹא זֹאת — וְגֶבֶר חֶלְקוֹ נוֹטְלִים.

נוֹטְלִים לְהוֹלִיךְ מְשָׁרֵת — לְשַׁעַר הַמַּיִם תֵּימָנָה

30· (צריו, כנ״ל, ובמקור: צדיו). 37· (להקהיל, כנ״ל, במקור: להקיל). 42· (שׁכָלוּ ואוצ״ל: שׁכָרוּ).
44· (אוצ״ל: יִרְגַל, משנה יומא א ג).

נִיסְתּוֹפֵף וְטוֹבֵל שָׁמָּה וְאָז הַמַּלְבִּישִׁים נוֹהֲלִים
55 נוֹהֲלִים לְכַסּוֹתוֹ מְשֻׁוּבָּצִים וַיַּקְדֵּשׁ בִּתְפוּגַת צִנָּה
נוֹהֵג סְלֵה הַתָּמִיד שְׁחָטוֹ וְקִבֵּל דָּם אֲלֵי סְפָלִים.

סז, ב סְפָלִים תָּמֵךְ וְזָרָק וְהִקְטִיר וְהֵטִיב בְּרִנָּה
סוֹדֵר נְתָחָיו וַחֲבִיתָיו וְנִיסֵּךְ וישרו סְלוּלִים
סְלוּלִים יָרוּץ לַפָּרָה וְקִדֵּשׁ וְטָבַל כְּבָרִאשׁוֹנָה
60 סוּתֵי בַד עָט וְקִיֵּדֵשׁ וְהִתְוַדָּה בְּפָרוֹ בְּמָקוֹם עוֹלִים.

סומך שתי ידיו עליו ומתוודה וכך היה אומר: אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי: אנא השם כפר נא על החטאים על העונות על הפשעים שחטאתי שעויתי שפשעתי לפניך אני וביתי: ככ׳ בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל
סח, א חטאתיכם לפני השם: / והכהנים והעם העומדים בעזרה בזמן ששומעים את השם המפורש היוצא מפי כהן גדול בקדושה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: אף הוא מתכוון לגמור את השם כנגד המברכים ואומר תטהרו.

עוֹלִים עִמּוֹ שְׁנַיִם וּלְמַצַּב שְׁעִירִים פָּנָה
עֵירַב גּוֹרָלוֹת וְהֶעֱלָה לְשֵׁם וּגְזֵירָה עַל עֲוִילִים
עֲוִילִים לְכַפֵּר הִבְדִּילָם וְלַיֵּי חַטַּאת עָנָה
עָרַךְ שֵׁנִי בִּשְׂעִיר צוּק וְשֵׁנִית בְּפָרוֹ יוֹרֶה פְּעָלִים.

סומך שתי ידיו עליו וג׳ ובני אהרן עם קדושיך וג׳ והכהנים והעם וג׳ אף הוא מתכוון וג׳

65 פְּעָלִים לְשָׁחְטוֹ וַיַּזֵּל דָּם וּנְתָנוֹ לַמְּמֵרֵס בְּרִנָּה
פָּקַד מַחְתָּה וְחָתָה גַחַל וְקִיְּדְמוּהוּ בִּכְלִי קְטֹרֶת פְּלִילִים
פְּלִילִים עָשׁ וּבָא הֵיכָל מִנֶּגֶד עֲדֵי צָפוֹנָה
פָּרַז בֵּין בַּדִּים מַחְתָּתוֹ וְעִישֵׁן וַיְכַסּוּ צְלָלִים.

צְלָלִים יְסַכּוּהוּ צֵאת אֹהֶל וְשָׁם הִקְצִיר תְּחִנָּה
....

[קינות]

כ״י אח צ, א אָתָא הַיּוֹם אֲשֶׁר יָגוֹרְתִּי / אֲשֶׁר צָפַנְתִּיהוּ מִימֵי קֶדֶם וְדָגַרְתִּי
בְּתוֹךְ לְבָאִים לוֹהֲטִים אָמַרְתִּי כִּנְסַגַּרְתִּי / אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי

58 (וחביתיו, כנ״ל, במקור: וחיבתיו.—וישרו, אוצ״ל: וְיִשַּׁר). 65 (פעלים לשחטו, נ״ל מגומגם).

גַּרְתִּי מֶשֶׁךְ יְטוּר נוֹדֵב וַאֲדוֹמִים / תַּחַת לֹא גַּרְתִּי עִם מַשְׂכִּילַי עַם כְּזוֹהַר דּוֹמִים

צ, ב דֻּבֵּי יַעַר חָרְקוּ שֵׁן לְשׁוּמֵי הַדָּמִים / הוֹי / עִיר הַדָּמִים

5 הַדָּמִים הָרִים נָזְלוּ מֵחֲלָלַי לְהַזֵּה / וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת מַיִם וְאַחַת דָּם לְהַבְזֵה

וְאָתְמוֹל נִרְאֵיתָה לִי בַּמַּחֲזֶה וְהַיּוֹם אֵין חוֹזֶה / אוֹי מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה

זֶה סוּסוֹ דָּהֲרִי וְלִפְעָמָיו גָּהֲרִי / וּמִצָּהֲרִי וְסַהֲרִי הֶחְדִּיל זָהֲרִי

חֶצֶב יָקֵב הָרִי הַשְּׁבִית וּמִטָּהֲרִי / אוֹי לָךְ יְרוּשָׁלַיִם לֹא תִטָּהֲרִי

צא, א טַהֲרִי עַצְתַּנִי וַעֲמִי בְּטֻמְאַת הַתּוֹפֶת בָּדָדוּ / לָכֵן טְמֵאֵי שֵׁם חוֹסֵן חֵילָם שָׁדָדוּ

10 יוֹדְעֵי שְׁמָם וְכָל סְבִיבֵימוֹ לָהֶם נָדוּ / אוֹי לָהֶם כִּי נָדָדוּ

כִּי נָדְדוּ בְּנִטּוּשַׁת אֲבַדּוֹן / וְרוּחַ לֹא יָדוֹן בְּעוֹשֵׁי עֶבְרַת זָדוֹן

לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשַּׁח וְשָׁח עָם חָדַל מַאֲדוֹן / אוֹי לִי אִמִּי כִּי יְלִדְתִּינִי אִישׁ רִיב וְאִישׁ מָדוֹן

מָדוֹן וְנִצָּיוֹן בְּכָל עָרֵי מִגְרָשִׁי / הָיִיתִי לִשְׁכֵנַי כִּי אֲדוֹנִי נָטָשִׁי

נִתְיַפַּחְתִּי בְגוֹעַל וְלֹא מָצָאתִי נַפְשִׁי / אוֹי נָא לִי כִּי עֲיָפָה נַפְשִׁי

15 נַפְשִׁי נִגְעָה בָּהּ מַכַּת הָרֶג וְחֶרֶב / וְאַבְדָן אִבְּדַנִי עַד אֲבַדּוֹן לְהֶרֶב

צא, ב סוֹפֵק וכל עֶרֶב לְעַרְבֵינוּ לֹא עֶרֶב / אוֹי נָא לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יָנְטוּ צִלְלֵי עֶרֶב

עֶרֶב אֶתְמָא וְגַם בֹּקֶר מֵחַרְבוֹנַי קָיִץ / פְּעוֹת שַׁחַר מִי יִתֵּן לִי עוֹד חָיִץ

צָנָן וְדִלְקָן נָסוּ וַהֲמוֹנַי תָּיִץ / אַלְלַי לִי כִּי הָיִיתִי כָּאֲסַפֵּי קָיִץ

קַיִץ כְּכָלָה אָמַרְתִּי אָבַד שִׁבְרִי / וְקָצִיר כְּעֶבֶר נָמַתִּי מִי יַשְׁבִּיר שִׁבְרִי

20 רִיחֲפוּנִי / מִשְׁבְּרֵי מָוֶת וְלֹא עָמַדְתִּי בְּמִשְׁבָּרִי / אוֹי לִי עַל שִׁבְרִי

צב, א שִׁבְרִי לֹא חֻבַּשׁ מִיּוֹם כְּאֵיבִי / וְאֵין הָלוּךְ לְהַרְגִּיעוֹ בְּכָל מוֹשָׁבִי

תְּנָאוֹם נָאוּם הָאָדוֹן לָסַעַת אִיבִי / הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבַי

אל מלד

תָּאַר הַיּוֹם וַיָּחֶל וְאוֹתִי אֵירַע / מִדֵּי דַבְּרִי בוֹ וְאֶזְכְּרֵהוּ סְגוֹר לִבִּי נִקְרַע

צב, ב שְׁפוֹט וְחָרֵב וְרָעָב הוֹגִים עָלַי / מַחְשְׁבוֹתָם לָרָע / הוֹי הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע

רַע נִקְרָא שׁוֹשַׁן עֵמֶק כִּי נִמְצָא בוֹ סֶדֶק / אֲשֶׁר קֶדֶם נִלְקַט מִבֵּין חֶדֶק

קוֹרוֹת עְרְעָר וְלַקִּירוֹת אֵין בֶּדֶק / וְגַם הוֹי בוֹנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא צֶדֶק

5 צֶדֶק קָרוּא לְרַגְלָיו אֲשֶׁר בְּשֵׁיבָה מָל / בְּיוֹם פְּקוּדָה לְבָנָיו לֹא נִגְמָל

16· (בכ״י: סוֹפֵק וכל עֶרֶב לְעָרְבֵינוּ [!] לֹא עָרֶב. ובכ״י ס״ש H15/136 דף ב: סוֹפֵק וכלי [!] עָרֶב לְעָרְבֵינוּ לֹא עָרֶב). תאר היום. 2· (שפוט, כך נקוד בכ״י, ואוצ״ל: שָׁפֵט, ל׳ שְׁפָטִים).

צג. א פֶּץ שָׁגֵא שַׁלַּח לְעָם אָכַף וְעָמָל / הוֹי הַחוֹקְקִים חִקְקֵי אָוֶן / וּמְכַתְּבִים עָמָל
עָמָל הוּא בְּעֵינֵי חֶרֶת לוּחוֹת אֲבָנִים / וַנֶּהֱבַל בְּמַעֲשֵׂה כַּוָּנִים צַלְמֵי אֲבָנִים בּוֹנִים
שִׁדַּדְנוּ מדושת לִשְׁתֵּי עוֹנוֹת דָּרְבוֹנִים / הוֹי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד פְּנֵיהֶם נְבוֹנִים
נְבו[נים] הָדַף נְבוֹן דַּעַת מִישִׁיבָתוֹ / וְנָם לְמָה לִי חֲתוֹנֶת לְכַלַּת אַהֲבָתוֹ
10 מִמָּרוֹם שָׁלַח בִּקְצִינִי אִשַּׁת לַבָּתוֹ / וְנָם הוֹי בּוֹצֵעַ בֶּצַע רַע לְבֵיתוֹ
צג. ב לְבֵיתוֹ לֹא בָא שָׁכַח שֵׁם הָעִיר מִיּוֹם / וְנָם הַשְׁבִּיתוּ עוֹלַת תָּמִיד / יוֹם בְּיוֹם
כַּפּוּ מְנוֹרוֹת כַּבּוּ מַעֲרָכוֹת כִּי הַיּוֹם אָיוֹם / הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם
יוֹם שְׁלוֹמְךָ עַמִּי אֵין שָׂר וְאֵין בּוֹטֶה / הִנֵּה זוֹעֵק וְעַל שָׁפָם עוֹטֶה
טוּב מְרִיאֶיךָ לֹא אָרִיחַ בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא / הוֹי גוֹי חוֹטֵא
15 חוֹטֵא חוֹמֵס נַפְשׁוֹ כִּי הֵבִיאָה בְּאָלָה / מַה תִּתְהַלֵּל בְּרוֹעַ וְתִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה
זְמַן סְאוֹנְךָ בְּרַעַשׁ וְשִׁמְלָה מְגוֹלָלָה / הוֹי מֹרָאָה וְנִגְאָלָה
צד. א וְנִגְאָלָה בְּלֶחֶם / מְגוֹאָל בְּמִקְטָר מִזְבֵּחַ לְהַצְדִּיד / וְנִיבוֹ וְעֶרְכּוֹ וְזַכַּת אַזְכָּרָתוֹ לְהַדִּיד
הוּא עָוֹן פְּלִילִי מָגוֹר מִסָּבִיב לְלוּד וְחָדִיד / הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קִרְיַת חָנָה דָוִיד
דָּוִיד בִּיסוֹד בַּיִת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה עָלָה / וְאֵיךְ מִשָּׁם הֵצִיפַנִי תָּהוֹם וְאֵין מְצוֹא תְעָלָה
20 גָּזַלְתִּי וְנִשְׁנֵאתִי וְנָם שׁוֹנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה / הוֹי בּוֹנֶה עִיר בְּדָמִים וְכוֹנֵן קִרְיָה בְּעַוְלָה
צד. ב בְּעַוְלָה אִם בָּאוּנִי כָּל מִינֵי אֵבֶל / בְּרַחֲמֶיךָ צִדְקָתְךָ הֶקֵל / מַעֲמֶסֶת סֵבֶל
אֱמוּנָתְךָ רַבָּה לְהַשְׁמִיעַ לִבְלוּלֵי אֵבֶל / הוֹי צִיּוֹן הַמְּלֻטִי יוֹשֶׁבֶת בַּת בָּבֶל

אל מלך

ק. א ב אֲנִי נִתַּקְתִּי מוֹסֶרֶת והדדתי אוסף / אוֹתִי לְרַבֵּי יָוָן מָכַר וְלֹא בְכֶסֶף
אַךְ שׁוֹמְרֵי חוֹמוֹתַי בְּשָׁנוּן שִׁיסֵּף / עָדֵי נֶחֱסַף יוֹסֵף לְאָסָף לְיוֹסֵף
פזמ: נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁינוּ / אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ.

10. בִּקְצִינִי, כך נקוד בכ"י. 18. (מגור, בכ"י ספק: סגור.—ללוד, נוסף על הגליון, ועי' עזרא ב' לב).
21. (כנר' צ"ל: וצדקתך).

אני נתקתי מוסרת. פיוט זה נמצא בשלימותו רק בכ"י א" מן סוף דף ק' ע"א עד ראש דף ק"ה ע"ב. מן שורה 25א עד 33א ושורות 35—36 נמצא גם בכ"י אד"ד דף ו' ע"א. הטעם לחסרון השורות 33ב—34 הוא כי בכ"י זה אות פ"א של הא"ב באה לפני אות עי"ן כמו שמצינו במגלת איכה ג'. [אבל המחבר לא נגרר בזה אחר המקרא אלא הקדים כרגיל עיי"ן לפ"א, כמוכח מסדר השמות "ירימות, חנניה, ישבקשה" הנזכרים באותיות ס·ע·פ, כסדרם בדהי"א כה כב—כד. ואף המעתיק הרגיש בכך וכתב אות א בראש בית ע' ואות ב בראש בית פ' לרמז על סדרם הנכון]. באותו כתב היד דף ל"ב ע"א נמצא עוד פעם חלק מן הפיוט הזה (מן שורה 31ב עד שורה 49ב). שנויי הנוסחאות מעטים הם אבל מענין שבכ"י אד"ד בא הפזמון "על זה וכו'" במקום הפזמון "נפלה עטרת וכו'" וכן להפך. כדי להבדיל בין שנויי הנוסחאות שבדף ו' ובין אלו שבדף ל"ב של כ"י אד"ד אציין את הראשונים בסימן אד"ד—י ואת האחרונים בסימן אד"ד—לב ואת השנויים הנמצאים בשני המקומות אציין רק בסי' אד"ד.

1. נקוד: והדדתי אוסף.

בְּלָה יָרֵךְ וְשׁוֹק מִמֶּנִּי דָּלְיָה בָּנָה אַרְבָּעִים מִיל חָלָל לְגֶדֶר דָּלְיָה
5 בְּמַחֲשַׁכִּים סוֹגַרְתִּי עַל בּוֹר וְאֵין לִי דָּלְיָה / וּפֵירַק עֲבוֹת גְּדִילָיָה מִסַּף גַּדְלָיָה
קא, א פזמ: עַל זֶה הָיָה דָוָה לִבֵּינוּ / עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ.

גֶּדֶר מֵרוּץ נְתִיבִי וְעִוַּנִּי כְּשִׁכּוֹר גַּם הִתִּיכַנִּי כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר
גֶּדֶר מֶמְשֶׁלֶת כְּפִיר וְאֶהְיֶה לוֹ לְסִיכּוּר / וְגַם יֵשׁ דָּמִי לְזִכּוּר וַזְכּוּר. נפלה.

דּוּב אוֹרֵב בְּשִׁכּוּל רָמַס חֲצִירִי דְּרָכַי סָדַּד בְּחֶדֶק וּבַמַּאֲפֵל עֲצָרִי
10 דֶּרֶךְ תּוֹתָח עַל יָתֵר וּבוֹ פְּצָרִי / וַאֲצָרִי רוֹעַ יִצְרִי מִיצָרִי. פזמ על זה. /

קא, ב הֵבִיא הָרָעָה אֲשֶׁר מִקֶּדֶם הָיְתָה תְּנִיָּה הָיִיתִי נִנְחֶרֶת כְּאוּד עָשֵׁן מִתְּנִנְיָה
הִשְׁבִּיעַנִי בָּרוּת רֹאשׁ וְשִׁיקּוּי תַּאֲנִיָּה / וְאֵימָתָה נָתַן יָהּ עַל נְתַנְיָה. נפלה.

וַיַּגְרֵס מַלְתְּעוֹתַי בְּחִימָה אַבְקִיָּה וַתְּזַנַּח רַעְיָה חֲבוּקִיָּה בְּעֶגְלַת רִבְקִיָּה
וְאוֹמַר הוּי עַל סַנְהֶדְרֵי בְּדַת בְּקִיָּה / כִּי נִבְזָזָה בוּקִיָּה בְּשַׁעַר בֶּוּקִיָּה. על זה. /

15 זְכָר מַצִּיב גְּבוּלוֹת גֵּיא רֶקֶם וְתַרְאֵלָה זָכוֹר בְּרִית כְּרוּתָה לְדַבֶּשֶׁת וּמַרְעֵלָה
קב, א זֹאת לֹא זֹאת מְסוּךְ עָסִיס בְּתַרְעֵלָה / עַל כֵּן יָסַר אֵלָּה בְּמַכַּת יִשְׂרַאֵלָה. נפלה.

חַסְדֵּי אָבוֹת בָּנוּף מַשְׁמִיעֵי גְעִיָּה חֲדָשִׁים לִבְנֵיהֶם לְהַאֲזִין לָמוֹ שְׁעִיָּה
חֶלְקִי אֵיפוֹא וְרִבְצִי וּמָלוֹן וּרְעִיָּה / הֲלֹא בְשַׁעְיָה נִיחַת שִׁמְרוֹן יְשַׁעְיָה

טוֹב לֹא נִמְצָא בִּי כִּי כָל פְּעוּלָתִי גְּנִיָּה טוֹב אָזַל מִיּוֹם נָטַע חֲתֻנִּיָּה
20 טוֹב אָפַס מֵעֵת עָלֵז נְתוּנִיָּה / וּמִשִּׁיר וּמִתַּנְיָה דָּם מַתַּנְיָה. נפלה.
קב, ב

יֶשֶׁב וְיוֹשִׁיב זָר בְּצוּל לְטַמְעִי יִתֵּן דַּאֲבַת נוֹזְלֵי וְאֶגְלֵי דִּמְעִי
יִתֵּן לְחַיַּת כָּל מְתֵי סוּדִי וְשִׁמְעִי / וּבָאוּשׁ בָּאַשׁ שִׁמְעִי כְּשָׁבַת שִׁמְעִי. על זה.

כִּי לַחֲדַל אִישִׁים כֶּתֶר נָזַר אֵל כִּי לְגוּר לְבִיא בְּלַהֶבֶת גָּזַר אֵל
כִּי רִצֵּצַנִי קָמִי אֱמוֹר לַזָּר אֵל / וְלֹא עָזַר אֵל מִשְׁמַר עֲזַרְאֵל. נפלה.

25 לְדַכֵּא בְּמוֹסֶרֶת צַוְּארֵי שִׁבְיָה / לְהַטּוֹת שֶׁכֶם סְבוֹל צוּקָה וְשִׁבְיָה
קג, א לְעַוְּוֹת יַחַשׁ חֲשׁוּבָה וְיוֹשִׁיבְיָה / כִּי חָשַׁב יָהּ לְהַכְרִית חֲשַׁבְיָה. על זה.

מִי מִלַּל לְצוּר וּמַקֶּבֶת אֲשֶׁר בְּקָשׁוּ אַל מִפִּי צוּרָם הִדְרִיךְ נִינָם בְּמִפְתָּן וְדָשׁוּ בְאַל

8. (לסיכור, זהו נוסח הגליון, ובגוף הכ״י: לְזִכּוּר. — זַכּוּר, בכ״י: זַיכּוּר, ועל היו״ד קו הרומז לט״ס).
9. (בכ״י: בְּשָׁכּוּל, ונ״ל: כְּשַׁכּוּל, עי׳ הושע יג ח). 11. (תְּנִיָּה, כך בכ״י, ואוצ״ל: תָּנִיָּה, כמו גְּנִיָּה בשו׳
10. — מתנניה [ל׳ תְּנָן = עשן], בכ״י מְתַנַּנְיָה). 14. (בכ״י: סַנְדְּרֵי, ונוסף ה׳ על הגליון). 18. בְּשַׁעְיָה, כך
נקוד בכ״י, וכנר׳ ר״ל: בעון ־ועיניו השע״ [יש ו׳ י] נשבר משמר ישעיה). 20. (וּמִתַּנְיָה [ל׳ יתנו
צדקות], כך בכ״י).

מָה אוֹמַר וַאֲנִי עָנִיתִי שָׁוְא בָּאֵל / לָכֵן גֵּרַשׁ שְׁבוּאֵל וְדָחָה שֶׁבָּאֵל. נפלה.

נַחְפָּשָׂה שָׁרְשֵׁי כֶרֶם דָּרוּךְ בְּגִתִּיָּה נִשָּׂא נְהִי נַהַם עַל יַחַשׁ נַחַם וּבִיתִיָּה

30 נַחֲנוּ נִמְשַׁלְנוּ יוֹנָה פוֹתִיָּה / וַתְּהִי / מַתַּת יָהּ לְהַשְׁמִים מַתִּתִיָּה. על זה.

קג, ב

סַכּוֹתָה תְּשוּאוֹת וְהַזְלָתָה בְּלֹא עַת זְרִימוֹת סַכּוֹתָה עֲלֵי עוֹלְלֵי לַחֲרָמוֹת עֲרֵי עֲרִימוֹת

סְחִי וּשְׁחִי מִעִי לְמַפֶּלֶת רָמוֹת / וְשָׁכְנוּ צִיֵּי רֵמוֹת בְּמִעוֹן יְרִימוֹת. נפלה.

עֵינִי הָיָה שַׁר הַמַּשָּׂא הוּא כְּנַנְיָה עַד גֵּיא הִנּוֹם וְיוֹשְׁבֵי עֲנַנְיָה

עֵינִי כְּהָתָה מִבְּכִיַּת אֲנִיָּה / כִּי פַס מַחֲנִיָּה שֶׁקֶד חֲנַנְיָה. על זה.

35 פְּצוּ נְהִי נִהְיָה קָשָׁה פַּחַד וָפַחַז אֶחָזַנִי וַעֲקָשָׁה

קד, א פַּלְגֵי צִיּוֹן וְצִמָּאוֹן / כְּלָאַתְנִי נוֹקְשָׁה / וְלֹא נִשְׁמְעָה בַקָּשָׁה בְּשַׁעַר יְשִׁבְקָשָׁה. על זה.

צוֹד צָדִיָּה צָרֵי צָחֲנַנִי צָמְתוּ אֲבָרַיי וְעַל קָדְקוֹד גְּחָנַנִי

צָפוּ צוֹפָיו כִּי יְהֵטֵב בְּחָנַנִי / וְנִפְסַלְתִּי וְלֹא חַנַּנִי בְּפַרְבַּר חָנָנִי. נפלה.

קָרָאתִי אֵיֵה שֶׁמֶן רַעֲנָן בּוֹ בַלּוֹתִי קוֹלִי נִיחַר וַיִּדּוֹם אַחֲרֵי בְלוֹתִי

40 קָרַבְתָּה פָּנִים אֶל פָּנִים וְלֹא אָזַנְתָּה מִלָּתִי / וְדֶמַע מַלּוֹתִי סוֹכַת מַלּוֹתִי. על זה.

קד ב, רַבְתָּה עַם וּבְנֵי בְנֵיהֶם וְכָל אָתָא רָאִיתָה / לְשָׁרֵי סוֹרְרִים כִּי זֹאת יָאָתָה

רָאִיתָה וְגָעַלְתָּה סִיר מְלֵאתִי חֵלְאָתָה / וְלֹא הוֹעַלְתָּה אַלִּיתָה בְּמִזְבַּח אֵלִיתָה. נפלה.

שָׁמַעְתָּה מַעֲמִיקֵי סוֹד עֲצוּת לַסְתִּיר / מַעֲרִימֵי עַל צְפוּנֶיךָ גְּדֵרָם לְהַחְתִּיר

שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת דָּצוּת עָלַי לְהַעְתִּיר / וְשָׁרִיד לֹא הוֹתִיר בְּלִשְׁכַּת הוֹתִיר. על זה.

45 שִׁבְתָּם בְּדוּכָנִי אָנִי הָחְדַּלְתִּי / וְשִׁירֵי כִּנּוֹרִי מִמְּעוֹנִי הִבְדַּלְתִּי/

קה, א עַל כֵּן נַעֲוֵיתִי שַׁחוֹתִי דַּלְתִּי / וְנִשְׁחָתוּ בָנִים גִּדַּלְתִּי עַל פֶּתַח גִּדַּלְתִּי. נפלה.

תָּשִׁיב עַל מִשְׁמְרוֹתָם אָהֳלֵי עֲוָאוֹת / וּמַשְׁפִּירֵי נִיחוֹתַ וּמֵזֵי הַזָּאוֹת

תִּתֵּן תְּלָאָה לִמְאַמְּצֵי תִּרְזָאוֹת / תְּמַלֵּא מַחֲזִיאוֹת עֲצֶרֶת מַחֲזִיאוֹת. על זה.

תִּרְדֹּף שָׁלוֹם לְנוֹחֲלֵי גֶדֶר וְגָזֵר / תַּדְבִּיקֵם עוֹד אֵלֶיךָ כְּמִדְבַּק אֵזֶר

50 תִּתְנוֹסַסְנָה עַל אַדְמַת קָדְשְׁךָ אַבְנֵי נָזֶר / תֹּאמַר שִׁיוִיתִי רוֹמַמְתִּי עֵזֶר עַל רוֹמַמְתִּי / עָזֶר.

קה, ב

אל מלך

29. (נהם, חסר באח. — נחם, שם: נחס, ועי' דהי"א ד יט). 31. שדימות (אדיד—לב). 33. היה, חסר באדיד—ו. 35. אדיד—ו פחד ופחת. 36. אח משער. 40. אדיד—לב ודמע מילאותי (ואוצ"ל מְלֵאתי). 45. (הָחדלתי, בהוספל [ר"ל: ניטלה ממני], כך באח, וכן בכ"י אוכס' 2721/12 דף 95). 46. (בכ"י אוכס' הנ"ל: דלותי). 49. אליך עוד (אדיד—לב). (אֵזֶר, כן נ"ל, בכ"י אח אוֹזֶר, ובכ"י אוכס' הנ"ל: אזור).

קיב. א אַתָּה הִסַּעְתָּה גֶּפֶן מִנּוּף וַחֲדָרֶיהָ / וַתַּפְקִיד נוֹצְרֶיהָ לַעֲזֹקָה וּלְעַדְּרָהּ
בָּרוּחַ חֲרִי אַפְּךָ מִגַּרְתָּהּ לָאָרֶץ שְׁדֵירֶיהָ / לָמָּה פָרַצְתָּהּ גְּדֵרֶיהָ
גְּדֵרֶיהָ רָמְסוּ וְאָרוּהָ גְּמָאוּהָ בְכָל פֶּה / וְחָלְמָה כַּמַּשֶּׁקֶה וַיְהִי שִׁבְרוֹ כָּאוֹפֶה
דָּלִיתִי מָרַת מַיִם בְּמֶלַח צְלוּחִית לְרַפֵּא / לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה מֵאָנָה הֵרָפֵא
5 הַרְפֵּא וְהַחֲבֵשׁ חָדַל מֵעַם אֱמוּנֶיךָ / מַעֵת אֲשֶׁר סָרוּ מחיך אמניך

קיב. ב הֲלֹא בְּעָרְכִי קָרֵב רְאִיתִיךָ נִלְחָם בַּהֲמוֹנֶיךָ / וָאוֹמַר לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ
וִימִינְךָ אֲשֶׁר חוֹלְלָה שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד דְּחוּיִים / שָׁבָה מֵאַחֲרֵי וְלָמָּה לִי עוֹד חַיִּים
זָעַפְתִּי וָאָרִיב עִם יוֹם מְבוּכַת נְחוּיִם / לָמָּה יִתֵּן לְעָמֵל אוֹר וְחַיִּים
חַיִּים בְּחֶרְוֹ מָוֶת מִמַּדְקְרוֹת אֵימִים / וְנָתְנוּ חִיתִּיתָם בְּאַרְצִי זַמְזוּמֵי אֵימִים
10 טְלָאִים אַרְבַּע מֵאוֹת מִמּוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים / לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵינוּ תַּעֲזָבֵינוּ לְאוֹרֶךְ יָמִים

קיג. א יָמִים שְׁלֹשָׁה טָבְחוּ בְּהַר הַמֶּלֶךְ חֲנִיתוֹת / וְהַחֲצִיוֹ תֻּפִּים וּמְחוֹלוֹת כִּתּוֹת כִּתּוֹת
כְּרִיתוֹת מְמִיתוֹת חִיתוֹת מַשְׁחִיתוֹת / לָמָּה יֵיָ תַּעֲמוֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת
לְעִתּוֹת וְקָצִים בְּנוּא אָמוּן נִיכַּרְתָּנִי לָרֶצַח / כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם כְּהִידוּשׁ קֶצַח
מָה אֶדַּבֵּר וּמָה אוֹמַר לִי כִּי הָאֵלִים פֶּצַח / לָמָּה אֱלֹהִים נָנַחְתָּ לָנֶצַח
15 נָצַח מוֹחַ עוֹלְלֵי נִפֵּץ וְלֹא חָמָל / וְהוּא הֵנִיקָם קֶדֶם וְגִדֵּל וְגָמָל
סָאוּן סוֹאֵן לַגּוֹיִם הַמּוֹרְדִים גָּמָל / וָאוֹמַר לָמָּה תַרְאֵנִי אָוֶן וְעָמָל /

קיג. ב עָמָל עָמַלְתִּי בּוֹ וַיְהִי לִי לְמוֹרַג מַדִּיק / וְתַחַת חָרוּל וְקִימוֹשׁ שׁוֹשַׁנָּתִי הֶחְדִּיק
פֶּדַע גִּבְלִי מַבְדִּיק וְלִבִּי בְּמוֹרָךְ הִסְדִּיק / וְגַם לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק
צַדִּיק בְּקָסְמָךְ שָׁוְא לְבָבוֹ הִכְאִיבָה / וְעַל סוֹד מְרֵעִים קַמְתָּה וְלֹא הֶלְאֵיתָה
20 קוֹל כְּחוֹלָה הֲרִימוֹתָה מִקִּנְּךָ כְּדָאִיתָה / לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָה

קיד. א רָאִיתָה צָרֵי לִמְחִתָּה / לְכָל נוֹהֵיהֶם שֵׁבֶט רוֹדֵיהֶם מִיָּרְאֵיהֶם וּמַרְהֵיהֶם
תִּתְקַדֵּשׁ בָּם לְעֵינֵי כָל מַכְהֵיהֶם / לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם

אל מלך

אתה הסעתה. המקורות: כ״י אח דף קי ע״ב בשורה האחרונה, וההמשך בדף קיב ע״א, דף קיא חלק בשני צדדיו. אכ דף קב ע״ב – קה ע״א.

4. מאנה להרפא (אכ). 5. (אח מַחֵיק אָמְנֶיךָ [אכ אינו בידי]. ונ״ל מֵחוּק אֲמוּנֶיךָ. משלי ח׳, ל׳). 7. עוד (חסר: אכ). 8. זעפתי (בכ״י אח בצדי הגליון מנסח: זעמתי). 13. בנואמון (אכ). ברצח (אכ). 14. אדבר ואומר (אכ). 16. ואומר (חסר: אכ). 18. ולב (אח). 19. אח בְּקָסְמָךְ.—קמתה ולא חלמתה (אכ). 21. אכ ראיתה שרי. (ומרהיהם [לי ואל תרהו, יש׳ מד ח], כן נ״ל במקום ״ומרחיהם״ שבכ״י אח). אכ ומכהיהם. 22. כל רואיהם (אכ).

קטו, ב אוֹיְבִים הִשְׁמִיעוּ לְחַרְפִּי טָמֵא סוּר — בַּהֲיוֹתִי בְּכָל עֵת לָרַע סָרְסוּר
גְּרוֹנִי הִדְמַמְתִּי מֵהֲגוֹת בְּהַתַּר וְאִסּוּר — דּוֹעַכְתִּי לָכֵן הִנְנִי בְּיַד צָרִים מָסוּר
הִקִּיפַתְנִי לַהֶבֶת אֵשׁ וְהִנְנִי כָּעוּר — וּבְיַד פְּשָׁעַי נְמוּגוֹתַי וָאֶהְיֶה סָעוּר
זְנַחְתִּי וְרוּטַשְׁתִּי וִיסוֹדוֹתַי עִירְעֵרוּ בְּעִרְעוּר — חָכְתָה לְךָ נַפְשִׁי לְמִשְׁפְּטֵי עוּר
5 קטז, א טָפַשְׁתִּי מֵהִתְבּוֹנֵן וּמִסְּפָרַיי שָׁכַחְתִּי שִׁיּוּר / — יָאַשְׁתִּי צִיצִית מִטַּלִּית וּמְזוּזָה מִדְּיוּר
כָּבוֹדִי קָדַר וְהוֹדִי נִשְׁחַר מִזִּיוּר — לֻוהַטְתִּי וְנֶאֱנַחְתִּי בַּחֲרוֹב בָּתֵּי דִיּוּר
מִמַּלְכוּת לְמַלְכוּת טְרוּדָה לֹא אָדוּר — נַעֲשֵׂיתִי סְחוּבָה וְאֵין פִּרְצִי גָדוּר
שְׁשׁוֹנִי הוּמַר בְּאֵנַח עַד יְרַחֲמֵינִי הָדוּר — עוֹצֶם נִיסָּיוֹ יַפְלִיא וּשְׁבָחוֹ יְהִי סָדוּר
פְּנֵה וְקַבֵּל תְּפִלַּת יָשִׁישׁ וּבָחוּר — צֶפֶה צַעֲקָתָם וְחִישׁ קִיצָם הָאָחוּר
10 קטז, ב קְרָא דְרוֹרָם וְהָסֵר מֵהֶם חֲרוּר — רְאִיַּת / פְּנֵיהֶם תַּבְהִיק וְזִיוָם הַשָּׁחוּר
שׁוּבַב לְנָוְךָ עִם בְּךָ עָזוּר — שַׁתָּה יְצִיאָתוֹ בְּאֵנַח בְּשֶׁמַח יְהִי חָזוּר
תָּעוֹז יָדְךָ לְבַל יְהִי נָזוּר — תָּרוּם יְמִינְךָ לְקַיֵּים נָאֶמְךָ הַגָּזוּר
פִּי יְסַפֵּר מַהֲלָלְךָ וּפְלָאֶיךָ הַסָּקוּר — וּמִי יוּכַל לְעָרְכֵיהוּ וְאֵינוֹ חָקוּר
מַחַץ מַכָּתִי רָפָא וְחָלְיִי מִבְּקוּר — יֶאֱמֹן דְּבָרְךָ הַמּוּבְטָחָן בְּלֹא שְׁקוּר

אל מלך

קיז, א אָזַי כִּי הָיִיתִי קֶלֶס לְכָל הַשָּׁאטִים / אוֹתִי — בְּנֵי נוֹף וְתַחְפַּנְחֵס הִכּוּ לְחָיַי בְּרָעָתִי
גָּרֵי בֵיתִי וַאֲמָהוֹתַיי מְתֵי שְׁכוּנָתִי — דִּבְּרוּ אָלוֹת שָׁוְא הֲגַם רָאִיתָה עַוְתָתִי
הָרֵיעַ הֲרֵעוֹתָם בֵּאלֹהֵיכֶם לֹא חֲסִיתָם — וּכְמִשְׁפְּטֵי לְאוּמֵי אֶרֶץ סְבִיבֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתָם

אויבים השמיעו לחרפי. המקורות: כ״י אח דף קטו ע״ב–קטז ע״ב; אט דף טו ע״ב שורה 10–טז ע״ב. בכ״י זה רשום בראש הפיוט הכתבת הזאת: אחרת לר׳ סעדיה אלפיומי זכ לב. (מסוף שו׳ 3 [נמוגותי] ואילך, גם בכ״י אוכס׳ 2737/E, דף 42 [E=]). שם המחבר חתום בהברת החרוז, כזה: °סור, °עור, °יור, °דור, °חור, °זור, °קור; סי׳ סעיד הזק).

2. במקורות: ואָסור. 4. זיעכוני צרי ויסודותי (אט). חכתה נפשי לך (אט). 5. מלהתבונן (אט). (יאשתי, כך אח וכ״י E; אט יואשתי). 6. כבודי קדור קדר (אט). (E והודי נשאר). אט בית דיור (וכן E). 9. וקבל שו[עת] (אט). 10. (E קלונם העבר והסיר; סגיהם הבהיק, אט תצהיר). 11. שובב לביתך עם בישעך עזור (אט). באנח ובשלום (אט). 12. לקיים דברך (אט). (E להקים נאמך). 13. יסמר גדלך (אט). 14. אח וחָלְיֵי.

אזי כי הייתי. מקורו: כ״י אח דף קיז ע״א–קיח ע״א. (נמצא גם בכ״י E הנ״ל דף 43, ובכ״י ט״ש K 19/3 [K=], כאן נאמר בסוף הפיוט: ״נגזו [=נגמרו] סליחות רבינו סעדיה אלפיומי זצל״).

1. ״כי״ חסר ב E. — K E: ותחפנחס ברעה הכו. 2. E דברי אלות. 3. E ובאלהיכם, לחופי

זוֹ לַעֲגְכֶם מִיּוֹם בְּסִינַי נֶאֱרַשְׁתֶּם חֲרַשְׁתֶּם רֶשַׁע חֲרַטְתֶּם פֶּסֶל וְהִכְעַסְתֶּם
5 טְפָחוֹת אֵשׁ רָאִינוּ כִּי נָגְהוּ יָדוֹדֵי מַעֲרֶכֶת הִסַּקְנוּ לוֹ יְרָאנוּהוּ
קיז, ב כִּיבּוּהוּ מַיִם לְעֵינֵינוּ וְלֹא הֵמַרְנוּהוּ לֹא בְקֶשׁוּ / כִּיחֲשׁוּ וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא
מְאוֹרוֹת עֵינֵיכֶם מַה מְּאֹד נֶעֱלָמוּ נִטְיוֹן יְדֵיכֶם מַה נִּקְפְּצוּ וְנִפְלָמוּ
סִיפּוּנֵיכֶם נִתְלָמוּ פִּיוֹתֵיכֶם נֶאֱלָמוּ עַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ
פְּנֵי חָפוּ וְנִכְלָמוּ מֵרוֹב חֲרָפוֹת צַעֲקָתִי הָיְתָה לִי לֶחֶם כְּנוֹפֶת צוּפוֹת
10 קִבּוּנִי עַמִּים זְעָמוּנִי לְאֻמִּים לַחֲרָפוֹת רְאֵה פָנֶיךָ לֹא יָכוֹלְתִּי וָאֶהִי לְמִשְׁרָפוֹת
קיח, א שׁוּב וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ חֶרְפַּת שִׁבְעָתַיִם תַּחַת חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ בִּדְבַר / שְׁפָתָיִם
תִּפְקוֹד צְבָא מִלְחָמָה עַל פְּקוֹד וָאֶרֶץ מְרָתָיִם תַּנְחִיל שִׁבְטֵי יָהּ אֶרֶץ שַׁעֲרִים וַעֲדִיתָיִם

אל מלך

[שריד מן קרובה לי״ז בתמוז]

כ״י טשלב ... ...

א, א וָשָׁר כִּי הִשְׁחִיתוּ בְּנֵי אֱלֹהִים

זָעַף וְשִׁיבֵּ[ר] מַעֲשֵׂ[ה אֵל]הִים. חֲקוּקִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים

[פז׳]. בְּתַמּוּז בְּשִׁבְעָה עָשָׂר / נִשְׂרְפָה דַּת מוֹסָר.

עַד יְשׁוּעָה מִפִּיךָ נְבוּשָׂר / עֵד תֵּוקְדַּשׁ קְדוֹשׁ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר.

5 ב׳ האל.

דִּכְתִּי בְּמוֹעֲצָה. הֻוּפְרַצְתִּי פִּרְצָה עַל פִּרְצָה.

וְלֹא הִסְכַּתִּי לַמְּלִיצָה. זֻנַּחְתִּי וְהִנְנִי נִמְרָצָה

חִיל אָחַז יָפָה כְתִרְצָה. טֻלְטַל הַתָּמִיד וְלֹא נִירְצָה.

פז׳. [בת׳] בש׳ עש׳ בו נשור מל׳ במס׳ מְקוֹם עֵינָיו וְלִבּוֹ.

ארץ סביבותיכם עשיתם. ״לא״ חסר גם ב K. 4· E בסיני החרשתם. 5· לו׳ E K לא.
6· המרנוהו, כך גם K, אבל בכ״י E האמרנוהו, ונ״ל עיקר. 7· ונפלמו׳ כך בכל המקורות.
8· סיכוניכם נתלמו׳ כך בכל המקורות (ר״ל: אזניכם נחרשו). — E פיותיכם נחלמו. 9· E צעקת
היתה לה... כנופת. 10· E לחומים. — ואהי, שם: וארו׳ או: ואח. 11· חרפת, חסר בכ״י K.
12· E צבא על רומה על סקוד.

קרובה לי״ז בתמוז. המקורות: כ״י טשלב דף א: עד סוף ברכת רופא׳ מכאן ואילך בכ״י קא דף א.
6· (דכתי׳ הענין מחי ב פועל במשמעות של בעיטה וכדו׳, ואולי ר״ל: דלותי בתורה). 9· (מתרון
הקיצורים: בתמוז בשבעה עשר בו / נָשׂוּר מֶלֶךְ בִּמְקֹבוֹ. הקיצור ״בת״ חסר בכ״י, והשלמתיו עפ״י שו׳ 21).

10 עַד יָחוֹן דִּיעָה לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ.

ב׳ חונן.

הֻתְגְּרוּ בִי צָרִים לְהַשְׁמֵד. וְטִאטְאוּנוּ בְּמַטְאֲטֵאי הַשְׁמֵד

זַדְתִּי וְכָבַת אֵשׁ תָּמִיד. חֻבַּלוּ וְהֻשְׁמְדוּ נוֹתְנֵי הַתָּמִיד

טֻלְטַלְ[תִּי מִ]לְּהַתְמִיד. יְלִיל הֵילַלְתִּי כְּבָטֵל הַתָּמִיד.

15 פז׳. בתמוז בש׳ עש׳ נש׳ דת מוס׳ עד יש׳ מפ׳ גב׳.

עֵד יִרְצֶה תְשׁוּבָה אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר.

[ב׳ הרוצה בתשובה] /

א, ב וְלֹא הִיסַּפְתִּי בְּמוֹעֲצוֹת. זָרִים כִּי שָׁלְטוּ בִּצְבִי אֲרָצוֹת

חֻבַּרְתִּי לִמְנָאֲצוֹת. טרפ... בחיצות נִמְרָצוֹת

20 יַחַד פִּיזְרַנִי בָאֲרָצוֹת. כָּבְדוּ וּפָרְצוּ בִי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְרָצוֹת.

פז׳. בת׳ בש׳ ע׳ ב׳ נש׳ מ׳ במ׳ מק׳ ע׳ ול.

עַד יִמְחוֹל וְיִסְלַח לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ.

ארך אפים אתם ב׳ חנון ומרבה.

זָרִים עָלַי הֵעִיר. חֵילַי בְּסַעַר הִסְעִיר.

25 טָהוֹר לוּלֵי זָכַר לְמֵעִיר. יַחַד הָיֵינוּ [כִּסְד]וֹם [עִיר]

כַּבִּיר כָּעַס וְכָל חֲמָתוֹ הֵעִיר. לָכֵן לִפְנֵי אוֹיֵב הִבְקָעָה הָעִיר

פז׳. וְתִגְאָלֵנוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר. ב׳ גואל.

חֻלְחַלְתִּי בִּקְדוֹחַ אֵשׁ. טֻלְטַלְתִּי בְּמִשּׁוּל קַשׁ בְּבֵית אֵשׁ

יְוָנִים הִשְׁלִיכוּ אוֹתִי לָאֵשׁ. כְּבוּדַת דַּת [אֵשׁ]. לְקוּחָה מִימִין אֵשׁ

30 מוֹרֶשֶׁת קְהִלַּת בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ. נִבְעֲרָה וְנִשְׂרְפָה בָאֵשׁ.

פז׳. וִירַפֵּא מֵכְאוֹבֵי כָל הַחוֹסִים בּוֹ. ב׳ רופא /

ב״יקא א, א טָפַשְׁתִּי מִלְּהַפִּיל עֲתִירָה. יִרְאָה וַתַּחֲנוּנִים לִשְׁפּוֹךְ לִפְנֵי נוֹרָא

כָּבָה מִגִּי אוֹרָה. לְעֵת כִּי חָרַב מְקוֹם מַה נּוֹרָא.

מֶלֶךְ אַתָּה מִמִּקְדָּשְׁךָ נוֹרָא. נִיאֵץ וְשָׂרַף אַפּוֹסְטַמּוֹס אֶת הַתּוֹרָה.

35 פז׳. וּתְבָרְכֵנוּ בְּטֵל אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. ב׳ מברך

15. (מתרון הקיצורים: ראה שו׳ 3-4). 18. (בכ״י ספק כמועצות ספק למועצות, ואוצ״ל: ולא הִסְפַּתִּי [=הקשבתי, ראה שו׳ 7] למועצות). 21. (ראה הערה 9. שני הפזמונים חוזרים בסירוגין בסוף כל בית). 23. (ארך אפים אתם [קרי: אתה?], כנר׳ רמז לפתיחה של סליחות שנאמרו כאן). 26. (בכ״י: וכל המתו׳ הבק עה העיר). 27. (מכאן ואילך השמיט המעתיק את הרמז לגוף הפזמון החוזר, וסמך על הקורא שידע להשלים את הנוסח, לפי החרוז ״שר״ או ״בו״). 35. (אלוה׳ כך בכ״י, וכן בשו׳ 43, 51).

יַחַד רֻוטְשוּ בוֹ עוֹלְלִים. כִּי כְלָבִים בְּקֶרֶב הוֹלְלִים
לִיוֵּית מְקוֹם כֹּהֲנִים הַמְהֻלָּלִים. מְנוּחַ רִינַּת הִילוּלִים
נִיאֲצוּ הֵיכָל בְּשִׁיקּוּץ גִּילוּלִים. סֶמֶל הָעֲמִידוּ בוֹ תַּעְתּוּעַ אֱלִילִים.
פז׳. וִיקַבֵּץ נְפוּצֵי כָּל הַחוֹסִים בּוֹ. ב׳ מקבץ

40 כְּבוֹד הֵיכָל שֻׁוַּכַּל. לְעֵת נִיאֲצוּהוּ בכעס עַם לְאֵשׁ מַאֲכָל
מֶלֶךְ בַּשְׁלִיש עָפָר כָּל. נָמוּ לוֹ לָנוּ מִי יוּכַל
סְגוּלִים בְּעֵטוּ מִשְׁמַיִנַּת מַאֲכָל. עוּז וְהָעֲמִידוּ צֶלֶם בַּהֵיכָל.
פז׳. וּתְצַדְּקֵנוּ אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. ב׳ מלך

לְבֵין הַגּוֹיִם אוֹתָנוּ זֵירָה. מַפֶּלֶת כְּבוּדָה בְּיַד זָרָה
45 נִיאֲצוּ קֹדֶשׁ בְּזֵרָה. סָדַר עֲלֵיהֶם רוֹעַ גְּזֵירָה
עֲוֹנְשׁוּ אוֹם שֶׁה פְּזוּרָה. פֶּן לֹא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ עֲזוּרָה.
פז׳. לְהַכְנִיעַ כָּל הַמּוֹאֲסִים בּוֹ. ב׳ מכניע /

א׳, ב מְזוּמָנִים הָיוּ לָרֶשֶׁת אָרֶץ. נִינֵי שְׁלֹשֶׁת קְדוֹשֵׁי אָרֶץ
סָרָה כְּדִיבְּרוּ עַל הָאָרֶץ. עִיוְּוָתָם יוֹסֵד הָאָרֶץ
50 פֹּתֵם כֵּולָם מְחוּצָה לָאָרֶץ. צוּר גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ.
פז׳. מִבְטָחֵינוּ אֱלוֹהַּ כָּל בָּשָׂר. ב׳ משען

נִיהַגְתִּי בְּרוֹב עֲוֹנוֹת. סִילַפְתִּי דִּבְרֵי בִינוֹת
עָרֵלִים הֶעֱמִידוּ אֹתִי לַעֲנוֹת. פְּנֵי הַשֶּׁם לַעֲנוֹת
צֻוַּמְתּוּ דִּבְרֵי חֲכָמִים כְּדַרְבּוֹנוֹת. קֻוַּמְטוּ בִּשְׁתֵּי חַרְבָּנוֹת.
55 פז׳. עַד יִבְנֶה הֵיכָלוֹ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר. ב׳ בונה

סֵדֶר זְמַנִּים עָלַי שֻׁוָּנָה. עַל כִּי עֵוֹת אוֹם אָנִי יְשֵׁינָה
פְּצוֹת לֹא אָבַת בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה. צָרַח תְּפִלָּה לֹא [עָנָה]
קֹדֶרָה בְעָוֹן שׁוֹשַׁנָּה. רֻוטְשָׁה בַשְּׁנִיָּה כְּבָרִאשׁוֹנָה.
[פז׳]. שוֹמֵעַ תְּפִלָּה לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ. ב׳ שומע

40. (בכעס עם, נ״ל מגומגם). 42. (עוז, נ״ל: עָוֹן). 46. (עזורה, תה׳ מו ו׳ז). 50. (פתם, כנר׳ משובש).
53. (בכ״י נקוד בניקוד בבלי: אתי לענות פני השם לענות. לכאורה יש לנקד לפי״ז: פני הַשֵּׁם, ר״ל: ערלים הכריחוני לדבר דברים מרים כלענה לפני הקב״ה. אבל לי נראה שהנוסח מגומגם, והמחבר ר״ל: ערלים הכריחוני לענות ש ק ר לפני מי ששם פ ה לענות ולדבר).

60 עוֹרְרָה חֶרֶב חַדָּה. פְּלִילִיָּה כִּזְדָה
צָרְרָה חָשַׁף וְהִיא גַּלְמוּדָה. קִרְקְרוּהָ זָרִים וְהִיא שְׁדוּדָה
רְטוּשָׁה וְהִיא נְדוּדָה. שְׁמָמָה בֵּית תֵּר וְנִלְכָּדָה.
[פז׳]. בתמוז [וכו׳] עַד יִרְצֶה אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר. [ב׳ המחזיר]

פִּיצְחִי בִּילָלָה אָרִים. צְוָחָה בְּפִי זְקֵנִים וּנְעָרִים
65 קוֹל קָרָא לִמְקוֹנְנוֹת קוֹנְנוּ יְשָׁרִים. רֵוטְשָׁה בשעלי הֶהָרִים
שַׁדַּי כֵּן עוֹד יוֹסִיף . . . להרים

.....

[ס ל י ח ו ת]

אָבוּא בִּגְבוּרוֹת אַדִּיר — בְּרוֹב תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן לְהַסְדִּיר
גְּדוּלַת שְׁבָחוֹ מִפִּי לֹא אַעְדִּיר — דְּרַשְׁתִּיהוּ אוּלַי הַפֶּרֶץ יַגְדִּיר
הָדַר כְּבוֹדוֹ בִּקְהָלִי אֲסַפֵּרָה — וְרוֹב נִפְלְאוֹתָיו בְּעַמִּים אֲדַבֵּרָה
זִכְרוֹן שְׁבָחוֹ בְּמִלַּי אַחְבִּירָה — חַסְדֵּי יְיָ עוֹלָם אָשִׁירָה
5 טוֹב וְיָשָׁר אֲרוֹמְמָנְהוּ בְּתוּשִׁבָּחוֹת — יוֹרֶה חַטָּאִים בָּאֲרָחוֹת
כּוֹבֵשׁ עֲוֹנוֹת וּמַשְׁלִיכָם לְעֻמְקֵי שִׁיחוֹת — לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת
מַה מְּאֹד עָמְקָה מַחֲשַׁבְתּוֹ — נָאוֹר אַדִּיר אֶפֶס זוּלָתוֹ
סוֹלֵחַ ומוֹחֵל עָוֹן קְהִלָּתוֹ — עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ
פּוֹשֵׁט יָד לְשָׁבִים בֶּאֱמוּנָה — צְדָקַת צַדִּיקִים יָבֵאר לְכָל יַדִּיחֶנָּה
10 קוֹשֵׁב קְרִיאַת קְוָיו קוֹרְאִים בִּתְחִנָּה — רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה

61. (בכ״י: צָרְרָה חָשַׁף [בניקוד בבלי]. וג״ל שרומז לישע׳ ה ל: צר ואור חשך בעריפיה, ולפי״ז אוצ״ל: צָרָה). 65. (בכ״י ספק: בשעלו). 66. (ספק: יוסיף גאול הרים, ואולי: קרנה להרים).

אבוא בגבורות. המקורות: אדיר דף לו ע״ב, מגיע רק עד אמצע שורה 5. אדכט דף ב ע״א, מתחיל מן שורה 7. טשלג דף א ע״א. והוא הכ״י שממנו הדפיס שעכטער את הפיוט הזה בספרו סעדיאנה עמ׳ 48. בכ״י זה רשום בראש הפיוט הכתבת: ״אחרת דרבינו סעדיה ז״ל״. [מקורות נוספים: ט״ש H6/101 (=ט״ש), ויסטמינסטר III סי׳ 47 (=ו)].

1. בגבורות (טשלג). ותחנונים (אדיד); ותחינה הסדיר (טשלג). 2. אטו לא אעדיר (טשלג). 4. במילי (כן באדיד, [וכן בנוספים] בשאר מקורות: במלה). 7. עד מאד (טשלג). 8. עון סגולתו (טשלג). 9. [ט״ש וגליון ו: פורש יד]. 10. קויו (כן בטשלג ובסעדיאנה, [וכן ו וט״ש], בשאר מקורות: קוראיו).

שְׁמָעָה סְלָחָה הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שַׁדַּי הֱיֵה עַל עַמְּךָ סִתְרָה
תְּמַחוּל אַשְׁמוֹתֵינוּ וְנִמְצָא כַּפָּרָה לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא

אל מלך

אֲלָצוּנִי לְאוּמִי כֶּשֶׁד אֶל קְשִׁי לַחַץ בְּלִבָּם חָשְׁבוּ כִּי אֵל מִמֶּנִּי חָץ
גּוֹחִי לֹא מְאָסַנִי וְיִשְׁעוֹ לִי הִנְחַץ דָּנִיאֵל הַקִּים נֶגֶד אָרִי הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּנֵי שַׁחַץ
הֲגַם תּוּבַל הוּקַם לַפְּאֵה מַלְכוּת הַזְּאֵב וַתּוּבַל לַחֲרָפוֹת כְּמַכַּת זְאֵב בְּיֶקֶב זְאֵב
זֶה לֹא גְעָלַנִי וְאֶת מִי אֹדְרוּךְ לְכַזֵּב חָסִיד הֶעֱמִיד לִי יְמִינִי הוּא זְאֵב כְּנֶגֶד זְאֵב
5 טְלָאַי בְּשַׁשַּׁךְ בְּלֹא לֵב לַבֵּל בְּכָרְעָם יָהּ גַּם הוּא לֹא עִינָה מִלִּבּוֹ לְרוֹעֲעָם
כִּיוְנוּ לֵב לְרוֹעָם לָכֵן בְּפוּרֵי חוֹק הוֹשִׁיעָם לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם
מֵי חִדֶּקֶל גַּלֵּי נִיצָּיוּ עֲלֵי הַמְּשִׁית נָאוֹתַיִי יָזַם בָּחָה לְהָשִׁית
סוֹמְכִי / לֹא כִילַנִי וְלֹא הִשְׁבִּית קִנְיַן רֵאשִׁית עֲזָרוּנִי כֹּהֲנֵי שֵׁבֶט שְׁלִישִׁי עַל מַלְכוּת שְׁלִישִׁית
פֹּרֶת פֹּרֵתָה וְנִיתַּן לָהּ אַרְכָּה צָרָה תְּעוּדָה חֲתֻמָה תּוֹרָה סָתְמָה בְּרָכָה
10 קָדוֹשִׁי לֹא הֵפֵר בְּרִיתוֹ עִם שִׁבְטֵי מַמְלָכָה רַבִּי וַחֲבֵרָיו הֶעֱמִיד לְמוּלָהּ מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה
שָׁכַנְתִּי עַתָּה עִם אָהֳלֵי קֵדָר וּמִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים וְיִתְיַצֵּב עִם רָעִים
תְּכוּנַת נִיסֶּיךָ הַיְדוּעִים הַפְלֵא לְרֵעִים תָּמוּךְ בְּשָׁשוֹן וִיקָר יַלְדֵי שַׁעֲשׁוּעִים

אל מלך

פיוט לחתן

אוֹרֵךְ חָתָן יָאִיר מֵאוֹרוֹ הָאָצוּר / וּמִכֹּל רָע תִּהְיֶה נָצוּר

11 שמעם (סעות הדפוס בסעדיאנה). על שמך (טעות הדפוס בסעדיאנה). 12 תמחול ע.. נותינו (סעדיאנה, וזה טעות המעתיק) [וצ"ל: אל[מתינו, וכן בכ"י ו וט"ש].

אלצוני לאומי כשד. מקורו: טשט וממנו נדפס ע"י שעכטר בסעדיאנה עמ' 49. בראשו כתוב "גאון פיומי ז"ל". [סופו "מרבי וחבריו" גם בכ"י בריט. מוז. Or. 5557 I דף 38. בשניהם בין סליחות לצום אסתר].

1 אֲלָצוּנִי, כך נקוד בכ"י. — אלקשי (בכ"י). 3 (סעדיאנה: הנקם לְפֵאָה). 6 בפורֵי, כך נקוד בכ"י.
7 (סעדיאנה: מי חדק לגלי גיציו. – עלי המשית, נ"ל ט"ס, ואוצ"ל: עֲרֵי הֶהָשִׁית, עי' מ"ב ים כה, יש לז כו).
9 להארכה (כן בסעדיאנה). (בְּרָכָה, כך נקוד בכ"י, ואוצ"ל: בְּרֵכָה). 10 בכ"י: רַבִּי.

פיוט לחתן. מקורו: גנזי ירושלם לוועדטהיימער ח"ג 16, ומכאן חזר ונדפס בספרו של מלטר (H. Malter, Saadia Gaon, Philadelphia 1921) עמ' 337. [המקור הנ"ל אין בו אלא הבתים א–ג והבית האחרון "החתן במלבושים". שאר הבתים השלמתי מתוך כ"י אוכס' 2853/9, עמ' 44a–45a. המזמון "ישמח" רמוז כאן בראש הפיוט, כזה: "ישמח חתן בכלה וג'", וכנר' הוא הוא אותו שבכ"י בריט. מוז. Or. 5557 R דף 104 וז"ל: ישמח חתן בכלה כלה תשמח בחתן / בבנים ובבנות בעושר ובנכסים / בבנים עוסקי תורה ומקיימי מצות בישראל].

1 (אוכס' יאיר אל מאורו, ונ"ל עיקר. – שם: תהי נצור).

כְּאָחוֹר וְקֶדֶם יְצָרוֹ צוּר / וְקָרָא שֵׁמוֹת לְכָל יְצוּר
גַּם כֻּלָּה תַּמְלִיט זֶכֶר כְּהִכָּה צוּר / בְּלֹא עֶצֶב וְלֹא עִצּוּר ישמח

בְּרָכָה תִּהְיֶה בָּאָרֶץ / וְתִנָּצֵל מִכָּל פֶּרֶץ
5 כְּנִמְלַט מִשְּׁטִיפַת הָאָרֶץ / וּמִזַּרְעוֹ נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ
גַּם כֻּלָּה בֶּחָתָן תִּירָץ / וְיִדְגוּ לָרוֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ ישמח

גִּילָה וְחֶדְוָה תַּעֲדֶה נָא / מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה
כְּעֵשׂ נְפָשׁוֹת בְּחָרְנָה / וְקִרְבָּם תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה
גַּם כֻּלָּה כְּלִיוֹתֶיהָ תַּעֲלוּזְנָה / כְּנִתְחַדְּשָׁה לָהּ עֶדְנָה ישמח

10 דַּעְתְּךָ תְּהִי מְיוּשֶׁבֶת / וּתְפִלָּתְךָ תְּהִי נִקְשֶׁבֶת
כְּנַעֲתַר לְנוֹכַח שוֹאֶבֶת / וְהִנֵּה תְּאוּמִים מְחֻוָּטֶבֶת
גַּם כֻּלָּה בְּטוּב וּבְעוֹשֶׁר מִתְנוֹבֶבֶת / וּבְבָנִים מְסוֹבֶבֶת פז

הָיוּ תְהִיֶּנָה דְרָכֶיךָ סְלוּלוֹת וּמְסֻקָּלוֹת / לֹא עֲקוּלוֹת וְלֹא מְקֻלְקָלוֹת
כְּיוֹשֵׁב לִדְרוֹשׁ חֲמוּרוֹת וְקַלּוֹת / וּבְרָהָטִים פִּיצֵל מַקְל[וֹת]
15 גַּם כֻּלָּה תִּטַּע בְּמַקְהֵלוֹת / בָּנִים רָאשֵׁי קְהִלּוֹת פז

וּרְאִי יַגְזִיעֲךָ גֶּזַע טוֹב בַּהֲדוֹמִים / וַיַּנְחִילְךָ שֵׁם טוֹב מִמְּרוֹמִים
כְּהוֹלִיד שְׁנֵים עָשָׂר תְּמִימִים / לְמוּל שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת רְשׁוּמִים
גַּם כֻּלָּה תְּבַלֶּה בַּנְּעִימִים / שְׁנוֹת חַיִּים וְאוֹרֶךְ יָמִים פז

זִיוְךָ יַזְהִיר כְּזוֹהַר צָהֳרַיִם / וּכְאוֹר אִתּוּי מֵאֵרַם נַהֲרַיִם
20 כִּיעֲצוּ אֶחָיו לְדַחְפוֹ אֲחוֹרַיִם / וּמְלַךְ שְׁמוֹנִים בְּמִצְרַיִם
גַּם כֻּלָּה תַּעֲדֶה בְּהֲדוּרִים / כְּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם פז

חֵימָה וָאַף מִמְּךָ יִרְפֶּה / וַיַּמְצִיאֲךָ אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא
כְּדַבֵּר בּוֹ פֶּה אֶל פֶּה / וְעֵט מַסָּיָה לְהִתְיַפֶּה
גַּם כֻּלָּה בַּכֹּל תִּתְיַפֶּה / כְּאָבְנֵי שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה פז

2. (אוכס' צ ר ו צור). 5. (כל, חסר באוכס'). 7. (אוכס' תעדנה). 8. (אוכס' לתחת כנפי שכינה).
16. (וראי, נ"ל: ודאי=הקב"ה). 25. (להתיפה, נוסח חשוד).

25 טַעֲמָךְ יוּעֲרַב [לִמְעוֹ]נָה / וּתְקוּבַל בְּכָל רֶגַע וְעוֹנָה
אָנָּא הַשֵּׂם כַּפֶּר נָא / לְפֶשַׁע עָדַת מִי מְנָה
גַּם כֻּלָּה תִּהְיֶא טְעוּנָה / כְּאַרְבַּעַת פִּרְחֵי כְּהֻנָּה פז

.....

הֶחָתָן בְּמַלְבּוּשִׁים / וְהַכַּלָּה בְקִדּוּשִׁים
30 הוּא יָפֶה בַּאֲנָשִׁים / וְהִיא יָפָה בַּנָּשִׁים / וּשְׁנֵיהֶם מְקֻדָּשִׁים
זֶה בְּזֶה יְבוֹרְכוּ בְּפֵרוּשִׁים / מֵאֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים ישמח

27 (פז'. עד כאן בכ"י אוכס'. אחריו הסיום -אורך חתן יזרח כירח בחצי ירח' העשוי במתכונת קודמו ובס' א"ב שלם).

מלואים ותקונים

עמ׳ ג׳ שו׳ 8: וגואלי יש׳ (עברית: וגולי), צ״ל: וגואלי׳ = וגואלית, „וגלויות״, וכן שו׳ 14: אלגאולים (בעברית: והגאולים), צ״ל: אלגואלית, „והגלויות״, וכ״ה במשנת ר״א (אפשטיין).

״ י׳ שו׳ 8-11: „מכיון שנוסח תפלות בני ישראל וברכותיהם לה׳ יתברך אינו כתוב במקרא — כמו שרבים מדיני המשפטים והמצוות לא נתבארו בו אלא הצריכנו לגביהן המצוה למסורת מפי נביאיו וכו׳״. וכדברים האלה כתב רבינו גם בפירושו הרחב לספר בראשית (עי׳ גם עמ׳ יב שו׳ 7), או „פתרון בראשית״, שהביא שם שבע ראיות על חשיבות התורה שבע״פ. ועליהם מתנפל סלמון בן ירוחם בספר המלחמות (הוצ׳ דודזון עמ׳ 48): „חמישית, נאמת יש עלינו מצות שאינם בתורה מבוארות, כמו תפלות ומצות אחרות, והתפלות במקרא אינם נזכרות. פיך לא הגה „והתפללתם אלי״ (ירמיה כט, יב) ובכמה מקומות התפלות נזכרים עלי כן תפלת דניאל איש חמודות לא זכרת״. מובן מאליו שלא נעלמו דברים אלה מרבינו, ולנכון גם הביאם בחלק החסר לפנינו במבוא הסדור, אלא שכיון לומר שנוסח התפלות אינו כתוב במקרא וגם לא נזכרה מפורש בתורה החובה להתפלל, והתפלה היא מדרבנן. וע״ע Zeitschrift f. heb. Bibliographie, III 172—176.

״ י״ח שו׳ 4: „אתה גבור לעולם ייי רב להושיע״, ולא נזכרה כאן תחית המתים, „מחיה מתים אתה״, ובזה תתורץ קושית התוספות בב״מ דף פ״ה ב׳ ד״ה כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא. אע״ג דאיכא נמי מחיה המתים מקמי משיב הרוח אומר ר״ת וכו׳ (הערת הרב רמ״ל שחור).

״ י״ט בהערה: כי ממאור. וכ״ה בקטע מהגניזה כ״י פאריז IV A 2.

״ כ״ב שו׳ 2: בכ״י קמברידג׳ T. S. 5/183: ונאמן אתה להחיות מתים מלך מחיה הכל בטל בא״י מחיה המתים. ובכ״י אוכספורד 2707 דף ס״ב ע״א: מלך מחיה הכל בגשם. אבל לא מצאתי נוסחאות אלו במקומות אחרים. ועי׳ גם בעמ׳ שע״ח.

״ כ״ד שו׳ 10: ולא חנוכה. ועי׳ במחברתי „חלופי מנהגים והוראות בין ישיבות סורא ופומבדיתא״ שבסורא היו נופלים על פניהם גם בחנוכה.

״ כ״ט בהערה 9: ועי׳ מגילה כ״ז ב׳, יבמות ס״ד ב׳ ונדה י״ג סע״א.

״ ל״ב: על ברכת ברוך שאמר, נוסחתה וחשיבותה עי׳ שו״ת רלב״ח סי׳ ע״ד.

״ ל״ג בהערה 22: ואין כאן רק ה׳ מזמורים ומזמור קמ״ו נשמט באשמת המעתיק (בונדי עמ׳ 16) ועי׳ בשינויי הנוסחאות.

״ ל״ד בהערה 18: ודאי שצ״ל: פי סגה אלי״ג = בתוך שנת י״ג, ופוסק כבה״ג בהל׳ צרכי ציבור ד״ן מ״ה ע״ד והל׳ מיאון ס״ג ע״ב, ולא כה״ג בה׳ ברכות ד״ו י״א ע״א ורב אחאי בשכל טוב 277 וראב״ן וראבי״ה 112 (אפשטיין). וע״ע תשובת הר״א אב״ד (ספרן של ראשונים, ירושלם תרצ״ה) עמ׳ 10 ומש״כ שם בהערות.

״ ל״ז: גם בסדר תימן אין אור חדש על ציון וכו׳, אבל יש תוספת זו: כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו התק רות לשמה עולם בא״י יוצר המאורות.

" ל"ח: נקדישך ונעריצך. וכ"ה בתכלאל, מנהג תימן, ובסרע"ג: כתר וכו'.
" ל"ט הערה 12: מלבד יברכך, וכ"ה גם בסדר תימן, ועי' שו"ת ר"א מזרחי סי' ג'.
" מ"ב בהערות שו' 1: ירושלם תר"ץ, צ"ל: ברלין תרצ"ג.
" מ"ז: כ"י IV B 60 מקטעי הגניזה בספרית האליאנס בפריז מכיל בקשת רס"ג עם תרגום פיסקא פיסקא לערבית ממתרגם אחר, ובסוף כתוב: כמלת צלוה רב סעדיה הגאון זצ"ל אל[פיומי].
" פ"ה שו' 10: אורז. ברכות ל"ז א', ובה"ג ד"ו ו' סע"ד: בתחילה בורא פה"א (אפשטיין).
" בהערה: חביץ קידרא. ברכות שם ובכ"י התלמוד, ל"ז א' (ד"ס), בהוספה הלקוחה מה"ג (עי' רש"י, ואינה בה"ג שלנו): מאי חביץ קידרא קמחא ודובשא ומשחא דעבדי אברושך, ערוך ע' אברושך (אפשטיין).
" צ"ג הערה 9: סיגלי, בה"ג ד"ב 70 בגליון: גפסג, וצ"ל: בנפסג, לעף Flora III 496; אבודרהם ברכות, שער ז': וסיגלי הנקראים בערבי בנפסג (אפשטיין).
" צ"ו סוף הערה 8: עי' ירושלמי סוכה פ"ב ה"ה, נ"ג ע"א: כהדא רבי זעורה סליק לגזורה דרבי אילא ולא קביל עלוי מיטעום כלום, אין משום דלא הוה עיסקיה („מנהגו", עי' ברכות כ"ח ב') טעם כלום עד יפני מוסף.ואפשר שלא מפני תפילת מוסף לא טעם (שאין הלכה כן, ברכות שם) אלא מפני ברכת כהנים, שו' זירא כהן היה (אפשטיין).
" קד שו' 15: אל אמת דיין אמת. עי' ידיעת המכון לחקר השירה העברית כרך ה' עמ' ק"א.
" ק"ה שו' 6: את אבלי עמך בית ישראל, עי' ידיעות שם, ובסרע"ג: „את המתאבלים את אבלי ירושלם ואת האכלים באבל הזה". ובמחזור ויטרי עמ' 248 ובה"ג ד"ב 216: „את אבילי ציון ואת אבילי ירושלם ואת האבלים המתאבלים באבל הזה". ונראה שכך צ"ל גם בסרע"ג.
" ק"ו הערה 9: וד"ב ס"ט, צ"ל: וד"ב 60.
" ק"ח שו' 7 ובהערה: משמח עמו בירושלם. עי' א. אדלר. גנזי פרס ומדי עמ' 39. ותשובת רב שרירא הובאה בתניא רבתי סי' צ"א בנוסח מתוקן יותר.
" ק"י סוף הערה 1: עי' בכ"י T.—S. 13 H 4/3 נוסח מורכב לע"ש ולמוצ"ש. וראוי לציין שבאוסף קטעי ה„גניזה" בספרית האליאנס בפאריז מצאתי קטע המכיל תפלה ערבית ויוצר לר"ה שבברכות ק"ש יש בהן מענינא דיומא, כמו בערבית לע"ש ולמוצ"ש בסדור רבינו, וז"ל: מעריב לראש השנה.
ברכי נפשי את יי' המבורך. בא"י אלהינו מלך העולם אשר ביום ראש השנה בחר בשושנה, גם עטרב רצון כצנה, חוד... אל אמונה ב' אתה יי' המעריב ערבים.
היום ראש השנה, ובו יתקעו עזת מי מנה, זה אלי שמים וארץ קנה, השקני לנחלה ושמני לראש פנה. ב' אתה יי אהב עמו ישראל. שמע ישראל.
אמת אמונה נכון וקיים טהורים תוקעים ו[מרי]עים. יום אחר יום משועים כציר (?) יברכב מרקיעים, לענות הנה מה טוב ומה נעים. מלוכה ינחלו אהיב ורעים. נהירים בשעשועים. כלה יראו מושיעים. עבודה לרצות כיום פילוג מים קרעים. בגילה ברנה בשמחה רבה. מי כמכה באליב יי' מי כמכה נאדר בקן נורא תהלות עושה כלא פדות

וישועה קרובה, צוה לאום חשובה. קבלם בעשרת ימי תשובה. יי׳ שמעה יי׳ הקשיבה. זה צור ישעינו. מלכנו מלך אבותינו רומם איומה, שמרם מיום נקמה, תבנה עיר וחומה, ..תקוע בציון וירושלמה, ב׳ אתה יי׳ צור ישראל וגואלו.

תפרוס סוכת שלום על זרע השלום, תמהר קח אדרתו ויגלום, יי׳ עז לעמו יתן יי׳ יברך את עמו בשלום ב׳ אתה יי׳ פורס סוכת שלום עלינו ועל עדת עמו ישראל

יוצר ראש השנה

ב׳ אתה יי׳ אלהינו מלך הע׳ אשר בראשי שנים...

״ קכ״ג שו׳ 7: בין קודש לחול, בכ״י אחד שראיתי: בין אור לחשך.

״ קכ״ד שו׳ 15: מאתך ה׳ אלהינו וכו׳, ואינו אומר אתה חונן כלל, ועי׳ בטוש״ע או״ח סי׳ רצ״ד ובנו״כ שם, וכן בהערת ר״א יעבץ בסוף סרע״ג עמ׳ 58.

״ קכ״ה הערה 7: גם בסרע״ג לא נזכרו הבשמים בסדר הבדלה למו״ש, ועי׳ ד׳ ווארשא מ״ב ב׳ בהערה והשלם ח״ב 115; מארכס, הוספות ותקונים עמ׳ 15.

״ קכ״ט הערה 6: שעיר, וכ״ה בקטע מסדור רס״ג באוסף הגניזה בספריית כי״ח בפאריז מס׳ IV B 1.

״ ק״ל הערה 3: ומכאן מקור לדברי הרמב״ם בפ״ד מהל׳ תפלה הי״ט שגם תפלת ר״ח צריך לסדר, ואין כן דעת הרא״ש, ועי׳ טור או״ח סי׳ ק׳.

״ קל״ז שו׳ 23: לישנא בארעא דישראל, וכ״ה בקטע שנתפרסם ע״י אברהמס ב־JQR, X, 50.

״ קמ״ט שו׳ 24—25: „ואסור למיכל מידי בתר מצה ולא למישתא... ואי בעי למשתי מיא שתי וכן אמר מר רב סעדיה״ (ריצ״ג ח״ב עמ׳ ק״ג).

״ קנ״ב שו׳ 25: ורש״י כותב בתשובה: כי לא ראיתי נוהגין במקומנו בשום יו״ט הזכרת מקראות של מוספין לפי שאין שגורין בפה (מחזור ויטרי עמ׳ 358). ועי׳ בתניא רבתי סי׳ י״ז מש״כ בשם גאון.

״ קנ״ג שו׳ 4—5: „ומר רב סעדיה אמר יפה לסדר כל פסוקי קרבן וקרבן במועד״ (הל׳ הרי״ץ גיאת ח״ב עמ׳ כ״ו).

״ רל״ו שו׳ 19—21: ובתכלאל ח״ב דף ס׳ ע״א: „והדא מה נצה רבי׳ סעדיה גאון ז״ל קאל פיגב אן יכון וגה אללולב אלאחמר אלא וגה אלמצלי ואלאכצר אלי ברא״.

״ רל״ח הערה 9: ובטור או״ח סי׳ תר״ס: „ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה״.

״ רנ״ג שו׳ 1: אומר תתפרקון, עי׳ לעיל עמ׳ רל״ט ותכלאל ח״ב דף ס״ה ע״א.

״ רנ״ז הערה 14: עי׳ ארחות חיים הל׳ קריאת ס״ת סי׳ מ״א ותשוה״ג הוצ׳ הרכבי סי׳ ר״ח.

״ רנ״ט שו׳ 10—11: על חטא, וכ״ה בתכלאל סדר תימן אלא שמוסיף עוד שתים: וע״ח שחטאנו לפניך באונס, וע״ח שחטאנו לפניך ברצון. והנה רבינו לא הביא בסדר הוידוי אשמנו, בגדנו וכו׳.[1]) נראה שהוא סובר שיש באשמנו, וכן בעל חטא ע״פ סדר

1) אך עי׳ בעמ׳ ת״ט בפיוט: אשמנו בדבור ראשון וכו׳.

א"ב, משום פירוט חטאים, והוא הלא פוסק כרע"ק דסבירא ליה: אין צריך לפרט, ואומר: „יתודה את חטאיו בכללם בלא פירוט". ובכ"י מן הגניזה אשר בקמברידז' ב־Westminster College, Liturgica, III 62, הכולל ב' דפים קלף, כתיבה יפה ועתיקה, הנוסח הוא: „אבינו מלכנו חטאנו לפניך, אב' מל' אשמנו לפ', אב' מל' בגדנו לפ', אב' מל' גזלנו לפניך", וכן עד סוף כל הא"ב.

" ר"ס שו' 3: כי אתה סלחן לישראל מן העולם, וכ"ה בסדר תימן.

" רס"א שו' 11: „אבל רבינו סעדיה ורבינו האי כתבו שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור" (אבודרהם, והביא דברי רבינו מהל' הרי"ץ גיאת).

" " שו' 17: פסוק ליוסי בן יוסי, וכן בסרע"ג: „אומר פסוק של יום, ולא פסוק אחד הוא, יש או' שבעת ימים וי"א אזכיר סלה וי"א אתה כוננת...". והשוה הלכות גדולות ד"ב 339: פיסקי (=פסוקי) דגיטא, נוסח הגט. ו„פסק הגט" נזכר גם בתשובות רבינו שבש"ץ דף י' ע"ב סי' ט' וי"א ע"ב סי' י'.

" רס"ד שו' 8: וארשום גם כן כ"ג סליחות: י"ג לתמיד, ז' לפוסף, ג' לנעילה. ובסרע"ג: ומנהג של ישיבה, בשחרית אומר חמש (בכי"א: ז'), ובמוסף שבע, במנחה בנעילה ג' ג', ואם יש פנאי אומר ה'. ובאו"ז ח"ב סי' רפ"א: ותו אשכחן בתשובות הגאונים בשחרית אומר ז' ויעבור, ובמוסף ז' ובמנחה ששה (נראה שצ"ל: שלשה) ובנעילה ג'. רב סעדיה נטה איפוא בזה ממנהג הישיבות.

" רע"ה: „ובס' רבי' סעדיה כתוב כי סדר עבודה זו (אתה כוננת) חיברוה הקדמונים וכתוב ספר עבודה אחר שהוא ליוסי בן יוסי שמתחיל אזכיר גבורות אלוהי נאדרי" (אבודרהם כ"י ששון, אהל דוד, 338. והשוה תשלום אבודרהם עמ' 7).

" רע"ז שו' 43: אנא השם חטאתי עויתי פשעתי, וזהו כדעת חכמים, אבל בהל' ריצ"ג ח"א עמ' ס"ג: „ומר רב סעדיה פסק כר' מאיר", וכ"ה במנהיג סי' ס"ב, ובאבודרהם: ופסק רבינו סעדיה והר' יצחק בן גיאת ובעל העיטור כר' מאיר.

" שמ"ג שו' 1: פיוטי הרחמין, צ"ל: פסוקי הרחמין.

" " שו' 7: בסדר סליחות כמנהג ק"ק תימנים (ירושלם תרמ"ז) כ"ד א': „והאדא נצר אלרחמים... והו מגמוע לרבינו סעדיה זצק"ל והאדא הוא", ומובאים כל הרחמים אם כי בשנויים קלים.

" שנ"א שו' 4: ולית דמקיק ליה, צ"ל: דמסיק.

" שנ"ה שו' 9: רח' חטן, ר' אסכילנא. נזכר בסרע"ג דף מ"ט ב'.

" שס"ד בסוף ההערה: ובעץ חיים לר"י צאלח, תכלאל ח"א דף קצ"ה א': „דע כי הסדר בדפוסים להפריד חוקת ובלק ולחבר מטו"מ ובכל התכאליל הקדמוניות מחברים קרח וחצי פר' חקת עד פר' ויסעו מקדש ובשבת שניה קורין חצי חקת מפ' ויסעו ומחברין אליה בלק ומצאתי טעם לזה המנהג לראשונים ז"ל שקורין כן כדי שלא יכבד על הקהל זכרון פטירת שני צדיקים בשבת אחת, אהרן ומרים... ולכן מצאנו שסידרם הנגיד רבי' אברהם

בנו של הרמב"ם במדרש הגדול שחיבר[1]) קרח וחצי חקת ומפ' ויסעו מקדש ופרשת בלק לסדר אחד". ולעצם חלוקת הסדרים כדאי להביא מס' חזה התנופה, כ"י האליאנס בפריז מס' 101 (נעתק באישבילייא בשנת רל"א בבית הכנסת ן' יעיש) דף ק"ו ע"א: „חילוק הסדרים וחבוריהם הוא מדי שתעלה קריאת כל התורה בשנה אחת, ולכן כל חכם בעירו או בארצו חיבר והפריד הסדרים כפי הסדר שראה שהוא הנאות ואין הסדור ההוא הלכה קבועה רק מנהג ואינו חובה לשנות מנהג הנהוג כבר כדי לקיים סימן סגרו ופתחו וכן כל ביוצא בזה בשאר הסימנין".

" שס"ט שו' 5: על קריאת י"ג מדות בקול רם עי' תשובות הרמב"ם הוצ' מק"נ סי' מ"ה ש„רבינו סעדיה ז"ל מנה אותם עם הפסוקים אשר נהגו להרים קול בהם".

" שע"ב שו' 23: ורב סעדיה אמר [בשביעי של ערבה] ישראל שלישי קורא וביום הששי, ישראל רביעי וביום השביעי (המנהיג הל' לולב סי' מ"ז ועיי"ש), ולפי זה יש לתקן בפנים הסדור.

" שפ"ה: לפני הפיוטים לחג השבועות צריך לבא „האופן" לחג הפסח שנדפס ע"י שכטר בסעדיאנא עמ' 45: אופן אחר לגאון פיומי ז"ל.

דאה על עב קל לקלקל עקלתון ולמרמר / רבאתיהו להשפיל ובשרו לסמר
לראי בשלוש בקדושתו לאמר / וקרא זה אל זה ויאמר
יצא מ[אדמת] נוף פלאות להראות / יהירים וגיאים בית אל להעלות
דולקים דובבים ומשלשים להנאות / ואומרים קק"ק צבאות
חרות קרא לחופש עם משועבדו / זעמו שפך על מפריכו ממעבדו
נוצצים בנעימה משמיעים סילודו / מלא כל הארץ כבודו.

" שצ"ג שו' 4: בכ"י של תכלאל תימני הנמצא ברשותי רשום בפירוש קצר שעל הגליון: „יש נוסחות חילה וקינא מענין תפלה כמו שאמ' ויעמד פנחס ויפלל. ויש נוסחאות חילא וקנינא קנא לפי שניתן בו כח לסבול האיש והאשה".

" ת"ג: אם לפי בחרך וכו', כ"י אוכספורד 2847[1] מכיל חלק מתוכחה זו עם פירוש ערבי, מה שמראה על חשיבותה הגדולה בעיני הקדמונים: „בשם אלהי ישראל. דע כי נאם ודבר יי יש בפי, גאון אשר חבר תפלת „אם לפי". יש בה צפונות וחמודות ותהי כדבש למתוק או כנופת צוף בפי. רצתי לפרשנה אני יצחק ספרדי בשום שכל להכלים חורפי. תהיה לעדה לי לכל נרגן אשר ייעץ רמיה בי כהולך שפי". „סאלני בעץ מן יתטלב אלפצילה וירגב פי אכתסאבהא לדאתהא אן אפסר לה אלצלאה אלמנסובה אלי רבנו סעדיה גאון אלפיומי וצ"ל ...". בדף ד' ע"ב: קאל אלגאון ז"ל על חרף אלאלף. אם לפי בחרך צורנו באדם הזה הדל ... (מעתיק עד: ויד כל בו להשחיתו, ומתחיל בפירוש: תפסיר דלך ...). בדף ט' ע"א: „אלפצל אלב' קאל . עלי חרף אלבא. בעולמו נחשב הוא...", והפירוש הוא מלא. ועי' JQR n. s, III, 84.

1) עי' מש"כ ח. ילון בקריתספר שנה י"ח עמ' 33—35.

הבאות מרס"ג מה' קה"ת שאינן לפנינו ונמצאו, כנראה, בחלק החסר

א. כתב רב סעדיה ואם יהיה שבת שאין לו ענין ידוע מה שראוי לקרות בו [קורין בו] הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (ס' העתים 275 = אוצה"ג מגלה סי' קפ"ח ועיי"ש).

ב. וכתב ה"ר יהודה ב"ר ברזילי ברצלוני בשם רבי' סעדיה גאון אע"פ שכבר בירך עה"ת בבקר קודם פרשת התמיד חוזר ומברך אשר בחר כשקורא בתורה ולא הוי ברכה לבטלה, דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בצבור (אבודרהם, סדר תפלות של חול; טור או"ח סי' קל"ט).

ג. ואמר רב סעדיה בשבת שמת בה חכם מפטירין גלה כבוד מישראל (ריצ"ג ח"ב עמ' ס"ח ותה"א להרמב"ן).

ד. וכן אמר רב סעדיה גאון שצריכין אנו להפטיר דרשו בשבת שבין ר"ה ליו"כ, (אשכול הוצ' אלבק 182; א"ח דף כ"ז עמ' ג').

ה. ונוהגין בכל המקומות בשבת של ז' ימי החופה אחר שקורין בס"ת בסדר היום לקרות עם החתן בס"ת בואברהם זקן.. וכ"כ בסדר רב סעדיה (אבודרהם דף צ"ח עמ' ג').

ו. ומצאתי בשם רבינו סעדיה גאון וצ"ל סי' הזי"ו ל"ך ה' כנגד ה' שקורין בתורה בר"ה שחל להיות בחול ז' כנגד ז' שקורין בתורה בר"ה שחל להיות בשבת י' כנגד עשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ ו' כנגד ששה, שקורין בתורה ביהכ"פ ל' כנגד ל' תקיעות שתוקעין בר"ה ד' כנגד [כ' ימים שמתענים בהם היחידים י' לפני ר"ה וי' בין ר"ה ליו"כ] (שבה"ל סי' ש"ו, ועי' לקוטים מרס"ג סי' פ').

תקונים והשמטות לפיוטים

עמ' של"ה שו' אחרונה, צ"ל: גָדוּ למו.

" שנ"ב שו' 29, צ"ל ע' ל' אמתך.

" שפ"ב שו' 16. מתחת לכתובת "רשות מתלה" נוסף בכ"י: גאון, וכנראה כוונתו לרס"ג כמו בכתובות שלאחריו ("יוצר גאון", "אופן גאון" "זולת גאון"). וממה שחתום כאן שלמה אין להוכיח כלום, שכבר מצינו לרס"ג שחיבר פיוטים על שם אחרים. כגון בגשם שבעמ' שצ"ה. בכ"ז מכלל ספק לא יצא.

עמ' שפ"ח שו' 20, צ"ל: חֲסִידָיו תלתל.

" — — 28, צ"ל: הָאָרֶץ מטה.

" ש"צ שו' 77, צ"ל: וְתוֹרָה שגן.

" שצ"ג "אילני פירות וגו'". רמז לפיוט "אילני פירות בגדי תפארות" הנמצא בכמה כי"י של הגניזה בין פיוטי פייטנים שונים לשבועות.

" שצ"ח שו' 1. במקום "לְחַלּוּק" נ"ל שצ"ל: לְחָלוּחַ.

תקונים לנוסח הערבי

מלבד התקונים שנרשמו במבוא ב"הערות הבלשניות" יש לתקן: י"ב 32 אלגדאה צ"ל אלגדאה.—ס"ד 10 צדקת צ"ל צדקת.—פ' 16 צ"ל [ואלדין] דאהם אללה.—קט"ו 20 ואלכבז צ"ל ואלכבז.—קי"ח 3 ויגוז צ"ל ויגוז.—קל"ד 14 אלדי, צריך למחוק.—ר"כ 10 דלך צ"ל דלך.

מפתחות

א. מפתח התפלות, הברכות והפיוטים

אב הרחמים אשר הסליחה עמך (שחרית יוה"כ), שא
אבדו אנשי אמנה (מוסף יוה"כ), שט
אבוא בגבורות אדיר (סליחות), תכב
אבוי לירח חמשי (ט' באב), שכ
אבותינו בשלותם בעטו (י' בטבת), שלה
אבל חטאנו עוינו (יוה"כ), רסא
אבלה נפשי (צום גדליה), שלג
אדם להבל דמה (עשי"ת), שמד
אהבת עולם אהבתנו (שחרית), יג
אהבת עולם עמך ישראל אהבת (ערבית), כו
אהללה אלהי (ר"ה), רכו
אויבים השמיעו לחרפי (ט' באב), תיח
אויה לי כי נלטשו (ט' באב), שכא
אורך חתן יאיר („פיוט לחתן"), תכג
אותנו הבדלת להיות לך לעם (מוצ"ש), קכג
אז בבטוח על תוהו (שבתות דפורענותא), שפב
אז בגורלי (תענית אסתר), שלו
אז בעזבי מקרא (י' בטבת), שלה
אז שש מאות (שבועות), קפג
אזון שלש עשרת מדות (שחרית יוה"כ), רצא
אזי כי הייתי קלס (ט' באב), תיח
אזכיר גבורות אלוה (עבודה ליוה"כ), רסד
אזכיר יום המישור (שחרית יוה"כ), רצט
אזכיר מעלליך (תענית אסתר), שלח
אחננה לך רחום (שחרית יוה"כ), שג
איך נפתח פה (תענית), שמ
איכה מעביר כפי (ט' באב), שכב
איכה רחבות עיר (ט' באב), שכו
איליל הה (ט' באב), שיט
אין לנו אורים ותומים (מוסף יוה"כ), שיג
אכוין כליות ולב („סדר יצירה"), שצח
האל אב הרחמן (שחרית של חול), לב, לח
אל אדיר במרום במעלה (שחרית של חול), לז
אל אלהי הרוחות (י"ז בתמוז), שלב
אל אמת דיין אמת (האבל בברכת המזון), קד
אל אשר שבת (שחרית של שבת), קכא
אל ברוך גדול דעה, לו (שה"נ)
האל הרב את ריבנו (פורים), רנז
אל מלך יושב (סליחות), שד
אל נקמות ה' (הרואה ישוב נכרים בחורבנו), צב
אל תסתר פנים (שחרית יוה"כ), רצו
אל תעמוד עלינו במידת הדין (עשי"ת), שנ
אל תתעלם מתחנתי (שחרית יוה"כ) רצז
אלה סליחות (עשי"ת), שנג
אלהי נצור לשוני (תפלת י"ח), יט
אלהים אצל יום הלזה (שבועות), קפה
אלהים אתה יוצרנו (מוסף יוה"כ), שיד
אלהים יה מקדם (עבודה ליוה"כ), תט
אלהינו בושנו ונכלמנו (עשי"ת), שמה
אלהינו ואלהי אבותינו, עיין לפי המלה הבאה אחרי אר"א.
אלו דברים שאין להם שיעור, שנח
אלצוני לאומי כשד (סליחות), תכג
אם אזלת יד (שבעתא), שפ
אם כאש נתכה עברה (מוסף יוה"כ), שיב
אם לפי בחרך („תוכחה"), תג
אם עונינו ענו בנו (מוסף יוה"כ), שיא
אמרה אם מה יתרון לי (ט' באב), של
אמרו לנמהרי לב (סכות), רנב
אמרתי נגרזתי (שחרית יוה"כ), ש
אמת אמונה אמרה איומה (מוצ"ש), קכג
אמת אמונה כל זאת (ערבית), כז
אמת אמונתך (ערב שבת), קי
אמת יציב (שחרית), טו
אנא אל אחד ומביש אומרי שנים (סכות), רמז
אנא אל אחד ושמו אחד (סכות), רמו
אנא אל הנקדש (סכות), רמח
אנא אל נא סלח נא (סכות), רנא
אנא אל עליון (ט' באב), שלא
אנא הבורא עולמו (סכות), רנ
אנא המיחד לכבודך (סכות), רמט
אנא המקדים לעולם (סכות), רנ
אנא השם בכסאו (סכות), רמח
אנוסה לעזרה (ר"ה), רל
אני אמרתי חנני אלי (שבעתא), שפ
אני הגבר מנעורי (ט' באב), שכה
אני נתקתי מוסרת (ט' באב), תיד
אנכי אש אוכלה (אזהרות), קצא
אנכי הראיתי כבודי („רהט" לשבועות), שפה
אנשי אמונה נעלמו (שחרית יוה"כ), רצ
אנשי אמנה אבדו (תענית), שה, שלח
אערוץ ביום צומי (שחרית יוה"כ), ש
אפחד במעשי (ר"ה), רכח
אפפוני צרות (תענית), שמא
ארבנו זה בזה (תענית), שלט
ארבעים יום עמד עניו (נעילה), שיד
ארוחת סעד יומים („גשם שבת"), תא
אריסת לי (נשואין), צז
ארץ חטה אסמיה תגדיש („גשם"), שצה
אשחר תשועתך (שחרית יוה"כ), רצד
אשמנו בדיבור ראשון („חטאנו לגאון"), תט
אשפוך לפניך שיח תחנה (מוסף יוה"כ), שי
אשק על פי מורי (רשות ל„גשם"), שצו

אשר בדברו מעריב ערבים (ערבית), כו
אשר בחר בנו (קריאת התורה), שנט
אשר בחר בנו... הערב נא (לימוד התורה), שנח
אשר בחר בנו מכל עם (קידוש ליו"ט), קלה
אשר במאמרו ברא שחקים (קידוש לבנה), צא
אשר ברא יין עסיס (קידוש של פסח), קמא
אשר ברא ששון ושמחה (ז' ברכות), קח
אשר גאלנו וגאל את אבותינו (ליל פסח), קמ
אשר יצר את האדם בחכמה, פח
אשר יצר את האדם בצלמו (ז' ברכות), קח
אשר יצר את הילד (פדיון הבן), ק
אשר יצר אתכם בדין (בבית הקברות), צב
אשר כלה מעשיו (ערב שבת), קי
אשר נתן לנו תורת אמת (קריאת התורה), שנט
אשר נתן ריח בפירות, צג
אשר נתן שבתות <מועדי שמחה, ראשי חדשים> (ברכת המזון), קד
אשר קדש ידיד מבטן (בריתת מילה), צח
אשר קדשנו בקדושתו שלאהרן, צה
אשר קדשנו ורצה בנו (קידוש לשבת), קטו
אשר קדשנו מכל עם (קידוש של פסח), קמא
אשרי ישבי ביתך, כה, לג
את ה' אל' תירא (תרי"ג מצוות), קנז
אתא היום אשר יצרתי (ט' באב), תיב
אתא מרבבות קדש ("סדר לעצרת"), שפז
אתאנו עדיך לערוך שועה (נעילה), שטז
אתה אחד ושמך אחד (מנחה לשבת), קיג
אתה בחרתנו מכל העמים (פסח), קנ; (ר"ה), ריט; (יוה"כ), רס
אתה גאלת את אבותינו ממצרים (ליל פסח), קמד
אתה הוא ה' לבדך ("בקשה" א'), מז
אתה הנחלתה (תרי"ג מצוות), קנו
אתה הסעת גפן (ט' באב), תיז
אתה זכור מעשה עולם (ר"ה), רכב
אתה יודע רזי עולם (יוה"כ), רנט
אתה יצרת (שבת ור"ח), קל
אתה כוננת עולם מראש (עבודה ליוה"כ), רע"ה
אתה נגליתה (ר"ה), רכד
אתחנן בבכי (נעילה), שטו
באדני יצדקו ויודוהו (עבודה ליוה"כ), רפ
באטום אזנינו (עשי"ת), שמה
בארבנו דם (עשי"ת), שמה
בגלל אבות הושעת בנים (ערב שבת), קי
הבוחר בישראל ובנביאי הצדק (מפטיר), שסז
בורא מאורי האש, קכה
בורא מיני בשמים, צג
בורא מיני מזונות, פה
בורא נפשות רבות, פג
בורא עולם במדת רחמים (עשי"ת), שנז
בורא עצי בשמים, צב; (נישואין), צו, קח
בורא עשבי בשמים, צג
בורא פרי האדמה, פד
בורא פרי הגפן, פו
בורא פרי העץ, פג
בורא שמן ערב, צג
בושה אמכם (הרואה בתי קברות של נכרים), צב
בית גאים יסח ה' (הרואה ישוב נכרים בבנינו), צב
ברוך אלהינו (קריאת התורה), שנח
ברוך אלהינו שבראנו (שחרית ליחיד), כה
ברוך אתה ה'. הברכות סודרו לפי גוף המטבע שלהן.
ברוך ה' לעולם אמן ואמן (ערבית), כז; (שחרית), לג
ברוך שאמר (שבת, יו"ט), קיח
ברכו את ה' המבורך (שחרית), לו; (קריאת התורה), שנט
גם היום ידעתי ("בקשה" ב'), סד
דאה על עב קל (אופן לפסח), תל
דברי אגיר בן יקה (שבתות דפורענותא), שפג
דברי חכמים וחידותם (שבתות דפורענותא), שפד
דברי שאג נביאים (שבתות דפורענותא), שפב
דוד משיח צדקך (סליחות), שח
דיין האמת (על שמועות רעות), צב
ה' בציון גדול (עשי"ת), שנא
ה' הושיעה (מנחה), כה
ה' כה אדם ותדעהו (עשי"ת), שמג
ה' שפתי תפתח (שמונה עשרה), יז; ("בקשה" ב'), סד
הא מכשטא והא מצלחא (נשואין), קח
האל אב הרחמן (שחרית של חול), לב, לה
האל הרב את ריבנו (פורים), רנז
הבוחר בישראל ובנביאי הצדק (מפטיר), שסז
הודו לה' כי טוב (הלל הגדול), קמח
הושע נא הושיענו (סכות), רלז
הזן אותנו ואת העולם (ברכת המזון), קב
הטוב והמטיב (על שמועות טובות), צב
היינו חרפה לשכנינו (עשי"ת), שמט
הכבדו מכובדים, פח
הללויה הללו עבדי ה' (הלל), קמ
המבדיל בן קודש לחול (הבדלה במוצ"ש), קכה
המבדיל בין קודש לחול ומצפין (מוצ"ש), קכג
המבדיל... בין קדושת שבת (הבדלה משבת ליו"ט), קלו
המוציא לחם מן הארץ, פה
המעביר שינה מעיני, פז
המפיל כבלי שינה, פז
הנח לנו כי אתה אבינו (מנחה של שבת), קיג; (מפטיר), שסז
הרב את ריבנו, רנז (שה"נ)
הרחמן יברך את בעל הבית הזה, (ברהמ"ז), קז

השכיבנו (חול), כז; (ערב שבת), קיא
ובא לציון (שחרית לצבור), לט
ובספר חיים (ר"ה), רכ, רכה
והוא רחום (שחרית), כה, לט; (מנחה), כה,
מא; (ערבית), כו
והנחילנו בשמחה משפטי צדקך (ר"ה), רכ
והתענג אהוב על אל (שבעתא), שעט
ויגבה ה' צבאות (ר"ה), רכ
ויהי נועם (מוצ"ש), קכו
ויושע ה' (שחרית), לד
ויכלו השמים (ערב שבת), קיד
ויורד אומן הנקוב („סדר דברין"), שסו
וסלחת לעוונינו (עשי"ת), שמח
וצדקתך אל' עד מרום (שבת), קכב
ושמרו בני ישראל (ערב שבת), קיא
ושר כי השחיתו (י"ז בתמוז), תיט
ותן טל ומטר, כא
ותקרא לעמך שנת גאולה וישועה (שאילת
גשם), כב
ותתן לנו ה' אל' מועדים לשמחה (מפטיר), שסח
ותתן לנו ה' אל' משפטים ישרים (הבדלה
משבת ליו"ט), קנא
זוכר הברית (הרואה את הקשת), צ
זוכר הצדיקים (הרואה את נציב המלח), צא
זוכר חסדי אבות („מגן ומחיה"), שעז
זכור רחמיך (ר"ה), רכ, רכה
זכור רחמיך ה' (עשי"ת), שמח
זכור תבוסת צאן (ט' באב), שכז
זכרנו לחיים (ר"ה), רכ
הזן אותנו ואת העולם (ברכת המזון), קב
הטוב והמטיב (על שמועות טובות), צב
טל תוריד, כא (שה"נ)
יברכך ה' וישמרך (ברכת כהנים), לט
יהי כבוד (שחרית), לג
יהי רצון... שיהא עסק זה (המקיז דם), פט
יהי רצון... שתהא הברכה הזאת (ברכת
כהנים), צה
יהי רצון... שתוליכני <שתכניסני, שתוציאני>
פס, צ
יהי רצון... שתצילני מזה (הנכנס למרחץ), פס
יהללוך ה' אל' (חתימת הלל), קמח, קנד
יוצר אור (ליחיד), יג; (לציבור), לו
יוצר האדם (ז' ברכות), קח
יעלה ויבוא (ר"ח), קג; (פסח), קנ; (מוסף
ר"ה), רכג
יראו עינינו (ערב שבת), קיא
ישמח משה במתנת חלקו (שבת), קיב
ישתבח (שחרית), לד
יתגדל ויתקדש, לה
יתגדל... דעתיד לחדתא עלמא (קריאת התורה),
שנט

כי על רחמיך הרבים (סליחות), שה
לא בחסד ולא במעשים (עשי"ת), שמג
לא לנו ה' (הלל), קמו
לגמור את ההלל, קנג
להדליק נר חנוכה, רנה
להדליק נר שבת, קט
להכניס בבריתו שלאברהם, צח
להניח תפלין, צד
להפריש חלה, קא
להתעטף בציצית, פט, צד
לישב בסוכה, רלד
לך ה' הצדקה (עשי"ת), שמה
לך נפאר אל מלך (מוצ"ש), קכד
לך עושה פלא פיארו (ערבית של חול), כז
למה אהלי אדום (שבעתא), שפא
למה יאמרו הגוים (עשי"ת), שנ
למען אב ידעך (סכות), רמא
למען אב נם יוקח נא (סכות), שצג
למען אב עקד כן (סכות), רמ
למען אברהם האהוב (סכות), שצד
למען אהבת עמוסים (ערב שבת), קי
למענך אדיר באדירים (סכות), רמ
למענך תקיף (סכות), רמב
לעשות מעקה, קא
לקבוע מזוזה, ק
לקרות את ההלל, קנג
לשמוע קול שופר, ריח
מאהבתך ה' אל' (ערב שבת), קיא
מארוד ואריפד (סכות), רמב
מאתך ה' אל' מענה לשון (הבדלה בשמ"ע), קכד
המבדיל בין קודש לחול (הבדלה במוצ"ש), קכה
המבדיל בין קודש לחול ומצפין (מוצ"ש), קכג
המבדיל... בין קדושת שבת (הבדלה משבת
ליו"ט), קלו
מגן אבות בדברו (ערב שבת), קיד
מה נאמר לפניך (נעילה), רסב
מה נהדר כהן גדול (יוה"כ), רפח
מודה אני... שהכנסתני <שהוצאתני>, צ
המוציא לחם מן הארץ, פה
מחול לעונותינו ביום הזה (יוה"כ), רס
מי כמוך אב הרחמן (ר"ה), רכ
מכניסי רחמים (עשי"ת), שנז
מלוך על כל העולם (שחרית ר"ה), ריט;
(מוסף ר"ה), רכב
מלך מחיה כל בטל, <בגשם>, כב, שעח
מן הכהנים כתר לבש (שבתות דפורענותא),
שסב
המעביר שינה מעיני, פז
מפי עוללים ויונקים (שחרית), פז
המפיל כבלי שינה, פז

מסני חטאינו גלינו מארצנו (מוסף של יו"ט), קנא
מציב גבול אלמנה, צב
מרן דבשמיא (עשי"ת), שנז
משנה הבריות, צב
נהדרך בזה יום הערבה (סכות), רלט
נחם ה' אל' את אבלי עמך (ברכת אבל בבהמ"ז), קה
נקדישך (קדושה), לח
נשכבה בחסדך (מוצ"ש), קכד
נשמת (שבת, יו"ט), קיט
סבי מתבתיך (בישואין), צז
סגפונו צרים בפרך („שזמון לאלשבעה"), שפא
עושה בראשית, צ
על אכילת מצה, קמה
על אכילת מרור, קמה
על ביעור חמץ, קלא
על דברי תורה, שנח
על הגפן ועל פרי הגפן, פו
על הטבילה, צד
על המחיה ועל הכלכלה, פה
על המילה, צח
על הנסין (חנוכה), רנה; (פורים), רנז
על העץ ועל פרי העץ, אד
על הערבות (ז' ברכות), צז
על השחיטה, קא
על חטא שחטאנו לפניך, רנט
על כסוי הדם, קא
על מקרא מגלה, רנו
על נטילת ידים, פח
על נטילת לולב, רלז
על ספירת העומר, קנד
על פדיון הבן, ק
עליונו לשבח (ר"ה), רכא
ענה אחזי ד' מינים (סכות), רמד
ענה אומני חקה (סכות), רמה
ענה איומה אמרתך לוקחת (סכות), רמו
ענה איומה קוראה בתחנוני (סכות), שצה
ענה איומים בעוז (סכות), שצד
ענה אתוים בשמך רצים (סכות), רמג
ענה תאיבי ישעך (סכות), רמד
עננו ה' אל' (תענית), שיז
עשה למען אמרתך (עשי"ת), שנב
עשה למען אמתך, שנב (עיין בתקונים)
עשה למען האומרים (עשי"ת), שנג
עשה למען שמך (עשי"ת), שנב
עשינו מה שגזרת עלינו (ברכת כהנים), צה
פלגי אגמי מוגרים („גשם"), שצט
צדיק בכל הדורות (מפטיר), שסז
צדקתך צדק לעולם (שבת), קכב
צמח דוד עתה תצמיח (מפטיר), שסז
קדושתך ה' אל' רבה למאד (סילוק ליוה"כ), תט
ראשי חדשים לעמך נתת, קכט
הרב את ריבנו, רנז (שה"ב)
רחום וחנון חטאנו לפניך (נפילת אפים), כד
רחם ה' אל' (ט' באב), שיח
רחם על ציון (מפטיר), שסז
הרחמן יברך את בעל הבית הזה (ברהמ"ז), קז
רחמנא את הוא דאזהרת (עשי"ת), שמז
רחמנא אתרצי לן (עשי"ת), שמו
רחמנא דא הי אוריתך (עשי"ת), שנ
רחמנא חטן (עשי"ת), שנח
רחמנא עינינן (עשי"ת), שנו
רחמנא רחם עלן (עשי"ת), שמו
רצה והחליצנו (ברהמ"ז), קג
רצה והנחיל לבניהם (הזכרת שבת בברכה א' של שמ"ע), כא
שהוצאתני מן האור (היוצא מן המרחץ), פט
שהחייונו, ק
שהכל ברא לכבודו (ז' ברכות), קח
שהכל נהיה בדברו, פב
שומרי שביעי ראו את גבורתך (ערב שבת), קי
שרש תשיש ותגל עקרה (ז' ברכות), קח
שחלק מחכמתו, צב
שחלק מכבודו ליראיו, צב
שכותו מלא העולם, צ
שכנה לו בעולמו, צב
שמח תשמח רעים אהובים (ז' ברכות), קח
שמע ישראל, יד
שנתן לשכוי בינה, צג
שנתן מחכמתו, צב
שנתן מכבודו, צב
שעשה את הים הגדול, צא
שעשה לי נס, צא
שעשה נס לאבותינו, צא
שעשה נס לצדיקים, צא
שעשה נסין לאבותינו, רנה
תאחר מיום זכרון (שחרית יה"כ), רצב
תאלת יום מבוכה (צום גדליה), שלד
תאר היום ויחל (ט' באב), תיג
תבנת ציון בימינו (סכות), רלח
תגרת יום קרב (ט' באב), של
תהום השוטף (שחרית יה"כ), רצה
תהלתך הקשיבה (מוסף יה"כ), שט
תוחלת אבותינו נשו (י"ו בתמוז), שלג
תחת אשר לא שמענו (שבתות דפורענותא), שפד
תלאות ביום צומי (תענית אסתר), שלז
תלאות הקיפונו (תענית), שמב
תמהנו מרעות (תענית), שלט
תמנו סמנו (תענית), שמא
תנות צרות לא נוכל (תענית), שט

תפן להקשיב ממעונים (שחרית יוה"כ), רצ
תקנת שבת (מוסף), קיב
תקע בשופר גדול (ר"ה), רכה
תקרא שפתי קינה (ט' באב), שכג
תשתלח אסותא (מילה), צט
תתפרקון ותשתיזבון (סכות), רלט

ב. מפתח הענינים

אבלות, קד—קה, קיז, קכב, שנט.
אמן, מג.
ארבע פרשיות, שעג—שעד.
ברכות המאורעות, צ—צג.
ברכות המצוות, צד—קב.
ברכות הנהנין, פב—פז, צג—צד.
ברכות הפעולות, פז—צ.
ברכות השחר, פח—פט.
ברכת המזון, קב—קט, קכב, רנו, רנז.
ברכת כהנים, לט, מב, צד—צו.
הבדלה: בברכות ק"ש, קכג—קכד. בתפלה, כב, כג, קכד, קנא. על הכוס, קכה—קכו, קלו.
הגדה של פסח, קלה—קמט.
הלל: נוסח, קמ, קמו—קמח. ברכותיו, קמח, קנג—קנד. באיזה יום אומרים, קכח, קנו, רלז, רנו. הלל שלם והלל בדלוג קנג—קנד.
זמירות. עיין: פסוקי דזמרה.
זמני התפלה: שחרית, יב—יג, מנחה, כו, כח. ערבית, כח. מוסף, רנד.
חול המועד: יעלה ויבוא, כא, כג. קריאת התורה, שסא.
עיין גם: פסח, סכות, שבת חוה"מ.
חלה, קא—קב.
חנוכה, רנד—רנו. הלל, קנג. קריאת התורה, שסא, שסג, שעג.
עיין גם: על הנסים.
טל ומטר, כא, כג—כד.
יום טוב (בכלל): תפלות שבע ודיניהן, כא קל, קג—קנג. פסוקי דזמרה, קכ. קריאת התורה, שסא, שסג, שסז—שסח. ברכת המזון, קג—קד. דיני יו"ט, קנה—קנו.
עיין גם לפי החגים המיוחדים. שבת ויו"ט, הבדלה.
יום כפור, רנח—שפז. תפלות שבע רנט—רסג. פסוקי דזמרה, קכ. ד' סדרי עבודה, רסד—רפט, תט—תיב. סליחות, רסג—רסד, רפט—שטז. מגן ומחיה, שעז—שעט. סילוק, תט. יו"כ שחל בשבת קיד, רסג. הבדלה, קכד—קכו. אין עירוב, קטז.
יום שני וחמשי: קריאת התורה, שסא, שסג. יעלה ויבוא: נוסח, קג, קנ. בתפלה, כא, כג. בבהמ"ז, קג—קד.
כיסוי הדם, קא.
כיפור. עיין: יום כפור.
מוסף: שבת, קיב. ר"ח, קכט. שבת ור"ח, קל. יו"ט (פסח), קנא, קנג. שבועות, קנו—רטז. ר"ה, ריז—ריט, רכ—רכה. סוכות, רנג. שבת חוה"מ, רנד. שמיני רנד. יו"כ, רסב—רסג, שט—שיד. דינים, קיא, קכב, קל, קנב—קנג, רנד.
מזוזה, ק—קא.
מילה: ברכות, צח—צט. בשבת, קיז—קיח. מים אחרונים, (נזכרים רק בסדר של פסח), קמו.
מנחה: חול (יחיד), כה—כו, כח; (צבור), מא. אשרי אומרים מתוך ישיבה, כו. שבת, קיג, קכב. עיו"כ, רנט—רס. יו"כ, רסג, שעא.
מנין עשרה, יב, לד, קז.
מעקה, קא.
מעריב. עיין: ערבית.
משיב הרוח, כ, כב.
נטילת ידים: ברכה, פח. לפני התפלה, כט. ליל פסח, קלו, קמה. ג"י וקידוש, קטו.
נישואין, צו—צח, קז—קט, תכג—תכה.
נעילה: תפלה, רסב, רסג. סליחות, שיד—שטז. קריאת התורה, שעא.
נפילת אפים: בשחרית, כד, לט. במנחה, כו. בערבית, כח.
סדר הלוח, קכז—קכח, שסה—שסו, שעג—שעד.
סכות, רלג—רנד. דיני סוכה, רלג—רלד. ד' מינים, רלה—רלט. תפלות, קנ, רנג—רנד. הלל, קנג. הושענות, רלח—רנג, שצג—שצה. קריאת התורה, שעב—שעג. „גשם", שצה—תג.
עיין גם: יום טוב. חול המועד. שבת ויו"ט.
ספירת העומר, קנד—קנה.
על הנסים: נוסח (חנוכה), רנה, (פורים), רנז. בתפלה, כא, כג. בבהמ"ז, קג, קד. עמידה. עיין: תפלה (עמידה).
ערבית: חול (יחיד), כו—כח; (צבור) מא. ערב שבת, קי—קטז. מוצ"ש, קכג—קכז. יו"כ, רס—רסא, רסג. חזן רק בשבת, מא, קיג, רסג.
עשרה בטבת, שלה—שלו.
עשרה הרוגי מלכות (קינה), שכז—של.
עשרת ימי תשובה: תפלת י"ח, כב, כד. „רחמין", רסד, שמג—שנז.

פדיון הבן, צט—ק.
פורים, רנו—רנז. קריאת התורה, שסא, שסב, שסג.
עיין גם: על הנסים.
פסוקי דזמרה: חול (יחיד), לב—לד; (צבור), לה. שבת, מ—מא, קיח—קיט.
יו"ט ויו"כ, קכ.
פסח, קלא—קנד. ביעור חמץ, קלא—קלג. עשית המצה, קלג—קלד. ליל הסדר, קלד—קמט. תפלות, קנ—קנד. קריאת התורה, שסט—שעא.
עיין גם: יום טוב. חול המועד. שבת ויו"ט.
צום גדליה, שלג—שלה.
קדושה: חול, לח. שבת, קכא.
קדיש: נוסח, לה. דינים, מב. אחרי קריאת התורה, שנט.
קידוש: שבת, קיד—קטז. יו"ט, קלה—קלו. פסח, קמא. אין בר"ח, קכח.
קריאת התורה, שנח—שעד. לימוד היחיד, שנח. קדיש, שנט. ברכות התורה וצורת הקריאה, שנט—שס. כמה אנשים קוראים, שסא. כמה פסוקים קוראים, שסב. מי קורא, שסב—שסג. מה קוראים, שסג—שסד. סדר הפרשות, שסד—שסז. הפטרה, שסז—שסח. מה אין מתרגמים ומה קורא הציבור בקול, שסח—שסט. הקריאה בימים המיוחדים, שסט—שעג. ד' הפרשיות, שעג—שעד.
קריאת שמע וברכותיה: שחרית, יג—טז. ערבית, כו—כח. ערב שבת, קי—קיא. מוצ"ש, קכג—קכד. דינים, טו, יז, כז, כח, כט, ל, לא, מה.
קריאת שמע על המטה, פז.
ראש השנה, ריז—רלג. שופר, ריז—ריח. תפלות, ריח—רכה. פיוטים, רכו—רלג. קריאת התורה, שסח, שעא. אין הלל, קנג.
עיין גם: יום טוב.
ראש חדש, קכז—קלא. יעלה ויבוא, כא, כג, קג, קד. הלל, קנג. קריאת התורה, שסא, שסב, שסג, שסז, שסט. עיין גם: שבת ור"ח.
שבועות, קנה—רסז. דיני יו"ט, קנה—קנו. תפלת י"ח, קנ. הלל, קנג. קריאת התורה, שעא. מוסף, קנו. תרי"ג מצוות, קנו—קפ"ג. אזהרות, קפד—רסז. ודהט ודברין, שפה—שצג.
עיין גם: יום טוב. שבת ויו"ט.
שבע ברכות, קח—קט.
שבעה עשר בתמוז, שלב—שלג, תיט—תכב.
שבת, קט—קכז. נר שבת, קט. תפלות שבת ודיניהן, כא, קיא—קיג, קכא—קכב. ערבית, קי—קיא, קיג—קטו. קידוש, קטו—קטז, קלה—קלו. ברכת המזון, קג—קד, קכב. שחרית, קיח—קכא. קריאת התורה, שסא, שסג—שסח, שסט, שע, שעג—שעד. מנחה, קכב—קכג. מוצאי שבת, קכג—קכז. הבדלה בתפלה, כב, כג, קכד. הבדלה על הכוס, קכה—קכו. מלאכות אסורות ומותרות, קטז—קיח. אבל, קיז, קכב.— ש' ור"ח, קג, קיד, קל—קלא, שסט. ש' ויו"ט, קג, קיד, קלה—קלו, קנא, קנד, שסט. ש' חוה"מ, קכח, רנד. סכות, רלט. חנוכה, רנה. פורים, רנז. ערבית יו"כ, קיד, רסג. ד' פרשיות, שעג—שעד. שבעתות, שעט—שפא. שבתות דפורענותא, שפב—שפד.
שחיטה, קא.
שחרית: חול (יחיד), יב—כה, לב—לד; (צבור) לד—מא. ברכות השחר, פח—פט. ברכות התורה, שנח. שבת, קיב, קיח—קכא. יו"ט, קנ. ר"ה, ריט—רכ. יו"כ, רס—רסא, רסג, רצ—שט.
שמונה עשרה. עיין: תפלה (עמידה).
שמחת תורה, שסח, שעג.
שמיני עצרת, רנד, שעג.
תוכחה, תג—תט.
תחנונים. עיין: נפילת אפים.
תענית (בכלל), רנח. עננו ודיניה, כא, כג—כד, שיז—שיח. סליחות, שלח—שמג. רחמין, רסד, שמג—שנז. קריאת התורה, שסג, שסח, שעג. דיני תענית, שיח.
עיין גם לפי התעניות המיוחדות.
תענית אסתר, שלו—שלח.
תפלה (עמידה): כנגד מה תקנו חז"ל י"ח ברכות? א—ב. על כל אחת מי"ח הברכות ורק עליהן חל שם „תפלה", ב—ו. טעם סדר י"ח הברכות, ו—ט. תפלה של חול, יז—יט. שבת, קיא—קיג. יו"ט, קנ. ר"ה, ריט—רכ. סכות, רנג. יו"כ, רס—רסא. דינים: הכריעות וטעם הכריעה האחרונה, יט—כ. ההוספות והשנויים בי"ח, כ—כד, קכד, קכח, רכ, רנה—רנז, שיז—שיח. תנאי הגוף והמקום לתפלה, כט—לב. תשלומין לתפלה, לא. היחיד בתוך הצבור, מג—מה. נוסח „רצה", מב. מותר להרבות בתפלה, מה. דיני תפלות שבת, קכא—קכב.
עיין גם: זמני תפלה. קדושה. ברכת כהנים. מוסף. נעילה.
תשעה באב: סליחות, שיח—שלב, תיג—תיט. קריאת התורה, שסח, שעא. הבדלה, קכו.

ג. מפתח השמות הפרטיים

(אנשים, מקומות, ספרים)

דויד החזן, שצה (הערה)
יוסי בן יוסי, רכה 20 ; רסד 17
יצחק ספרדי, תל
כתאב אלחג׳ה ללצלוה (לרס״ג), י 18
כתאב ג׳אמע אלצלואת ואלתסאביח, י 6
כתאב פי וג׳וב אלצלוה, י 5
מצר, רלו 8
אלעראק, רנא 9
פירוש התורה (לרס״ג), יב 6
צמח בן יהושע, מו 8
אלשאם, רלו 8 ; רנא 8
שלמה (החזן ?), שפב 17—20 ; שצד 5-2 מלמטה
(הארץ הזאת, רלו 9)
(הארצות האלה, י 26)

ד. רשימת קצורים

אהצ״ן : אהבת ציון וירושלם (ב. רטגר)
אוה״ת : אוצר „התפלות״ (סדור, תרפ״ג)
או״ז : אור זרוע
אוצה״ג : אוצר הגאונים (ב. מ. לין)
אוצה״ש : אוצר השירה והפיוט (י. דודזון)
אוצה״ת : עיין אוה״ת
אוצ״ל : אולי צריך לומר
א״ח : ארחות חיים
בה״ג : בהלכות גדולות
בסל״א : בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ירושלים
ג״ג : גינצברג, גאוניקה
ג״ה : תשובות הגאונים הוצ׳ הרכבי
ג״ל : תשובות הגאונים ד׳ ליק
גמו״מ : עיין תגמו״מ
גנז״ש : גנזי שכטר
ד׳ : דפוס
ד״ב : דפוס ברלין
ד״ו : דפוס ויניציה, דפוס ורשה
ד״מ : דרכי משה
ד״ס : דקדוקי סופרים
ד״ק : דפוס קושטא
ה״ג : הלכות גדולות
הו״ת לסרע״ג : הוספות ותקונים לסדר רב עמרם גאון (א. מרכס)
ה״פ : הלכות פסוקות
הצב״א : צבי בנימין אויערבאך
טוב״י : טור בית יוסף
כר״פ : כפתור ופרח
כ״מ : כסף משנה
לח״י, הצפה : הצפה לחכמת ישראל
לח״מ : לחם משנה
מג״א : מגן אברהם
מדה״ג : מדרש הגדול
מחז״ו : מחזור ויטרי
מ״מ : מגיד משנה
מנוה״מ : מנורת המאור
מנ״ש : מונטשריפט
מסה״ג : מספרות הגאונים (ש. אסף)
מק״נ : מקיצי נרדמים
סדר״ע : סדר רב עמרם
סח״ב : סדר חבור ברכות לר׳ מנחם ב״ר שלמה
סרע״ג : סדר רב עמרם גאון
עבו״י : עבודת ישראל (סדור, הוצ׳ בער)
פ״ה : פאר הדור, קובץ תשובות הרמב״ם
פיה״מ : פירוש המשנה
פיר״ח : פירוש רבנו חננאל
צפה״ב : צייטשריפט פיר העברעאישע ביבליוגראפיע
ק״ס : קרית ספר
ר״א, משנת : משנת רבי אליעזר
ראב״ם : ר׳ אברהם בן הרמב״ם
ראב״ש : ר׳ אשר בן שאול
רה״ג : רב האיי גאון
ריצ״ג : ר׳ יצחק אבן גיאת
רס״ג : רב סעדיה גאון
רע״ג : רב עמרם גאון
רשב״ש : ר׳ שלמה בן שמעון דוראן
רש״ג : רב שרירא גאון
שבה״ל : שבלי הלקט
שה״נ : שנויי הנוסחאות
שטמ״ק : שיטה מקובצת
שע״ת : תשובות הגאונים שערי תשובה
ש״צ : שערי צדק (שאלוניקי, תקנ״ב)
תג״א : תשובות הגאונים הוצ׳ אסף (ירושלם תרפ״ט)
תג״ל : עי׳ ג״ל
תגמו״מ : תשובות גאוני מזרח ומערב
תוה״א : תורת האדם להרמב״ן
תוש״ר : תורתן של ראשונים
תר״י : תלמידי רבינו יונה
תשוה״ג : תשובות הגאונים